Emo’u Itukó’oviti

Terêna New Testament

Contents

Máteu 1
Márku 60
Lúka 95
Xuâum 155
Átu 197
Rómanu 249
1 Koríntiu 274
2 Koríntiu 298
Ngâlata 314
Éfeziu 324
Filípensi 333
Kolósensi 339
1 Tesalonísensi 345
2 Tesalonísensi 350
1 Timóti 353
2 Timóti 360
Títu 365
Filémom 368
Êbereu 370
Teâku 389
1 Pêturu 395
2 Pêturu 402
1 Xuâum 407
2 Xuâum 414
3 Xuâum 416
Njûda 417
Apokalípisi 420

Emo'u Itukó'oviti
New Testament in Terêna (BR:ter:Terêna)

copyright © 2012 Wycliffe Bible Translators, Inc.

© 2012, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

Language: Terêna

Translation by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Terêna [ter], Brazil

Copyright Information

© 2012, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.
This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (http:// creativecommons.org/ licenses/ by-nc-nd/ 3.0/) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.
You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

You must give Attribution to the work.

You do not sell this work for a profit.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

The New Testament

in Terêna

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.
You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2014-04-30

ISBN 978-1-5313-0627-4

PDF generated on 21 Sep 2016 from source files dated 21 Sep 2016
9434667b-9ee2-59e4-93dc-3a75fa6b3851

This print-on-demand edition of Scripture is designed, produced, and provided at cost by the Digital Bible Society. This is made possible through partnerships with the Bible League of Canada, Open Doors International and other missions and translation agencies. We are deeply grateful for the sacrifices made in translating this edition of Scripture and the generosity of others in making this Bible available to you.

To order additional copies of this Bible or hundreds of translations like it or to learn more about our ministries and the mission of Scripture distribution in every language, we invite you to visit www.DBS.org (USA), www.BibleLeague.ca (Canada), and www.OpenDoors.org (Europe). May God bless your work in sharing and teaching these Scriptures, until, as it is written, the earth is *"filled with the knowledge of the glory of the LORD, as the waters cover the sea."* (Habakkuk 2:14)

YÚTOE MÁTEU
koyúhoti koeku Jesus

Xapákuke neko íhikau Jesus, ápe hóyeno koéhati Máteu. Lévi itukóvomaka po'i íhaxeokonoke. Enepora inúxoti koyuhópeti yara Novo Testamento, Máteu yutoxôa. Yoko koperáxinoti nâti itúkovo neko Máteu tumúneke hokópea Jesus. Hane yutóxino ne Máteu jûdeuhiko, exókoati itúkeovo koati Mésiya ne Jesus, eneponeko kíxone yutoéti ya Velho Testamento símeamo, enepone páhoemaka Itukó'oviti yara kúveu mêum. Koati aha Máteu koúhapu'ikea yútoeke itúkeovo natina jûdeu ne Jesus, enepone kúxone jûdeuhiko símeamo.

Xoko turi yútoe Máteu, anêko iháhiko neko oxúnoekene Jesus koukeôvoti xoko Âbraum turi jûdeuhiko. Xapákuke neko iha oxúnoekene Jesus, anêkomaka iha Ndávi, koati teyonéti natina jûdeuhiko mekúke. Éxokovea Máteu motókeyea itúkeovo natina jûdeuhiko ne Jesus. Koane vo'oku itúkeovo kúxone jûdeuhiko símeamo ne Jesus natíxea kuteâti natíxea ne Ndávi mekúke, énomone íhaxinokono "ámoripono Ndávi" ne Jesus. Yokómomapihi koeku "Ámoripono Ndávi" kixonéti hunókoku ra Novo Testamento xoko kouhápu'ikinoveati koêku.

Oxúnoekenehiko Jesus
Lk 3.23-38

1 Enepora yutoéti, koati koyuhó'inoviti iháhiko ne oxúnoekene Jesus Kristu, ámoripono
Ndávi, ámoriponoikomaka Âbraum.
2 Eneponeko Âbraum, há'ane neko Izáki.
Kene Izáki, Njáko itukoa há'a.
Kene Njáko, Njúda yoko po'ínuhiko itukoa há'a.
3 Kene Njúda, Pêre yoko Nzêra itukoa há'a.
Táma koéha êno neko pi'âti xe'exa Njúda.
Kene Pêre, Êzorom itukoa há'a.
Yoko Âraum koéha xé'a neko Êzorom.
4 Kene Âraum, Aminâdabi itukoa há'a.
Kene Aminâdabi, Nâso itukoa há'a.
Kene Nâso, Sâumom itukoa há'a.
5 Kene Sâumom, Mbôa itukoa há'a.
Yoko Râbe koéha êno ne Mbôa.
Kene Mbôa, Ôbedi itukoa há'a.
Yoko Rúti koéha êno ne Ôbedi.
Kene Ôbedi, Njése itukoa há'a.
6 Eneponeko Njése, énomone itúko há'a neko Ndávi, nâti mekúke.
Yoko ápe xe'éxa neko Ndávi xoko sêno, viúvana hóyeno koéhati Ûriya.
Salúmaum koéha neko xé'a.
7 Kene Salúmaum, Robôaum itukoa há'a.
Kene Robôaum, Âmbiya itukoa há'a.
Kene Âmbiya, Âza itukoa há'a.
8 Kene Âza, Njozáfa itukoa há'a.
Kene Njozáfa, Njôraum itukoa há'a.
Kene Njôraum, Ûziya itukoa há'a.
9 Kene Ûziya, Njótaum itukoa há'a.
Kene Njótaum, Áka itukoa há'a.
Kene Áka, Ezékiya itukoa há'a.
10 Kene Ezékiya, Manáse itukoa há'a.
Kene Manáse, Âmum itukoa há'a.

Kene Âmum, Njôziya itukoa há'a.
[11] Kene Njôziya, Njekóniya yoko po'ínuhiko itukoa há'a ya kaxénake íteokonoku ne viyénoxapa jûdeu xapa isukókoti yaneko omopókononehiko itúkeovo kaúti ya Mbabílonea.
[12] Eneponeko Njekóniya, ápe xé'a koéhati Salatíye ike omópinekono viyénoxapa ya Mbabílonea.
Kene Salatíye, Nzorobâbe itukoa há'a.
[13] Kene Nzorobâbe, Ambiûdi itukoa há'a.
Kene Ambiûdi, Eliyáki itukoa há'a.
Kene Eliyáki, Âzo itukoa há'a.
[14] Kene Âzo, Sadóki itukoa há'a.
Kene Sadóki, Âkim itukoa há'a.
Kene Âkim, Eliûdi itukoa há'a.
[15] Kene Eliûdi, Eleâza itukoa há'a.
Kene Eleâza, Mátam itukoa há'a.
Kene Mátam, Njáko itukoa há'a.
[16] Kene Njáko, Yûse, ima Mâriya, itukoa há'a.
Yoko Mâriya, énomone itúko êno ne Jesus. Yoko Jesus, énomone ne iháxonetimaka Mésiya, páhoe Itukó'oviti koíteovo xâne.
[17] Enepone oxúnoekene Jesus yutoxóvoti îha yarâ'a, kátoze kôe ukeâti kaxena Âbraum tukú koeti kaxena Ndávi. Kene ukeâti kaxena Ndávi tukú koeti omópeokonoku viyénoxapa ya Mbabílonea, kátoze koépomaka îha ne oxúnoekene yutoxóvoti yarâ'a. Kene ukeâti kaxena omópeokonoku viyénoxapa ya Mbabílonea tukú koeti ápepe Mésiya, kátoze koépomaka îha.

Koeku inâ ipuhíko Jesus
Lk 2.1-7

[18] Hara kôe kixoku koêku inâ ipuhíko ne Jesus Kristu yara kúveu mêum. Enepone Mâriya, eno Jesus, hoenáxokonotine itúkeovo yenomo Yûse. Itea koeku âvoyea ava xoko Yûse koane âvoyea akápinea, ihaikó koéne neko Mâriya ya xunákoke Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti. [19] Yoko enepone Yûse, imamo Mâriya, koati itípakovoti hóyeno, epó'oxo koati ponóvoti kixoku itúkeovo. Exoâne Yûse íhaikea ne Mâriya, ápene isóneuke kotóhineopea mani kóyenoyea. Itea ako akáha'a ómea yuhoíkovokutike, puvâti váherexea yuhó'inokono ne Mâriya. [20] Koeku ixómoyea itúkinoa isóneu Yûse, símoa ánju, ovoxe Itukó'oviti ukeâti vanúke. Hopúneke vekínoa. Hara kíxoa:
—Yusé, iti ámoripono Ndávi, hako pivôa kéyenoyi ne Mâriya, vo'oku enepone íhaikea, koati Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti porexôa kó'iyeaneye. [21] Apêtimo xe'éxa, hóyenomo kalivôno. Jesus íheximo, vo'oku koíteovomo xanéna ya pahúnevo —kíxoane ánju neko Yûse.
[22] Kó'inokeneye uhá koêti yanekôyo, vo'oku simóvotine kaxéna neko yuho Itukó'oviti ya yuhóke porófeta, enepone koyúhoti emo'u Itukó'oviti mekúke. Énomone neko emo'úti koêti: [23] "Apêtimo ârunoe ihaíkoti ákoti hóyeno yuhó'ixoati. Koxe'éxatimo hóyeno kalivôno. Emanûe íhaxeokonomo" koêti. (Yoko enepone Emanûe koêti, anéye Itukó'oviti xapákuke ûti koêti.)
[24] Iyukóvone neko Yûse, itúkoa neko emó'uinoa ánju. Ako kuríkapa Mâriya, yane kâsatuxonehiko. [25] Itea kóyeane âvoyea yúha'ixa imókone ipuhíko neko kalivôno. Yoko Jesus íhaxea Yûse ne kalivôno.

2

Oposíkoa hána'iti ko'éxoneti ne kalivôno, natínamo jûdeu

[1] Enepo ipuhíkone Jesus yara kúveu mêum, Mbélem ipúhiko, pitivóko ya Njúdeya. Yaneko káxehiko, kaxénake itúkeovo nâti ne Êrodi, apé koéne hóyenohiko simôti ya Njeruzálem ukeâti úkeaku ihâroti. Enepohikone hóyeno, koati hána'iti ko'éxoneti ihíkaxovoti koeku hékerehiko. [2] Simoné'eya, hara koe épemoke xanéhiko:

—Na óvo ne hóyeno kalivôno ínati ipuhíko, enepone natínamo jûdeuhiko? Kenó'okinoke ûti, vo'oku koeku vóvea vóvokuke ya úkeaku ihâroti, noixoâti ûti ne hékere hoénaxovope. Vihayú'ikoponoati simínoke ûti —koe yûho.

3 Kamoáne Êrodi neko koekúti, yupihovó koene itúkinoa isóneu. Uhá kôe xanéhiko
ya Njeruzálem itúkinoamaka isóneu. 4 Yane ho'úxoanehiko Êrodi ne uhá koeti tutíhiko
inuxínoti jûdeu hó'eke yóko'o ne ihíkaxotihiko ya hó'eke, ina epemó'ikoahiko koeku yuho
porófeta mekúke ipúhikokumo ne Mésiya, enepone páhoe Itukó'oviti koíteovo xâne. 5 Ina
yumopâhiko:

—Mbélem ya Njúdeya, enemo ipúhiko. Vo'oku hara kôe ne yútoe porófeta koyúhoti emo'u Itukó'oviti mekúke:

6 "Enepone Mbélem ya poké'exa Njúdeya, ako apáya'i itea haina ákoti itúkokonoke ya xapákuke ne koati hána'itinoe pitivóko ya Njúdeya, vo'oku énomonemo íhonea ne pahúkoti, enepone inuxínoatimo ne njanéna íhae Izarâe" kôe. *Miquéias 5.2*

7 Yane he'onó kíxoane Êrodi iháxikea neko hóyenohiko ukeâti úkeaku ihâroti,
epemó'ikoati itukóvotiye káxe koane kohê ipúhikeaku neko hékere noíxonehiko. 8 Ina
pahukoâhiko ya Mbélem. Hara kíxoa:

—Pîhe, kókoyuse íxea yépemo'iki koêku ne kalivôno. Enepomo inixépanane, yéta'akapanumo motovâtimaka mbíheaya inzáyu'ikoponea —kíxoane.

9 Úkeane pího neko hóyenohiko ixikó'okoanehiko nâti. Ya xenékuke, ápeponemaka
ne hékere, enepone noíxonehiko koeku óvea óvokuke ya úkeaku ihâroti inuxó kó'iyea
tumúnekehiko tukú koeti símo xoko yónoku. Simoné'e xoko óvoku ne kalivôno, xe'ó
koéne neko hékere koati oúkeke. 10 Noixópanemaka hóyenohiko neko hékere, yupihovó
koéne úhepeyeahiko isóneu koane êno elókeko okóvo. 11 Ina urúkovahiko neko ovokúti,
yane noíxoane ne kalivôno yoko Mâriya, êno. Ipuyuké kó'iyeanehiko nonékuke ne
kalivôno ihayú'ikoati, koane míhe'okeahiko neko íhaku iparáti omínoakehiko ina porexôa
neko omínoake, ôro, yoko kohépiti xêru êno úheti ihópune koéhati mîra, yoko po'inu xêru
koéhati ísensu.

12 Ina kouhápu'ikinoa Itukó'oviti neko hóyenohiko ya hopúneke ákoyeane vekapa xoko
Êrodi. Énomone vekópinohiko po'íke xêne koeku aúkopeovo poké'exake.

Ikóho'ixoa Yûse ne Mâriya yoko Jesus ya Ejítu

13 Enepo pihopóne neko hóyenohiko noixóponoti Jesus, yane símoane ánju ne Yûse ya
hopúneke. Hara kíxoa:

—Keúsakapu, yáma ne kalivôno yoko êno. Íkeha'ixa ya Ejítu. Yâvaheixanemo tukú koeti endá'akapapimaka motó'iyeovanemo yaúkopivo, vo'oku opósi'ixoane Êrodi ra kalivôno kaha'âti koépekea —kíxoane.

14 Yane koúsokovone Yûse, úkeane pího ya yóti ikóho'ixoati ne kalivôno yoko êno
ya Ejítu. 15 Ôvoheixoane ya Ejítu tukú koeti ivokóvone Êrodi. Kó'inokeneye maka
kaúsakapune neko yuho Vúnae ya xoko porófeta koyúhoti emo'u Itukó'oviti mekúke,
enepone koêti: "Koeku ukópea Ejítu, undíne ihaxíkopa neko nje'éxa" koêti.

Koepékexokono neko inámatiko kalivôno

16 Exoâne Êrodi itúkeovo aupú'ikoatine hóyenohiko ukeâti úkeaku ihâroti, yupihovó
koene ímaikeovo. Yane pahúkoane koépekexeokono neko uhá koeti inámatiko kalivôno ya
Mbélem pi'âtine xoénaena poké'eke, koánemaka xapa ko'óvokutihiko oveâti xêrerekuke.
Itúkinovoke kalivôno pi'âtine xoénaena poké'eke vo'oku yûho neko hóyenohiko ukeâti
úkeaku ihâroti kuteâti yé'akeneye xoénae ike ipúhikine neko hékere. 17 Yane koúsokovone
neko kúxoti yútoe porofeta Njerémiya, enepone koêti:

18 "Ya Râma, ápe kámone xanéhiko, êno hónoti iyókexoti kotíveti koeku yaíkea. Manîrapo
Rákeu iyôti vo'oku xe'éxaxapa. Yoko ako itoâti iyúni'ikea vo'oku heú koe
ívohikeovo xe'éxaxapa" koêti.* *Njerémiya 31.15*

Ukopêa Ejítu ne Yûse

19 Ivokóvone neko Êrodi, apé kó'ino Yûse ya hopúneke ne ánjuna Vúnae. Yoko Ejítuke
ovó'iko ne Yûse. Hara kíxoa ánju:
20 —Keúsakapapune, yamápanemaka ne kalivôno yoko êno, yaúkapapune ya poké'exa
Izarâe, vo'oku ivókovonehiko neko kaha'âti koépekea ne kalivôno —kíxoane.
21 Yane omópane Yûse ne kalivôno yoko êno. Poké'exa Izarâe yonópohiko. 22 Itea
eyekóxoane Yûse itúkeovo Arkílau, xé'a Êrodi, ahe'ókopo haíkene natíxea ya Njúdeya,
píkoane yonópeaya. Yane éxokoa Itukó'oviti ne Yûse yonópokumo ya hopúneke.
Énomone pihópino Ngalíleyake 23 xoko pitivóko koéhati Nazâre. Kó'inokeneye, koati
tokopóvoti neko kúxoti yuho porófeta mekúke, enepone koêti: "Iháxeokonotimo íhae
Nazâre" koêti.

3

Koeku yuho Xuaum Mbátita xapa xanéhiko
Mk 1.1-8; Lk 3.1-18; Xu 1.19-28

1 Yaneko mekúke, pîho Xuaum Mbátita ya Njúdeya yaneko mêum ákoti apêti, koyúhoti
emo'u Itukó'oviti xapa xâne kamokénoponoati. 2 Hara kôe:
—Ikétivexanoe iséneuke ne pehúnevo koane kiríkapa, vo'oku yé'exovone kaxena
natíxea ne Íhae Vanúke xapa xâne —kíxoane.
3 Yoko Xuaum Mbátita kíxo ne porofeta Izâiya mekúke yaneko kó'iyeaku:
"Énomonemo ne kohonókoti emó'u ya mêum ákoti apêti xapa xâne kamokénoponoati.
Haramo koe yûho: 'Míhe'akinanoe oxéne ne Vúnae itúkea ítuke xepákukenoe.
Kéyusea kixeku itíkivo nonékuke' " kôe. *Izâiya 40.3*
4 Yoko evo'i kámelu itúko ípovo neko Xuâum. Vakamóto itúko hô'e. Kene vohóho yoko
ho'o mópo íhae mêum itúko nîka. 5 Enepohikoneko íhae pítivokona Njeruzálem, yoko uhá
koeti íhae Njúdeya, koane uhá koeti íhae xe'ókuke ne huvêo iháxoneti Njôrdaum, pihóhiko
kamokénoponoti Xuâum. 6 Enepohikone xâne koyuhópoti pahúnevo, áhikoahiko Xuâum
yane huvêo.
7 Noixoâne Xuâum símeahikomaka êno farîzeu yoko sadúseu, enepohikone payásoti ya
hó'eke jûdeu, hara kíxovokoxoa:
—Itínoe ámoripono xâne kutí koeti koati ipúhokovoti koéxoe, ikítixatinoe itívoatimo
ne ipíhoponopemo Itukó'oviti pohúneti vo'oku yáhikivo njokóyoke? Ako kalíhuina!
8 Konókoti itíkinoe únati motovâti iyúseyea itíkivonoe ikotívexoati isóneuke ne pahúnevo
koane kirikópati. 9 "Uti ámoripono Âbraum" hákonoe koe iséneupinovo, pe'okoâti itíkivo
aha Itukó'oviti vo'ókuke. Vo'oku eneponi itukápu énomone kahá'a ne Itukó'oviti, mani
pahukoâti itúkopeovo ámoripono Âbraum ra itátanehiko mopôi.
10 —Kuteâti koêku ne povôti usó koyêtine tetúkea tikótihiko ukeâti poéheveke, enepo-
hikone uhá koeti ákoti parêxa únati há'i, ina kurikókono yúkuke, énomonemakamo
kíxoaneye Itukó'oviti ne xâne váhere kixoku itúkeovo. 11 Kaná'uti ánjikeopinoe ya
úne, yéxokovope ikétivexi iséneuke ne pehúnevo koane kirikópati, itea ya ingénepoke,
harakénemo koati hána'iti teyonéti ya undíke. Muhíkova anjí'okeova koane omínoam
perékatana, ako omóndokea. Énomonemo ahíko xâne, haînati ya úne itea ya xunákoke
Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti, enepone kutí koetimo xunako yúku kasása'ikea. 12 Kutí
koetímo xâne omó'ixoti kasása'ikope ya vo'ókuke, kuteâti ápa. Kuteâti kixókonoku
tirîku kasasá'ikokono, énomonemo kixóneye xâne nê'e. Kuteâti kixókonoku ha'i tirîku
ipíhopokono íhakuke, énomonemo kixóneye xâne únati kixoku itúkeovo. Kene ne xâne

* 2:18 Enepone Rákeu kíxone porófeta, énomone neko yeno Njáko, oxú'ikene ne jûdeuhiko. Kene yara yútoe Máteu, koati kixo'êkoti uhá koeti senóhiko jûdeu ya Mbélem koepékokonoti xe'éxa.

kutí koeti tuti tiríku ákoti aunáti, oro'ókoatinemo yúkuke xoko ákotinemo ípukeovoku —kíxovokoxoane Xuaum Mbátita.

Koeku ahíko Jesus ne Xuaum Mbátita
Mk 1.9-11; Lk 3.21-22; Xu 1.31-34

13 Yaneko káxehiko, ipúhikea Ngalíleya ne Jesus. Hara yóno huveóke, enepone Njôr-
daum, motovâti áhikeovo xoko Xuaum Mbátita. 14 Ina kixôa Xuâum:
—Mani îti motokêa áhikeonu itea itukovó koe ûndi yépemo áhikeopi —kíxoane.
15 Ina yumopâ Jesus:
—Ako yuvâti vo'oku koeku kó'iyeaneye, koati kousókoati ûti ne uhá koeti ínixone Itukó'oviti itúkeovo ponóvoti —kíxoane.
Yane kúteanemaka isóneu Xuaum Mbátita, áhikoane. 16 Ehá'axo ipúhikopea úne ne Jesus yaneko ahíkovo, mihe'ó kó'inoane vanúke koane noíxea Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti evesékoti xokóyoke kutí koeti kurûte. 17 Énomone yanê'e, apé koene emo'úti inu'íxoti vanúkeke kámone. Hara kôe:
—Eneporâ'a, énomone Nje'éxa koati ákoti omotóva ongóvo, porexónuti hána'iti elókeko ongóvo —kôe.

4

Hixopâ Ndeâpu íkorokea ne Jesus
Mk 1.12-13; Lk 4.1-13; Êb 2.18; 4.15

1 Énomone yaneko ike áhikinevo ne Jesus, ómane Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti ya mêum
ákoti apêti, hixopâti Ndeâpu íkorokea pahunévotike. 2 Itopónone koarenta koeti káxe
koane koarenta koeti yóti ákoyea nîka ne Jesus, yane épekoane hímakati. 3 Yanê'e,
pihínoane Ndeâpu, enepone íkorokenati xâne pahunévotike. Hara kíxoa:
—Enepo itikápuxo Xe'exa Itukó'oviti, pehúkaikopo sá'iri'okopeovo pâum ra itátanehiko mopôi —kíxoane.
4 Ina kixôa Jesus:
—Hara koe yutoéti emó'uke Itukó'oviti: “Haina póhutine nikokónoti koxunáko xâne, itea kóxunakomaka ne uhá koeti emó'uinovi Itukó'oviti” kôe —kíxoane Jesus.
5 Úkeane óma Ndeâpu ya Njeruzálem, enepone iháxoneti Sasá'iti Pitivóko. Hara iyónoa
xoko koati vanúke'exeaku yane hána'iti imokóvokuti, enepone témpulu 6 ina kixôa:
—Enepo itikápuxo Xe'exa Itukó'oviti, kepúhakapu poké'eke yukîti ra vanúke, vo'oku hara kôe ne yutoéti ya emó'uke Itukó'oviti:
“Pahukoâtimo Itukó'oviti ne ánjuhiko, enepone ovóxe íhae vanúke kóyonoyeopi.
Énomonemo namukópopi ya vô'u maka hákone okó'okoa mopôi ne hîvi” kôe —kíxoane Ndeâpu. *Sâramu 91.11-12*
7 Itea hara kíxoa Jesus:
—Ako kalíhuina, vo'oku haramaka kôe ya po'íke yutoéti emó'uke Itukó'oviti: “Hako yoposí'okovo Yúnae Itukó'oviti” kôe —kíxoane.
8 Ina omopómaka Jesus ne Ndeâpu oúke êno hána'iti mopôi, exókoati uhá koeti
pahúkoku payásotihiko yara kúveu mêum, koáne ne êno úhe'ene 9 ina kixôa:
—Mborexópeatimo uhá koêti ra koekúti neíxone kó'oyene enepo ipiyíkexa nonénguke kutí kixénuti Itukó'oviti —kíxoane.
10 Ina kixôa Jesus:
—Yahíkuxipunu Satanaé, vo'oku hara kôe emó'uke Itukó'oviti: “Ópoehane Yúnae Itukó'oviti ipíyikexino. Poéhane motovâ kíxeokononeye” kôe —kíxoane.
11 Noixoâne Ndeâpu ákoyea íta, yane ahíkuxopeovane. Yane ápehiko ánju, enepone
ovoxe Itukó'oviti ukeâti vanúke simohíkoati ne Jesus kaxunákoponoati.

Inâ turîxo ítuke ne Jesus ya Ngalíleya
Mk 1.14-15; Lk 4.14-15

12 Exoâne Jesus iká'akeovone ne Xuaum Mbátita, aúkopovo ya Ngalíleya. 13 Pohu vekó
koepo Nazâre yonópoti Kafanâum. Hane óvo ne pitivóko xe'ókuke Mar-na Ngalíleya xoko

po'i iháxakoku poké'exa Ngalíleya iháxoneti Nzebûlom yoko Nafitáli. 14 Énomone yaneko
pihópeaku Jesus ya Ngalíleya, koúsokoa ne yútoe porofeta Izâiya mekúke koyuhó'iyeati
koêku, enepone koêti:
15 "Enepone poké'e íhauti Nzebûlom yoko Nafitáli ovoti íyeuke Hána'iti Mar poixô'oke
huvêo koéhati Njôrdaum, énomone ne Ngalíleya iháxoneti óvoku ne xanéhiko
ákoti itukapu jûdeu. 16 Enepohikone xanéhikoya ovóheixoti hahákutike, noíxone
êno hána'iti uhapú'iti. Epó'oxo enepohikone ovâti neko poké'e, óvohikoku
xâne hoenáxovotine yonópea ipihóponovokutike, koúhapu'ikoane êno hána'iti
uhapú'iti" kôe. *Izâiya 9.1-2*

17 Énomone yanekôyo, turíxovone ne Jesus koyúhoyea ne emo'u Itukó'oviti. Hara koe
yûho xapa xâne:

—Ikétivexa iséneuke ne pehúnevo koane kiríkapa, vo'oku kaxénane natíxea ne Íhae
Vanúke xapa xâne —kôe.

Itaíkoa Jesus hókea ne koaturu koeti númikuxokenati
Mk 1.16-20; Lk 5.1-11

18 Koeku yónea ne Jesus xe'ókuke Mar-na Ngalíleya, tokononé koéne pi'âti
kopo'ínukokoti, Símaum iháxoneti Pêturu, yoko Ándere ixómoti kurîko númikuxope
vo'oku itúkeovo itúkovokenehiko. 19 Ina kixoáhiko Jesus:

—Hekánunoe. Hainá'ikomo hôe yíxovonoe itea indukópopitinenoemo ihíkaxoti xâne
hókeonu —kíxoanehiko.

20 Énomone yaneko ókoku ôra, kurí kíxoane neko númikuxope, pihónehiko ikéneke
Jesus.

21 Yane kali tumûneke, tokononé koéne po'i pi'âti kopo'ínukokoti ixómoti koyúseopo
númikuxope kúveuke vatékena. Énomone ne Teâku yoko Xuâum, xé'ahiko Nzebêdeu.
Yoko ápemaka há'a yane vatékenake. Yane ítaikoane Jesus neko pi'âti hókeamaka. 22 Kurí
kixónehiko há'a koane vatékena, pihónehiko ikéneke Jesus.

Ihíkaxo ne Jesus koane koitóvo êno xâne
Lk 6.17-19

23 Uhá kíxoa Jesus yónea neko poké'exa Ngalíleya koane íhikaxea emo'u Itukó'oviti
ya sinâgoga, enepone íhikaxovoku hó'e jûdeuhiko, koane koyúhoyeamaka ne inámati
ihíkauvoti koyúhoti kixoku natíxea Itukó'oviti xapa xâne. Koítovamaka Jesus uhá koeti
koêkuti kó'iyeovoku aríne neko xanéhiko. 24 Eyekóxokonone koeku ítuke ne Jesus ya
uhá koeti poké'exa Sîrea, omókonone uhá koêti ne ka'aríneti xokóyoke. Yoko ako tôpi
kó'iyeovoku arinéti yuvâtihiko. Ápe xâne ûroevo ndémoniu. Ápemaka ákoti aunáti
tûti pepokehí koêti, koane isayú'ixovoti ákoti ehevákapu mûyo. Koítovahiko Jesus uhá
koêti. 25 Koati ênoti xâne íhae Ngalíleya hokó'ixoati, koane íhae iháxoneti Yehí Koeti
Pitivóko, koánemaka íhae Njeruzálem, yoko íhae Njúdeya, koánemaka íhae poixô'oke
huvêo, enepone Njôrdaum.

5

Koeku xâne koati únati koêku nonékuke Vúnae
Lk 6.20-23

1 Noixoâne Jesus neko êno xâne, pihóne oúke kali mopôi. Ivatákone, ina ahi'ókova
íhikauhiko. 2 Énomone yanê'e, turíxoane Jesus íhikaxeahiko. Hara kíxovokoxoa:

3 —Koati únati koêku ne xâne inixópovoti itúkeovo hána'iti ikonóko'ixovoti nonékuke
ne Íhae Vanúke, vo'oku yonópotimo natíxokuke nê'e.

4 —Koati únati koêku ne xâne hokónuti, iyôti koeku kó'oyene, vo'oku kouhépekopinoa-
timo Itukó'oviti isóneu.

5 —Koati únati koêku ne xâne ákoti kapayásakapu, vo'oku ítukenemo ra poké'e
ika'ínamakapakanane.

6 —Koati únati koêku ne xâne kutí koeti épeu úne yoko épeu hímakati koeku yupíheovo
kahá'ayea itúkea ponóvoti nonékuke Itukó'oviti, vo'oku kousókinoatimo Itukó'oviti ne
âha.
7 —Koati únati koêku ne xâne seánati, vo'oku koseánakonotimakamo.
8 —Koati únati koêku ne xâne póhutine ponóvoti koekúti opósi'ixo itúkea, vo'oku
iníxotimo Itukó'oviti.
9 —Koati únati koêku ne xâne oposí'ixoti íkasaxea omíxone po'ínuhiko xâne, vo'oku
iháxeokonotimo xe'exa Itukó'oviti.
10 —Koati únati koêku ne xâne ikoítoponokonoti kotíveti vo'oku únati ítuke, vo'oku
yonópotimo natíxokuke Íhae Vanúke.
11 —Koati únati kêkunoe enepo apê ihakópiti, koane vaheréxoti ítukeinopi, koane
apémaka ákoti tôpi kixoku yûho itúkoheyea kêku vo'oku itíkivo hokónuti. 12 Yupihovó
ákoenoe elókeko yokóvo ixekánaneye, vo'oku koati hána'itimo némoepo vanúkeke. Yoko
énomonemaka kixókononeye váherexea ítukeinokono neko porófetahiko koyúhoti emo'u
Itukó'oviti nóvo, enepohikoneko inúxoti ya utíke.

Íhokoa Jesus yúki ne íhikauhiko
Mk 9.50; Lk 14.34-35

13 —Kuteâti koeku itúkeovo únati kixoku koúhekea xánena ne yúki, énomonemaka
kénenoeye xapa xâne kîrivokoevo yara kúveu mêum. Itea enepo auké'e taú'iko ne yúki,
ákonemo oxéne aúkopinokono taú'iko, yane ákonemo itúkovoke, poéhane kuríkeokono
koane kapásikexeokono xoko kuríkokonoku. Yokóhiyanavo mará'inamo yakútea ne yúki
ákotine taú'iko.
14 —Kuteâti koeku yúku kouhápu'ikopeti, énomonemaka kénenoeye xapa xâne yara
kúveu mêum. Epó'oxo kuteâti koeku pitivóko ovoti oúkeke kali mopôi ákoti itoâti
hé'onea, énomonemaka kénenoeye. 15 Ako ihúxoti koúhapu'ikope xovo'ú kixoâti, itea
enepo ihúxokono, koati xoko ókoku yúku ixíkokono motovâti koúhapu'ikea uhá koeti
ovâti ne kúveu ovokúti. 16 Énomonemaka ákoeneye únati kixeku itíkivo maka naíxane
xanéhiko ne únati ítike, epó'oxo maka iháyu'ikanehiko Itukó'oviti, enepone Yá'a íhae
vanúke.
17 —Hákonoe ikitíxa nzimínoti ungé'exoponea ra Ponóvoti Kixovókuti ya yútoeke Muîse,
koánemaka ne yútoe porófeta koyúhoti emo'u Itukó'oviti mekúke. Haina nzimínoti
ungé'exoponea, itea nzimínoti indúkea uhá koêti ne yutoxóvotiya. 18 Koati emo'úti ra
yunzó'inopinoe: Koêkumo âvoyea aúke'e ra vanúke koáne ra poké'e, ákomo ápahuina
koekúti veyopóvoti yane Ponóvotike Kixovókuti yútoe Muîse. Muhíkova póhuti kali
létara itukovo póhuti kali telépu'i, ákomo veyápapu ya koeku âvoyea kaúsakapu uhá
koeti yutoxóvotiya. 19 Enepone xâne ákoti itukâ ne páhoenokono itúkea yane yutoéti,
yusíkoti itúkeovo ínixone ákoyea koati itúkovoke, ina ihíkaxamaka po'i xâne ákoyea
itúka, koati énomonemo okopô koati ikenétike ivávakopeokono ya natíxokuke Íhae
Vanúke. Itea enepone xâne itukoâti uhá koêti neko yutoéti koane ihíkaxotimaka po'i
xâne itúkea, énomonemo itukóvo koati teyonétiya. 20 Koati ngixópitinoe: Enepone kixeku
itíkivo, konókoti yupíheovo anú'ukea ponóvoko kixoku itúkeovo ne éskiriba yoko farîzeu,
enepohikone inuxínoti xanéhiko hó'eke. Hákoti koené'eye, ákomo kalíhuina yenópi
natíxokuke Íhae Vanúke —kíxovokoxoane Jesus.

Nókone xâne itúkea apê púvone, ákoʼo itukovo apê puvâti
Rm 12.19; Éf 4.26; 1 Tm 2.8; Tk 1.19; 1 Xu 2.1, 11

21 Ina kixovókoxopamaka Jesus:
—Kémoanenoe koêku neko páhoenokono voxúnoekene itúkea, enepone “Hako kepéko”
koêti, koánemaka ne koêti: “Enepone koepékoti, omokónotimo yuhoíkovokutike
maka ipíhapanakanane” koêti. 22 Itea hara ngixópinoe: Uhá koeti imaíkinovoti
po'i xâne, omokónotimakamo yuhoíkovokutike maka ipíhapanakanane. Kene ne va-
heréxinoti yuhó'ino po'ínu, omokónotimo xoko koati payásoti yuhoíkovokuti maka
ipíhapanakanane. Kene ne koyúhoti itúkeovo ákoti isóneu ne po'ínu, naíxapu nê'e

mará'inamo iyánapakana ipihóponovokutike xapa yúku. [23] Itukovo yomoti iké'iparaxoke
Itukó'oviti, ipíheati átake ina puyakápanapu yokóvo ápeyea pe'ínu vaheréxinopiti isóneu,
[24] kurí íxeavo ne yómone xoko áta, pihéne yího'ixoponi ne pe'ínu inúxotike motovâti
unátipinokokonoe iséneu, ínamo yaukápapu peréxi Itukó'oviti ne íperaxike.
[25] —Enepone xâne apêti évotikopike, omópiti yuhoíkovokutike, yapásika kíxeaku
unátipinoa iséneu ya xenékuke tumúneke símí yuhoíkovokutike. Hákoti koené'eye,
itukapu simetíne yuhoíkovokutike, konokoâtimo yéni nonékuke ne pahúkotiya. Yane
pahukópitimo kiríkikono xoko pulísea, ínamo kirikákana ika'ákovokutike. [26] Koati emo'úti
ra yunzó'inopinoe: Ákomo ipíhikapa koeku âvoyea peréxapa uhá koêti ne yoréveu —
kíxovokoxoane Jesus, exókoatihiko kónokea épemea Itukó'oviti kotúyopinoa pahúnevo
tumúneke seópea nonékuke.

Koêku ne xâne kapíneti ákoti itukapu koati yêno
Mt 18.8; Mk 9.43

[27] Ina kixovókoxopamaka Jesus:
—Kémoanenoe neko yuhôti koêti: "Hákonoe kepiné'iyi múxone ne po'i xâne" koêti.
[28] Itea hara ngixópinoe: Itukovo apêti hóyeno komómoti sêno xaneâti íyokeova, koeku
kó'iyeaneye isóneu, koati pahukóvotine vo'ókuke ne váhere oveâti isóneuke. [29] Enepo
itukapu yûke, enepone koâti mbiú koeti ínixepe váherexino ne ítike, yusikóneni meréki
koane kiríki ákotike malîka motovâti ákoyea váherexa ítike. Mani unatíne ákoyea
poixo'o yûke yenópi vanúke yaneko usokó kó'iyea yûke itea yenópoti ipihóponovokutike.
[30] Koane itukapu veô'u, enepone koati íhinovoke váherexino ítike, yusikóneni titúki koane
kiríki ákotike malîka motovâti ákoyea váherexea ítike. Mani unatíne ákoyea poixo'o
veô'u yenópi vanúke yaneko usokó kó'iyea veô'u itea yenópoti ipihóponovokutike —
kíxovokoxoane Jesus, exókoatihiko kónokea ákoyea íyuhixapapu sayá'ikopeova ne váhere
ítuke.

Koeku kuríkoti yêno
Mt 19.9; Mk 10.11-12; Lk 16.18

[31] Ina kixovókoxopaikomaka Jesus:
—Hara koemáka po'i yutoéti: "Enepone kuríkoti yêno, paréxapa koyuhópeti kotuyô-
peati îha itúkeovo ko'ímati" koé'epepo. [32] Itea hara ngixópinoe: Koêkuti kuríkoti yêno
ákoti itukapu vo'oku aupú'ikoati yêno yuhó'ixoti po'i hóyeno, koati vaheréxoti ítuke
nê'e, epó'oxo koatímakamo kutí'inoke pahukóvoti ne yêno oko'ímapo. Koánemaka ne
koyenópati ne sêno, kutí koetímakamo ixómoti aupú'ikea inúxoti îma ne sêno koeku
kóyenopea.

Veínoake xâne ikána'uxea yûho
Tk 5.12

[33] —Koáne kémoanenoe koêku neko páhoenokono ne voxúnoekene itúkea, enepone
koêti: "Hako simikíkixo koeku itúkeovo iháke Itukó'oviti keyúhoyi, itíkoti koati yuhôti.
Konókotimaka kéveseki koêkuti yiûho kuteâti. Koati kenokoâti itíki ne yiûho keyúhone
iháke Itukó'oviti" koêti. [34] Itea hara ngixópinoe: Hako itukóvo ya iháke koêkuti ihâe
keyúhoyi. Muhíkova ya iháke "vanúke" ako yusíka, vo'oku koati ivátakoku Itukó'oviti
natíxea nê'e. [35] Muhíkovamaka ya iháke "poké'e" ákomaka yusíka, vo'oku kutí kôe
ómomikoaku Itukó'oviti ne hêve. Muhíkovamaka ya iháke "Njeruzálem" ákomaka yusíka
vo'oku itúkeovo pítivokona Nâti koati payásoti ya uhá koêti. [36] Muhíkovamaka ya iháke
"tiûti" ákomaka yusíka, vo'oku enepone póhuti kali híyeu tiûti, ako ítea kehópu'iki, áko'o
itukovo keha'âti kehá ha'ikopi, ákomaka ítea itíki. [37] Péhuxaikopo ne yiûho. Itukovo "Êm"
kêti, énomone yákoe koáne itíka ákoti ike'ítukexa po'i ihâe ikéna'uxi. Itukovo "Áko'o"
kêti, énomone yákoe, koane itíka ákoti po'i ihâe vínoake keha'âti ikéna'uxi. Yoko áva po'i
vínoake keyúhoyi, koati ukeâti xoko Satánae nê'e.

Ako omótova itúkoponea ésa'i ne váhere ítukeinokono
Lk 6.27-30

[38] Ina kixovókoxopamaka Jesus:

—Kémoanenoe neko emo'úti koêti: “Itukovo apêti okó'okoti uke po'i xâne, konokoâti-
maka óko'okeokono ûke. Kúteanemaka koêku áva kehókoti oe po'i xâne, konokoâtimaka
kehókeokono ôe” kôe. 39 Itea hara ngixópinoe: Hako itikópono yésa'i enepo áva vaheréxoti
ítukeinopi. Itukovo apêti ipusóhovoxopiti, síkeanemaka ipúsokea poixô'oke. 40 Koáne
enepo áva mani iyonópiti yuhoíkovokutike koyúhoti kónokea peréxi ripíno, síkeane
omópeamaka keápana. 41 Koáne áva pahukópiti keínoinoa ínone ovâti póhuti kílomituru,
yamína ya pi'âti kílomituru. 42 Koáne áva epemópiti ítikevo, peréxa. Áva kahá'ati váxeopi
ítikevo, ívexamaka.

Muhíkova xâne puvo'óviti, konókoti ákoyea omótova vokóvo
Lk 6.32-36; 23.34; Át 7.60; Rm 12.14

43 —Kémoanenoe neko emo'úti “Hako motovâ yokóvo ne ínikene koane pívamaka ne
puvópiti” koêti. 44 Itea hara ngixópinoe: Hako motovâ yokóvo ne puvópiti. Itíkina orásaum
ne vaheréxoti ítukeinopi. 45 Yane itínenoemo itukóvo koati kaná'uti xe'éxaxapa Itukó'oviti
ya vanúke. Vo'oku poréxoa Yá'a íhae vanúke uhápu'iyea ne káxe xapa xâne ákoti aunáti,
koánemaka xapa únati xâne. Kúteanemaka kíxoaku poréxea úko ne xâne ponóvoti
ítuke, koánemaka ne ákoti aunáti ítuke. 46 Itukapu póhutine xâne ákoti omotóvopi okóvo
ako omótovo yokóvo, namo kíxoaye ápeyea némoepo xoko Itukó'oviti? Muhíkova ne
koperáxinotihiko nâti, enepone yómoti ánu'ukea kóperau, ákomaka kamáxatika ne ákoti
omotóva okóvo. 47 Itukapu póhutine ínikene itíkino únati, koati kutipasí keâti ne ákotihiko
êxa Itukó'oviti, vo'oku énomonemaka kixóhiko itúkeovo. 48 Hukinóvoti ngíxeopinoe:
Itíkapunoe ponóvoti kixoku itúkeovo kuteâti koêku Itukó'oviti, enepone Yá'a íhae vanúke.

6

1 Ina kixovókoxopamaka Jesus:
—Yokóhiyanavonoe, hako yoposíko noíxeokono ne únati ítike keha'âti iháyu'ikeopi
po'ínuhiko xâne, vo'oku enepo akoéneye ne ítike, ákomo némoepo xoko Itukó'oviti,
enepone Yá'a íhae vanúke.

Koêku ne poréxoti huvó'oxeake ne xâne apêti konokínovati

2 —Enepo áva peréxoake ne xâne apêti nókone, hako kutí koe pehúkoti inuxínopiti oxoti
tombéta keha'âti noíxeokono ne ítike, kuteâti kixoku itúkeovo ne xâne ikútixapovoti
koati sasá'iti ya po'ínuhiko. Vo'oku enepo apê pôreu ya íhikaxovoku hó'e koáne ya
none ovokúti, énomone kixínoakeneye kaha'âtihiko ápeyea ihayú'ikoati. Koati emo'úti
ra yunzó'inopinoe: Vo'oku íkomumuxeovone xâne, usóne námoepo nê'e. Yane ákonemo
námoepo xoko Itukó'oviti. 3 Itea enepo áva hivó'oe, hako kalihú'ina yopósiki ápeyea po'i
exoâti, muhíkova ne ínikene koati ákoti omotóva yokóvo 4 maka hákone exókono. Yane
apêtimo némoepo xoko Itukó'oviti, enepone Yá'a íhae vanúke iníxoti koekúti ákoti po'i
noixoâti.

Nókone kó'iyea ne xâne itûko orásaum
Lk 11.2-4

5 —Enepo itikánoe orásaum, hako kitêa ne xâne ikútixapovoti koati sasá'iti ya
po'ínuhiko. Vo'oku enepo itûko orásaum, áhatihiko xe'ó kó'iyea ya íhikaxovoku hó'e
koánemaka ya none ovokúti vékoheixoku xâne, kahá'ati noíxeokono. Koati emo'úti ra
yunzó'inopinoe: Vo'oku íkomumuxeovone xâne, usóne námoepo nê'e. Yane ákonemo
námoepo xoko Itukó'oviti. 6 Kene îti, enepo itîka orásaum, urukú yákoepo kúveu yóvoku.
Exexó íxea ne péhapetea. Yépema ne Yá'a íhae vanúke, enepone ákoti inixoâti, yane
iko'íparaxopeatimo nê'e. Koáhati iníxoti koekúti ákoti po'i noixoâti.

7 —Koáne enepo itîka orásaum, hako kitêa ne xâne ákoti êxa Itukó'oviti yómoti káyuixea
yûho enepo itûko orásaum. Koati ikutíxatihiko yumopókonotimo vo'oku ixómoyea
káyuixoa ne yûho. 8 Hako ikítipasikova ne xâne kuteâti nê'e, vo'oku exo nékone ne
Itukó'oviti, enepone Yá'a íhae vanúke. Tumúneke yépemi, éxoane ne nékone. 9 Itea hara
yákoe enepo itîka orásaum:
“Iti Ha'a ûti íhae vanúke, émbemo téyeamo sasá'iti îhe ne uhá koeti xâne. 10 Émbemopi
ukóponeamo ne netíxi yâye xapákuke ûti, uti xâne. Itúkapu yâha kousókovo

yara poké'e kuteâti koeku koúsokeovo ya vanúkeke. [11] Peréxavi nika ûti itukovo
káxe. [12] Ketúyapa pahúnevo ûti koêkumaka kóseanayea ûti ne po'ínuhiko xâne
vaheréxinoviti ítuke, kutí kixoâti uti ákoti pahukápu. [13] Hako sike'évi víkorokeovo
pahunévotike itea peréxavi víteova ne váhere kixovókuti, (vo'oku poéhane îti
itukóvo hána'iti nâti ya uhá koêti. Poéhane îti apê xunáko oúkeke uhá koêti.
Poéhanemaka îti itukóvo hána'iti ihayú'iuti ya uhá koêti, ákotinemo hunókoku.
Itúkapu énomoneoxo koéneye)" yákoe itîka orásaum —kíxovokoxoane Jesus.
[14] —Vo'oku enepo kutí ixêa ákoti váherexeaku ítukeinopi ne po'inu xâne, kúteane-
makamo kixópiku Itukó'oviti. [15] Itea enepo hákoti kixeáneye (ne váhere ítukeinopi po'i
xâne), ákomakamo katúyapa váhere ítike ne Itukó'oviti, enepone Yá'a íhae vanúke.

Nókone kó'iyea ne xâne enepo jejuá kôe

[16] Ina kixovókoxopamaka Jesus:
—Enepo jejuá yakôe, hako isone'ekovoo keyê kuteâti kóyeku ne xanéhiko ikútixapovoti
sasá'iti ya po'ínuhiko, kahá'atimaka éxokeovo po'ínuhiko xâne itúkeovo jejuá koêti.
Ivévaka ra yunzó'inopinoe: Vo'oku íkomumuxeovone xâne, usóne námoepo nê'e. Yane
ákonemo námoepo xoko Itukó'oviti. [17] Kene îti, enepo jejuá yakôe, hako kixevóneye, itea
kímanduxapu ina kevaríkapu koane kipénaneapu, [18] maka hákone exôa po'ínuhiko xâne
itúkeovo jejuá kêti, itea itúkapune póhutine Itukó'oviti exôa, enepone Yá'a íhae vanúke
iníxoti koekúti ákoti po'i noixoâti. Yane apêtimo némoepo xokóyoke.

Koêku ne kaná'uti vîrikuxea, uti xâne
Lk 12.33-34; 2 Tm 4.8; Êb 10.34; 1 Pê 1.4; Ap 7.15-17; 21.1; 22.1

[19] —Hako yoposí'ixo kirí'uxi apeínopiti yara poké'e ya ákoyeaku oríkoa kálihunoe
hó'openo níkoheyea, koáne ya ápeyeaku iko'íhomuyoxoati, koánemaka xoko ápeyeaku
urukú koeti oméxoponea. [20] Itea itúkapu vanúkeke ítixe apeínopiti xoko ákoyeaku
aúke'e, koáne xoko ákoyeakunemo kálihunoe hó'openo nikóheati, koáne xoko ákoyeaku
iko'íhomuyoxoati itukovo koesáyu'ixoati, koáne xoko ákoyeakunemo urukú koeti oméx-
oponea. [21] Vo'oku koêkuti yunákoaku ne apeínopiti, itukapu vanúkeke ákoʼo itukapu
poké'eke, énomoneoxo yónoheixo iséneu —kíxovokoxoane Jesus.

Ominó'oviti uhapú'iti yoko hahákuti
Lk 11.34-36

[22] —Kuteâti koeku yúku kouhápu'ikopeti, énomone koéneye ne uke xâne koxé'uke.
Enepo aunáti ne yûke, uhapú'itikemo yóvoheixo. [23] Kene itukapu ákoti aunáti ne yûke,
hahákutikemo yóvoheixo. Kúteanemaka koêku ne kouhápu'ikoti isóneu xâne. Enepo
itukapu hahakú kixópiti ne mani kouhápu'ikopiti, yupihovó koetíneoxomo itúkeovo
hahákutike yóvoheixo.

Konókoti itúkeovo Itukó'oviti yoko ítuke yuíxovo ûti
Lk 16.13; 12.22-31; Fp 4.6; Êb 13.15; 1 Pê 5.7

[24] Ina kixovókoxopamaka Jesus:
—Ako xâne motovâti pi'á kíxea pátarauxa. Vo'oku koêkumo ákoyea omótova okóvo
ne po'ínu, yane ákomo itúkoake ne po'ínu, ákoʼo enepo itukapu yuíxovoxo ítukexeake ne
po'ínu, yane ákomo itúkoake ne po'ínu. Koane enepo yixápu kirí'uxi apeínopiti, ákomo
yoxéne yíxivo ítuke Itukó'oviti.
[25] —Énomone ngixínopinoe ákoyea ixomo ipúpakina yokóvo ne kixékumo kêku itukovo
káxe, ukínopikumo nîke yoko yêka, koane nókone kexé'u kixékumo iké'ipovoxopivo.
Vo'oku enepone kéyeku itukovo káxe, haina pohúneti níki. Koane haina pohúneti
iké'ipovoxopivo yápeino. [26] Ivévakapihi koêku ne hó'openohiko ôti. Ako nâ. Koane
ako ítixeaku ha'i nóne. Ákomaka unákoku nîka, koane ákomaka óvoku ítixoku êno
nikokónoti, itea kóyeane poréxea Itukó'oviti nîka, enepone Yá'a íhae vanúke. Hainá'ikopo
itínoe yupihóvo itóponone nonékuke Itukó'oviti yane hó'openohiko? [27] Ako ápahuina ya
xepákukenoe itotimo koúkoponea kaxena ivókovope, yusíkoti yupíheovo kóxunakeovo
kahá'ayea koúkoponea.

[28] —Ná'ikopo koeti yupíhinovo yónea iséneu ne kixékumo iké'ipovoxopivo? Ivévakapihi
koeku payá'iyea ne koati uhé'ekoti hîu itunoêvoti ya mêum, enepone humanévoti.
Ako okó'ituke, koane ákomaka ixúxuka kuteâti koeku xâne. [29] Itea koati ngixópitinoe:
Muhíkova neko uhá koeti úhe'ene Salúmaum, enepone hána'iti nâti iríku mekúke,
ako itápana úhe'ene hîu ne itunoêvotihiko íhae mêum. [30] Katarákoapo Itukó'oviti ne
itunoêvoti íhae mêum mapini póhutine kó'oyene ápeyea, ihârotike oro'ókokonotinemo
yúkuke, ínapomo hako katarákopi itínoe xâne ôriti kúveova. [31] Hákoikopo pipokéxo
iséneu ixómoyea yépemo'ixopovo ukínopikumo ne nîke yoko yêka koane ípevo. [32] Enepora
uhá koeti koekúti, koati xâne ákoti êxa Itukó'oviti yonóheixoa isóneu. Yoko éxoa
Itukó'oviti, enepone Yá'a íhae vanúke, kénokinoe uhá koêti ra koekútihiko. [33] Hane itíka
yónoheixoku iséneu inúxotike, ítuke Itukó'oviti koánemaka péni kixeku itíkivo kuteâti
ahá'inopi. Yanê'e, kousókinopeatinoemo Itukó'oviti ne uhá koeti po'ínuhiko nékone.
[34] Hako pipokéxo iséneu vo'oku nékonemo ihârotike, vo'oku apépotimakamo po'i yónoku
iséneu ihârotike. Ópoehane yónoku iséneu ne nékone ya póhutihiko káxe. Hákone
kiri'úxoa pipókexinoa iséneu ne nékone ya keno'ókoti káxe —kíxovokoxoane Jesus.

7

Ako yusíka vitúkeovo xâne húketi isóneuno po'ínuhiko xâne
Lk 6.37-38, 41-42; Rm 2.1; 14.1; 1 Ko 4.5; Tk 4.11

[1] Ina kixovókoxopaikomaka Jesus:
—Hákonoe itikóvo xâne húketi isóneuno po'ínuhiko xâne inixeâti ákoyea aúnati enepo
hákoti yexôa koêku, mará'inamakamo íxekananeye. [2] Vo'oku kuteâti kíxeaku iséneunoa ne
po'ínuhiko xâne, énomonemakamo kixékononeye. Kuteâtimaka ítikeinoa ne po'ínuhiko
xâne, énomonemakamo koéneye ítikeinokono.
[3] —Na koeti yíxinova kemómoyi ne kutí koeti kalîhuti koekúti yonoti ukeku pe'ínu,
koeku ákoyea ínixepa ne kutí koeti koati hána'iti itátane tikóti yonoti yukékuke? [4] Na
kíxoaye yéxoki po'i xâne pahúnevo koeku ákoyea ínixepa ne pehúnevo? Mani kutí
keti xâne ákoti eapâ ne hána'iti itátane tikóti yoneâti ukéku, itea kóyeane kíxea ne
po'ínu: "Veyámbinapeavo ne kali koekúti yonoti yukékuke" kixoâti. [5] Itínoe ikútixapovoti
koati sasá'iti ya po'ínuhiko, viyápa inúxotike ne kutí koeti hána'iti itátane tikóti yonoti
yukékuke, maka sásasa ákoyepone ínixi. Ínamo omotóva viyópi ne kutí koeti kali koekúti
yoneâti ukékuke ne pe'ínu.
[6] —Hako kutí kê xâne poréxoti tamúku koati únati yoko sasá'iti koekúti. Hákomaka
kutí kê xâne kuríkoti uhé'ekoti iyoyónevoti yupihóvati hepíko xapa kûre, mará'inamo
ákanukexa, yane koímaiti okópeopi koane óko'okeopi.

Konókoti kutípea ûti yumópeovimo Itukó'oviti vitûko orásaum
Lk 11.9-13

[7] —Yépema Itukó'oviti ne yâha vo'oku porexópeatimo. Kéxuna'ixapu yopósiki vo'oku
itepónoatimo. Hako imaxovó kixêa yépemo'ixi, kuteâti koeku ixómoti ipusóko pahapéti
ehane míhe'okinokonoa. [8] Vo'oku uhá koeti epémoti, poréxokonoa ne épemone. Koáne
ne koxuná'ixovoti opósikea ne nókone, itóponoa. Koáne ne kutí kixóvoti ipusókoti
pahapéti, mihe'ókinokonoatimo. [9] Itínoe apêti xe'éxa, maní'ikopomea perexoâti mopôi
ne xi'íxa epemápi pâum? [10] Manímea koéxoe peréxoa epemápi hôe? [11] Muhíkinova itínoe
mapini váhere xâne pahukóvoti nonékuke Itukó'oviti, itea peréxoa únati koekúti ne xi'íxa.
Ínapoxo ne Ha'a ûti íhae vanúke, koatimo únati koekúti poréxoa ne xâne epemoâti.
[12] —Kuteâti koeku yâha kíxeopineye ne po'íhiko xâne, énomonemaka íxeaneye, vo'oku
énomone itukóvo ne koati kaná'uti kixó'ekone ne Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muîse,
koánemaka ne íhikauvi yútoe porófetahiko koyúhoti emo'u Itukó'oviti mekúke.

Pi'âti kó'iyeovoku xêne
Lk 13.24; Fp 3.19-20

[13] Ina kixovókoxopamaka Jesus:
—Hara víka xoko pahapéti iyonópoti xâne xoko Itukó'oviti, enepone kutí koeti kalíkuti.
Vo'oku enepone pahapéti koáne ne xêne yonópoti ipihóponovokutike, koati vákuti nê'e,

koane êno xâne vekoâti. [14] Itea enepone xêne yonópoti xoko Itukó'oviti, ako ávaku
koánemaka ne páhapetea, yoko ako axú'ina xâne itoâti vékea.

Xâne ákoti itukapu koati kaná'uti páhoe Itukó'oviti koyúhoyea emó'u
Lk 6.43-44; Xu 15.4; Tk 3.11; 1 Xu 4.4

[15] —Yokóhiyanavoa ne xâne ákoti okoyúhoa ne kaná'uti emo'u Itukó'oviti, vo'oku
upánini kutí'iyea éxoko su'ûso simopínoe, koatíhiko kutí koeti koyuvôrixovoti yovîre ákoti
iyuhixa hopéno'iu enepo isukôa. [16] Ya kixoku itúkeovo, énomonemo yéxi itukóvotiye
kuteâti yéxi koêku ne xuve tikóti vo'oku há'i. Ápeikopo xâne veyoti úva xuvékuke
topekóxe? itukovo veyoti fîgu ka'ávetike nonéti xapa úhiti? [17] Vo'oku uhá koeti únati
xuve tikóti, únatimaka ne há'i pôreu. Kene ne váhere xuve tikóti, váheremaka ne há'i
pôreu. [18] Ako yusíka poréxea váhere há'i ne koati únati xuve tikóti. Ákomaka parexa únati
há'i ne váhere xuve tikóti. [19] Uhá koeti xuve tikóti ákoti parêxa únati há'i, tetúkokono
ina kurikókono yúkuke. [20] Kúteanemaka koeku nekôyohiko, vo'oku enepone há'i pôreu,
énomonemakamo yéxi itukóvotiye neko xâne.

Yuho Jesus koêku ne urúkopovoti natíxokuke Itukó'oviti vanúkeke
Lk 6.46; 13.25-27; 2 Ko 11.13; 13.5; 2 Pê 2.1; 1 Xu 2.3; 5.12

[21] —Hainamo uhá koeti xâne "Unaém, Unaém" kixónuti ûrukopeovomo natíxokuke Íhae
Vanúke. Poéhanemo neko itúkoti ahá'inoa Nzá'a íhae vanúke. [22] Yaneko káxe, enómo
xâne kixónuti: "Unaém, Unaém, koyúhopepo uti yemó'u xapa xâne vitúkoti péhoenovi.
Ihékemaka veínoa ûti kópuhikopea ûti ne ndémoniu urúkovoti xoko xâne. Ihékemaka
veínoa ûti vitúkea êno iyupánevoti" kixónutimo. [23] Yane ínamo injâ: "Hainánoe iti ovónje.
Yahíkuxipunu itínoe itúkoti váhere" ngixoâtimo.

Pi'âti kó'iyeovoku poéheve péti
Lk 6.47-49

[24] Ina kixovókoxopamaka Jesus:
—Uhá koeti xâne kamokénoati ra emó'um koane itukoâti, hane koéneye ko'isóneuti
hóyeno itúkoti pêno xoko poké'e mopoíxoti. [25] Keno'óko êno úko, koínikone huvêo ina
kayakákoa êno xúnati ihunóvoti neko ovokúti, itea ako íkarakapu vo'oku itúkeovo xoko
poké'e mopoíxoti ixíkokono.
[26] —Kene uhá koeti kamoâti ra emó'um ákoti itukâ, hane koéneye xâne ákoti isóneu
itúkoti pêno xoko poké'e hariríxoti. [27] Keno'óko êno úko, koiníkone huvêo ina kayakákoa
êno xúnati ihunóvoti neko ovokúti, yane íkorokovone. Heu-heú kôe itáhineyea —
kíxovokoxoane Jesus.

Úkeakune xokóyoke ne hána'iti exóneti íhikaxone Jesus
Mk 1.22

[28] Uke'éxone koyúhoyea ne Jesus, enepohikoneko êno xâne kamokénoati, yupíhova
iháyu'ikea ne ihíkauvoti íhikaxone, [29] vo'oku koati iyúseoti itúkeovo úkeakune xokóyoke
ne hána'iti exóneti íhikaxone ne Jesus, kene haina kuteâti ne éskiribahiko, enepone
ihíkaxoti yútoe Muîse.

8

Koitóva Jesus neko yúvone lépara
Mk 1.40-45; Lk 5.12-16

[1] Evesékopeane Jesus oúke neko kali mopôi, yupihovó koe êno xâne hokopâti. [2] Yane apé
koéne hóyeno ahi'ókovoti Jesus. Enepone hóyeno, yúvone koati váhere arinéti iháxoneti
lépara. Ipuyuké koéne nonékuke Jesus koane kíxea:
—Unaém, enepo yakahá'a, motóva kesása'ikopinu yara arínem —kíxoane.
[3] Ina sipo'ókoa Jesus koane kíxea:
—Ngahá'a, sesá'ipine ra yaríne —kíxoane.
Ehá'axo koyúhoa Jesus, má koépone neko aríne, unátipone. [4] Ina kixôa Jesus:

—Hako yetó'oko koêkuti xâne ra índukeinopi, itea yéxakapanapa ne sasedóti, enepone inuxínoti xâne hó'eke. Yamína iké'iparaxoke Itukó'oviti kuteâti koeku páhoenovi yútoe Muîse, yéxokovope itúkeovo yunatípotine —kíxoane.

Koitóva Jesus neko ahínoe tuti húndaru íhae Róma
Lk 7.1-10

5 Simoáne Jesus ne Kafanâum, ápe ikoseânaxovati, hóyeno ákoti itukapu jûdeu, tuti
póhuti séndu húndaru íhae Róma. 6 Hara kíxoa:
—Unaém, anêko anzínoe ka'aríneti óvonguke. Ákone ita ehévokeovo mûyo. Koati
yupihóvotine koítoponeovo kotíveti vo'ókuke ne aríne.
7 Ina kixôa Jesus:
—Mbihotímo yóvokuke, ngoitóvatimo —kíxoane.
8 Itea hara kíxoa tuti húndaru:
—Unaém, ako yomótokea yûrukivo óvonguke. Pohu pahú íxea unátipea ne anzínoe,
yane itóvotinemo. 9 Vo'oku undímaka hóyeno konókoti itúkea páhoenonu payásoti ya
undíke. Koane ápe húndaru konókoti itúkea mbáhoenoa. Poéhane kónoko "Pîhe" ngíxea,
yane pihotíne. Kene po'ínu, "Kiná'aka" ngixôa, kenó'oko. Koane anzínoe, "Hara itíka"
ngixôa, itúkoa ne mbáhoenoa itúkea —koéne.
10 Kamoáne Jesus neko emó'uinoa tuti húndaru, yupíhova iháyu'ikea, ina kixôa neko
xanéhiko hokoâti:
—Koati emo'úti ra yunzó'inopinoe: Ako noínjeaku xâne koati kuvovónuti kuteâti râ'a,
muhíkova xapákuke íhae Izarâe —koéne.
11 Ina koe'íkomaka:
—Koati ngixópitinoe: Enómo xâne ukeâti po'íkehiko poké'e ya xoko úkeaku ihâroti
koáne ya xoko kíyo'i káxe ivatákoponotimo ya xe'o mêsa ya ayuíti xapákuke evo Âbraum,
Izáki yoko Njáko ya natíxokuke Íhae Vanúke. 12 Itea enepohikone íhae Izarâe, enepone
mani koati noivókoeti yonópea, kurikókonotimo xapa êno hahákuti, óvoku iyókexoti yoko
ngarutútukexoti ôe vo'oku tiveko koêku —kíxovokoxoane Jesus.
13 Ina kixôa Jesus neko tuti húndaru:
—Pihépane yóvokuke. Vo'oku kívivonu, énomone ákoeneye kuteâti yâha —kíxoane.
Énomone yaneko ókoku káxe, unátipone ahínoe neko tuti húndaru.

Koitóva Jesus ne imose Pêturu
Mk 1.29-31; Lk 4.38-39

14 Simoné'e ne Jesus óvokuke Pêturu, inu'í kíxeane imóse ípeke, yupihóvoti otuko mûyo.
15 Yane namú kíxeane vô'u Jesus. Uké'epone neko otuko mûyo, ina exepúkopo neko sêno,
yane kátarakopone Jesus.

Êno po'ínuhiko ka'aríneti koítovone Jesus
Mk 1.32-34; Lk 4.40-41

16 Yaneko kíyo'i káxe, omókonone xoko Jesus neko êno xâne ûroevo ndémoniu. Yane
pohu pahú kixópa Jesus neko ndémoniuhiko, ipúhikoponehiko, yoko koítovamaka uhá
koêti neko xâne ka'aríneti. 17 Kó'inokeneye motovâti koúsokeovo neko yuho Itukó'oviti,
yútoeke porofeta Izâiya mekúke, enepone koêti:
"Koati énomone veyopínovi varíne, koane oúkeke yonópo uhá koêti ne veópone" koêti.
Izâiya 53.4

Koeku apê kahá'ati hókea Jesus
Lk 9.57-62

18 Noixoâne Jesus yupíheovo êno xâne hokó'ixoati, pahúkoane neko íhikauhiko usó
kíxoixea vatéke tarú'uxope poixô'oke neko Mar-na Ngalíleya. 19 Yane ápene éskiriba,
enepone ihíkaxoati ne Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muîse, ahi'ókovoti Jesus. Hara kíxoa:
—Ihikaxotí, nzokópitimo koêkuti yénoku.
20 Ina kixôa Jesus:

—Enepone úkoe, ápe úhorona, koáne ne hó'openohiko ôti, ápe môko. Kene ûndi, undi íhae vanúke ikútipasikoponovoti xâne, ako óvongu yonómboku ómomingea yara kúveu mêum —kíxoane.
21 Ínamaka apê po'i hokoti Jesus kixoâti:
—Unaém, sikénuvo engóxeakomo nzá'a inúxotike enepo ivakápune, ínamo nzakâpi.
22 Itea hara kíxoa Jesus:
—Kiná'akane ingéneke. Síkeane ne kutí koeti ivokóvotinehiko ákoti yuixápu ítuke Itukó'oviti ekóxopeamo ne ivokóvoti —kíxoane.

Ixikôa Jesus neko xúnati ihunóvoti
Mk 4.35-41; Lk 8.22-25

23 Yane úsa'ixovane Jesus ne vatéke koane íhikauhiko ikéneke. 24 Koeku píhea, apé koéne êno xúnati ihunóvoti. Koati xúnati ovóxokeovo ne úne enó'inoke úne urúkovati ne vatéke. Yoko imókoti ne Jesus. 25 Ina ahi'ókova íhikauhiko koyúkoati. Hara kíxoa:
—Unaém, yokótixovi mará'inamo vívahikapu.
26 Ina kixovókoxoa Jesus:
—Na koeti itíkinovonoe îreti? Koati itínoe xâne ôriti kúveovonu —kíxovokoxoane.
Ina exepúko ne Jesus pahukôa ókea ne ihunóvoti koane kóyunukeovo ne úne. Yane huvemoo koépone ikéne. 27 Yupihovó koe píkeahiko neko íhikau. Hara kixókoko:
—Kutimea itukóvoye ra hóyeno? Muhíkinova úne yoko ihunóvoti itúkea yûho —kixókokonehiko.

Koitóva Jesus neko pi'âti hóyeno ûroevo ndémoniu ya Ngâdara
Mk 5.1-20; Lk 8.26-39

28 Simoné'e ne Jesus poixô'oke neko Mar-na Ngalíleya xoko poké'e koéhati Ngâdara, apé koéne pi'âti hóyeno okotúmonexoati ukeâti pe'áxatike, ainóvoti ûroevo ndémoniu. Yoko hi'imé koéne xâne pikoâti vékea xe'ókuke neko óvoheixoku, vo'oku itúkeovo koati koímaitine neko hóyeno. 29 Yane kóhonokone emó'u neko pi'âti. Hara kôe:
—Jesus, Xe'exa Itukó'oviti, na koeti yího'ixopoinovi? Simínetine ipíheponivi tumúneke símea kaxéna? —kíxoanehiko.
30 Yoko ápe êno kûre ixómotihiko níko xêrerekuke neko óvoheixoku. 31 Ina kixopómaka Jesus neko ndémoniuhiko:
—Enepo itukapu pehukópoviti, hane pehúkapavi xapákuke ne êno kûre —koénehiko.
32 —Pihépanenoekopoya —kíxoane Jesus.
Ipuhíkopeanehiko, ponokó koépone xapákuke neko êno kûre. Yane heú koéne éhahikeovo neko kûre koane íkorono'ekeovohiko úneke ukeâti oúke ne mopôi. Heú koéne yúpuririhikeovo.
33 Kene enepohikone koyonoâti neko kûrehiko, kohó'ikene. Simoné'e pitivókoke, koyúhoahiko uhá koêti neko koekúti koánemaka koépoku neko pi'âti hóyeno ûroevo ndémoniu. 34 Yane pihónehiko ne ko'óvokuti noíxoponea Jesus. Simohíko xokóyoke, koyúhoinoahiko kahá'ainoa ipúhikopea yane poké'exa.

9

Koitóva Jesus ne isayú'ixovoti ákoti ehevákapu mûyo ya Kafanâum
Mk 2.1-12; Lk 5.17-26

1 Ina urúkopovamaka Jesus ne vatéke yanekôyoke. Taru'úxoane neko úne, yane pihópone ya pitivóko éxokexeaku. 2 Énomone yanê'e, apé koénehiko xâne ominoâti hóyeno isayú'ixovoti ákoti ehevákapu mûyo. Ixané kíxoahiko poúke. Noixoâne Jesus itúkeovohiko koati kuvovâti, ina kixôa neko isayú'ixovoti:
—Nje'exá, aúhepepone iséneu, itúyopone pehúnevo.
3 Yoko ápe ihíkaxoti yútoe Muîse, enepone éskiribahiko xapákuke. Ina kôe isóne-unoahiko: “Enepora hóyeno, koati itûkovoti Itukó'oviti” koénehiko isóneu.
4 Yane exó kíxeane Jesus isóneuhiko, ina kixoáhiko:
—Na koeti váherexino iséneunonu? 5 Kuti itukóvoxo ákoti hé'onoke'e ngíxea ra isayú'ixovoti: “Itúyopone pehúnevo?” áko'o “Yexépukapa, yenápa” ngíxea. 6 Itea

kó'oyene, enjókopitinoe ápeyea njunáko yâye yara poké'e ngotúyopea pahunévoti, undi íhae vanúke ikútipasikoponovoti xâne —koéne.
Ina kixôa Jesus ne isayú'ixovoti:
—Yexépukapa, viyápa ne peúke, pihépane yóvokuke —kíxoane.
7 Yane xépu koépone neko isayú'ixovoti, pihópone óvokuke. 8 Enepohikoneko ênoti
xâne noixoâti, yupíhova iyúpaxeova ne koekúti koane iháyu'ikeahiko Itukó'oviti vo'oku
poréxea xunakóti ne xâne yara poké'e kíxeaneye ne ítuke, ikutíxatihiko xanehí koêti ne
Jesus.

Inâ ihaxíkoa Jesus ne Máteu
Mk 2.13-14; Lk 5.27-28
9 Úkeane ukopóno ne Jesus, yane noíxone hóyeno koéhati Máteu, vaata koyêti xoko
kóperaxoku vo'oku itúkeovo koperáxinoti nâti. Ina kixôa Jesus:
—Kiná'aka ingéneke.
Yane xepú koéne ne Máteu, pihóne hókea Jesus.

Iníkoa Jesus ne xanéhiko pahukóvoti
Mk 2.15-17; Lk 5.29-32
10 Ikénepoke, ixómoti níko ne Jesus yoko íhikauhiko óvokuke Máteu, simóne êno
po'ínuhiko koperáxinoti nâti, enepone yómoti ánu'ukea kóperau, koánemaka xâne
pahukóvoti kaha'íneti Jesus níkeahiko xe'ókuke mêsa. 11 Noixoâne farîzeu, enepohikone
yuixóvoti hókea yútoe Muîse, hara kixo íhikauhiko Jesus:
—Na koeti ínikinoa ihíkaxopiti ne koperáxinotihiko nâti koáne ne xâne pahukóvoti?
—koénehiko.
12 Kamoáne Jesus épemo'ikeokono ne íhikauhiko, hara koéne:
—Enepohikone xâne ákoti yuvâti, ako okónoko ipixáxoati. Poéhane ka'aríneti konokôa.
13 Itea pihénoe, yapásika yéxi kixó'ekone ne yutoéti emó'uke Itukó'oviti, enepone koêti:
“Hane ngahá'a itíkivo seánati, kene haina ngahá'ati iké'iparaxinu hó'openo képeu”
koêti. Vo'oku haina nzimínoti xâne ponóvoti kixoku itúkeovo, itea hane nzimíno, xâne
pahukóvoti (maka ikátivexane isóneuke ne pahúnevo koane kuríkopea) —kíxovokoxoane
Jesus.

Koyuhôa Jesus nókone kó'iyea ne xâne enepo jejuá kôe
Mk 2.18-22; Lk 5.33-39
14 Yane pihóne xoko Jesus ne íhikauhiko Xuaum Mbátita. Hara kíxoahiko:
—Na kó'inoaye iséneu ne jejuá kó'iyea xâne? Vo'oku ûti, uti íhikau Xuâum, kóyekune
jejuá kó'iyea ûti koánemaka ne farîzeuhiko, itea ako jejuá ákoe ne íhikeuhiko.
15 Ina kixôa Jesus:
—Yusíkoikopo ikáxu'iyea okóvo ne húpiu kasâtuxoti koêkuiko ápeyea ne koyénoti
híyeuke? Ako kalíhuina. Itea simóvotimo káxe veyópeokonokumo ne koyénoti xapákuke.
Yane ínamo jejuá akôe —kíxovokoxoane Jesus, kixopóvoti yane éxetina.
16 Ina koe'íkomaka Jesus:
—Ako veyoti inámati ipovóti itukoâti ihápa'akope xoko yékoteno ipovóti, vo'oku mani
koukóponoati ívarereoku ne yékoteno ipovóti —kíxovokoxoane, ihókoati inámati ipovóti
ne ihíkauvoti íhikaxone ákoti akutêa ne kúxoti hó'e xâne.
17 Ina koe'íkomaka:
—Ákomaka yusíka unákeovo inámati víyum ya yékoteno íhaku itukéti ya vakamóto,
mará'inamo ívarerea ne yékoteno íhaku enepo ihiyáka ne inámati víyum. Yane mani
evókovoti ne víyum koánemaka ne íhaku. Itea konókoti ímeokono inámatike íhaku ne
inámati víyum. Yane ákomo évakapu ne íhaku koáne ne ovâti —kíxovokoxoane, itúkoti
po'i íhokoake ne ihíkauvoti íhikaxone.

Koitóvo sêno yoko seno kalivôno ne Jesus
Mk 5.21-43; Lk 8.40-56
18 Ixómoiko koyûho ne Jesus, símoane hóyeno teyonéti ya hó'eke jûdeu. Ipuyuké koéne
nonékuke Jesus koane kíxea:

—Ínati ivokóvo kali inzíne. Yaxénapanu óvonguke. Pohu ipihó íxepana veô'u xokóyoke,
iyukópovotimo —kíxoane.
19 Yane exépuko ne Jesus, úkeane pího ikéneke koánemaka íhikauhiko. 20 Yane apé koene
sêno nduse koetine xoénae ká'arine. Akó'oti áka evésekea aríne. Akéneke Jesus véko
sipóheoponeati heve ípovo, 21 vo'oku hara koeti isóneu: "Enepomo pohu nzipáheyea ípovo,
indóvotimo" koeti isóneu. 22 Yane na'akené koéne ne Jesus. Noixoâne neko sêno, hara
kíxoa:
—Nje'exá, aúhepepone iséneu. Itévone vo'oku kívivonu —kíxoane.
Énomone yanê'e unátipone neko sêno.
23 Úkeane ukopóno ne Jesus óvokuke neko hóyeno inuxínoti xanéhiko ya hó'eke.
Simoné'eya, noíxoane neko êno xâne oxoti étakati ikotívexoati isóneuke ne ivokóvoti,
koane ákoyea tôpi kixóvoku íyokexeahiko. 24 Ina kixovókoxoa Jesus:
—Yahíkuxapunoe vo'oku haina ivokóvoti râ'a, pohu imókoti —kíxovokoxoane.
Yane koémoke'eanehiko neko yuho Jesus. 25 Ipuhíhikopone neko êno xâne, yane
ûrukovone Jesus, ina namukêa vô'u neko seno kalivôno, yane exépukopone. 26 Koati ákoti
malîka yónoku eyékoxeokono neko koekúti yaneko poké'e.

Koitóvo pi'âti komítiti ne Jesus

27 Ipuhíkopeane evo Jesus neko pitivóko, ápe pi'âti komítiti hokoâti koane kóhonokea
emó'u kíxea:
—Iti ámoripono Ndávi, yokóseanavi —kíxoanehiko.
28 Urúkovone ovokútike ne Jesus, ahí'okovane ne pi'âti komítiti, ina kixoáhiko Jesus:
—Kitípoaxo motó'iyeova ngoíteovopinoe?
—Êm Unaém, ngutípopi —kíxoanehiko.
29 Ina ipiho vô'u ukékuke neko komítiti xaneâti kíxea:
—Vo'oku kívivonu, énomone ákoeneye kuteâti yâha —kíxoane.
30 Yane ínixoponehiko. Yoko í'ixiko'o kíxoixoa Jesus. Hara kíxoa:
—Hako kalihú'ina yéto'oki koêkuti xâne —kíxoane.
31 Itea koeku pihópeahiko, inamá'axone koyuhópa ne koekúti. Koati ákoti malíka yónoku
itóhineyea ne eyekoûti ya uhá koêti neko poké'e.

Koitóva Jesus ne ímokerexone ndémoniu

32 Pihopónehiko neko pi'âti, omókono xoko Jesus hóyeno mókere ûroevo ndémoniu.
33 Yane kópuhikopa Jesus neko ndémoniu, ina koyuhópo neko hóyeno. Enepohikoneko
êno xâne noixoâti, yupíhova iyúpaxeova neko koekúti koane kó'iyeahiko:
—Ako noíxeaku ûti kuteâti yara poké'exa ûti, uti íhae Izarâe —koéhiko.
34 Itea poé'ainoa isóneu farîzeuhiko. Hara koéhiko vo'ókuke:
—Enepora hóyeno, hane porexôa xunakóti kópuhikopea ndémoniu tûti ne uhá koeti
ndémoniu —koéhiko.

Hána'iti kóseanayea Jesus ne xanéhiko

35 Yónoa Jesus xapa uhá koêti neko pitivóko yoko ipuxóvokutihiko, ihíkaxoti íhikax-
ovokuke hó'e jûdeuhiko, koyuhó'inoati ne inámati ihíkauvoti koeku natíxea Itukó'oviti
xapa xâne koane koitóvotimaka xâne ka'aríneti, koêkuti kó'iyeovoku aríne koane eóponе-
hiko. 36 Noixoâne Jesus neko êno xâne, yupihovó koéne kóseanayea, vo'oku koati kotíveti
koêkuhiko, koane mómitihiko kuteâti koeku su'ûso pihohí koêti ákoti koyonoâti. 37 Ina
kixovókoxoa Jesus ne íhikau:
—Koati hána'iti ra itukéti, kuteâti kavâne ainóvoti itóvotine ha'i nonéti ovâti, itea
ako axú'inahiko ra ko'itúkeati. 38 Yépemanoekopo Itukó'oviti, Únae ra itukéti, pahúkea
po'ínuhiko ko'itúkeati.

10

Noivókoxo íhikauhiko ne Jesus
Mk 3.13-19; Lk 6.12-16

[1] Ina ihaxíkoa Jesus ne nduse koeti íhikau, porexoâti xunakóti kópuhikopea ndémoni-
uhiko urúkovoti xoko xâne koane koíteovomaka ka'aríneti koêkuti kó'iyeovoku aríne yoko
eópone neko xanéhiko. [2] Yoko ká'aye koéhahiko neko nduse koeti ápostulu páhoe Jesus
koyúhoyea emó'u xapa xâne: Enepone inúxoti, Símaum koéha. Pêturu yonópo îha; ina
apê Ándere, po'inu Pêturu; ina keno'óko Teâku yoko Xuâum, xé'ahiko Nzebêdeu; [3] koane
Filípi; Mbatulúmeu; Túme; yoko Máteu, enepone koperáxinoti nâti; koane Teâku, xé'a
Áfeu; koane Tádeu; [4] yoko Simaum Nzelóti; yoko Njuda Iskarióti, eneponeko itûkoheovoti
koeku hókea Jesus koane kurikoâti xoko xanéhiko puvâti.

Ítukevohiko ne nduse koeti íhikau Jesus
Mk 6.7-13; Lk 9.1-6

[5] Enepohikoneko nduse koêti, énomone pahúko ne Jesus xapa xâne. Hara kíxovokoxoa
inâ pahukôa:
—Hákonoe yéno xapákuke xâne ákoti itukapu jûdeu. Hákomaka píhe pítivokonake
íhaehiko Samâriya. [6] Itea hane yapásika xanena ûti, uti íhae Izarâe, enepohikone kutí koeti
moyónitihiko su'ûso ákoti koyonoâti. [7] Pihénenoe, yokóyuhopoinoa itúkeovo kaxénane
natíxea ne Íhae Vanúke xapa xâne. [8] Keítapanoe ne ka'aríneti koane kéxepukapanoe
ne xâne ivokóvoti. Keítapamaka ne xâne yúvone lépara, koane képuhikapamaka ne
ndémoniu urúkovoti xoko xâne. Kuteâti ngixópiku ákoti ngaperáxapi, énomonemaka
íxeaneye itíki ne itukéti ákoti keperáxa xâne. [9] Hákonoe yómo tiûketi piúsunake, enepone
ôro, péhu yoko níki. [10] Hákonoemaka yómo íhaku ípevo koeku yéni, koane hako yómo
yesá'ikovope koane piríkatana. Muhíkova piló'ina hako yomâ, vo'oku koati motokeâti
koúsokinokono nókone ne xâne ko'ítuketi.
[11] —Itukovo apêti pitivóko, áko'o ipuxóvokuti símeku, yapásika xâne usó koyêti poréx-
eopi yóki óvokuke. Énomone yávaheixa xokóyoke tukú koeti ipíhikopiku ne pitivóko.
[12] Koeku yûrukivoa ne ovokúti símeku, yépemina unako koêku ukeâti xoko Itukó'oviti
ne ko'óvokuti. [13] Enepone xâne ovâti ne ovokúti, itukapu usó koyêti poréxeopi yóki
óvokuke, kousókinokonoatimo kuteâti yépeminoake xoko Itukó'oviti. Kene enepo hákoti
koené'eye, hákoti unâti kixópiku, yoúkekemo yonópo ne yépeminoake xoko Itukó'oviti.
[14] Koêkuti ákoti akahá'api, ákotimaka akahá'a kámokenoyea yiûho, enepo ipihíkapi óvoku
itukovo pítivokona, ikétatahevexapapu. Kiríkapa ne ipú'ine poké'e hivíkuke, yexókoati
ákoyeane omótokea íkameokono emo'u Itukó'oviti. [15] Koati emo'úti ra yunzó'inopinoe:
Simapúne kaxena ipíhoponope Itukó'oviti, muhíkova ne koati váhere xâne mekúke íhae
Sódoma yoko íhae Ngómora, ákomo itápana tiveko ipíhoponeake Itukó'oviti ne xanéhiko
íhae neko pitivóko ákoti akahá'apinoe.

Koyuhôa Jesus ápeyeamo tiú'iti koekúti simoâti ne xanéhiko hokoâti
Mt 24.9; Mk 13.9-13; Lk 21.12-17; 1 Pê 4.12

[16] Ina kixovókoxopamaka Jesus neko íhikauhiko:
—Koeku mbahúkeopinoe, kutí koe mbahúkoti su'ûso ya xapa yovîre. Itíkapunoekopo
usokó koyêti kuteâti koeku koéxoe, koane itíkapumaka ákoti vaheréxa ítuke kuteâti
koeku kurûte. [17] Yokóhiyanavonoe, vo'oku apêtimo xâne iyonópitinoe yuhoíkovokutike
koane yehepóke'exopitinoemo xoko íhikaxovoku hó'e xanena ûti. [18] Vo'oku itíkivonoe
hokónuti, yomokónotinoemo yíhoikikono nonékuke ngovenâdo yoko nonékuke nâti. Itea
kixínekonokenemoye motovâti keyúhoyi nonékukehiko, koánemaka nonékuke ne ákoti
itukapu viyéno jûdeu koêku ra kitípone. [19] Enepo yamakánanenoe nonékukehiko, hako
pipokéxinoa iséneu ne kixékumo yimópi, vo'oku yaneko káxe, yexókokonotimo yimópike.
[20] Vo'oku hainamo ukeâti iséneuke ne yimópope, itea koati ukeâti xoko Itukó'oviti,
enepone Yá'a íhae vanúke koeku itúkeovo Sasá'iti Omíxone koyuhô xikóyoke.
[21] —Apêtimo xâne kuríkoti koati po'ínu xoko payásotihiko, motovâti koépekeokono.
Kúteanemakamo kíxoaku hóyeno ne xé'a. Apêtimakamo okópoti koati há'a yoko êno,
kuri'ókoatimaka xâne koepékoatimo. [22] Yupihóvatimo púveopi uhá koeti xâne vo'oku
itíkivonoe hokónuti. Itea enepone koxuná'ixovoti ingéneke ákoti aukápapu ikéne tukú
koeti hunókokuke, énomonemo pihopô vanúkeke xoko Itukó'oviti. [23] Enepo pivakána,

hako'óne keyunúkokono yane pitivóko yóvoheixoku, yokóho'i po'íke pitivóko. Koati emo'úti ra yunzó'inopinoe: Ákomo yuké'exa yénoheyi ra uhá koeti pítivokona Izarâe tumúneke aúngopovope yara kúveu mêum, undi íhae vanúke ikútipasikoponovoti xâne.
[24] —Enepone ihíkaxovoti, haina énomone payasô ya ihíkaxoati. Koáne ne ahinoêti, haina énomone payasô ya pátarauxa. [25] Itea enepone ihíkaxovoti, motóva kúxea kutipasí kó'iyea ihíkaxoati. Kúteanemaka koêku ne ahinoêti, motóva kúxea kutipasí kó'iyea pátarauxa. Itukovo mbuvokónoti, undi yúnae, koeku ínzaxeokono Mbezêbu, enepone tuti uhá koeti ndémoniu, ínapoxomo itínoe ovónje.

Nókone téyea ûti
Lk 12.2-7
[26] Ina kixovókoxopamaka Jesus:
—Hákonoe píke xâne. Ako kixovókuti pikonéti éxeokono kó'oyene ákotimo exákana. Kúteanemakamo ne he'onó koêti kó'oyene, kóyeanemo urápu'ipea. [27] Enepone yunzó'inopinoe vainóvone, akô'o po'inu xâne, yokóyuhoanenoemo xapa xanéhiko. Koáne ne ínzikaxeopike vainóvone, kéhanakanemo keyúhopi motovâti éxea uhá koeti xâne. [28] Hákonoe píke xâne motovâti koépekeopi, vo'oku poéhane kexé'u íto, itea ako xunáko iyónopeopi ipihóponovokutike. Hane tíya Itukó'oviti, enepone apêti xunáko koépekea xâne koane iyónopea ipihóponovokutike. [29] Hainá'ikopo kali póhuti pe'u tiûketi, ákoti axu'ína ovâti ko'ésa'i ne pi'âti kálihunoe hó'openo ôti kavanékono? Itea ako ápahuina ivokóvoti xapákukehiko ákoti exâ Itukó'oviti, enepone Yá'a íhae vanúke. [30] Kene itínoe, muhíkova yé'akeye ne híyeu tiûti, heú kíxoa éxea Itukó'oviti. [31] Hákoikopo píke, vo'oku itínenoe yupihóvo itóponone nonékuke Itukó'oviti yane ênoti hó'openo ôti.

Koeku teinôa xâne koyúhoyea hókea Jesus koáne akô'o teinâ
Lk 12.8-9; 2 Tm 1.8
[32] —Uhá koeti koyúhoti nonékuke xanéhiko itúkeovo hokónuti, kúteanemakamo ngíxoaku ngoyúhoyea itúkeovo hokónuti nonékuke Nzá'a íhae vanúke. [33] Itea enepone koyúhoti nonékuke xanéhiko ákoyea itúkapu hokónuti, ngoyuhópatimakamo nonékuke Nzá'a íhae vanúke ákoyea itúkapu hokónuti.

Tiú'itihiko koekúti simo'óviti
Lk 12.51-53; 14.26-27
[34] —Hákonoe ikitíxa nzimínoti omínoam úhepeyea isóneunokoko ne xâne yara kúveu mêum. Haina énomone nzimíno, itea koati apêtimo okopókokoti vo'ónguke. [35] Enepora nzímea, énomone kutí'ino apêtimo hóyeno poe'aînoti isóneu há'a. Énomonemaka kutí'ino apêtimo sêno poe'aînoti isóneu êno. Kúteanemakamo koêku ne sêno yoko imóse. [36] Yane koati iyénoxapa kúveuke ne óvoku puvopâmo ne xâne hokónuti.
[37] —Enepone xâne yupihóvoti ákoyea omótovo okovo há'a yoko êno ya undíke, ako omótokea itúkeovo hokónuti. Koánemaka ne xâne yupihóvoti ákoyea omótova okóvo ne xé'a itukovo ihíne ya undíke, ákomaka omótokea itúkeovo hokónuti. [38] Enepone ákoti usó akóye koítoponeovo kotíveti ingéneke kuteâti koeku xâne koinópoti kurúhuna iyonókonone xoko kurúhuxokonokumo, ákomaka omótokea hókeonu. [39] Koêkuti xâne yuixóvoti koúhepekeovo óvea yara kúveu mêum, énomonemo evókoa ne koati kaná'uti apéyeati ákoti hunókoku xoko Itukó'oviti. Itea enepone usó koyêti évokea úhepeko kóyeku yara kúveu mêum vo'ónguke, énomonemo itopóno inamápoti apéyeati ákotinemo hunókoku xoko Itukó'oviti.

Apêtimo námoepo xoko Itukó'oviti ne xâne koxuná'ixovoti ikéneke
Mt 25.34; Mk 9.41; Xu 13.20; 3 Xu 5
[40] Ina kixovókoxopamaka Jesus:
—Koêkuti xâne únati kixópiku simêa óvokuke, undímaka kixóneye. Epó'oxo koêkuti kixónutineye, hanemaka kixóneye Itukó'oviti, enepone pahukónuti yara kúveu mêum. [41] Koêkuti xâne ákoti kamaxátika porófeta, enepone koyúhoti emo'u Itukó'oviti, koane teyoâti vo'oku itúkeovo ovoxe Itukó'oviti, apêtimo námoepo nê'e xoko Itukó'oviti kuteâti ne námoepomo porófeta. Koane koêkutimaka ákoti kamaxátika xâne ponóvoti kixoku

itúkeovo, koane teyoâti vo'oku ponóvoko ítuke, apêtimo námoepo xoko Itukó'oviti kuteâti
námoepo ne ponóvoti kixoku itúkeovo huvó'oe. 42 Koati emo'úti ra yunzó'inopinoe:
Koêkuti xâne apêti póneake ne koati ákoti apayáso xapákuke ne hokónuti, teyoâti vo'oku
itúkeovo ínzikau, yusíkoti itúkeovo kali póhuti enovópeti puhí koeti kásati úne poréxoa,
ákomo kalíhuina évokea námoepo xoko Itukó'oviti vo'ókuke —kíxovokoxoane Jesus.

11

Ápe páhoe Xuaum Mbátita xoko Jesus
Lk 7.18-35

1 Uke'éxoane Jesus koyúhoinoa nókonehiko itúkea ne nduse koeti íhikau páhoe
koyúhoyea emó'u, ina pího po'íkehiko pitivóko yaneko poké'e ihíkaxoti koane koyúhoti
emo'u Itukó'oviti.
2 Yoko ika'ákovokutike ovóne ne Xuaum Mbátita. Kamoné'e koeku ítuke Jesus Kristu,
yane pahúkone íhikauhiko épemo'ikoponea Jesus. 3 Hara kixóponoa:
—Énomone îti ne kuxonéti símeamo? áko'o kónokoako kúxeako uti po'ínu.
4 Ina kixôa Jesus:
—Yaúkapapu xoko Xuâum. Yéta'akapa koêku ra kémone koáne ra neíxone. Hara
íxepamo: 5 "Ínixopone ne komítiti. Yonópone ne mohéveu. Unátiponehikomaka ne
yúvone koati váhere arinéti, enepone lépara. Kamópone ne mókere. Iyúkopovone ne
ivokóvoti, koane koyúhovone xapa xâne ákoti apeínoati ne inámati ihíkauvoti ítuke
Itukó'oviti. 6 Koati únati koêku ne xâne ákoti opoé'ainonu isóneu" íxepamo —kíxoane
Jesus.
7 Pihopóne neko íhikauhiko Xuâum, turíxovone Jesus koyúhoinoa xanéhiko koêku ne
Xuâum. Hara kíxovokoxoa:
—Enepo pihenôe neíxoponi Xuâum ya mêum ákoti apêti, kutí'ikopo kixónoe neíxi?
Xâne muyá'iti kuteâti koeku hí'e kayákae ihunóvoti? Ako kalíhuina. 8 Kutí'ikopoya ne
neíxopono? Hóyeno yupihóvoti úhe'ekea ípovo? Ako kalíhuina kó'iyeaneye ko'ípovoyea
nê'e. Vo'oku poéhane óvokuke nâti óvo xâne kuteâti nê'e. 9 Kutí'ikopoya ne neíxopono?
Porófeta koyúhoti emo'u Itukó'oviti? Êm, koati porófeta nê'e, koane koati ngixópitinoe
yupíheovo anú'ukea itúkeovo teyonéti ya po'ínuhiko porófeta. 10 Vo'oku enepone neíxo-
ponone, hara koe yuho Itukó'oviti emó'uke vo'ókuke:
"Mbahukoâtimo timúneke ne koyuhó'inonuti emó'um maka míhe'akinapine yoxéne itíki
índukexeopike xapákuke xâne" kôe. *Malaquias 3.1*
11 Ina kixovókoxoakomaka Jesus neko xâne:
—Koati emo'úti ra yunzó'inopinoe: Xapákuke xâne yara kúveu mêum, ako teyonéti
ya Xuaum Mbátita. Itea upánini itúkeovo koati hána'iti teyonéti ne Xuâum yâye yara
kúveu mêum, koati yupihóvotimo anú'ukea itúkeovo teyonéti ya Xuâum ne xanéhiko ya
natíxokuke Íhae Vanúke, muhíkova ne ákoti apayáso xapákuke. 12 Ukeátine ya kaxénake
Xuaum Mbátita tukú koeti kó'oyene, enepone inámati ihíkauvoti koyúhoti koeku natíxea
ne Íhae Vanúke xapa xâne, koati xúnati yúmo'ixeova xanéhiko éxea koêku. Yoko
enepohikone koxuná'ixovoti éxea koêku, énomone itopónoa. 13 Vo'oku ukeátine mekúke
tukú koeti kaxénake Xuâum, ápe yútoeke porófetahiko koane Ponóvotike Kixovókuti
yútoe Muîse koyúhoti koêku ne natíxea Itukó'oviti xapa xâne. 14 Epó'oxo yakahá'anoe
kitípi yútoe ne porófetahiko, kitipoâtimo itúkeovo Xuâum itukóva ne Îliya, enepone
koyúhone porófetahiko símeamo. 15 Koêkuti kamoâti ra yûnzo, ivávaka.
16 —Kutimea motóvo ínzokea ra xanéhiko apêti yara káxehiko kó'oyene? Hara ínzokoa
kalivónohiko vataká koyêti ya none ovokúti ákoti ínixone unáko apê po'ínuhiko kalivôno
kaha'âti ikómohixea. Yane hara kixókonohiko: 17 "Voxone oxokénati móhikena elóketi
okóvo, itea ákonoe yakáha'a kemóhiyi. Vimókovonemaka akene imokó'ikoti ivokóvoti,
itea ákomaka yakáha'a" kixókonone.
18 Ina kixovókoxopamaka Jesus:
—Énomonemaka kénenoeye vo'oku simóne Xuaum Mbátita yuixóvoti jejuá kó'iyea
yoko ákoyea énapu víyum, itea ako ínixeanoe unáko, epó'oxo "ûroevo ndémoniu nê'e"

kíxeanoe. [19] Ina nzímo xepákukenoe iníngoti xâne, undi íhae vanúke ikútipasikoponovoti
xâne, itea ákomaka ínixeanoe unáko. Hara kôe iséneunonu: “Koati nípati yoko énovoke-
nati víyum ne hóyeno, koane yómoti aínavokoxeovo koperáxinoti nâti yoko po'ínuhiko
xâne pahukóvoti” kixénunoe. Itea enepone koati kaná'uti exóneti, kóyeanemo iyúseyea
kó'iyeaneye vo'oku kixoku itúkeovo ne xanéhiko hokoâti —kíxovokoxoane Jesus.

Koeku pitivóko óvohikoku xâne ákoti akutipo Jesus
Lk 10.13-15

[20] Yane turíxovone Jesus koyúhoyea motókeyea ipíhoponeokono ne ko'óvokuti yane
pitivókohiko vékoku itúkea êno iyupánevoti, vo'oku ákoyeahiko ikátivexa isóneuke ne
pahúnevo koane kuríkopea. Hara koe yuho Jesus vo'ókuke:
[21] —Koati kotívetimo kêku, itínoe íhae Korâzim, keánemaka itínoe íhae Mbetâsaida,
vo'oku eneponi itukapu ya pítivokona ákoti êxa Itukó'oviti, enepone Tîru yoko Sîdom,
indúkoahiko ne iyupánevoti índuke xepákuke, mani mékutine kuríkopo váherevoko ne
xanéhikoya. Mani ko'ipóvotinehiko ko'ixéhiti xáku koáne mani purapú'ikovotinehiko
pôu, éxokovopehiko yupíheovo ikótivexea isóneuke ne êno pahúnevohiko. [22] Koati
enjókopeatinoe koêkumo: Simapúne kaxena ipíhoponope ne Itukó'oviti, koati iyuhí
kixokónotimo tiveko ipíhoponeokono ne íhae Tîru yoko íhae Sîdom ya itíke. [23] Kene
itínoe íhae Kafanâum, itínoe po'okoâti yupíheovomo kahána'ikeokono ya po'ínuhiko
xâne, kirikókonotinoemo ipihóponovokutike. Vo'oku eneponi itukapu ya xapákukehiko
ne koati váhere xâne íhae Sódoma indúkoa ne iyupánevoti kuteâti índuke xepákukenoe,
mani kutipónutinehiko. Epó'oxo ákoni uké'exa Itukó'oviti, itea mani anéyetiko tukú koeti
kó'oyene. [24] Koati enjókopeatinoe koêkumo: Simapúne kaxena ipíhoponope ne Itukó'oviti,
iyuhii kixokónotimo tiveko ipíhoponeokono ne íhae Sódoma ya itíke —kíxovokoxoane
Jesus neko xâne.

Kouhépekopokonotimo isóneu yoko omíxone ne xâne hokoti Jesus
Lk 10.21-22

[25] Énomone yaneko ókoku ôra hara kixo Itukó'oviti ne Jesus:
—Aínapo yákoe Pai, iti Únae vanúke koane poké'e, vo'oku ákoyea itúkapu hána'itinoe
ko'éxoneti yoko hána'itinoe ihíkaxovoti yara kúveu mêum yéxokoa ra koekúti, itea
itúkeovo xâne inixóneti ákotihiko itóponone keúhapu'ikinoa ra koekúti. [26] Koati énomone
kíxea ne ítike Pai, vo'oku ínixi unáko kó'iyeaneye —kíxoane.
[27] Ina koe'íkomaka ne Jesus:
—Uhá koeti koekúti, kurí'okoponoane Nzá'a. Ako exónuti, undi Xe'exa Itukó'oviti, ákoti
itukapu Nzá'a. Poéhane exónu. Koane ákomaka exoâti ne Nzá'a ákoti itukapu ûndi, undi
Xe'éxa, yoko koêkuti xâne ânja énjokea.
[28] —Yahí'akapununoe, itínoe kutí koeti xâne koínoti êno ínati koekúti, itínoe yupihóvo-
tine momí'iyea, yoko undínemo kayapáhikopinopea. [29] Itíka ne índukexeopike, enepone
kutí koeti íngoinoxeopike, vo'oku ngaha'ínepitimoya. Íhikexapu njokóyoke ngixoku
indúkeovo, vo'oku undi itúpa'ikoti, koane ako ngapáyasakapu, ínamo mbarexápinoe
hána'iti ómomikea iséneu. [30] Vo'oku enepone kutí koeti íngoinoxeopike, haina kutí koeti
êno ínati koekúti motovâti hí'inaxeokono, itea koati yáyapahi koyêti —kíxovokoxoane
Jesus neko xâne.

12

Jesus exêa koêku ne sâputu, káxe koati sasá'itino jûdeuhiko
Mk 2.23-28; Lk 6.1-5

[1] Yaneko káxehiko, vekónehiko kali xêne vekoti kavâne ne evo Jesus ya xapa itóvope
ha'i nonéti. Yoko sâputu nekôyo, káxe sasá'itino jûdeuhiko. Epékexoatine hímakati ne
íhikauhiko. Yane turíxovone marékeahiko ha'i tirîku koane níkea. [2] Noixoâne farîzeuhiko,
hara kixo Jesus:
—Yokómoma itúkovoke ne íhikeuhiko. Koati itúkoti koekúti ákoti parexá'avea Ponóvoti
Kixovókuti hó'e ûti vitúkea ya sâputu.

3 Ina yumopâhiko Jesus:

—Ákoikopo yíhoikikunoe ya emó'uke Itukó'oviti koeku ítuke ne Ndávi mekúke yaneko
epékoa hímakati koánemaka ha'ínehiko? 4 Vo'oku yaneko urúkova Ndávi neko óvoku
Itukó'oviti, níkoa neko pâum ikó'iparaxokonoke Itukó'oviti, itúkoti koekúti ákoti parexâ
yútoe Muîse itúkea. Kúteanemaka koêku ne ha'ínehiko, mani ákoti omotóva níkea
neko pâum. Poéhane sasedóti, enepohikone inuxínoti xanéhiko hó'eke motovâ níkea.
5 Ákoikopomaka yíhoikiku Ponóvotike Kixovókuti yútoe Muîse koêku ne sasedótihiko?
Koati ko'ítuketi hána'itike imokóvokuti ya sâputu, upánini ákoyea paréxakana xanéhiko
ko'ítukeyea ya sâputu, itea ako pahúkapuhiko koeku ko'ítukeyea. 6 Koati ngixópitinoe
kó'oyene: Anéyene koati teyonéti yane hána'iti imokóvokuti, enepora yuhó'ixopitinoe.
7 Eneponi yexâ koati kixó'ekone ne yutoéti emó'uke Itukó'oviti, enepone koêti: "Itíkivo
seánati, ene ngahá'a, kene haina iké'iparaxinu oró'oeti hó'openo" koêti, ákoni váherexi-
nanoe iséneu ne ákoti pahúnevo. 8 Vo'oku undíne exêa koêku ne sâputu, undi íhae vanúke
ikútipasikoponovoti xâne —kíxovokoxoane Jesus.

Koitóva Jesus ne hóyeno timovó'uti
Mk 3.1-6; Lk 6.6-11

9 Úkeane ukopóno ne Jesus. Ina urúkova ne íhikaxovoku hó'e xanéhiko. 10 Yoko ápe
hóyenoya timovó'uti. Enepohikone xâne oposí'ixoatine évekinoaku yuhóhiko itúkeovo
pahukóvoti ne Jesus, hara kíxoahiko:

—Yane Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muîse, motóvaikopo koíteovokono ne ka'aríneti ya
sâputu?

11 Ina kixovókoxoa Jesus:

—Ínani áva xepákukenoe apêti su'úsona ikoróno'ekovoti uhoróku ya sâputu.
Ákonikopomea ituka xunáko veyópea? 12 Yoko yupihóvone ápeyea itóponone ne xâne ya
su'ûso. Motóvaikopo vitúkea únati koekúti ya sâputu.

13 Ina kixôa neko hóyeno:

—Kepáya'akapa ne veô'u.

Koáne, itúkoa ne yuhó'inoa Jesus. Yane unátipone. Kutipasí koépokokone ne vô'u.

14 Yane ipúhihikopone ne farîzeuhiko, koane ixómoyeahiko oposí'ixo kixókumo
koépekea Jesus.

Ahíkuxopovo ne Jesus

15 Exoâne Jesus isóneunoa ne puvâtihiko, ákone ávaheixa xapákuke. Koati êno xâne
pihôti ikéneke Jesus. Yane koítova Jesus uhá koêti ne ka'aríneti xapákuke. 16 Itea ixíko'okoa
ákoyea okóyuhoahiko xapákuke xâne neko ítukeinoa. 17 Kó'inokeneye, koati simóvotine
kaxéna neko yuho Itukó'oviti xokóyoke ne porofeta Izâiya mekúke, enepone koêti:

18 "Anéye ra ovónje noívongoe, ákoti omotóva ongóvo, ominónuti hána'iti elókeko
ongóvo. Mborexoâtimo ovo'ó kó'iyea ne Sasá'iti Omínjone, koane koyuhoâ-
timo xapa xâne ákoti itukapu jûdeu ne Ponóvoti Kixovókuti íhae njokóyoke.
19 Ákomo itúkapu yumópokenati nê'e, koane ákomo vaúka xapa xâne, koane
ákomo itúkapu hónoti koyúhoyea ya none ovokúti. 20 Koseánatimakamo ne xâne
ákotine xunáko, enepohikone kutí koeti kalísoti ókono hí'e ekehókotine. Koane
koseánatimakamo ne xâne kutí koeti páviu enepo kaha'áne ípukeovo. Ákomo
kutí íxa ipukoâti. Énomonemo koe ítuke imókonemo uke'éxapa uhá koêti ne
vaherévokoti itukápumo ainóvoti ponóvoti kixovókuti apê. 21 Yoko énomonemo
itúko kúxoixone ne uhá koeti xâne, koêkuti óvohikoku yara kúveu mêum" koe
yútoe Izâiya. *Izâiya 42.1-4*

Koyuhókono itúkeovo íhakoe Mbezêbu ne Jesus
Mk 3.20-30; Lk 11.14-23

22 Yane omókonone xoko Jesus hóyeno mókere komítiti, ûroevo ndémoniu. Koítova
Jesus. Yane koyúhopone koane ínixopone neko mókere komítiti. 23 Iyúpaxova heú koeti
xâne noixoâti koane kó'iyeahiko:

—Eneporâ'a, hainá'ikopomea ne Ámoripono Ndávi kixonéti, enepone páhoe Itukó'oviti
koíteovo xâne kúxone ûti? —koéhiko.
[24] Itea enepohikone farîzeu, kameáne yuhóhiko, poé'ainoa isóneu koane kó'iyeahiko:
—Ako po'i xunakóti veínoake kópuhikopea ndémoniuhiko ra hóyeno ákoti itukapu
xunako Mbezêbu, enepone pahúkoti uhá koeti ndémoniu —koénehiko.
[25] Yoko exó kíxea Jesus ne isóneuhiko. Yane hara kíxovokoxoa:
—Uhá koeti natixókuti óvoku xâne ixómoti okopókoko, itohíneotimo xanéhikoya,
ákonemo ovâti. Kúteanemakamo koêku ne pitivóko yoko ko'óvokutihiko ovoti póhutike
ovokúti, itukovo ixómoti okopókoko, uke'épotinemo itúkeovo póhutine óvohikoku.
[26] Eneponi itukapu Satánae kopúhikopo po'íhiko ndémoniu ovóxehiko, mani koati
okopópovoti. Yane mani uké'etine xunáko. [27] Koáne, eneponi itukapu xunákoke Mbezêbu
ngópuhikopea ndémoniuhiko kuteâti iséneunonunoe, ná'ikopo kó'inoaye iséneu ne
he'ínehiko ya hé'eke kopúhikopotimaka ndémoniu? Ako kalíhuina kó'inoaneye yihó'inoa
kuteâti ra yihó'inonu. Koati énomonehikomo kouhápu'iko itúkeovo pahukóvoti ne
iséneunonu. [28] Koeku itúkeovo ya xunákoke Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti ngópuhikopea
ndémoniuhiko, koati iyúseoti símeovone kaxena natíxea Itukó'oviti xepákuke.
[29] —Maní'ikopo motovâti ápeyea urúkeovoti óvokuke xúnati hóyeno omópea ítukevo
ákoti ika'áka inúxotike? Konókoti iká'akea inúxotike, ínamo itâ omópea ítukevo —
kíxovokoxoane Jesus, ihókoati xúnati hóyeno ne Satánae, koane kixopóvoti itúkeovo
xunané'e ya Satánae.
[30] Ina koe'íkomaka:
—Enepone xâne ákoti huva'áxanu, koati okopónuti. Koane enepone ákoti itukapu
nza'íne índukeke, itopó kíxoa ukóponea ne itukéti índuke. [31] Hukinóvoti ngíxeopinoe: Heú
koeti kó'iyeovoku váhere ítuke ne xâne, motóva kotúyopeovo, muhíkova ne koemóke'eti
Itukó'oviti, itea enepone koyúhoti itúkeovo ítuke Satánae ne ítuke Sasá'iti Omíxone
Itukó'oviti, ákonemo itúyopeaku ne pahúnevo. [32] Enepone vaheréxoti emó'uinonu,
undi íhae vanúke ikútipasikoponovoti xâne, apêtikomo oxéne itúyopea pahúnevo. Itea
enepone koyúhoti itúkeovo ukeâti xoko Satánae ne ítuke Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti,
ákonemo itúyopeaku ne pahúnevo kó'oyene yara koeku óvea yara kúveu mêum, koáne-
makamo ikénepoke —kíxovokoxoane Jesus neko xâne.

Kixoku itúkeovo éxeokono ne xâne
Lk 6.43-45

[33] Ina koe'íkomaka ne Jesus, itukínoatihiko íhokoake ne âha íhikaxea:
—Enepone únati xuve tikóti, únatimaka ne há'i pôreu. Kene ne váhere xuve tikóti,
váheremaka ne há'i. Vo'oku hane éxeokono ne xuve tikóti, há'i pôreu. [34] Itínoe ámoripono
xâne kutí koeti koâti ipúhokovoti koéxoe, na kíxeaye keyúhoyi únati koekúti? Vo'oku hane
koyúho ne xâne, oveâti isóneuke. [35] Enepone únati xâne, aínovo únatinoe koyúho ukeâti ne
únatinoe koekúti unakóvoti isóneuke. Kene ne váhere xâne, aínovo ákoti aunáti koyúho
ukeâti ne váhere koekúti unakóvoti isóneuke.
[36] —Koati ngixópitinoe kó'oyene: Uhá koeti emo'úti koyuhohí kíxone xâne, konokoâ-
timo yumópea Itukó'oviti vo'ókuke yaneko káxe yuhaíkapane Itukó'oviti ne xanéhiko
vo'oku kixoku itúkeovo. [37] Vo'oku hanemo exôa kixékonokumo, kixeku keyúhoyi,
itukapu pehukópokonotimo ipihóponovokutike, áko'o itukapu iyenópokonotimo xapa
kasása'iupo Itukó'oviti —kíxovokoxoane Jesus.

Hoénaxeokonoke Njóna
Mk 8.11-12; Lk 11.29-32

[38] Yane hara kixo Jesus ne evo éskiriba yoko farîzeu, enepohikone xâne teyonéti hó'eke
jûdeu:
—Ihikaxotí, kahá'ati noíxea uti itíki iyupánevoti, hoénaxovope ápeyea xunako
Itukó'oviti xikóyoke.
[39] Ina yumopâhiko Jesus:
—Koati ákoti aunáti ra xanéhiko yara káxehiko símokune ûti. Koati ákotimaka ku-
vâpu Itukó'oviti, épemoikomaka noíxea iyupánevoti índukeinoa, hoénaxovope itúkeovo

xoko Itukó'oviti úkea njunáko. Itea ákomo ápahuina iyupánevoti noíxonemo, ákoti
itukapu kuteâti koeku kixókonoku porofeta Njóna mekúke. 40 Kuteâti mopó'ayea káxe
yoko yóti óvoheixea okóvoike hána'iti hôe neko Njóna, kúteanemakamo mopó'ayea
káxe koane yóti ómbonea opékuke poké'e, undi íhae vanúke ikútipasikoponovoti xâne.
41 Epó'oxo simapúne kaxena yúhoikopeakumo Itukó'oviti ne xanéhiko, hanekóxonomo
ne xâne íhae Nínivi xapákuke ne xanéhiko apêti kó'oyene. Exepúkotimo neko íhaehiko
Nínivi, exókoatimo pahúnevo ne xanéhiko apêti kó'oyene. Vo'oku ikótivexoa isóneuke
váherevoko neko íhae Nínivi koane kuríkopea kamoné'e yuho Njóna koyúhoti emo'u
Itukó'oviti mekúke. Yoko anéyene koati payásoti ya Njóna, enepora yuhó'ixopitinoe itea
ako itúkokonoke yûho. 42 Koánemaka neko seno nâti mekúke íhae poké'e koéhati Sâba,
hanekóxonomo xapákuke ne xanéhiko apêti kó'oyene, yaneko káxe yuhaíkapa Itukó'oviti
ne xanéhiko. Exepúkotimo neko sêno exókoatimo pahúnevo ne xanéhiko apêti kó'oyene,
vo'oku yupíheovo ákoyea malíka úkeaku neko sêno kámokenoponea ne êno hána'iti
kó'exoneyea Salúmaum. Yoko anéyene kó'oyene koati payásoti ya Salúmaum, enepora
yuhó'ixopitinoe, itea ako itúkokonoke yûho —kíxovokoxoane Jesus.

Koêku ne ndémoniu aukópova ne xâne ipúhikopeaku
Lk 11.24-26

43 Ina kixovókoxopamaka Jesus neko xâne:
—Enepo ipuhíkopea xâne ûroevo ne ndémoniu, píhoheo ya mêum ákoti apêti oposíkoti
ókoku itea ako ínixapana. 44 Énomone kó'ino: “Aungópovotiko xoko imbúhikopeakumeku”
kôe. Yane aúkopovane, yoko inú'ikopane ákoyea ovâti, koane sásasa koyépotine, yoko
êno úhe'ene vo'oku ákoyea inú'epoya. 45 Ina itaíkopono po'i seti koeti ndémoniu itúkoti
xanépone. Yoko aínovo koati váhere yane inúxoti. Ina urúhikopova neko hóyeno. Yane
yupihovó koépone váherexea koépoku ne hóyeno yane inúxoti koêku. Yoko énomonemo
koéneye xokóyoke ra váherehiko xâne apêti yara káxehiko símokune ûti váherexeamo
koépoku hunókokuke yane inúxotike —kíxovokoxoane Jesus.

Simôa iyénoxapa ne Jesus xoko óvoheixoku
Mk 3.31-35; Lk 8.19-21; Êb 2.11

46 Koêkuiko koyúhoyea ne Jesus xapákuke neko xâne, simó koene eno Jesus yoko ámeno
kaha'âti yúho'ixoponea. Yoko meúkeke óvoheixohiko. 47 Ina apê kixopónoati ne Jesus:
—Anêko mémaina yoko yámeno meúkeke kahá'ati yúho'ixeopi.
48 Yane hara koe Jesus:
—Enepone ênom yoko mbo'ínuhiko, harâ'ahiko —koéne.
49 Ina so'ixôa ne íhikauhiko, koáne kíxea:
—Enepohikorâ'a, énomonemaka indúko ênom yoko mbo'ínuhiko. 50 Vo'oku koêkuti
xâne itúkoti ahá'inoa Nzá'a íhae vanúke, énomonemaka indúko koati mbo'ínu, mongéxa,
yoko ênom —koéne.

13

Éxetina Jesus apêti íhokoake koeku nôti
Mk 4.1-9; Lk 8.4-8

1 Koati énomone yaneko káxe, ipúhikea óvoku ne Jesus ivatákoponoti xe'ókuke Mar-
na Ngalíleya. 2 Yane ho'uxo-ho'uxó koéne êno xâne xokóyoke. Vo'ókuke neko êno xâne,
ûrukovo kúveuke vatéke ne Jesus ina ivatáko. Kene neko xanéhiko, óvane xe'ókuke úne
xe'okó koyêti. 3 Êno ihíkauvoti íhikaxone Jesus ya xêti apêti íhokoake ne âha íhikaxea.
Hara kíxovokoxoa:
—Ápe hóyeno nopónoti ake nonéti. 4 Koeku kásahikea, ápe irihíkovoti xe'ókuke xêne.
Yane kenó'okone hó'openo ôti nikopâti neko ake nonéti. 5 Kene po'ínuhiko, xapákuke
mopôi îrihikovo xoko ákoyeaku axú'ina móte. Koati ákotihiko oríko íhonopea vo'oku
ákoyea axú'ina móte xoko îrihikovoku. 6 Itea ako oríkoa oró'okea káxe vo'oku ákoyea
yónoku poéheve. Yane movohí koéne. 7 Koane ápemaka irihíkovoti xapa tôpe. Yane
inuxó koéne payákeyea ne xuve tôpe. Yane ákone oxéne payákeyea ne nonéti vo'oku

huruvokó kó'iyea tôpe. [8] Ina apémaka irihíkovoti únatike poké'e. Énomone porexô há'i.
Ápe porexópoti póhuti séndu há'i ya póhuti áke úkeaku. Ina apémaka porexópoti sesenta
koêti yoko tirinta koêti ya póhuti úkeaku. [9] Koêkuti kamoâti ra yûnzo, ivávaka —koéne ne
Jesus.

Koyúhoinoake Jesus ne xêti apêti kixó'ekone
Mt 13.34-35; Mk 4.10-12; Lk 8.9-10

[10] Ina ahi'ókovoxo Jesus ne íhikauhiko koane kíxea:
—Na koeti itúkinovo exetínati vínoa íhikexi ne xanéhiko?
[11] Ina kixovókoxoa Jesus:
—Vo'oku enepone koekúti kixoku natíxea ne Íhae Vanúke xapa xâne ákoti po'i
exeâti koêku, itínoe porexókono éxea. Kene po'ínuhiko xâne, ako paréxakana éxea
koêku. [12] Vo'oku enepone apêti námoe yara yunzóke, kuri'úxovotineoxomo námoe koane
yupihovó koetíneoxomo. Kene ne ákoti axu'ína námoeya, muhíkova ne íkutixane apêti
xokóyoke, evókoatimo. [13] Énomone itúkinovo exetínati apêti íhokovoke veínoam ínzikaxea
ne xanéhiko. Vo'oku upánini noíxoahiko, itea kutí koe ákoti inixâ. Koane upánini kámoa,
itea kutí koe ákoti kamâ, koane ákomaka éxina isóneu koêku. [14] Koáhati simóvotine kaxéna
neko yuho Izâiya koyúhoti emo'u Itukó'oviti mekúke, enepone koêti:
"Kemoâtinoemo, itea ákomo kalíhuina yéxinoanoe iséneu ne kémone. Neixoâtinoemo,
itea ákomo kalíhuina iyúseinopi koêku ne neíxone. [15] Vo'oku títiu kóyeyea omíxone
ra xanéhiko, exexó kixóhiko kêno koane ûke. Yane ako ínixone koane kámone.
Ákomaka éxina isóneu koêku. Yane ákomaka aúkapapu njokóyoke, koane ákomaka
ngaítapahiko —koe Itukó'oviti." *Izâiya 6.9-10*

[16] Ina koe'íkomaka ne Jesus:
—Koati únatinoe kêku vo'oku ápe itópoinopike neíxi koane ápe itópoinopike kémo-
kenoyi. [17] Koati emo'úti ra yunzó'inopinoe: Êno porófeta koyúhoti emo'u Itukó'oviti
mekúke, yoko enómaka po'ínuhiko xâne koati ponóvoti kixoku itúkeovo mekúke
yumó'ixovati noíxea kuteâti ne neíxonenoe kó'oyene, itea ako naíxa. Koane enómaka
yúmo'ixeova kámea kuteâti ra kémonenoe kó'oyene, itea ako káma —kíxovokoxoane.

Kouhápu'ikopa Jesus koêku ne éxetina
Mk 4.13-20; Lk 8.11-15

[18] —Yakámokenoanoe kixó'ekone ra énjetina apêti íhokovoke koêku ne hóyeno nôti.
[19] Uhá koeti xâne kamoâti ne emo'u Itukó'oviti koyúhoti kixoku koeku natíxea ne
Itukó'oviti xapa xâne, koeku ákoyea éxina isóneu, yane kenó'okone Satánae veyopeâti
isóneuke ne kámone. Énomone kuteâti ne ake nonéti irihíkovoti xe'ókuke xêne. [20] Kene
ne ake nonéti irihíkovoti xapákuke mopôi xoko ákoyeaku axú'ina móte, énomone kuteâti
ne xâne namukoâti ne emo'u Itukó'oviti inâ kamôa, xaneâtimaka hána'iti elókeko okóvo,
[21] itea vo'oku kutí kó'iyea nonéti ákoti poéheve, ako áxu'ikene hókea. Enepo simôa
kotíveti koekúti itukovo apêti ikoítoponoati kotíveti vo'oku kutípea emo'u Itukó'oviti,
yane itavókeatine. [22] Kene enepone ake nonéti irihíkovoti xapa xuve tôpe, énomone
kuteâti ne xâne kamoâti ne emo'u Itukó'oviti itea pepoké kixoti isóneu vo'oku nókone
yara kúveu mêum, koane iyókovotimaka enó'iyea apeínoati. Énomone ákoino ukápana
ítukeke Itukó'oviti, koane ákomaka únati ítukeino Itukó'oviti. [23] Itea enepone ake nonéti
irihíkovoti únatike poké'e, énomone kuteâti ne xâne kamoâti ne emo'u Itukó'oviti,
epó'oxo koati exínoati isóneu. Yane koâti apêti únati ítukeino Itukó'oviti kuteâti koêku
ne ake nonéti porexópoti póhuti séndu há'i ya póhuti áke úkeaku itukovo sesenta koêti,
áko'o itukovo tirinta koêti ya póhuti úkeaku.

Ihíkauvoti ihókovoti koeku úhiti kutí koeti tirîku

[24] Ina koyuhó'inoamaka Jesus po'i xêti apêti íhokovoke. Hara kíxoahiko:
—Enepone kixoku natíxea ne Íhae Vanúke xapa xâne, hane koéneye hóyeno nôti
koati únati ake nonéti isáneke. [25] Itea ya yóti koeku imókeahiko xâne, sîmo anáne neko
hóyeno ina nopóno váhere úhiti koati ákoti pahuíxa tirîku xapákuke ne nóne tirîku.
Yane pihópeane. [26] Ihonópone neko nonétihiko, koane kaha'ínemaka, xané kíxoanemaka
ne váhere úhiti. [27] Ina pihinôa ahínoehiko neko únae kavâne. Hara kíxoa: "Unaém,

aínovopepo únatinoe ake nonéti nêo iséneke. Námea koeti ápeino ne váhere úhiti xapákuke?”

[28] —“Vanáne nopónoa” kíxoane únae ne kavâne.

—Ina kixoá'ikomaka ahínoehiko: “Kehá'a mârekexopea ûti ne úhiti?”

[29] —Ina yumopâ únae ne kavâne: “Ávavone mará'inamo ixané íxea tirîku ímarekea ne úhiti enepomo merekânoe kó'oyene. [30] Síkeavone ne tirîku payákeyea, koáne ne úhiti xapákuke tukú koeti ítixovope ne há'i. Yane ínamo injâ ne itíxotihiko: ‘Ítixepa inúxotike ne úhiti, ínamo ikenúkuxa motovâti orópukuxeovo yúkuke. Itea yunákapanoe ne tirîku xoko unákovoku íhae inzáne’ ngixoâtihikomo” koéne.

Éxetina Jesus koeku ukóponea ne ake nonéti koéhati mostarda
Mk 4.30-32; Lk 13.18-19

[31] Ina apémaka po'i yuhó'inoa Jesus ya exetínati apêti íhokoake. Hara kíxovokoxoa:

—Enepone natíxea Íhae Vanúke xapa xâne, hane koéneye ukóponea áke ne mostarda, enepo nôa xâne isáneke. [32] Yoko kaná'uteoxo itúkeovo koati kalîhuti ya uhá koeti ake nonéti, itea enepo ihonópone, anu'ú kíxoahiko ne po'inu nonéti ya kavâne. Kutí koe xuve tikóti kutí'inoke motovâti hó'openo ôti itúkea môko káva'oke.

Éxetina Jesus koêku ne kohiyákopeti pâum
Lk 13.20-21

[33] Ina koyuhó'inoamaka Jesus po'i xêti apêti íhokoake. Hara kíxovokoxoa:

—Enepone ukóponea ne natíxea Íhae Vanúke xapa xâne, hane koéneye kohiyákopeti pâum veínoake sêno ánahixea mopo'âti ihíxopeti tirîku. Ehane heú kíxoa kohíyakea ne tirîku —koéne.

Íhikaxinoke ne Jesus ya xêti apêti íhokovoke
Mk 4.33-34

[34] Uhá koêti ra ihíkauvoti íhikau Jesus, aínovo exetínati apêti íhokoake veínoa íhikaxea ne êno xâne hokoâti. Ako íhikaxa ákoti itukapu ya exetínati apêti íhokoake. [35] Kó'inokeneye, hane simovóne kaxéna yútoe porófeta mekúke, enepone koêti:

“Aínovomo exetínati apêti ínzokoake ngoyúho. Ngouhápu'ikoatinemo ne koekútihiko ákoti po'i exoâti, ukeátine inâ apê ra mêum” kôe. *Sâramu 78.2*

Kixó'ekone ne xêti koêku ne úhiti kutí koeti tirîku

[36] Yane íkopova Jesus neko êno xâne koane pihópea óvokuke. Ina ahi'ókova íhikauhiko. Hara kíxoa:

—Keúhapu'ikapinavea kixó'ekone ne yéxetinameku koêku ne úhiti híyeuke nonétihiko.

[37] Ina kixovókoxoa Jesus:

—Enepone noâti ne únati ake nonéti, ûndi kixó'eko, undi íhae vanúke ikútipasikoponovoti xâne. [38] Kene ne kavâne óvoku ne nonétihiko, hane kixó'eko kúveu ra mêum. Kene ne únatinoe ake nonéti, aínovone xâne yonópoti natíxokuke Itukó'oviti. Kene ne úhiti ákoti pahuíxa tirîku, hane kixó'eko xâne váhere kixoku itúkeovo itúkoti ahá'inoa Satánae. [39] Kene noâti ne úhiti, enepone anáne neko únae kavâne, énomone ne Ndeâpu. Kene ítixopovope ne ha'i nonéti, hane kixó'eko, simapúne hunókoku ra kúveu mêum. Kene ne ahinoêti itixópati ne ha'i nonéti, énomone ne ánjuhiko íhae vanúke ovóxehiko Itukó'oviti. [40] Kuteâti kixókonoku ikánukuxopeokono neko úhiti yoko kuríkeokono yúkuke, énomonemakamo koéneye hunókokuke ra mêum. [41] Vo'oku mbahúkotimo ovónjehiko, enepohikone ánju, undi íhae vanúke ikútipasikoponovoti xâne, yane veyopâtihikomo ne uhá koeti xâne yómoti kátavokea po'ínuhiko váhereke, yóko'o ne xâne váhere kixoku itúkeovo, haxakeâti ya xapákuke ne xâne iyónombonemo nandíxokuke. [42] Yane kurihíkoatimo yúkuke ipihóponovokutike, óvokumo íyokexea xâne koánemo ngarútutukexea ôe vo'oku tiveko koêku. [43] Yóko'o ne xâne ponóvoti kixoku itúkeovo, kutí koetimo uhápu'ine káxe seapánehiko vanúkeke xoko natíxoku Há'a íhae vanúke. Koêkuti kamoâti ra yûnzo, ivávaka —kíxovokoxoane Jesus.

Ihíkauvoti ihókovoti koeku êno kohépiti koekúti inixópononeti

44 —Enepo inâ iyukínova isóneu xâne éxea itúkeovo koekúti yupihóvoti unáko ne
itúkopeovo xanena Íhae Vanúke koane yonópea natíxokuke, hane koéneye kuteâti koêku
tokononé kôa xâne ne koati únati koane kohépiti koekúti ya mêum opékuke poké'e ákoti
exoâti ápeyeaya. Koati yupihovó koeti elókeyea okóvo koeku tokónoneyeova. Yane
imôpanemaka xoko ínixoponeaku koeku píheako kaváneponea uhá koeti ítukevo, itúkoti
vanéxopeakemo ne poké'e óvoku neko koekúti koati únati ya uhá koêti.

Ihíkauvoti ihókovoti koeku êno uhé'ekoti pêrula

45 Ina kixovókoxopamaka Jesus:

—Enepone itúkopeovo xanena Íhae Vanúke ne xâne koane yonópea natíxokuke
enepo inâ exôa unáko, hanemaka koéneye, kuteâti koeku xâne yómoti vanéxea koane
kaváneyea êno uhé'ekoti uhá'iti mopôi iháxoneti pêrula, ixómoti oposí'ixo koati únatinoe.
46 Tokonóneova póhuti iyoyónevoti kuteâti, koati yupihóvoti unáko, kaváneane ne uhá
koeti apeínoati ina vanexópa neko pêrula.

Ihíkauvoti ihókovoti koeku hána'iti namukópeti hôe

47 —Enepone natíxea Íhae Vanúke xapa xâne, hanemaka koéneye enepo kurikókono
úneke ne hána'iti namukópeti hôe. Yane ako tôpi kó'iyeovoku hôe námoe. 48 Puhi-
puhí kôa hôe, ina mikukópa numíkuxotihiko xe'ókuke úne. Yane vatá kó'inoane koane
noívokoxopea ne únatinoe koane ipíhea xoko íhakuxoake. Kene ne ákotihiko aunáti,
kûrihikoa. 49 Énomonemakamo koéneye ya hunókokuke ra mêum. Keno'ókotimo ne
ánjuhiko ukeâti vanúke, enepone ovoxe Itukó'oviti veyohíkopatimo koane haxakoâtimo
ne váherehiko xâne ya xapákuke ne ponóvoti kixoku itúkeovo. 50 Ínamo kurihíka koatíke
kótuti yúku ipihóponovokutike, óvokumo íyokexea xâne koánemo ngarútutukexea ôe
vo'oku tiveko koêku.

51 Ina kixovókoxopamaka Jesus neko íhikauhiko:

—Yéxinoanoe iséneu uhá koeti kixó'ekone ra yûnzo?

—Êm, véxoa —kíxoanehiko.

52 Yane ina koe'íkomaka ne Jesus:

—Énomone ngixínopinoe: Uhá koeti éxoti íhikaxea yútoe Muîse, exeâtimaka koêku
ne inámati ihíkauvoti koyúhoti koeku natíxea ne Íhae Vanúke xapa xâne, inamá'axo
kuri'úxovo éxone íhikaxea. Hane koéneye ha'a kalivôno, únae ovokúti ênoti koekúti
íhakuke kaúnae, enepone inámati ípihoneya koánemaka ne kúxoti kaúnae, aínovo véyone
apê nókone xe'éxaxapa —kíxovokoxoane Jesus.

Jesus ya Nazâre
Mk 6.1-6; Lk 4.16-30

53 Uke'éxoane Jesus koyúhoyeahiko ra xêti apêti íhokovoke, yane pihópone. 54 Seopóne
pítivokonake, íhikaxomaka xanéhiko ya íhikaxovoku hó'e. Koati yupihóvati iyúpaxeova
xanéhiko ne ihíkauvoti íhikaxone Jesus. Hara koéhiko:

—Namea úkea ne exóneti éxone râ'a koánemaka ne xunakóti veínoake itúkea ne ítuke?
55 Hainá'ikopo ne xé'a karapínteru nê'e? Hainá'ikopomaka ne koéhati Mâriya ko'éno?
Kene po'ínuhiko, hainá'ikopo Teâku, Yûse, Símaum yoko Njûda? 56 Hainá'ikopomaka ovoti
xapákuke ûti ne uhá koeti mokéxahiko? Na kixoâtiye éxea ne exóneti éxone? —koéhiko.

57 Yane yupihovó koene poé'ainoa isóneu xanéhiko. Itea hara kíxovokoxoa Jesus:

—Koati teyonéti ne xâne koyúhoti emo'u Itukó'oviti. Poéhane poké'exake yoko
óvokuke, ako teyoâti —kíxovokoxoane.

58 Yoko vo'oku ákoyea akútipoa xanéhiko, ako axú'ina iyupánevoti ítuke ne Jesus
xapákuke.

14

Kixoku ivókeovo neko Xuaum Mbátita
Mk 6.14-29; Lk 9.7-9

[1] Yaneko káxehiko, eyékoxoa Êrodi, enepone nâti, ákoyea malíka yónoku iháyu'ikeokono
ne iha Jesus vo'ókuke neko ítuke. [2] Ina kixôa Êrodi ne ko'itúkeinoatihiko:
—Koatímea Xuaum Mbátita ne exepúkopone ukópea xapa ivokóvoti. Énomone ápeino
xunáko itúkea ne iyupánevoti ítuke —koéne.
[3] Yoko kó'inokeneye isóneu vo'oku itúkeovo énomone pahukôa ne namukóponoati yoko
ikavó'uxoponoati ne Xuâum yanekôyoke. Ínamaka kurikókono ika'ákovokutike. Yoko
hara yuvâ, koati koyenópati Êrodi ne énomea koéhati Erôdiya, yeno Filípi, enepone
po'inu Êrodi. [4] Yoko kali êno sayá'ikeaku Xuâum vo'ókuke. Hara kíxoa: "Yane Ponóvoti
Kixovókuti yútoe Muîse, ako omótova kéyenopi yeno pe'ínu" koéne.
[5] Kene Êrodi, mani kahá'ati koépekea Xuâum itea ako kaépeka vo'oku píkea ímaikea
xanéhiko. Koati inixoâti heú koeti xâne itúkeovo porófeta koyúhoti emo'u Itukó'oviti ne
Xuâum. [6] Simovóne kaxena ipúhikope Êrodi, ituko hána'iti ayuíti. Yane híyokexone ihíne
ne Erôdiya nonékuke uhá koêti neko hupiúti yane ayuítike. Yupihovó koene ínixea Êrodi
úhe'ekea. [7] Hukinóvoti kíxea neko ihínexaka yusíkea itúkea épemone xokóyoke, vo'oku
poréxeamo koêkuti âha épemone xokóyoke. Yoko koyúhoinoa nâti itúkeovo koati yuhôti
neko yûho ákotinemo aukápapu ikéne.
[8] Ina kixôa ihínexaka:
—Peréxanuikopo yâyeke tuti Xuaum Mbátita utókuke kó'oyene —kíxoane.
Yoko enepone yûho, koati kuteâti páhoenoa êno épemea. [9] Yane ikáxu'ine okóvo neko
nâti kamoáne épemone ne ihínexaka. Mani kaha'âti ákoyeani itúkina neko épemone,
itea vo'oku itúkeovo koati yuhôti neko yuhó'inoa, epó'oxo vo'ókuke neko xanéhiko xe'o
mêsa húpiu, ene pahúkino poréxeokonoa ihínexaka ne épemone. [10] Yane pahúkone
tetunôponoti Xuâum ika'ákovokutike. [11] Ina ominókonoa ârunoe ne tuti Xuâum utókuke.
Yane kuríkoponoane ârunoe xoko êno. [12] Ina pího íhikauhiko Xuâum veyóponea mûyo, ina
ekoxóponoa. Ikénepoke, pihónehiko éto'okoponea Jesus.

Kohiyákoa Jesus nîka neko êno xâne
Mk 6.30-44; Lk 9.10-17; Xu 6.1-14

[13] Eyekóxoane Jesus neko koekúti, ipúhikopeane neko óvoheixoku koánemaka
íhikauhiko. Hane yonópo mêum ákoyeaku xâne. Vatéke ivú'ixopo. Itea exeâne êno
xâne neko yonópoku, ipúhikeane ne pitivóko úkohikeaku hokotíhiko Jesus. Poké'e
vékohiko, huse'ó kixoâti ne xe'o úne. [14] Evesékeane Jesus ne vatéke, noixoâne neko êno
xâne, yupihovó koene kóseanayea koane koíteovamaka ne ka'aríneti xapákuke.
[15] Kiyoné'e káxe, ahí'okovone Jesus ne íhikauhiko. Hara kíxoa:
—Ako apêti yara vóvoheixoku, epó'oxo kiyóne káxe. Mani únati pehukâ pihópea ra êno
xâne motovâti vanéxopeahiko kali nîka ya ipuxóvokutihiko vekópoku.
[16] Itea hara kíxoahiko Jesus:
—Ako okónoko pihópeahiko râ'a. Itínenoe parexâ nîka —kíxoane.
[17] Ina yumopâ íhikauhiko:
—Itea enepora nikokónoti apêti yâyeke xoko ûti, poéhane kali singu koeti pâum yoko
pi'âti hôe, koékune.
[18] Ina kixoáhiko Jesus:
—Námane yâkeneye.
[19] Yane pahúkoane Jesus neko êno xâne ivátakea xapa ngaráma. Ina veyôa neko singu
koeti pâum yóko'o neko pi'âti hôe, ina komômo vanúke ikoró'ixovoti xoko Itukó'oviti
vo'ókuke ne nikokónoti. Yane ina hono'ékexoa ne pâum koane poréxea ne íhikauhiko
pôrekexeamaka neko xanéhiko. [20] Uhá koéhiko níkea koane imátaxeovohiko. Ina itixópa
íhikauhiko Jesus neko itátane nikokónoti haxâti, kopúhikopoikomaka nduse koeti sésta.
[21] Yoko kalíhanini itóponea singu koeti mili hóyeno neko nikôtihiko ákoti kayumákexapu
senóhiko yoko kalivôno.

Koeku Jesus yóno inúkuke úne
Mk 6.45-52; Xu 6.15-21

[22] Koati ikénepoke nê'e, pahúkoa Jesus neko íhikauhiko ivú'ixopea vatékena koane
inúxopinoa, yonotíhiko poixô'oke ne Mar-na Ngalíleya koêkuiko pahúkea Jesus pihópea

neko êno xâne. 23 Pihopónehiko, ina pího ne Jesus oúke neko kali mopôi itukóponoti
orásaum pohúxovoti.
Yaneko yotixóne, ôvoheixoakone póhuxeovo. 24 Yoko ákone malika kukúke úne ne
vatéke ivú'e ne íhikauhiko. Ákonemaka íyuhixapu ovóxokeovo neko úne koane amáti-
tikopea ikéneke, ne vatéke vo'oku yupihovó koetíne xunáko ne ihunóvoti.
25 Kaha'áne yúponiyea, ina pihinoâhiko Jesus yonó koeti inúkuke úne. 26 Noixónehiko
yonôti inúkuke úne ne íhikau, hána'iti kónoko'iyeahiko. Koati yupihovó koeti píkeahiko,
ina yaîko koane kó'iyeahiko:
—Harakéne ipíkoti —koénehiko.
27 Itea yanê'e, hara kíxovokoxoa Jesus:
—Aúhepepone iséneu. Undíneye, hákonoe píke.
28 Ina kixôa Pêturu:
—Unaém, enepo itukápuxo îti, pehúkanumaka yóneam inúkuke úne, mbihôti xikóyoke
—koéne.
29 —Yókoneikopo —kíxoane Jesus.
Ina evesékea vatéke ne Pêturu, yane yonónemaka inúkuke úne itôkopovoti Jesus. 30 Itea
koeku yónea koane komómoyea neko êno xúnati ihunóvoti. Yane turíxovone píkea koane
yúpuririkeovo. Ina koe vaúkea:
—Yokótixonu Unaém —koéne.
31 Ehá'axo vaúko ne Pêturu, namú kixópeane vô'u Jesus, ina kixôa:
—Hoyenó, imáko itúkinovo kalîhuti ne kívivonu! Na koeti ákoino átiu'i ne iséneu
kívivonu? —kíxoane.
32 Yane ûrukopovone Jesus yoko Pêturu kúveuke vatéke, koane má koépone neko xúnati
ihunóvoti. 33 Yane koati ihayú'ikoti Jesus ne íhikauhiko koane kó'iyeahiko:
—Koati kaná'uti itíkivo Xe'exa Itukó'oviti —kíxoanehiko.

Jesus ya Njenezâre
Mk 6.53-56

34 Taru'úxoane neko mar, simónehiko ya poké'exa Njenezâre. 35 Yoko exó kixópono
Jesus ne xanéhiko. Énomone kutí'inoke pahúkotihiko eyékoxoponoati uhá koêti ne
ko'óvokutiya koáne yane ipuxóvokutihiko xêrerekuke. Yane omókono xoko Jesus ne uhá
koeti xâne ka'aríneti. 36 Enepohikone omâti, épemohiko Jesus yusíkea pohu sipohí kíxea
ka'arínetihiko ne heve ípovo. Yoko uhá koêti neko sipóheati, unátipohiko.

15

Koyuhôa Jesus koêku ne hó'e jûdeuhiko
Mk 7.1-13

1 Yane ápe farîzeu yoko éskiriba ukeâti ya Njeruzálem pihôti xoko Jesus. Hara
kixóponoahiko:
2 —Na koeti ákoino háka íhikeuhiko ne ihíkauvoti hó'e voxúnoekene? Vo'oku enepo
nikohíko, ako kipáva'uxapu kuteâti kixoku kipóvo'uxeovo ûti, kuteâti páhoenovi hó'e ûti.
3 Ina yumopâ Jesus:
—Kene itínoe, ná'ikopo koeti itúkinovo kixoku itúkeovo yoxúnoekene héko ya koêkuni
héki páhoenopi Itukó'oviti itíki? 4 Vo'oku hara koe páhoe Itukó'oviti nókone xâne
itúkea: “Tiyánoe yá'a koane yêno” kôe. Ina koe'íkomaka: “Konókoti koépekeokono
ne vaheréxinoti yuhó'ino há'a, áko'o itukovo êno” koémaka. 5 Itea koati ihíkexotinoe
xanéhiko yusíkea kíxea ne há'a yoko êno itúkeovo poréxoke Itukó'oviti ne tiûketi mani
huvó'oxeake ne há'a yoko êno. 6 Yane kuteâti kixeku íhikexi, koati ákotihiko teyâ ne há'a
yoko êno ya koeku ákoyea kátaraka. Yanê'e, ákone itíkoake ne emo'u Itukó'oviti vo'ókuke
ne kixoku itúkeovo yoxúnoekene íhikexone. 7 Itínoe ikútixapovoti sasá'iti ya po'ínuhiko
xâne, koati tokopóvoti neko yuho porofeta Izâiya mekúke ve'ókukenoe, enepone koêti:
8 “Enepora xanéhiko, pohu koyuhó kixo téyeonu itea ya isóneuke, ako malíkanuhiko.
9 Koati hokohí kixónuti, ihíkaxotihiko ihíkauvoti ainóvoti isoneú kixone xâne” kôe
—kíxovokoxoane Jesus. *Izâiya 29.13*

Úkeaku vaherévokoti
Mk 7.14-23

10 Ina ihaxíkoa Jesus neko ênо xâne. Hara kíxovokoxoa:
—Yakámokenonu maka yéxinanoene iséneu ra yûnzo: 11 Haina koekúti urúkovoti
pahákuke xâne ikopíti'ikoa, itea enepone ipuhíkeati pahákuke hainápo, énomone
ikopíti'ikoa —kíxovokoxoane.
12 Ina ahi'ókovo Jesus ne íhikauhiko. Hara kíxoa:
—Yéxoa yupíheovo ikótivexea farîzeuhiko ne yihómeku?
13 Ina yumopâhiko Jesus itukínoatihiko íhixoake:
—Uhá koeti nonéti ákoti itukapu none Nzá'a íhae vanúke, marekéxokonotimo. 14 Hako
itíkoake nekôyohiko vo'oku koati ainóvotihiko xâne komítiti, hiríkotimaka po'i komítiti.
Yoko enepo hirîko komítiti ne po'i komítiti, heú koetímo ne pi'âti íkorono'ekeovo
uhorókuke.
15 Ina kixôa Pêturu:
—Keúhapu'ikinavea kixó'ekone íhekoake ne yihómeku.
16 Ina kixovókoxoamaka Jesus:
—Ákonoekopomaka yéxa kixó'ekone? 17 Ákoikopo yéxanoe koêku ne uhá koeti
urúkovoti pahákuke xâne? Koati yonoti xoko íhaku nîka ina ipuhíkopomaka. 18 Itea
enepone ipuhíkeati pahákuke, koati isóneuke úkea. Yoko koati énomone ikopíti'ikoa ne
xâne. 19 Vo'oku koati isóneuke xâne úkea ne váherehiko âha itúkea, kuteâti kahá'ayea
koépekea yoko aúpu'ikea yêno áko'o itukovo îma, kapíneti ákoti itukapu koati múx-
one. Koati isóneukemaka úkea kahá'ayea koyenohí kó'iyea, koane ko'imahí kó'iyea,
yoko oméxea, koane itúkoheyea koeku po'ínuhiko xâne, yoko ihéki po'i xâne. 20 Koati
énomone ikopíti'iko xâne, kene haina koekúti kuteâti ákoyea kipáva'uxapu enepo níko
—kíxovokoxoane Jesus.

Sêno ukeâti po'i poké'e
Mk 7.24-30

21 Yane ipúhikopeane Jesus neko óvoheixoku. Hane yóno ya poké'e xe'ókuke ne
pitivókohiko koéhati Tîru yoko Sîdom. 22 Yoko ápe seno kanáneya, ko'óvokuti yaneko
poké'e óvoku xanéhiko ákoti itukapu jûdeu. Enepone sêno, pihóne vá'uixea ikéneke Jesus.
Hara koe yûho vaúkea:
—Unaém, iti ámoripono Ndávi, yokóseananu. Ápe inzíne yupihóvotine ákoyea aúnati
vo'oku ndémoniu urúkovati —kíxoane.
23 Itea ako yumápa Jesus. Ina ahi'ókovo Jesus ne íhikauhiko koane kíxea:
—Mani únati pehukâ pihópea ne sêno hokó'ixoviti, vo'oku vímaxovane vá'uixea
vikéneke —kíxoanehiko.
24 Ina kixôa Jesus neko sêno:
—Ako po'i mbahúkinokonoke ákoti itukapu nzuvó'oxoponea xanéhiko íhae Izarâe,
enepone kutí koeti su'ûso moyóniti —kíxoane.
25 Yane ipuyuké koéponone ne sêno poké'eke nonékuke Jesus koane kíxea:
—Hivá'axanu Unaém.
26 Ina kixôa Jesus ne sêno:
—Ako yusíka véyeokono itátane pâum nika xe'éxaxapa ne koati ko'óvokuti, ina
parexákana ne kálihunoe tamúku —kíxoane.
27 Yane ina yumopâ sêno:
—Kaná'uteoxo Unaém, itea enepone kálihunoe tamúku, níkoamaka ne íhone
nikokónoti irikóvoti opékuke mesana únae.
28 Ina kixôa Jesus:
—Senó, koati hána'iti ne kívivonu. Ákoeneye kuteâti koêku ne yâha —kíxoane.
Énomone yanê'e, unátipone ihíne neko sêno.

Koitóvo êno ka'aríneti ne Jesus

29 Ipuhíkopeane evo Jesus neko óvoheixoku, aúkopovo xe'ókuke ne Mar-na Ngalíleya.
Pihónehiko oúkeke kali mopôi, ina ivatáko ne Jesus. 30 Énomone yanê'e, koati ênoti

xâne pihinoâti, ominoâti xâne mohéveu koane xâne isayú'ixovoti poixo'o mûyo, koane komítiti yoko mókere, koane ênotimaka po'ínuhiko ka'aríneti. Ípihokononehiko poké'eke nonékuke Jesus koane koíteovahiko Jesus. [31] Yane yupíhova iyúpaxeova xanéhiko noixópanehiko ne mókere koyúhopea koáne ne isayú'ixovoti poixo'o mûyo unátipea, koáne ne mohéveu yonópea yóko'omaka ne komítiti ínixopeane. Yane ênо iháyu'ikeahiko Itukó'oviti, enepone kutípone íhae Izarâe, vo'ókuke.

Pí'ape kohíyako nika êno xâne ne Jesus
Mk 8.1-10

[32] Ina ihaxíkoa Jesus ne íhikauhiko. Hara kíxovokoxoa:

—Ngóseanane ra xanéhiko vo'oku ákone nikokónoti nikáhiko. Yoko mopó'apene káxe óvoheixohiko njokóyoke kó'oyene. Ako angáha'a pahú ngixópea pihópeahiko ákoti níka, mará'inamo íkarakahiko hímakati xenékuke —koéne.

[33] Ina kixôa íhikauhiko:

—Ná'ikopomo vínixoponea pâum yara mêum ákoti apêti motovâti imátaxeovo ra êno xâne?

[34] Ina kixovókoxoa Jesus:

—Ná'ikopo yé'aye pâum apêti xepákuke?

—Seti kôe, yoko kali ye'á koeti kálihunoe hôe —koénehiko.

[35] Yane pahúkoane Jesus neko xâne ivátahikea poké'eke. [36] Ina veyôa ne seti koeti pâum yóko'o ne hôe, ina ikoró'ixovo xoko Itukó'oviti. Yane honó'ekexoane, ina porekéxoa ne íhikauhiko pahukoâti pôrekexeamaka neko xanéhiko. [37] Uhá koe níkea koane imátaxeovohiko. Ina itixópa íhikauhiko Jesus itátane neko nikokónoti haxâti, kopúhikopoikomaka seti koeti sésta. [38] Yoko koaturu koe mili hóyeno neko nikôti ákoti kayumákexapu senóhiko yoko kalivôno.

[39] Yane pahúkoane Jesus pihópea neko êno xâne. Ina urúkopova ne vatéke yonópoti íyeu pitivóko koéhati Magádam.

16

Epêmo Jesus ne farîzeuhiko itúkea iyupánevoti ukeâti vanúke
Mt 12.39; Mk 8.11-13; Lk 12.54-56

[1] Yane pihóhiko xoko Jesus ne farîzeu yoko sadúseu oposí'okoponovoti Jesus, epemoâtihiko itúkea iyupánevoti, hoénaxovope itúkeovo xoko Itukó'oviti úkea xunáko. [2] Ina kixovókoxoa Jesus:

—Itukovo ínati hâraramo vanúke ya íyeu kíyo'i káxe, hara kénoe: "Únatimo káxe ihâroti vo'oku ina hâraramo vanúke" kénoe. [3] Koane itukovo ya yuponii koêti, "Kevotímo úko, vo'oku ina hahá'i hâraramoyea" kénoe. Kemomónoe vanúke, yéxoa kéveamo, áko'o áko'oyeamo úko yaneko káxe, itea ákonoe yéxa koêku ne koekútihiko exókoveati koêku ra káxehiko símokune ûti. [4] Koati ákotinehiko aunáti ra xâne yara káxehiko símokune ûti kó'oyene. Ákone yuíxapuhiko itúkea ahá'inoa Itukó'oviti, épemoikomaka noíxea iyupánevoti índukeinoa. Itea ákomo ápahuina iyupánevoti noíxonehiko ákoti itukapu kuteâti koêku xoko Njóna mekúke —kíxovokoxoane Jesus.

Yane pihópeane.

Íhokokono kohiyákopeti pâum ne kixoku itúkeovo ne farîzeuhiko
Mk 8.14-21

[5] Yane tarú'uxoane Jesus yoko íhikauhiko poixô'oke ne mar. Yoko inótovone okovo ómea pâum ne íhikauhiko. [6] Ina kixovókoxoa Jesus:

—Neíxapunoe, yokóhiyanavoa ne kutí koeti kohiyákopeti pâum ánahixope evo farîzeu yoko sadúseu —koéne.

[7] Yane turíxovone yúho'ixeokoko ne íhikau vo'ókuke. Hara kixókoko:

—Koatímea vo'oku ákoyea vama pâum kó'inoneye yuhó'inovi —kixókokonehiko.

[8] Yoko exó kíxea Jesus ne isóneuhiko. Énomone kíxovokoxinoa:

—Na koeti ixómoinonoe yího'ixokoko vo'oku ákoyea pâum yómonenoe? itínoe hóyeno
ákoti koâti kúveovonu. [9] Âvonoe yéxina iséneu? Inótovanenoemea yokóvo ne singu koeti
pâum koimátaxoti singu koeti mili hóyeno, koánemaka neko yé'akeye sésta kepúhiupo
yane haxâtihiko? [10] Ákonemaka puyákapanapanoe yokóvo neko seti koeti pâum, níngax-
eake neko koaturu koeti mili hóyeno koane yé'akeye sésta kepúhiupo itixépoanoe neko
haxâti? [11] Ákonoe yéxa ákoyea itúkapu koati pâum ne ngíxo? Itea hara ngixópinoe:
Yokóhiyanavoa ne kutí koeti kohiyákopeti pâum ítuke evo farîzeu yoko sadúseu —
kíxovokoxoane Jesus.
[12] Yane ínati exoâhiko íhikau Jesus ákoyea itúkapu koati kohiyákopeti pâum kónoko
kóhiyanayeova, itea itúkeovo ihíkauvoti, íhikau evo farîzeu yoko sadúseu kixínoa Jesus,
enepone ákoti oríko ukóponea xapa xâne.

Koyuhôa Pêturu itúkeovo páhoe Itukó'oviti koíteovovi ne Jesus
Mk 8.27-30; Lk 9.18-21

[13] Ya koeku píhea ne evo Jesus ya íyeu pitivóko koéhati Sezâreya óvoku natíxea Filípi,
hara kixo íhikauhiko:
—Kutimea íkutixanu ra xanéhiko, undi íhae vanúke ikútipasikoponovoti xâne?
[14] Ina kixôa íhikauhiko:
—Ápe koyuhoâti itíkivo Xuaum Mbátita iyukópovotine. Kene po'ínuhiko, koyúhoa
itíkivo Îliya iyukópovotine. Kene po'ínuhiko, koyúhoa itíkivo Njerémiya, ákoʼo po'ímea
porófeta koyúhoti emo'u Itukó'oviti mekúke iyukópovotine —kíxoanehiko.
[15] —Kene itínoe, kuti keyúho indúkeova?
[16] Ina kixôa Simaum Pêturu:
—Iti Mésiya, enepone páhoe Itukó'oviti koíteovo xâne. Iti Xe'exa koati kaná'uti
Itukó'oviti —kíxoane.
[17] Ina kixôa Jesus:
—Koâti únati kêku Simaúm, iti xé'a Xuâum, vo'oku haina xâne yara poké'e
kouhápu'ikinopea itea koati Nzá'a íhae vanúke kouhápu'ikinopea. [18] Haramaka ngixópi:
Iti Pêturu. Yoko enepora yiuhómeku vo'ónguke, kutí koe mopôi poéheve péti, poéheve-
makamo kutípone ne uhá koeti xâne hokónutimo ya nandíxoku injíkonemo yara poké'e.
Yoko ákomo itoâti uké'exea muhíkova Satánae yoko uhá koeti ovóxe. [19] Mborexópitimo
keyúhoyi ne ihíkauvoti ínzikaxeopikenoe, enepone kutí koeti xáve poréxoti xâne
ûrukeovo natíxokuke Îhae Vanúke. Koêkuti yexéxone yâye yara poké'e, kúteanemakamo
koêku ya vanúke. Koane koêkuti míhi'oe yâye yara poké'e, kúteanemakamo koêku ya
vanúkeke.
[20] Ina ixikó'oko íhikauhiko ákoyea koyúhoinoake itúkeovoxo Mésiya, páhoe Itukó'oviti
koíteovo xâne.

Koyuhôa Jesus ivókeovomo yoko ukópeamo xapa ivokóvoti
Mk 8.31–9.1; Lk 9.22-27

[21] Ukeátine neko káxe, turíxoane Jesus Kristu koúhapu'ikinoa ne íhikauhiko
kixókonokumo tumúneke. Hara kíxovokoxoa:
—Ngónoko yóneam ya Njeruzálem koane íngoitoponeokonomo kotíveti vo'oku ákoyea
tôpi váhere ítukeinonumo tutíhiko viyéno jûdeu, koánemaka ne payásotihiko sasedóti
inuxínoti xanena ûti hó'eke, yóko'o ne ihíkaxoti yútoe Muîse, enepohikone éskiriba.
Koepékonutihikomo itea ya mopó'apeke káxe ikéne, enjepúkopotinemo ungópea xapa
ivokóvoti —kíxovokoxoane.
[22] Yane ahikú kixone Jesus ne Pêturu, ina kixôa ákoyea yusíka kó'iyeaneye kuteâti koêku
ne yûho. Hara kíxoa:
—Ákomo síka Itukó'oviti kó'iyeaneye. Ákomo kalíhuina kíxikononeye Unaém.
[23] Ina inonéxinovo Pêturu ne Jesus xaneâti kíxea:
—Yahíkuxipunu Satanaé. Iti kutí koeti pú'iti mopôi onjéneke mani ikorókonuti, vo'oku
haina ukeâti xoko Itukó'oviti ne iséneu, itea koati kixoku ko'ísoneuyea xâne yara kúveu
mêum.
[24] Ina kixôa Jesus ne íhikauhiko:

—Enepone kahá'ati hókeonu, ako yusíka yuíxeovo koúhepekea kóyeku yara kúveu mêum. Konókoti hókeonu ya usó koyêti ínonexinovo tiú'iti koekúti kuteâti koeku xâne koinópoti kurúhuna iyonókonone xoko kurúhuxokonoku. Yane kená'akane ingéneke.
[25] Vo'oku enepone xâne yuixóvoti koúhepekea kóyeku yara kúveu mêum, evókoatimo ne mani unako koépoku xoko Itukó'oviti. Itea enepone xâne usó koyêti évokea úhepeko kóyeku yara kúveu mêum vo'ónguke, énomonemo unatî koépoku xoko Itukó'oviti.
[26] Kutí'ikopo itópoino xâne ápeinoa uhá koeti únatinoe koekúti yara kúveu mêum itea evókoti mani unako koépoku xoko Itukó'oviti? Ápeikopomea koekúti yara kúveu mêum motovâti ko'ésa'iyea mani unako koépoku xoko Itukó'oviti? [27] Yoko aungópovotimo yara kúveu mêum, undi íhae vanúke ikútipasikoponovoti xâne, epó'oxo yaneko káxe, iyúseotimo indúkeovo êno hána'iti ihayú'iuti kuteâti koeku Itukó'oviti Nzá'a. Xané ngixópotinemo ovónje, ánjuhiko íhae vanúke. Yane ínamo ongoyúho námoepo póhutihiko xâne. Yoko kixoku itúkeovo póhutihiko xâne exoâmo ne námoepo. [28] Koati emo'úti ra yunzó'inopinoe: Anéye xâne xepákukenoe âvotimo ivakápu koeku âvoyea naíxanu indúkeovo hána'iti ihayú'iuti nandixáne, undi íhae vanúke ikútipasikoponovoti xâne —kíxovokoxoane Jesus.

17

Ipokóvo koeku Jesus nonékuke evo Pêturu
Mk 9.2-13; Lk 9.28-36

[1] Sei koe káxe ikénepoke, xánea Jesus ne Pêturu yóko'o neko pi'âti kopo'ínukokoti, Teâku yoko Xuâum oúke koati hána'iti mopôi. Yoko ainóvotinehiko, ákoti po'ínuhiko xâne xapákuke. [2] Ina ipokóvo koêku ne Jesus nonékukehiko. Ú'uhapu'i-ú'uhapu'i koéne ne nône. Kutí koéne uhá'iko káxe. Kúteanemaka koêku ne ípovo, hóhopu-hóhopu kóyene kuteâti koeku xúnati uhapú'iti.

[3] Yane apé kó'inoanehiko Muîse yoko Îliya, enepohikoneko koyúhoti emo'u Itukó'oviti mekúke, yuhó'ixoti Jesus. [4] Ina kíxo Jesus ne Pêturu:

—Unaém, koati únati vápeyea yâyeke. Enepo yakahá'a, indúkotimo mopo'âti kálihunoe péti hú koeti yâyeke. Poéhamo ítike, poéhamo ítuke Muîse, koane poéhamo ítuke Îliya —kíxoane.

[5] Ixómoiko koyûho ne Pêturu, apé koene kapási êno ú'uha koyêti rama'úxoatihiko, inú'ixoku emo'úti koêti:

—Énomone Nje'éxa râ'a, ákoti omotóva ongóvo, porexónuti hána'iti elókeko ongóvo. Yakámokenoyinoe yûho —koéne.

[6] Kamoáne íhikauhiko neko emo'úti, yupihovó koéneoxo píkea. Xovokuké koéne íkorohikeovo poké'eke. [7] Ina ahi'ókovahiko Jesus ipíhoa vô'u xokóyokehiko koane kíxea:

—Yexépukapa. Hákonoe píke —kíxoane.

[8] Ina noiméxohiko, áko'oponehiko neko po'i noíxone. Poéhapoane Jesus noíxo. [9] Koeku ukópeahiko oúke neko hána'iti mopôi, hara koe ixíko'okoakehiko Jesus:

—Hákoxovonoe yetó'oko po'i xâne koêku ra neíxone kó'oyene imókonemo enjepúkapane ungópea xapa ivokóvoti, undi íhae vanúke ikútipasikoponovoti xâne —kíxoanehiko.

[10] Ina kixôa íhikauhiko:

—Ná'ikopo koeti koyúhoinoa éskiriba, enepohikone ihíkaxoti yútoe Muîse, kónokea itúkeovo Îliya ne inuxómo sîmo?

[11] Ina yumopâ Jesus:

—Kaná'uteoxo símeane Îliya inúxotike kóyuseyea uhá koêti. [12] Itea koati ngixópitinoe símeane ne Îliya, itea ako éxa xanéhiko itúkeova, koane itúkinoahiko uhá koêti neko váhere âha itúkinoa. Énomonemakamo kixónuneyehiko íkoitoponeonu kotíveti, undi íhae vanúke ikútipasikoponovoti xâne —kíxovokoxoane Jesus.

[13] Yane éxoanehiko íhikau Jesus itúkeovo Xuaum Mbátita kíxo yane yuhó'inoahiko.

Koitóvo homoêhou ûroevo ndémoniu ne Jesus
Mk 9.14-29; Lk 9.37-43

[14] Yane koeku káyukopeovo evo Jesus xapákuke neko êno xâne, apé koene hóyeno
ahi'ókovati ne Jesus. Yane ipuyuké kó'iyeane nonékuke koane kíxea:
[15] —Unaém, yokóseana nje'éxa. Akó'oti aunáti tûti, pepokehí koêti. Koati yupi-
hóvotine koítoponeovo kotíveti vo'ókuke. Enóne íkoroukeyeovo yúku áko'o itukovo
ikoróno'ekovoti úneke. [16] Ómanem xoko íhikeuhiko itea ako íta koíteova.
[17] Ina kôe ne Jesus:
—Imáko itúkinovo tiú'iti kutípea koane váhere ra xanéhiko yara káxehiko kó'oyene.
Ná'ikopomeamo hunóko óvonzeixea xepákukenoe? Ná'ikopomeamo nzunóko índea
ákoyeanoe yakútiponu? Yáma yâkeneye ne homoêhou —kíxoane.
[18] Yane pahúkoane Jesus ne ndémoniu ipúhikopea xokóyoke. Koáne, ipúhikopeane.
Énomone yaneko ókoku ôra, unátipone ne homoêhou.
[19] Ikénepoke, ina ahi'ókovo Jesus ne íhikauhiko koeku ákoyea po'ínuhiko xâne xapákuke
koane kíxeahiko:
—Na koeti ákoino víta kópuhikopea ûti ne ndémoniu?
[20] Ina kixovókoxoa Jesus:
—Vo'oku yupihovó kó'iyea kalîhuyea ne kívivonu. Koati emo'úti ra yunzó'inopinoe:
Enepone kívivonu, muhíkovani akutêa itóvoku kalîhuko ake nonéti, enepone mostarda,
mani motovâti pehúki ahíkuxeovo xoko óvoku ne koati hána'iti mopôi pihópea po'íke.
Koáne, mani ipokóvoti. Eneponi akoéneye kívivonu, ákoni ápahuina koekúti ákoti
keusákinakana. [21] (Itea enepora kó'iyeovoku ndémoniu, ako kopúhikopati ákoti itukapu
ya orásaum koáne ya jejuá kó'iyea) —kíxovokoxoane.

Koyuhópamaka Jesus ivókeovomo yoko iyúkopeovomo
Mk 9.30-32; Lk 9.43-45

[22] Yanekôyoke koeku ho'úxeovohiko ya Ngalíleya, hara kíxovokoxoa Jesus ne íhikauhiko:
—Yé'exovone ngurí'okeokonokumo xunako xanéhiko, undi íhae vanúke ikútipasiko-
ponovoti xâne. [23] Yane ínamo kaepékanuhiko, itea mopó'apeke káxe ikénepo, en-
jepúkopotinemo ungópea xapa ivokóvoti —kíxovokoxoane.
Yane yupihovó koénehiko ikáxu'iyea okóvo ne íhikauhiko.

Koyûho koeku ímpostu ne Jesus

[24] Simoné'e ne Jesus yoko íhikauhiko ya pítivokona Kafanâum, simino Pêturu ne
koperáxotihiko tiûketi, nókone jûdeu poréxea, iko'ítukeuti ya témpulu, enepone hána'iti
imokóvokuti. Hara kixóhiko Pêturu:
—Enepone ihíkaxopitinoe, ako parexa tiûketi iko'ítukeuti ya témpulu?
[25] —Êm, poréxoa —kíxoane Pêturu.
Ehá'axo ûrukovo ne Pêturu óvokuke, tumuné koéne koyúhoinoa Jesus koêku, âvoti yuho
Pêturu etó'okoati. Hara kíxoa Jesus:
—Simaúm, na kó'inoaye iséneu? Enepohikone nâti yara poké'e, enepo koperáxohiko,
kuti konokôa poréxea, xanéna? áko'o íhae po'i poké'e ákoti itukapu xanéna.
[26] Ina kixôa Pêturu:
—Hane konokôa poréxea íhae po'i poké'e.
Yane hara kíxoa Jesus:
—Iyúseoneikopo ákoyea okónoko poréxea ne koati ko'óvokutihiko íhae ne poké'e. [27] Itea
mará'inamo ópoe'ainovi isóneu ne koperáxotihiko, pîhe xe'ókuke úne ya mar ínamo
kirîka nímikuna. Enepone inúxoti hôe itéponemo, míhi'akimo pâho. Yane inixéponotimo
póhuti pe'u tiûketi pahákuke ne hôe, ínamo píhe peréxopoinonu nóngone mboréxea
koánemaka nékone peréxopi —kíxoane.

18

Kixoku itúkeovo ne ínixone Itukó'oviti itúkeovo koati payásoti
Mk 9.33-37; Lk 9.46-48; Fp 2.3; 1 Pê 3.4; 5.5

[1] Énomone yaneko ókoku ôra, ahí'okovo Jesus ne íhikauhiko. Hara kixóhiko Jesus.
—Kuti itukóvo koâti payásoti ya xapákuke xâne natíxoku ne Íhae Vanúke?
[2] Ina ihaxíko kalivôno ne Jesus imôa nonékukehiko [3] ina kôe:

—Koati emo'úti ra yunzó'inopinoe: Enepomo hákoti ipokóvo ne kixeku itíkivo, koane
hákoti ikítipasikovo kálihunoe kalivôno, ákomo kalíhuina yûrukopivo natíxokuke Íhae
Vanúke. [4] Itea enepone ákoti kapayásakapu kuteâti koêku ra kalivôno, énomone itukóvoxo
koâti payásoti xapákuke xâne natíxoku ne Íhae Vanúke. [5] Koêkuti ivavákoati kuteâti ra
kalivôno njokóyoke koane itukínoati únati, undímaka kixóneye —kíxovokoxoane.

Koímaiti pôreu ne váhere kixovókuti
Mk 9.42-48; Lk 17.1-2

[6] Ina koe'íkomaka:
—Koêkuti xâne vaheréxoti ítuke itávokinoke hókeonu ne póhuti xapákuke ra kálihunoe
kutipónuti, yusikóneni iká'akeokono êno pú'iti mopôi anúkuke tumúneke koésayu'ixea
isoneu po'i xâne, ínani kuriná'ekakana upénoyeaku úne xoko mar, maka hákone
koesáyu'ixea isóneu. [7] Kotíveti koêku ra xanéhiko yara kúveu mêum vo'ókuke ne koekúti
kopoé'akeati isóneu itopâti kutípeonu. Koati kóyekutinemo ápeyea koekúti kuteâti, itea
koâti kotívetimo koêku ne xâne kixotíneye po'ínu.
[8] —Énomone ngixínopinoe: Enepo itukapu veô'u áko'o hîvi váherexino ítike, yusikóneni
titúki koane kiríki ákotike malîka, motovâti ákoyea váherexa ítike. Mani unatíne ákoyea
poixo'o veô'u, áko'o poixo'o hîvi yenópi vanúke yaneko usokó kó'iyea veô'u, áko'o hîvi
itea kirikópokonoti ipihóponovokutike xapa yúku ákotinemo ípukeovoku. [9] Kúteanemaka
koêku itukapu yûke váherexino ítike. Yusikóneni meréki koane kiríki ákotike malîka,
motovâti ákoyea váherexa ítike. Mani unatíne yenópi vanúke ákoti poixo'o yûke, yaneko
usokó kó'iyea yûke itea kirikópokonoti ipihóponovokutike xapa yúku ákotinemo ípukeo-
voku —kíxovokoxoane Jesus, exókoatihiko kónokea ákoyea íyuhixapapu sayá'ikopeova ne
váhere ítuke.

Ihíkauvoti ihókovoti koeku moyóniti su'ûso
Lk 15.3-7

[10] Ina kixovókoxopaikomaka Jesus:
—Muhíkova póhuti xapákuke ne kálihunoe kutipónuti, hako ikitíxa ákoti itúkovoke,
vo'oku koati ngixópitinoe itúkeovo xoko Nzá'a íhae vanúke óvoheixo ne ánjuhiko
koyonoâti ne kálihunoe kutipónutihiko. ([11] Vo'oku hane nzimíno ngoíteova ne xâne
pahukóvoti, undi íhae vanúke ikútipasikoponovoti xâne.)
[12] —Na kó'inoaye iséneu? Itukovo apêti hóyeno póhuti séndu su'úsona, ínani omoyóni
póhutiya, ákonikopomea kurí íxahiko oúke kali mopôi ne noventai nove koêti koeku
opósikoponea neko póhuti moyóniti? [13] Koati ngixópitinoe: Inixápanane, yupihóvotimo
elókeko okóvo vo'ókuke ne póhuti kovú'e yane po'ínuhiko noventai nove koeti ákoti
omoyóni. [14] Énomonemaka koéneye ne Yá'a íhae vanúke ákoyea akáha'a évokeovo póhuti
yara kálihunoe kutipónuti —kíxovokoxoane Jesus.

Nókone vitúkea apê váhere ítukeinovike ne po'inu ûti
Lk 17.3; Ngâ 6.1; 2 Ts 3.13-15

[15] Ina koe'íkomaka:
—Enepo vaheréxa ítukeinopi ne po'inu xâne, pihínea yéxokoponi pahúnevo
pi'eátinenoe ákoti po'i xâne xikóyokenoe. Enepo akamókenopi, itepoâtimo keúnatikopi
isóneu. [16] Itea enepo hákoti kahâ'a kámokenoyeopi, yusikóne yaúkinova xeneti póhuti,
áko'o itukovo pi'âti xâne motovâti iyúseyeaxo ne koekúti koeku pí'ayea, áko'o mopó'ayea
noixoâti, motovâtimaka koyúhopea koêku. [17] Yane enepo hákoti kahâ'a kámokenoyea
xené'inoake, yáma ne koekúti nonékuke po'ínuhiko xâne ya imokóvokutike. Yane
itukovo kóyekutine ákoyea akáha'a kámokenoyea isóneunoa xanéhiko imokóvokutike,
kutí íxepane xâne ákoti êxa Itukó'oviti, koane kutí íxepanemaka kuteâti koperáxinoti
nâti, enepone ákoti oponóvo ítuke.

Xunakóti poréxoake Jesus ne íhikauhiko
Mt 16.19; Xu 20.23

18 —Koati emo'úti ra yunzó'inopinoe: Uhá koeti koêkuti seyá'iumo yara poké'e, kúteane-
makamo koeku vanúkeke. Koánemaka ne síkenemo yâyeke yara poké'e, kúteanemakamo
koeku vanúkeke.
19 —Koati emo'úti ra yunzó'inopinoe: Itukovo apêti yâye yara poké'e pi'âti xâne
xepákuke kutikokó koinoâti isóneu ne âha épemea ya orásaum, kousókinoatimo Nzá'a íhae
vanúke. 20 Koeku ápeyea pi'âti áko'o mopo'âti xâne ho'uxínovoti itúkea orásaum ya inzáke,
anêngomakamo xapákukehiko —kíxovokoxoane Jesus.

Nókone vitúkea vaheréxo ítukeinovi ne po'inu ûti
Mt 6.14; Lk 17.4; Éf 4.32; Kol 3.13

21 Yane ina ahi'ókovo Jesus ne Pêturu. Hara kíxoa:
—Unaém, enepo vaheréxa ítukeinonu ne mbo'ínu, namo yé'aye ixómoyea
ngóseanapoa, kutí ngixopâti ákoti vaheréxinanu ítuke? Seti koetímeamo?
22 Ina kixôa Jesus:
—Ako yusíka itúkeovo pohu seti koêti késeanapoa, itea hara ngixópi setenta koetimo
seti. 23 Vo'oku enepone natíxea ne Íhae Vanúke xapa xâne, hane koéneye nâti komomópoti
yé'akeye orévexoake ahínoehiko. 24 Turixoâne ne ítuke, omínokonone po'i ahínoe koâti
yupihóvoti orévexoake ovâti ênoti mili tiûketi. 25 Yoko koati ákoti tiûketina mani
poréxopeake neko oréveu. Yane pahúkoane pátarauxa kaváneyeokono neko ahínoe,
koane yêno, xe'éxaxapa yoko uhá koeti apeínoati, motovâti isúkopeovo neko oréveu.
26 Yane ipuyuké koéne neko ahinoêti nonékuke pátarauxa. Hara koéne: “Yokóseananu, kali
kuxoo íxenuvo, vo'oku kóyeanemo mboréxopeopea uhá koêti ne orévenjopike” kíxoane.
27 —Yane yupihovó koéne kóseanayea pátarauxa neko ahínoe. Yane pahúkoane pihópea
koane ákoyeane káperaxapa neko orévexoake. 28 Pihopóne neko ahinoêti, tokononé koene
ha'íne ko'ítukeyea orevéxoati kali póhuti séndu pe'u tiûketi. Yane kóperaxoane. Namú
kíxeane ánu kotitínoati. “Peréxapana ne yorévexonuke” kíxoane.
29 —Yane ipuyuké kó'iyeane neko ha'íne nonékuke. Hara kíxoa: “Yokóseananu, kali
kuxoo íxenuvo, vo'oku kóyeanemo mboréxopea ne orévenjopike” kíxoane.
30 —Itea ako kali kaha'á íxa. Yane kuríkoponoane ika'ákovokutike tukú koeti isúkopea
neko orévexoake. 31 Enepohikone po'i ahinoêti ha'íne ko'ítukeyea, noixoâne neko koekúti,
yupíhova ikótivexea isóneuke. Úkeane pihohíko éto'okoponea ne pátarauxa. Uhá kíxoa
koyúhoinoa ne koekúti. 32 Ina ihaxíkoa pátarauxa neko ahínoe. Hara kíxoa: “Koati
iti váhere ahinoêti! Koseaná ngixópipepo. Ako ngáperaxapapea neko yorévexonuke
vo'oku yépeminu ngóseanayeopi. 33 Mani konokoâtimaka késeanayi ne he'íne orevéxopiti
kuteâtimaka ngixópiku ngóseanayeopi” kíxoane.
34 —Yane yupihovó koene ímaikinova pátarauxa, ina pahukôa iká'akeovo koane
kurí'okeokono, ikoítoponoati kotíveti tukú koetímo parexápa neko orévexoake —koéne
ne Jesus
35 Ina koe'íkomaka:
—Énomonemakamo kixópinenoeye ne Nzá'a íhae vanúke enepomo yunakâ iséneuke ne
váhere ítukeinopi pe'ínu hákotimo keseánapoa —kíxovokoxoane.

19

Koeku kuríkoti yêno
Mt 5.31; Mk 10.1-12; Lk 16.18; 1 Ko 7.10

1 Uke'éxone koyúhoyea ne Jesus, ipúhikopeane Ngalíleya yonópoti Njúdeya poixô'oke
húveona Njôrdaum. 2 Koati ênoti xâne hokó'ixoati koane koíteova Jesus ne ka'arínetihiko
xapákuke.
3 Ápemaka farîzeuhiko, enepone yuixóvoti hókea yútoe Muîse pihinoâti
oposí'okoponovati. Ina epemó'ikohiko Jesus kaha'aînoati pahúkeovo ya yumópope.
Hara kíxoahiko:
—Motóva kuríkea yêno ne hóyeno ya uhá koêti koêkuti évotikoake?
4 Ina yumopâ Jesus:

—Ákoikopo yíhoikiku emó'uke Itukó'oviti koyuhoâti koêku inâ itukôa Itukó'oviti ne
xâne itúkeamaka hóyeno yoko sêno? [5] Ina koemáka: "Énomone kuríkino há'a yoko êno
ne koyénoti motovâti komúxoneyea yêno. Yane koati póhutipone ne pi'âti" kôe. [6] Ákone
apí'a, koati póhutipone. Koeku koyúhoyea Itukó'oviti poéhapeane ne pi'âti, ako yusíka
ápeyea xâne haxakópati —kíxovokoxoane Jesus.
[7] Yane ina kixôa farîzeuhiko:
—Ná'ikopo koeti ápeino yútoe Muîse koyúhoti yusíkea kuríkea yêno ne hóyeno, koane
poréxea koyuhópeti kotuyôpeati îha itúkeovo koyenókokoti?
[8] Yane hara kíxoa Jesus:
—Poréxinopeakenoe Muîse kiríki yîno vo'oku tiú'ikonoe yomíxone. Itea yaneko
inúxotike inâ apê ra mêum, ako yusíka kuríkeokoko. [9] Hara ngixópinoe vo'ókuke:
Enepone kuríkoti yêno ina okoyénopomaka, ákoti itukapu vo'oku itúkeovo aupú'ikoati
yêno yuhó'ixoti po'i hóyeno, ya xoko Itukó'oviti, koati pahukóvoti nê'e, koane koati
aupú'ikoti inúxoti yêno. (Koánemaka ne koyenópati ne kûrene îma, ya xoko Itukó'oviti,
kutí kôe aupú'ikeati inúxoti îma ne sêno.)
[10] Ina kíxo Jesus ne íhikauhiko:
—Koeku kó'iyeaneye, yusikóneikopo ákoyea okóyenokoko ne xâne.
[11] Yane hara kíxovokoxoa Jesus:
—Haina hi'imé koeti xâne itoti ákoyea okóyeno. Poéhane itôa ne xâne poréxone
Itukó'oviti kó'iyeaneye. [12] Ápe hóyeno ákoti okoyéno vo'oku omeátinekeneye inâ ipuhíko
ápeyea isáyunevo ákoinoke omótova kóyenoyea. Ápemaka hóyeno kapáxovoti. Kene
po'ínu, kaha'âne ákoyea okóyeno motovâti yuíxeovo koúkoponea natíxea Íhae Vanúke
xapa xâne. Koêkuti eopâti isóneuke ítea kó'iyeaneye, ene itukâ kuteâti ra yûnzo —
kíxovokoxoane Jesus.

Epemínoa Jesus ne kalivónohiko unako koeku xoko Itukó'oviti
Mk 10.13-16; Lk 18.15-17

[13] Yane ápe xâne omotíhiko kalivôno xoko Jesus motovâti ípihea vô'u tutíkuke, itea
sayá'ikoa íhikauhiko Jesus. [14] Ina kôe ne Jesus:
—Síkeane kenó'okea ne kálihunoe kalivôno njokóyoke. Hako seya'íkoa, vo'oku kuteâti
koeku usó kóyeyea kenó'okinonu râ'a, énomonemaka kónoko kó'iyeaneye ne xâne
yonópoti natíxokuke Íhae Vanúke —kíxovokoxoane.
[15] Yane ípihoane ne vô'u tutíkukehiko. Úkeane pihôpo.

Inámatiko hóyeno iríku
Mt 13.22; Mk 10.17-31; Lk 18.18-30; 1 Tm 6.6-10; Tk 5.1

[16] Yane apé koéne xâne ahi'ókoponovoti Jesus. Hara kíxoa:
—Ihikaxotí, kuti itukóvo únati koekúti nóngone indúkea motovâti ómbea xoko
Itukó'oviti ákotinemo hunókoku?
[17] Ina kixôa Jesus:
—Ákoikopo yéxa itukóvotiye ne koati únati? Enepone koâti únateoxo, poéhaxo,
ako po'ínu. Yakaha'a ákoyea hunókoku yópi xokóyoke, itíka ne páhoenopi Ponóvoti
Kixovókuti yútoe Muîse nékone itíki —kíxoane Jesus.
[18] —Kuti itukóvoye xapákuke neko yutoéti? —koéne neko hóyeno.
Yane hara kíxoa Jesus:
—Enepone koêti: "Hako kepéko. Hako yaupú'iko po'i xâne kepiné'iyiti yêno. Hako
yomêxo. Hákomaka itikóheo koeku po'i xâne. [19] Tiya yá'a yoko yêno. Koane háko-
maka motovâ yokóvo ne po'ínuhiko xâne. Kuteâti kixépovoku ákoyea kemáxatikapapu,
énomonemaka íxeaneye ákoyea omótova yokóvo ne po'ínuhiko xâne" koêti —kíxoane
Jesus.
[20] Ina kôe neko hóyeno:
—Heú ngíxoa indúkea nê'e. Kutí'ikopo ngónokoiko?
[21] Ina kixôa Jesus:

—Enepo yakaha'a itíkivo koati ponóvoti ákoti ovópiku, yakávaneponoa uhá koêti ne apeínopiti, ina perekéxa xâne ákoti apeínoati ne ésa'i. Yane apêtimo apeínopiti vanúkeke, ina kina'áka ingéneke hékinu —kíxoane.
22 Kamoáne hóyeno ne emó'uinoa Jesus, yupihovó koe isóne'ekeovo koeku pihópea kama'âti ne ênо apeínoati. 23 Ina kixovókoxoa Jesus ne íhikauhiko:
—Koati emo'úti ra yunzó'inopinoe: Koati tiú'itimo yonópea natíxokuke Íhae Vanúke ne xâne ênoti apeínoati. 24 Koati ngixópitinoe: Ako'óneni oríko vékea kámelu xoko kali ihínone tôpe uhe'ókopeti yane yonópea natíxokuke Itukó'oviti vanúkeke ne xâne iríku —kíxovokoxoane Jesus.
25 Kameáne íhikauhiko Jesus neko yûho, yupihovó koéneoxo iyúpaxeovahiko, ina koehíko:
—Yane kuteâti koeku yiûho, kutí'ikopomo motovâ itúkeovo koítovone Itukó'oviti koane yonópea xokóyoke? —kíxoanehiko.
26 Pono-ponó kixínoane ûke Jesus ina kixovókoxoa:
—Enepone ínixone xâne itúkeovo yupihóvoti tiú'iko, ako átiu'i xoko Itukó'oviti.
27 Ina kixôa Pêturu:
—Kurí kíxoa ûti ne uhá koeti koekúti koeku hókeopi ûti. Namo koéneye ûti?
28 Ina yumopâ Jesus:
—Koati emo'úti ra yunzó'inopinoe: Itínoe hokónuti, yaneko káxe ainámapone uhá koeti koekúti, ivandákapane xoko ivándakoku nandíxea koeku indúkeovo hána'iti ihayú'iuti, undi íhae vanúke ikútipasikoponovoti xâne, keha'ínenutimakamo ivétaki xoko nduse koeti ivatákokuti kuteâti ivándakoku nandíxea, motovâti yíhoikopi ne nduse koeti iháx-akexoku xanena Izarâe, neixoti unátiyea, ako'o ákoyea aúnati ne ítuke. 29 Koane enepone uhá koeti xâne ákoti okotíxo ítukevo vo'ónguke, kuteâti óvoku, po'ínuhiko, há'a, ênо, (yênо), xe'éxaxapa, ako'o itukovo poké'exa, yupihovó koetimo námoepo yane koekúti ákoti okotíxoa, yoko ko'ipâratimakamo ópea xoko Itukó'oviti ákotinemo hunókoku. 30 Itea enómo xâne teyonéti koeku kó'oyene okópotimo ikenétike. Kene ne ákoti apayáso ovoti ikenétike koeku kó'oyene, énomonemo itukóvoxo koati teyonéti —kíxovokoxoane Jesus.

20

Ihíkauvoti ihókovoti koêku ko'ítuketihiko xapa úva

1 Ina kôe ne Jesus:
—Enepone natíxea ne Íhae Vanúke xapa xâne, hane koéneye hóyeno itúkoti kavâne ipuhíkeati óvoku ya mâturukata oposíkoponoti ko'itúkeinoati kátarakinoa ne nóne úva.
2 Kousókone emó'uinoa ne ahinoêtihiko itúkeovomo póhuti pe'u tiûketi poréxea ya káxe, yane pahúkoanehiko ko'ítukepoinoa xapa nóne úva. 3 Ya nove ôra ya yupóniti, pihóponemaka neko hóyeno opósikoponea po'i ko'itúkeinoati. Yane noíxone po'ínuhiko xâne parásake ákoti itúkovoke. 4 Ina kixoáhiko: “Pihénoemaka xapa nónem úva, yokó'itukepoinonu ínamo mbarexápapinoe yé'akeye ésa'i ne ke'ítukeyi” kíxovokoxoane.
—Úkeane pihohíko. 5 Ye'ékotine itumúkoti, koáne ya mopo'âti ôra, pihóponemaka neko hóyeno opósikoponea po'i xâne. Yane pahúkopomaka po'i ko'itúkepoinoati. Yoko kúteapoanemaka yuhó'inoa ne po'ínuhiko ahinoêti. 6 Ya kuteâti síngu ôra ya kiyakáxe, pihóponemaka neko hóyeno opósikoponea po'i ko'itúkeinoati. Yane noíxoponemaka po'ínuhiko xâne ákoti itúkovoke. Hara kíxovokoxo: “Na koeti herú kixínenoe káxe yóvoheixi yâyeke ákoti yoko'ítuke?”
7 —Ina yumopâhiko: “Vo'oku ako'oti pahukó'oviti.”
—Ina kixovókoxopamaka únae úva: “Pihé'ikoponoemaka, yokó'itukepoinonu xapa nónem úva” kíxovokoxoane.
8 —Yaneko kiyoné'e káxe, pahúkoane únae úva ne exeâti koêku ne ítuke. Hara kíxoa: “Ihéxihika uhá koêti ne ko'ítuketi. Peréxapa námoepo. Hane ínixa peréxopi koati okoti ikenéti turíxeovo ko'ítukeyea, ínamo perexápa ne inúxoti turíxovo ko'ítukeyea” kíxoane.
9 —Enepohikoneko ahinoêti turixeôvoti ko'ítukeyea síngu ôra ya kiyakáxe, poéha pe'u tiûketi námoepo póhutihiko. 10 Itea enepohikoneko inúxoti ko'ítuke, ikútixa xu'inánemo

námoepo yane po'ínuhiko ahinoêti. Itea poéhamaka pe'u tiûketi námoepo póhutihiko.
11 Namukópanehiko ne tiûketi, turíxovonehiko kapáhakinovo pátarauxa. 12 Hara koéhiko:
"Enepohikora turixeôvoti koati ikenéti ko'ítukeyea, pohu poéha ôra ko'ítukehiko. Na koeti
kutipasí kixínea námoepo ûti, uti koitóponovoti kotíveti xapa kótuti káxe?" kíxoanehiko.
13 —Ina kixôa únae úva ne póhuti ya xapákuke ne ahínoe: "Iningoné, ako váherexa
índukeinopi. Ákoikopo usó yákoye itúkeovo póhuti pe'u tiûketi nemúko enepo inâ
yuhó'ixinokoko ûti koêku? 14 Kó'oyene nemúka ne tiûketi yêho. Pihépane vo'oku ngahá'a
íngutipasikea némoepo ne námoepo okoti ikenéti ko'ítuke. 15 Ákoikopo omótova indúkea
kuteâti anjá'inoa ngíxeaneye ne índukevo? áko'o inixeâtimea váherexea indúkeovo koati
únati xâne" kíxoane neko hóyeno.
16 Ina kôe ne Jesus:
—Énomonemo koéneye inuxó koépeamo ne xâne ovoti ikenétike koêku kó'oyene. Kene
ne inúxotihiko koêku kó'oyene, ikenétike ópomo. (Vo'oku êno xâne iháxiuti, itea ákomo
axú'ina ne koati noivókoetihiko) —koéne.

Koyuhópamaka Jesus ivókeovomo koane exépukopeamo
Mk 10.32-34; Lk 18.31-34

17 Pihoné'e ne evo Jesus ya Njeruzálem, koêku yóneahiko, ahikú kíxoa Jesus neko nduse
koeti íhikau yane po'ínuhiko xâne. Hara kíxovokoxoa:
18 —Kó'oyene, Njeruzálem vonóne. Nguri'ókokonoatinemo ne tutíhiko sasedóti in-
uxínoti viyénoxapa hó'eke, koáne ne éskiriba, enepohikone ihíkaxoti yútoe Muîse.
Koati ngixókonokunemo, undi íhae vanúke ikútipasikoponovoti xâne ínamo pahukáhiko
ngoépekeokono, 19 ínamakamo kurikánuhiko xoko ákoti itukapu viyénoxapa jûdeu éxoti
koêku poké'exa ûti. Yane koemóke'enutihikomo koane yehepóke'exonutihikomakamo,
ínamo kuruhúxanuhiko, itea mopó'apeke káxe enjepúkopotimo ungópea xapa ivokóvoti
—kíxovokoxoane Jesus.

Épemone eno Teâku yoko Xuâum
Mk 10.35-45

20 Ina pihîno Jesus ne yeno Nzebêdeu. Xe'éxaxapa xané'inoa. Yane ipuyuké koéne neko
sêno nonékuke Jesus koane épemea itúkinoa âha.
21 —Kuti kehá'a? —kíxoane Jesus.
Ina yumopâ ne sêno:
—Mani ngaha'âti peréxi ra pi'âti njé'a itúkeovo teyonéti koane ivátakea xîririkuke,
póhuti yéxopeke kene po'ínu lepékuke ya netíxokuke.
22 Ina kixôa Jesus:
—Ákonoe koati yéxi koêku ne yépemonuke. Iteâtinoekopomo víki ne êno kotíveti
koekúti véngokuikomo? —kíxoane.
—Êm, vitoâtimo —koénehiko.
23 Ina kixoáhikomaka Jesus:
—Vikoâtinoexomo ne tiú'iti véngokuikomo, itea enepone ivétaki énjopeke yoko lom-
békuke xoko nandíxoku, hainamo ûndi noivókoxoa ivatákoatimoya, vo'oku Nzá'a kousóki-
noa ivatákoatimo —kíxoane.
24 Kamoánehiko po'i yéhi koeti íhikau Jesus, ímaikinovahiko neko pi'âti kopo'ínukokoti.
25 Ina ihaxíhikoa Jesus ne íhikau ahí'okeovaxo. Hara kíxovokoxoa:
—Yéxoanenoe itúkeovo payásotihiko pahukô xapa xâne. Koatine nâtihiko exêa koêku.
26 Itea xepákukenoe, ako ákoeneye, pó'iti koêku. Koêkuti kahá'ati itúkeovo payásoti
xepákukenoe, konókoti usó kóyeyea itúkeovo yovóxenoe. 27 Koane koêkuti kahá'ati
itúkeovo koati teyonéti ya uhá koêti xepákukenoe, konókoti itúkeovo ovoxéti híyeuke
itínoe 28 kuteâtimaka ngoêku, undi íhae vanúke ikútipasikoponovoti xâne. Vo'oku
hainámaka nzimínoti enó'iyea ovónje kouhépekoti ngóyeku, itea nzimínoti indúkeovo
ovoxéti yoko ivóngeovo motovâti enó'iyea xâne ngoítovone —kíxovokoxoane Jesus.

Koitóvo pi'âti komítiti ne Jesus
Mk 10.46-52; Lk 18.35-43

[29] Ipuhíkeane pitivóko koéhati Njeríko ne evo Jesus, koati ênoti xâne hokó'ixoati. [30] Yoko
ápe pi'âti komítiti vataká koyêti xe'ókuke xêne. Kamoáne itúkeovo Jesus vekôa neko xêne,
vaúkoanehiko. Hara koe yuhóhiko vaúkea:
—Unaém, ámoripono Ndávi, yokóseanavi.
[31] Yane sayá'ikoa xanéhiko pahukoâti kóyunuhikeovo, itea inamá'axohiko kohonóko
emó'u vaúkea:
—Unaém, ámoripono Ndávi, yokóseanavi —kóyehiko.
[32] Yane xe'ó kó'inoane Jesus, ina ihaxíkoa koane kíxeahiko:
—Kuti kehá'anoe indúkinopea?
[33] —Unaém, kahá'ati uti vínixopea —koénehiko.
[34] Kóseanane Jesus, ina ipíhoa vô'u ukékuke. Énomone yaneko ókoku ôra, ínixoponehiko
koane hokópeahiko Jesus.

21

Ihayú'ikokono Jesus urúkovo ya Njeruzálem
Mk 11.1-11; Lk 19.28-40; Xu 12.12-19

[1] Ye'éxoane evo Jesus ne Njeruzálem, simoáne ne ipuxóvokuti koéhati Mbetefâje
xêrerekuke kali mopôi koéhati Olívera, yane pahúkone pi'âti íhikau ne Jesus inuxó kó'iyea
tumúneke. Hara kíxoanehiko:
[2] —Pihénenoe yane kali ipuxóvokuti timúneke. Ehá'axomo símea, inixéponotinoemo
seno njuméntu ika'ó koyêti yoko xe'éxa. Kíxeanoemo, ínamo yamapâ yâkeneye.
[3] Enepomo áva epemó'ikopiti itíkoake, haramo íxea: "Konokoâtiko Vúnae râ'a" íxeamo.
Yane sikópitinoemo yomópi yâkeneye —kíxoane.
[4] Yoko kó'inokeneye, hane simovóne kaxéna yuho porófeta mekúke, enepone koêti:
[5] "Hara íxeahiko ne íhae Njeruzálem: Yokómoma rakene netínanoe ivu'íxoti njuméntu.
Ako kapáyasakapu nê'e. Koati xe'éxaiko njuméntu ivú'ixo" koêti. *Zacarias 9.9*
[6] Yane pihóne neko pi'âti íhikau Jesus, itúkoane neko páhoenokono. [7] Ina omopâ ne seno
njuméntu yoko xe'éxa. Ipíhoanehiko kápana oúkeke, ina ivu'íxoa Jesus. [8] Yoko xapákuke
neko ênoxâne, ako yumáxapu ikapákinoati kápana xenékuke. Ina apémaka tetúkoti tuti
exáte ipíhoati xenékuke kouhé'ekinoati vékoku. [9] Eneponeko ênoxâne tumúneke koane
ikéneke, aínovo kohonókoti yûho kóyeyea:
—Koati hána'iti ihayú'iuti rakene ámoripono Ndávi. Viháyu'ika páhoenovi Vúnae
Itukó'oviti. Koati hána'iti ihayú'iuti ne Itukó'oviti yâkonoye vanúkeke —koéhiko.
[10] Simoné'e Njeruzálem ne Jesus, iyúpaxova uhá koeti xanéhiko yane pitivóko koane
kíxeahiko:
—Kutímeaya rakéne?
[11] Ina kôe yûho vaúkexea neko ênoxâne hokoti Jesus:
—Eneporâ'a, énomone ne porófeta íhae Nazâre ya Ngalíleya —koéhiko.

Kopúhikopa Jesus ne kavánetihiko ya hána'iti imokóvokuti
Mk 11.15-19; Lk 19.45-48; Xu 2.13-22

[12] Urúkovane Jesus ne témpulu, enepone hána'iti imokóvokuti, xoko kíndana, kópuhi-
hikopo xâne kaváneti yoko vanéxotiya, koane kasá'irikexea mesána neko koperáxoti
xanéhiko esa'íkoti tiûketi, koánemaka ivátakokuhiko neko kaváneti kurûte. [13] Ina kôe ne
Jesus:
—Hara kôe emó'uke Itukó'oviti: "Enepora imokóvokuti óvongu, iháxeokonotimo óvoku
itúkoti orásaum" kôe. Itea itíkoanenoe óvoku ómevotihiko —kíxovokoxoane Jesus.
[14] Yane ina pihîno Jesus ne xâne komítiti yoko mohéveu yane hána'iti imokóvokuti koane
koíteovahiko Jesus. [15] Itea enepohikone tuti sasedóti inuxínoti xâne hó'eke koánemaka ne
éskiribahiko ihíkaxoti yútoe Muîse, ímaikovo noixoâne ítuke ne Jesus ákoti kuteâti, yóko'o
ne kalivónohiko vaukéxoti koane kó'iyeahiko:
—Koati hána'iti ihayú'iuti ra ámoripono Ndávi —kóyehiko.
Ina kíxo Jesus ne tutíyehiko:
[16] —Ako kéma koêku yûho ne kalivónohiko?

Ina kixôa Jesus:
—Ngámoane. Âvonoekopomea yíhoikiku emó'uke Itukó'oviti râ'a? "Iti Itukó'oviti, enepone kálihunoe kalivôno koánemaka ne ovotí'iko takikútike, peréxoa kaná'uyeaxo iháyu'ikeopi" ákoikopo ákoe? —kíxovokoxoane Jesus.
17 Yane pihópeanehiko Jesus. Ipuhíkopeane ne pítivokona Njeruzálem, pihópone ya Mbétanea imókopoku.

Koêku xuve fîgu ákoti há'i
Mk 11.12-14, 20-24

18 Yuponii kôe, káyukopovomaka ne Jesus ya Njeruzálem. Yoko epékoatine hímakati.
19 Ina noîxo xuve fîgu xe'ókuke xêne, itea pihoné'eya, ako ápahuina há'i noíxone. Poéhane êno tûti apê. Ina kôe:
—Ukeátine kó'oyene, hunókokunemo kahá'iyea râ'a —koéne.
Yane movo'ó koéne neko xuve fîgu. 20 Noixoâne íhikauhiko Jesus, yupihovó koe iyúpaxeova, koane kó'iyea:
—Imáko ákoino oríko movó'oyea ne xuve fîgu.
21 Ina kixovókoxoa Jesus:
—Koati emo'úti ra yunzó'inopinoe: Enepo itukapu koati kaná'uti kívivonu, hákotimaka muyâ'i iséneu yane kívivonu, itikoâtimo kuteâti ngíxoaku ra xuve fîgu. Haina póhutine itea muhíkovani pehukâ ra koati hána'iti mopôi áhikuxeova ne ókoku koane kuríno'ekopeova ne mar, mani ipokóvoti. 22 Yoko uhá koeti koêkuti yépemone ya orásaum, enepo yakutípoaxo yimópikonomo, itikínokonoatimo.

Epemó'ikokono Jesus úkeaku xunáko
Mk 11.27-33; Lk 20.1-8

23 Simoné'e ne Jesus yane hána'iti imokóvokuti, ixómoti ihíkaxo. Yane yakukú kíxoane tutíhiko sasedóti, enepone inuxínoti jûdeuhiko hó'eke, yoko po'ínuhiko teyonéti xapákuke tuti jûdeu. Hara kixóhiko Jesus:
—Na úkea ne xunakóti itíkike ra koekútihiko? Kuti porexópi kíxineye ne ítike?
24 Ina yumopâ Jesus:
—Anéyemaka émbemopikenoe. Enepomo íte yimópinunoe, ínamo enjákapea porexónoati indúkea ra koekútihiko índuke. 25 Kuti porexôa ne Xuaum Mbátita áhikea? Íhae Vanúke? ákoʼo xâne yara poké'e.
Yane ina kixokókohiko:
—Enepomo vokoyúhoa itúkeovo Íhae Vanúke pahukôa, "Ná'ikopo koeti ákoino yakútipoanoe ne Xuâum?" kixo'óvitimo. 26 Itea enepomo vokoyúhoa itúkeovo xâne yara poké'e pahukôa, pikómaka uti kixó'ovikumo xanéhiko, vo'oku heú koe xâne ínixea itúkeovo páhoe Itukó'oviti koyúhoyea emó'u ne Xuâum —kixókokonehiko.
27 Énomone kixínohiko Jesus:
—Ako véxa.
Ina kixovókoxopamaka Jesus:
—Ákoikopomaka ongóyuhoinopeanoe porexónoati indúkea ra koekútihiko índuke —kíxovokoxoane.

Exetínati apêti íhokovoke koeku hóyeno pi'âti xé'a

28 Ina koe'íkomaka ne Jesus:
—Na kó'inoaye iséneu râ'a? Ápe hóyeno pi'âti xé'a. Koêku pihínoa ne xuvé'eti, hara kíxoa: "Nje'exá, yokó'itukepono xapa nónem úva."*
29 —Ina kixôa xé'a: "Ako angáha'a mbíhea" kíxoane.
—Itea itúkopinoa isóneu, yane pihóne xoko pahúkokonoku.

---

* 21:28 Ako akútikoko koêku ra éxetina Jesus ya po'íkehiko Bîbilea. Ya Bíblia Atualizada, koati xuvé'eti xé'a neko hóyeno ako pihâ. Kene ya Bíblia Corrigida, Bíblia na Linguagem de Hoje, yoko Bíblia de Jerusalém, nihí'iti xé'a ako pihâ. Hane hóko ne emo'u xâne kixoku koêku ya Corrigida.

30 —Ínamaka pího neko hóyeno xoko po'i xé'a. Kúteanemaka yuhó'inoa. Ina yumopâ
xé'a: “Êm, mbihotímo” kíxoane.
—Itea ako pîha.
31 —Yara pi'âti, kuti itukôa ne páhoenoa há'a?
Ina yumopâhiko:
—Xuvé'eti.
Ina kixovókoxoa Jesus:
—Koati emo'úti ra yunzó'inopinoe: Enepohikone koperáxinoti nâti ánu'ukenati
kóperau, yóko'ohiko ne mohîti sêno, énomonemo yonopô natíxokuke Itukó'oviti
vanúkeke ya itíke. 32 Vo'oku énomone simíno Xuaum Mbátita éxokeopinoe ponóvoti
xêne yonópoti xoko Itukó'oviti, itea ákonoe kali yakútipoa. Kene ne koperáxinoti
nâti yóko'o ne mohîti sêno, kutípoahiko. Upánini neíxoanoe ne koekúti, itea kóyeane
ákoyea ikétivexanoe iséneuke ne váhere kixeku itíkivo koane kiríkopi, koane ákomaka
yakútipoanoe —kíxovokoxoane.

Ihíkauvoti ihókovoti váhere xâne katarákinoati nóne ne únae kavâne
Mk 12.1-12; Lk 20.9-19

33 Ina koe'íkomaka ne Jesus:
—Ivévakanoe ra po'i exetínati apêti ínzokoake: Ápe hóyeno itúkoti kavâne nôti êno
xuve úva. Itúkinoa îpi neko nóne. Ina itûko tángi kótikovoku ho'o úva itûko víyum. Ína-
maka koexépuko óvoku koyonínoati ne nóne, éyevoti vanúkeke motovâti ákoyea malíka
ínixoku ne koyonoâti. Yane kurí'okoane ne katarákinoati ne nóne motovâti haxákopea
avané'e êho. Yane pihóne po'i poké'e. 34 Simovóne kaxena veyóvope ha'i nonéti, pahúkone
ahínoehiko ne únae kavâne xokóyoke ne katarákinoati ne nóne motovâti veyópoinoa
námoepo. 35 Itea eneponeko katarákinoati nóne, namú kíxoane neko pahoétihiko.
Yane yehépoke'exoa póhuti. Kene po'ínu, koépekoa. Kene po'ínu, hepókoa ya mopôi
koepékoatimaka. 36 Yane koxú'inakoane únae kavâne ne páhoepomaka, itea enepone
katarákinoati nóne, kúteanemaka kíxoaku neko inúxotihiko pahoéti. 37 Koati ikenétike,
pahúkoa únae kavâne ne xé'a xapákuke, vo'oku hara koêti isóneu: “Teyoâtihikomo ra
nje'éxa” koeti isóneu. 38 Itea noixeânehiko xé'a, hara kixókokonehiko ne katarákinoati
nóne: “Eneporâ'a, koati ítukenemo ra poké'e ivakápune há'a. Hingá, kaépeka ûti maka
vitúkapeane ne mani ítuke íkuinoake há'a ivakápu” kixókokonehiko.
39 —Yane namú kíxoanehiko koane kópuhikopea yaneko kavâne, ina koepékoamaka.
40 Ina kixovókoxoa Jesus:
—Enepo kayukápapu ne únae nonéti, namo kíxoaneye ne katarákinoati nóne?
41 Ina yumopâhiko:
—Koati kotívetimo kíxoaku kaepéka neko váherehiko xâne, ínamo kuri'ákapa
po'ínuhiko xâne motovâti kátarakinoa ne nóne, xâne porexópatimo ne námoepo
simapúne kaxena veyóvope —kíxoanehiko.
42 Ina kixovókoxopamaka Jesus:
—Ákoikoponoe yíhoikiku ne yutoéti emó'uke Itukó'oviti, enepone koêti?
“Enepone mopôi noívokoxine itúkoti péti, ainovó kôe itukóvo koati turíxeovoku uhá koêti
kuteâti koeku koati inúxoti mopôi turíxeokonoke péti. Koati Vúnae Itukó'oviti
kixoáneye. Yoko vínixoa itúkeovo koati êno ihayú'iuti koekúti ne ítuke” koêti ne
yutoéti —kíxovokoxoane Jesus ihókopovati ne mopôi noivókoxineti. *Sâramu*
118.22-23
43 Ina kixovókoxopamaka Jesus neko xâne:
—Énomone ngixínopinoe: Mani itínoe ne xanena Itukó'oviti yonópoti natíxokuke. Itea
ákonenoemo yenápa. Porexókonotimo po'ínuhiko xâne yonópeaya, xâne kouhápu'ikoti
ya kixoku itúkeovo ápeyea há'i pôreupo Itukó'oviti kuteâti kúxone. 44 Enepora mopôi
ngixínopike, uhá koeti xâne ikoró'uxovati, kutí koetímo póte enepo itatáko. Kene ne
xâne irípu'ikovoke, ákonemo ipíxa. Kutí koetímo póte muvake-muvaké koetímo —
kíxovokoxoane.

45 Enepone tutíhiko sasedóti inuxínoti jûdeuhiko hó'eke yóko'o ne farîzeuhiko, kamoáne
neko exetínati apêti íhokovoke, exó kíxoanehiko itúkeovo énomonehiko kíxo Jesus. 46 Yane
opósi'ixinoanehiko kixoku iká'akea ne Jesus, itea koati pikoti xanéhiko vo'oku aínovo
inixoâti itúkeovo páhoe Itukó'oviti koyúhoyea emó'u ne Jesus.

22

Exetínati apêti íhokovoke koeku áyui nâti kasátuxo xé'a
Lk 14.15-24

1 Aúkopovo ne Jesus koyúhoyea exetínati apêti íhokovoke. Hara kôe:
2 —Enepone natíxea Íhae Vanúke xapa xâne, hane koéneye nâti itúkoti hána'iti ayuíti
kasátuxo xé'a. 3 Ápe ahínoehiko ne nâti páhoe iháxihikoponea ne húpiuhiko oránake ne
ayuíti. Itea ákohiko he'énka ne húpiuhiko. 4 Yane pahúkone po'íhiko ahínoe neko nâti
koane kíxea: "Hara íxepana ne nzúpiuhiko: 'Ngoúsokoane uhá koêti ne nikokónoti nókone
áyuim. Ngoépekone vûi koane kínati xe'exa váka. Usóne uhá koêti. Kiná'akanenoe
ayuítike índukeino nje'éxa kasâtuxotine' íxeahikomo" kíxoane.
5 —Itea eneponeko hupiútihiko, ako itúkeake yûho ne hupixoâti. Pihóne óyonokuke ne
po'ínu. Kene po'ínu, po'i itúkovoke yuíxovo. 6 Kene po'ínuhiko, namúkoa ne ahinoêti-
hiko hupixóponoati, íkoitoponoa kotíveti ina koepékoahikomaka. 7 Yane yupihovó koe
ímaikeovo neko nâti. Pahuko húndaruna koépekexoponea uhá koêti neko xâne koepékex-
eati ahínoe koane oró'okeamaka pítivokonahiko. 8 Ina kíxo po'i ahínoehiko: "Usóne uhá
koeti nókone ra áyui, itea ako omótokea hupíxeokono nekôyohiko. 9 Pihénoekopo ya none
ovokúti xoko koati vékoku xanéhiko. Hipíxapanamo ne uhá koeti koêkuti xâne tekópone"
kíxoanehiko.
10 —Ina pihohíko ne ahinoêti ya none ovokúti. Ho'úxoa uhá koêti ne xâne tokópone,
xâne únati koánemaka váhere pahukoâti píhea ayuítike. Yane puhi-puhí kôe neko ovokúti
ya êno hupiúti. 11 Ina urúkovo neko nâti xapákuke ne húpiuhiko noíxoponea ne xâne
ovoti xe'o mêsa. Ya xapákuke neko êno xâne, ápe hóyeno noíxone ákoti oko'ípovo kuteâti
nókone ko'ípovoyea yonoti xapa áyui koyénoti. 12 Ina kixôa nâti: "Iningoné, na kíxoaye
yûrukivo yâye ákoti yoko'ípova ne nékone ke'ípovoyi xapa áyui kasâtuxoti?"
—Yane yunu-yunú kixóvone neko hóyeno. 13 Ina kixôa nâti ne ahínoehiko: "Iké'akinoe
hêve râ'a koane vô'u ina kirikâ xapa êno hahákuti, óvokumo iyókexoti yoko ngarutútukex-
oti ôe vo'oku êno tiveko koêku" kíxoane.
14 Ina koe'íkomaka ne Jesus:
—Êno xâne iháxiuti, itea ako axú'ina ne koati noivókoetihiko —koéne.

Epemó'ikokono Jesus koeku isóneunoa ne kóperau nâti
Mk 12.13-17; Lk 20.20-26

15 Ipuhíkopeane farîzeuhiko xapákuke ne xanéhiko, ho'úxovonehiko oposíkoti
kixoku iyupaxó kíxea Jesus épemo'ikea, kaha'aînoati pahúkeovo ya kixoku yumópea.
16 Yane pahúkoane farîzeu ne íhikauhiko koánemaka xanena Êrodi xoko Jesus. Hara
kixóponoahiko:
—Ihikaxotí, véxoa itíkivo koati ponóvoti koane yíxivoa ne kaná'uti kixovókuti ihíkexoati
ne páhoenovi Itukó'oviti. Ako yokómomoyi payásoko ne xâne vo'oku kutíkokone uhá
koeti xâne xikóyoke. 17 Ná'ikopo kó'inoaye iséneunoa ra koekúti? Yimápavi yarâ'a:
Pahúkovi Ponóvoti Kixovókuti hó'e ûti poréxea ûti ne kóperaxovike Sêza, enepone nâti
ya Róma exoti koeku ûti? áko'o ákoyea —kíxoanehiko.
18 Itea exó kíxea Jesus ne váhere isóneuhiko. Yane hara kíxovokoxoa:
—Na koeti yopósi'okinovonunoe kehá'atinoe mbahúkeovo ya yumómbope? Koati itínoe
itûkoheovoti! 19 Yéxakana ne tiûketi kóperau nâti.
Yane omínoanehiko póhuti pe'u tiûketi. 20 Ina kôe ne Jesus:
—Kutí'ikopo itukoa nône yoko îha ovâ ra tiûketi?
Ina yumopâhiko:
21 —Sêza.
Ina kixovókoxopamaka Jesus:

—Enepone ítuke nâti, peréxapa. Koáhati ítukene. Kúteanemaka koêku xoko Itukó'oviti,
koêkuti páhoenopi, konokoâtimaka itíki —kíxovokoxoane.
22 Kamoánehiko neko yuho Jesus, yupíhova iyúpaxeova unáko ne yumópope. Yane kurí
kíxoane épemo'ikea koane pihópeahiko.

Epemó'ikokono Jesus exépukopeaxomo ne ivokóvoti
Mk 12.18-27; Lk 20.27-40

23 Koati énomone yaneko káxe, ahí'okovo Jesus ne sadúseuhiko, enepone koyúhoti
ákoyeamo exépukapa ne ivokóvoti. Hara kixóhiko Jesus:
24 —Ihikaxotí, hara kôe yútoe Muîse: "Enepo ivakápu hóyeno ákoti apáhuina xe'éxainoa
ne yêno, konokoâti itúkeovo po'ínu ne ivokóvoti koyenópea yêno ne po'ínuikene maka
avané'e xe'éxainoamaka, kutí ákoepone xe'éxa ne ivokóvotine" koe yútoe Muîse. 25 Yoko
ya xapákuke ûti, ápe nóvo seti koeti hóyeno kopo'ínukokoti. Kóyenone neko xuvé'eti.
Ivokóvone, ako ápahuina xe'éxa. Kurí kíxoane neko yêno xoko atípo. 26 Kúteanemaka
koêku ne po'ínu, ivókovone ákotimaka xe'éxainoa ne sêno. Ina keno'óko ne mopó'ape,
kúteanemaka koêku. Yane ehane uhá koe ívohikeovo neko seti koêti. 27 Ivokóvone
uhá koêti neko kopo'ínukokoti, yane ivókovomaka ne sêno. 28 Yane kuteâti koêku,
eneponi akaná'u exépuhikopea ne ivokóvoti, kutí'ikoponi itukópaxo koati yêno ne sêno
xapákukehiko ne seti koeti hóyeno kopo'ínukokoti? vo'oku heú koéhiko kóyenoyea ne
sêno —kíxoanehiko.
29 Ina yumopâhiko Jesus:
—Koati pahukóvotinoe iséneunoa ra koekúti, vo'oku ákoyea yéxa koêku ne yutoéti ya
emó'uke Itukó'oviti koánemaka ne xunako Itukó'oviti. 30 Vo'oku enepomo exepúhikapane
ne ivokóvoti, ákonemo koyénoti koane ko'ímati. Kutí koépotinehikomo ánju íhae vanúke,
ovóxehiko Itukó'oviti. 31 Yoko enepone exépuhikopeamo ne ivokóvoti, ákoikopo yíhoikiku
ya emó'uke Itukó'oviti koêku? Énomone neko koêti: 32 "Undi Itukó'oviti kuvóvone
Âbraum, kuvóvonemaka Izáki yoko Njáko" koêti. Yanê'e, hainá'ikopo kuvóvone ivokóvo-
tine ne Itukó'oviti, ínapo "Âbraum-kene" akôe, itea koati kuvóvone xâne iyukóvoti —
kíxovokoxoane Jesus.
33 Kamoáne xanéhiko neko yuho Jesus, yupíhova iháyu'ikea ne ihíkauvoti íhikaxone.

Koati nokonéti itúkeokono yane uhá koeti páhoenovi Itukó'oviti
Mk 12.28-34; Lk 10.25-28; 1 Xu 5.3; Ap 2.4

34 Yane ho'úxovonehiko ne farîzeu, enepohikone yuixóvoti hókea yútoe Muîse ex-
oânehiko ákoyea íta sadúseuhiko kóteyokea ne Jesus. 35 Yoko ápe póhuti farîzeuya
ihíkaxoti Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muîse oposí'okovoti Jesus, kaha'aînoati pahúkeovo
ya yumópope. Hara kíxoa:
36 —Ihikaxotí, kuti itukóvoxo koâti nókone xâne itúkea yane uhá koeti páhoenovi
Itukó'oviti Ponóvotike Kixovókuti yútoe Muîse?
37 Ina yumopâ Jesus:
—"Heru'ó íxea yomíxone koane iséneu ákoyea omótova yokóvo ne Itukó'oviti Yú-
nae." 38 Énomone itukóvoxo koati hána'iti nokonéti ya uhá koêti páhoenokono xâne
itúkea. 39 Kene ne pí'ape, po'ínumaka kuteâti, harâ'amaka: "Hako motovâ yokóvo ne
po'ínuhiko xâne. Kuteâti kixépovoku ákoyea kemáxatikapapu, énomonemaka íxeaneye
ne po'ínuhiko xâne." 40 Vo'oku enepora pi'âtihiko páhoenokono xâne itúkea, koeku
ikána'uxea xâne ya xokóyoke, koatímaka itukoâti uhá koêti ne po'ínuhiko páhoenokono
itúkea yútoeke Muîse koánemaka yútoeke porófetahiko —kíxovokoxoane Jesus.

Epemó'ikoa Jesus ne xanéhiko koêku ne Mésiya
Mk 12.35-37; Lk 20.41-44

41 Koeku ho'uxo-ho'uxó kó'inoa farîzeuhiko, hara kíxovokoxoa Jesus:
42 —Na kó'eye iséneunoanoe ne Mésiya, páhoe Itukó'oviti koíteovo xâne? Kuti itukoa
ámoripono? —kíxovokoxoane.
—Ámoripono Ndávi —koénehiko.
43 Ina kixovókoxopamaka Jesus:

—Ná'ikopo koeti “Unaém” kixínoa Ndávi, koyúhoti ya xunákoke Sasá'iti Omíxone
Itukó'oviti? Vo'oku hara koé'epepo: 44 “Hara kíxoa Itukó'oviti ne Únaem: ‘Ivétakapa
énjopeke xoko ivátakoku koati ngapáyasokone imókonemo ipuyúkexa nenékuke ne uhá
koeti koêkuti okopópiti’ ” kôe. 45 Koati “Unaém” kixoâti Ndávi. Ápeikopo oxéne itúkeovo
ámoripono Ndávi ne Mésiya? —kíxovokoxoane Jesus.
46 Yoko ako ápahuina xâne itoâti yumópea, epó'oxo ukeátine neko káxe, ákone mapikó-
vati épemo'ikea ne Jesus.

23

Koyuhôa Jesus váherexea kixoku itúkeovo ne evo éskiriba
Mk 12.38-39; Lk 11.43-46; 20.45-46

1 Ina kixovókoxoa Jesus neko íhikauhiko koáne neko ênо xâne hokoâti:
2 —Enepohikone éskiriba yoko farîzeu, koati ahukoâti íhikaxea ne Ponóvoti Kixovókuti
yútoe Muîse. 3 Itíkaikopo koane héka ne uhá koeti íhikaxeopike, itea hákonoe ihemákova
ne kixoku itúkeovo, vo'oku upánini íhikaxo, itea ako kalíhuina itúkea kuteâti ne íhikaxone.
4 Kutí koe ika'ákoti êno ínati inonéti ikoínoxoti po'ínuhiko xâne (ákoti itâ xâne koínoyea),
itea ako kalíhuina yónea isóneu koínoyea póhuti kali koekúti yane íkoinoxoke po'ínuhiko.
5 Enepohikone farîzeu yoko éskiriba, itúkinoake uhá koêti ne ítukehiko, hane kahá'a
éxokeovo po'ínuhiko xâne. Énomone kapáya'ikinoa ne íhaku yutoéti ukeâti emó'uke
Itukó'oviti, iká'aehiko ya inúkuke itukovo takíkuke, kaha'âti noíxeokono. Énomonemaka
kapáya'ikinoa ne iyóyonevo hevékuke ípovo, kaha'âti ápeyea koyuhoâti itúkeovo teyonéti.
6 Koáne ya xapa ayuíti yoko ya íhikaxovokuke hó'e, yómotihikomaka ivátakea xoko
ivatákokuti ya nonekútike xoko ivátakoku koati payásotihiko. 7 Enepo yuhoíkokono,
koeku vékea ya none ovokúti, ahá'axomaka éxeokono itúkeovo teyonéti. Koati áhatimaka
“ihikaxotí” kíxeokono. 8 Kene itínoe, ako yusíka “ihíkaxoti” kíxikono, vo'oku poéhaxo
ne koati kaná'uti ihíkaxopitinoe, kene aínovonoe iti kopo'ínukokoti. 9 Poéhaxo ne
Yá'a, enepone Itukó'oviti íhae vanúke. Hákoikopo kepayásoko po'ínuhiko xâne yara
poké'e, kutí kixeâti Itukó'oviti, enepone Yá'a íhae vanúke. 10 Epó'oxo ákomaka yusíka
“inuxínoviti” kíxeopi po'i xâne, vo'oku poéhane Mésiya, enepone páhoe Itukó'oviti
koíteovo xâne itukóva. 11 Itea hanemo itukóvo koati payásoti xepákukenoe, enepone usó
koyêti itúkeovo ovoxe po'ínuhiko. 12 Enepone kapayásokopovoti, koteyókokonotimo. Kene
ne ákoti kapayásakapapu, énomonemo kahaná'ikokono —kíxovokoxoane Jesus.

Saya'íkokono ne ikútixapovoti koati sasá'iti ya po'ínuhiko xâne
Mk 12.40; Lk 11.39-42, 52; 20.47

13 —Koati kotívetimo kêku itínoe éskiriba yoko farîzeu, ikítixapovoti koati sasá'iti ya
po'ínuhiko xâne, vo'oku kutí koe yexexîti páhapetea natíxoku Íhae Vanúke. Ákonoe
yûrukapa koane itopó kíxeamaka ne po'ínuhiko xâne kaha'âti ûrukeova.
(14 —Koati kotívetimo kêku itínoe éskiriba yoko farîzeu, ikítixapovoti koati sasá'iti ya
po'ínuhiko xâne, itea inípono kíxeaku ne senóhiko ivokóvoti îma, kutí koe hi'ixîti óvoku.
Yane vo'oku ké'umoki itíki orásaum, kutí koe itínoe koati ponóvoti. Itea énomone kutí'ino
yupihóvotimo tivéko ipíheponikonoke ya po'ínuhiko xâne.)
15 —Koati kotívetimo kêku itínoe éskiriba yoko farîzeu, ikítixapovoti koati sasá'iti ya
po'ínuhiko xâne. Ako malíka yénoku íhikexoponi póhuti koxe'u xâne, keha'aînoati hókea
ne hékone. Muhíkova terú'uxi úne ya mar, koane píhi po'íke poké'e, usó kéyenoe.
Yoko apê yehónoe, inamá'axo yupihóvo évokeovo ya itíke koane motókea yonópea
ipihóponovokutike vo'oku hokópea kixeku itíkivo.
16 —Koati kotívetimo kêku itínoe kutí koeti xâne komítiti inuxínoti po'ínuhiko xâne,
vo'oku hara kénoe: “Haina koati yuhôti itukovo ya iháke hána'iti imokóvokuti, enepone
témpulu, koyúhoyea ne xâne. Ako koêku enepo hákotimo kousókokono ne yuhôti kuteâti.
Poéhane itukápu ya iháke ôro ovâti ne témpulu hainápo, konókoti itúkeokono ne yuhôti”
kénoe. 17 Itínoe ákoti isóneu koane kutí koeti komítiti, pó'itinopikopo sasá'iko ôro yane
sasá'iko témpulu, keyúhoinoake ákoyea koêku enepo hákotimo kousókokono ne yuhôti

koyuhóvoti ya iháke témpulu? Ako kalíhuina kó'iyeaneye. Koati vo'ókuke ne témpulu
itúkinovo sasá'iti nonékuke Itukó'oviti ne ôro ovâti. 18 Haramaka kénoe: “Haina koati
yuhôti itukovo ya iháke áta, enepone imókonoku íparaxokonoke Itukó'oviti témpuluke,
koyúhoyea ne xâne. Ako koêku enepo hákotimo kousókokono ne yuhôti kuteâti. Poéhane
itukápu ya iháke íparaxokonoke Itukó'oviti ovâti neko áta hainápo, konókoti itúkeokono
ne yuhôti” kénoemaka. 19 Itínoe kutí koeti komítiti, pó'itinopikopo sasá'iko ne áta yane
íparaxokonoke Itukó'oviti ovâti, keyúhoinoake ákoyea koêku enepo hákoti kousókokono
yuhôti koyuhóvoti ya iháke áta? Ako kalíhuina kó'iyeaneye. Koati vo'ókuke ne áta
itúkinovo sasá'iti nonékuke Itukó'oviti ne íparaxokonoke ovâti. 20 Énomone ngixínopinoe:
Enepone koyuhoâti ya iháke áta, koatine áta yoko uhá koeti ovâti ne áta koyúhoyea ya
iháke. 21 Koáne enepone koyuhoâti ya iháke hána'iti imokóvokuti, koatine sasá'iti péti
yoko Itukó'oviti, enepone Únae, koyúhoyea ya iháke. 22 Koáne enepone koyuhoâti ya
iháke vanúke, koatine iháke ivátakoku Itukó'oviti natíxea koyúhoyea yoko ihákemaka
Itukó'oviti, enepone ivatákoati.

23 —Koati kotívetimo kêku itínoe éskiriba yoko farîzeu, ikítixapovoti koati sasá'iti ya
po'ínuhiko xâne. Kaná'uti ápeyea íperaxoke Itukó'oviti, hexakínoati póhuti yane uhá
koeti yehí koeti ítikevo perêxo ndîzimu. Muhíkinova ne kálihunoe neóne xe'ókuke
yóvoku kuteâti otélam yoko ereva ndúse koane kómiyum, peréxomaka ndîzimu ya koêkuti
yé'akeye yêho. Itea enepone koâti nékone itíki yane Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muîse,
enepone itíki ponóvoti, koane itíkivo seánati, yoko kívivo Itukó'oviti, ákonoe itíka. Yoko
énomone itukóvoxo koati nékone itíki ákotimaka kurí ixêa itíki ne po'ínuhiko koekúti.
24 Itínoe kutí koeti komítiti inuxínoti po'ínuhiko xâne. Kutí kénoemaka xâne yuixóvoti
veyópea kálihunoe hikê irinó'ekeovati ekáke ya koeku ákoyea itíkoake ne koâti hána'iti
koekúti kuteâti itóvoku kámelu irinó'ekovati. Huirí kíxea nê'e, ako itíkoake.

25 —Koati kotívetimo kêku itínoe éskiriba yoko farîzeu, ikítixapovoti koati sasá'iti ya
po'ínuhiko xâne. Koati kutí ketínoe xâne kókoyuse kixoíxoti kipó'ikea enovópeti yoko
ûto meúkeke, itea kúveuke koati ênoti ihómuyo. Énomone kénenoeye koeku itúkeovo
ainóvoti váhere koekúti ovâ ne iséneu yoko kehá'ayi yaúpu'iki po'ínuhiko xâne, kutí
kixévoti xâne hu'uxeâti ítukevo motovâti kirí'uxi apeínopiti. 26 Itínoe farîzeu, koati kutí
ketínoe komítiti. Kuteâti koeku kónokea sasá'iyea kúveuke ne enovópeti kipo'íkokono,
énomonemaka koéneye kónokea sasá'ipea iséneu inúxotike motovâti sasá'iyeamaka heú
koeti kixeku itíkivo.

27 —Koati kotívetimo kêku itínoe éskiriba yoko farîzeu, ikítixapovoti koati sasá'iti
ya po'ínuhiko xâne, vo'oku kutí kénoe katátumbana ivokóvoti hóhopu koyêti homóx-
eovo, uhé'ekoti xoko noixoâti, itea ya opékuke aínovo ope ivokóvoti ovâ yoko
imuyúkoti. 28 Énomonemaka kénenoeye noixópi po'ínuhiko xâne, kutí kénoe ponóvoti,
itea enepone iséneu, aínovo semekénovo'iti yoko ákoti tôpi kó'iyeovoku vaherévokoti ovâ
—kíxovokoxoane Jesus.

Kotíveti kixókonokumo ne ikútixapovoti koati sasá'iti ya po'ínuhiko
Lk 11.47-51

29 —Koati kotívetimo kêku itínoe éskiriba yoko farîzeu, ikítixapovoti koati sasá'iti ya
po'ínuhiko xâne, vo'oku kéxepuko katátumbana porófetahiko koyúhoti emo'u Itukó'oviti
mekúke, koane keúhe'ekinoa katátumbana neko xâne ponóvoti kixoku itúkeovo ivokóvo-
tine. 30 Ina kenôe: “Eneponi itukapu kaxena voxúnoekene vápeyea, ákoni vaxéna nekôy-
ohiko koepéko porófetahiko mekúke” kénoe. 31 Yane yiûho, koati keyuhópovoti itíkivo
ámoripono koepékoati ne koyúhotihiko emo'u Itukó'oviti mekúke. 32 Koeku kó'iyeaneye,
keúkapanaikopo ne váhere itukéti tûriu ne yoxúnoekene. 33 Itínoe kutí koeti koéxoe!
Itínoemaka ámoripono xâne kutí koeti koâti ipúhokovoti koéxoe! Ákonemo yoxéne
ítivoa ne ipíhoponope Itukó'oviti. 34 Yane apêtimo porófeta koyúhoti emo'u Itukó'oviti
mbáhoe xepákukenoe, koane hóyeno ko'éxoneti yoko ihíkaxoti emo'u Itukó'oviti, itea

apêtimo képeu xapákuke. Kene po'ínuhiko, kiruhúxoatimo. Kene po'ínuhiko, yi-
hipóke'exoatimo he'úxinovokuke hé'e koane hekó'ixoatinoemo ya koêkuti pitivóko óvo-
hikoku váherexea ítikeinoa. 35 Itea kó'inokenemoye, motovâti itúkeovo yoúkekenoe
yóno itina uhá koêti neko xâne ponóvoti kixoku itúkeovo, koépeuhiko yoxúnoekene
ukeâti kaxénake koépekeokonoku Âmbeu, enepone ponóvoti kixoku itúkeovo, tukú
koeti kaxénake koépekeokonoku Nzakâriya, xé'a Mbarákiya, képeunoe ukeâti ne hána'iti
imokóvokuti yonoti xoko áta yane kíndanake hána'iti imokóvokuti. 36 Koati emo'úti ra
yunzó'inopinoe: Vo'ókukehiko ra koekúti, oúkekemo ra xanéhiko apêti kó'oyene yonómo
uhá koêti ra koekúti —kíxovokoxoane Jesus.

Iyô Jesus vo'oku íhae Njeruzálem
Lk 13.34-35

37 Ina koe'íkomaka ne Jesus:
—Imáko ké'iyivoku itínoe íhae Njeruzálem. Aínovonoe iti xâne yómoti koépekea
porófeta koyúhoti emo'u Itukó'oviti. Aínovonoemaka iti koépekenati ovoxe Itukó'oviti
páhoe xepákukenoe, hipokoâti ya mopôi. Kuteâti kíxoaku tapî'i ho'úxea ne xe'éxaxapa
opékuke kêvi, ene ngahá'amaka ngíxeopineye, itea ákonoe yakáha'a. 38 Yara kuteâti
kêkunoe, ákonemo ovâti ra yóvoku, kurí kixokónotimo. 39 Koati ngixópitinoe: Ukeátine
kó'oyene, ákonenoemo neíxapanu tukú koeti yaneko káxe ké'iyikumo: "Viháyu'ika
rakene keno'ókoti páhoenovi Vúnae Itukó'oviti" yakoénoe —koéne ne Jesus.

24

Koyuhôa Jesus uké'exeokonomo ne hána'iti imokóvokuti
Mk 13.1-2; Lk 21.5-6

1 Ipuhíkopeane Jesus ne témpulu, enepone hána'iti imokóvokuti, koeku pihópea,
ahí'okovone Jesus ne íhikauhiko, ina so'ixínoahiko uhá koêti ne koexépoeti ítuke ne
hána'iti imokóvokuti koáne oveâti xe'ókuke ipixoâti.
2 Ina kixovókoxoa Jesus:
—Neíxoanenoe koeku uhá koeti râ'a? Koati emo'úti ra yunzó'inopinoe: Ákomo
ápahuina mopôi pâredena ákoti katahínekexakana. Heu-heú koetimo kotóhinekexeokono
—kíxovokoxoane.

Turi kotíveti koekúti
Mk 13.3-13; Lk 21.7-19; 1 Pê 1.6-7; 2.19; 3.14; 4.12

3 Yoko hane ivátaheixo ne Jesus oúkeke neko kali mopôi iháxoneti Olívera. Yane
ahí'okovahiko íhikau. Koati ainóvotinehiko ákoti po'i xâne xapákuke. Ina kixohíko Jesus:
—Yokóyuhoinovea ápepemo ra koekúti kixínevikemeku, yoko itukóvotimoye koekúti
hoénaxovope ne kaxena itíkopivokumo nâti, yoko uké'eyeakumakamo ra kúveu mêum —
koénehiko.
4 Ina kixovókoxoa Jesus:
—Yokóhiyanavonoe maka hákone aupú'ikopiti. 5 Vo'oku enómo xâne simôti xepákuke
iko'ítukexoti înza. "Undi Mésiya, páhoe Itukó'oviti koíteovo xâne" koetímo. Epó'oxo
enómo xâne ítone aúpu'ikea. 6 Koane yeyekóxotimo ápeyeane ákoti tôpi óvoku isukókoti,
koane kemotímakamo po'ínuhiko eyekoûti ápeyea kahá'ati isúkeokoko, itea hákonoemo
kenóko'i. Konókoti kó'iyeanemoye, itea haina hunókokumo ra mêum nê'e. 7 Vo'oku
inúxotike apêtimo íhae po'i poké'e isukóponoti xanéhiko íhae po'i poké'e. Koane
apêtihikomakamo nâti isukókoti. Enómakamo himakati yara kúveu mêum, koane ákomo
tôpi óvoku iyuyôti poké'e. 8 Enepora koekútihiko, koati turí'ikonemo hána'iti tiveko
koekúti.
9 —Ikeítoponokonotinoemo kotíveti, koane apêtimo koépeuti xepákukenoe, epó'oxo
yupihóvatimo púveopinoe ne xanéhiko ya uhá koeti koêkuti poké'e óvohikoku yara kúveu
mêum vo'oku itíkivo hokónuti. 10 Yaneko káxehiko, enómo kuríkoti hókeonu, koane
enómo xâne itukóheovoti, kuríkotihikomo po'ínuhiko hokónuti xoko xanéhiko puvâti.
Enómakamo puvokókoti. 11 Enómo xâne koyúhoti itúkeovo páhoe Itukó'oviti koyúhoyea
emó'u itea ákomo akána'uhiko, koane enómo xâne ítone aúpu'ikea. 12 Epó'oxo vo'oku

yupíheovomo ukóponea ne vaherévokoti, yupihovó koetímo xâne hokónuti isomókoti
ákoyea omótovokoko okóvo. 13 Itea enepone koxuná'ixovoti ingéneke ákoti aukápapu
ikéne tukú koeti hunókokuke, énomonemo pihopô vanúkeke xoko Itukó'oviti. 14 Yoko
koyuhóvotimo ya uhá koeti kúveu mêum ra inámati ihíkauvoti koyúhoti koeku natíxea ne
Itukó'oviti xapa xâne, motovâti kámea xanéhiko ya uhá koeti koêkuti poké'e óvohikoku
yara kúveu mêum. Yane simóvotinemo hunókoku ra mêum —kíxovokoxoane Jesus.

Simapúne ne hána'iti tiveko koekúti
Mk 13.14-23; Lk 21.20-24

15 Ina koe'íkomaka ne Jesus:
—Enepo neixânenoe ne êno váhere koekúti yane óvoku koati sasá'iti kixovókuti,
koesáyu'ixoati koane kotohínekexopati, kuteâti koeku yuhóke porofeta Ndaníye koyúhoti
emo'u Itukó'oviti mekúke, hara ngôe vo'ókuke: (Yoko koêkuti yuhoíkoati râ'a, apásika
éxea koeku kixó'ekone.) 16 Enepohikone xâne ovotíya Njúdeya, okóho'inehiko xapa kali
mopôi. 17 Kene koêkuti xâne ovoti ómomikokuke oúke pêno, hákone urúkopovo kúveu
óvoku veyóponea koêkuti apeínoati, itea aká'ikaneye okóho'i. 18 Kúteanemaka koêku
ne ovóheixoti ya mêum, hákone aukópovo veyóponea po'i ípovo óvokuke. 19 Hanemo
kixovóhiko yaneko káxe, sêno ihaíkoti yoko ohíkotiko xe'éxa. 20 Yépemaikoponoe
Itukó'oviti ákoyeamo itúkapu ya xapa kásati, ákoʼo ya sâputu ápeyeamo ra koekútihiko,
21 vo'oku yaneko káxehiko, koati yupihóvatimo tivéko ne koekútihiko ákoti ápeyeaku
kuteâti inâ turixóvo ra kúveu mêum tukú koeti kó'oyene, epó'oxo ákonemo ápeyeaku
kuteâti tivéko ra koekúti. 22 Yoko eneponi kaxu'íkenexakana neko káxehiko, ákoni iteóvati.
Itea vo'ókukehiko ne noívokoe Itukó'oviti, enepohikone koati xanéna, énomonemo ákoino
káxu'ikenexakana.
23 —Yane enepomo áva kixópitinoe: “Harâ'a ne Mésiya, enepone páhoe Itukó'oviti
koíteovo xâne”, ákoʼo “Anêko yâko” ixekána, hákonoemo kitipôa. 24 Vo'oku enómo
xâne koyúhoti itúkeovo Mésiya, itea ákomo akána'u. Yoko enómakamo mahi
porófeta koyúhoti emo'u Itukó'oviti, itea aínovomo ákoti akaná'u. Itúkotihikomo êno
hána'itinoe iyupánevoti yoko koekútihiko ákoti noíxeokonoku. Muhíkovamo ne koati
noívokoe Itukó'oviti, enepohikone koati xanéna, mani koímaitimo íteokono vo'ókuke.
25 Neíxapuikopo, vo'oku endó'okopitinoene tumúneke símeovomo neko káxe.
26 —Énomone ngixínopinoe: Áva kixópitinoe: “Harakóxono ne Mésiya ya mêum ákoti
apêti” ixâpi, hákonoe pihinêa. Koáne, “Harakóno he'onóvoti kúveuke ovokúti” áva
kixópiti, hákonoemo kitipôa. 27 Vo'oku kuteâti koeku ipixéneneoti uhá kíxea koúhapu'ikea
vanúke ukeâti úkeaku ihâroti tukú koêti ya xoko onómekovoku káxe, énomonemo koéneye
iyúseyea ne ngáyukopovope, undi íhae vanúke ikútipasikoponovoti xâne —kíxovokoxoane
Jesus.
28 Ina itukínoamaka íhokoake ne kíxone. Hara kôe:
—Koêkutimo óvoku ne ivokóvoti, énomonemakamo ho'úxovo varutútuhiko —
kíxovokoxoane.*

Koêkumo kayukápapu Jesus
Mk 13.24-27; Lk 21.25-28; 2 Ts 1.7; 2 Pê 3.10; Ap 1.7; 19.11

29 Ina koe'íkomaka ne Jesus:
—Koati ikénepokemo ne kotíveti koekútihiko ngixínopikenoe yaneko káxehiko,
ákonemo parexa uhápu'ine ne káxe, hahakú koetínemo. Koánemaka ne kohê, ákonemo
aúhapu'i. Irihíkovotimo ne hékere. Koáne ne po'ínuhiko koekúti apêti ya vanúkeke,
itohínekexotimakamo. 30 Yane apé koetínemo vanúkeke hoénaxovope nzeópope, undi íhae
vanúke ikútipasikoponovoti xâne. Iyókexotimo uhá koeti xâne yara kúveu mêum, koane
noixóponutinemo ngena'ákapa xapákuke kapási ya vanúke. Xané ngixópotinemo njunáko
koane êno únje'ene koeku indúkeovo hána'iti ihayú'iuti. 31 Yane ínamo mbahuhíka

---

* 24:28 Enepone kixó'ekone yuho Jesus vo'oku varutútu, ako tôpi isóneunoa ihíkaxovatihiko ra Bîbilea. Hara póhuti isoneûti vo'ókuke: Kuteâti koeku ho'úxinovohiko ivokóvoti ne varutútu, ákoti apasíka etó'okoati, énomonemakamo koéneye ûti, uti kutípoti Jesus enepo aukápapu Vúnae. Vexoâtimo ákotimo apasíka etó'okoviti.

ovónje, enepohikone ánju íhae vanúke óxea êno hónoti emo'u torombéta. Yane
ho'uxópatihikomo ánju ne noívongoe, enepohikone koati njanéna koêkutimo óvohikoku
yara uhá koeti kúveu mêum, omopâtihikomo vanúkeke —kíxovokoxoane Jesus.

Ihíkauvoti ihókovoti koeku xuve fîgu
Mk 13.28-31; Lk 21.29-33

32 Ina koe'íkomaka ne Jesus:
—Ivévakaikopo koêku ra xuve fîgu koáne ne ihíkauvoti ínzokoake. Enepo in-
amápone ne káva'o koane tûti, yéxoanenoe yé'exopeovone kaxena kevópope úko.
33 Kúteanemaka koêku enepo neixânenoe uhá koêti ra koekúti ngixínopikemeku, yex-
oâtinemo yé'exeovone kaxéna. 34 Koati emo'úti ra yunzó'inopinoe: Enepone xanéhiko
apêtimo yaneko káxehiko, ákomo ivákapu koeku âvoyea kaúsakapu uhá koêti ra koekúti
ngixínopikenoe ápeyeamo. 35 Uké'etimo ra vanúke koánemaka ra poké'e, itea enepora
emó'um, ákomo uké'eyeaku.

Kaxéna yoko orána ápepemo ne kíxone Jesus
Mk 13.32-37; Lk 12.35-40; 17.26-36; 1 Ts 5.2; 2 Pê 3.3

36 —Enepone kaxéna yoko orána ápepemo ne koekútihiko, ako exoâti itukóvotimoye,
muhíkova ne ánju, enepohikone ovoxe Itukó'oviti íhae vanúke, muhíkovamaka ûndi,
undi Xe'exa Itukó'oviti. Poéhane Nzá'a exôa. 37 Yoko kuteâti koeku yaneko kaxénake
Nôe, énomonemakamo koéneye enepo simapúne kaxena aúngopovope, undi íhae vanúke
ikútipasikoponovoti xâne. 38 Vo'oku yaneko mekúke tumúneke ápepe neko êno koiníkoti,
poéhane níkea, énoyeovo koane kâsatuxea yuíxovo neko xanéhiko tukú koeti yaneko káxe
urúkovane Nôe neko hána'iti vatéke. 39 Ákohiko iyúkinapa isóneu xanéhiko neko koekúti
imókone apê neko koiníkoti. Yane heú kíxoane koúpa'ixeahiko. Énomonemakamo koén-
eye ne ngáyukopovope yara kúveu mêum, undi íhae vanúke ikútipasikoponovoti xâne.
40 Yaneko káxe, apêtimo pi'âti xâne ya mêum. Poéhamo veyopókonoti, kene po'ínu, iríko-
vokunemo. 41 Koane apêtimo pi'âti sêno kaha'ínekokoti itútukea. Poéhamo veyopókonoti,
kene po'ínu iríkovokunemo. 42 Usokó yákoyenoe, itíkapu iyukóvoti isóneu vo'oku ako
yéxanoe kaxena nzeópope, undi Yúnae. 43 Itíkinanoe iséneu râ'a: Eneponi exâ hóyeno
únae ovokúti símeamo oméxoti koane ókoku símope, mani kuxó kixoíxoati. Ákoni síka
ûrukeova ne óvoku. 44 Énomonemaka kónokino usó kéyeyi, vo'oku ya koati ákoyeakumo
kixápanu, énomonemo ngáyukopeovo, undi íhae vanúke ikútipasikoponovoti xâne.

Éxetina Jesus koeku únati yoko váhere ahinoêti
Lk 12.41-48

45 Ina kixovókoxopamaka Jesus:
—Itíkina iséneu koêku ne ahinoêti koati yuixóvoti ítukexeokonoke koane ponóvoti
isóneu ítukeke, enepone ípihinoake pátarauxa éxea koêku ne po'ínuhiko ahínoe mo-
tovâti koúnakinoa nókone koatíke kaxénaxeokonoke. 46 Koati únati koêku ne ahinoêti
kuteâti, enepone inú'epo pátarauxa kíxeaneye ko'ítukeyea aukápapu. 47 Koati emo'úti ra
yunzó'inopinoe: Kuri'ó kixoâtimo pátarauxa kóyoninoa uhá koeti apeínoati. 48 Itea enepo
itukápu váhere ne ahinoêti, epó'oxo akoémaka isóneu: "Yupíhovane xu'íkeneyea ne mbá-
tarauxa" akôe, 49 ina turixápu yehépoke'exea ne po'ínuhiko ahinoêti ha'íne, koane yuixápu
níkea, énoyeovo yoko kohíhiyea, naíxapu nê'e. 50 Vo'oku seopó koetimo pátarauxa ya káxe
koati ákoyeaku kuxápa, koáne ya ôra ákoyeakumaka éxa káyukopeovokumo. 51 Yane koati
kotívetimo kíxoaku pátarauxa ipihápana. Iyonópatimo xoko iyónopaku ne xâne ákoti
aunáti kixoku itúkeovo ikútixapovoti sasá'iti ya po'ínuhiko. Koáne enómo iyókexoti koane
ngarútutukexea ôe vo'oku hána'iti tiveko koêku ya xoko iyónopokonokuhiko.

25

Ihíkauvoti apêti íhokovoke koêku ne yehí koeti ârunoe

1 Ina kixovókoxopamaka Jesus:

—Enepone natíxea Íhae Vanúke xapa xâne, hane koéneye yehí koeti ârunoe, ainóvoti
omoti íhaku yukúna koúhapu'ikope okotúmonexoponoti koyénotimo. [2] Ápe singu koeti
xapákukehiko ákoti isóneu. Kene ne po'i singu koêti, aínovo ko'isóneuti. [3] Enepohikone
ákoti isóneu, omo íhaku yukúna, itea ako amína po'i hô'o ne yukúna. [4] Kene ne
ko'isóneutihiko, ápe po'i hô'o ne yukúna ómone xané kixoâti ne íhaku yukúna. [5] Koeku
ko'ókoriyea seópea ne kúxoixopone, uhékene ixépa koane imókeahiko.

[6] —Ya kuku yóti, apé koene emo'u vaúkoti: "Harakénepo ne kuxopóneti. Yakátumanexa-
panoe" koe yûho.

[7] —Yane heú koene íyuhikeovo neko ârunoe, ina ihúxoa ne yukúna. [8] Enepone ârunoe-
hiko ákoti isóneu, ákone áhupa irúmene yukúna. Ina kixohíko ârunoe ko'isóneutihiko:
"Peréxavi kalihú koeti ho'o yikúna, vo'oku kahá'ane ípukeovo ra yukuna ûti" koénehiko.

[9] —Ina yumopâ ârunoehiko ko'isóneuti: "Ako yusíka, mará'inamo heú vákoe kónoki-
novovi. Pihé'evonoe xoko kavaneâti, venéxapana" kíxoanehiko.

[10] —Koáne, pihónehiko vanéxoponea. Itea koeku píheahiko, seópone ne koyénoti
kúxoixoponehiko. Yane enepohikone usokó koyêti, xané kixópanehiko ne koyénoti
úsa'ixopeovo xoko áyui kasâtuxoti. Yane exéxopovone ne pahapéti.

[11] —Kali xu'ikénene, aúkopovohiko neko ârunoe ákoti isóneu. Ina vaukóhiko: "Unaém,
Unaém, míhe'akinavea ra pahapéti" koénehiko.

[12] —Ina yumopâ inu'íxinoati kúveuke ovokúti:

—"Koati ngixópitinoe ákoyea énjapi."

[13] Ina kixovókoxoa Jesus:

—Usokó yákoyenoe, itíkapu iyukóvoti isóneu vo'oku ako yéxa itukóvotimoye kaxéna
koane orána ne aúngopovope —koéne.

Ihíkauvoti apêti íhokovoke koeku mopo'âti ahinoêti
Lk 19.11-27

[14] Ina koepómaka ne Jesus:

—Enepone natíxea Itukó'oviti xapa xâne, hanemaka koéneye hóyeno yonoti po'íke
poké'e. Tumúneke píhea, iháxihiko ahínoe porexoâti kóyoninoa apeínoati óvokuke. [15] Ina
porêxo po'i ahínoe, singu koeti pe'u tiûketi. Yoko póhutihiko pê'u, ênо ovâti. Kene
ne po'ínu ahínoe, pí'a pê'u námoe. Kene po'ínu, poéha pê'u. Hara exôa poréxokonoke
póhutihiko ahínoe kuteâti kixoku ahúkoko ya itukétike. Yane pihóne neko pátarauxa.
[16] Eneponeko ahinoêti namúkoti singu koeti pe'u tiûketi, ehá'axo namúkoa, pihóne
oposíkoati kíxoaku kohíyakea neko tiûketi. Yane ápene ehópo po'i singu koeti pê'u.
[17] Kúteanemaka koêku neko namúkoti pi'âti pê'u, ítoamaka po'i pi'âti pê'u ehópo. [18] Itea
eneponeko namúkoti póhuti pê'u, pihóne kehókoponea uhôro iyónoaku hé'onea neko
tiûketina pátarauxa.

[19] —Xu'ikénene, ina kayukópovo pátarauxa epemópatihiko kíxoaku neko tiûketi. [20] Ina
ahi'ókovo pátarauxa neko namúkoti singu koeti pe'u tiûketi. Yane poréxopane po'i singu
koeti pê'u tiûketi êho, koane kíxea: "Unaém, singu koé'epepo pe'u tiûketi peréxonuke.
Kó'oyene anéyepo po'i singu koeti pê'u enjó'inopi" kíxoane.

[21] —Ina kixôa pátarauxa: "Mbiú koe ítike. Iti koati únati ahinoêti yuixóvoti ítuke. Koeku
kó'iyeaneye ítike yane kali mboréxopike, kó'oyene mborexópitinemo yéxi koeku koati
xu'ínatiya. Yókopone, kaha'iné íxepanu ya elókeyea ongóvo" kíxoane.

[22] —Yane ina ahi'ókovo neko ahinoêti namúkoti pi'âti pe'u tiûketi. Hara kôe: "Unaém,
pí'apepo pe'u tiûketi peréxonuke. Kó'oyene anéyepo po'i pi'âti pê'u enjó'inopi" kíxoane.

[23] —Ina kixôa pátarauxa: "Mbiú koe ítike. Iti koati únati ahinoêti yuixóvoti ítuke. Koeku
kó'iyeaneye ítike yane kali mboréxopike, mborexópitinemo yéxi koeku koati xu'ínatiya.
Yókopone, kaha'iné íxepanu ya elókeyea ongóvo" kíxoane.

[24] —Koati hunókokuke, simóne ne namúkoti póhuti pe'u tiûketi. Hara koéne: "Unaém,
enjoâti itíkivo hóyeno ákoti omotóva ikómohixeokono. Iti xâne itíxoti upánini ákoyea
neóne. Ápemaka yêho upánini ákoyea nêa. [25] Koati mbikoâti ingó'itukexea ne tîketina,
ene njé'oninoa ne pénenu. Harâ'apo kó'oyene" kíxoane.

26 —Ina kixôa pátarauxa: “Koati iti váhere ahinoêti ákoti yuixápu ítuke. Yéxoanini
indúkeovo xâne itíxoti xoko ákoyeaku nóne, koane ápeyea ênjo xoko ákoyeaku ngurika
ake nónem. 27 Mani konokoâti ípihi bánkuke ne ndiûketina motovâti ikó'itukexeokono.
Yane koeku nzeópea kó'oyene mani ihiyákotine” kíxoane.

28 —Ina kixôa únae tiûketi ne po'ínuhiko ahínoe: “Viyápinoe tiûketina nê'e.
Hane peréxapa apêti yehí koeti pê'u. 29 Vo'oku uhá koeti xâne xu'ínati êho,
kuri'úxinokonoatimo. Yanê'e, yupihovó koetíneoxomo êho. Itea enepone ákoti axu'ína
êho, muhíkova ne kali apêti xokóyoke veyopeôkonoatimo. 30 Kene ne ahínoe ákoti yuixápu
ítuke, kiríkanoe xapa êno hahákuti, óvokumo iyókexoti yoko ngarutútukexoti ôe vo'oku
êno tiveko koêku” kíxoane pátarauxa —kôe éxetina Jesus.

Yonópokumo póhutihiko xâne hunókokuke ra mêum
Ap 20.11-12

31 Ina koe'íkomaka ne Jesus:

—Enepomo aungápapune, undi íhae vanúke ikútipasikoponovoti xâne, exákanane
indúkeovo koati hána'iti ihayú'iuti nâti, anjenápanemaka uhá koeti ánju íhae vanúke,
enepohikone ovoxe Itukó'oviti, ínamo ivandákapa xoko ivándakoku nandíxea koeku in-
dúkeovo hána'iti nâti. 32 Yane ho'uxóvotimo uhá koeti xâne nonénguke ukeâti póhutihiko
poké'e, koêkuti óvohikoku yara kúveu mêum. Ínamo nzaxakéxapa ne xanéhiko kuteâti
kíxoaku koyónoti su'ûso háxakexopea ne su'ûso yoko váxikita. 33 Haramo injíkopahiko ne
njanéna, enepohikone ínzokoke su'ûso, énjopeke xoko óvokumo ne ngahána'iu. Kene ne
ínzokoke váxikitahiko, lombékukemo injíkopahiko. 34 Yane ínamo injâ ne ovotíhiko én-
jopeke yaneko exákanane indúkeovo koati hána'iti nâti: “Kiná'akapa, itínoe itúkinokemo
únati ne Nzá'a. Yûrukapapa ra natíxoku Itukó'oviti koúnaenopine ukeâti inâ apê ra
kúveu mêum. 35 Vo'oku yaneko épekeonuku hímakati, peréxonunoe nînga. Epékonu úne,
peréxonunoemaka úne. Koeku úngea po'i poké'e, peréxonu óngea yóvokuke. 36 Akô'o
ímbovo, peréxonunoemaka ímbovo. Nga'aríne, kétarakonunoe. Óvom ika'ákovokutike,
neíxopononu” ngixoâtihikomo.

37 —Yane ínamo ixânu ne ponóvoti kixoku itúkeovo: “Unaém, ná'aye noíxeopi ûti
épekeopi hímakati ina porexópi uti nikokónoti? Ná'ayemaka poréxeopi uti úne epékopi?
38 Ná'aye poréxeopimaka uti yóki vóvokuke yukêa po'i poké'e? Ná'aye noíxeopi ûti
ákoyeaku ípevo, ina porexópi uti ípevo? 39 Ná'ayemaka noíxeopi ûti ké'arineyi yoko
iké'akivo ina noixóponopi ûti?”

40 —Ínamo injâ yaneko exákanane indúkeovo koati hána'iti nâti: “Koati emo'úti ra
yunzó'inopinoe: Heú koeti apê ítikeinoa ra kálihunoe hokónuti, enepone kutí ngíxone
mbo'ínuhiko, koati undímaka kixéneye.”

41 —Ínamakamo injâ ne ovoti lombékuke: “Yahíkuxipununoe, itínoe imbíhopononemo.
Yenápanoe ipihóponovokutike xapa yúku ákotinemo ípukeovoku koúsokinokonoake ne
Ndeâpu yoko uhá koeti ndémoniuhiko ovóxe. 42 Vo'oku yaneko épekeonuku hímakati,
ákonoe peréxanu nînga. Epékonu úne, ákonoemaka peréxanu úne. 43 Koeku úngea po'i
poké'e, ákonoe peréxanu óngea yóvokuke. Akô'o ímbovo, ákonoe peréxanu ímbovo.
Nga'aríne koane óvom ika'ákovokutike, ákonoe neíxapananu” ngixoâtimo.

44 —Ínamo ixanúhiko: “Unaém, ná'aye noíxeopi ûti épekeopi hímakati, ákoʼo epékopi
úne? Ná'ayemaka noíxeopi ûti yukîti po'i poké'e, itukovo ákoti ípevo, ákoʼo itukovo
ke'aríneti itukovo ike'ákovoti, ákoti katarákapi ûti?”

45 —Yane ínamo injáhiko: “Koati emo'úti ra yunzó'inopinoe: Heú koeti akô'o ketaráka
ne koati kálihunoe hokónuti, koati undínemaka kixéneye” ngixoâtihikomo.

46 —Yane yonópotihikomo ipihóponovokutike nekôyo ákotinemo hunókoku. Kene ne
ponóvoti kixoku itúkeovo, ákonemo hunókoku ópea xoko Itukó'oviti —kíxovokoxoane
Jesus.

26

Oposíkokonone kixoku koépekeokono ne Jesus
Mk 14.1-2; Lk 22.1-2; Xu 11.45-53

1 Uke'éxoane Jesus íhikaxea uhá koêti ra ihíkauvoti íhikaxone, hara kíxovokoxo
íhikauhiko:
2 —Yéxoanoe pí'ayeane káxe âvoti simóvotinemo kaxena kóyuipe ûti, enepone Páskoa.
Yane nguri'ókokonotinemo xanéhiko kuruhúxonutimo, undi íhae vanúke ikútipasiko-
ponovoti xâne —kíxovokoxoane.
3 Yoko enepohikone tuti sasedóti inuxínoti jûdeu hó'eke, koáne ne po'ínuhiko teyonéti
xapákuke tuti jûdeu, ho'úxovonehiko yane óvoku koati payásoti ya uhá koeti sasedóti
koéhati Kaífa. 4 Yane opósikonehiko isóneu kixókumo omé kíxeahiko Jesus iká'akea koane
koépekea. 5 Hara koéhiko:
—Itea ako yusíka itúkeovo xapa ayuíti mará'inamo ímaikexapu ra xanéhiko —
koénehiko.

Jesus ya Mbétanea
Mk 14.3-9; Xu 12.1-8

6 Yoko Mbétanea óvoheixo ne Jesus óvokuke Símaum, eneponeko unatípeati koati
váhere arinéti iháxoneti lépara. 7 Yane ahí'okovane sêno omoti íhaku xêru, itukéti ya
hopú'iti mopôi iháxoneti alabásturu. Yoko puhí kôa êno kohépiti xêru iháxoneti báusamu.
Ina ovopú'iko Jesus yane xêru koeku vatá kóyeyea xe'ókuke mêsa. 8 Noixoâne íhikauhiko
Jesus, êno poé'ainoahiko isóneu neko sêno. Hara koéhiko:
—Na koeti évokinovo ra êno kohépiti xêru? 9 Mani êno tiûketi ovâti akavánevo, ínani
parekéxakana xanéhiko ákoti apeínoati ne ésa'i —koénehiko.
10 Yoko kámeane Jesus neko yûho. Yane hara kíxovokoxoa:
—Na koeti ikétivexinoanoe koêku ra sêno? Koati únati koekúti ítukeinonu. 11 Vo'oku
kóyekunemo xepákukenoe ne xâne ákoti apeínoati. Kene ûndi, ákomo ángoyeneye
xepákukenoe. 12 Koeku óvo'okeonoa ra xêru, koati inúxinonoatine ne kixókonokumo
mûyom engaxápune. 13 Koati emo'úti ra yunzó'inopinoe: Ya uhá koeti kúveu
mêum, koêkutimo koyúhovoku ra inámati ihíkauvoti ínzikaxone, koyuhókonotimakamo
ítukeinonu ra sêno, puyákoponeovakemo okóvo xâne ra sêno —kíxovokoxoane.

Oposíkoane Njûda kíxoakumo kuríkea ne Jesus xoko puvâti
Mk 14.10-11; Lk 22.3-6

14 Yanê'e, ápe póhuti yane nduse koeti íhikau Jesus, enepone koéhati Njuda Iskarióti, pi-
hôti yúho'ixoponea neko tutíhiko sasedóti inuxínoti jûdeu hó'eke. Hara kôe yuhópoinoa:
15 —Namo yé'aye peréxonuke nguri'ákapeanoe ne Jesus? —kíxovokoxoane.
Yane poréxoanehiko tirinta koeti pe'u tiûketi péhu. 16 Ukeátine neko káxe, opósi'ixoane
Njûda kíxoaku kuríkea Jesus xokóyokehiko.

Pahukôa Jesus kóyuseyeovo níkokuhikomo xapa ayuíti
Mk 14.12-16; Lk 22.7-13

17 Yaneko inúxoti káxe xapa áyui jûdeu hó'eke, níkeakuhiko pâum ákoti kohiyákoati,
ahí'okovo Jesus ne íhikauhiko koane kíxea:
—Na kehá'a kóyuseoponea ûti ne vóvokumo níkea ûti xapa ayuíti? —kíxoanehiko.
18 Ina yumopâ Jesus:
—Pîhe pitivókoke xoko xâne ngixínopike. Hara íxepana: “Pahukó'oviti yâyeke ne
Ihíkaxoti. Hara koe páhoenovi koyúhopoinopea ûti: ‘Simóvone oránam. Yóvokukemo
óvom níngea xapa ayuíti, ûndi yoko ínzikauhiko’ íxeamo” —kíxovokoxoane Jesus.
19 Koane itúkoahiko ne páhoenoa Jesus. Yane koúsokoanehiko neko nikámo xapa áyui
Páskoa.

Exókoa Jesus itukóvotiye ne kurikoâtimo xoko xanéhiko puvâti
Mk 14.17-21; Lk 22.21-23; Xu 13.21-30

20 Hahaméne yanekôyoke, ivátakone ne Jesus xe'o mêsa, koáne neko nduse koeti íhikau
xánena. 21 Koeku níkeahiko, hara kíxovokoxoa Jesus:

—Koati emo'úti ra yunzó'inopinoe: Anéye póhuti xepákukenoe itûkoheovoti koeku hókeonu, yoko kurikónutimo xoko xanéhiko puvónuti —kíxovokoxoane.
22 Yane yupihovó koénehiko ikáxu'iyea okóvo koane turíxeovonehiko pohú pohu kó'iyea kíxea Jesus:
—Unaém, undíperameamo?
23 Ina kixovókoxoa Jesus:
—Enepone xané kixónuti yendémekea utókuke, énomone itûkoheovoti koeku hókeonu nê'e, kurikónutimo xoko xanéhiko puvónuti. 24 Koati kaná'uti ngoépekeokonomo kuteâti koeku yutóxeovo ya emó'uke Itukó'oviti vo'ónguke, undi íhae vanúke ikútipasikoponovoti xâne, itea koati kotívetimo koêku ne kurikónutimo xoko xanéhiko puvónuti. Yusikóneni ákoyea ipúhika yara kúveu mêum —koéne.
25 Yane ina kôe ne Njûda, enepone kurikoâtimo xoko xanéhiko puvâti:
—Ihikaxotí, undíperameamo?
Ina yumopâ Jesus:
—Enepone yépemonuke, kaúhapu'ikoa itúkeovomo îti —kíxoane.

Níko ne evo Jesus xapa áyui Páskoa
Mk 14.22-26; Lk 22.15-20; 1 Ko 11.23-25

26 Koeku níkeahiko, veyo pâum ne Jesus, ina ikoró'ixovo xoko Itukó'oviti. Yane honó'ekexoa ne pâum, ina porekéxoamaka íhikau koane kíxovokoxea:
—Víyanoe, níkeanoe. Enepora pâum, mûyom kixó'eko —kíxovokoxoane.
27 Yane ina namukôa Jesus ne enovópeti koane íkoro'ixeovo xoko Itukó'oviti. Yane pôrekexoane íhikau koane kíxovokoxea:
—Yénapa, heú ketínoe. 28 Vo'oku enepora víyum, hane kixó'eko indína ovokínovotimo êno xâne, ésa'i (inámati) kixovókuti ítukeino xâne ne Itukó'oviti motovâti itúyopea pahúnevo. 29 Koati ngixópitinoe: Ukeátine ra káxe kó'oyene ákoyeanemo énoyeovangu hô'o ra ha'i úva tukú koetímo neko káxe angahá'inepopinenoe vénoyeovomaka inámati ho'o úva ya natíxoku Nzá'a vanúkeke —kíxovokoxoane.
30 Ina imokóvohiko akenéti. Ikénepoke, ina pihohíko oúke kali mopôi iháxoneti Olívera.

Koyuhó'inoa Jesus koêkumo ne Simaum Pêturu
Mk 14.27-31; Lk 22.31-34; Xu 13.36-38

31 Ina kixovókoxoamaka Jesus ne íhikau:
—Enepoyara yóti, hána'itimo poé'ayeanoe iséneunonu, koane uhá ketínoemo kiríkinu kuteâti koeku yuho Itukó'oviti emó'uke, enepone koêti:
“Ngoepékoatimo ne koyónoti su'ûso, yane uhá koetimo itóhineheyea ne óyonone” kôe —kíxovokoxoane Jesus ihókovati ne koyónoti su'ûso. *Zacarias 13.7*
32 Ina kixovókoxopakomaka:
—Itea enjepúkapane ungópea xapa ivokóvoti, inuxó ngoépotimo timúnekenoe ya Ngalíleya.
33 Yane ina kixôa Pêturu:
—Yusíkotimo poé'ayea isóneunopi ne uhá koeti po'ínuhiko xâne koane kuríkeopihiko, itea ûndi, ákomo kalíhuina nguríkea nzókeopi.
34 Ina kixôa Jesus ne Pêturu:
—Koati emo'úti ra yunzó'inopi: Kó'oyene yara yóti tumúnekemo éneyea tapî'i, mopo'âtinemo keyuho ákoyea yéxanu —kíxoane.
35 Ina kixopâmaka Pêturu:
—Ákomo kalíhuina ngoyúhoyea ákoyea énjapi, muhíkova okonókovo xané ngíxeopi képekikono —kíxoane.
Kúteanemaka yûho ne po'ínuhiko íhikau Jesus.

Koeku Jesus koitóponovo kotíveti ya Njetisémani
Mk 14.32-42; Lk 22.39-46

36 Úkeane pího ne Jesus yoko íhikauhiko ya xoko omómikokuti iháxoneti Njetisémani. Simoánehiko, hara kíxovokoxoa Jesus ne íhikau:

—Ivétakavonoe yâye koeku indúkoponeako orásaum yâko tumûneke —kíxovokoxoane.
37 Ina ómo Pêturu yóko'o neko pi'âti xé'a Nzebêdeu. Yane turíxovone ikáxu'iyea okóvo
ne Jesus yoko yupíheovo kotíveyea isóneu. 38 Hara kíxoahiko Jesus:
—Yupihovó koéne êno hána'iko ra ikáxu'ine ongóvo, kutí koe tiveko pevóti. Yavânenoeye njokóyoke. Hákonoe imêko koeku kehá'ineyinu —koéne.
39 Kali ahikú koéne ne Jesus, yane ipúyukexo xaneâti ísu'okea nône poké'eke epémoti
Itukó'oviti. Hara koe yûho:
—Pai, yáhikuxapinana ra êno hána'iti tiveko ngoêkumo enepo yakahá'a. Itea hainaya anjáke itea itúkapu yahá'inonu kousókovo ya njokóyoke —koéne.
40 Yane ina kayukópovo xoko íhikauhiko. Inu'í kixópane imókeahiko. Ina kíxo Pêturu:
—Ákonoe ite ákoyea iméka koeku kehá'ineyinu ya kúveu póhuti kali ôra? 41 Hákonoe
imêko, koane itíkanoe orásaum maka hákone ikerókovo enepo simâpi tiú'iti koekúti hixépikonoke. Vo'oku ya iséneuke, usó kéyenoe, itea ya oránake mani kénokiku kétiu'ikivoxo, ú'uso koyéneoxo muyá'iyea iséneunoe —kíxoanehiko Jesus.
42 Ina kayukópovamaka itúkoponea orásaum. Hara koépomaka yûho:
—Pai, enepora êno tiveko ngoêkumo, itukapu konokoâti ákoyea ahíkuxeapunu, ongonókoa véngeako, itúkapuikopo yahá'inonu kousókovo ya njokóyoke —koéne.
43 Yane káyukopovonemaka xoko íhikauhiko. Inu'í kixópanemaka ímohikea. Koáhati
yupihóvoti uheko ixépahiko. 44 Ina kayukópovomaka itúkoponea orásaum. Yoko
mopó'apene ituko orásaum. Kuteâti koeku yûho inúxotike, énomoponemaka koéneye.
45 Ina kayukópovomaka xoko íhikauhiko. Hara kíxoahiko:
—Yanéyeikonoe iméki koane yómomiki? Simóvone ne ôra, nguri'ókokonotinemo
xanéhiko váhere kixoku itúkeovo, undi íhae vanúke ikútipasikoponovoti xâne.
46 Yexépukanoe, hingá! Kenó'okone ne itûkoheovoti ingéneke, enepone kurikónutimo
xoko xanéhiko puvónuti —kíxoanehiko.

Ika'ákokonone Jesus
Mk 14.43-50; Lk 22.47-53; Xu 18.3-12

47 Ixómoiko koyûho ne Jesus, simóne Njûda, póhuti yane nduse koeti íhikau. Yoko
koati opoíkovoti xánena omotíhiko hána'itinoe pirítau yoko pulô'i isukópeti. Aínovo
páhoe tutíhiko sasedóti inuxínoti jûdeu hó'eke koane po'ínuhiko teyonéti xapákuke tuti
jûdeu. 48 Yoko enepone hóyeno kuríkoti Jesus xoko xanéhiko puvâti, ápe emó'uinoa ne
xánena tumúneke píheahiko. Hara kíxoa: “Enepone hóyeno nziúnoneumo, énomonemo
nê'e. Iké'akanenoemo” kíxoanehiko. 49 Ehá'axo sîmo ne Njûda, ahí'okovone Jesus koane
yúhoikea:
—Únati Ihikaxotí —kíxoane, koane siunoné kíxeane. 50 Itea hara kíxoa Jesus:
—Iningoné, enepone simíneke, ípiheane kó'oyene, hákone ike'ókorixoa —kíxoane.
Ina ahi'ókovo Jesus ne xanéhiko, yane namúkoanehiko, ina ika'ákoa. 51 Itea apé koene
póhuti yane xáneheixone Jesus hekoti hána'iti pirítau. Maturukenó kixone ahínoe koati
payásoti ya uhá koeti sasedóti inuxínoti jûdeu hó'eke. 52 Ina kixôa Jesus:
—Yunákapa ne hána'iti piríteuna. Vo'oku uhá koeti xâne ikoítukexoti hána'iti pirítau
isúkea, pirítaumakamo veyópinokono koépekeokono. 53 Ikítixati mani ákoti pahukínanu
Nzá'a ákoti yumaxápu ovóxe, enepone ánju íhae vanúke kotíxoponeonu yara ókoku
ôra eneponi embemâ? 54 Itea eneponi akoéneye, ákoni kaúsakapu ne yutoéti emó'uke
Itukó'oviti koyúhoti kónokea ngíxeokononeye —kíxoane.
55 Yane hara kíxovokoxoa Jesus neko êno xâne:
—Undí'ikopo koati koyuvôrixovoti ísukenati omó kixínekenoe hána'iti pirítau yoko
pulô'i isukópeti nemúkoponinunoe? Uhá koeti káxe, koati óvonzeixokunepepo xepákukenoe ya hána'itike imokóvokuti inzíkaxoti, yoko ákonoe iké'akanu. 56 Itea kó'inokeneye uhá
koêti ra koekútihiko, koati simóvotine kuteâti ne yútoehiko porófeta nóvo ya emó'uke
Itukó'oviti —kíxovokoxoane.
Yane kurí kixone Jesus ne íhikauhiko, kohó'ikene.

Omokóno Jesus nonékuke koati payásoti yúhoikovoku jûdeuhiko
Mk 14.53-65; Lk 22.54-55, 63-71; Xu 18.12-14, 19-24

57 Yane enepohikone ika'ákoti Jesus, omópanehiko óvokuke Kaífa, enepone koati payá-
soti ya uhá koeti sasedóti inuxínoti jûdeu hó'eke. Yoko ho'úxovonemakaya ne éskiriba,
enepohikone ihíkaxoti yútoe Muîse, koánemaka ne po'ínuhiko teyonéti xapákuke tuti
jûdeu. 58 Kene Pêturu, ákone malíka kixoku hókea Jesus. Tukú kíxoa kíndanake óvoku koati
payásoti ya uhá koeti sasedóti. Yane ûrukovone, ina ivatáko xapákuke neko ahinoêtihiko
kaha'âti noíxea kixókonokumo ne Jesus. 59 Yóko'o neko tutíhiko sasedóti inuxínoti jûdeu
hó'eke, koane uhá koêti neko pahúkotihiko xoko koati payásoti yúhoikovoku jûdeuhiko,
opósiko xâne usó koyêti itúkoheyeamo koeku Jesus motovâti koyúhoyea motókeyea
koépekeokono. 60 Itea ako ínixahiko kuteâti ne âha upánini enó'iyea koyúhoti nonekútike
yane yuhoíkovokuti, itukóheyeati koêku. Ehane ápe pi'âti hóyeno koêti:

61 —Hara koe yûho ra hóyeno: “Motóva ngotóhineyea ra sasá'iti óvoku Itukó'oviti koane
ngoéxepukopeamaka ya kúveu mopo'âti káxe” kôe —koénehiko.

62 Yane exépuko ne koati payásoti ya uhá koeti sasedóti inuxínoti jûdeuhiko hó'eke. Hara
kixo Jesus:

—Ákomo se'íkapa yûho ra xanéhiko koyúhoti ápeyea váhere ítike?

63 Itea yunu-yunú koéne ne Jesus. Ina koepómaka ne koati payásoti ya uhá koeti sasedóti:

—Ya iháke koati kaná'uti Itukó'oviti mbahúkopi yimópinu. Iti Mésiya, páhoe Itukó'oviti
koíteovo xâne, enepone Xe'exa Itukó'oviti?

64 Ina kixôa Jesus:

—Koati yépemonuke kouhápu'ikoa indúkeova. Yoko koati ngixópitinoe: Keno'ókoti
káxe neixóponutimo, undi íhae vanúke ikútipasikoponovoti xâne vatá ngoyépotimo
éxopeke Itukó'oviti, enepone apêti xunáko pahúkea uhá koêti. Neixónutimo ungapeâne
vanúke koeku evénzekopea xapa kapásihiko —kíxoane.

65 Énomone yanê'e, kávarerekexopone ípovo muyókuke ne koati payásoti ya uhá koeti
sasedóti inuxínoti jûdeu hó'eke, éxokovope yupíheovo ímaikinova neko yuho Jesus, ina
kôe:

—Koati itûkovoti Itukó'oviti râ'a. Ákone vokónoko po'i koyuhó'inoveati pahúnevo.
Kéminenoe yûho. Koati itûkovoti Itukó'oviti. 66 Ná'ikopo kó'inoayenoe iséneu kó'oyene?

Ina yumopâ po'ínuhiko tuti jûdeu:

—Konókoti koépekeokono —koénehiko.

67 Yane ápenehiko apurúnoneati. Kene po'ínuhiko ipúsokoa. Ina apémaka po'ínuhiko
isukoâti koeku kó'iyeahiko:

68 —Mahí'ipepo iti koati Mésiya, enepone páhoe Itukó'oviti koíteovo xâne. Íhexaikopo
itukóvotiye ra isukópiti —kíxoanehiko.

Koyuhôa Pêturu ákoyea exa Jesus
Mk 14.66-72; Lk 22.56-62; Xu 18.15-18, 25-27

69 Yoko vaata kóye Pêturu meúkeke kíndanake ne ovokúti. Yane apé koéne seno ahinoêti
ahi'ókovati. Hara kíxoane:

—Koati itímaka xáneheixone ne Jesus, enepone íhae Ngalíleya.

70 Itea hara kíxoa Pêturu nonékuke uhá koêti neko xâne:

—Ako énja ne kíxene —koéne.

71 Ina pihôpo xoko vekokúti xe'ókuke pahapéti. Yane apé koéponemaka po'i seno
ahinoêti noixoâti. Ina kixôa neko po'ínuhiko xanéya:

—Enepora hóyeno, xáneheixonemaka Jesus, enepone íhae Nazâre —koéne.

72 Yane ina koepómaka ne Pêturu:

—Ako énja ne hóyeno kíxene —koéne.

Yoko ihákemaka Itukó'oviti koyúhoyea itúkeovo koati kaná'uti ne yûho ákoyea éxa.
73 Avo áxu'ikene, ina ahi'ókovohikomaka Pêturu ne xanéhiko yane óvoheixoku. Hara
kíxoahiko:

—Koati kaná'uti itíkivo po'ínumaka xáneheixone ne hóyeno vo'oku í'iyuse kóyeyea ya
kixeku keyúhoyi —kíxoanehiko.

[74] Yane ina ikaná'uxoaxo Pêturu koyúhoyea ákoyea éxa. Hara koépomaka:
—Ako énja ne kíxenenoe. Ngayumákapunemo, ipihápananu Itukó'oviti enepo nzemekékexinapinoe —koéne.
Ehá'axo koyúhoa Pêturu nê'e, éneone tapî'i. [75] Yane puyákoponovane okóvo neko yuhó'inoa Jesus, enepone koêti: "Tumúneke éneyea tapî'i, mopo'âtinemo keyuho ákoyea yéxanu" koêti.
Ina ipuhíkopea Pêturu neko óvoheixoku. Koati iyôti koeku yupíheovo kotíveyea isóneu.

27

Omokónone Jesus xoko Pilátu
Mk 15.1; Lk 23.1-2; Xu 18.28-32

[1] Yuponíne, ho'úxovone uhá koêti neko tutíhiko sasedóti inuxínoti jûdeu hó'eke, koáne ne po'ínuhiko teyonéti xapákuke tuti jûdeu, oposíkinoati isóneu kixókumo koépekea Jesus. [2] Yane iká'akonehiko Jesus koane ómea xoko Pilátu, enepone ngovenâdo, kurikoâtihiko xokóyoke.

Koepékopovo Njûda
Át 1.16-19

[3] Yóko'o ne Njûda, enepone kuríkoti Jesus xoko xanéhiko puvâti, noixoâne koúsokeanehiko isóneu koépekeamo Jesus, yupihovó koene ikótivexea isóneuke ne ítuke. Úkeane aukópovo xoko tutíhiko sasedóti yoko po'ínuhiko teyonéti xapákuke tuti jûdeu. Yane kuríkopa neko tirinta koeti pe'u tiûketi, péhu xokóyokehiko koane kíxovokoxea:
[4] —Koati hána'iti mbahúnevo, vo'oku ako váhere ítuke ne hóyeno ngurí'okopikenoe.
Ina kixoáhiko:
—Keyumákapune. Yoúkekemo yóno ne koekúti —kíxoanehiko.
[5] Ina kurihíkopa Njûda ne tiûketi kúveuke neko hána'iti imokóvokuti. Yane ipúhikopeanehiko ina kotitínoponovo.
[6] Yane veyópane tutíhiko sasedóti neko tiûketi koane kó'iyeahiko:
—Ako yusíka vípihea ra tiûketi xoko unákovoku tiûketi íparaxeokonoke Itukó'oviti, pôreu xanéhiko, vo'oku itúkeovo ésa'i óvokeovo íti —koénehiko.
[7] Kousókonehiko isóneunoa, ina vanêxo itátane poké'e yane tiûketi xoko véyokuhiko móte ne ipôti, itukópatihiko ekóxopoku ivokóvotihiko ákoti itukapu íhae ne poké'exa. [8] Énomone kutí'ino iháxeokonoti "Poké'exa Íti" neko itátane poké'e tukú koeti kó'oyene. [9] Énomone yanê'e, koúsokovone neko kúxoti yutoéti ya emó'uke Itukó'oviti, yútoe porofeta Njerémiya, enepone koêti: "Eneponeko tirinta koeti pe'u péhu, ésa'ixeake po'ínuhiko íhae Izarâe neko hóyeno, [10] énomone veínoa vanéxeahiko itátane poké'e xoko véyokuhiko móte ne ipôti, kuteâti páhoenonu Vúnae kó'iyeaneye" koêti.

Epemó'ikoa Pilátu ne Jesus
Mk 15.2-5; Lk 23.3-5; Xu 18.33-38

[11] Yoko xe'ó kóyene ne Jesus nonékuke Pilátu, enepone ngovenâdo. Ina kixôa Pilátu:
—Ití'oxo natina jûdeuhiko?
Ina yumopâ Jesus:
—Enepone yépemonuke, kaúhapu'ikoa indúkeova —kíxoane.
[12] Yane koyúhoa tutíhiko sasedóti inuxínoti jûdeu hó'eke ápeyea váhere ítuke ne Jesus. Kúteanemaka yûho ne po'ínuhiko teyonéti xapákuke tuti jûdeu, itea ako yumápa Jesus. [13] Ina kixôa Pilátu:
—Ako kéma ra êno yihó'inokono?
[14] Itea yunu-yunú koéne ne Jesus. Ako ápahuina yumópeake. Koati hána'iti iyúpaxeova Pilátu.

Pahukókono Jesus kurúhuxeokono
Mk 15.6-15; Lk 23.13-25; Xu 18.39–19.16

[15] Yóko'o yaneko káxehiko, kaxena áyui jûdeuhiko, kóyekune kuríkopea póhuti iká'aeti ne Pilátu, koêkuti épemone xanéhiko kuríkopeokono. [16] Yaneko káxehiko, ápe iká'aeti

koéhati Mbarâba, éxone heú koeti xâne vo'oku váhere ítuke. [17] Koeku ho'uxoké kóyeyea
neko xanéhiko, hara kíxovokoxoane Pilátu:
—Kuti kehá'a nguríkopinopeanoe, Mbarâba? áko'o Jesus, enepone iháxoneti páhoe
Itukó'oviti koíteovo xâne, enepone Mésiya kixoneti —kíxovokoxoanehiko.
[18] Yoko éxoa Pilátu ímaikinovo Jesus ne tuti jûdeu vo'oku íyokeovahiko xunáko
kutí'inoke kurikoâtihiko xokóyoke. [19] Koeku óvoheixea Pilátu yuhoíkovokutike, apé koene
ominoâti yuho yêno. Hara koe yuho páhoenoa:
—Néxipa ne yâha kíxi ra hóyeno ponóvoti kixoku itúkeovo, vo'oku yara yóti, ngoíto-
ponovo kotíveti ya njopúneke vo'ókuke ra hóyeno —kôe.
[20] Itea enepohikoneko tuti sasedóti yóko'o neko po'ínuhiko teyonéti xapákuke
tuti jûdeu, ítokuxo okóvo xanéhiko épemea itúkeovo Mbarâba kurikópokono koeku
koépekeokonomo ne Jesus. [21] Ina kixovókoxopamaka Pilátu neko xâne:
—Kuti kehá'a nguríkopea yara pi'âti?
Ina yumopâhiko:
—Hane kiríkapinavi Mbarâba.
[22] Ina koepómaka ne Pilátu:
—Kene ra Jesus iháxoneti Mésiya, na ínjaye?
—Kirúhuxa —koénehiko uhá koêti neko xâne.
[23] —Kutí'ikopo itúko pahúnevo ra hóyeno? —kíxovokoxopanemaka Pilátu.
Itea inamá'axo koxunáko vaúkexea neko xanéhiko kónokea kurúhuxeokono ne Jesus.
[24] Noixoâne Pilátu ákoyeanemo íta ípokea isóneuhiko koane yupíheovo ukóponea
omoxohí kó'iyea yoko ímaikexeovo neko xanéhiko, yane pahúkone veyóponeokono úne.
Ina kipovó'uxovo nonékuke neko xanéhiko koane kó'iyea:
—Hainamo oúngeke yóno itína ra hóyeno (ponóvoti kixoku itúkeovo). Itínenoemo exâ
koêku enepo yakahá'a képeki —kíxovokoxoane Pilátu.
[25] Yane hara koéne uhá koêti neko xanéhiko:
—Kayumákapunemo itúkeovo voúkeke yóno itína yoko oúkeke xe'éxaxapa ûti —
koénehiko.
[26] Yane kuríkopinoanehiko Pilátu neko Mbarâba. Ina pahûko yehépoke'exeokono Jesus
yane kurí'okoanehikomaka kurúhuxoponea.

Koemóke'ea húndaruhiko ne Jesus
Mk 15.16-20; Xu 19.2-3

[27] Énomone yanê'e, enepohikone húndaruna Pilátu, omopo Jesus óvokuke Pilátu,
enepone óvokumaka natíxea. Yane heú kíxoane ho'úxea ne po'ínuhiko húndaru xoko
Jesus. Yakuku-yakukú kíxoanehiko. [28] Yane veyónehiko ípovo Jesus, ina iko'ípovoxoahiko
harará'iti ipovóti kuteâti ípovo nâti hamá koêti, [29] ínamaka itukínoahiko kôroa. Yoko
ainóvoti ka'áveti káva'o tikóti veínoa úhekexea, ina ipíhea tutíkuke koane itúkinoahiko-
maka puló'ina, ómo'ixone éxopeke vô'u kuteâti koeku ómo'ixone nâti, hoénaxovope
itúkeovo pahúkoti. Yane ina ipuyúkexinoahiko húndaru koemóke'eati koane kó'iyeahiko:
—Iháyu'ikakana ra natina jûdeuhiko —koénehiko koémoke'eyea.
[30] Ínamaka apurú'okoahiko koane ipúsopu'ikeahiko yane pulô'i ómo'ixone.
[31] Uke'éxoanehiko komóhiyea, ina veyopeâhiko ne harará'iti hamá koeti
ípovoxeakemekuhiko, ina itukópinoamaka ne koati ípovo. Úkeane omáhiko
kurúhuxoponea.

Kuruhúxokonone Jesus
Mk 15.21-32; Lk 23.26-43; Xu 19.17-27

[32] Koeku píheahiko kurúhuxoponea Jesus, tokononé koénehiko hóyeno koéhati Sí-
maum, íhae pitivóko koéhati Sîreni. Énomone íkoinoxohiko kurúhuna Jesus. [33] Yane
simónehiko ya xoko iháxoneti Ngoûgota. Yoko "óvoku opepú'iti" koêti ne Ngoûgota
koêti. [34] Ina porexóhiko Jesus víyum apêti ánahi kosuvá'ikoati, iyuhii kixoti ohonéti.
Itea hixopâne Jesus, ako akáha'a. Ákomaka énapa. [35] Yane kurúhuxoanehiko. Ínamaka
haxakéxokokoahiko ne ípovo Jesus. Yoko kuríkohiko inúxotike komomâti itukóvotiye
ítukemo póhutihiko kó'iyeovoku ípovo Jesus. [36] Yane vaataka kóyenehiko ne húndaru

koyonoâti ne kurúhuxone. [37] Ápemaka yutoéti tutíkuke ne kurûhu ípihonehiko, koyuhoâti
kurúhuxinokonoke. Hara kôe neko yutoéti: “Jesus râ'a, natina jûdeuhiko” kôe. [38] Yoko
ápemaka pi'âti ómevoti, ha'ine Jesus kurúhuxeokono. Poéha éxopeke, poéhamaka
lopékuke.

[39] Ápemaka xâne hunoneâti, koemóke'eti Jesus koane kayakákinoati tûti. Hara koéhiko:
[40] —Mahi ketohíneatimo ne sasá'iti óvoku Itukó'oviti koane mahi kexépukopatimakamo
ya kúveu mopo'âti káxe, keítapapuikopo itikápuxo koati Xe'exa Itukó'oviti, koane
yevésekapi ne kurûhu —kíxoanehiko.

[41] Kúteanemaka kíxoaku tutíhiko sasedóti koémoke'eyea, koánemaka ne éskiriba,
enepohikone ihíkaxoti yútoe Muîse, koánemaka ne po'ínuhiko teyonéti xapákuke tuti
jûdeu. Hara koéhiko:

[42] —Eneporâ'a, koítovopepo po'ínuhiko xâne itea kó'oyene ákone xunáko koítopeovovo.
Hainá'ikopo natina Izarâe? Evésekapeakopo ne kurûhu, ínamo vakutípoa. [43] Hainá'ikopo
koati kuvóvoti Itukó'oviti râ'a? Naíxavo ûti kahá'ayea koíteova Itukó'oviti kó'oyene,
vo'oku koyúhopepo itúkeovo Xe'exa Itukó'oviti —koénehiko.

[44] Koánemaka neko ómevoti ha'ine Jesus kurúhuxeokono, koémoke'eamaka.

Koeku Jesus ivokóvone
Mk 15.33-41; Lk 23.44-49; Xu 19.28-30

[45] Ukeâti itumúkoti káxe tukú koeti mopo'âti ôra ya kiyakáxe, hahamó kôe uhá koeti
kúveu mêum. [46] Ya kuteâti mopo'âtimea ôra ya kíyo'i káxe, koati kohonókoti emó'u ne
Jesus. Hara koe yûho:

—“Eli, Eli, lema sabakitáni?” koéne. Yoko “Unaém, Unaém, na koeti kurí kixínenu?”
koêti neko yûho.

[47] —Îliya iháxiko nê'e —koéhiko ne po'ínuhiko xâne kamoâti.

[48] Ina ehakóvo póhuti xapákuke neko xâne veyopónoti esponja kalaká'ikopoinoati xoko
viyum-hí koêti, ina ipíhoa kirípuhike étakati ipíhoati pahákuke Jesus iyúkoati. [49] Itea ápe
po'ínuhiko xapákuke neko xâne koêti:

—Hákoxovo. Vokómomavo koíteovaxomo Îliya —koéhiko.

[50] Ina apépomaka koati êno hónoti emó'u ne Jesus. Yane îhunokoane ne omíxone
kuri'ókopati xoko Itukó'oviti. Yane ivókovone.

[51] Yoko énomone yaneko ókoku ôra, ívarereo neko êno kopópoti váhere haxakoâti kúveu
neko hána'iti imokóvokuti. Koati kukúkeke ívarereo ukeâti vanúkeke yonoti poké'eke.
Iyúyomaka ne poké'e epó'oxo ítaukexomaka ne mopôi. [52] Koane imíhe'okopohikomaka
ne ekóxovoku kasása'iupo Itukó'oviti ivokóvotine, yoko enómaka exepúhikopotiya. [53] Ike
exépukopine ne Jesus ukópea xapa ivokóvoti, exépuhikopomaka neko ivokóvoti ukopeâti
xoko ekóxovoku, koane úsa'ixovahiko ne Njeruzálem, enepone iháxoneti Sasá'iti Pitivóko,
koane êno xâne noixópatihiko.

[54] Eneponeko tuti húndaru yóko'o neko po'ínuhiko húndaru, ha'íne kóyonoyea Jesus
xoko kurúhuxovoku, noixoânehiko iyúyoyea ne poké'e koane ápeyea uhá koêti neko
po'ínuhiko koekúti, yupihovó koénehiko píkea. Hara koéhiko:

—Koati kaná'uteoxo itúkeovo Xe'exa Itukó'oviti ra hóyeno —koéhiko.

[55] Yoko enómaka senóhikoya ákoti malîka okínoaku ixómoyea komóma. Aínovone-
hiko neko xáneheixone Jesus ukeâti Ngalíleyake ixómotihiko katarákoa ya nókoneke.
[56] Xapákuke neko senóhiko, ápe Mariya Mandâlena; koane po'ímaka Mâriya, enepone êno
ne kopo'ínukokoti Teâku yoko Yûse; yoko yêno Nzebêdeu.

Koeku Jesus ekoxókonone
Mk 15.42-47; Lk 23.50-56; Xu 19.38-42

[57] Kiyoné'e káxe, sîmo hóyeno iríku koéhati Yûse íhae pitivóko koéhati Arimáteya.
Enepone hóyeno, íhikaumaka Jesus. [58] Eneponê'e, pîho xoko Pilátu epemóponoati yusíkea
veyópea muyo Jesus kuruhúke. Yane pahúkoane Pilátu poréxopeokonoa ne muyo Jesus.
[59] Veyopâne Yûse, ina aupíxoa ya koati sasá'iti kalísoti ipovóti líyum, [60] ina ipíhoponoa
kúveuke neko uhôro kehoéti mopoíke âvoti ekoxóvati, ínamaka kohokôroroko êno pú'iti

mopôi exéxeake ne uhôro. Yane pihópone. [61] Yoko ápe ne Mariya Mandâlena koáne ne po'inu koéhatimaka Mâriya vataká koyêtihiko nonékuke ne ekóxovoku Jesus.

Húndaruhiko koyonoâti ne ekóxovoku Jesus

[62] Poéhapoane káxe ikéne, énomone yaneko sâputu, ho'úxovonehiko ne tutíhiko sasedóti inuxínoti jûdeu hó'eke yóko'o ne farîzeuhiko. Ina pihohíko xoko Pilátu. Hara kixóponoahiko:

[63] —Puyákoponova vokóvo emó'u neko semékenovo'iti avô'o ivakápu. Hara koé'epepo: "Mopó'amo káxe ike engóxinevo, enjepúkopotinemo" kôe. [64] Poéhane pehúki kókoyuse kíxeokono kóyonoyeokono ne ekóxovoku tukú koêti neko mopó'ape káxe, mará'inamo améxapanea íhikauhiko mûyo, okóyuhoinoamo xanéhiko itúkeovo exepúkopotine. Yane mani yupihovó koeti váherexea hunókokuke yane inúxoti semékenovo'i —kíxoanehiko.

[65] Ina kixoáhiko Pilátu:

—Anéye ra húndaruhiko. Pihénenoe. Koêkuti yâha motovâti títiu kóyeyea kóyonoyeokono, itínenoe exâ kíxoaku —kíxoanehiko.

[66] Úkeane pihohíko. Ixíkoahikoya koyonoâti neko ekóxovoku Jesus. Ípihinoamaka hoénaxope xoko êxe ne ekóxovoku motovâti iyúseyea áva yuhó'ixoati. Yane ôvoheixoanehiko ne húndaru koyonoâti.

28

Koeku Jesus exepúkopone ukópea xapa ivokóvoti
Mk 16.1-10; Lk 24.1-12; Xu 20.1-10

[1] Evesékone ne sâputu, yuponii koeti lûmingu, pîho Mariya Mandâlena koánemaka ne po'i koéhati Mâriya, noixóponoati ne ekóxokonoku Jesus. [2] Yoko apé koéne xúnati iyuyôti poké'e vo'oku símeane ánju ukeâti vanúke, ovoxe Vúnae veyopâti neko mopôi, exéxeokonoke ne ekóxokonoku Jesus, ina ivatáko oúkeke. [3] Kutí koe uhápu'ine ipixéneneoti neko ánju. Hóhopu kóye ípovo kuteâti koeku hopú'iko imatákoti. [4] Yupihovó koene píkea ne koyónotihiko, koane ínayea honóno'okohiko. Kutí koénehiko ivokóvotine. [5] Yane ina kixôa ánju ne senóhiko:

—Hákonoe píke. Énjoa itúkeovo Jesus yopósikopono, eneponeko kuruhúxoneti. [6] Áko'one yâyeke nê'e. Exépukopone kuteâti yuhó'inopi yanekôyoke. Yókonenoe, yokómomoponoapihi ra ekóxokonoku. [7] Yéhakapunoe, yéta'akapana íhikauhiko exépukopeane Únae ukópea xapa ivokóvoti koane inuxó koépea tumúnekehiko ya Ngalíleya. Yâkonoye, noixópatihikomo. Koati kaná'uti ra yunzó'inopinoe —kíxoanehiko ánju.

[8] Úkeane pihopóhiko ehákopeovo ukópea xoko ekóxokonoku Jesus. Koati konóko'itihiko xaneâti êno hána'iti elókeko okóvo koeku ehákeovo éto'okoponea ne íhikauhiko Jesus. [9] Yane apé kó'inoane Jesus tumúneke.

—Aúhepeponoe iséneu —kíxoanehiko.

Yane ahí'okovane senóhiko. Ipuyuké kó'inoanemaka koane opóno'ekea hêve ihayú'ikoati.

[10] Ina kixoáhiko Jesus:

—Hákonoe píke, itea íxepana ne ínzikauhiko, enepone kutí ngíxone mbo'ínuhiko, píheamo ya Ngalíleya. Énomonemo noíxopeonuhiko —kíxoanehiko.

Namûko tiûketi ésa'i semékekexea ne húndaruhiko

[11] Koeku píheako ne senóhiko, ápe xapákuke neko koyónoti ekóxokonoku Jesus aukópovoti pitivókoke éto'okoponea ne tutíhiko sasedóti uhá koêti neko koekúti. [12] Ina ho'uxóvohiko neko sasedóti koánemaka ne po'ínuhiko teyonéti xapákuke tuti jûdeu. Yane poréxoahiko êno tiûketi ne húndaruhiko koyónoti ekóxovoku Jesus koane kíxeahiko:

[13] —Yokóyuhoanoemo itúkeovo íhikauhiko omexóponea mûyo ya yóti koeku imékinoe. [14] Enepomo eyekáxa ngovenâdo ne koekúti, kotixópitimo ûti nonékuke. Síkeanemo, vexoâtimo kíxoaku ûti. Yane ákonoemo yuvópiti —kíxoanehiko.

[15] Yane namúkoane koyónotihiko neko tiûketi. Úkeane pihohíko itukoâti kuteâti ne
íhikaxokonoke koyúhoyea. Énomone koéneye itóhineyea xapa jûdeu oméxoponeokono
ne muyo Jesus. Yoko anéyeiko tukú koeti kó'oyene.

Exókopova Jesus neko íhikauhiko

Mk 16.14-18; Lk 24.36-49; Xu 20.19-23; Át 1.6-8

[16] Úkeane pihohíko ya Ngalíleya neko unze koeti íhikau Jesus xokóyoke neko kali
mopôi kixínoake Jesus. [17] Noixónehiko Jesus, ipuyuké kó'inoane iháyu'ikea, itea ápe
xapákukehiko ákoti koâti kutípea itúkeovo Jesus. [18] Ina ahi'ókovahiko Jesus. Hara
kíxovokoxoa:

—Mboréxokonoane ne uhá koeti xunakóti ya vanúke koáne ya poké'e. [19] Pihénenoekopo
xapa uhá koeti xâne, koêkuti poké'e óvohikoku yara kúveu mêum. Íhikexahiko hókeonu
koane yáhikamaka ya iháke Itukó'oviti Nzá'a, koáne ya inzáke, undi Xe'éxa, yoko ya
iháke Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti. [20] Íhikexamaka itúkea uhá koeti mbáhoenopinoe itíki.
Yoko anéyemom xikóyokenoe uhá koeti káxe tukú koeti hunókokukemo ra mêum —
kíxovokoxoane Jesus.

Hunókokune.

YÚTOE MÁRKU
koyúhoti koeku Jesus

Xuaum Márku koéha yutoxoâti ra koyuhópeti. Koati kutípoti Jesus nekôyo, itea áko'o xapákuke neko nduse koeti noívokoe Jesus itúkea íhikau. Ya Átu 12.15 vínixoponea itúkeovo xáneheixone ápostulu Poûlu ne Xuaum Márku.

Enepone po'ínuhiko yutóxoti koeku Jesus kuteâti Máteu, Lúka yoko Xuâum, koati ênoti yútoe koêku ne ihíkauvoti íhikaxovike Jesus koane yûho. Kene ya yútoe Márku, haina ihíkauvoti, itea itukéti koúseu Jesus koyúhoinovi, so'ixínoveati itúkeovo ovoxéti ne Jesus kuteâti koeku noíxea ûti ya Márku 10.45.

Hane turíxea yútoe ne Márku hoyenóxone Jesus yaneko ahíkoane Xuaum Mbátita inâ turixóvo ne Jesus ko'ítukeyea ítuke Itukó'oviti.

Kene Máteu, kixoku koêku inâ ipuhíko ne Jesus yara kúveu mêum ene turíxea ne yútoe.

Kene Lúka, xoko ipúhikope Xuaum Mbátita, enepone inuxínoti Jesus símo yara kúveu mêum turíxeovo ne yútoe.

Kene ne Xuâum, tumúneke ápeyea ra mêum turíxea ne yútoe, exókoveati ápeyea ne Xe'exa Itukó'oviti xoko Há'a tumúneke ápeyea ra mêum, koane itúkeovomaka évekoakune Itukó'oviti itúkea uhá koêti inâ pahukôa ápeyea ne uhá koeti koekúti.

Yuho Xuaum Mbátita
Mt 3.1-12; Lk 3.1-18; Xu 1.19-28

1 Hara kôe kixoku koêku inâ turixôa Jesus Kristu, enepone Xe'exa Itukó'oviti koyúhoyea
ra inámati ihíkauvoti omínovike. 2 Koati kuteâti koeku yuho Itukó'oviti yútoeke Izâiya.
Hara kôe: “Mbahukoâtimo timúneke ne koyuhó'inonutimo emó'um maka míhe'akinapine
yoxéne itíki índukexeopikemo xapákuke xâne. 3 Énomonemo ne kohonókoti emó'u ya
mêum ákoti apêti xapa xâne kamokénoponoati. Haramo koe yûho: ‘Míhi'akinanoe oxéne
ne Vúnae itúkea ítuke xepákukenoe. Kéyusea kixeku itíkivo nonékuke’ koetímo” koe
yútoe Izâiya.
4 Yoko énomone koéneye yaneko simoné'e ne Xuaum Mbátita yaneko mêum ákoti apêti
koyuhó'inoati ne xanéhiko nókone itúkea motovâti áhikexeovo xokóyoke. Koyúhoinoa
kónokeahiko ikótivexea isóneuke ne pahúnevo koane kuríkopea motovâti kotúyopinoa
Itukó'oviti.
5 Heú kôe neko íhae Njúdeya koánemaka íhae Njeruzálem píhea kamokénoponoti
Xuâum. Yane áhikexoa Xuâum ya huvêo, enepone Njôrdaum, enepo koyuhópohiko
pahúnevo. 6 Yoko evo'i kámelu itúko ípovo neko Xuâum. Vakamóto itúko hô'e. Vohóho
yoko ho'o mópo íhae mêum itúko nîka. 7 Hara koe yûho xapa xâne:
—Ya ingénepoke, harakénemo koati hána'iti teyonéti ya undíke. Muhíkova anjí'okeova
ngúxeinoa imo perékatana, ako omóndokea. 8 Kaná'uti ánjikeopinoe ya úne, itea enepo-
rakéne, ahíkotimo xanéhiko ya xunákoke Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti kene haînati ya úne
—kôe.

Koeku ahíko Jesus ne Xuaum Mbátita
Mt 3.13-17; Lk 3.21-22; Xu 1.32

9 Énomone yaneko káxehiko, kenó'okone Jesus ukeâti Nazâre, pitivóko ya Ngalíleya.
Yane áhikoane Xuaum Mbátita ya húveona Njôrdaum. 10 Ehá'axo ipúhikopea úneke
ne Jesus, noíxone imíhe'okea vanúke koane evésekea xokóyoke ne Sasá'iti Omíxone
Itukó'oviti kutí koeti kurûte. 11 Yane apé koene emo'úti inu'íxoti vanúkeke koêti:
—Iti Nje'éxa koati ákoti omotóva ongóvo, perexónuti hána'iti elókeko ongóvo —koêti.

Hixopâ Satánae íkorokea ne Jesus
Mt 4.1-11; Lk 4.1-13; Êb 2.18; 4.15

12 Ikénepoke ne koekúti, iyónoa Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti ne Jesus ya mêum ákoti
apêti. 13 Koarenta koe káxe óva koane hixópea Satánae íkorokea pahunévotike. Yoko

poéhane ipúhokovotihiko hó'openo apê yaneko óvoheixoku. Itea káxunakopo Jesus ne ánjuhiko, enepone ovoxe Itukó'oviti ukeâti vanúke.

Inâ turîxo ítuke ne Jesus ya Ngalíleya
Mt 4.12-22; Lk 4.14-15; 5.1-11

14 Ika'ákovone Xuaum Mbátita, ina aukópovo ne Jesus ya Ngalíleya koane koyúhoyea ne
inámati ihíkauvoti omínoke xâne. 15 Ká'aye koe yûho:
—Simóvone kaxena natíxea Itukó'oviti xapa xâne. Koati kaxénane turíxeovomo. Ikétivexa iséneuke ne pehúnevo koane kiríkapa. Yakútipoamaka ra inámati ihíkauvoti ínzikaxopikenoe —koéne.
16 Koeku yónea ne Jesus xe'ókuke ne Mar-na Ngalíleya, tokononé koene pi'âti
kopo'ínukokoti, Símaum yoko Ándere ixómoti kurîko númikuxope, koáhati itúkovokene-
hiko. 17 Ina kixôa Jesus:
—Hekánunoe! Hainá'ikomo hôe yíxovonoe, itea indukópopitinenoemo ihíkaxoti xâne hókeonu —kíxoanehiko.
18 Ehá'axo uké'exo koyúhoyea ne Jesus, kurí kixónehiko númikuxope neko pi'âti,
pihónehiko ikéneke Jesus.
19 Ya kali tumûneke, tokononé koéponemaka po'i pi'âti kopo'ínukokoti, Teâku yoko
Xuâum, xé'ahiko Nzebêdeu. Vatékenake óvoheixo ixómoti koyúseopo númikuxope.
20 Ítaikoane Jesus neko pi'âti hókea. Yane kurí kixónehiko há'a koane ahínoe vatékenake.
Pihónehiko ikéneke Jesus.

Koitóva Jesus ne hóyeno ûroevo ndémoniu
Lk 4.31-37

21 Úkeane pího pitivóko koéhati Kafanâum ne Jesus yoko íhikauhiko. Yaneko sâputu,
pihónehiko ya sinâgoga, enepone íhikaxovoku hó'e jûdeuhiko, ina ihíkaxo ne Jesus.
22 Enepohikoneko xâne kamokénoati, yupihovó koéhiko iháyu'ikea kixoku íhikaxea, vo'oku
koati iyúseoti itúkeovo úkeakune xokóyoke ne hána'iti exóneti íhikaxone, kene haina
kuteâti ne éskiribahiko, enepone ihíkaxoti yútoe Muíse. 23 Énomone yanê'e, apé koéne
hóyeno ûroevo ndémoniu kohonókoti emó'u yaneko íhikaxovoku hó'e jûdeuhiko. Hara
kôe:
24 —Jesus, íhae Nazâre, na koeti yího'ixopoinovi? Simínetine yuké'exoponivi? Énjoa
itíkivoa ne sasá'iti páhoe Itukó'oviti —koéne.
25 Ina saya'íkoa Jesus neko ndémoniu. Hara kíxoa:
—Hákone keyûho. Ipíhikapi ra hóyeno! —kíxoane.
26 Ina vaûko ne ndémoniu. Koati xúnati koyúyu'okea ne hóyeno óvoheixoku, yane
ipúhikopeane. 27 Yupíhova iyúpaxeova uhá koeti xâne noixoâti koane kíxeokoko:
—Kutimea kixó'eko? Koatímea inámati ihíkauvoti íhikaxo. Koati apêti hána'iti
xunáko pahúkea ipúhikopea ndémoniu urúkovoti xoko xâne. Koáne koati ipuhíkopoti ne
ndémoniu enepo pahukópa ipúhikopea —kixókokone.
28 Énomonemaka ákoino oríko ákoyea malíka yónoku iha Jesus iháyu'ikeokono ya uhá
koeti Ngalíleya vo'ókuke neko ítuke.

Koitóva Jesus ne imose Pêturu
Mt 8.14-15; Lk 4.38-39

29 Ipuhíkopeanehiko sinâgoga, enepone íhikaxovoku hó'e jûdeuhiko, xanépoane Jesus
ne Símaum yoko Ándere. Ponokó koépeane óvokuke. Ápemaka Teâku koane Xuâum po'i
xanépone. 30 Yoko kótuti mûyo ne imose Pêturu. Ípeke óvoheixo. Ehá'axo sîmo Jesus,
koyúhoinokonoa yuvâti ne imose Pêturu. 31 Ina pího Jesus xokóyoke, namú kíxeane vô'u.
Yane uké'epone neko otuko mûyo, exépukopone, yane kátarakopo evo Jesus.

Po'ínuhiko koítovone Jesus
Mt 8.16-17; Lk 4.40-41

32 Kahá'atine onómekeovo káxe yanekôyo, omókononehiko xoko Jesus heú koêti neko
ka'aríneti, koánehikomaka ne xâne ûroevo ndémoniu. 33 Ho'uxo-ho'uxó koénehiko heú
koêti neko xâne íhaenehiko neko pitivóko páhapeteake óvoheixoku Jesus. 34 Koati ênoti

ka'aríneti koítovone Jesus. Yoko ako tôpi kó'iyeovoku arínehiko. Kópuhikopamaka Jesus ne ndémoniu xoko xâne ûroevo. Ákomaka síka Jesus ne ndémoniuhiko koyúhoyea vo'oku éxeahiko itukóvotiye ne Jesus.

Kali ahíkuxovo Jesus itûko orásaum
Lk 4.42-44

35 Yanekôyoke hahá'itiko, exépukone ne Jesus ina pího ákoyeakuke apêti. Ôvane itûko
orásaum. 36 Kene Simaum Pêturu yoko ha'ínehiko, ako tôpi yónoku oposí'ixopotihiko
Jesus. 37 Inixóponoane, ina etó'okoa enó'iyea xâne oposíkoati. 38 Yane hara kíxovokoxoa
Jesus:
—Hingá, piháne ûti po'íke ipuxóvokuti ákoti ahikâ ra vóvoheixoku maka
ongóyuhoinoanemaka emo'u Itukó'oviti. Koáhati énomone nzimíno —koéne.
39 Yane úkeane ukopóno ya uhá koeti ípuxovoku xâne ya Ngalíleya koyuhoâti ya
íhikaxovokuke hó'e jûdeuhiko ne inámati ihíkauvoti íhikaxone, koánemaka kópuhikopea
ndémoniu xoko xâne ûroevo.

Koitóva Jesus neko yúvone lépara
Mt 8.1-4; Lk 5.12-16

40 Ina ahi'ókovo Jesus ne hóyeno yúvone koati váhere arinéti iháxoneti lépara. Ipuyuké
koéne nonékuke Jesus koane kíxea:
—Yakahá'a, motóva keítivonu yara arínem —kíxoane.
41 Noixoâne Jesus, yupíhova kóseanayea ina sipo'ókoa koane kíxea:
—Ngahá'a, itévone —kíxoane.
42 Ehá'axo koyúhoa Jesus, má koépone neko aríne, unátipone.
43 Ina pahukôa pihópea koane í'ixiko'o kíxoixea:
44 —Hako keyuhó'inoa koêkuti xâne ra índukeinopi, itea ponó yákoe yéxokoponivoa ne
sasedóti inuxínoti xâne hó'eke. Yamína iké'iparaxoke Itukó'oviti kuteâti páhoenovi yútoe
Muîse, yéxokovope itúkeovo yunatípotine —kíxoane.
45 Itea koeku pihópea neko hóyeno koane koyúhopea ne kixókonoku xapa xâne. Koati
yupihóvoti kotóhineyea neko koekúti. Énomone ákoino omótova símea ne Jesus ya
koêkuti pitivóko mani yónoku, vo'oku mani yupíheovo êno xâne ho'uxínovati. Hukinóvoti
itúkeovo mêum ákoti apêti óvoheixo itea kóyeane ákoyea yumáxapu xâne pihinoâti ukeâti
pitivóko yoko ipuxóvokutihiko ákoti ahikâ.

2

Koitóva Jesus ne isayú'ixovoti ákoti ehevákapu mûyo ya Kafanâum
Mt 9.1-8; Lk 5.17-26

1 Kali ye'á koe káxe ikénepo, ina aukópovo ne Jesus ya Kafanâum. Ákomaka oríko
eyékoxeokono seópeane óvokuke. 2 Yupihovó koéponemaka êno xâne simoâti. Simóya
meúkeke xe'ókuke páhapetea neko óvoku, ákone okokútiya vo'ókuke neko êno xâne,
koane koyúhoinoa Jesus emo'u Itukó'oviti. 3 Ápehikomaka xâne ominoâti hóyeno
isayú'ixovoti ákoti ehevákapu mûyo. Yoko koaturu kôe neko hóyeno koinoâti. 4 Ako
omótova ahí'okoponeovohiko Jesus vo'ókuke neko êno xâne. Yane kohínokoahiko ne
ramápu'i péti koati oúkeke ne ókoheixoku Jesus. Énomone évekoahiko neko isayú'ixovoti,
ixané kixínoa poúke. 5 Noixoâne Jesus itúkeovohiko koati kuvovâti, ina kixôa neko
isayú'ixovoti:
—Nje'exá, itúyoponehiko pehúnevo —kíxoane.
6 Yoko ápe éskiribahiko, enepone ihíkaxoti yútoe Muîse vataká koyêtiya. Hara koe
isóneunoa kamôa: 7 "Na koeti kó'inoneye yuhó'inoa ne hóyeno? Koati itûkovoti Itukó'oviti
vo'oku ako kotuyôpoti pahunévoti ákoti itukapu Itukó'oviti, poéhane motovâ kíxeaneye
xâne" koene isóneuhiko.
8 Exó kíxeane Jesus isóneuhiko ina kixovókoxoa:
—Na koeti kó'inoneye iséneu? 9 Kuti itukóvoxo ákoti hé'onoke'e ngíxea ra isayú'ixovoti:
"Itúyopone pehúnevo?" áko'o "Yexépukapa, viyapa peúke, yenápa" ngíxea. 10 Itea

kó'oyene enjókopitinoe ápeyea njunáko yâye yara poké'e ngotúyopea pahunévoti, undi íhae vanúke ikútipasikoponovoti xâne.

Ina kixôa Jesus ne isayú'ixovoti ákoti ehevákapu mûyo:

11 —Mbahúkopi yexépukopi, viyápa ne peúke, pihépane yóvokuke —kíxoane.

12 Yane xépu koépone neko hóyeno ákoti ehevákapu mûyo. Omoo kixópone poúke nonékuke neko uhá koeti xâne. Úkeane pihôpo. Êno xâne iyupáxovati koane iháyu'ikea Itukó'oviti vo'ókuke. Hara koéhiko:

—Ako noíxeaku ûti kuteâti —koéhiko.

Inâ ihaxíkoa Jesus ne Lévi
Mt 9.9-13; Lk 5.27-32

13 Yane aúkopovonemaka ne Jesus xe'ókuke ne Mar-na Ngalíleya, koane êno xâne pihinoâti. Íhikaxoamaka Jesus uhá koêti neko xâne. 14 Koeku yónea ne Jesus, noíxone Lévi, xé'a Áfeu, enepone koperáxinoti nâti, vaata koyêti xoko kóperaxoku, ina kixôa Jesus:

—Kiná'aka ingéneke —kíxoane.

Yane xepú koéne ne Lévi, pihóne hókea Jesus. 15 Ikénepoke, ixómoti níko ne Jesus yoko íhikauhiko óvokuke Lévi. Yoko êno po'ínuhiko koperáxinoti nâti kaha'íneati, enepone yómoti ánu'ukea kóperau, koane enómaka po'ínuhiko xâne pahukóvoti. Koáhati êno ti xâne kuteâti nekôyohiko hokó'ixoti Jesus. 16 Enepohikone éskiriba hokoâti ne isóneu farîzeu, noixónehiko Jesus ínikea neko xanéhiko pahukóvoti koáne ne koperáxinotihiko nâti, hara kíxo íhikauhiko Jesus:

—Na koeti ínikinoa ihíkaxopiti ne váhere xâne, enepone koperáxinoti nâti koáne ne po'ínuhiko xâne pahukóvoti?

17 Kameáne Jesus neko yûho, hara kíxovokoxoa:

—Enepohikone ákoti yuvâti, ako okónoko ipixáxoati. Poéhane ka'aríneti konokôa. Haina nzimínoti xâne ponóvoti kixoku itúkeovo, itea nzimínoti xâne pahukóvoti —kíxovokoxoane.

Koyuhôa Jesus nókone kó'iyea ne xâne enepo jejuá kôe
Mt 9.14-17; Lk 5.33-39

18 Po'íke káxe jejuá kôe ne íhikauhiko Xuaum Mbátita, yuixóvoti ikóseanaxeovo Itukó'oviti. Kúteanemaka kixoku itúkeovo farîzeuhiko, enepone yuixóvoti hókea yútoe Muîse. Yane ápe xâne kixopónoti Jesus:

—Jejuá kôe ne íhikauhiko Xuaum Mbátita koáne ne íhikau farîzeu. Kene ne íhikeuhiko, na koeti ákoino jejuá ákoe?

19 Ina yumopâ Jesus:

—Yusíkoikopo jejuá kó'iyea ne hupiúti áyuike kasâtuxoti koêkuiko ápeyea ne koyénoti xapákuke? Ako kalíhuina kó'iyeaneye. 20 Itea simóvotimo káxe veyópeokonokumo ne koyénoti xapákuke. Yane ínamo jejuá akôe yaneko káxe —kíxovokoxoane Jesus kixopóvoti yane éxetina.

21 Ina kixovókoxopamaka Jesus:

—Ako veyoti inámati ipovóti itukoâti ihápa'akope yékoteno ipovóti, vo'oku mani koukóponoati ívarereoku ne yékoteno ipovóti —kíxovokoxoanemaka, ihókoati inámati ipovóti ne ihíkauvoti íhikaxone ákoti akutêa ne kúxoti hó'e xâne.

22 Ina koe'íkomaka:

—Ákomaka yusíka unákeovo inámati víyum ya yékoteno íhaku, itukéti ya vakamóto, mará'inamo ívarerea ne yékoteno íhaku enepo ihiyáka ne inámati víyum. Yane mani evókovoti ne víyum koánemaka ne íhaku. Itea konókoti ímeokono inámatike íhaku ne inámati víyum. Yane ako évakapu ne íhaku koáne ne ovâti —kíxovokoxoane, itúkoti po'i íhokoake ne ihíkauvoti íhikaxone.

Jesus exêa koêku ne sâputu, káxe koati sasá'itino jûdeuhiko
Mt 12.1-8; Lk 6.1-5

23 Vekoâti evo Jesus ne kali xêne vekoti kavâne ya xapa itóvope ha'i nonéti. Yoko sâputu nekôyo, káxe sasá'itino jûdeuhiko. Koeku vékeahiko koane véyea ne ha'i nonéti. 24 Ina kixoáhiko farîzeu ne Jesus:

—Yokómoma kixóvoku ne íhikeu itúkoti ákoti parexá'avea hó'e ûti vitúkea ya sâputu.
25 Ina yumopâ Jesus:
—Ákoikopo yíhoikiku ya emó'uke Itukó'oviti koeku ítuke ne Ndávi yaneko epékoa
himakati mekúke yoko ha'ínehiko akô'o véyeakuhiko nîka? 26 Ûrukova Ndávi neko óvoku
Itukó'oviti ya kaxénake Abiáta, enepone koati payásoti ya uhá koeti sasedóti inuxínoti
xâne hó'eke yanekôyo, ina nikôa neko pâum ikó'iparaxokonoke Itukó'oviti, upánini ako
paréxa yútoe Muîse níkeokono. Poéhane sasedótihiko motovâ níkea. Yoko poréxoamaka
Ndávi ne ha'ínehiko.
27 Ina koe'íkomaka Jesus:
—Itúkinoake Itukó'oviti ne sâputu, haina itúkoti téyone xâne, itea kaha'aînoati ne xâne
unako koeku motovâti ómomikea. 28 Koeku kó'iyeaneye, koati ûndi exêa koêku ne sâputu,
undi íhae vanúke ikútipasikoponovoti xâne.

3

Koitóva Jesus ne hóyeno timovó'uti
Mt 12.9-14; Lk 6.6-11

1 Ina urúkopovamaka Jesus ne sinâgoga, enepone íhikaxovoku hó'e jûdeuhiko. Yoko
ápe hóyenoya timovó'uti. 2 Ápehikomaka ixómoti ivokó'oko Jesus koíteovamo neko
hóyeno, vo'oku itúkeovo sâputu yanekôyo. Koati oposí'ixoatihiko évekinoaku yuhóhiko
itúkeovo pahukóvoti ne Jesus enepo kaitápa ya sâputu. 3 Yane hara kíxoa Jesus ne hóyeno
timovó'uti:
—Yókone yâkeneye —kíxoane.
4 Ina kixovókoxopamaka Jesus neko xanéhiko:
—Kutí'ikopo pahúkinovi Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muîse vitúkea ya sâputu? vitúkea
únati? áko'o vitúkea váhere, koíteovo uti ka'aríneti? áko'o sikó kíxea ûti ivókeovo —
kíxovokoxoane.
Itea ako ápahuina yumopâti. 5 Ina komomókexoa Jesus xaneâti ímaikinova, koane
kotíveyea isóneuke vo'oku tiú'ikohiko omíxone. Ina kixôa neko hóyeno:
—Kepáya'akapa ne veô'u —kíxoane.
Koane kapáya'akopane, yane unátipone. 6 Úkeane pihohíko neko farîzeu xoko xané-
nahiko Êrodi, enepone nâti. Ho'úxovohiko opósikea kixókumo koépekea Jesus.

Koitóva Jesus ne po'ínuhiko ka'aríneti

7 Úkeane pihôpo ne Jesus yoko íhikauhiko xe'ókuke neko Mar-na Ngalíleya. Kali êno
xâne íhae Ngalíleya hokopâti. Koane ápemaka íhae Njúdeya, 8 koane íhae Njeruzálem,
yoko íhae Idúmeya noixóponoati, koánemaka íhae poixô'oke húveona Njôrdaum, yoko
íhaehikomaka poké'e xe'o pítivokona Tîru yoko Sîdom. Koati ênoti xâne pihinoâti,
vo'oku eyékoxeahiko koêku ne hána'iti iyupánevoti ítuke. 9 Ina kixôa Jesus ne íhikauhiko
kónokea usó kíxoixinoa kali vatéke okonókovo, puvâti Jesus yupíheovo hititi kíxeokono
vo'ókuke neko êno xâne hokó'ixoati. 10 Koáhati yupihóvoti êno xâne koítovone Jesus,
amátitikinokokoke uhá koêti neko êno ka'aríneti kaha'âti sipókoponea. 11 Koánehikomaka
ne xanéhiko ûroevo ndémoniu, noîxo Jesus, ipúyukexeamaka nonékuke koane kóhonokea
emó'u kó'iyeahiko:
—Koati iti Xe'exa Itukó'oviti —koéhiko.
12 Itea koati í'ixiko'o kixoíxoati Jesus ákoyea okóyuhoa xapa xâne itúkeovo Xe'exa
Itukó'oviti.

Noivókoxo íhikauhiko ne Jesus
Mt 10.1-4; Lk 6.12-16

13 Ina pího ne Jesus oúkeke kali mopôi koane iháxihikoa neko koati âha itúkea íhikau.
Yane pihónehiko ne iháxiu xokóyoke. 14 Ndusé kôe neko hóyeno, noívokoe xáneheixea
koane itúkeovo páhoe xapa xâne koyúhoponea emó'u. 15 Yane pôrekexoanemaka xunakóti
kópuhikopea ndémoniu xoko xâne ûroevo. 16 Harâ'ahiko îha neko nduse koeti noívokoe:
Símaum, enepone íhaxonemaka Pêturu; 17 koáne ne kopo'ínukokoti, Teâku yoko Xuâum,

xé'a Nzebêdeu. Enepora pi'âti kopo'ínukokoti, Mboáneje íhaxea Jesus. Yoko "húketi
ímainevo kuteâti koeku húkeko puxârara" koêti ne Mboáneje koêti. 18 Ina keno'ókomaka:
Ándere; Filípi; Mbatulúmeu; Máteu; Túme; Teâku, enepone xé'a Áfeu; Tádeu; koánemaka
Simaum Nzelóti; 19 yoko Njuda Iskarióti, enepone itûkoheovoti koeku hókea Jesus kurikoâ-
timaka xoko xanéhiko puvâti.

Koyuhókono itúkeovo íhakoe Mbezêbu ne Jesus
Mt 12.22-32; Lk 11.14-23; 12.10

20 Ina pihôpo ne Jesus óvokuke, itea kóyeane ho'úxopeovomaka êno xâne
xokóyoke. Muhíkova níkea, ákone omótova vo'ókuke neko êno xâne xokóyoke.
21 Eyekóxoane iyénoxapa Jesus kó'iyeaneye, yane pihínoanehiko kaha'âti omópea,
vo'oku koyúhoyeokono itúkeovo pepokéxovotine. 22 Yoko ápemaka éskiribahiko, enepone
ihíkaxoti yútoe Muîse ukeâti Njeruzálem. Hara koémaka vo'ókuke:
—Eneporâ'a, koati urúkovatine Mbezêbu, enepone pahúkoti uhá koeti ndémoniu.
Énomone porexôa xunáko kópuhikopea ndémoniu urúkovoti xoko xâne —koénehiko.
23 Yane ina ihaxíkoa Jesus ne xanéhiko ahí'okeovaxo, yane itúkinoa xêti apêti íhokoake
ne âha íhikaxea. Hara kíxovokoxoa:
—Yusíkoikopo itúkeovo Satánae kopúhikopovo xoko xâne ûroevo? 24 Itukovo apêti
natixókuti óvoku xâne ixómoti okopókoko, uké'etinemo. 25 Koane itukóvomaka apêti
ko'óvokuti ya póhutike ovokúti ixómoti okopókoko, uké'etinemo itúkeovo póhutine
óvohikoku. 26 Eneponimaka itukapu Satánae okopópovo, koáne eneponi akapákakamaka
ne ovóxehiko, mani uke'éxopokokotihiko. 27 Maní'ikopo motovâti ápeyea urúkeovati
óvokuke koati xúnati hóyeno, koane omópea ítukevo ákoti ika'áka inúxotike? Konokoâti
iká'akea inúxotike, ínamo itâ omópea uhá koeti apeínoati óvokuke —kíxovokoxoane Jesus,
ihókoati xúnati hóyeno ne Satánae, koane ihókopovoti itúkeovo xunané'e ya Satánae.
28 Ina kixovókoxopamaka Jesus:
—Koati emo'úti ra yunzó'inopinoe: Motóva itúyopea ne heú koeti kó'iyeovoku váhere
ítuke ne xanéhiko yara kúveu mêum, muhíkovamo ne koémoke'eyeahiko Itukó'oviti. 29 Itea
enepone koyúhoti itúkeovo ítuke Satánae ne ítuke Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti, ákonemo
itúyopeaku ne pahúnevo. Apê pahunévoti kuteâti, xané kixopâtimo xâne ivakápune —
kíxovokoxoane.
30 Kó'inokeneye yûho ne Jesus vo'oku koyúhoyeokono itúkeovo ûroevo ndémoniu.

Simôa iyénoxapa ne Jesus xoko óvoheixoku
Mt 12.46-50; Lk 8.19-21; Êb 2.11

31 Énomone yanê'e, símoane êno ne Jesus yoko ámeno. Meúkeke óvoheixohiko. Yane
ápe páhoe ihaxíkoponoti Jesus. 32 Yoko koati êno xâne vataká koyêti yakuku-yakukú kixoti
Jesus. Ina kixokóno ne Jesus:
—Anêko mémaina yoko pe'ínuhiko meúkeke oposíkoponopiti.
33 Ina kôe ne Jesus:
—Enepone ênom yoko mbo'ínuhiko, harâ'ahiko —koéne.
34 Yane ina komomâ Jesus ne êno xâne ivatáhikoti yakuku-yakukú kixoâti, ina kôe:
—Enepohikorâ'a, énomonemaka indúko ênom yoko mbo'ínuhiko. 35 Vo'oku koêkuti
xâne itúkoti ahá'inoa Itukó'oviti, énomonemaka indúko koati mbo'ínu, mongéxa yoko
ênom —koéne ne Jesus.

4

Éxetina Jesus apêti íhokoake koeku xâne nôti
Mt 13.1-9; Lk 8.4-8

1 Káyukopovomaka Jesus íhikaxea xe'ókuke Mar-na Ngalíleya. Yupihovó koéne êno
xâne pihinoâti. Vo'ókuke neko êno xâne, ûrukovo kúveuke vatéke ne Jesus ina ivatáko.
Koane kali ahîkuxovo yâtike oévoke úne. Kene ne xanéhiko, ôvane yane poké'e xe'ókuke
úne. 2 Yane êno ihíkauvoti íhikaxone Jesus ya xêti apêti íhokoake ne âha íhikaxea. Hara
kíxovokoxoa:

3 —Yakámokenonoe. Ápe hóyeno nopónoti ake nonéti. 4 Koeku kásahikea, ápe
irihíkovoti xe'ókuke xêne. Yane kenó'okone hó'openo ôti nikohíkopati. 5 Kene po'ínuhiko,
îrihikovo xapákuke mopôi xoko ákoyeaku axú'ina móte. Koati ákotihiko oríko íhonopea,
vo'oku ákoyea axú'ina móte xoko iríkovoku. 6 Itea ákomaka oríkoa oró'okea káxe vo'oku
ákoyea yónoku poéheve. Yane movohí koéne.
7 —Koane ápemaka irihíkovoti xapa tôpe. Yane inuxó koéne payákeyea ne xuve tôpe.
Ákone oxéne payákeyea ne nonéti, vo'oku huruvokó kó'iyea tôpe. Yane ako há'i pôreupo
vo'ókuke.
8 —Ina apémaka irihíkovoti únatike poké'e. Koati únati íhonopea nê'e. Payakéne,
yupihovó koe êno há'i pôreupo. Ápe porexópoti tirinta koeti há'i ya póhuti áke úkeaku.
Ina apémaka porexópoti sesenta koêti yoko póhuti séndu ya póhuti úkeaku —koéne
íhikaxea.
9 Ina koe'íkomaka:
—Koêkuti kamoâti ra yûnzo, ivávaka —kíxovokoxoane.

Kouhápu'ikopa Jesus koêku ne éxetina
Mt 13.10-23; Lk 8.9-15

10 Pihopónehiko neko êno xâne, ápe po'ínuhiko xâne irikóvoti anavókoxopovati neko
nduse koeti íhikau Jesus. Yane épemo'ikopohiko Jesus koêku ne éxetinameku apêti
íhokovoke. 11 Ina kixovókoxoa Jesus:
—Koati itínoe porexókono éxea koêku ne natíxea Itukó'oviti xapa xâne ákoti po'i exoâti
koêku neko koekútihiko. Itea xapákuke ra xâne ákoti itukapu xanéna, konókoti itúkeovo
exetínati apêti íhokovoke veínoam ínzikaxeahiko. 12 Yane upánini noíxoahiko, itea kutí koe
ákoti inixâ. Koane upánini kámoa, itea ákomo éxina isóneu koêku. Yane ákomo aúkapapu
njokóyoke, koane ákomo ngatúyapea pahúnevo —kíxovokoxoane.
13 Yane hara koé'ikomaka:
—Enepo hákotinoe yexôa kixó'ekone ra énjetina kó'oyene, ná'ikopomo kíxeaye yéxi ra
po'ínuhiko?
14 —Enepone hóyeno nôti, kixo'êkoti xâne koyúhoti emo'u Itukó'oviti. 15 Yoko enepone
ake nonéti irihíkovoti xe'ókuke xêne, kixo'êkoti xâne kamokénoati ne emo'u Itukó'oviti,
ina keno'óko Satánae veyopeâti isóneuke ne kámone. 16 Kúteanemaka koêku ne irihíkovoti
xapákuke mopôi xoko ákoyeaku axú'ina móte. Énomone ne xâne ákoti ika'ákarixapu
namúkea ne emo'u Itukó'oviti koeku kámea, xaneâtimaka hána'iti elókeko okóvo 17 itea ako
áxu'ikene, itávokeane. Koati kutí koeti nonéti ákoti poéheve, vo'oku enepo simôa kotíveti
koekúti, itukovo apêti ikoítoponoati kotíveti vo'oku kutípea ne emo'u Itukó'oviti, yane
itavókeatine. 18 Kene ne po'ínuhiko ake nonéti irihíkovoti xapa tôpe, énomone kuteâti
ne xâne kamoâti ne emo'u Itukó'oviti, 19 itea pepoké kixoti isóneu vo'oku nókone yara
kúveu mêum, koane iyókovoti enó'iyea apeínoati, koane iyókovoti po'ínuhiko koekúti,
yane ákone ukápana ítukeke Itukó'oviti, koane ákomaka únati ítukeino Itukó'oviti. 20 Kene
ne irihíkovoti únatike poké'e, énomone kuteâti ne xâne kamoâti ne emo'u Itukó'oviti
koane namukoâti. Yane koati apêti únati ítukeino Itukó'oviti, kuteâti koêku ne ake nonéti
porexópoti tirinta koeti há'i ya póhuti úkeaku áke, itukovo sesenta koêti, áko'o itukovo
póhuti séndu ya póhuti úkeaku.

Éxetina Jesus ihókovoti koeku uhapú'iti yúku
Mt 5.14; Lk 8.16-18

21 Hara kíxovokoxoamaka Jesus:
—Neíxonenoekopomea ihúxoti yúku xovopu'í kixoâti itukovo imoâti opékuke ípe?
Ako kalíhuina, itea koati ihúxinokonoti ímeokono xoko koati ókoku ne yúku motovâti
koúhapu'ikea. 22 Koêkuti koekúti he'onóvoti, kóyeanemo koúhapu'ikeokono. Koêkuti
he'onóvoti kó'oyene, exókonotimo káxehiko keno'ókoti. 23 Koêkuti kamoâti ra yûnzo,
ivávaka.
24 Ina koe'íkomaka:
—Itíkina iséneu ne yûnzo kémone, vo'oku kuteâti kixeku itíkivo, énomonemo
kixékononeye, epó'oxo kuri'úxovotimo aukópinovopiti. 25 Enepone apêti námoe yara

yûnzo, kuri'úxovotineoxomo námoe. Kene ne ákoti koati ivávakea, muhíkova ne kali éxoneya, uke'épotinemo —kíxovokoxoane.

Éxetina Jesus ihókovoti koeku ake nonéti
26 Ina kixovókoxopamaka Jesus:
—Hara koéneye natíxea ne Itukó'oviti xapa xâne, kuteâti koeku hóyeno nôti ake nonéti
ya isáneke. 27 Itukovo yóti, imókoti ne hóyeno. Yúponiyeane, exepúkotine. Koatine kóye.
Yoko anéko íhonopea koane payákeyea ne nóne itea ako éxa neko hóyeno kixoku koeku
íhonea koane payá'iyea. 28 Koati pohúxovoti íhonopea ne ake nonéti. Inúxotike íhonopo,
ina keno'óko há'i. Yane ínamaka itôvo ne há'i. 29 Itovóne, tetukóvotine vo'oku símeovone
kaxena veyóvope. Kúteanemakamo koêku ne natíxea Itukó'oviti xapa xâne.

Éxetina Jesus koeku ukóponea ne ake nonéti koéhati mostarda
Mt 13.31-32; Lk 13.18-19
30 Ina kixovókoxopaikomaka Jesus:
—Kutimea koéneye natíxea ne Itukó'oviti xapa xâne koeku ukóponea? Kutimea itukóvo
exetínati motovâti ínzokea? 31 Hara koéneye ake nonéti iháxoneti mostarda. Enepo
nokóno, koati kalîhuti ya uhá koeti ake nonéti yara kúveu mêum, 32 itea ike nó'iyeokono
koane íhonopea, paya'íne, anu'ú kíxoahiko ne po'ínuhiko nonéti ya kavâne, koane kali
hána'itinoe káva'o kutí'inoke motovâti ímea môko ne ôti hó'openo xapa káva'o opékuke
epêvokopetina tûti —kíxovokoxoane.

Koyúhoinoake Jesus ne xêti apêti kixó'ekone
Mt 13.34-35
33 Koati ênoti po'ínuhiko exetínati kuteâti râ'a, veínoake Jesus íhokea ne ihíkau-
voti íhikaxone. Kuteâti ítone éxea xanéhiko kamokénoati, ene íhikaxo. 34 Poéhane
exetínati apêti íhokovoke veínoa íhikaxea. Itea xapákuke neko nduse koeti íhikau,
koúhapu'ikopinoa kixó'ekone ne éxetina enepo ainópovonehiko.

Ixikôa Jesus neko xúnati ihunóvoti
Mt 8.23-27; Lk 8.22-25
35 Yaneko kiyoné'e káxe, hara kíxovokoxoa Jesus ne íhikau:
—Pihá'avo ûti poixô'oke ra mar —koéne.
36 Ina ikopóvahiko íhikau Jesus neko êno xâne, yane omó kixónehiko Jesus yane vatéke
ivátaheixoku íhikaxea ákotine evesékapea ne vatéke. Yoko ápemaka po'ínuhiko xâne
po'íkehiko vatéke hokoâti. 37 Yane kenó'okone êno xúnati ihunóvoti koane ovóxokeovo ne
úne, koane ûrukeovamaka êno úne ne vatékena kutí'inoke mani yupurîrihikovoti. 38 Yoko
imókoti ne Jesus terékuke neko vatéke ayátokoke. Ina koyúkoa íhikauhiko koane kíxea:
—Ihikaxotí, ako yónoku iséneu? Inípono kahá'ayeane yúpuririkeovo ûti —kíxoanehiko.
39 Iyukóvone ne Jesus, pahúkoa ókea ne ihunóvoti. Hara koéne:
—Akáne ra ihunóvoti. Hákone ovoxókovo ra úne —koéne.
Yane okóne ne ihunóvoti, huvemoo koépone ikéne. 40 Ina kixovókoxoa Jesus ne íhikau:
—Na koeti itíkinovonoe îreti? Na koeti ákoino kivápunu? —koéne.
41 Yoko yupihovó koe píkeahiko ina kixokóko:
—Kutimea itukóvoye ra hóyeno? Muhíkinova úne yoko ihunóvoti itúkea yûho.

5

Koitóva Jesus neko hóyeno úroevo ndémoniu
Mt 8.28-33; Lk 8.26-34
1 Taru'úxoane evo Jesus ne Mar-na Ngalíleya, símoane ne poké'exa xanéhiko koéhati
njerâzenu. 2 Ehá'axo evésekea vatéke ne Jesus, okótumonexoa hóyeno ukeâti pe'áxatike.
Yoko ûroevo ndémoniu nê'e. 3 Koati óvoheixokune neko hóyeno yane pe'áxatike.
Akó'otine ika'ákopeti itoâti enepo ika'ákokono, muhíkova itukovo korénde iká'akeokono.
4 Yoko enóne ikáhevexeokono koane ikávo'uxeokono ya koati tiú'iti korénde, itea kóyeane
kétokexea ne iká'akeokonoke. Ákone itoâti neko hóyeno. 5 Káxe, yóti véyo vá'uixea ya
pe'áxatike, koane xapa kali mopôi, koánemaka óko'okopeovo ya mopôi. 6 Noixóne Jesus,

ehákinovane. Yoko avo malíka Jesus. Tokopâne hóyeno, ipuyuké kó'iyeane nonékuke.
7 Ina kohonóko emó'u kó'iyea:
—Jesus, iti Xe'exa Itukó'oviti, iti xe'exa Koati Payásoti ya uhá koêti, na koeti
yího'ixopoinonu? Émbemopi ya iháke Itukó'oviti ákoyea ipíhepananu —kíxoane.
8 Yoko kó'inokeneye yûho, hara kixoátimeku Jesus:
—Iti ndemoniú, ipíhikapi ra hóyeno.
9 Ina kixopá'ikomaka Jesus:
—Kuti kéha?
—Ákoti Yumaxápu ngoéha vo'oku ákoyea yumáxapu ûti —koéne yumópope.
10 Yane koâti ikoseânaxovoti Jesus ne ndémoniuhiko, epemoâti ákoyea kápuhikapa
yaneko poké'e óvoheixoku. 11 Yoko ápe ênoti kûre ixómotihiko níko oúkeke neko kali
mopôi xêrerekuke ne óvoheixokuhiko. 12 Yane hara kixo Jesus neko ndémoniuhiko.
—Koati vepemópiti pehúkopivi xapákuke ne kûrehiko, maka vitúkapane vóvoheixoku
—koénehiko.
13 Yane síkoane Jesus kuteâti épemoake. Ipuhíkopeane neko hóyeno, ponokó koépone
xapákuke neko êno kûre. Yoko koati ákoti yumaxápu neko kûre kuteâtimea pi'âti míli.
Yane heú koéne éhahikeovo, koane íkorono'ekeovo úneke ukeâti oúke mopôi. Heú koéne
yúpuririhikeovo.

Kahá'ainoa íhae Njêraza pihópea ne Jesus
Mt 8.34; Lk 8.35-39

14 Enepone koyonoâtihiko neko êno kûre, kohó'ikene koane koyúhopea koêku ne koekúti
yane pitivóko, koane xapákuke neko ko'óvokuti yane mêum vekópoku. Yane noíxoponoa
xanéhiko neko koekúti. 15 Simoné'ehiko xoko Jesus, noíxoanehiko neko hóyeno ipúhiko-
peakumeku ndémoniu vatá koyépotine, ko'ipóvopotine, koane unatípotine isóneu. Yane
pikóne ne xanéhiko. 16 Enepohikoneko noixoâti ne koekúti, koyúhopa ne noíxone koêku
ne hóyeno koane koêku ne êno kûre. 17 Yane koyúhoinoa xanéhiko ne Jesus kahá'ainoa
ipúhikopea poké'exake. 18 Itea enepone hóyeno ipúhikopeaku neko ndémoniuhiko,
noixóne Jesus ûrukopeovo vatékenake, épemova xanépea. 19 Itea ako akáha'apoa Jesus.
Pohu hara kíxoa:
—Pihépavo yóvokuke xapa iyínoxapa. Yokóyuhopinoa uhá koêti ne kixópiku
Itukó'oviti, koane koêku ne hána'iti seánakopi —kíxoane.
20 Yane pihópone neko hóyeno. Koyúhopa uhá koeti koêku ne ítukeinoa Jesus yane
úkeaku iháxoneti Yehí Koeti Pitivóko, koáne iyúpaxeova heú koeti xâne kamoâti.

Épemone hóyeno koéhati Njairu
Mt 9.18-19; Lk 8.40-42

21 Yane ivú'ixopomaka vatéke ne Jesus taru'úxopati neko mar. Seopóne poixô'oke, êno
xâne pihinoâti. 22 Yane apé koéne hóyeno simôti xoko Jesus koéhati Njaîru. Enepone
hóyeno, teyonéti xapa po'íhiko teyonéti íhikaxovokuke hó'e jûdeuhiko. Ina ipuyúkexo
nonékuke Jesus. 23 Yoko koati koyó'iti ne hóyeno koeku kíxea:
—Kahá'atine ivókeovo inzíne. Yaxénapanu, ípihepainana veô'u tutíkuke maka aú-
natipone. Yane ákomo ivákapu —kíxoane.
24 Yane xanépoane Jesus ne Njaîru. Koati ênoti xâne ikéneke koane inúmeokokohiko.

Koitóva Jesus ne ka'aríneti sêno
Mt 9.20-22; Lk 8.43-48

25 Yoko ápe sêno nduse koetíne xoénae ká'arine. Akó'oti áka evésekea aríne. 26 Yoko
enóne ixómoyea koítoponovo kotíveti xoko ipixáxoati. Uke'éxotinemaka apeínoati
vo'ókuke itea akó'oti koitóvati. Tumúne yóno yupíheovo koéku. 27 Eyekóxoane sêno
ítuke ne Jesus, pihóne xapákuke neko êno xâne ikéneke Jesus. Koati akéneke Jesus véko
sipóheoponeati ípovo. 28 Vo'oku hara koeti isóneu ne sêno: “Enepomo pohu nzipáheyea
ípovo, indóvotimo” koêti. 29 Ehá'axo sípoheyea, etétukone aríne. Eópova ya muyókuke
itúkeovo koati iteôvatine ne aríne. 30 Ehá'axo sípoheokono ípovo ne Jesus, eópamaka
ipúhikea xunáko xokóyoke. Yane ná'akene koéne xaneâti noíheyea xapákuke neko êno
xâne, ina kôe:

—Kuti sipohêa ra ímbovo?
31 Ina yumopâ íhikauhiko:
—Ákoikopo neíxa ra êno xâne isú'okovopiti koane inúmeopi yépemovikomaka sipo'ókopiti? —kíxoane.
32 Itea kóyeane noíheyea Jesus híyeuke neko êno xâne kaha'âti éxea neko sipóheyeati ípovo. 33 Yoko koati yupihóvoti honónokea mûyo neko sêno vo'ókuke neko yuho Jesus, koane hána'iti píkea eopâti ya xokóyoke unátipeane. Yane ina ipuyúkexo nonékuke Jesus, koyuhó'inoati uhá koêti neko koêku. 34 Ina kixôa Jesus:
—Nje'exá, itévone vo'oku kívivonu. Pihépane, aúhepepone iséneu, ítivoane ne yaríne —kíxoane.

Koéxepukopa Jesus ne ivokóvotine ihine Njaîru
Mt 9.23-26; Lk 8.49-56

35 Koeku yúho'ixeako Jesus neko sêno, simó koene xâne ukeâti óvokuke Njaîru, enepone inuxínoti itukéti íhikaxovokuke hó'e jûdeuhiko. Hara kixóponoa:
—Ivókovone ihine îti. Hákone perexôa itukéti ne ihíkaxoti —kíxoane.
36 Itea ako itúkoake Jesus neko emo'úti. Hara kixo Njaîru:
—Hako píke. Pohu yakútiponu —kíxoane.
37 Yane ako akáha'a Jesus ápeyea po'i pihôti ikéneke. Poéhane Pêturu yóko'o ne pi'âti kopo'ínukokoti Teâku yoko Xuâum, ene xáne. 38 Simoné'e óvokuke Njaîru, noíxoane Jesus ákoyea tôpi kixóvoku yaíkexea koane íyokexea neko xanéhikoya. 39 Yane ûrukovo ne Jesus koane kó'iyea:
—Na koeti ákoino tôpi kixévoku koane ínayea íyeokexonoe? Haina ivokóvoti ra kalivôno, pohu imókoti —koéne.
40 Yane koémoke'eyeahiko neko yûho. Ina pahukôa Jesus ipúhikopea uhá koêti ne po'ínuhiko xâne. Poéhane há'a yoko êno ne kalivôno yóko'omaka neko mopo'âti íhikau xáne xoko imókoku ne kalivôno. 41 Ina namukêa Jesus vô'u ne kalivôno koane kíxea ya emó'uke:
—"Talitá kumi." (Yoko "Tenó, mbahúkopi yexépukopi" koêti ne emo'úti.)
42 Ehá'axo koyúhoa Jesus, exépukopone ne seno kalivôno koane yonópone. Yoko nduse koetíne xoénaena. Koati êno hána'iti iyúpaxeova heú koeti xâne.
43 Yane koati í'ixiko'o kixoíxoati Jesus neko xâne ákoyea okóyuhoa neko koekúti.
Ínamaka pahukôa Jesus poréxopeokono nîka neko seno kalivôno.

6

Koyûho ne Jesus Nazâreke
Mt 13.53-58; Lk 4.16-30

1 Ipuhíkopeane Jesus neko pitivóko, pihópone Nazâre, pítivokonake. Xanépoamaka neko íhikauhiko. 2 Simovóne sâputu, turíxovone íhikaxea ne Jesus ya íhikaxovoku hó'e jûdeuhiko. Êno xâne kamokénoati koane iyúpaxeovahiko. Hara koéhiko vo'ókuke:
—Námea úkea ne ihíkauvoti íhikaxone koáne ne exóneti éxone? Námaka kixoâtiye éxea itúkea ne iyupánevoti ítuke? 3 Hainá'ikopo ne karapínteru, enepone xé'a Mâriya râ'a? Hainá'ikopo po'inu Teâku, Yûse, Njûda yoko Símaum? Koáne ne mokéxahiko, hainá'ikopomaka yâye xapákuke ûti óvo? —koéhiko.
Koane yupíheovohiko poé'ainoa isóneu. 4 Ina kixovókoxoa Jesus:
—Koati teyonéti ne xâne koyúhoti emo'u Itukó'oviti. Poéhane poké'exake, ya xapákuke iyénoxapa yoko óvokuke ako teyoâti —kíxovokoxoane.
5 Yoko ako omótova itúkea iyupánevoti ne Jesus ya xapákuke vo'oku isóneunoahiko, ákoti itukapu koíteovo ákoti axu'ína ka'aríneti enepo ipího vô'u tutíkuke. 6 Iyúpaxova Jesus tiú'iko omíxone neko xanéhiko vo'oku ákoyea akútipoa. Itea kóyeane ukóponea ne Jesus po'íke kálihunoe pitivóko xêrenekuke Nazâre íhikaxea po'ínuhiko xâne.

Ítukevohiko ne nduse koeti íhikau Jesus
Mt 10.5-15; Lk 9.1-6

[7] Yane iháxihikoa Jesus neko nduse koeti íhikau, ina pahukôa xapa xâne pi'á pi'a koêti.
Poréxoahikomaka xunakóti kópuhikopea ndémoniu xoko xâne ûroevo. [8] Yoko ako síka
Jesus ápeyeahiko ómone koeku píhea. Poéhane puló'ina ómo. Kene kuteâti imóvo, íhaku
ípovo, koánemaka itûketi, ako síka ómea. [9] Pahúkoamaka itúkea perékatana itea ako síka
ómea esá'ikovope. [10] Ina kixovókoxoa Jesus:

—Enepo áva ko'óvokuti porexópiti yóki óvokuke, yâvaneya imókonemo ipihíkapi ne
pitivóko. [11] Itea enepo áva símeku ákoti akahá'api, ákotimaka akahá'a kámokenoyeopi,
ipihíkapihiko, ikétatahevexapapu kirikópoti ipú'ine poké'e ukeâti xoko piríkatana,
yexókoatihiko ákoyeane omótokea íkameokono emo'u Itukó'oviti —kíxovokoxoane.

[12] Úkeane pihohíko ne íhikau Jesus koyúhoponea xapa xâne kónokea ikótivexea isóneuke
ne pahúnevo koane kuríkopea. [13] Kópuhikopomaka ndémoniu urúkovoti xoko xâne.
Enómaka ka'aríneti ípihinoke óliu tutíkuke koane koíteovahiko.

Kixoku ivókeovo neko Xuaum Mbátita
Mt 14.1-12; Lk 9.7-9

[14] Yane eyékoxoane Êrodi, enepone nâti, koeku ítuke ne Jesus vo'oku ákoyeane malíka
yónoku ne eyekoûti vo'ókuke. Yoko hara koeti yûho po'ínuhiko xâne vo'ókuke:

—Exépukopone ne Xuaum Mbátita ukópea xapa ivokóvoti. Énomone ápeino xunáko
nê'e itúkea ne iyupánevoti ítuke —koénehiko.

[15] Kene po'ínuhiko, haramaka kôe:

—Koati porofeta Îliya nê'e, iyukópovotine.

Ina keno'óko po'ínuhiko koêti:

—Koati porófeta nê'e kuteâti koêku neko koyúhotihiko emo'u Itukó'oviti mekúke —
koénehiko.

[16] Itea kamoáne Êrodi, hara kôe:

—Koati Xuaum Mbátita ne exepúkopone ukópea xapa ivokóvoti, enepone mbáhoe
tetúnoyeovo —koéne.

[17] Kó'inokeneye isóneu, koati énomone pahukôa namukóponoati ne Xuâum yanekôyoke
koane kurikoâti ika'ákovokutike, vo'oku saya'íkoati Xuâum yaneko hu'ûxo yeno Filípi,
énomea Êrodi iháxoneti Erôdiya. Yoko koati kopo'ínukokoti ne Êrodi yoko Filípi. [18] Vo'oku
hara kíxoa Xuâum yanekôyoke: "Yane Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muîse, ako omótova
kéyenopi yeno pe'ínu" kixoâti.

[19] Koati yupihóvoti itúkeovo puvone Erôdiya ne Xuaum Mbátita vo'ókuke, koane
kahá'ayea Erôdiya koépekea itea akó'oti itâ. [20] Vo'oku koati teyoâti Êrodi ne Xuâum. Éxoa
itúkeovo koati ponóvoti hóyeno koane sasá'iti, ákoinoke síka koépekeokono. Epó'oxo
enepo kamokénoa Êrodi koyûho ne Xuâum, ako exa mani âha itúkea itea usó kóye
kámokenoyea.

[21] Po'íke káxe ínixoa Erôdiya unátiyeaku itúkea ne yúmo'ixovone. Koati ikoyuîxoti
ipúhikope ne Êrodi, kutí'inoke itúkoti êno nikokónoti. Énomonemaka hupíxinoa ne
payásotihiko hóyeno pahúkoti natíxokuke, yoko tuti húndaruhiko, yoko po'ínuhiko tutíye
ya Ngalíleya. [22] Yane ûrukovone ihíne ne Erôdiya hiyokéxoti nonékukehiko. Yupihovó koe
ínixea úhe'ekea Êrodi yóko'ohiko neko húpiu. Yane hara kíxoa nâti ne ihínexaka:

—Yépemanu koêkuti yâha kó'oyene vo'oku mborexópeatimo —kíxoane.
[23] Koyúhoamaka iháke Itukó'oviti exókoati itúkeovo koati kaná'uti ne yûho. Hara
kíxoa:

—Muhíkovamo itapána meyá koeti apeínonuti yara nandíxoku, kóyeanemo mboréxeo-
pea ne yépemonuke —kíxoane.

[24] Úkeane pího ne ârunoe xoko êno. Hara kixóponoa:

—Kutimea émbemapana?

Ina kixôa êno:

—Yépema tuti Xuaum Mbátita —kíxoane.

[25] Énomone yaneko ókoku ôra, kayú koépone éhakopeovo xokóyoke ne nâti há'axaka,
ina kixôa:

—Ngaha'âti ne tuti Xuaum Mbátita kó'oyenene utókuke —kíxoane.

[26] Yupihovó koéne ikáxu'iyea okóvo ne nâti. Itea vo'oku koyúhoyeane poréxeamo
koêkuti épemone, ihákeikomaka Itukó'oviti koyúhoyea, yoko vo'ókukehikomaka ne húpiu
kamoâti, ene ákoino akáha'a káyukopea neko yûho. [27] Yane ako iká'akarixapu, pahúkone
koepékoati ne Xuâum. Pahúkoanemaka ómeokono xoko ihínexaka ne tuti Xuâum. Úkeane
pího ne húndaru ika'ákovokutike. Yane tetúnoane, [28] ina omopêa tûti utókuke, ina
porexóponoa neko ârunoe. Yane kuríkoponoane xoko êno. [29] Ehá'axo eyékoxoa íhikauhiko
Xuâum, pihóne veyóponea ne mûyo ina ekoxóponoahiko.

Kohiyákoa Jesus nika neko êno xâne
Mt 14.13-21; Lk 9.10-17; Xu 6.1-14

[30] Yaneko kayukópovohiko xoko Jesus neko páhoe koyúhoyea emó'u xapa xâne, heú
kixópahiko koyúhopinoa koêku neko ítuke koánemaka kíxoaku íhikaxea. [31] Ina kixôa Jesus:
—Yókonenoe, vámamikapanavo xoko ákoyeaku xâne —kíxoane.
Yoko koati yupihóvati êno xâne xokóyoke. Koeku pihópea po'ínuhiko, koane símea
po'ínuhiko. Koatine kóye. Muhíkova níkea ne evo Jesus, ako omótova vo'ókuke neko êno
xâne.
[32] Yane ivú'ixone vatéke ne evo Jesus yonoti xoko ákoyeaku xâne. Yoko aînovonehiko
koeku píhea. [33] Itea êno xâne noiké'exopati pihoné'ehiko. Exó kíxoahiko itúkeovo evo
Jesus. Hukinóvoti éhahikeovohiko huse'ó kixoâti xê'o neko mar, ukeâti uhá koêti neko
pitivókohiko. Yane inuxó koéne símohikea tumúneke símea evo Jesus. [34] Evesékeane
vatéke ne Jesus, noíxoane neko êno xâne. Yane yupihovó koéne kóseanayea, vo'oku kutí
kó'iyeahiko su'ûso ákoti koyonoâti. Yane turíxovone íhikaxea. Ako tôpi íhikaxoake.
[35] Kiyoné'e káxe, ahí'okovone Jesus ne íhikauhiko. Hara kíxoa:
—Ako apêti yara vóvoheixoku epó'oxo kiyóne káxe. [36] Mani únati pehukápavo pihópea
ra xanéhiko motovâti vanéxopea kali nîka yâtikeneye, koêkuti vekópoku xapa ko'óvokuti
koane xapa kali ipuxóvokuti —kíxoane.
[37] Itea hara kíxovokoxoa Jesus:
—Itínenoe parexâ nîka.
Ina kixôa íhikauhiko:
—Mani konókoti uti êno tiûketi, ovâti pi'âti séndu káxe ko'ítuke xâne, ínani omotóva
vanéxinoa uti pâum níkaxeake ûti.
[38] Ina kixovókoxopamaka Jesus:
—Ná'ikopo yé'aye pâum yâyeke? Neíxapana —kíxoane.
Exoânehiko yé'akeye, ina etó'okopo Jesus ápeyea singu koeti pâum yoko pi'âti hôe.
[39] Yane pahúkoane Jesus ho'uxó ho'uxo kó'iyea ivátahikea ne xanéhiko xapa uhé'ekoti
kálihunoe ngaráma. [40] Yane heú koéne ivátahikea ho'uxó ho'uxo koêti. Êno ho'úxovoku
póhuti séndu, koane enómaka ho'úxovoku sinkoenta koêti. [41] Ina veyôa Jesus neko singu
koeti pâum yóko'o ne pi'âti hôe, ina komômo vanúke ikoró'ixinovoti Itukó'oviti vo'ókuke
ne nikokónoti. Yane ina hono'ékexoa ne pâum koane pôrekexea ne íhikauhiko. Koane
íhikauhiko, pôrekexoamaka ne xanéhiko. Yane ínamaka hono'ékexoa Jesus ne pi'âti hôe
xapákuke heú koeti xâne. [42] Uhá koéhiko níkea koane imátaxeovohiko. [43] Ina itixópa
íhikauhiko Jesus neko itátanehiko pâum yoko hôe haxâti, kopúhikopoikomaka nduse koeti
sésta. [44] Yoko singu koe mili hóyeno nikoâti neko pâum.

Koeku Jesus yóno inúkuke úne
Mt 14.22-33; Xu 6.15-21

[45] Koati ikénepoke nekôyo, pahúkopa Jesus ne íhikauhiko ivú'ixopea vatéke, koane inúx-
opinoa yonópotihiko Mbetâsaida poixô'oke neko mar, koêkuiko pahúkopea Jesus pihópea
neko êno xâne. [46] Pihopónehiko, ina pího ne Jesus oúke neko kali mopôi itukóponoti
orásaum. [47] Yaneko yotixóne, kukúkeke mar óvoheixoiko ne vatéke ivú'e neko íhikauhiko.
Kene Jesus, óvaikone póhuxeovo xoko óvoheixoku. [48] Noixoâne Jesus ne íhikauhiko
kóxuna'ixeovo ívirikea vatékena, koane ákoyea pîha tumúne vo'oku ihunóvoti, pihínoane.
Yoko mâturukatane. Yonó koéne inúkuke úne ne Jesus kaha'âti anú'ukeahiko. [49] Noixoâne
íhikauhiko neko yonoti inúkuke úne, íkutixanehiko ipíkoti. Yane yaíkexonehiko. [50] Koati
konóko'iti noixoânehiko. Itea hara kíxovokoxoa Jesus:
—Aúhepeponenoe iséneu, undíneye, hákonoe píke —kíxovokoxoane.

51 Ina evesé'uxopa Jesus kúveuke ne vatékena, yane xanepoâtinehiko. Má koépone neko
xúnati ihunóvoti. Yupíhova iyúpaxeova íhikauhiko. 52 Koáhati akó'otihiko imihé'akina
isóneu ne po'i iyupánevoti ítuke Jesus kohiyákoa neko singu koeti pâum, vo'oku títiu
kóyeyeahiko omíxone.

Jesus ya Njenezâre
Mt 14.34-36

53 Taru'úxoane neko mar, enepo simoné'ehiko poké'exa Njenezâre, ikâ'akoane ne vatéke
xe'ókuke ne úne. 54 Koeku evésekeahiko, exó kixóponenehiko Jesus ne xanéhiko. 55 Yane
éhahikovo ya heú koeti ipuxóvokutihiko yaneko poké'e veyopónoati ne ka'aríneti, ixané
kixoâti poúke ómeahiko xoko Jesus, koêkuti eyékoxeakuhiko óvea ne Jesus. 56 Koane
koêkuti vékoku ne Jesus ya kálihunoe ipuxóvokuti, koáne ya pitivókohiko, yoko xapa
ko'óvokuti ya mêum, omínokono ka'aríneti ya none ovokúti, koane épemeokono Jesus
yusíkea pohu sipohí kíxeokono heve ípovo. Yoko heú koeti sipóheati, unátipo.

7

Koyúhoa Jesus koêku ne hó'e jûdeuhiko
Mt 15.1-9

1 Ápe farîzeu yoko éskiriba, enepohikone teyonéti hó'eke jûdeu ukeâti Njeruzálem
pihôti xoko Jesus. 2 Yoko noíxoanehiko ápeyea íhikau Jesus nikôti ákoti haka kíxoku
kipóvo'uxeovo po'ínuhiko jûdeu, kuteâti íhikaxoake hó'e.
3 Vo'oku enepohikone farîzeu yoko uhá koeti po'ínuhiko jûdeu, koati yuixóvoti
íhikaxoake oxúnoekene, ákoinokehiko nîka ákotike kókoyuse íxa kipóvo'uxeovo inúx-
otike. 4 Koánemaka enepo ukopêa mérkaduke, ákomaka nîka ákotike itukâ ne nókone
itúkea hó'eke motovâti kasása'ikopeovo. Êno po'ínuhiko koekúti kuteâti kókoyuse kíxea
kipó'ikea énovope koane kóhokope êka yoko ihakúti ítuke havâva, [muhíkova ipéna].
5 Yane hara épemo'iko Jesus ne evo farîzeu yoko éskiriba:
—Na koeti ákoino itúka íhikeuhiko ne ihíkauvoti kûreinovike voxúnoekene? Vo'oku
nikó koéhiko ákoti hakâ ne kixoku kipóvo'uxeovo ûti ya hó'e ûti.
6 Ina yumopâ Jesus:
—Koati tokopóvoti neko yuho porofeta Izâiya mekúke ve'ókukenoe, itínoe ikútixapovoti
sasá'iti ya po'ínuhiko xâne. Énomone neko yutoéti koêti:
"Enepora xanéhiko, pohu koyuhó kíxoa téyeonu, itea ako malíkanu isóneuhiko. 7 Koati
hokohí kixónuti, ihíkaxotihiko ihíkauvoti ainóvoti isoneú kíxone xâne" kôe. *Izáiya 29.13*
8 Ako itíkoake ne páhoenopi Itukó'oviti. Ainovó koe kixoku itúkeovo xâne yara kúveu
mêum hekónoe —kíxoane.
9 Ina kixovókoxopamaka Jesus neko evo farîzeu yoko éskiriba:
—Koati yahúkotinoe ya kiríki ne ihíkauvoti ukeâti xoko Itukó'oviti motovâti hekópi
isoneú kixíneake ne ihíkauvoti. 10 Vo'oku hara koêti yútoe Muîse, nókone xâne itúkea:
"Tiyánoe yá'a yoko yêno" kôe. Ina koe'íkomaka: "Konókoti koépekeokono ne vaheréxoti
yuhó'ino há'a itukovo êno" koémaka. 11 Itea hara koe íhikexinoe: Enepone tiûketi mani
huvó'oxope há'a itukovo êno, motóva xâne koyúhoino há'a yoko êno itúkeovo Korôbaum,
tiûketi poréxoke Itukó'oviti. 12 Yane ákoneikopo okónokoa kátarakea há'a, áko'o itukovo
êno. 13 Yane ákonemaka itúkokonoke ne emo'u Itukó'oviti vo'oku isoneú kixíneake ne
ihíkauvoti, enepone íhikexoke xanéhiko. Enómaka po'ínuhiko koekúti ítikenoe kuteâti
—kíxovokoxoane Jesus.

Úkeaku vaherévokoti
Mt 15.10-20

14 Ina ihaxíhikopamaka Jesus neko êno xâne. Hara kíxovokoxoa:
—Yakámokenonu uhá ketínoe maka yéxanenoe iséneunoa ra yûnzo: 15 Ako ápahuina
koekúti urúkovoti xoko xâne motovâti ikópiti'ikea, itea enepone koekúti ipuhíkeati
xokóyoke hainápo, énomone ikopíti'ikoa. 16 [Koêkuti kamoâti ra yûnzo, ivávaka] —
kíxovokoxoane.

17 Pihopeâne Jesus ne xanéhiko, ûrukopovo ovokútike. Yane épemo'ikoane íhikauhiko
koeku íhokoake ne yuhómeku. 18 Ina kixovókoxoa Jesus:
—Ákonoekopomaka yéxa kixó'ekone? Ákoikopo yéxanoe ákoyea ápahuina koekúti
urúkovoti xoko xâne motovâti ikópiti'ikea? 19 Vo'oku ako ûrukapu isóneuke, itea okóvoike
yónea ina ipuhíkopomaka —kíxovokoxoane.
Ya kuteâti koêku neko yuho Jesus, iyúseo isóneunoa ne uhá koeti kó'iyeovoku
nikokónoti motó'iyeova níkeokono. 20 Ina kixovókoxopaikomaka:
—Itea enepone ukeâti xoko xâne hainápo, énomoneoxo ikopíti'ikoa. 21 Vo'oku isóneuke
xâne úkea ne váherehiko âha itúkea, kuteâti ikópiti'ikopeovo ya kapinehí kíxea xâne ákoti
itukapu koati múxone yoko oméxea koane koépekea. Kúteanemaka ne aúpu'ikea yêno
áko'o itukovo îma, kapíneti ákoti itukapu koati múxone. 22 Ina keno'ókomaka ne ixómoyea
ipúpakinoa isóneu kahá'ayea îrikuxea, koane kahá'ayea váherexea ítukeino po'i xâne,
koane semékekexea. Kúteanemaka koêku ne ákoyea sayá'ikapeapa ne váhere úhepune
mûyo vo'oku kahá'ayea sêno, koánemaka ne poé'aino isóneu po'ínuhiko xâne vo'oku
íyokeova ítukevo, yoko ikópiti'ikea iha po'ínuhiko xâne, koane kapáyasokopeovo, yoko
po'inuhiko kixoku koésayu'ixea itúkeovo, kuteâti kixoku itúkeovo xâne ákoti isóneu. 23 Heú
koêti ra váhere itukeôvoti, aínovo ukeâti isóneuke xâne, yoko énomoneoxo ikopíti'ikoa —
kíxovokoxoane.

Sêno ukeâti po'i poké'e
Mt 15.21-28

24 Ipuhíkopeane Jesus neko óvoheixoku, pihóne ya poké'e xe'ókuke ne pitivókohiko
koéhati Tîru [yoko Sîdom]. Simoáne, ápe ovokútiya ûrukovoku. Ako akáha'a ápeyea exoâti
símea, itea ako oxéne ákoyea éxakana. 25 Yoko ápe sêno apêti ihíne ûroevo ndémoniu.
Eyekóxoane sêno símeane Jesus, pihóne xokóyoke. Yane ipuyuké kó'iyeane nonékuke.
26 Yoko haina jûdeu ne sêno, koati seno sirufinísea. 27 Ina epêmo Jesus kópuhikopinoa
ndémoniu urúkeovati ihíne. Itea hara kíxoa Jesus:
—Konókoti imátaxeovo inúxotike xe'éxaxapa ne koati ko'óvokuti. Vo'oku ako yusíka
véyeokono itátane pâum, nika xe'éxaxapa ne koati ko'óvokuti, ina parexákana ne
kálihunoe tamúku.
28 Ina yumopâ neko sêno:
—Kaná'uteoxo Unaém. Itea enepone kálihunoe tamúku opékuke mêsa, níkoamaka ne
íhone nika kalivónohiko.
29 Ina kixopâmaka Jesus:
—Vo'ókuke ra yiûho, ipúhikopeane ndémoniu ne ihine îti. Motóvane pihépi yóvokuke
—kíxoane.
30 Yane pihópone neko sêno. Seopóne óvokuke, inú'ikopane ne ihíne tunukúxovoti
ípeke. Yoko ipúhikopeane ndémoniu.

Unatípo neko hóyeno mókere ákotimaka panâpu koyúhoyea

31 Yane ipúhikopeane Jesus ne xe'o Tîru. Vekó koépo ya Sîdom. Tarú'uxopamaka ne
poké'e iháxoneti Yehí Koeti Pitivóko koeku yonópea ya Mar-na Ngalíleya. 32 Yane ápe xâne
omotíhiko hóyeno mókere ákotimaka panâpu koyúhoyea xoko Jesus. Épemohiko Jesus
ípihea vô'u tutíkuke ne hóyeno. 33 Yane ahikú kíxoa Jesus xoko ákoyeaku koati xâne, ina
ipího vô'u kenókuke neko hóyeno. Yane kaláka'ikomaka vô'u ya hô'o ina ipíhoa nenékuke
ne hóyeno, 34 ínamaka komômo vanúke xaneâti ínayea ómixekovo koane "Efáta" kíxea.
(Yoko "imíhe'akapane" koêti neko emo'úti.)
35 Énomone yanê'e, kamópone neko hóyeno. Ákone itopeâti nêne. Ponópovone
koyúhoyea.
36 Ina ixikó'okoa Jesus ne xanéhiko ákoyea okóyuhoa ne koekúti. Itea koeku í'ixiko'o kíx-
oixea ákoyea okóyuhoahiko, inamá'axone koyuhoâhiko. 37 Enepohikone xâne eyekóxoati,
yupíhova iyúpaxeova koane kó'iyeahiko:
—Imáko yupíhinovo unako ítuke! Ituko kamópea mókere, koane ítoa ponópea koyúho-
pea ne ákoti okoyúho —koénehiko.

8

Pí'ape kohíyako nika êno xâne ne Jesus
Mt 15.32-39

1 Yaneko káxehiko ho'úxopinovomaka Jesus ne êne xâne. Yoko ako nikokónoti nikáhiko.
Yane ina ihaxíhikoa Jesus ne íhikau, hara kíxovokoxoa:
2 —Ngóseanane ra xanéhiko vo'oku ákone nikáhiko. Yoko mopó'apene káxe óvo-
heixohiko njokóyoke kó'oyene. 3 Enepo mbahukápahiko pihópea óvokuke ákoti níka,
ikoróhikoatimo hímakati xenékuke. Yoko anéye xapákuke koati ákoti malîka úkeaku.
4 Ina kixôa íhikauhiko:
—Ná'ikopomo vínixoponea nikokónoti motovâti koímataxeahiko yara mêum ákoti
apêti?
5 Ina kixovókoxopamaka Jesus:
—Ná'ikopo yé'aye pâum apêti yâyeke?
—Seti kôe —kíxoane íhikauhiko.
6 Yane pahúkoane Jesus ivátahikea poké'eke ne xanéhiko, ina veyôa ne seti koeti pâum,
ina ikoró'ixovo xoko Itukó'oviti.
Yane honó'ekexoane, ina porekéxoa ne íhikauhiko. Koane íhikauhiko, pôrekexoamaka
neko xâne. 7 Ápemaka kali ye'á koeti kálihunoe hôe. Yane íkoro'ixinovamaka Jesus xoko
Itukó'oviti ina pahukôa neko íhikauhiko pôrekexea ne xanéhiko. 8 Heú kôe neko xanéhiko
níkea koane imátaxeovohiko. Ina itixópa íhikauhiko Jesus neko itátanehiko nikokónoti
haxâti, kopúhikopoikomaka seti koeti sésta. 9 Yoko itóponomea koaturu koeti mili hóyeno
yanekôyo. Yane ina pahukópa Jesus pihópea neko xanéhiko.
10 Kene Jesus yoko íhikauhiko, ivu'íxopo vatéke yonópoti poké'e koéhati Ndaumanúta.

Epêmo Jesus iyupánevoti ukeâti vanúke ne farizeuhiko
Mt 12.39; 16.1-4

11 Ápehiko farîzeu, enepone teyonéti hó'eke jûdeu, yuhó'ixoponoti Jesus, oposí'okovati.
Koati kaha'aînoatihiko pahúkeovo ya yumópope, épeminoake itúkea iyupánevoti hoénax-
ovope itúkeovo xoko Itukó'oviti úkea ne xunáko. 12 Yupíhova ikótivexea Jesus isóneuke,
xaneâti ínayea ómixekovo ina kôe:
—Na koeti épemino kahá'ayea noíxea iyupánevoti ra xanéhiko apêti yara káxehiko
símokune ûti kó'oyene? Koati emo'úti ra yunzó'inopinoe: Ákomo ápahuina iyupánevoti
noíxone índukeinoa —koéne.
13 Yane kurí kíxoanehiko Jesus. Ivú'ixopo vatéke, pihópoti poixô'oke neko mar.

Íhokoa Jesus kohiyákopeti ne kixoku itúkeovo farîzeu yoko Êrodi
Mt 16.5-12

14 Yoko notú koene okóvo ómea po'i pâum ne íhikauhiko Jesus. Pohu poéha koxe'u pâum
vatékenake, koékune, ako po'ínu. 15 Ina ihíkaxoa Jesus ne íhikau, hara kíxovokoxoa:
—Neíxapunoe, yokóhiyanavoa ne kutí koeti kohiyákopeti pâum, ánahixope farîzeuhiko
yoko Êrodi —kíxovokoxoane.
16 Yane turíxovone yúho'ixeokoko ne íhikau Jesus vo'ókuke ne yûho. Hara kixókoko:
—Koatímea vo'oku ákoyea pâum vómone kó'inoneye yûho —kixókokohiko.
17 Yoko exó kíxea Jesus koêku ne isóneuhiko. Hukinóvoti kíxovokoxea:
—Na koeti ixómoino yího'ixokoko vo'oku ákoyea pâum yómonenoe? Âvonoe yéxina
iséneu? Koane âvomaka yéxanoe koêku ne yûnzo? Imáko tiú'ino iséneunoe! 18 Ápe yûke
itea ako koati ínixi. Ápemaka kîno itea ako koati kémi. Ákonenoe puyákapanapa yokóvo
19 yé'akeye sésta puhí koeti itátane haxa nikokónoti ítixeponenoe, enepo nzono'ékexoa
neko singu koeti pâum xapa singu koeti mili xâne?
Ina kixoáhiko:
—Nduse kôe.
20 Ina kixovókoxopamaka Jesus:
—Kúteanemaka koêku nzono'ékexoa neko seti koeti pâum xapákuke neko koaturu koeti
mili xâne, námaka yé'aye sésta kepúhiupo yane itátane haxa nikokónoti?
Ina yumopâhiko:

—Seti kôe
[21] Ina kixovókoxopamaka Jesus:
—Kóyeanemea âvoyea yéxinanoe iséneu? —koéne.

Koitóva Jesus ne komítiti íhae Mbetâsaida
[22] Yane simónehiko ya Mbetâsaida, kali ipuxóvokuti. Ina apê xâne omoti hóyeno komítiti xoko Jesus, epemoâtihiko ípihea vô'u tutíkuke neko komítiti. [23] Yane namú kíxeane Jesus vô'u ne hóyeno hirikôa meúkeke yane ipuxóvokuti, ina ipiho hô'o ukékuke ne hóyeno koane ípiheamaka vô'u tutíkuke. Yane hara kíxoa:
—Ápe koêkuti ínixene?
[24] Ina komomâ hóyeno koane turíxeovone ínixopea. Hara kôe:
—Íninjo xanéhiko yonôti, itea kutí kó'inonu xuve tikóti —kíxoane.
[25] Ina ipíhopamaka Jesus ne vô'u ukékuke neko hóyeno. Yane turíxovone unátipea ínixopea. Koati unatípotine, koane ínixopea uhá koêti. [26] Ina pahukôa Jesus ponó koépea óvokuke ákoti vekapâ ne ipuxóvokuti.

Koyuhôa Pêturu itúkeovo páhoe Itukó'oviti koíteovovi ne Jesus
Mt 16.13-20; Lk 9.18-21
[27] Yane pihóne Jesus yoko íhikauhiko xapa kálihunoe ipuxóvokuti ovoti xe'o Sezâreya, enepone pitivóko óvoku Filípi pahúkea. Ya xenékuke, hara kíxovokoxoa Jesus ne íhikauhiko:
—Kutimea íkutixanu ra xanéhiko?
[28] Ina yumopâ íhikauhiko:
—Ápe koyúhoti itíkivo Xuaum Mbátita iyukópovone. Kene po'ínuhiko, koyúhoa itíkivo Îliya iyukópovone. Kane po'ínuhiko koyúhoa itíkivo porófeta koyúhoti emo'u Itukó'oviti mekúke iyukópovone —kíxoane. [29] —Kene itínoe, kuti keyúho indúkeova?
Ina kixôa Pêturu:
—Iti Mésiya, enepone páhoe Itukó'oviti koíteovo xâne —kíxoane.
[30] Ina ixikó'okoahiko Jesus ákoyea xâne koyúhoinoake nê'e.

Koyuhôa Jesus ivókeovomo yoko ukópeamo xapa ivokóvoti
Mt 16.21-23; Lk 9.22
[31] Ina turixóvo íhikaxea Jesus ne íhikauhiko. Hara kíxovokoxoa:
—Konókotimo yupíheovo ngoítoponeovo kotíveti, undi íhae vanúke ikútipasikoponovoti xâne. Ákomo akútiponu ne tutíhiko viyéno jûdeu, koánemaka ne payásotihiko sasedóti inuxínoti xanena ûti hó'eke, yóko'o ne ihíkaxotihiko yútoe Muîse, enepohikone éskiriba. Koepékonutihikomo itea ya mopó'apeke káxe ikéne, enjepúkopotinemo ungópea xapa ivokóvoti —kíxovokoxoane.
[32] Koati kouhápu'ikinoati Jesus kixókonokumo. Yane ahikú kíxoane Pêturu, ina kixôa ákoyea yusíka kó'iyeaneye kuteâti koêku ne yûho. [33] Ina inonéxinova Jesus ne íhikauhiko koane sayá'ikea Pêturu. Hara kíxoa:
—Yahíkuxipunu Satanaé! Vo'oku haina ukeâti xoko Itukó'oviti ne iséneu, itea koati kuteâti kixoku ko'ísoneuyea xâne yara kúveu mêum —kíxoane.

Nókone kó'iyea ne hokoti Jesus
Mt 16.24-28; Lk 9.23-27
[34] Yane ítaikoane Jesus neko êno xâne koánemaka ne íhikauhiko ahí'okeovaxo ina kixovókoxoa:
—Enepone kahá'ati hókeonu, ako yusíka yuíxeovo koúhepekea kóyeku yara kúveu mêum. Konókoti hókeonu ya usó koyêti ínonexinovo tiú'iti koekúti, kuteâti koeku xâne koinópoti kurúhuna iyonókonone xoko kurúhuxokonoku. Yane kená'akane ingéneke. [35] Vo'oku enepone xâne yuixóvoti koúhepekea kóyeku yara kúveu mêum, evókoatimo ne mani unako koépoku xoko Itukó'oviti. Itea enepone xâne usó koyêti évokea úhepeko kóyeku yara kúveu mêum vo'ónguke epó'oxo vo'ókuke ne inámati ihíkauvoti yûnzo, énomonemo unatî koépoku xoko Itukó'oviti.

36 Kutí'ikopo itópoino xâne usó kó'iyea apeínoati yara kúveu mêum itea evókoti mani
unako koépoku xoko Itukó'oviti? 37 Ápeikopomea koekúti yara kúveu mêum motovâti
ko'ésa'iyea mani unako koépoku xoko Itukó'oviti? 38 Yoko koêkuti teinónuti koane
teinoâti ra emó'um nonékuke xâne kûrivokoevo ákoti opoéha isóneu ikéneke Itukó'oviti,
enepohikone vaheréxotimaka kióxku itúkeovo, simóvotimo káxe ndeínoakumo, undi íhae
vanúke ikútipasikoponovoti xâne. Koati énomonemakamo ngíxoaneyehiko yaneko káxe
ngayukápapu enepo naixápakananemaka indúkeovo hána'iti ihayú'iuti kuteâti koeku
Itukó'oviti Nzá'a, koêkumaka xanépeonuhiko sasá'iti ánju, enepone ovóxehiko Itukó'oviti
ukeâti vanúke —kíxovokoxoane.

9

1 Ina kixovókoxopaikomaka Jesus:
—Koati emo'úti ra yunzó'inopinoe: Anéye xepákukenoe âvotimo ivakápu koeku âvoyea
naixa xunákomo natíxea Itukó'oviti xapa xâne.

Ipokóvo koeku Jesus nonékuke evo Pêturu
Mt 17.1-8; Lk 9.28-36

2 Sei koe káxe ikénepo, xánea Jesus ne Pêturu, Teâku yoko Xuâum oúke koati hána'iti
mopôi. Aínovonehiko, ako po'i xâne kapákuke, ina ipokóvo koêku ne Jesus nonékuke-
hiko. 3 Enepone ípovo Jesus ú'uhahi kóyene koane hóhopu-hóhopu kóyene. Ako
kipóheoti yara kúveu mêum iotâti kohópu'ikea ne kipóhiu kuteâti hopú'iyea neko ípovo.
4 Yane apé kó'inoane Îliya yoko Muîse, enepohikone koyúhoti emo'u Itukó'oviti mekúke
yuhó'ixotihiko Jesus. 5 Ina kôe ne Pêturu:
—Ihikaxotí, koati únati vápeyea yâye. Poéhane vitúkinopinoe hú koêti mopo'âti
kálihunoe péti. Poéhamo ítike, koane poéhamo ítuke Muîse koane poéhamo ítuke Îliya.
6 Itea mayane koyuhohí koêti ne Pêturu. Akó'oti koati éxea mani yûho vo'oku
yupíheovohiko píkea. 7 Yane apé koene kapási rama'úxoatihiko koane emo'úti inu'íxoati
xapákuke ne kapási. Hara kôe:
—Énomone Nje'éxa râ'a ákoti omotóva ongóvo. Yakámokenoyinoe yûho —koéne.
8 Ina noiméxo ne íhikau Jesus xêrerekuke itea áko'oponehiko ne po'i noíxonemeku.
Poéhapoane Jesus noíxo.

Yuho Jesus koeku Îliya
Mt 17.9-13

9 Koeku ukópea oúkeke ne hána'iti mopôi, hara kíxoa Jesus ixíko'okeahiko ne íhikauhiko:
—Hákoxovo keyuhoânoe ne neíxone njokóyoke, imókonemo simapúne káxe en-
jépukopeakumo ungópea xapa ivokóvoti, undi íhae vanúke ikútipasikoponovoti xâne —
kíxoanehiko.
10 Koáne, itúkoahiko neko yuhó'inoa Jesus. Ako okóyuhoahiko, itea yúho'ixopokoko
kaha'âti éxea kixó'ekone ne yuho Jesus, enepone "enjépukopeakumo ungópea xapa
ivokóvoti" koêti. 11 Ina kixohíko Jesus neko íhikau:
—Ná'ikopo koeti koyúhoinoa ihíkaxoti yútoe Muîse, enepohikone éskiriba, kónokea
itúkeovo Îliya inuxómo símea?
12 Ina yumopâ Jesus:
—Kaná'uteoxo símea ne Îliya inúxotike kóyuseyea uhá koêti. Itea na kó'inoaye iséneu
ne emo'u Itukó'oviti koyúhoinoake kónokea enó'iyeamo koítoponeovo kotíveti ne íhae
vanúke ikútipasikoponovoti xâne koane yupíheovomo púveovokono? 13 Koati ngixópiti-
noe símeane ne Îliya, epó'oxo itúkoa xanéhiko uhá koêti ne âha kíxea kuteâtimaka koeku
yutóxeovo emó'uke Itukó'oviti mekúke —kíxovokoxoane Jesus.*

Koitóva Jesus ne homoêhou úroevo ndémoniu
Mt 17.14-21; Lk 9.37-43

---

* 9:13 Enepone "Îliya" koêti, yokómoma xoko Máteu 17.11-13 xoko koyúhovoku itúkeovo Xuaum Mbátita kixó'eko ne Îliya koêti.

[14] Ya koeku káyukopeovohiko evo Jesus xapákuke neko po'ínuhiko íhikau, noíxonehiko
koâti ákoti yumaxápu xâne yakuku-yakukú kixeâti ne íhikauhiko ixómoti yumopókoko,
koánemaka ne éskiribahiko, enepone ihíkaxoti yútoe Muîse. [15] Noixóne Jesus neko
êno xâne, iyúpaxovohiko ina ehahíkinova yúhoikoponea. [16] Yane hara kíxoa Jesus ne
éskiribahiko:
—Na koeti ixómoino yimópokokonoe? —kíxoane.
[17] Yane apé koéne kixoti Jesus xapákuke neko êno xâne:
—Ihikaxotí, omândi ne nje'éxa xikóyoke. Ako okóyuho vo'oku urúkovati ndémoniu.
[18] Koêkuti óvoku enepo komohêa ndémoniu, íkorokoa poké'eke. Yane puvahíxotine pâho
koane ínayea ngarútutukexo ôe koane muyá'iyea koxé'u. Émbemoane ne íhikeuhiko
kópuhikopea itea ako íta.
[19] Ina kôe ne Jesus:
—Imáko itúkinovo tiú'iti kutípea ra xanéhiko yara káxehiko kó'oyene! Ná'ikopomeamo
nzunóko óvonzeixea xepákukenoe? Ná'ikopomeamo nzuhóko índea ákoyeanoe
yakútiponu? Yámane yâkeneye ne homoêhou —kíxoane.
[20] Ina omâhiko xoko Jesus. Ehá'axo noixo Jesus neko homoêhou, ako íyuhixa ndémoniu
koyúyu'okea. Yane íkorokovone neko homoêhou poké'eke koane kohókororokexoevo
poké'eke koane puváhixea páho. [21] Ina kixôa Jesus há'a ne homoêhou:
—Na yé'aneye xoénae koéneye ra xi'íxa?
Ina yumopâ neko hóyeno:
—Ukeátine kalihâ'iko. [22] Enóne kûriukeyea yúku koane kûrino'ekea úne kaha'âti
koépekea. Itea enepo itêa keítivoa, yokóseanavi, hivá'axavi —kíxoane.
[23] Ina kixôa Jesus:
—Yépemonuikomaka índea ngoíteova? Enepone xâne kuvovónuti, uhauhá kôe koú-
sokinokonoa —kíxoane.
[24] Yane kóhonokone emó'u ne ha'a homoêhou. Hara kíxoa:
—Nguvóvopi, itea kirí'uxinanu ngúveovopeoxo —kíxoane.
[25] Noixoâne Jesus éhahikeovo ne xanéhiko xokóyoke, sayá'ikoa ne ndémoniu. Hara
kíxoa:
—Iti ndémoniu mokeréxoti xâne konae ákoti ikayúhaxa, mbahúkopi ipíhikopi ra
homoêhou, koane hákone keyukópinova —kíxoane.
[26] Ina vaûko ne ndémoniu xaneâti koati xúnati koyúyu'okea ne homoêhou koeku
ipúhikopea. Yane kutí koéne ivokóvotine ne homoêhou ipuhíkopeane ne ndémoniu.
Énomone enó'ino xâne "ivókovone nê'e" kixoâti. [27] Itea namú kíxeane vô'u Jesus
huvo'óxoa exépukopea. Yane exépukopone ne homoêhou.
[28] Ikénepoke, enepo urúkopovone ovokútike ne evo Jesus, yoko ainóvotinehiko, hara
kíxoa íhikauhiko:
—Námea koeti ákoino víta kópuhikopea ûti ne ndémoniu?
[29] Ina yumopâ Jesus:
—Enepora kó'iyeovoku ndémoniu, ako kopúhikopati ákoti itukapu ya orásaum [yoko
jejuá kó'iyea] —kíxovokoxoane.

Koyuhópamaka Jesus ivókeovomo yoko exépukopeamo
Mt 17.22-23; Lk 9.43-45

[30] Ina ukopóno ne evo Jesus. Ngalíleyake vekópo, itea akó'oti akahá'a Jesus éxeokono
óvoheixoku [31] vo'oku kahá'ayea íhikaxeako íhikauhiko. Yane hara kíxovokoxoane:
—Nguri'ókokonotinemo xunako xanéhiko, undi íhae vanúke ikútipasikoponovoti xâne,
yane ínamo kaepékanuhiko, itea mopó'apeke káxe ikénepo, enjepúkopotinemo ungópea
xapa ivokóvoti —kíxovokoxoane.
[32] Itea ako éxina isóneu íhikauhiko Jesus neko yûho koane píkoahiko épemo'ikea.

Kixoku itúkeovo ne ínixone Itukó'oviti itúkeovo koati payásoti
Mt 18.1-5; Lk 9.46-48

[33] Ina seopâmaka evo Jesus ne pítivokona Kafanâum. Koeku seópea óvokuke ina
kixovókoxoa Jesus ne íhikauhiko:

—Na koeti yimópinokokonoe xenékuke?
34 Itea ako yumápahiko, yunukú koénehiko vo'oku kahá'ayea éxea itukóvotiye ne koati
payásoti xapákuke yumópinokokoke xenékuke. 35 Yane ivátakone Jesus koane iháxihikea
ne nduse koeti íhikau ahí'okeovaxo, ina kixovókoxoa:
—Enepone kahá'ati itúkeovo koati payásoti ya uhá koêti, konókoti ikálihuxopeovo yoko
itúkeovo ovoxe uhá koêti —kíxovokoxoane.
36 Yane ina hiriko kalivôno ne Jesus nonékukehiko koáne nú'uxea koeku kó'iyea:
37 —Itukovo apêti kalivôno kuteâti ra kalivôno yâye njokóyoke, koêkuti itukínoati únati
vo'ónguke, undímaka kixóneye. Yoko koêkuti ikxónutineye, haina ûndi kixóneye itea
enepone Pahukónuti yara kúevu mêum kixóneye —kíxovokoxoane.

Ako omótova ápeyea xâne púvone ûti
Lk 9.49-50

38 Ina kixôa Xuâum:
—Ihikaxotí, ápe hóyeno noíxone ûti kopúhikopoti ndémoniu ya ihéke, itea sayá'ikoa ûti
vo'oku ákoyea itúkapu xáneheixone ûti.
39 Ina kixôa Jesus:
—Hákonoeni seya'íkoa, vo'oku ako xâne itúkoti iyupánevoti ya inzáke koyúhotimo
ákoyea aúnandi ikénepoke. 40 Enepone xâne ákoti akapá'avi, koati huvo'óxoviti nê'e.
41 Koati emo'úti ra yunzó'inopinoe: Enepone xâne porexópitinoe enovópeti puhí koeti
úne ya inzáke vo'oku itíkivo hokónuti, ákomo kalíhuina évokea námoepo xoko Itukó'oviti
vo'ókuke —kíxovokoxoane Jesus.

Koímaiti pôreu ne váhere kixovókuti
Mt 18.6-9; Lk 17.1-2

42 Ina kixovókoxopamaka Jesus:
—Enepo áva xâne vaheréxoti ítuke, itávokinoke hókeonu ne póhuti xapákuke ra
kálihunoe kutipónuti, yusikóneni iká'akeokono êno pú'iti mopôi anúkuke tumúneke
koésayu'ixea isóneu po'i xâne, ínani kuriná'ekakana úneke ya mar maka hákone
koesáyu'ixea isóneu. 43 Enepo itukapu veô'u váherexino ítike, yusikóneni titúki motovâti
ákoyea váherexa ítike. Mani unatíne ákoyea poixo'o veô'u yenópi vanúke, yaneko
usokó kó'iyea veô'u itea yenópoti ipihóponovokutike xapa yúku ákotinemo ípukeovoku,
[44 óvokumaka kanêti ixómoti níko muyôti yoko yúku ákotinemo ípukeovoku.] 45 Koáne,
enepo itukapu hîvi váherexino ítike yusikóneni titúki motovâti ákoyea váherexa ítike.
Unatíne ákoyea poixo'o hîvi yenópi vanúke yaneko usokó kó'iyea hîvi itea kirikópokonoti
ipihóponovokutike, [46 óvoku kanêti ixómoti níko muyôti yoko yúku ákotinemo ípukeo-
voku.] 47 Enepomaka itukapu yûke váherexino ítike, yusikóneni meréki, motovâti ákoyea
váherexa ítike. Unatíne yenópi natíxokuke Itukó'oviti ya vanúke ákoti poixo'o yûke,
yaneko usokó kó'iyea yûke itea kirikópokonoti ipihóponovokutike, 48 óvoku kanêti ixómoti
níko muyôti yoko yúku ákotinemo ípukeovoku —kíxovokoane Jesus exókoatihiko kónokea
ákoyea íyuhixapapu sayá'ikopeovahiko ne váhere ítuke.
49 Ina kixovókoxopaikomaka Jesus:
—Vo'oku uhá ketínoe, konókoti víki tiú'itike koekúti kuteâti koeku tiveko yúku, maka
itíkapune kuteâti únati ánahi nikokónoti kuteâti koeku yúki. 50 Koati únati koekúti ne
yúki itea enepo auké'e taú'iko, ákone oxéne aúkopinokono taú'iko. Hane yákoeneye
kuteâti koeku koâti únati yúki kouhékoti xánena, koane aúhepeinokokomaka iséneu ákoti
yakapákaka —kíxovokoxoane Jesus.

10

Koeku kuríkoti yêno
Mt 19.1-12; Lk 16.18

1 Úkeane pího ne Jesus ya Njúdeya poixô'oke húveona Njôrdaum. Ho'úxopinovamaka
êne xâne. Yane íhikaxoanemaka Jesus kuteâti kixoku itúkeovo ho'uxínova êno xâne.
2 Ina ahi'ókovomaka Jesus ne farîzeuhiko, enepone yuixóvoti hókea yútoe Muîse, koane
épemo'ikeahiko, kaha'aînoati pahúkeovo ya yumópope. Hara kíxoahiko:

—Motóva kuríkea yêno ne hóyeno?
3 Ina yumopâ Jesus:
—Ná'ikopo kó'eye páhoe Muîse itúkeokono ya yútoeke?
4 Ina yumopâhiko:
—Poréxoa Muîse ápeyea koyuhópeti kotuyôpoti îha itúkeovo koyenókokotihiko motovâti kuríkea yêno ne hóyeno —kíxoanehiko.
5 Ina kixovókoxopamaka Jesus:
—Yutóxinoake Muîse nê'e vo'oku tiú'ikonoe yomíxone. 6 Itea inâ apê ra mêum, itúkoa Itukó'oviti ne pi'âti, hóyeno yoko sêno. 7 Énomone kuríkino há'a yoko êno ne koyénoti [motovâti komúxoneyea yêno]. 8 Yane koati póhupotine ne pi'âti. Ákonemo apí'a. Koati póhupotine. 9 Koeku koyúhoyea Itukó'oviti poéhapeane ne pi'âti, ako yusíka ápeyea xâne haxakópati —kíxovokoxoane Jesus.
10 Koeku seópeahiko óvokuke, épemo'ikopo Jesus ne íhikauhiko koêku ne yuhómeku.
11 Ina kixovókoxoa Jesus:
—Enepone kuríkoti yêno ina okoyénopomaka po'i sêno, ya xoko Itukó'oviti koati aupú'ikoati ne inúxoti yêno. 12 Kúteanemaka xoko sêno kuríkoti îma, enepo oko'ímapo po'i hóyeno, ya xoko Itukó'oviti koati aupú'ikoati ne inúxoti îma —kíxovokoxoane Jesus.

Epemínoa Jesus ne kalivónohiko unako koêku xoko Itukó'oviti
Mt 19.13-15; Lk 18.15-17

13 Yane ápe xâne omotíhiko kalivôno xoko Jesus motovâti ípihea vô'u tutíkuke, itea sayá'ikoa íhikauhiko Jesus. 14 Noixoâne Jesus, yupíhova ákoyea aúhepe isóneunoa. Hara kíxovokoxo íhikau:
—Síkeane kenó'okea ne kálihunoe kalivôno njokóyoke. Hako seya'íkoa, vo'oku kuteâti koeku usó kóyeyea kenó'okinonu râ'a, énomonemaka kónoko kó'iyeaneye ne xâne yonópoti natíxokuke Itukó'oviti. 15 Koati emo'úti ra yunzó'inopinoe: Enepone ákoti akahá'a íkutipasikeovo kalivôno ya usó kóyeyea kenó'okinonu, ákomo kalíhuina yonópea natíxokuke Itukó'oviti vanúkeke —kíxovokoxoane.
16 Ina namukoâhiko Jesus neko kalivónohiko, koane ípihea vô'u tutíkuke epemínoati unako koêku xoko Itukó'oviti.

Inámatiko hóyeno iríku
Mt 19.16-30; Lk 18.18-30; 1 Tm 6.6-10; Tk 5.1

17 Koeku ukóponea ne evo Jesus apé koene hóyeno ehakínovati. Ipuyuké koéne nonékuke Jesus ina kixôa:
—Ihikaxotí, iti koati únati. Kutimea ngónoko indúkea motovâti ómbea xoko Itukó'oviti ákotinemo hunókoku?
18 Ina kixôa Jesus:
—Yéxoakopomea kixó'ekone yiûho keyuhónumeku indúkeovo únati? Vo'oku ako po'i únati ákoti itukapu Itukó'oviti. 19 Yéxoa ne páhoenokono xâne itúkea yútoeke Muîse, enepone koêti: “Hako kepéko. Hako yaupú'iko po'i xâne kepiné'iyiti yêno. Hako yomêxo. Hákomaka itikóheo koeku po'i xâne. Hako simikíkixino po'i xâne, yoko tiya yá'a koane yêno” koêti —kíxoane Jesus.
20 Ina kôe ne hóyeno:
—Ihikaxotí, heú ngíxoa indúkea nê'e ukeátine ngalivónoxoiko —koéne.
21 Yane pono-ponó kixínoane ûke Jesus xaneâti ákoyea omótovoa okóvo, ina kixôa:
—Poéhaiko koekúti nékone itíki. Yakávaneponoa uhá koêti ne apeínopiti, ina perekéxa xâne ákoti apeínoati ne ésa'i. Yane apêtimo apeínopiti vanúkeke, ina kina'áka ingéneke hékinu —kíxoane.
22 Itea ako aúhepea isóneunoa neko yuhó'inokono. Yupihovó kôe isóne'ekeovo koeku pihópea kama'âti neko êno apeínoati.
23 Ina komomâhiko Jesus ne íhikauhiko koane kíxovokoxea:
—Imáko itúkinovo tiú'iti yonópea natíxokuke Itukó'oviti vanúkeke ne xâne iríku —kíxovokoxoane
24 Iyúpaxeova íhikauhiko neko yûho. Yane káyukopinoamaka Jesus kíxovokoxea:

—Itínoe kutí ngíxone nje'éxaxapa, koati tiú'itimo yonópea natíxokuke Itukó'oviti vanúkeke ne xâne [kuvóvoti ênoti apeínoati]. [25] Ako'óneni oríko vékea kámelu xoko kali ihínone tôpe uhe'ókopeti, yane yonópea natíxokuke Itukó'oviti vanúkeke ne xâne iríku —kíxovokoxoane.

[26] Yupihovó koéneoxo iyúpaxeova íhikauhiko ne yuho Jesus koane kíxeokoko:

—Kutí'ikopomeamo motovâ itúkeovo koítovone Itukó'oviti koane yonópea xokóyoke? —kixókokone.

[27] Yane pono-ponó kixínoane ûke Jesus koane kíxovokoxea:

—Enepone ínixone xâne itúkeovo yupihóvoti tiú'iko, ako átiu'i xoko Itukó'oviti, vo'oku ako ápahuina koekúti ákoti itâ itúkea ne Itukó'oviti.

[28] Ina kixôa Pêteru:

—Kurí kíxoa ûti ne uhá koeti koekúti koeku hókeopi ûti.

[29] Ina yumopâ Jesus:

—Koati emo'úti ra yunzó'inopinoe: Ako ápahuina xâne ákoti okotíxo ítukevo vo'ónguke koane vo'ókuke ra inámati ihíkauvoti ínzikaxone ákotimo námoepo vo'ókuke. Enepone ákoti okotíxo óvoku, po'ínuhiko, ênо, há'a, xe'éxaxapa, áko'o itukovo poké'exa, [30] yupihóvatimo kurí'uxeovo yara koeku kó'oyene kuteâti ne koekúti ákoti okotíxoa vo'ónguke. Énomone kuteâti óvoku, po'ínuhiko, ênо, xe'éxaxapa, koane poké'exa. Poéhapoamo séndu anú'ukeamo námoepo yane póhutihiko koekúti ákoti okotíxoa, koane apêtimakamo kotíveti koekúti vékoku. Yoko káxehiko keno'ókoti, yonópotimo xoko Itukó'oviti ákotinemo hunókoku. [31] Itea enómo xâne teyonéti koeku kó'oyene, okópotimo ikenétike. Kene ne ákoti apayáso ovoti ikenétike kó'oyene, énomonemo itukóvoxo koati teyonéti —kíxovokoxoane Jesus.

Koyuhópamaka Jesus ivókeovomo koane exépukopeamo
Mt 20.17-19; Lk 18.31-34

[32] Koeku yóneahiko Njeruzálem, inuxó kôe ne Jesus tumúneke ne íhikauhiko. Koati iyupáxovati íhikauhiko. Kene ne po'ínuhiko xâne hokotímaka Jesus, pikóhiko. Ina ahikúxoa Jesus ne íhikauhiko yane po'ínuhiko xâne. Yane turíxovone kaúhapu'ikinoa ne kixókonokumo. Hara kíxovokoxoa:

[33] —Kó'oyene Njeruzálem vonóne, yoko nguri'ókokonoatinemo ne tutíhiko sasedóti inuxínoti viyénoxapa hó'eke, koáne ne éskiriba, enepohikone ihíkaxoti yútoe Muîse. Koati ngixókonokunemo, undi íhae vanúke ikútipasikoponovoti xâne, ínamo pahukáhiko ngoépekeokono, ínamakamo kuri'ákanu xâne ákotihiko itukapu viyénoxapa jûdeu éxoti koeku poké'exa ûti. [34] Yane koemóke'enutihikomo, apurú'okonutihikomo, koane yehepóke'exonutihikomakamo, ínamo kaepékanu itea mopó'apeke káxe, enjepúkopotimo ungópea xapa ivokóvoti —kíxovokoxoane Jesus.

Épemone Teâku yoko Xuâum
Mt 20.20-28

[35] Yane ahí'okovone Jesus ne Teâku yoko Xuâum, enepone xé'ahiko Nzebêdeu. Hara kixóhiko Jesus:

—Ihikaxotí, mani kaha'âti ûti peréxivi ne vépemopike kó'oyene.

[36] Ina kixôa Jesus:

—Kuti kehá'a indúkinopi?

[37] Ina yumopâhiko:

—Enepomo itikápapune hána'iti ihayú'iuti nâti xoko netíxoku, peréxavimo vivátakea xîririkuke payásoyea ûti, póhuti yéxopeke, koane po'ínu lepékuke.

[38] Ina kixôa Jesus:

—Ákonoe yéxa koêku ne yépemonuke. Iteâtikopomo víki ne êno kotíveti koekúti véngokuikomo? Iteâtikopomakamo ne êno kotíveti koekúti enepo yána yoúkeke kuteâti ngixókonokumo?

[39] —Êm, vitoâtimo —koénehiko.

Yane hara kíxoa Jesus:

—Vikoâteoxomo kuteâti ne véngokumo, koane yoúkekemakamo yóno ne êno kotíveti
koekúti kuteâti ngixókonokumo. [40] Itea enepone ivétaki énjopeke yoko lombékuke, haina
ûndi noivókoxoa ivatákoatimo, itea hanemo ivátakopa xâne, koúsokinovokene —kíxoane
Jesus.
[41] Yane ímaikinovo Teâku yoko Xuâum neko po'ínuhiko yehí koeti íhikau Jesus kameáne-
hiko ne épemone. [42] Ina ihaxíhikoa Jesus ne íhikauhiko ahí'okeovaxo. Hara kíxovokoxoa:
—Yéxoanenoe itúkeovo xâne inixókonoti itúkeovo payásoti pahukô xapa xâne. Koati
natínahiko exêa koêku. [43] Itea xepákukenoe, ako ákoeneye, koati pó'iti koêku. Koêkuti
kahá'ati itúkeovo payásoti xepákuke, konókoti usó kóyeyea itúkeovo yovóxenoe. [44] Koane
koêkuti kahá'ati itúkeovo koati teyonéti ya uhá koeti xepákuke, konókoti itúkeovo ovóxe
ne uhá koeti po'ínuhiko. [45] Vo'oku hainámaka nzimínoti enó'iyea ovónje kouhépekoti
ngóyeku, itea nzimínoti indúkeovo ovoxéti yoko ivóngeovo motovâti enó'iyea xâne
ngoítovone, undi íhae vanúke ikútipasikoponovoti xâne —kíxovokoxoane Jesus.

Koitóva Jesus ne komítiti íhae Njeríko
Mt 20.29-34; Lk 18.35-43

[46] Ina pího ne Jesus yoko íhikauhiko ya pitivóko koéhati Njeríko. Ipuhíkopeanehiko ne
pitivóko, koánemaka êno xâne hokó'ixoati, ápe komítiti koéhati Mbatímeu, xé'a Tímeu,
vatá koyêti xe'ókuke xêne ixómoti epêmo. [47] Kamoáne nê'e itúkeovo Jesus íhae Nazâre
hunonêa, turíxovone vaúkea. Hara koe yûho vaúkea:
—Jesus, ámoripono Ndávi, yokóseananu! —koéne.
[48] Êno xâne saya'íkoati, pahukoâti kóyunukeovo, itea inamá'axone kohonóko emó'u
kó'iyea:
—Iti ámoripono Ndávi, yokóseananu! —kóyene.
[49] Yane xe'ó kó'inoane Jesus, ina pahukôa iháxikeovo.
Ina pího ihaxíkoponoati neko komítiti. Hara kixóponoa:
—Aúhepepone iséneu. Yexépuka vo'oku iháxikopine —kíxoane.
[50] Yane xépu koéne neko komítiti, koane kurí kíxea kápana koeku píhea xoko Jesus. [51] Ina
kixôa Jesus:
—Kuti kehá'a indúkinopea?
—Ihikaxotí, ngahá'ati íninjopea.
[52] Ina kixôa Jesus:
—Motóvane pihépi. Itévone vo'oku kívivonu —kíxoane.
Énomone yaneko ôra, ínixopone, yane pihóne ikéneke Jesus.

11

Ihayú'ikokono Jesus urúkovo ya Njeruzálem
Mt 21.1-11; Lk 19.28-40; Xu 12.12-19

[1] Ye'éxoane evo Jesus ne Njeruzálem, koáne ne ipuxóvokuti koéhati Mbetefâje yoko
Mbétanea xêrerekuke kali mopôi iháxoneti Olívera, pahúkoane Jesus ne pi'âti íhikau
inúxea tumúneke [2] koane kíxeahiko:
—Pihénenoe yane kali ipuxóvokuti timúneke. Ehá'axomo símeaya, inixéponoti-
noemo xe'exa njuméntu ika'ó koyêti, âvoti ivú'ixeokonoku. Yane kíxeanoemo ne iká'o,
ínamo yamapâ yâkeneye. [3] Enepomo áva xâne epemó'ikopiti itíkoake, haramo íxea:
“Konokoâtiko Vúnae râ'a, itea kó'oyenemo pahukópinopeatimo” íxeamo —kíxoane Jesus.
[4] Úkeane pihohíko. Yane ínixoponoane ne xe'exa njuméntu ika'ó koyêti xêrerekuke
pahapéti nonékuke ovokúti. Yane kúxeoponoane. [5] Yoko xapákuke ne xâne noixoâti, ápe
kixoâtihiko:
—Kuti itíkoanoe ne xe'exa juméntu kíxeinoake?
[6] Ina yumopâhiko kuteâti páhoenoa Jesus koyúhoyea. Yane síkoanehiko omópea.
[7] Omopânehiko neko xe'exa njuméntu, ina ramaké'exoa ya kápana, yane ivú'ixoane Jesus.
[8] Êno xâne ikapákinoati kápana xenékuke, koane enómaka ipíhinoati tuti exáte oxéneke,
tétoehiko ya mêum, kouhé'ekinoati vékoku. [9] Eneponeko êno xâne tumúneke koane
ikéneke, aínovo kohonókoti yûho vaúkexea:

—Koati hána'iti ihayú'iuti rakéne. Viháyu'ika ra páhoenovi Vúnae Itukó'oviti. [10] Koati hána'iti seánakovi Itukó'oviti rakéne, enepone natixínovitimo kuteâtimaka natíxea voxú'ikene Ndávi. Koati hána'iti ihayú'iuti ne Itukó'oviti yâkonoye vanúkeke —kóyehiko.
[11] Simoáne Jesus ne Njeruzálem, pihóne ya témpulu, enepone hána'iti imokóvokuti. Uhá kíxoa Jesus komómoyea, yane káyukopovo ya Mbétanea koánemaka íhikauhiko ikéneke vo'oku hahámeyeane yanekôyo.

Koeku xuve fîgu ákoti há'i
Mt 21.18-19

[12] Yaneko po'i káxe ipuhíkopeahiko Mbétanea épekoa hímakati ne Jesus. [13] Avo malíka, noíxone xuve fîgu ênoti tûti. Ina pihoyâ noíxoponea ápeyea há'i. Simoáne, ako ápahuina há'i noíxone. Poéhane ênoti tûti apê, vo'oku âvoti simâpu kaxena kahá'ipe. [14] Ina kôe ne Jesus:
—Ukeátine kó'oyene, ákonemo véyeokonoku há'i râ'a —koéne.
Yoko kámea íhikauhiko neko yûho.

Kopúhikopa Jesus ne kavánetihiko ya hána'iti imokóvokuti
Mt 21.12-17; Lk 19.45-48; Xu 2.13-22

[15] Yane pihónehiko ne evo Jesus ya Njeruzálem. Yâkoxonoye, ûrukova Jesus ne témpulu xoko kíndana, yane kópuhihikopo xanéhiko kaváneti yoko vanéxotiya. Ina kasa'îrikea mesána neko koperáxoti xanéhiko esa'íkoti tiûketi koánemaka ivátakokuhiko neko kaváneti kurûte. [16] Yane ákonemaka síka Jesus ne xanéhiko apêti ínone vekó kíxea kíndana ne hána'iti imokóvokuti. [17] Ínamaka ihíkaxoahiko Jesus. Hara kíxovokoxoa:
—Koati apêti yutoéti emó'uke Itukó'oviti koêti: "Enepora imokóvokuti óvongu, iháx-eokonotimo óvoku itúkea orásaum ne uhá koeti xâne, koêkuti óvohikoku yara kúveu mêum" kôe, itea itíkoanenoe óvoku ómevotihiko —kíxovokoxoane.
[18] Yoko kámeane yûho ne tutíhiko sasedóti inuxínoti jûdeu hó'eke koánemaka ne éskiribahiko, enepone ihíkaxoti yútoe Muîse. Yane opósikonehiko kixoku koépekea Jesus, itea píkoahiko vo'oku heú kó'iyea xâne iháyu'ikea ne ihíkauvoti íhikaxone Jesus.
[19] Hahaméne, ipúhikopeane Jesus yoko íhikauhiko ne pitivóko.

Íhikaxeovike xuve fîgu
Mt 21.20-22; Xu 14.13; Tk 1.6

[20] Yuponíne koeku vekópea evo Jesus neko xêne, noíxoanehiko movó'oyeane ne xuve fîgu. [21] Yane puyákoponova okóvo Pêturu ne yuho Jesus vo'ókuke, ina kôe:
—Ihikaxotí, enepone xuve fîgu keyúhone ákoyeanemo akáha'i, movó'one.
[22] Ina kixovókoxoa Jesus:
—Konókoti kívivo Itukó'oviti. [23] Koati emo'úti ra yunzó'inopinoe: Enepo áva pahukoâti ra koati hána'iti mopôi áhikuxeova ne ókoku koane kuríno'ekopeova ne mar, koeku itúkeovo koati kaná'uti kutípea kó'iyeanemoye kuteâti yûho, ákoti amuyá'i isóneu kutípea, itukínokonoatimo. [24] Hukinóvoti ngíxeopinoe: Uhá koeti koêkuti yépemone ya orásaum, konókoti kitípi itíkinokonoamo, yane itikínokonoatimo. [25] Enepo itiká-noe orásaum, itukovo apêti xâne poé'ainoke iseneú, hákonoe yunakôa iséneuke ne koekúti, itea kutí íxepane ákoti kixópiku, maka katúyapinapeane Ha'a ûti íhae vanúke ne pehúnevo. [26] Itea enepomo yunakânoe iséneuke, hákoti kutí kixêa ákoti kixópiku, ákomakamo katúyapinapea Ha'a ûti íhae vanúke ne pehúnevo —kíxovokoxoane.

Epemó'ikokono Jesus úkeaku xunáko
Mt 21.23-27; Lk 20.1-8

[27] Úkeane kayukópovo ya Njeruzálem ne evo Jesus. Koeku vékea hána'itike imokóvokuti ne Jesus, pihínoa tutíhiko sasedóti inuxínoti jûdeuhiko hó'eke, yóko'omaka ne éskiriba, enepohikone ihíkaxoti yútoe Muîse, koánemaka po'ínuhiko teyonéti xapákuke tutíhiko jûdeu. [28] Hara kixóhiko Jesus:
—Na úkea ne xunakóti itíkike ra koekútihiko? Kuti porexópi kíxineye ne ítike?
[29] Ina kixovókoxoa Jesus:

—Anéyemaka émbemopikenoe. Yimápanu, yane enjókopeatinoemo porexónoati indúkea ra koekútihiko índuke. Hara émbemopinoe: [30] Kuti porexôa ne Xuaum Mbátita áhikea? Íhae Vanúke? áko'o xâne yara poké'e. Yimápanunoe.

[31] Ina kixokókohiko:

—Enepomo vokoyúhoa itúkeovo Íhae Vanúke pahukôa, "Ná'ikopo koeti ákoino yakútipoanoe ne Xuâum?" kixo'óvitimo. [32] Kene enepomo vokoyúhoa itúkeovo xâne yara poké'e pahukôa, ákomaka aúnatiya —koénehiko.

Koati pikotíhiko kíxoakumo xanéhiko vo'oku heú koe xâne ínixea itúkeovo koati páhoe Itukó'oviti koyúhoyea emó'u ne Xuâum. [33] Énomone kixínohiko Jesus:

—Ako véxa.

Ina kixovókoxopamaka Jesus:

—Ákoikopomaka ongóyuhoinopeanoe porexónoati indúkea ra koekútihiko índuke —kíxovokoxoane.

12

Ihíkauvoti ihókovoti váhere xâne katarákinoati nóne ne únae kavâne
Mt 21.33-46; Lk 20.9-19

[1] Yane turíxovone Jesus koyúhoinoahiko íhokoake ne âha íhikaxea. Hara kôe:

—Ápe hóyeno nôti êno xuve úva. Itúkinoa îpi neko nóne ina itûko tángi, kótikovoku ho'o úva itûko víyum, ínamaka koexépuko óvoku koyonó'inoati ne nóne, éyevoti vanúkuke motovâti ákoyea malíka ínixoku. Yane kurí'okoane katarákinoati ne nóne motovâti haxákopea avané'e êho. Yane pihóne po'i poké'e. [2] Simovóne kaxena veyóvope ha'i nonéti, pahúkone ahínoe xokôyoke ne katarákinoati ne nóne motovâti veyópoinoa námoepo ukeâti ne nóne úva. [3] Itea enepohikoneko katarákinoati nóne, namú kíxoane neko pahoéti. Yane yehépoke'exoane, ina pahukópa káyukopeovo ákoti omópone. [4] Yane káyuko pahúkea po'i ahínoe neko únae kavâne, itea ákoneoxo téya katarákinoatihiko nóne, koane óko'okea tûti koane komóhiyea. [5] Pahúkopoikomaka po'i ahínoe ne únae kavâne, itea koépekoahiko katarákinoati nóne. Enómaka po'i ahínoe páhoenoa, itea yehépoke'exoahiko katarákinoati nóne, kene po'ínuhiko, koépekoahiko. [6] Yane ápe póhutiko xâne âvoti pahukínahiko. Énomone ne koati xe'éxa ákoti omotóva okóvo. Koati ikenétike ixíkoa pahúkea vo'oku hara koeti isóneu: "Teyoâtihikomo ra nje'éxa" koêti isóneu. [7] Itea hara kixókokohiko ne katarákinoati nóne: "Eneporâ'a, koati ítukenemo ra poké'e ivakápune há'a. Hingá, kaépeka ûti maka vitúkapeane ne mani ítuke, íkuinoake há'a ivakápu" kixókokonehiko.

[8] —Yane namú kíxoanehiko ina koepékoa. Yane kuríkeane mûyo meúkeke yane kavâne —koéne éxetina.

[9] Ina kixovókoxopamaka Jesus neko kamokénoatihiko:

—Ná'ikopomo kíxoaneye únae nonéti neko katarákinoatihiko ne nóne? Pihinoâtimo, ínamo kaepékexa, yane porexópotimo po'ínuhiko xâne kátarakinoa ne nóne. [10] Ákoikopo yíhoikikunoe ne yutoéti emó'uke Itukó'oviti? Énomone ne koêti:

"Enepone mopôi noívokoxine itúkoti péti, ainovó kôe itukóvo koati turíxeovoku uhá koeti kuteâti koeku koati inúxoti mopôi turíxeokonoke péti. [11] Koati Vúnae Itukó'oviti kixoáneye. Yoko vínixoa itúkeovo koati êno ihayú'iuti koekúti ne ítuke" koêti —kíxovokoxoane Jesus ihókopovati ne mopôi noivókoxineti. *Sâramu 118.22-23*

[12] Yane opósi'ixoanehiko tuti jûdeu kixókumo iká'akea Jesus, itea koati pikoti xanéhiko. Yoko exó kíxoanehiko neko tutíye itúkeovo énomonehiko kíxo Jesus yane exetínati. Yane ákone po'i épemo'ikoke Jesus, píhohikopone.

Epemó'ikokono Jesus koeku isóneunoa ne kóperau nâti
Mt 22.15-22; Lk 20.20-26

[13] Yane ápe páhoe tuti jûdeu xoko Jesus. Enepohikone páhoe, aínovo farîzeuhiko yoko xanénahiko Êrodi, eneponeko nâti. Yoko kahá'atihiko iyupaxó kíxea épemo'ikea Jesus, kaha'aînoati pahúkeovo ya yumópope. [14] Simoné'ehiko xoko Jesus, hara kixóponoa:

—Ihikaxotí, véxoa itíkovo koati ponóvoti vo'oku ako neívakaxa xâne, itea kutíkokone uhá koeti xâne xikóyoke. Ako yokómomoyi payásoko, ítea koati yixóvati ne kaná'uti kixovókuti koane íhikexi ne páhoenovi Itukó'oviti. Ná'ikopo kó'inoaye iséneu ne kóperaxovike Sêza, enepone payásoti nâti ya Róma éxoti koeku ûti? Pahúkovi Ponóvoti Kixovókuti hó'e ûti poréxea ûti? áko'o ákomea okónokoa poréxeokono —kíxoanehiko.

15 Itea exó kíxea Jesus isóneuhiko itúkeovo itûkoheovoti. Yane hara kíxovokoxoa:

—Na koeti yopósi'okinovonunoe, keha'aînonuti mbahúkeovo ya yumómbope? Yamínanunoe póhuti pe'u tiûketi, ngaha'âti ngomómoyea —kíxovokoxoane.

16 Yane omínoanehiko ne tiûketi. Ina kixovókoxopa Jesus:

—Kutí'ikopo itukôa nône yoko îha ovâ ra tiûketike?

Ina yumopâhiko:

—Sêza.

17 Ina kixovókoxopaikomaka Jesus:

—Enepone ítuke nâti, peréxapa. Koáhati ítukene. Kúteanemaka koêku xoko Itukó'oviti, koêkuti páhoenopi konokoâtimaka itíki —kíxovokoxoane.

Yane yupíhova iyúpaxeovahiko unáko ne yumópope Jesus.

Epemó'ikokono Jesus exépukopeaxomo ne ivokóvoti
Mt 22.23-33; Lk 20.27-40

18 Yane ahí'okovomaka Jesus ne sadúseuhiko, enepone koyúhoti ákoyeamo exépuhikapa ne ivokóvoti. Hara kíxoahiko:

19 —Ihikaxotí, ya yútoe Muîse kûreinovi, hara kôe: "Enepo ivakápu hóyeno ákoti apáhuina xe'éxaino yêno, konokoâti itúkeovo po'ínu ne ivokóvoti koyenópea yêno ne po'ínuikene, maka avané'e xe'éxainoa, kutí ákoepone xe'éxa ne ivokóvotine" koe yútoe. 20 Yoko ápe nóvo seti koeti hóyeno kopo'ínukokoti. Kóyenone neko xuvé'eti. Ivokóvone, ako ápahuina xe'éxa. 21 Enepone sêno ivokóvoti îma, hane koyenópa atípo neko imá'ikene. Ivokóvone nê'e, ákomaka xe'éxainoa neko sêno. Kúteanemaka koêku ne mopó'ape, ivókovone ákotimaka xe'éxainoa neko sêno. 22 Eneponeko seti koeti hóyeno kopo'ínukokoti, heú koéhiko kóyenoyea neko sêno, itea ako ápahuina ikoxé'exaxoati xapákuke. Heú koené'e ívohikeovo, ina ivokóvomaka ne sêno. 23 Eneponi akaná'u exépuhikopea ne ivokóvoti, kutí'ikoponi itukópaxo koati yêno ne sêno xapákukehiko exepúhikapa nekôyo? vo'oku heú kó'iyeahiko kóyenoyea ne sêno —kíxoanehiko.

24 Ina yumopâhiko Jesus:

—Pahúkinovoke iséneunoa ra koekúti, vo'oku ákoyea yéxa koêku ne yutoéti emó'uke Itukó'oviti koánemaka ne xunako Itukó'oviti. 25 Vo'oku enepo exepúhikapane ne ivokóvoti, ákonemo koyénoti koane ko'ímati. Kutí koépotinehikomo ánju íhae vanúke, ovóxehiko Itukó'oviti. 26 Ákoikopo yíhoikiku yútoeke Muîse koêku ne exépuhikopeamo ne ivokóvoti? Énomone yane koyúhoyeaku koêku ne kali xuve tikóti ixómoti iruméko ákoti ara'ákapu, xoko yuhó'inoa Itukó'oviti ne Muîse, enepone koêti: "Undi Itukó'oviti, kuvóvone Âbraum, kuvóvonemaka Izáki yoko Njáko" koêti. 27 Yane hainá'ikopo kuvóvone ivokóvotine ne Itukó'oviti, ínapo "Âbraum-kene" akôe, itea koati kuvóvone xâne iyukóvoti. Koati hána'iti pahúkeovo iséneunoa —kíxovokoxoane Jesus.

Koâti nokonéti itúkeokono yane uhá koeti páhoenovi Itukó'oviti
Mt 22.34-40; Lk 10.25-28; 1 Xu 5.3; Ap 2.4

28 Yoko ápe éskiribaya, enepone ihíkaxoti yútoe Muîse ixómoti kamokénoyea kixoku yúho'ixeokoko. Noixoâne unako yumópope ne Jesus, hara épemoa:

—Kuti itukóvoxo koati nókone xâne itúkea yane uhá koeti páhoenovi Itukó'oviti?

29 Ina yumopâ Jesus:

—Enepone koâti nokonéti ya uhá koêti, énomone ne koêti: "Itínoe íhae Izarâe, yakámokeno. Poéhane Vúnae Itukó'oviti itukóvo ne koati kaná'uti Itukó'oviti. 30 Heru'ó íxea yomíxone koane iséneu koane xináko ákoyea omótova yokóvo ne Itukó'oviti Yúnae" koêti. 31 Kene ne pí'ape, harâ'amaka: "Hako motovâ yokóvo ne po'ínuhiko xâne. Kuteâti kixépovoku ákoyea kemáxatikapapu, énomonemaka íxeaneye ne po'ínuhiko xâne" kôe.

Ákone po'ínu páhoenoa Itukó'oviti ne xâne itúkea hána'iti nokonéti itúkeokono yara pi'âti.
32 Ina kixoá'ikomaka éskiriba ne Jesus:
—Ihikaxotí, koati únati yimópope, epó'oxo koati kaná'uti poéhayea ne Itukó'oviti. Ako po'ínu kuteâti, poéhane. 33 Koane koati kaná'uti kónokea heru'ó kíxea uti vomíxone ákoyea omótova vokóvo, koane heru'ó kíxea uti visóneu koane xunako ûti, epó'oxo kaná'utimaka kónokea ákoyea omótova vokóvo ne po'ínuhiko xâne, kuteâti kixoku ákoyea kamáxatikapapu ûti. Énomoneoxo konokóvo yaneko vikó'iparaxea Itukó'oviti kuteâti hó'openohiko átake yoko po'ínuhiko vomínoake kuteâti —kíxoane.
34 Noixeâne Jesus unáko ne yumópope, hara kíxoa:
—Ákone ahíkapu itíkopivokumo xanena Itukó'oviti —kíxoane.
Yane ákone mapikóvati épemo'ikea Jesus.

Epemó'ikoa Jesus ne xanéhiko koêku ne Mésiya
Mt 22.41-46; Lk 20.41-44

35 Koeku íhikaxea Jesus ya témpulu, hara koe épemo'ikoke xanéhiko:
—Na kó'inoaye iséneu ne éskiribahiko, íhikaxinoke itúkeovo ámoripono Ndávi ne Mésiya, enepone páhoe Itukó'oviti koíteovo xâne? 36 Vo'oku koati teyonéti voxú'ikene Ndávi koyuhó'iyea koêku mekúke ya xunákoke Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti xoko kó'iyeaku: "Hara kíxoa Itukó'oviti ne Únaem: 'Ivétakapa énjopeke xoko ivátakoku koati ngapáyasokone imókonemo ipuyúkexa nenékuke ne uhá koeti koêkuti okopópiti' " kôe.
37 Koati "Unaém" kixoâti Ndávi. Ápeikopo oxéne itúkeovo ámoripono Ndávi ne Mésiya? —kíxovokoxoane Jesus.
Yoko koati úhepetinoa xanéhiko kámokenoyea.

Koyuhôa Jesus váherexea kixoku itúkeovo ne éskiribahiko
Mt 23.1-36; Lk 20.45-47

38 Ina koemáka ne Jesus koeku íhikaxea:
—Yokóhiyanavoa ne éskiribahiko, enepone ihíkaxoti yútoe Muîse, yómoti hamá kíxea ípovo kahá'ati ínixeokono itúkeovo teyonéti. Koane enepo yuhoíkokono koeku vékea ya none ovokúti, ahá'axomaka. 39 Koáne ya íhikaxovoku hó'e yoko ya xapa ayuíti, yómotimaka ivátakea xoko ivatákokuti ya nonekútike xoko ivátakoku koati payásotihiko. 40 Itea inípono kixoku senóhiko ivokóvoti îma, kutí koe hu'uxeâti óvoku. Yane vo'oku kó'umokeahiko itúkea orásaum, kutí koéhiko koati ponóvoti. Itea yupihóvotimo tiveko ipíhoponeokonoke ya po'ínuhiko xâne vo'oku kixoku itúkeovo —kíxovokoxoane.

Koeku tiûketi pôreu sêno ákoti apeínoati
Lk 21.1-4

41 Koeku vatá kóyeyea ne Jesus yane hána'iti imokóvokuti, inonexó kóyenoa ne kuríkokonoku tiûketi poreúti. Yoko ixómoti komomâ Jesus ne xanéhiko koeku kuríkea tiûketinaya. Êno xâne iríku kuríkoti ênoti tiûketiya. 42 Ina keno'óko sêno ivokóvoti îma, ákotimaka apeínoati, kurikóponoti kali pi'âti pe'u tiûketi ákoti axu'ína ovâti. 43 Ina ihaxíhiko íhikau ne Jesus. Hara kíxovokoxoa:
—Koati emo'úti ra yunzó'inopinoe: Enepora sêno ivokóvoti îma, ákotimaka apeínoati, énomone xu'inâ pôreu yara uhá koeti po'ínuhiko poréxoti. 44 Vo'oku enepone po'ínuhiko poréxoti, xoko haxa tiûketina véyo enepo porêxo. Kene ra sêno, heú kíxoa poréxea ne kali apeínoati, enepone mani kuvóvoneiko ya nókoneke —kíxovokoxoane.

13

Koyuhôa Jesus uké'exeokonomo ne hána'iti imokóvokuti
Mt 24.1-2; Lk 21.5-6

1 Ipuhíkopeane Jesus ne témpulu, ápe íhikau kixoâti:
—Ihikaxotí, yokómoma êno úhe'ene ra hána'iti péti koane oveâti xe'ókuke ipixoâti, koane itóvokuhiko ra mópoina pâredena.
2 Ina kixôa Jesus:

—Neíxoa koeku uhá koêti ra hána'itinoe koexépoetihiko ítuke ra péti koane oveâti xe'ókuke ipixoâti? Ákomo ápahuina mópoina pâredena ákoti katahínekexakana. Heu-heú koetimo kotóhinekexeokono —kíxoane.

Turi kotíveti koekúti
Mt 24.3-14; Lk 21.7-19; 1 Pê 1.6-7; 2.19; 3.14; 4.12

3 Koeku ivátaheixea ne Jesus oúke kali mopôi iháxoneti Olívera, inonexó koépinoa neko
hána'iti imokóvokuti. Yane ápe épemo'ikoake evo Pêturu, Xuâum, Teâku yoko Ándere.
Yoko ainóvotinehiko, ako po'i xâne xokóyoke. Hara kixóhiko Jesus:
4 —Yokóyuhoinovea ápepemo ra koekútihiko kixínevikemeku, yoko itukóvotimoye
hoénaxovope enepo kausákapune ra uhá koeti koekútihiko kíxene.
5 Yane turíxoane Jesus koyúhoyea koêkumo. Hara kôe:
—Yokóhiyanavonoe, maka hákone aupú'ikopiti. 6 Vo'oku enómo xâne simôti xepákuke-
noe iko'ítukexoti înza. "Undi páhoe Itukó'oviti koíteovo xâne" koetímo. Koane enómo
ítone aúpu'ikea. 7 Enepo yeyekáxanoe ápeyeane ákoti tôpi óvoku isukókoti koane
kemané'emaka po'ínuhiko eyekoûti ápeyea kahá'ati isúkeokoko, hákonoemo kenóko'i,
vo'oku konókoti kó'iyeanemoye itea yanê'e, âvomo simápu hunókoku ra mêum. 8 Vo'oku
inúxotike apêtimo íhae po'i poké'e isukóponoti xanéhiko íhae po'i poké'e. Koane
apêtihikomakamo nâti isukókoti. Ákomakamo tôpi óvoku iyuyôti poké'e koáne hímakati.
Enepora koekútihiko, koati turí'ikonemo hána'iti tiveko koekúti.
9 —Itea usó yákoyenoe vo'oku yomokónotinoemo yuhoíkovokutike, koane nonékuke
pahúkotihiko ya íhikaxovoku hó'e xanéhiko. Yihipóke'exokonotinoemo, epó'oxo
yomokónotinoemo nonékuke ngovenâdohiko, koane nonékuke nâti yepemó'ikokonotimo
vo'óngu. Kixínekonokenemoye motovâti keyúhoyi emó'um nonékukehiko. 10 Itea inúx-
otike, enepora inámati ihíkauvoti ómonem, konokoâtimo koyúhoyeovo xapa xanéhiko
ya uhá koeti poké'e, koêkuti óvohikoku yara kúveu mêum. 11 Enepo yamakánanoene,
koane kirikákanane xoko pahúkotihiko, hákomo pipokéxinoa iséneu ne kixékumo yiûho
yimópike, itea koêkuti éxokopike Itukó'oviti keyúhoyi yaneko ôra, énomonemo yokóyuho
vo'oku hainamo ukeâti xikóyoke ne yiuhómo, itea Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti ne
ikoyúhoxopimo. 12 Apêtimakamo xâne kuríkoti koati po'ínuhiko xoko payásotihiko xâne
motovâti koépekeahiko. Kúteanemakamo kíxoaku há'a ne xé'a. Apêtimakamo isukópoti
koati há'a yoko êno. Koati koepékopatimo. 13 Yupihóvatimo púveopi uhá koeti xâne vo'oku
itíkivonoe hokónuti. Itea enepone koxuná'ixovoti ingéneke ákoti aukápapu ikéne tukú
koeti hunókokuke, énomonemo pihopô vanúkeke xoko Itukó'oviti —kíxovokoxoane.

Simapúne ne hána'iti tiveko koekúti
Mt 24.15-28; Lk 21.20-24; 2 Ts 2.3

14 Ina koe'íkomaka Jesus:
—Enepo neixânenoe ne êno váhere koekúti xoko ákoyeaku omótova óvea koesáyu'ixoati
koane kotohínekexopati ne koati sasá'iti kixovókuti, hara ngôe vo'ókuke: (Yoko koêkuti
yuhoíkoati râ'a, apásika éxea koêku kixó'ekone.) Enepohikone xâne ovotíya Njúdeya,
okóho'inehiko xapa hána'itinoe mopôi. 15 Kene koêkuti xâne ovoti ómomikokuke oúke
pêno, hákone urúkopovo kúveu óvoku veyóponea koêkuti apeínoati itea aká'ikaneye
okóho'iyea. 16 Kúteanemaka koêku ne ovóheixoti ya mêum, hákone aukópovo veyóponea
po'i ípovo óvokuke. 17 Hanemo kixovóhiko yaneko káxe, senóhiko ihaíkoti yoko ohíkotiko
xe'éxa. 18 Yépemaikoponoe Itukó'oviti ákoyeamo itúkapu ya xapa kásati ápeyeamo ra
koekútihiko. 19 Vo'oku yaneko káxehiko, koati yupihóvatimo tivéko ne koekútihiko ákoti
ápeyeaku ukeâti inâ itukôa Itukó'oviti ra kúveu mêum tukú koeti kó'oyene, epó'oxo
ákonemo ápeyeaku kuteâti tivéko ra koekúti. 20 Yoko eneponi kaxu'íkenexa Itukó'oviti
neko káxehiko, ákoni iteóvati. Itea vo'ókukehiko ne noívokoe Itukó'oviti, enepohikone
iháxiu itúkeovo xe'éxapone, ákomo káxu'ikenexa Itukó'oviti neko káxehiko.
21 —Yane enepomo áva kixópitinoe: "Harâ'a ne Mésiya, páhoe Itukó'oviti koíteovo
xâne" ixekána, áko'o "Anêko yâko" ixekána, hákonoemo kitipôa, 22 vo'oku enómo koyúhoti
itúkeovo Mésiya, páhoe Itukó'oviti koíteovo xâne, itea ákomo akána'u. Yoko enómakamo

mahi porófeta koyúhoti emo'u Itukó'oviti, itea aínovomo ákoti akaná'u. Itúkotihikomo iyupánevoti yoko koekútihiko ákoti noíxeokonoku kuteâti. Muhíkovamo ne koati noívokoe Itukó'oviti, enepohikone koati xanéna, kalíhanimo íteokonohiko vo'ókuke. [23] Yokóhiyanavoikoponoe, vo'oku heú ngíxoane ngoyúhoinopeanoe tumúneke símeovo neko káxe —kíxovokoxoane.

Koêkumo kayukápapu Jesus
Mt 24.29-31; Lk 21.25-28; 1 Ts 4.15; 2 Ts 1.7; 2 Pê 3.10; Ap 1.7; 19.11

[24] Ina koe'íkomaka Jesus:
—Yaneko káxehiko ikénepokemo ne kotíveti koekúti ngixínopikenoe, ákonemo parexa uhápu'ine ne káxe, hahakú koetínemo. Koánemaka ne kohê, ákonemo aúhapu'i. [25] Irihíkovotimakamo ne hékere. Koánemaka ne po'ínuhiko apêti ya vanúkeke, itohínekexotimo. [26] Yane noixóponutinemo xanéhiko ngena'ákapa xapákuke kapási, undi íhae vanúke ikútipasikoponovoti xâne. Xané ngixópotinemo êno hána'iti njunáko koane únje'ene koeku indúkeovo hána'iti ihayú'iuti. [27] Yane ínamo mbahuhíka ovónje, enepohikone ánju íhae vanúke ho'úxopea ne noívongoe, enepohikone koati njanéna, koêkutimo óvohikoku yara uhá koeti kúveu mêum —koéne.

Ihíkauvoti ihókovoti koeku xuve fîgu
Mt 24.32-35; Lk 21.29-33

[28] Ina koe'íkomaka ne Jesus:
—Ivévakaikopo koêku ra xuve fîgu koáne ne ihíkauvoti ínzokoake. Enepo inamápone ne káva'o koane tûti, yéxoanenoe yé'exopeovone kaxena kevópope úko. [29] Kúteanemaka koêku enepo neixânenoe ra koekútihiko ngixínopikemeku, yexoâtinoemo yé'exeovone kaxéna. [30] Koati emo'úti ra yunzó'inopinoe: Enepone xanéhiko apêtimo yaneko káxehiko, ákomo ivákapu koeku âvoyea kaúsakapu uhá koêti ra koekúti ngixínopike ápeyeamo. [31] Uké'etimo ra poké'e koánemaka ra vanúke, itea enepora emó'um, ákomo uké'eyeaku.

Kaxéna yoko orána ápepemo ne kíxone Jesus
Mt 24.36-44; 1 Ts 5.2; 2 Pê 3.3

[32] —Enepone kaxéna yoko orána ápepemo ne koekútihiko, ako exoâti itukóvotimoye, muhíkova ne ánju íhae vanúke, enepohikone ovoxe Itukó'oviti, muhíkovamaka ûndi, undi Xe'exa Itukó'oviti. Poéhane Nzá'a exôa. [33] Usokó yákoyeponoe. Itíkapumaka iyukóvoti isóneu, (koane itíkamaka orásaum) vo'oku ákoyea yéxanoe ápepemo. [34] Hara koéneye, kuteâti koeku hóyeno yonoti po'i poké'e. Tumúneke ipúhikea óvoku, poréxoa ne ahínoe éxea koêku ne ítukevo, koane itúkinoa hó'exeake ne póhutihiko ahínoe. Ínamaka pahukôa ne koyónoti pahapéti ixómoyea noímexopa. [35] Hukinóvoti ngíxeopinoe: Usokó yákoyeponoe. Itíkapumaka iyukóvoti isóneu, vo'oku ako yéxa itukóvotimoye káxe nzeópope, undi kuteâti únae ovokúti seópotine, itúkeovomo ya kiyakáxe, áko'o ya kuku yóti, áko'o itúkeovomo ené'ixapune tapî'i, áko'o itúkeovomo yuponii koêti nzeópeamo. [36] Énomone yákoeneye maka enepo seopó angôe, hákone inu'íngopopi kuteâti koeku xâne imókoti. [37] Enepora yunzó'inopinoe, kúteanemaka yunzó'ino uhá koeti xâne: Hako kutí kê imokoo koyêti, itea itíkapu iyukóvoti isóneu —kíxovokoxoane Jesus.

14

Oposíkokonone kixoku koépekeokono ne Jesus
Mt 26.1-5; Lk 22.1-2; Xu 11.45-53

[1] Yoko pí'aiko káxe âvoti ya kaxena áyui jûdeu hó'eke iháxoneti Páskoa, níkeakuhikomaka pâum ákoti kohiyákoati. Yoko enepohikone tuti sasedóti inuxínoti jûdeu hó'eke, yóko'omaka ne éskiribahiko ihíkaxoti yútoe Muîse, ixómotine oposí'ixo kixoku omé kíxea Jesus iká'akea koane koépekea. [2] Hara kixókokonehiko:
—Itea ako yusíka itúkeovo xapa ayuíti mará'inamo ímaikexapu xanéhiko —kixókokone.

Jesus ya Mbétanea
Mt 26.6-13; Xu 12.1-8

3 Yoko Mbétanea óvoheixo ne Jesus óvokuke Símaum, eneponeko unatípeati koati
váhere arinéti iháxoneti lépara. Koeku ixómoyea nîko ne Jesus, simóne sêno omoti íhaku
xêru itukéti ya hopú'iti mopôi iháxoneti alabásturu. Yoko enepone ómone, puhí koa xêru
iháxoneti nârdu, ákoti ánahi, yupihóvotimaka hepíko. Katatákoane sêno neko íhaku xêru,
ina ovopú'iko Jesus. 4 Xapákuke neko xanéhikoya, ápe poe'aînoati isóneu. Hara kixókoko:
—Na koeti évokinoa ne êno kohépiti xêru? 5 Yusikóneni kaváneyeovo, ínani parekéx-
akana xanéhiko ákoti apeínoati ne ésa'i, vo'oku mani anu'úkoti námoe xâne ko'ítuketi
ovâti yehí koeti kohê neko ésa'i —kixókokone.
6 Ina kôe ne Jesus:
—Síkeane ra sêno. Na koeti ikétivexinoanoe koêku? Koati únati koekúti ítukeinonu,
7 vo'oku kóyekunemo xepákukenoe ne xâne ákoti apeínoati, yoko koêkuti kehá'ayiku
hivó'oxinoe, motóva. Kene ûndi, ákomo ángoyeneye xepákukenoe. 8 Enepora sêno, koati
itukínonuti kali itóponone itúkea. Kixínonukeneye ra sêno, koati inúxinonoatine ne
kixókonokumo mûyom engaxápune. 9 Koati emo'úti ra yunzó'inopinoe: Ya uhá koeti
kúveu mêum, koêkutimo koyúhovoku ra inámati ihíkauvoti ínzikaxone, koyuhókonoti-
makamo ítukeinonu ra sêno, puyákoponeovakemo okóvo xâne ra sêno —kíxovokoxoane.

Oposíkoane Njûda kíxoakumo kuríkea ne Jesus xoko puvâti
Mt 26.14-16; Lk 22.3-6

10 Yoko enepone Njuda Iskarióti, póhuti yane nduse koeti íhikau Jesus, pihóne
yúho'ixoponea neko tutíhiko sasedóti inuxínoti jûdeu hó'eke, kahá'ati kuríkea Jesus
xokóyokehiko. 11 Yupihovó koéne elókeyea okóvo neko tutíhiko jûdeu kamoánehiko neko
yuhó'inoa Njûda, koane koyúhoinoanehiko poréxeamo tiûketi. Yane kúxoixoane Njûda
unátiyeaku káxe motovâti kuríkea Jesus xokóyokehiko.

Pahukôa Jesus kóyuseyeovo níkokuhikomo xapa ayuíti
Mt 26.17-19; Lk 22.7-14

12 Koati inúxoti káxe xapa áyui jûdeu yanekôyoke yaneko níkeakuhiko pâum ákoti
kohiyákoati, kaxena isúkeakuhikomaka kali xe'exa su'ûso, ikó'iparaxoke Itukó'oviti ya
Páskoa. Yaneko káxe, hara kixo Jesus ne íhikauhiko:
—Na kehá'a vónea kóyuseoponea ûti ne vóvokumo níkea ûti xapa ayuíti? —
kíxoanehiko.
13 Yane ina pahukôa Jesus ne pi'âti íhikau. Hara kíxoa:
—Pîhe pitivókoke. Tekópotimo hóyeno koinoti póte puhí koati úne. 14 Hekápamo,
ínamo ixêa ne únae ovokúti xoko ûrukopovoku: “Na óvo ne kúveu ovokúti óvongumo
níngea xapa áyui Páskoa, ûndi yoko ínzikauhiko? kixópi Ihíkaxoti” íxeamo. 15 Yane
exókopitinoemo koati hána'iti kúveu ovokúti vanúkeke apêti mêsa yoko pánguhiko. Usó
koyêtine uhá koetíya. Énomonemo keúsakinavi nikamo utíya —kíxoanehiko.
16 Úkeane pího neko pi'âti íhikau Jesus ya pitivóko. Yoko uhá koêti neko yuhó'inoa Jesus,
aínovo tokopóvoti. Yane koúsokoanehiko neko nikámo xapa áyui Páskoa.

Exókoa Jesus itukóvotiye ne kurikoâtimo xapa xanéhiko puvâti
Mt 26.20-25; Lk 22.21-23; Xu 13.21-30

17 Hahaméne, ina pího Jesus koáne ne nduse koeti íhikau. 18 Koeku óvea xe'ókuke mêsa
nikotíhiko, hara kíxovokoxoa Jesus neko íhikau:
—Koati emo'úti ra yunzó'inopinoe: Anéye póhuti xepákukenoe iníkonuti itûkoheovoti
koeku hókeonu, enepone kurikónutimo xoko xanéhiko puvónuti —kíxovokoxoane.
19 Yane ikáxu'inehiko okóvo ne íhikau kameáne yûho. Yane pohú pohu koénehiko kíxea
Jesus:
—Undíperameamo? —koénehiko
20 Ina kixovókoxoa Jesus:
—Koati anéyeti xepákuke, itínoe nduse koeti ínzikau. Énomonemo ne xané kixónuti
yendémekea pâum utókuke. 21 Koati kaná'uti ngoépekeokonomo kuteâti koeku yutóxeovo
ya emó'uke Itukó'oviti vo'ónguke, undi íhae vanúke ikútipasikoponovoti xâne, itea koati
kotívetimo koêku ne kurikónutimo xoko xanéhiko puvónuti. Yusikóneni ákoyea ipúhika
yara kúveu mêum —kíxovokoxoane.

Níko ne evo Jesus xapa áyui Páskoa
Mt 26.26-30; Lk 22.15-20; 1 Ko 11.23-25

22 Koeku níkeahiko, veyo pâum ne Jesus, ina ikoró'ixovo xoko Itukó'oviti. Yane
honó'ekexoane ne pâum, ina porekéxoamaka íhikau koane kíxovokoxea:
—Víyanoe. Enepora pâum, mûyom kixó'eko.
23 Yane ina namukôa ne enovópeti koane íkoro'ixeovo xoko Itukó'oviti. Yane pôrekexoa-
maka íhikau. Heú koéhiko énoyeova. 24 Ina kixovókoxopamaka:
—Enepora víyum, hane kixó'eko indína ovokínovotimo êno xâne, ésa'i (inámati)
kixovókuti ítukeino xâne ne Itukó'oviti. 25 Koati emo'úti ra yunzó'inopinoe: Ákonemo
énoyeovangu hô'o ra ha'i úva tukú koetímo yaneko káxe enambápunemaka inámati ho'o
úva natíxokuke Itukó'oviti vanúkeke —kíxovokoxoane.
26 Ina imokóvohiko akenéti. Ikénepoke, pihónehiko oúke kali mopôi iháxoneti Olívera.

Koyuhó'inoa Jesus koêkumo ne Simaum Pêturu
Mt 26.31-35; Lk 22.31-34; Xu 13.36-38

27 Ina kixovókoxoamaka Jesus ne íhikau:
—Hána'itimo poé'ayeanoe iséneunonu, koane uhá ketínoemo kiríkinu, kuteâti koêku
ne yuho Itukó'oviti emó'uke, enepone koêti:
“Ngoepékoatimo ne koyónoti su'ûso, yane uhá koetímo itóhineheyea ne óyonone” koêti
—kíxovokoxoane Jesus, ihókovati ne koyónoti su'ûso. *Zacarias 13.7*
28 Ina kixovókoxopamaka:
—Itea enjepúkapane ungópea xapa ivokóvoti, inuxó ngoépotimo timúneke ya Ngalíleya.
29 Yane ina kixôa Pêturu:
—Yusíkotimo poé'ayea isóneunopi ne uhá koeti po'ínuhiko xâne koane kuríkeopihiko,
itea ûndi, ákomo kalíhuina nguríkea nzókeopi.
30 Ina kixôa Jesus ne Pêturu:
—Koati emo'úti ra yunzó'inopi: Kó'oyene yara yóti tumúnekemo pí'ayea éneo tapî'i,
mopo'âtinemo keyuho ákoyea yéxanu —kíxoane.
31 Itea inamá'axo koyuhôa Pêturu itúkeovo koâti kaná'uti ákoyeamo kuríka. Hara kôe:
—Ákomo kalíhuina ngoyúhoyea ákoyea énjapi, muhíkova okonókovo xané ngíxeopi
képekikono —kíxoane.
Kúteanemaka koeku yûho ne po'ínuhiko íhikau Jesus.

Koeku Jesus koitóponovo kotíveti ya Njetisémani
Mt 26.36-46; Lk 22.39-46

32 Yane pihóne evo Jesus ya xoko omómikokuti iháxoneti Njetisémani. Simoánehiko, ina
kixovókoxo íhikau:
—Ivétakavonoe yâyeke koeku indúkoponea orásaum —kíxoane.
33 Poéhane Pêturu, Teâku yoko Xuâum ómo. Yane turíxovone yupíheovo ikáxu'iyea
okóvo ne Jesus koane eópeamaka hána'iti tiveko isóneu. 34 Ina kixohíko xánena:
—Yupihovó koéne êno hána'iti ikáxu'iyea ongóvo, kutí koe tiveko pevóti. Yavânenoeye,
hákonoe imêko —koéne.
35 Kali ahikú koéne ne Jesus, yane ipúyukexo xaneâti ísu'okea nône poké'eke epêmo
Itukó'oviti áhikuxopinoa ne êno tiveko koêkumo enepo akahá'a. 36 Hara koe yûho:
—Pai, ako tiú'iti koekúti ya xikóyoke. Yáhikuxapinana ra êno hána'iti tiveko ngoêkumo,
itea hainaya anjáke, itea itúkapu yahá'inonu kousókovo ya njokóyoke —koéne.
37 Ina kayukópovomaka xokóyoke neko mopo'âti. Inu'í kixópane imókeahiko. Ina kíxo
Pêturu:
—Imékoti Simaúm? Ako ite ákoyea iméka ya kúveu póhuti kali ôra? 38 Hákonoe imêko,
koane itika orásaum maka hákone ikerókovo enepo simâpi tiú'iti koekúti hixépikonoke.
Vo'oku ya iséneuke, usó kéyenoe, itea ya oránake mani kénokiku kétiu'ikivoxo, ú'uso
koyéneoxo muyá'iyea iséneu —kíxoanehiko Jesus.
39 Yane káyukopovonemaka itúkoponea orásaum. Kuteâti koeku yûho inúxotike,
énomone koéponemakaye yûho. 40 Yane káyukopovonemaka xoko íhikauhiko. Inu'í

kixópanemaka ímohikea. Koáhati yupihóvatinehiko êno uheko ixépa. Yane ákonehiko exa kixoku yûho.

41 Ina kayukópinovahikomaka Jesus. Yoko mopó'apene káyukopinova. Hara kíxoahiko:

—Yanéyeikonoe iméki koane yómomiki? Yápenenoe iméki! Simóvone ne ôra, nguri'ókokonoatinemo ne xanéhiko váhere kixoku itúkeovo, undi íhae vanúke ikúti-pasikoponovoti xâne. 42 Yexépukanoe! Hingá, kenó'okone ne itûkoheovoti ingéneke, enepone kurikónutimo xoko xanéhiko puvónuti —kíxoane.

Ika'ákokonone Jesus
Mt 26.47-56; Lk 22.47-53; Xu 18.3-12

43 Ixómoiko koyûho ne Jesus, simóne Njûda, póhuti yane nduse koeti íhikau. Yoko koati ênoti xánena omotíhiko hána'itinoe pirítau yoko pulô'i, isukópeti. Aínovo páhoe tutíhiko sasedóti inuxínoti jûdeu hó'eke, koane éskiribahiko ihíkaxoti yútoe Muîse, yoko po'ínuhiko payásoti xapa tuti jûdeu. 44 Yoko enepone itûkoheovoti ikéneke Jesus, enepone kuríkoti Jesus xoko xanéhiko puvâti, ápe emó'uinoa ne xánenahiko tumúneke píheahiko. Hara kíxoa: “Enepone hóyeno nziúnoneumo, énomonemo nê'e. Iké'akanenoemo. Usó íxeixane ahúkoti koyonoâti koeku omópea” koéne.

45 Ehá'axo sîmo ne Njûda, ahí'okovone Jesus. “Ihikaxotí” kíxoane. Yane siunoné kixone Jesus yúhoikea. 46 Yane namúkonehiko Jesus, ínamaka ika'ákoa. 47 Yane apé koene póhuti ya xapákuke íhikau Jesus hekoti hána'iti pirítauna. Maturukenó kixone ahínoe koati payásoti ya uhá koeti sasedóti inuxínotihiko jûdeu hó'eke. 48 Ina kixôa Jesus neko xanéhiko:

—Undí'ikopo koati koyuvôrixovoti ísukenati omó kixínekenoe hána'iti pirítau yoko pulô'i, isukópeti nemúkoponinunoe? 49 Uhá koeti káxe, koati óvonzeixokunepepo xepákukenoe ya hána'itike imokóvokuti inzíkaxoti, yoko ákonoe iké'akanu. Itea kó'inokeneye, koati konokoâti koúsokeovo kuteâti ne yutoéti emó'uke Itukó'oviti mekúke —kíxovokoxoane.

50 Yane kurí kixone Jesus ne íhikauhiko, kohó'ikene.

51 Yoko ápe homoêhou hokoâti ne Jesus. Poéhane lénso aú'okovo, ako po'inu ípovo. Apé koéne namukoâti kaha'âti iká'akea. 52 Yane kurí kíxoane neko aú'o, mahupí koéne kohó'iyea.

Omokóno Jesus nonékuke koati payásoti yúhoikovoku jûdeuhiko
Mt 26.57-68; Lk 22.54-55, 63-71; Xu 18.13-14, 19-24

53 Ina omohíko Jesus xokóyoke ne koati payásoti ya uhá koeti sasedóti inuxínoti jûdeu hó'eke. Yane ho'úxovone uhá koêti ne tutíhiko sasedóti yoko po'ínuhiko pahúkoti xapákuke tuti jûdeu, koánemaka ne éskiribahiko, enepone ihíkaxoti yútoe Muîse. 54 Kene Pêturu, ákone malíka kixoku hókea Jesus. Tukú kíxoa kíndanake óvoku koati payásoti ya uhá koeti sasedóti. Vatá kóyene xapákuke ahinoêtihiko xe'ókuke yúku, onokóvoti. 55 Enepohikone tuti sasedóti koane uhá koêti neko pahúkotihiko xoko koati payásoti yúhoikovoku jûdeu, opósikohiko xâne koyúhoti ápeyea pahúnevo ne Jesus, motovâti koyúhoyea tutíhiko motókeyea koépekeokono ne Jesus, itea ako ínixahiko kuteâti ne âha. 56 Koati êno itukóheyeati koêku ne Jesus, itea iyúseo ákoyea akána'u vo'oku ákoyea akútikoko ne yûho.

57 Ina exepúhiko po'ínu itukóheotimaka koeku Jesus. Hara kôe yuhóhiko:

58 —Kámoa ûti ra hóyeno kó'iyea: “Ngotohíneatimo ra sasá'iti óvoku Itukó'oviti, koéxepoe xâne, ínamakamo ngaexépukapa pô'i ya kúveu mopo'âti káxe ákoti itukapu xâne koexépukopa” kôe —koénehiko.

59 Itea muhíkova nekôyohiko, ako akútikoko yûho.

60 Ina exepúko nonékuke xanéhiko ne koati payásoti ya uhá koeti sasedóti inuxínoti jûdeu hó'eke, ina kíxo Jesus:

—Ákomo se'íkipa yûho ra xanéhiko koyúhoti ápeyea váhere ítike?

61 Itea yunu-yunú koéne ne Jesus. Ako ápahuina emó'u. Yane ina kayukópamaka koati payásoti sasedóti épemo'ikea Jesus. Hara kíxoa:

—Énomone îti ne Mésiya, páhoe Itukó'oviti koíteovo xâne? Koatí'ikopo iti Xe'éxa ne êno hána'iti ihayú'iuti Itukó'oviti?
62 Ina kixôa Jesus:
—Ûndi. Epó'oxo neixónutimo, undi íhae vanúke ikútipasikoponovoti xâne, vatá ngoyépotimo éxopeke Itukó'oviti, enepone apêti xunáko pahúkea uhá koêti. Neixónutimo ungapeâne vanúke koeku evénzekopea xapa kapásihiko —kíxoane.
63 Énomone yanê'e kávarerekexopone ípovo muyókuke ne koati payásoti ya uhá koeti sasedóti, éxokovope yupíheovo ímaikeovo vo'oku yuho Jesus, ina kôe:
—Ákone vokónoko po'i koyuhó'inoveati pahúnevo râ'a. 64 Kéminenoe yûho. Koati itûkovoti Itukó'oviti. Na kó'inoaye iséneunoe kó'oyene? —kíxovokoxoane.
Heú koéhiko neko tuti jûdeu ínixea kónokea koépekeokono ne Jesus.
65 Yane ápenehiko apurú'okoti Jesus, koane ikanóneati koeku isúkeahiko xaneâti kíxeahiko:
—Mahí'ipepo iti koati porófeta, íhexaikopo itukóvotiye ra isukópiti —kíxoanehiko.
Koánemaka neko koyónotihiko, isúkoamaka.

Koyuhôa Pêturu ákoyea exa Jesus
Mt 26.69-75; Lk 22.56-62; Xu 18.15-18, 25-27

66 Yoko ako alú'aka Pêturu kúveuke ne ovokúti vanúkeke xoko iyónokonoku Jesus. Ôvoheixoane kíndanake ne ovokúti. Yane ina pihinôa sêno, ahínoe neko koati payásoti ya uhá koeti sasedóti inuxínoti jûdeu hó'eke. 67 Noixoâne sêno ne Pêturu ixómoti onokóvo, pono-ponó kixínoane ûke ina kixôa:
—Koati itímaka xáneheixone ne Jesus íhae Nazâre.
68 Itea hara kíxoa Pêturu:
—Ako énja ne kíxene. Koati ákoti enjâ ne yiûho —kíxoane.
Ina ipuhíkopea Pêturu ne óvoheixoku. Hara yonópo xoko vekokúti xe'o pahapéti. Énomone yanê'e, éneone tapî'i. 69 Noixópomaka Pêturu neko sêno, hara koépomaka yûho nonékuke neko xanéhikoya:
—Enepora hóyeno, po'ínunemaka íhikau nê'e —koéne.
70 Itea káyukopomaka koyúhoyea Pêturu ákoyea éxa. Avo áxu'ikene ina kixopómaka Pêturu neko xanéhikoya:
—Koati kaná'uti itíkivo po'i xáneheixone ne hóyeno, vo'oku itímaka íhae Ngalíleya —kíxoane.
71 Itea ikána'uxoane Pêturu koyúhoyea ákoyea éxa. Hara kixópamaka:
—Ako énja ne hóyeno kíxenenoe. Ngayumákapunemo ipihápananu Itukó'oviti enepo nzemekékexinapinoe —koéne.
72 Ehá'axo koyúhoa Pêturu nê'e, éneoponemaka ne tapî'i. Yoko pí'apene éneo. Yane puyákoponovane okóvo Pêturu neko yuhó'inoa Jesus, enepone koêti: “Tumúneke pí'ayea éneo tapî'i, mopo'âtinemo keyuho ákoyea yéxanu” koêti.
Itukópinovo isóneu ne Pêturu, ákone íta ne êno tiveko isóneu, yane íyone.

15

Omokónone Jesus xoko Pilátu
Mt 27.1-14; Lk 23.1-5; Xu 18.28-38

1 Yuponíne, ho'úxovone neko tutíhiko sasedóti inuxínoti jûdeu hó'eke, koáne ne po'ínuhiko payásoti xapa tutíhiko jûdeu, koánemaka ne éskiribahiko ihíkaxoti yútoe Muîse, yoko uhá koeti ha'ínehiko yane koati payásoti yúhoikovoku jûdeu. Yane iká'akonehiko Jesus, ina omâhiko xoko Pilátu, kurikoâtihiko xokóyoke. 2 Ina kixôa Pilátu ne Jesus:
—Ití'oxo natina jûdeu?
Ina yumopâ Jesus:
—Enepone yépemonuke, koúhapu'ikoa indúkeova —kíxoane.
3 Yane koyúhoane tutíhiko sasedóti inuxínoti jûdeu hó'eke enó'iyea ítuke Jesus ákoti aunáti. 4 Ina kixopâmaka Pilátu ne Jesus:

—Ako yiûho? Ako kéma yuhóhiko ra koyúhoti enó'iyea váhere ítike?
5 Itea yunu-yunú koéne ne Jesus, ako yumápa, kutí'inoke yupihóvati iyúpaxeova Pilátu.

Pahukókono Jesus kurúhuxeokono
Mt 27.15-26; Lk 23.13-25; Xu 18.39–19.16

6 Ya kaxénake neko áyui jûdeuhiko, kóyekune kuríkopea póhuti iká'aeti ne Pilátu, koêkuti épemone xanéhiko kuríkopeokono. 7 Yoko ápe hóyeno koéhati Mbarâba híyeuke neko ika'áhikovoti yanekôyo, vo'oku ápeyea koépeu yaneko koturíhiko xâne okopóhiko nâti yanekôyoke. 8 Ina pího neko êno xâne xoko Pilátu epemóponoati kuríkopea póhuti iká'aeti kuteâti kixoku itúkeovo ya kaxena ayuíti. 9 Ina kixovókoxoa Pilátu:
—Kehá'anoe nguríkopea ra netína, itínoe jûdeu? —kíxovokoxoane.
10 Yoko éxoa Pilátu itúkeovo imaíkinovoti Jesus ne tutíhiko sasedóti vo'oku iyókeovati xunáko, kutí'inoke kurikoâti xokóyoke. 11 Yoko enepone tutíhiko sasedóti, ítokuxea okóvo neko xanéhiko kahá'ayea itúkeovo Mbarâba épemohiko kuríkopeokono. 12 Ina kixovókoxopamaka Pilátu neko xanéhiko:
—Kene ra iháxoneti netína, itínoe jûdeu, namo ínjaye?
13 —Kirúhuxa! —koénehiko yûho vaúkexea.
14 Ina kixovókoxopamaka Pilátu:
—Kutí'ikopo itúko pahúnevo râ'a? —koéne.
Itea inamá'axone koxunáko yûho vaúkexea kónokea kurúhuxeokono ne Jesus.
15 Vo'oku kahá'ayea iyúni'ikea xanéhiko ne Pilátu, kuríkopinoanehiko ne Mbarâba, ina pahûko yehépoke'exeokono Jesus. Yane kurí'okoanemaka neko xanéhiko kurúhuxoponea.

Koemóke'ea húndaruhiko ne Jesus
Mt 27.27-31; Xu 19.2-3

16 Ina ómo Jesus ne húndaruhiko kúveuke neko óvoku Pilátu, enepone óvokumaka natíxea. Yane heú kíxoane ho'úxea ne po'ínuhiko húndaru 17 ina itukínohiko Jesus harará'iti ipovóti hamá koeti poké'eke, kuteâti ípovo nâti, ínamaka itukínoahiko kôroa, itea ainóvoti ka'áveti káva'o tikóti veínoa úhekexea, ina ipíheahiko tutíkuke 18 itûkovotihiko teyoâti. Yane hara koéhiko:
—Iháyu'ikakana ra natina jûdeuhiko! —koénehiko koémoke'eyea,
19 koane ipúsopu'ikeahiko ya pulô'i, koane ápuru'okeahiko, ina ipuyúkexeahikomaka nonékuke itûkovotihiko ihayú'ikoati. 20 Uke'éxoanehiko komóhiyea, ina veyopeâhiko ne harará'iti ípovoxeakemeku, ina itukópinoamaka ne koati ípovo. Úkeane omáhiko meúkeke kurúhuxoponea.

Kuruhúxokonone Jesus
Mt 27.32-44; Lk 23.26-43; Xu 19.17-27

21 Yoko ápe hóyeno koéhati Símaum íhae Sîreni ukopeâti mêum, vekopâtimaka neko xêne. Yoko ha'a Alíxandere yoko Rúfu neko hóyeno. Énomone íkoinoxohiko kurúhuna Jesus.
22 Yane ísimonehiko Jesus ya xoko iháxoneti Ngoûgota. Yoko "Óvoku Opepú'iti" koêti ne Ngoûgota. 23 Ina porexóhiko Jesus víyum apêti ánahi iháxoneti mîra, enepone iyuhii kixoti ohonéti, itea ako énapa Jesus. 24 Yane kurúhuxoanehiko, ínamaka haxakéxokokoahiko ne ípovo Jesus. Yoko kuríkohiko inúxotike komomâti itukóvotimoye ípovo Jesus námoe póhutihiko. 25 Yoko nóvene ôra kuruhúxoahiko. 26 Tutíkuke kurúhuna Jesus ápe yutoéti koyuhoâti kurúhuxinokonoke. Hara kôe neko yutoéti: "Natina jûdeuhiko râ'a" kôe.
27 Ápemaka pi'âti ómevoti, ha'ine Jesus kurúhuxeokono, poéha éxopeke, poéhamaka lopékuke. (28 Yane koati tokopóvoti neko kúxoti yutoéti emó'uke Itukó'oviti, eneponeko koêti: "Kutí kixókono váhere xâne ákoti aunáti ítuke" koêti.)
29 Enepohikoneko xâne hunoneâti, koémoke'e Jesus koane kayákakinoa tûti. Hara koéhiko:
—Mahi ketohíneatimo ne hána'iti imokóvokuti koane mahi kexépukopatimakamo ya kúveu mopo'âti káxe! 30 Keítapapuikopo, koane yevésekapi ne kurûhu —kíxoanehiko.

31 Kúteanemaka kíxoaku tutíhiko sasedóti koémoke'eyea, koánemaka ne éskiribahiko,
enepone ihíkaxoti yútoe Muîse. Hara kixókokohiko:
—Eneporâ'a, koítovopepo po'íhiko xâne itea ákone xunáko koítopeovo. 32 Mahi koati
Mésiya, páhoe Itukó'oviti koíteovo xâne, natínamaka Izarâe! Evésekapeakopo ne kurûhu
motovâti noíxea ûti, ínamo vakutípoa —koénehiko.
Koánemaka neko ha'íne kurúhuxeokono, koémoke'eamaka.

Koeku Jesus ivokóvone
Mt 27.45-56; Lk 23.44-49; Xu 19.28-30

33 Itumúkone káxe, hahámone uhá koeti kúveu mêum tukú koeti mopo'âti ôra ya
kiyakáxe. 34 Itopónone mopo'âti ôra, koati kohonókoti emó'u ne Jesus. Hara koe hónoti
yûho vaúkea ya emó'uke:
—Eloí, Eloí, lama sabakitáni? —koéne.
Yoko hara koêti neko yûho: "Unaém, Unaém, na koeti kurí kixínenu?" koêti.
35 Xapákuke neko xanéhiko kamoâti, ápe koêti:
—Yokómomapihi koêku, Îliya iháxiko —koéhiko.
36 Ina apê póhuti xapákuke neko xâne ehakóvoti, kalaká'ikoponoti esponja xoko viyum-
hí koêti, ina ipíhoa kirípuhike étakati ipíhoati pahákuke Jesus, iyúkoati. Ina kôe:
—Vokómomavo veyópeaxomo Îliya —koéne.
37 Ina apépomaka koati êno hónoti emo'u Jesus. Yane îhunokoane ne omíxone,
ivókovone.
38 Yoko énomone yaneko ókoku ôra, ívarereo neko êno kopópoti váhere haxakoâti kúveu
neko hána'iti imokóvokuti. Koati kukúkeke ívarereo ukeâti vanúkeke yonoti poké'eke.
39 Enepone tuti húndaru xe'ó koyêti nonékuke kurúhuna Jesus, noixoâne kixoku
ivókeovo ne Jesus, hara kôe:
—Koati kaná'uteoxo itúkeovo Xe'exa Itukó'oviti ra hóyeno —koéne.
40 Ápemaka senóhikoya ákoti malîka okínoaku ixómoyea komóma. Xapákuke neko
senóhiko, ápe Mariya Mandâlena; yoko po'ímaka koéhati Mâriya, enepone eno Yûse yoko
Teâku. Yoko énomone ne Teâku nihí'iti yane po'i koéhati Teâku. Ina apémaka Salúme.
41 Enepohikora sêno, aínovo xanéheixoti Jesus ovo'íko ya Ngalíleya koane huvo'óxoatine
ya nókone. Enómaka po'ínuhiko sêno xaneâti ne Jesus koeku yónea Njeruzálem.

Koeku Jesus ekoxókonone
Mt 27.57-61; Lk 23.50-56; Xu 19.38-42

42 Kiyoné'e káxe, koeku itúkeovo kóyuseovopene jûdeuhiko vo'oku áyui, koáne
ye'ékotinemaka ûrukeovo ne sâputu, 43 ápe hóyeno koéhati Yûse íhae Arimáteya, hóyeno
koati teyonéti ya xapákuke tutíyehiko koatíke payásoti yúhoikovoku jûdeu. Yoko koati
kuxoíxoati nê'e símeovo ne kaxena natíxea Itukó'oviti xapa xâne. Yane kóxunakovo píhea
xoko Pilátu, epemóponoati yusíkea veyópea muyo Jesus kuruhúke. 44 Iyúpaxova Pilátu
neko eyékou ivókeovone Jesus, ina ihaxíkoa neko tuti húndaru epemó'ikoati itúkeovo
koati kaná'uti ivókeovone. 45 Exoâne xoko tuti húndaru kaná'uyea ivókeovone ne Jesus,
yane síkoane neko Yûse veyópea muyo Jesus. 46 Úkeane pího veyóponea kuruhúke. Ina
aupíxoa ya kalísoti ipovóti vaneu, enepone iháxoneti líyum, iyonoâti xoko uhôro kehoéti
mopoíke. Yane ínamaka kohokôroroko mopôi exéxeake ne uhôro. 47 Yoko noíke'eheixoa
Mariya Mandâlena iyónokonoku neko muyo Jesus, koánemaka Mâriya, eno Yûse.

16

Koeku Jesus exepúkopone ukópea xapa ivokóvoti
Mt 28.1-8; Lk 24.1-12; Xu 20.1-10

1 Evesékone sâputu, pihóne Mariya Mandâlena; yóko'omaka ne po'i koéhati Mâriya,
enepone eno Teâku; koánemaka po'i sêno iháxoneti Salúme vanéxoponea kohépiti xêru
óvo'okopemo Jesus. 2 Koati yuponii koêti lûmingu ínati ipuhíko káxe, pihónehiko xoko
ekóxokonoku Jesus. 3 Ina kixokókohiko:
—Kutimo veyinó'ovea ne mopôi exexoâti ne uhôro? —kixókokohiko.

4 Simoánehiko, noíxoane ahíkuxeokonone neko mopôi. Yoko koati yupihóvati pu'íko.
5 Urúkovanehiko neko ekóxokonoku Jesus, tokononé koene kutí koeti homoêhou hóhopu
koyêti ípovo, vatá koyêti ya éxopeke. Yupihovó koéne kónoko'iyeahiko ne sêno xaneâti
hána'iti píkea. 6 Ina kôe neko yuhó'ixoati:
—Hákonoe kenóko'i. Koati Jesus íhae Nazâre yopósikopononoe, eneponeko kuruhúx-
okonoti, itea exépukopone nê'e, áko'one yâyeke. Yokómomapihi ra ekóxokonoku.
7 Kó'oyene yéta'akapana ne íhikauhiko yoko Pêturu inuxó koépeamo ne Jesus timúneke-
noe ya Ngalíleya. Yâkonoye neixópatinoemo kuteâti koeku yuhó'inopi yanekôyo —
kíxoanehiko.
8 Yane ipúhikopeane senóhiko neko ekóxokonoku Jesus. Koati ehakópovotihiko pihópea
vo'oku yupíheovo píkea koane koyó'ikeyea. Ako éto'oepo koêku neko noíxone vo'oku
píkeahiko.

Exókopovo Mariya Mandâlena ne Jesus
Mt 28.9-10; Xu 20.11-18

9 Koati yuponii koêti ya lûmingu, exépukopo ne Jesus ukópea xapa ivokóvoti. Mariya
Mandâlena itukóvo inúxoti éxokopovoke inâ exepúkopo. Énomone neko Mâriya koí-
tovone Jesus, enepone kopúhikopeaku seti koeti ndémoniu. 10 Yane pihóne Mâriya
éto'okoponeahiko neko ha'íneheixone Jesus ixómoti isoné'ekovo koane íyoyea. 11 Itea ako
akútipoahiko kameáne yûho exépukopeane koane noíxopea.

Exókopovo Jesus ne íhikauhiko
Mt 28.16-20; Lk 24.13-49; Xu 20.19-23; Át 1.6-8

12 Ikénepoke, kópoe'akopovo ne Jesus, koane éxokopovo po'i pi'âti kutipoâti yonotíhiko
ya mêum. 13 Yane pihóne neko pi'âti éto'okoponea neko po'ínuhiko íhikau Jesus, itea
ákomaka akútipokonohiko yûho.
14 Ikénepoke ina exókopovamaka Jesus neko unze koeti íhikau koeku ixómoyea nikóhiko
xe'ókuke mêsa. Sayá'ikoa Jesus vo'oku ákoyea akútipoahiko koane vo'oku tiú'iyea
omíxone yaneko ákoyeakuhiko akútipoa yûho neko noixópati exepúkopone. 15 Ina
kixovókoxoamaka Jesus:
—Pihénoe yara uhá koeti kúveu mêum. Yokóyuhoinoa uhá koeti xâne ra inámati ihíkau-
voti omínombike. 16 Uhá koeti xâne kutipoâti, koane ahíkovoti ya inzáke, énomonemo
pihopô vanúkeke xoko Itukó'oviti. Itea enepone xâne ákoti akutípoa, yonópotimo
ipihóponovokutike. 17 Enepone kutipoâti, harâ'a ra iyupánevoti ítukemo, hoénaxovope
njunáko xokóyoke. Ya inzáke, kopúhikopotimo ndémoniu urúkovoti xoko xâne, koane
koyúhotimo inámatihiko yuhôti ákoti itukapu yûho. 18 Motovâtimo namúkea koéxoe
koane énoyeovo ekâti koépekoti, kuteâti vénenu, itea ákomo yuvâti. Koane ipíhahiko vô'u
tutíkuke ka'aríneti, itóvotihikomo —kíxovokoxoane Jesus.

Pihopóne Jesus vanúkeke
Lk 24.50-53; Át 1.9-11

19 Uke'éxoane Vúnae Jesus yúho'ixea neko íhikauhiko, pihópone vanúkeke. Ivátakopone
éxopeke Itukó'oviti xoko ivátakoku kapáyasokone Itukó'oviti. 20 Yane pihónehiko neko
íhikau koyúhoponea koeku Jesus ya uhá koeti yónokuhiko. Yoko huvó'oxoamaka Vúnae,
kouhápu'ikeati kaná'uko ne yûho yane iyupánevoti poréxoake itúkea.
Hunókokune.

YÚTOE LÚKA
koyúhoti koeku Jesus

Lúka koéha yutoxoâti ra koyuhópeti. Énomonemaka yutoxôa ne koyúhope Átu. Xoko Kolósensi 4.4 vínixea itúkeovo ndútu neko Lúka. Enepone po'ínuhiko yutóxoti koeku Jesus, enepone Máteu, Márku yoko Xuâum, aínovo jûdeu. Poéhane Lúka ako itukápu jûdeu xapákuke. Teófilu koéha ne hóyeno pahúkinoake Lúka ne yútoe. Hainámaka jûdeu nê'e.

Yane yútoe, koyúhoa Lúka koêku ne Jesus ukeâti inâ apê yara kúveu mêum tukú koeti pihopóne vanúkeke. Kene ya Átu, yutóxoa ítone itúkea neko ápostulunahiko Jesus vo'ókuke ne xunako Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti xokóyokehiko, ike pihópine Jesus ya vanúkeke.

Enepone Máteu yoko Lúka, aínovo yutoxínoveati îha ne oxúnoekene Jesus xoko turi yútoe. Yane yútoe Máteu, hane koúkeovo xoko Yûse, há'axeovoke Jesus yonópoti tukú koeti xoko Âbraum, koati turi jûdeu, exókoveati yanê'e motókeyea itúkeovo natina jûdeu ne Jesus. Ene itúkinovo tukú koeti xoko Âbraum ne iha oxúnoekene Jesus ya yútoe Máteu. Kene Lúka, xoko iyénoxapa Mâriya, enepone eno Jesus koúkea éxokovea iha oxúnoekene Jesus tukú koeti xoko Âdaum, enepone inúxoti xâne yara kúveu mêum. Itúkinovo xoko Âdaum koúkea Lúka ne yútoe, koati exókoviti itúkeovo uhá koeti xâne yara kúveu mêum simíno ne Jesus koíteova, kene haina pohúneti jûdeuhiko. Énomonemaka so'ixóvoxo, íhaxopinovake Jesus ne íhae vanúke ikútipasikoponovoti xâne.

So'íxinoveamaka Lúka yara yútoe kóseanayea Jesus ne xâne ka'aríneti, koane xâne kixeóvovoti ákoti itúkokonoke, koane xâne ákoti apeínoati, koánemaka xâne puvonéti kuteâti neko koperáxinotihiko nâti, yoko xâne íhae Samâriya, koane xâne pahukóvoti, yoko senóhiko.

[1] Enóne xâne itúkoti xunáko kókoyuse kíxea yutóxea koêku ra koekútihiko kousókovotine xapákuke ûti yaneko káxehiko pihotíne. [2] Enepone yútoehiko, hane koyúhoinovi, noíxone ne xanéhiko noixoâti ra koekútihiko ukeâti inâ turixóvo, enepohikone koyuhoâtimaka ra emo'u Vúnae. [3] Ngoánemaka, íninjoa unáko yundóxinopea ra koekúti Teofilú, iti hána'iti teyonéti xapákuke ûti. Yoko enóne ngóxuna'ixeovo ombósikea uha-uhá ngíxea énjea koêku ra koekútihiko ukeátine inâ turixóvo, koane kókoyuse ngíxoa yundóxinopea ukeâti tûri tukú koeti hunókoku, [4] maka yéxaneoxo itúkeovo koati kaná'uti ne ihíkauvoti íhikexokonoke.

Koêku Nzakâriya yoko Izâbe

[5] Yaneko káxehiko itukóvoiko nâti ne Êrodi ya poké'exa Njúdeya, ápe hóyeno koéhati Nzakâriya. Enepone hóyeno, sasedóti inuxínoti jûdeu hó'eke itukóvoye. Yoko ápe iháxakokuhiko ne sasedóti, vo'oku ahe'ó ahe'o kíxeokoko ítukeke. Enepone iháxakoku Nzakâriya, xoko ítuke Âmbiya óvo. Izâbe koéha yêno neko Nzakâriya. Yoko iyénoxapamaka sasedóti neko yêno. [6] Koati ponóvoti kixoku itúkeovohiko nonékuke Itukó'oviti neko pi'âti. Koati itukoâtihiko heú koêti ne yutoxóvoti Ponóvotike Kixovókuti yútoe Muîse, koane heú koêti ne páhoenovi Itukó'oviti vitúkea, [7] itea ako ápahuina xe'éxa. Akó'oti okoxé'exa neko Izâbe. Yoko koati yekotíxotinehikomaka neko pi'âti.

Inâ koyuhóvo ipúhikeamo Xuaum Mbátita

[8] Po'íke káxe, ixómoti ko'itúke sasá'iti ítuke Itukó'oviti ne Nzakâriya, vo'oku símeovone kaxena ko'ítukepe. Yoko kuríkohiko ne sasedóti inúxotike, [9] kuteâti kíxoakuhiko itúkea motovâti éxea itukóvotiye xapákuke urúkovatimo ne sasá'iti iháxakoku kúveu ne hána'iti imokóvokuti, enepone témpulu, itúkoponea ne itukétiya. Yoko xoko Nzakâriya iríkovo ne kûrehiko kutí'inoke urúkovati oró'okoponea ne ísensu kixonéti, ikó'iparaxoke Itukó'oviti, enepone ênо úheti ihópune oro'ókokono. [10] Kene ne xanéhiko, ôvane meúkeke itúkotihiko orásaum koêku oró'okea ísensu ne Nzakâriya. [11] Yane apé kó'inoane ánju, ovoxe Itukó'oviti

ukeâti vanúke. Xe'ó kó'iyeane éxopeke oró'okovoku ikó'iparaxokonoke Itukó'oviti.
12 Noixoâne Nzakâriya, kónoko'i. Yupihovó koe píkea. 13 Yane hara kíxoa ánju:
—Hako píke Nzakariyá, vo'oku kámoane Itukó'oviti ne yorásauna. Apêtimo xi'íxa,
hóyeno kalivôno, xoko yîno Izâbe. Xuâum íheximo. 14 Hána'itimo elókeko yokóvo, koane
hána'itimo úhepeko iséneu vo'ókuke. Enómakamo xâne elokeâti okóvo ipuhíkane. 15 Koati
hána'itimo teyonéti ítukeke Vúnae. Ákomo énapu víyum koane koêkuti kó'iyeovoku ekâti,
epó'oxo ukeátinemo okóvoike êno, xúnatimo ne Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti xokóyoke.
16 Koane enómo xâne xapákuke íhae Izarâe ponopóvoti hókea Itukó'oviti, Únae, vo'ókuke
nê'e. 17 Énomonemo inuxíno Vúnae, koane xúnatimo ne Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti
xokóyoke kuteâti koêku xoko Îliya, eneponeko koyúhoti emo'u Itukó'oviti mekúke.
Énomone kutí'inomo ponopóvoti kixoku hókea Itukó'oviti ne xanéhiko kó'oyene, kuteâti
koêku póneovo hókea oxúnoekene mekúke. Énomonemakamo kutí'ino koyúseopoti
kixoku itúkeovo ne xâne ákotihiko itukâ ne páhoenovi Itukó'oviti vitúkea, koane hokopâ-
timo ne xêne hókone xanéhiko ponóvoti isóneu. Yanê'e, usó koyêtimo ne xanéhiko
kutípea emo'u Vúnae simané'e xapákuke —kíxoane ánju.
18 Ina kixôa Nzakâriya:
—Namo ngíxoaye énjea itúkeovo kaná'uti? Vo'oku yéngotixone, koane yupíhovone-
maka hóvenoxea ne múnjone —koéne.
19 Ina kixôa ánju:
—Undi Ngabiríye, undi ovóheixoti xoko Itukó'oviti nguxó'ixeati koêkuti kovóxenuku.
Énomone pahukónu yúnzo'ixoponeopi koane ngoyúhopoinopea ra únati eyekoûti. 20 Itea
vo'oku ákoyea yakútipoa ra yûnzo, ukeátine kó'oyene, ákonemo ite keyúhoyi. Ákonemo
ipúhika yemó'u tukú koetímo yaneko káxe kausákapune ra koekúti ngixínopike. Yoko
kousókovotimo simapúne koati kaxéna —kíxoane ánju neko Nzakâriya.
21 Yoko kohíxopovane xanéhiko ne Nzakâriya koane iyúpaxeovahiko yupíheovo
xu'íkeneyea kúveuke ne sasá'iti óvoku Itukó'oviti. 22 Ipuhíkopone, ákone ita koyúhoyea.
Yane exó kíxoane xanéhiko ápeyea noíxone ukeâti xoko Itukó'oviti kúveuke neko sasá'iti
iháxakoku témpulu. Vô'u veínoane Nzakâriya éxokea ne xanéhiko âha koyúhoyea koêku
ákoyea ita koyúhoyea.
23 Evesékone kaxéna ne Nzakâriya itúkea ítuke nonékuke Itukó'oviti, pihópone óvokuke.
24 Ehane íhaiko ne Izâbe, yêno. Kúveu singu koeti kohê, ôvoheixoane Izâbe óvokuke, ákone
ipúhika. Hara kôe:
25 —Koati hána'iti seánakonu Vúnae. Kó'oyene, ákonemo noixó ínjakana —koéne.

Koêku etó'okoa ánju ne Mâriya itúkeovomo eno Jesus

26 Sei koené'e kóhea ne Izâbe íhaikea, pahúkopamaka Itukó'oviti ne ovóxe íhae vanúke,
enepone Ngabiríye. Pahúkoa ya pitivóko koéhati Nazâre ya poké'exa Ngalíleya. 27 Xoko
inámatiko ârunoe âvoti oko'íma pahúkokono. Yoko hoénaxoane hóyeno koéhati Yûse
itúkeovomo yêno neko ârunoe. Enepone Yûse, koati ámoripono Ndávi, enepone hána'iti
nâti mekúke. Mâriya koéha neko ârunoe yenómo. 28 Urúkovane ánju neko ovokúti xoko
óvoheixoku ne Mâriya, hara kíxoa:
—Aéloke yokóvo. Koati únati kêku. Anéye ne Vúnae xikóyoke —kíxoane.
29 Itea koyó'i ne Mâriya kameáne yûho. Akó'oti exína isóneu kixínoakeneye ánju
emó'uinoa. Yane opósikoane ya isóneuke kixó'ekone neko yûho. 30 Ina kixôa ánju:
—Hako píke Mariyá. Koati únati isóneunopi Itukó'oviti. 31 Iheíkotimo, koane
kexe'éxatimo hóyeno kalivôno. Jesus íheximo. 32 Koati hána'itimo teyonéti nê'e.
Iháxeokonotimo Xe'éxa ne koati Payásoti ya uhá koêti. Porexoâtimo Vúnae Itukó'oviti
itúkeovo koati hána'iti nâti kuteâti koêku Ndávi, enepone oxú'ikene. 33 Ákomo hunókoku
itúkeovo natina amósenopono Njáko. Koati ákotimo hunókoku natíxea —kíxoane ánju ne
Mâriya.
34 Ina kixôa Mâriya:
—Namo kixó'oye ngoêku? Undí'iko ârunoe, avo yúho'ixeonuku hóyeno —kíxoane.
35 Ina kixôa ánju:

—Evesékotimo ne Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti xikóyoke. Koati xúnatimo xikóyoke xunáko ne Vúnae, enepone koati Payásoti ya uhá koêti. Énomonemo porexópi kexé'exayi, kutí'inokemo iháxokonoti Xe'exa Itukó'oviti ne sasá'iti kalivôno ipuhíkotimo. 36 Kene enepone iyíno, Izâbe, apêtimakamo xe'éxa koêku hóvenoxeane, hóyenomo kalivôno. Sei koene kóhea yoko koyúhokono ákoyea okóxe'exa. 37 Kó'inokeneye, vo'oku ako koekúti ákoti itâ itúkea ne Itukó'oviti yane uhá koeti yûho itúkeamo —kíxoane.

38 Ina kixôa Mâriya:

—Usó ngóye, koêkuti isóneunonu Itukó'oviti. Kaúsakapunemo njokóyoke kuteâti ra yihó'inonu —kíxoane.

Yane pihópeane neko ánju.

Xo'opêpoinoa Mâriya ne Izâbe

39 Yaneko káxehiko, koúsokovo ne Mâriya. Éhakovo píhea ya pitivóko ovoti xapa mopôi poké'exake Njúdeya. 40 Simoné'eya, ûrukovone óvokuke Nzakâriya koane yúhoikea Izâbe. 41 Ehá'axo kámoa Izâbe ne emo'u Mâriya yuhoíkoane, ehévokovo ne kalivôno okóvoike Izâbe. Koati xúnati ne Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti xoko Izâbe 42 ina kohonóko emó'u koyúhoyea. Hara kôe:

—Koati yupihóvoti unako kêku ya uhá koeti po'ínuhiko sêno. Koánemakamo ne xi'íxa, koati únatimo koêku ya uhá koeti po'ínuhiko kalivôno. 43 Ako omóndokea síminu, iti eno Únaem. 44 Vo'oku ehá'axo ngámoa ne yemó'u yihoíkonumeku, ehévokovo ne kalivôno ongóvoike, yupihóvoti elókeyea okóvo. 45 Koati únati kêku, iti kutipoâti ne yuhó'inopi Vúnae vo'oku kousókovotinemo ne yuhó'inopi —kíxoane Izâbe.

Akene Mâriya

46 Ina kôe ne Mâriya:

—Koati yupihóvoti ngahána'ikea ra Itukó'oviti, Únaem. 47 Koâti hána'iti elókeko ongóvo vo'oku Itukó'oviti, enepone Koitóvonuti, 48 vo'oku puyákeovonu okóvo, undi kixeóvovoti ovóxe. Ukeátine kó'oyene, inixoâtinemo uhá koeti xâne itúkeovo koati únati ngoêku, 49 vo'oku koati hána'iti ítukeinonu Itukó'oviti, enepone Xúnati ya uhá koêti. Koati sasá'iti ne îha. 50 Ako hunókoku seánakoa ne uhá koeti teyoâti. Enepone seánako, anêkomaka oúkeke xe'éxaxapa yoko ámoripono xâne kutipoâti. 51 Koútata'ixoa Itukó'oviti ne hána'iti xunáko. Íkorokoa ne inixópovoti itúkeovo payásoti, ixané kixópa ne âha itúkea. 52 Íkorokoamaka ne payásotihiko yane itúkeovo hána'iti pahúkoti. Hane kapáyasokopo xâne ákoti xunáko koane ákoti apayáso. 53 Poréxopamaka êno únatinoe koekúti ne xâne kutí koeti épeu himakati. Kene ne iríku, veyópea apeínoati. 54 Huvó'oxovi, uti íhae Izarâe, uti ovóxe, kuteâtimaka yuhó'ino voxúnoekene itúkeamo ya seánakovike. 55 Énomone neko yuhôti ákotinemo uké'eyeaku, yuhó'ino Âbraum koánemaka ne uhá koeti ámoripono. Énomone itúko ne Itukó'oviti kuteâti yuhó'ino voxúnoekene mekúke —koéne ne Mâriya.

56 Yoko mopó'a kohê ovóponoa Mâriya xoko Izâbe. Yane pihópone óvokuke.

Koêku Xuaum Mbátita inâ ipuhíko

57 Simovóne kaxena ipúhikope xe'éxa ne Izâbe, hóyeno kalivôno koxé'exa. 58 Enepone múxonehiko evo Izâbe oveâti xêrerekuke óvoku, koánemaka ne iyénoxapa, eyékoxoane koêku ne hána'iti seánakoa Vúnae, koane huvó'oxoponeahiko ya hána'iti elókeko okóvo. 59 Oitú koené'e kaxéna ne kalivôno, sirkunsidá kíxoanehiko. Yoko kahá'ane xanéhiko íhaxopea iha há'a, 60 itea hara kíxoahiko êno ne kalivôno:

—Ákomo kalíhuina koéhapea iha há'a râ'a. Xuâum koéhamo —kíxoane.

61 Ina kixokóno:

—Itea ako ápahuina iyíno koehâti ne ihâe —kixókonone.

62 Ina epemó'ikeahiko há'a ahá'inoa koéhayea ne kalivôno. Vô'u veínoahiko épemo'ikea. 63 Yane épemone kali tâpoa ne Nzakâriya, yutóxoku. Hara koe yútoe: "Xuâum koéha râ'a" koéne. Yoko heú koe xâne iyúpaxeova neko koekúti. 64 Ehá'axo yutóxoa Nzakâriya, koyúhopone, ákone itopeâti nêne. Koyúhopone koane iháyu'ikopea Itukó'oviti. 65 Yupihovó koéhiko píkea heú koêti neko xâne ko'óvokutihiko xêrerekuke óvoku. Koane

tumúne yóno itóhineyea neko koekúti xapákuke ne ko'óvokuti ovâti neko poké'e xapa
mopôi ya Njúdeya. 66 Êno itúkinoa isóneu uhá koeti xâne kamoâti, koane kó'iyeahiko:
—Kutímeamo itúkovo ra kalivôno apayá'inane? —koéhiko.
Yoko koati apêti xunako Vúnae xokóyoke ne kalivôno.

Ihayú'iko Itukó'oviti ne Nzakâriya

67 Enepone Nzakâriya, há'a ne kalivôno, koati xúnati Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti
xokóyoke. Yane turíxovone koyúhoyea koekúti âvoti simâpu kaxéna. Hara kôe:
68 —Viháyu'ika ne Vúnae Itukó'oviti, kuvóvone íhae Izarâe, vo'oku simóne
huvó'oxoponeovi, uti xanéna, koane veyópeovi ya vóvoheixea opékuke xunako vanáne.
69 Pahúkinovine koati xúnati Koitóvoviti ukeâti xapa amósenopono Ndávi, enepone
ovoxe Itukó'oviti mekúke, 70 kuteâtimaka neko koati yuhôti, yuho Itukó'oviti mekúke
pahúkeamo, enepo evékinovea xoko sasá'itihiko ovóxe koyuhópoinoati emó'u xapa
xâne. 71 Kó'inokeneye motovâti koíteovovi ya vanánehiko, yoko ya xunáko ne uhá
koeti puvo'óviti. 72 Koati koseánati ne voxúnoekene, koane puyákoponovamaka okóvo
koúsokea neko sasá'iti yuhó'inoa mekúke. 73 Énomone neko koati yuhôti, yuhó'ino
voxú'ikene Âbraum 74 víteovamo ne vanáne, koane hókeamo uti Itukó'oviti ákoti píkone
ûti, 75 koêkumaka sasá'iyea yoko póneovo kixoku vitúkeovo nonékuke ya uhá koeti kaxena
ûti yara kúveu mêum. 76 Kene îti kalivonó, ihéxikonotimo páhoe Itukó'oviti, enepone
koati Payásoti ya uhá koêti, koyúhoinoa emó'u. Vo'oku itínemo inuxínoa ne Vúnae,
mihi'ókinoatimo oxéne itúkea ítuke xapákuke xâne. 77 Yexókoatimo ne xanena ûti
koíteovamo Itukó'oviti koane kotúyopinoa pahúnevo, 78 vo'oku koati yupihóvoti itúkeovo
seánati ne Itukó'oviti. Énomone kutí'inoke isíminovitinemo hána'iti kouhápu'ikoviti
íhae vanúke, 79 maka kaúhapu'ikanemo ne ovoti hahákutike, enepohikone kutí koeti ákau
pevóti hoenáxovotine yonópeamo ipihóponovokutike, koane évekavinemaka xoko xêne
óvoku unako koeku ûti ya ikéneke Itukó'oviti —koéne Nzakâriya.
80 Yoko tumúne yóno payá'iyea neko kalivôno koane ukóponea éxea Itukó'oviti. Ehane
óvoheixo mêum ákoti apêti tukú koeti simovóne kaxena éxokeovo xanéhiko íhae Izarâe.

2

Koêku inâ ipuhíko Jesus
Mt 1.18-25

1 Yaneko káxehiko, ápe yûho neko koati payásoti nâti, enepone Seza Augústu, koyúhoti
kónokea yutóxoponea îha ne uhá koeti xâne natíxokuke, motovâti kayúmakexeokono
yé'akeye xâne apêti yaneko uhá koeti poké'e óvoku natíxea. 2 Yaneko inúxoti yutóxopono
îha ne xanéhiko, Sîreniu itukóvo ngovenâdo ya poké'exa Sîrea. 3 Uhá koêti neko xanéhiko,
kónoko yutóxoponea îha xoko pitivóko koati úkeaku oxúnoekene.
4 Yane pihónemaka Yûse ukeâti Nazâre, pitivóko ya poké'exa Ngalíleya. Hane yóno
Mbélem, pitivóko ya Njúdeya, enepone pítivokona Ndávi, nâti mekúke. Yonínoake Yûse
vo'oku itúkeovo ámoripono Ndávi. 5 Pîho yutóxoponea îha koánemaka iha Mâriya, yêno.
Yoko ihaíkotine ne Mâriya. 6 Koêku óveahiko ya Mbélem, simóvone kaxena koxé'exayea.
7 Hóyeno kalivôno koxé'exa, koati inúxoti xe'éxa. Ina aupíxoa ya ipovóti, yane tunukú
kíxoane kúveuke kúxu, vo'oku itúkeovo xoko níkaxokonoku hó'openo okóhiko. Akó'oti
inîxa imókoku xoko ókoku yonôti vo'ókuke neko êno xâne yonôti yanekôyoke.
8 Yaneko mêum xe'ókuke neko pitivóko, ápe koyónotihiko su'ûso herú kixoti yóti
kóyonoyea su'úsona. 9 Yaneko yóti, apé kó'inoanehiko ánju íhae vanúke, ovoxe Itukó'oviti.
Koati êno uhé'ekoti uhapú'iti íhae xoko Itukó'oviti kouhápu'ikoatihiko neko koyónoti
su'ûso. Êno píkeahiko vo'ókuke. 10 Ina kixôa ánju:
—Hákonoe píke. Nzimínopike omínombinoe koati únati eyekoûti kutí'inoke apêtimo
êno hána'iti elókeko okóvo ne uhá koeti xâne. 11 Kó'oyene ya pítivokonake Ndávi
ipúhikinopinenoe ne Koítovoti. Énomone ne Mésiya, Yúnae. 12 Hanemo yéxi: Tokononé
ketínoemo kalivôno aupí koyêti ipovóti, tunukú koyêti kúveuke kúxu —kíxoanehiko ánju.

13 Yane apé koéne xokóyoke neko ánju ákoti yumaxápu po'ínuhiko ánju íhae vanúke
ihayú'ikoti Itukó'oviti. Hara koéhiko:
14 —Iháyu'ikakana ne Itukó'oviti yâkonoye vanúkeke. Kene yâye yara poké'e, itúkapu
kásati omixóneti yoko úhepeti isoneûti apê xapákuke xâne kahá'ainoakehiko Itukó'oviti
únati —koénehiko.
15 Úkeane pihopóhiko neko ánju vanúkeke. Ina kixokóko ne koyónotihiko su'ûso:
—Hingá, pîha ûti ya Mbélem. Naíxapanavo ûti ne koekúti yuhó'inovi Vúnae. 16 Yane
ehakovó koénehiko píhea. Ehane ínixopono Mâriya yoko Yûse, koánemaka ne kalivôno
tunukú koyêti kúxuke. 17 Yane ina turixóvo koyúhopea kuteâti koêku yuhó'inoahiko
ánju vo'ókuke ne kalivôno. 18 Uhá koeti eyekóxoati neko koekúti, iyúpaxeova yûho neko
koyónoti su'ûso. 19 Kene Mâriya, uha-uhá kíxoa unákea isóneuke neko emo'úti, koane
êno itúkinoa isóneu. 20 Ina pihôpo neko koyónotihiko su'ûso, ihayú'ikoti Itukó'oviti koane
imokó'ikoati vo'oku uhá koêti neko noíxone yoko kámone. Yoko koati tokopóvoti uhá
koêti neko yuhó'inoa ánju.

Itukínokono îha ne Jesus

21 Itopónone oitu koeti káxe ike ipúhikine ne kalivôno, simóvone kaxena sirkunsidá kíx-
eokono. Yane itúkinokonomaka îha. Jesus íhaxeokono kuteâti íhaxeake ánju yanekôyoke
tumúneke íhaikea Mâriya.

Omokóno Jesus hána'itike imokóvokuti ya Njeruzálem

22 Yoko yanekôyoke, itóponone yé'akeye káxe nókone kúxea ne Mâriya yoko Yûse mo-
tovâti kasása'ikopeovo nonékuke Itukó'oviti ike ipúhikine xe'éxa, kuteâti páhoenoa yútoe
Muîse itúkea. Yane ómahiko ne xe'éxa ya Njeruzálem, kuri'ókopati Vúnae 23 kuteâti koêku
nókone itúkea vo'ókuke ne yutoéti ya Ponóvoti Kixovókuti emó'uke Vúnae, enepone koêti:
"Uhá koeti xuvé'eti xe'exa xâne, konókoti kurí'okopeokono Vúnae" koêti. 24 Énomone
pihínohiko ómea ikó'iparaxoke Itukó'oviti, kuteâti koêku páhoenoa Ponóvoti Kixovókuti
emó'uke Itukó'oviti, enepone koyúhoti kónokea ómea pi'âti kirîu, áko'o itukovo pi'âti
kálihunoe xe'exa kurûte.

Akene Simêum

25 Yoko ápe hóyeno ya Njeruzálem koéhati Simêum. Koati ponóvoti neko hóyeno yoko
teyotímaka Itukó'oviti, koane kuxoíxotimaka símea ne koitóvoti xâne íhae Izarâe. Koati
apêtimaka xunako Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti xokóyoke. 26 Yoko éxokoane Sasá'iti Omíx-
one Itukó'oviti âvoyeamo ivákapu koêku âvoyea naíxa ne Mésiya, enepone páhoe Vúnae
Itukó'oviti koíteovo xâne. 27 Énomone yanekôyo, éxokoa Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti
ne Simêum kónokea píhea yane hána'iti imokóvokuti. Koane pihóneya. Yoko koati
yónokumaka ne há'a yoko eno Jesus omâti ne xe'éxa, itukóponoati kuteâti neko páhoenoa
Ponóvoti Kixovókuti ya emó'uke Itukó'oviti. 28 Yaneko simoánehiko há'a yoko eno Jesus,
simónemaka ne Simêum, ina namukôa neko kalivôno. Koeku nú'uxea, koane iháyu'ikea
Itukó'oviti. Hara kôe:
29 —Kó'oyene Unaém, úhepetinemo inzóneu ivóngeovo vo'oku yéxokonoane ra kixí-
nenuke yanekôyo. 30 Vo'oku noínjoane ya ungéku ra péhoe yara kúveu mêum koí-
teovo xâne. 31 Keúsokoane ne koekúti nonékuke uhá koeti xâne. 32 Enepora kalivôno,
kouhápu'ikinotimo po'ínuhiko xâne ákoti itukapu jûdeu, kutí'inokemo imihé'okoti
isóneu. Kene ûti, uti xenéna, enómo ihayú'ikoviti vo'ókuke —koéne neko Simêum.
33 Enepone há'a yoko êno ne Jesus, yupíhova iyúpaxeova neko yuho Simêum vo'ókuke ne
xe'éxa. 34 Ina epemínoahiko Simêum unako koêku xoko Itukó'oviti. Yane hara kixómaka
Mâriya, êno ne kalivôno:
—Enepora kalivôno, koati pahoéti xapákuke ûti íkorokea koane koéxepukopea ênoti
xâne ya Izarâe. Koati hoénaxovopemaka ko'ítukeyeane Itukó'oviti xapákuke ûti, itea
enómo xâne okopâti. 35 Yoko enómo hána'iti tiveko iséneu vo'ókuke. Kutí koetimo
tiveko tetúkine heú'iti pirítau yomíxoneke. Yoko enómo xâne kouhápu'ikeokonoti oveâti
isóneuke vo'ókuke ra kalivôno —kíxoane Simêum.

Ikoró'ixinovomaka Itukó'oviti ne Ána

36 Yoko ápemaka sêno koéhati Ána koyúhoti koekúti éxokoake Itukó'oviti âvoti simâpu
kaxéna. Eneponeko sêno, ihine hóyeno koéhati Fanûe, ámoriponomaka Âze, po'inu
iháxakoku xanena Izarâe. Hóvenoenone neko sêno. Pohu seti koe xoénae ko'íma, yane
ivókovone îma. 37 Enepora sêno ivokóvoti îma, oitentai koaturu koéne xoénaena. Yoko
kóyekune ya témpuluke. Yóti, káxe véyo ixómoyea ituko orásaum koane jejuá kó'iyea,
yuixóvoti ikóseanaxeovo Itukó'oviti. 38 Énomone yaneko ókoku ôra omokónone Jesus
hána'itike imokóvokuti, simómaka ne Ána ikoró'ixoponovoti xoko Itukó'oviti, koane
koyúhoyeamaka koêku ne kalivôno xoko uhá koeti xâne kuxoíxoati ne páhoe Itukó'oviti
koíteovo xanéhiko ya Njeruzálem.

Pího Jesus ya Nazâre

39 Itukoâne evo Yûse yoko Mâriya uhá koêti ne nókone itúkea yane yutoéti Ponóvotike
Kixovókuti emó'uke Vúnae, ina aukópovo Ngalíleyake yonópoti Nazâre, enepone píti-
vokona.
40 Yoko tumúne yóno payá'iyea ne kalivôno koane xuná'iyea mûyo, koane itúkeovomaka
ko'isóneuti. Yoko koati êno itípanevo vo'oku seánako Itukó'oviti oúkeke.

Pího Jesus ya hána'iti imokóvokuti ya Njeruzálem

41 Heú koeti xoénae píhea há'a yoko êno ne Jesus ya Njeruzálem xapa áyui jûdeu
hó'eke iháxoneti Páskoa. 42 Itopónone nduse koeti xoénaena ne Jesus, xáneane há'a
yoko êno ya Njeruzálem xapa ayuíti, kuteâti itúkeovo kixóvokuhiko yónea. 43 Uke'éne
ne ayuíti, pihóponehiko óvokuke, itea ôvane Jesus ya Njeruzálem ákoti exâ há'a
yoko êno. 44 Ikútixatihiko apépoti xapákuke xanépone koeku pihópeahiko. Poehâne
káxe yóneahiko, ina oposíkoa há'a yoko êno xapákuke ne iyénoxapa yoko éxonehiko.
45 Ako'óne inixápana, aúkopovo ya Njeruzálem oposíkoponoati. 46 Mopó'apeke káxe ikéne,
ina inixóponoa hána'itike imokóvokuti, vatá koyêti xapákuke ne ihíkaxoti xanéhiko
hó'eke. Ixomo kamokénoahiko Jesus koane épemo'ikeahiko. 47 Heú koêti neko xanéhiko
kamokénoati, yupíhova iyúpaxeova kó'exoneyea ne Jesus koane itúkeovo koati tokopóvoti
ne yumópope. 48 Iyúpaxovamaka há'a yoko êno noixoâne. Hara kíxoa êno:
—Nje'exá, na koeti kixínevineye? Yupíhovane koyó'iyea ûti, ûndi yoko yá'a koeku
ixómoyea vopósi'ixopopi.
49 Ina kixôa Jesus:
—Na koeti pipókexino iséneu yopósi'ixopinonu? Ákoikopo yéxa itúkeovo óvokuke Nzá'a
óvonzeixo? —kíxoane.
50 Itea ako éxina isóneu há'a yoko êno neko yumópeake.
51 Yane xanépoanehiko Jesus ya Nazâre. Koati kutípoti há'a yoko êno, koêkuti yuhó'inoa.
Enepone eno Jesus, heú kíxoa unákea isóneuke neko koekútihiko.
52 Yoko tumúne yóno kurí'uxeovo éxone Jesus koane payá'iyea yoko enó'iyea itípanevo
nonékuke Itukó'oviti koane xapa xanéhiko.

3

Inâ turixôa Xuaum Mbátita ne ítuke
Mt 3.1-12; Mk 1.1-8; Xu 1.19-28

1 Yanekôyoke, itóponone kinze koeti xoénae natíxea ne Tiberiu Sêza, enepone koati
payásoti nâti ya Róma. Kene Ponsiu Pilátu itukóvo ngovenâdo ya Njúdeya. Kene
ya Ngalíleya, Êrodi pahukóya. Kene ya Itûreya yoko Tarakoníti, Filípi, po'inu Êrodi
pahukô. Kene ya Ambíleni, Lîsanea itukóvo pahúkotiya. 2 Kene Ána yoko Kaífa itukóvo
koati payásoti sasedóti inuxínoti jûdeu hó'eke yanekôyoke. Koati énomone yaneko
káxehiko, ápe yuhó'inoa Itukó'oviti ne Xuaum Mbátita, xé'a Nzakâriya, koeku óvoheixea
ya mêum ákoti apêti. 3 Yane heú kíxoa Xuâum yónea ne poké'e xe'ókuke ne huvêo,
enepone Njôrdaum, koyuhó'inoati ne xanéhiko kónokea ikótivexea isóneuke ne pahúnevo
koánemaka kuríkopea, motovâti kotúyopea Itukó'oviti ne pahúnevo, ina yusîka áhikeovo
xokóyoke. 4 Énomone kuteâtimaka koeku yutóxeovo emó'uke Itukó'oviti yútoeke porofeta
Izâiya mekúke, xoko kó'iyeaku:

"Énomonemo ne kohonókoti emó'u ya mêum ákoti apêti xapa xâne kamokénoponoati.
Haramo koe yûho: 'Míhi'akinanoe oxéne ne Vúnae itúkea ítuke xepákukenoe.
Kéyuseapa ne kixeku itíkivo nonékuke' koêti. [5] Hanemo koéneye kuteâti koeku
xêne kounákopokono enepo pura'úxopokono ne uhoróxotiya. Koati kuteâti-
maka koêku ikútipu'ikopokono ne vanuké'exoti koane ponopókono ne xêne ínati
ikáyukexo, enepo pura'úxokono koane ikútipu'ikopokonomaka ne uhoróxotiya.
[6] Yoko noixoâtimo uhá koeti xâne kíxoaku Itukó'oviti koíteovo xâne" kôe yútoe
Izâiya. *Izâiya 40.3-5*

Koeku yuho Xuaum Mbátita

[7] Hara kíxovokoxoa Xuâum neko êno xâne pihinoâtihiko, enepohikone epemóponoati
áhikea:
—Itínoe ámoripono xâne kutí koeti koâti ipúhokovoti koéxoe, ikítixati itívoatimo
ne ipíhoponopemo Itukó'oviti pohúneti vo'oku yáhikivo njokóyoke? Ako kalíhuina.
[8] Konókoti itíkinoe únati motovâti iyúseyea itíkivonoe ikotívexoati isóneuke ne pahúnevo
koane kurikópatimaka. "Uti ámoripono Âbraum," hákonoe koe iséneupinovo, pe'okoâti
itíkivo aha Itukó'oviti vo'ókuke. Vo'oku eneponi itukápu énomone kahá'a ne Itukó'oviti,
mani pahukoâti itúkopeovo ámoripono Âbraum ra itátanehiko mopôi. [9] Kuteâti koêku ne
povôti usó koyêtine tetúkea tikótihiko ukeâti poéheveke, enepohikone uhá koeti ákoti
parêxa únati há'i, ina kurikókono yúkuke, énomonemakamo kíxoaneye Itukó'oviti ne uhá
koeti xâne váhere kixoku itúkeovo —kíxovokoxoane.
[10] Ina kixôa xanéhiko ne Xuâum:
—Kutí'ikopo kónoko vitúkea?
[11] Ina yumopâ Xuâum:
—Koêkuti apêti pi'âti kápana, paréxa póhuti ne xâne ákoti ítuke. Kúteanemaka koêku
ne apêti nîka, paréxamaka xâne épeu hímakati —koéne.
[12] Ápemaka koperáxinotihiko nâti simôti xoko Xuâum, enepohikone yómoti ánu'ukea
kóperau. Hara kixóponoamaka:
—Ihikaxotí, kuti kónoko vitúkea?
[13] Ina kixoáhiko Xuâum:
—Ópoehane yé'akeye péhoenokono képeraxi, ene képeraxa. Hákone yanú'ukoa —
kíxoanehiko.
[14] Ápemaka húndaruhiko kixoâti:
—Kene ûti, kuti kónoko vitúkea?
Ina yumopâmaka Xuâum:
—Hako vaheréxo ítikeinoa ne xanéhiko. Hákomaka itikóheyi koêku ne koêkuti xâne.
Aúhepeinoamaka iséneu ne yé'akeye tiûketi némoenoe —kíxoanehiko.

Koyuhôa Xuaum Mbátita itúkeovo koitóvoviti ne Jesus
Mt 3.11-12; Mk 1.7-8; Xu 1.19-28

[15] Yoko enepohikoneko xâne, koati ainóvoti kuxoíxoatine símea ne páhoe Itukó'oviti
koíteovo xâne. Ká'aye koéhiko isóneuno Xuâum: "Énomonemea ne Mésiya, páhoe
Itukó'oviti koíteovovi? áko'o pó'itimea" koe isóneunoahiko. [16] Ina kixoáhiko Xuâum:
—Kaná'uti ánjikeopinoe ya úne iháke Itukó'oviti, itea keno'ókotinemo koati hána'iti
teyonéti ya undíke. Muhíkova anjí'okeova ngúxeinoa imo perékatana, ako omóndokea.
Énomonemo ahíko xanéhiko haînati ya úne itea ya xunákoke Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti.
Yoko kutí koetimo otuko yúku ne xunáko kasása'ikea. [17] Hanemo koéneye, xâne
omó'ixoti kasasá'ikopeti kuteâti ápa vo'ókuke. Kuteâti kixókonoku nonéti, enepone
tirîku kasasá'ikovo, énomonemakamo kixóneye xanéhiko nê'e. Kuteâtimaka koeku
ípihopeokono há'i íhakuke, énomonemakamo kixóneye xâne únati kixoku itúkeovo nê'e.
Kene ne xâne ákoti aunáti, enepohikone kutí koeti ike kasása'ikine tirîku, kurikoâtimo
yúkuke ákotinemo ípukeovoku —kíxovokoxoane Xuâum.
[18] Énomone koéneye yuho Xuaum Mbátita. Koane ákomaka tôpi po'ínuhiko enékope
xanéhiko koêku koyúhoinoa ne inámati ihíkauvoti íhae xoko Itukó'oviti. [19] Ina

saya'íkoamaka Xuâum ne Êrodi, enepone hána'iti pahúkoti ya Ngalíleya, vo'oku kóyenopea yeno koati po'ínu, sêno koéhati Erôdiya. Haina póhutine, itea vo'ókumaka po'ínuhiko váhere ítuke. [20] Yane inamá'axo kuri'úxovo váhere ítuke ne Êrodi vo'oku kuríkeane Xuâum ika'ákovokutike.

Koeku ahíko Jesus ne Xuaum Mbátita
Mt 3.13-17; Mk 1.9-11

[21] Uke'éxoane Xuâum áhikea uhá koêti neko xâne, ina ahíkomaka Jesus. Koeku itúkea orásaum ne Jesus, mihe'ó koéne ne vanúke [22] koane evésekea ne Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti xokóyoke kutí koeti kurûte. Yane apé koéne emo'úti inu'íxoti vanúkeke koêti:
—Iti Nje'éxa koati ákoti omotóva ongóvo, porexónuti hána'iti elókeko ongóvo —koéne.

Oxúnoekenehiko Jesus
Mt 1.1-17

[23] Enepone Jesus, itopónone kuteâti tirinta koetine xoénaena, ina turixôa itúkea ne ítukexeake Itukó'oviti. Yoko ya isóneunoake xanéhiko, koati xé'a Yûse nê'e. Harâ'ahiko iha oxúnoekene.
Enepone ôxu, Éli koéha. [24] Kene Éli, xé'a Matâti.
Enepone Matâti, xé'a Lévi.
Kene Lévi, xé'a Meúki.
Kene Meúki, xé'a Njanâi.
Kene Njanâi, xé'a Yûse.
[25] Enepone Yûse, xé'a Matátiya.
Kene Matátiya, Ámu itukôa xé'a.
Kene Ámu, Nâum itukôa xé'a.
Kene Nâum, Ézli itukôa xé'a.
Kene Ézli, Nâgai itukôa xé'a.
[26] Kene Nâgai, Mâte itukôa xé'a.
Kene Mâte, Matátiya itukôa xé'a.
Kene Matátiya, Semêi itukôa xé'a.
Enepone Semêi, Yûse itukôa xé'a.
Kene ne Yûse, Njôda itukôa xé'a.
[27] Kene Njôda, Njoánam itukôa xé'a.
Kene Njoánam, Rêza itukôa xé'a.
Kene Rêza, Nzorobâbe itukôa xé'a.
Kene Nzorobâbe, Salatíye itukôa xé'a.
Kene Salatíye, Nêri itukôa xé'a.
[28] Kene Nêri, Meúki itukôa xé'a.
Kene Meúki, Âdi itukôa xé'a.
Kene Âdi, Kôzam itukôa xé'a.
Kene Kôzam, Eumâdam itukôa xé'a.
Kene Eumâdam, Ér itukôa xé'a.
[29] Kene Ér, Njozûe itukôa xé'a.
Kene Njozûe, Eliêze itukôa xé'a.
Kene Eliêze, Njôrim itukôa xé'a.
Kene Njôrim, Matâti itukôa xé'a.
Kene Matâti, Lévi itukôa xé'a.
[30] Kene Lévi, Simêum, xé'a Njúda, itukôa xé'a.
Kene Njúda, Yûse, xé'a Njónam itukôa xé'a.
Kene Njónam, Eliyáki itukôa xé'a.
[31] Kene Eliyáki, Melêa itukôa xé'a.
Kene Melêa, Mêna itukôa xé'a.
Kene Mêna, Matâta, xé'a Nátam, itukôa xé'a.
Kene Nátam, Ndávi, xé'a Njése itukôa xé'a.
[32] Kene Njése, Ôbedi, xé'a Mbôa, itukôa xé'a.
Kene Mbôa, Sála itukôa xé'a.

Kene Sála, Nâsom itukôa xé'a.
33 Enepone Nâsom, Aminâdabi itukôa xé'a.
Kene Aminâdabi, Ândimi, xé'a Ârni, itukôa xé'a.
Enepone Ârni, Êzorom, xé'a Pêre, itukôa xé'a.
Kene Pêre, Njúda itukôa xé'a.
34 Kene Njúda, Njáko, xé'a Izáki, itukôa xé'a.
Kene Izáki, Âbraum, xé'a Têra, itukôa xé'a.
Kene Têra, Náko itukôa xé'a.
35 Kene Náko, Serûki, xé'a Rágau, itukôa xé'a.
Kene Rágau, Faléki, xé'a Êbe, itukôa xé'a.
Kene Êbe, Sála itukôa xé'a.
36 Kene Sála, Káinam, xé'a Arafáxadi itukôa xé'a.
Kene Arafáxadi, Sem, xé'a Nôe, itukôa xé'a.
Kene Nôe, Laméki itukôa xé'a.
37 Kene Laméki, Metuzálem, xé'a Enóki, itukôa xé'a.
Kene Enóki, Njaréti, xé'a Maléleu, itukôa xé'a.
Kene Maléleu, Káinam itukôa xé'a.
38 Enepone Káinam, Ênu itukôa xé'a.
Kene Ênu, Séti itukôa xé'a.
Kene Séti, Âdaum itukôa xé'a.
Kene Âdaum, Itukó'oviti itukôa xé'a.

4

Hixopâ Ndeâpu íkorokea ne Jesus pahunévotike
Mt 4.1-11; Mk 1.12-13

1 Yupihovó koéne êno xunako Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti xoko Jesus ukopeâne húveona
Njôrdaum. Yane ómane Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti ya mêum ákoti apêti. 2 Koarenta koe
káxe óva koane hixópea Ndeâpu íkorokea pahunévotike. Ákomaka nîka ne Jesus koeku
óvoheixeaya. Ikénepoke koarenta koeti káxe ákoyea nîka, yane épekoane hímakati. 3 Yane
hara kíxoa Ndeâpu:
—Enepo itikápuxo koati kaná'uti Xe'exa Itukó'oviti, pehúka sá'iri'okopeovo pâum ra
mopôi.
4 Ina yumopâ Jesus:
—Hara kôe ne yutoéti emó'uke Itukó'oviti: "Haina póhutine nikokónoti koxunáko xâne"
kôe.
5 Ínamaka ómo Jesus ne Ndeâpu vanúke'exeakuke ne mopôi. Yane hú kíxoane éxokea
uhá koeti pahúkoku payásotihiko yara kúveu mêum. 6 Ina kixôa Ndeâpu:
—Mborexópeatimo itúkeovo îti exêa koêku uhá koêti ra natixókutihiko, koane ítiken-
emo uhá koêti ne úhe'ene. Yane itimo hána'iti ihayú'iuti vo'ókuke. Vo'oku mboréx-
okonoane uhá koêti râ'a, yoko koêkutimo ânja mboréxea, mborexoâtimo. 7 Poéhane
ipíyikexi nonénguke kutí kixénuti Itukó'oviti, yane ítikenemo uhá koêti —kíxoane.
8 Ina kixôa Jesus:
—Hara kôe ne yutoéti emó'uke Itukó'oviti: "Ópoehane Yúnae Itukó'oviti ipíyikexina.
Poéhane motovâ kíxeokononeye" kôe —kíxoane.
9 Yane omone Jesus ne Ndeâpu ya Njeruzálem xoko koati kirípuhike ne hána'iti
imokóvokuti, ina kixôa:
—Enepo itikápuxo Xe'exa Itukó'oviti, kepúhakapapu poké'eke, 10 vo'oku hara kôe ne
yutoéti ya emó'uke Itukó'oviti:
"Pahukoâtimo Itukó'oviti ne ánjuhiko, enepone ovóxe íhae vanúke, kátarakeopi.
11 Énomonemo namukópopi ya vô'u maka hákone okó'okovo hîvi ya mopôi" kôe.
Sâramu 91.11-12
12 Ina kixôa Jesus:
—Haramaka kôe po'i yutoéti emó'uke Itukó'oviti: "Hako yoposí'okova ne Yúnae
Itukó'oviti" koémaka.

13 Uke'éxoane Ndeâpu hixópea ne Jesus ya uhá koeti kó'iyeovoku hixópeake, yane kali
ahíkuxopeovaiko kuxotí'iko káxe unátiyeakumo kíxoaku ítea íkorokea pahunévotike.

Inâ turîxo ítuke ne Jesus Ngalíleyake
Mt 4.12-17; Mk 1.14-15

14 Ikénepoke, ina aukópovo ne Jesus Ngalíleyake. Koati xúnati ne Sasá'iti Omíxone
Itukó'oviti xokóyoke. Yoko hi'imé koéne xâne eyekóxeati unako ítuke yaneko poké'e.
15 Íhikaxomaka ne Jesus ya sinâgogahiko, enepone íhikaxovoku hó'e jûdeuhiko, koane uhá
kó'iyea xâne iháyu'ikea.

Pího Jesus ya Nazâre
Mt 13.53-58; Mk 6.1-6

16 Úkeane pího ne Jesus ya Nazâre, pitivóko éxokexeaku. Ya sâputu, pihóne ya íhikax-
ovoku hó'e jûdeuhiko kuteâti kixóvoku. Yane ina exepúko yúhoikea emo'u Itukó'oviti.
17 Yoko ápe porexoâti ne koyuhópeti, óvoku yútoe porofeta Izâiya, enepone koyúhoti
emo'u Itukó'oviti mekúke. Mihe'ókoane Jesus, ina inixóponoa xoko kó'iyeaku ne yutoéti:
18 "Anéye njokóyoke ne Sasá'iti Omíxone Vúnae, enepone haxakónuti ngoyúhoinoa
xâne ákoti apeínoati ra inámati ihíkauvoti ítuke Itukó'oviti. Pahúkonumaka
ngoyúhoyea símeovone kaxena íteovo xunako vaherévokoti ne xanéhiko kutí koeti
ákau váhere kixovókuti. Pahúkonumaka mboréxea ínixopea ne xâne komítiti,
koane ngayápahikopea koêku ne xâne kutí koeti koínoti êno ínati koekúti vo'oku
tiú'iko kóyeku. 19 Pahúkonumaka ngoyúhoyea símeovone kaxena koúhapu'ikeovo
hána'iti seánakoa Vúnae ne xanéhiko" koêti. *Izâiya 61.1-2*

20 Uke'éxoa yúhoikea, yane exéxopane Jesus ne koyuhópeti, koane poréxopea ne xâne
unakópati, ina ivatákopomaka ne Jesus. Yoko uhá koêti neko xanéhikoya, komomo-
komomó kíxoixoane. 21 Ina kixovókoxoa Jesus:
—Enepora emo'u Itukó'oviti yuké'eu kémokenoyi, simóvone kíxone kó'oyene —
kíxovokoxoane.
22 Yoko uhá koêti neko kamokénoti, ínixeahiko úhe'ekea neko yuho Jesus. Koati
iyupáxovatihiko éxea koyúhoyea emo'útihiko yupihóvoti unáko kuteâti neko yûho. Hara
kixókoko:
—Hainá'ikopo xé'a Yûse râ'a?
23 Ina kixovókoxoa Jesus:
—Koati kaná'uti keyúhoinonoamo ra kixonéti koêti: "Iti ipixáxoti, keítapapu" koêti.
Koane: "Itíkinaveamaka yara pitivóko peyá'iyiku uhá koêti ne ítike veyékoune itíki ya
Kafanâum" kixénutimo. 24 Koati endó'okopitinoe koêku: Ako ápahuina porófeta koyúhoti
emo'u Itukó'oviti ivavákokonoti xapa xâne úkeakuke. 25 Koati emo'úti ra yunzó'inopinoe:
Êno sêno ivokóvoti îma ya Izarâe yanekôyoke ya kaxénake Îliya. Énomone yaneko
ákoyeaku kêva úko ya kúveu mopo'âti xoénae sei koeti kohê. Yoko enómaka hímakati ya
uhá koêti neko poké'e yanekôyoke. 26 Itea haina xoko ivokóvoti îma ya poké'exake Izarâe
pahúkokono ne Îliya. Hane pahúkokono xoko sêno ákoti itukapu jûdeu, sêno ivokóvoti îma
ya Sarépita poké'exake Sîdom. 27 Enómaka xâne ya poké'exa Izarâe ya kaxénake porofeta
Ilîzeu yúvone koati koímaiti arinéti, enepone lépara kixonéti, itea ako ápahuina xapákuke
koítovone ne porófeta. Poéhane Námam, hóyeno ákotimaka itukapu jûdeu íhae poké'exa
Sîrea koítovo —kíxovokoxoane Jesus.
28 Yane yupihovó koene ímaikinovo Jesus ne uhá koêti neko jûdeu kameâti yûho yane
íhikaxovokuke hó'e. 29 Xépuku koéponehiko, ina kopúhikopohiko Jesus meúkeke yane
pitivóko xoko koati vanúke'exeakuke yane kali mopôi, óvoku ne pitivóko. Ina kaha'âhiko
amátitikea poké'eke koukeâti koati vanúke'exeakuke ne mopôi, 30 itea huvokó kixópa Jesus
neko xanéhiko. Yane pihópeane.

Koitóva Jesus ne hóyeno ûroevo ndémoniu
Mk 1.21-28

31 Ina pího ne Jesus ya Kafanâum, po'i pitivóko ya Ngalíleya. Ya sâputu, ihíkaxotine
xanéhiko íhikaxovokuke hó'e. 32 Yupíhova iháyu'ikea xanéhiko ne kixoku íhikaxea. Koâti

iyúseoti itúkeovo úkeakune xokóyoke ne hána'iti exóneti íhikaxone. 33 Yoko ápe hóyeno
ûroevo ndémoniu yane íhikaxovokuke hó'e jûdeuhiko. Ina kohonóko emó'u kó'iyea:
34 —Jesus, íhae Nazâre, na koeti yího'ixopoinovi? Simínetine yuké'exoponivi? Énjoa
itíkivoa ne Sasá'iti Páhoe Itukó'oviti —kíxoane.
35 Ina saya'íkoa Jesus neko ndémoniu. Hara kíxoa:
—Hákone keyûho, ipíhikapi ra hóyeno —kíxoane.
Yane íkorokoane ndémoniu neko hóyeno poké'eke xapákuke uhá koêti neko xâne,
ina ipuhíkopea ákoti aka'áka. 36 Yupíhova iyúpaxeova uhá koeti xâne noixoâti koane
kíxeokoko:
—Namea kixotí'iye koêku enepo koyûho râ'a? Koati apêti hána'iti xunáko pahúkea
ndémoniu ipúhikopea xoko xâne ûroevo, koane kutípeahiko emó'u —kixókokone.
37 Yane xapákuke neko pitivókohiko ákoti ahikápu, hi'imé koene xâne eyékoxea unáko
ítuke ne Jesus.

Koitóva Jesus imose Pêturu
Mt 8.14-17; Mk 1.29-34

38 Ipuhíkopeane Jesus ne íhikaxovoku hó'e jûdeuhiko, hane yonópo óvokuke Simaum
Pêturu. Yoko ka'aríneti imóse ne Símaum, yupihóvoti xunako otuko mûyo. Ina
epemóhiko Jesus huvó'oxea. 39 Simeáne xêrerekuke ipéna, pahúkoane uké'epea ne otuko
mûyo. Koá'axo, uké'epone neko êno otuko mûyo. Yane exépukopone neko sêno koane
kátarakopea evo Jesus.

Êno po'ínuhiko ka'aríneti koítovone Jesus
Mt 8.16, 17; Mk 1.32-34

40 Koêku kahá'ayeane onómekeovo káxe yanekôyoke, heú koetíhiko neko xâne apêti
ka'aríneti óvokuke, koêkuti kó'iyeovoku ne aríne, ómahiko xoko Jesus, koane koíteova
Jesus koeku ípihea vô'u tutíkuke. 41 Enómaka xâne ûroevo ndémoniu koítovone. Koêku
ipúhikopeahiko ne ndémoniu, koane koyúhoyea ya koati hónotike emo'úti:
—Iti koati Xe'exa Itukó'oviti —koéhiko.
Itea sayá'ikoa Jesus, pahukoâtihiko ákoyea okóyuho vo'oku éxeahiko itúkeovo Mésiya,
enepone Páhoe Itukó'oviti koíteovo xâne.

Koyûho emo'u Itukó'oviti ne Jesus
Mk 1.35-39

42 Yuponíne ipuhíkopeane Jesus neko pitivóko, hane yóno xoko ákoyeaku apêti. Yane
opósi'ixoane xanéhiko. Inixóponoane, ákone síkahiko pihópea. 43 Itea hara kíxovokoxoa
Jesus:
—Ngónokoamaka ngoyúhoponea xoko po'ínuhiko pitivóko ra inámati ihíkauvoti
koyúhoti kixoku koêku natíxea ne Itukó'oviti xapa xâne. Koati énomone mbahúkinokono
yara kúveu mêum —kíxoane.
44 Énomone kíxoaneye koyúhoyea emo'u Itukó'oviti ne Jesus ya íhikaxovokuke hó'e
jûdeuhiko ya poké'exa Njúdeya.

5

Inúxotihiko íhikau Jesus iháxiu hókea
Mt 4.18-22; Mk 1.16-20

1 Po'i káxe, hane óvo ne Jesus xe'ókuke Mar-na Njenezâre. Yoko ákone yónoku ahíkux-
eovo ne Jesus vo'ókuke neko êno xâne xokóyoke kahá'atihiko kámea emo'u Itukó'oviti.
2 Ina noîxo pi'âti vatéke ne Jesus xe'ókuke ne úne. Áko'ohiko vatékenake ne numíkuxoti,
únae neko vatéke. Koati evesékopotine, kipo'íkopotine númikuxope. 3 Yane vesenekú
koane Jesus neko po'i vatéke, ítuke Símaum, ina epemôa kali ahíkuxea upénoyeakuke úne.
Vatá kóyene ne Jesus vatékeke íhikaxea neko êno xâne.
4 Uke'éxone koyúhoyea ne Jesus, ina kíxo Símaum:
—Yahíkuxa upénoyeakuke ra vatéke, ínamo kiriná'eka ne nímikuxope —kíxoane.
5 Ina yumopâ Símaum:

—Ihikaxotí, herú kixo ûti yóti ko'ítukeyea ûti, itea ako ápahuina vêho. Itea vo'oku pehúkinu, ngurinó'ekoati ra núminguxope, indukoâti ra péhoenonu —kíxoane.
6 Ina kurinó'ekoa Pêturu yoko ha'ínehiko ne númikuxope. Yane yupihovó koene êno hôe êho. Kalíhanini ekétokexea ne númikuxope. 7 Ina oenékoa ne ha'ínehiko ovoti po'íke vatéke epemoâti huvó'oxoponea. Yane pihínoanehiko. Puhi-puhí kíxoa neko pi'âti vatékenahiko. Kalíhanini yúpuririkeovohiko vo'ókuke. 8 Noixoâne Simaum Pêturu neko koekúti, ipuyuké koéne nonékuke Jesus koane kíxea:
—Unaém, yahíkuxipunu vo'oku undi xâne pahukóvoti —kíxoane.
9 Koati iyupáxovati Símaum yoko uhá koeti ha'íne neko koekúti, noixoânehiko ne êno hôe itóponehiko. 10 Koane Teâku yoko Xuâum, xé'a Nzebêdeu, ha'ine Símaum yane itúkovoke, iyúpaxovamaka. Ina kixôa Jesus ne Símaum:
—Hako píke. Hainá'ikomo hôe yíxovonoe, itea indukópopitinenoemo ihíkaxoti xâne hókeonu —kíxoane.
11 Mikukópanehiko ne vatékena movó'iyeakuke, kurí kixone uhá koeti ítukevo, yane pihónehiko ikéneke Jesus.

Koitóva Jesus neko yúvone lépara
Mt 8.1-4; Mk 1.40-45

12 Ápe pitivóko símoku ne Jesus yanekôyo, tokópeaku hóyeno yúvone lépara herú kixeâti koxé'u. Simoné'e neko hóyeno xoko Jesus, ipúyukexea nonékuke koane îsu'okea nône poké'eke, ikoseânaxovati. Hara kixo Jesus:
—Unaém, enepo yakahá'a keítivonu, motóva —kíxoane.
13 Ina sipo'ókoa Jesus koane kíxea:
—Ngahá'a, sesá'ipine ra yaríne —kíxoane.
Ehá'axo koyúhoa Jesus, má koépone ne aríne. 14 Ina ixikó'okoa Jesus ákoyea éto'oe. Hara kíxoa:
—Yéxakapanapa ne sasedóti inuxínoti xanena ûti hó'eke. Yamína iké'iparaxoke Itukó'oviti kuteâti páhoe Muîse yútoeke, yéxokovope itúkeovo yunatípotine —kíxoane.
15 Itea inamá'axone itohíneo xapa xâne koêku neko ítuke Jesus, kutí'inoke pihinoâti ênoti xâne kámokenoponea koane íteovahiko ne aríne. 16 Itea ápe ahíkuxeovaku Jesus ne xanéhiko motovâti itúkoponea orásaum ya mêum ákoti apêti.

Koitóva Jesus ne isayú'ixovoti ákoti ehevákapu mûyo
Mt 9.1-8; Mk 2.1-12

17 Po'íke káxe ixómoti ihíkaxo ne Jesus. Yoko ápe farîzeuhiko, enepone yuixóvoti hókea yútoe Muîse, koánemaka ne ihíkaxotihiko yútoe Muîse vataká koyêtiya. Ako tôpi pitivóko úkohikeaku ya uhá koeti ipuxóvokuti ya Ngalíleya, koáne ya Njúdeya, koánemaka ya pítivokona Njeruzálem. Koati hána'iti ne xunako Vúnae Itukó'oviti xoko Jesus kutí'inoke koitóvati ne ka'arínetihiko. 18 Yane kenó'okone hóyenohiko omoti po'i hóyeno isayú'ixovoti ákoti ehevákapu mûyo. Ixané kíxeahiko poúke ómea, koane opósikeahiko kíxoaku ómea ne isayú'ixovoti nonékuke Jesus, 19 itea akó'oti évekoaku vo'ókuke neko êno xâne. Hukinóvoti alú'okeahiko oúke péti, ina kohinókinoahiko évekoaku koévesekea. Ixané kíxeane ne poúke koévesekea xoko kohínokinoakuhiko téya ne péti nonékuke Jesus xapákuke neko êno xâne. 20 Noixoâne Jesus itúkeovo koati kuvovâtihiko, ina kixôa ne isayú'ixovoti:
—Hoyenó, itúyopone pehúnevo —kíxoane.
21 Ina kixokókohiko ne éskiriba ihíkaxoti yútoe Muîse koáne ne farîzeuhiko:
—Kuti íkutixapovo ra hóyeno? Koati itûkovoti Itukó'oviti nê'e, vo'oku poéhane Itukó'oviti motovâ kotúyopea pahunévoti —kixókokohiko.
22 Itea éxea Jesus isóneuhiko, hukinóvoti kíxovokoxea:
—Na koeti kixíneanenoeye ne iséneu? 23 Kuti itukóvoxo ákoti hé'onoke'e, ngíxea ra isayú'ixovoti: “Itúyopone pehúnevo?” áko'o, “Yexépukapa, yenápa” ngíxea. 24 Itea kó'oyene, yexoâtinenoemo ápeyea njunáko yâye yara poké'e ngotúyopea pahunévoti, undi íhae vanúke ikútipasikoponovoti xâne —koéne.
Ina kixôa Jesus ne isayú'ixovoti:

—Mbahúkopi yexépukopi, viyápa ne peúke, pihépa yóvokuke —kíxoane.
25 Koati énomone yaneko ókoku ôra, xépu koépone neko hóyeno nonékuke neko
xanéhiko, ina veyopâ ne poúke tunúkuheixovokumeku, yane pihópone óvokuke koane
iháyu'ikopea Itukó'oviti. 26 Yupíhovahiko iyúpaxeova uhá koeti xâne noixoâti, koane
iháyu'ikeahiko Itukó'oviti vo'ókuke. Ênо hána'iti píkeahiko koane kó'iyea:
—Imáko koêku ra hána'iti iyupánevoti noíxone ûti kó'oyene —koénehiko.

Inâ ihaxíkoa Jesus ne Lévi
Mt 9.9; Mk 2.13, 14

27 Yanê'e, koêku ukóponea ne Jesus, ápe hóyeno noíxone, koperáxinoti nâti, vaata koyêti
xoko kóperaxoku. Lévi koéha. Ina kixôa Jesus:
—Kiná'aka ingéneke —kíxoane.
28 Yane xepú koéne Lévi. Kurí kíxoane uhá koêti neko itúkovoke, yane pihóne hókea
Jesus.

Iníkoa Jesus ne xanéhiko pahukóvoti
Mt 9.10-13; Mk 2.15-17

29 Ina itûko êno hána'iti nikaxóvoti ne Lévi óvokuke. Êno po'ínuhiko koperáxinoti
nâti kaha'íneati mesáke, koánemaka po'ínuhiko xâne húpiu. 30 Yane enepohikone farîzeu
koánemaka ne éskiribahiko hokotímaka isóneu evo farîzeu, kapáhakinova ne íhikauhiko
Jesus. Hara kíxovokoxoahiko:
—Na koeti ínikineanoe ne koperáxinoti nâti yoko xâne pahukóvoti?
31 Ina kixovókoxoa Jesus:
—Enepohikone xâne ákoti yuvâti, ako okónoko ipixáxoati. Poéhane ka'aríneti konokôa.
32 Haina nzimínoti xâne ponóvoti kixoku itúkeovo, itea hane nzimíno xâne pahukóvoti
maka ikátivexane isóneuke ne pahúnevo koane kuríkopea —kíxovokoxoane.

Koyuhôa Jesus nókone kó'iyea ne xâne enepo jejuá kôe
Mt 9.14-17; Mk 2.18-22

33 Ínamaka apê xanéhiko kixoti Jesus:
—Enepohikone íhikau Xuaum Mbátita koánemaka ne íhikauhiko farîzeu, kóyekune
jejuá kó'iyea koane itúkea orásaum. Kene íhikeuhiko, anéko níkeahiko —kíxoanehiko.
34 Ina kixoáhiko Jesus:
—Yusíkoikopomea pehúki jejuá kó'iyea ne húpiu kasâtuxoti koêkuiko ápeyea ne
koyénoti xapákuke? 35 Itea simóvotimo káxe veyópeokonokumo ne koyénoti xapákuke-
hiko. Hainápo, jejuá koetímo yaneko káxe —kíxoanehiko Jesus, kixopóvoti yane éxetina.
36 Ina kixovókoxopamaka Jesus:
—Ako xâne veyoti inámati ipovóti itukoâti ihápa'akope xoko kúxoti ipovóti, vo'oku
mani koukóponoati ívarereoku ne kúxotine ipovóti —kíxovokoxoanemaka, ihókoati in-
ámati ipovóti ne ihíkauvoti íhikaxone ákoti akutêa ne kúxoti hó'e xâne.
37 Ina kixovókoxopaikomaka Jesus:
—Ákomaka yusíka unákeovo inámati víyum ya yékoteno íhaku, itukéti ya vakamóto,
mará'inamo ívarerea ne yékoteno íhaku enepo ihiyáka ne inámati víyum. Yane mani
evókovoti ne víyum koánemaka ne íhaku. 38 Itea konókoti ímeokono inámatike íhaku
ne inámati víyum, (yane ako évakapu ne íhaku koáne ne ovâti). 39 Itea ako ápahuina
xâne kaha'âti ne inámatiko víyum uke'éxoane énoyeova ne kúxoti víyum, vo'oku hara
koe isóneunoa: “Koati únateoxo ne kúxoti víyum” koéne isóneu —kíxovokoxoanemaka
Jesus, exókoatihiko itúkeovo koati pó'iti koêku ne inámati ihíkauvoti ítuke yane kúxoti
ihíkauvoti.

6

Jesus exêa koêku ne sâputu, káxe koati sasá'itino jûdeuhiko
Mt 12.1-8; Mk 2.23-28

1 Koati sâputu yanekôyoke vékeahiko evo Jesus kali xêne vekoti kavâne ya kaxena
itóvope ha'i nonéti. Koêku vékeahiko koane marékea ha'i tirîku ne íhikauhiko, koane

xokéxea, nikoâtihiko. [2] Yane ápe farîzeuhiko, enepone yuixóvoti hókea yútoe Muîse kixoâti:
—Na koeti itíkinonoe koekúti ákoti parexá'avea hó'e ûti yútoeke Muîse vitúkea ya sâputu?
[3] Ina yumopâ Jesus:
—Ákoikopo yíhoikiku ya emó'uke Itukó'oviti koêku ítuke Ndávi mekúke yaneko epékoa hímakati koánemaka ha'ínehiko? [4] Énomone yaneko ûrukeovaku Ndávi neko óvoku Itukó'oviti enepo veyôa neko pâum ikó'iparaxokonoke Itukó'oviti. Yane níkoa, koane poréxeamaka ne ha'ínehiko upánini ákoyea paréxa yútoe Muîse níkeokono, vo'oku poéhane sasedótihiko inuxínoti xanéhiko hó'eke motovâ níkea.
[5] Ina kixoáhikomaka Jesus:
—Koati undíne exêa koêku ne sâputu, undi íhae vanúke ikútipasikoponovoti xâne —kíxoanehiko.

Koitóva Jesus ne hóyeno timovó'uti
Mt 12.9-14; Mk 3.1-6

[6] Po'íke sâputu, ûrukova Jesus ne sinâgoga, enepone íhikaxovoku hó'e jûdeuhiko, yane íhikaxone. Yoko ápe hóyenoya timó'iti poixo'o vô'u éxopeke. [7] Ápemaka éskiribahiko yoko farîzeuhiko ixómoti ivokó'oko Jesus koíteovamo neko hóyeno ya sâputu, oposí'ixoti évekinoaku yûho itúkeovo pahukóvoti ne Jesus enepo kaitápa. [8] Itea exó kíxea Jesus isóneunoahiko. Yane hara kíxoa ne hóyeno timó'iti poixo'o vô'u:
—Yexépuka, xe'ó yákoe nonekútike —kíxoane.
Yane exépukone ne hóyeno. Xe'ó koéne nonekútike. [9] Ina kixovókoxoa Jesus neko êskiriba yoko farîzeu:
—Na kó'inoaye iséneu? Pahúkovi Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muîse vitúkea únati ya sâputu? áko'o vitúkea váhere, koíteovo uti ka'aríneti? áko'o sikó kíxea ûti ivókeovo —kíxovokoxoane.
[10] Yane pono-ponó kixínoane ûke Jesus uhá koêti neko xâne apêtiya. Ina kixôa ne hóyeno:
—Kepáya'akapa ne veô'u —kíxoane.
Koáne, kapáya'akopane ne vô'u. Yane unátipone. [11] Yupihovó koénehiko ímaikexeovo neko êskiribahiko koane yúho'ixeokoko, oposíkoti kixókumo ítea íkorokea Jesus ya yumópope.

Noivókoxo íhikauhiko ne Jesus
Mt 10.1-4; Mk 3.13-19

[12] Yaneko káxehiko, pîho Jesus oúkeke kali mopôi itukóponoti orásaum. Herú kixo yóti yúho'ixea Itukó'oviti. [13] Yuponíne, iháxikoanehiko neko xâne hokoâti. Yane noívokoxone nduse koêti xapákuke. Yoko ápostulu íhaxeamaka Jesus neko nduse koeti noívokoe. [14] Harâ'ahiko îha: Símaum, eneponeko íhaxopone Pêturu; yoko Ándere, po'inu Símaum; koane Teâku; Xuâum; Filípi yoko Mbatulúmeu. [15] Ina apémaka Máteu; Túme; Teâku, enepone xé'a Áfeu; yoko Simaum Nzelóti; [16] koane Njûda, enepone xé'a Teâku; yoko Njuda Iskarióti, eneponeko itûkoheovoti koeku hókea Jesus kurikoâti xapa xanéhiko puvâti.

Po'ínuhiko koítovone Jesus
Mt 4.23-25

[17] Evesékopeane kali mopôi ne Jesus, xané kixópa íhikauhiko. Hane óko xoko kutípu'iyeokokoku ne poké'e xoko óvoheixoku êno po'ínuhiko xâne hokó'ixoati. Koati êno xâne ukeâti uhá koeti Njúdeya yoko Njeruzálem, koánemaka Tîru yoko Sîdom, enepone pitivókohiko ovoti xe'o mar. [18] Simínotihiko kámokenoponea Jesus yoko épemea koíteova ya arínehiko. Ápe xâne ûroevo ndémoniu koítovonemaka Jesus. [19] Uhá koêti neko êno xâne, aínovo kaha'âti sipó'okoponeahiko Jesus vo'oku ápeyea xunáko ipuhíkeati xokóyoke koitóvati uhá koêti neko ka'aríneti hiko.

Koeku xâne koati únati koêku nonékuke Vúnae
Mt 5.1-12

[20] Ina komomâ Jesus ne íhikauhiko. Hara kíxovokoxoa:
—Koati únati kêku, itínoe hokónuti ákoti apeínoati, vo'oku yenópotimo xoko natíxoku
Itukó'oviti vanúkeke.
[21] —Koati únati kêku, itínoe hokónuti épeu hímakati yara koêku kó'oyene, vo'oku ákomo
konokínovopiti káxehiko keno'ókoti.
—Koati únati kêku, itínoe hokónuti iyôti koêku kó'oyene, vo'oku eloképotimo yokóvo
káxehiko keno'ókoti.
[22] —Koati únatinoe kêku pivakána, koane kepúhikapakana xapákuke xâne kîrivokoevo,
koane itukáheakana kêku, koane yokoyúhokonomaka itíkivo ákoti aunáti vo'ónguke, undi
íhae vanúke ikútipasikoponovoti xâne. [23] Aélokenoe yokóvo simapúne káxe kíxikononeye. Yupihovó ákoe elókeyea yokóvo, vo'oku koati hána'itimo némoepo vanúkeke
xoko Itukó'oviti. Yoko koati kíxoakunehikomaka yoxúnoekene púveahiko neko porófeta
koyúhoti emo'u Itukó'oviti mekúke.
[24] —Itea koati kotívetimo kêku, itínoe iríku yuixóvoti koúhepekea kóyeku yara kúveu
mêum, vo'oku koékuikonemo ne úhepeko kéyeku yâye yara kúveu mêum.
[25] —Koati kotívetimo kêku, itínoe kutí koeti xâne imatáxovotine ákoti nókone, vo'oku
keno'ókoti káxe, kutí ketímo épeu hímakati. Koati hána'itimo ikénoko'ixivo.
—Koati kotívetimo kêku, itínoe ekóvoti, yuixóvoti koúhepekea kóyeku yâye yara kúveu
mêum, vo'oku keno'ókoti káxe iyeínotinoemo hána'iti tiveko kêkumo.
[26] —Koati kotívetimo kêku, itínoe ínixone uhá koeti po'ínuhiko xâne yánavokoevo itíkivo
únati, vo'oku énomone kíxoaneye yoxúnoekene iháyu'ikea ne porófetahiko ákoti itukapu
koati kaná'uti ovoxe Itukó'oviti mekúke —kíxovokoxoane Jesus.

Ako omótova itúkoponea ésa'i ne váhere ítukeinokono
Mt 5.38-48; Lk 23.34; Át 7.60; Rm 12.14

[27] Ina kixovókoxopaikomaka Jesus:
—Hara ngixópinoe, itínoe kamokénonuti: Hákonoe motovâ yokóvo ne xâne itukínopiti váhere. Itíkina únati ne xâne puvópiti. [28] Yépemina Itukó'oviti unako koêku
ne hupará'ikopiti. Itíkinamaka orásaum ne itukóheoti kêku. [29] Áva ipusóhovoxopiti,
síkeanemaka ipúsokea poixô'oke. Koane áva hu'uxópiti keápana, síkeane omópeamaka
ripíno. [30] Heú koeti epemópiti ítikevo, peréxa. Koane áva veyoti ítikevo, hako hi'ixópa.
[31] Kuteâti kehá'ayi unáko kixópiku ne xanéhiko, énomonemaka íxeaneye ne po'ínuhiko
xâne kîrivokoevo.
[32] —Enepo itukapu póhutine xâne ákoti omotóvopi okóvo ako omótovo yokóvo,
apêtikopomo némoepo xoko Itukó'oviti vo'ókuke? Muhíkova xâne váhere kixoku
itúkeovo, ákomaka omótova okóvo ne po'ínuhiko xâne ákotimaka omotóva okóvo.
[33] Itukapu póhutine xâne itukínopiti únati itíkopino únati, apêtikopomo némoepo xoko
Itukó'oviti vo'ókuke? Muhíkova xâne pahukóvoti ítoa kíxeaneye. [34] Koane itukapu
póhutine ívexo ne xâne yéxone poréxopeopimo ívexoake, apêtikopomo némoepo xoko
Itukó'oviti vo'ókuke? Muhíkova xâne pahukóvoti, ívaxomaka po'ínuhiko xâne pahukóvoti
koêku éxea poréxopeamo ívaxoake. [35] Itea hara ngixópinoe, hako motovâ yokóvo
ne xâne puvópiti, koane itíkina únati. Ívexamaka ákoti kixâ poréxopeopeamo ne
ívexoake, yane koati hána'itimo ne íperapomo xoko Itukó'oviti, koane itínoemo koati
xe'éxaxapa Itukó'oviti, enepone koati payásoti ya uhá koêti. Vo'oku muhíkova ne
xâne ákoti ikará'ixapu xokóyoke, koánemaka ne koati váhere xâne, kóseana Itukó'oviti.
[36] Itíkapuikopo seánati kuteâti koêku ne Yá'a íhae vanúke.

Ako yusíka vitúkeovo xâne húketi isóneuno po'ínuhiko xâne
Mt 7.1-5; Rm 2.1-3

[37] —Hákonoe itikovo xâne húketi isóneuno po'ínuhiko xâne, inixeâti itúkeovo
pahukóvoti enepo hákoti yexôa koêku, vo'oku kúteanemakamo kixékonoku. Hákomaka
keyuhôa kónokea ipíhoponeokono ne xâne ákoti koati yéxi koêku, vo'oku kúteanemakamo
kixékonoku. Koane hákomaka yunakôa iséneuke ne váhere ítukeinopi po'ínuhiko xâne,
itea kutí íxea ákoti váherexeaku ítukeinopi. Yane kúteanemakamo kixékonoku.

38 —Ú'uso yákoye peréxi nókone po'ínuhiko xâne, vo'oku kúteanemakamo kixékonoku.
Hanemo koéneye némoepo, kuteâti koêku ísahikea ovâti ne xáku vo'oku ákoyeane
yónokuya, enepo yupihóvone yutútukeokono kopuhíkokono, vo'oku kuteâti kíxeaku ne
po'íhiko xâne, kúteanemakamo kixékonoku —kíxovokoxoane Jesus.
39 Ina itukínoahikomaka íhokoake ne âha íhikaxea. Hara kíxovokoxoa:
—Ako yusíka hiríkea komítiti ne po'i komítiti vo'oku enepo hirikâ, uhá koetímo ne pi'âti
íkorono'ekeovo uhorókuke. 40 Enepone ihíkaxovoti, haina énomone payasô ya ihíkaxoati.
Itea uhá koeti ihíkaxovoti, itukovo koati únati íhikaxeokono, kutipasí koetímo ihíkaxoati.
41 —Na koeti yíxinova kemómoyi ne kutí koeti kalîhuti koekúti yonoti ukékuke po'ínu
xâne koêku ákoyea ínixepa ne kutí koeti koati hána'iti itátane tikóti yonoti yukékuke?
42 —Na kíxeaye yéxoki po'i xâne pahúnevo koêku ákoyea ínixepa ne pehúnevo? Mani kutí
keti xâne ákoti eapâ ne hána'iti itátane tikóti yoneâti ukéku, itea kóyeane kíxea ne po'ínu:
“Mbo'inú, veyámbinapeavo ne kali koekúti yonoti yukékuke” kixoâti. Itínoe ikútixapovoti
sasá'iti yane po'ínuhiko xâne, viyápavo inúxotike ne kutí koeti hána'iti itátane tikóti
yonoti yukékuke maka sásasa ákoyepone ínixi, ínamo omotóva viyópi ne kutí koeti kali
koekúti yonoti ukékuke ne pe'ínu —kíxovokoxoane Jesus.

Kixoku itúkeovo éxeokono ne xâne
Mt 7.16-20; 12.33-35

43 Ina kixovókoxopaikomaka Jesus:
—Ako únati xuve tikóti poréxoti váhere há'i. Kúteanemaka koêku ne xuve tikóti ákoti
aunáti, ákomaka parexa únati há'i. 44 Uhá koeti xuve tikóti, hane éxeokono há'i pôreu.
Vo'oku ako veyákana fîgu xuvékuke topekóxe. Koane ákomaka veyákana úva ya xuvékuke
ka'áveti nonéti xapa úhiti. 45 Enepone únati xâne, aínovo únatinoe koyúho vo'ókuke ne
únatinoe koekúti unakóvoti isóneuke. Kene ne váhere xâne, aínovo ákoti aunáti koyúho
vo'ókuke ne váhere koekúti unakóvoti isóneuke.

Pi'âti kó'iyeovoku poéheve péti
Mt 7.24-27

46 —Na koeti “Unaém, Unaém” kixínenunoe koêku ákoyea itíka ne mbáhoenopinoe
itíki? 47 Uhá koetíhiko ne xâne simónuti koane kamokénoati ra emó'um yoko itukoâti,
48 hane koéneye hóyeno itúkoti péti, upénoti kehókea inúxotike imókone itopóno mopôi,
ímoaku poéheve ne péti. Uséxoane ne péti, keno'ókone êno koiníkoti. Yane kayákakoane
ne péti, itea ako íkaraka vo'oku kókoyuse kíxeokono itúkeokono. 49 Itea enepone xâne
kamokénoati ra emó'um ákoti itukâ, hane koéneye xâne itúkoti péti ákoti itukína poéheve
inúxotike. Pohu oúke poké'e ímoa. Keno'óko êno koiníkoti huvêo kayakákoati ne péti, ako
oríko íkorokea. Yane heu-heú kôe itáhineyea ne péti —koéne.

7

Koitóva Jesus neko ahínoe tuti húndaru íhae Róma
Mt 8.5-13

1 Uke'éxoane Jesus koyúhoinoa xanéhiko neko uhá koeti íhikaxeake, ina aukópovo ya
Kafanâum. 2 Yoko ápe tuti húndaru íhae Róma yane pitivóko apêti ahínoe ka'aríneti. Koati
énotine koêku ne ahínoe, kahá'atine ivókeovo. Yoko yupíhova ákoyea omótova okóvo tuti
húndaru neko ahínoe. 3 Eyekóxoane tuti húndaru koeku ítuke Jesus, pahúkone tutíhiko
jûdeu xoko Jesus épemopoinoa xanépea óvokuke koíteova ne ahínoe. 4 Simohíko neko
pahoéti xoko Jesus, hopeno-hopenó kíxoa éhakeovo píhea. Hara kíxoa:
—Enepone hóyeno pahukó'oviti, koati motokeâti hivó'oxoponi, 5 vo'oku koati ínikone
viyénoxapa jûdeu, koane itúkinovi víhikaxovoku hó'e ûti —kíxoanehiko.
6 Yane xanépoanehiko Jesus. Ye'éxeane óvoku, pahúkoa tuti húndaru ne ínikonehiko
kixópoinoa Jesus:
—Unaém, mbuvâti mboréxeopi itukéti. Ako yomótokea yûrukivo kalíke óvongu.
7 Énomonemaka ákoino mbîha xikóyoke ininjoâti ákoyea omóndokea yúnzo'ixoponeopi,
iti hána'iti teyonéti. Pohu pahú íxea unátipea ne anzínoe yákokene xoko yóvoheixoku,
yane unatípotinemo. 8 Vo'oku undímaka hóyeno konókoti itúkea páhoenonu payásoti ya

undíke. Koane ápe húndaru konókoti itúkea mbáhoenoa. Poéhane kónoko “Pîhe” ngíxea, yane pihotíne. Kene po'ínu “Kiná'aka” ngixôa, keno'ókotine. Koane “Hara itíka” ngixôa ne anzínoe, itúkoa ne mbáhoenoa itúkea —koéne emó'u neko tuti húndaru páhoe xoko Jesus.

9 Kamoáne Jesus neko emó'uinoa, yupíhova iháyu'ikea neko hóyeno. Ina sa'irí'okinova ne xanéhiko hokoâti koáne kíxovokoxea:

—Ako noínjeaku xâne koati kuvovónuti kuteâti ra hóyeno, muhíkova xapákuke viyénoxapa íhae Izarâe —koéne.

10 Yane káyukopovonehiko neko pahoéti óvokuke tuti húndaru, yoko inú'ikopane unátipeane neko ahinoêti.

Koexépukopa Jesus xé'a ne sêno ivokóvoti îma ya Nâim

11 Ikénepoke, pihóne Jesus ya kali pitivóko koéhati Nâim, koane íhikauhiko xánea. Enómaka po'i xâne hokó'ixoati. 12 Ye'éxeane páhapetea ne pitivóko, apé koéne xanéhiko ipuhíkeati, ekoxóponoti xé'a sêno ivokóvotine îma. Yoko ako po'inu xe'éxa neko sêno, poéhane nekôyo. Êno xâne íhae ne pitivóko xaneâti neko sêno. 13 Noixoâne Vúnae êno ne ivokóvoti, yupihovó koéne kóseanayea.

—Hako iyêo —kíxoane Jesus.

14 Ina ahi'ókovaxo Jesus ne koínoyeokonoke, koane ípihea vô'uya. Yane xe'okó koénehiko neko koinoâti. Ina kixôa Jesus neko ivokóvoti:

—Hemenó, mbahúkopi yexépukopi —kíxoane.

15 Yane vatá koépone neko ivokóvoti, koane turíxopeovone koyúhoyea. Ina kixôa Jesus neko sêno:

—Anéyepo ra xí'a —kíxoane.

16 Yupihovó koene píkea uhá koêti neko xâne koane iháyu'ikeahiko Itukó'oviti. Hara koéhiko:

—Anéye koati teyonéti porófeta xapákuke ûti. Koati simotíne ne Itukó'oviti xapákuke ûti kóseanayeovi, uti xanéna —koéhiko.

17 Enepora koekúti, ítuke Jesus, ako malíka yónoku eyékoxeokono ya uhá koeti poké'exa Njúdeya, koánemaka ya ipuxóvokutihiko ákoti ahikâ.

Ápe páhoe Xuaum Mbátita xoko Jesus
Mt 11.2-19

18 Ápehiko íhikau Xuaum Mbátita koyuhópinoti Xuâum uhá koêti neko ítukevo Jesus. Yane iháxikoane Xuâum pi'âti íhikau, 19 ina pahukoâmaka xoko Vúnae épemoponea itúkeova ne Mésiya, kúxone xâne símeamo, áko'o kónokeako kúxea po'ínu. 20 Simoné'ehiko neko pi'âti xoko Jesus, hara kíxoa:

—Xuaum Mbátita pahukó'ovi vépemoponeopi itúkeovo îti ne kúxone ûti símeamo, áko'o kónokea kúxeako uti po'ínu —kíxoane.

21 Énomone yaneko ókoku ôra, êno ka'aríneti koítovone Jesus koane xâne yúvone koati kotíveti arinéti yoko xâne ûroevo ndémoniu. Enómaka komítiti koítovone. 22 Ina kixôa Jesus ne páhoe Xuâum:

—Yaúkapapu xoko Xuâum. Yéta'akapa koêku ra neíxone koáne ra kémone, ínixopeanehiko ne komítiti, yonópeanehiko ne mohéveu, koane unátipeanehikomaka ne xâne yúvone lépara. Yéta'akapamaka kamópeane ne mókere, yoko iyúkopeovone ne ivokóvoti, koane koyúhoyeovone ne inámati ihíkauvoti ítuke Itukó'oviti xapa xâne ákoti apeínoati. 23 Yoko koati únati koêku ne xâne ákoti opoé'ainonu isóneu —kíxoanehiko.

Ihayú'ikoa Jesus ne Xuaum Mbátita

24 Pihopónehiko neko páhoe Xuâum xoko Jesus, turíxovone Jesus koyúhoino xanéhiko koeku Xuâum. Hara kíxovokoxoa:

—Enepo pihenôe neíxoponi Xuâum ya mêum ákoti apêti, kutí'ikopo kixónoe neíxi? Xâne muyá'iti kuteâti koêku hí'e kayákae ihunóvoti? Ako kalíhuina. 25 Kutí'ikopoya ne neíxopono? Hóyeno yupihóvoti úhe'ekea ípovo? Ako kalíhuina kó'iyeaneye ko'ípovoyea nê'e. Vo'oku xâne únatinoe ko'ípovoyea, enepone apêtimaka uhá koeti kó'iyeovoku

únatinoe koekúti ya xokóyoke, poéhane óvokuke nâti óvo. [26] Kutí'ikopoya ne neíxopono?
Porófeta koyúhoti emo'u Itukó'oviti? Êm, koati porófeta nê'e, yoko koati ngixópitinoe
yupíheovo anú'ukea itúkeovo teyonéti ya po'ínuhiko porófeta. [27] Vo'oku hara koe yuho
Itukó'oviti emó'uke vo'ókuke neko neíxoponone:
"Mbahukoâtimo timúneke ne koyuhó'inonuti emó'um, maka míhe'akinapine yoxéne itíki
índukexeopike xapákuke xâne" kôe. *Malaquias 3.1*

[28] —Koati ngixópitinoe: Xapákuke xâne yara kúveu mêum, ako teyonéti ya Xuâum. Itea
upánini itúkeovo koati hána'iti teyonéti ne Xuâum yâye yara kúveu mêum, koati yupi-
hóvotimo anú'ukea itúkeovo teyonéti ya Xuâum ne xanéhiko ya natíxokuke Itukó'oviti,
muhíkova ne koati ákoti apayáso xapákuke —kíxovokoxoane Jesus neko xanéhiko.

[29] Uhá koêti neko kameâti yûho, muhíkinova ne koperáxinotihiko nâti, éxokopovo ínixea
itúkeovo koati ponóvoti ne yuho Itukó'oviti vo'oku ikótivexea isóneuke ne pahúnevo,
koane áhikeovo xoko Xuâum. [30] Itea enepohikoneko farîzeu, yuixóvoti hókea yútoe Muîse,
yóko'o ne ihíkaxoti jûdeuhiko ya hó'eke, ako áhikapu xoko Xuâum vo'oku ákoyea akáha'a
ne mani ahá'inoa Itukó'oviti. [31] Ina kixovókoxopaikomaka Jesus:

—Kutimea motóvo ínzokea ra xanéhiko apêti yara káxehiko kó'oyene? Kutimea koén-
eye? [32] Hara ínzokoa kalivónohiko vataká koyêti ya none ovokúti ákoti ínixone unáko apê
po'ínuhiko kalivôno kaha'âti ikómohixea. Yane hara kixókonohiko: "Voxone oxokénati,
móhikena elóketi okóvo, itea ákonoe yakáha'a kemóhiyi. Yane vimókovonemaka akene
imokó'ikoti ivokóvoti, itea ákomaka yakáha'a" —kixókonone.

[33] Ina kixovókoxopaikomaka Jesus neko xâne:

Énomonemaka kénenoeye, vo'oku simóne Xuaum Mbátita yuixóvoti jejuá kó'iyea yoko
ákoyea énapu víyum, itea ako ínixeanoe unáko. "Ûroevo ndémoniu nê'e" kíxeanoe.
[34] Ina nzímo xepákukenoe iníngoti xâne, undi íhae vanúke ikútipasikoponovoti xâne,
itea ákomaka ínixeanoe unáko. Hara kôe iséneunonu: "Koati nípati yoko énovokenati
víyum ne hóyeno, koane yómoti aínavokoxeovo koperáxinoti nâti yoko po'ínuhiko xâne
pahukóvoti" kixénunoe. [35] Itea enepone koati kaná'uti exóneti, kóyeanemo iyúseyea
kó'iyeaneye vo'oku kixoku itúkeovo ne xâne hokoâti —kíxovokoxoane Jesus.

Ovohévexoa sêno ne Jesus

[36] Ápe farîzeu itaíkoti Jesus njántaxoponea óvokuke. Simoné'e Jesus óvokuke, ivátakone
xe'o mêsa. [37] Yane apé koene sêno íhae neko pitivóko yupihóvati éxeokono ákoyea aúnati
kixoku itúkeovo. Eyekóxone nikóponea Jesus óvokuke farîzeu, omó kixone íhaku xêru,
itukéti ya hopú'iti mopôi iháxoneti alabásturu, puhí koatí'iko ovâti. [38] Simoné'e neko
sêno, akéneke Jesus véko ahí'okeova ixómoyea íyo koeku kaláka'ikea heve Jesus, koane
kíhuhevexopea ya híyeu tûti, yoko siúnoneyea hêve, koánemaka óvohevexea xêru ómone.
[39] Noixoâne farîzeu, enepone itaíkoti Jesus, hara koe isóneunoa: "Eneponi itukápuxo
porófeta, páhoe Itukó'oviti koyúhoyea emó'u ra hóyeno, mani exoâti itukóvotiye ra sêno
isú'okovati itúkeovo ákoti aunáti kixoku itúkeovo" kôe isóneu. [40] Ina kixôa Jesus neko
farîzeu:

—Simaúm, anéye ânja ngoyúhoinopea.

—Yokóyuhoakopo ihikaxotí —kíxoane Símaum.

[41] Ina kixôa Jesus:

—Ápe pi'âti hóyeno orevéxoti po'i hóyeno, poéha orevéxoati singu koeti séndu pe'u
tiûketi, kene ne po'ínu, sinkoénta koe pe'u tiûketi orévexoake. [42] Itea ákone tiûketina
ne orevéxoatihiko mani poréxopeake. Yane koyúhoinoane hóyeno iváxoati ne tiûketi
ákoyeane okónokoa poréxopea neko orévexoake. Yane pi'âti orevéxoti, kutimo itukóvo
yupihóvati ákoyea omótova okóvo ne hóyeno iváxoati tiûketi? —kíxoane Jesus.

[43] Ina kixôa Símaum:

—Ya inzóneuke, hanemea ako omotóvaxo okóvo xu'ínati oréveu —kíxoane.

—Koati únati yimópope —kíxoane Jesus.

[44] Ina inonéxinova Jesus ne sêno. Yane hara kixo Símaum, kaha'âti koúhapu'ikinoa
kixó'ekone ne xêti ítukeinoake:

—Neíxoane ra sêno? Kó'oyene koêku ûrungeova ra kúveu yóvoku, ako kali peréxanu
úne ngipóhevexovope, kuteâti kixóvoku xâne xo'opeînokoko. Kene ra sêno, ho'oûke
veínoa kipóhevexeonu yoko kíhuhevexopeonu ya híyeu tûti. 45 Koeku nzímea yâyeke,
ákomaka sínaneanu. Kene ra sêno, ukeátine inâ urúngovo kúveu yóvoku, ako âka
siúnoneyea njêve. 46 Ákomaka yáhipu'ikanu óliu inâ nzímo yóvokuke. Kene ra sêno, xêru
veínoa óvohevexeonu. 47 Énomone ngixínopi: Enepora sêno, sasá'ipeane ne ênо pahúnevo.
Koati yupihóvati ákoyea omótovonu okóvo. Itea koseánakono xâne ákoti koati pahúnevo,
kúteanemaka kalíhuyea ne ákoyea omótova okóvo ne xâne koseánati —kíxoane.
48 Ina kixoá'ikomaka Jesus neko sêno:
—Sesá'ipine ne pehúnevo, ngotúyopinopeane.
49 Yane hara kixókoko neko ha'ínehiko ya xe'o mêsa:
—Kutimea itukóvoye râ'a? Muhíkova pahunévoti koyúhoa kasása'ikopea.
50 Ina kixopâmaka Jesus ne sêno:
—Itévone vo'oku kívivonu. Aúhepepone iséneu koêku pihépi —kíxoane.

8

Senóhiko huvo'óxoti Jesus ya nókone

1 Yane pihóne Jesus xapa uhá koeti pitivókohiko koane ipuxóvokutihiko koyuhoâti
ne inámati ihíkauvoti, enepone kixoku natíxea ne Itukó'oviti xapa xâne. Koane xáne-
heixoane ne nduse koeti íhikau. 2 Ápemaka senóhiko ûroevo ndémoniu, koítovone Jesus,
xanéheixopatine, yoko po'ínuhiko sêno koítovone ya aríne. Xapákuke neko senóhiko, ápe
Mâriya koéhatimaka Mandâlena, eneponeko kópuhikopeake Jesus seti koeti ndémoniu.
3 Ápemaka Xuâna, yeno Kûza, hóyeno ko'itúkeinoti Êrodi, enepone nâti. Ápemaka Sûzana,
koane enómaka po'ínuhiko sêno iko'ítukexoti apeínoati, huvó'oxope evo Jesus ya nókone.

Éxetina Jesus apêti íhokoake koeku nôti
Mt 13.1-9; Mk 4.1-9

4 Yupíhovo ênо xâne pihinoâti ne Jesus. Ho'uxo-ho'uxó kó'inoahiko ukeâti po'íkehiko
pitivóko. Ina itukínoahiko Jesus xêti apêti íhokoake ne âha íhikaxea. Hara kíxovokoxoa:
5 —Ápe hóyeno nopónoti ake nonéti. Koeku kásahikea, ápe irihíkovoti xe'ókuke xêne.
Yane kapásikexokono, ínamaka keno'óko hó'openo ôti nikopâti. 6 Kene po'ínuhiko,
îrihikovo xoko enó'iyeaku mopôi. Ihonópone, movohí koéne vo'oku ákoyea alákahi ne
móte îrihikovoku. 7 Koane ápemaka irihíkovoti xapa tôpe. Xané kíxoane tôpe payákeyea
ne nonéti. Yane ákone oxéne payákeyea ne nonéti vo'oku huruvokó kó'iyea tôpe. 8 Ina
apémaka irihíkovoti únatike poké'e. Koati únati íhonopea nê'e. Poréxopo póhuti séndu
há'i ne póhuti áke —kíxovokoxoane.
Ina kohonókoxo emó'u ne Jesus kó'iyea:
—Koêkuti kamoâti ra yûnzo, ivávaka —koéne.

Kouhápu'ikopa Jesus koêku ne éxetina
Mt 13.10-23; Mk 4.10-20

9 Ina kíxo Jesus ne íhikauhiko:
—Kuti kixó'eko ne yéxetina?
10 Ina yumopâ Jesus:
—Koati itínoe porexókono éxea koêku ne koekúti ákoti po'i exoâti, koêku ne natíxea
Itukó'oviti xapa xâne, itea ya xapákuke po'ínuhiko xâne, konókoti itúkeovo exetínati apêti
íhokovoke veínokono íhikaxeokono. Yane enepo naixâ, kutí koetimo ákoti inixâ, koane
enepo kamâ, ákomo éxina isóneu kixó'ekone.
11 —Hara koe kixó'ekone ra énjetina: Enepone ake nonéti, emo'u Itukó'oviti kixó'eko.
12 Enepone irihíkovoti xe'ókuke xêne, kixo'êkoti xâne kamokénoati ne emo'u Itukó'oviti,
ina keno'óko ne Ndeâpu veyopeâti ne emo'u Itukó'oviti isóneuke, puinoâti koíteova
Itukó'oviti eneponi akutípoaxo. 13 Kene enepone irihíkovoti xapákuke mopôi, énomone
kuteâti xâne ivavákoati ne emo'u Itukó'oviti koeku kámea, xaneâtimaka hána'iti elókeko
okóvo. Itea vo'oku kutí kó'iyea nonéti ákoti poéheve, ako áxu'ikene hókea, yane
itavókeatine enepo simôa tiú'iti koekúti hixópeokonoke. 14 Kene enepone irihíkovoti xapa

tôpe, hane kixó'eko xâne kamokénoati ne emo'u Itukó'oviti, itea koêku xu'íkeneyea, turíxovone pepókexea isóneu vo'oku nókone yara kúveu mêum, koane íyokeovomaka po'ínuhiko koekúti, yane ako únati ítukeino Itukó'oviti. 15 Kene enepone irihíkovoti únatike poké'e, énomone kuteâti xâne itípakovoti isóneu, kutipoâti ne emo'u Itukó'oviti enepo kamôa, koane unakoâtimaka isóneuke. Yane êno únatinoe ítukeino Itukó'oviti vo'oku ákoyea kamúya'ikapu ikéneke —kíxovokoxoane.

Koêku yúku kouhápu'ikoti
Mt 4.21-25

Ina kixovókoxopaikomaka:
16 —Ako ihúxoti yúku xovopu'í kixoâti, itukovo imoâti opékuke ípe, itea hane ímoa xoko koati ókoku motovâti noíxea uhápu'ine uhá koeti urúkovati ne ovokúti. 17 Uhá koeti koekúti puvonéti éxeokono, kourápu'ikokonotimo. Koane uhá koeti kixovókuti he'onó'oeti kó'oyene, exókonotimo koane kouhápu'ikokonotimo.
18 —Yokóhiyanavonoe, kéyusea kémokenoyi ra yûnzo, vo'oku enepone apêti námoeya, kuri'úxovotineoxomo námoe. Kene ne ákoti koati ivávakea, muhíkova ne íkutixane apêti xokóyoke, evókoatimo —kíxovokoxoane Jesus.

Simôa iyénoxapa ne Jesus xoko óvoheixoku
Mt 12.46-50; Mk 3.31-35

19 Ina símo xoko Jesus ne êno yoko ámeno, itea ako omótova ahí'okoponeovahiko vo'ókuke neko êno xâne kamokénoati. 20 Ina apê kixopónoti Jesus:
—Anêko ne mémaina koane yámeno meúkeke oposíkopiti.
21 Ina kôe ne Jesus:
—Enepone xâne kamokénoati ne emo'u Itukó'oviti yoko itukoâti, énomone indúkomaka ênom yoko mbo'ínuhiko —koéne.

Ixikôa Jesus neko êno xúnati ihunóvoti
Mt 8.23-27; Mk 4.35-41

22 Po'i káxe, úsa'ixovo vatékeke ne Jesus koane íhikauhiko. Hara kíxovokoxoa Jesus:
—Piháne ûti poixô'oke ra mar —kíxovokoxoane.
Yane pihónehiko. 23 Koeku yóneahiko, imókone ne Jesus. Yane kenó'okone êno xúnati ihunóvoti yane mar, koane ûrukeova úne kúveuke ne vatékena. Koati koímaiti koêkuhiko. 24 Ina ahi'ókovo Jesus ne íhikauhiko koyúkoati.
—Ihikaxotí, vivohíkovotinemo —kíxoanehiko.
Iyukóvone ne Jesus, pahúkoa ókea ne xúnati ihunóvoti koáne ne êno xúnati ovósokeovo úne. Yane okóne ne ihunóvoti koáne ne úne, huvemoo koépone ikéne. 25 Ina kixovókoxoa Jesus ne íhikauhiko:
—Imáko ákoyeanoe kivápunu —koéne.
Yoko yupihóvatihiko iyúpaxeovo koane píkea. Hara kixókoko:
—Kutimea itukóvoye ra hóyeno? Muhíkova ihunóvoti yoko úne, ôko apê yuhó'inoa —kixókokonehiko.

Hóyeno íhae Njêraza, ûroevo ndémoniu, koítovone Jesus
Mt 8.28-34; Mk 5.1-20

26 Ina ukopóno ne evo Jesus ya poké'e iháxoneti Njêraza, xoko hunókoku poké'exa Ngalíleya poixô'oke ne mar. 27 Ehá'axo evésekea Jesus ne vatéke, apé koéne hóyeno okotúmonexoati íhae neko pitivóko. Yoko koati ûroevo ndémoniu nê'e. Mekutíne ako ituka ípovo, koane ákone ava ovokúti itea pe'áxatike óvoheixone. 28 Noixóne Jesus neko hóyeno, vaúkone. Yane íkorokovone poké'eke nonékuke Jesus, koane kóhonokea emó'u kíxea:
—Jesus, iti Xe'exa Itukó'oviti, iti xe'exa Koati Payásoti ya uhá koêti, na koeti yího'ixinonu? Émbemopi ákoyea ipíhepananu —koéne.
29 Kó'inokeneye yûho, koáhati pahukoâtimeku Jesus ne ndémoniu ipúhikopea xoko hóyeno. Yoko enóne kíxoaku ndémoniu. Enepo ikahévexokono ne hóyeno koane ikavó'uxokono ya koati tiú'iti korénde, kóyeane kétokexea ne korénde, yane ehakoâtine ndémoniu ya mêum ákoti apêti.

30 Ina kixôa Jesus:
—Kuti kéha?
Ina yumopâ:
—Ákoti yumaxápu ngoéha —koéne.
Kó'inokeneye îha vo'oku ákoyea yumáxapu ndémoniu urúkovati. 31 Yane épemonehiko
Jesus neko ndémoniuhiko ákoyea pahúkapa yane êno upénoti uhôro ínati haháku.
32 Yoko oúke neko mopôi, xêrerekuke ne óvoheixokuhiko, ápe ênoti kûre ixómoti-
hiko níko. Énomone épemo ne ndémoniuhiko yonópea xapákuke maka itúkapane
óvoheixopoku. Yane síkoane Jesus. 33 Ipuhíhikopeane ndémoniuhiko neko hóyeno,
ponokó koépone xapákuke neko êno kûre. Yane heú koéne neko kûre éhahikeovo koane
íkorono'ekeovohiko ya mar. Heú koéne yúpuririhikeovo ukeâti oúke ne mopôi.
34 Noixoâne koyónotihiko kûre neko koekúti, heú koe kohó'iyea koane koyúhopea
ne koekúti yaneko pitivóko yoko xapákuke neko ko'óvokuti yane mêum vekópoku.
35 Yane noíxoponoamaka xanéhiko neko koekúti. Simoné'ehiko xoko Jesus, noíxoane
neko hóyeno ipúhikopeakumeku ndémoniuhiko. Yoko ko'ipóvopotine koane unatípotine
isóneu, vatá koyépotinemaka nonékuke Jesus. Yane yupihovó koéne píkeahiko vo'ókuke.
36 Enepohikoneko xâne noixoâti ne koekúti, koyúhoinoa ne po'i xâne simôti kixoku koêku
unátipinoke neko hóyeno. 37 Yane enepohikone uhá koeti ko'óvokuti ya Njêraza koane
xe'ókuke, épemohiko Jesus ipúhikopea xapákuke. Koáhati yupihóvatihiko píkea. Yane
ûrukopovane evo Jesus ne vatéke, ukópeane pihôpo. 38 Kene ne hóyeno ipúhikopeaku ne
ndémoniuhiko, épemovo xanépea Jesus. Itea pohu hara kíxoa Jesus:
39 —Yaúkapapu yóvokuke. Yokóyuhopinoa iyínoxapa ne uhá koeti ítukeinopi Itukó'oviti
—kíxoane.
Yane pihópone ne hóyeno. Heú kíxoa yónea neko pitivóko koyuhó'inoati uhá koeti xâne
neko ítukeinoa Jesus.

Koitóvo sêno yoko ihine Njaîru ne Jesus
Mt 9.18-26; Mk 5.21-43

40 Aukópovone Jesus poixô'oke neko mar, yupihovó koéne elókepea okóvo uhá koêti
neko xanéhiko kuxoíxopati seópea. 41 Yane apé koéne hóyeno koéhati Njaîru simôti xoko
Jesus. Enepone hóyeno, koati exoti koêku ne koekúti ya íhikaxovokuke hó'e jûdeuhiko.
Ipúyukexo nonékuke Jesus, epemoâti xanépea óvokuke 42 vo'oku ápeyea ihíne nduse
koetine xoénaena ka'aríneti, kahá'atine ivókeovo. Yoko ako po'i xe'éxa, poéhane neko
kali ihíne.
Koêku yónea ne Jesus koane enó'iyea xâne hokoâti, xaneâtimaka inúmeokoko. 43 Yoko
ápe sêno nduse koetíne xoénae ká'arine ákoti âka evésekea aríne. Enepone sêno, koati
uke'éxotine apeínoati xoko ipixáxotihiko, itea akó'oti koitóvati. 44 Akéneke Jesus véko neko
sêno sipóheoponeati heve ípovo. Ehá'axo sípoheyea, etétukone aríne. 45 Ina kôe ne Jesus:
—Kuti sipohêo ímbovo? —koéne.
Itea ako ápahuina "Ûndi" kixoâti.
Ina kixôa Pêturu (yoko po'ínuhiko íhikau):
—Ihikaxotí, koati ênoti xâne isú'okovopiti koane inumópiti, (yépemovikomaka ápeyea
sipóheoti ípevo) —kíxoane.
46 Itea kóyeane neko isóneu Jesus. Hara koépomaka:
—Ako yusíka ákoyea sipóheoponoti ímbovo, vo'oku eómba ipúhikea njunáko njokóyoke
—koéne.
47 Noixoâne sêno ákoyea íta hé'ono'uxea ne koêku, ina ahi'ókovoxo Jesus xaneâti ínayea
honóno'oko. Ipuyuké koéne poké'eke nonékuke Jesus, koane koyúhoyea nonékuke uhá
koêti neko xâne kutí'inoke sipóheoponoti híyeu ípovo Jesus, koane koyúhoyea íteovane
ne aríne ya oráke. 48 Ina kixôa Jesus:
—Nje'exá, itévone vo'oku kívivonu. Pihépane, aúhepepone iséneu —kíxoane.
49 Ixómoiko koyûho ne Jesus, simóne xâne ukeâti óvokuke Njaîru, enepone éxoti koeku
íhikaxovoku hó'e jûdeu. Hara kixo Njaîru:
—Ivókovone ihine îti. Hákone perexôa itukéti ne ihíkaxoti —kíxoane.

50 Kameáne Jesus yûho, hara kixo Njaîru:
—Hako píke, kivápunu, itóvotimo ne ihine îti —kíxoane.
51 Simoné'e óvokuke Njaîru, ako síka Jesus ápeyea urúkovati ákoti itukapu Pêturu,
Xuâum, Teâku, koánemaka há'a yoko êno ne kalivôno ivokóvoti. 52 Yoko yupíhovahiko
íyokexea uhá koêti neko xâne, koane ipúsokeahiko xâ'a. Ina kixovókoxoa Jesus:
—Hákonoe iyêo, vo'oku haina ivokóvoti ra kalivôno, pohu imókoti —koéne.
53 Itea koémoke'ea xanéhiko kameáne neko yûho, exoâti itúkeovo ivokóvotine ne
kalivôno. 54 Yane namú kíxeane Jesus vô'u ina kohonóko emó'u kíxea:
—Tenó, yexépukapa —kíxoane.
55 Yane aúkopovone omíxone, exépukopone. Ina pahukôa Jesus poréxopeokono
nîka. 56 Yupíhova iyúpaxeova há'a yoko êno ne kalivôno. Ina ixikó'okoa Jesus ákoyea
okóyuhoinoa po'ínuhiko xâne neko koekúti.

9

Ítukevohiko ne nduse koeti íhikau Jesus
Mt 10.5-15; Mk 6.7-13

1 Ina ihaxíhikoa Jesus neko nduse koeti íhikau. Yane pôrekexoanehiko xunakóti pahúkea
uhá koeti ndémoniu ipúhikopea xoko xâne ûroevo, koane koíteovo xâne ka'aríneti.
2 Ínamaka pahukôa koyúhoyea kixoku natíxea ne Itukó'oviti xapa xâne, koane koíteovo
ka'arínetihiko. 3 Hara kíxovokoxoa:
—Hákonoe itîko yómone koeku píhi. Hako yómo piló'ina yoko íhaku ípevo. Hákomaka
yómo imévo itukovo tiûketi. Muhíkova yesá'ikovope, hako yomâ. 4 Itukovo apêti
ko'óvokuti porexópiti yóki óvokuke, yâvanemoya tukú koetímo neko káxe ipihíkapine
ne pitivóko. 5 Áva pitivóko símeku hákoti kaha'ápi xanéhikoya, enepo ipihíkapine
ne pitivóko, ikétatahevexapapumo, kirikópoti ipú'ine poké'e ukeâti xoko piríkatana,
yexókoati ákoyeanemo omótokea íkameokonohiko emo'u Itukó'oviti —kíxovokoxoane
Jesus neko íhikau.
6 Úkeane pihohíko. Heú kíxoa vékea ne ipuxóvokutihiko koane koyúhoyea ne inámati
ihíkauvoti omínovike Jesus, koánemaka koíteovo xanéhiko ka'aríneti ya uhá koeti vékoku.

Êrodi yoko Xuaum Mbátita
Mt 14.1-12; Mk 6.14-29

7 Yoko eyékoxoane Êrodi, enepone nâti, uhá koêti neko koekúti, itea ako éxina isóneu
vo'oku ápeyea koyuhoâti itúkeovo Xuaum Mbátita exepúkopone ukópea xapa ivokóvoti.
8 Kene po'ínuhiko xâne, koyúhoa itúkeovo Îliya ne exepúkopone, enepone porófeta
mekúke. Ina apémaka po'ínuhiko xâne koyuhoâti itúkeovo kúxoti porófeta koyúhoti
emo'u Itukó'oviti mekúke exepúkopone. 9 Itea hara kôe neko Êrodi:
—Haina Xuaum Mbátita nê'e, vo'oku mbahúkoanepepo tetúnoyeokono nekôyo.
Kutí'ikopomea itukóvoye ra hóyeno ngámoheixeake koeku ítuke? —koéne.
Yoko yupíhova yúmo'ixeova Êrodi noíxea Jesus.

Kohiyákoa Jesus nîka neko êno xâne
Mt 14.13-21; Mk 6.30-44; Xu 6.1-14

10 Aukópovonehiko neko páhoe Jesus koyúhoyea emó'u xapa xâne, heú kíxoa
koyúhopinohiko Jesus koêku neko ítuke. Ina xanêa Jesus neko íhikauhiko ya kali pitivóko
koéhati Mbetâsaida. Yoko ainôvotinehiko, ako po'i xánena. 11 Itea exoâne xanéhiko
yónoku ne Jesus, hókoanehikoya, yoko ivávakoahiko Jesus. Koyúhoinoahikomaka kixoku
natíxea ne Itukó'oviti xapa xâne, koane koíteovahiko ne ka'aríneti xapákuke.
12 Kiyoné'e káxe, ahí'okovone Jesus neko nduse koeti íhikau koane kíxeahiko:
—Mani únati pehukápavo pihópea ra xanéhiko, motovâti ínixea imókoku koane nîka
ya xapa kali ipuxóvokuti, vekópokuhiko, koane xapa ko'óvokuti ya mêum xêrerekuke
ipuxóvokutihiko, vo'oku ako apêti yara vóvoheixoku —kíxoanehiko.
13 Itea hara kíxovokoxoa Jesus:
—Itínenoe parexâ nîka.

Ina kixopâmaka íhikauhiko:
—Ako apeínoviti ákoti itukapu singu koeti pâum yoko pi'âti hôe. Má'aina itukapu ûti vanexópoinoa nikokónoti ra ênо xâne, hainápo —kíxoanehiko.
14 Yoko itópono kuteâti singu koeti míli neko hóyeno apêtiya. Ina kixovókoxoa Jesus ne íhikauhiko:
—Pehúka ivátahikea ne xâne. Ho'uxó ho'uxo íxeanoe, sinkoentá sinkoenta koeti ho'úxovoku —kíxovokoxoane.
15 Ina pahukoâhiko íhikau Jesus ivátahikea neko xâne. 16 Ina veyôa Jesus neko singu koeti pâum yoko pi'âti hôe, ina komômo vanúke ikoró'ixovoti xoko Itukó'oviti vo'ókuke ne nikokónoti. Yane honó'ekexoane ne pâum, ina porexôa ne íhikauhiko pôrekexea neko xâne. 17 Uhá koéhiko níkea koane imátaxeovohiko. Ina itixópa íhikauhiko Jesus neko haxâti, kopúhikopoikomaka nduse koeti sésta neko itátanehiko haxa nikokónoti.

Koyuhôa Pêturu itúkeovo páhoe Itukó'oviti koíteovovi ne Jesus
Mt 16.13-19; Mk 8.27-29

18 Yoko pohúxovoti ne Jesus itúkea orásaum yanekôyoke. Áko'ohiko neko êno xâne xokóyoke. Poéhane íhikauhiko kahá'ine. Yane ina kixovókoxoa Jesus neko íhikau:
—Kutimea íkutixanu ra xanéhiko?
19 Ina yumopâ íhikauhiko:
—Ápe koyúhoti itíkivo Xuaum Mbátita iyukópovone. Kene po'ínuhiko, koyúhoa itíkivo Îliya iyukópovotine. Ina apémaka po'ínuhiko koyuhoâti itíkivo porófeta koyúhoti emo'u Itukó'oviti mekúke iyukópovotine —kíxoane.
20 —Kene itínoe, kuti keyúhonoe indúkeova?
Ina kixôa Pêturu:
—Iti Mésiya, páhoe Itukó'oviti koíteovo xâne —kíxoane.

Koyuhôa Jesus ivókeovomo koane ukópeamo xapa ivokóvoti
Mt 16.20-28; Mk 8.30–9.1

21 Ina ixikó'okoahiko Jesus ne íhikau ákoyea ápahuina xâne koyúhoinoake nê'e. 22 Ina kixovókoxopaikomaka:
—Konókoti yupíheovo ngoítoponeovo kotíveti, undi íhae vanúke ikútipasikoponovoti xâne. Ákomo akútiponu ne tutíhiko viyéno jûdeu, koáne ne payásotihiko sasedóti inuxínoti xanena ûti hó'eke, yóko'o ne ihíkaxotihiko yútoe Muîse, enepohikone éskiriba. Koepékonutihikomo, itea ya mopó'apeke káxe, enjepúkopotinemo ungópea xapa ivokóvoti —kíxovokoxoane.
23 Ina kixovókoxopaikomaka Jesus uhá koêti neko xâne hokoâti:
—Enepone kahá'ati hókeonu, ako yusíka itúkeovo koúhepekea kóyeku yara kúveu mêum yuíxovo. Konókoti hókeonu ya usó koyêti ínonexinovo tiú'iti koekúti itukovo káxe, kuteâti koêku xâne koinópoti kurúhuna iyonókonone xoko kurúhuxokonoku, yane kená'akane ingéneke. 24 Vo'oku enepone xâne yuixóvoti koúhepekea kóyeku yara kúveu mêum, evókoatimo ne mani unako koépoku xoko Itukó'oviti. Itea enepone xâne usó koyêti évokea úhepeko kóyeku yara kúveu mêum vo'ónguke, énomonemo unatî koépoku xoko Itukó'oviti. 25 Kutí'ikopo itópoino xâne usó kó'iyea apeínoati yara kúveu mêum itea evókoti mani unako koépoku xoko Itukó'oviti? 26 Yoko koêkuti xâne teinónuti, koane teinoâti ra emó'um, simóvotimo káxe ndeínoakumakamo, undi íhae vanúke ikútipasikoponovoti xâne. Koati énomonemakamo ngíxoaneyehiko yaneko káxe ngayukápapu, enepo naixápakananemaka indúkeovo hána'iti ihayú'iuti, anjenáponemaka êno njunáko, koane xunako Nzá'a, yoko xunako sasá'itihiko ánju, enepone ovoxe Itukó'oviti ukeâti vanúke. 27 Koati emo'úti ra yunzó'inopinoe: Anéye xepákukenoe âvotimo ivakápu tumúneke noíxea natíxea ne Itukó'oviti xapa xâne —kíxoanehiko.

Ipokóvo koeku Jesus nonékuke evo Pêturu
Mt 17.1-13; Mk 9.2-8

28 Kuteâti póhuti sêmana ikénepoke neko yuho Jesus, xánea Jesus ne Pêturu, Xuâum, yoko Teâku oúke hána'iti mopôi itukóponoti orásaum. 29 Koeku itúkea orásaum ne Jesus,

koane ípokeovo koêku ne nône. Hóhopu-hóhopu kóyenemaka ne ípovo, koane ínayea-
maka uhái híyeu. 30 Yane apé koéne pi'âti hóyeno yuhó'ixoati. Énomone neko Muîse yoko
Îliya, enepohikone koyúhoti emo'u Itukó'oviti mekúke. 31 Yoko ainovó koéne uhápu'ine
íhae vanúke apê xokóyoke neko pi'âti. Hane koyúhoinokoko kixókumo ivókeovo ne
Jesus kausáka ne ahá'inoa Itukó'oviti ya Njeruzálem. 32 Kene Pêturu koánemaka ne
pi'âti ha'íne, yupihovó koénehiko uheko ixépa. Koêku kahá'ayea káharoyea ixépa,
iyukovó koéponehiko. Yane noíxone êno uhápu'ine Jesus, koánemaka neko pi'âti hóyeno
yuhó'ixoati. 33 Yane ahíkuxopeovone Jesus neko pi'âti hóyeno yuhó'ixoati. Ina kixôa
Pêturu ne Jesus:

—Ihikaxotí, koati únati vápeyea yâye. Poéhane vitúkinopinoe hú koêti mopo'âti
kálihunoe péti. Poéhamo ítike, koane poéhamo ítuke Muîse, koane poéhamo ítuke Îliya
—kíxoane.

Itea mayane koyuhohí koêti ne Pêturu. Akó'oti koati éxea mani yûho. 34 Ixómoiko
koyûho ne Pêturu, apé koéne kapási rama'úxoatihiko. Yane yupihovó koéne píkea ne
íhikauhiko Jesus rama'úxoanehiko kapási. 35 Yane apé koéne emo'úti inu'íxoti xapa kapási.
Hara kôe:

—Énomone nje'éxa râ'a, noívongoe itúkeovo mbáhoe xapa xâne. Yakámokenoyi yûho
—koéne.

36 Okoné'e neko emo'úti, pohú kóyepone ne Jesus. Áko'oponehiko neko yuhó'ixoati.
Itea ako éto'oe ne evo Pêturu yanekôyoke. Ako ápahuina xâne koyúhoinoake neko
noíxonehiko.

Koitóva Jesus ne homoêhou ûroevo ndémoniu
Mt 17.14-21; Mk 9.14-29

37 Poéha káxe ikénepoke, enepo evesékopeane evo Jesus neko hána'iti mopôi, yupíhova
êno xâne okotúmonexopati. 38 Xapákuke neko êno xâne, apé koéne hóyeno vaúkoti Jesus.
Hara kíxoa:

—Ihikaxotí, yokóseananu, neíxapainanu njé'a, vo'oku poéhane nê'e, ako po'ínu. 39 Yoko
kóyekutine ûrukeova ndémoniu. Enepo urúkova, apé koetíne yaíkea, yane ikorókoatine
poké'eke xaneâti êno xunáko koyúyu'okea, koane puváhixeamaka pâho. Koati okó'okoati,
koane ôriti kuríkopea enepo kixoáneye. 40 Émbemoane ne íhikeuhiko kópuhikopea, itea
ako íta kíxeaneye —kíxoane.

41 Ina kôe ne Jesus:

—Imáko itúkinovo tiú'iti kutípea ra xanéhiko yara káxehiko kó'oyene, koane váhere-
hiko. Ná'ikopomeamo hunóko óvonzeixea xepáku? Ná'ikopomeamo nzunóko índea
ákoyeanoe yakútiponu? Yáma yâkeneye ne xi'íxa —kíxoane Jesus neko hóyeno.

42 Koêku píhea ne homoêhou, íkorokoane ndémoniu poké'eke koane koyúyu'okea. Ina
pahukôa Jesus ipúhikopea ne ndémoniu, koane koíteova neko homoêhou. Ina kixêa há'a:

—Anéyepo ra xi'íxa —kíxoane.

43 Yane yupíhovo iháyu'ikea hána'iti xunako Itukó'oviti uhá koêti neko xâne.

Koyuhópamaka Jesus ivókeovomo
Mt 17.22-23; Mk 9.30-32

Ya koêku yupíheovo iyúpaxeova xanéhiko, koane iháyu'ikeahiko uhá koêti neko ítuke
Jesus, hara kíxovokoxoa Jesus ne íhikau:

44 —Yunákanoe iséneuke ra yunzó'inopi kó'oyene: Yé'exovone ngurí'okeokonokumo
xunákoke xanéhiko yara kúveu mêum, undi íhae vanúke ikútipasikoponovoti xâne —
kíxovokoxoane.

45 Itea ako éxina isóneu íhikauhiko kíxone neko yuho Jesus. Koati he'onínovati ne
koekúti ákoinoke éxa koêku. Yoko pikotíhikomaka épemo'ikea Jesus koêku neko yûho.

Kixoku itúkeovo ne xâne ínixone Itukó'oviti itúkeovo koati payásoti
Mt 18.1-5; Mk 9.33-37; Fp 2.3; 1 Pê 5.5

46 Yane turíxovone okópeokoko ne íhikauhiko Jesus koêku kahá'ayea éxea itukóvotiye
ne koati payásoti xapákuke. 47 Yoko exó kíxeane Jesus koêku ne isóneuhiko, yane namú
kixone kalivôno ina imôa xêrerekuke. 48 Yane hara kíxovokoxo íhikau:
—Koêkuti itukínoati únati ra kalivôno vo'ónguke, undímaka kixóneye. Yoko koêkuti
kixónutineye, koati kixoâtinemakaye ne Pahukónuti yara kúveu mêum. Kó'inokeneye
yunzó'inopinoe, vo'oku enepone ákoti kapayásakapu, enepone koati ikalîhuxopovoti
xepákukenoe, énomone itukóvoxo ne koati payásoti —kíxovokoxoane Jesus.

Ako omótova ápeyea xâne púvone ûti
Mk 9.38-40

49 Ina kixôa Xuâum:
—Ihikaxotí, ápe hóyeno noíxone ûti kopúhikopoti ndémoniu ya ihéke, itea sayá'ikoa ûti
vo'oku ákoyea itúkapu xáneheixone ûti.
50 Ina kixôa Jesus:
—Hákonoe seya'íkoa, vo'oku enepone ákoti akapápinoe, koati huvo'óxopiti nê'e —
kíxoane.

Púvahiko íhae Samâriya ne Jesus

51 Koeku yé'exeovone kaxena pihópea Jesus ya vanúke, koúsokone isóneu nê'e píhea
Njeruzálem. Yoko ako itoâti kátavokopea isóneu ákoyea pîha. 52 Ina pahûko inuxínoat-
ihiko. Pihónehiko neko páhoe xoko kali ipuxóvokuti ya Samâriya oposíkopoinoati
ókokumoya. 53 Itea simoné'e evo Jesus, ákone akáha'ainoa ko'óvokuti ókeaya, vo'oku
iyúseyea koúsokeane isóneu yónea Njeruzálem. 54 Enepone pi'âti íhikau Jesus, Teâku yoko
Xuâum, noixoâne, hara koe yûho:
—Unaém, kehá'a viháxikea yúku íhae vanúke uke'éxoati ra xanéhiko? —kíxoanehiko.
55 Ina sa'irí'okinova Jesus saya'íkoatihiko. (Hara kíxoa:
—Hako kixené'eye yiûho. Ákonoe yéxa úkeaku ne iséneu. 56 Vo'oku haina nzimínoti
ungé'exoponea xâne, itea nzimínoti ngoíteova, undi íhae vanúke ikútipasikoponovoti
xâne —kíxoanehiko.)
Yane pihónehiko po'íke ipuxóvokuti.

Koeku apê kahá'ati hókea Jesus
Mt 8.18-22

57 Ya xenékuke koêku yóneahiko, ápe hóyeno kixoti Jesus:
—Nzokópiti koêkutimo yénoku.
58 Ina kixôa Jesus:
—Enepone úkoe, ápe úhorona, koáne ne hó'openohiko ôti, ápe môko. Kene ûndi, undi
íhae vanúke ikútipasikoponovoti xâne, ako óvongu yonómboku ómomingea yara kúveu
mêum —kíxoane.
59 Ina kixoámaka Jesus ne po'i hóyeno:
—Kiná'aka ingéneke.
Ina kixopâ hóyeno:
—Unaém, sikénuvo engóxeakomo nzá'a inúxotike ivakápune, ínamo nzakâpi.
60 Itea hara kíxoa Jesus:
—Síkeane ne kutí koeti ivokóvotinehiko ákoti yuixápu ítuke Itukó'oviti ekóxopeamo ne
ivokóvoti. Kene îti, yokóyuhoponoa kixoku natíxea ne Itukó'oviti xapa xâne —kíxoane.
61 Ina kixôa po'i hóyeno:
—Nzokópitimo Unaém, itea sikénuvo aúngopeovo óvonguke íngoponeovo iyénonjapa
inúxotike.
62 Ina kixôa Jesus:
—Enepone xâne apêti itukéti tûriu, ina itavókea isóneu ne ítuke, hane koéneye xâne
varereôti poké'e enepo na'akénexovo. Yane ákone aúnati koêku. Xâne kuteâti, ako
omótokea itúkeovo ko'itúkeinoti Itukó'oviti koukóponoati ne natíxea Itukó'oviti xapa
xâne —kíxoane Jesus.

10

Ítukexeake Jesus neko setenta koeti íhikau páhoe

1 Yane ápe po'i setenta koeti noívokoe Jesus. Pi'á pi'a kíxoa pahúkea inúxinoa ya uhá
koeti pitivóko vékokuikomo, koáne ya uhá koeti po'i yónoku. 2 Yoko hara kíxovokoxoa
pahukoâne:
—Koati hána'iti ra itukéti kuteâti koêku kavâne ainóvoti itóvotine ha'i nonéti ovâti,
itea ako axú'inahiko ra ko'ítuketi. Yépemanoekopo Itukó'oviti, Únae ra itukéti, pahúkea
po'ínuhiko ko'itúkeati. 3 Pihénenoe. Kutí koe mbahúkoti kálihunoe xe'exa su'ûso ya
xapa yovîre koeku mbahúkeopinoe. 4 Hákonoe yómo íhaku tiûketi. Hákomaka yómo
sékolana, íhaku ípevo, koane piríkatana. Hákonoe ke'umókovo xenékuke yího'ixi xâne.
5 Enepone inúxoti ovokúti símeku, koêkuti yukóponoku, hara íxeanoe ne ko'óvokutiya:
"Embemínopitinoe Itukó'oviti unako kêku" íxeanoe. 6 Enepo áva xâne yane ovokúti
usó koyêti kíxeokononeye kuteâti yépeminoake Itukó'oviti, itukínoatimo Itukó'oviti ne
yépeminoake. Kene hakô'o, aukópinovopitimo kuteâti yépeminoake neko xâne. 7 Yávane
yane ovokúti peréxokonoku yóki. Koêkuti nikokónoti koane ekâti pónepike ne ko'óvokuti,
nemúka vo'oku koati motokeâti ápeyea námoe ne xâne ko'ítuketi. Hako ixomo ipé'ixovo
ya po'íkehiko ovokúti.
8 —Koêkuti pitivóko símeku, koeku poréxeopi xanéhikoya yóki xapákuke, níkea
koêkuti nikokónoti pónepike. 9 Enepo áva ka'arínetiya, keítapanoe. Ínamaka ixêa ne
xanéhikoya: "Simóvone kaxena natíxea ne Itukó'oviti xepákukenoe" íxea. 10 Kene ya
koêkuti pitivóko símeku, enepo hákoti kaha'ápinoe xanéhikoya, hara íxepanoemo koeku
vikópi none ovokúti ipihíkapi xapákuke: 11 "Muhíkova ipú'ine poké'e yara pitivóko ovoti
perékatanake ûti, vikátata'ikopane, véxokeopikenoe ákoyeane yomótokea íkemikonoa ne
emo'u Itukó'oviti. Itea ivévakanoe râ'a: Yé'exovone kaxena natíxeakumo ne Itukó'oviti
xapa xâne yara kúveu mêum" íxeamo.
12 Ina kixovókoxopaikomaka Jesus neko páhoe:
—Koati enjókopitinoe kixókonokumo ne ákoti akahá'apinoe. Simapúne kaxena
ipíhoponope ne Itukó'oviti, muhíkova ne koati váhere xâne mekúke íhae Sódoma,
ákomo itápanea tiveko ipíhoponeokonoke ne xanéhiko puvópiti íhae neko pitivóko —
kíxovokoxoane Jesus.

Koeku pitivóko óvohikoku xâne ákoti akutipo Jesus
Mt 11.20-24

13 Ina koe'íkomaka ne Jesus:
—Koati kotívetimo kêku, itínoe íhae Korâzim, keánemaka itínoe íhae Mbetâsaida.
Enepone Tîru yoko Sîdom, koati pítivokona xâne ákoti êxa Itukó'oviti, itea eneponi
itukapu xapákuke indúkoa ne iyupánevoti índuke xepákuke, mani mekutíne kuríkopohiko
váherevoko. Mani ko'ipóvotihiko ko'ixéhiti xáku, koane mani purapú'ikopovotihiko
pôu, koáneni ivátahikea xapa pôu, éxokovope yupíheovo ikótivexea isóneuke ne êno
pahúnevohiko. 14 Simapúne kaxena ipíhoponope Itukó'oviti, iyuhí kixokónotimo tiveko
ipíhoponeokono ne íhae Tîru yoko íhae Sîdom ya itíke. 15 Kene itínoe íhae Kafanâum,
itínoe po'okoâti yupíheovomo kahána'ikeokono ya po'ínuhiko xâne, kirikókonotinoemo
ipihóponovokutike —koéne.
16 Ina kixovókoxo íhikauhiko:
—Enepone xâne usó koyêti kámokenoyea yiûho, undímaka kámokeno. Kene enepone
puvópiti, undímaka púvo. Koáne enepone puvónuti, hane púvo ne Pahukónuti yara kúveu
mêum —koéne.

Seopóhiko xoko Jesus ne setenta koeti páhoe

17 Ukopeânehiko xoko pahúkonoku neko setenta koeti páhoe Jesus, yupihovó koénehiko
elókepea okóvo. Hara kixópohiko Jesus:
—Unaém, muhíkova ndémoniuhiko itúkea yuho ûti pahukôa ûti ya ihéke ipúhikopea
xoko xâne ûroevo —kíxoanehiko.
18 Ina kixovókoxoa Jesus:

—Noínjoa ne Satánae kutí koeti ipixéneneoti irikóvoti ukeâti vanúkeke.
19 Mboréxopinenoe yókonuki koéxoe yoko pitánae, koane ákomo kixópiku.
Mboréxopinenoemaka xunakóti anu'úkoti uhá koeti xunako Satánae, vanáne. Ákomo
ápahuina koekúti itoti váherexea ítukeinopi. 20 Itea hako itukovo vo'oku itúkea yiûho ne
ndémoniuhiko elókeinoke yokóvo, itea hane itíka elókeinoke yokóvo yutóxeovone îhe
xoko Itukó'oviti vanúkeke —kíxovokoxoane Jesus.

Hána'iti elókeko okóvo ne Jesus
Mt 11.25-27; 13.16-17

21 Énomone yaneko ókoku ôra, yupihovó koéne elókeyea okóvo ne Jesus vo'ókuke ne
Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti xokóyoke. Hara kôe:
—Aínapo yákoe Pai, iti Únae vanúke koane poké'e, vo'oku ákoyea itúkapu hána'itinoe
ko'éxoneti yoko hána'itinoe ihíkaxovoti yara kúveu mêum yéxokoa ra koekúti, itea
itúkeovo xâne ákotihiko apayáso nonékuke po'ínuhiko keúhapu'ikinoa ra koekútihiko.
Koati énomone kíxea Pai, vo'oku ínixi unáko kó'iyeaneye —koéne.
22 Ina koe'íkomaka ne Jesus:
—Kurí'okoponoane Nzá'a ne uhá koeti koekúti. Ako exónuti, undi Xe'exa Itukó'oviti,
ákoti itukapu Nzá'a, poéhane exónu. Koane ákomaka exoâti ne Nzá'a ákoti itukapu ûndi,
undi Xe'éxa, yoko koêkuti xâne ânja énjokea —koéne.
23 Ina inonéxinova Jesus ne íhikauhiko. Hara kíxovokoxoa, motovâti ákoyea káma po'i
xâne:
—Koati únati kêku, itínoe noixoâti ne koekúti neíxonenoe kó'oyene. 24 Koati ngixópiti-
noe enó'iyea porófeta koyúhoti emo'u Itukó'oviti mekúke, koánemaka nâtihiko mani
kaha'âti noíxea kuteâti ne neíxonenoe, itea ako naíxa. Mani kaha'âtimaka kámea kuteâti
ne kémonenoe, itea ako káma —kíxovokoxoane Jesus.

Únati hóyeno íhae Samâriya

25 Apé koene hóyeno ihíkaxoti yútoe Muîse exepúkoti, oposí'okovoti Jesus, kaha'aînoati
pahúkeovo ya yumópope. Hara kíxoa:
—Ihikaxotí, kuti ngónoko indúkea motovâti ápeinonu inámati apéyeati ákotinemo
hunókoku xoko Itukó'oviti?
26 Ina yumopâ Jesus:
—Ná'ikopo kó'eye ne Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muîse? Na kíxeaye keûrapu'iki enepo
ihíkexo?
27 Ina yumopâ hóyeno:
—"Heru'ó íxea yomíxone koane xináko koane iséneu ákoyea omótova yokóvo ne Yúnae
Itukó'oviti." Hara po'ínu: "Hako motovâ yokóvo ne po'ínuhiko xâne. Kuteâti kixépovoku
ákoyea kemáxatikapapu, énomonemaka íxeaneye ne po'ínuhiko xâne" —koéne.
28 Ina kixôa Jesus:
—Koati tokopóvoti ne yimópope. Énomone itíka motovâti itéponi ne inámati apéyeati
ákotinemo hunókoku xoko Itukó'oviti —kíxoane.
29 Yane vo'oku kahá'ayea ápeyea pó'onexeovoke neko hóyeno, hara kixópomaka Jesus:
—Kutí'ikopo itukóvoxo xâne nóngone ákoyea omótova ongóvo?
30 Ina yumopâ Jesus itukínoati íhokoake:
—Ápe hóyeno ukeâti Njeruzálem yonoti Njeríko. Ya xenékuke namúkoane ómevotihiko.
Véyeane uhá koeti apeínoati, ina yehepóke'exoa, êno óko'okea. Kalíhanini koépekeahiko
kurikoâne. 31 Yane apé koene sasedóti inuxínoti xanéhiko hó'eke vekoâtimaka neko
xêne. Tavó kó'iyeane noixôa neko okó'okovoti. 32 Yane apé koénemaka po'i hóyeno
vekoâtimaka neko xêne. Énomone levíta itúkoti ítuke Itukó'oviti ya hána'iti imokóvokuti.
Kúteanemaka kíxoaku, tavó kó'iyeanemaka noixoâne. 33 Yane kenó'okone hóyeno ákoti
itukapu jûdeu íhae Samâriya, vekoâtimaka neko xêne. Tokononé koáne neko hóyeno
okó'okovoti. Yane yupihovó koéne kóseanayea. 34 Pihínoane koane ipíxaxeane óko'onevo
ipíhinoati óliu yoko víyum. Ina ivú'ixopamaka péyo, iyonoâti xoko pénsaum koane
katarákoati. 35 Yaneko po'ípone káxe, ina porêxo únae pénsaum pi'âti pe'u tiûketi, ina

kixôa: “Kétaraka ra hóyeno. Enepomo anu'úka ésa'i ra mbónepike kétarakike, kóyeanemo mboréxopeopi aungápapu” kíxoane.

36 Ina kixoá'ikomaka Jesus neko hóyeno ihíkaxoti yútoe Muîse:

—Ya xapákuke ra mopo'âti, kuti ínixe itúkeovoxo ákoti omotóva okóvo neko hóyeno isoéti?

37 Ina yumopâ hóyeno:

—Énomone neko koseánati.

Ina kixôa Jesus:

—Pihé'evo, énomonemaka íxeaneye kuteâti ítuke neko hóyeno —kíxoane.

Márta yoko Mâriya

38 Koêku yónea ne Jesus yoko íhikauhiko, sîmo xoko kali ipuxóvokuti. Ápe senóya koéhati Márta, itaíkoti Jesus ókea óvokuke. 39 Enepone sêno, ápe po'ínu koéhati Mâriya. Yane vata-vatá kixóvone Mâriya poké'eke nonékuke Jesus ivavákoati ne ihíkauvoti íhikau. 40 Kene Márta, koati pepokéxoti isóneu vo'oku enó'iyea ítuke ya kúveu óvoku. Ina ahi'ókovo Jesus, hara kíxoa:

—Unaém, ako kó'inopiku kurí kíxeonu ne mbo'ínu mbóhuxeovo indúkea heú koêti ra itukéti? Pehúka huvó'oxeonu —kíxoane.

41 Ina yumopâ Vúnae:

—Martá, imáko ké'iyivoku. Koati pepoké kixeti iséneu, koane êno yónoku iséneu, 42 itea poéhaxo ne koekúti koâti nokonéti. Noívokoxoa Mâriya ne koâti únati ya uhá koêti, yoko ákomo veyopeâti —kíxoane Jesus.

11

Ihíkaxovi Jesus vitúkea orásaum
Mt 6.9-15; 7.7-11; Mk 11.24; Lk 18.1; 1 Ts 5.17

1 Po'íke káxe, ápe óvoheixoku oráxea ne Jesus. Uke'éxone itúkea orásaum ápe íhikau kixoâti:

—Unaém, íhikexavimaka vitúkea orásaum kuteâti kíxoaku Xuaum Mbátita íhikaxea ne íhikauhiko.

2 Ina ihíkaxoahiko Jesus. Hara kíxovokoxoa:

—Enepo itikánoe orásaum, hara yákoe: “Pai, émbemopi téyeamo sasá'iti îhe ne uhá koeti xâne, koane ukóponeamo ne netíxi yara poké'e xapákuke xâne. 3 Peréxavi nika ûti itukovo káxe. 4 Ketúyapa pahúnevo ûti koêkumaka kóseanayea ûti ne po'ínuhiko xâne vaheréxinoviti ítuke, kutí kixoâti uti ákoti pahukápu. Hako sike'évi víkorokeovo pahunévotike” yákoenoe —kíxovokoxoane.

5 Ina itukínoamaka Jesus íhokoake ne ihíkauvoti íhikaxone. Hara kôe:

—Ínani áva xepákuke pihôti óvokuke ínikone ya kuku yóti kixopónoati: “Iningoné, yokóseananu, ívexanu mopo'âti koxe'u pâum, 6 vo'oku ínati simônu íningone xo'opeînonuti, yoko akó'oti níngaxeake” kixóponea.

7 —Ínani akôe kúveuke óvoku: “Hákone tiri'ókoponovonu. Enjéxopane páhapetea ra óvongu. Ndunúkuxopovone, koánemaka uhá koeti nje'éxaxapa. Ákone omótova enjépukinopi” ínani akôe.

8 —Koati ngixópitinoe, enepo hákoti exepúkinoa poréxoponea ne uhá koeti nókone vo'oku itúkeovo ínikone, itea vo'oku ákoyea káyunuka nekôyo épemo'ixea, kóyeanemo exépukinoa poréxoponea.

Konókoti kutípea ûti yumópeovimo Itukó'oviti vitûko orásaum
Mt 7.7-11

9 Hukinóvoti ngíxeopinoe: Yépema ne Itukó'oviti, vo'oku porexópeatimo. Yapásika nékone xokóyoke, vo'oku itepónoatimo. Hane yákoenemakaye xâne ipusókoti pahapéti, yane imihé'okinopitimo. 10 Vo'oku uhá koeti epémoti, poréxokonoa ne épemone. Koáne ne xâne oposíkoti itóponea konokínovati, itóponoa. Koáne ne xâne kutí koeti ipusókoti pahapéti, mihe'ókinokonoatimo. 11 Itínoe apêti xe'éxa, (maní'ikopomea perexoâti mopôi ne xi'íxa epemápi pâum?) Manímea koéxoe peréxoa epemápi hôe? 12 Koáneni epemápi

kopútoe tapî'i, manímea perexoâti pitánae kotíveti yutôko? Ako kalíhuina. [13] Muhíkova
itínoe mapini xâne pahukóvoti nonékuke Itukó'oviti, itea kóyeane peréxi únatinoe
koekúti ne xi'íxa. Ínapoxo ne Ha'a ûti íhae vanúke, koati porexoâtimo Sasá'iti Omíxone
ne epemoâti —kíxovokoxoane Jesus.

Koyuhókono itúkeovo íhakoe Mbezêbu ne Jesus
Mt 12.22-30; Mk 3.20-27

[14] Po'i káxe, kópuhikopo ndémoniu ne Jesus xoko hóyeno ûroevo. Yoko akó'otine
okoyúho neko hóyeno vo'ókuke ne ndémoniu. Ipuhíkopeane ndémoniu, koyúhopone
neko hóyeno. Enepohikoneko ênо xâne noixoâti, yupihovó koe iyúpaxeova. [15] Itea ápe
xâne xapákuke koêti:
—Koati Mbezêbu, enepone pahúkoti uhá koeti ndémoniu, porexôa ra hóyeno kópuhiko-
pea ndémoniu —koénehiko.
[16] Kene po'ínuhiko xâne, épemohiko Jesus itúkea iyupánevoti, hoénaxovope itúkeovo
xoko Itukó'oviti úkea xunáko, oposí'okovatihiko, kaha'aînoati pahúkeovo ya yumópope.
[17] Exó kíxea Jesus isóneuhiko, énomone kixínoahiko:
—Uhá koeti natixókuti, óvoku xâne ixómoti okopókoko, itohíneotimo xanéhikoya,
ákonemo ovâti. Kúteanemakamo koêku ne ko'óvokutihiko ovoti póhutike ovokúti.
Itukovo ixómoti okopókoko, uké'etimo itúkeovo póhutine óvohikoku. [18] Kúteanemaka
koêku xoko Satánae yoko ovóxehiko, vo'oku eneponi ixomo akapákaka, mani
uke'éxopokokotihiko. Kó'inokeneye ra yunzó'inopinoe, koáhati keyuhoâtinoe itúkeovo
xunákoke Mbezêbu ngópuhikopea ndémoniuhiko. [19] Eneponi itukapu xunákoke Mbezêbu
ngópuhikopea ndémoniuhiko kuteâti iséneunonu, ná'ikopo kó'inoaye iséneu ne
he'ínehiko ya hé'eke kopúhikopotimaka ndémoniu? Ako kalíhuina kó'inoaneye yiûho
kuteâti ra yihó'inonu. Koati énomonehikomo kouhápu'iko itúkeovo pahukóvoti ne
iséneunonu. [20] Koêku itúkeovo ya xunákoke Itukó'oviti ngópuhikopea ndémoniuhiko,
koati iyúseoti símeovone kaxena natíxea Itukó'oviti xepákukenoe.
[21] —Noixó íxeanoe ne koati xúnati hóyeno usó kixoíxoti sa'íkovope, kohiyánati óvoku
yoko uhá koeti apeínoati. Ako itoâti véyea ítukevo. [22] Itea enepo símo koati xúnatiya,
ítoa omópea sa'íkovope, enepone íhuinovoke. Yane omópea uhá koeti apeínoati koane
háxakexea xapa ha'íne —kíxovokoxoane Jesus, ihókoati xúnati hóyeno ne Satánae, koane
kixopóvoti itúkeovo xunané'e ya Satánae.
[23] Ina kixovókoxopaikomaka Jesus:
—Enepone ákoti huva'áxanu, koati okopónuti. Koane enepone ákoti itukapu nza'íne
índukeke, itopó kíxoa ukóponea ne itukéti índuke —kíxovokoxoane.

Koêku ne ndémoniu aukópova ne xâne ipúhikopeaku
Mt 12.43-45

[24] Ina koe'íkomaka ne Jesus:
—Enepo ipuhíkopea xâne ûroevo ne ndémoniu, píhoheo ya mêum ákoti apêti oposíkoti
ókoku, itea ako ínixapana. Yane hara kôe: "Aungópovotiko xoko imbúhikopeaku" kôe.
[25] Yane aúkopovane, yoko inú'ikopane sásasa koyépotine koane ênо úhe'ene vo'oku ákoyea
inú'epoya. [26] Ina itaíkopono po'i seti koeti ndémoniu itúkoti xanépone. Yoko aínovo koati
váhere yane inúxoti. Ina urúhikopovo xokóyoke neko hóyeno. Yane yupihovó koéne
váherexea koépoku neko hóyeno yane inúxoti koêku —kíxovokoxoane Jesus.

Yuho sêno ihayú'ikoti eno Jesus

[27] Koêku ixómoyea koyúho ne Jesus, apé koéne sêno xapákuke neko ênо xâne kohonókoti
emó'u kó'iyea:
—Koâti únati koêku ne sêno koxe'éxapiti koane ohíkopiti ya xêne —koéne.
[28] Ina kôe ne Jesus:
—Hane itukóvoxo koati motokeâti "únati koêku" kíxeokono, xâne kamokénoati ne
emo'u Itukó'oviti koane itukoâti ne páhoenoa —koéne.

Hoénaxeokonoke Njóna
Mt 12.38-42

29 Hara koe Jesus koêku ho'uxo-ho'uxó kó'iyea ne êno xâne xokóyoke:

—Koati váhere ra xanéhiko apêti yara káxehiko símokune ûti, épemoikomaka iyupánevoti, hoénaxovope itúkeovo xoko Itukó'oviti úkea njunáko. Itea ákomo ápahuina iyupánevoti noíxonemo, ákoti itukapu kuteâti koêku xoko Njóna mekúke. 30 Vo'oku kuteâti koêku Njóna itúkeovo hoénaxovope xunako Itukó'oviti xapákuke neko íhae Nínivi mekúke, énomonemakamo ngoéneye, undi íhae vanúke ikútipasikoponovoti xâne. Undímakamo hoénaxovope xunako Itukó'oviti xapákuke ra xanéhiko apêti yara káxehiko símokune ûti. 31 Simapúne kaxena yúhoikopeakumo Itukó'oviti ne xanéhiko, enepone seno nâti mekúke íhae poké'e koéhati Sâba, hanekóxonomo xapákuke ne xanéhiko apêti kó'oyene. Exepúkotimo neko sêno, exókoatimo pahúnevo ra xanéhiko apêti kó'oyene, vo'oku yupíheovo ákoyea malíka úkeaku neko sêno kámokenoponea ne êno hána'iti kó'exoneyea ne Salúmaum. Yoko anéyene koati payásoti ya Salúmaum, enepora yuhó'ixopitinoe, itea ako itúkokonoke yûho. 32 Koánemaka ne íhaehiko Nínivi, hanekóxonomo xapákuke ne xanéhiko apêti kó'oyene yaneko káxe yuhaíkapa Itukó'oviti ne xanéhiko. Exepúkotimo neko íhaehiko Nínivi exókoatimo pahúnevo ra xanéhiko apêti kó'oyene, vo'oku enepone íhae Nínivi, kamoné'e yuho Njóna koyúhoti emo'u Itukó'oviti mekúke, ikótivexoa isóneuke ne váherevoko koane kuríkopahiko. Yoko anéyene kó'oyene koati payásoti ya Njóna, enepora yuhó'ixopitinoe, itea ako itúkokonoke yûho.

Koêku yúku kouhápu'ikopeti
Mt 5.15; 6.22-23

33 Ina koe'íkomaka ne Jesus:

—Ako ihúxoti yúku koúhapu'ikope he'onó kixoâti xoko ákoyeaku iyúsea. Ákomaka xovopu'í íxa ya sésta, itea hane ímoa xoko koati imókonoku kouhápu'ikopeti motovâti ínixea koêkuti urúkovati ne ovokúti. 34 Kuteâti koêku yúku kouhápu'ikopeti, énomone koéneye ne yûke kexé'uke. Itukovo únati ne yûke, uhapú'itike yóvoheixo. Kene hákoti unâti ne yûke, hahákutikemo yóvoheixo. 35 Yokómoma koêku ne mani uhapú'iti xikóyoke, enepone mani kouhápu'ikoti iséneu, mará'inamo itúkapu hahákutike imópi. 36 Enepo itukapu ainóvoti uhapú'iti apê xikóyoke, ákoti óvaku kali hahakú koyêtiya, ainóvotimo uhapú'itike yóvoheixo kuteâti koêku kouhápu'ikopeti koati xúnati uhápu'iyea kouhápu'ikopiti —kíxovokoxoane Jesus.

Koyúhoinoa Jesus pahúnevo ne farîzeuhiko
Mt 23.1-36; Mk 12.38-40

37 Uke'éxone koyúhoyea ne Jesus, ápe farîzeu itaíkoati nikóponea óvokuke. Urúkovane Jesus óvokuke ne farîzeu, ivátakone xe'o mêsa. 38 Yoko iyúpaxova farîzeu noixôa ákoyea háka Jesus ne kixoku kipóvo'uxeovo farîzeuhiko tumúneke níkea. 39 Ina kixôa Vúnae Jesus neko farîzeu:

—Itínoe farîzeu, kutí kénoe xâne kókoyuse kixoíxoti kipó'ikea enovópeti yoko ûto meúkeke, itea kúveuke koati ênoti ihómuyo. Énomone kénenoeye koêku itúkeovo ainóvoti váhere koekúti ovâ ne iséneu, koane usó kéyeyi yaúpu'iki po'ínuhiko xâne, kutí koeti hi'ixîti ítukevo motovâti kirí'uxi apeínopiti. 40 Itínoe xâne ákoti isóneu. Haina póhutine koekútihiko noíxone po'ínuhiko xâne ivávako ne Itukó'oviti, itea koati ivavákotimaka ovoti isóneuke xâne. 41 Itúkapuikopo ovoti iséneuke iké'iparaxo Itukó'oviti, yane sasá'itimo uhá koeti kixeku itíkivo. 42 Koati kotívetimo kêku, itínoe farîzeu. Kaná'uti ápeyea íperaxoke Itukó'oviti, hexakínoati póhuti yane uhá koeti yehí koeti ítikevo perêxo ndîzimu. Muhíkinova ne kálihunoe neóne xe'o yóvoku kuteâti otélam yoko âruta koane po'ínuhiko neóne kuteâti, peréxomaka ndîzimu ya koêkuti yé'akeye yêho. Itea enepone itíki ponóvoti koekúti koane ákoyea omótovo yokovo Itukó'oviti, ákonoe itíka. Yoko énomone itukóvoxo koâti nékone itíki, ákotimaka kurí ixêa itíki ne po'ínuhiko koekúti. 43 Koati kotívetimo kêku, itínoe farîzeu, vo'oku iti yómoti ivátakea xoko ivatákokuti ya nonekútike xoko ivátakoku koati payásotihiko ya íhikexovokuke hé'e. Epó'oxo enepo yi-hoíkokono koêku víki ya none ovokúti, koati yáhatimaka yéxikono itíkivo teyonéti. 44 Koati kotívetimo kêku, itínoe kutí koeti poké'e ekóxokonoku ivokóvoti, ákoti iyusêa ápeyea

ekoxóvatiya. Vekôa xâne oúkeke, ako éxa ápeyea imuyúkoti opékuke —kíxovokoxoane Jesus.

Exókoa Jesus pahúnevo ne éskiribahiko

45 Ina kíxo Jesus ne po'i ihíkaxoati ne Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muîse:

—Ihikaxotí, koêku kíxineye yihó'inoa ne farîzeuhiko, kotívetinovimaka, uti ihíkaxoti yútoe Muîse.

46 Yane hara kíxoa Jesus:

—Keáne itínoe ihíkaxoti yútoe Muîse, kotívetimakamo kêku. Vo'oku yane ênoti ihíkauvoti íhikexone, kutí koe ikeínoxoti po'ínuhiko xâne ênо ínati koekúti ákoti itâ koínoyea. Ákomaka kalíhuina yónea iséneu keínoyi póhuti kali koekúti yane íkeinoxike po'ínuhiko xâne. 47 Koati kotívetimo kêku, vo'oku kéxepuki katátumbana porófeta, enepohikone koyúhoti emo'u Itukó'oviti mekúke, koépeu yoxúnoekene. 48 Yane kixeku itíkivo, koati keyuhópovoti kutipasí kó'iyea iséneu ne isóneu yoxúnoekene vo'oku kíxoaku ne porófetahiko. Koati énomonehiko koepékoa, ina kino'ókonoe kexépukinoati katátumbana ne koépeuhiko, kutipasí keâti ne váhere ítuke yoxúnoekene. 49 Énomone kó'ino ne Itukó'oviti yane hána'iti kó'exoneyea xoko kó'iyeaku: "Mbahukínoatihikomo porófeta koyúhoti emó'um xapákuke, koánemakamo ápostulu, po'i mbáhoenoa, itea koepékotihikomo po'ínuhiko mbáhoe, koane ikoítoponoatimo kotíveti ne po'ínuhiko" kôe. 50 Énomone kutí'inoke yoneâtimo oúkeke ra xanéhiko apêti kó'oyene ne itina heú koeti porófetahiko koépeuti ukeátine inâ turixóvo ra mêum, 51 ukeâti kaxénake koépekeokonoku Âmbeu tukú koeti kaxena koépekeokonoku Nzakâriya, enepone koépeuti ukeâti ne hána'iti imokóvokuti yonoti xoko áta yane kíndanake hána'iti imokóvokuti. Aungópatimaka ngíxeopinoe: Oúke ra xanéhiko apêti kó'oyene yóneamo itína uhá koetíhiko neko koépeuti.

52 —Koati kotívetimo kêku, itínoe ihíkaxoati ne Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muîse, vo'oku itínoe kutí koeti omó'ixoati ne xáve poréxoti xâne éxea ne kaná'uti exóneti íhae xoko Itukó'oviti, itea ako iké'itukexa, epó'oxo itopó kíxea ne po'ínuhiko xâne kaha'âti éxea —kíxovokoxoane Jesus.

53 Ipuhíkopeane Jesus, koati imaíkinovati éskiribahiko yoko farîzeuhiko, koane opósi'okeovahiko ya épemo'ikeake. Ako tôpi kíxoaku yuhó'inoahiko, kaha'aînoti Jesus pahúkeovo ya yumópope. 54 Koati kuxoâtihiko ápeyeamo koêkuti yuho Jesus kutí'inoke motovâti koyúhoyeahiko itúkeovo pahukóvoti.

12

Po'ínuhiko íhikaxovike Jesus
Mt 10.26-31

1 Yoko koati yupihóvotine ênо xâne ho'uxo-ho'uxó koetíne koane ókonuhevekexeokoko. Yane turíxovone íhikaxea ne Jesus. Íhikauhiko ínuxo íhikaxea. Hara kíxovokoxoa:

—Neíxipa ne kutí koeti kohiyákopeti pâum, ánahixope farîzeuhiko, ákoti oríko ukóponea xapa po'ínuhiko xâne, enepone kutí kó'iyea koati sasá'iti ya po'ínuhiko xâne koeku enó'iyea ítuke ákoti aunáti.

2 —Ako kixovókuti pikonéti éxeokono kó'oyene ákotimo kaurápu'ikakana. Koánemaka ne he'onó'oeti kó'oyene, kóyeanemo urápu'iyea. 3 Vo'oku uhá koeti he'ono'ú kíxene keyúhoyi, kóyeanemo koûrapu'ikeokono xapa xâne. Koánemaka ne koekúti hahaa kíxene keyúhoyi kúveuke yóvoku, kohonókokonotimo koyúhoyeokono, kutí'inokemo exoâti uhá koeti xâne.

4 —Itínoe íningone, hara ngixópinoe kó'oyene: Hákonoe píke xâne motovâti koépekeopi, vo'oku poéhane kexé'u íto koépekea, yane ákone xunáko itúkea po'i koekúti. 5 Itea énjakapivo nékone tíyi, énomone ne Itukó'oviti apêti xunáko koépekeopi koane iyónopeopi ipihóponovokutike. Ngáyukoa ngíxeopinoe: Itúkapu énomone tíyo.

6 —Ákoikopo akávanevo singu koeti kálihunoe hó'openo ôti ya kali pi'âti pe'u tiûketi ákoti axu'ína ovâti? Itea ako kalíhuina ápeyea xapákuke nê'e ákoti exêa koêku Itukó'oviti.

7 Muhíkova híyeu tiûti, éxoa Itukó'oviti yé'akeye. Hákoikopo píke, vo'oku itínenoe
yupihóvo itóponone nonékuke Itukó'oviti yane ênoti hó'openo ôti —kíxovokoxoane.

Koêku teinôa xâne koyúhoyea hókea Jesus koáne akô'o teinâ
Mt 10.32-33; 12.32; 10.19-20; 2 Tm 1.8

8 Ina kixovókoxopaikomaka Jesus:
—Koati ngixópitinoe: Uhá koeti xâne koyuhoâti nonékuke po'ínuhiko xâne itúkeovo
hokónuti, kúteanemakamo ngíxoaku nê'e nonékuke ánjuhiko ya vanúkeke. Ngoyuhoâti-
makamo itúkeovo hokónuti, undi íhae vanúke ikútipasikoponovoti xâne. 9 Itea enepone
koyuhoâti nonékuke xanéhiko ákoyea itúkapu hokónuti, ngoyuhópatimakamo nonékuke
ánjuhiko vanúkeke ákoyea itúkapu hokónuti.
10 —Áva xâne vaheréxinonuti emó'u, apêtikomo oxéne itúyopea pahúnevo. Itea
enepone xâne koyuhoâti itúkeovo váhere ne ítuke Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti, ákonemo
itúyopeaku ne pahúnevo.
11 —Enepo yamakánanoe yíhoikikono ya íhikaxovoku hó'e xanéhiko, koane nonékuke
pahúkotihiko yoko po'ínuhiko payásoti tuti xanéhiko, hako pipokéxinoa iséneu ne
kixékumo yimópike koane koêkumo ne yiûho, 12 vo'oku yaneko ôra, ihíkaxopitinoemo
Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti nékonemo keyúhoyi nonékukehiko —kíxovokoxoane Jesus.

Ako yusíka ixómoyea ipúpakinoa visóneu kahá'ayea ûti vîrikuxea

13 Yane apé koéne hóyeno xapákuke neko êno xâne kixoti Jesus:
—Ihikaxotí, pehúka ne mbo'ínu haxákeana ne apeínoati kûreinovike haíkene ûti —
kíxoane.
14 Ina kixôa Jesus:
—Hoyenó, undí'ikopo yúhoikovoku xâne? Haina indúkovoke nzaxákeokokoa ne xâne
kûreinoa haíkene —kíxoane.
15 Ina kixovókoxopaikomaka Jesus neko êno xâne kamokénoati:
—Yokóhiyanavoa ne uhá koeti kó'iyeovoku koekúti íyekovoke, enepohikone mani
ixómoinoke ipúpakinoa iséneu keha'âti kurí'uxeovo apeínopiti, vo'oku haina énomone
ápeino ne xâne yara kúveu mêum —kíxovokoxoane.
16 Ina itukínoahiko Jesus íhokoake ne âha íhikaxea. Hara kíxovokoxoa:
—Ápe hóyeno iríku, ênoti pôreu ha'i nóne isáneke. 17 Ina koe isóneupinovo: "Námeamo
ngíxoaneye ra êno ha'i nónem? Vo'oku ákone iyónoangu". 18 Ina koepómaka isóne-
upinovo: "Énjoa ngíxoakumo. Ngatahíneatimo ra unákovoku ha'i nónem, ínamo
indukápa koati hána'itiya. Énomonemo unángoa ra ha'i nónem, koáne ra uhá koeti
apeínonuti. 19 Yane ínamo angôe: Êno apeínonuti ngoúnae. Ákomo malíka yónoku.
Kó'oyene, poéhane ómomingea, níngea, énoyeovom yoko elókeyea ongóvo, ngoetímo."
20 Itea hara kíxoa Itukó'oviti: "Iti koati ákoti isóneu. Kó'oyene yara yóti, ivekóvotinemo.
Kutí'ikopomo itópoinopi uhá koêti ne apeínopiti yúnahiu?" kíxoane Itukó'oviti —kôe
éxetina Jesus.
21 Ina koe'íkomaka ne Jesus:
—Koati énomone koéneye ne xâne yuixóvoteoxo kurí'uxea apeínoati yara kúveu mêum,
itea ako apeínoati xoko Itukó'oviti —koéne.

Kuvóvoti Itukó'oviti
Mt 6.25-34

22 Ina kixovókoxoamaka Jesus ne íhikauhiko:
—Énomone ngixínopinoe ákoyea ixomo ipúpakina iséneu kixékumo kêku itukovo káxe,
ukínopikumo nîke, koane nókone kexé'u, yoko kixékumo iké'ipovoxopivo. 23 Vo'oku
enepone kéyeku itukovo káxe, haina pohúneti níki, koane hainámaka pohúneti
iké'ipovoxopivo yápeino. 24 Ivévakapihi ne hó'openohiko ôti. Ako nâ, koane ako ítixeaku
ha'i nóne. Ákomaka unákoku nîka, koane ákomaka óvoku ítixoku êno nikokónoti, itea
kóyeane poréxea Itukó'oviti nîka. Ákoikopo yéxa itúkeovo itínoe yupihóvo itóponone
yane hó'openohiko ôti? 25 Ako ápahuina ya xepákukenoe itotimo koúkoponea kaxena
âvoyeani ivákapu, yusíkoti yupíheovo kahá'ayea koúkoponea. 26 Neíxoaneikopo, koêku

ákoyea ite itíki kalîhuti koekúti, ná'ikopo koeti ixómoino yónoheixoa iséneu ne po'ínuhiko
koekúti? [27] Ivévakapihimaka koêku payá'iyea ne koati uhé'ekoti hîu ne itunoêvoti
ya mêum, enepone iháxoneti humanévoti. Ako hûka kuteâti xâne, koane ákomaka
ixúxuka, itea koati ngixópitinoe: Muhíkova neko uhá koeti úhe'ene nâti Salúmaum,
enepone hána'iti iríku mekúke, ako itápana úhe'ene hîu ne itunoêvotihiko íhae mêum.
[28] Katarákoapo Itukó'oviti ne itunoêvoti íhae mêum, mapini póhutine kó'oyene ápeyea,
ihârotike oro'ókokonotinemo yúkuke, ínapomo hako katarákopi Itukó'oviti, itínoe xâne
ôriti kúveova. [29] Hákonoekopo ixomo yonóheixoa iséneu úkeakumo ne nîke koane yêka.
Hákomaka kenóko'inoe vo'ókuke ra koekúti. [30] Vo'oku koati énomone yónoheixo isóneu
xâne ákoti êxa Itukó'oviti ya uhá koeti óvohikoku yara kúveu mêum. Yoko éxoa Yá'a íhae
vanúke kénokinoe uhá koêti ra koekúti. [31] Inúxotike ya uhá koêti, hane itíka yónoheixoku
iséneu ítuke Itukó'oviti, yane kousókinopeatimo Itukó'oviti ne po'ínuhiko nékone —
kíxovokoxoane Jesus.

Koêku ne kaná'uti îrikuxea xâne
Mt 6.19-21; 1 Pê 1.4

[32] Ina kixovókoxopaikomaka Jesus neko íhikauhiko:
—Itínoe hokónuti, itínoe kutí ngíxone kálihunoe su'ûso ákoti axu'ína ikéneke koy-
onoâti, hákonoe píke, vo'oku koati ahá'inopinoe Yá'a íhae vanúke itíkivo xanéna koane
yenópi vanúke natíxokuke. [33] Enepone apeínopiti, yakávanea, koane pêrekexamaka
xâne ákoti apeínoati ne ésa'i. Yane apêtimo íhaku tîketina ákotinemo ipúpa'ixeaku,
koane enómakamo apeínopiti ákoti uké'eyeaku vanúkeke xoko ákoyeaku itápana ómevoti,
koane xoko ákoyeakumaka kálihunoe hó'openo nikóheati. [34] Vo'oku koêkuti yunákoaku
ne apeínopiti, itukapu vanúkeke, ako'o itukapu poké'eke, énomonemakamo yónoheixo
iséneu —kíxovokoxoane.
[35] Ina koe'íkomaka Jesus:
—Itíkapu xâne usó koyêti kuteâti koêku xâne iyukovó koyêti, ko'ipovó kixoíxotimaka
ípovo, koane ihuvé koyêtimaka yukúna aukápapu kúxoixopone. [36] Kutí yákoyenoe
ahinoêti ixómoti noimé'exopo seópope pátarauxa ukopeâti áyuike kasâtuxoti. Seopóne
pátarauxa, enepo ipusókopo pahapéti, usó kóyepone ahínoe míhe'okopinoa. [37] Koati
únatimo koêku ne ahinoêtihiko inú'epo pátarauxa ixómoti noimé'exopa. Koati emo'úti ra
yunzó'inopinoe: Itukovó koetimo koati pátarauxa silo'íxopomo ípovo ko'ítukeyea. Yane
kavátahikoatimakamo neko ahínoe xe'o mêsa ominoâti nîka. [38] Yusíkoti itúkeovo ya kuku
yóti, ako'o ya mâturukata seópea ne pátarauxa, koati únatimo koêku neko ahínoe inú'epo
ixómoti noimé'exopa. [39] Koati endó'okopitinoe koêkumo: Eneponi exâ únae ovokúti
orana símope ne ómevoti, mani koyonoâti ne óvoku, ákoni síka ûrukeova ne óvoku.
[40] Keánenoemaka, neímexa ne aúngopovopemo, undi íhae vanúke ikútipasikoponovoti
xâne, vo'oku ya koati ákoyeakumo kixápanu, énomonemo aúngopeovo —kíxovokoxoane
Jesus.

Éxetina Jesus koeku únati yoko váhere ahinoêti
Mt 24.45-51

[41] Ina kixôa Pêturu ne Jesus:
—Unaém, enepora yéxetina apêti íhokovoke, koati utíne itíkinoa? ako'o uhá koetímaka
xâne —kíxoane.
[42] Ina kixôa Jesus itukínoati po'i íhokoake:
—Kutí'ikopomea itukóvo kuteâti ne ahinoêti koati yuixóvoti ítukexeokonoke, koane
ponóvoti isóneu ítukeke? Énomone neko poréxoakemaka pátarauxa éxea koêku ne
po'ínuhiko ahínoe, motovâti koúsokinoa nókone koatíke kaxénaxeokonoke. [43] Koati
únatimo koêku ne ahinoêti inú'epomo pátarauxa kíxeaneye ko'ítukeyea aukápapu. [44] Koati
endó'okopitinoe koêkumo: Kuri'ó kixoâtimo pátarauxa kóyoninoa uhá koeti apeínoati.
[45] Itea enepo akôe isóneu ne ahinoêti: “Yupíhovane xu'íkeneyea ne mbátarauxa” akôe, ina
turixápu yehépoke'exea ne po'ínuhiko ahinoêti, ha'íne, koane yuíxeovo níkea, énoyeovo
yoko kohíhiyea, naíxapu nê'e. [46] Vo'oku seopó koetímo pátarauxa ya káxe koati ákoyeaku

kuxápa, koáne ya ôra ákoyeakumaka éxa káyukopeovomo. Yanê'e, koati kotívetimo
kíxoaku pátarauxa ipihápana. Iyonópatimo xoko iyónopoku xâne ákoti akutípo.
47 —Enepone ahinoêti exoâti ne ahá'inoa pátarauxa, itea ákoti usó akóye koúsokea,
ákotimaka itukêa ne âha, koatimo xúnati yehépoke'exeokono ipihápanakana. 48 Itea
enepone ákoti exâ ne ahá'inoa pátarauxa, yusíkoti váherexea ítuke koane motókeyea
xu'ínayea ipíhoponeokono, itea ákomo áxuna kíxoakumo pátarauxa yehépoke'exea ipihá-
pana. Vo'oku enepone xâne ênoti pónekonoke, konokoâti enó'iyeamaka únatinoe koekúti
ítuke, pôreupo vo'oku enó'iyea pónekonoke. Kúteanemaka koêku ne xâne xu'ínati ípara,
koati konokoâti enó'iyea pôreupo anu'úkopati ne yé'akeye pónekonoke —kíxoane.

Xâne okopókokoti vo'oku Jesus
Mt 10.34-36

49 Ina koe'íkomaka ne Jesus:
—Enepone nzímea yara kúveu mêum, ínzokoa yúku oro'ókoti, yoko ehá'ani turíxeovone
kó'iyeaneye. 50 Itea anéyeiko kotíveti koekúti véngokuikomo. Koati konokoâti itúkeovo
oúngekemo yóno ne êno tiveko koekúti, epó'oxo koati hána'itine tiveko inzóneu koêku
âvoyea ndarú'uxa. 51 Ikítixatinoe nzimínoti motó'iyeova úhepeyea isóneunokoko ne xâne
yara kúveu mêum? Ákomo ákoeneye. Koati endó'okopitinoe koêku: Apêtimo okopókokoti
vo'ónguke. 52 Ukeátine kó'oyene, itukovo apêti singu koeti ko'óvokuti ya póhutike ovokúti,
mopó'amo okopâti ne po'i pi'âti, itukovo pi'âti okopâtimo ne po'i mopo'âti vo'ónguke.
53 Kúteanemakamo koeku hóyeno yoko xé'a. Okopâtimo hóyeno ne xé'a, áko'o itukovo
xé'a okopâmo ne há'a vo'ónguke. Kúteanemakamo koeku sêno yoko ihíne. Okopâtimo
sêno ne ihíne, áko'o itukovo ihíne okopómo êno vo'ónguke. Kúteanemaka koeku sêno
yoko sinéna vo'ónguke, okopâtimo sêno ne sinéna, áko'o itukovo sinéna okopâ ne imóse
vo'ónguke —kíxovokoxoane Jesus.

Hoénaxovope yé'exeovone hunókoku ra mêum
Mt 16.2-3

54 Ina kixovókoxopaikomaka Jesus neko êno xâne:
—Enepo neixónoe kapási ukeâti kíyo'i káxe, "Úko rakéne" kénoe. Koáne, kevó'oxo.
55 Koáne enepo sa'irí'okovo ne ihunóvoti, neixoâtinoe ne úkeaku, "Kotúpotinemo" kénoe-
maka. Koá'axo, kotúpo. 56 Itínoe ikútixapovoti koati ko'éxoneti, é'exo kíxeanoe koêku ra
mêum koáne ra vanúke, koêku kahá'ayea kévea koane kotú'iyea, itea inípono ákoyea yéxa
itukóvotiye ra káxehiko símokune ûti. 57 Manímaka konókoti yéxinoe péni iséneunoa ra
koekútihiko! —kíxovokoxoane Jesus.
58 Ina koe'íkomaka:
—Itukovo apêti évotikopike po'i xâne, ina omôpi yuhoíkovokutike, ya koêkuiko yéni,
tumúneke símí yuhoíkovokutike, yapásika kíxeaku unátipinokoko iséneu, maka hákone
iyonópi nonékuke ne pahúkoti yuhoíkovokutike, vo'oku mani kurikópiti nê'e xoko pulísea.
Kene ne pulísea, mani kurikópiti ika'ákovokutike. 59 Enepo akoéneye, koati ngixópiti
ákoyeamo ipíhikapi koêku ákoyea peréxapa uhá koêti ne yoréveu —kíxovokoxoane
Jesus, exókoatihiko kónokea épemea Itukó'oviti kotúyopinoa pahúnevo tumúneke seópea
nonékuke.

13

Konókoti kuríkopea ûti ne váhere vítuke

1 Koati énomone yaneko koyúhoyeaku Jesus, apé koéne xanéhiko simoâti, koyuhó'inoati
koêku ne íhaehiko Ngalíleya, koépeu Pilátu, itúkeovo isúkotihiko hó'openo, ikó'iparaxoke
Itukó'oviti, yaneko koepékokonone. 2 Ina kixoáhiko Jesus:
—Ikítixatinoemea koati yupihóvoti váherevoko ya po'ínuhiko xâne íhae Ngalíleya
nekôyohiko vo'oku kixókonokuhiko koépekeokono? 3 Ako kalíhuina kó'iyeaneye.
Koati ngixópitinoe: Enepomo hákoti iketívexoa iséneuke ne pehúnevo, koane hákó-
timaka kirikópa, koati kotívetimakamo kixékonoku ya hunókokuke. 4 Kene neko di-
zoitu koeti ivokóvoti ya Silôe íkoro'uxovone neko éyevoti péti vanúkeke koexépoeti,

pe'okoâtinoemea itúkeovo koati yupihóvati váherevoko ya uhá koeti po'ínuhiko xâne
íhae Njeruzálem? [5] Koati ngoyuhó'inopitinoe: Enepomo hákoti iketívexoa iséneuke ne
pehúnevo, koane hákoti kirikópa, koati kotívetimakamo kixékonoku ya hunókokuke —
kíxoanehiko Jesus.

Koeku xuve fîgu ákoti há'i

[6] Ina itukínoahiko Jesus íhokoake ne âha íhikaxea. Hara kíxovokoxoa:
—Ápe hóyeno apêti xuve fîgu xapákuke xuve úva nóne. Po'i káxe opósikoponea há'i
yane xúve itea ako êho. [7] Yane ina kixôa neko koyonínoati ne nóne: "Mopó'ane xoénae
ixomo ombósi'ixoponea há'i râ'a, itea anéyeiko âvoyea ênjo. Titúkane kó'oyene, vo'oku
ovohí koâti ra poké'e koêku ákoyea pôreu" kíxoane. [8] Ina yumopâ ahínoe: "Síkeavone yara
xoénae. Imbanó'ekoatikomo, ínamo imbíhina katamú'ikoati. [9] Yane enepo parêxa há'i,
únatimo. Kene hákotimo, pehúkanemo tetúkeovo" kíxoane —koéne éxetina.

Sêno ka'aríneti koítovone Jesus

[10] Ya sâputu, káxe koati sasá'iti xoko evo jûdeu, ixómoti ihíkaxo ne Jesus ya íhikaxovoku
hó'e jûdeuhiko. [11] Yane simóne sêno ka'aríneti. Dizoitu koetíne xoénae ixomo iká'arinexoa
ndémoniu. Yupíhovone itipu'í kó'iyea vo'ókuke, ákone ita ponópeovo. [12] Noixoâne Jesus,
iháxikoane ina kixôa:
—Senó, ítivoane ra yaríne —kíxoane.
[13] Yane ípiho vô'u Jesus muyókuke. Ehá'axo kíxoaneye, ponópovone koxé'u neko sêno.
Yane yupihovó koéne iháyu'ikea Itukó'oviti neko sêno. [14] Itea ímaikovo ne inuxínoti itukéti
yane íhikaxovoku hó'e jûdeu, vo'oku koíteova Jesus ne sêno ya sâputu. Hara kôe:
—Anéye sei koeti káxe motovâti ko'ítukeyea ne xâne. Énomone síminoe ítivoa ne
yaríne, kene ako yusíka itúkeovo ya sâputu, káxe koati sasá'iti hó'eke ûti —koéne.
[15] Ina kôe ne Vúnae:
—Itínoe ikútixapovoti koati sasá'iti ya po'ínuhiko xâne, ákonikopo kíxeapananoe ne
píyo vûi, itukovo píyo juméntu xoko ómomikoku íyikoponi úne ya sâputu? [16] Ina keno'óko
ra sêno, koati ámoripono Âbraum iká'arinexone Satánae dizoitu koetíne xoénae. Ná'ikopo
koeti ákoino omótova íteova ya aríne ya sâputu? —kíxovokoxoane.
[17] Uke'éxone koyúhoyea Jesus, teyó koénehiko neko uhá koeti okopâti, itea yupíhova
elókeyea okóvo ne po'ínuhiko jûdeu vo'ókuke uhá koêti neko ihayú'iuti ítuke Jesus.

Éxetina Jesus koêku ukóponea ne ake nonéti koéhati mostarda
Mt 13.31-32; Mk 4.30-32

[18] Háramaka koe íhikaxea ne Jesus:
—Kutimea koéneye ukóponea ne natíxea Itukó'oviti xapa xâne? Kutimea ínzokoa?
[19] Hara koéneye kalîhuti ake nonéti, enepone iháxoneti mostarda enepo nôa hóyeno ya
isáneke. Ihonópone, paya'ínemaka, itúkovone xuve tikóti. Yane itúkotine môko ne
hó'openo ôti káva'oke —koéne.

Éxetina Jesus koêku ne kohiyákopeti pâum
Mt 13.33

[20] Ina koe'íkomaka ne Jesus:
—Kutimea ínzokoa kixoku ukóponea ne natíxea Itukó'oviti xapa xâne? [21] Hane koéneye
kohiyákopeti pâum veínoake sêno ánahixea mopo'âti ihíxopeti tirîku. Ehane heú kíxoa
kohíyakea ne tirîku —koéne.

Koeku kalíkuti pahapéti
Mt 7.13-14; 7.21-23

[22] Koêku yónea ya Njeruzálem ne Jesus, koane íhikaxea emo'u Itukó'oviti yane pitivóko-
hiko yoko ipuxóvokutihiko vékoku. [23] Yane ápe xâne kixoti Jesus:
—Unaém, ákomeamo axú'ina ne xâne koítovone Itukó'oviti yonopâti xokóyoke?
[24] Ina yumopâ Jesus, itukínoati íhokoake.
—Kéxuna'ixapunoe víki ne kutí koeti kalíkuti pahapéti. Koati ngixópitinoe: Enómo
kaha'âti vékea itea ákomo íta —kíxoane.

25 Ina itukínoamaka po'i xêti, íhokopovoke, koane íhokoake ne xâne ákotimo urúkapapa
ne natíxoku Itukó'oviti vanúkeke. Hara kôe:
—Exepúka ne únae ovokúti, exexápane ne pahapéti, itukapu meúkeke yovó'ikonoe
ixómoyea ipísoko pahapéti ké'iyi: "Unaém, míhi'akinavea ne pahapéti" ké'iyi, yane
haramo kixópi: "Hainánoe iti ovónje" kixópitinoemo. 26 Ínamo ixeánoe: "Kahá'inepipepo
ûti xe'o mêsa óvoku nikokónoti yoko ekâti yanekôyoke, koane koati vípuxovokuke
íhikexopepo" kixeâtimo. 27 Itea haramo koépomaka yuhó'inopinoe únae ne ovokúti: "Ako
énjapinoe. Yahíkuxipunu, itínoe itúkoti váhere" kixópitinoemo. 28 Yane neixoâtinemo ne
Âbraum, Izáki koane Njáko ya natíxokuke Itukó'oviti, koánemaka uhá koetíhiko ne páhoe
Itukó'oviti koyúhoyea emó'u mekúke, itea kirikókonotinemo meúkeke yane natíxokuke
Itukó'oviti. Yoko enómo iyókexoti yoko ngarutútukexoti ôe vo'oku hána'iti tiveko koeku
xâne xoko yenópoku. 29 Enómo xâne ivatákopotimo xe'ókuke mêsa ya natíxoku Itukó'oviti
ukeâti ya uhá koêti ra kúveu mêum, xoko úkeaku ihâroti, yoko xoko íyeu kíyo'i káxe,
koane xoko úkeaku kásati, yoko xoko úkeaku ihunóvoti. 30 Apêtimo xâne ákoti apayáso
ovoti ikenétike koêku kó'oyene itukóvotimo koâti teyonéti ya po'ínuhiko xâne yaneko
káxe. Kene xapákuke ne teyonéti koêku kó'oyene, apêtimo okópoti koati ikenétike —
koene Jesus.

Ako omótova okóvo Jesus ne íhae Njeruzálem
Mt 23.37-39

31 Koêkuiko koyúhoyea ne Jesus, ápe farîzeuhiko kixopónoati:
—Hákone yovóheixo yâye. Ipíhikapi râ'a, vo'oku kahá'ati koépekeopi ne Êrodi —
kíxoanehiko.
32 Itea hara kíxoa Jesus yumópeahiko:
—Yéta'akapana ne Êrodi, enepone kutí koeti éxeako úkoe, ngópuhikopeakomo ndé-
moniu xoko xâne ûroevo, yoko ngoíteovoikomo ka'aríneti kó'oyene yoko ihârotike.
Yane mopó'apeke káxe, unzéxotinemo índuke. 33 Ngonókotiko ungóponea ya po'íkehiko
pitivóko kó'oyene, koane ihârotike, yoko po'íke ihâroti, motovâti nzímea Njeruzálem,
vo'oku ákomo po'i koépekokonoku porófeta koyúhoti emo'u Itukó'oviti, ákoti itukapu ya
Njeruzálem.
34 Ina koe'íkomaka ne Jesus:
—Imáko ké'iyivoku, itínoe íhae Njeruzálem. Aínovonoe iti xâne yómoti koépekea
porófeta koyúhoti emo'u Itukó'oviti. Aínovonoemaka iti koépekenati ovoxe Itukó'oviti
páhoe xepákukenoe, hipokoâti ya mopôi. Kuteâti kíxoaku tapî'i ho'úxea ne xe'éxaxapa
opékuke kêvi, mani ngaha'âtimaka ngíxeopineye kuteâti, itea ákonoe yakáha'a. 35 Yara
kuteâti kêkunoe, ákonemo ovâti ra yóvokunoe. Koati emo'úti ra yunzó'inopinoe:
Ukeátine kó'oyene, ákonenoemo neíxapanu tukú koeti yaneko káxe ké'iyikunoemo:
"Viháyu'ika ne páhoenovi Vúnae Itukó'oviti, enepone keno'ókoti ya iháke Itukó'oviti"
yakoénoe —koéne ne Jesus.

14

Koitóvo ka'aríneti ne Jesus

1 Po'íke sâputu, pîho Jesus nikóponea óvokuke farîzeu. Yoko koati teyonéti neko hóyeno
xapákuke po'ínuhiko farîzeu. Enepone xanéhikoya, koati komómoti Jesus. 2 Ápemaka
hóyenoya momo'ópixoti. Koati nonékuke Jesus óvoheixo. 3 Ina kixovókoxoa Jesus ne
jûdeuhiko ihíkaxoti yútoe Muîse, yóko'o ne farîzeuhiko:
—Yane Ponóvoti Kixovókuti hó'e ûti, poréxovi koíteovo uti xâne ya sâputu? áko'o ako
paréxavea —kíxovokoxoane.
4 Itea yunuku-yunukú koénehiko. Ina namu'ókoa Jesus neko hóyeno, yane koítovane,
ina porexôa pihópea. 5 Ina kixovókoxopamaka Jesus neko xâne:
—Ínani áva xi'íxa, áko'o vuina îti ikoróno'ekovoti ikokúti. Yusíkotini itúkeovo ya sâputu,
ákonikopo yéhaka viyópi? —kíxovokoxoane.
6 Itea ákohiko éxa kíxoaku yumópea.

Kahaná'ikokonotimo ne xâne ákoti kapayásakapapu
Lk 22.26-27; Fp 2.3; 1 Pê 5.5

7 Koêku ixómoyea komóma Jesus ne hupiútihiko koane kixoku noívokoxea haxaéti
ivatákokuti xe'ókuke mêsa xapákuke xâne koati payásoti, yane turíxovone itúkinoa
íhokoake ne âha íhikaxea. Hara kôe:
8 —Enepo iteíkakana niképoni xoko áyui kasâtuxoti, hako neivókoxo ivétakoku ovoti
xêrerekuke kasâtuxoti, vo'oku enepo síma koati payásoti ya itíke, 9 yane simópitimo ne
itaíkopiti, enepone itaíkoatimaka ne po'i simôti, epemópitimo ípekivo motovâti ivátakea
ne po'i simôti. Yane hána'itimo tíyapana koêku vatahí képi po'íke.
10 —Itea enepo áva itaíkopiti, hane yéna ivétakoponi xoko ivatákokutihiko ákoti itukapu
ivátakoku payásoti. Yane enepo pihinápi ne itaíkopiti, haramo kixópi: “Iningoné, hara
ivétakapana nonekútike xêrerekuke ne kasâtuxoti” kixópitimo. Yane kuteâti kixópiku,
koati kapayásokopitimo nonékuke uhá koeti po'ínuhiko itá'iuti.
11 —Vo'oku koteyókokonotimo ne uhá koeti kapayásokopovoti. Kene ne ákoti ka-
payásakapapu, kahaná'ikokonotimo —koéne.
12 Ina kixoá'ikomaka Jesus ne itaíkoati:
—Enepo áva íte'iu yóvokuke arámusakoponea, áko'o jántaxoponea, hako itukovo
ínikenehiko íteiko, itukovo pe'ínuhiko, áko'o itukovo iyínoxapa. Hákomaka iteíko míxone
xêrerekuke yóvoku áva iríkuhiko xapákuke. Vo'oku ixeáneye, itaíkopopitimakamo
niképoni óvokuke. Yane koati nemukópatinemo ésa'i ne itíkinoa únati ne po'i xâne. 13 Itea
enepo yokoyûi, hanemo íteika xâne ákoti apeínoati, koáne ne apêti isáyunevo poixo'o
mûyo, koáne ne mohéveu yoko komítitihiko. 14 Yane koati únatimo kêku, vo'oku ákoyea
oxéne ne íte'iu poréxopeopi ésa'i únati ítikeinoa. Itea koati apêtimo némoepo yaneko
káxe exépukopeakumo ukópea xapa ivokóvoti ne kasása'iupo Itukó'oviti, enepohikone
ponóvoti kixoku itúkeovo —kíxoane Jesus.

Éxetina Jesus koeku hóyeno kóyuiti
Mt 22.1-10

15 Yoko ápe ha'ine Jesus xe'ókuke mêsa kameâti neko yûho. Yane hara kixo Jesus:
—Koati únatimo koêku ne xâne apêti xapa nikaxóvoti ya natíxokuke Itukó'oviti
vanúkeke —kíxoane.
16 Ina itûko xêti ne Jesus. Hara kôe:
—Ápe hóyeno itúkoti hána'iti nikaxóvoti, ênoti húpiu. 17 Simovóne orána neko
nikaxóvoti, pahúkone ahínoe kixóponea neko húpiuhiko yusíkea píheanehiko vo'oku
usó'iyeane uhá koêti.
18 —Itea póhutihiko neko hupiúti, aínovo apêti pó'onexeovoke. Hara kíxoa inúxoti yu-
mopâti: “Apêti poké'e inámati váneum. Koati ngonokoâtiko noínjoponea. Yokóseananu,
yéta'akapinanamo ne pétarauxa ákoyeanemo omótova mbíhea” kíxoane.
19 —Ina kixôa po'ínu: “Apêti singu koeti vûi ka'apénekokoti, váneum, yoko ngonokoâtiko
nzixópea. Yokóseananu, yéta'akapinanamo ne pétarauxa ákoyeanemo omótova mbíhea”
kíxoanemaka.
20 —Ina koemáka ne po'ínu: “Ínati ngoyêno. Ako omótova mbíhea” kôe.
21 —Aukópovo ne ahinoêti xoko pátarauxa, heú kíxoa koyúhopinoa uhá koêti neko
koekúti. Yane yupíhova ímaikinovo xanéhiko húpiu neko únae ovokúti. Ina kíxo ahínoe:
“Yéhakapu, pihéne ya uhá koeti none ovokúti ya pítivokona ûti, ya koêkuti xe'o ovokúti
vékoku xâne. Víyahikapana ne xâne ákoti apeínoati koáne ne isayú'ixovoti poixo'o mûyo,
yóko'o ne komítiti, koáne ne mohéveu” kíxoane.
22 —Koane pihóne. Ikénepoke, hara kíxoa ahínoe: “Unaém, indúkoane ne péhoenonu,
itea anéyeiko ivatákokuti” kíxoane.
23 —Ina kixôa pátarauxa: “Yéhaka víki ya none ovokúti koáne ya kálihunoe xêne. Koêkuti
tekópone, pehúka yâkeneye maka ipúhikane ra óvongu. 24 Koati ngixópitinoe: Ákomo
ápahuina xâne xapákuke neko inúxotihiko nzúpiu mboréxeakemo níkea ra nikokónoti
ngoúseune” koéne —koe éxetina Jesus.

Nókone kó'iyea isóneu ne kahá'ati hókea Jesus
Mt 10.37-38; Lk 9.23-24; Xu 12.26

25 Yoko yupíhova ênо xâne hokó'ixoti Jesus koêku yónea. Ina inonéxinova Jesus, hara
kíxovokoxoa:
26 —Uhá koêti xâne kahá'ati hókeonu, konókoti itúkeovo ûndi ako omótovoxo okóvo
ya uhá koêti, ínati yusîko itúkeovo ínzikau. Ako yusíka itúkeovo há'a, êno, yêno,
xe'éxaxapa, itukovo po'ínuhiko ako omótovoxo okóvo ya undíke, muhíkovamaka unako
koêku yara kúveu mêum. 27 Koáne enepone xâne ákoti usó akóye koítoponeovo kotíveti
koêku hókeonu, ákotimaka akahá'a kutí kíxeovo xâne koínoti kurúhuna iyonókono xoko
kurúhuxokonokumo, ako yusíka itúkeovo hokónuti. 28 Konókoti itúkinoa isóneu xâne
inúxotike íteamo hókeonu, áko'o ákoyea, kuteâti koêku áva xepákukenoe kahá'ati koéx-
epukea éyevoti péti vanúkeke. Ako yusíka itukó kíxea, ákoti itukína isóneu yé'akemoye
ésa'i ovâti inúxotike. Konókoti ivátakinoa okóvoxea yé'akemoye ésa'i inúxotike, noixoâti
motó'iyeovamo ne tiûketina. 29 Vo'oku eneponi uke'é akôe tiûketina, póhutikone poéheve
úsexo, ákotineni omotóva úsexea hâxa, yane mani koemóke'eati uhá koeti xâne noixoâti
30 koáneni kíxeokono: “Enepone hóyeno, pohu turí kixo ítuke, ako úsexa” mani kixokónoti.
31 —Kúteanemaka koêku xoko nâti. Ákoni pihó ákoe okótumonexea po'i nâti, anáne,
kaha'âti okópea ákoti ivatáka inúxotike, itukínoati isóneu íteamo ya yehí koeti mili
húndaruna ne keno'ókinoati okópea omoti vinti koeti mili húndaruna. 32 Vo'oku eneponi
inixâ ákoyeamo íta, ya koêku âvoyea malíka ne anáne, mani apêtimo páhoe xokóyoke
epemóponoati nókone itúkea motovâti ákoyea isukókoti.
33 —Keánenoemaka, uhá koeti xepákukenoe kahá'ati hókeonu ákoti usó akóye kuríkea
uhá koeti ítukevo, ákomo omótova hókeonu —kíxovokoxoane.

Koeku yúki ákotine uhéko
Mt 5.13; Mk 9.50

34 —Koati únati koekúti ne yúki, itea enepo auké'e taú'iko, ákonemo oxéne
aúkopinokonoa. 35 Yane ákone itúkovoke. Muhíkova eneponi kurikákana poké'eke xoko
nonéti, koaneni anahíxakana isiko hó'openo, ákoni itúkovoke. Poéhane kuríkeokono.
Koêkuti kamoâti ra yûnzo, ivávaka —kíxovokoxoane Jesus neko xanéhiko.

15

Kóseana Jesus ne xâne pahukóvoti
Mt 18.12-14

1 Yoko êno koperáxinoti nâti, enepone ánu'ukenati kóperau, koane enómaka xâne
pahukóvoti pihôti xoko Jesus, kamokénoponoati. 2 Yane kapáhakinovohiko koeku Jesus
ne farîzeu, enepohikone yuixóvoti hókea yútoe Muîse, koáne ne ihíkaxoti yútoe Muîse,
enepone éskiribahiko. Hara kixókoko:
—Imáko ra hóyeno anahíxovoti xâne pahukóvoti koane iníkoatihikomaka —
kixókokone.

Ihíkauvoti ihókovoti koeku moyóniti su'ûso

3 Ina itukínoahiko Jesus íhokoake ne âha íhikaxea. Hara kíxovokoxoa:
4 —Ínani áva hóyeno xepákukenoe apêti póhuti séndu su'úsona. Kavu'íxa póhutiya,
ákonikopomea kurí íxahiko ne noventai nove koêti ya xoko óvoku kóyonoyea ya mêum,
koeku opósikoponea neko moyóniti tukú koeti inixápana? 5 Yane inixápanane, mani
yupihovó koeti elókepea okóvo. Mani imó kixopâti povókuke omópea. 6 Yane seapáne
óvokuke, mani ho'úxoti ínikonehiko yoko ko'óvokutihiko xêrerekuke óvoku ínani ixâ:
“Hivá'axapananu ya elókeko ongóvo, vo'oku íninjopane ne nzu'úsona ivu'íxoti” ákoni íxa?
7 —Koati ngixópitinoe kó'iyeanemakaye ne êno elokékoti okovóti ya vanúkeke enepo
apê póhuti pahukóvoti ikotívexoati isóneuke ne váhere kixoku itúkeovo, koane epémoti
Itukó'oviti kotúyopinoa. Enoné'e elokékoti okovóti vo'ókuke neko póhuti koxe'u xâne
yane noventai nove koeti ponóvoti kixoku itúkeovo ákoti okonóko épemea Itukó'oviti
kotúyopinoa pahúnevo —koéne.

Ihíkauvoti ihókovoti koeku tiûketi kovú'e sêno

8 Ina koe'íkomaka ne Jesus:

—Ínani áva sêno apêti yehí koeti pe'u tiûketina. Kavu'íxa póhuti yane yehí koêti, ákonikopomea íhuxa yukúna, ina kókoyuse ixâ kaúha'ixea uhá koêti ne kúveu óvoku oposíkopati tukú koeti ínixoponea? 9 Inixápanane, mani ho'úxoti ínikonehiko yoko ko'óvokutihiko oveâti xêrerekuke óvoku, ínani ixâhiko: "Hivá'axapananu ya elókeko ongóvo vo'oku íninjopane ne po'i pe'u ndiûketina ngovú'emeku" ákonikopomea ákoe?

10 —Koati ngixópitinoe: Énomonemaka koéneye elókeko okóvo ne ánju, enepohikone ovoxe Itukó'oviti ya vanúke enepo apê póhuti pahukóvoti ikotívexoati isóneuke ne váhere kixoku itúkeovo koane epémotimaka Itukó'oviti kotúyopinoa —koéne.

Ipuhíkeati óvoku há'a ákoti kayúsea kixoku itúkeovo

11 Ina koe'íkomaka íhikaxea Jesus:

—Ápe hóyeno pi'âti xé'a. 12 Po'íke káxe, hara kixo há'a ne nihí'iti xé'a: "Pai, mani ngaha'âtine peréxinoa ne íkinonuke yane apeínopiti" kíxoane.

—Yane haxákoane há'a apeínoati neko pi'âti xe'éxa. 13 Avo áxu'ikene, kaúnakovo neko homoêhou. Yane ómane uhá koêti ne apeínoati. Úkeane pího po'íke poké'e ákoti malîka. Heu-heú kíxoa komóhiyea neko tiûketina. Koêkuti âha kíxeova, itúkoa. Koati vaheréxoti kixoku itúkeovo.

14 —Uke'éxoane heú koêti neko tiûketina, kenó'okone êno hímakati yaneko poké'e. Yane turíxovone ikónoko'ixeovo neko homoêhou. Épekoanemaka hímakati. 15 Úkeane pího xoko hóyeno íhae neko poké'e oposíkoponoti itukétiya. Yane pahúkoane hóyeno óyonokuke kátarakinoa kuréna. 16 Yâkoxonoye, íyokovane níkea neko nika kûre. Koáhati ákoti porexoâti nîka. 17 Ina itukópinovo isóneu neko homoêhou. Hara koe isóneupinovo: "Enepohikone ko'itúkeinoti nzá'a, aínovo koati únatihiko nîka. Inímbono yâye ngoitóponovoti kotíveti ya hímakati. 18 Ngaúnakapapuvo, mbihópotine xoko nzá'a kó'oyene. Ká'aye ngixopâtimo: 'Pai, koati undi ákoti aunáti kixoku itúkeovo nonékuke Íhae Vanúke koane nenékuke. 19 Ákone omóndokea indúkeovo xi'íxa. Kutí íxepanune yahínoe' ngixopâtimo" koéne isóneupinovo. 20 Yane koúnakopovone neko homoêhou ina pihôpo xoko há'a.

—Avo malíkapa, ínixopane há'a yâkeneye koane yupíheovo kóseanayea. Ina ehakóvo okótumonexopea koáne opóno'ekopea. 21 Ina kíxo há'a neko homoêhou: "Pai, koati undi ákoti aunáti kixoku itúkeovo nonékuke Íhae Vanúke koane nenékuke. Ákone omóndokea indúkeovo xi'íxa" kíxoane.

22 —Yane hara kixo ahínoehiko neko há'a: "Yéhakapunoe, yámane ne koati únati ipovóti, itíkapina ra nje'éxa. Itíkapinamaka horóxona yoko hapátuna. 23 Viyápananoemaka ne koati kínati xe'exa váka koane isíkanoe. Vokóyui, aélokenemaka vokóvo 24 vo'oku kutí koetine ivokóvoti ra nje'éxa, itea iyúkopovone. Kutí koe ivu'íxoti, itea íninjopane" kíxoane.

—Yane turíxovonehiko kóyuiyea.

25 —Yoko mêum óvoheixo ne xuvé'eti xe'éxa neko hóyeno. Ye'éxopone óvoku há'a, kamone êno emo'u oxokénati yoko hiyokéxotihiko. 26 Ina ihaxíko ahinoe há'a epemoâti kó'inokeneye ne koekúti.

27 —Yane hara kíxoane ahinoêti yumopâ: "Seópotine yâti. Yoko kóyuiti ne yá'a. Pahúkomaka isúkeovo ne koati kínati xe'exa váka vo'oku ákoyea yuvâti ne yâti koeku seópea xokóyoke" kíxoane.

28 —Yane yupihovó koene ímaikeovo xuvé'eti xe'éxa neko hóyeno kamôa. Ako akáha'a ûrukopeovo ovokútike xoko ayuíti. Ina ipuhíkinoa há'a oposíkoati koúhepekopea isóneu. 29 Itea hara kixo há'a neko hóyeno: "Pai, enóne xoénae ngo'ítukeinopi. Ako anú'ungeaku yemó'u koane koêkuti péhoenonu, indúkoa. Itea muhíkova kali xe'exa váxikita, ako peréxinoaku motovâti ngóyuiyea xapa íningone. 30 Itea koeku seópea ne xi'íxa, enepone heú kixoti uké'exea apeínopiti yâtikeneye xapa mohîti sêno, ainovó koe énomone itíkino ayuíti. Pehúkoakomaka isúkeovo ne koati kínati xe'exa vakana ûti!" kíxoane.

31 —Ina kixôa há'a: “Nje'exá, koati yóvokune yâye njokóyoke. Heú koeti apeínonuti,
ítikenemaka. 32 Yoko koati konokoâti kóyuiyea ûti koane elókeyea vokóvo vo'oku enepora
yâti, kutí koe ivokóvotine, itea iyúkopovone. Kutí koémaka ivu'íxoti, itea íninjopane”
kíxoane há'a —kôe éxetina Jesus.

16

Ihíkauvoti ihókovoti koeku hóyeno koyónoti ítukevo pátarauxa

1 Ina kixovókoxoa Jesus ne íhikau:

—Ápe hóyeno iríku apêti ahínoe exeâti koêku ne uhá koeti ítukevo. Ina apê
koyuhópoinoati yupíheovo évokeovo ya apeínoati vo'oku itúkeovo aúpu'ikenati ne exeâti
koêku ne ítuke. 2 Yane pahúkoane iríku iháxikeovo neko ahínoe ina kixôa: “Kaná'uti ra
eyéngou ve'óku? Konókoti yéxokinu kixoku koêku ne ítikeinonu, vo'oku ákone omótova
yóvi ra itukéti” kíxoane.

3 —Ina koe isóneu neko hóyeno: “Namo ángoeneye kó'oyene? Pahúkoponune ra
mbátarauxa. Ako inda indúkea ínati itukéti kuteâti ngo'ítukeyea kavâne. Koane ndêyo
indúkeovo épemokenati. 4 Énjoane ngíxoaku kó'oyene, maka mbahukápakanane aváne
íningone usó koyêti óngea óvokuke, ínzuinovokemo káxehiko keno'ókoti” koéne isóneu.

5 —Yane heú kíxoa iháxihikea neko orevéxeati pátarauxa. Ina kixôa neko inúxoti
simoâti: “Na yé'aye yorévexoake ne mbátarauxa?”

6 —Ina yumopâ: “Poéha séndu korótina azeite” kíxoane.

—“Harâ'a ne koyuhópeti yutóxovoku yé'akeye ne yoréveu. Ivétaka hú koêti, yitaxa
sinkoenta koêti” kíxoane.

7 —Ina kixoámaka ne po'i orevéxoti: “Kene îti, na yé'aye yoréveu?”

—“Poéha mili xákuna tirîku” —kíxoane.

—“Harâ'a ne koyuhópeti óvoku yoréveu. Yitáxapa oitu koeti séndu” —kíxoane.

8 —Upánini ákoyea opónovo ítuke neko hóyeno, itea kóyeane iháyu'ikea pátarauxa
vo'oku éxea kixoku itúkea isóneu.

Ina koe'íkomaka ne Jesus:

—Enepohikone xâne yara kúveu mêum ákoti êxa Itukó'oviti, ya xapákuke ne xâne
kuteâtihiko, yupihóvone éxea kixoku itúkea isóneu yane hokotíhiko Itukó'oviti ya ítukeke.
9 Koati ngixópitinoe: Enepone tiûketi, koati kixovókuti íhaene yâye yara kúveu mêum,
itea konókoti yéxi iké'itukexi ya únatike, maka enepo simapúne hunókoku kaxena yápeyi
yara kúveu mêum, usokó ákoepone íhinovokemo káxehiko keno'ókoti. Énomone neko
únatinoe koekúti kuxópitimo ya xoko yenópoku ákotinemo uké'eyeaku. 10 Enepone xâne
motovâti kúveovokono pónea ítuke ya ákotike axu'ína, koati motovâtimaka kúveovokono
ya xu'ínatike. Kene enepone ákoti oponóvo ítuke ya ákotike axu'ína, ákomakamo opónovo
ítuke ya xu'ínatike. 11 Enepo hákoti motôvo kívivokono unátiyea kixeku iké'itukexi tiûketi,
kixovókuti íhae yâye yara kúveu mêum, namo kíxoaye peréxikonoa ne koati kaná'uti
apeínoviti íhae xoko Itukó'oviti? 12 Kene hákoti motôvo kívivokono péni ítike koeku
iké'itukexi ítukevo po'i xâne, namo kíxoaye peréxikonoa koati ítikevomo?

13 —Ako ahinoêti motovâti pi'á kíxea pátarauxa. Vo'oku koêkumo ivávakea ne po'ínu,
yane ákomo itúkoake ne po'ínu, áko'o itukovo yuíxovoxo ítukexeake ne po'ínu, yane
ákomo itúkoake ne po'ínu. Kúteanemaka koeku ákoyea yusíka yíxivo ítuke Itukó'oviti
koeku yíxivo kirí'uxi tîketina —kíxovokoxoane Jesus.

Po'ínuhiko ihíkauvoti ítuke Jesus
Mt 11.12-13; 5.31-32; Mk 10.11-12

14 Yoko vo'oku ixómoyea ipúpakino isóneu kahá'ayea enó'iyea tiûketina ne farîzeuhiko,
yupíhova koémoke'eyea neko yuho Jesus kamoánehiko. 15 Ina kixovókoxoa Jesus:

—Kutí kénoe koati ponóvoti ya nonékuke po'ínuhiko xâne, itea éxoa Itukó'oviti koêku
ne iséneu. Enepone ínixone xâne itúkeovo yupihóvoti unáko, kótirina Itukó'oviti.

16 —Tukú koeti kaxena Xuaum Mbátita, hane apê Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muîse,
koánemaka ne yútoe porófetahiko koyúhoti emo'u Itukó'oviti mekúke. Ukeátine kax-
ena Xuâum, turíxovone koyúhoyeovo ne inámati ihíkauvoti, enepone kixoku natíxea
Itukó'oviti xapa xâne, yoko êno xâne koati xúnati yúmo'ixeovo itúkopeovo xanena
Itukó'oviti koane yonópea natíxokuke. 17 Ako'óneni oríko uké'eyea ra vanúke yoko
poké'e yane veyópeovo póhuti kali telépu'i xapákuke ne létarana emo'úti yane Ponóvoti
Kixovókuti yútoe Muîse.

Koeku kuríkoti yêno
Mt 19.9-12; Mk 10.10-12

18 —Enepone kuríkoti yêno ina okoyénopomaka po'i sêno, ya xoko Itukó'oviti koati
aupú'ikoati ne inúxoti yêno. Kúteanemaka koêku ne koyenópati ne sêno kûre îma, ya
xoko Itukó'oviti koati aupú'ikeatimaka inúxoti îma ne sêno —kíxovokoxoane Jesus.

Iríku yoko Lâsaru

19 Ina koe'íkomaka Jesus koeku íhikaxea:
—Ápe hóyeno iríku ainóvoti koati kohépiti ipovóti kalísoti híyeu itúko ípovo. Yupíhovo
úhepeko kóyeku koane unako níkea itukovo káxe. 20 Ina apémaka hóyeno koéhati Lâsaru
ákoti apeínoati. Enepone hóyeno, épemokenati. Êno ulaláketi muyókuke. Hane óvoheixo,
páhapeteake óvoku neko iríku 21 kuxoíxoti irihíkovoti íhone nikokónoti ukeâti mesánake
neko iríku. Koane ápe tamúkuhiko ixómoti timarúkexea ne ulaláketi muyókuke. 22 Po'i
káxe, ivókovone neko épemokenati, yane omópane ánjuhiko, enepone ovoxe Itukó'oviti
vanúkeke, omopâti xoko Âbraum, yonópoku kasása'iupo Itukó'oviti. Yane ivókovonemaka
ne iríku, ina ekoxókono. 23 Ipihóponovokutike yonópo neko iríku, koane yupíheovo
koítoponeovo kotívetiya. Ina noiméxo ákotike malîka, yane noíxone Âbraum yoko Lâsaru
ya xokóyoke. 24 Ina vaûko Âbraum neko iríku. Hara kíxoa: “Pai, yokóseananu. Pehúkinana
ne Lâsaru kaláka'ikea kirípuhi vô'u ina pehukâ njokóyoke motovâti íkasaxea nênem,
vo'oku yupíhovone ngoítoponeovo kotíveti yara óvonzeixoku xapákuke ra yúku” kíxoane.
25 —Ina yumopâ Âbraum: “Nje'exá, puyákapanapa yokóvo enó'iyea apeínopiti koane
unako kêku yovo'íko ya kúveu mêum. Kene Lâsaru, kotíveti kóyeku yanekôyo, itea
kó'oyene uhepépotine koépoku koeku itúkeovoiko îti koitóponovo kotíveti. 26 Haina
póhutine nê'e, itea anéyemaka êno koímaiti uhôro ínati haháku haxakoâti ra óvonzeixoku
yane yóvoheixoku. Enepone ovoti njokóyoke kahá'ati yonópea xikóyoke, ako omótova.
Kúteanemaka koêku ne ovoti xoko yóvoku, ákomaka omótova kenó'okopea yâkeneye”
kíxoane.
27 —Ina kôe ne iríku: “Pai, yokóseananu, pehúkinana ne Lâsaru óvokuke nzá'a, 28 vo'oku
harakóxonoiko singu koeti mbo'ínu. Pehúka koyúhopoinoa koêku yâye mará'inamo
yanápamaka yâye xokóyoke ra êno kotíveti koekúti enepo ivakápuhiko” kíxoane.
29 —Ina yumopâ Âbraum: “Anêko yútoe Muîse koánemaka yútoe porófetahiko koyúhoti
emo'u Itukó'oviti mekúke. Ene akámokenohiko” kíxoane.
30 —Itea hara kixópoikomaka Âbraum ne iríku: “Pai, ákomaka akámokenoyea yûho
nekôyo, itea eneponi áva exepúkopoti ukópea xapa ivokóvoti pihinoâti, mani ikotívexoati
isóneuke ne pahúnevo koane kuríkopea” kíxoane.
31 —Ina yumopâ Âbraum: “Enepo hákoti kamokéno yuho Muîse yútoeke koane yuho
porófetahiko, ákonimaka akútipo muhíkovani áva exepúkopoti ukópea xapa ivokóvoti”
kíxoane Âbraum —kôe éxetina Jesus.

17

Koímaiti pôreu ne váhere kixovókuti
Mt 18.6-7, 21-22; Mk 9.42; Rm 1.32; 2 Pê 2.1-2, 18

1 Ina kixovókoxoa Jesus ne íhikau:
—Koati kóyekutinemo ápeyea koekúti kopoé'akoti isóneu xâne kutí'inoke itavókeati
hókeonu, itea koati kotívetimo koêku ne xâne kixotíneye po'ínu. 2 Tumúneke kíxeaneye,

yusikóneni iká'akeokono koati pú'iti mopôi anúkuke ínani kuriná'ekakana úneke ya mar yaneko kópoe'akea isóneu póhuti xapákuke ra kálihunoe kutipónuti koane kátavokopeahiko hókeonu —kíxovokoxoane.

Nókone vitúkea apê váhere ítukeinovike ne po'inu ûti

3 —Yokóhiyanavonoe. Enepo vaheréxa ítukeinopi ne pe'ínu xoko Itukó'oviti, yéxaka pahúnevo. Enepo ikatívexapa isóneuke ne váhere ítukeinopi, hákone yunakôa iséneuke. Kutí íxepane ákoti váherexeaku ítuke. 4 Yusíkoti seti kó'iyea váherexo ítukeinopi ya kúveu póhuti káxe, koane enepo seti akoémaka kixóponeopi: "Kotíveti inzóneuke ngíxeopineye, hako kixênu" ixapánapi, hákone yunakôa iséneuke ne váhere ítukeinopi. Kutí íxepane ákoti váherexeaku ítuke —koéne Jesus.

Koêku ne kúveovo uti Itukó'oviti

5 Ina kíxo Vúnae neko íhikau, enepohikone ápostulu, páhoe koyúhoyea emó'u xapa xâne:

—Unaém, kirí'uxinavi kúveovopeoxo ûti.

6 Ina kixovókoxoa Vúnae:

—Eneponi akutêa kali itóvoku ake ha'i mostarda ne kívivonu, mani motovâti pehúki ne xuve fîgu póhuxeovo marékopeovo koane nópeovo ya kuku mar, yane mani itukoâti kuteâti ne yemó'uinoa.

7 —Eneponi áva xepákukenoe apêti ahínoe ko'itúkeinoati isáneke, áko'o itukovo koyonínoati vakána, ina seôpo ne ahínoe ukopeâti mêum, námeamo kíxoaye yuhó'inoa pátarauxa? "Yahí'akapa ra mêsa, niké'evo" kixoâtimeamo? 8 Ako kalíhuina, itea haramo kíxoa pátarauxa: "Keúnakinanu nikokónoti mesáke, silé'ixa taki ripíno, yíxapu nóngone mesákuke, nikokónoti koane ênga koeku níngea. Unge'éxane níngea, ínamo yahe'ákanu" kixoâtimo. 9 Konókotikopomeamo íkoro'ixinova pátarauxa enepo uséxa ahínoe itúkea uhá koeti páhoenoa itúkea? Ako kalíhuina. 10 Kúteanemaka kêku, itínoe ínzikau. Enepo itikâ ne uhá koeti péhoenokono itíki, yusikóne ké'iyi: "Ako omóndokea inzáyu'ikeokono, vo'oku pohúneti indúkoti mbáhoenokono indúkea" ké'iyi iséneuke —kíxovokoxoane Jesus.

Koitóva Jesus ne yehí koeti yúvone lépara

11 Koeku píhea ya Njeruzálem ne Jesus, hane véko xêne hunoneâti ne hunókoku émeuxa Samâriya yoko hunókoku émeuxa Ngalíleya. 12 Koeku símea xoko kali ipuxóvokuti, ápe yehí koeti hóyeno itôkopovati. Aínovone yúvone koati koímaiti arinéti, enepone lépara kixonéti. 13 Ako koati malíkea okínoakuhiko vaúkea koane kó'iyea:

—Jesus, ihíkaxoti, yokóseanavi —kíxoanehiko.

14 Noixoâne Jesus, hara kíxovokoxoa:

—Pihénoe, yéxakapanapa ne sasedótihiko inuxínoti xâne hó'eke —koéne.

Úkeane pihohíko. Koeku píheahiko, koane uké'epea aríne. 15 Xapákuke neko yehí koêti, ápe póhuti kayú koépoti noixóne unátipea. Koati hónoti emó'u iháyu'ikea Itukó'oviti. 16 Ipuyuké koéne poké'eke nonékuke Jesus koane íkoro'ixinova. Yoko íhae Samâriya nekôyo. 17 Ina kixôa Jesus:

—Ákoikopo yehí ákoe ne hóyeno itóvoti? Náhiko ne nové koêti? 18 Ako ápahuina xapákukehiko kayukóvoti iháyu'ikopea Itukó'oviti ákoti itukápa ra hóyeno ákoti itukapu xanena ûti, uti jûdeu? —koéne.

19 Ina kixôa Jesus neko hóyeno:

—Yexépukapa, pihépane, itévone vo'oku kívivonu —kíxoane.

Koêkumo xanéhiko ye'éxapune káyukopovope Jesus
Mt 24.23-28; 24.37-41

20 Yoko ápehiko farîzeu epémoti Jesus símeovokumo kaxena natíxea Itukó'oviti xapa xâne. Ina kixoáhiko Jesus:

—Enepone natíxea Itukó'oviti xapa xâne, haina koekúti motovâti ínixeokono. 21 Ákomo koêti vo'ókuke: "Anéyene," áko'o "Harakónone" ákomo koêti. Vo'oku enepone natíxea Itukó'oviti xapa xâne, koati isóneuke xâne óvo —kíxoanehiko Jesus.

22 Ina koe'íkomaka:

—Simóvotimo káxe yupíheovoku kehá'ayi neíxinunoe xoko nandíxoku, muhíkova itukápu ya kúveu póhuti káxe, vo'oku tivékomo ne koekútihiko, itea ákomo omótova neíxinunoe, undi íhae vanúke ikútipasikoponovoti xâne. 23 Yane apêtimo kixópitinoe: "Anéyene," áko'o "Harakónone" kixópitinoemo, itea hákonoemo píhe ikéneke. Hákonoemo hekôa. 24 Vo'oku kuteâti koeku ipixéneneoti uhapu'i-uhapu'í kíxea vanúke ukeâtine po'i poixô'o vanúke tukú koêti ya xoko po'i poixô'o, énomonemakamo koéneye aúngopovope, undi íhae vanúke ikútipasikoponovoti xâne. 25 Itea inúxotike, konókotikomo ngoítoponeovo kotíveti koane púveonu ra xanéhiko apêti yara koeku kó'oyene. 26 Kuteâti koeku kaxénake Nôe, énomonemakamo koéneye simapúne kaxena aúngopovope. 27 Poéhane níkea, énoyeovo, koane kâsatuxea, ene yuíxovo ne xanéhiko tukú koêti yaneko káxe urúkovane Nôe neko hána'iti vatéke. Yane kenó'okone neko êno koiníkoti, koane heú kíxea koúpa'ixea neko xanéhiko. 28 Kúteanemaka koeku yaneko kaxénake Lô, vo'oku hara yuíxovo neko xanéhiko, níkea yoko énoyeovo, vanéxea yoko kaváneyea, koane nó'iyea yoko koéxepukea óvoku. 29 Itea yaneko káxe ipuhíkeane Lô ne Sódoma, kenó'okone irúmene yúku ukeâti vanúke xaneti énxofere koxunákeati otúko. Yane heú kíxoa koúpa'ixea neko xanéhiko. 30 Énomonemakamo koéneye aúngopovope, undi íhae vanúke ikútipasikoponovoti xâne. 31 Yaneko káxe, koêkuti ovoti omómikokutike oúke pêno, hákone urúkopovo kúveu óvoku veyóponea ítukevo. Kúteanemaka koêku ne ovoti mêum, aká'ikaneye okóho'i. Hákone aukópovo veyóponea ítukevo óvokuke. 32 Puyákapanapa yokóvo koêku ne yeno Lô. 33 Koêkuti xâne yuixóvoti koúhepekea kóyeku yara kúveu mêum, evókoatimo ne mani unako koépoku xoko Itukó'oviti. Itea enepone xâne ákoti yuixápu koúhepekea kóyeku yara kúveu mêum, énomonemo unatî koépoku xoko Itukó'oviti. 34 Koati ngixópitinoe ápeyeamo pi'âti imókoti ya póhutike ípe yaneko yóti. Poéhamo veyopókonoti kene po'ínu, iríkovokunemo. 35 Koane apêtimo pi'âti sêno kaha'ínekokoti itútukea. Poéhamakamo veyopókonoti kene po'ínu, iríkovokunemo. 36 (Koáne, apêtimakamo pi'âti xâne ya mêum. Veyopókonotimo póhuti kene ne po'ínu, iríkovokunemo) —koéne.

37 Ina kíxo Jesus ne íhikauhiko:

—Unaém, ná'ikopomo óvo ne koekúti kíxene? —koénehiko.

Ina kixovókoxopamaka Jesus:

—Koêkutimo óvoku ne ivokóvoti, énomonemakamo ho'úxovo ne varutútuhiko —kíxovokoxoane, itukínoati íhokoake ne aúkopovopemo.*

18

Kixoku vépemea Itukó'oviti

1 Ina itûko xêti ne Jesus apêti íhokoake ne âha íhikaxea kouhápu'ikoti kónokea itúkea orásaum ne xâne, koane ákoyea kamúya'ika isóneu. Hara kôe:

2 —Ápe pitivóko óvoku hóyeno yúhoikovoku xâne. Enepone hóyeno, ako teya Itukó'oviti koane ákomaka xâne téyone. 3 Ápemaka sêno ivokóvoti îma yaneko pitivóko. Yoko kóyekune neko sêno kíxoixoponea neko hóyeno: "Yokótixonu vo'oku vaheréxoti ítukeinonu" kíxoixoponoa.

4 —Itea kali êno ákoyea itúkoake hóyeno neko sêno. Ehane kôe isóneupinovo neko hóyeno: "Kaná'uti ákoyea ndeya Itukó'oviti, koane ákoyeamaka ndeya xâne, 5 itea vo'oku ákoyea káyunukanu ra sêno, indukínoatimo ra épemo'ixonuke, mará'inamo hako óko turí'okeovonu" koe isóneupinovo.

6 Ina koe'íkomaka Vúnae:

—Itíkina iséneu yûho ne hóyeno, yúhoikovoku xâne. Haina hóyeno itípakovoti, itea kóyeane koyúhoyea huvó'oxeamo ne sêno. 7 Kene Itukó'oviti, ákoikopomo huvá'axa ne xanéna, enepone noívokoe epemó'ixoati kotíxea káxe, yóti upánini kutí kó'iyeamo koati

* 17:37 Enepone kixó'ekone yuho Jesus vo'oku varutútu, ako tôpi isóneunoa ihíkaxovatihiko ra Bîbilea. Hara póhuti isoneûti vo'ókuke: Enepo apê ivokóvoti, ako apásika etó'okoati ne varutútu. Ako oríko ho'úxinovahiko. Énomonemakamo koéneye ûti, uti kutípoti Jesus. Enepo aukápapu Vúnae, vexoâtimo. Ákomo apásika ápeyea etó'okoviti.

ko'okôriti yumópea? [8] Koati ngixópitinoe: Ákomo iká'akarixa Itukó'oviti huvó'oxeahiko.
Itea apêtiperameamo xâne inú'embo kuvovónuti, undi íhae vanúke ikútipasikoponovoti
xâne, enepomo aungápapu yara kúveu mêum? —kíxovokoxoane.

Nókone kó'iyea ne xâne enepo kotuyôpea Itukó'oviti ne pahúnevo

[9] Ina itukópinoamaka Jesus po'i xêti apêti íhokoake ne âha íhikaxea vo'ókuke ne xâne
kuvovópovoti, enepohikone inixópovoti itúkeovo koati sasá'iti ya po'ínuhiko xâne. Hara
kôe:

[10] —Ápe pi'âti hóyeno itukóponoti orásaum ya témpulu. Poéha farîzeu, enepone
yuixóvoti hókea yútoe Muîse, kene po'ínu, koperáxinoti nâti. [11] Eneponeko farîzeu, xe'ó
koéne itúkea orásaum itea ako itápana Itukó'oviti ne orásauna. Ainovó kôe énomone
yuhó'ixopovo. Hara kôe orásauna: "Hána'iti íngoro'ixeovo, iti Itukó'oviti vo'oku ákoyea
angútea po'ínuhiko xâne, enepohikone ómevoti, koane ákoti oponóvo ítuke, koánemaka
xâne aupú'ikoti yêno kapíneti po'i sêno. Hainámaka undi váhere xâne kuteâti ne
koperáxinoti nâti, enepone ánu'ukenati kóperau. [12] Pí'a jejuá ngôe ya sêmana, koane
mboréxomaka ndîzimu, póhuti ya uhá koeti yehí koeti námoem" koéne. [13] Itea enepone
koperáxinoti nâti, xe'ó kôe ákotike malîka. Ako mapíkapu komómoyea vanúke. Pohu
ipúsokone xâ'a koane kó'iyea: "Iti Itukó'oviti, yokóseananu, undi xâne pahukóvoti" kôe.

[14] Ina kixovókoxoamaka Jesus neko xâne kamokénoati:

—Koati ngixópitinoe: Enepora hóyeno, énomone sasa'ípo nonékuke Itukó'oviti koeku
pihópea, kene haina neko po'ínu. Yoko uhá koeti kapayásokopovoti, koteyókokonotimo,
itea enepone ákoti kapayásakapu, énomonemo kahaná'ikokono —kíxovokoxoane Jesus.

Epemínoa Jesus ne kalivónohiko unako koêku xoko Itukó'oviti
Mt 19.13-15; Mk 10.13-16

[15] Ina apê xâne ominoâtihikomaka kalivôno ne Jesus motovâti ípihea vô'u tutíkuke. Itea
noixoâne íhikauhiko, sayá'ikoa. [16] Ina ihaxíkoa Jesus neko kalivôno ahí'okeovaxo, ina kíxo
íhikauhiko:

—Síkeane kenó'okea ne kalivónohiko njokóyoke. Hako seya'íkoa, vo'oku kuteâti koeku
usó kóyeyea kenó'okinonu râ'a, énomonemaka kónoko kó'iyeaneye ne xâne yonópoti
natíxokuke Itukó'oviti vanúkeke. [17] Koati emo'úti ra yunzó'inopinoe: Enepone ákoti
akahá'a íkutipasikeovo kalivôno ya usó kóyeyea kenó'okinonu, ákomo kalíhuina yonópea
natíxokuke Itukó'oviti vanúkeke —kíxovokoxoane.

Inámatiko hóyeno iríku
Mt 19.16-30; Mk 10.17-31

[18] Ápe koati payásoti hóyeno yuhó'ixoponoti Jesus. Hara kíxoa:

—Ihikaxotí, iti koati únati. Kutimea ngónoko indúkea motovâti ómbea xoko Itukó'oviti
ákotinemo hunókoku?

[19] Ina kixôa Jesus:

—Yéxoakopomea kixó'ekone ne yiûho keyuhónumeku indúkeovo únati? Vo'oku ako
po'inu únati ákoti itukapu Itukó'oviti. [20] Yéxoa ne páhoenokono xâne itúkea yútoeke
Muîse, enepone koêti: "Hako yaupú'iko po'i xâne kepiné'iyiti yêno. Hako kepéko. Hako
yomêxo. Hako itikóheo koêku po'ínuhiko xâne, koane tiya yá'a yoko yêno" koêti.

[21] Ina kôe ne hóyeno:

—Ukeátine ngalivónoxoiko, heú ngíxoa indúkea nê'e —koéne.

[22] Kameáne Jesus yûho, ina kixopâmaka:

—Poéhaiko koekúti nékone itíki. Yakávanea uhá koêti ne apeínopiti, ina perekéxa xâne
ákoti apeínoati ne ésa'i. Yane apêtimo apeínopiti vanúkeke, ina kina'áka ingéneke hékinu
—kíxoane.

[23] Kamoáne hóyeno neko yuho Jesus, yupihovó koéne isóne'ekeovo. Koati kama'âti neko
êno apeínoati. [24] Noixoâne Jesus isóne'ekeovo, hara kôe:

—Imáko itúkinovo tiú'iti yonópea natíxokuke Itukó'oviti vanúkeke ne xâne iríku.
[25] Ako'óneni oríko vékea kámelu xoko kali ihínone tôpe uhe'ókopeti, yane yonópea
natíxokuke Itukó'oviti vanúkeke ne xâne iríku —koéne.

[26] Ina koehíko neko kamoâti:

—Yane kuteâti koeku yûho, kutí'ikopomeamo motovâ itúkeovo koítovone Itukó'oviti koane yonópea xokóyoke? —kixókokonehiko.
27 Ina kixovókoxopamaka Jesus:
—Enepone ínixone xâne itúkeovo yupihóvoti tiú'iko, ako átiu'i xoko Itukó'oviti.
28 Yane hara kixo Jesus ne Pêturu:
—Kurí kixo uti vóvoku koeku hókeopi ûti.
29 Ina kixôa Jesus:
—Koati emo'úti ra yunzó'inopinoe: Ako ápahuina xâne ákotimo námoepo yane ákoyea okótixo ítukevo vo'oku kahá'ayea koúkoponea natíxea Itukó'oviti xapa xâne. Vo'oku enepone ákoti okotíxo kuteâti óvoku, yêno, po'ínuhiko, há'a, êno, áko'o itukovo xe'éxaxapa, 30 koati yupihovó koetímo námoepo yara koeku kó'oyene, koane keno'ókoti káxe yonópotimo xoko Itukó'oviti ákotine hunókoku —kíxovokoxoane.

Koyuhópamaka Jesus ivókeovomo koane exépukopeamo
Mt 20.17-19; Mk 10.32-34
31 Yane ahikú kíxoa Jesus ne nduse koeti íhikau koane kíxovokoxea:
—Kó'oyene Njeruzálem vonóne. Simané'e utíya, kousókovotinemo uhá koêti ne yutoxóvoti yútoeke porófetahiko vo'ónguke, undi íhae vanúke ikútipasikoponovoti xâne. 32 Nguri'ókokonotinemo xanéhiko ákoti itukapu viyénoxapa jûdeu, enepohikone éxoti koeku poké'exa ûti. Koemóke'enutihikomo, komohínutihikomo, koane apurú'okonutihikomo. 33 Ike yehépoke'exinenuhikomo, ínamo kaepékanu itea mopó'apeke káxe ikénepo, enjepúkopotimo ungópea xapa ivokóvoti —kíxovokoxoane Jesus.
34 Itea ako éxina isóneu íhikauhiko Jesus neko yûho. Koati ákoti itapána isóneu éxea koêku, ákoinoke iyúseina kixó'ekone ne yûho.

Koitóva Jesus ne komítiti íhae Njeríko
Mt 20.29-34; Mk 10.46-52
35 Ye'éxoane Jesus ne pítivokona Njeríko, ápe hóyeno komítiti vaata koyêti xe'ókuke xêne ixómoti epêmo. 36 Kameáne emó'u ne êno xâne hunoneâti, ina epemó'iko xanéhiko itukóvotiye neko ínati vélakai. 37 Ina kixokóno itúkeovo Jesus íhae Nazâre ne hunonêa. 38 Yane vaúkone ne komítiti. Hara koe yûho vaúkea:
—Jesus, ámoripono Ndávi, yokóseananu! —koéne.
39 Itea sayá'ikoa xanéhiko inuxó koeti tumúneke Jesus, pahukoâti kóyunukeovo, itea inamá'axone vaûko. Hara koe yûho vaúkea:
—Jesus, ámoripono Ndávi, yokóseananu! —kóye.
40 Yane xe'ó kó'inoane Jesus, ina pahûko omínokonoa ne komítiti xokóyoke. Simoné'e xokóyoke, hara kíxoa Jesus:
41 —Kuti kehá'a indúkinopea?
—Unaém, ngahá'ati íninjopea —kíxoane.
42 Ina kixoá'ikomaka Jesus:
—Ínixepane, itévone vo'oku kívivonu —kíxoane.
43 Koati énomone yaneko ókoku ôra, ínixopone. Yane pihóne ikéneke Jesus, koane iháyu'ikea Itukó'oviti. Koane uhá koêti neko xâne noixoâti, iháyu'ikonehikomaka Itukó'oviti.

19

Hóyeno koéhati Nzákeu, koperáxinoti nâti
1 Simoné'e ne Jesus ya Njeríko, ûrukova neko pitivóko. 2 Yoko ápe hóyenoya ênoti apeínoati koéhati Nzákeu, tutímaka koperáxinotihiko nâti. 3 Eneponeko hóyeno, koati oposí'ixoti kixoku noíxea Jesus, itea akó'oti itâ noíxea. Koáhati ênoti xâne ikéneke Jesus, ínamaka itukovo kali karápe ne Nzákeu. 4 Yane ehákovone tumûneke, ina alu'óko tikótike koéhati síkomoro, motovâti noíxea vo'oku koati vékokunemo ne Jesus opékuke neko tikóti. 5 Ehá'axo sîmo ne Jesus opékuke, komomo vanúke ina kôe:
—Nzakeú, yéhaka yevésekopi, vo'oku ngonókoti óngea yóvokuke kó'oyene —kíxoane.

6 Yane hú koéne evésekopea ne Nzákeu, koane hána'iti elókeyea okóvo vo'oku xané-
peamo Jesus óvokuke. 7 Itea uhá koêti neko xâne noixoâti, turíxovone poé'ainoa isóneu
koane koyúhoyea itúkeovo xoko hóyeno ákoti aunáti ítuke, ánu'ukenati kóperau, okómo
ne Jesus.
8 Koeku xe'ó kóyeyea nonékuke Vúnae ne Nzákeu, hara kôe:
—Unaém, usó ngóyene mbôrekexea meyá koeti apeínonuti ne xâne ákotihiko apeínoati.
Epó'oxo koêkuti omé'oem, mborexópatimo koaturu koêti yane póhutihiko oménjeake —
kíxoane.
9 Ina kôe ne Jesus:
—Kó'oyene sasá'ipone ya pahúnevo ra ko'óvokuti. Koáhati ámoriponomaka Âbraum
râ'a. 10 Yoko koati énomone nzimíno ombósikoponea yoko ngoíteova ne xâne pahukóvoti,
undi íhae vanúke ikútipasikoponovoti xâne —koéne.

Yehí koeti ahinoêti namúkoti póhuti pe'u tiûketi xoko pátarauxa
Mt 25.14-30

11 Koeku kámokenoyea xanéhiko, itúkinoa Jesus xêti apêti íhokoake ne âha íhikaxea,
vo'oku yé'exeanehiko Njeruzálem yoko ikútixane xanéhiko itúkeovo simóvotine kaxena
natíxea ne Jesus yane pitivóko. 12 Hara kôe éxetina:
—Ápe hóyeno koati teyonéti yonoti poké'e ákoti malîka. Pihínoti poréxeokonomo
itúkeovo natína neko xanéhikoya xoko úkeaku, ínani aukápapu natíxea. 13 Tumúneke
píhea, iháxihiko yehí koeti ahínoe, ina porekéxoa póhuti pe'u tiûketi ôro ne póhutihiko
ahínoe. Ina kixoáhiko: “Kehíyakinana ra tiûketi maka kurí'uxapune nzeâpa” kíxoanehiko.
14 —Itea enepohikoneko xâne xoko úkeaku neko hóyeno, yupíhova púvea. Pihoné'e
yâtikeneye neko hóyeno, ápe páhoe neko xanéhiko xoko yónoku ne hóyeno koyúhoponea
ákoyea akáha'ainoahiko itúkeovo natína.
15 —Porexókonone neko hóyeno itúkeovo natínahiko, ike seópine xapákuke, pahúkoane
iháxihikeovo neko ahínoe, enepohikoneko pôrekeu tiûketi tumúneke píhea. Kahá'a éxea
kíxeaku tiûketina ne póhutihiko. 16 Yane símeane nonékuke ne inúxoti ahínoe. Hara kíxoa:
“Unaém, enepone póhuti pe'u tiûketi pénenu, anéyepo po'i yehí koeti kuteâti” kíxoane.
17 —Ina kixôa pátarauxa: “Mbiú koe ítike. Iti koati únati ahinoêti. Koeku yíxivoaxo ne
ítike yane kali mbónepike, itínemo exea koêku ne yehí koeti pitivóko yara nandíxoku”
kíxoane.
18 —Ina ahi'ókova po'i ahínoe. Hara kíxoa: “Unaém, enepone póhuti pe'u tiûketi pénenu,
anéyepo po'i singu koeti kuteâti” kíxoane.
19 —Ina kixôa pátarauxa: “Mborexópitimo yéxi koeku singu koeti pitivóko ya nandíx-
okuke” kíxoane.
20 —Ina ahi'ókovamaka po'i ahínoe. Hara kíxoa: “Unaém, harâ'apo ra póhuti pe'u
tîketina pénenuke. Ú'una ngíxoixinopea koane á'aupu'i ngíxoa ya léhu, 21 vo'oku koati
mbikópiti. Koáhati iti hóyeno ákoti omotóva ikómohixeokono. Upánini ákoyea neóku,
itea kóyeane ápeyea yêho. Koane iti itíxoti upánini ákoyea neóne” koéne.
22 —Ina kixôa pátarauxa: “Koati iti váhere ahinoêti. Ya kixeku keyúhoyi, koati
yexókovoti itíkivo motokeâti imbíhoponeopi. Yéxoa indúkeovo xâne ákoti omotóva
ikómohixeokono. Yéxoamaka ápeyea ênjo upánini ákoyea nóngu, koánemaka índixea
upánini ákoyea nónem. 23 Ná'ikopo koeti ákoino ípihea ne ndiûketina bánkuke? Yane
koeku nzeópea, mani ihiyákotine ne ndiûketina” kíxoane.
24 —Ina kixoá'ikomaka únae tiûketi ne po'ínuhiko huvo'óxoati: “Viyápi ne póhuti pe'u
tiûketi xokóyoke. Peréxapa ne apêti yehí koêti” kíxoane.
25 —Ina kixoáhiko huvo'óxoati: “Itea anêkone yehí koeti ítuke nê'e.”
26 —Ina kixoáhiko pátarauxa: “Koati ngixópitinoe: Uhá koeti xâne xu'ínati êho,
kuri'úxinokonoatimo. Itea enepone ákoti axu'ína êho, muhíkova ne kali apêti xokóyoke,
veyopeôkonoatimo. 27 Kene ne xâne puvónuti, enepohikone ákoti akahá'a indúkeovo
natína, yáma yâkeneye. Képekexa yâye nonénguke kó'oyene” koéne neko nâti —
kíxovokoxoane Jesus, ihókopovati ne nâti púvone xanéhiko natíxea xapákuke.

Ihayú'ikokono Jesus urúkovo ya Njeruzálem
Mt 21.1-11; Mk 11.1-11; Xu 12.12-19

28 Uke'éxone koyúhoyea ne Jesus, inuxó koéne tumúneke íhikauhiko yonotíya
Njeruzálem. 29 Koeku yé'exeane ipuxóvokutihiko koéhati Mbetefâje yoko Mbétanea, xêr-
erekuke kali mopôi iháxoneti Olívera, pahúkoa Jesus ne pi'âti íhikau 30 koane kíxeamaka:

—Pihénenoe yane ipuxóvokuti tumúneke ûti. Ehá'axomo símea, inixéponotinoemo
xe'exa njuméntu ika'ó koyêti âvoti ivú'ixeokonoku. Kíxeanoemo, ínamo yamapâ yâken-
eye. 31 Enepomo áva epemó'ikopiti itíkoake kíxeinoakenoe, haramo íxea: "Konokoâtiko
Vúnae râ'a" íxeamo —kíxoanehiko Jesus.

32 Úkeane pihohíko neko páhoe. Yane ínixoponoane kuteâti koeku yuhó'inoa Jesus.
33 Koeku kúxeyeahiko ne xe'exa njuméntu, hara kíxoane únaehiko:

—Kuti itíkoa kíxeinoakenoe?

Ina yumopâhiko:

34 —Konokoâtiko Vúnae —kíxoanehiko.

35 Yane omópanehiko neko xe'exa njuméntu. Ina ramaké'exoahiko ya kápana, yane ina
huvo'óxohiko Jesus ivú'ixea. 36 Koêkuti vékoku ne Jesus koane ikápakinoa xanéhiko kápana
kouhé'ekinoati vékoku. 37 Ye'éxone Njeruzálem, koeku evésekeahiko yane poke'éxoti
ya kali mópoina Olívera, elókehiko okóvo uhá koêti neko ênо xâne hokó'ixoati koane
kóhonokea emó'u iháyu'ikea Itukó'oviti vo'ókuke ne ênо iyupánevoti ítuke Jesus noíx-
onehiko. 38 Hara kóyehiko vaúkexea:

—Viháyu'ika rakene nâti páhoenovi Vúnae Itukó'oviti koúsokinokonoke xanéhiko
úhepeko kóyeku ya vanúkeke. Koati hána'iti ihayú'iuti ne Itukó'oviti yâkonoye vanúkeke
—koéhiko.

39 Yoko xapákuke neko ênо xâne, ápe farîzeuhiko kixoti Jesus:

—Ihikaxotí, pehúka kóyunuhikeovo ne xanéhiko hokópiti.

40 Itea hara kíxovokoxoa Jesus:

—Koati ngixópitinoe vaúkexeahikomo ne mopôi enepomo kayunúhikapu ra xanéhiko
—kíxovokoxoane.

41 Koeku yé'exeane Jesus ne Njeruzálem, koane turíxeovone íyoyea noixoâne ne
pitivóko. 42 Hara koe yûho vo'ókuke ne xanéhiko ovâti ne pitivóko:

—Ehá'ani yéxinoe kó'oyene ne mani nékone, motovâti ápeyea koati únati kêku ikéneke
Itukó'oviti. Itea ako imíhe'aka iséneu motovâti yéxi. 43 Koati simóvotimo káxehiko
enó'iyeakumo kixópiku yanáne. Yakukú kixópitinenoemo uhôro, kéhoe xe'ókuke ne
pitivóko, hé'oninovopiku koeku okópeopinoe. Ákomo itévokunoe. 44 Ákomo ikénexeake
ne pitivóko, koánemaka ne uhá koeti ko'óvokutihikoya. Heú kixokónotimo kotóhinekex-
eokono mópoina ra pétihiko, vo'oku ákoyeanoe yéxa símeovone kaxéna mani koí-
teovopiku Itukó'oviti —koéne ne Jesus.

Kopúhikopa Jesus ne kavánetihiko ya hána'iti imokóvokuti
Mt 21.12-17; Mk 11.15-19; Xu 2.13-22

45 Ikénepoke, ina urúkova Jesus ne hána'iti imokóvokuti xoko kíndana, yane kópuhi-
hikopo xâne kavánetiya. 46 Ina kixovókoxoa:

—Hara kôe emó'uke Itukó'oviti: "Enepora imokóvokuti óvongu, iháxeokonotimo óvoku
itúkoti orásaum" kôe. Itea itíkoanenoe ho'úxovoku ómevotihiko —kíxovokoxoane.

Ihíkaxo ne Jesus hána'itike imokóvokuti
Mt 21.23-27; Mk 11.27-33

47 Yoko uhá koeti káxe íhikaxo ne Jesus yane hána'iti imokóvokuti. Enepohikone tuti
sasedóti, inuxínoti jûdeu hó'eke, yóko'o ne ihíkaxoti yútoe Muîse, enepone éskirib-
ahiko, koánemaka ne po'ínuhiko pahúkoti xapákuke jûdeuhiko, opósi'ixonehiko kixoku
koépekea Jesus, 48 itea akó'oti inixínahiko kíxoaku koépekea, vo'oku enepone uhá koeti
xanéhiko, yupíhovo kámokenoyea Jesus. Koati hána'iti ivávakea.

20

Epemó'ikokono Jesus úkeaku xunáko
Mt 21.23-27; Mk 11.27-33

1 Po'íke káxe ya koeku íhikaxea ne Jesus témpuluke koane koyúhoyea ne inámati
ihíkauvoti, íhikaxone xapa xanéhiko, símoamaka tutíhiko sasedóti inuxínoti jûdeuhiko
hó'eke, koáne ne éskiribahiko ihíkaxoti yútoe Muîse, yóko'omaka ne po'ínuhiko teyonéti
xapákuke tutíhiko jûdeu. 2 Hara kixóhiko Jesus:
—Na úkea ne xunakóti itíkike ra koekútihiko? Kuti porexópea kíxineye ne ítike? —
kíxoanehiko.
3 Ina yumopâ Jesus:
—Anéyemaka émbemopikenoe inúxotike, yimápanumo. 4 Kuti porexôa ne Xuaum
Mbátita áhikea? Íhae Vanúke? áko'o xâne yara poké'e —kíxovokoxoane.
5 Ina kixokókohiko:
—Enepomo vokoyúhoa itúkeovo Íhae Vanúke pahukôa, "Ná'ikopo koeti ákoino
yakútipoanoe ne Xuâum?" kixo'óvitimo. 6 Koáne enepo vokoyúhoa itúkeovo xâne yara
poké'e pahukôa, koepékovitimo ra xanéhiko hepókeovi ya mopôi, vo'oku heú koe xâne
kutípea itúkeovo páhoe Itukó'oviti koyúhoyea emó'u ne Xuâum —kixókokonehiko.
7 Énomone kixínohiko Jesus ákoyea éxa. 8 Ina kixovókoxopamaka Jesus:
—Ákoikopomaka ongóyuhoinopeanoe porexónoati indúkea ra koekútihiko índuke —
kíxovokoxoane.

Ihíkauvoti ihókovoti váhere xâne katarákinoati nóne ne únae kavâne
Mt 21.33-46; Mk 12.1-12

9 Yane turíxovone Jesus itúkea íhokoake ne âha íhikaxea. Hara kôe:
—Ápe hóyeno nôti êno xuve úva. Yane kurí'okoane ko'ítuketihiko kavâne kátarakinoa
ne nóne, motovâti haxákopea avané'e êho. Yane pihóne po'íke poké'e neko únae, koane
kó'umokeovo óveaya. 10 Simovóne kaxena veyóvope ha'i nonéti, ina pahûko ahínoe
xokóyoke ne katarákinoati ne nóne, motovâti veyópoinoa námoepo, pôreu ne nóne
úva. Itea enepohikoneko katarákinoati nóne, yehépoke'exoa neko pahoéti xapákuke,
ina pahukópa káyukopeovo ákoti omópone. 11 Yane pahúkopomaka po'i ahínoe neko
únae kavâne, itea yehépoke'exoahikomaka katarákinoati ne nóne. Êno komóhiyea,
ina pahukópamaka káyukopeovo ákoti omópone. 12 Ina pahukópoikomaka po'i ahínoe
neko únae kavâne. Mopó'apene páhoe, itea óko'okoamaka katarákinoati nóne, ina
kopúhikopamaka. 13 Yane ina kôe neko únae nonéti: "Namea ínjaneye kó'oyene? Yusikóne
mbahúkea ra njé'a ákoti omotóva ongóvo. Ávaina téyahiko" koéne.
14 —Itea noixeânehiko xe'éxa, hara kixókokonehiko ne katarákoti nonéti: "Eneporâ'a,
koati ítukenemo ra poké'e ivakápune há'a. Hingá, kaépeka ûti maka vitúkapeane ne mani
ítuke, íkuinoake há'a ivakápu" kixókokonehiko. 15 Yane kópuhikopeanehiko meúkeke yane
kavâne, ínahiko koepékoa —koe éxetina.
Ina kixovókoxopamaka Jesus neko kamokénoati:
—Ná'ikopomo kíxoaneye únae nonéti neko katarákinoatihiko nóne? 16 Pihinoâtimo,
ínamo kaepékexa. Yane kurikópatimo xoko po'ínuhiko xâne ne nóne motovâti kátaraki-
noa —kíxovokoxoane.
Kamoáne xanéhiko neko éxetina Jesus, hara koéhiko:
—Ákomo paréxa Itukó'oviti kó'iyeaneye kuteâti ne yiûho —koénehiko.
17 Yane pono-ponó kixínoane ûke Jesus, ina kixovókoxopamaka:
—Kutí'ikopo kixó'eko ne yutoéti emó'uke Itukó'oviti, enepone koêti?
"Enepone mopôi, noívokoxine itúkotihiko péti, ainovó koe itukóvo koati turíxeovoku uhá
koêti, kuteâti koêku koati inúxoti mopôi turíxeokonoke péti" kôe ne yutoéti —
kíxoane Jesus, ihókopovati ne mopôi noivókoxineti. *Sâramu*
118.22
18 Ina kixovókoxopamaka Jesus neko xanéhiko:

—Enepora mopôi ngixínopike, uhá koeti xâne ikoró'uxovati, kutí koetímo póte enepo itatáko. Kene ne xâne irípu'ikovoke, ákonemo ipíxa, kutí koetimo póte muvake-muvaké kixonéti —kíxovokoxoane.

Epemó'ikokono Jesus koeku isóneunoa ne kóperau nâti
Mt 22.15-22; Mk 12.13-17

19 Koati énomone yaneko ôra, enepohikone éskiriba ihíkaxoti yútoe Muîse, yóko'o ne tutíhiko sasedóti inuxínoti jûdeu hó'eke, kahá'ane iká'akea Jesus vo'oku exó kíxeanehiko itúkeovo énomonehiko kíxo Jesus yane exetínati, itea koati pikoti xanéhiko. 20 Yane turíx-ovonehiko ivóko'oixea Jesus ya uhá koeti ítuke. Ina apémaka hóyenohiko poréxoke tiûketi koêkumo épemo'ikoponea Jesus, koane îtukoheovohikomaka xâne itípakovoti. Hane opósikohiko iyupaxó kíxea Jesus, kaha'aînoatihiko pahúkeovo ya yumópope motovâti ápeyea évotikoake namúkea koane kurí'okeamo ngovenâdo, maka iká'akanehiko. 21 Ina kíxo Jesus neko pahoéti:

—Ihikaxotí, véxoa itúkeovo koati ponóvoti ne yiûho koane kixeku íhikexi. Ya xikóyoke, kutíkokone uhá koeti xâne. Ako yokómomoyi payásoko koêkuti xâne, itea kutíkokone uhá koeti xâne xikóyoke, koane koati ihíkexoati ne kaná'uti ihíkauvoti ukeâti xoko Itukó'oviti. 22 Ná'ikopo kó'inoaye iséneu ne kóperaxovike Sêza, enepone payásoti nâti ya Róma éxoti koeku ûti? Pahúkovi Ponóvoti Kixovókuti hó'e ûti poréxea ûti? áko'o ákomea okónokoa —kíxoanehiko.

23 Itea exó kíxoane Jesus itúkeovohiko oposí'okovati, kaha'aînoatihikomaka pahúkeovo ya yumópope, yane hara kíxovokoxoa:

24 —Yamínanunoe póhuti pe'u tiûketi. Kutí'ikopo itukôa nône yoko îha ovâ ra tiûketike? —koéne ne Jesus.

Ina yumopâhiko:

—Sêza.

25 Ina kixovókoxopamaka Jesus:

—Enepone ítuke nâti, peréxapa, koáhati ítukene. Kúteanemaka koêku xoko Itukó'oviti, koêkuti páhoenopi, konokoâtimaka itíki —kíxovokoxoane.

26 Ako itáhiko kóteyokea Jesus ya koêkuti yumópope nonékuke ne xanéhiko, koane yupíhova iyúpaxeovahiko unáko neko yumópope Jesus. Yane yunukú koénehiko.

Epemó'ikokono Jesus exépukopeaxomo ne ivokóvoti
Mt 22.23-33; Mk 12.18-27; 1 Ko 15.12-57; 1 Ts 4.16-17

27 Yane ina ahi'ókovomaka Jesus ne sadúseuhiko, enepone koyúhoti ákoyeamo exépuhikapa ne ivokóvoti. 28 Hara kixóhiko Jesus:

—Ihikaxotí, hara kôe yútoe Muîse kûreinovi: “Enepo ivakápu hóyeno ákoti apáhuina xe'éxainoa ne yêno, konokoâti itúkeovo po'ínu ne ivokóvoti koyenópea yêno ne po'ínuikene, maka enepo avané'e xe'éxainoa, kutí ákoepone xe'éxa ne ivokóvotine” koe yútoe. 29 Yoko ápe nóvo seti koeti hóyeno kopo'ínukokoti. Kóyenone neko xuvé'eti. Ivokóvone, ako ápahuina xe'éxa. 30 Enepone yêno, hane koyenópa atipo imá'ikene. Ivokóvone neko hóyeno, ákomaka xe'éxainoa neko sêno. Kúteanemaka koêku ne mopó'ape, ivókovone ákotimaka xe'éxainoa neko sêno. 31 Eneponeko seti koeti hóyeno kopo'ínukokoti, heú koéhiko kóyenoyea neko sêno, koane heú koéhiko ívohikeovo, itea ako ápahuina ikoxé'exaxoati xapákuke. 32 Ina ivokóvomaka ne sêno. 33 Eneponi akaná'u exépuhikopea ne ivokóvoti, kutí'ikoponi itukópaxo koati yêno ne sêno xapákukehiko neko seti koeti ivokóvoti? Vo'oku heú kó'iyea kóyenoyeahiko neko sêno —koénehiko.

34 Ina kixovókoxoa Jesus:

—Kóyenohiko ra hóyeno yara kúveu mêum. Koáne ne senóhiko, ko'ímahikomaka, 35 itea enepohikone xâne ínixone Itukó'oviti motókeyea ópea xokóyoke káxehiko keno'ókoti xapa exépuhikopope ne ivokóvoti, ákonemo okóyeno, koane ákonemo okó'imahiko. 36 Yane ákonemo ívahikapu, vo'oku kutí koépotinemo ánjuhiko ya vanúke, enepone ovóx-ehiko Itukó'oviti. Koatíponehikomo xe'éxaxapa Itukó'oviti, koane aínopovonehikomo xâne exepúkopoti ukópea xapa ivokóvoti. 37 Yoko enepone exépuhikopeamo ne ivokóvoti, koyúhoa Muîse koêku nê'e ya yútoeke xoko koyúhoyeaku koêku ne kali xuve tikóti ixómoti

iruméko ákoti ara'ákapu, enepo koyûho itúkeovo kutípone Âbraum, koane kutíponemaka
Izáki yoko Njáko ne Vúnae Itukó'oviti. [38] Yane hainá'ikopo kuvóvone ivokóvotihiko ne
Itukó'oviti, ínapo "Âbraum-kene" akôe, itea koati kuvóvone xâne iyukóvoti, vo'oku ya
xoko Itukó'oviti, ákone aúke'e ne xâne —kíxovokoxoane Jesus.
[39] Ina apê éskiribahiko ihíkaxoti yútoe Muîse kixoti Jesus:
—Ihikaxotí, koati únati yimópope —koénehiko.
[40] Yanê'e, ákone mapikóvati épemo'ikea ne Jesus.

Epemó'ikoa Jesus ne xanéhiko koêku ne Mésiya
Mt 22.41-46; Mk 12.35-37

[41] Ina kixovókoxoa Jesus:
—Ná'ikopo koeti koyúhoinokono itúkeovo ámoripono Ndávi ne Mésiya, enepone páhoe
Itukó'oviti koíteovo xâne? [42] Vo'oku koati teyonéti voxú'ikene Ndávi koyuhó'iyea koêku
ya koyúhopeke Sâramu xoko kó'iyeaku: "Hara kíxoa Itukó'oviti ne Únaem: 'Ivétakapa
énjopeke xoko ivátakoku koati ngapáyasokone [43] imókonemo ipuyúkexa nenékuke ne uhá
koeti koêkuti okopópiti' " kôe. [44] Koati "Unaém" kixoâti Ndávi. Ápeikopo oxéne itúkeovo
ámoripono Ndávi ne Mésiya? —kíxovokoxoane.

Koyuhôa Jesus váherexea kixoku itúkeovo ne éskiribahiko
Mt 23.1-36; Mk 12.38-40

[45] Koeku uhá kó'iyea xâne kámokenoyea, hara kíxovokoxoa Jesus ne íhikau:
[46] —Yokóhiyanavoa ne éskiribahiko, enepone ihíkaxoti yútoe Muîse. Aínovo yómoti
hamá kíxea ípovo kahá'ati ínixeokono itúkeovo koati teyonéti. Koane enepo yuhoíkokono
koeku vékea ya none ovokúti, koati ahá'axomaka. Aínovomaka yómotihiko ivátakea
xoko ivatákokuti ya nonekútike xoko ivátakoku koati payásotihiko ya íhikaxovokuke
hó'e, koánemaka ya xapa ayuíti. [47] Itea inípono kixoku senóhiko ivokóvoti îma, kutí
koe hu'uxeâti óvoku. Yane vo'oku kó'umokea itúkea orásaum, kutí koe koati ponóvoti.
Itea vo'oku kixoku itúkeovo yupihóvotimo tivéko ipíhoponeokono ya po'ínuhiko xâne —
kíxovokoxoane Jesus.

21

Koeku tiûketi pôreu sêno ákoti apeínoati
Mk 12.41-44

[1] Ixómoti komomâ Jesus ne xanéhiko, yane noíxone iríkuhiko kuríkoti tiûketina íhakuke
poreúti yane hána'iti imokóvokuti. [2] Ínamaka noîxo sêno ivokóvoti îma, ákotimaka
apeínoati kurikóponoti kali pi'âti pe'u tiûketi ákoti axu'ína ovâti. [3] Ina kôe ne Jesus:
—Koati emo'úti ra yunzó'inopinoe: Enepora sêno ivokóvoti îma, ákotimaka apeínoati,
énomone xu'inâ pôreu ya uhá koêti. [4] Vo'oku enepone po'ínuhiko poréxoti, xoko haxa
tiûketina véyo enepo porêxo. Kene ra sêno, heú kíxoa poréxea ne kali apeínoati, enepone
mani kuvóvoneiko ya nókoneke —koéne.

Koyuhôa Jesus uké'exeokonomo ne hána'iti imokóvokuti
Mt 24.1-2; Mk 13.1-2

[5] Ápehiko koyuhó'iyeati koêku ne témpulu, ihayú'ikeati úhe'ene pâredena, enepone
ainóvoti uhé'ekotinoe mopôi yoko po'ínuhiko koúhe'ekovope, pôreu xanéhiko. [6] Ina
kixoáhiko Jesus:
—Neíxoanoe koêku râ'a? Simóvotimo káxe ákoyeakunemo ápahuina mópoina pâredena
râ'a ákoti katahínekexakana. Heu-heú koetímo kotóhinekexeokono —kíxoanehiko.

Turi kotíveti koekúti
Mt 24.3-14; Mk 13.3-13; 1 Pê 1.6-7; 2.19; 3.14; 4.12

[7] Yanê'e, hara kíxoa íhikauhiko:
—Ihikaxotí, namo ápeyea ra koekútihiko kixínevike? Kutimo itukóvo hoénaxovope
enepomo kausákapune ra koekútihiko?
[8] Ina kixovókoxoa Jesus:

—Yokóhiyanavonoe, maka hákone aupú'ikopiti. Vo'oku enómo xâne simôti xepákuke
iko'ítukexoti înza. “Undi páhoe Itukó'oviti koíteovo xâne. Simóvone kaxéna” koetímo.
Hákonoemo hekôa. 9 Enepo yeyekáxanoe ápeyeane ákoti tôpi óvoku isukókoti yoko
okopókokoti, hákonoemo kenóko'i, vo'oku konókoti kó'iyeanemoye inúxotike, itea âvomo
simápu hunókoku ra mêum.
10 Ina kixovókoxopaikomaka:
—Apêtimo íhae po'i poké'e isukóponoti xanéhiko íhae po'íke poké'e. Koane apêti-
hikomakamo nâti isukókoti. 11 Ákomakamo tôpi óvoku xúnatinoe iyuyôti poké'e, koane
hímakati, koane váherehiko arinéti omótokenati. Apêtimo koímaitinoe koekúti koane êno
hána'itinoe iyupánevoti ya vanúke.
12 —Tumúneke ápeyeahiko uhá koêti ra koekútihiko, ikeítoponokonotinoemo kotíveti,
koane ike'ákokonotinoemo. Yomokónotinoemakamo íhikaxovokuke hó'e xanena ûti
yíhoikikono nonékuke teyonétiya, koane kirikókonotinoemo ika'ákovokutike. Yane
yomokónotimakamo nonékuke nâti yoko ngovenâdohiko vo'oku itíkivonoe hokónuti.
13 Kixínekonokenemoye motovâti keyúhoinonu nonékukehiko, keyuhó'inoati koêku ra
kitípone. 14 Ukeátine kó'oyene, keúsakapunenoe maka hákone pipokéxinoa iséneu ne
kixékumo yimópi simapúne neko káxe. 15 Vo'oku undínemo porexópi yimópikemo, koane
mborexópitinoemo exóneti ukeâti njokóyoke ákoinokemo ápahuina itópiti xapákukehiko,
koane ákoinokemakamo ita okópea yiûho. 16 Muhíkova koati yá'a yoko yêno, kurikópopiti-
noemo ika'ákovokutike. Kúteanemakamo kixópiku pe'ínuhiko, yoko po'ímaka iyínoxapa
koane ínikenehiko. Apêtimakamo koépeuti xepákukenoe vo'ókuke. 17 Yupihovó koetímo
púveopi uhá koeti xâne vo'oku itíkivo hokónuti. 18 Itea muhíkova kali póhuti híyeu
tiûti, ákomo síka Itukó'oviti évokeovo. 19 Epó'oxo yane ákoyea yaúkapapu ikíni, yixóvoti
kéxuna'ixivo ingéne, itévotinenoemo —kíxovokoxoane.

Ayakúkakanane Njeruzálem
Mt 24.15-21; Mk 13.14-19

20 Ina koe'íkomaka ne Jesus:
—Enepomo neixánenoe êno húndaru yakukú kixoti Njeruzálem, yexoâtinemo
itúkeovo simóvotine kaxena katáhineyeokono. 21 Yane enepohikone ovotíya Njúdeya,
okóho'inehiko xapa hána'itinoe mopôi. Kene enepohikone ovâti ne kúveu pitivóko,
ipúhikapeahiko. Kene ne ovotíhiko ya mêum, hákone aukópovo pitivókoke.
22 Vo'oku yaneko káxehiko, koatimo kaxena ipíhoponeokonoku ovâti ne pitivóko,
koúsokeovokumakamo uhá koeti kíxone ne yutoéti emó'uke Itukó'oviti vo'ókuke.
23 Hanemo kixovóhiko yaneko káxe, sêno ihaíkoti yoko ohíkotiko xe'éxa, vo'oku koati
hána'itimo tivéko ne koekútihiko yara poké'exa ûti, koane kotívetimo ipíhoponeokonoke
ra xanéhiko. 24 Enómo koépeuti ya hána'iti pirítau xapákukehiko. Kene po'ínuhiko,
ika'ákokonotimo, iyonópokonotimo ya uhá koeti po'íkehiko poké'e yara kúveu mêum.
Yoko íhaehiko po'i poké'e payasómo ya Njeruzálem tukú koetímo simapúne kaxena
hunókoku payásoyea ne xanéhikoya ákoti itukapu jûdeu —kíxovokoxoane.

Koêkumo kayukápapu Jesus
Mt 24.29-31; Mk 13.24-27; 1 Ts 4.15; 2 Ts 1.7; 2 Pê 3.10; Ap 1.7

25 Ina koe'íkomaka ne Jesus:
—Apêtihikomo iyupánevoti noixóneti xoko káxe, koane xoko kohê, yoko xapa hék-
erehiko. Epó'oxo yara kúveu mêum, pepoké koetínemo isóneu xanéhiko ya póhutihiko
poké'e óvohikoku. Ákomo éxinahiko isóneu enó'inoke hónoti emo'u úne ya mar yoko
xúnati ovóxokeovo ne úne. 26 Apêtimo xâne ikorókovoti poké'eke vo'oku hána'iti píkea,
yupihóvati yónea isóneu koêkuikomo ra kúveu mêum. Vo'oku itohínekexotimo ne heú
koeti apêti ya vanúke. 27 Yane noixóponutinemo xanéhiko ngena'ákapane híyeu kapási,
undi íhae vanúke ikútipasikoponovoti xâne. Xané ngixópotinemo njunáko koane êno
únje'ene koeku indúkeovo hána'iti ihayú'iuti. 28 Enepo turixápune ápeyeahiko ra koekúti,
aélokenoene yokóvo koane kéxepuka tiûti, vo'oku ye'ekóvotinemo kaxena yovópikumo
xoko Itukó'oviti, enepone Koitóvopiti —kíxovokoxoane.

Ihíkauvoti ihókovoti koeku xuve fîgu
Mt 24.32-35; Mk 13.28-31

29 Ina itukínoahikomaka Jesus xêti apêti íhokoake ne âha íhikaxea. Hara kôe:
—Yokómomapihi koêku ne xuve fîgu koane uhá koeti xuve tikóti. 30 Neixánenoe turíx-
eovo íhonopea inámati tûti, yanê'e yexoâtinemo yé'exopeovone kaxena kevópope úko.
31 Kúteanemaka koêku enepo neixânenoe ra koekútihiko ngixínopike, yanê'e yexoâtine-
noemo yé'exeovone kaxena pihópea natíxokuke Itukó'oviti vanúkeke ne xanéna. 32 Koati
emo'úti ra yunzó'inopinoe: Enepone xanéhiko apêtimo yaneko káxehiko, ákomo ivákapu
koeku âvoyea kaúsakapapu uhá koêti ra koekúti ngixínopike ápeyeamo. 33 Uké'etimo ra
vanúke koáne ra poké'e, itea ákomo uké'eyeaku ra emó'um. 34 Yokóhiyanavo mará'inamo
isáyu'ixapu iséneu enepo itukápu ayuíti yíxovo, koane xúnati ekâti, koánemaka koekúti
kuteâti nékone yara kúveu mêum. Yokóhiyanavo mará'inamo iyupaxó íxapinoe rakene
káxe, yakúteamo hó'openo namukókonoti ya noko'óti. 35 Vo'oku itopónotimo uhá koeti
xâne yara kúveu mêum ra káxe ngixínopikenoe. 36 Usokó yákoyenoe ya uhá koeti
ôra. Itíkanoemaka orásaum maka ítipane uhá koêti ra váhere koekúti keno'ókotikomo,
koane motovâtimaka sípi nonénguke, undi íhae vanúke ikútipasikoponovoti xâne —
kíxovokoxoane.
37 Heú koeti káxe íhikaxo ne Jesus yane hána'iti imokóvokuti. Kene ya yóti pihópotine
ya oúke kali mopôi, enepone iháxoneti Olívera. 38 Itukovo mâturukata, pihotíne xanéhiko
hána'itike imokóvokuti kamokénoponoti Jesus.

22

Oposíkokonone kixoku koépekeokono ne Jesus
Mt 26.1-5; Mk 14.1-2; Xu 11.45-53

1 Yoko yanekôyoke, ákone ahíkapu kaxena áyui jûdeu hó'eke, enepone iháxoneti Páskoa
níkeakuhiko pâum ákoti kohiyákoati. 2 Enepohikone tuti sasedóti inuxínoti jûdeu hó'eke,
koáne ne éskiribahiko ihíkaxoti yútoe Muîse, ixómotine itukínoa isóneu ne kixókumo
koépekea Jesus he'ono'ú koetíke vo'oku píkeahiko isóneunoa xanéhiko.

Oposíkoane Njûda kíxoakumo kuríkea ne Jesus xoko puvâti
Mt 26.14-16; Mk 14.10-11

3 Yoko ûrukovane Satánae ne Njûda, enepone iháxonetimaka Iskarióti, póhuti xapákuke
ne nduse koeti íhikau Jesus. 4 Yane pihóne ne Njûda xoko tutíhiko sasedóti yoko xoko
tutíhiko koyónoti hána'iti imokóvokuti, yuhó'ixoponoati, kaha'âti ápeyea oxéne kuríkea
ne Jesus xokóyokehiko. 5 Yane yupihovó koéne elókeyea okóvo neko tutíyehiko, koane
itúkinoa yûho, koati yuhôti poréxeamo tiûketi vo'ókuke. 6 Ínixoa Njûda unáko nê'e. Yane
kúxoixone káxe ákoyeakumo koati xâne xoko Jesus motovâti kuríkea xokóyokehiko.

Pahukôa Jesus kóyuseyeovo níkokuhikomo xapa ayuíti
Mt 26.17-25; Mk 14.12-21; Xu 13.21-30

7 Yoko simóvotine kaxena áyui ne jûdeuhiko hó'eke, enepone níkeaku pâum ákoti
kohiyákoati, kaxena isúkeakumaka kali xe'exa su'ûso, nîka ya Páskoa. 8 Ina pahukôa Jesus
ne Pêturu yoko Xuâum koane kíxeahiko:
—Pîhe, keúsakapainavea ne nikamo ûti xapa áyui Páskoa.
9 Ina kixohíko Jesus neko pi'âti:
—Na kehá'aikopo kóyuseoponea ûti?
10 Ina kixôa Jesus:
—Ehá'axomo siménoe pitivókoke, tekópotimo hóyeno koínoti póte puhí koati úne.
Hekápamo ne hóyeno xokóyoke ne ovokúti ûrukopovokumo 11 ínamo ixêa ne únae ovokúti:
"Na óvo ne kúveu ovokúti óvongumo níngea xapa áyui Páskoa, ûndi yoko ínzikauhiko?
kixópi Ihíkaxoti" íxeamo. 12 Yane exókopitinoemo koati hána'iti kúveu ovokúti vanúkeke
apêti mêsa yoko pánguhiko. Usó koyêtine uhá koetíya. Énomonemo keúsakinavi nikamo
utíya —kíxoanehiko.

13 Úkeane pihohíko ya pitivóko. Yoko uhá koêti neko yuhó'inoa Jesus, aínovo tokopóvoti.
Yane koúsokoanehiko neko nikámo xapa áyui Páskoa.

Níko ne evo Jesus xapa áyui Páskoa
Mt 26.26-30; Mk 14.22-26; 1 Ko 11.23-25

14 Simovóne orána, ahí'okovane Jesus ne mêsa, koánemaka ne íhikauhiko, enepohikone
ápostulu páhoe koyúhoyea emó'u xapa xâne. 15 Ina kixovókoxoa Jesus:
—Koati yupihóvati ngahá'ayea ngahá'ineyeopinoe níngea yara Páskoa tumúneke ngoí-
toponeovomo kotíveti. 16 Yoko endó'okopitinoe ákoyeanemo íningeopiku xapa Páskoa
imókonemo kausákapu koati kixó'ekone ya natíxokuke Itukó'oviti —kíxovokoxoane.
17 Yane ina namukôa Jesus ne enovópeti apêti ekâtiya koane íkoro'ixeovo xoko
Itukó'oviti. Ina kôe:
—Nemúkanoe. Kalihú kalihu íxenoe yénoyivoa, uhá ketínoe. 18 Koati ngixópitinoe
ákoyeanemo énoyeovangu hô'o ra ha'i úva ukeátine kó'oyene tukú koeti seapánehiko heú
koêti ne xanena Itukó'oviti vanúkeke xoko natíxoku —kíxovokoxoane.
19 Yane veyone pâum ne Jesus, ina ikoró'ixovo xoko Itukó'oviti. Yane
honó'ekexoanemaka, ina porekéxoa íhikau koane kíxovokoxea:
—Enepora pâum, mûyom kixó'eko, ésa'imo ngoíteovopinoe. Yákoyenenoeye níki,
puyákoponeovakemo yokóvo ne índukeinopi —kíxovokoxoane.
20 Uke'éxone njántaxeahiko, ina namukôa Jesus ne enovópeti kuteâtimaka kíxoaku ne
pâum, koánemaka kíxovokoxea:
—Enepora ekâti yara enovópetike, hane kixó'eko inámati kixovókuti ítukeino xâne ne
Itukó'oviti vo'oku óvokinovopinoemo indína. 21 Itea anéye xapákuke ûti xe'ókuke ra mêsa
ne itûkoheovoti koeku hókeonu, enepone kurikónutimo xoko xanéhiko puvónuti. 22 Koati
kaná'uti ngoépekeokonomo, kuteâti koeku isóneunonu Itukó'oviti, itea koati kotívetimo
koêku ne kurikónutimo xoko xanéhiko puvónuti, undi íhae vanúke ikútipasikoponovoti
xâne —kíxovokoxoane.
23 Yane turíxovone ne íhikau Jesus épemo'ikeokoko, kaha'âtihiko éxea itukóvotiye
xapákuke ne itûkoheovoti koeku hókea Jesus.

Kixoku itúkeovo ne xâne koati payásoti nonékuke Itukó'oviti
Mt 20.25; Tk 4.6

24 Yane turíxovone kali enó'iyea yumópeokoko ne íhikauhiko Jesus, kaha'âti éxeahiko
itukóvotiye ne koati payásoti xapákuke. 25 Ina kixovókoxoa Jesus:
—Koatíhiko nâti pahukô xapa xâne yara kúveu mêum. Koane enepohikone pahúkoti,
uhé'ekinoati kíxeokono itúkeovo apêti xunáko koúsokino nókone xanéhiko. 26 Itea ako
ákoeneye xepákukenoe, koati pó'iti koêku. Vo'oku enepone koâti payásoti xepákukenoe,
konókoti kutí kixópeovo xâne yupihóvoti ákoyea apáyaso. Kene ne inuxínopiti, konókoti
kutí kixópeovo ovoxe po'ínuhiko xâne. 27 Kutí'ikopo payasó'inopi, enepone ivatákoti
xe'ókuke mêsa? áko'o enepone ominoâti nîka. Hainá'ikopo ne ivatákoti xe'ókuke
mêsa? Itea hara ngoéneye xepákukenoe, ovoxéti. 28 Itínoe itukóvo koati kaha'ínenuti
ya uhá koeti kotíveti koekúti véngoku ákoti kurikánu. 29 Kuteâti poréxeonu Nzá'a
nandíxeamo, mborexópitinoemakamo netíxi 30 motovâtimo kehá'ineyinu ya xe'o mêsa,
óvoku nikokónoti yoko ekâti ya nandíxokuke, koane ivetákotimo xoko ivátakokuhiko
pahúkoti nandíxokuke, yihoíkopati ne nduse koeti iháxakexoku xanena Izarâe, neixoâti
unátiyea, áko'o ákoyea aúnati ne ítuke —kíxovokoxoane Jesus.

Koyuhó'inoa Jesus koêkumo ne Simaum Pêturu
Mt 26.31-35; Mk 14.27-31; Xu 13.36-38

31 Ina kixo'íkomaka Pêturu ne Jesus:
—Simaúm, imáko ké'iyivoku. Ítoane Satánae ne yúmo'ixovone hixópeopinoe. Yoko
ákomo íyuhixapinoe. Hanemo koéneye kixópiku kuteâti koeku ákoyea íyuhixakana
koyúyukexeokono ne vekoti komukéxopetike enepo komukéxokono. 32 Itea émbe-
minopine Itukó'oviti ákoyea kirika kívivonu Simaúm. Koane enepo yaukápapune
njokóyoke, kéxunakapimo isóneu ne pe'ínuhiko ingéneke —kíxoane Jesus.
33 Ina kixôa Pêturu:

—Unaém, usó ngóye xané ngíxeopi iké'akivo koánemaka ngoépekeokono okonókovo.
34 Itea hara kíxoa Jesus:
—Koâti endó'okopiti kêkumo Peturú. Kó'oyene, tumúnekemo éneyea tapî'i, mopo'âtinemo keyúho ákoyea yéxanu —kíxoane.
35 Ina kixovókoxoamaka Jesus ne íhikau:
—Ápeikopo konokínovopitinoe yaneko mbahukópi keyúhoyi emó'um yâtikeneye, yaneko ákoyeaku yama íhaku tîketina koane íhaku ípevo yoko piríkatana?
Ina yumopâhiko:
—Ako nókone ûti.
36 Ina kixovókoxopakomaka Jesus:
—Kó'oyene, enepone apêti íhaku tiûketina yoko íhaku ípovo, áma xokóyoke. Yoko enepone ákoti hána'iti pirítauna, yusikóne kaváneyea kápana itûka ésa'i vanéxeake ne hána'iti pirítauna. 37 Vo'oku koati endó'okopitinoe kónokea koúsokeovo njokóyoke neko yutoéti emó'uke Itukó'oviti, enepone koêti: "Kutí kixókono váhere kixoku itúkeovo" koêti. Vo'oku oránane koúsokeovo ne emo'úti koyúhoti ngixókonokumo —kíxovokoxoane Jesus.
38 Ina kixôa íhikauhiko:
—Unaém, anéyene pi'âti hána'iti pirítau.
Ina kixoáhikomaka Jesus:
—Motóvane —kíxoane.

Koeku Jesus koitóponovo kotíveti ya Njetisémani
Mt 26.36-46; Mk 14.32-42

39 Yane pihóne ne Jesus xoko kali mopôi iháxoneti Olívera, koane íhikau xáneahiko. Yoko kóyekune Jesus yóneaya. 40 Simoné'ehiko xoko âha óvea, hara kíxoa Jesus ne íhikauhiko:
—Itíkanoe orásaum, maka hákone ikerókovo enepo simâpi tiú'iti koekúti hixépikonoke —kíxoane.
41 Yane kali ahikuu koéne ne Jesus, kuteâtimea tirinta koeti méturu kíxoaku ne íhikau, ina ipuyúkexo epémoti Itukó'oviti. Hara koéne:
42 —Pai, enepo itukapu yahá'inonu, yáhikuxapinana ra êno hána'iti tiveko ngoêkumo, itea haináya anjáke, itea itúkapu yahá'inonu kousókovomo ya njokóyoke —koéne.
(43 Yane apé kó'inoane ánju íhae vanúke, ovoxe Itukó'oviti, koxunákoponeati isóneu. 44 Koeku yupíheovo êno tiveko isóneu ne Jesus, inamá'axoneoxo itûko xunáko ya orásaunake. Yoko eneponeko yonúko, kutí koéne pú'itinoe itomíkexoti íti irihíkovoti poké'eke.)
45 Uke'éxone itúkea orásaum, exépukopone, ina aukópovo xoko íhikauhiko. Inu'í kixópanehiko imókea vo'oku yupíheovo ikáxu'iyeahiko okóvo. 46 Ina kixoáhiko Jesus:
—Na koeti imékinonoe? Yexépuka, itíkanoe orásaum maka hákone ikerókovo simâpi tiú'iti koekúti hixépikonoke —kíxoanehiko.

Ika'ákokonone Jesus
Mt 26.47-56; Mk 14.43-50; Xu 18.3-11

47 Ixómoiko koyûho ne Jesus, símohikoane êno xâne. Yoko hane inuxínoahiko Njûda, póhuti yane nduse koeti íhikau Jesus. Énomone ahi'ókovo Jesus kaha'âti siunoné kíxea yúhoikea. 48 Yane hara kíxoa Jesus:
—Njudá, imáko itúkinovo ya ítikoheyivo sínoneyinu kirí'okinu xanéhiko puvónuti, undi íhae vanúke ikútipasikoponovoti xâne!
49 Ina kíxo Jesus neko íhikauhiko oveâti xêrerekuke noixoâne neko koekúti:
—Unaém, visúkanehiko ya hána'iti pirítau? —koénehiko.
50 Yoko apé koéne póhuti xapákuke ne íhikau Jesus, hú kixoti tetúkenoxea ahínoe koati payásoti ya uhá koeti sasedóti inuxínoti jûdeu hó'eke. Maturú kíxea kêno éxopeke. 51 Itea sayá'ikoa Jesus. Hara kíxoa:
—Ápene. Hákone kixeáneye —kíxoane.
Ina itukópinoa kêno, yane unátipone. 52 Ina kixôa Jesus ne tutíhiko inuxínoti jûdeu hó'eke, koáne ne tuti xanéhiko koyónoti hána'iti imokóvokuti, yóko'omaka ne po'ínuhiko payásoti xapa tuti jûdeu ika'ákoponoatihiko:

—Undí'ikopo koati koyuvôrixovoti ísukenati omó kixínekenoe hána'iti pirítau yoko
pulô'i, isukópeti nemúkoponinu? 53 Uhá koeti káxe, óvonzeixokunepepo xepákukenoe
ya hána'itike imokóvokuti inzíkaxoti, itea ákonoe iké'akanu. Kó'oyene simóvotine orana
iké'akinu yoko orananemaka xuná'iyea váhere ítukeinonu Satánae —kíxovokoxoane.
54 Ina ika'ákohiko Jesus, omâtihiko óvokuke koati payásoti ya uhá koeti sasedóti
inuxínoti jûdeu hó'eke, ina usá'ixoahiko ovokútike. Kene Pêturu, ákone malíka kíxoaku
hókea.

Koyuhôa Pêturu ákoyea exa Jesus
Mt 26.57-58; 26.69-75; Mk 14.53-54; 14.66-72; Xu 18.12-18, 25-27

55 Ina oxokúxohiko yúku kukúkeke kíndana ne ovokúti. Yane ivátahikone onokóvoti-
hiko. Koane Pêturu, ivátakoponomaka xapákuke. 56 Yane apé koene seno ahinoêti, noixoti
Pêturu vaata koyêti xe'ókuke yúku onokóvoti. Pono-ponó kixínoane ûke sêno, ina kôe:
—Koati xáneheixonemaka Jesus ra hóyeno —koéne.
57 Itea hara kíxoa Pêturu:
—Senó, ako énja ne hóyeno kíxene —koéne yûho yumopâ.
58 Avo áxu'ikene, apé koéponemaka po'i noixoâti. Hara kíxoa:
—Koati itímaka po'inu xanéheixone ne hóyeno —kíxoane.
Ina yumopâ Pêturu:
—Hoyenó, haina undi xáneheixone nê'e —kíxoane.
59 Poéhamea ôra ikénepoke, apé koéponemaka po'i koêti:
—Eneporâ'a, koati kaná'uti itúkeovo xáneheixone ne hóyeno, vo'oku koati íhaemaka
Ngalíleya râ'a —koéne.
60 Ina kixôa Pêturu:
—Hoyenó, ako énja ne kíxene —koéne.
Avo uké'exa koyúhoyea ne Pêturu, éneone tapî'i. 61 Ina na'akénexova Vúnae ne Pêturu,
komomo-komomó kíxoane. Énomone yanê'e, puyákoponovane okóvo Pêturu neko
yuhó'inoa Vúnae yaneko kixôa: "Kó'oyene tumúnekemo éneyea tapî'i, mopo'âtinemo
keyuho ákoyea yéxanu" kixôa. 62 Yane ipúhikopeane Pêturu ne óvoheixoku. Koati iyôti
vo'oku yupíheovo kotíveyea isóneu.

Koemóke'ekono ne Jesus
Mt 26.67-68; Mk 14.65

63 Enepohikoneko hóyeno koyónoti Jesus, ixómonehiko koemóke'ea koane isúkeahiko
64 yoko ikauké kíxoanehiko, ínamaka kixôa:
—Mahí'ipepo iti porófeta. Íhexaikopo itukóvotiye ra isukópiti —kíxoanehiko.
65 Yoko enómaka po'i yuhó'inoahiko koemóke'eati.

Yuhoíkokonone Jesus nonékuke koati payásoti yúhoikovoku jûdeu
Mt 26.59-66; Mk 14.55-64; Xu 18.19-24

66 Ehá'axo yúponi, ho'úxovonehiko uhá koeti payásoti hóyeno xapákuke tuti jûdeu,
enepone tutíhiko sasedóti inuxínoti jûdeu hó'eke koánemaka ne éskiribahiko ihíkaxoti
yútoe Muîse. Ina omokóno ne Jesus xoko ho'úxovokuhiko, enepone koati payásoti
yúhoikovoku jûdeu. Ina kixohíko Jesus:
67 —Itukápuxo îti ne Mésiya, enepone páhoe Itukó'oviti koíteovo xâne, yokóyuhoinovea
itíkivoaxo —kíxoanehiko.
Ina yumopâ Jesus:
—Enepo ongoyúhoa indúkeova, ákonoemo yakútiponu. 68 Koane embemápinoe iséne-
unoa, ákonoemo yimápanu. 69 Ukeátine kó'oyene, hanemo ivándakopone, undi íhae
vanúke ikútipasikoponovoti xâne, éxopeke Itukó'oviti, enepone apêti xunáko pahúkea
uhá koêti —kíxovokoxoane Jesus.
70 Ina kixoáhiko uhá koêti neko tutíyehiko:
—Ití'ikopo Xe'exa Itukó'oviti?
Ina yumopâ Jesus:
—Enepone yépemonuke, koúhapu'ikoa indúkeova —kíxoane.

71 Ina koehíko:
—Ákone vokónoko po'i koyuhó'inoveati pahúnevo râ'a. Koati kameâtine uti yûho koyuhómeku itúkeovo Xe'exa Itukó'oviti —koénehiko.

23

Omokóno Jesus xoko Pilátu
Mt 27.1-14; Mk 15.1-5; Xu 18.28-38

1 Yane heú koéne exépuhikea neko ho'uxóvotihiko, ina omohíko Jesus xoko Pilátu. 2 Yane turíxovone koyúhoyeahiko ákoyea aúnati ítuke Jesus. Hara koéhiko:
—Enepora hóyeno, vinú'ikoa koésayu'ixea isóneu xanena ûti, koane íhikaxea xanéhiko ákoyea parexa kóperau koati payásoti natina ûti, enepone Sêza. Koyúhomaka itúkeovo Mésiya, páhoe Itukó'oviti koíteovo xâne, koane itúkeovomaka nâti —kíxoanehiko.
3 Ina kixôa Pilátu ne Jesus:
—Ití'oxo natina jûdeuhiko?
Ina yumopâ Jesus:
—Enepone yépemonuke, koúhapu'ikoa indúkeova —kíxoane.
4 Ina kixovókoxoa Pilátu ne tutíhiko sasedóti inuxínoti jûdeu hó'eke, yóko'o neko êno xâne ho'uxóvotiya:
—Ako ápahuina íninjone váhere ítuke ra hóyeno —kíxovokoxoane.
5 Itea inamá'axone koyuhôa tutíhiko jûdeu ápeyea váhere ítuke. Hara koéhiko:
—Koati koturíkexoti xanéhiko râ'a. Ihíkaxoti ya uhá koeti Njúdeya, ukeâti turíxeovoku poké'exa Ngalíleya tukú kíxoane yâye —koénehiko.
6 Kameáne Pilátu ne yuhóhiko, ina epêmo itúkeovo íhae Ngalíleya ne Jesus. 7 Exoâne itúkeovo ukeâti xoko iháxakoku poké'e natíxoku Êrodi, pahúkone Jesus xokóyoke. Yoko koati Njeruzálem óvo ne Êrodi yaneko káxehiko.

Omokóno Jesus xoko Êrodi

8 Yupíhova elókeyea okóvo ne Êrodi noîxo Jesus. Koáhati mekutíne kahá'a noíxea vo'oku enó'iyeane kámea koyuhó'iyeati koêku ne ítuke, koane kúxoamaka noíxea itúkea iyupánevoti. 9 Yupíhovo êno épemo'ikoake Êrodi, itea ako ápahuina yumópeake Jesus. 10 Enepone tutíhiko sasedóti inuxínoti jûdeu hó'eke, yóko'o ne éskiribahikoya ihíkaxoti yútoe Muîse, inamá'axo kohonóko emó'u koyúhoyea ápeyea váhere ítuke ne Jesus. 11 Yane komohí kixo Jesus ne Êrodi yoko uhá koeti húndarunahiko, koane koémoke'eyeahikomaka, itukínoati kuteâti ípovo nâti koati kalísoti híyeu, hamá koêti poké'eke. Yane ina pahukópa Êrodi xoko Pilátu. 12 Énomone yaneko káxe, unátipinokokone isóneu ne Êrodi yoko Pilátu. Yoko koati ka'anánekokoti neko pi'âti yanekôyo.

Pahukókono Jesus kurúhuxeokono
Mt 27.15-26; Mk 15.6-15; Xu 18.39–19.16

13 Ina ho'uxôa Pilátu ne tutíhiko sasedóti, yóko'o ne po'ínuhiko payásoti xapa tuti jûdeu, koánemaka ne xanéhiko. 14 Ina kixovókoxoa Pilátu:
—Enepora hóyeno yómone njokóyoke, keyúhoanoe itúkeovo kopoé'akexoti isóneu xanéhiko. Émbemo'ikoane nenékukenoe, itea ako íninja ápeyea pahúnevo ra hóyeno kuteâti ne yévotikoake. 15 Kúteanemaka Êrodi, ákomaka ínixea pahúnevo. Hukinóvoti pahúkopeamaka yâyeke xoko ûti. Koati iyúseoti ákoyea pahúnevo ra hóyeno mani évotikinokonoke koépekeokono. 16 Mbahukoâtikopo yehépoke'exeokono, ínamo ngurikápa —kíxovokoxoane Pilátu.
(17 Yoko koati konokoâti Pilátu kuríkopea póhuti iká'aeti kaxénake neko áyui jûdeuhiko.)
18 Itea vaúkexone uhá koêti neko xâne. Hara koe yûho vaúkexea:
—Enepora hóyeno, konókoti koépekeokono. Hane kiríkapinavi Mbarâba —koénehiko.
19 Yoko ika'ákovokutike óvo ne Mbarâba vo'oku kóturihikea xanéhiko yane pitivóko yaneko okopókono nâti, koane vo'oku ápeyea koépeu. 20 Yoko koati kahá'ati kuríkopea

Jesus neko Pilátu. Énomone káyukopinoahikomaka ne yûho [21] itea inamá'axone kohonóko
yûho neko xanéhiko vaúkexea:
—Kirúhuxa! Kirúhuxa! —kóyehiko.
[22] Ina kixovókoxopamaka Pilátu. Yoko mopó'apene káyukinoa neko yûho:
—Kutí'ikopo itúko pahúnevo ra hóyeno? Koati ákoti ininjêa váhere ítuke mani
évotikinokonoke koépekeokono. Mbahukoâtimo yehépoke'exeokono ínamo ngurikápa —
kíxovokoxoane.
[23] Itea inamá'axohiko kohonóko vaúkexea épemea kurúhuxeokonomo Jesus. Ehane
ítoahiko ne âha vo'ókuke neko êno hónoti vaúkexea. [24] Yane itúkinoane Pilátu ne
épemonehiko. [25] Kuríkopinoa ne épemone kuríkopeokono, enepone ovoti ika'ákovokutike
vo'oku kóturihikea xanéhiko, koane vo'oku ápeyea koépeu. Kene Jesus, kuríkoane
xokóyokehiko, motovâti itúkea ne âha kíxeahiko.

Kuruhúxokonone Jesus
Mt 27.32-44; Mk 15.21-32; Xu 19.17-27

[26] Yaneko omonéhiko Jesus, ápe hóyeno koéhati Símaum ukopeâti mêum. Enepone
hóyeno, íhae pitivóko iháxoneti Sîreni. Yanê'e, ípihonehiko kurûhu povókuke Símaum
ne húndaru koane pahúkea oko'ikené kíxea Jesus koínoinoa.
[27] Koati yupihovó koeti êno xâne hokoâti. Ápemaka senóhiko xapákuke ixómoti iyókexo
koane ipúsokopea xâ'a, kotiveâti neko kixókonoku Jesus. [28] Ina komomâ Jesus neko
senóhiko, hara kíxovokoxoa:
—Itínoe sêno íhae Njeruzálem, hákonoe iyeínonu itea itínenoe iyápinapu yoko
xi'íxaxapa. [29] Vo'oku simóvotimo káxe kó'iyeakuneye xanéhiko: "Koati únati koêku ne
senóhiko ákoti koxé'exayeaku, ákotimaka xe'éxa óhiu" koetímo. [30] Vo'ókuke ne hána'itimo
tiveko koekúti yaneko káxehiko, ká'aye koetimo xanéhiko: "Ehá'ani íkoro'uxeovovi ne
hána'iti mopôi. Ehá'ani koépekexeovi" koetímo. [31] Ako kuxákana oró'okeovo ne tikóti
tonó'otiko, poéhane movó'oti oro'ókovo. Koeku ngíxeokononeye kó'oyene, undi ákoti
évotikokonoke, kutí koe koeku kurikókono ne tonó'oti tikóti yúkuke. Ná'ikopomeamo
kó'eye tiveko kixókonoku ne koati motokeâti ipíhoponeokono, enepohikone kutí koeti
movó'oti tikóti kurêti yúkuke? —kíxovokoxoane Jesus.
[32] Yoko ápemaka po'i pi'âti hóyeno koati ákoti aunáti ítuke, ixánexokonoke Jesus
kurúhuxeokono.
[33] Simonéhiko ya xoko iháxoneti "Opepú'iti", kurúhuxonehiko Jesus, koánemaka neko
pi'âti hóyeno ákoti aunáti ítuke. Poéha éxopeke Jesus, poéhamaka lopékuke.
[34] Ina kôe ne Jesus:
—Pai, hako ipihéponoa ra xanéhiko vo'oku ako éxa ne ítukeinonuhiko —kixone há'a.
Yane haxákokoahiko húndaru neko ípovo Jesus. Ina kurikóhiko, komomâti itukóvo-
timoye ípovo Jesus námoe póhutihiko. [35] Yoko ixomo komomâ xanéhiko heú koêti neko
koekútihiko, koane ixomo koemóke'e Jesus ne tutíyehiko. Hara koéhiko:
—Koítovopepo po'i xâne râ'a. Kaítapapuikopo itukápuxo koati Mésiya, enepone páhoe
Itukó'oviti koíteovo xâne —koénehiko.
[36] Koémoke'eamaka húndaruhiko. Ina ahi'ókovahikomaka ominoâti víyum ákoti koati
unátiyea [37] koane kíxeahiko:
—Itikápuxo natina jûdeuhiko, keítapapu —kíxoanehiko.
[38] Yoko ápe yutoéti tutíkuke kurúhuna Jesus (yutoxóvoti ya emó'uke ngerêku, koane
emó'uke rómanu, yoko emó'uke jûdeu). Hara kôe: "Natina jûdeuhiko râ'a" kôe.

Koêku ne pi'âti ákoti aunáti ítuke kuruhúxokonoti xêrerekuke Jesus

[39] Ápe póhuti koemóke'etimaka Jesus yane pi'âti ákoti aunáti ítuke kuruhúxokonoti
xêrerekuke Jesus. Hara kíxoa:
—Mahi iti Mésiya, páhoe Itukó'oviti koíteovo xâne. Keítapapuikopo, ínamo keitápuvi-
maka —kíxoane.
[40] Itea hara kíxoa po'i kuruhúxokonoti saya'íkoati:

—Muhíkova koeku kirúhuxikono, ako tiya Itukó'oviti? [41] Koati ponóvoti kíxeokononeye
ûti, vo'oku koati motokeâti namúkopea ûti ésa'i ne váhere vítuke. Kene ako váhere ítuke
râ'a —kíxoane.
[42] Ina kixo'íkomaka Jesus nekôyo:
—Enepo yurúkapapu netíxokuke, puyákapunumo yokóvo —kíxoane.
[43] Ina yumopâ Jesus:
—Koati emo'úti ra yunzó'inopi: Keha'íneponutinemo kó'oyene ya xoko uhé'ekoti
yonópoku ómomikopea ne kasása'iupo Itukó'oviti —kíxoane.

Koeku Jesus ivokóvone
Mt 27.45-56; Mk 15.33-41; Xu 19.28-30

[44] Yoko ye'ékotine itúmukea káxe yanekôyo. Énomone yanê'e ípukovone káxe, hahá-
mone uhá koeti kúveu mêum tukú koeti mopo'âti ôra ya kiyakáxe. [45] Yoko ívarereone
kukúkeke neko êno kopópoti váhere haxakeâti kúveu ne hána'iti imokóvokuti. [46] Yane
ápene koati êno hónoti emo'u Jesus koêti:
—Pai, nguríkopa ra omínjone xikóyoke —koéne.
Uke'éxoane koyúhoyea nê'e, îhunokoane ne omíxone, ivókovone. [47] Noixoâne tuti
húndaru neko koekútihiko, iháyu'iko Itukó'oviti koane kó'iyea:
—Koati kaná'uteoxo itúkeovo ponóvoti ra hóyeno —koéne.
[48] Enepone êno opoíkovoti xâne ho'uxóvotiya komomóponoati neko koekúti, noixoâne-
hiko nê'e, píhohikopone. Hána'iti ikáxu'iyeahiko okóvo koane ipúsokopea xâ'a. [49] Yoko
heú koetíhiko neko ínikone Jesus, koánemaka ne senóhiko hokoâti ukeâtihiko Ngalíleya,
kali ako malíka okínoakuhiko komómoyea neko koekútihiko.

Koeku Jesus ekoxókonone
Mt 27.57-61; Mk 15.42-47; Xu 19.38-42

[50] Yoko ápe hóyeno koéhati Yûse, koati teyonéti xapákuke neko po'ínuhiko pahúkoti
yane koati payásoti yúhoikovoku jûdeu. Enepone hóyeno, koati itípakovoti koane
koati ponóvoti kixoku itúkeovo. [51] Hane úkea pitivóko iháxoneti Arimáteya, po'i píti-
vokona jûdeuhiko. Yoko ako ínixa Yûse póneovo isóneu yoko ítuke ha'ínehiko yaneko
yuhoíkokonone Jesus. Koati kuxoíxotinemaka símeovo kaxena natíxea Itukó'oviti xapa
xâne neko hóyeno. [52] Yane pihóne Yûse xoko Pilátu epemóponoati yusíkea veyópea ne
muyo Jesus kuruhúke. [53] Porexókonoane, yane veyóponoane xoko kurúhuxokonoku, ina
aupíxoa ya hána'iti ipovóti líyum. Yane iyónoane xoko uhôro kehoéti mopoíke, âvoti
ekoxóvati. [54] Yoko koati ûrukovope sâputu, koúsokovopene jûdeuhiko vo'oku áyui.
[55] Enepohikoneko sêno xánena Jesus ukeâti Ngalíleya, hokó kixo Yûse ivokó'okoponoti
ekóxokonoku Jesus koane kixókonoku ne mûyo ipíhokonone uhorókuke. [56] Yane pihópone
kóyuseopeahiko xêru yoko óliu, óvo'okopemo muyo Jesus.
Yaneko sâputu, ómomikoponehiko kuteâti páhoenoa yútoe Muîse.

24

Koeku Jesus exepúkopone ukópea xapa ivokóvoti
Mt 28.1-10; Mk 16.1-8; Xu 20.1-10

[1] Hahá'itiko yaneko lûmingu, pihóne ne senóhiko xoko ekóxokonoku Jesus, ominoâti-
hiko neko xêru koúsokinoake. [2] Simoánehiko, inú'ikoane neko mopôi exexoâti ne uhôro
ahíkuxeokonone. [3] Urúkovanehiko neko ekóxokonoku, ákone inú'ikaya ne muyo Vúnae
Jesus. [4] Ákohiko éxina isóneu neko koekúti kó'inokeneye. Yane apé kó'inoane pi'âti kutí
koeti hóyeno hóhopu koyêti ípovo. [5] Yupihovó koéne píkea neko senóhiko vo'ókuke, koane
puniniké kó'iyeahiko. Ina koehíko neko pi'âti noíxone:
—Na koeti yopósikinoa xapa ivokóvoti ne iyukópovotine? [6] Áko'one yâye nê'e,
exépukopone. Puyákapanapanoe yokóvo neko yuhó'inopi yovo'íko ya Ngalíleya [7] yaneko
kíxeopikunoe: “Ngonókotimo ngurí'okeokono xâne váhere kíxoku itúkeovo, koane
ngurúhuxeokono, yoko enjépukopeamo ya mopó'apeke káxe ikénepo, undi íhae vanúke
ikútipasikoponovoti xâne” kixópinoepepo —koénehiko neko pi'âti.

8 Yanê'e, puyákoponovane okóvo senóhiko neko yuho Jesus. 9 Ukopeânehiko xoko
ekóxokonoku Jesus, koyúhopinoane neko unze koeti íhikau Jesus, koánemaka ne po'íhiko
xâne ovâti xapákuke, uhá koêti neko koekútihiko. 10 Yoko hara îha neko senóhiko
koyuhópati ne koekútihiko: Mariya Mandâlena; Njuâna; yoko po'i koéhatimaka Mâriya,
enepone eno Teâku. Ápemaka po'ínuhiko sêno xánena, koyuhópatimaka xapákuke neko
unze koeti ápostulu kaná'uyea neko koekúti. 11 Itea ako akútipeahiko ápostulu neko yûho.
Kutí kó'inoa koyuhóheoti. 12 Yane xepú koene Pêturu ehakóvo xoko ekóxokonoku Jesus.
Simoáne, ina yupunínikovo, yane ákone noíxoneya ákoti itukápa neko ipovóti líyum, aúpi.
Yane pihópone óvokuke koane iyúpaxeova neko koekúti.

Pi'âti kutípoti Jesus oxéneke Emâu
Mk 16.12-13

13 Énomoikone yaneko káxe, ápe pi'âti kutípoti Jesus yonoti kali ipuxóvokuti iháxoneti
Emâu. Hanêkomea kuteâti yehí koeti kílomituru kixoku Njeruzálem. 14 Koeku yóneahiko,
koane itúkea xêti uhá koêti neko koekútihiko. 15 Ya koeku ixómoyea yúho'ixokoko koane
koyúhoinokoko isóneunoa, apé koene Jesus ahi'ókovatihiko koane xanee kíxeahiko. 16 Itea
kutí koe apêti itopeâtihiko ûke neko pi'âti, ákoinoke éxapana. 17 Ina kixôa Jesus:

—Kutí'oxoya ne itíkonoe yónoku iséneu ixómoinoke yího'ixokoko koeku yéni? —
kíxoane.

Xe'okó koénehiko neko pi'âti, koati ikaxú'itihiko okóvo. 18 Ina kixôa póhuti yane pi'âti
koéhati Keleópa:

—Poéhaneikopomea îti itukóvo ovâti ne Njeruzálem ákoti exâ koêku ne koekútihiko
apêti yara káxehiko pihotíne? —kíxoane.

19 —Kuti itukóvo koekúti? —koéne.

Ina yumopâhiko:

—Enepone uhá koeti kixókonoku ne Jesus íhae Nazâre, hóyeno páhoe Itukó'oviti
koyúhoyea emó'u xapa xâne, koati hána'itimaka xunáko iyúseoti ya ítuke, koáne ya
koyúhoyeake nonékuke Itukó'oviti, koane nonékuke uhá koeti xâne. 20 Itea enepone
tutíhiko sasedóti inuxínoviti hó'eke ûti, yóko'o ne po'íhiko pahúkoti xapákuke ûti,
pahúkoa koépekeokono nekôyo koane kurúhuxeokono. 21 Yoko énomone kúxo ûti itúkeovo
mani koitóvoviti, uti íhae Izarâe. Haina póhutine nê'e itea kó'oyene, koati mopo'âpoatine
káxe ikéne neko koekútihiko. 22 Ápemaka senóhiko ha'íneheixone ûti, viyúpaxeovake
ne yuhópinovi ukopêa xoko ekóxokonoku Jesus ya yuponii koêti. 23 Ákonehi inú'ika ne
muyo Jesus ya. Yane káyuhikopovone, koyuhópati ápeyeahiko ovoxe Itukó'oviti noíxone,
enepone ánjuhiko íhae vanúke, etó'okoati exépukopeane ne Jesus. 24 Yane pihómaka
po'ínuhiko ha'ine ûti xoko ekóxokonoku Jesus. Noíxoanehiko itúkeovo koati kaná'uti
yûho ne senóhiko itea ako naíxahiko Jesus —kíxoanehiko.

25 Ina kixôa Jesus neko pi'âti:

—Imáko itíkinovonoe xâne ákoti isóneu koane ôriti kutípea uhá koêti ne yuho porófe-
tahiko emó'uke Itukó'oviti. 26 Koati konókotipepo koítoponeovo kotíveti ne Mésiya,
enepone páhoe Itukó'oviti koíteovo xâne, motovâtimaka yupíheovo kahána'ikopeokono.
—kíxoanehiko.

27 Yanê'e, xoko yútoe Muîse koúkea koúhapu'ikinoa uhá koêti ne yutoéti emó'uke
Itukó'oviti koyuhó'iyeati koêku, koáne xoko heú koeti yútoe porófetahiko.

28 Ye'éxoanehiko ne kali ipuxóvokuti yonópokuhiko, îtukovo ukopónotiko ne Jesus.
29 Itea ako akáha'ainoa pi'âti xánena itávokea. Hara kíxoahiko:

—Yavá'avoneye xoko ûti vo'oku kiyóne káxe, kahá'ane yotíxea —kíxoanehiko.

Yane xanépoane Jesus motovâti ókea xokóyokehiko. 30 Ya koeku ivátakeahiko
xe'ókuke mêsa nikotíhiko, veyo pâum ne Jesus, ina ikoró'ixovo xoko Itukó'oviti. Yane
honó'ekexoane ne pâum, ina porexôa neko pi'âti. 31 Yane imíhe'okonehiko isóneu koane
éxoponoane, itea má koépeane Jesus. 32 Ina kixokókohiko neko pi'âti:

—Énomoneikopo yupíhinovo úhepeyea kámokenoyea ûti koane elókeyea vokóvo yâkeneye xenékuke, koeku yúho'ixeovi koane koûrapu'ikinovea ne yutoéti emó'uke Itukó'oviti —kixókoko.
33 Énomone yaneko ókoku ôra, exépukoponehiko neko pi'âti, kayuké koéponehiko ya Njeruzálem. Inú'ikoako ho'úxeovo neko unze koeti íhikau Jesus koánemaka neko po'ínuhiko xâne xokóyoke. 34 Ina kixokóno neko pi'âti simôti:
—Exépukopone Vúnae. Koútata'ixopinovone Símaum —kixókonone.
35 Yanê'e, koyúhoamaka neko pi'âti ne kixoku koêku ya xenékuke, koane kôeku exóponoanehiko ne Vúnae yaneko hono'ékexone pâum.

Exókopova Jesus neko íhikauhiko
Mt 28.16-20; Mk 16.14-18; Xu 20.19-23; Át 1.6-8

36 Avo uké'exa koyúhoyeahiko neko koekúti, apé koéne Jesus xapákuke. Hara kíxoa:
—Aúhepeponoe iséneu.
37 Itea kónoko'i neko íhikauhiko koane yupihovó koéhiko píkea. Ikútixati koipíhapati.
38 Ina kixovókoxoa Jesus:
—Na koeti pepókexinovonoe iséneu? Na koeti ákoinonoe yakútipoa iséneuke itúkeovo ûndi? 39 Yokómoma ra vô'um koáne ra njêve itúkeovo koati ûndi. Sipé'akanu motovâti yéxixo kaná'uyea. Vo'oku eneponi itukapu undi koipíhapati, ákoni mûyom koane ômbe kuteâti koêku neíxinu kó'oyene —kíxovokoxoane.
40 Koyuhoâne nê'e, ina exókoa ne vô'u koane hêve. 41 Koati yupihóvoti elókekohiko okóvo neko íhikau, itea vo'oku kóyeyeane âvoyea koâti kutípeahiko, koane vo'oku iyúpaxeovahiko neko koekúti, hara kíxovokoxopamaka Jesus:
—Ápe nikokónoti yâye? —koéne.
42 Ina porexoâhiko itátane orópeuti hôe (yoko itátane íhaku ho'o mópo). 43 Yane níkoane nonékukehiko. 44 Ina kixovókoxopamaka Jesus:
—Enepora koekúti, énomone ne yunzó'inopinoe ovónzeixoiko xepákuke kónokea koúsokeovo uhá koeti ngixókonokumo yutoxóvoti Ponóvotike Kixovókuti yútoe Muîse, koánemaka yútoeke porófetahiko, yoko ya Sâramu —kíxovokoxoane.
45 Yane míhe'okinoa Jesus isóneuhiko éxea kixó'ekone neko yutoéti emó'uke Itukó'oviti.
46 Hara kíxovokoxopamaka:
—Énomone kôe emó'uke Itukó'oviti kónokea koítoponeovo kotíveti ne Mésiya, páhoe Itukó'oviti koíteovo xâne, koane exépukopeamo ukópea xapa ivokóvoti ya mopó'apeke káxe ikénepo. 47 Koyúhoamaka kónokea koyúhoyeovomo xapa xanéhiko itúyopeamo pahunévoti ya iháke nê'e. Énomone ne xanéhiko ikotívexoati isóneuke ne váherevoko, koane kurikópati. Koyúhoamaka itúkeovo turixeôvoti ya Njeruzálem koyúhoyeovomo ne ihíkauvoti yonoti xapa uhá koeti xâne, koêkuti poké'e óvohikoku yara kúveu mêum.
48 Itínenoe itukóvo koyuhoâti ra kaná'uti koekúti neíxonenoe. 49 Koane mbahukíno-peatinenoemo ne kixínopike Nzá'a yanekôyoke poréxeopeanoemo. Yavá'avonenoeye yara pitivóko tukú koeti símeopikumo ne xunakóti ukeâti vanúke xoko Itukó'oviti —kíxovokoxoane Jesus.

Pihopóne Jesus ya vanúke
Mk 16.19-20; Át 1.9-11

50 Ina omâ Jesus ne íhikauhiko ya Mbétanea, koane koéxepukea vô'u koeku épemi-noahiko unako koêku ikéneke Itukó'oviti. 51 Koêkuiko épeminoahiko, turíxovone ahíkux-opeova, pihópotine ya vanúke. 52 Ina ihayú'ikopa íhikauhiko koane káyuhikopeovo ya Njeruzálem. Koati hána'iti elókekohiko okóvo. 53 Yoko kóyekunehiko yane hána'iti imokóvokuti iháyu'ikeahiko Itukó'oviti.
Hunókokune.

YÚTOE XUÂUM
koyúhoti koeku Jesus

Enepora koyuhópeti, hara yutoxôa íhikau Jesus koéhati Xuâum, po'inu Teâku. Numíkuxoti itúko itúkovoke ne Xuâum yoko Teâku. Ápemaka po'i Xuâum, enepone iháxoneti Mbátita ahíkexoti xâne mekúke, itea eneponê'e, pó'iti yara Xuâum yutoxoâti râ'a.

Enepone inúxoti mopo'âti koyuhópeti ya Novo Testamento, enepone yútoe Máteu, Márku yoko Lúka, êno xêti kutikókotiya, koyúhoti koeku Jesus koane ítuke yara kúveu mêum. Itea xoko yútoe Xuâum, êno po'i ihíkauvoti íhikaxovike Jesus akó'oti yane po'ínuhiko mopo'âti koyuhópeti.

Enepora 4 koeti koyuhópeti, Máteu, Márku, Lúka yoko Xuâum, aínovo apêti koati âha éxokeovi koêku Jesus. Xoko yútoe Máteu, hane koúhapu'ikovoya itúkeovo nâti ne Jesus. Kene xoko Márku, koúhapu'ikovo itúkeovo ovoxe Itukó'oviti. Kene xoko Lúka itúkeovo ikútipasikoponovoviti, uti xâne yara kúveu mêum, ene kouhápu'ikovoya. Kene ya yútoe Xuâum koúhapu'ikovo itúkeovo koati Xe'exa Itukó'oviti ne Jesus, kuteâti koêku noíxea ûti xoko kapitulu 20 vesikulu 31.

Kouhápu'ikinoviti koeku Itukó'oviti ne Xe'exa Itukó'oviti
Kol 2.9-10; Êb 1.2; 1 Xu 5.20; Ap 1.17

1 Tumúneke ápeyea ra mêum, ápene ne Évekoaku Itukó'oviti Koúhapu'ikinovovi, enepone Xe'éxa. Ukeátinekene ápeyea xoko Itukó'oviti neko Xe'éxa, epó'oxo koati póhutinehiko nê'e. 2 Koati óvoheixokune xoko Itukó'oviti nê'e, ukeátinekene tumúneke ápeyea ra mêum. 3 Epó'oxo xoko Xe'éxa évekoa Itukó'oviti itúkea ne uhá koeti ítuke inâ itukôa. Ako ápahuina apêti ákoti itukapu énomone kousókoa. 4 Énomonemaka itukóvo úkeaku ne inámapoti apéyeati ákotinemo hunókoku. Yoko vo'oku itúkeova, énomone kouhápu'iko xâne yara kúveu mêum. 5 Anéyeiko koúhapu'ikea ovoti hahákutike nê'e, koane ako íta hahákuti ípukea.

6 Ápe hóyeno páhoe Itukó'oviti koyúhoyea emó'u xapa xâne. Xuaum Mbátita koéha. 7 Pahúkinokonoke nê'e motovâti koyúhoyea koêku neko Kouhápu'ikoti xâne ukeâti xoko Itukó'oviti, maka akútipoane uhá koeti xâne nê'e vo'oku yuho Xuâum. 8 Haina Xuâum itukóva ne Kouhápu'ikoti xâne, itea simínoke koyuhóponeati koêku nekôyo. 9 Koati kaná'uti Kouhápu'ikoti xâne ne ngíxone, enepone simôti yara kúveu mêum koúhapu'ikea uhá koeti xâne. 10 Sîmo yara kúveu mêum nê'e, yoko énomone kousókoa ne uhá koeti apêti, itea ako éxa xanéhiko itukóvotiye. 11 Koati xanéna simíno, itea ako itúkeake xanéna emó'u. 12 Itea uhá koeti koêkuti namukeâti emó'u, énomone poréxo itúkopeovo xe'éxapone Itukó'oviti. Énomone neko xâne koati kutipoâti. 13 Yoko enepone itúkopeovohiko xe'éxapone Itukó'oviti ne kutipoâti, haina kuteâti koeku ipúhikea xe'exa xâne yara kúveu mêum. Ákomaka akútea koêku kahâ'a koxé'exayea ne xâne. Hainámaka vo'oku ahá'inoa koyénoti itea koati ahá'inoa Itukó'oviti.

14 Enepone Évekoaku Itukó'oviti Koúhapu'ikinovovi, uti xâne, íkutipasikoponovovi. Koati opónoti xapákuke ûti. Yoko aínovo kaná'uti kixovókuti íhae xoko Itukó'oviti yoko seánako Itukó'oviti apê xokóyoke. Noíxoane ûti itúkeovo koati êno hána'iti ihayú'iuti, poéhane motovâ itúkeova neko koati kaná'uti Xe'exa Itukó'oviti, ákoti po'ínu.

15 Hara koe yûho ne Xuaum Mbátita xapa xâne yanekôyoke koyuhó'iyeati koeku nekôyo:

—Énomone ngíxone râ'a enepo ngoyûho yanekôyo ápeyeamo hóyeno keno'ókoti ingénepoke koati teyonéti ya undíke, epó'oxo inuxóne ápe ya undíke, vo'oku tumúneke ámbeyea, ápene nê'e —kôe.

16 Ukeâti neko êno únatinoe koekúti apêti xokóyoke yoko itípanevo ákoti hunókoku, ápene íparaxeovike, uhá koeti ûti. Iko'ipará iko'ipara kíxoixovi. 17 Vo'oku xoko Muîse évekinovea Itukó'oviti ne páhoenovi vitúkea yane Ponóvoti Kixovókuti yútoe, itea xoko

Jesus Kristu évekinovea ne hána'iti seánakovi koáne ne uhá koeti kaná'uti kixovókuti ukeâti xokóyoke. [18] Ako ápahuina xâne noíxoti Itukó'oviti, itea enepone Xe'éxa, ákoti po'ínu, enepone koati kuteátine Itukó'oviti, Há'a, énomone kouhápu'ikinovi koeku Itukó'oviti.

Koeku yuhó'inoa Xuaum Mbátita neko pahoéti xokóyoke
Mt 3.1; Mk 1.1; Lk 3.2-3

[19] Yoko ápe páhoe payásotihiko jûdeu ya Njeruzálem xoko Xuaum Mbátita. Enepone pahoétihiko, aínovo sasedóti, inuxínoti jûdeu hó'eke, yoko levíta, enepohikone huvo'óxoti sasedótihiko ítukeke. Hara kixóponohiko Xuâum:

—Kuti îti?

[20] Ina exókova Xuâum. Ako hé'ana'uxinapa. Hara kíxoahiko:

—Haina ûndi ne Mésiya, páhoe Itukó'oviti koíteovo xâne —kíxoanehiko.

[21] Ina kixopâmaka pahoétihiko:

—Kutí'ikopo îti? Itímea Îliya, enepone koyúhoti emo'u Itukó'oviti mekúke?

—Áko'o —kíxoanehiko Xuâum.

Ina koepóhikomaka:

—Ití'ikopomea neko porófeta koyúhoti emo'u Itukó'oviti, kúxone ûti símeamo?

Yane hara kixópahikomaka Xuâum:

—Haina ûndi nê'e.

[22] Ina kixopâmaka pahoétihiko:

—Yokóyuhoinoveakopo itukóvotiye îti motovâti ápeyea yuhópinoa ûti ne pahukó'oviti. Kutí'ikopo keyúhoinovi itukóvotiye îti?

[23] Ina yumopâ Xuâum:

—"Énomone ûndi ne kohonókoti emó'u ya mêum ákoti apêti xapa xâne kamokénoponoati, enepone koêti: Kéyuseapa ne kixeku itíkivo, perexoâti oxéne ne Vúnae itúkea ítuke xepákukenoe" koêti —kíxoanehiko Xuâum, kuteâti koeku yútoeke porofeta Izâiya mekúke. *Izâiya 40.3*

[24] Yóko'o neko pahoétihiko epemó'ikoponoti Xuâum, aínovo farîzeu, enepohikone yuixóvoti hókea yútoe Muîse.

[25] Ina kixo'íkohikomaka Xuâum:

—Ná'ikopo koeti yáhikino xâne iháke Itukó'oviti enepo hákoti itukovo iti Mésiya, simóya Îliya, simóyamaka neko porófeta koyúhoti emo'u Itukó'oviti, enepone kúxone ûti símeamo?

[26] Ina yumopâhiko Xuâum:

—Kaná'uti ánjikea ya úne, itea anêkone xapa xâne kîrivokoevo âvoti yexâ. [27] Harakénemo ingénepoke. Muhíkova anjí'okeova ngúxeinoa imo perékatana, ako omóndokea —kíxoane.

[28] Yoko yaneko ápeyeaku neko koekútihiko, hane óvoheixo ne Xuâum poixô'oke húveona Njôrdaum ya Mbétanea xoko áhikoku.

Íhokokono xe'exa su'ûso ne Jesus, ikó'iparaxeokonoke Itukó'oviti
Mt 3.11; Mk 1.10; Lk 3.22

[29] Poéha káxe ikénepo, noíxoane Xuâum ne Jesus keno'ókinoati, ina kôe:

—Yokómomanoe rakene páhoenovi Itukó'oviti kotúyopea pahúnevo xâne yara kúveu mêum, kuteâtimaka koeku xe'exa su'ûso isoéti, ikó'iparaxokonoke Itukó'oviti, ésa'i itúyopea pahunévoti.

[30] Énomone ngíxone râ'a yaneko ngoyuhó'inopeanoe ápeyeamo keno'ókoti ingénepoke koati teyonéti ya undíke, vo'oku tumúneke ámbeyea, ápene nê'e. [31] Muhíkova ûndi, ako énja itukóvotiye yanekôyoke, itea nzimínoti ánjikea ya úne maka éxane íhae Izarâe itukóvotiye —koéne.

Koyûho ne Xuaum Mbátita xapa xâne
Mt 3.13-17; Mk 1.9-11; Lk 3.21-22

[32] Ina koyuhoâ'ikomaka Xuâum koêku ne noíxone yanekôyoke. Hara kôe:

—Noínjoane ne Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti ukeâti vanúke kutí koeti kurûte evesékoati xokóyoke rakene hóyeno. Yoko ovo'ó koáne, ákone ipúhikapea. [33] Avo énja itukóvotiye yanekôyoke, itea hara kixónu Itukó'oviti, enepone pahukónuti ánjikea ya úne: "Neixoâtimo ne Sasá'iti Omínjone evésekea xoko hóyeno, epó'oxo ákonemo ipúhikapea. Énomonemo ahíko xâne haînati ya úne, itea ya xunákoke Sasá'iti Omínjone kuteâti yunzó'inopi" kixónu Itukó'oviti. [34] Yoko koati noinjoâti yanekôyoke. Hukinóvoti ngoyúhoyea itúkeovo koati Xe'exa Itukó'oviti rakene hóyeno —kíxoanehiko Xuâum.

Inúxotihiko hokoâti ra Jesus

[35] Poéhapoa káxe ikéne, kahá'inepoane Xuâum ne pi'âti íhikauhiko. [36] Yane noíke'exonehiko Jesus yâtike, ina kôe ne Xuâum:

—Yokómomanoe ratike páhoenovi Itukó'oviti. Koati kuteâti xe'exa su'ûso isoéti nê'e, ikó'iparaxokonoke Itukó'oviti motovâti itúyopea pahunévoti —koéne.

[37] Úkeanehiko hokôpo Jesus neko pi'âti íhikau Xuâum kameáne neko yûho. [38] Ina na'akénexovo ne Jesus koane noíxea neko pi'âti keno'ókoti ikéneke. Yane hara kíxoa:

—Kuti kehá'anoe?

Ina kixoáhiko:

—Na yóvo Rabí? —kíxoanehiko. (Yoko ihíkaxoti koêti ne Râbi koêti.)

[39] Ina yumopâ Jesus:

—Kiná'aka ingéneke, neíxapana óvongu —kíxoanehiko.

Yane xanépoane komomóponeati óvoku. Ôvanehiko óvokuke yaneko káxe vo'oku yé'exeovone koáturu ôra ya kiyakáxe.

[40] Yoko Ándere, po'inu Simaum Pêturu itukóvo póhuti yane pi'âti hokópoti Jesus yaneko kámeaku Xuâum koyuhó'iyeati koêku. [41] Inúxotike, opósikoponoa Ándere ne Símaum, enepone koati po'ínu. Inixóponoane, hara kíxoa:

—Vínixoponoane ne Mésiya —kíxoane. (Yoko enepone Mésiya koêti, kuteátine Kristu koêti, enepone páhoe Itukó'oviti koíteovo xâne koêti.)

[42] Úkeane omâ Ándere neko koati po'ínu xoko Jesus. Noixoâne Jesus ne Símaum, hara kíxoa:

—Iti Símaum, xé'a Xuâum. Séfa kéhaponemo —kíxoane Jesus. (Yoko enepone Séfa yoko Pêturu koêti, póhutine kixó'ekone. Aínovo kixo'êkoti mopôi.)

Ihaxíko Filípi yoko Natanâe ne Jesus

[43] Poéhapoa káxe ikéne, koúsokovone Jesus yóneamo ya Ngalíleya. Yane tokópone Filípi, ina kixôa Jesus:

—Kiná'aka ingéneke —kíxoane.

[44] Yoko pitivóko koéhati Mbetâsaida úkea ne Filípi, úkeakumaka Ándere yoko Pêturu. [45] Ina oposíkoa Filípi ne Natanâe. Inixóponoane, hara kíxoa:

—Tokópane ûti ne hóyeno kíxone Muîse ya Ponóvotike Kixovókuti yútoeke, enepone kíxonemaka ne po'ínuhiko koyúhoti emo'u Itukó'oviti mekúke. Énomone ne Jesus íhae Nazâre, xé'a Yûse.

[46] Ina kixôa Natanâe:

—Na kixoâtiye ápeyea únati koekúti ukeâti Nazâre?

Itea hara kíxoane Filípi:

—Hingá, naíxapana ûti —kíxoane.

[47] Noixoâne Jesus yé'exeane ne Natanâe, hara kôe vo'ókuke:

—Yokómoma rakene hóyeno. Koati itípakovoti izaraelíta nê'e. Ákomaka ítukaheapu. Koati ponóvoti ne uhá koeti kixoku itúkeovo —koéne.

[48] Ina kixôa Natanâe:

—Na yéxinu?

—Tumúneke iháxikoponeopi Filípi, noínjopine xoko yóvoheixoku opékuke ne xuve fîgu —kíxoane Jesus.

[49] Ina kixôa Natanâe:

—Ihikaxotí, iti Xe'exa Itukó'oviti. Iti natina ûti, uti íhae Izarâe —kíxoane.

[50] Ina kixôa Jesus:

—Vo'oku ngoyúhoinopi noínjeopi opékuke ne xuve fîgu, ene kutí'inoke kitipónuti?
Koati neíxotikomo koekúti hána'iti yarâ'a —kíxoane.
51 Ina kixoá'ikomaka:
—Koati emo'úti ra yunzó'inopinoe, ivévaka: Neixoâtimo ne vanúke imíhe'okea, koánemaka ne ánjuhiko íhae vanúke, enepohikone ovoxe Itukó'oviti koeku ahíkuxeovonumo yána vanúke koane evésekinonumo, undi íhae vanúke ikútipasikoponovoti xâne —kíxoanehiko Jesus.

2

Koeku Jesus hupixókono yónea ya áyui kasâtuxoti

1 Pí'apoane káxe ikéne, ápe áyui kasâtuxoti ya Kána, kali ipuxóvokuti ya Ngalíleya. Yoko
ápe eno Jesus yane ayuítike. 2 Hupíxokonomaka ne Jesus yoko íhikauhiko. 3 Ehane uké'e
ne ekâti. Yane hara kixo Jesus ne êno:
—Yokómoma, ákone víyum.
4 Ina kixôa Jesus:
—Ako apásika keyúhoinonu índukemo. Avo simápu kaxena énjokeakumo njunáko xapa
xâne —kíxoane.
5 Ina kixôa eno Jesus neko ovoxétiya:
—Itíka uhá koêti ne páhoenopinoe itíki —kíxoane.
6 Yoko ápe sei koeti íhaku úneya, itukéti ya mopôi, ímoaku jûdeuhiko ne úne
kasása'ikovope ya hó'eke. Enepone íhaku úne, aínovo motovâti óvea kuteâti oitenta koeti
líturu, áko'o póhuti séndu líturu úne.
7 Ina kixoáhiko Jesus neko ovoxéti:
—Kepúhikexanoe ra íhaku úne —kíxoanehiko.
Koáne, puhi-puhí kíxoanehiko. 8 Ina kixopâhikomaka Jesus:
—Kó'oyene, heúkanoe, yámane xoko exeâti koêku ra ayuíti —kíxoanehiko.
Koáne, itúkeanehiko yûho. 9 Yane énovane éxoti koeku ayuíti neko víyum sa'irí'oepoti.
Yoko ako éxea úkeaku. Poéhane neko ovoxéti haukóponoati ne úne exôa. Enepo hixopâne
ne víyum ina ihaxíkoa neko hóyeno kasâtuxoti. 10 Hara kíxoa:
—Koati kixóvoku uhá koeti xâne kópuhikea ne koati únati víyum ya inúxotike enepo
koyûi. Má'aina enoné'e énoyeovo ne xâne, ínati kopúhikokono ne víyum ákoti koati
unátiyea. Kene îti, koati pé'itinovo, vo'oku ínati kepúhikoa ne koati únati víyum —
kíxoane.
11 Énomone kôe inâ turixóvo ne Jesus itúkea iyupánevoti koeku óvea ya Kána, ya
Ngalíleyake, exókovoti itúkeovo koati hána'iti ihayú'iuti. Yane kutípoane íhikauhiko.
12 Ikénepoke, ukóponone ne Jesus ya pitivóko koéhati Kafanâum. Hane xáne ámeno yoko
êno koánemaka íhikauhiko. Kali ye'á koe káxe óveaya.

Kopúhikopa Jesus ne kavánetihiko ya hána'iti imokóvokuti
Mt 21.12-13; Mk 11.15-17; Lk 19.45-46

13 Yanekôyoke yé'exovone áyui evo jûdeu ya hó'eke, enepone íhaxonehiko Páskoa.
Yane pihónemaka ne Jesus ya Njeruzálem. 14 Simoné'e témpuluke, enepone hána'iti
imokóvokuti, meúkeke xoko kíndana péti inú'iko xâne kaváneti tûru, su'ûso yoko kurûte,
koánemaka xâne vatá koyêti koperáxoti xanéhiko esa'íkoti tiûketina. 15 Ina véyo mâreso
ne Jesus itúkoti ikátakoke. Yane uhá kíxoa kópuhihikopea neko xâne kaváneti yaneko
óvoheixoku, koánemaka ne su'usóhiko yoko tûru. Kásahikoamaka poké'eke neko tiûketina
ne esa'íkoti tiûketi, koane kasá'irikeamaka mesána. 16 Ina kixôa Jesus neko xanéhiko
kaváneti kurûte:
—Heú íxepa képuhihikopi yarâ'a. Hako itikôa kavanékuti ra imokóvokuti, óvoku Nzá'a
—kíxovokoxoane.
17 Yane puyákovane okóvo íhikau Jesus neko kúxoti yutoéti ya emó'uke Itukó'oviti,
enepone koêti: “Kuteâti koeku xunako yúku xoko oró'oe, énomonemaka koéneye
njokóyoke ne ngotíxea ra yóvoku” koêti.
18 Ina kíxo Jesus ne tutíhiko jûdeu:

—Kutimo itukóvo iyupánevoti itíkinovike motovâti véxea tokópeovo kíxineye kuteâti
ne ítikemeku?
19 Ina kixovókoxoa Jesus:
—Enepora sasá'iti óvoku Itukó'oviti, yusíkotimo ketáhineyi, itea kóyeanemo ngoéx-
epukopea ya kúveu mopo'âti káxe.
20 Ina kixopâmaka jûdeuhiko:
—Koaréntai sei koe xoénae ómone ra sasá'iti óvoku Itukó'oviti ina úso. Inípono yemó'u
kéxepukopimo ya kúveu mopo'âti káxe —kíxoanehiko.
21 Itea enepone sasá'iti óvoku Itukó'oviti kíxone Jesus yara yûho, koati mûyo kixópo,
kene haina péti kíxo. 22 Exepúkopone ne Jesus ukópea xapa ivokóvoti, puyákoponeova
okóvo íhikauhiko neko yûho vo'ókuke. Yoko kutípoanehiko ne yutoéti ya emó'uke
Itukó'oviti yóko'o neko emo'u Jesus.

Heú kixo éxea isóneu xâne ne Jesus.

23 Koeku óvoheixeako Jesus ya Njeruzálem ya kaxénake áyui Páskoa, êno xâne kutipoâti
vo'oku noíxeahiko ne iyupánevoti ítuke. 24 Itea ako akútipoa Jesus ikána'uxeahiko kutípea,
vo'oku heú kíxea Jesus éxea isóneu neko xâne. 25 Ako apásika ápeyea xâne etó'okoati koêku
ne xanéhiko yara kúveu mêum, vo'oku heú kíxea Jesus éxea isóneuhiko.

3

Jesus yoko Nikôdemu

1 Ápe hóyeno koéhati Nikôdemu, koati teyonéti xapákuke tuti jûdeu. Yoko farîzeumaka
nekôyo. Énomone ne koati yuixóvoti hókea yútoe Muîse. 2 Eneponeko hóyeno, pîho ya
yóti noíxoponea Jesus. Hara kixóponoa:
—Ihikaxotí, véxoa itúkeovo iti hána'iti ihíkaxoti páhoenovi Itukó'oviti, vo'oku enepone
iyupánevoti ítike, ako íta xâne itúkea ákoti Itukó'oviti xokóyoke —kíxoane.
3 Ina kixôa Jesus:
—Koati emo'úti ra yunzó'inopi, ivévaka: Enepomo hákoti inamápo ne xâne, ákomo
omótova noíxopea natíxoku Itukó'oviti.
4 Ina kixôa Nikôdemu:
—Na kíxoaye inámapeako ne yékoteno xâne? Ápeikopo oxéne aúkopeovo okóvoike êno
motovâti inámapeakomaka? —kíxoane.
5 Ina yumopâ Jesus:
—Koati emo'úti ra yunzó'inopi, ivévaka: Koêkuti ákoti asasá'ipo ya xunákoke Sasá'iti
Omíxone Itukó'oviti, ákomo omótova yonópea natíxokuke Itukó'oviti. 6 Koati pó'iti koêku
ne kalivôno ipuhíkea xoko êno, koane pó'itimaka koêku ne xâne iko'ínamakopa Sasá'iti
Omíxone Itukó'oviti. 7 Hákoikopo iyipáxova ra emó'uinombinoe kónokea inémapi, itínoe
xâne yara kúveu mêum. 8 Noixó íxea ne ihunóvoti. Koêkuti kahá'ayeaku ihúneovo,
ihúnovo. Kémi emó'u, itea ako yéxa koati úkeaku, koánemaka yonópoku. Énomonemaka
koéneye xoko uhá koeti xâne iko'ínamakopa Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti —kíxoane.
9 Ina kixopâmaka Nikôdemu:
—Na kixoâtiye koêku?
10 Yane hara kíxoa Jesus:
—Inípono itíkivo ihíkaxoti xanena ûti, uti íhae Izarâe! Yusíkoikopo ákoyea yéxa koêku
ra kixovókuti? 11 Koati emo'úti ra yunzó'inopi, ivévaka: Enepone véxone, énomone
koyúho ûti. Koane enepone noíxone ûti, énomonemaka koyúho ûti itúkeovo koati
kaná'uti noíxone vûke, itea ako kali yakútipoanoe. 12 Koeku ákoyea yakútiponunoe
enepo ngoyuhôa koêku ra kixovókuti yara kúveu mêum, ná'ikopomo kíxeaye kitípinu
ongoyúhoinopea koêku ra kixovókuti vanúkeke? 13 Ako noixóponoati rakoxo vanúke
ákoti itukápa ne ukeâtiya. Yoko enepone íhae vanúke ikútipasikoponovoti xâne,
énomone ra yuhó'ixopiti. 14 Kuteâti koeku mekúke enepo koexépukoa Muîse neko
okovo koéxoe ya tikótike yaneko mêum ákoti ovâti, motovâti íteovo neko xanéhiko
ohónoe koéxoe, énomonemaka ngónoko ngíxeokononeye ya tikótike, undi íhae vanúke

ikútipasikoponovoti xâne, [15] motovâti ápeinoa inámapoti apéyeati ákotinemo hunókoku
xoko Itukó'oviti ne uhá koeti koêkuti xâne kutipónuti —kíxoane Jesus.
[16] Vo'oku yupíheovo ákoyea omótova okóvo Itukó'oviti ne xâne yara kúveu mêum,
énomone pahúkinoa ne Xe'éxa, ákoti po'ínu, ivókinovahiko, maka hákone yonôpo ipi-
hóponovokutike ne uhá koeti xâne kutipoâti, itea itúkapune xoko Itukó'oviti yonópohiko
ákotinemo hunókoku. [17] Pahúkinoake Itukó'oviti ne Xe'éxa yara kúveu mêum, haina
ipíhoponope xâne nê'e, itea énomone kutí'inoke itóvotihiko. [18] Enepone kutipoâti ne
Xe'exa Itukó'oviti, ákomo ipíhapanakana. Itea enepone ákoti akutípoa, koati hoenáx-
ovotine yonópeamo ipihóponovokutike, vo'oku ákoyea akútipoa ne Xe'exa Itukó'oviti,
poéhane itukóvo xe'éxa ákoti po'ínu. [19] Hara kutí'inoke ipihóponokonotimo. Simóne yara
kúveu mêum ne Kouhápu'ikoti xâne, itea unatí'inoane xanéhiko óvoheixea hahákutike
yaneko koúhapu'ikeokonohiko. Koáhati ainóvoti váhere ne ítuke. [20] Yoko uhá koeti
itúkoti váhere, koati puvâti ne uhapú'iti, ako ahí'akapa, puvâti éxeokono ne váhere ítuke.
[21] Itea enepone xâne hokoâti ne kaná'uti kixovókuti, hane kahá'a óvoheixea uhapú'itike,
motovâti iyúseyea kixoku ítuke itúkeovo hokoti Itukó'oviti.

Yuho Xuaum Mbátita koeku Jesus

[22] Úkeane pího ne Jesus yoko íhikauhiko ya poké'exa Njúdeya. Óvanehikoya, koane
áhikexea xanéhiko ne Jesus. [23] Ahíkotimaka ne Xuaum Mbátita ya Énom xe'ókuke Sâlim.
Koáhati óvoku êno úne, koane êno xâne pihinoâti áhikeovo. [24] Yoko âvoti ika'ákapu ne
Xuâum yanekôyo.
[25] Po'íke káxe ápe íhikauhiko Xuâum yoko hóyeno jûdeu yumopókokoti vo'oku kixoku
kasása'ikeovo xâne ya hó'eke. [26] Ina kixopónohiko Xuâum:
—Ihikaxotí, eneponeko hóyeno simópiti yovo'íko poixô'oke húveona Njôrdaum,
enepone kíxene itúkeovo kúxone ûti símeamo, áhikexonemaka nê'e. Yoko yupihovó koe
êno xâne pihinoâti.
[27] Ina yumopâhiko Xuâum:
—Enepone ítone itúkea ne hóyeno, ákoni ákoeneye eneponi hákoti porexôa Itukó'oviti
kíxeaneye ne ítuke. [28] Kemónupepo yanekôyo enepo ngoyuhôa ákoyea itúkapu ûndi ne
Mésiya, enepone páhoe Itukó'oviti koíteovo xâne. "Undi pohúneti inuxínoati koane
koyuhó'inoati" ngoé'epepo. [29] Xapa kasâtuxoti, enepone hóyeno kaha'íneati ne noívana,
énomone ne koyénoti. Kene ínikone ne koyénoti, anêko ayuítike, koati hána'iti elókeyea
okóvo kamokénoyeati yûho ne koyénoti. Ngúteanemaka yara ngóyeku, elóketi ongóvo
koeku itúkeovo énomone pihíno xanéhiko. [30] Inamá'axone motokêa mboké'exeokono
koeku itúkeovo énomone ukopónoxo itúkeovo hána'iti teyonéti —kíxoanehiko Xuâum.

Koêku ne ukeâti vanúke

[31] Enepone ukeâti vanúke, koati teyonéti ya uhá koêti. Kene ne ipuhíkeati yâye yara
kúveu mêum, koati íhaene yâye, koane kixovókuti yara kúveu mêum koyúho, vo'oku
hana'íneoxo ne ukeâti vanúke. [32] Enepone noíxoneya yoko kámoneya, énomone koyúho,
itea ako koati kutipeâti emó'u. [33] Itea enepone xâne kutipeâti yûho, koati exókovoti
kutípeamaka itúkeovo kaná'uti ne Itukó'oviti. [34] Vo'oku koati emo'u Itukó'oviti koyúho
neko páhoe, koane ako íyuhixa Itukó'oviti poréxea ne Sasá'iti Omíxone ovo'ó kó'iyea.
[35] Ako omótova okóvo Itukó'oviti ne Xe'éxa. Énomone poréxo éxea koêku ne uhá koeti
koekúti. [36] Hukinóvoti ngó'iyea: Koêkuti kutipoâti ne Xe'exa Itukó'oviti, anêko xokóyoke
ne inámati apéyeati ákotinemo hunókoku. Itea koêkuti kotiú'ikovoti ákoyea akáha'a
kutípea, ákomo naíxa ne inámati apéyeati ákotinemo hunókoku xoko Itukó'oviti. Koati
hoenáxovotine itúkeovo ipíhopononemo Itukó'oviti nê'e.

4

Tokôpo seno samarítana ne Jesus

[1] Yoko éxoane Jesus eyékoxeane evo farîzeu koêku ne ítuke itúkeovo énomone yupi-
hóvone íhikau koane áhiu ya Xuaum Mbátita. [2] (Itea haina Jesus ne ahíkexo xanéhiko.
Koati íhikauhiko ne ahíkexo.) [3] Énomone yaneko exoâne Jesus nê'e, ipúhikopeane Njúdeya,

ina aukópovo ya Ngalíleya. [4] Koeku káyukopeovo ya Ngalíleya, kónoko vekópeamaka
poké'exake evo samarítanu.
[5] Koeku vékea Jesus neko poké'e, simóne ya Síka, pítivokona evo samarítanu. Yoko ako
ahíka ne poké'e póneake Njáko ne xé'a, enepone Yûse, yaneko mekúke. [6] Énomonemaka
óvo íkoku Njáko. Momíne ne Jesus vo'oku yónea, ina ivatáko xe'ókuke ne ikokúti. Yoko
ye'éxotine itúmukea káxe yanekôyo.
[7] Yanê'e, kenó'okone sêno íhae ne pitivóko ikopónoti úne. Ina kixôa Jesus:
—Yokóseananu, peréxanu úne —kíxoane.
[8] Yoko áko'o neko íhikauhiko, pihó'iko pitivóko vanexóponoti nikokónoti.
[9] Ina kíxo Jesus neko seno samarítana:
—Iti jûdeu, na koeti yépeminonu úne, undi sêno íhae Samâriya? —kíxoane.
(Kó'inokeneye yûho, iyupáxovati neko yuhó'ixoati vo'oku púvea jûdeuhiko ne íhae
Samâriya.)
[10] Ina kixôa Jesus:
—Eneponi yexâ ne mani pónepike Itukó'oviti, epó'oxo itukóvotiye ra epemópiti úne,
mani itíne epemónu, koane mani mborexópeati ne úne porexópitimo inémapi.
[11] Ina kixôa sêno:
—Ako mbêritina heúkike ra úne, yoko koati upénoti ra ikokúti. Ná'ikopomo kíxeaye
peréxinoa ne úne kíxene, enepone poréxoti xâne inámapea? [12] Koati teyonéti neko
voxú'ikene Njáko porexó'oveati ra ikokúti. Énovane ra úne koánemaka xe'éxaxapa yoko
peyóxapa. Ití'ikopo koati teyonéti yaneko voxú'ikene motó'inovake peréxinu koati únati
úne yarâ'a?
[13] Ina yumopâ Jesus:
—Koêkuti enovâti ra úne ukeâti ra ikokúti, kóyeanemo épekopeako úne. [14] Itea enepone
enovâti ra úne mbôreu, koati eopâtimo kuteâti koeku xâne ákotinemo épekeaku úne,
vo'oku enepone mbóneake, porexoâti inámati apéyeati ákotinemo hunókoku. Kutí
koetimo uke úne vo'eroo vo'ero koyêti ákoti ítikeovoku ya xokóyoke —kíxoane.
[15] Ina kôe neko sêno:
—Peréxanaikopo ne úne kíxene maka hákone epékonu úne epó'oxo maka hákone
ngayuíxovo íngea úne.
[16] Ina kixôa Jesus:
—Ihéxikapanaikopo îme, ínamakamo yaukápapu yâye.
[17] —Ako îmam —koéne ne sêno yumopâ.
Ina kixopâmaka Jesus:
—Koati kaná'uteoxo ne yiûho ákoyea îme, [18] vo'oku singu koéne îme, ina keno'óko ne
hóyeno ovoti xikóyoke kó'oyene, hainámaka îme. Koati kaná'uteoxo ne yiûho.
[19] Ina kôe neko sêno:
—Kutí'inonu iti porófeta, páhoe Itukó'oviti koyúhoyea emó'u. [20] Yâye ya Samâriya
oúke ra kali mopôi yóno voxúnoekene iháyu'ikoponea Itukó'oviti, uti samarítanu. Kene
itínoe jûdeu, keyúhoanoe poéhayeane ya Njeruzálem yusíkea iháyu'ikoponea Itukó'oviti
ne xanéhiko.
[21] Ina kixôa Jesus:
—Senó, koati motovâti kitípi yunzó'inopi símeovone kaxéna ákoyeakunemo itúkapu
yâye oúkeke ra mopôi, simóya yâkonoye ya Njeruzálem yóno xanéhiko iháyu'ikoponea
Itukó'oviti, Ha'a ûti. [22] Itínoe samarítanu, ákonoe yexa ihéyu'iu. Kene ûti, uti jûdeu,
koati vexoâti vo'oku xapákuke ûti, uti jûdeu úkea ne Koitóvoti xâne. [23] Yé'exovone
káxe ápeyeakumo koati kaná'uti iháyu'ikeokono Ha'a ûti íhae vanúke, epó'oxo turíx-
ovone koeku kó'oyene. Enepone koati kaná'uti iháyu'ikeokono Itukó'oviti, konókoti
ikána'uxeokono koeku itúkeovo ya inámapotike isóneu xâne vekínoa. Yoko énomone-
maka kahá'ainoa Ha'a ûti íhae vanúke kíxeaneye ne xâne. [24] Enepone Itukó'oviti, ako mûyo,
koane ako inixoâti. Hukinóvoti kónokea itúkeovo ya inámapotike isóneu xâne iháyu'ikea,
ikaná'uxoati iháyu'ikea.
[25] Ina kixôa sêno:

—Énjoa kenó'okeamo ne Mésiya koéhatimaka Kristu, páhoe Itukó'oviti koíteovo xâne.
Enepo simané'e, kouhápu'ikinoveatimo uhá koêti —kíxoane.
26 —Undíne ne kíxene, undi yuhó'ixopiti —kíxoane Jesus.
27 Énomone yanê'e, apeké koépone neko íhikau Jesus. Iyúpaxovahiko vo'oku yúho'ixea
Jesus neko sêno. Itea ako épemea âha xokóyoke kutí'inoke yuhó'ixoati.
28 Kene ne sêno, kamoáne neko yuhó'inoa Jesus, kurí kixone pótena, ina kayukópovo ya
pitivóko. Urúkopovane ne pitivóko, ká'aye kíxovokoxoa ne ko'óvokutiya:
29 —Hingá, neíxapananoe ne hóyeno heu-heú kixoti koyúhoinonu ngoêku. Hainápe-
amea ne Mésiya? —kíxovokoxoane.
30 Úkeane ipuhíkea pitivóko neko êno xâne noixóponoti Jesus.
31 Yoko koeku káyukopeovoiko pitivókoke ne sêno, hara kixo Jesus ne íhikauhiko:
—Unaém, niké'evo.
32 Itea hara kíxovokoxoa Jesus:
—Anéye nikokónoti nînga ákoti yexâ itukóvotiye —kíxovokoxoane.
33 Kameáne íhikauhiko ne yûho, hara kixókoko:
—Ápenemea ominoâti nîka? —kixókokone.
34 Ina kixôa Jesus:
—Hara indúko nînga, indúkea âha ne Pahukónuti yara kúveu mêum, yoko ngoúsexea
ne itukéti pónenu indúkea. 35 Ká'aye kéyenoe yara símoku ûti kó'oyene, “Koaturu koé'iko
kohê âvoti, ínamo simâpu kaxena ítixovope ha'i nonéti” kéyenoe. Itea koati ngixópitinoe:
Neímexa ratíke. Enepone xanéhiko, aínovo kutí koeti kavâne óvoku ha'i nonéti usó
koyêtine ítixopinokono Itukó'oviti. 36 Enepone itixoâti, ápene êho ko'ítukeyea koeku
kó'oyene, koane ákomo évakapu ne ítixone vo'oku hanekónomo xoko Itukó'oviti. Yoko
ákomo hunókoku óvea xokóyoke. Hukinóvoti xané kíxeokoko elókeyea okóvo ne noâti
koánemaka ne itixoâti. 37 Koati kaná'uti ne kixonéti koêti: “Ápe noâti ina keno'óko
po'ínuhiko itixoâti” koêti. 38 Mbahúkopinoe ítixi upánini ako itúkapu itínoe nôa. Ápe
koati turixoâti ne itukéti, kene itínoe ihuínova ne ko'ítukeine —kíxovokoxoane Jesus neko
íhikau.
39 Êno samarítanu íhae neko pitivóko kutípoti Jesus vo'oku yûho neko sêno, enepo
etó'okoahiko heu-heú kíxea Jesus koyúhoinoa koêku. 40 Yaneko noíxoponeaku Jesus ne
samarítanuhiko, ítaikoa óveako xapákuke. Yane pí'a káxe ókoa Jesus xapákuke.
41 Enómaka po'ínuhiko xâne kutípoti Jesus kameáne yûho. 42 Hara koe yuhó'inoahiko
neko sêno:
—Haina vo'oku yemó'u kutípinoa ûti, itea koati vo'ókuke ne emo'u Jesus, kámonene ûti
xokóyoke, epó'oxo véxoaneoxo itúkeovo koati énomone ne Koitóvoti xanéhiko yara kúveu
mêum —kíxoanehiko.

Kounátikopa Jesus xe'éxa ne ko'itúkeinoti nâti

43 Evesékone neko pi'âti káxe ókea xapákuke, úkeane aukópovo ne Jesus ya Ngalíleya.
44 Kó'inokeneye, koati kuteâti neko yuho Jesus, vo'oku énomone koyuhôa koêku ne
porófeta koyúhoti emo'u Itukó'oviti, ákoyea teyoâti koatíke poké'exa. 45 Énomone yaneko
káyukopeovoku ne Jesus ya Ngalíleya, ivávakopa xanéhiko, vo'oku noíxeahiko uhá koeti
kixoku ítuke ya Njeruzálem ya kaxénake ayuíti, yónokumaka neko xanéhiko.
46 Úkeane kayukópovomaka ne Jesus yane kali pitivóko koéhati Kána ya Ngalíleya, xoko
óvoku sá'iri'okopea úne ya víyum yanekôyoke. Yoko ápe hóyenoya ko'itúkeinoti nâti.
Enepone hóyeno, ápe xé'a ka'aríneti ya Kafanâum. 47 Eyekóxoane neko hóyeno seópeane
Jesus ya Ngalíleya ukópea Njúdeya, pihóne opósikoponea. Inixóponoane, ina epemôa
xanépea motovâti koúnatikopinoa ne xé'a, vo'oku kahá'atine ivókeovo. 48 Ina kixôa Jesus:
—Enepo hákoti neixónoe hána'iti iyupánevoti índuke, hoénaxovope njunáko, ákomo
kalíhuina kitípinu —koéne.
49 Ina koe'íkomaka neko hóyeno:
—Yokóseananu, yaxénaponu kó'oyene tumúneke ivókeovo ne njé'a —kíxoane.
50 Ina kixôa Jesus:
—Yaúkapapu yóvokuke. Unátipone ne xi'íxa, ákomo ivákapu —kíxoane.

Koáne, pihópone neko hóyeno. Koati kutipoâti neko emó'uinoa Jesus. [51] Koeku pihópea
koane kenó'okea ahínoehiko yâkeneye okótumonexoponea. Tokopânehiko xenékuke,
éto'okoane unátipeane ne xé'a.
[52] Ina epemôa ókokune ôra yusíkopo neko xé'a.
Yane hara kíxoane ahínoehiko:
—Kiyakáxeke ya póhuti ôra etétukea ne otuko mûyo —koénehiko.
[53] Puyaa kixóponovane okóvo neko hóyeno itúkeovo énomone ne ôra koyúhoinoaku
Jesus unátipeane xé'a. Yane kutíponehiko Jesus ne hóyeno, koánemaka yêno, yoko uhá
koeti oveâti óvokuke.
[54] Yoko enepora iyupánevoti ítuke Jesus, hoénaxovope xunáko, pí'apene koeku seópea
ya Ngalíleya ukopeâti Njúdeya.

5

Koitóvo hóyeno ákoti yána ne Jesus

[1] Ikénepoke neko koekúti, simóvone kaxena áyui jûdeu ya hó'eke. Úkeane pího ne Jesus
ya Njeruzálem. [2] Yoko ápe kali tángiya iháxoneti Mbétesda ya emó'uke jûdeu. Xe'ókuke pa-
hapéti iháxoneti Vekoku Su'ûso óvo neko tángi. Yoko ápe singu koeti kálihunoe ngárpaum
xe'ókuke neko tángi. [3] Énomone óvoheixo êno xâne ka'aríneti. Ápe komítitiya, koane
mohéveu, koane isayú'ixovoti ákoti ehevákapu mûyo. ([4] Aínovo kuxoíxoti ovóxokeovo
neko úne. Vo'oku ápe evésekeaku ánju, ovoxe Itukó'oviti ukeâti vanúke, ovoxókoati neko
úne. Yoko koêkuti inuxó koeti kûrino'ekeova ne tángi koeku ovóxokeovo ne úne, énomone
itovô ya aríne, koêkuti kó'iyeovoku arinéti yuvâti.) [5] Xapákuke neko ka'aríneti, ápe hóyeno
tiríntai oitu koetíne xoénae ká'arine. [6] Noixoâne Jesus ya xoko tunúkuheixovoku, hara
kíxoa:
—Kehá'a ítivoa ne yaríne? —kíxoane.
Yoko éxoane mekú'iyeane ká'arine. [7] Ina yumopâ ne ka'aríneti:
—Unaém, akó'oti ipíhonuti úneke enepo ovoxókovo ne úne. Koeku ngahá'ayea
ûrungeova, ápe inuxó koeti ûrukeovo ya undíke.
[8] Ina kixôa Jesus:
—Yexépukapa, viyápa ne peúke, yenápa —kíxoane.
[9] Koati énomone yanê'e, itóvone neko hóyeno. Yane veyópone poúke, yonópone. Yoko
sâputu yanekôyo, káxe koati sasá'itino jûdeuhiko. [10] Hukinóvoti ápeyea tutíhiko jûdeu
kixoâti neko hóyeno unatípotine:
—Sâputu rakéne. Mani ákoti yusîka keínopi ra peúke kó'oyene.
[11] Ina yumopâ neko hóyeno:
—Itea pahukónu enjépukopea ne koitóvonuti koane veyómbea mboúke yoko yonómbea.
[12] Ina kixopâmaka tutíhiko jûdeu:
—Kutí'ikopo itukóvoye neko pahukópiti kíxineye? —kíxoanehiko.
[13] Itea eneponeko hóyeno unatípotine, ako éxa itukóvotiye neko koitóvati vo'ókuke neko
êno xanéya, yoko kûrivokoxopovane Jesus neko xanéhiko.
[14] Avo áxu'ikene, tokópopanemaka Jesus neko hóyeno yane hána'iti imokóvokuti, ina
kixôa:
—Koati itévotine. Hákone pehukóvo mará'inamo yuvápapi arinéti yupihóvoti
váherexea yane inúxoti yuvópiti —kíxoane.
[15] Úkeane aukópovo neko hóyeno xoko tutíhiko jûdeu, etó'okoponoati itúkeovo Jesus
koitóva. [16] Yane turíxovone okópea Jesus neko tutíyehiko, vo'oku ápeyea po'ínuhiko ítuke
Jesus kuteâti, koúseumaka ya sâputu. [17] Ina kixôa Jesus neko tutíhiko jûdeu:
—Anéye ko'ítukeyea ne Nzá'a tukú koeti kó'oyene, ngoánemaka —kíxovokoxoane.
[18] Vo'ókuke neko yuho Jesus, inamá'axo oposíkoa tutíhiko jûdeu koépekea. Vo'oku haina
pohúneti itúkoti itukéti, kuteâti koíteovo xâne ya sâputu, itea vo'ókukemaka koyúhoyea
itúkeovo Itukó'oviti itúko há'a. Yoko koati “Itûkovoti kuteátine Itukó'oviti nê'e” koêti
isóneunoa tutíhiko jûdeu.

Úkeaku ne xunako Jesus

19 Ina kixovókoxoa Jesus neko xanéhiko:

—Koati emo'úti ra yunzó'inopinoe, ivévaka: Ako ápahuina koekúti índone indúkea ya
njunákoke. Poéhane noínjone itúkea Nzá'a, ene indúko. Kuteâti kixoku itúkeovo ne Nzá'a,
énomonemaka indúko. 20 Éxokonoa Nzá'a uhá koeti koêku ne ítuke vo'oku ákoyea omó-
tovonu okóvo, undi Xe'éxa. Epó'oxo exókonutimo po'ínuhiko koekúti índukeikomo koâti
hána'iti yane pihotíne índuke, kutí'inoke hána'itimo iyípaxivoa. 21 Kuteâti kíxoaku Nzá'a
kóyukopea ivokóvoti porexoâti inámapea, kúteanemakamo ngíxoaku ingó'inamakopea
koêkuti xâne ânja ngíxeaneye. 22 Hainamo Nzá'a exókopa yonópokumo ne xanéhiko, itea
undímo exókopa yonópokumo, 23 maka teyánune uhá koeti xâne kuteâti kixoku téyeahiko
Nzá'a. Enepone ákoti teyânu, ákomaka teya Nzá'a, enepone Pahukónuti yâyeke.

24 —Koati emo'úti ra yunzó'inopinoe, ivévaka: Koêkuti kamoâti ra emó'um epó'oxo
kutipoâti ne Pahukónuti yara kúveu mêum, ápene xokóyoke ne apéyeati ákotinemo
hunókoku. Ákomo ipíhapanakana. Ipúhikopeane xêne yonópoti ipihóponovokutike.
Koati vekopâti ne xêne yonópoti xoko inámapoti apéyeati ákotinemo hunókoku.

25 —Koati emo'úti ra yunzó'inopinoe, ivévaka: Yé'exovone ne káxe kámeakumo emó'um
ne xanéhiko kutí koeti ivokóvoti, enepohikone evókovoti ya váherevoko, yoko turíxovone
yara koeku kó'oyene. Koêkuti mihe'ókinoati kêno ne emó'um, undi Xe'exa Itukó'oviti,
apêtimo inámati apéyeati xokóyoke ákotinemo hunókoku. 26 Kuteâti itúkeovo xoko Nzá'a
úkea inámapoti apéyeati ákotinemo hunókoku, poréxonoa Nzá'a itúkeovo njokóyoke-
maka úkea nê'e, undi Xe'éxa. 27 Poréxonumaka énjokopeamo yonópoku ne xanéhiko
hunókokuke ra mêum, vo'oku undíne ne íhae vanúke ikútipasikoponovoti xâne.

28 —Hákonoe iyipáxova râ'a, vo'oku harakénemo káxe kámeakumo emó'um ne uhá koeti
ivokóvotine xoko ekóxopokonoku, yoko exepúhikopotinemo kamáne. 29 Enepohikone
únati kixoku itúkeovo, exepúhikopinotimo yonópea xoko Itukó'oviti. Kene ne váherehiko
kixoku itúkeovo, exepúhikopinotimo yonópea ipihóponovokutike.

30 Ina koe'íkomaka ne Jesus:

—Ako ápahuina koekúti índone indúkea ya njunákoke. Enepo enjákapane yonópokumo
ne xanéhiko, hane nzóko kuteâti ngámone xoko Nzá'a. Énomone kutí'ino koati ponóvoti
ne ngíxoakumo enepo enjákapane yonópokumo ne xanéhiko, vo'oku ako ambásika
indúkea ânja, itea ahá'inonu Itukó'oviti, enepone Pahukónuti yara kúveu mêum, ene
indúko.

31 —Eneponi itukápuxo póhutine ûndi ixomo koyuhópovo itúkeovoxo ne kaná'uti Xe'exa
Itukó'oviti, ákoni okónoko kutípeokono ne yûnzo. 32 Itea ápe po'i koyuhónuti indúkeova,
yoko énjoa itúkeovo koati kaná'uti ne yûho vo'ónguke. 33 Pehúkonoe epemó'ikoponoti
Xuaum Mbátita, yoko koati koyuhó'inopeati ngoêku kaná'uyeoxo indúkeova. 34 Ako
ongónoko xâne koyúhoti indúkeovo kaná'uti itea ngoyúhoinopeakenoe ra koekúti,
ngaha'aînopiti itíkivonoe ngoítovone.

35 —Kuteâti koeku ihúveti lámpada koúhapu'ikea, énomone koéneye ne Xuaum Mbátita.
Epó'oxo ápe ye'aa koeti káxe usó kéyeyiku keúhepekivo yane uhapú'iti omínoke xâne.
36 Itea anéye koekúti koyuhónuti, hána'iti yane koyúhoyeonuke Xuâum. Énomone ra
itukéti pónenu Nzá'a indúkea. Enepora koekútihiko índuke, énomonemaka koyuhónu
pahúkeonu yâyeke ne Itukó'oviti Nzá'a. 37 Koati Nzá'a koyuhónu indúkeovo kaná'uti
páhoe, itea ako kémiku emó'u nê'e. Ákomaka neíxiku, 38 epó'oxo áko'omaka ne emó'u
xikóyokenoe vo'oku ákoyea yakútiponu, undi páhoe. 39 Koati ihíkexovatinoe ne yu-
toéti emó'uke Itukó'oviti pe'okoâti itéponimo ne apéyeati ákotinemo hunókoku xoko
Itukó'oviti vo'ókuke. Yoko ainovó koe ûndi koyúho neko yutoéti. 40 Itea kóyeane
ákoyea yakáha'a kitípinu, undi mani kutí'inoke apêti xikóyokenoe ne inámapoti apéyeati
ákotinemo hunókoku.

41 —Haina ngahá'ati ihayú'ikonuti xapa xâne yara kúveu mêum ngixínopikeneye. 42 Kene
pó'iti iséneu, vo'oku énjoa áko'oyea xikóyokenoe ne hána'iti ákoyea omótovovi okóvo
Itukó'oviti. 43 Iháke Nzá'a nzímea, itea ákonoe yakútiponu. Enepo kena'áka po'i xâne

ákoti itukapu páhoe Nzá'a, itukapu isóneupinovo hóko, énomoneoxomo kitípo. 44 Na
kixoâtiye kitípinu? Koáhati itínoe oposíkoti itúkeovo kapáyasokone xanéhiko yara poké'e
ya koêkuni yopósi'ixi itíkivo kapáyasokone ne kaná'uti Itukó'oviti ákoti po'i kuteâti.
45 Hako kalihú'ina ápeyea iséneuke ngoyúhoyeamo nonékuke Nzá'a ákoyea aúnati ne ítike.
Koati Muîse koyuhópinoemo nonékuke, enepone kivóvone. 46 Vo'oku eneponi akaná'uxo
kitípinoe Muîse, manímaka kitipónuti. Koáhati ûndi koyúho nê'e. 47 Itea koeku ákoyea
yakútipoa yútoe nekôyo, ná'ikopomo kíxeaye kitípi yûnzo? —kíxovokoxoane Jesus.

6

Kohiyákoa Jesus nîka neko êno xâne
Mt 14.13-21; Mk 6.30-44; Lk 9.10-17

1 Ikénepoke, ina taru'úxopamaka evo Jesus neko mar-na Ngalíleya, iháxonetimaka mar-
na Tibêriyade. 2 Yupíhova êno xâne hokó'ixoati, vo'oku noíxea ne hána'itihiko iyupánevoti
ítuke koitóvo ka'arínetihiko. 3 Ina pího ne Jesus oúke kali mopôi, ivâtakoane. Íhikauhiko
xáne. 4 Yoko yé'exovone kaxena Páskoa, áyui jûdeuhiko hó'eke. 5 Ina noiméxo ne Jesus,
yane noíxone êno xâne keno'ókinoati. Ina kíxo Filípi:
—Námeamo vanéxea uti pâum, mani nîka ra êno xâne?
6 Itea hixópoti Filípi kó'inokeneye yûho, vo'oku éxoane Jesus kíxoakumo. 7 Ina yumopâ
Filípi:
—Mani konókoti uti ênoti tiûketi kuteâti pi'âti séndu pe'u tiûketi, itea kóyeaneni ákoyea
víta'uxa —kíxoane.
8 Apé koene yuho po'i íhikau Jesus koéhati Ándere, po'inu Símaum Pêturu. Hara kôe:
9 —Anêko hóyeno kalivôno apêti singu koeti paúna, ítuke sévada, yoko pi'âti kálihunoe
hôe. Itea kutimo itópono nonékuke ra êno xâne?
10 Ina kixoáhiko Jesus:
—Pehúkaikopo ivátahikea ne xâne.
Yoko ápe uhé'ekoti kálihunoe ngaráma yane ivátahikoku. Kalíhanini itóponea singu
koeti mili hóyeno neko êno xâne.
11 Yane véyoane Jesus ne pâum. Uke'éxone íkoro'ixeovo xoko Itukó'oviti vo'ókuke, ina
pahukôa pôrekexeovo ne xanéhiko. Kúteanemaka kíxoaku ne hôe. Yane ítoponovohiko
neko xâne, koêkuti yé'akeye âha níkea. 12 Imatáxovonehiko, ina kixôa Jesus ne íhikauhiko:
—Ítixepa ne itátanehiko, hâxa ra nikokónoti, mará'inamo évakapu —kíxoanehiko.
13 Ina itixópahiko neko itátane, kopúhikopoikomaka nduse koeti sésta, hâxa neko
nikotíhiko ukeâti neko singu koeti kali pâum ítuke sévada.
14 Enepohikoneko noixoâti ne hána'iti iyupánevoti ítuke Jesus, hara koéhiko:
—Koati énomone porófeta kúxone ûti símeamo yara kúveu mêum râ'a —koénehiko.
15 Yoko éxeane Jesus isóneuhiko, kahá'ayea matitipenó kixópeahiko omópea,
kaha'âtihiko itúkea natína. Itea Jesus, ako akahá'a. Yane pohú koéne káyukopeovo
oúke neko mopôi.

Koeku Jesus yóno inúkuke úne
Mt 14.22-33; Mk 6.45-52

16 Yaneko hahaméne, píhohikopo neko íhikau Jesus xe'ókuke ne mar. 17 Ivú'ixopohiko
vatéke yonópotihiko poixô'oke, íyeukepo pítivokona Kafanâum. Yoko yotíxone, avo
seápa Jesus xapákuke. 18 Yane turíxovone ovóxokeovo ne úne vo'oku xúnati ihunóvoti.
19 Itoné'e vatékexeahiko kuteâti singu koetímea, áko'o sei koetímea kílomituru, apé koéne
noíxonehiko inúkuke úne yoneâti íyeuke vatékena. Yane yupihovó koene píkeahiko. Yoko
koati Jesus noíxohiko. 20 Ina kixovókoxoa Jesus:
—Hákonoe píke, undíneye —kíxovokoxoane.
21 Yane úhepepone isóneuhiko koeku ûrukeova Jesus kúveuke vatéke. Énomone yanê'e,
hú koéne símea xoko yónokuhiko.

Íhokovo kuteâti koeku nikokónoti ne Jesus

22 Yaneko po'ípone káxe, enepohikoneko xâne irikóvoti poixô'oke mar, ivávakoa ákoyea
axénapoa Jesus neko íhikauhiko yaneko ivú'e. Ivávakoamaka ákoyea po'inu ivú'eti ivú'epo

Jesus. [23] Yanê'e, sîmo po'ínuhiko vatéke ukeâti pítivokona Tibêriyade. Enepone símoku,
ako ahíka neko óvoheixoku níkeahiko pâum ike íkoro'ixinevo Jesus xoko Itukó'oviti.
[24] Noixôa xanéhiko áko'oyea Jesus-ya koane íhikauhiko, yane ivu'í kíxoanehiko neko vatéke
simôti, pihotínehiko ya Kafanâum oposíkoponoti Jesus.

[25] Itopónoane ya poixô'oke mar, hara kíxoahiko:

—Ihikaxotí, ná'aye símí yâyeke?

[26] Ina kixovókoxoa Jesus:

—Koati emo'úti ra yunzó'inopinoe, ivévaka: Haina vo'ókuke ne iyupánevoti neíxo-
nenoe indúkea yopósikinonu, itea koati vo'ókuke ne nikokónoti nîke koimátaxopitinoe.
[27] Hako itukovo nikokónoti ákoti oríko uké'eyea kéxuna'ixinovo, itea hane kéxuna'ixinapu
nikokónoti ákoti auké'e, enepone omínoti xâne inámati apéyeati ákotinemo hunókoku.
Yoko énomone ne nikokónoti mbónepikenoe, undi íhae vanúke ikútipasikoponovoti xâne.
Anéye ítukeinonuke Itukó'oviti Nzá'a, exókoti xâne indúkeova ne ngixínopike —kíxoane
Jesus.

[28] Ina kixôa xanéhiko:

—Kutí'ikopo kónoko vitúkea motovâti vitúkea ahá'inovi Itukó'oviti?

[29] Ina yumopâ Jesus:

—Hara ahá'inopi Itukó'oviti kitípinu, undi páhoe.

[30] Ina kixopâmaka xanéhiko:

—Namo kó'eye iyupánevoti ítike, hoénaxovope xináko, motovâti noíxea ûti koane
kutípeopi ûti? Kutí'ikopomo itíkoiko? [31] Yanekôyo, níkoa voxúnoekene neko mána
yaneko mêum ákoti apêti, kuteâti koêku ne yutoéti ya emó'uke Itukó'oviti, enepone koêti:
"Porexo xanéhiko nikokónoti ukeâti vanúke" koêti.

[32] Ina yumopâ Jesus:

—Koati emo'úti ra yunzó'inopinoe, ivévaka: Haina Muîse porexópeanoe ne nikokónoti
íhae vanúke, itea enepone koati kaná'uti nikokónoti ukeâti vanúke, Nzá'a porexópea-
noe. [33] Vo'oku enepone nikokónoti poréxopike Itukó'oviti, énomone ra ukeâti vanúke
iko'ínamakopoti xâne yara kúveu mêum.

[34] Ina kixôa xanéhiko:

—Unaém, peréxaveakopo uhá koeti káxe ne nikokónoti kíxene.

[35] Ina kixovókoxopamaka Jesus:

—Undíne itukóvo ne nikokónoti poréxoti xâne yara kúveu mêum inámapea. Enepone
simôti njokóyoke, kutí ngixoâtimo kuteâti xâne itopónovoti níkea ákotinemo épekeaku
hímakati. Koane kutí koetimo xâne itopónovoti énoyeovo úne ákotinemo épekeaku úne.
[36] Itea ngoyúhoinopeanenoe ákoyea yakútiponu upánini neíxonu. [37] Uhá koeti koêkuti xâne
pónenu Nzá'a kutípeonu, énomonemo simonû. Yoko enepone xâne simónuti, ákomo
kalíhuina nguríkea. [38] Vanúke úngea. Haina nzimínoti indúkea ânja, itea nzimínoti in-
dúkea ahá'inonu ne Pahukónuti yara kúveu mêum. [39] Yoko hara ahá'inonu ne Pahukónuti
yâyeke ákoyea ápahuina évoem xapákuke ne uhá koeti xâne poréxonuke kutípeonu. Yoko
ngoexépukopatihikomo enepo simapúne hunókoku ra mêum. [40] Vo'oku koati ahá'inoahiko
Nzá'a ápeinoa inámati apéyeati ákotinemo hunókoku ne uhá koeti noixónuti koane
kutipónuti, undi Xe'éxa. Yoko ngoexépukopatihikomo simapúne hunókoku ra mêum —
kíxovokoxoane Jesus.

Turixóvone poé'ainoa isóneu jûdeuhiko ne Jesus

[41] Yane kapáhakinova jûdeuhiko ne Jesus vo'ókuke neko yûho itúkeovo nikokónoti ukeâti
vanúke. [42] Hara kixókokohiko vo'ókuke:

—Eneporâ'a, hainá'ikopo Jesus xé'a Yûse? Hainá'ikopomaka véxone ne há'a yoko êno?
Ná'ikopo koeti koyúhoino kó'oyene itúkeovo ukeâti vanúke? —kixókokohiko.

[43] Ina kixovókoxoa Jesus:

—Hákonoe kepahákinova ra yûnzo. [44] Ako ápahuina xâne motovâti símeonu enepo
hákotimo itukovo ísimonuke Nzá'a, enepone Pahukónuti yâye, epó'oxo ngoexépukopati-
hikomo simapúne hunókoku ra mêum. [45] Hara kôe ne yútoe porófeta koyúhoti emo'u
Itukó'oviti mekúke: "Ihíkaxotimo heú koeti xâne ne Itukó'oviti" kôe. Hukinóvoti itúkeovo

simónuti ne uhá koeti xâne poréxonuke Nzá'a kámea koane éxea koêku ne ihíkauvoti
íhae xokóyoke. 46 Ako xâne noixoâti ne Nzá'a. Poéhane ûndi noixôa, undi íhae xokóyoke.
47 Koati emo'úti ra yunzó'inopinoe, ivévaka: Enepone kutipónuti, ápeinoane ne inámati
apéyeati ákotinemo hunókoku. 48 Undíne itukóvo ne nikokónoti poréxoti xâne yara
kúveu mêum inámapea. 49 Enepone yoxúnoekene, níkoa neko mána yane mêum ákoti
apêti, itea kóyeane ívohikeovo. 50 Kene ne nikokónoti ngixínopikenoe, énomone ne
evesékeati vanúke porexoâti ne uhá koeti xâne nikoâti ákoyea uké'exa pevóti. 51 Undíne
itukóvo ne nikokónoti evesékeati vanúke poréxoti xâne inámapea. Koêkuti nikoâti,
apêtimo inámati apéyeati xokóyoke ákotinemo hunókoku. Yoko enepora nikokónoti
mboréxoake ne xanéhiko yara kúveu mêum motovâti ingó'inamakopea, énomone ra
mûyom —kíxovokoxoane Jesus.

52 Koati okopókokoti isóneunoa jûdeuhikoya. Hara kixókoko:

—Namo kíxoaye níkaxeovi nau mûyo ra hóyeno?

53 Ina kixovókoxoa Jesus:

—Koati emo'úti ra yunzó'inopinoe, ivévaka: Enepomo hákoti kutí kixêa nikokónoti
ra mûyom, koane hákoti kutí kixêa ekâti ra indína, undi íhae vanúke ikútipasiko-
ponovoti xâne, áko'omo xikóyokenoe ne inámati apéyeati ákotinemo hunókoku. 54 Itea
koêkuti kutí kixoâti nikokónoti ra nau mûyom, koane koêkuti kutí kixoâti ekâti ra
indína, énomonemo apê ya xokóyoke ne inámati apéyeati ákotinemo hunókoku, koane
ngoexépukopatimo enepo simapúne hunókoku ra mêum. 55 Vo'oku kuteâti koeku
koati únati nikokónoti yoko ekâti, énomonemaka koéneye ra mûyom yoko indína.
56 Koêkuti xâne kutí kixoâti nikokónoti ra mûyom, koane koêkuti kutí kixoâti ekâti ra
indína, inámapotike apéyeati ukeâti ya njokóyoke óvoheixo, yoko anêngomaka xokóyoke.
57 Kuteâti koeku itúkeovo úkeaku uhá koeti apéyeati ne Nzá'a, enepone Pahukónuti
yâyeke, epó'oxo kuteâtimaka ínzuinovo xunako Nzá'a ya uhá koeti ngixoku indúkeovo,
énomonemakamo ngoéneye indúkeovomo ukínoaku ne inámati apéyeati ákotinemo
hunókoku ítuke ne xâne kutí kixónuti nikokónoti. 58 Anéye ra nikokónoti evesékeati
vanúke. Yoko yupíhova ákoyea malíke'eka neko nikokónoti, nika yoxúnoekene. Vo'oku
enepohikonê'e, níkoa yanekôyoke, itea kóyeane ívohikeovo. Itea koêkuti xâne nikoâti ra
nikokónoti ngixínopikenoe, apeínoatimo apéyeati ákotinemo hunókoku xoko Itukó'oviti
—kíxovokoxoane Jesus.

59 Yoko sinâgogake, enepone íhikaxovoku hó'e jûdeu, óvoheixo ne Jesus ya Kafanâum
ixómoti ihíkaxo enepo koyuhôa ra koekútihiko.

Poe'aînoa isóneu xanéhiko ne yuho Jesus

60 Kamoánehiko neko yûho Jesus, êno xâne xapákuke neko hokoâti koêti:

—Tiú'iti emo'úti yûho râ'a. Kutí'ikopomo itôa kámokenoyea? —kíxoanehiko.

61 Yoko exó kíxeane Jesus isóneuhiko ákoti koyuhó'inoati. Éxoa kapáhakinova neko
yuhómeku. Hukinóvoti kíxeahiko:

—Koati poe'aînoati iséneu ne yunzómeku, haîna? 62 Ná'ikopomeamo kó'eye iséne-
unonu, undi íhae vanúke ikútipasikoponovoti xâne, enepo neixánu aúngopeovo xoko
úngeaku, enepone óvonzeixoku inúxotike? 63 Koati isoneûtike véko inámapea ne xâne,
kene haina nautíke ngíxo. Enepora yunzó'inopinoe, énomone iko'ínamakopo xâne,
porexoâtimaka inámapoti apéyeati ákotinemo hunókoku. 64 Itea kóyeane ápeyea ákoti
akutíponu xepákukenoe —kíxovokoxoane Jesus.

Yoko éxoane Jesus ukeâti inâ apê hokoâti, itukóvotiye ne ákoti akutípoa xapákuke
neko xâne, koane itukóvotiye ne itûkoheovoti koeku hókea, enepone kurikoâtikomo xoko
xanéhiko puvâti. 65 Ina kixovókoxopamaka Jesus:

—Énomone ngixínopikenoemeku ákoyea ápahuina simónuti, enepo hákoti itukovo
Nzá'a porexôa símeonu —kíxovokoxoane.

66 Vo'ókuke neko yuho Jesus, êno xâne xapákuke neko hokoâti kurikópati hókea. Ákone
axénaheixahiko. 67 Ina kixovókoxoa Jesus neko nduse koeti íhikau:

—Kene itínoe, kehá'amaka kiríki hékinu?

[68] Ina yumopâ Simaum Pêturu:
—Unaém, kutí'ikoponi hakápa ûti? Poéhane xikóyoke kámea uti emo'úti poréxoti xâne
inámati apéyeati ákotinemo hunókoku. [69] Kutípopi ûti, epó'oxo véxoa itúkeovo îti ne
Sasá'iti Páhoenovi Itukó'oviti —kíxoane.
[70] Ina kixovókoxoa Jesus:
—Koáhati ûndi noivókoxopinoe, itínoe nduse koêti, itea kóyeane ápeyea póhuti
xepákukenoe koati ovoxe Ndeâpu —kíxovokoxoane Jesus.
[71] Yoko Njûda kíxo, enepone xé'a Simaum Iskarióti, vo'oku énomone itukóvo neko
kuríkotimo Jesus xoko xanéhiko puvâti. Yoko koatímaka po'ínu íhikau Jesus nê'e xapákuke
neko nduse koêti.

7

Muhíkinova ámeno ne Jesus, ako akútipoa itúkeovo páhoe Itukó'oviti

[1] Ikénepoke ra koekútihiko, ehákoa Jesus ne pitivókohiko ya Ngalíleya. Opósikoa
ákoyeane píhaheixa ya Njúdeya, vo'oku ápeyea tutíhiko jûdeu oposí'ixoati kíxoaku
koépekea. [2] Yoko ákone ahíkapu kaxena áyui jûdeu ya hó'eke iháxoneti áyui Tabenákulu.
[3] Ina kíxo Jesus ne ámeno:
—Hákone yovóheixo yâyeke. Pîhe ya Njúdeya motovâti noíxeamaka ítikevo ne hokópi-
tiya. [4] Vo'oku enepone kahá'ati ipúhikea îha xapákuke xâne, ako yusíka he'onó kíxea
ko'ítukeyea. Koeku itíki itukéti kuteâti ne ítike, yéxakapu uhá koeti xanéhiko —koénehiko.
[5] Muhíkinova neko ámeno Jesus, ako akútipoa itúkeovo ukeâti xoko Itukó'oviti. [6] Ina
kixoáhiko Jesus:
—Avo simápu kaxena mbíhea. Kene itínoe, koêkuti kehá'ayiku píhi, motóva píhi. [7] Ako
omótova púveopinoe ne xanéhiko yara kúveu mêum. Kene ûndi, puvónuhiko vo'oku
ngaúhapu'ikinoa váherevoko. [8] Pihénenoe ayuítike, itea avo mbîha vo'oku avo simápu
kaxena mbíhea —kíxoanehiko Jesus.
[9] Koyuhoâne Jesus nê'e, ôvaikone ya Ngalíleya.

Pihoné'e Jesus xapa áyui jûdeu iháxoneti Tabenákulu

[10] Ikénepoke píhine ne ámeno Jesus ayuítike, pihónemaka ne Jesus. Mayane he'onó koeti
píhea puvâti noíxeokono. [11] Yoko oposí'ixotine Jesus ne tutíhiko jûdeu apêti ayuítike.
—Námea nê'e? —kixókokohiko.
[12] Ako tôpi koeku yûho neko êno xâne vo'ókuke. Hara kôe po'ínuhiko:
—Itípakovoti ne hóyeno.
Itea hara kôe po'ínuhiko:
—Áko'o, koati aupú'ikoti xanéhiko nê'e —koéhiko.
[13] Itea he'ono'ú koeti koyúhoyeahiko vo'oku píkea tutíhiko jûdeu.
[14] Yoko simotíne kûku ne ayuíti, enepone póhuti sêmana yónoku. Yane pihóne ne Jesus
íhikaxea ya témpulu, enepone hána'iti imokóvokuti. [15] Iyúpaxova tutíhiko jûdeu. Hara koe
yûho vo'ókuke:
—Enepora hóyeno, ako íhikauvo. Ná'ikopo kíxoaye éxea uhá koêti ra koekúti?
[16] Ina kixovókoxoa Jesus:
—Enepora ihíkauvoti ínzikaxone, haina ukeâti ya njokóyoke. Koati ukeâti xokóyoke
ne Pahukónuti ngoyúhoyea emó'u. [17] Enepone kahá'ati itúkea aha Itukó'oviti, exoâtimo
koêku ra ihíkauvoti itúkeovo koati ukeâti ya xokóyoke, áko'o itúkeovo njokóyoke úkea.
[18] —Enepone xâne koyúhoti isoneú kíxone, koati oposí'ixoti iháyu'ikeokono, itea
enepone oposíkoti iháyu'ikea ne pahukoâti, énomone kana'û yûho, koane ako semékekexa
yûho nê'e. [19] Koati Muîse porexópeanoe ra Ponóvoti Kixovókuti, haîna? Itea ako ápahuina
xâne xepákuke itukoâti. Na koeti yopósikino képekinu? —kíxovokoxoane.
[20] Ina yumopâ xanéhiko:
—Koatímea urúkovopiti ndémoniu koesáyu'ixoti iséneu, ikítixinake apêti kahá'ati
koépekeopi —kíxoanehiko.
[21] Ina kixovókoxoa Jesus:

—Poéha iyupánevoti índuke, yane heú kénoe iyípaxivoa. [22] Koeku itúkeovo páhoenopi-
noe yútoe Muîse sirkunsidá kíxi hóyeno kalivôno, muhíkova itukovo ya sâputu iríkeovo
kónokea sirkunsidá kíxi, kóyeane itíkinoe. Yoko haina ukeâti xoko Muîse nê'e, itea koati
ukeâti xoko voxúnoekene, enepone turi viyénoxapa. [23] Koeku sirkunsidá kíxi kalivôno ya
sâputu motovâti koúsokeovo neko páhoenopi Muîse itíki, ná'ikopo koeti ímeikinovonu
koeku ngoíteovo hóyeno ya sâputu, mborexoâti heú kó'iyea unátipea ákotine yuvâti?
[24] Hako keyuhôa itúkeovo pahukóvoti ne ínixene itúkeovo ákoti aunáti, hákoti yexôa koêku.
Konókoti yopósiki póneovoxo iséneunoa inúxotike tumúneke keyúhoyi —kíxovokoxoane
Jesus.

Ako tôpi kó'inoaku isóneu jûdeuhiko ne Jesus

[25] Yane ápe íhaehiko Njeruzálem koêti:

—Haina énomone opósiuti koépekeokono râ'a? [26] Yokómoma, koati anéyetine xapákuke
xanéhiko yoko ákone saya'íkoati. Hainámea kutipoâtine inuxínovitihiko itúkeova ne
Mésiya, enepone páhoe Itukó'oviti koíteovo xâne? [27] Itea koati vexoâti úkeaku râ'a.
Enepomo síma ne Mésiya, ákomo exeâti úkeaku —kixókokonehiko.

[28] Koeku íhikaxea Jesus yane témpulu, kóhonoko emó'u kó'iyea:

—Ikítixatinoe yexónuti koane yexoâtimaka ne úngeaku? Haina nzimínoti indúkoponea
ânja, itea enepone Pahukónuti nzímea, koati kaná'uti nê'e yoko ákonoe yéxa. [29] Poéhane
ûndi exôa, vo'oku itúkeovo úngeakune xokóyoke, yoko énomonemaka pahukónu nzímea
—kíxovokoxoane Jesus.

[30] Yanê'e, mani ika'ákoti Jesus ne tutíhiko jûdeu, itea ako kíxoakuhiko vo'oku âvoyea
simápu kaxena namúkeokono ne Jesus. [31] Itea kóyeane enó'iyea kutípoti Jesus xapákuke
neko ênо opoíkovoti xâne kamokénoati. Hara koe yuhóhiko vo'ókuke:

—Enepo simané'e ne Mésiya, enepone iyupánevoti ítukemo, anu'úkoatiperameamo
xunáko ítuke ra hóyeno? Koati énomone nê'e —koéhiko.

Pahukókono ika'ákoponoti Jesus

[32] Kameáne farîzeuhiko kixoku koeku yûho ne xanéhiko vo'oku Jesus, ina pahukôa neko
koyónotihiko hána'iti imokóvokuti ikâ'akoponea Jesus. Yoko kaha'iné kixómaka farîzeu
ne tutíhiko sasedóti inuxínoti jûdeu hó'eke pahúkea neko ika'ákoponoti Jesus.

[33] Ina kôe ne Jesus:

—Ákonemo ánju'ikene xepákukenoe, yane mbihópotinemo xokóyoke ne Pahukónuti
yâye yara kúveu mêum. [34] Yoposíkonutinoemo, itea ákonemo ínixepananu. Koáne, ako
omótova yéni xoko yonómboku.

[35] Ina kixokóko ne tutíhiko jûdeu:

—Ná'ikopomeamo yonópo râ'a ákoinokenemo vínixapana? Yonópotiperameamo
xapákuke viyénoxapa kurivókoxopovoti xâne po'íkehiko poké'e motovâti íhikaxeamaka
xâne ákoti itukapu viyéno jûdeu? [36] Kutí'oxomea kíxo enepo koyuhómeku: “Yoposíkonuti-
noemo, itea ákomo ínixepananu” koáne “Ako omótova yéni xoko yonómboku” koeméku?
—kixókokonehiko.

Íhokova Jesus ne uke úne vo'eroo vo'ero koyêti

[37] Yaneko káxe hunókoku ne ayuíti, enepone koati teyonéti káxe, xe'ó koéne ne Jesus
kóhonokea emó'u koyúhoyea xapa xâne. Hara kíxovokoxoa:

—Enepone xâne eopâti kuteâti eópone ne épeu úne, kená'akapane njokóyoke maka
ítapanapune yane mbóneakemo, kuteâti koeku xâne itopónovoti ya úne. [38] Koêkuti
kutipónuti, haramo koéneye xokóyoke ne mbóneake porexoâti inámapea, koati êno
hunôti úne ákoti áka, kuteâtimaka koyúhoyeovo emó'uke Itukó'oviti —kíxovokoxoane.

[39] Yoko koati koyuhó'iyeati Jesus koêku ne Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti, námoemo ne
kutípotihiko Jesus. Vo'oku avo pahúkakana nê'e ya koeku âvoyea pihápa vanúke ne Jesus,
koeku âvoyea itúkapumaka hána'iti ihayú'iutiya.

[40] Xapákuke neko êno xâne kamokénoyeati emó'u, ápehiko koêti:

—Koati énomone porófeta kúxone ûti símeamo râ'a.

41 Ina koehíkomaka po'ínu:
—Koati énomone Mésiya râ'a, enepone páhoe Itukó'oviti koíteovo xâne.
Ina apémaka po'ínuhiko koêti:
—Yusíkoikopo itúkeovo ukeâti Ngalíleya ne Mésiya? 42 Ákoikopo okóyuhoa emo'u
Itukó'oviti koêku ne Mésiya itúkeovomo ámoripono Ndávi, enepone teyonéti natina
viyénoxapa mekúke? Ákoikopomaka okóyuhoa itúkeovo Mbélem, úkeakumaka Ndávi,
ipúhikomo? —kixókokonehiko.
43 Yane koati haxakeôvokokoti ne xanéhiko vo'oku Jesus. 44 Yoko xapákuke neko xâne,
ápe kaha'âti ikâ'akea, itea akó'oti kíxoakuhiko.

Kayuhíkopovo xoko tutíyehiko ne pahoéti mani ika'ákoponoti Jesus

45 Yane kayuké koépone ne koyónoti hána'iti imokóvokuti xokóyoke ne tutíhiko sasedóti
inuxínoti jûdeu hó'eke koáne xoko farîzeuhiko.
Ina kixôa pahukoâtihiko:
—Na koeti ákoino yamápanoe?
46 Ina yumopâhiko:
—Ako po'i xâne itopónoati unako koyúhoyea ne hóyeno.
47 Ina kixôa farîzeuhiko:
—Hainámaka aupú'ikopitinenoe ne hóyeno? 48 Ako kutipoâti nê'e xapákuke ûti, uti
pahúkotihiko yoko uti farîzeu. 49 Kene ne xanehí koêti hokoâtine, enepohikone ákoti exâ
ne Ponóvoti Kixovókuti hó'e ûti, kayumákapunehiko. Poéhane ipíhoponeokonohikomo
nê'e —kíxoanehiko.
50 Yoko eneponeko Nikôdemu noixóponoti Jesus yanekôyo, koati póhuti xapákuke neko
farîzeuhiko. Hara kíxovokoxo po'ínuhiko:
51 —Yane Ponóvoti Kixovókuti hó'e ûti, yusíkoikopo tumuné kó'iyea koyúhoyeovo
kónokea ipíhoponeokono ne xâne koeku âvoyea paréxakana koyúhoyea? koeku ákoyea-
maka vakámokenoyea koêku ne ítuke? —kíxovokoxoane.
52 Ina yumopâ po'ínuhiko farîzeu:
—Ití'ikopomaka íhae Ngalíleya, ketíxinoake? Íhikexapa ne yutoéti emó'uke Itukó'oviti,
yane neixoâtimo ákoyea ápahuina porófeta koyúhoti emo'u Itukó'oviti ukeâti Ngalíleya
—kíxoanehiko.
(53 Yane píhohikopone óvokuke póhutihiko neko xâne.

8

Sêno pahukóvoti

1 Kene Jesus, hane yonópo xoko kali mopôi iháxoneti Olívera. 2 Yuponíne ina kayukópovo
hána'itike imokóvokuti ya Njeruzálem, koane pihínoa uhá koeti xâne. Yane ivátakone
Jesus koane íhikaxea xanéhiko. 3 Yoko ápe sêno ómonehiko éskiriba yoko farîzeu xoko
Jesus. Inu'íkokonoti kapíneyea hóyeno ákoti itukapu îma neko sêno. Enepohikone omâti,
pahúkoa xe'ó kó'iyea nonékuke uhá koêti neko xâne. 4 Ina kixohíko Jesus:
—Ihikaxotí, enepora sêno, koati inu'íkokonoti kapíneyea hóyeno ákoti itukapu îma.
5 Yutóxovo Ponóvotike Kixovókuti yútoe Muîse kónokea hepókeokono ya mopôi, kuteâti
ra sêno, imókone ivakápu. Kene îti, na kó'eye yiûho vo'ókuke? —kíxoanehiko.
6 Itea kó'inokeneye yuhóhiko, koati oposí'okovoti Jesus, kaha'aînoatihiko pahúkeovo
ya yumópope motovâti koyúhoyeahiko itúkeovo pahukóvoti. Yane ina yupunínikovo
ne Jesus yutóxea poké'eke ya vô'u. 7 Vo'oku ákoyea káyunuka farîzeuhiko kaha'aînoati
yumópea, yane exépukopone ne Jesus. Ká'aye kíxovokoxoa:
—Enepone ákoti pahúnevo xepákukenoe, énomone inuxâ hepókea ra sêno —
kíxovokoxoane.
8 Yane yupúninikopovonemaka yutóxea poké'eke. 9 Kameánehiko neko yûho, pohú
pohu koépone píhohikopea, inixópovotihiko itúkeovo pahukóvoti. Enepone yékotenohiko
xapákuke inuxópo. Ehane póhuxovo ne sêno xoko óvoheixoku nonékuke Jesus. 10 Yane

xe'oo koépone ne Jesus. Noixoâne áko'oyeane neko po'íhiko xâne koane póhuxeovo ne sêno nonékuke, hara kíxoane:

—Senó, náhiko ne isímopiti yâye koyúhoti ápeyea váhere ítike? Ákone inixoâti kónokea hipókikono?

[11] —Áko'one Unaém —koéne.

Ina kixôa Jesus:

—Ngúteanemaka. Ákomaka njepákapi. Pihépane, itea hákone yaukôa itíki ne váhere ítike —kíxoane.)

Jesus itukóvo kouhápu'ikoti xâne yara kúveu mêum

[12] Ina kixovókoxoakomaka Jesus neko xanéhiko:

—Undíne itukóvo kouhápu'ikoti xâne yara kúveu mêum. Enepone hokónuti, ákomo ávaheixa hahákutike itea kouhápu'ikokonotimo uhá koeti kóyeku, vo'oku ápeyeane ne inámati apéyeati xokóyoke ákotinemo hunókoku —kíxovokoxoane.

[13] Ina poe'aînoa isóneu farîzeu koane kíxeahiko:

—Koati itíne koyuhópovo itíkivo kouhápu'ikoti xâne yara kúveu mêum. Ako omótova kutípeokono ne yiûho —kíxoane.

[14] Ina kixopâhiko Jesus:

—Yusíkoti itúkeovo ûndi koyuhópovo itúkeova kuteâti ra yûnzo, itea kóyeane itúkeovo koati kaná'uti ra yûnzo vo'oku énjoa ne úngeaku koáne ne yonómboku. Kene itínoe, ako yéxa ne úngeaku simóya ne yonómboku. [15] Enepone iséneunoa ne koekúti, pohu isoneú kíxenenoe, ako takápapu. Kene ûndi, ako ínjaneye xâne kuteâti ne iséneunonu. [16] Itea enepo ngoyûho koêkuti íninjone vo'ókuke ra xâne, koati kaná'uti ra yûnzo, vo'oku haina mbohúxinovati koeku kó'inoaneye inzóneu, itea énomonemaka koéneye isóneunoa ne Pahukónuti nzímea yâye. [17] Yoko yane Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muîse hé'e, yutóxovomaka kónokea kutípeokono yuhôti koeku pí'ayea noixoâti koane koyuhó'iyeati koêku. [18] Ngoyúhoane ne ngoêku. Koane Nzá'a, enepone Pahukónuti nzímea yâyeke, koyúhonumaka —kíxovokoxoane Jesus.

[19] Ina kixoáhiko jûdeu:

—Na óvo ne yá'a?

Ina yumopâ Jesus:

—Ákonoe yéxanu. Simóya ne Nzá'a, ákomaka yéxa. Eneponi yexánu, manímaka yexoâti ne Nzá'a —kíxovokoxoane Jesus.

[20] Enepo koyuhoâne Jesus ra koekútihiko, hána'itike imokóvokuti ya Njeruzálem óvo, ya xoko kuríkokonoku tiûketi íparaxokonoke Itukó'oviti. Yoko ako ika'ákoti Jesus vo'oku âvoyea simápu kaxena namúkeokono.

Itukóvotiye ne Jesus

[21] Ya po'íkemaka, hara kíxovokoxoa Jesus ne jûdeuhiko:

—Mbihopeôpitinenoemo. Yoposíkopononutimo, itea yevókovotimo ya pehúnevo. Koati xané kixepoâtimo ivékivo vo'oku ako omótova yenópi xoko yonómboku.

[22] Ina kixokóko ne jûdeuhiko:

—Kahá'atiperamea koépekopeovo kutí'inoke koyuhoâti ákoyeamo omótova vonópea xoko yonópokumo?

[23] Ina kixoá'ikomaka Jesus:

—Koati itínoe íhae yâye yara poké'e. Kene undi, vanúke úngea. Itínoe íhae ra kúveu mêum, kene haina undi íhae yâye. [24] Hukinóvoti ngíxeopinoe yévokivomo ya pehúnevo. Koati xané kixepoâtinoemo ivekápu, vo'oku enepo hákoti kitipónu indúkeovo énomone ne ngixínopike, yevókovotimo ya pehúnevo. Koati xané kixepoâtimo ivékivo —kíxovokoxoane Jesus.

[25] Ina kixoáhiko jûdeu:

—Kutí'ikopo îti?

Ina yumopâhiko Jesus:

—Énomone kuteâti ngixínopike ukeâti inâ ndurixóvo ínzikaxea. [26] Mani êno yûnzo
ve'ókuke, mani enjókopitinoe pehúnevo. Itea enepone Pahukónuti nzímea yâyeke, koati
kaná'uti nê'e, kutí'inoke ngoyuhoâti xapákuke xâne yara kúveu mêum ne ngámone
xokóyoke —kíxovokoxoane.
[27] Itea enepohikoneko xâne, ako éxa itúkeovo Há'a íhae vanúke kixínoahiko Jesus.
[28] Hukinóvoti kíxovokoxeamaka Jesus:
—Enepo kexépukanune tikótike, undi íhae vanúke ikútipasikoponovoti xâne, ínamo
yexâ indúkeovo énomone ne ngixínopike, koane yexoâtinenoemo yanê'e ákoyea itúkapu
isoneú ngíxone nzóko, itea itúkeovo póhutine íhikaxeonuke Nzá'a ne ngoyúho. [29] Yoko
enepone Pahukónuti nzímea yâyeke, anéye njokóyoke. Ako kurí íxanu mbóhuxeovo,
vo'oku kóyekune indúkea koekútihiko iko'élokexeati okóvo —kíxovokoxoane Jesus.
[30] Uke'éxoane Jesus koyúhoyea ra koekútihiko, êno xâne kutipoâti.

Yuho Jesus koeku iteóvati ne pahúnevo yoko ovóheixoatiko

[31] Ina kixovókoxoa Jesus neko jûdeuhiko kutipoâti:
—Enepomo hákoti itevóki ra ihíkauvoti yunzó'inopinoe, itimo koati kaná'uti hokónuti
[32] epó'oxo yexoâtimo ne kaná'uti kixovókuti íhae xoko Itukó'oviti, yane itívoatimo ne
kotíveti kéyeku.
[33] Ina kixôa jûdeuhiko:
—Uti ámoriponoiko Âbraum. Ako vitúkeovoku akaúti. Ná'ikopo koeti "Itívoatinemo ne
kotíveti kéyeku" kixínevi?
[34] Ina yumopâ Jesus:
—Koati emo'úti ra yunzó'inopinoe, ivévaka: Uhá koeti xâne ovóheixoti pahunévotike,
koati ákau váhere kixovókuti. [35] Yoko enepone akaúti, ápe hunókoku óvoheixea óvokuke
únae. Haina kóyekutine xokóyoke. Itea enepone xé'a ne únae, koati ákoti hunókoku
óvoheixeaya. [36] Koeku itúkeovo ûndi koitóvopinoe, undi Xe'exa Itukó'oviti, koati itévotine.
[37] Énjoa itíkivonoe koati ámoriponoiko Âbraum, itea kóyeane kehá'ayi képekinu vo'oku
ákoyea yakáha'a ne ínzikaxeopike. [38] Enepohikone kixovókuti noínjone itúkea Nzá'a,
énomone ngoyúho. Kene itínoe, hane itíko, neíxone itúkea yá'a.
[39] Ina kixopâmaka jûdeuhiko:
—Âbraum vitúko ha'a ûti.
Itea hara kíxovokoxoa Jesus:
—Itukápuxo Âbraum itíkonoe yá'a, hékaikopo kixoku itúkeovo ne Âbraum. [40] Itea
koati yoposíkoti képekinu, undi koyuhó'inopeati ne kaná'uti kixovókuti ngámone xoko
Itukó'oviti. Ako ákoeneye kixoku itúkeovo Âbraum. [41] Koati kixoku itúkeovo ne yá'a
hekóponoe.
Ina kixopâhikomaka jûdeu:
—Haina uti apehí koêti ákoti há'a. Poéhaxo ne Ha'a ûti, énomone ne Itukó'oviti.
[42] Ina kixovókoxopamaka Jesus:
—Eneponi itukápuxo yá'a nê'e, mani koati ákoti omotóvonu yokóvo, vo'oku koati
úngeakune xokóyoke koeku nzímea yâyeke. Yoko hainámaka isoneú ngíxone nzímea itea
énomone pahukónu yâyeke. [43] Énjakapivo ákoinoke yexa yûnzo? Vo'oku koati mokerexó
keyîtinoe. [44] Itínoe koati hokoti Ndeâpu. Énomone itíko yá'a. Yoko ukeátinekene,
koati koépekenati nê'e. Ako káxuhevekapu nê'e kaná'utike kixovókuti vo'oku akó'oti
ne kaná'uti kixovókuti xokóyoke. Enepo semekékexo, motókea kíxeaneye vo'oku koati
kixóvokune. Koati semékenovo'iti nê'e. Koatímaka poéheve ne uhá koeti semekénovo'iti.
[45] Vo'oku ngoyúhoyea ne kaná'uti kixovókuti íhae xoko Itukó'oviti, énomone ákoino
yakútiponu. [46] Ápeikopo xepákukenoe motovâti koyúhoyea ápeyea mbahúnevo? Koeku
itúkeovo kaná'uti ra yûnzo, ná'ikopo koeti ákoino yakútiponu? [47] Enepone xâne hokoti
Itukó'oviti, usó kóye kámokenoyea emó'u. Kene ákoinokenoe yakámokenonu, koati
vo'oku ákoyea itíkapunoe hokoti Itukó'oviti —kíxovokoxoane Jesus.

Yuho Jesus koeku Âbraum

[48] Ina kixoá'ikomaka jûdeuhiko:

—Koati tokopóvoti visóneunopi itíkivo samarítanu, ûroevo ndémoniu, isáyu'ixinovoke iséneu.
49 Yane hara kíxovokoxopamaka Jesus:
—Haina undi ûroevo ndémoniu. Koati ngahaná'ikoti iha Nzá'a, kene yíxovonoe kémoke'eyinu. 50 Haina ombosíkoti inzáyu'ikeokono, itea ápe kaha'aînonoati yoko énomone ponovô isóneunoa ra koekúti. 51 Koati emo'úti ra yunzó'inopinoe, ivévaka: Enepone xâne hokoâti ra yûnzo, ákomo uké'exa pevóti.
52 Ina kixopâmaka jûdeuhiko:
—Kó'oyene véxoaneoxo itíkivo isayú'ixovoti isóneu, ûroevo ndémoniu. Ivókovone Âbraum, koánemaka ne porófetahiko koyúhoti emo'u Itukó'oviti mekúke, keyúhoikomaka ákoyeamo uké'exa pevóti ne xâne itukoâti ne yiûho. 53 Ití'ikopo teyonéti ya voxú'ikene Âbraum? Ivókovo nê'e, koánemaka ne porófetahiko. Kutí'ikopo íkitixapovo?
54 Ina kixovókoxopamaka Jesus:
—Eneponi itukapu ûndi ihayú'ikopovo, ákoni itúkovoke ne inzáyu'ikeokono, itea koati Nzá'a porexónu indúkeovo ihayú'iuti, enepone keyúhonenoe itúkeovo Itukó'oviti Yúnae. 55 Itea ákonoe yéxa nê'e. Undíne exôa. Eneponi ongoyúhoa ákoyea énja, mani kutipasí ngoépitinoe indúkeovo semékenovo'iti. Itea énjoa nê'e, epó'oxo koati indukeâti yûho. 56 Elókea okóvo yoxú'ikene Âbraum noíxeamo ngaxéna. Yoko noíxoane, koane hána'iti elókeyea okóvo vo'ókuke —kíxovokoxoane.
57 Ina kixopâmaka jûdeuhiko:
—Avo itépana sinkoenta koeti xénaena, keyúhoikomaka neíxi Âbraum?
58 Ina yumopâhiko Jesus:
—Koati emo'úti ra yunzó'inopinoe, ivévaka: Tumúneke ápeyea Âbraum, ámbene —kíxovokoxoane.
59 Énomone yanê'e, namú kixone mopôi ne jûdeuhiko kahá'ati koépekea Jesus, itea ipúhikopea Jesus neko hána'iti imokóvokuti ya Njeruzálem ákoti noiké'exopati.

9

Koitóva Jesus ne komití'iyeatinekene

1 Koeku yónea ne Jesus, noíxone hóyeno komití'iyeatinekene. 2 Ina kixôa íhikauhiko:
—Ihikaxotí, itúkinovoke komití'iyeatinekene râ'a vo'ókumea pahúnevo? áko'o vo'ókumea pahúnevo há'a yoko êno.
3 Ina yumopâ Jesus:
—Haina vo'oku pahúnevo, koane hainámaka vo'oku pahúnevo há'a yoko êno komítino ra hóyeno, itea maka iyúseane ne xunako Itukó'oviti ya xokóyoke. 4 Konókoti vitúkea ítuke ne Pahukónuti yâyeke koêkuiko ápeyea kaxena ûti, vo'oku simóvotimo hunókoku ne ko'ítukeyea ûti, kuteâti koêku enepo yotixóne. 5 Koêkuiko óveam ra kúveu mêum, ûndi kouhápu'iko xâne yara kúveu mêum —kíxovokoxoane Jesus.
6 Uke'éxone koyúhoyea, ina apurúko poké'eke, kalaká'ikoti móte ya hô'o. Ina veyôa ne móte kaláka'iu, kihu'íkoa ukékuke neko komítiti 7 ina kixôa:
—Kípeukeapanapu tánginake Silôe —kíxoane. (Yoko “pahoéti” koêti ne Silôe koêti.)
Ina pího neko komítiti kípoukeoponeovo. Yane ínixopone aukópovo. 8 Enepohikoneko múxone oveâti xêrerekuke óvoku, koánemaka ne po'ínuhiko xâne noixóheixoati ixómoyea épemo, hara kixókoko:
—Haîna râ'a ne komítiti ixómoti ivatá'ixo yómoti épemea? —kixókokonehiko.
9 Ina apê xâne xapákukehiko koêti:
—Énomone nê'e —kixoâti.
Itea hara kôe po'ínuhiko:
—Pó'iti, pohu akó'oti pahuíxa nê'e —koéhiko.
Ina kôe neko unatípeatine komítiyea:
—Énomoneoxo ûndi.
10 Ina kixôa xanéhiko:
—Ná'ikopo kixévotiye ínixepinoke?

11 Ina yumopâ:
—Ápe hóyeno koéhati Jesus kalaká'ikoti móte ipíhoati ungékuke. Yane pahúkonune
ngípoukeoponeovo xoko tángi, enepone víhaxone Silôe. Úngeane mbího ngípoukeopo-
neovo, yane íninjopone —kíxovokoxoane.
12 Ina kixopâ'ikomaka xanéhiko:
—Ná'ikopo ne hóyeno?
—Ako énja —koéne yumopâhiko.

Epemó'ikoa farîzeuhiko neko hóyeno

13 Yane ina omokóno neko hóyeno unatípeatine komítiyea xoko farîzeuhiko. 14 Yoko
sâputu nekôyo, káxe koati sasá'itino evo jûdeu kalaká'iko móte ne Jesus ya hô'o, enepo
koitóva neko hóyeno. 15 Ina epemó'ikoa farîzeuhiko neko hóyeno kixóvoku ínixopinoke.
Hara kíxovokoxoa hóyeno:
—Áhiukeonu móte ne hóyeno ina ngipoúkeoponovo. Kó'oyene íninjopone —
kíxovokoxoane.
16 Énomone ápeino po'ínuhiko farîzeu koêti:
—Hainá'ikopo páhoe Itukó'oviti neko hóyeno vo'oku ako teya sâputu —koénehiko.
Itea ápe po'ínuhiko koêti:
—Na kíxoaye itúkeovo hóyeno pahukóvoti itukô haná'iti iyupánevoti kuteâti râ'a? —
koénehiko.
Énomone kutí'ino okopókokoti neko farîzeuhiko. 17 Ina kayukópahikomaka épemo'ikea
ne hóyeno unatípotine. Hara kixópahikomaka:
—Kene îti, na kó'inoaye iséneu koeku koíteovopi?
Ina yumopâ hóyeno:
—Kutí'inonu páhoe Itukó'oviti koyuhó'iyeati emó'u —koéne yumópope.
18 Yoko ako akútipoa tutíhiko jûdeu itúkeovoxo komití'iyeatinekene inixópotine.
Énomone iháxikinoahiko há'a yoko êno. 19 Yane ina epemó'ikoahiko tuti jûdeu. Hara
kíxoahiko:
—Énomone xí'a râ'a keyúhonenoe itúkeovo komití'iyeatinekene? Na kixóvotiye
ínixopinoke?
20 Ina yumopâ há'a yoko êno neko hóyeno:
—Véxoa itúkeovo xe'exa ûti râ'a, koane itúkeovo komití'iyeatinekene 21 itea ako véxa
ínixopinokene, koane ako véxa koitóvati. Yépema'ika, vo'oku úsotine. Énomonemo
koyuhó'inopea koêku —kíxovokoxoane.
22 Yoko kó'inokeneye yûho neko há'a yoko êno, koati pikoti isóneunoa tutíhiko jûdeuya.
Vo'oku koyuhoâtine tutíyehiko yanekôyoke kópuhikopeokonomo ya íhikaxovoku hó'e ne
koêkuti koyuhoâti itúkeova Jesus ne Mésiya, enepone páhoe Itukó'oviti koíteovo xâne.
23 Énomone koyúhoinoa há'a yoko êno neko hóyeno itúkeovo úsotine ne xé'a, koane
kónokea itúkeovo énomone épemo'ikohiko koêku.
24 Ina ihaxíkopamaka farîzeuhiko neko hóyeno unatípeatine komítiyea. Yoko pí'apene
iháxikoahiko. Hara kíxoa:
—Yokóyuhoa iháke Itukó'oviti itúkeovo koati kaná'utimo ne yihó'inovi. Véxoa itúkeovo
koati pahukóvoti neko hóyeno.
25 Ina kixôa hóyeno:
—Itúkeovo pahukóvoti, ako énja. Poéhane énjo ngomítiyea nóvo, itea kó'oyene
íninjopone —kíxovokoxoane.
26 Ina aukópamaka farîzeuhiko kíxea:
—Na kixó'oye koíteovopi? Na kíxoaye poréxeopi ínixepi?
27 Ina yumopâ hóyeno:
—Ngoyúhoinopeanenoemeku, itea ákonoe yakútiponu. Na koeti kehá'ainonoe
ngáyukopeakomaka? Keha'âtinoemea itíkivomaka íhikau ne hóyeno? —kíxovokoxoane.
28 Yane oríxoane farîzeuhiko. Hara kíxoahiko:

—Itíne itukóvo íhikau nê'e. Kene uti íhikau Muîse. [29] Véxone yúho'ixea Itukó'oviti,
poéhane Muîse. Kene ne hóyeno kíxene, muhíkova úkeaku ako véxa —kíxoanehiko.
[30] Ina yumopâ neko hóyeno:
—Kouhé'exovoti ákoyea yéxanoe úkeaku, itea íninjopone vo'ókuke. [31] Véxoa ákoyea
yumapa xâne pahukóvoti ne Itukó'oviti, itea hane yumópo, teyoâti yoko itukeâti
âha. [32] Ukeátine inâ apê ra kúveu mêum, ako kámeaku xâne ápeyea koitóvoti
komití'iyeatinekene. [33] Eneponi hákoti itukovo páhoe Itukó'oviti neko hóyeno, ákoni ítone
itúkea —kíxovokoxoane.
[34] Ina kixopâmaka farîzeuhiko:
—Inípono itúkeovo iti xâne pahukóvoti ukeátinekene inâ yapê xoko mémaina,
kehá'aikomaka íhikexivi? —kíxoanehiko.
Yane kópuhikeanehiko ho'úxinovoku hó'e.

Koêku ne po'ínuhiko xâne kutí koeti komítiti ikútixapovoti ponóvoti

[35] Yoko eyékoxoane Jesus kixókonoku ne hóyeno koítovone. Itopónoane, hara kíxoa:
—Kitípoa ne íhae vanúke ikútipasikoponovoti xâne?
[36] Ina yumopâ hóyeno:
—Kutí'ikopo nê'e motovâti ngutípea Unaém? —koéne.
[37] —Énomone ra neíxone kó'oyene, enepora yuhó'ixopiti —kíxoane Jesus.
[38] —Ngutípopi Unaém —koéne neko hóyeno, xaneâti ipúyukexea nonékuke ihayú'ikoati.
[39] Ina kixoá'ikomaka Jesus:
—Nzimínoke yara kúveu mêum maka ínixapane ne komítiti, koane itúkapuneoxomaka
komítiti ne po'okoâti itúkeovo iníxoti. Énomone ngoúhapu'iko, nzimínoke yara kúveu
mêum —kíxoane.
[40] Yoko ápe farîzeuhikoya kamokénoyeati yûho. Ina kixohíko Jesus:
—Hainámea keyuhoâti vitúkeovomaka komítiti?
[41] Ina yumopâhiko Jesus:
—Eneponi itikápuxonoe komítiti, ákoni pehúnevo. Itea koeku íkitixapivonoe koati in-
íxoti koane exoâtimaka koêku ne kixovókutihiko, énomone kutí'ino anéyetiko pehúnevo
—kíxoanehiko Jesus.

10

Íhokova Jesus ne koati únati koyónoti su'ûso ya éxetina

[1] Ina kixovókoxoa Jesus:
—Koati emo'úti ra yunzó'inopinoe, ivévaka: Enepone kovesé'uxeovati ipi kûrapena ne
su'ûso ákoti vekêa páhapeteake, koati ómevoti koane hú'uxokenati nê'e. [2] Itea enepone
vekeâti páhapeteake, énomone koati koyonoâti ne su'ûso. [3] Yane enepone koyónoti
pahapéti, míhe'okinoa porexoâti ûrukeovo. Yoko éxoa su'ûso emó'u ne únae. Koati îha
veínoa únae íhaxea póhutihiko su'úsona, ina kopúhikoa meúkeke. [4] Enepo kopúhikoane
uhá koêti ne su'úsona, inúxinoahiko. Yane pihotínehiko ikéneke. Koáhati exeâtihiko
emó'u. [5] Ako hokohí ixa xâne ákoti itukapu únae. Kohó'iyeahiko vo'oku ákoyea éxea emó'u
—koéne Jesus.
[6] Itúkinoa Jesus xanéhiko ra xêti apêti íhokoake ne âha íhikaxeahiko, itea ako éxinahiko
isóneu kixó'ekone.
[7] Ina kixovókoxopamaka Jesus:
—Koati emo'úti ra yunzó'inopinoe, ivévaka: Enepone páhapetea kûrapena su'ûso,
undíne itukóva. [8] Uhá koeti simôti tumúneke nzímea, hane koéneye ómevoti yoko
hú'uxokenati. Itea enepohikone kutí koeti su'ûso, ako itúkeake ne yûho. [9] Undíne itukóvo
ne koati kaná'uti pahapéti. Enepone vekónuti, ngoitóvatimo. Epó'oxo kuteâti koeku
su'ûso únati kátarakeovo, ipuhíkeati kûrapena níkaxoponeovo yoko urúkopovatimaka,
énomonemakamo koéneye ne kutipónuti. [10] Koati simínoti oméxea ne ómevoti, koane
koépekea yoko kotóhineyea. Kene ûndi, nzimínoti motovâti yupíheovo unáko koêku,
ominoândimaka inámati apéyeati ákotinemo hunókoku.

11 —Hara ngoéneye koati únati koyónoti su'ûso usó koyêti ivókinova ne su'úsona.
12 Enepone ahinoêti koyónoti su'ûso, póhutine tiûketi itúkinoa ne itukéti, haina únae nê'e,
koane hainámaka ítuke ne su'ûso. Enepo noîxo yovîre keno'ókinoati, kohó'iyea, kurí
kixôati ne óyonone. Yane ísukexoa yovîre neko su'ûso kotohíneatine. 13 Kohó'inoke nê'e,
vo'oku itúkeovo tiûketi kahá'a kóyoninoake ne su'ûso, kene haina kaha'aînoati unako
koêku ne óyonone. 14 Kene ûndi, hara ngoéneye koati únati koyónoti su'ûso. Énjoa ne
óyononem koane éxonuhikomaka, 15 kuteâti koeku véxeokoko, ûndi yoko Nzá'a. Yoko
usó ngóye ivónginova ne óyononem. 16 Apêtimo po'ínuhiko óyononem ákoti itukapu íhae
yâye. Ngonokoâtimakamo nzo'úxopea xapákuke râ'a. Ivavákoatihikomo ra yûnzo. Yane
póhutiponemo ne uhá koeti óyononem, epó'oxo mboéhanemo xapákuke ngoyonoâti.
17 —Hara ákoinoke omótovonu okóvo Nzá'a, vo'oku ivónginovamo ne óyononem,
ínamakamo enjepúkapa. 18 Hainamo apêti uke'éxoati ra omínjone. Undínemo ihúnokoa
kurikópati xoko Itukó'oviti. Ápe njunáko ínzunokea koane inzáxikopea. Yoko Nzá'a
porexónu ngíxeaneye —kíxovokoxoane Jesus.
19 Vo'ókuke neko yuho Jesus, aúkopovomaka okópeokoko ne jûdeuhiko. 20 Êno xâne
xapákuke koêti:
—Ûroevo ndémoniu nê'e. Koati pepokéxovoti. Na koeti kémokenoinoa?
21 Itea ápe po'ínuhiko koêti:
—Ako ákoeneye yuho ûroevo ndémoniu râ'a. Koítovoikopo komítiti ne ndémoniu? —
koéhiko.

Epemó'ikokono Jesus xapa ayuíti iháxoneti Dedikásaum

22 Ya Njeruzálem yanekôyoke, koati kaxena kóyuipe jûdeuhiko hó'eke. Énomone ne
áyui íhaxonehiko Dedikásaum. Yoko kaxena kásati yanekôyoke. 23 Hane véko ne Jesus
varándanake ne hána'iti imokóvokuti ya Njeruzálem, enepone iháxoneti Varándana
Salúmaum. 24 Yane ayákukoane jûdeuhiko. Hara kixóhiko Jesus:
—Námoye keyúhoyi itukóvotiye îti? Itukápuxo îti ne Mésiya, páhoe Itukó'oviti
koíteovovi, hákone hi'onó'uxivovi —kíxoanehiko.
25 Ina kixovókoxoa Jesus:
—Ngoyúhoinopeanenoe, itea ákonoe yakutíponu. Enepora itukéti índuke ya iháke
Nzá'a, énomone exókopinoe indúkeovo koati páhoe. 26 Itea ákonoe yakútiponu vo'oku
hainánoe iti óyononem. 27 Enepone óyononem, ivávako yûnzo. Énjoanehiko, koane
hokóponuhiko. 28 Mboréxoahiko inámapoti apéyeati ákotinemo hunókoku. Ákomo
yanapa ipihóponovokutike, epó'oxo ákomo hu'uxóponoati. 29 Enepone Nzá'a porexónoati,
xunané'e ya uhá koêti. Ako itoâti hú'uxopea xokóyoke. 30 Koati póhutine ûti, ûndi yoko
Nzá'a —kíxovokoxoane.
31 Yane veyó kixone mopôi ne jûdeuhiko, mani hepókoti Jesus, kaha'âtihiko koépekea
kuteâti mani kíxoaku yanekôyoke. 32 Ina kixovókoxoa Jesus:
—Êno únatinoe itukéti índuke xepákukenoe, páhoenonu Nzá'a indúkea. Énomoneikopo
kehá'aino hipókinu vo'ókuke?
33 Ina yumopâ jûdeuhiko:
—Haina únati itukéti hepókinopike ûti, itea koati vo'oku ákoyea tiya Itukó'oviti, iti xâne
kuteâti ûti itîkovoti Itukó'oviti —kíxoanehiko jûdeu.
34 Ina kixovókoxopamaka Jesus:
—Hainá'ikopo yutoxóvoti yane yutoéti hé'e, enepone Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muîse
ne koêti: “Ngoé'epepo, itínoemaka kuteâti ûndi, undi Itukó'oviti” koêti? 35 Itukovo “Itínoe
kuteâti ûndi, undi Itukó'oviti” kixoâti Itukó'oviti neko xâne iyónoku yûho mekúke, yoko
ako omótova pahúkeovo ne emo'u Itukó'oviti, 36 ná'ikopo koeti “Itîkovoti Itukó'oviti”
kixínenunoe, vo'oku ngoyúhoyea indúkeovo Xe'exa Itukó'oviti? Koáhati undi noívokoe
itúkea sasá'iti ítuke, koane undímaka páhoe yara kúveu mêum. 37 Eneponi hákoti indukôa
itukéti kuteâti ítuke ne Nzá'a, ákoni okónokoa kitípinunoe. 38 Itea koeku indúkea kuteâti
ítuke Nzá'a, yusíkoti ákoyea yakútiponu itea vo'ókuke ra itukéti índuke, mani konokoâti

kitípinu. Yane mani yexínoati iséneu itúkeovo póhutine ûti, ûndi yoko Nzá'a, koeku
ápeyea ne Nzá'a njokóyoke, koêkumaka ámbeyea xokóyoke —kíxovokoxoane Jesus.
39 Yane kahá'apoanemaka jûdeuhiko iká'akea, itea itópeovamaka Jesus.
40 Ina kayukópovomaka yónea ne Jesus poixô'oke huvêo, enepone Njôrdaum, xoko
óvoheixoku Xuaum Mbátita áhikexea xâne yanekôyoke inâ turixóvo áhikea. Yane ôvane
Jesus-ya. 41 Yoko koati êno xâne pihinoâti. Hara koe yuhóhiko vo'ókuke:
—Ako iyupánevoti ítuke ne Xuaum Mbátita kuteâti ítuke râ'a, itea uhá koeti yuho
Xuâum vo'ókuke ra hóyeno, aínovo koati kaná'uti —koénehiko.
42 Yoko ako yumáxapu kutípoti Jesus xapákuke neko xâne.

11

Ivokóvo ne koéhati Lâsaru

1 Ápe hóyeno ka'aríneti koéhati Lâsaru, íhae kali ipuxóvokuti iháxoneti Mbétanea,
óvokumaka Mâriya yoko Márta, mokéxahiko. 2 Enepone Mâriya, mokéxa ne ka'aríneti,
énomone neko ovohévexoti Jesus xêru koane kihuhévexopati ya híyeu tûti. 3 Enepone
mokéxahiko Lâsaru, ápe páhoe xoko Jesus. Hara kixóponoa:
—Unaém, ka'aríneti ne ínikene, enepone ákoti omotóva yokóvo —kíxoane.
4 Eyekóxoane Jesus, hara koéne:
—Enepone arinéti, hainamo koepékoati itea iháyu'ikeokonokemo xunako Itukó'oviti
vo'ókuke, epó'oxo inzáyu'ikeokonokemakamo, undi Xe'exa Itukó'oviti —koéne.
5 Yoko koati ákoti omotóva okóvo Jesus ne Mâriya yoko po'ínu, enepone Márta, koáne-
maka Lâsaru, âyo. 6 Ikénepoke eyékoxinea Jesus ká'arineyea ne Lâsaru, pí'apoakomaka
káxe óvoheixoa ne óvoheixoku. 7 Yane hara kíxovokoxoa Jesus neko íhikauhiko:
—Hingá, vaúkapapu ya Njúdeya.
8 Ina kixôa íhikauhiko:
—Ihikaxotí, koati âvoti axu'íkenepo ike kahá'ayea koépekeopi ya mopôi ne evo jûdeuya,
keyúhoikomaka yaúkopivoya?
9 Ina yumopâ Jesus, itukínoati íhixovoke:
—Nduse ákoikopo ákoe ne ôra ya káxe? Itukovo yoneâti káxe ne xâne, ako
ikaxáhevexoati. Koáhati iníxoti vo'oku uhápu'ine ne kauhápu'ikoati ra kúveu mêum.
10 Itea itukovo yoneâti yóti ne xâne, ikáxahevexovo vo'oku ákoyeane kouhápu'ikoti
xokóyoke —koéne.
11 Ina kixovókoxopaikomaka:
—Imókone neko vínikone Lâsaru itea mbihinoâti, ngoyúkoponoati.
12 Ina kixoáhiko íhikau:
—Unaém, enepo itukapu imókoti, ákoneikopomea yuvâti —kíxoanehiko.
13 Yoko "ivókovone" koêti neko yuho Jesus. Itea ikútixati íhikauhiko koati imókoti. 14 Ina
kauhápu'ikinoa Jesus koêku. Hara kíxovokoxoa:
—Ivókovone Lâsaru. 15 Epó'oxo elóke ongóvo ángo'oyea xokóyoke maka yakútiponune-
noe. Hingayá, naíxapana ûti.
16 Ina kixovókoxo ha'ínehiko ne Túme, enepone íhautimaka Hapáparu:
—Hingá, maka xané víxane koépekeokono —koéne.

Jesus itukóvo koexépukopoti ivokóvoti

17 Koeku símea ne Jesus ya Mbétanea, itone koaturu koeti káxe ike ekóxinevo ne
Lâsaru. 18 Yoko mopó'amea kílomituru kíxoaku Mbétanea ne Njeruzálem. 19 Koati
ênoti jûdeu óvokuke Mâriya yoko Márta kouhépekoponeati isóneu ike ivókinevo âyo.
20 Eyekóxoane Márta kenó'okea ne Jesus, pihóne okótumonexea. Kene Mâriya, ôvane
óvokuke. 21 Tokopóne Jesus ne Márta, hara kíxoa:
—Unaém, eneponi yáva yâye, ákoni ivákapu ne âyom. 22 Itea enepo yepêma Itukó'oviti
kó'oyene, énjoa poréxeopeamo ne yépemoake.
23 Ina kixôa Jesus:
—Iyukópovotimo ne yâyo.
24 Yane hara kixópamaka Márta:

—Énjoa iyúkopeovomo simapúne exépukopope xanéhiko yaneko auké'ene ra kúveu mêum.
25 Ina kixôa Jesus:
—Undíne itukóvo koexépukopoti ivokóvoti, mborexópatimaka inámati apéyeati ákotinemo hunókoku. Enepone kutipónuti, yusíkoti ivókeovone itea kóyeanemo iyúkopeovo. 26 Heú koeti kutipónuti inamápoti ya njokóyoke, ákomo uké'exa pevóti. Kitípoa ra yûnzo?
27 —Êm Unaém, ngutípoa —kíxoane Márta. —Ngutípoane itúkeovo îti ne Mésiya, enepone páhoe Itukó'oviti koíteovovi. Iti Xe'exa Itukó'oviti kúxone ûti símeamo yara kúveu mêum —kíxoane.

Koeku Jesus iyô

28 Uke'éxone koyúhoyea ne Márta, ina ihaxíkopono Mâriya, enepone po'ínu, motovâti ákoyea po'i kamoâti. Hara kíxoa:
—Simóne ne Ihíkaxoti. Îti iháxiko —kíxoane.
29 Kamoáne Mâriya, xepú koéne, pihóne xokóyoke. 30 Yoko avo ûrukapa Jesus ne kali ipuxóvokuti, óvoheixoakone xoko tokópeaku Márta. 31 Enepohikoneko jûdeu ovóheixeati óvokuke ne evo Mâriya kouhépekoponeati isóneu, noixoâne exépukea, hokó kíxoane, ikutíxatihiko, iyóponoti xoko ekóxokonoku âyo.
32 Simoáne Mâriya ne Jesus ya xoko óvoheixoku, ipuyuké kó'iyeane nonékuke koane kíxea:
—Unaém, eneponi yáva yâyeke, ákoni ivákapu ne âyom —kíxoane.
33 Noixoâne Jesus íyoyea koánehikomaka neko jûdeu hokoâti, yupihovó koéne kotíveyea isóneuke xaneâti hána'iti kóseanayea. 34 Ina kôe ne Jesus:
—Ná'ikopo yekóxoanoe?
Ina yumopâhiko:
—Yókone Unaém, neíxapana —kíxoanehiko.
35 Yane íyone ne Jesus.
36 Ina kôe ne jûdeuhiko:
—Neíxoa koêku? Koati yupihóvati ákoyea omótova okóvo nê'e —koénehiko.
37 Itea ápe po'ínuhiko koêti:
—Koítovopepo komítiti râ'a. Manímea apêti kíxoaku motovâti ákoyeani ivákapu neko Lâsaru —koénehiko.

Koexépukopa Jesus neko Lâsaru

38 Yupihovó koéneoxomaka kotíveyea isóneuke Jesus. Úkeane pího xoko ekóxokonoku Lâsaru, kali hána'iti uhôro kehoéti mopoíke. Yoko ápe pú'iti mopôi exéxeokonoke. 39 Ina pahukôa Jesus veyópeokono ne mopôi. Itea hara kíxoa Márta, mokéxa neko ivokóvoti:
—Unaém, xúnatine ihópune, vo'oku koáturuxopene káxe kó'oyene ike ekóxinevo.
40 Ina kixôa Jesus:
—Ákoikopo ínjapimeku neíximo xunako Itukó'oviti enepo yakutípo yûnzo? —kíxoane.
41 Ina veyopókono neko mopôi. Yane hara kôe ne Jesus koeku komómoyea vanúke:
—Pai, aínapo yákoe vo'oku kéminu. 42 Énjoa kéyeyikune kéminu, itea kó'inokeneye yûnzo kó'oyene vo'ókuke ra êno xâne yâyeke, maka akútiponune itúkeovo îti pahukónu nzímea yara kúveu mêum —koéne.
43 Uke'éxone koyúhoyea nê'e, kóhonokoxo emó'u kó'iyea:
—Lâsaru, ipíhikapa meúkeke! —koéne.
44 Yane iyúkopovo ne ivokóvoti, ipúhikopone meúkeke koane ínayea aú'okexovo hêve yoko vô'u, koane aunoné kó'iyea ya léhu. Ina pahukôa Jesus kúxe'okopeokono motovâti yonópea.

Oposíkokonone kixoku koépekeokono ne Jesus
Mt 26.1-5; Mk 14.1-2; Lk 22.1-2

45 Xapákuke neko jûdeu noixóponoti Mâriya óvokuke, êno kutípoti Jesus noixeâne ítuke.
46 Itea pihóne po'ínuhiko jûdeu xoko farîzeuhiko éto'okoponea koêku ne ítuke Jesus. 47 Yane

ho'úxohiko koati payásoti yúhoikovoku jûdeuhiko ne tuti sasedóti inuxínoti jûdeu hó'eke,
yóko'o ne farîzeuhiko. Ina koehíko:
—Namo víxaneye? Koati ênoti iyupánevoti ítuke ne hóyeno! [48] Enepomo sikáne
ûti, kutipoâtimo heú koeti xâne. Yane keno'ókotimo ne payásoti ya utíke íhae Róma
uke'éxoatimo ra sasá'iti péti vimókovoku, koánemakamo ra poké'exa ûti —koénehiko.
[49] Yoko ápe Kaífa xapákukehiko. Énomone neko koati payásoti ya uhá koeti sasedóti
inuxínoti jûdeu hó'eke yaneko xoénae. Hara koe yûho xapákuke:
—Ako yéxonenoe! [50] Ako kali iséneunoa ra koekúti! Unatíneoxo ápeyea póhuti hóyeno
ivokínovati ra xanéhiko ya koêkuni itúkeovo poké'exa ûti uke'éxokono koane uhá koeti
xanéhiko yara poké'exake ûti ivokóvo —kíxoanehiko.
[51] Yoko enepone yûho, haina ukeâti xokóyokene, itea vo'oku itúkeovo koati payásoti ya
uhá koeti sasedóti yaneko xoénae, poréxoa Itukó'oviti koyúhoinoa koêku ne âvoti simâpu
kaxéna, koyuhoâti ivókinovamo Jesus ne xâne yane poké'exa jûdeu. [52] Yoko haina pohúneti
xanéhiko poké'exake jûdeuhiko ivókinovomo, itea ivokínovotimaka ho'úxopea uhá koeti
xe'éxaxapamo Itukó'oviti, koêkuti óvohikoku, itukópatihiko póhutipone ikéneke.
[53] Ukeátine neko káxe, koúsokone isóneuno Jesus ne tutíhiko jûdeu koépekeamo.
[54] Hukinóvotipo ákoyeane íhikaxa ne Jesus xapa jûdeuhiko. Pihópone kalíke pitivóko
koéhati Efarâim xe'o mêum ákoti apêti. Énomone óvoheixo koánemaka íhikauhiko.
[55] Yoko yé'exovone Páskoa yanekôyoke, áyui jûdeu ya hó'eke. Hukinóvoti enó'iyea xâne
ukeâti neko óvoheixoku Jesus yonotihiko Njeruzálem tumúneke kaxena áyui, motovâti
kasása'ikeovo kuteâti koeku páhoenoa hó'e itúkea. [56] Enepohikone xâne ya Njeruzálem,
opósi'ixohiko Jesus. Koeku óveahiko yane hána'iti imokóvokuti, hara kixókoko vo'ókuke:
—Na kó'inoaye iséneu, keno'ókotiperameamo? áko'o ákoperameamo kená'aka ayuítike
—kixókokohiko.
[57] Yoko pahúkoane farîzeuhiko yoko tutíhiko sasedóti inuxínoti jûdeu hó'eke, kónokea
koyúhoyea óvoheixoku Jesus áva xâne noixoâti, motovâti iká'akoponeahiko.

12

Jesus ya Mbétanea
Mt 26.6-13; Mk 14.3-9

[1] Sei koé'iko káxe âvoti tumúneke neko áyui jûdeu hó'eke koéhati Páskoa, pîho Jesus ya
Mbétanea, óvokuke Lâsaru, enepone ivokóvoti koéxepoepo. [2] Itúkohiko êno nikokónoti
vo'oku símea Jesus. Márta itukóvo kaunákoti mêsa. Kene Lâsaru, kahá'ine Jesus yoko
po'ínuhiko xâne xe'o mêsa. [3] Yane ápe xêru yupihóvoti hepíko, ainóvoti nârdu ákoti
ánahi véyone Mâriya. Yoko puhí koeti íhakuke neko xêru. Ina ovohévexo Jesus koane
kíhuhevexopea ya híyeu tûti. Yupihovó koéne uheko ihópune ne xêru ya uhá koeti kúveu
neko ovokúti. [4] Ina kôe ne Juda Iskarióti, po'inu íhikau Jesus, enepone itûkoheovoti koeku
hókea Jesus, enepone kurikoâtimakamo xoko xanéhiko puvâti:
[5] —Mani êno tiûketi ovâti ra xêru akavánevo, kuteâti námoe xâne ko'ítuketi ovâti yehí
koeti kohê. Na koeti ákoino akávanevo, ínani parekéxakana xanéhiko ákoti apeínoati ne
ésa'i? —koéne.
[6] Kó'inokeneye yûho, haina vo'oku yónea okóvo ne xâne ákoti apeínoati, itea vo'oku
itúkeovo koyónoti tiûketina evo Jesus, yoko kóyekune véyea apê tiûketi urúkovoti íhakuke.
[7] Ina yumopâ Jesus:
—Síkeane ra sêno. Unákinoake ne xêru motovâti kíxeonuneye, inúxoatine ne
kixókonokumo ngoxé'u engaxápune. [8] Kóyekunemo xepákukenoe ne xâne ákoti apeínoati,
itea ákomo ángoyeneye xepákukenoe —kíxoane.

Itûko isóneu ne tuti jûdeu koépekea Lâsaru

[9] Yupihovó koe êno xâne xapákuke jûdeu eyekóxoati símeane ne Jesus ya Mbétanea.
Úkeane noixóponoahiko. Haina pohúneti vo'oku Jesus pihínohiko, itea noixóponotimaka
Lâsaru, eneponeko ivokóvoti koéxepoepo Jesus. [10] Yoko koúsokonehiko isóneu ne tutíhiko
sasedóti inuxínoti jûdeu hó'eke koépekeamaka Lâsaru [11] vo'oku koati ênoti jûdeu hokópoti
Jesus vo'oku Lâsaru.

Ihayú'ikokono Jesus urúkovo ya Njeruzálem
Mt 21.1-11; Mk 11.1-11; Lk 19.28-40

12 Poéha káxe ikénepoke, eyékoxonehiko kenó'okea Jesus ya Njeruzálem neko êno xâne
komomóponoti áyui Páskoa. 13 Ina veyohíko tuti exáte, yane pihónehiko okótumonexea
Jesus xaneâti vaúkexeahiko. Hara koéhiko yûho vaúkexea:
—Koati hána'iti ihayú'iuti rakéne. Viháyu'ika ra páhoenovi Vúnae Itukó'oviti.
Énomone ra natina ûti, uti izaraelíta —koénehiko.
14 Yoko ísimokono xe'exa njuméntu xoko Jesus, ina ivu'íxoa kuteâti koêku ne kúxoti
yutoéti ya emó'uke Itukó'oviti, enepone koêti:
15 "Hákonoe píke, itínoe íhae Njeruzálem, vo'oku harakéne netínanoe ivu'íxoti xe'exa
juméntu" koêti. *Zacarias 9.9*
16 Yoko avo éxa íhikauhiko Jesus kixó'ekone neko yutoéti yaneko káxe, itea itukópovone
hána'iti ihayú'iuti ne Jesus ya xoko Itukó'oviti ike exépukopine ukópea xapa ivokóvoti,
yane puyákovanehiko okóvo íhikau neko kúxotihiko yutoéti ya emó'uke Itukó'oviti
koyuhó'iyeati koêku, koane exó kixóponea tokópeovoxo.
17 Enepohikoneko êno xâne noíxoti Jesus koéxepukopea Lâsaru ukópea xapa ivokóvoti,
koyúhopane neko noíxone xapákuke xanéhiko. 18 Énomonemaka okótumonexino Jesus
neko êno xâne vo'oku eyékoxea koêku neko hána'iti iyupánevoti ítuke. 19 Ina kixokókohiko
ne farîzeu:
—Yokómomapihinoe, ákomo víta vo'oku heu-heú koéne xâne xokóyoke —
kixókokonehiko.

Kahâ'a noíxea Jesus ne ngerêkuhiko

20 Xapákuke neko xanéhiko ihayú'ikoponoti Itukó'oviti xapa ayuíti hó'eke, ápemaka
xâne ákoti itukapu jûdeu, enepone ngerêkuhiko. 21 Énomone yuhó'ixopono Filípi íhae
pitivóko iháxoneti Mbetâsaida ya Ngalíleya, koyuhó'inoatihiko kahá'ayea noíxea Jesus.
22 Pihóne ne Filípi éto'okoponea Ándere. Yane pihóne neko pi'âti éto'okoponeamaka Jesus.
23 Ina kixoáhiko Jesus:
—Simóvone kaxena indúkeovo hána'iti ihayú'iuti, undi íhae vanúke ikútipasiko-
ponovoti xâne. 24 Koati emo'úti ra yunzó'inopinoe, ivévaka: Enepone ake nonéti, kuteâti
ake tirîku, enepo hákoti irikópovo poké'eke, hákotimaka ekoxópokono, kôyeanemo
kóyeku. Itea enepo ekaxápakana, enópomo há'i pôreu. 25 Koêkuti xâne ákoti omotóvo
okovo koúhepekea kóyeku yara kúveu mêum, evókotimo mani unako koépoku xoko
Itukó'oviti. Itea enepone xâne ákoti yuixápu ne mani unako kóyeku yara kúveu
mêum, énomonemo unatî koépoku xoko Itukó'oviti ákotinemo hunókoku. 26 Enepo
áva xâne kahá'ati itúkea índukexeake, konókoti hókeonu. Yoko koêkutimo véngoku,
énomonemakamo véko. Epó'oxo áva xâne itúkoti índukexeake, kahaná'ikoatimo Nzá'a
—kíxoanehiko Jesus.

Koyuhôa Jesus koêku ne ivókovope

27 Ina koe'íkomaka:
—Koati hána'iti tiveko inzóneu. Námeamo ángoeneye? "Keítapunu yara ôra
nzímokune" ínjamea ne Nzá'a? Itea ako omótova vo'oku koati énomone nzimíno yara
kúveu mêum. 28 Pai, kehána'ika ra îhe —koéne.
Énomone yanê'e, apé koéne emo'úti inu'íxoti vanúke. Hara kôe:
—Ngahána'ikoane, epó'oxo ngahaná'ikopatikomakamo kó'oyene —koéne.
29 Yoko enepohikoneko êno xâne ho'uxóvotiya, kamoánehiko neko emo'úti,
koyúhoahiko itúkeovo xururúkoti. Kene po'ínuhiko, hara kôe:
—Koati ánju íhae vanúke, ovoxe Itukó'oviti yuhó'ixoa —koénehiko.
30 Ina kourápu'ikinoahiko Jesus koêku. Hara kôe:
—Haina vo'ónguke itea ve'ókukenoe ápeino ne emo'úti. 31 Simóvone kaxena
koúhapu'ikeokonoku ipíhoponeokonomo ne xâne yara kúveu mêum vo'oku váhere kixoku
itúkeovo, koane veyopókonotinemo ne Satánae itúkeovo pahúkoti yara kúveu mêum.

[32] Kene ûndi, enepo ngaexépukakanane ungeâti poké'e, inzímotimo uhá koeti kó'iyeovoku
xâne njokóyoke —koéne.
[33] Kó'inokeneye ne yûho, exókoati kixókumo koêku ivakápu.
[34] Ina kixôa xanéhiko:
—Enepone véxone ya yútoeke porófetahiko koyúhoti emo'u Itukó'oviti mekúke, ákomo
ivákapu ne Mésiya, enepone páhoe Itukó'oviti koíteovo xâne. Ná'ikopo koeti keyúhoino
kónokea koéxepukeokono ukeâti poké'eke ne íhae vanúke ikútipasikoponovoviti, uti
xâne? Kutíyaikopomea nê'e? —kíxoanehiko.
[35] Ina yumopâhiko Jesus:
—Ákonemo áxu'ikene yâye xepákukenoe ne kouhápu'ikoti xâne. Víkaikopo uhapú'itike
koêkuiko ápeyea xepákuke maka hákone simôpi hahákuti. Vo'oku koêkuti yonôti xapa
hahákuti, ako exa yónoku. [36] Koeku ápeyeako xepákukenoe ne kouhápu'ikoti, yakútipoa-
noe motovâti itíkopivo kouhápu'ikotimaka po'ínuhiko xâne —kíxovokoxoane Jesus.
Uke'éxone koyúhoyea ne Jesus, ipúhikopeane xapákuke. Yane ákone kûrivakaxapa.

Ako akútipo Jesus ne jûdeuhiko

[37] Upánini enó'iyea iyupánevoti ítuke Jesus, hoénaxovope xunáko xapákuke neko xâne,
kóyeane ákoyeahiko akútipoa. [38] Kó'inokeneye, koati tokopóvoti neko yútoe porofeta
Izâiya mekúke, enepone koêti:
"Unaém, ako kutipoâti ra yemó'u koyúhone ûti. Ako iyukínovati isóneu ne hána'iti xináko
képuhiu xapákuke" koêti. *Izâiya 53.1*
[39] Ene ákoino omótova kutípeahiko, kuteâtimaka koeku kó'iyea po'íke yútoe Izâiya,
enepone koêti:
[40] "Poréxoa Itukó'oviti ákoyea itópoinoake komómoyea ya ûke. Poréxoamaka kótiu'ikea
omíxone ákoinoke itópoinoake noíxea ya ûke. Énomonemaka ákoino éxina
isóneu koêku, koane énomonemaka ákoino aúkapapu xoko Itukó'oviti. Koati
ákoinokemakamo kaítapa Itukó'oviti" kôe. *Izâiya 6.10*
[41] Kó'inokeneye yuho Izâiya, vo'oku noíxeane yanekôyoke itúkeovo koati hána'iti
ihayú'iuti ne Jesus, koane koyúhoyea koêku.
[42] Kóyeane enó'iyea kutípoti Jesus xapákuke neko tutíhiko jûdeu, itea he'ono'ú kixóvo-
hiko hókea vo'oku píkea éxea farîzeuhiko. Koati pikotíhiko kópuhikeokono íhikaxo-
vokuke hó'e eneponi exâ farîzeuhiko. [43] Koáhati ainóvoti oposí'ixoti úhepeyea isóneunoa
xanéhiko ya koêkuni itúkeovo Itukó'oviti kahá'ahiko úhepeyea isóneunoa.

Koyuhôa Jesus kixókonokumo ne xâne ákoti akutípoa

[44] Ina kohonóko emó'u ne Jesus. Hara kôe:
—Koêkuti xâne kutipónuti, haina póhutine ûndi kutípo, itea hane kutípoxo enepone
Pahukónuti nzímea yara kúveu mêum. [45] Koane koêkuti noixónuti, koati noixoâtimaka
neko Pahukónuti nzímea yâyeke. [46] Nzimínoti ngoúhapu'ikea xâne yara kúveu mêum,
maka hákone ovóheixo hahákutike ne póhutihiko kutipónuti. [47] Enepo áva kamoâti
ra yûnzo ákotimaka itukâ, haina ûndi pahukoâmo ipíhoponeokono, vo'oku haina nz-
imínoti mbahúkopea xâne ipihóponovokutike, itea nzimínoti ngoíteova. [48] Enepone ákoti
akahá'anu, ákotimaka akutipo yûnzo, anêko exókoati yonópeamo ipihóponovokutike.
Enepone ihíkauvoti yûnzo, énomonemo exókoa yonópeamo ipihóponovokutike simapúne
hunókoku ra mêum.
[49] —Haina ukeâti njokóyoke ra yûnzo, itea koati Nzá'a, enepone Pahukónuti nzímea
yara kúveu mêum, exókonu nóngone ngoyúhoyea koane nóngone ngoúhapu'ikea xapa
xâne. [50] Enepone páhoenonu ngoyúhoyea, énjoa itúkeovo énomone porexô xâne inámati
apéyeati ákotinemo hunókoku. Yoko enepora yûnzo, koati kuteâti páhoenonu Nzá'a
ngoyúhoyea.

13

Kipohévekexoa Jesus ne íhikauhiko

[1] Yanekôyoke, koati tumúneke Páskoa, enepone áyui jûdeuhiko hó'eke. Éxoane Jesus
símeovone kaxena ipúhikopea yara kúveu mêum koane káyukopeovo xoko Há'a. Yoko
enepone ákoyea omótova okóvo Jesus neko hokoâtihiko yara kúveu mêum, tukú kíxoa
yaneko pihopóne. [2] Énomone yanekôyo, nikotíhiko evo Jesus xapa Páskoa. Yoko tumúneke
nê'e, ípihoane Ndeâpu isóneuke Juda Iskarióti, xé'a Símaum, kuríkeamo Jesus xoko
xanéhiko puvâti. [3] Éxoamaka Jesus ápeyea xunáko, póneake Há'a, oúkeke uhá koeti
koekúti, koane éxoamaka itúkeovo úkeakune xoko Itukó'oviti yoko káyukopeovonemo
xokóyoke. [4] Ya koeku níkeakohiko, exépukone ne Jesus, ina kurikôa ne hamá koeti
ípovo oveâti oúkeke ne po'i ípovo. Yane ina véyo váhere ika'ákoa no'ékuke, [5] ínamaka
véyo úne koane kóhokeane mbásiyake. Yane turíxovone kipóhevekexea íhikau koane
kíhuhevekexopea yane váhere ká'ae no'ékuke.

[6] Ina kixôa Simaum Pêturu ahi'ókovane Jesus:

—Unaém, itínemo kipohévexonu?

[7] Ina yumopâ Jesus:

—Avo yéxina iséneu ra índuke kó'oyene, itea yexoâtimo tumúneke.

[8] Ina kixoá'ikomaka Pêturu:

—Ákomo kalíhuina kipéhevexinu.

Itea hara kixópa Jesus:

—Enepomo hákoti ngipohévexopi, ákonemo omótova hékinu.

[9] Yane hara kixópanemaka Pêturu:

—Unaém, hákoikopo poehâne njêve itea kipé'ikamaka ra vô'um koane ndûti.

[10] Yane hara kixópamaka Jesus:

—Enepone xâne ahíkovotine, sasá'ipone. Poéhane hêve kopití'ipo koêkuiko ixómoyea
yónokexo, kónokinoke kipóhevexeovo. Kene hâxa, uhá koene sasá'ipea. Énomonemaka
kénenoeye koeku itíkivo ngasása'iupone. Itea ako heú yákoenoe itúkeovo sasa'ípotine —
kíxoane.

[11] Vo'oku éxoane Jesus itukóvotiye ne itûkoheovoti xapákuke ne hokoâti, enepone
kurikoâtimo xoko xanéhiko puvâti. Énomone kó'ino: "Ako heú yákoenoe itúkeovo
sasa'ípotine" kó'ino.

[12] Uke'éxoane Jesus kipóhevekexea ne íhikau, yane itúkopane ne hamá koeti ípovo ina
aukópovo xe'oku mêsa. Hara kíxovokoxo íhikau:

—Yéxoanenoe koêku ne índukeinopi? [13] Íhexinunoe Ihíkaxoti koane Yúnae. Yoko koati
tokopóvoti ne yiûho vo'oku kaná'uteoxo indúkeova. [14] Koeku íngutipasikeovo ovoxéti
ngipóhevexeopinoe, undi Yúnae yoko Ihíkaxopiti, yusikónemaka kíxikokoneye. [15] Vo'oku
koati indukínopitinoe hékone motovâti itíkimaka kuteâti ra índukeinopinoe. [16] Koati
emo'úti ra yunzó'inopi, ivévakanoe: Haina ahinoêti payasô yane pátarauxa. Koane
hainámaka pahoéti payasô yane pahukoâti. [17] Koeku yéxinoe ra koekúti, koati únatimo
kêku enepo itikâ.

[18] —Enepora yunzómeku, haina uhá ketínoe ngíxo, vo'oku é'exo ngíxoixoane ne noívon-
goeponehiko. Kó'inokeneye, koati tokopóvoti kíxone ne yutoéti emó'uke Itukó'oviti
mekúke xoko kó'iyeaku: "Enepone ixómoti iníkonu, ainovó koe énomone vaheréxinonu
ítuke" koêti. [19] Éndo'okinopikenoe kó'oyene maka enepo avané'e ne koekúti, yakútipoa-
nenoe indúkeova ne ngixínopike. [20] Koati emo'úti ra yunzó'inopinoe, ivévaka: Koêkutimo
ivavákoati ne mbáhoe, undímakamo ivávako. Epó'oxo koêkutimo ivavákonuti, koati
ivavákoati ne Pahukónuti nzímea yara kúveu mêum —kíxovokoxoane.

Exókoa Jesus itukóvotiye ne kurikoâtimo xoko xanéhiko puvâti
Mt 26.20-25; Mk 14.17-21; Lk 22.21-23

[21] Uke'éxoane Jesus koyúhoyea, yupihovó koéne kotíveyea isóneu ina kixovókoxo íhikau:

—Koati emo'úti ra yunzó'inopinoe, ivévaka: Anéye póhuti xepákuke itûkoheovoti
koeku hókeonu, enepone kurikónutimo xoko xanéhiko puvónuti —kíxovokoxoane.

[22] Yane noinoneké kixókokone ne íhikauhiko, akó'oti hapiké'eka itukóvotimoye
xapákukehiko. [23] Yoko ápe póhuti íhikau Jesus xêrerekuke, enepone ákoti omotóva okóvo

Jesus. [24] Vô'u veínoa Simaum Pêturu éxokea nê'e kahá'ainoa épemo'ikea Jesus itukóvotiye
ne kíxone. [25] Yane hara kixo Jesus neko íhikau isu'oo koyeâti xa'ákuke:
—Unaém, kutíyane ne kíxe?
[26] Ina yumopâ Jesus:
—Énomonemo ne mbôreu itátane pâum ngaláka'iu utókuke —kíxoane.
Yane veyone itátane pâum ne Jesus, ina kalaká'ikoa utókuke, ina porêxo Njûda, xé'a
Simaum Iskarióti. [27] Ehá'axo namúkoa Njûda neko itátane pâum, ûrukovane Satánae. Yane
hara kíxoa Jesus:
—Yéhaka itíki ne ítikemo —kíxoane.
[28] Yoko ako ápahuina xapákuke neko ovoti xe'o mêsa exínoati isóneu kó'inokeneye neko
yuho Jesus. [29] Vo'oku itúkeovo Njûda koyonínoa tiûketinahiko, ápehiko ikutíxati pahukoâti
Jesus ne Njûda vanéxoponea nókone vo'oku ayuíti, áko'o itúkeovomea pahukoâti pôrekex-
oponea tiûketi xoko xâne ákoti apeínoati.
[30] Ehá'axo namúkoa Njûda neko itátane pâum, ipúhikopeane xapákuke. Yoko yótine
yanekôyo.

Inámati koekúti páhoenovi Jesus vitúkea

[31] Ipuhíkopeane Njûda xapákuke, ina kixovókoxoa Jesus ne íhikau:
—Oránane éxeokono indúkeovo hána'iti ihayú'iuti, undi íhae vanúke ikútipasiko-
ponovoti xâne. Epó'oxo vo'ónguke, iyúseotinemakamo itúkeovo hána'iti ihayú'iuti ne
Itukó'oviti. [32] Koeku ngoúhapu'ikea itúkeovo koati hána'iti ihayú'iuti ne Itukó'oviti, koati
Itukó'ovitimo kouhápu'iko indúkeovomaka hána'iti ihayú'iuti. Yoko kouhápu'ikoatimo
kó'oyene. [33] Itínoe kutí ngíxone kálihunoe nje'éxaxapa, ákonemo ánju'ikene xepákukenoe.
Yoposíkonutinoemo itea kuteâti yunzó'inoa ne jûdeuhiko yanekôyo vo'oku yonómboku,
kúteanemaka ne yunzó'inopinoe kó'oyene: Enepora yonómboku, avo omótova yenópi
kó'oyene. [34] Anéye inámati mbáhoenopinoe itíki: Hako motovókoko yokóvo. Kuteâti
ngixópiku ákoyea omótovopinoe ongóvo, énomonemaka íxekakaneye. [35] Yane heú
koetímo xâne éxea itíkivo ínzikau, enepo hákoti motovókoko yokóvo —kíxovokoxoane
Jesus.

Koyuhó'inoa Jesus koêkumo ne Simaum Pêturu
Mt 26.31-35; Mk 14.27-31; Lk 22.31-34

[36] Ina kíxo Jesus ne Simaum Pêturu:
—Ná'ikopo yenópo Unaém?
Ina yumopâ Jesus:
—Avo omótova yéni xoko yonómboku yara koeku kó'oyene, itea áxu'ikenevo ínamo
omotóva hékinuya.
[37] Ina kixopâmaka Pêturu:
—Unaém, na koeti ákoino omótova nzókeopi yara koeku kó'oyene? Okonókovo, usó
ngóye ngoépekeokono ve'ókuke.
[38] Ina kixopâmaka Jesus:
—Usó kéyeoxo képekikono vo'óngu? Koati emo'úti ra yunzó'inopi, ivévaka:
Tumúnekemo éneyea ne tapî'i, mopo'âtinemo keyuho ákoyea yéxanu —kíxoane.

14

Jesus itukóvo xêne yonópoti xoko Itukó'oviti

[1] Ina kixopâmaka Jesus ne íhikauhiko:
—Hákonoe aina kixe iséneu. Koeku kívivo Itukó'oviti, kivápunumaka. [2] Ako yumáxapu
iháxakoku kúveu ne óvoku Nzá'a. Eneponi hákoti koené'eye, ákoni ínjapineye. Koati
ngounákopinopitinoemo yóvokuya. [3] Mbihapáne, enepo ngausákapinapinenoe yóvoku,
ínamo ngayukápapu veyómboneopinoe, maka enepone ómboku, itúkapunemaka yópoku.
[4] Yoko yéxoanenoe ne xêne yonopâti.
[5] Ina kixôa Túme:
—Unaém, ako véxa ne yenópoku. Ná'ikopo kixoâtiye véxea ne xêne yonopâti?
[6] Ina yumopâ Jesus:

—Undíne itukóvo xêne yonópoti xoko Itukó'oviti. Undínemaka itukóvo poéheve ne
kaná'uti kixovókuti íhae xokóyoke. Undínemaka itukóvo úkeaku ne inámapoti apéyeati
ákotinemo hunókoku. Ákomo simoâti ne Nzá'a enepomo hákoti itukovo njokóyoke véko.
7 Eneponi yexánuxo, manímaka yexoâti ne Nzá'a. Itea ukeátine kó'oyene, yexoâtinemo
koane neíxoanenoe —koéne.
8 Ina kixôa Filípi:
—Unaém, yéxakavea ne Yá'a, yane úhepetinemo visóneu.
9 Ina kixopâmaka Jesus:
—Filipí, enóne óveam xepákukenoe, itea kóyeakone âvoyea yéxanu? Enepone
noixónuti, noíxoanemaka ne Nzá'a. Na koeti: "Yéxakavea ne Yá'a" ké'ino?
10 Ako yakútipoa anéyeyea Nzá'a njokóyoke koánemaka undi xokóyoke? Enepora
yunzó'inopinoe, haina ukeâti njokóyoke itea xoko Nzá'a úkea, enepone anéyeti njokóyoke.
Énomone itukôa ne itukéti índuke. 11 Yakútipoa anéyeyea Nzá'a njokóyoke, koánemaka
undi xokóyoke. Enepo hákotinoe kitipôa ra yûnzo, konokoâtiko kitípinu vo'ókuke ne
iyupánevoti índuke, neíxonenoe. 12 Koati emo'úti ra yunzó'inopinoe, ivévaka: Enepone
kutipónuti, itúkotimo itukéti kuteâti ne índuke, epó'oxo anu'úkotimo hána'iko índuke
ne ítuke vo'oku aúngopeovonemo xoko Nzá'a. 13 Uhá koeti koêkuti yépemone ya inzáke,
indukínopeatinoemo, maka iháyu'ikakanane Nzá'a vo'oku índukeinopimo. 14 Enepo áva
yépemone ya inzáke, indukínopeatimo —kíxovokoxoane.

Koyuhôa Jesus pahúkeamo ne Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti

15 Ina kixovókoxopamaka Jesus:
—Enepo hákotinoe motovónu yokóvo, itikoâtinoemo ne mbáhoenopi.
16 Embemínopitinoemo Nzá'a pahúkinopi po'i Koxunákopiti ingéneke ukeâti ya xokóyoke,
ákotinemo ahíkuxeovopiku. 17 Énomone ne Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti, enepone
kauhápu'ikoatimo ne kaná'uti kixovókuti íhae xoko Itukó'oviti. Enepone xâne yara
kúveu mêum ákoti êxa Itukó'oviti, ako omótova namúkea vo'oku ákoyea naíxa, koane
ákoyeahikomaka éxa. Itea yéxoanoe, vo'oku ápeyea xikóyoke koane ovo'ó koépitinoemo.
18 —Ákomo kurí ínjapinoe kuteâti koeku moyénoti. Kóyeanemo ngáyukopinovopi-
noe. 19 Ákone ahíkapu ákoyeakunemo naíxanu ra xanéhiko yara kúveu mêum, itea
neixóponutikomo. Epó'oxo vo'oku ámbepeakomo, keánenoemakamo. 20 Yaneko káxe,
yexoâtinenoemo ápeyea ne Nzá'a njokóyoke, koane yápeyinoe njokóyoke, ngoánemaka
xikóyokenoe.
21 —Enepone xâne exoâti ne mbáhoenoa itúkea koane itukoâti, koati énomone ako
omotóvonu okóvo. Yoko enepone xâne ákoti omotóvonu okóvo, ákomakamo omótova
okóvo Nzá'a. Ngoánemaka, ákomakamo omótova ongóvo, koane ngoutáta'ixinovatimo
—kíxovokoxoane Jesus.
22 Ina kixôa Njûda, itea haîna neko Njuda Iskarióti:
—Namo kixoâtiye itúkeovo póhutine ûti keútata'ixinovo, ákotimaka keutáta'ixinapa ne
xanéhiko yara kúveu mêum?
23 Ina yumopâ Jesus:
—Enepone xâne ákoti omotóvonu okóvo, itukoâtimo ne mbáhoenoa itúkea, yane ákomo
omótova okóvo Nzá'a. Vitukoâtimo vóvoheixoku xokóyoke. 24 Enepone xâne puvónuti, ako
ituka yûnzo nê'e. Yoko enepora emó'um kémone kó'oyene, haina ukeâti njokóyoke itea
xoko Nzá'a úkea, enepone Pahukónuti nzímea yara kúveu mêum.
25 —Ngoyúhoinopeanenoe ra koekúti kó'oyene koêkuiko ámbeyea xepákukenoe, 26 itea
enepone Koxunákopitinoe ingéneke, enepone Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti, páhoemo
Nzá'a itúkea índuke xepákukenoe, énomonemo ihíkaxopinoe uhá koeti koekúti, yoko
huvo'óxopitinoemakamo puyákoponeova yokóvo ne uhá koeti yunzó'inopi.
27 —Mboréxopinoe hána'iti úhepeko asako yomíxone ákoti pepakéxapu iséneu,
kuteâti koeku úhepeko asako omínjone ákoti pepakéxapu inzóneu. Enepone
mbónepike, haina kuteâti pónepike ra kúveu mêum. Hákonoe aina kixe iséneu,
koane hákonoe píke. 28 Kémoanenoe ne yunzó'inopimeku mbihópeanemo, koane

ngáyukopeovoikomo ngahá'inepeopi. Enepo itikápuxonoe ákoti omotóvonu okóvo,
mani elokeâti yokóvo koeku aúngopeovomo xoko Nzá'a, vo'oku énomone payasô ya
undíke. 29 Éndo'okinopikenoe kó'oyene koeku âvoyea simápu kaxéna, maka simapúne,
yakútipoane. 30 Ákonemo áxu'ikene yúnzo'ixeopinoe vo'oku oránane ko'ítukeyea ne
Satánae, enepone pahúkoti yara kúveu mêum. Yoko ako xunáko oúngeke nê'e, 31 itea
kó'inokenemoye ne véngoku, motovâti éxea xanéhiko yara kúveu mêum ákoyea omótova
ongóvo ne Nzá'a yoko indúkea ne páhoenonu. Hingá, pihápane ûti —kíxovokoxoane.

15

Éxetina Jesus ihókovoti koeku xuve úva

1 Ina kixovókoxoakomaka Jesus ne íhikau:
—Hara ngoéneye koati únati xuve úva, kene Nzá'a itukóvo katarákoati. 2 Uhá koeti
káva'oya ákoti parêxa há'i, tetúkoa Nzá'a. Kene uhá koeti káva'o poréxoti há'i, kasása'ikoa
motovâti xu'ínayeaxo há'i pôreu. 3 Koati sesa'ípotine vo'oku emó'um ngoyúhoinopikene-
noe. 4 Kuteâti koeku káva'o xoko xúve, énomonemaka kónoko ké'iyineye njokóyoke. Yane
ngoánemakamoye ya xikóyoke. Kuteâti ákoyea parexa há'i ne káva'o haxá koyeâti xúve,
keánenoemaka enepo ihexákinu.
5 —Undíne itukóvo ne xuve úva, kene itínoe ne káva'ohiko. Enepone xâne koetíneye
njokóyoke kuteâti koeku kávo'o xoko xúve, epó'oxo ngoánemakaye xokóyoke, enómo
há'i pôreu. Vo'oku hákoti ûndi xikóyoke, ákomo ítene itíki. 6 Enepone xâne haxá
koyeônuti, hanemo kixókononeye kuteâti kixókonoku káva'o ne tikóti tetoéti. Enepo
movo'íne, ítixokonohiko ina kurikókono yúkuke oro'ókokonoti. 7 Itea enepo yakoén-
eye njokóyoke kuteâti koeku káva'o xoko xúve, epó'oxo enepo avâheixa iséneuke ne
emó'um, motovâtimo yépemi koêkuti yâha yépemi, yane kousókinovopitinoemo. 8 Yoko
hane kutí'inoke ihayú'ikokonotimo ne Nzá'a enó'iyeamo únatinoe ítike, epó'oxo koati
itínenoemo ínzikau. 9 Kuteâti koeku ákoyea omótovonu okóvo Nzá'a, énomonemaka
koéneye ákoyea omótovopinoe ongóvo. Hako yahikúxivoa ne ákoyea omótovopinoe
ongóvo. 10 Enepo itikânoe ne mbáhoenopi itíki, yovóheixotimo ya ákoyea omótovopinoe
ongóvo, kuteâtimaka ngíxoaku indúkea ne páhoenonu Nzá'a koane óvonzeixea ya ákoyea
omótovonu okóvo.
11 —Ngoyúhoinopeakenoe râ'a, ngaha'âti ápeyea xikóyokenoe kuteâti ne eómbone,
enepone úhepeko inzóneu, epó'oxo ngaha'âtimaka yupihovó kó'iyea nê'e xikóyoke.
12 Hara mbáhoenopinoe itíki: Hákonoe motovókoko yokóvo kuteâtimaka ngixópikunoe
ákoyea omótovopi ongóvo. 13 Enepone ivokínovoti ínikonehiko, ako po'i seanákoti
anu'úkoati. 14 Itínoemo koati íningone enepomo itikâ ne mbáhoenopi itíki. 15 Ákonemo ín-
zaxeapinoe ovoxéti, vo'oku ako éxa ovoxéti ítukemo ne únae. Itea "íningone" ngixópine-
noe vo'oku énjokeopea ne uhá koeti ngámone xoko Nzá'a. 16 Hainánoe îti noivókoxonu, itea
undíne noivókoxopinoe koane mbahúkopinoe itíki índuke xapa xâne, ngaha'aînopitinoe
enó'iyea únati ítike ákotinemo hunókoku. Yane uhá koeti koêkutimo yépemone xoko
Nzá'a ya inzáke, porexópeatimo. 17 Hara mbáhoenopinoe, ákoyea omótovokoko yokóvo
—kíxovokoxoane Jesus.

Koitóponovotimo kotíveti ne kutípoti Jesus

18 Ina kixovókoxopaikomaka Jesus neko íhikau:
—Enepo puvapínoe ne xâne yara kúveu mêum ákoti êxa Itukó'oviti, puyákapanapa
yokóvo itúkeovo ûndi púvo inúxoti ya itíke. 19 Eneponi yakutípaseahiko neko xâne,
ákonihiko omótovopinoe okóvo. Itea vo'oku ákoyea yakútipasea, koane vo'oku itíkivonoe
noívongoepone xapákukehiko, énomone puvínopinoe. 20 Puyákapanapa yokóvo neko
emó'uinombinoe yanekôyoke ngoyuhó'inopi ákoyea apáyaso ne ovoxéti yane únae. Koeku
íngoitoponeokono kotíveti, kúteanemakamo kixékonoku. Koêkumaka kutípeokono
emó'um, kutipókonotimakamo ne yemó'u. 21 Itukínopeatinoemo uhá koêti ra koekúti
vo'oku itíkivonoe ínzikau, epó'oxo vo'oku ákoyea éxahiko ne Pahukónuti yara kúveu
mêum. 22 Eneponi hákoti nzímo xapákuke, koane hákoti ngoyuhó'inoa emó'um, mani apêti

pó'onexeovoke yara koekúti, koane ákoni pahúnevo. Itea kó'oyene, ákone pó'onevohiko.
23 Koêkuti xâne puvónuti, koati puvotímaka Nzá'a. 24 Eneponi hákoti indûko koekútihiko
xapákuke kuteâti ne itukéti índuke, ákoni pahúnevo yara koekúti. Itea kó'oyene, haina
pohúneti noixoâti neko koekútihiko índuke, itea koati puvónuti koane puvómaka Nzá'a.
25 Kó'inokeneye, koati kousókovoti neko kúxoti yutoéti yane Ponóvoti Kixovókuti hó'e,
enepone koêti: "Puvónuhiko ákoti évotikonuke" koêti.

26 —Itea simané'e ne mbáhoenopimo ukeâti xoko Nzá'a, enepone Koxunákoati ne
kutipónuti ingéneke, ngixínopikenoe, énomonemo koyuhónu. Énomone ne Sasá'iti
Omíxone Itukó'oviti, enepone kouhápu'ikoati ne kaná'uti kixovókuti íhae xoko Itukó'oviti.
27 Keánenoemaka, keyuhónutimakamo, vo'oku ukeátinekene inâ ndurixóvo ínzikaxea,
xéneheixonune.

16

1 Ina kixovókoxopamaka Jesus neko íhikau:

—Enepo kó'inokeneye yunzó'inopi maka hákone kopoé'ako iséneu ne tiú'iti koekúti
keno'ókotimo. 2 Vo'oku kepúhikikonotinoemo íhikaxovoku hó'e xanéhiko, koane simóvo-
timo káxe pó'okeakumo itúkeovo koati itúkoti ítuke Itukó'oviti ne uhá koeti xâne koepéko-
piti, itínoe hokónuti. 3 Itea kixínoakenemoye vo'oku ákoyea exa Nzá'a, koane vo'oku
ákoyeamaka éxanu. 4 Éndo'okopinenoe kó'oyene koêkumo ne koekúti maka simapúne
kaxéna, puyákapanapanenoe yokóvo éndo'okeopine. Âvoinoke énda'akapi yanekôyoke
inâ hekonúnoe, vo'oku ámbeyeako xepákuke. 5 Itea kó'oyene, mbihópotinemo xokóyoke
ne Pahukónuti yara kúveu mêum. Yoko ako ápahuina xepákuke epemónuti yonómboku.
6 Itea vo'ókuke ra yunzó'inopinoe, yupíhovo ikáxu'iyea yokóvo.

Itúkovoke ne Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti

7 —Koati emo'úti ra yunzó'inopinoe: Unatínemo xikóyoke mbihópeane, vo'oku enepo
hákotimo mbihôpo, ákomo simápinoe ne Koxunákopitinoe ingéneke íhae xoko Itukó'oviti.
Itea enepo mbihâpa, mbahukínopeatinemo. 8 Enepo simané'e, isukeâtimo isóneu ne
xanéhiko yara kúveu mêum. Exókoatimo itúkeovo pahukóvoti, koane kónokea sasá'ipea
nonékuke Itukó'oviti, koane ápeyeamakamo kaxena ipihóponopeti. 9 Exókoatihikomo
itúkeovo pahukóvoti vo'oku ákoyea akútiponuhiko. 10 Exókoatihikomo kónokea sasá'ipea
vo'oku mbihópeane xoko Nzá'a. Yane ákonemo neíxanunoe. 11 Exókoatihikomo ápeyeamo
kaxena ipihóponopeti vo'oku koúsokovone ipíhoponeokonokemo ne Satánae, enepone
pahúkoti xanéhiko yara kúveu mêum.

12 —Enó'iko ânja ngoyúhoinopeanoe, itea ákoni ítea kémi ongoyúhoinopeanoe kó'oyene.
13 Enepo simané'e ne Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti, enepone kouhápu'ikoati ra kaná'uti
kixovókuti íhae xoko Itukó'oviti, énomonemo mihe'óko iséneu yéxi koeku uhá koêti
ne kaná'uti kixovókuti íhae xoko Itukó'oviti. Vo'oku ákomo itúkapu isoneú kíxone
koyúho, itea enepone uhá koeti kámone xoko Itukó'oviti, énomonemo koyúho, epó'oxo
koyuhó'inopeatinoemakamo koêku ne koekútihiko keno'ókotikomo. 14 Kahaná'ikonutimo
nê'e vo'oku veyoâtimo ne apêti njokóyoke ínamo okoyúhopinopeanoe. 15 Uhá koeti
ítuke Nzá'a, koatímaka índuke. Énomone ngixínopinoemeku véyeamo Sasá'iti Omíxone
Itukó'oviti ne ihíkauvoti apêti njokóyoke, ínamo okoyúhopinopeanoe.

Ikaxúneti okovóti yoko elokékoti okovóti

16 —Yé'exovone ákoyeakunemo neíxanunoe, itea ákomo áxu'ikene neixóponutiko-
makamo —kíxovokoxoane Jesus neko íhikau.
17 Yane ápe xapákuke neko íhikauhiko kixokókoti:

—Kutimea kixó'eko ne yuhó'inovimeku, enepone koêti: "Yé'exovone ákoyeakunemo
neíxanunoe, itea ákomo áxu'ikene neixóponutikomakamo" koêti? yóko'o ne "Mbi-
hópotinemo xoko Nzá'a" koêti. 18 Kutimea kíxo ne yuhómeku "Yé'exovone" koêti? Ako
véxina visóneu —kixókokonehiko.
19 Yoko éxoane Jesus kahá'ayeahiko épemo'ikea vo'ókuke ne yûho. Hukinóvoti kíxea:

—Enepone yunzómeku: "Yé'exovone ákoyeakunemo neíxanunoe, itea ákomo
áxu'ikene, neixóponutikomakamo" ngoémeku, haina yepemó'ikokotinoe vo'ókuke?

[20] Koati emo'úti ra yunzó'inopinoe, ivévaka: Iyeôtinoemo, koati kotívetimo iséneu itea
elóketimo okóvo ne xâne yara kúveu mêum ákoti êxa Itukó'oviti. Ikaxú'itinoemo
yokóvo, itea enepone ikáxu'ine yokóvo, sa'irí'okopovotimo ya hána'iti elókeko yokóvo.
[21] Noixó íxea ne sêno ye'éxovotine ipúhikope xe'éxa. Ikáxu'i okóvo vo'oku símeovone
koítoponovope kotíveti. Itea ipuhíkone ne xe'éxa, ákone puyákapanapa okóvo ne êno
tiveko koêku. Poéhane êno hána'iti elókeko okóvo apê vo'oku ipúhikeane xe'éxa yara
kúveu mêum. [22] Énomonemakamo koéneye ikáxu'iyea yokóvo kó'oyene, itea kóyeanemo
noínjopeopikonoe. Yane yupihovó koetínemo elókeko yokóvo. Yoko ákonemo itoâti
veyópea.

[23] —Simapúne neko káxe, ákonemo yépemonuke. Koati emo'úti ra yunzó'inopinoe,
ivévaka: Áva yépemone xoko Nzá'a ya inzáke, porexópeatimo. [24] Tukú koeti kó'oyene,
avo yépemone ya inzáke. Yépemanoe, vo'oku perexókonoatimo, maka yupihovó ákoene
elókeko yokóvo —kíxovokoxoane Jesus.

Yuho Jesus ikopóvo íhikauhiko

[25] Ina kixovókoxopamaka Jesus ne íhikau:

—Enepora yunzó'inopinoemeku, ako ponó ínjinapea. Koati apêti ínzokinopeake. Itea
harakénemo káxe ákoyeakunemo ingá'itukexa kuteâti ínzokinopeakemeku vo'oku ponó
ngixoâtimo ngoyúhoinopeanoe koêku ne Nzá'a. [26] Yaneko káxe, yepémotimo Nzá'a ya
inzáke. Ákonemo itúkapu undíne epemínopinoe. [27] Kó'inokenemoye vo'oku ákoyea
omótovopinoe okóvo ne Nzá'a koeku ákoyea omótovonu yokóvo, koane vo'oku kitípi
itúkeovo úngeakune xokóyoke. [28] Xoko Nzá'a úngea koeku nzímea yara kúveu mêum.
Kó'oyene imbuhíkopeatinemo ra kúveu mêum, koane mbihópotinemo xoko Nzá'a —
kíxovokoxoane.

[29] Ina kixôa íhikauhiko:

—Kó'oyene, ínateoxo uhapú'inovi ne yiûho. Ákone itúkapu apêtike íhekoake.
[30] Kó'oyene, iyúseone yéxi uhá koeti koekúti. Ákone apásika epemó'ikopiti koêku.
Énomone kutípinopi ûti itíkivo koati ukeâti xoko Itukó'oviti —kíxoanehiko íhikau.

[31] Ina kixovókoxopamaka Jesus:

—Kitípoaneoxo kó'oyene? [32] Harakéne ôra, yoko koati simóvotine kó'oyene itéhiney-
imo, péhutinoe yenópotimo yóvokuke. Kurí kixénutinoemo mbóhuxeovo. Itea
haina mbohúxovoti vo'oku anéye Nzá'a njokóyoke. [33] Kó'inokeneye ra yunzó'inopi,
ngaha'aînopitinoe úhepeyea iséneu ingéneke. Kene yara kúveu mêum, vikotínoemo
kotíveti koekúti, itea hákonoe píke vo'oku undíne itôa uhá koeti koekúti yara kúveu mêum
—kíxovokoxoane.

17

Itûko orásaum ne Jesus

[1] Uke'éxoane Jesus koyúhoyea ra koekútihiko, ina komômo vanúke. Hara kôe:

—Pai, simóvone ôra. Keúhapu'ika indúkeovo hána'iti ihayú'iuti, undi Xi'íxa, mo-
tovâtimaka ihéyu'ikikonomo vo'ónguke. [2] Koáhati ûndi peréxo éxea koeku uhá koeti
xâne motovâti mboréxea apéyeati ákotinemo hunókoku xoko uhá koeti xâne pénenu
kutípeonu. [3] Yoko enepone apéyeati ákotinemo hunókoku, énomone ne éxeopihiko
itúkeovo póhutine îti itukóvo koati kaná'uti Itukó'oviti, ákoti po'ínu, koane éxeonumaka,
undi Jesus Kristu, péhoe yara kúveu mêum. [4] Ngahána'ikopine koeku óveam yara
kúveu mêum, ngousókoati ne itukéti péhoenonu indúkea. [5] Kó'oyene Pai, kuteâti koeku
indúkeovo hána'iti ihayú'iuti yanekôyoke ovo'íngo xikóyoke, tumúneke ápeyea ra mêum,
peréxapanumaka ngó'iyeaneye koeku nzeópea xikóyoke.

[6] —Éxopine ra hóyenohiko pénenu kutípeonu yara kúveu mêum, vo'oku ngoyúhoyeopi
xapákuke. Aínovone ítike. Itíne porexónoa yoko kutípoanehiko ne yemó'u. [7] Kó'oyene,
éxoanehiko kaná'uyeoxo itúkeovo ukeâti ya xikóyoke ne uhá koeti peréxonuke kutípe-
onu, [8] vo'oku ngoyúhoinoahiko yemó'u, námoem xikóyoke, yoko kutípoanehiko. Koati
exoâtihiko itúkeovo xikóyoke úngea, epó'oxo kutípoahiko itúkeovo îti pahukónu yâyeke.

9 —Koati énomonehiko émbeminopi. Kene haîna ne xâne ákoti exápi yara kúveu
mêum émbemino, itea koati embemínoati ra xanéhiko pénenu kutípeonu vo'oku itúkeovo
ítikenehiko. 10 Uhá koeti índuke, ítikenemaka. Yoko uhá koeti ítike, índukenemaka,
epó'oxo koati ngahaná'ikokonoti vo'ókukehiko râ'a. 11 Kó'oyene imbuhíkopeatinemo
ra kúveu mêum, itea enepohikorâ'a, óvokuikonemo yâye yara kúveu mêum koeku
mbihópeane xikóyoke. Iti sasá'iti Nzá'a, itíne okoyóninonoahiko ya xinákoke ne hóyeno-
hiko pénenu kutípeonu, motovâti poéhapea vikéneke kuteâtimaka koeku poéhayeane
ûti. 12 Koeku ámbeyea xapákuke ne pénenu kutípeonu, undíne koyonôa ya xinákoke.
Ngóyonoa maka hákone ikorókovo váhereke. Énomone ákoino ápahuina yonópoti
ipihóponovokutike xapákuke, ákoti itukápa neko póhuti itûkoheovoti koeku hókeonu,
enepone motovâti pahúkopeokonoya. Kó'inokeneye, koati kousókovoti neko kúxoti
yutoéti ya yemó'uke. 13 Kó'oyene, mbihópotinemo xikóyoke, itea kó'inokeneye ra yûnzo
kó'oyene koêkuiko ámbeyea yara kúveu mêum, motovâti yupíheovo hána'iko úhepeko
isóneu ne ínzikauhiko, kuteâtimaka koêku ne úhepeko inzóneu. 14 Ngoyúhoinoanehiko
yemó'u, yoko itúkovone púvonehiko xâne ákoti exápi yara kúveu mêum vo'oku ákoyea
akútipaseahiko, kuteâtimaka ákoyea angútipaseahiko neko xâne. 15 Pai, haina embemópiti
viyópi yara kúveu mêum ne kutipónutihiko, itea embemópiti kéyonoyihiko motovâti
ákoyea íkarakapu váhereke, 16 vo'oku ako akútipaseahiko ne xâne yara kúveu mêum
ákoti exápi, kuteâtimaka ákoyea angútipaseahiko. 17 Peréxahiko ne kutipónuti itúkeovo
haxakínovoti ítike ya koeku hókeahiko ne kaná'uti kixovókuti íhae xikóyoke. Yoko yemó'u
itukóvo ne kaná'uti kixovókuti. 18 Kuteâti pehúkinu yara kúveu mêum, mbahúkoamaka ra
ínzikauhiko yara kúveu mêum. 19 Koati vo'ókukehiko, nzaxákinovo indúkea yahá'inonu
motovâtimakamo itúkeovo haxakínovatihiko itúkea ne yahá'inoa.

20 —Haina póhutinehiko râ'a émbemino, itea émbeminoamaka ne kutipónutikomo,
ehóponomo yuhóhiko râ'a, 21 motovâti poéhapeanehiko vikéneke. Kuteâti koeku
itíkivo póhutine njokóyoke Pai, koánemaka ûndi xikóyoke, émbeminoamaka ne ku-
tipónutihiko poéhapeamo xoko ûti, motovâtimo kutípea xanéhiko ákoti exápi yara
kúveu mêum itúkeovo îti pahukónu yâyeke. 22 Kuteâti peréxinu indúkeovo hána'iti
ihayú'iuti, mboréxoanemaka ne ínzikauhiko kó'iyeaneye, motovâti poéhapeanehiko
vikéneke kuteâti koeku poéhayeane ûti Pai, 23 koeku ámbeyea xokóyokehiko, keáne-
maka njokóyoke. Yane ákomo iháxakexeakaka, itea uha-uhá koetímo poéhapeanehiko
vikéneke, kutí'inokemo exoâti xanéhiko ákoti exápi yara kúveu mêum itúkeovo îti
pahukónu yâyeke, koane exoâtimakamo ákoyea omótovahiko yokóvo kuteâti ákoyea
omótovonu yokóvo.

24 —Pai, ngahá'ainoahiko ne pénenu kutípeonu óveahikomo njokóyoke, maka naíx-
anehiko peréxinu indúkeovo hána'iti ihayú'iuti. Koáhati ákoti omotóvonu yokóvo
ukeâtinekene tumúneke ápeyea ra kúveu mêum. 25 Pai, koati ponóvoti ne kixeku itíkivo.
Ako éxapi ne xanéhiko yuixóvati ra kixovókuti yara kúveu mêum. Undíne exópi, koáne
éxoamaka ra kutipónutihiko itúkeovo îti pahukónu yâyeke. 26 Énjokoanehiko itukóvotiye
ne îti, epó'oxo káxehiko keno'ókoti, kóyeakonemo énjokeahiko, maka aváne xokóyokehiko
ne hána'iti ákoyea omótovo yokovo xâne, kuteâti ákoyea omótovonu yokóvo, epó'oxo
maka ovo'ó ángoanehiko —koe orásauna Jesus.

18

Koeku Jesus namukókono ya Njetisémani
Mt 26.47-56; Mk 14.43-50; Lk 22.47-53

1 Uke'éxoane Jesus koyúhoyea neko koekútihiko, pihóne poixô'oke ne kali nótuvaka
koéhati Sêdorom. Íhikauhiko xáne. Yoko ápe kali njârdim-ya. Énomone yóno ne
Jesus yoko íhikauhiko. 2 Kene Njûda, enepone itûkoheovoti koeku hókea Jesus, enepone
kuríkotimo Jesus xoko xanéhiko puvâti, éxoa óvoku neko njârdim, vo'oku kóyekune
yónea Jesus-ya koane íhikauhiko. 3 Úkeane pího ne Njûda yane njârdim porexókonoane
ne húndaruhiko xané'eyea, koánemaka ne koyónotihiko hána'iti imokóvokuti. Yoko

enepone xánenahiko, aínovo páhoe tutíhiko sasedóti inuxínoti jûdeu hó'eke, yoko
farîzeuhiko, enepone koati yuixóvoti hókea yútoe Muîse. Ako tôpihiko kaúhapu'ikope
oxéne ómonehiko, yoko isukópeti. 4 Yoko koati exoâti Jesus uhá koêti ne kixókonokumo,
yane inuxó koene épemea itúkovokehiko. Hara kíxovokoxoa:
—Kuti yopósikonoe?
5 Ina yumopâhiko:
—Jesus vopósiko, enepone íhae Nazâre.
—Undíneye —koéne ne Jesus.
Yoko ápe Njûda xapákuke, enepone kuríkoti Jesus xoko xanéhiko puvâti. 6 Ehá'axo
“undíneye” kó'iyea ne Jesus, aúkopovohiko ikéne neko xanéhiko, xaneâtimaka íkoro-
hikeovo poké'eke. 7 Ina kayukópaikomaka Jesus kíxovokoxea:
—Kutí'oxonoe yopósiko?
Ina yumopâhiko:
—Jesus íhae Nazâre.
8 Ina kixovókoxopamaka Jesus:
—Ngixópinepepomeku itúkeovo ûndi ne yopósiunoe. Ya koeku itúkeovo ûndi yopósiko-
noe, síkeaneikopo ra nza'ínehiko pihópea —kíxovokoxoane.
9 Kó'inokeneye emó'u, motovâti koúsokea neko yûho yanekôyoke, enepone koêti: “Pai,
ako ápahuina évoem yane pénenu kutípeonu” koêti.
10 Énomone yanê'e, hé kíxoane Simaum Pêturu ne hána'iti pirítauna. Maturukenó
kixone ahínoe koati payásoti ya uhá koeti sasedóti inuxínoti jûdeu hó'eke. Koati éxopeke
kêno neko ahinoêti koéhati Maúku etetúko.
11 Itea hara kíxoa Jesus ne Pêturu:
—Hako kixeáneye. Keúnakapa mótokike ne hána'iti piríteuna. Ikítixati ákotimo vengâ
ne kotíveti koekúti évekonukumo Nzá'a? —kíxoane.

Jesus nonékuke Ána

12 Yane namúkone Jesus ne húndaruhiko, koánemaka neko koati pahúkoti xapa hún-
daruhiko, koáne ne jûdeuhiko koyónoti hána'iti imokóvokuti, ina ika'ákohiko Jesus.
13 Ponó kíxoanehiko xoko Ána inúxotike, enepone imóxuko Kaífa. Yoko Kaífa, énomone
neko koati payásoti ya uhá koeti sasedóti inuxínoti jûdeu hó'eke yaneko xoénae. 14 Yoko
énomone ne Kaífa kixovókoxoa ne pahúkotihiko xapa jûdeu yanekôyoke motókeyea
ápeyea póhuti hóyeno ivokínovati ne xanéhiko.

Koyuhôa Pêturu ákoyea exa Jesus
Mt 26.57-58; 26.69-70; Mk 14.53-54; 14.66-72; Lk 22.54-57

15 Yane pihóne ikéneke Jesus ne Simaum Pêturu, koánemaka ne po'i íhikau Jesus. Vo'oku
itúkeovo éxone ne koati payásoti sasedóti neko po'i íhikau Jesus, xánena Simaum Pêturu,
énomone ûrukinova kíndanake óvoku neko koati payásoti sasedóti ikéneke Jesus. 16 Kene
Pêturu, ôvane meúkeke xe'ókuke pahapéti. Ina ipuhíkopomaka neko po'i íhikau Jesus,
éxone ne koati payásoti sasedóti, ina epêmo ârunoe koyonoâti ne pahapéti yusíkea
ûrukeovomaka ne Pêturu. Yanê'e, ûrukovone Pêturu ikéneke. 17 Yane hara kixo Pêturu
neko seno ahinoêti koyónoti pahapéti:
—Haina îti po'ímaka íhikau ne hóyeno?
—Haina ûndi —kíxoane Pêturu.
18 Yoko óxokuxonehiko yúku neko ahinoêti, koánehiko ne koyónoti hána'iti imokó-
vokuti, itúkotihiko onókovoku, vo'oku itúkeovo kásati yanekôyo. Yane onókoponovone-
maka Pêturu xapákuke.

Koeku Jesus nonékuke ne koati payásoti sasedóti
Mt 26.59-66; Mk 14.55-64; Lk 22.66-71

19 Yane épemo'iko Jesus ne koati payásoti sasedóti koêku neko íhikauhiko yoko koêku ne
ihíkauvoti íhikaxone. 20 Ina yumopâ Jesus:
—Uhá koeti inzíkaxo, xapákuke xâne óvom. Koati hána'itike imokóvokuti indúko
ínzikaxoku, áko'o itukovo íhikaxovokuke hó'e xanéhiko, ho'úxovoku heú koeti jûdeu. Ako

ihíkauvoti njé'ono'oe. [21] Na koeti yépemo'ikinonu? Hane yépema'ikahiko kamokénonuti,
vo'oku é'exo kíxoahiko neko yûnzo ínzikaxoake —kíxoane.
[22] Koyuhoâne Jesus nê'e, ápe póhuti xapákuke neko koyónotihiko hána'iti imokóvokuti
ipusókoti Jesus. Hara kíxoa:
—Énomone kixókono yumópeokono ne koati payásoti sasedóti?
[23] Ina kixôa Jesus:
—Áva mbahúnevo, yéxakanaikopo. Kene hakô'o, ná'ikopo koeti isíkinonu? —kíxoane.
[24] Ina pahukópamaka Ána xoko Kaífa, enepone koati payásoti sasedóti. Yoko ina
ikávo'uxovo ne Jesus píhea.

Koyuhópamaka Pêturu ákoyea exa Jesus
Mt 26.71-75; Mk 14.69-72; Lk 22.58-62

[25] Yoko ixómoiko onokóvo ne Simaum Pêturu, apé kôe po'i kixopâti:
—Haina îti po'ímaka íhikau ne hóyeno?
—Haina ûndi —koéne.
[26] Yane apé koénemaka ahínoe koati payásoti sasedóti, iyéno neko mótorukeake kêno
Pêturu. Hara kôe:
—Hainámeku îti noínjo njârdim-ke kehá'ineyi ne hóyeno?
[27] —Haina ûndi —kixópanemaka Pêturu.
Ehá'axo koyúhoa Pêturu nê'e, éneone tapî'i.

Omokónone Jesus xoko Pilátu
Mt 27.1-14; Mk 15.1-5; Lk 23.1-5

[28] Yane ukopeâne óvokuke Kaífa, omópohiko Jesus xoko óvoku nâti, enepone óvokumaka
natíxea. Yoko yuponii koetíne. Ako ûrukapahiko tuti jûdeu pikoti ákoyea paréxakanahiko
níkea xapa áyui Páskoa eneponi ikapíti'ikapu, anahíxapani neko xâne ákoti itukapu jûdeu.
[29] Yane ipúhikinoa Pilátu yúho'ixoponeahiko. Hara kíxovokoxoa:
—Kuti itukóvo váhere ítuke ra hóyeno yomínoakenoe yâye?
[30] Ina yumopâ tutíhiko jûdeu:
—Ikítixatini vomâti yâyeke ra hóyeno eneponi hákoti vévotikoake?
[31] Ina kixovókoxopamaka Pilátu:
—Yamápaikoponoe. Itínenoe exâ kíxoaku, koêkuti ínixene kuteâti páhoenopi hé'e.
Ina yumopâ jûdeuhiko:
—Itea haina ûti motovâ koépekea xâne kuteâti mani nókone kíxea ûti, páhoenovi ho'e
ûti kuteâti nókone kíxeokono ra hóyeno —kíxoanehiko.
[32] Yoko kó'inokeneye, motovâti koúsokeovo neko yuho Jesus koyûho yanekôyo kixoku
ivókeovomo.
[33] Ina urúkopovomaka ovokútike ne Pilátu. Yane iháxikone Jesus, ina kixôa:
—Ití'oxo natina jûdeuhiko?
[34] Ina yumopâ Jesus:
—Koati ukeâti iséneuke kehá'ayi yéxi? áko'o kémone xapákuke xanéhiko koyuhoâti
indúkeova, kutí'inoke yepemó'ikonuti —kíxoane.
[35] Ina yumopâ Pilátu:
—Haina undi jûdeu. Ako kalíhuina yuínjeovo koekúti kuteâti. Koati iyínoxapa jûdeu
yoko tutíhiko sasedóti kurikóponopi njokóyoke. Kutí'ikopo itíko pehúnevo?
[36] Ina yumopâ Jesus:
—Enepone nandíxea, haina kuteâti koeku natíxea xâne yara kúveu mêum. Eneponi
akoéneye, mani kotixónuti ne ovoti njêrerekuke huvo'óxonuti nandíxea, maka hákoneni
kixonúneye jûdeuhiko kuteâti ra kixónuku. Itea enepone nandíxea, haina kuteâti natíxea
xâne yâye yara kúveu mêum.
[37] Ina kixôa Pilátu:
—Ití'ikopo nâti?
Ina yumopâ Jesus:
—Enepone yépemonuke, kaúhapu'ikoa indúkeova. Énomone imbúhikino yara kúveu
mêum. Énomonemaka nzimíno yâyeke, motovâti ngoyúhoyea koêku ne kaná'uti

kixovókuti. Yoko uhá koeti xâne kutipoâti ra kaná'uti kixovókuti, énomone kutipôa ra emó'um —kíxoane Jesus.
38 Ina kixôa Pilátu:
—Kutí'ikopo itukóvoye ne kaná'uti kixovókuti? —kíxoane.

Pahukókono kurúhuxeokono ne Jesus
Mt 27.15-31; Mk 15.6-20; Lk 23.13-25

Koyuhoâne Pilátu nê'e, ina aukópovomaka xoko jûdeuhiko meúkeke. Hara kíxovokoxoa:
—Ako ápahuina íninjone váhere ítuke ra hóyeno. 39 Itea heú koeti xoénae ya kaxena yáyuinoe, kóyekune yépeminu nguríkopea póhuti iká'aeti. Kehá'aikopo nguríkopea ra netínanoe, itínoe jûdeu? —kíxovokoxoane.
40 Itea heú koénehiko vaúkexopeamaka. Hara koe yûho vaúkexea:
—Ako vakáha'a kuríkopeokono nê'e. Hane kiríkapa, Mbarâba —koénehiko yûho.
Yoko enepone Mbarâba, koati apêti váhere ítuke iká'akinokonoke.

19

1 Yane pahúkoane Pilátu yehépoke'exeokono ne Jesus, 2 ínamaka uhekéxinoa hún-daruhiko ka'áveti káva'o tikóti itukínoati kôroana ne Jesus, ina ipíhea tutíkuke. Itúkinoamaka harará'iti ípovo hamá koeti, kuteâti ípovo nâti, 3 koane ahí'okeovahiko koémoke'eyea. Hara koéhiko:
—Iháyu'ikakana ra natina jûdeu! —koéhiko, koánemaka ipúsononeyeahiko.
4 Yane ipúhikopinoamaka Pilátu neko jûdeuhiko meúkeke, ina kixovókoxoa:
—Ngopúhikinopeati ra hóyeno maka yéxanenoe ákoyea ápahuina íninjone váhere ítuke —kíxovokoxoane.
5 Yane ipúhikopinoamaka Jesus. Yoko ápe ne uhékeuti káva'o ka'áveti tikóti tutíkuke, kôroana, koáne ne harará'iti ípovo. Ina kixovókoxoa Pilátu neko jûdeuhiko:
—Harâ'apo ra hóyeno —kíxovokoxoane.
6 Itea ehá'axo noixo Jesus ne tutíhiko sasedóti inuxínoti jûdeu hó'eke yóko'o ne koyónotihiko hána'iti imokóvokuti, vaúkexonehiko. Hara koe yûho vaúkexea:
—Kirúhuxa! Kirúhuxa! —kóyehiko.
Ina kixovókoxoa Pilátu:
—Itínenoe kuruhúxa vo'oku ako ápahuina íninjone váhere ítuke ra hóyeno.
7 Ina kixôa jûdeuhiko:
—Ápe Ponóvoti Kixovókuti hó'e ûti. Kuteâti íhikaxeovike hó'e ûti, konókoti koépekeokono ra hóyeno, vo'oku koati itûkovoti Xe'exa Itukó'oviti —kíxoanehiko.
8 Kameáne Pilátu neko yuhóhiko, yupihovó koéneoxo píkea. 9 Ina urúkopovomaka ovokútike, enepone óvokumaka natíxea, ina epemó'iko Jesus úkeaku, itea ako yumápa Jesus. 10 Ina kixôa Pilátu:
—Ako yimápanu? Ako yéxa ápeyea njunáko mbahúkea kiríkopikono, áko'o kirúhuxikono?
11 Ina yumopâ Jesus:
—Ákoni xináko kíxinuneye eneponi hákoti itukovo Itukó'oviti porexópea. Énomone itúkinovo koati hána'iti pahúnevo ne xâne kurikónuti xikóyoke —kíxoane.
12 Ukeâti neko ókoku ôra, opósikoa Pilátu kíxoaku kuríkopea ne Jesus, itea koati vaukéxotine ne jûdeuhiko. Hara koe yûho vaúkexea:
—Enepo kirikápa ra hóyeno, hainá'ikopo iti ínikone koati payásoti natina ûti, enepone Sêza, vo'oku uhá koeti xâne koyúhoti itúkeovo nâti, koati okópoti Sêza nê'e —koénehiko vaúkexea.
13 Kameáne Pilátu neko yuhóhiko, ina ómo Jesus meúkeke, ínamaka ivatáko yuhoíko-vokutike xoko iháxoneti "Pavímentu". Kene ya ebaraíku, emó'u jûdeuhiko, Ngâbata koéha. 14 Yoko poéhaiko káxe âvoti tumúneke Páskoa, enepone áyui jûdeu ya hó'eke. Ye'éxovotinemaka itumúkoti káxe yanekôyoke. Ina kixôa Pilátu neko jûdeuhiko:
—Harâ'a ra netínanoe —koéne.
15 Itea hara koe yuhóhiko vaúkexea:

—Képeka! Képeka! Kirúhuxa! —kóyehiko.
Ina kixovókoxoa Pilátu:
—Keha'aînonutinoe mbahúkea kurúhuxeokono netínanoe?
Ina yumopâ tutíhiko sasedóti:
—Ako po'i natina ûti ákoti itukapu Sêza —koénehiko.
16 Yane kurí'okoane Pilátu neko xâne motovâti kurúhuxeahiko.

Kuruhúxokono ne Jesus
Mt 27.32-44; Mk 15.21-32; Lk 23.26-43

17 Úkeane omohíko Jesus, koinó kixoti kurúhuna yonoti xokóyoke ne iháxoneti
"Opepú'iti". Kene ya yuho jûdeu, Ngoûgota koéha.
18 Énomone kurúhuxokono Jesus yoko po'i pi'âti hóyeno xêrerekuke. Enepone kurúhuna
Jesus, kukúkeke óvo. 19 Yoko ápe yútoe Pilátu ixupáxovoti tutíkuke ne kurúhuna Jesus.
Hara kôe ne yutoétiya: "Jesus íhae Nazâre, natina jûdeuhiko" kôe. 20 Ênо jûdeu yuhoíkoati
neko yutoéti, vo'oku ákoyea ahika pitivóko neko kurúhuxokonoku Jesus. Yuhóke
jûdeuhiko yutóxeovo, koáne ya yuhóke rómanu, yoko ya yuhókemaka ngerêku. 21 Ina
kixohíko Pilátu ne tutíhiko sasedóti inuxínoti jûdeu hó'eke:
—Hako "natina jûdeu" kixêa ne yítoe, itea hara ákoe, "Koyuhoâne râ'a itúkeovo natina
jûdeu" ákoe.
22 Ina yumopâ Pilátu:
—Enepone yúndoe, usóne. Ákonemo ípakapu —kíxovokoxoane.
23 Kuruhúxone Jesus neko húndaruhiko, haxákokoahiko ípovo ya koaturu koêti. Póhuti-
hiko húndaru, poéha íparaya. Ina apémaka po'inu ípovo Jesus hamá koêti, ikó'itukeu
opékuke po'i ípovo. Yoko ako úhe'o nê'e, herupí kôa. 24 Yane hara kixókoko ne
húndaruhiko:
—Yusikóne ákoyea kávarerea ûti râ'a, itea kuríkavo ûti komomâti ûti itukoâtimo —
kixókokone.
Kó'inokeneye, koati tokopóvoti neko kúxoti yutoéti ya emó'uke Itukó'oviti, enepone
koêti:
"Haxákokoa ne ímbovo, ina kurikóhiko, komomâti itukoâtimo ne po'i ímbovo" koêti.
Sâramu 22.18
Yoko koati énomone kixínoaneye húndaruhiko.
25 Hevékuke ne kurûhu, ápe eno Jesus; yoko po'i êno; koánemaka Mâriya, enepone yeno
Kolópa; yókomaka Mariya Mandâlena. 26 Noixoâne Jesus neko êno, yóko'omaka ne po'i
íhikau ákoti omotóva okóvo xêrerekuke, hara kixo êno:
—Kutí íxepane xi'íxa râ'a —kíxoane.
27 Kúteanemaka yuhó'inoa Jesus neko íhikau:
—Kutí íxepane mémaina —kíxoane.
Ukeátine yaneko káxe, omópone Mâriya neko íhikau Jesus óvokuke katarákopati.

Koeku Jesus ivokóvone
Mt 27.45-56; Mk 15.33-41; Lk 23.44-49

28 Exoâne Jesus koúsokeovone uhá koêti ne nókone koúsokeovo xokóyoke, hara koéne:
—Epékonuti úne —koéne.
Yane koati tokopóvoti neko kúxoti yutoéti ya emó'uke Itukó'oviti koyuhoâti
kó'iyeanemoye.
29 Yoko ápe íhaku ekâtiya puhí koati viyum-hí koêti. Ina apê kalaká'ikoponoti esponja
yane víyum, ika'ákoa kirípuhike mayane étakati iháxoneti isôpo, ina ipíhoa pahákuke
Jesus, iyúkoati. 30 Enovâne Jesus neko víyum, hara kôe:
—Únzexone uhá koeti nóngone indúkea —koéne.
Yane nonoo koéne, îhunokoane ne omíxone, ivókovone.

Yuvorókea húndaru xêrere ne Jesus

31 Yoko puvâti jûdeuhiko óvoheixeamo kuruhúke ya sâputu ne kurúhuxonehiko vo'oku
itúkeovo kóyuseovopene áyui, koáne vo'oku itúkeovo koati téyonehiko neko sâputu

ye'ékotine ûrukeovo. Ene épeminohiko Pilátu pahúkea kehokeâti pukúna neko kuruhúxovotihiko, hopenóxoati ivókeovohiko motovâti veyópeovo kuruhúke tumúneke ne ayuíti. 32 Yane pihónehiko ne húndaru kéhokexoponea pukúna ha'ínehiko Jesus kurúhuxeokono, enepone inúxoti koánemaka ne po'ínu. 33 Itea koeku símea xoko Jesus, noixoâne ivókeovone, ákone kíxoaku. 34 Itea ápe póhuti húndaru yuvorókeati xêrere ya suîke. Yane ipúhikone íti yoko úne.

35 Enepone noixoâti ra koekúti, énomonemaka koyuhópa yarâ'a. Yoko koati kaná'uti ne yûho. Éxoa yutoxínoati râ'a itúkeovo koati kaná'uti yûho, kutí'inoke motovâtimaka kitípinoe. 36 Enepo kixínokonokeneye Jesus, koati kousókovoti neko kúxoti yutoéti ya emó'uke Itukó'oviti, enepone koêti: "Ákomo ápahuina ôpe ekehókoti" koêti. 37 Koane hara koémaka po'íke: "Noixoâtimo ne yúvoroe" koémaka.

Ekoxókonone Jesus
Mt 27.57-61; Mk 15.42-47; Lk 23.50-56

38 Ikénepoke neko koekútihiko, pihóne xoko Pilátu ne Yûse, enepone íhae pitivóko koéhati Arimáteya epemóponoati yusíkea veyópea muyo Jesus kuruhúke. Yoko koati íhikaumaka Jesus neko Yûse, itea he'ono'ú koêti itúkeova vo'oku píkea po'ínuhiko jûdeu. Poréxoa Pilátu itúkea kuteâti épemone. Yane pihóne ne Yûse veyóponea muyo Jesus kuruhúke. 39 Yoko Nikôdemu xáne, enepone yuhó'ixoponoti Jesus ya yóti yanekôyoke. Ápe êno xêru, alôe anahíxovoti mîra, ómone ne Nikôdemu, óvo'okope Jesus. Yoko ináko neko xêru, anêko kuteâti tirintai sinku koeti kîlu ovâti. 40 Yane veyóponehiko muyo Jesus kuruhúke, ina aupíxoahiko ya ipovóti ovóheovoti xêru, kuteâti kíxoaku jûdeuhiko enepo apê ivokóvoti xapákuke. 41 Yoko yaneko óvoku Jesus kurúhuxeokono, ápe njârdim. Ápemaka uhôro kehoéti mopoíke, inámatiko ekóxokonoku ivokóvoti âvoti ekoxóvati. 42 Énomone iyónopahiko neko muyo Jesus vo'oku ákoyea ahíka, koane iyóvotinehiko okóvo vo'oku itúkeovo kóyuseovopene jûdeuhiko vo'oku áyui.

20

Koeku Jesus exepúkopone ukópea xapa ivokóvoti
Mt 28.1-8; Mk 16.1-8; Lk 24.1-12

1 Yaneko yúponipe lûmingu hahá'iko, pihóne ne Mariya Mandâlena xoko ekóxokonoku Jesus. Simonéya, noíxoane ahíkuxeokonone neko mopôi exexoâti ne uhôro yane ekóxokonoku Jesus. 2 Yane ehákopovo xoko Simaum Pêturu, koánemaka xokóyoke neko po'i íhikau Jesus, enepone ákoti omotóva okóvo Jesus. Hara kixóponoa:

—Veyópokonone muyo Vúnae yane ekóxokonoku. Ako véxa iyónopokonoku —kíxoane Mâriya.

3 Úkeane pího ne Pêturu koánemaka neko po'i íhikau Jesus xoko ekóxokonoku. 4 Xané kixókokohiko ehákeovo neko pi'âti, itea xuxapáneoxo ya Pêturu neko po'i íhikau Jesus. Inuxó koéne nê'e símeaya. 5 Ina yupunínikovo komomâ kúveuke. Tokononé koane ûke ne ipovóti líyum, itea ako ûrukapu uhorókuke. 6 Oko'ikené kíxoane Simaum Pêturu símea, yane urukú koáne. Noíxoane ne ipovótiya, 7 koánemaka neko léhu aúnone Jesus, itea haxá kóye óvoku, ako ánahixapa neko po'ínuhiko ipovóti aúpi. 8 Yane ûrukovanemaka po'i íhikau Jesus, enepone inuxó koeti símeaya. Noixoâne, kutípoane exépukopeane Jesus. 9 Yoko tukú koêti neko ókoku ôra, avo éxinahiko isóneu neko yutoéti ya emó'uke Itukó'oviti koyúhoti kónokea exépukopea ne Jesus ukópea xapa ivokóvoti. 10 Yane káyuhikopovone neko pi'âti íhikau Jesus óvokuke.

Kautáta'ixopinovo Mariya Mandâlena ne Jesus
Mt 28.9-10; Mk 16.9-11

11 Koeku pihópea neko pi'âti, óvaikone ne Mâriya ixómoyea íyo xe'ókuke ne uhôro ekóxokonoku Jesus. Koeku íyoyea koane yupúninikeovo komómoyea kúveuke. 12 Yane tokononé koane ûke ne pi'âti ánju íhae vanúke, ovoxe Itukó'oviti, ainóvoti hopú'iti ípovo. Vataká kóye xoko óvine muyo Jesus, poéha tutíkuke, poéhamaka hevékuke. 13 Ina kixohíko Mâriya:

—Senó, na koeti íyeino?
Ina yumopâ Mâriya:
—Omopókonotine mûyo ne Únaem. Akó'oti enjâ iyónopokonoku —kíxoane.
[14] Uke'éxoane Mâriya koyúhoyea nê'e, ina na'akénexovo. Yane noíxone Jesus xe'ó koyêti itea ako éxapana. [15] Ina kixôa Jesus:
—Senó, na koeti íyeino? Kuti yopósiko?
Yoko ikútixati Mâriya koyonoâti ne njârdim. Hukinóvoti kíxea:
—Unaém, itukapu îti veyopêa mûyo, yokóyuhoinonoa iméponoaku maka veyámbanane —kíxoane.
[16] Yane ina iháxoa Jesus:
—Mariyá —kíxoane.
Ná'akene koéne ne Mâriya, ina kíxo Jesus ya emó'uke jûdeu:
—Raboní! —kíxoane. (Yoko "ihíkaxoti" koêti ne rabôni koêti.)
[17] Ina kixôa Jesus:
—Hako nemu'ókonu, vo'oku âvoyea mbihápa xoko Nzá'a, itea pîhe xoko ínzikauhiko, enepone kutí ngíxone mbo'ínuhiko. Yéta'akapanahiko mbihópeanemo xoko Itukó'oviti Nzá'a yoko Yá'anoemaka, enepone Únaem yoko Yúnaemaka —kíxoane.
[18] Yane ponó koépone ne Mariya Mandâlena xoko íhikauhiko Jesus.
—Noínjopane ne Vúnae —kíxovokoxoane.
Ina koyuhópinoahikomaka neko yuho Jesus.

Kautáta'ixopinova Jesus ne íhikauhiko
Mt 28.16-20; Mk 16.14-18; Lk 24.36-49

[19] Énomone yaneko lûmingu ya kíyo'i káxe, exexo'ikené koyépoti neko íhikauhiko Jesus yane ovokúti óvoheixoku, vo'oku píkea tutíhiko jûdeu. Yane apé koene Jesus xapákuke.
—Aúhepeponoe iséneu —kíxovokoxoane.
[20] Yuhoíkoane, ina exókoa ne vô'u koáne ne xêrere. Yupihovó koépone elókepea okóvo ne íhikauhiko noixópane ne Vúnae. [21] Ina kixovókoxopamaka Jesus:
—Aúhepeponoe iséneu. Kuteâti kixónuku Nzá'a pahúkeonu yara kúveu mêum, énomonemaka ngixópineye —kíxovokoxoane.
[22] Uke'éxoane koyúhoyea nê'e, ina api'ókexoahiko koane kíxovokoxopeamaka:
—Nemúkanoe ra Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti. [23] Enepone xâne yéxokoake itúyopea pahúnevo koeku kutípeonu, koati ituyôpotinemo pahúnevo. Kene ne xâne yéxokoake ákoyea itúyapa pahúnevo vo'oku ákoyea akútiponu, koati ákotimo veyapápu pahúnevo nê'e —kíxovokoxoane.

Jesus yoko Túme

[24] Yoko póhuti yane nduse koeti íhikau Jesus, enepone Túme íhauti Hapáparu, áko'o yaneko apé koepóne Jesus xapákukehiko. [25] Ina kíxo Túme ne po'ínuhiko íhikau Jesus:
—Noíxopane ûti ne Vúnae!
Yane hara koe Túme:
—Enepomo hákoti noinjêa ne ike perêku vo'ókuke, koane hákotimo mbirukôa, koane hákotimakamo imbiho vô'um xêrerekuke, ákomo kalíhuina ngutípea —koéne.
[26] Poéhapoane lûmingu ikénepoke, ho'uxoké koyépotihikomaka ne íhikau Jesus, koánemaka ne Túme xapákuke, exexo'ikené koyêtihiko. Yane apé koéponemaka Jesus xapákuke.
—Aúhepeponenoe iséneu —kíxovokoxoane.
[27] Yane tumuné koéne kixo Túme:
—Piríka ra vô'um maka neíxane koêku, koane ípiheamaka ra veô'u njêrereke. Hákone itikovo xâne ákoti akutípo, itea itíkapu kutípoti —kíxoane.
[28] Ina kixôa Túme:
—Iti Únaem, îti ne koati kaná'uti Itukó'oviti —kíxoane.
[29] Ina kixopâmaka Jesus:
—Koati kitipónuti vo'oku neíxinu, itea enepone xâne kutipónuti ákoti naixánu, koati únatimo koêku nê'e —kíxoane.

Yutóxinovoke ra koyuhópeti

30 Koati kaná'uti enó'iyea po'ínuhiko iyupánevoti ítuke Jesus, noíxone íhikauhiko ákoti
yutaxápu yara koyuhópetike. 31 Itea kutí'inoke yutoxóvoti râ'a, koati kaha'aînopiti
kitípinoe Jesus itúkeovaxo ne Mésiya, enepone páhoe Itukó'oviti koíteovo xâne, enepone
koati kaná'uti Xe'exa Itukó'oviti. Epó'oxo vo'oku kitípi, ike'íparaxokonotimo inámapoti
apéyeati ákotinemo hunókoku xoko Itukó'oviti.

21

Kautáta'ixopinova Jesus ne seti koeti íhikau

1 Ikénepoke neko koekúti, kaútata'ixopinovamaka Jesus neko íhikauhiko xe'ókuke ne
mar, enepone koéhati Tibêriyade. Hara kôe kixoku koêku.
2 Kaha'iné kíxoixokoko ne Simaum Pêturu; Túme, enepone íhauti Hapáparu; Natanâe
ukeâti Kána, pitivóko ya Ngalíleya; koánemaka neko xé'ahiko Nzebêdeu; yoko po'i pi'âti
íhikau Jesus. 3 Ina kíxo ha'ínehiko ne Simaum Pêturu:
—Numínguxotiko.
Ina kixohíko Simaum Pêturu ne ha'ínehiko:
—Pihotímaka ûti ikínike —koénehiko.
Úkeane pihohíko. Ivu'í kixone kali hána'iti vatékena numíkuxoponoti, itea ako
ápahuina êho yaneko yóti. 4 Yuponíne, ápene Jesus xe'ókuke neko úne, itea ako éxapana
íhikauhiko. 5 Ina kixovókoxoa Jesus:
—Ápenoe yêho?
—Áko'o —koénehiko.
6 Ina kixovókoxopamaka Jesus:
—Kiríka éxopeke vetékena ne nímikuxope. Apêtimo yehóya —kíxovokoxoane.
Yane itúkeanehiko ne yuhó'inoa. Yane ákone íta mikúkopea ne númikuxope vo'oku
yupíheovo êno hoéya. 7 Ina kíxo Simaum Pêturu ne po'inu íhikau Jesus, enepone ákoti
omotóva okóvo Jesus:
—Vúnae nê'e! —kíxoane.
Kamoáne Simaum Pêturu itúkeovo Vúnae, itúkopone ípovo. Koáhati veyoâti koeku
númikuxea, yane kurino'é koene úne araúkotine. 8 Itea ivu'í kixopo vatékena ne
po'ínuhiko íhikau koáne mikúkopea ne númikuxope puhí koeti hôe, koáhati ákoti ahikâ ne
poké'e xe'ókuke neko úne, kuteâtimea póhuti séndu méturu kíxoaku. 9 Evesékopeanehiko
vatékena xe'ókuke neko úne, noíxonehiko uhahá'ixoti xorómonikeya koane hôe oúkeke.
Yoko ápemaka pâum. 10 Ina kôe ne Jesus:
—Yamínanane kalihú koêti ne hôe némoenoemeku —koéne.
11 Yane ûrukopova Simaum Pêturu ne vatéke ina mikukópa movó'itike ne númikuxope
puhi-puhí koati hána'itinoe hôe. Ápe póhuti séndu sinkoentai terei koeti hôe ovâti
ne númikuxope, itea kóyeane ákoyea ekétakexa upánini ákoyea yumáxapu. 12 Ina
kixovókoxoa Jesus:
—Yókone, niké'evonoe —kíxovokoxoane.
Yoko ako ápahuina xapákuke neko íhikauhiko mapikóvati épemo'ikea itukóvotiye,
vo'oku éxeanehiko itúkeovo Vúnae. 13 Yane veyóponoa Jesus ne pâum ina porekéxoahiko.
Kúteanemaka kíxoaku ne hôe.
14 Yoko mopó'apene kaútata'ixopinova Jesus ne íhikauhiko ike exépukopine ukópea xapa
ivokóvoti.

Jesus yoko Pêturu

15 Uke'éxonehiko níkea, ina kixôa Jesus ne Simaum Pêturu:
—Simaúm, xe'a Xuâum, itíne yupihóvo ákoyea omótovonu okóvo yara po'ínuhiko?
Ina yumopâ Pêturu:
—Êm Unaém, yéxoa ákoyea omótovopi ongóvo.
Ina kixopâmaka Jesus:
—Yokóyonoakopo ne ngátarae, enepone kutí ngíxone inámatiko su'ûso konókoti
katarákoati —kíxoane.
16 Yane káyukoa Jesus yuhó'inoa, yoko pí'apene. Hara kíxoa:
—Simaúm, xe'a Xuâum, ako omótovonu yokóvo?

Ina yumopâ Pêturu:

—Êm Unaém, yéxoa ákoyea omótovopi ongóvo —kíxoane.

—Kétarakaikopo ne ngátarae, enepohikone hokónuti, enepone kutí ngíxone su'ûso konókoti inuxínoati —kíxoane Jesus.

17 Ina kixopâ'ikomaka Jesus:

—Simaúm, xe'a Xuâum, ako omótovonu yokóvo? —kixópanemaka, yoko mopó'apene épemo'ikoa.

Yane isone'ekovó koéne ne Pêturu vo'oku mopó'ayeane épemo'ikoa Jesus ákoyea omótova okóvo. Ina yumopâ Pêturu:

—Unaém, yéxoa uhá koeti koekúti. Yéxoa ákoyea omótovopi ongóvo.

Ina kixopâmaka Jesus:

—Yokóyonoakopo ne ngátarae, enepohikone hokónuti. 18 Koati emo'úti ra yunzó'inopi, ivévaka: Itikóvoiko homoêhou, itíne exópo koêku. Keunákovo nóvo, itíkone heô'e, yane pihetíne ya koêkuti yâha yéni. Itea yikatíxane, yeherúkotimo veô'u, itea po'imo xâne itukínopi ikéno'e iyonópiti xokóyoke ne ákoti yakahá'a —kíxoane.

19 Yoko kó'inokeneye yûho ne Jesus, exókoti Pêturu kixókumo ivókeovo, kutí'inokemo kahaná'ikokonoti Itukó'oviti. Ikénepoke neko yûho, “Hekánu” kixóponemaka Pêturu ne Jesus.

20 Ina na'akénexovo ne Pêturu, yane noíxone po'i íhikau Jesus hokoâti, ákoti omotóva okóvo Jesus. Énomonemaka neko isú'okovoti xa'a Jesus nikohíko, yaneko epemó'ikoamaka itukóvotiye neko itûkoheovoti, enepone kuríkotimo Jesus xoko xanéhiko puvâti. 21 Noixoâne Pêturu nekôyo, hara kixo Jesus:

—Kene râ'a, namo kó'eye?

22 Ina yumopâ Jesus:

—Enepo angahá'a ákoyeamo ivákapu râ'a tukú koeti ngáyukopovope, undíne exôa koêku. Kene îti, hara yíxapu hékinu —kíxoane.

23 Hukinóvoti itáhineheyeane neko yuhôti xapákuke neko kutípotihiko Jesus ákoyeamo ivákapu neko íhikau. Itea ako okóyuhoa Jesus ákoyeamo ivákapu. Pohu “Angahá'a ákoyeamo ivákapu râ'a tukú koeti ngáyukopovope, undíne exôa koêku” pohu koêti.

24 Yoko koati undíne ra íhikau Jesus noixoâti, koyuhoâti, koane yutoxoâti uhá koêti ra koekútihiko. Epó'oxo véxoa itúkeovo kaná'uti emo'úti râ'a.

25 Enó'iko po'ínuhiko koekúti ítuke Jesus. Eneponi uha-uhá akôe yutóxeovo pohú pohu koêti, kutí'inonu ákoni omótova êno koyuhópeti ya uhá koêti ra kúveu mêum.

Hunókokune.

ÁTU
Yútoe Lúka koeku ítuke ne ápostuluhiko, enepone páhoe Jesus

Enepora koyuhópeti koéhati Átu, Lúka yutoxôa. Ápe ne inúxoti yútoe Lúka koyúhoti koeku Jesus koáne ne inámati ihíkauvoti omínovike enepo símo ne Jesus yara kúveu mêum. Kene yara Átu, yutóxoa Lúka koêku neko íhikauhiko Jesus ya Njeruzálem kúxoixeahiko evésekeamo ne Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti xokóyoke, enepone porexoâtimo xunakóti koyúhoyea xapa xâne ne inámati ihíkauvoti omone Jesus. Yoko áko'one ne Jesus yara poké'e, pihópone vanúkeke. Anêko xoko kapitulu 2 koyuhó'iyeati koêku enepo inâ eveséko ne Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti ovo'ó kó'iyea ne kutípotihiko Jesus.

Enepone inámati ihíkauvoti koyúhoti koeku Jesus, tumúne yóno ukóponea yanekôyoke vo'ókuke xunáko ne Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti xokóyoke ne kutípotihiko Jesus. Inúxotike, ya Njeruzálem óvo koyúhoyeovo, ina ukopóno xapa íhae Samâriya. Yanê'e ukópono xapákuke uhá koeti po'ínuhiko xâne ákoti itukapu jûdeu. Vo'oku haina pohúneti jûdeu simíno ne Jesus, itea simínotimaka uhá koeti xâne yara kúveu mêum.

Yoko "Atos dos Apóstolos" íhaxeokono ne yútoe Lúka ya purútuyeke vo'oku so'íxeovo uhé'ekotinoe kixoku itúkeovo ne íhikauhiko Jesus ya xunákoke Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti, kuteâti koíteovo ka'aríneti. Éxokovimaka kixoku íteova xâne ne xunako Satánae motovâti yonópea natíxokuke Itukó'oviti vanúkeke.

Tûri

1 Xoko inúxoti koyuhópeti yúndoenopi Teofilú, uhá ngíxoane ngayúmakinopea koêku
ne turi ítuke Jesus, koánemaka ne ihíkauvoti íhikaxoke xanéhiko 2 tukú koêti yaneko káxe
aukópovone ne Jesus ya vanúkeke. Yoko tumúneke pihópea, koyúhoinoane ya xunákoke
Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti ítukexeakemo ne hóyenohiko noívokoe, enepohikone ápos-
tulu, páhoe koyúhoyea emó'u. 3 Énomonehikomaka koútata'ixopinovo exepúkopone
ukópea xapa ivokóvoti ikénepoke koítoponeovo kotíveti ya kuruhúke. Ako tôpi kíxoaku
koútata'ixopinova, exókoati kaná'uko ne exépukopeane, ákoinoke ápahuina xâne mo-
tovâti koyúhoyea ákoyea akána'u. Vo'oku kúveu koarenta koeti káxe, koútata'ixopinova
Jesus neko íhikauhiko, koane koyúhoinoa koêku ne kixoku natíxea Itukó'oviti xapa xâne.
4 Yaneko kaha'íneakohiko Jesus ne íhikau, ixíko'okoahiko ákoyea ipúhikeahiko Njeruzálem
koane kúxoixea ne páhoenoamo Ha'a ûti íhae vanúke, kuteâti yuho Itukó'oviti, enepone
koati emo'úti nóvo ápeyeamo. 5 Ina kixovókoxopamaka Jesus:

Énomonemaka kuteâti yunzó'inopinoe yanekôyoke. Vo'oku koati kaná'uti itúkeovo
úne áhikea xâne ne Xuâum, itea harakene káxe epó'oxo yé'exovone, yahíkokonotinoemo
haînati ya úne, itea ya xunákoke Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti —kíxovokoxoane.

Pihôpo Jesus vanúkeke
Mk 16.19; Lk 24.50-51

6 Koeku ho'úxeovohiko neko íhikau, hara kixóhiko Jesus:

—Unaém, énomonemeamo yara koeku kó'oyene peréximo itúkeovo ûti, uti íhae Izarâe,
pahukópo yara poké'exa ûti? —kíxoanehiko.

7 Ina yumopâ Jesus:

—Ako okónokoa yéxinoe ápeyeakumo ne koekúti kuteâti, koane kaxénaxeakemo Yá'a
íhae vanúke, vo'oku poéhane exôa koéku ápepemo. 8 Itea nemukoâtimo xunakóti enepo
evesékane xikóyokenoe ne Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti. Yane keyuhoâtinoemo xapa
xâne kaná'uko ra koekúti neíxonenoe njokóyoke. Keyuhoâtinoemo yâye ya Njeruzálem,
koáne ya uhá koeti Njúdeya yoko Samâriya, koánemaka ya uhá koêti ra kúveu mêum —
kíxovokoxoane.

9 Uke'éxoane Jesus koyúhoyea nê'e, yane pihópone vanúkeke koeku ixómoyea komóma
íhikauhiko. Yane koomomo kíxoixoahiko tukú koeti onómekopeovo xapa kapási. Ehane
ako ínixahiko. 10 Koeku pono-ponó kíxoixea ûke ne íhikauhiko vanúke koeku pihópea Jesus,

apé koene pi'âti kutí koeti hóyeno, hóhopu koyêtihiko ípovo xêrerekuke neko íhikauhiko Jesus.

11 Hara kíxovokoxoa:

—Itínoe hóyeno íhae Ngalíleya, na koeti ixómoino kemomo vanúke? Enepone Jesus, neíke'euponoe kó'oyene pihópea vanúkeke, aukópovotimo kuteâti kíxeaku neíke'exopi —kíxovokoxoane.

Íhikauhiko Jesus ya Njeruzálem

12 Énomone yanê'e, aúhikopovone ya Njeruzálem ne íhikau Jesus ukopeâti xoko kali mopôi iháxoneti Olívera. Enepone mopôi, ako ahika Njeruzálem, kuteâti póhuti kílomiturú kíxoaku. 13 Seopóne pitivókoke, ina alu'ókopo sôparatuke yane ovokúti óvoku. Harâ'a iháhiko neko ho'uxóvoti: Pêturu; Xuâum; Teâku; Ándere; Filípi; Túme; Mbatulúmeu; Máteu; Teâku, enepone xé'a Áfeu; Símaum iháxoneti Nzelóti; yoko Njûda, enepone xé'a Teâku. 14 Yoko póhutine yónoku isóneuhiko yuíxeovo itúkea orásaum ho'uxoké koêti, koánemaka ne senóhikoya. Yoko ápe Mâriya, eno Jesus xapákuke neko senóhiko, koane ápemaka ne ameno Jesus.

Noivókoxokono Mátiya

15 Yaneko káxehiko exépuko ne Pêturu koyúhoyea nonékuke ne po'ínuhiko kutípoti Jesus. Yoko itópono kuteâti séntui vínti koeti xâne neko ho'uxóvotihiko. Ina kixovókoxoa Pêturu:

16 —Itínoe mbo'ínu xoko Vúnae, koati konokoâti tokópeovo ne yutoéti emó'uke Itukó'oviti koeku Njûda, enepone inuxínoti ika'ákotihiko Jesus. Énomone neko yuho Ndávi mekúke, koúhapu'ikinoake Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti tumúneke símeovo kaxéna. 17 Vo'oku enepone Njûda, koati ha'ine ûti ikéneke Jesus yanekôyoke. Itúkoamaka kuteâti ne vítuke —kíxovokoxoane.

18 (Yoko ápe poké'e vaneúti yane tiûketi námoe Njûda, ésa'i kuríkea Jesus xoko xanéhiko puvâti. Énomone óvo koépekopeovo ne Njûda kopuhókopovo. Pixeké koe hûra ikorókovo. Homuxó koe ásurupi poké'eke. 19 Eyékoxoahiko uhá koeti ko'óvokuti ya Njeruzálem neko koekúti. Énomone kutí'inoke iháxokonoti Asêudama neko poké'e ya emó'ukehiko. Yoko "Poké'e óvokovoku íti" koêti neko emo'úti.)

20 Ina koe'íkomaka ne Pêturu:

—Koati kuteâti ne yutoéti ya emó'uke Itukó'oviti ya Sâramu, enepone koêti:

"Itúkapu ovokú'ikeneti neko óvoku, epó'oxo hákonemo ko'óvokutiya" kôe. *Sâramu 69.25*

Ina koemáka:

"Enepone itukéti ítuke, paréxakana po'i xâne ahe'ókopati" koêti. *Sâramu 109.8*

21 —Konókoti ápeyea po'i ha'ine ûti ahe'ókopati. Yusikóne noívokoxea ûti xapákuke ra xanéheixoviti apé'iko Vúnae Jesus xapákuke ûti, 22 ukeátine yaneko kaxena áhikea Xuaum Mbátita, tukú koêti neko káxe noíke'exopeaku ûti pihópea vanúkeke. Énomonemo kaha'ínevi koyúhoyea ûti xapa xâne exépukopea ne Jesus ukópea xapa ivokóvoti —kíxovokoxoane.

23 Ina noivókoxokono pi'âti hóyeno. Enepone inúxoti, Yûse koéha. Mbarasâpa íhaxeokonomaka. Yoko Njústu itukóvo po'i íhaxeokonokemaka. Ina keno'óko koéhati Mátiya. 24 Yane itúkohiko orásaum uhá koêti neko kutípoti Jesus. Hara koe épemone xoko Itukó'oviti:

—Unaém, iti éxoti isóneu uhá koeti xâne, yéxakavea ne neívokoe yara pi'âti hóyeno, 25 motovâtimo áhe'okopea Njûda koane kahá'ineyeovi yara itukéti pénevi vitúkea, uti péhoe koyúhoyea yemó'u. Vo'oku kuríkopane Njûda ra itukéti. Kó'oyene pihópone xoko ímetokenaxoake yonópea —koe orásauna.

26 Ina kurikóhiko, noixoâti iríkovoku ne noívokoxope. Xoko Mátiya iríkovo. Yane itúkopovone ha'ínehiko ne unze koeti ápostulu.

2

Evesékone ne Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti
Át 4.31

1 Simoné'e ne kaxena áyui jûdeuhiko ya hó'eke, enepone iháxoneti Pentekósti, poéhane
ho'úxovokuhiko uhá koêti neko hokoti Jesus. 2 Yane apé koéne kutí koeti emo'u xúnati
ihunóvoti ukeâti vanúke. Uha-uhá kíxoa kúveu neko ovokúti óvoheixoku. 3 Yane apé
koénemaka kutí koeti kálihunoe irúmene yúku kuteâti koeku nenêti, yoneâti tutíkuke
póhutihiko koxé'u neko xâne. Koati ovo'ó koatíne. 4 Yane koâti xúnati ne Sasá'iti Omíxone
Itukó'oviti xoko póhutihiko neko xâne, koane turíxeovone koyúhoyeahiko inámati yuhôti
ákoti itukapu éxone, kuteâti kíxoaku Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti ikó'iparaxea póhutihiko
koyúhoyea.
5 Yoko ápe ya Njeruzálem jûdeuhiko teyoti Itukó'oviti ukeâti uhá koeti po'íkehiko
poké'e yara kúveu mêum. 6 Ho'úxinova êno xâne neko emo'úti kamoánehiko, itea
ako'oti exínahiko isóneu, vo'oku kamotíhiko koyúhoti ya emó'uke póhutihiko neko xâne.
7 Yupíhova ákoyea éxina isóneu xanéhiko koane iyúpaxeova neko koekúti, ina kixokóko:
—Hainá'ikopo ainóvoti íhae Ngalíleya ra koyuhókexo? 8 Ná'ikopo koeti kamínoa ûti
koyúhoyea ya vemó'uke, enepone yuho póhutihiko ûti xoko vúkeaku? 9 Koati anéyeti
íhae Pátea, yoko Mêdea, koane íhaemaka Élaum, yoko Mezopotámiya koane Njúdeya. Ina
apémaka ukeâti Kapadósea, Póntu, yoko Âzea, 10 Ápemaka íhae Firîjea, Páfilea, Ejítu, Lîpea
yoko poké'e oveâti xe'ókuke ne Sîreni, yoko íhaemaka Róma. Aínovone ko'óvokuti yâye.
11 Vanéye, uti jûdeu, koane anéyemaka po'ínuhiko xâne ikútipasikovoviti hokopâti ne hó'e
ûti. Anéyemaka íhae Keréta yoko íhae Ârabea. Ná'ikopo kixóvotiye kamínoake póhutihiko
ûti ya vemó'uke koyuhoâti koêku ne hána'itinoe ítuke Itukó'oviti? —kixókokone.
12 Koati yupihóvati iyúpaxeovahiko. Akó'oti exína isóneu kó'inokeneye. Hara kixókoko-
hiko:
—Kutimea kixó'eko râ'a? —koéhiko.
13 Itea ápemaka po'ínuhiko xâne koemóke'eati, koyuhoâti itúkeovo kohihíketi,
kó'inokeneye neko yûho.

Koyûho ne Pêturu nonékuke xanéhiko

14 Ina exepúko ne Pêturu yóko'omaka ne unzé koeti ápostulu. Ina kohonóko emó'u
koyúhoyea ne Pêturu. Hara kôe:
—Itínoe iyénonjapa jûdeu, keánemaka uhá ketínoe íhae Njeruzálem, konókoti yéxi
koeku râ'a. Ivévaka ra yûnzo: 15 Haina kohihíketi ûti kuteâti iséneunovinoe, vo'oku
nóveiko ôra ya yupóniti rakéne. 16 Itea enepora koekúti, énomone ne kíxone yuho porofeta
Njôe koyûho emo'u Itukó'oviti xapa xâne mekúke, enepone koêti:
17 "Yaneko káxehiko tumúnekemo uké'eyea ra mêum, mbahúkotimo Sasá'iti Omínjone
ovo'ó kó'iyea ne uhá koeti xâne" koe Itukó'oviti.
Ina koe'íkomaka:
"Koyuhoâtimo xi'íxaxapa, hóyeno yoko sêno, koekúti ngoúhapu'ikinoake. Enepone
inámatiko xâne xepákukenoe, apêtimo noíxone ukeâti njokóyoke. Kene ne
yékotenohiko, yunzoíkoatimo ya hopúneke. 18 Koánemaka xapákuke ovónje,
hóyeno yoko sêno, mbahúkotimo Sasá'iti Omínjone ovo'ó kó'iyea yaneko káxehiko,
ínamo okoyúhohiko emó'um. 19 Apêtimakamo iyupánevoti índuke ya vanúke
koánemaka yara poké'e, hoénaxovope njunáko, íti, irúmene yúku yoko ênoti
kuríhoe. 20 Ipukóvotimo ne káxe. Kene ne kohê, kutí koetimo harâra'iyea íti koati
tumúneke símeovo neko hána'iti teyonéti káxe yúhoikopeakumo Itukó'oviti ra
xanéhiko yara kúveu mêum vo'oku kixoku itúkeovo. 21 Itea itóvotimo ne uhá koeti
xâne ikoseânaxovoti Itukó'oviti" koe yútoe. *Njôe 2.28-32*
22 —Itínoe hóyeno íhae Izarâe, yakámokenonu. Enepone Jesus íhae Nazâre, koati hóyeno
éxokopikenoe Itukó'oviti itúkeovo ukeâti ya xokóyoke vo'ókuke ne iyupánevoti ítuke,
koane vo'ókumaka ne koekúti ákoti po'i itoâti itúkea xepákukenoe, hoénaxovope xunako
Itukó'oviti xokóyoke. Koati Itukó'oviti ko'itúke xokóyoke, itúkinoake Jesus neko hána'iti

iyupánevoti xepákuke. Yoko koati yexoâtinoe kaná'uyea ra koekúti. [23] Itea kóyeane
képekinoe nekôyo. Koati xâne ákoti panâpu ítuke kuruhúxinopeanoe. Itea yaneko
kiri'ókokonoanoe, koati kousókovoti isóneunoa Itukó'oviti ukeátinekeneye, enepone heú
kixoâti éxea ne koekúti tumúneke ápeyea. [24] Enepone képeunoe, koéxepukopa Itukó'oviti
yaneko uke'éxinoa xunako pevóti. Koáhati akó'oti omotóva óvoheixea pevótike ne Jesus,
[25] kuteâtimaka koêku ya yútoeke Ndávi enepo koyuhó'iyea koêku mekúke. Énomone ne
koêti:
"Kóyekune ne Únaem njokóyoke. Anéye njêrerekuke koxunákonuti, ákoinoke íngarakapu.
[26] Énomone elókeino ongóvo. Énomonemaka ipúhikino mbahákuke ne hána'iti
elókeko ongóvo. Koane énomonemaka ngúxoixino enjépukopeamo ungópea
xapa ivokóvoti. [27] Vo'oku ákomo kurí íxenu xapa ivokóvoti, iti Únaem, koane
ákomo síkea uké'eyea ra mûyom xoko engóxovoku, undi Sasá'iti Yovóxe. [28] Hara
yévekonu xêne yonópoti xoko apéyeati ákotinemo hunókoku xikóyoke. Koati
ákotinemo hunókoku ne elókeko ongóvo enepo angahá'inepopine" kôe yútoeke
Ndávi. *Sâramu 16.8-11*

[29] Ina kixoá'ikomaka Pêturu:
—Itínoe iyénonjapa, ngaúhapu'ikinapeavo koêku ne Ndávi, eneponeko teyonéti
voxú'ikene ivokóvoti koane ekoxóvoti mekúke. Yoko anéyeiko ne ekóxovoku tukú
koeti kó'oyene yara poké'exa ûti. [30] Koati porófeta ne Ndávi koyúhoti koekúti noíx-
one xoko Itukó'oviti âvoti simâpu kaxéna. Epó'oxo éxoamaka yanekôyoke ápeyeamo
póhuti ámoripono natíxotimo xapa xanena ûti, kuteâti koeku yuhó'inoa Itukó'oviti
kó'iyeanemoye. Yoko itúkinoa Itukó'oviti koati yuhôti, exókoati ákoyeamo aúkapa ikéne
neko emó'uinoa. [31] Koati vo'oku ínixea Ndávi koekúti yanekôyoke âvoti simâpu kaxéna,
énomone koyúhoinoa ya yútoeke exépukopeamo ne Mésiya ukópea xapa ivokóvoti enepo
koyûho ákoyeamo kurí íxa Itukó'oviti ne ovóxe ya xapa ivokóvoti, koane ákoyeamo aúke'e
ne mûyo. [32] Yoko enepora Jesus, énomone ne koéxepoepo Itukó'oviti. Noínjopa, koane
noíxopamaka uhá koeti nza'ínehiko. [33] Kó'oyene hanekóxopone éxopeke Itukó'oviti xoko
ivátakoku kapáyasokopone Itukó'oviti. Yoko koúsokinokonoane Jesus neko yuho Há'a
yanekôyoke, enepo itûko koati emo'úti pahúkinoveamo ne Sasá'iti Omíxone. Énomone
ra neíxonenoe, koane kémonenoe kó'oyene. [34] Énomone kíxo yútoe Ndávi. Vo'oku
haina Ndávi okopóno vanúkeke yanekôyoke, itea énomone yutoxínovea ra emo'úti koêti:
"Hara kíxoa Itukó'oviti ne Únaem: 'Ivétakapa énjopeke [35] tukú koeti simapúne kaxena
mboréxeopikumo itíkivo koati payásoti nâti ya uhá koêti, ínamo ipuyúkexa nenékuke ne
uhá koeti koêkuti okopópiti' " kôe. [36] Ngahá'a ú'uhapu'i ngixínopeanoe, uhá ketínoe íhae
Izarâe, motovâti ákoyea oxéne ákoyea yakútipoa ne yunzó'inopi itúkeovo Jesus, enepone
képeu, poréxovike Itukó'oviti itúkeovo Vúnae koane Mésiya, enepone páhoe koíteovovi
—kíxovokoxoane Pêturu.

Ahíkovo mopo'âti mili xâne ya iháke Jesus

[37] Koeku kámea yuho Pêturu neko xanéhiko, yupíhova ikótivexea isóneuke. Ina kixohíko
Pêturu yoko po'ínuhiko ápostulu:
—Itínoe viyénoxapa, na vákoeneye?
[38] Ina yumopâ Pêturu:
—Konokoâti ikétivexinoe iséneuke ne pehúnevo koane kiríkopi. Konókotimaka
yáhikivo ya iháke Jesus Kristu, motovâti kotúyopinopea ne pehúnevo, péhutinoe. Yane
ínamo nemukâ ne Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti ovo'ó kó'iyeopinoe. [39] Koáhati itínoe kíxo ne
Itukó'oviti koyuhôa yanekôyo ápeyeamo koúsokinoake ne yûho. Koane koati xi'íxaxapa
kixómaka, koánemaka uhá koeti po'ínuhiko ákoti maliká'avi, koêkuti iháxiupomo Vúnae
Itukó'oviti xapákuke —kíxovokoxoane Pêturu.
[40] Enómaka po'i yûho kuteâti, koyuhó'inoati emo'u Itukó'oviti, koane enekoâtihiko. Ina
kixovókoxopamaka:
—Hako kitipásea ne xanéhiko apêti koeku kó'oyene, enepohikone váhere kixoku
itúkeovo yonópotimo ipihóponovokutike —kíxovokoxoane.

41 Enepohikone xâne kutipeâti yûho, áhikovohiko ya iháke Jesus. Yaneko káxe koati
kuri'úxovoti ne xâne kutípoti Jesus. Kalíhanini itóponea mopo'âti mili xâne neko inámati
ahiúti yanekôyoke.

Kixoku itúkeovo ne inúxotihiko hokópoti Jesus

42 Enepohikone kutípoti Jesus, koati yuixóvati ne ihíkauvoti íhikaxoake ápostu-
luhiko, koane aínovo póhutine yónoku isóneuhiko ikéneke Vúnae ákoti ihaxákexeakaka.
Kóyekunemaka ho'úxinovohiko níkea pâum, puyákoponeovoke okovo ivókinovovi Jesus,
koane itúkeamaka orásaum. 43 Koati hána'iti téyea Itukó'oviti póhutihiko neko xâne.
Enómaka iyupánevoti ítuke ápostuluhiko, koane po'ínuhiko ítone itúkea kuteâti, hoé-
naxovope xunako Itukó'oviti xokóyoke. 44 Kaha'iné kixókokohiko neko kutípoti Jesus.
Ákomaka kamáxatikaka. Póhutihiko, kutí kíxoa ítukemaka po'ínuhiko neko apeínoati.
45 Kaváneahikomaka ne poké'exa yoko po'i apeínoati, ina porekéxoa ésa'i ne apêti nókone
xapákuke. 46 Uhá koeti káxe, kutikokó koe yónoku isóneu ikéneke Vúnae koeku ho'úxeovo
témpuluke, enepone hána'iti imokóvokuti. Kene ya óvokukehiko, ho'úxinovo níkea pâum,
puyákoponeovoke okovo ivókinovovi Vúnae. Koane enepo nikohíko, koati elóketi okóvo,
koane póhutine yu'óxoku isóneuhiko ítukeke Vúnae 47 xaneâti iháyu'ikeamaka Itukó'oviti.
Ínixoa uhá koeti xâne unako koêku neko kutípoti Jesus. Yoko uhá koeti káxe, kurí'uxinoa
Vúnae po'ínuhiko xâne, enepohikone koítovone ya pahúnevo koeku kutípea.

3

Koitóvokono ne hóyeno mohéveu

1 Yane pihóne ne Pêturu yoko Xuâum hána'itike imokóvokuti ya mopo'âti ôra ya
kiyakáxe, orana itúkopehiko orásaum ne jûdeuhiko. 2 Yoko ápe hóyeno omeátinekene
itúkeovo mohéveu. Heú koeti káxe ómeokono neko hóyeno xêrerekuke pahapéti iháx-
oneti "Uhé'ekoti", enepone páhapetea kíndana ne hána'iti imokóvokuti, motovâti épemea
tiûketi xanéhiko urúkovotiya. 3 Noixoâne hóyeno ûrukeovomo ne Pêturu yoko Xuâum,
épemoane tiûketi. 4 Yane pono-ponó kixínoane ûke Pêturu yoko Xuâum, ina kixôa Pêturu:
—Yokómomovi.
5 Ina komomâ hóyeno. Koati kuxoâti ápeyea póneake evo Pêturu. 6 Ina kixôa Pêturu:
—Ako ndiûketina, itea enepone apêti njokóyoke, énomone mboréxopi: Ya iháke Jesus
Kristu íhae Nazâre, yexépukapa yenápa —kíxoane.
7 Ina namukêa vô'u éxopeke neko hóyeno huvo'óxoa exépukopea. Énomone yaneko
ókoku ôra, xunápone anu hêve, koane hêve. 8 Xépu koépone ne hóyeno, yane turíxovone
yonópea. Xané kixone evo Pêturu ûrukeova ne hána'iti imokóvokuti. Koati talakíxovoti
koane iháyu'ikea Itukó'oviti neko hóyeno. 9 Noíxoa uhá koeti xanéhiko koeku yonó-
pea koane iháyu'ikea Itukó'oviti. 10 Exó kixóponoanehiko itúkeova neko épemokenati
ivatáheixoti xoko pahapéti iháxoneti "Uhé'ekoti" nonékuke ne hána'iti imokóvokuti.
Koati hána'iti iyúpaxeovahiko, koane ako éxinahiko isóneu kó'inokeneye.

Koyûho emo'u Itukó'oviti ne Pêturu hána'itike imokóvokuti

11 Ako kurika Pêturu yoko Xuâum neko hóyeno. Noixoâne xanéhiko neko koekúti,
uhá kôe éhahikinovo evo Pêturu xoko óvoheixoku yane varánda iháxoneti varándana
Salúmaum. Koati ákoti exínahiko isóneu neko koekúti. 12 Noixoâne Pêturu ne êno xâne
keno'ókinoatihiko, ina kôe:
—Itínoe iyénonjapa íhae Izarâe, na koeti iyípaxinova ra koekúti? Na koeti ínainonoe
kemómovi kutí'iyea koati xunako ûti, áko'o sasá'iko ûti veínokono yonópinoke ra hóyeno?
13 Koati Itukó'oviti, enepone Unae voxúnoekene Âbraum, Izáki yoko Njáko, kahaná'iko
Jesus, enepone sasá'iti ovóxe, kirí'oenoemaka payásotihiko pahúkoti, yaneko keyuhôa
nonékuke Pilátu ákoyea yakáha'a itúkeovo netínanoe. Yoko mani úsotine isóneu Pilátu
kuríkopea. 14 Itea itínenoe ako akahá'a neko Sasá'iti koane Ponóvoti páhoenovi Itukó'oviti.
Ya koêkuni itúkeovo énomone yépemo kuríkopeokono, itukovó koe koépekenati yépemo-
noe. 15 Itínenoe koepékoa ne Porexó'oviti vápeyea. Itea koéxepukopa Itukó'oviti ukópea
xapa ivokóvoti. Yoko noíxopa ûti yaneko exepúkopone, epó'oxo koati koyuhoâti ûti xapa

xâne kaná'uko ne noíxone ûti. 16 Koati vo'oku iha Jesus, epó'oxo vo'oku kúveova hóyeno,
ene kutí'ino unatípoti râ'a, kuteâti koeku neíxi kó'oyene koane yéxi. Ngoé'epepo, koati
vo'oku kúveovo Jesus unátipinoke nenékuke, uhá ketínoe.
17 —Itínoe mbo'ínuhiko, énjoa kíxineye Jesus vo'oku ákoyea koati yéxi koêku ne
ítike. Kúteanemaka koêku ne natina ûti. 18 Itea kó'inokeneye, koati kousókoati
Itukó'oviti ne yûho, enepone ipuhíkeati pahákuke uhá koeti porófetahiko koyúhoti
emo'u Itukó'oviti xapa xâne mekúke. Koyúhoa nekôyohiko kónokea koítoponeovo
kotíveti ne Mésiya, enepone páhoe Itukó'oviti koíteovo xâne. 19 Énomone ngixínopinoe
kónokea ínixepivo itíkivo pahukóvoti koane ípeki iséneu koane kixeku itíkivo motovâti
sasá'ipea pehúnevo 20 ínamo parexápi Vúnae Itukó'oviti úhepepea iséneu ikéneke, epó'oxo
pahukínopeatinoemo ne Mésiya, enepone Jesus, noívokoenopinoe Itukó'oviti itúkeovo
koitóvoviti, uti xâne. 21 Eneponê'e, koati konókoti pihópea vanúkeke imókonemo
simâpu kaxena ikó'inamakopeovo uhá koeti koekúti, kuteâtimaka koêku neko yuho
Itukó'oviti ya xokóyoke ne porófetahiko, enepone sasá'iti ovóxe koyuhó'iyeati emó'u
xapa xâne mekúke. 22 Yoko enepone Muîse, koati koyuhó'iyeati koêku mekúke ya
yútoeke. Énomone ne koêti: "Xapákuke viyénoxapa, apêtimo po'i hóyeno kuteâti
ûndi, noívokoemo Itukó'oviti itúkeovo porófeta koyuhó'iyeati emó'u xapa xâne. Uhá
koeti kémone xokóyoke, konokoâtimo itíki. 23 Kene uhá koêti xâne ákoti akutípoa,
koepékokonotimo. Yane áko'onemo xapákuke xanena ûti" koe yûho. 24 Haina póhutine
Muîse koyuhôa koêku ra káxehiko símokune ûti, itea koyúhoamaka uhá koeti po'ínuhiko
porófeta ukeâti kaxénake Samûe. 25 Itínoe iyénonjapa, yaínovone namukópati kíxone
neko yútoe porófetahiko. Enepone yuho Itukó'oviti xoko voxúnoekene, itínoemaka
kíxo. Énomone neko yuhó'ino Âbraum enepo kixôa Itukó'oviti itúkeovomo vo'ókuke
ne ámoriponomo ápeyeamo unako koêku ne uhá koeti koêkuti kó'iyeovoku xâne yara
kúveu mêum. 26 Yaneko koéxepukopeaku Itukó'oviti neko Sasá'iti Ovóxe, pahúkinopeanoe
inúxotike, kaha'aînopiti unátiyea kêku ya koeku kiríkopinoe váhere kixeku itíkivo —
kíxovokoxoane Pêturu.

4

Ika'ákovone Pêturu yoko Xuâum

1 Ixómoiko koyuhó'inoa evo Pêturu neko xanéhiko, simóne inuxínotihiko jûdeu
hó'eke, koáne ne tuti húndaruhiko koyonoâti neko hána'iti imokóvokuti, yóko'omaka
ne evo sadúseu, enepohikone jûdeu ákoti akutípo exépuhikopea ivokóvoti. 2 Yoko
koati yupihóvatihiko ákoyea aúhepe isóneuno evo Pêturu vo'oku íhikaxea xanéhiko
koêku ne exepúkopeati ukópea xapa ivokóvoti koeku koyúhoinoahiko exépukopea Jesus.
3 Yane ikâ'akonehiko evo Pêturu koane kuríkoanehikomaka ika'ákovokutike tukú koêti
yuponíne, vo'oku koati kiyotíne káxe yanekôyo. 4 Itea êno kutípoti yuho Pêturu xapákuke
neko xâne kamokénoati. Kalíhanini itóponea singu koeti mili hóyeno uhá koêti neko
kutipoâti.

Pêturu yoko Xuâum nonékuke koati payásoti yúhoikovoku jûdeuhiko

5 Yuponíne, ho'úxovone ya Njeruzálem ne payásotihiko jûdeu, yóko'o ne po'ínuhiko
teyonéti xapákuke tuti jûdeu, koáne ne éskiriba, enepohikone ihíkaxoti yútoe Muîse.
6 Ápemaka Ána, enepone koati payásoti ya uhá koeti sasedóti inuxínoti jûdeu hó'eke, koane
Kaífa, yoko Xuâum, Alíxandere, koane uhá koeti iyénoxapa neko koati payásoti sasedóti.
7 Ina omokóno ne Pêturu yoko Xuâum nonékuke uhá koêti neko payásotihiko, motovâti
épemo'ikeokono. Hara kixókono:
—Na úkea xináko itíki ra ítike? áko'o kuti pahukópi itíki?
8 Yoko koati xúnati ne Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti xoko Pêturu. Hara kíxovokoxoa:
—Itínoe payásoti xapákuke ûti, koane itínoe po'íhiko pahúkoti xapákuke ûti, 9 koati
vo'oku koíteovokono hóyeno ka'aríneti, kutí'inoke yomónutinoe yâye yuhoíkovoku-
tike, yepemó'ikonuti, ûndi yóko'o ra nza'íne, keha'âti yéxi kixókonoku koíteovokono.
10 Ngahá'a yéxi koêku, uhá ketínoe yâye, koánemaka uhá koêti ne íhae Izarâe, íteovone

ra hóyeno nenékukenoe vo'oku xunako Jesus Kristu íhae Nazâre, eneponeko képeunoe,
enepone koéxepoepomaka Itukó'oviti ukópea xapa ivokóvoti. [11] Enepora Jesus, koati
pivoâtinoe, kuteâti koeku mopôi noívokoxine itúkoti péti. Itea enepone pívonenoe,
ainovó koe énomone itukóvoxo koati turíxeovoku uhá koeti, kuteâti koeku koati inúxoti
mopôi turíxeokonoke péti. [12] Epó'oxo ako ápahuina motovâti koíteovovi ákoti itukapu
Jesus. Vo'oku ako po'i ihâe pónevike Itukó'oviti xapákuke iha xâne ya uhá koeti kúveu
mêum, porexó'oviti víteovo ya pahúnevo ûti, ákoti itukapu iha Jesus —kíxovokoxoane.

[13] Noixoâne pahúkotihiko ákoyea píkone koyúhoyea ne Pêturu yoko Xuâum, koane
ákoyea itúkapu xâne payásoti koane hainá'iyeamaka hóyeno ênoti íhikauvo, yupíhova
iyúpaxeovahiko koane ivávakea itúkeovo ha'íneheixone Jesus yanekôyo. [14] Noixoâne
tutíhiko jûdeu neko hóyeno itóvotine xêrerekuke evo Pêturu, ako vekínoaku emó'u
okópea. [15] Ina pahukópohiko evo Pêturu ipúhikopea yuhoíkovokuti, ina kixokókohiko:

[16] —Na víxaye ra hóyenohiko? Vo'oku éxoane uhá koeti ko'óvokuti yara Njeruzálem
koêku ne hána'iti iyupánevoti ítuke. Ako oxéne koyúhoyea ûti ákoyea akána'u.
[17] Poéhaneikopo vípikea maka hákone yupihóvo itáhineyea ra koekúti xapákuke xanéhiko,
koane maka hákone koyuhó'iyea koêku ne Jesus xapa xanéhiko —kixókokonehiko.

[18] Ina ihaxíkopohiko Pêturu yoko Xuâum koane kíxea:

—Hákonenoe keyuhôa koane hákone ihíkexo koeku Jesus.

[19] Ina yumopâ Pêturu yoko Xuâum:

—Itíkina iséneu póneovoku ra koekúti nonékuke Itukó'oviti itúkeovo itínoe kónoko
kutípea ûti, áko'o itúkeovo Itukó'oviti. [20] Na kíxoaye ákoyea vokóyuhoa ne noíxone ûti
koáne ne kámone ûti? Koati konokoâti koyúhoyea ûti —koénehiko.

[21] Ápemaka po'i yuhó'ino evo Pêturu ne pahúkotihiko kahá'ati ípikea. Yane koyúhoinoa-
maka kíxoakuhikomo okoyúhopomaka koeku Jesus. Yane kuríkopanehiko. Akó'oti in-
ixâhiko oxéne ipíhoponea vo'ókuke ne xanéhiko. Koáhati ainóvoti ihayú'ikoti Itukó'oviti
vo'oku ítuke evo Pêturu koitóva neko hóyeno. [22] Yoko anú'ukone koarenta koeti xoénaena
ne hóyeno iyupaxó kó'inoke xanéhiko vo'oku kixókonoku koíteovokono.

Itûko orásaum ne kutípoti Jesus

[23] Kurikópokonone evo Pêturu yoko Xuâum, hane yonópo xapa po'ínuhiko kutípoti
Jesus. Éto'okopahiko uhá koeti yuhó'inoa tutíhiko sasedóti inuxínoti xanéhiko hó'eke,
yóko'omaka ne po'ínuhiko teyonéti xapákuke jûdeu. [24] Kamoné'ehiko yuho evo Pêturu,
kutikokó kôe isóneu uhá koetíhiko yúho'ixea Itukó'oviti ya orásaum. Hara koe yûho:

—Iti Vúnae éxoti koeku uhá koeti koekúti, itíne pahukôa apé kó'iyea ne vanúke, koáne
ra poké'e, koane uhá koeti ovâti. Itínemaka pahukôa ápeyea úne ya mar koane uhá koeti
ovâti. [25] Itímaka itukôa yûho ipuhíkeati pahákuke ne yovóxe mekúke, enepone voxú'ikene
Ndávi, yaneko ikoyúhoxoa Sasá'iti Yomíxone. Énomone ne koêti:

"Na koeti ímaikexinovo ne xanéhiko ákoti êxa Itukó'oviti? Na koeti kenó'okino isóneuke
kahá'ayea okópea ne ákoti itâ okópea? [26] Ho'úxovonehiko ne nâti yara kúveu mêum
koánemaka ne po'ínuhiko pahúkoti, ho'uxínovotihiko okópea Vúnae Itukó'oviti
yoko Noívokoe, enepone Páhoe koíteovo xâne yara kúveu mêum" kôe. *Sâramu 2.1-2*

[27] —Yoko koati kaná'uti kó'iyeaneye, vo'oku yara pítivokona ûti, ho'úxovonepepo xâne
okópea Sasá'iti Yovóxe, Jesus, enepone Neívokoe koane Péhoe koíteovo xâne yara kúveu
mêum. Énomone neko Êrodi yoko Ponsiu Pilátu xaneâti ne xanena ûti, uti íhae Izarâe,
yóko'omaka ne po'ínuhiko xâne ákoti itukapu íhae Izarâe. [28] Ho'úxinova ípihea tumúne
ne isóneu, itea enepone uhá koeti ítuke, ainovó koeti koati kousókoati ne ovoti iséneuke
ukeátinekene, iti Itukó'oviti. Koati koekúti kousókovoti ya xinákoke. [29] Kó'oyene Unaém,
yokómoma kixoku ípikeovihiko. Peréxavi vitúkeovo koati ákoti píkone koyúhoyea uti
yemó'u, uti yovóxe. [30] Iké'itukexa xináko keítivoa ne ka'aríneti, koáne ya iháke sasá'iti
Yovóxe Jesus, itika iyupánevoti koane po'ínuhiko koekúti ákoti itoâti itúkea, hoénaxovope
ne hána'iti xináko —koénehiko ya orásaum.

31 Uke'éxone itúkea orásaum, iyúyo neko ho'úxovoku. Koáhati xúnati ne Sasá'iti
Omíxone Itukó'oviti xoko póhutihiko koxé'u. Koane ákohiko pîka koyúhoyea emo'u
Itukó'oviti.

Kixoku itúkeovo neko kutípoti Jesus

32 Uhá koêti neko êno xâne kutípoti Jesus, poéhane yónoku isóneu, koane kutikokó
koe âha itóponea ikéneke Vúnae. Ako ápahuina kamá'ati ítukevo xapákuke, koane kutí
kíxeahiko ítukenemaka po'ínuhiko. 33 Koati ênoti xunako Itukó'oviti xokóyoke ne ápostu-
luhiko koyúhoyea xapa xâne koêku exépukopea ne Vúnae Jesus ukópea xapa ivokóvoti.
Koane koati hána'itimaka itipánevoti ukeâti xoko Itukó'oviti oúkeke póhutihiko koxé'u
neko xâne. 34 Ako ápahuina ikonóko'ikovoti xapákuke vo'oku enepohikone apêti poké'exa,
itukovo po'i óvokuhiko, kavane ítukevo. 35 Kene ne tiûketi ésa'i vâne, kuríkoponoa xoko
ápostuluhiko. Ina porekéxoahiko ne ikonóko'ixovoti xapákuke. Yoko nókone póhutihiko
koxé'u exôa námoe.

Pôreu Mbaranâbe

36 Xapákuke neko xâne, ápe hóyeno koéhati Yûse. Itúkinoa ápostuluhiko yonópoku îha.
Mbaranâbe íhaxopeahiko. Yoko "kotiú'ikoti okovo po'ínuhiko" koêti neko yonópoku îha.
Enepone hóyeno, hane itukóvo levíta íhae Xípere. 37 Ápe poké'exa vâne, ina kurikóponoa
ne tiûketi, ésa'i ne vâne, xoko ápostuluhiko.

5

Anániya yoko Sáfira

1 Ápe hóyeno koéhati Anániya kavánetimaka poké'exa. Sáfira koéha yêno, ha'íne yaneko
kavaneâne ne poké'exa. 2 Itea véyoa Anániya poixo'o ésa'i neko poké'exa, itúkoti koúnae.
Kutikokó koéhiko isóneu neko hóyeno koane yêno véyea poixô'o neko tiûketi. Kene hâxa,
kuríkoponoa xoko ápostuluhiko itûkoati heú kixoâti kuríkopea ésa'i neko vâne. 3 Ina kixôa
Pêturu:

—Ananiyá, na koeti sikovó ké'ino Satánae ípihea semekénovo'iti iséneuke? Koati
itîkoheinovoti Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti koeku he'ono'ú kíxi víyi poixo'o ésa'i ne
peké'exa! 4 Avô'o yakavánea ne peké'exa, koati ítikene. Koane koeku keváneyi, ítikeikone
ne tiûketi ésa'i. Ákoni okónoko îtikivo herú kixepoâti kiríkopi. Na koeti ápeino iséneuke
kíxineye? Koati Itukó'oviti váherexino ítike koeku simíkikixi, kene haina xâne kixéneye
—kíxoane.

5 Kamoáne Anániya neko emo'u Pêturu, íkorokovone poké'eke, yane ivókovone. Yupi-
hovó koe píkeahiko uhá koeti kamoâti neko koekúti. 6 Yane kenó'okone homoêhouhiko
ramápu'ikea ina ekoxóponoahiko.

7 Kalíhanini itóponea mopo'âti ôra ikénepo, simónemaka yêno ne Anániya. Yoko ako
éxea koêku neko îma. 8 Ina kixôa Pêturu neko sêno:

—Koati yé'akeneoxoye ésa'i keváneyi ne peké'exa, îti yoko îme?

Ina yumopâ sêno:

—Énomone koati yé'akeneye.

9 Ina kixoá'ikomaka Pêturu:

—Na koeti kutipasí ké'inoa ne îme kehá'ayi yopósi'okivo Sasá'iti Omíxone Vúnae?
Harakénepo ra homoêhouhiko ekoxóponoati ne îme. Kó'oyene ití'ikomo kixónehikoye
—kíxoane.

10 Koati énomone yaneko ôra, íkorokovone poké'eke neko sêno nonékuke Pêturu,
ivókovone. Ina urúkopovomaka neko homoêhouhiko, inú'ikopanemaka neko sêno
ivokóvotine. Yane ekóxoponoanemaka xêrerekuke îma. 11 Yupihovó koe píkea heú koêti
neko kutípoti Jesus koánehikomaka uhá koeti eyekóxoati neko koekúti.

12 Êno iyupánevoti ítuke ne ápostuluhiko xapákuke neko xanéhiko, ákoti po'i itukoâti
kuteâti, éxokovope xunako Itukó'oviti xapákukehiko. Yoko ixómotihiko ho'uxóvo yane
hána'iti imokóvokuti xoko varánda iháxoneti varándana Salúmaum. Yoko kutikokó koe
isóneu ikéneke Jesus neko uhá koeti kutipoâti. 13 Kene po'ínuhiko xâne ákoti itukápa ne
ha'ínehiko, píkoa ánavokoxeova neko kutípotihiko Jesus. Itea kóyeane téyeahiko koane

ínixea itúkeovo itípakovotihiko. [14] Yoko inamá'axo kuri'úxovo neko êno xâne hokópoti
Vúnae Jesus. Koati êno xâne, hóyeno koánemaka sêno, ho'uxínovati ne ítuke Vúnae.
[15] Ápemaka xâne ka'aríneti omonétihiko ya none ovokúti, ixané kixókonomaka ipéna,
áko'o itukovo poúke, kuxoâti itóponeameamo yúkurea Pêturu koeku vékea motovâti
koíteovokonohiko ya aríne. [16] Enómaka xâne ukeâti po'ínuhiko pitivóko ákoti ahîka
Njeruzálem, omotíhiko ka'aríneti yoko xâne ûroevo ndémoniu. Heú koéhiko koíteo-
vokono.

Ika'ákokono ápostuluhiko

[17] Yanê'e, eneponeko koati payásoti ya uhá koeti sasedóti inuxínoti jûdeu hó'eke, koane
uhá koeti ha'ínehiko, ímaikinovo ápostuluhiko vo'oku íyokeovahiko ne ítone itúkea. Yoko
aínovohiko sadúseu neko imaíkinovati. [18] Yane namúkohiko evo ápostulu, ina kurikôa
ika'ákovokutike. [19] Itea yaneko yóti, símoa ánjuna Vúnae, mihe'ókopoinoati páhapetea
ika'ákovokuti, ina omopâ meúkeke koane kíxeahiko:

[20] —Pihépanoe. Hane yenápa hána'itike imokóvokuti. Yokóyuhopoinoa xanéhiko uhá
koeti koêku ra inámapoti apéyeati ukeâti xoko Jesus —kíxoane.

[21] Kameánehiko neko emó'u, pihóponehiko. Ehá'axo yúponi, ûrukopovanehiko neko
hána'iti imokóvokuti. Yane ôvane íhikaxopeamaka.

Yoko simoné'e yuhoíkovokutike ne koati payásoti ya uhá koeti sasedóti inuxínoti jûdeu
hó'eke, koáne ne ha'ínehiko, yane ho'úxoane uhá koêti neko tutíyehiko ovâti ne koati
payásoti yúhoikovoku jûdeu, ina pahukóhiko veyopónoati ne ápostulu ika'ákovokutike.
[22] Itea simoné'e ika'ákovokutike ne húndaruhiko, páhoehiko veyóponea ne evo Pêturu,
áko'onehikoya ne opósiu. Yane kayú koéponehiko xoko pahukoâtihiko. [23] Hara kíxovokox-
opa:

—Símo ûti ya ika'ákovokuti, títiu kóye exéxeovo páhapetea. Koáne ne koyónoti, ápehiko
pahapétike, itea mihe'ókoane ûti, ákone apêtiya —kíxovokoxopane.

[24] Enepone tuti húndaru koyónoti hána'iti imokóvoti, yóko'omaka ne tutíhiko sasedóti
inuxínoti jûdeuhiko hó'eke, kameánehiko yuhópo, ákone éxina isóneu koêku ne ápostu-
luhiko áko'oinokenehikoya. [25] Yane apé koéne eyékoxoponoati. Hara koe yûho:

—Enepohikone hóyeno iké'aenoe, harakóxoponehikomaka hána'itike imokóvokuti
ihíkaxopotinemaka xanéhikoya —koéne.

[26] Yane pihónehiko ne húndaru koyonoâti ne hána'iti imokóvokuti, koánemaka ne
payásoti húndaru inuxínoati, ina veyopónoa ne ápostuluhiko, itea itupa'ii kíxoahiko.
Koáhati pikotíhiko hepókeokono, eneponi vaheréxina ítuke, vo'oku itúkeovo kotíxone
xanéhiko ne evo ápostulu. [27] Ina omáhiko húndaru nonékuke uhá koêti neko pahúkotihiko
ovâti ne koati payásoti yúhoikovoku jûdeu. Ina kixohíko ápostulu ne koati payásoti ya uhá
koeti sasedóti inuxínoti xanéhiko hó'eke:

[28] —Pahúkopinepepo ûti ákoyeane íhikexa koeku Jesus, itea inamá'axoneoxo ke-
tahíneanoe ra ihíkauvoti xapa ko'óvokuti yâye yara Njeruzálem. Haina póhutine, itea
ípe'okoveamaka itúkeovo ûti koepékoa ne hóyeno —kíxoanehiko.

[29] Ina yumopâ Pêturu koáne ne po'ínuhiko ápostulu:

—Yusikóne vitúkea páhoenovi Itukó'oviti yaneko vitúkea páhoenovi xâne. [30] Enepone
Itukó'oviti, kutípone voxúnoekene, koéxepukopo Jesus, enepone képeunoe ya kuruhúke.
[31] Kapáyasokopamaka Itukó'oviti ya xunákoke, itukópati natina ûti yoko koitóvoviti, maka
enepone viyéno íhae Izarâe, ikátivexane isóneuke ne pahúnevo, koane kuríkanemaka,
koane katúyapinanemaka Itukó'oviti ne pahúnevo. [32] Koati koyuhoâti ûti xapa xâne
kaná'uko ne koekúti noíxone ûti, koane koati kouhápu'ikoatimaka Sasá'iti Omíxone
Itukó'oviti, enepone poréxoake Itukó'oviti ne xâne itukeâti emó'u —kíxovokoxoane evo
Pêturu.

[33] Kamoáne pahúkotihiko xapa jûdeu yûho ne ápostuluhiko, yupihovó koéne ímaikinova
koane kahá'ayeamaka koépekeahiko.

Yuho Ngamalíye

34 Itea ápe hóyeno koéhati Ngamalíye exepúkoti xapákuke neko pahúkotihiko. Yoko
farîzeu neko hóyeno, ihíkaxotimaka yútoe Muîse, epó'oxo koati téyone uhá koeti xâne.
Ina pahûko kopúhikoati ne ápostuluhiko meúkeke koeku koyúhoyea. 35 Ina kôe:
—Itínoe iyénonjapa íhae Izarâe, neíxipa ne yâha itíkinoanoe ra hóyenohiko. 36 Vo'oku ya
káxehiko pihotíne, ápe hóyeno koéhati Teûda, itûkovoti payásoti, ho'úxoti koaturu séntu
koeti xâne. Itea koépekokono neko hóyeno. Yane heú koéne itáhineyea ne hokoâti. Ákone
koyuhoâti, ukê'eyeane. 37 Ikénepoke, ápemaka po'i hóyeno koéhati Njûda, íhae Ngalíleya,
ya kaxénake kayúmakexovope xanéhiko. Enómaka xâne hokoâti, itea koépekokonomaka,
koane heú koémaka itáhineheyea neko hokoâti. 38 Énomone ngixínopinoe kó'oyene: Kiríki
veô'u ra hóyenohiko. Síkeanehiko, vo'oku enepo itukapu isóneuke xâne úkea ne yûho
koane ítuke, uke'é koetímakamo. 39 Itea enepo itukapu ukeâti xoko Itukó'oviti, ákonoemo
ítea yuké'exi. Neíxapunoe, mará'inamo itúkapu Itukó'oviti yokópo —kíxovokoxoane.
Yane heú koe ínixea unátiyea neko yuho Ngamalíye. 40 Ina ihaxíkopamaka ne ápos-
tuluhiko. Yane yehépoke'exoahiko, ina ixikó'okoa ákoyeane okóyuho koeku Jesus, yane
kuríkopanehiko. 41 Ipuhíkopeane ápostuluhiko ne yuhoíkovokuti, yupihovó koe elókeyea
okóvo vo'oku ínixea Itukó'oviti itúkeovo itoâtihiko koítoponeovo kotíveti vo'oku iha Jesus
kutí'inoke porexoâti vékeahiko. 42 Uhá koeti káxe yane hána'iti imokóvokuti, koánemaka
ya ovokúti ya ovokúti, ákone âka íhikaxeahiko koane koyúhoyea koeku Jesus, enepone
Mésiya, páhoe Itukó'oviti koíteovo xâne.

6

Inâ turixóvo ápeyea ndeákinu

1 Énomone yaneko káxehiko, tumúne yóno kurí'uxeovo xâne hokópoti Jesus. Itea
enepohikone koyúhoti emo'u ngerêku kutípoti Jesus, kapáhakovo koane poé'ainoa isóneu
ne kutípotihiko Jesus koyúhoti emo'u jûdeu, vo'oku uhá koeti káxe koeku pôrekexeokono
nókone ne po'ínuhiko ivokóvoti îma xapákuke neko kutípotihiko Jesus, ákone puyakóvati
okóvo nókone ne senóhiko koyúhoti emo'u ngerêku ivokóvoti îma. 2 Yane ho'úxoane
ndusé koeti íhikau Jesus uhá koêti ne po'ínuhiko kutípoti Jesus vo'ókuke ne koekúti, ina
kixovókoxoa:
—Ako yusíka kurí kíxea koyúhoyea ûti ra emo'u Itukó'oviti xapa xâne motovâti yuíxeova
ûti koêku ne huvó'oxeokonoke xâne apêti nókone. 3 Neívakaxaikopo seti koeti hóyeno
xepákukenoe, itínoe po'inu ûti xoko Vúnae. Konókoti itúkeovo hóyeno teyonéti, koati
xúnatimaka ne Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti xokóyoke, koane éxotimaka itúkea isóneu,
motovâti poré'okea ûti ra itukéti. 4 Kene ûti, uti ápostulu, hara yuíxovomo ûti vitúkea
orásaum koane koyúhoyea uti emo'u Itukó'oviti xapa xanéhiko —kíxovokoxoane.
5 Ínixoa uhá koeti kutípoti Jesus unáko neko isóneu ápostuluhiko. Ina noivókoxo
Etévaum, hóyeno koati kuvóvoti Itukó'oviti koane koati xúnatimaka ne Sasá'iti Omíxone
Itukó'oviti xokóyoke. Noívokoxohikomaka Filípi; Porókoru; Nikáno; Tímaum; Pármena;
yoko Mikúlau, eneponeko íhae Antiokíya hokópoti hó'e jûdeu yanekôyoke. 6 Ina omâhiko
nonékuke ápostuluhiko itukínoa orásaum koane ípihea vô'u tutíkuke haxakínoati ítuke
Itukó'oviti yanekôyoke.
7 Tumúne yóno ukóponea ne emo'u Itukó'oviti. Kene ya Njeruzálem, koati kuri'úxovoti
yé'akeneye ne xâne hokópoti Jesus. Ákomaka yumáxapu sasedóti, enepone inuxínoti
jûdeu hó'eke, kutipoâti ne ihíkauvoti koyúhoti koeku Jesus.

Omokóno Etévaum nonékuke koati payásoti yúhoikovoku jûdeu

8 Eneponeko Etévaum, koati iyúseoti ne hána'iti seánako yoko xunako Itukó'oviti
xokóyoke koeku itúkea iyupánevoti xapákuke ne xanéhiko koánemaka po'ínuhiko koekúti,
hoénaxovope ne hána'iti xunako Itukó'oviti xokóyoke. 9 Itea ápe íhikaxovoku hó'e
jûdeuhiko iháxoneti “Îhikaxovoku xâne iteóvoti itúkeovo akaúti”. Ako tôpi úkohikeaku
neko xanéhiko yonóheixoati. Ápe ukeâti Sîreni yoko Alíxandiriya, Silísea yoko Âzea.
Koati okópoti Etévaum nekôyohiko. 10 Itea enepone hána'iti exóneti, poréxoake Sasá'iti
Omíxone Itukó'oviti ne Etévaum, yupihovó kôe anú'ukea éxone ne xanéhiko okopâti.

[11] Yane noixoânehiko ákoyea íta, poréxonehiko tiûketi hóyenohiko usó koyêti itúkoheyea
koeku Etévaum. Hara koe yuhóhiko itúkoheyea koêku:
—Kámoa ûti ra hóyeno váherexino yuho Muîse koánemaka Itukó'oviti —koénehiko.
[12] Vo'ókuke neko yuhóhiko, ímaikexovo ne xanéhikoya, koánemaka ne po'ínuhiko
teyonéti xapákuke tuti jûdeu yóko'o ne éskiriba, enepohikone ihíkaxoti yútoe Muîse.
Ina namukóponohiko Etévaum, iyonoâti xoko koati payásoti yúhoikovoku jûdeu.
[13] Simonéhikoya, ina pahukôa neko hóyenohiko itúkoheyea koeku Etévaum nonekútike.
Hara koe yuhóhiko itúkoheyea koêku:
—Eneporâ'a, ako âka váherexinoa emó'u ne hána'iti imokóvokuti, enepone sasá'iti
óvoku Itukó'oviti, koánemaka ne Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muîse. [14] Vo'oku kámoa
ûti koyúhoyea kotóhinekexopeamo óvoku Itukó'oviti ne hóyeno koéhati Jesus íhae
Nazâre, koane ípokeamo kixoku vitúkeovo, enepone páhoenovi Muîse vitúkea ya Ponóvoti
Kixovókuti yútoe —koénehiko.
[15] Yoko uhá koêti neko ivatáhikoti kúveuke neko yuhoíkovokuti, pono-ponó kixínone-
hiko ûke Etévaum noixeâtihiko ne nône kutí kó'iyeane none ánju.

7

Yuho Etévaum

[1] Ina kíxo Etévaum ne koati payásoti ya uhá koeti sasedóti inuxínoti jûdeu hó'eke:
—Kaná'utimea ne yuhóhiko koêku ne ítike?
[2] Ina yumopâ Etévaum:
—Itínoe mbo'ínu, keáne itínoe teyonéti xapákuke ûti, yakámokenonu. Enepone hána'iti
ihayú'iuti Itukó'oviti, kaútata'ixinovo voxú'ikene Âbraum yaneko ovo'íko Mezopotámiya
tumúneke ípokopeovo ya Âram. [3] Hara kíxoa Itukó'oviti: "Ipíhiki peké'exa koáne ya
xapa iyínoxapa. Hara yenápa poké'e énjokopikemo" kíxoane. [4] Yane ipúhikopeane
Âbraum ne poké'exa kaúdeu yonópoti Âram. Ivokóvone há'a, ina iseópa Itukó'oviti
yara poké'e vóvoku kó'oyene. [5] Itea avo poké'exa Âbraum yara poké'e, muhíkova kalihú
koeti itátane. Yane koyúhoinoa Itukó'oviti poréxeamo uhá koêti neko poké'e, koane
itúkeovomakamo ítuke amósenopono ikénepoke, upánini âvoyea xe'éxa yanekôyo. [6] Ina
koyuhó'inoakomaka Itukó'oviti koêkumo ne amósenopono ovó kó'iyeamo poké'e ákoti
itukapu ítuke, koane itúkeovomo kaútiya, yoko komóhiyeokonomo kúveu koaturu séntu
koeti xoénae.
[7] —Ina kixoá'ikomaka Itukó'oviti: "Imbihóponoatimo ne xanéhiko itukoâtimo ákau
ne yamósenopono. Ikénepoke, ínamo ipuhíkapea neko poké'e. Yane itukoâtimo ne
mbáhoenoa itúkea yâye yara poké'e" kíxoane Itukó'oviti ne Âbraum. [8] Yane pahúkoane
Itukó'oviti sirkunsidá kó'iyea ne Âbraum, koánemaka xe'éxa, yoko uhá koeti hóyeno
xapákuke amósenoponomo, hoénaxovope itúkeovohiko xanena Itukó'oviti. Ehane ápe
Izáki, xé'a Âbraum. Oitú koené'e káxe ike ipúhikine, sirkunsidá kíxoane Âbraum. Paya'íne
Izáki, ápe xe'éxa koéhati Njáko. Kene xe'éxaxapa Njáko, énomone neko ndusé koeti
hóyeno, turi viyénoxapa.
[9] —Enepohikonekôyo, kavánehiko Yûse, enepone âti, xoko íhae Ejítu. Kixínoakeneye,
ahuxúkinovati okóvo neko âti vo'oku íyokeova kíxoaku há'a kátarakea. Itea ako kurí
íxa Itukó'oviti ne Yûse. [10] Koítova ya uhá koeti kotíveti kixókonoku. Poréxoamaka
hána'iti itipánevoti koane exóneti nonékuke Farâo, natina Ejítu, eneponeko poréxoti
Yûse itúkeovo pahúkoti ya poké'exa Ejítu. Poréxoamaka éxea koêku ne uhá koeti apêti
óvokuke. [11] Ehane ápe êno himakati ya uhá koeti poké'exa Ejítu. Enómaka kotíveti koekúti
ya poké'exa Kanâm. Ákone nîka neko voxúnoekeneya. [12] Eyekóxoane Njáko ápeyea êno
nikokónoti ya Ejítu, pahúkoane neko xe'éxaxapa, enepohikoneko voxúnoekene, píheaya.
Yoko inúxotikone pahúkoaya. [13] Ya pí'apeke pihóhiko, ina etó'okoa Yûse itúkeovo koati
po'ínu. Yane éxoane Farâo neko iyénoxapa Yûse. [14] Pahúkoa Yûse neko po'ínuhiko
veyóponea ne há'a, eneponeko Njáko, koane uhá koeti iyénoxapa. Yoko seténtai sinku
koe uhá koêti neko iyénoxapa. [15] Yane ípokopovone Njáko ya Ejítu. Énomone ivókopovo,

koánemaka neko voxúnoekene. [16] Itea omópokonohiko mûyo ya Síkem ekóxoponeokono
xoko uhôro kehoéti mopoíke, enepone váneu Âbraum xoko xe'éxaxapa Ému mekúke —
kíxovokoxoane Etévaum.
[17] Ina koe'íkomaka:
—Ye'éxovone kaxena koúsokea Itukó'oviti neko koati emo'úti ákoti aukápapu, yuhó'ino
Âbraum nóvo, yupihovó koéne ukóponea neko viyénoxapa ya poké'exa Ejítu. [18] Enoné'e
xoénae ike ivókinevo Yûse, ehane ûrukovo po'i pahúkoti. Yoko ako exa Yûse nekôyo.
[19] Eneponeko nâti, koati ahúkoti ya aupú'ikeati. Komohí kixo voxúnoekene, koane
íkoitoponoahiko kotíveti. Pahúkomaka voxúnoekene kûrihikea neko inámatiko xe'éxa,
kaha'aînoati ívohikeovo. [20] Énomone yaneko káxehiko, ipúhikone Muîse. Yoko yupíhova
itúkeovo koati exóketi kalivôno. Kúveu mopo'âti kohê, ítoa êno yoko há'a hé'onea
óvokuke. [21] Ikénepoke enepo iyonôa huveóke, ipokôa hé'onoaku, ínixopa ihine Farâo. Yane
omópane óvokuke koexókexopati. Kutí kixópane koati xe'éxa. [22] Yoko aínovo exóneti ya
Ejítu íhikaxokono neko Muîse. Koati hána'iti teyonéti nê'e, ênoti xunáko ya koyúhoyeake
koáne ya uhá koeti ítuke.
[23] —Koarénta koené'e xoénaena neko Muîse, kenó'okone isóneuke kahá'ayea noíxo-
ponea iyénoxapa, enepohikone izaraelíta. [24] Yaneko noíxoponeaku, ápe hóyeno íhae
Ejítu isúkoti izaraelíta ákoti évotikoake. Noixoâne Muîse, ina kotixôa neko izaraelíta
vaheréxinokonoti ítuke. Itúkopinoa ésa'i, koépekoa neko íhae Ejítu. [25] Yoko ikútixati Muîse
exoâtimo iyénoxapa itúkeovo páhoe Itukó'oviti koíteovahiko. Manîrapo ako éxahiko
kó'iyeaneye. [26] Yaneko po'ípone káxe, noíxoanemaka Muîse ne iyénoxapa isukókoti.
Ina kaha'â haxákea. Hara kíxoahiko: "Itínoe hóyeno, koati kepo'ínukokoti. Na koeti
isíkinokoko?" kíxoanehiko.
[27] —Itea enepone hóyeno isúkoti po'ínu, okopo Muîse. Hara kíxoa: "Inípono îti kehá'ati
kepáyasokinovovi, kehá'atimaka itíkivo yúhoikovoku ûti. [28] Hainá'ikopomea kehá'ati
képekinu kuteâti kíxeaku ne íhae Ejítu kiyakáxeke?" kíxoane. [29] Kameáne Muîse neko
yûho, oméxovone. Kohó'ine ya poké'e koéhati Midíyam. Koeku óveaya, ápene pi'âti
xe'éxa, hóyeno kalivôno.
[30] —Ikénepoke óvea koarénta koeti xoénae yaneko poké'e, koútata'ixinova ánju íhae
vanúke xapákuke irúmene yúku, xoko kali xuve tikóti irumékoti. Yoko hane óvo poké'e
ákoti ovâti, xêrerekuke neko hána'iti mopôi koéhati Sinâi. [31] Koati hána'iti iyúpaxeova
Muîse noixoâne neko koekúti, ina ahi'ókovaxo ivóko'okoponea. Yane apé koéne emo'u
Vúnae kixoâti: [32] "Undi Itukó'oviti, kutípone yoxúnoekene Âbraum, Izáki yoko Njáko"
kíxoane. Yoko hána'iti píkea Muîse, koane honónokea mûyo. Ako íta komómoyea. [33] Ina
kixoá'ikomaka Vúnae Itukó'oviti: "Víya ne piríkatana, vo'oku koati sasá'iti ra poké'e
yókonukoku. [34] Koati noinjoâti koítoponeovo kotíveti ne njanéna ya poké'exa Ejítu, koane
ngameâtihiko varú'inevo koeku koítoponeovohiko kotíveti. Énomone evénzekino ngoíto-
poneovahiko. Kó'oyene, keúsakapu, vo'oku mbahukópiti ya Ejítu" kíxoane Itukó'oviti.
[35] —Yoko énomone ne Muîse, púvone iyénoxapa itúkeovo yúhoikovoku. Harapepo
kixókono: "Inípono îti kehá'ati kepáyasokinovovi, kehá'atimaka itíkivo yúhoikovoku ûti"
kixókono. Énomonemaka ne Muîse, páhoe Itukó'oviti itúkeovo tûti yoko koitóvati yaneko
koutáta'ixinova ánju xoko xuve tikóti.
[36] Koati Muîse inuxópino viyénoxapa ipuhíkopea Ejítu. Kúveu koarénta koeti xoé-
nae, êno iyupánevoti ítuke yoko po'ínuhiko koekúti, hoénaxovope xunako Itukó'oviti
xokóyoke. Aínovone ítone itúkea ya koeku óvea poké'exa Ejítu, koáne yane mar iháxoneti
Hararáno'evoti, koánemaka yaneko mêum ákoti apêtiya. [37] Koati Muîse itukoa yûho râ'a,
yuhó'ino xanena ûti, uti íhae Izarâe. Hara kôe: "Xapákuke viyénoxapa, apêtimo po'i
hóyeno kuteâti ûndi, noívokoemo Itukó'oviti itúkeovo porófeta koyuhó'iyeati emó'u xapa
xâne" kôe. [38] Koatímaka Muîse opónoa neko mêum ákoti apêti xapákuke neko êno xâne
ho'uxóvoti, koane xokóyoke ne ánju yuhó'ixoati oúkeke neko hána'iti mopôi, enepone
Sinâi, koane xapa voxúnoekene. Koatímaka Muîse namukôa neko yuhôti apêti xunáko
ikó'inamakopeovi, enepone yuho Itukó'oviti, koane énomonemaka koyuhópinovea.

39 —Itea ako akáha'a itúkea yuho Muîse neko voxúnoekene. Koati puvâtihiko, koáne ya
isóneuke aúkopovohiko ya poké'exa Ejítu. 40 Hara kixóhiko Âraum yanekôyo: "Itíkinavi
okovo hokonéti, kuvóvonemo ûti, motovâti inúxinovi. Vo'oku enepone inuxópinoviti
vipuhíkopea poké'exa Ejítu, ákone véxea koêku" kíxoanehiko. 41 Énomone yaneko
káxehiko, itúkone okovo xe'exa váka ne xanéhiko, ina isukínoahiko hó'openo itukínoati
ikó'iparaxoake. Ínamaka koyuíhiko, elóketihiko okóvo vo'ókuke neko kixovókuti ítuke
vô'u. 42 Vo'ókuke ne kixóvokuhiko, ahíkuxopeova Itukó'oviti. Sikó kíxoane píhoheyea
ikéneke po'i ho'éti, enepone heú koeti hékerehiko ya vanúke, kuteâti koêku ne yútoe
porófeta emó'uke Itukó'oviti. Énomone ne koêti:
"Itínoe íhae Izarâe, koeku yóvoheixi neko mêum ákoti apêti kúveu koarenta koeti xoé-
nae, undí'ikopomea képekino hó'openo itíkoti iké'iparaxonuke? Ako kalíhuina.
43 Kéxepukonoemaka kali péti, ipó ipo kixonéti, óvoku ihéyu'iki hékone koéhati
Molóki, yoko okovo hékere koéhati Réfam, ainóvoti ítikenoe ya veô'u. Vo'oku kurí
kixépinu, hekópoti koekúti kuteâti, mbahukópopitinoemo ya poké'e ákoti malîka
yâtikeneye ya Mbabílonea" kôe ne yútoe porófeta —kíxovokoxoane Etévaum. *Amós
5.25-27*
44 Ina koe'íkomaka:
—Koati apêti óvoku Itukó'oviti xapákuke voxúnoekene. Énomone neko tabenákulu,
ipó ipo kixonéti koeku yónoheyea xanéhiko yaneko mêum ákoti apêti. Enepone
tabenákulu, itúkoa Muîse kuteâti páhoenoa Itukó'oviti itúkea, kuteâti neko éxokoake
Itukó'oviti inúxotike, kaha'aînoti Muîse íkutipasikea neko íkomumuxoake. 45 Enepone
óvoku Itukó'oviti, ápenemaka ya kaxénake Njozûe. Ípohikoane voxúnoekene, koinoâti
enepo itukópane poké'exa neko émeuxa xanéhiko kópuhiu Itukó'oviti. Yoko ápeikomaka
neko péti xapákuke viyénoxapaikene tukú koeti kaxena Ndávi. 46 Enepone Ndávi, koati
hóyeno kóseanane Itukó'oviti. Épemo Itukó'oviti, enepone kuvóvonemaka voxú'ikene
Njáko, yusíkea itúkinoa óvoku. 47 Itea Salúmaum, xé'a Ndávi, itukóvo koexépukoati neko
hána'iti imokóvokuti, óvoku Itukó'oviti.
48 —Itea ako ava ovokúti, koéxepoe xâne, ne Itukó'oviti, enepone koati payásoti ya uhá
koêti, kuteâtimaka koêku ne yútoe porófeta mekúke, enepora koêti:
49 " 'Vanúke indúko óvongu nandíxea. Kene ra poké'e, kutí ngíxoa ómomikoku njêve' koe
Vúnae Itukó'oviti. 'Kutí'ikopomo itukóvo ovokúti mani ítikeinonunoe? Manímea
apêti ómomingoku ítikeinonu? 50 Hainá'ikopo ûndi itukôa uhá koêti ra koekúti
apêti?' " kôe yútoe porófeta —kíxovokoxoane Etévaum. *Izâiya 66.1-2*
51 Ina kixovókoxopaikomaka Etévaum neko tutíhiko jûdeu:
—Itínoe xâne koati tiú'iti omíxone koane ákoti akutípo. Iti xâne exexeâti isóneu
yoko kêno ne emo'u Itukó'oviti! Kéyekune kétiu'ikinoe yomíxone yokopâti ne Sasá'iti
Omíxone Itukó'oviti, kuteâti kixoku itúkeovo neko yoxúnoekene. 52 Ako ápahuina porófeta
ákoti itukapu íkoitoponone kotíveti yoxúnoekene. Enepohikonê'e, koépekexomaka
ovoxe Itukó'oviti koyuhoâti nóvo kenó'okeamo neko koati Ponóvoti Páhoe Itukó'oviti,
enepone váherexinokemaka ítike koane képekeunoemaka, 53 itínoe namukoâti ne Ponóvoti
Kixovókuti yútoe Muîse, omínopike ánjuhiko, enepone ovóxe Itukó'oviti ukeâti vanúke,
itea ako itíka —kíxovokoxoane.

Kixoku ivókeovo ne Etévaum

54 Kamoné'e yuho Etévaum neko tutíhiko jûdeu, yupihovó koéneoxo ímaikinovahiko
koane ngarútutukexea ôe. 55 Itea koati xúnati ne Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti xoko
Etévaum. Yane pono-ponó kixone ûke vanúkeke neko Etévaum koane noíxea êno
uhé'ekoti uhapú'iti ukeâti xoko Itukó'oviti, koánemaka Jesus éxopeke Itukó'oviti, 56 ina
kôe:
—Koati imihé'okinonuti ra vanúke. Noínjopane ne Íhae Vanúke ikútipasikoponovoti
xâne, xe'ó koyêti éxopeke Itukó'oviti xoko óvoku kapáyasokone Itukó'oviti —koéne.
57 Yane vaúkexo neko okópoti Etévaum. Exexó kixónehiko kêno ya vô'u koane uhá
kó'iyea éhahikeovo namúkoponea Etévaum. 58 Yane káhakoane meúkeke yane pitivóko, ina
hepokoâhiko ya mopôi. Enepohikone koyúhoti ákoyea aúnati ítuke Etévaum, veyópohiko

kápana muyókuke, ina kurikoâhiko xoko homoêhou koéhati Saûlu [59] koeku hepókea
Etévaum. Kene Etévaum, Jesus vaúko ya orásaum-ke. Ha koe yûho vaúkea:
—Unaém, nemúkapa ra omínjone —koéne.
[60] Yane ipuyuké koéne, koane kóhonokea emó'u kó'iyea:
—Unaém, hako ipihéponoahiko vo'ókuke ra váhere ítukeinonu —koéne.
Yane ivókovone.

8

[1] Yoko ínixoamaka Saûlu unáko koépekeokono ne Etévaum.

Koeku inâ puvokóno ne kutípotihiko Jesus

Yaneko káxe, turíxovone ápeyea ikoítoponoati kotíveti ne kutípotihiko Jesus ya
Njeruzálem. Yane itóhineone uhá koêti neko kutípoti Jesus ya po'íke ipuxóvokutihiko
ya Njúdeya koánemaka ya Samâriya. Poéhane ápostuluhiko ako itahínehea. [2] Yoko ápe
hóyenohiko teyoti Itukó'oviti ekoxóponoati neko Etévaum, ikotívexoatihiko isóneuke ne
koekúti. Yupihovó kôe íyokexeahiko vo'ókuke.
[3] Kene neko Saûlu, koati vaheréxinoati ítuke ne kutípotihiko Jesus, kaha'âti uké'exea.
Koêkuti ovokúti ûrukovoku nê'e, koeku inú'ikea hokoti Jesus-ya, káhakoa meúkeke,
hóyeno koánemaka sêno, omopâtihiko ika'ákovokutike.

Koyûho emo'u Itukó'oviti ne Filípi xapa íhae Samâriya

[4] Kene neko kutípoti Jesus itohíneheoti, koyúhohiko emo'u Itukó'oviti koêkuti
vékokuhiko. [5] Yoko Filípi, Samâriya yóno koane koyúhoyea koeku Kristu. [6] Koyuhóne Filípi
xapa xâne, yupíhova ivávakeokono neko yûho. Koáhati noixeâti xanéhiko neko ítuke,
hoénaxovope xunako Itukó'oviti xokóyoke. [7] Êno xâne ûroevo ndémoniu koítovone Filípi.
Koati kohonókoti emó'u vaúkea ne ndémoniuhiko koeku ipúhikopea. Enómaka xâne
isayú'ixovoti ákoti ehevákapu mûyo, koane mohéveu, koítovone Filípi. [8] Koati hána'iti
elókeyea okóvo ne xanéhiko yane pitivóko vo'ókuke.

Koixómoneti koéhati Símaum

[9] Yoko yaneko pitivóko, ápe hóyeno koixómoneti koéhati Símaum. Ítoa íkutipea
xanéhiko ya Samâriya itúkeovo hána'iti ko'éxoneti, aupú'ikoati yane ítuke. [10] Heú koe xâne
ivavákea yûho, kúteane xâne payásoti yoko ákoti apayáso. Hara koéhiko vo'ókuke:
—Enepora hóyeno, koati ovâti hána'iti xunako Itukó'oviti, íhaxinokonoke "Hána'iti
Xunakóti" —koénehiko.
[11] Ivávakinokonoke neko Símaum vo'oku mekú'iyeane itúkovo koixómoneti itúkoti
iyupánevoti, aupú'ikoati ne xanéhiko yane ítuke. [12] Itea kutipoâne xanéhiko ne yuho
Filípi koyuhó'inoane koêku ne natíxea Itukó'oviti xapa xâne koánemaka koeku Jesus
Kristu, áhikovonehiko ya iháke Jesus, hóyeno koánemaka sêno. [13] Muhíkova neko Símaum,
kutípoanemaka. Yane áhikokonone. Koêkuti yónoku Filípi, pihómaka ne Símaum ikéneke.
Ako iríka. Koati hána'iti iyúpaxeovo ítuke Filípi, enepone êno hána'iti iyupánevoti ítuke,
hoénaxovope ne xunako Itukó'oviti xokóyoke.
[14] Eyékoxoanemaka ápostuluhiko ya Njeruzálem namúkeane emo'u Itukó'oviti ne íhae
Samâriya. Yane pahúkinoahiko Pêturu yoko Xuâum. [15] Simoné'e evo Pêturu xapákuke,
itúkinoa orásaum maka namúkanehiko ne Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti, [16] vo'oku âvoyea
evésekapa xokóyokehiko. Pohúneti ahíkovotinehiko ya iháke Vúnae Jesus. [17] Yane ípihone
vô'u evo Pêturu tutíkuke neko xâne, yane namúkoanehiko ne Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti.
[18] Noixoâne Símaum namúkeanehiko ne Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti koeku ípihea vô'u
evo ápostulu tutíkuke neko xâne, yane kahá'ane poréxea tiûketi evo Pêturu. [19] Hara kíxoa:
—Peréxanu xunakóti kuteâti xináko, motovâti namúkea Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti ne
koêkuti ímbihone vô'um tutíkuke —kíxoane.
[20] Ina kixôa Pêturu:
—Koati metokeâti yenópi ipihóponovokutike xané kixepoâti ne tîketina. In-
ípono îti, ikítixati vanêti ne íparaxeovike Itukó'oviti, enepone Sasá'iti Omíxone!
[21] Ákomo kalíhuina itíkivo ha'ine ûti yara itukéti, vo'oku ako panápu iséneu nonékuke

Itukó'oviti. [22] Konókotiko ikétivexi iséneuke ne pehúnevo koane kiríkopi. Yépema
Vúnae kóseanayeopi. Ávaina avá'avo oxéne itúyopea ne váhere iséneu. [23] Koati ininjoâti
yupíheovo kotíveyea iséneuke ne ákoyea ítea itíki kuteâti ra índuke. Ika'ó kixópi ne váhere
iséneu koeku yupíheovo íyekivoa itíki kuteâti ne índuke —kíxoane.

[24] Ina kíxo Pêturu ne Símaum:

—Yépeminanuikopo Vúnae Itukó'oviti maka hákone yóno oúngeke kuteâti ne
yihó'inonumeku —kíxoane.

[25] Uke'éxoane evo Pêturu koyúhoyea emo'u Vúnae xapákuke neko xâne, aúkopovohiko
Njeruzálem xoko vekópoku. Ênо kálihunoe ípuxovoku samarítanu koyúhoakumaka ne
inámati ihíkauvoti koyúhoti koeku Jesus koeku pihópeahiko.

Tokôpo hóyeno íhae Etiópea ne Filípi

[26] Kene Filípi ápe ánjuna Vúnae kixoâti:

—Keúsakapu, pîhe ya íyeu úkeaku kásati. Hane víka xêne taru'úxoti mêum ákoti apêti,
enepone ukeâti Njeruzálem yonoti Ngâza —kíxoane.

Úkeane pího ne Filípi. [27] Yoko ápe hóyeno íhae po'i poké'e koéhati Etiópea vekoâti neko
xêne. Eunúku itukóvoye neko hóyeno, koane koati payásoti ko'itúkeinoti sêno koéhati
Kandáse, natina Etiópea. Énomonemaka exôa koêku ne tiûketi ya natíxokuke Kandáse.
Yoko ukopeâti Njeruzálem neko hóyeno, yónoku iháyu'ikoponea Itukó'oviti. [28] Vataa
koépo karósanake ixómoti yuhoíkopo emo'u Itukó'oviti yútoeke porofeta Izâiya. [29] Ina kíxo
Filípi ne Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti:

—Yahí'akapa rakene karósa, yaxénapoa —kíxoane.

[30] Ina ehakínova Filípi. Koeku ahí'okeova, koane kámea ne hóyeno yúhoikea emo'u
Itukó'oviti yútoeke porofeta Izâiya, ina kixôa Filípi:

—Yéxoa kixó'ekone ne yího'iu?

[31] Ina yumopâ neko hóyeno:

—Namo ngíxoaye énjea hákotimo kourápu'ikinonoati? —kíxoane.

Yane ítaikone Filípi evésenekuyea ne ivú'e ivátakea xêrerekuke. [32] Yoko eneponeko
yúho'iu emó'uke Itukó'oviti, énomone ne koêti:

"Kutí kixókono su'ûso omonéti xoko koépekokonoku. Kuteâti koeku ákoyea yaíka ne
kali xe'exa su'ûso enepo vate'íkokono, énomonemaka koéneye ákoyea yûho râ'a.
[33] Yaneko yupíheovoku kixókonoku, ako ápahuina xâne ponoâti ne ítukeinoa.
Ápeikopo itoâti kayúmakea váherevoko ne xanéhiko kûrivokoevo? Vo'oku
koépekeokono, áko'one yara poké'e" koêti. *Izâiya 53.7-8*

[34] Ina kíxo Filípi neko hóyeno:

—Émbemopi keûrapu'ikinonoa kíxone ra porófeta. Kixopóvotimea? áko'o po'inu xâne
kixómea —koéne.

[35] Ina kouhápu'ikinoa Filípi kíxone. Koati koukeâti yútoeke porófeta koyúhoinoa koeku
Jesus.

[36] Ehánehiko itópono óvoku úne koeku yónea. Ina kôe neko hóyeno:

—Anéye úne. Motóvanemea ánjikeovo ya iháke Jesus? áko'o ápemea itopónuti.

([37] Ina kixôa Filípi:

—Enepo heru'ó ixêa yomíxone kitípi ne Vúnae, motóva yáhikivo ya iháke kó'oyene.

Ina kixôa neko hóyeno:

—Ngutípoa itúkeovo Xe'exa Itukó'oviti ne Jesus Kristu —koéne.)

[38] Ina pahukôa ixíkeovo ne ivú'e. Pihóne úneke neko pi'âti. Yane áhikoane Filípi.

[39] Ipuhíkopeanehiko úne, má kixópane Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti ne Filípi. Ákone
naíke'exapa áhiu. Yane ukóponenemaka neko hóyeno. Yoko koati hána'iti elókeyea okóvo
koeku vekópea neko xêne. [40] Kene Filípi, apé koépone ya pitivóko koéhati Azôtu. Koêkuti
vekópoku yâtikeneye, koyúhopinoa emo'u Itukó'oviti ne xanéhikoya. Koatine kóye; tukú
kixópa seôpo ya Sezâreya.

9

Hokôpo Jesus ne Saûlu

Át 22.6-16; 26.12-18

1 Yoko koati ixómotiko oposí'ixoa Saûlu kíxoaku koépekexea ne kutípotihiko Vúnae
Jesus. Koati kaha'âti uké'exea. Énomone pihíno xoko koati payásoti ya uhá koeti
sasedóti inuxínoti jûdeu hó'eke 2 epemóponoati koyuhópeti yonoti xoko inuxínotihiko
itukéti íhikaxovokuke hó'e jûdeu ya pitivóko iháxoneti Ndamásku. Enepone koyuhópeti
veyóponone, poréxoa iká'akea koêkuti kó'iyeovoku ínixoponone, hóyeno koánemaka
sêno, hokoâti ne ihíkauvoti íhauti Kaná'uti Xêne yonópoti xoko Itukó'oviti, koane omópea
ika'ákovokutike ya Njeruzálem. 3 Úkeane pího ne Saûlu. Koeku yé'exeane Ndamásku,
apé koéne koati xúnati uhapú'iti ukeâti vanúke kouhápu'ikoati. 4 Yane íkorokovone Saûlu
poké'eke. Ápemaka emo'úti kámone kixoâti:
—Saulú, imáko ké'iyivoku. Na koeti váherexino ítikeinonu?
5 Ina yumopâ Saûlu:
—Kuti îti Unaém?
—Undi Jesus, enepone váherexinoke ítike. 6 Yexépukapa, yûrukapa ne pitivóko, ínamo
yexákakana ne nékone itíki —kíxoane.
7 Kene xánena Saûlu, xe'okó koéne, yunukú koéne. Kámoahiko neko emo'úti itea akó'oti
inixâ neko koyúhoti. 8 Ina exepúkopea poké'e neko Saûlu. Kahâ'a míhe'okopea ûke, ákone
ínixa. Yane ápene namukeâti vô'u hirikoâti tukú koeti Ndamásku. 9 Mopó'a káxe ako ínixa.
Ákomaka nîka, koane ákomaka énapu úne.

Noixópono Saûlu ne Anániya

10 Yoko ápe hóyeno ya Ndamásku kutípoti Jesus, koéhati Anániya. Yúho'ixoa Vúnae ya
kutí koeti hopúne.
—Ananiyá —kíxoane.
Ina yumopâ Anániya:
—Usó ngóye koêkuti kevóxenuku Unaém.
Ina kixopâmaka Vúnae:
11 —Keúsakapuikopo, pîhe ya xoko rúva iháxoneti Ponóvoti, óvokuke hóyeno koéhati
Njûda. Yapásikamo hóyeno koéhati Saûlu íhae Társu. Yara koeku kó'oyene, ixómoti itûko
orásaum. 12 Mboréxoane ya kutí koeti hopúne ínixeopi yurúkovoti óvokuke, ipíheti veô'u
tutíkuke motovâti ínixopea —kíxoane Vúnae.
13 Ina yumopâ Anániya:
—Unaém, enóne xâne koyuhó'inonoati koêku ne hóyeno. Koati vaheréxinoati ítuke ne
xanéhiko kesása'iupone ya Njeruzálem. 14 Epó'oxo koeku símea yâyeke, ápe koyuhópeti
ómone, ukeâti xoko tutíhiko sasedóti inuxínoti xanéhiko hó'eke, porexoâti iká'akea uhá
koeti kutipópiti.
15 Ina kixôa Vúnae:
—Pîhe, vo'oku koati noívongoe itúkeovo ko'itúkeinonuti ne hóyeno. Koyúhotimo
emó'um ya xapa xâne ákoti itukapu jûdeu, koáne ya nonékukehiko nâti, koánemaka xapa
íhae Izarâe. 16 Epó'oxo enjókoatimo kónokea yupíheovo koítoponeovo kotíveti índukeke
—kíxoane.
17 Yane pihóne Anániya óvokuke Njûda. Urúkovone ovokútike, ípihone vô'u tutíkuke
Saûlu xaneâti kíxea:
—Saulú, iti mbo'ínu xoko Vúnae. Koati Vúnae pahúkonu yâyeke, enepone Jesus
kautáta'ixinovopiti xenékuke xoko víkoku kino'óko yâkeneye. Pahúkinonuke yâye maka
ínixepane, koane áxunaneoxomaka ne Sasá'iti Omíxone xikóyoke —kíxoane.
18 Énomone yaneko ókoku ôra, apé koéne koekúti irihíkopovoti ukopeâti ukékuke ne
Saûlu kutí koeti xo'orópiti. Yane ínixopone, ina exepúkopo, yane áhikovone ya iháke Jesus.
19 Ike nikópea, xunápone koxé'u.

Koyûho koeku Jesus ne Saûlu ya Ndamásku

Ápe kali ye'á koetí'iye káxe óveako ne Saûlu ya Ndamásku kaha'íneatihiko ne kutípoti
Jesus. [20] Énomone yanê'e, turíxovone ne Saûlu koyúhoyea koeku Jesus ya Ndamásku
ya íhikaxovokuke hó'e jûdeuhiko, koyuhoâti itúkeovo koati Xe'exa Itukó'oviti ne Jesus.
[21] Yupíhova iyúpaxeova uhá koeti kamoâti. Hara koéhiko vo'ókuke:

—Hainá'ikopo énomone ne koepékexoti kutípoti Jesus ya Njeruzálem?
Hainá'ikopomaka mani simínoke yâye ikâ'akoponea yoko omópea ikâ'ae xoko tutíhiko
sasedóti inuxínoti xâne hó'eke ûti ya Njeruzálem? —koénehiko.

[22] Itea inamá'axo ukopóno itúkeovo éxoti koyúhoyea koeku Jesus ne Saûlu. Enepo-
hikoneko jûdeu ko'óvokuti ya Ndamásku, ákone éxina isóneu kixoku yumópea Saûlu.
Koáhati kouhápu'ikoati Saûlu itúkeovo Mésiya, páhoe Itukó'oviti koíteovo xâne, ne Jesus.
[23] Xu'ikénene, ina ho'uxóvo ne jûdeuhiko oposíkinoati isóneu ne Saûlu kixokumo
koépekea. [24] Itea eyékoxoa Saûlu neko isóneunokono. Yoko káxe, yóti veyónehiko neko
okopâti kóyonoyea páhapetea ne pitivóko kaha'âtihiko koépekea. [25] Itea ya yóti, íkoho'ixo
Saûlu neko íhikauhiko, kopúhikopatihiko meúkeke yane pitivóko, evékopati oúkeke ne îpi
ya hána'iti sésta.

Saûlu ya Njeruzálem

[26] Yane hane yonópo ne Saûlu Njeruzálem. Seopóneya, kahá'a ánavokoxopeova ne
kutípotihiko Jesus, itea uhá kôe píkeahiko. Akó'oti akutípoahiko itúkeovo hokópo-
tine Jesus. [27] Itea óma Mbaranâbe ne Saûlu xapákuke neko íhikau Jesus. Ina
koyuhó'inoahiko koêku ne Saûlu xenékuke noíxea Vúnae, koane ápeyeamaka yuhó'inoa
Vúnae. Koyúhoinoahikomaka ákoyea píkone ne Saûlu enepo koyûho koeku Jesus ya
Ndamásku. [28] Yane kahá'inepoane Saûlu ne kutípotihiko Jesus koêkuti yónokuhiko ya
Njeruzálem, koane ako píka Saûlu koyúhoyea koêku ne Vúnae. [29] Koyúhomaka koeku
Jesus xapákuke ne jûdeuhiko koyúhoti emo'u ngerêku. Koati yumopâtihiko Saûlu. Yane
opósikonehiko kixókumo koépekea Saûlu. [30] Eyekóxoane po'ínuhiko kutípoti Jesus ápeyea
kaha'âti koépekea ne Saûlu, ómanehiko ya Sezâreya. Ikénepoke ina iyonópamaka ya
Társu.

[31] Yoko ú'uhepe kóyehiko neko kutípoti Jesus ya uhá koeti Njúdeya, yoko Ngalíleya
koánemaka ya Samâriya. Ákone okopâti. Tumúne yóno kóxuna'ixeovohiko ikéneke Vúnae
koane ukóponea itúkeovohiko teyoti Itukó'oviti, vo'oku huvó'oxea Sasá'iti Omíxone
Itukó'oviti, koane kurí'uxeovomaka yé'akeye ne kutípoti Jesus xapákuke.

Koitóvo hóyeno koéhati Éneya ne Pêturu

[32] Kene Pêturu, ako tôpi pitivóko vékoku. Po'íke káxe, vekóponoamaka xapákuke ne
kasása'iupo Jesus ya pitivóko koéhati Lîda. [33] Énomone tokópea hóyeno koéhati Éneya.
Enepone hóyeno, oitu koene xoénae óvoheixo ípeke, vo'oku itúkeovo isayú'ixovoti mûyo
ákoti ehevákapu. [34] Ina kixôa Pêturu:

—Eneyá, yexépukapa; koítovopine Jesus Kristu. Keúnakapa ne peúke —kíxoane.

Énomone yaneko ókoku ôra, xépu koépone Éneya. [35] Noíxoa uhá koeti ko'óvokuti ya Lîda
yoko Sârona neko koítovone Pêturu, koane enó'iyea hokópoti Vúnae Jesus vo'ókuke.

Koeku Ndórka exepúkopo ukópea xapa ivokóvoti

[36] Ya pítivokona Njópi, ápe sêno kutípoti Jesus. Tabíta koéha. Enepora ihâe, enepo
sa'iri'okopovo ya emó'uke ngerêku, Ndórka koêti. Enepone sêno, é'exo kíxoixokono
vo'oku únati kixoku itúkeovo, koane vo'oku ixómoyea huvó'oxo xâne ákoti apeínoati.
[37] Yaneko káxehiko, ká'arinene neko sêno. Ehane ivókovo. Ahíkopokonone ne mûyo,
ina omopókono ya kúveu ovokúti sôparatuke. [38] Yoko enepone pi'âti pitivóko, Lîda yoko
Njópi, ako ahíkaka. Eyekóxoane kutípotihiko Jesus ápeyea ne Pêturu ya Lîda, pahúkohiko
pi'âti hóyeno xokóyoke épemoponea xanépea ya Njópi hú koêti. [39] Koáne, xanépoanehiko
Pêturu. Simoné'e, ina omâhiko sôparatuke xoko imópokonoku muyo Ndórka. Heú
koéhiko neko sêno ivokóvoti îma ayákukuyea Pêturu koane íyokexea, exókoatihiko ne
hîxo yoko po'i ípovo úhe'oenoahiko Ndórka koeku ápeyeako. [40] Ina pahukôa Pêturu

ipúhihikopea meúkeke heú koêti neko xanéhiko. Yane ipuyuké koéne épemea Itukó'oviti
xaneâti inonéxinova ne ivokóvoti koane kó'iyea:
—Tabitá, yexépukapa! —koéne.
Ina mihe'óko ûke neko sêno. Yane noíxone Pêturu, ina ivatákopo ípeke. [41] Yane namúkea
vô'u Pêturu huvo'óxoati exépukopea, ina ihaxíhikoa Pêturu ne senóhiko ivokóvoti îma
koánemaka ne po'ínuhiko kasása'iupo Jesus. “Harâ'apo” kíxovokoxoane.
[42] Yoko eyékoxokono neko koekúti ya uhá koeti Njópi. Êno kutípoti Vúnae vo'ókuke.
[43] Êno káxe óvoheixea Pêturu ya Njópi óvokuke eyoti vakamóto, hóyeno koéhati Símaum.

10

Koeku hóyeno koéhati Kôrneliu pahúkoti húndaruhiko

[1] Ápe hóyeno ko'óvokuti ya Sezâreya koéhati Kôrneliu. Itáleanu itukóvoye neko
hóyeno. Yoko pahúkoti póhuti séndu húndaru itúkovo, ainóvoti ítuke iháxakoku húndaru
iháxoneti “Itáleanu”. [2] Koati teyoti Itukó'oviti neko hóyeno, koane yuixóvoti itúkea
ponóvoti nonékuke. Kúteanemaka koêku ne uhá koêti ya óvokuke. Enómaka huvó'oxea
ne ákoti apeínoati, koane kóyekunemaka itúkea orásaum.
[3] Po'i káxe ya kuteâti mopo'âti ôra ya kiyakáxe, ápe éxokoake Itukó'oviti ne Kôrneliu ya
kutí koeti hopúne, itea ako imáka, iyukovó koyêti. Noixo ánju, ovoxe Itukó'oviti ukeâti
vanúke, ahi'ókovati.
[4] —Korneliú —kíxoane ánju.
Pono-ponó kixínoane ûke Kôrneliu koane yupíheovo píkea.
—Kutíya unaém? —kíxoane.
Ina kixôa ánju:
—Ako inátapa okóvo Itukó'oviti ne kixeku itíki orásaum, koánemaka ne kixeku ixó-
moyea huvó'oxo xâne ákoti apeínoati. [5] Kó'oyene, pehuka yovóxe ya Njópi iháxikoponea
hóyeno koéhati Símaum, yonópoti îha Pêturu. [6] Hane óko óvokuke po'ímaka koéhati
Símaum, hóyeno eyoti vakamóto. Xe'ókuke mar óvo neko óvoku —kíxoane ánju.
[7] Ehá'axo pihópo ne ánju, iháxikone pi'âti ahínoe ne Kôrneliu. Ina apémaka po'i
húndaru iháxiu. Eneponê'e, koati huvo'óxoati ya óvokuke koane teyotímaka Itukó'oviti.
[8] Ina koyuhó'inoahiko Kôrneliu uhá koêti neko yuhó'inoa ánju. Yane pahúkoanehiko ya
Njópi.

Noíxone Pêturu ya kutí koetíke hopúne

[9] Yaneko po'ípone káxe ya koeku vékea xêne yonoti Njópi neko páhoehiko Kôrneliu,
koane yé'exea neko pitivóko, énomone yaneko ôra, pihóne ne Pêturu omómikokutike
oúke péti itukóponoti orásaum. Yoko itumúkotine káxe yanekôyo. [10] Koati epékoatine
hímakati ne Pêturu, itea koêkuiko ixómoyea koúsokinokonoa ne nîka, apé koéne éx-
okoake Itukó'oviti ya kutí koeti hopúne itea ako imáka, iyukovó koyêti. [11] Hara noíxo
vanúke imihé'okinoati. Yane ápene kutí koeti hána'iti ramápu'i ípe ika'oké kíxeokono
koaturu koeti kêno koévesekeokono ukeâti vanúke. [12] Kúveuke, ápe hó'openo, heú koeti
kó'iyeovoku apêti koaturu koeti hêve, koánemaka ne há koeti poké'eke yoneâti hûra,
yókomaka hó'openo ôti. [13] Ina apê emo'úti kámone Pêturu. Hara kôe:
—Yexépuka Peturú. Képeka koêkuti yarâ'a ínamo nikêa —koéne.
[14] Itea hara kixópa Pêturu:
—Ako kalíhuina Unaém, vo'oku ako níngeaku kuteâtihiko râ'a ákoti asasá'i nenékuke,
ákotimaka parexâ hó'e ûti níkeokono —kíxoane.
[15] Ina apépomaka emo'úti kixoti Pêturu:
—Enepora kasása'iupo Itukó'oviti, hako keyuhôa itúkeovo ákoti asasá'i —kíxoane.
[16] Mopó'a koéneye, ina omopókono vanúkeke neko kutí koeti ramápu'i ípe.

Símo xoko Pêturu ne páhoe Kôrneliu

[17] Kene ne hóyenohiko páhoe Kôrneliu, épemonehiko óvoku Símaum. Koeku ixómoyea
itúkinoa isóneu Pêturu kixó'ekone neko koekúti éxokoake Itukó'oviti, xe'okó kóyene
neko pahoéti pahapétike. [18] Ina ihaxíkohiko ko'óvokuti, epemoâtihiko ápeyea hóyeno

koéhati Símaum, yonópoti îha Pêturu okoâtiya. [19] Yoko ya koêkuiko ixómoyea itúkinoa
isóneu Pêturu kixó'ekone neko noíxone éxokoake Itukó'oviti, hara kíxoa Sasá'iti Omíxone
Itukó'oviti:
—Simóne pi'âti hóyeno oposíkopiti. [20] Yexépuka, yevésekina ínamo yaxenápoa. Hako
poe'aînoa iséneu vo'oku undíne pahukoâhiko yâkeneye —kíxoane.
[21] Yane evésekinoanehiko Pêturu koane kíxeahiko:
—Undíne ne yopósiupono. Na koeti simínenoe?
[22] Ina yumopâhiko:
—Uti páhoe hóyeno koéhati Kôrneliu, kali payásoti húndaru. Enepone hóyeno, koati
ponóvoti ítuke koane teyotímaka Itukó'oviti. Ínixoa heú koeti jûdeu itúkeovo itípakovoti.
Ápe ánju íhae vanúke, sasá'iti ovoxe Itukó'oviti pahukoâti iháxikeopi óvokuke motovâti
kámokenoyea yemó'u —kíxoanehiko páhoe Kôrneliu.

Xanépoa Pêturu ne ihaxíkoponoati

[23] Yane ítaikoane Pêturu neko hóyenohiko ûrukeovo ovokútike koane imókeakone
yaneko yóti. Yuponíne, koúnakovone ne Pêturu ina xanepoâhiko. Ápemaka po'ínuhiko
kutípoti Jesus íhae Njópi xaneâti. [24] Yaneko po'ípone káxe, simónehiko ya Sezâreya.
Yoko ho'úxoanehiko Kôrneliu ne iyénoxapa yoko po'i húpiu, enepohikone koati ínikone,
kuxotínehiko Pêturu. [25] Ehá'axo mani ûrukovo ne Pêturu, îtokopovane Kôrneliu koane
ipuyuké kó'iyeane nonékuke kutí kixoâti Itukó'oviti. [26] Itea pahúkoa Pêturu exépukopea.
Hara kíxoa:
—Undímaka xâne kuteátine îti. Yexépukapa! —kíxoane.
[27] Koeku yúho'ixea Pêturu, koánemaka ûrukeovo ovokútike. Tokononé koene êno
xanéya ho'uxoké koyêti kuxoíxoati. [28] Ina kixovókoxoa Pêturu:
—Yéxoanoe indúkeovo jûdeu koane ákoyea sikákana jûdeu ánavokoxeovo xâne ákoti
itukapu jûdeu. Muhíkova vahí'okeova, ako paréxakana ûti. Itea éxokonoa Itukó'oviti
ákoyea omótova ngíxeaneye koêkuti xâne. Ako yusíka kutí ngíxea ákoti asasá'i koane
ákoyea aínavangaxapa. [29] Énomone ákoino mitatahí ángoe enepo pehûko ihaxíko-
pononuti. Kó'oyene yéta'akanu ihéxikinonuke —kíxoane.
[30] Ina kixôa Kôrneliu:
—Mopó'apoane káxe ikéne, yunzó'ixoti Itukó'oviti óvonguke koené'ekene ya mopo'âti
ôra ya kiyakáxe, orana vitúkope orásaum. Yane apé kó'inonune kutí koeti hóyeno koati
ú'uha koyêti ípovo. [31] Ina kixônu: "Korneliú, kámoa Itukó'oviti ne yorásauna. Ako
inátapa okóvo ne kíxeaku hivó'oxi ne xâne ákoti apeínoati. [32] Kó'oyene pehuka yonoti
Njópi iháxikoponea hóyeno koéhati Símaum yonópoti îha Pêturu. Xoko po'ímaka hóyeno
koéhati Símaum óko, hóyeno eyoti vakamóto. Xe'o mar óvo neko óvoku" kixónune.
[33] Yane ákone ingá'akarixa mbahúkea ihaxíkoponopiti. Aínapo yákoe kino'óko. Kó'oyene
ho'uxoké kóye ûti ya nonékuke Itukó'oviti. Usokó kóye kámokenoyea ûti uhá koêti ne
páhoenopi Vúnae keyúhoinovea —kíxoane Kôrneliu.

Koeku yuhó'inoa Pêturu ne Kôrneliu

[34] Ina kixovókoxoa Pêturu:
—Kó'oyene énjoaneoxo ákoyea naívakaxa xâne ne Itukó'oviti. Kutíkokone uhá koeti
xâne nonékuke. [35] Epó'oxo ya koêkuti poké'e óvohikoku xâne yara kúveu mêum,
úhepeti isóneunoa Itukó'oviti ne xâne teyoâti koane ponoâtimaka ne kixoku itúkeovo.
[36] Yéxoanoe koêku ne ihíkauvoti páhoe Itukó'oviti xapa íhae Izarâe, enepone inámati
ihíkauvoti omínoti xâne unako koêku ikéneke Itukó'oviti ya xoko Jesus Kristu, Únae
uhá koeti xâne. [37] Yéxoanoe herumó kó'iyeane Njúdeya ra ihíkauvoti turixeôvoti ya
Ngalíleya, ikénepoke kaxena Xuaum Mbátita koyúhoyea xapa xâne koane áhikexea
iháke Itukó'oviti. [38] Énomone ne ihíkauvoti koyúhoti koeku Jesus íhae Nazâre, enepone
poréxoake Itukó'oviti hána'iti xunáko koáne yupíheovo xuná'iyea ne Sasá'iti Omíxone
xokóyoke. Ako tôpi vékoku ne Jesus itúkoti únati vo'oku ápeyea Itukó'oviti xokóyoke.
Koítovomaka kixeóvovoti xâne íkoitoponone kotíveti Ndeâpu. [39] Noínjoa ungékuke, koane
noíxoamaka nza'ínehiko uhá koêti neko ítuke Jesus ya Njeruzálem, koánemaka ya uhá

koeti poké'exa ûti, uti jûdeu. Énomonemaka koepékokono, ikokókonoti kuruhúke. [40] Itea
koéxepukopa Itukó'oviti koukópeati xapa ivokóvoti ya mopó'apeke káxe ike ivókinevo.
Poréxoamaka Itukó'oviti noíxopeokono ikéneke exépukopine. [41] Haina uhá koeti xâne
noixópati, vo'oku tumúneke ápepe ne koekúti, ápe xâne noívokoe Itukó'oviti noíxopeamo.
Énomone ûndi yoko nza'ínehiko, uti kaha'íneati ne Jesus xe'o mêsa óvoku nikokónoti
yoko ekâti ikénepoke exépukopine ukópea xapa ivokóvoti. [42] Ina pahukó'ovimaka
koyúhoyea uti emó'u xapa xâne, koane véxokea xanéhiko itúkeovo énomone noívokoxo ne
Itukó'oviti éxokopeamo yonópoku uhá koeti xâne, kúteane xâne iyukóvotiko koánemaka
ne ivokóvotine. [43] Énomonemaka koyúho ne heú koeti porófeta, enepohikone koyúhoti
emo'u Itukó'oviti mekúke, exókoviti itúkeovo ya iháke Jesus kotúyopeovomo pahúnevo
ne póhutihiko koxé'u xâne kutipoâti —kíxovokoxoane Pêturu.

Namukoâne Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti ne ákoti itukapu jûdeu

[44] Ixómoiko koyûho ne Pêturu, evésekone ne Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti xokóyoke
uhá koêti neko kamokénoti emo'u Pêturu. [45] Enepohikoneko jûdeu kutípoti Jesus xánena
Pêturu, yupíhova iyúpaxeovo vo'oku ikó'iparaxeokonoanemaka xâne ákoti itukapu jûdeu
ne Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti. [46] Kámea evo jûdeu ne yûho enepo koyûho po'ínuhiko
yuhôti ákoti itukapu éxone koane iháyu'ikea Itukó'oviti. Ina kôe ne Pêturu:

[47] —Ápeikopo motovâti itópea áhikeovo râ'a ya iháke Jesus? Vo'oku aínovonehiko
namúkotine Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti kuteâti koêku yanekôyoke inâ namukôa ûti, uti
jûdeu.

[48] Yane pahúkoane Pêturu áhikeovohiko ya iháke Jesus Kristu. Ina itaíko Pêturu neko
xanéhiko âvoyea pihápa, kaha'aînoatihiko óveako xapákuke kali ye'á koetí'iye káxe.

11

Koyuhópo koeku ítuke ne Pêturu

[1] Ehane eyékoxoa ápostuluhiko yoko po'ínuhiko kutípoti Jesus ya uhá koeti Njúdeya
kutípeanemaka emo'u Itukó'oviti ne po'ínuhiko xâne ákoti itukapu jûdeu. [2] Itea seopóne
Pêturu ya Njeruzálem, poé'ainoa isóneu po'ínuhiko jûdeu hokoti Jesus, inixoâti ákoyea
yusíka aínavokoxeovo xâne ákoti sirkunsidá akôe. Hara kixóhiko Pêturu:

[3] —Imáko kêku yûrukoponivo óvokuke xanéhiko ákoti sirkunsidá akôe, keha'íneatimaka
níki! —kíxoanehiko.

[4] Yane heú kíxoa kayúmakopinoa Pêturu kixoku koêku. Hara kíxovokoxoa:

[5] —Ixómoti indûko orásaum yanekôyoke ya pítivokona Njópi, apé kôe éxokonuke
Itukó'oviti ya kutí koeti njopúne, itea iyukovó ngoyêti. Noinjo koekúti kutí koeti hána'iti
ramápu'i ípe ika'oké kixeókonoti koaturu koeti kêno evesékinonuti ukeâti vanúke. Ako
ahíkapananu ókoku. [6] Ina ngomomâ'axo kúveuke. Yane noínjone hó'openoya. Ápe apêti
koaturu koeti hêve, yoko ipúhokovoti, yoko há koeti poké'eke yoneâti hûra, koánemaka
hó'openo ôti. [7] Yane ngamone emo'úti kixónuti: "Yexépuka Peturú. Képeka koêkuti
yarâ'a, ínamo nikêa" kixónune. [8] Ina ngixôa: "Ako kalíhuina Unaém, vo'oku ako níngeaku
kuteâtihiko râ'a, koekúti ákoti asasá'i nenékuke, ákotimaka parexâ hó'e ûti níkeokono"
ngíxoane. [9] Ina apépomaka ne emo'úti inu'íxoti vanúkeke kixónuti: "Enepora kasása'iupo
Itukó'oviti, hako keyuhôa itúkeovo ákoti asasá'i" kixónune.

Yoko pí'apene yanê'e. [10] Mopó'a koéneye ina omopókono uhá koêti vanúkeke.

[11] —Énomone yaneko ókoku ôra, simóne mopo'âti hóyeno pahoéti ukeâti Sezâreya
oposíkoponononuti yaneko ovokúti óngoku. [12] Ina exókonoa Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti
ngónokea njanépeahiko ákoti opoé'ainoa inzóneu. Enepora sei koeti po'inu ûti xoko
Jesus apêti njokóyoke kó'oyene, aínovone njánenamaka. Heú koe ûti vûrukeova óvokuke
ne Kôrneliu. [13] Yane koyúhoinovine noíxea ánju, ovoxe Itukó'oviti ukeâti vanúke, xe'ó
koyêti nonékuke ya óvokuke. Hara kíxoa ánju: "Itika péhoe ya Njópi ihaxíkoponoti
hóyeno koéhati Símaum, yonópoti îha Pêturu. [14] Énomonemo koyuhó'inopi kixeku
ítivoamo ne pehúnevo, koánemaka uhá koêti ne íhae yóvokuke" kíxoane. [15] Ndurixóvone

ngoyúhoinoahiko, evésekone ne Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti oúkekehiko kuteâti koeku
inúxotike xoko ûti, uti jûdeu. [16] Yane puyákoponovane ongóvo neko yuho Vúnae yaneko
kixo'óvi: "Kaná'uti itúkeovo úne áhikea xanéhiko ne Xuâum, itea yahíkokonotinoemo,
haînati ya úne, itea ya xunákoke Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti" kixó'ovi. [17] Koeku kíxeaneye
Itukó'oviti ne ákoti itukapu jûdeu, iko'íparaxoatimaka kuteâti poréxovike koeku kutípea
ûti ne Vúnae Jesus, yusíkoikopo poé'ainoa inzóneu? Eneponi angoéneye, mani ongópoti
Itukó'oviti —kíxovokoxoane.
[18] Kamoánehiko neko yuho Pêturu, úhepeponehiko isóneu koane iháyu'ikeahiko
Itukó'oviti. Hara koéhiko:
—Poréxoamaka Itukó'oviti ne ákoti itukapu jûdeu ikótivexea isóneuke ne pahúnevo
koane kuríkopea, kutí'inoke apeínoatihiko ne inámapoti apéyeati ákotinemo hunókoku
xoko Itukó'oviti —koénehiko.

Inâ turixóvo íhaxeokono hokoti Kristu ne kutípotihiko Jesus

[19] Ako tôpi itóhineheoku neko kutípotihiko Jesus vo'oku ápeyea ikoítoponoati kotíveti
ikénepoke koépekeokono ne Etévaum. Ápe yonoti tukú koeti Fenísea, Xípere yoko
Antiokíya. Koêkuti vékokuhiko, koane koyúhoyea emo'u Itukó'oviti. Itea poéhane
jûdeuhiko koyúhoinoa. [20] Kene po'ínuhiko íhae Xípere yoko Sîreni, hane yóno Antiokíya,
koyuhoâtimaka xapákuke xâne ákoti itukapu jûdeu ne inámati ihíkauvoti omínovike
Vúnae Jesus. [21] Yoko êno xunako Vúnae xokóyokehiko kutí'inoke ênoti xâne kutipoâti ne
ihíkauvoti koane hokópoti Vúnae.
[22] Enepohikone hokópoti Jesus ho'uxínovoti ítuke Vúnae ya Njeruzálem, eyékoxoane
neko koekúti. Yane pahúkohiko Mbaranâbe ya Antiokíya. [23] Simoné'e ne Mbaranâbeya,
yupihovó koe elókeyea okóvo, noixoâti ne seánako Itukó'oviti oúkekehiko neko xâne,
koane enékeahikomaka uhá koêti neko xâne kónokea kóxuna'ixeovo ikéneke Vúnae koane
ákoyea aúkapapu ikéne. [24] Yoko koati únati xâne ne Mbaranâbe, koane xúnati ne Sasá'iti
Omíxone Itukó'oviti xokóyoke, yoko hána'itimaka kúveovo Itukó'oviti. Koati ênoti xâne
hokópoti Vúnae yanekôyoke.
[25] Yane pihóne Mbaranâbe ya pitivóko iháxoneti Társu oposíkoponoti Saûlu.
[26] Inixóponoane, ina omâ ya Antiokíya. Kúveu póhuti xoénae, kóyekune ho'úxeovohiko
yane imokóvokuti, koane yupíhova êno xâne íhikau. Koati ya Antiokíya turíxeovo
íhaxeokono hokoti Kristu neko kutípotihiko Jesus.

Koyûho Âgabu ápeyeamo êno himakati

[27] Yaneko káxehiko, ápehiko porófeta íhae Njeruzálem yonoti Antiokíya. [28] Ápe
koéhati Âgabu xapákuke exepúkoti koyúhoyea ya xunákoke Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti
ápeyeamo êno himakati ya uhá koeti kúveu mêum. Yoko kaxénake Kalaûtiu, enepone
koati payásoti nâti, ápeyea nê'e. [29] Enepohikoneko kutípoti Jesus ya Antiokíya, koú-
sokonehiko isóneu pahúkeamo kali huvó'oxeakehiko neko kutípoti Jesus ya Njúdeya.
Yé'akeye apeínoati exôa pôreu póhutihiko. [30] Yane pahúkoane ne huvó'oxopehiko xoko
Mbaranâbe yoko Saûlu omínoahiko xapákuke neko inuxínotihiko ítuke Itukó'oviti ya
po'íke imokóvokutihiko.

12

Koépeko Teâku ne Êrodi ina ika'ákomaka Pêturu

[1] Yaneko káxehiko pahúkoa Êrodi, enepone nâti, iká'akeokono ne po'ínuhiko kutípoti
Jesus. Koati kaha'âti íkoitoponeahiko kotíveti. [2] Pahúkonemaka koépekeokono Teâku,
po'inu Xuâum, ya hána'iti pirítau. [3] Noixoâne Êrodi ínixea jûdeuhiko unátiyea ne ítuke,
pahúkonemaka ika'ákoti Pêturu ya xapa kaxena áyui jûdeuhiko hó'eke, enepo nikohíko
pâum ákoti kohiyákoati. [4] Namukónehiko Pêturu, ina kurikôa ika'ákovokutike xoko dizései
koeti húndaru koyonoâti. Koaturú koaturu kôe koyonoâti, koane ahe'ó ahe'o kixókoko.
Yoko isóneu ne Êrodi ómeani Pêturu nonékuke xanéhiko ikénepoke ne ayuíti, enepone
iháxoneti Páskoa, motovâti koépekea.

5 Koeku óvoheixea ika'ákovokutike ne Pêturu, ákonehiko âka itúkinoa orásaum
po'ínuhiko kutípoti Jesus ixómoti ho'uxínovo ítuke Itukó'oviti. 6 Yaneko yóti, koâti
tumúneke ne káxe mani iháxikeaku Êrodi ne Pêturu nonékuke xanéhiko koépekeokono,
ú'uhepe kóye imókea ne Pêturu upánini ika'ó kóye ya pi'âti korénde kukúkeke pi'âti
húndaru. Ina apé'ikomaka po'i koyonoâti páhapeteake ne ika'ákovokuti. 7 Yane apé koéne
ánju íhae vanúke, ovoxe Vúnae, simoâti ne Pêturu. Uhapu'í kíxoane neko ika'ákovokuti.
Ina yurôko xêrere Pêturu koyúkoati. Hara kíxoa:

—Yéhakapu yexépuki —kíxoane.

Énomone yanê'e, ikúxeopone neko korénde ikávo'u. 8 Ina kixoá'ikomaka ánju:

—Keúnakapapu, itíkapa ne piríkatana —kíxoane.

Koáne, itúkopane Pêturu. Ina kixopâmaka ánju:

—Itíkapamaka keápana ínamo hekapánu —kíxoane.

9 Yane ipúhikopeane ika'ákovokuti ne Pêturu. Hokó kixópone ánju, itea ako koati éxea
itúkeovoxo kaná'uti neko koêku, áko'o áko'oyea. Kutí kó'inoa hopúne. 10 Anu'úkopanehiko
neko inúxoti ókoku koyónoti, koáne ne pí'ape, ina itopónoa ne pahapéti havâva
urúkopovoti kúveu pitivóko. Seopâne, imíhe'okone ne pahapéti ákoti mihe'ókoati.
Ipuhíkopeanehiko, vekópone ya none ovokúti. Kali tumûneke, pohú koépone ne Pêturu,
pihópone ne ánju. 11 Ina kôe isóneu ne Pêturu noixoâne itúkeovo kaná'uti neko koêku:
"Énjoane itúkeovo kaná'uti pahúkinonu Vúnae ánjuna koíteovonu ya mani kixónuku
Êrodi yoko ya mani uhá koeti kúxone jûdeuhiko kíxeonu" koéne isóneu.

12 Ina itûko isóneu ne Pêturu kixóvokumo, yane pihóne óvokuke Mâriya, eno Xuâum.
Énomone neko Xuâum yonópoti îha Márku. Énomone ho'úxovo êno xâne itukínoati
orásaum. 13 Simoné'e ne Pêturu pahapétike nonékuke ovokúti, ina ihapápako vô'u. Yane
ipúhiko ovoxéti koéhati Rôdi noixóponoati itukóvotiye. 14 Exó kixóponoa ârunoe itúkeovo
emo'u Pêturu, itea ya koêkuni míhe'okinoa pahapéti motovâti ûrukeovo, kayú koépone
ehákopeovo éto'okoponea po'ínuhiko itúkeovo Pêturu. Koati yupihóvotine elókeyea
okóvo neko ârunoe. 15 Ina kixoáhiko éto'oe:

—Koati iti pepokéxovoti! —kíxoanehiko.

Itea inamá'axo koyuhôa ârunoe itúkeovo kaná'uti. Ina kixopâhikomaka:

—Ávaina koípihapatina Pêturu nê'e —kíxoanehiko.

16 Kene Pêturu, óvaikone meúkeke ixómoyea ihápapako vô'u. Ehane míhe'okinoahiko.
Noixoânehiko itúkeovo koati Pêturu, hána'iti iyúpaxeovahiko. 17 Ina koexépuko vô'u ne
Pêturu pahukoâti kóyunuhikeovo. Yane kayúmakopinoanehiko kíxoaku Vúnae veyópea
ya ika'ákovokutike. Ina koemáka hunókokuke:

—Yokóyuhopinoamaka Teâku yoko po'ínuhiko ûti xoko Jesus —koéne.

Yane pihópone po'íke ovokúti.

18 Yuponíne, koyó'ikene neko húndaruhiko. Akó'oti exêa koêku ne Pêturu. 19 Pahukoâne
Êrodi oposíkoponoati, ákone ínixapanahiko. Yane épemo'ikoane Êrodi ne húndaruhiko
koyonoâti kixoku koêku, ina pahukôa Êrodi koépekeokonohiko. Ikénepoke neko koekúti,
pîho ne Êrodi Sezâreyake ukeâti Njúdeya. Kali ye'á koe káxe óveaya.

Ivokóvo Êrodi

20 Yanekôyoke koati imaíkinovati Êrodi ne xanéhiko íhae Tîru yoko íhae Sîdom.
Enepohikone xâne íhae neko pitivókohiko, kutikokó koéne isóneu noíxoponea Êrodi,
iyuní'ikoponoati, kaha'aînoati unátipea isóneunoahiko, vo'oku itúkeovo poké'exa Êrodi
úkea nikáhiko ne íhae Tîru yoko Sîdom. Inúxotike, yúho'ixoponohiko koati payásoti
ko'itúkeinoti nâti koéhati Mbalástu, enepone éxoti uhá koeti koekúti óvokuke Êrodi.
Énomone porexôa ûrukeovohiko xoko nâti yúho'ixoponeahiko. 21 Yane ápe káxe ixíkoaku
Êrodi símeahiko nonékuke. Yaneko káxe, itúkone koati uhé'ekoti ípovo ne Êrodi,
iyóyonevo koeku itúkeovo nâti. Yane ivátakone xoko ivátakoku natíxea, ina koyûho. 22 Ina
kohonóko emó'u neko xanéhiko ihayú'ikoati. Hara kôe yûho iyúni'ikeakehiko:

—Koati kuteâti yuho íhae vanúke râ'a. Hainá'ikopo yuho xâne! —koénehiko.

[23] Énomone yaneko ókoku ôra, ápe ánjuna Vúnae ipihóponoti Êrodi vo'oku ínixea
unáko neko iháyu'ikeokonoke. Yoko poéhane Itukó'oviti motokêa kíxeokononeye
iháyu'ikeokono. Ápe kanêti nikeâti mûyo, ivókovane Êrodi vo'ókuke.
[24] Kene ne emo'u Itukó'oviti, inamá'axone ukopóno.
[25] Enepone Mbaranâbe yoko Poûlu, uséxonehiko ítuke ya Njeruzálem, káyukopovohiko
ya Antiokíya. Xuâum xanépo, enepone iháxonetimaka Márku.

13

Perekáxopono ne Mbaranâbe yoko Poûlu ya po'íke poké'e

[1] Ápehiko porófeta yoko ihíkaxoti ya xapákuke kutípoti Jesus yane imokóvokuti ya
Antiokíya. Ká'aye koéhahiko: Mbaranâbe, Simeum Nîje, Lúsiu íhae Sîreni, Saûlu, yoko
Manâem, enepone koéxokeu ha'a Êrodi, ha'ínemaka Êrodi itukóvoikohiko kalivôno.
[2] Po'íke káxe koeku ho'úxinovohiko ítuke Vúnae, koane jejuá kó'iyeahiko oposíkoti xunako
Itukó'oviti, hara kíxoahiko Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti:
—Hexákinana ne Mbaranâbe yoko Saûlu itúkeahiko ne itukéti inzáxikinoake —kíxoane.
[3] Koêkuiko jejuá kó'iyeahiko yoko itúkea orásaum, ípihonehiko vô'u tutíkuke Mbaranâbe
yoko Saûlu, koane pahúkeahiko itúkea ne páhoenoa Vúnae itúkea.

Koixómoneti koéhati Élima

[4] Yaneko pahukoâne Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti ne Mbaranâbe yoko Saûlu, pihónehiko
ya pitivóko koéhati Seleúsiya. Énomone namúkea hána'iti vatéke yonoti kali poké'e
koéhati Xípere kukúke úne. [5] Simoné'e ya pitivóko koéhati Salámina, koyúhonehiko
emo'u Itukó'oviti ya sinâgoga, enepone íhikaxovoku hó'e jûdeuhiko. Yoko Xuaum Márku
huvo'óxoahiko. [6] Taru'úxoanehiko heú koêti neko kali poké'e, yane simóne pitivóko
koéhati Páfu. Énomone tokópeahiko jûdeu koixómoneti, itoti itúkea iyupánevoti, itea
hainaya xunákoke Itukó'oviti. Mbarjézu koéha. [7] Hane óvo xoko hóyeno koéhati Sesiu
Poûlu, ngovenâdo yaneko kali poké'e. Yoko koati hóyeno ko'isóneuti neko ngovenâdo.
Iháxiko Mbaranâbe yoko Saûlu nê'e, vo'oku kahá'ayea kámokenoyea emo'u Itukó'oviti.
[8] Itea okópa koixómoneti ne Mbaranâbe yoko Saûlu. Yoko Élima koéhamaka neko
koixómoneti sa'irí'okopovo îha ya emó'uke ngerêku. Ako akáha'aino ngovenâdo kutípea
emo'u Itukó'oviti. [9] Yane pono-ponó kixínoane ûke Saûlu, enepone iháxonetimaka Poûlu.
Yoko koati xúnati Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti xokóyoke koeku sayá'ikea. Hara kíxoa:
[10] —Koati iti xe'exa Ndeâpu. Ainovó koe semekénovo'iti yoko váhere koekúti ovô
xikóyoke. Iti ka'anáneti uhá koeti únati koekúti. Namo hunóko képoe'aki ne ponóvoti
ihíkauvoti íhikaxovike Vúnae? [11] Kó'oyene ipihóponopitinemo Vúnae, kemítitinemo.
Ákonemo ínixea ra uhápu'ine káxe yara ye'á koeti káxe —kíxoane Poûlu.
Énomone yaneko ókoku ôra, apé koéne kopúvahiyea ûke neko hóyeno. Ehane ako ínixa.
Yakukuhii kóyene oposíkoti hirikoâti. [12] Noixoâne ngovenâdo neko koekúti, kutípoaneoxo.
Yupihovó koe iháyu'ikea ne ihíkauvoti ítuke Vúnae.

Aukópovo Xuaum Márku ya Njeruzálem

[13] Ukeâti Páfu, namúkone hána'iti vatéke ne Poûlu yoko xánenahiko. Hane yonóhiko
pitivóko koéhati Pêrji ya Páfilea. Kene Xuaum Márku, káyukopovone ya Njeruzálem, kurí
kixone evo Poûlu. [14] Ukeánehiko Pêrji, pihónehiko ya Antiokíya, pitivóko ovoti Pîsiteake.
Ya sâputu pihónehiko ya íhikaxovokuke hó'e jûdeuhiko. Urúkovanehiko, ina ivatáhiko.
[15] Usoné'e yúhoikeokono ne emo'u Itukó'oviti yútoeke Muîse yoko yútoeke porófeta, ina
epemôa tutíyehikoya ápeyea emó'u ne evo Poûlu. Hara kíxoa ítaikea:
—Itínoe viyénoxapa íhae Izarâe, enepo áva yemó'u yenékike ra xanéhiko, yokóyuhoa
kó'oyene —kíxoanehiko.

Yuho Poûlu ya Antiokíya, pitivóko ya Pîsitea

[16] Yane exépukone Poûlu, ina koexépukinoa vô'u pahukoâti yunukú kó'iyea. Hara
kíxovokoxoa:

—Itínoe iyénonjapa íhae Izarâe, koane itínoe ákoti itukapu jûdeu teyotímaka
Itukó'oviti, yakámokenonu. [17] Koati Itukó'oviti, Únae xanena ûti, uti íhae Izarâe,
noivókoxo voxúnoekene. Énomonemaka porexôa yupíheovo ukóponeahiko yaneko
óveaku poké'exake Ejítu, ina veyohíkopamaka ya hána'iti xunáko. [18] Ako ímaxapahiko
Itukó'oviti upánini ako aúnati ne kixoku itúkeovo kúveu koarenta koeti xoénae koeku
óvea yaneko poké'e ákoti apêti. [19] Yoko uké'exinoa Itukó'oviti seti koeti kó'iyeovoku
xâne ya poké'exa Kanâm, ina iko'íparaxea poké'exa ne voxúnoekene. [20] Yoko uhá koêti
neko vékokuhiko tukú koeti iko'íparaxoa neko poké'e, koaturu sentu sinkoenta koeti
xoénae ómo. Ikénepoke, ina itukínoa Itukó'oviti neko voxúnoekene inuxínoatihiko,
yúhoikovoku tukú koeti kaxénake porofeta Samûe, enepone koyúhoti emo'u Itukó'oviti
mekúke. [21] Yane épemonehiko Itukó'oviti itúkinoa natína. Koáne, itúkinoa Itukó'oviti
kuteâti âha. Poréxoa Sâu, xé'a Kî, ámoripono Mbejámi, itúkeovo natína kúveu koarenta
koeti xoénae. [22] Veyopâne Itukó'oviti ne Sâu itúkeovo nâti, ípihone Ndávi. Yoko
hara koe Itukó'oviti vo'ókuke: "Enepone Ndávi, xé'a Njése, íninjoa itúkeovo hóyeno
hokoâti ne ngixoku ngo'ísoneuyea, itukoâtimo uhá koêti ne anjá'inoa" kôe. [23] Koati
xapa amósenopono Ndávi úkea ne Jesus, enepone koitóvoviti, páhoe Itukó'oviti Izarâeke,
kuteâti koeku yuho Itukó'oviti mekúke kó'iyeanemoye. [24] Itea inúxotike, tumúneke
símea ne Jesus, sîmo Xuaum Mbátita koyuhó'inoati emo'u Itukó'oviti ne heú koeti
xâne íhae Izarâe, koyúhoti kónokea ikótivexea isóneuke ne pahúnevo yoko kuríkopea,
koane áhikeovo. [25] Yoko yaneko koúsokeaku ítuke neko Xuâum, ha kôe: "Haina ûndi
ne íkitixanuke. Keno'ókotimo ingénepoke ne koati teyonéti ya uhá koêti. Muhíkova
anjí'okeova ngúxeinoa imo perékatana, ako omóndokea" kôe. [26] Itínoe iyénonjapa,
ámoripono voxú'ikene Âbraum, yoko itínoe ákoti itukapu jûdeu teyotímaka Itukó'oviti,
koati utíne koyúhoinokono ra ihíkauvoti koyúhoti koeku víteova ne pahúnevo ûti. [27] Itea
enepohikoneko ko'óvokuti ya Njeruzálem yóko'o neko tutíhiko, ako éxa itukóvotiye ne
Jesus. Ákomaka éxa nekôyohiko kixó'ekone ne íhikaxovike porófetahiko yuhoíkovoti heú
koeti sâputu íhikaxovokuke hó'e. Yoko enepo koepékohiko Jesus, koati kousókoatihiko
ne kúxoti yutoéti emó'uke Itukó'oviti. [28] Upánini ákoyea ápahuina pahúnevo ne Jesus
mani évotikokonoke koépekeokono, kóyeane épemeahiko Pilátu pahúkea koepékoati.
[29] Usoné'e ítukeinoahiko, yoko énomone neko uhá koeti yutoxóvotine emó'uke Itukó'oviti
mekúke kixókonokumo Jesus, ina veyopókono ne muyo Jesus kuruhúke, ina ekoxókono.
[30] Itea koéxepukopa Itukó'oviti koukópeati xapa ivokóvoti. [31] Ápemaka xáneheixone Jesus
yaneko ukêa Ngalíleya yóno Njeruzálem, ixómoti noixópa ike exépukopine kúveu ênoti
káxe. Énomonemaka koyuhópo koeku noíxone xokóyoke xapa xanéhiko yara koeku
kó'oyene —kíxovokoxoane Poûlu.

[32] Ina koepómaka:

—Hara koyúhoinopinoe ûti inámati ihíkauvoti koeku Jesus, enepone kixínoake
Itukó'oviti neko voxúnoekene mekúke ápeyeamo. [33] Koúsokinoveane Itukó'oviti ne
emó'uinoa, uti ámoripono. Koéxepukopo Jesus koukópeati xapa ivokóvoti, kuteâtimaka
koêku ne yutoéti yane pí'ape Sâramu, enepone koêti:

"Iti koati nje'éxa. Kó'oyene indúkopovone yá'a" koêti. *Sâramu 2.7*

[34] —Koéxepukopinoake Itukó'oviti koukópeati xapa ivokóvoti, koati porexoâti
ákoyeanemo ivákapu, kuteâtimaka koeku po'i yuho Itukó'oviti ya emó'uke, enepone
koêti:

"Ngousókinopeatinoemo ra yunzó'ino Ndávi, enepone sasá'iti emó'um ákoti aukápapu
ikéne" kôe. *Izâiya 55.3*

[35] Énomone kó'inomaka po'i yuhôti ya Sâramu koêti:

"Ákomo síkea uké'eyeane mûyo ne Sasá'iti Yovóxe xoko ekóxokonoku" kôe. *Sâramu 16.10*

[36] —Yoko enepo uséxoane Ndávi ne uhá koeti ahá'inoa Itukó'oviti itúkea ya kaxénake,
ivókovopepo. Pihópone kuteâti koeku oxúnoekene, koane óvane mûyo yane ekóx-
opokonoku. Uké'epone yanekôyo. [37] Itea enepone koéxepoepo Itukó'oviti ukópea xapa
ivokóvoti, ako ávaheixa xoko ekóxokonoku, ako aúke'eyeane muyóya. [38] Itínoe iyénonjapa,

ivéka'akanoe ra yuhó'inopi ûti itúkeovo xoko Jesus kotúyopeokono pahunévoti. [39] Koati
vo'ókuke Jesus sasá'ipea nonékuke Itukó'oviti ne uhá koeti xâne kutipoâti, sasa'ípeati uhá
koêti neko koekúti ákoti oxéne sasá'ipea koeku hókea ne Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muîse.
[40] Neíxapunoe mará'inamo itúkapu itínoe kíxo ne yútoe porófeta, enepone koêti:
[41] "Itínoe émoketi, hána'itimo kénoko'iyi. Má koetímo yomíxone. Vo'oku apêtimo
índuke ya kexénake ákotimo yakutípoa muhíkovamo keuhápu'ikinakana" kôe —
kíxovokoxoane Poûlu. *Habacuque 1.5*

[42] Yane ipúhikopeane Poûlu yoko Mbaranâbe neko íhikaxovoku hó'e jûdeuhiko. Koeku
ipúhikopea, ítaikoamaka xanéhiko káyukopinoamaka neko yûho yaneko keno'ókoti
sâputu. [43] Pihopóne ne Poûlu yoko Mbaranâbe, êno jûdeu hokopâti, koánemaka po'ínuhiko
teyoti Itukó'oviti ákoti itukapu jûdeu hokopâtimaka ne hó'e jûdeu. Koyúhoinoahiko
evo Poûlu, kotiú'ikeati isóneu, kaha'aînoatihiko ákoyea itávakea ne hána'iti seánakoa
Itukó'oviti.

[44] Poéha sâputu ikéne, kalíhanini uhá kó'iyea ne ko'óvokuti yane pitivóko kámo-
kenoponea emo'u Itukó'oviti. [45] Itea noixoâne jûdeuhiko neko êno xâne, yupihovó
koe ahúxukinovo okovo vo'oku íyokeovo ivávakeokono ne evo Poûlu. Ina turixóvo ne
jûdeuhiko koémoke'eyea, koane koyúhoyea ákoyea akána'u neko yuho Poûlu. [46] Itea ako
kalíhuina píkea ne Poûlu yoko Mbaranâbe. Hara kíxovokoxoa:

—Konókoti itúkeovo itínoe jûdeu inuxô íkameokonoa ra emo'u Itukó'oviti. Itea koeku
ákoyea yakáha'a, inixépovotinoe ákoyea yomótokea ko'íparayea ne inámapoti apéyeati
ákotinemo hunókoku, koyuhópoinoatinemo ûti ne xâne ákoti itukapu jûdeu. [47] Vo'oku
hara koe páhoenonu ne Vúnae, ûndi yoko nza'íne:

"Îti indúko kouhápu'ikoati ne po'ínuhiko xâne ákoti itukapu jûdeu, motovâti iyúseyea ya
uhá koeti kúveu mêum ne kixoku íteova xâne ya pahúnevo" kôe —kíxovokoxoane
evo Poûlu. *Izâiya 49.6*

[48] Kamoné'e yuho Poûlu neko ákoti itukapu jûdeu, yupihovó koe elókeyea okóvo koane
iháyu'ikeahiko ne emo'u Vúnae. Yoko kutipo emo'u Itukó'oviti ne heú koeti xâne
hoenáxovotine yonópeamo xoko Itukó'oviti ákotinemo hunókoku.

[49] Pihóne itóhineyea ne emo'u Vúnae ya uhá koêti neko poké'e. [50] Itea enepohikone
jûdeu, ítoa koésayu'ixea isóneu senóhiko koati teyonéti, teyotímaka Itukó'oviti, yoko
isóneu pahúkotihiko yane pitivóko, kutí'inoke okópotihiko Poûlu yoko Mbaranâbe. Koati
okopâti, ina kopúhikopahikomaka yaneko poké'exa. [51] Itea ikátatahevexopovo ne evo
Poûlu, kurikópoti ipú'ine poké'e oveâti hevékuke, exókoatihiko itúkeovo xâne ákoti
omotókea íkameokono emo'u Itukó'oviti. Yane ukóponenehiko pitivóko koéhati Íkoniu.
[52] Kene neko hokópoti Jesus ya Antiokíya, koati hána'iti elókeyeahiko okóvo ikéneke
Itukó'oviti, koane êno xunako Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti xokóyoke.

14

Yóno ya Íkoniu ne Poûlu yoko Mbaranâbe

[1] Ya Íkoniu, koyúhopono íhikaxovokuke hó'e jûdeuhiko ne Poûlu yoko Mbaranâbe.
Vo'ókuke neko kixoku koyúhoyea, yupihovó kôe êno xâne kutípoti Vúnae, jûdeuhiko
koánemaka po'ínuhiko xâne ákoti itukápa. [2] Enepohikone jûdeu ákoti akutipo yuho
Poûlu, kopúhiko tuti xâne ákoti itukapu jûdeu, ihíkaxoati okópea Poûlu. [3] Itea kóyeane
xu'íkeneyea ne evo Poûlu yaneko pitivóko, koane ako kalíhuina píkea koyúhoyea emo'u
Vúnae. Poréxoa Itukó'oviti itúkea iyupánevoti koane koekúti ákoti po'i itoâti itúkea,
kouhápu'ikoati yane ítuke itúkeovo koati kaná'uti ne yuhôti koêku ne hána'iti seánakoa.
[4] Yanê'e, haxákeovokoko ne xanéhiko yane pitivóko. Ápe kotíxoti jûdeuhiko puvoti Poûlu,
ina apê kotíxoti evo Poûlu. [5] Yane ho'úxovone ne jûdeuhiko, yóko'o ne po'ínuhiko xâne
ákoti itukapu jûdeu, koánemaka ne tutíyehiko okópea evo Poûlu. Koati kahá'ati váherexea
ítukeino Poûlu yoko Mbaranâbe, koane koépekea, hepokoâti ya mopôi. [6] Eyekóxoane
Poûlu yoko Mbaranâbe, kohó'ine xoko pitivókohiko iháxoneti Lístara yoko Ndêrbe ya

Líkauneake, koánemaka xoko po'ínuhiko pitivóko ákoti ahikâ. 7 Énomone koyúhoyeamaka
ne inámati ihíkauvoti koeku Jesus.

Ya Lístara koítovokono hóyeno ákoti yána isayú'ixovoti hêve

8 Ya Lístara, ápe hóyeno ákoti yána. Poéhane ivátaixea itúkovo, vo'oku omeátinekene
ákoyea ehévekapu ne hêve. Ako lévekexeaku. 9 Enepone hóyeno, ixomo kamokéno Poûlu
koyúhoyea. Yane pono-ponó kixínoane ûke Poûlu koane noíxea itúkeovo kutípoti ápeyea
xunako Itukó'oviti, motó'inovake koíteovokono. 10 Ina kohonóko emó'u ne Poûlu kíxea:
—Yexépuka! Xe'ó yákoe! —kíxoane.
Énomone yanê'e, xépu koépone neko hóyeno koane yonópea. 11 Noixoâne xanéhiko
neko ítone Poûlu itúkea, hara koe emó'u vaúkexeahiko ya emó'uke:
—Simó'ovinehiko ra íhae vanúke ikútipasikovovitihiko, uti xâne yara poké'e —
koénehiko.
12 Ina itukínohiko evo Poûlu iha hó'ehiko. Njúpite íhaxea Mbaranâbe. Kene Poûlu,
vo'oku itúkeovo énomone ixomo koyuhô, Mérkuriu íhaxea. 13 Yoko nonékuke páhapetea
ne pitivóko, ápe hána'iti péti imóko'ikokonoku ne Njúpite. Enepone sasedóti inuxínoti
xâne hó'eke, kaha'a iháyu'ikea evo Poûlu. Hukinóvoti ómea vûi páhapeteake ne pitivóko
koane iyoyónevoti itunoêvoti ikó'iparaxoke evo Poûlu. Mani isukoâti ne vûi itúkoti
ikó'iparaxoke Poûlu yoko Mbaranâbe kuteâti kixoku Njúpite hó'e. Yoko kutipasí koémaka
isóneu xanéhiko ho'uxóvotiya. 14 Exoâne ápostuluhiko, enepone Mbaranâbe yoko Poûlu,
âha ne xanéhiko itúkinoa, kávarerekexo ípovo muyókuke, éxokovope yupíheovo ikó-
tivexea isóneuke neko koekúti, ina ehakóvo xokóyoke neko xanéhiko. Hara kíxovokoxoa:
15 —Itínoe hóyeno, na koeti kixíneaneye? Utímaka xâne kiteátinenoe. Enepone
yeópone iséneuke, kúteanemaka veópone. Hara simíno ûti koyúhoyea ûti ra inámati
ihíkauvoti koyúhoti koeku Jesus, maka kiríkapanenoe ra koekúti hékone ákoti itóponone,
koane hekápanemaka ra koati kaná'uti Itukó'oviti, enepone pahukoâti apé kó'iyea ne
vanúke, koáne ra poké'e, koánemaka ne úne ya mar yoko uhá koeti ovâtihiko. 16 Yaneko
káxehiko pihôti, síkoa Itukó'oviti pihohí kó'iyea ne uhá koeti xâne ikéneke koêkuti
âha hókea. 17 Itea kóyeane ápeyea koekúti, ítuke vo'u Itukó'oviti, kouhápu'ikinoati ne
xanéhiko yara poké'e itukóvotiye ne Itukó'oviti. Énomone ne uhá koeti únati ítuke
kuteâti koeku pahúkinopinoe úko ukeâti vanúke, koane itúkinopinoe kaxena itóvope ha'i
nonéti, koane poréxeopinoe nikokónoti motovâti imétaxivo, koánemaka elókeko yokóvo
—kíxovokoxoane Poûlu.
18 Upánini koéneye yuho Poûlu yoko Mbaranâbe, kalíhanini ákoyea íta sayá'ikea neko
ákoti yumaxápu xâne kaha'âtihiko oró'okinoa hó'openo mani ikó'iparaxoake. 19 Yoko ápe
jûdeuhiko íhae Antiokíya yoko íhaemaka Íkoniu kopuhíkoponeati tûti neko xanéhiko,
ihíkaxoati okópea Poûlu koane hepókea ya mopôi. Yane hepókoanehiko, ina kahakôa
meúkeke ya pitivóko po'okoâti ivókeovone. 20 Itea yakukú kixo Poûlu ne kutípotihiko Jesus,
yane exépukopone ne Poûlu, ina urúkopovamaka ne pitivóko. Poéha káxe ikénepoke,
pihópone Poûlu ya pitivóko koéhati Ndêrbe. Mbaranâbe xanépo.

Kayukópovo evo Poûlu ya Antiokíya, pitivóko ya Sîrea

21 Koyuhoâne evo Poûlu ne inámati ihíkauvoti koeku Jesus ya Ndêrbe, êno xâne hokópoti
Jesus. Ina kayukópovamaka evo Poûlu neko pitivókohiko okóponoku inúxotike, enepone
Lístara, Íkoniu yoko Antiokíya. 22 Yâkonoye, kótiu'ikeahiko isóneu ne hokoti Jesus,
enekoâti kóxuna'ixeovohiko ikéneke Vúnae koane ákoyea aúkapapu ikéne. Éxokoahiko-
maka enó'iyea kotíveti koekúti nókone vékea ûti tumúneke seópea ûti natíxokuke
Itukó'oviti vanúkeke. 23 Ina itukínomaka póhutihiko imokóvokuti inuxínoati ne itukéti.
Ikénepoke, ina itukínoahiko orásaum koane jejuá kó'iyea, epémoti xunako Itukó'oviti
oúkeke, ina kuri'ókoahikomaka Itukó'oviti, enepone kutíponehiko, epemoâti huvó'oxea.
24 Ina ukopóno ne evo Poûlu. Poké'e koéhati Pîsitea tarú'uxohiko yonoti Pá-
fileake. 25 Yane koyúhonehiko emo'u Itukó'oviti ya Pêrji. Ikénepoke, ina yonôpo
Átalea. 26 Ukopeâne Átalea, namúkopo hána'iti vatéke kayukópovoti Antiokíya ya

Sîrea, úkeakuhiko inâ pahukókono yâtikeneye enepo inâ epemínokonomaka seánakoa Itukó'oviti yane itukéti úseune kó'oyene.

[27] Seopónehiko, enepo ho'uxóvonemaka ne kutípotihiko Jesus imokóvokutike, koyúhopinoa evo Poûlu uhá koeti kíxoaku Itukó'oviti ikó'itukexea ya ítukeke, koane kíxoakumaka Itukó'oviti míhe'okinoa ne ákoti itukapu jûdeu oxene kutípea. [28] Kali êno ókea evo Poûlu xapákuke neko kutípotihiko Jesus.

15

Apê ho'uxóvoti ya Njeruzálem

[1] Ápehiko xâne ukeâti Njúdeya ihíkaxoponoati neko ákoti itukapu jûdeu kutípotihiko Jesus. Hara kíxoa íhikaxea:

—Enepo hákotinoemo sirkunsidá kê itikoâti kexé'uke ne hoénaxovope itíkivo xanena Itukó'oviti, kuteâti íhikaxovike yútoe Muîse, ákomo oxéne sesá'ipi ya pehúnevo —koe íhikaxea.

[2] Êno poé'ainoa isóneu Poûlu yoko Mbaranâbe yûho neko ukeâti Njúdeya, koane kali xúnati yumópeokoko vo'ókuke. Ina kousókohiko isóneu ne kutípoti Jesus kónokea yónea ne evo Poûlu ya Njeruzálem koánemaka ne po'ínuhiko noivókoeti xapákuke, motovâti épemo'ikoponeahiko ápostulu, enepohikoneko xáneheixone Jesus, isóneunoa yóko'omaka isóneunoa po'ínuhiko inuxínoti ítuke Itukó'ovitiya. [3] Enepohikoneko xâne ho'uxínovoti ítuke Vúnae pahúkoti evo Poûlu yónea Njeruzálem, kali xanee kíxoahiko oxéneke. Yane pihóne ne evo Poûlu. Hane vekóhiko poké'exa Fenísea yoko Samâriya. Koêkuti vékoku xapákuke ne kutípoti Jesus, éyekoxoa ápeyea hokópoti Jesus xapákuke xâne ákoti itukapu jûdeu. Uhá koêti neko kutípoti Jesus kamoâti, yupíhova elókeyea okóvo. [4] Enepo simohíko ya Njeruzálem, enepohikone kutípoti Jesus-ya koánemaka ne ápostuluhiko, yóko'omaka ne po'ínuhiko inuxínoti ítuke Vúnae, elókea okóvo símea ne evo Poûlu. Ina koyuhó'inoa Poûlu yoko ha'ínehiko heú koêti kíxoaku Itukó'oviti ikó'itukexea ya ítukeke. [5] Itea ápe farîzeu, enepone yuixóvoti hókea yútoe Muîse, kutípotimaka Jesus anavókoxovati ne po'ínuhiko ho'uxóvotiya. Ina koyuhoâhiko kónokea sirkunsidá kó'iyea ne po'ínuhiko xâne ákoti itukapu jûdeu koane kónokea yuíxeovo hókea yútoe Muîse.

[6] Yane ho'úxovone ne ápostuluhiko koánemaka ne po'ínuhiko inuxínoti ítuke Itukó'oviti oposíkoti póneovoku isóneunoa ne koekúti. [7] Enoné'e yúho'ixeokoko vo'óku, ina exepúko ne Pêturu. Hara kíxovokoxoa:

—Itínoe mbo'ínu xoko Jesus, yéxoanoe mekú'iyeane noívokoxonu Itukó'oviti xapákuke ûti ngoyúhoyea ne inámati ihíkauvoti koyúhoti koeku Jesus xapákuke po'ínuhiko xâne ákoti itukapu jûdeu, motovâti kámea yoko kutípea. [8] Itukó'oviti enepone éxoti isóneu uhá koeti xâne, énomone exókovi koêku yaneko pahukôa ne Sasá'iti Omíxone ovo'ó kó'iyea ne po'ínuhiko xâne ákoti itukapu jûdeu, kuteâtimaka kixó'oviku yanekôyo, uti jûdeu. [9] Ako ápahuina ínixone Itukó'oviti poé'ayea ûti, uti jûdeu, yane xâne ákoti itukapu jûdeu. Kasása'ikopamaka Itukó'oviti nekôyohiko yane pahúnevo vo'oku kutípea, kuteâtimaka kixó'oviku. [10] Ná'ikopo koeti kehá'ainonoe yopósi'okivo Itukó'oviti koeku kehá'ainoa ne xâne ákoti itukapu jûdeu hokópotine Jesus itúkea kixovókuti ákoti vitâ vitúkea, ákotimaka itâ voxúnoekene? Yara kêku, kutí kôe ikeínoxoatihiko koati ínati koekúti ákoti itoâti koínoyea. [11] Koati kutipoâti ûti itúkeovo vo'oku seánakovi Vúnae Jesus vitínovoke ya pahúnevo ûti. Yoko énomone kutí'inoke itóvotimaka ya pahúnevo ne po'ínuhiko xâne ákoti itukapu jûdeu —kíxovokoxoane.

Koeku isóneunoa Teâku

[12] Énomone yanê'e, kóyunukovone neko heú koeti xâne ho'uxóvoti. Ina kamokénohiko Mbaranâbe yoko Poûlu koyuhó'iyeati koêku ne êno iyupánevoti poréxoake Itukó'oviti itúkea xapákuke po'ínuhiko xâne ákoti itukapu jûdeu, koane po'ínuhiko koekúti ákoti po'i itukoâti kuteâti. [13] Uke'éxonehiko koyúhoyea, hara kíxovokoxoa Teâku:

—Itínoe mbo'ínu xoko Jesus, ivévaka ra yûnzo. 14 Kámoanemeku ûti ne Simaum Pêturu
koyuhó'iyea koêku inâ ihaxíkoa Itukó'oviti ne ákoti itukapu jûdeu hokópea, motovâti
itúkea xanéna. 15 Yoko koati énomonemaka koéneye yútoe porófetahiko, enepone
koyúhoti emo'u Itukó'oviti mekúke, xoko kó'iyeaku:
16 "Ikénepoke ra koekúti, aungóvotimo ngoéxepukopeamo ne kúxoti natíxoku Ndávi,
enepone kutí koeti ovokúti itohíneotine. Enepone kixovókuti uké'etine yara koeku
kó'oyene, ingo'ínamakopatimo. 17 Yane oposíkonutimo uhá koeti po'ínuhiko xâne,
enepone uhá koetímo kó'iyeovoku xâne ákoti itukapu jûdeu ikoseânaxovonuti.
18 Énomone kôe ne Itukó'oviti, enepone kouhápu'ikoati ra koekúti mekúke" koe
yútoe porófeta. *Amós 9.11-12*
19 Ina kixovókoxopamaka Teâku:
—Kuteâti koêku ra yuho porófeta, íninjoa unáko ákoyea aina víxa ne po'ínuhiko xâne
ákoti itukapu jûdeu hokópotine Itukó'oviti. 20 Yusikóne pohu yutóxinoa uti koyuhópeti
koyuhó'inoati ûti ákoyea yusíka níkea nikokónoti ikó'iparaxokonoke sánduhiko, koane
ákoyea yusíka kapíneyea xâne ákoti itukapu koati múxone, koane ákoyea yusíka níkea
nau hó'openo kotitínoeti yoko íti. 21 Vo'oku koati énomone koéneye ne ihíkauvoti yútoeke
Muîse. Yoko ukeátinekene, kóyekune ápeyea koyuhoâti ya uhá koeti pitivóko enepo
yuhoíkokono ne yutoéti ya sâputu, ho'úxovope viyéno jûdeu íhikaxovokuke hó'e.

Yutoéti yonoti xapa xanéhiko ákoti itukapu jûdeu kutípoti Jesus

22 Yanê'e, enepohikoneko ápostulu yóko'o ne po'ínuhiko inuxínoti ítuke Itukó'oviti
ya Njeruzálem, koánemaka uhá koêti ne po'ínuhiko kutípoti Jesus ho'uxínovoti ítuke
Itukó'oviti, ínixoa unáko noívokoxea hóyenohiko xapákuke, páhoemo xanépea Poûlu
yoko Mbaranâbe ya Antiokíya. Enepone noívokoe, énomone ne Njûda, iháxonetimaka
Mbarasâpa; yókomaka Síla. Aínovo koati teyonéti xapákuke neko kutípoti Jesus.
23 Énomone ominôa ne yútoe. Yoko hara kôe ne koyuhópeti ómone:
"Itínoe po'inu ûti xoko Jesus, itínoe ákoti itukapu jûdeu ya Antiokíya, Sîrea yoko Silísea,
yúhoikopinoe ûti, uti ápostulu yoko inuxínoti ítuke Itukó'oviti yâye, uti pe'ínu xoko
Vúnae.
24 "Véxoa ápeyea xâne ukeâti xapákuke ûti, ákoti itukapu páhoe ûti, kopoé'akoponoti
iséneu ya kixoku íhikaxea emo'u Itukó'oviti. 25 Kutikokó kó'inoa visóneu kónokea
noívokoxea uti hóyeno, páhoe ûti xepákukenoe xanépea ra pi'âti hóyeno ákoti omotóva
vokóvo, enepone Mbaranâbe yoko Poûlu, 26 hóyenohiko koitóponovoti kotíveti, mani
koépeutimaka vo'oku itúkea ítuke Vúnae Jesus Kristu. 27 Pahúkinopimaka uti Njûda
yoko Síla. Énomonemo koyuhó'inopeanoe ra koekúti simapíne. 28 Koati inixoâti Sasá'iti
Omíxone Itukó'oviti koánemaka ûti ákoyea yusíka kurí'uxinopea uti po'i nékone itíki
ákoti itukápa ne koati nokonéti, enepora páhoenopi ûti itíki. 29 Harâ'ahiko: ákoyea
nike nikokónoti íparaxeokonoke sánduhiko, koane ákoyea nike íti koane nau hó'openo
kotitínoeti, koane ákoyeamaka yakápinea xâne ákoti itukapu koati mîxone. Koati únatimo
yokohíyanavoa ra koekúti kixínopike ûti yarâ'a. Koékuikone yuhó'inopi ûti" kôe ne
yútoehiko.

Yuhoíkoa íhae Antiokíya ne koyuhópeti

30 Úkeane pího neko pahoéti ya Antiokíya. Simoné'eya, ina ho'uxôa heú koêti neko
kutípoti Jesus, yane poréxoane neko koyuhópeti ómone. 31 Yuhoíkoanehiko, koati
yupihovó koeti elókeyeahiko okóvo vo'oku koati kouhépekopeati isóneu. 32 Enepone Njûda
yoko Síla, koatímaka porófeta koyúhoti koúhapu'ikinoake Itukó'oviti. Koúhepekomaka
isóneu kutípotihiko Jesus neko pi'âti vo'oku kixoku enékea, koane kóxunakoamaka
ikéneke Vúnae. 33 Kali ôvane xapákuke. Yane poréxoanehiko kutípoti Jesus aúkopeovo
xapa pahukoâti kaha'aînoatimaka unako koêku yaneko pihópeaku. (34 Itea ínixoa Síla
unáko óveakoneya.)
35 Ôvaikone Poûlu yoko Mbaranâbe ya Antiokíya. Enómaka po'ínuhiko ha'íne ihíkaxoati
koane koyuhoâti ne emo'u Vúnaeya.

Haxakeôvokokone Poûlu yoko Mbaranâbe

36 Ikénepoke, hara kíxoa Poûlu ne Mbaranâbe:
—Vaúkapapu noíxoponea po'inu ûti xoko Jesus ya uhá koeti pitivóko vékokune koyúhoyea ûti emo'u Vúnae yanekôyo, maka véxane kóyekuhiko —kíxoane.
37 Yoko kahá'ainoa Mbaranâbe ne Xuâum iháxonetimaka Márku xané'iyea. 38 Itea ínixoa Poûlu ákoyea yusíka kó'iyeaneye vo'oku yanekôyoke ya Páfilea, kurí kíxoa ne itukéti aukópovoti ikéne. Ákone axéna ya itukétike. 39 Koati yupihóvati ákoyea akútikoko isóne-unoa Poûlu yoko Mbaranâbe, kutí'inoke haxakeôvokokoti vo'ókuke. Pihóne Mbaranâbe Xípereke ya hána'iti vatéke. Márku xáne. 40 Kene Poûlu, Síla noívokoxo. Úkeane pihohíko neko pi'âti itukínoane orásaum po'ínuhiko kutípoti Jesus, epemínoati seánako Itukó'oviti. 41 Hane vekóhiko poké'exa Sîrea yoko Silísea huvo'óxoati ne kutípotihiko Jesus xoko póhutihiko imokóvokuti kóxuna'ixeovo ikéneke Vúnae.

16

Xanêa Timóti ne Poûlu yoko Síla

1 Ehane sîmo ne evo Poûlu ya pitivókohiko koéhati Ndêrbe yoko Lístara. Ápe kutípoti Jesus-ya koéhati Timóti, xé'a seno jûdeu kutípotimaka Jesus. Kene há'a, ngerêku. 2 Enepone Timóti, ínixoa kutípotihiko Jesus ya Lístara yoko Íkoniu itúkeovo koati ponóvoti kixoku itúkeovo ikéneke Vúnae. 3 Yane kahá'ainoa Poûlu xané'iyea. Énomone sirkunsidá kixínoa inúxotike, pikoti poé'ainoa isóneu jûdeuhiko, enepohikone ko'óvokuti yane pitivóko koane xe'ókuke, enepo hákoti sirkunsidá kixôa, vo'oku heú koe xâne éxea ákoyea itukapu jûdeu ne ha'a Timóti. 4 Úkeane pihohíko. Koêkuti pitivóko vékoku, éxokoa evo Poûlu ne kutípotihiko Jesus yútoe neko ápostuluhiko yoko po'ínuhiko inuxínoti ítuke Itukó'oviti ya Njeruzálem, maka hákanehiko neko koekúti ínixone evo ápostulu kónokea hókeokono. 5 Énomone kutí'inoke koukóponovoti ikéneke Itukó'oviti ne kutípotihiko Jesus xoko póhutihiko imokóvokuti. Koane káxe, káxe kurí'uxeovo yé'akeye xâne kutípoti Jesus.

Noíxone Poûlu ya kutí koeti hopúne koeku óvea Torôadi

6 Heú kíxoa yónea evo Poûlu ya poké'e koéhati Firîjea-Ngalásea vo'oku âvoyea síka Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti yóneahiko Âzea koyúhoponea emo'u Itukó'ovitiya. 7 Ye'éxonehiko poké'exa Mîsea, mani yonotíhiko íyeu Mbítinea, itea âvomaka síka Sasá'iti Omíxone Jesus yóneaya. 8 Yane tarú'uxonehiko Mîsea koane símea ya pitivóko koéhati Torôadi. 9 Yaneko yóti koeku óvea yane pitivóko, ápe éxokoake Itukó'oviti ne Poûlu ya kutí koeti hopúne. Hara noíxo, hóyeno íhae Masêdonea xe'ó koyêti ihaxíkoati. Hara kíxoa: "Kiná'aka yâkeneye ya Masêdonea, hivá'axapanavi" koéne. 10 Ehá'axo ápe neko éxokoake Itukó'oviti ne Poûlu, koúsokovone ûti vóneaya, vexoâti itúkeovo Itukó'oviti ihaxíkovi koyúhoponea ûti ne inámati ihíkauvoti koyúhoti koeku Jesus xapákuke ne íhae Masêdonea.

Hokôpo Jesus ne sêno koéhati Lîtea ya Filípu

11 Vipuhíkeane Torôadi ya hána'iti vatéke, ponó koene uti Samotarásiya. Po'ípone káxe ina vitopóno pitivóko koéhati Neápuli. 12 Ukeâti Neápuli, Filípu vóno. Enepone pitivóko, koati hána'iti, epó'oxo koati exóneti yane po'ínuhiko pitivóko ya Masêdonea. Kutí koe kixoku koêku ya Róma yane pitivóko vo'oku itúkeovo ne ponóvoti kixovókuti ya Róma hokokónoya. Énomone vóko kali ye'á koeti káxe. 13 Simovóne sâputu, vipúhikea ne pitivóko vonoti xe'o huvêo vo'oku hara koeti visóneu: "Anêkomea ho'úxovoku xâne itúkea orásaum" koeti visóneu. Simoné'e utíya, ina vivatáko koane yúhoikea ûti ne senóhiko ho'uxóvotine, koane koyúhoinoa ûti ne emo'u Itukó'oviti. 14 Xapákuke neko senóhiko kamokénoviti, ápe koéhati Lîtea, íhae pitivóko iháxoneti Tiyâtira. Ká'aye itúkovo neko sêno, kaváneti koati únati ipovóti kalísoti híyeu. Koatímaka teyoti Itukó'oviti neko sêno. Míhe'okea isóneu Itukó'oviti kutípea neko yuho Poûlu. 15 Ina ahíkovomaka iháke Jesus, koane uhá koeti xâne íhae óvokuke. Ike áhikinevo hara kixó'ovi:

—Itukapu kitipoâteoxo indúkeovo hokópotine Jesus, yaxénaponuikopo óvonguke. Koati yókokunemo njokóyoke —koéne yuhó'inovi.

Êno íta'ixeovi, ehane xanépoa ûti.

Koitóvokono ârunoe vekoti kovóti

16 Po'íke káxe koeku vónea ho'úxovokuke xâne itúkea orásaum, ítokopovovi ârunoe éxoti
vékea kovóti vo'oku itúkeovo ûroevo ndémoniu. Êno îrikuxea ne hóyenohiko kovoxeâti
neko ârunoe. 17 Koêkuti vékoku ne Poûlu koánemaka ûti, hokó'ovi neko ârunoe koane
vá'uixea. Hara koe yûho vá'uixea:

—Enepora hóyenohiko, aínovo ovóxehiko Itukó'oviti, enepone koati payásoti ya uhá
koêti. Epó'oxo simínoke koyúhoinopinoe kixeku ítivoa ne pehúnevo —kóye.

18 Koati ênoti káxe kóyeyeaneye. Ehane ímaxova Poûlu. Na'akené kó'inoane, ina kixôa
neko ndémoniu:

—Ya iháke Jesus Kristu mbahúkopi ipíhikopi ra ârunoe —kíxoane.

Koati énomone yaneko ókoku ôra ipúhikopeane ndémoniu neko ârunoe.

Yehepóke'exokono ne Poûlu yoko Síla

19 Noixoâne hóyenohiko kovoxeâti neko ârunoe ákoyeanemo namúkope tiûketi
vo'ókuke, namúkonehiko Poûlu yoko Síla, ina kahakôa parásake nonékuke ne pahúkoti-
hiko yane pitivóko. 20 Isímoane nonékuke neko exeâti koêku ne koekútihiko yane pitivóko,
hara koéhiko:

—Enepohikora hóyeno jûdeu, koati kopoé'akoti isóneu xanéhiko yara pítivokona ûti,
21 ihíkaxoti kixovókuti ákoti omotóva kutípea ûti, ákotimaka omotóva hókea ûti vo'oku uti
rómanu —koénehiko.

22 Yane kutikokó koe isóneu ímaikinovo evo Poûlu neko êno ho'uxóvoti xâne. Ina véyo
ípovo evo Poûlu neko pahúkotihiko koane pahúkea yehépoke'exeokono ya itátane tikóti.
23 Enoné'e yehépoke'exeokono, ina kurikókono ika'ákovokutike. Koati ixikó'okokonoti ne
éxoti koeku iká'aeti kókohiyana kíxoixea motovâti ákoyea itápuhiko. 24 Kamoáne éxoti
koeku iká'aeti neko emó'uinokono, ina ómo evo Poûlu xoko koati tiú'iyeaku iká'akeokono
xâne, ínamaka ikahévexoa. Títiu kíxea hêve ya koati êno ínati tâpoa. 25 Xu'ikénene, kuteâti
kuku yóti, ixómonehiko itûko orásaum ne Poûlu yoko Síla xoko iká'akokonoku, koane
imóko'ixeovohiko ihayú'ikoti Itukó'oviti. Yoko kámokenoane po'ínuhiko iká'aeti. 26 Yane
apé koéne xúnati iyuyôti poké'e koyuyoâti neko ika'ákovokuti ukeâti poéheveke. Uhá
koe imíhe'okea páhapetea neko ika'ákovokuti vo'ókuke, epó'oxo heú koe ikúxeyea neko
korénde, iká'o neko iká'aetihiko.

Hokôpo Jesus neko éxoti koeku iká'aetihiko

27 Yane iyukovó koéne neko éxoti koeku iká'aetihiko. Noixoâne mihe'oké kó'iyeane neko
pahapétihiko, hé kixone hána'iti pirítauna, mani koepékopovoti. Ikutíxati kohó'itinehiko
neko iká'aeti óyonone. 28 Itea vaúkoa Poûlu. Hara kíxoa:

—Hako kixevóneye! Vanéye, uhá koeti ûti, uti iká'aeti —kíxoane.

29 Ina pahûko íhuxeokono yúku neko éxoti koeku iká'aetihiko. Yane éhakovo ûrukeovo
xoko óvoheixoku Poûlu yoko Síla, ina ipuyúkexea nonékuke xaneâti ínayea honónoko
mûyo. 30 Yane ina kopúhikopo evo Poûlu meúkeke. Hara kíxoa:

—Unaém, kuti ngónoko motovâti índeova ne mbahúnevo?

31 Ina yumopâ evo Poûlu:

—Yakútipo Vúnae Jesus. Énomonemo koitóvopi ya pehúnevo, koánemaka uhá koeti
xâne íhae yóvokuke —kíxoane.

32 Yane koyúhoinoane evo Poûlu emo'u Itukó'oviti neko hóyeno, koáne ne uhá koeti xâne
íhae óvokuke. 33 Énomone yaneko ôra ya yóti, kátarakopone evo Poûlu neko éxoti koeku
iká'aetihiko, kipo'íkopinoati óko'onevo ike yehépoke'exinekono. Ikénepoke, áhikovo neko
hóyeno ya iháke Jesus koánemaka uhá koeti xâne íhae óvokuke. 34 Ina ómo evo Poûlu
óvokuke porexoâti nîka. Êno elókeyea okóvo neko hóyeno koánemaka uhá koeti íhae
óvokuke vo'oku kutípeanehiko Itukó'oviti.

Koeku yuhó'inoa tutíyehiko ne evo Poûlu

35 Yuponíne, pahúkone pulísea ne tutíyehiko xokóyoke ne éxoti koeku iká'aetihiko,
pahukoâti kuríkopea evo Poûlu.
36 Ina kíxo evo Poûlu neko exoti koeku iká'aeti koyonoâti:
—Pahúkonu tutíyehiko nguríkopeopinoe. Motóvane pihépi, ákonemo yuvópitinoe —
kíxoane.
37 Ina yumopâ Poûlu:
—Ako yúhaikakana ûti motovâti éxeokono ápeyea pahúnevo ûti, itea kóyeane
pahúkeovihiko yehépoke'exeokono ûti parásake nonékuke uhá koeti xâne, ina kurikó'ovi
ika'ákovokutike. Ako omótova kíxeokononeye ûti, uti ovóheixoti opékuke xunáko
ne ponóvoti kixovókuti ya Róma. Inípono kahá'ayeahiko pahúkea kuríkoponeokono
ûti kó'oyene he'ono'ú koêti ákoti exoâti. Ako yusíka kó'iyeaneye. Kena'ákanehiko
kuríkopeovi —kíxoane Poûlu.
38 Ina aukópovo neko pulísea xokóyoke ne tutíyehiko koane éto'okopeahiko yuho Poûlu.
Kamoáne tutíyehiko neko yuhó'inoa pulísea, yupihovó koéne píkea exoâne ápeyea xunáko
ne ponóvoti kixovókuti ya Róma kotíxea evo Poûlu. 39 Yane pihóne neko tutíyehiko xoko
evo Poûlu. Hara kíxoahiko:
—Hako kixe'évi. Pahúkovo ûti —kíxoanehiko.
Ina kurikópohiko evo Poûlu koane épemo'ixeahiko ipúhikopea neko pitivóko.
40 Ipuhíkopeane ika'ákovokuti, pihóponehiko óvokuke Lîtea. Noixópo po'ínuhiko
kutípoti Jesus ne evo Poûlu, kóxunakopea isóneu, ínahiko pihôpo.

17

Poûlu yoko Síla ya Tesálonika

1 Vekoáne Poûlu yoko Síla ne pitivókohiko koéhati Ánfipoli yoko Apólonea, yane
simónehiko ya Tesálonika. Yaneko pitivóko ápe sinâgoga, íhikaxovoku hó'e jûdeuhiko.
2 Koati kixóvokune ne Poûlu koêkuti yónoku opósikea ne jûdeuhiko. Hukinóvoti píhea
sinâgogake. Mopó'a sâputu yónoheixoa Poûlu, koyuhó'inoati koêku ne yutoéti ya emó'uke
Itukó'oviti. 3 Koûrapu'ikinoa Poûlu koêku neko yutoéti, koyuhó'inoati kónokea koítopo-
neovo kotíveti ne Mésiya, enepone páhoe Itukó'oviti koíteovo xâne, koane kónokeamaka
ivókeovo yoko exépukopea ukópea xapa ivokóvoti. Haramaka kíxovokoxoa:
—Enepone Jesus ngixínopikenoe, énomone itukóvo Mésiya, páhoe Itukó'oviti koí-
teovovi —kíxovokoxoane.
4 Xapákuke neko jûdeuhiko, ápe itukínoati isóneu neko yuho Poûlu koáne kutipoâti.
Yane kahá'ineponehiko Poûlu yoko Síla. Xapákuke ne xâne teyoti Itukó'oviti ákoti itukapu
jûdeu, enómaka kutipeâti yûho, koánemaka senóhiko teyonéti yane pitivóko.
5 Itea ahúxukinovo okovo evo Poûlu neko jûdeuhiko ákoti akutipo Jesus. Koáhati iyóko-
vatihiko kíxoaku xanéhiko ivávakea evo Poûlu. Hukinóvoti ítaikoponea koyuvôrixovoti
hóyenohiko xané'iyea. Ina koturíhikopono xanéhiko yaneko pitivóko, kopuhíkeati tûti,
ihíkaxoati okópea evo Poûlu. Yane pihónehiko óvokuke Njázaum, kahá'atihiko veyóponea
evo Poûlu koane káhakea meúkeke nonékuke neko xanéhiko. 6 Itea ako inú'ika. Yane
namúkohiko Njázaum koane po'ínuhiko kutípoti Jesus, ina kahakoâhiko nonékuke ne
pahúkoti yane pitivóko. Yane hara kíxoahiko:
—Simó'ovinemaka ne hóyenohiko yómoti koésayu'ixea isóneu xanéhiko ya uhá koeti
kúveu mêum. 7 Poréxoa Njázaum ókea óvokuke. Enepohikone hóyeno, aínovo okópoti
yuho Sêza, natina ûti vo'oku koyúhoyea ápeyea po'i nâti koéhati Jesus —kíxoanehiko.
8 Kameáne xanéhiko koánemaka ne pahúkotihiko yane pitivóko neko yûho, ako aúhepe
isóneu. 9 Itea kóyeane kuríkopeahiko Njázaum yoko ha'ínehiko. Itea tumúneke yusíkea
pihópea, kónoko poréxea tiûketi. Yoko enepo hákoti po'i évotikokonoke ikénepoke, mani
kayukópinokonoati neko tiûketi.

Pího Poûlu yoko Síla ya Mbêreya

10 Énomone yaneko yóti pahúkoa po'ínuhiko kutípoti Jesus ne Poûlu yoko Síla ya
Mbêreya. Simoné'eya, pihóne íhikaxovokuke hó'e jûdeuhiko. 11 Yoko unatíne isóneu ne
íhae Mbêreya yane íhae Tesálonika. Koati ivavákoateoxo neko yuho evo Poûlu. Koane
heú koeti káxe íhikaxova ne yutoéti emó'uke Itukó'oviti, noixoâti kó'iyeaneoxoye, kuteâti
neko kámone xoko Poûlu. 12 Énomone enó'ino xâne xapákuke kutipoâti neko yuho evo
Poûlu. Ápe senóhiko ngerêku teyonéti kutipeâti yûho, koánemaka kali xu'ínati hóyeno
ngerêkumaka. 13 Itea enepohikone jûdeu íhae Tesálonika ákoti akutipo Jesus, ehá'axo
éxoa símeane Poûlu ya Mbêreya koyuhoâti ne emo'u Itukó'ovitiya, pihónehiko kopuhíko-
poneati tûti ne xanéhiko yane pitivóko, ihíkaxoatihiko okópea evo Poûlu. 14 Yane hú
kíxoane kutípotihiko Jesus pahúkea ne Poûlu po'íke pitivóko xe'ókuke mar. Itea óvaikone
Síla yoko Timóti ya Mbêreya. 15 Yoko ápe xánenahiko Poûlu koyonoâti, kurikóponoatihiko
tukú koeti pitivóko koéhati Átena. Ina aukópovohiko xoko úkeaku, omópotihiko emo'u
Poûlu páhoepino Síla yoko Timóti ákoyea ikáʼakarixapu píhea xokóyoke.

Koyûho ne Poûlu ya Átena

16 Ya Átena, koeku kúxoixea Poûlu símea ne Síla yoko Timóti, yupíhova ikótivexea
isóneuke vo'oku enó'iyea sándu, kuvóvone neko xanéhiko yane pitivóko. 17 Énomone
pihíno xoko íhikaxovoku hó'e jûdeuhiko koyuhóponoati ne emo'u Itukó'oviti xapákuke ne
jûdeuya koánemaka ne ngerêkuhiko teyoti Itukó'oviti ho'uxóvotimakaya. Kúteanemaka
kixoku koyúhoino po'ínuhiko xâne ya parásake itukovo káxe, koêkuti tokópone.
18 Yoko ápe xâne áhati esá'ikeokoko isoneûti kuteâti ápeinoke xâne yara kúveu mêum
koane póneovoku hó'e xâne. Xapákukehiko nekôyo, ápe xâne hokotíhiko isóneu hóyeno
koéhati Épikuru. Ina apémaka po'ínuhiko xâne hokoti po'i isoneûti iháxoneti éstoiku,
po'i hó'e xâne. Xapákuke nekôyohiko, ápe kahá'ati yumópea Poûlu. Hara kixókokohiko
vo'ókuke:
—Kútea koyuhóheoti râ'a. Kutimea itukóvoye ne kíxone? —kixókoko.
Ina koehíko po'ínu:
—Po'ímea kó'iyeovoku hó'e xâne koyúho.
Yoko kó'inokeneye yûho vo'oku itúkeovo Jesus koane exépukopea ukópea xapa
ivokóvoti koyúho ne Poûlu. 19 Ina omohíko Poûlu Areópaguke, ho'úxovoku pahúkotihiko
yane pitivóko, kaha'âtihiko éxea koêku ne inámati ihíkauvoti íhikau Poûlu. Yane hara
kíxoa xanéhiko:
20 —Koati pó'iti ne ihíkauvoti yomínovike. Ako kámeaku ûti kuteâti. Kahá'a ûti véxea
koêku —kíxoanehiko.
21 Yoko koati kixóvokune ne xanéhiko íhae Átena koánemaka ne po'ínuhiko xâne
ko'óvokutimakaya íhae po'íhiko pitivóko, ako po'i yuíxovonehiko ákoti itukapu
koyúhoyea koane kámokenoyea inámati isoneûti.
22 Ina exepúko ne Poûlu nonékuke neko xanéhiko yane ho'úxovoku pahúkotihiko. Hara
kíxovokoxoa:
—Itínoe ko'óvokuti ya Átena, noínjoa ya uhá koeti koekúti itíkivonoe xâne koati
yuixóvoti hó'e. 23 Vo'oku koêkuti véngoku yara kúveu pitivóko, noínjoa ápeyea sasá'iti
kixovókuti kéxepoenohiko hé'e. Yoko xapákuke kéxepoehiko, ápe póhutiya apêti yutoéti
koêti: "Eneporâ'a, ítuke ra ho'éti ákoti vexâ" koêti. Enepora ákoti yexâ, énomone
ngoyúhoinopinoe kó'oyene. 24 Itukó'oviti, enepone itukoâti ra mêum yoko uhá koeti
ovâti, únae ra vanúke yoko poké'e, ako ava péti koéxepoe xâne. 25 Ákomaka nókone mani
ítukeinoake xâne. Koáhati énomone porexó'ovi vápeyea koane vómixekuyeovo, koane
koúsokinovimaka uhá koeti po'inu nókone ûti. 26 Enepone inúxoti hóyeno ítuke, énomone
úkea uhá koeti po'ínuhiko xâne póneake Itukó'oviti óvea ra uhá koeti kúveu mêum. Yoko
mekúke itúkinoahiko Itukó'oviti kaxena ápepemo koane émeuxa óvohikoku, 27 motovâti
opósikeahiko Itukó'oviti koane itóponea éxea yane opósikea ahí'okeova, upánini ako ahíka
Itukó'oviti ne póhuti koxe'u xâne. 28 Koati xokóyoke úkea vómixekuyeovo koane vehé-
vokeovo. Énomonemaka úkea vápeyea, kuteâtimaka koeku kó'iyea yútoeke po'ínuhiko
hóyeno xepákukenoe, enepone éxoti yutóxea poêziya, vo'oku hara kôe: "Utímaka

xe'éxaxapa Íhae Vanúke” koe yútoe. [29] Koeku vitúkeovo xe'éxaxapa Itukó'oviti, ako yusíka
ápeyea visóneunoa ne Itukó'oviti itúkeovo kuteâti itukéti ya ôro, péhu koánemaka mopôi,
ítuke vo'u xâne, kuteâti isóneunoa itukoâti. [30] Ako kíxoaku Itukó'oviti ne xâne koetíneye
isóneunoa mekúke avô'o exâ koêku, itea kó'oyene éxokoane Itukó'oviti ne heú koeti
xâne, koêkuti óvohikoku yara kúveu mêum, kónokea ikótivexea isóneuke ne pahúnevo
koane kuríkopea. [31] Vo'oku itúkinoane Itukó'oviti kaxena yúhoikopeakumo ne uhá koeti
xâne vo'oku kixoku itúkeovo. Yoko koati ponóvotimo ítuke yaneko káxe yuhaíkapavine
neko noívokoe Itukó'oviti yúhoikopeovimo, enepone éxokoke uhá koeti xâne itúkeovo
noívokoe yaneko koexépukopa ukópea xapa ivokóvoti —kíxovokoxoane Poûlu.

Ako akútikoko isóneuno yuho Poûlu ne íhae Átena

[32] Kamoáne xanéhiko neko yuho Poûlu koêku ne exepúkopeati ukópea xapa ivokóvoti,
ápe koemóke'ati. Itea hara koe po'ínuhiko:
—Kahá'a ûti keyúhopinoveamakamo ra koekúti po'íke káxe —kíxoanehiko.
[33] Yane pihópeane Poûlu. [34] Itea ápehiko xâne kaha'ínepoati, kutipeâti yûho. Xapákuke
ne kutipoâti, ápe koéhati Ndiunísiu, hóyeno teyonéti xapákuke po'ínuhiko payásoti ya
Areópagu. Ina apémaka sêno koéhati Ndámari, koánemaka po'ínuhiko xâne.

18

Poûlu ya Koríntu

[1] Ikénepoke neko koekúti, ipúhikopeane Átena ne Poûlu. Hara yonópo pitivóko koéhati
Koríntu. [2] Énomone tokópea hóyeno jûdeu koéhati Ákila, íhae Póntu. Enepone hóyeno,
avo áxu'ikenepo seópine ukópea Róma ya Ítalea, vo'oku ápeyea nâti koéhati Kalaûtiu
ya Róma pahuhíkopoti ipúhikopea uhá koeti jûdeu yaneko pitivóko. Xané kixópomaka
yêno koéhati Pirísila. Ina yuhó'ixoponoahiko Poûlu. [3] Yane ókeane Poûlu óvokuke
vo'oku itúkeovo kutikókotine itúkovoke. Koáhati itúkotihiko itukéti, kali péti ipó ipo
kixonéti. [4] Yoko uhá koeti sâputu koyúhotine koeku Jesus ne Poûlu sinâgogake, enepone
íhikaxovoku hó'e jûdeuhiko, kaha'aînoati ne evo jûdeu koáne ne ngerêkuhiko kutípea ne
ihíkauvoti íhikaxone.

Koyûho koeku Jesus ne Poûlu

[5] Simoné'e Síla yoko Timóti ukeâti Masêdonea, ixíkoako Poûlu ne po'i ítuke mo-
tovâti itúkeovo póhutine koyúhoyea emo'u Itukó'oviti yuíxovo, exókoati neko jûdeuhiko
itúkeovo Jesus ne Mésiya, enepone páhoe Itukó'oviti koíteovo xâne. [6] Itea okópohiko
Poûlu neko jûdeuhiko koane koémoke'eyea. Ina ikatátaheopo ípovo ne Poûlu muyókuke
exókoati ákoyeane omótokea íkameokonohiko emo'u Itukó'oviti. Hara kíxovokoxoa:
—Keyumákapunemo enepo itukapu ipihóponovokutike yenóponoe. Hainamo oúngeke
yóno ne ipíheponikonomo. Ukeátine kó'oyene, ngoyuhó'inoatinemo emo'u Itukó'oviti ne
xanéhiko ákoti itukapu jûdeu —kíxovokoxoane.
[7] Ipuhíkopeane neko íhikaxovoku hó'e jûdeuhiko, hane yonópo ne Poûlu óvokuke
hóyeno koéhati Tísiu Njústu, hóyeno koati teyoti Itukó'oviti. Yoko xêrerekuke íhikax-
ovoku hó'e jûdeu óvo. [8] Enepone hóyeno koéhati Kiríspu inuxínoati ne itukéti yane
íhikaxovoku hó'e jûdeu, kutipo Vúnae koane uhá koeti íhae óvokuke. Enómaka po'ínuhiko
xâne íhae Koríntu kutipoâti ne emo'u Itukó'oviti kamoáne, koane áhikovohiko ya iháke
Vúnae.
[9] Yaneko yóti, ápe éxokoake Vúnae ne Poûlu ya kutí koetíke hopúne. Hara kíxoa:
—Hako píke, itea yákoyeneye keyúhoyinu. Hako keyunúkovo [10] vo'oku anéyem
xikóyoke. Ákomo itoti itúkinopi váhere, vo'oku koati ênoti xâne kutipónutine yara
pitivóko —kíxoane.
[11] Yoko poéha xoénae sei koe kohê óva Poûlu xapákuke ihíkaxoati emo'u Itukó'oviti yane
pitivóko.

Omokóno Poûlu xoko Ngâliu

12 Itukóvone pahúkoti ne Ngâliu ya Ákaya, ho'úxovo neko jûdeuhiko okópoti Poûlu. Ina
omâ yuhoíkovokutike nonékuke Ngâliu. 13 Hara kôe yuhóhiko:
—Enepora hóyeno, koati ahúkoti itokúxoti okovo xanéhiko, yoko kopoé'akeatimaka
kixoku hókeahiko Itukó'oviti ya ákoti ihíkaxavea Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muîse —
koénehiko.
14 Ehá'axo mani koyúho ne Poûlu, hara kíxovokoxoa Ngâliu ne jûdeuhiko:
—Itínoe jûdeu, eneponi itukapu ákoti aunáti ítuke ra hóyeno, áko'o itukápuni koati
váhere koekúti kuteâti koepékoti itúko, hainápo mani usó ngoyêti ngámea yiuhónoe.
15 Itea koeku itúkeovo yuhôti, yoko ihâe hokonéti, yoko koekúti ya Ponóvoti Kixovókuti
yútoe Muîse hé'e, itínenoe exêa koêku. Ako angáha'a énjea koêku ra koekúti kuteâti —
kíxovokoxoane.
16 Ina kopúhikopahiko Ngâliu yane yuhoíkovokuti. 17 Yane enepone xanéhiko
ho'uxóvotiya, namúkone hóyeno koéhati Sósteni, tutíye ya ho'úxinovokuke hó'e jûdeu,
ina yehepóke'exoa nonékuke yuhoíkovokuti. Itea ako itúkoake Ngâliu neko koekúti.

Kayukópovone Poûlu ya Antiokíya

18 Kene Poûlu enó'iko káxe óvea ya Koríntu. Ehane íkopova ne kutípotihiko Jesus.
Yane namúkopone hána'iti vatéke yonópoti Sîreake. Hane xanépo Pirísila yoko Ákila.
Yoko tumúneke ipúhikopea Sénkereya, kaúlalapu'ikovo ne Poûlu, éxokovope koúsokeamo
emó'u xoko Itukó'oviti. 19 Simohíko ya pitivóko koéhati Éfezu, ôvane Pirísila yoko Ákila. Ina
ukopóno ne Poûlu, yonoti íhikaxovokuke hó'e jûdeuhiko koyúhopoinoa emo'u Itukó'oviti.
20 Yane kahá'ainohiko Poûlu óvea kali ye'á koeti káxe, itea ako akáha'a Poûlu. 21 Ina
kixovókoxoa Poûlu ikopóva:
—Itukapu ahá'inonu Itukó'oviti, aungópinovopitikomo yâye —kíxovokoxoane.
Yane namú kixópone ivú'e, ipúhikopeane Éfezu. 22 Simoné'e ya Sezâreya, evésekeane
neko ivú'e. Yane ukóponone ya Njeruzálem noixóponoati ne kutípotihiko Jesus-ya. Yane
pihópone ya Antiokíya. 23 Kali ôkoane Poûluya, ina ukopónopomaka. Hane véko ya
poké'exa Ngalásea inúxotike, ina ukopóno poké'exa Firîjea koxunákoati ikéneke Vúnae
ne uhá koeti kutípoti Jesus-ya.

Ápolu ya Éfezu

24 Énomone yaneko káxehiko, sîmo ya Éfezu hóyeno jûdeu íhae Alíxandiriya. Ápolu
koéha. Enepone hóyeno é'exo kíxoa ne emo'u Itukó'oviti koane koati ahúkoti koyuhoâti.
25 Éxoamaka koêku ne ihíkauvoti íhauti Kaná'uti Xêne yonópoti xoko Itukó'oviti, enepone
ihíkauvoti koeku Vúnae. Yoko enepo koyûho neko Ápolu, koati heru'ó kixoâti omíxone
íhikaxea koane koati tokopóvoteoxo ne yûho koeku Jesus. Itea poéhane ihíkauvoti koeku
Jesus, íhikaxone Xuaum Mbátita yaneko ahíkexo xâne, ene éxo. 26 Yane turíxovone
koyúhoyea ákoti píkone ya íhikaxovoku hó'e jûdeu. Yoko kámoa Ákila koane Pirísila.
Uke'éxone koyúhoyea ne Ápolu, ina itaíkoa evo Ákila xanépea óvokuke koane íhikax-
eahiko po'ínuhiko koekúti nókone éxea koêku ne kaná'uti xêne íhikaxovike Itukó'oviti.
27 Yane kahá'ane yónea poké'exa Ákaya ne Ápolu, ina huvo'óxoa po'ínuhiko kutípoti Jesus
yutoxínoati koyuhópeti ómonemo yonoti xoko kutípotihiko Jesus ya Ákaya, epemoâtihiko
kátarakea koeku símea Ápolu xapákuke. Simoné'eya, enepohikone xâne kutípoti Jesus
vo'ókuke ne hána'iti seánako Vúnae oúkeke, êno huvó'oxeokono ikéneke Vúnae vo'oku
ítuke Ápolu xapákuke. 28 Yoko koati ú'uhapu'i-ú'uhapu'i kixoíxinoati Ápolu ne jûdeuhiko,
enepo koyûho íhikaxovokuke hó'e itúkeovo Mésiya ne Jesus, enepone páhoe Itukó'oviti
koíteova, exókoati ya emó'uke Itukó'oviti kó'iyeaneye.

19

Poûlu ya Éfezu

1 Koeku óvea ne Ápolu ya Koríntu, hane ayákukoponovo ne Poûlu vanúke'exeaku neko
poké'e, haînati xe'o mar, ina símo ya Éfezu. Yoko ápe xanéhiko tokóponeya kutipoâti

ne inámati ihíkauvoti koyúhoti koeku Jesus. [2] Ina epemó'ikoa Poûlu namúkeanehiko ne
Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti koeku kutípea. Yane hara kixópahiko:
—Muhíkinova ápeyea ne Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti, ako kámeaku ûti koyuhoâti —
koénehiko.
[3] Ina kixovókoxopamaka Poûlu:
—Ná'ikopo kixé'eyenoe yáhikikono?
Ina yumopâhiko:
—Kuteâti páhoenovi Xuaum Mbátita.
[4] Ina kixovókoxopamaka Poûlu:
—Enepone áhikeovo ne xâne xoko Xuâum, énomone vo'oku ikótivexea isóneuke ne
pahúnevo koane kuríkopea koane kutípea neko keno'ókoti ikénepoke, enepone Jesus —
kíxovokoxoane.
[5] Kamoánehiko neko yuho Poûlu, áhikovonehiko ya iháke Vúnae Jesus. [6] Ina ipíhoa
Poûlu vô'u tutíkuke neko xâne, yane namúkoanehiko ne Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti ina
turixóvo koyúhoyeahiko inámati yuhôti ákoti itukapu éxone, ikó'iparaxoake Itukó'oviti
koyúhoyea, koane koyúhohikomaka koekúti éxokoake Itukó'oviti. [7] Yoko enepohikoneko
hóyeno koetíneye, anêko kuteâti ndusé koêti.

Poûlu ya íhikaxoku Tîranu

[8] Kúveu mopo'âti kohê, kóyekune ne Poûlu yane íhikaxovokuke hó'e jûdeu koyúhoyea
koeku Jesus. Koati ákoti píkone koyúhoyea xapákuke neko xâne, exókoati ponóvoku
ne ihíkauvoti koêku ne natíxea Itukó'oviti xapa xâne, kaha'aînoati kutípeahiko. [9] Itea
ápe xâne tiú'iti omíxone xapákuke, ákoti akutípoa ne yuho Poûlu, koyuhoâti xapa
xanéhiko ákoyea aúnati neko ihíkauvoti íhauti Kaná'uti Xêne yonópoti xoko Itukó'oviti.
Yane ipúhikopeane Poûlu xapákuke. Xanépoamaka neko kutípotihiko Jesus. Yane
turíxoponemaka íhikaxea ne Poûlu uhá koeti káxe íhikaxokuke hóyeno koéhati Tîranu.
[10] Pí'a xoénae íhikaxoya, kutí'inoke kamotíhiko emo'u Vúnae ne uhá koeti ko'óvokuti ya
poké'exa Âzea, jûdeuhiko koánemaka po'ínuhiko xâne ákoti itukápa.

Xé'ahiko hóyeno koéhati Séva

[11] Yoko poréxoa Itukó'oviti ne Poûlu itúkea koati êno hána'iti iyupánevoti. [12] Muhíkova
kuteâti léhuna Poûlu, áko'o itukovo ramá'o, omokóno xoko xâne ka'aríneti, yane koati
itóvoti ne ka'aríneti koeku sípoheyea, koane ipúhikopeamaka ne ndémoniuhiko xoko xâne
ûroevo. [13] Ápemaka jûdeuhiko ákoti tôpi yónoku, kopúhikopoti ndémoniu xapa xâne. Ina
kahâ'a ikó'itukexea iha Vúnae Jesus kópuhikopea ndémoniu kuteâti kíxoaku Poûlu. Hara
kixóhiko ndémoniu neko hóyenohiko:
—Ya iháke Jesus, enepone koyúhone Poûlu, mbahúkopi ipíhikopi ne xâne yûroevo —
kíxoanehiko.
[14] Yoko seti kôe ne hóyeno kixotíneye ítuke. Aínovo xe'éxaxapa jûdeu koéhati Séva, tuti
uhá koeti sasedóti inuxínoti jûdeu hó'eke. [15] Itea hara kíxovokoxoa ndémoniu mani âha
kópuhikopeahiko:
—Énjoa ne Jesus koánemaka itukóvotiye ne Poûlu, itea kuti itínoe? —kíxovokoxoane.
[16] Yane enepone hóyeno ûroevo ndémoniu, kovése'uxovanehiko. Koati yupihóvati
xunáko, ákoinoke ítahiko sa'íkeova. Êno kíxoakuhiko. Mahupí koépo ne hóyenohiko
kohó'ipea neko ovokúti óvoheixoku, koane êno óko'onevohiko. [17] Enepone uhá koeti
ko'óvokuti ya Éfezu, jûdeu koánemaka ne po'ínuhiko xâne ákoti itukápa, yupíhovo píkea
eyekóxoa neko koekúti. Êno ihayú'ikoati ne iha Vúnae Jesus vo'ókuke. [18] Enómaka
xâne kutípotine Jesus exepúkoti nonékuke po'ínuhiko xâne, koyuhópoti váhere ítuke
yanekôyoke. [19] Enómaka koixómoneti kuríkoti itúkovoke, itixoâtimaka ne koyúhopehiko
íhikaxovope itúkea ítuke. Ina oro'ókoahiko nonékuke uhá koêti. Itukínoahiko yé'akeye
tiûketi ovâti neko koyuhópetihiko, pó'okoahiko itóponea kuteâti sinkoenta koeti mili pe'u
tiûketi. Koati yupihovó koe êno tiûketi ovâti. [20] Énomone koéneye yupíheovo itóhineyea
koane ukóponea ne emo'u Vúnae yanekôyoke.

Koturíhikovo xâne ya Éfezu

21 Ikénepokehiko ra koekúti, koúsokone isóneu ne Poûlu yónea Njeruzálem, koane
vekópea poké'exa Masêdonea yoko Ákaya. Haramaka koeti isóneu: “Ikénepoke yóneam
Njeruzálem, ngónokomaka yóneam Róma” koêti isóneu.
22 Yane pahúkone Timóti yoko Erástu yóneahiko Masêdonea. Enepone pi'âti, koati
huvo'óxoti Poûlu ya ítukeke Vúnae. Kene Poûlu, ôvaikone ya poké'exa Âzea kali ye'á koeti
káxe.
23 Énomone yaneko káxehiko, êno koturíhikovoti ya Éfezu vo'ókuke ne ihíkauvoti íhauti
Kaná'uti Xêne yonópoti xoko Itukó'oviti. 24 Ápe hóyeno koéhati Ndeméturu, ko'ítuketi
péhu. Enepone itúkovoke, énomone itúkea kali iyoyónevoti, okovo péti, óvoku sándu
iháxoneti Ndeána, kuvóvone xanéhiko. Koati ênoti tiûketi námoe enepo kavanêa ne ítuke.
Kúteanemaka koêku ne po'ínuhiko ko'itúkeati. 25 Ina ho'uxôa Ndeméturu neko po'ínuhiko
ko'itúkeati ne kuteâti ítuke. Hara kíxovokoxoa:
—Itínoe hóyeno, yéxoanoe itúkeovo ukínoviku apeínoviti ra ko'ítukeyea ûti râ'a.
26 Neíxoanenoe koane kémoane koeku ítuke ne hóyeno koéhati Poûlu, enó'iyeane xâne
ítone kutípea yûho koane kátavokea ya hó'e ûti. Yoko haina póhutine yâye Éfezuke, itea
kalíhanini ya heú koeti poké'exa Âzea kíxeaneye. Koyúhoa ákoyea akána'u ne hó'e ûti
koeku itúkeovo ítuke vo'u xâne. 27 Haina póhutine itukéti vitúkovoke koimaî ákoyeane
itúkokonoke, itea koímaitimaka ákoyeane itúkokonoke ne hána'iti imokóvokuti ítuke
sándu kuvóvone ûti, enepone hána'iti teyonéti Ndeána. Koímaiteoxo uké'eyea itúkeovo
hána'iti teyonéti nê'e, hó'e ne heú koeti íhae Âzea koáne ne heú koeti xâne yara kúveu
mêum —koéne.
28 Kamoáne xanéhiko neko yuho Ndeméturu, yupihovó koéne ímaikexeovo, ina turixóvo
vaúkexea:
—Hána'iti teyonéti ne Ndeána, hó'e ûti, uti íhae Éfezu —koénehiko yûho vaúkexea.
29 Ehane koyó'i uhá koêti neko ko'óvokuti yane pitivóko ákoti koâti éxea koêku.
Éhahikovo xoko ho'uxóvokuti iháxoneti teáturu, koane namúkeahiko pi'âti hóyeno íhae
Masêdonea koéhati Ngáyu yoko Aristáku, ha'ine Poûlu. Káhakoa tukú koeti teáturuke.
30 Kahá'amaka ûrukeova Poûlu xapákuke neko êno xâne, itea ako síka po'ínuhiko kutípoti
Jesus. 31 Ápemaka pahúkotihiko yane poké'e, ínikone Poûlu, pahukínoatimaka yûho
ákoyea pîha xapákuke neko xanéhiko. 32 Yoko pó'iti koeku yûho po'ínuhiko neko xâne,
koánemaka po'ínuhiko. Koati ákoti tôpi koêku yuhóhiko vaúkexea. Kalíhani uhá
kó'iyea ákoyea éxina isóneu kó'inokeneye ne koekúti. 33 Enepone jûdeuhikoya, veyo
hóyeno koéhati Alíxandere xapákuke neko êno xâne, ina pahukôa píhea nonekútike
koyúhoinoahiko. Yane koéxepukinoane vô'u Alíxandere, kaha'aînoati kóyunuhikeovo
neko xâne motovâti koyúhoyea. 34 Itea exoâne po'ínuhiko xâne itúkeovo jûdeu ne
Alíxandere, heú koéne turíxeovo vaúkexea. Yoko kutikokó koe yûho vaúkexea kúveu pi'âti
ôra. Hara kóyehiko:
—Koati hána'iti teyonéti ne Ndeána, hókone ûti, uti íhae Éfezu —kóyehiko.
35 Yoko ápe pahúkoti yane pitivóko, yutoxínoti nâti, itoti kóyunukea neko xanéhiko.
Hara kíxovokoxoa kóyunuhikinovoke:
—Itínoe hóyeno íhae Éfezu, enepora pítivokona ûti, hi'imé koe xâne exoâti itúkeovo
utíne katarákoa ne hána'iti imokóvokuti óvoku Ndeána, enepone hána'iti teyonéti hó'e
ûti, koane utímaka katarákoa ne mopôi, irikóvoti ukeâti vanúkeke, enepone okovóxinoviti
Ndeána. 36 Yoko ako motovâti koyúhoyea ákoyea akána'u. Yusikóneikopo kéyunukivo.
Hako hú kixêa ne ítike. Itíkinanoe iséneu koêkumo inúxotike. 37 Vo'oku enepohikora
hóyeno yómone yâye, ako kaésayu'ixa hána'iti imokóvokuti óvoku hó'e ûti. Ákomaka
ókoemoke'e Ndeána, hó'e ûti. 38 Enepo áva xâne ínixone Ndeméturu yoko ha'ínehiko
poé'ayea ítuke, ápe koati kaxena yúhoikeokonoku xâne epó'oxo anêko pahúkotihikoya.
Yusikóneikopo itúkeovo énomone iyónoa. 39 Ava'ávo po'inu koekúti yahánoe keyúhoyi
vo'ókuke, ápe koati kaxena ho'úxinovaku xanéhiko ne koekúti kuteâti. 40 Koati koí-
maiti ápeyea koyúhoti vokópea pahúkotihiko vo'oku kóturihikeovo xanéhiko kó'oyene.

Enepomo vihaxíkakana yuhoíkovokutike, ákomo yuho ûti sa'íkeovake ûti vo'ókuke ra êno koturíhikovoti —kíxovokoxoane
41 Uke'éxone koyúhoyea, ina pahukôa pihópea ne xanéhiko.

20

Pîho Poûlu ya Masêdonea koáne ya Ákaya

1 Koyunúhikovone neko koturíhikovoti, pahúkoane Poûlu iháxikoponeovo ne kutípotihiko Jesus. Simohíkone xokóyoke, koúhepekopea Poûlu isóneuhiko, ina ikopóvamaka. Yane pihóne poké'exake Masêdonea. 2 Heú kíxoa vékea neko poké'e noíxoponea ne kutípotihiko Vúnae koane káxunakea ikéneke Vúnae yane êno enékeake. Yane pihóne Ákayake. 3 Mopó'a kohê ovo Ákaya. Usó koyépone yónea Sîrea ya hána'iti vatéke, eyékoxone koeku jûdeuhiko kahá'ayea koépekea. Yane káyukopovo ya Masêdonea. 4 Yoko hara îha ne xanépotihiko Poûlu (tukú koeti Âzea): Sópaturu íhae Mbêreya, xé'a Pîru, koane Aristáku yoko Sékundu íhae Tesálonika; yoko Ngáyu íhae Ndêrbe. Ina apémaka Timóti yoko pi'âti íhae Âzea, enepone Tíkiku yoko Torófimu. 5 Enepohikorâ'a, inuxó koe tumúneke ûti kuxo'óviti ya Torôadi. 6 Ikénepoke áyui jûdeuhiko ya hó'eke níkeaku pâum ákoti kohiyákoati, vivú'ixopone hána'iti vatéke vukopeâti Filípu. Singu koe káxe ikénepo, tokópanehiko ûti neko kuxo'óviti ya Torôadi. Poéha kúveu lûmingu vókoaya.

Poûlu ya Torôadi

7 Yane inúxoti káxe ya sêmana, ho'úxinovo níkea uti pâum, puyákoponovope vokóvo ivókinovovi Jesus. Koeku itúkeovo pihópopenemo Poûlu yaneko po'i káxe, ixomo koyûho nê'e, enekoâti ne po'ínuhiko ûti xoko Jesus. Tukú kíxoa kuku yóti koyúhoyea. 8 Koati ênoti íhaku yúku ihuxoké koyêti yane kúveu péti vanúkeke ho'úxovoku ûti. 9 Yoko ápe homoêhou koéhati Eútiku vatá koyêti njánelake. Ehane ítoa ixépa neko homoêhou koeku kó'umokea koyúhoyea ne Poûlu. Koati imókoti neko homoêhou. Yane íkorokovone ukeâti njánelake. Mopó'apeke ovokúti ya vanúkeke úkea. Eherúkoponokono ne homoêhou, uké'ene omíxone, ivókovone. 10 Ina evesékinoa Poûlu, yane yupúninikinovane, ina xovokúxovo oúkeke ne homoêhou xaneâti kó'iyea:

—Hákonoe kenóko'i. Aúkopovone omíxone. Iyúkopovone —koéne.

11 Yane alú'okoponemaka ne evo Poûlu kúveuke ne péti, ina hono'ékexoane ne pâum, puyákoponovope okóvo ivókinovovi Jesus, ina nikôa. Enópoikomaka yuhó'inoahiko Poûlu. Tukú kíxoa uhapú'ine káxe, yane pihópone. 12 Kene ne homoêhou, xanépoa kutípoti Jesus, yoko ákone yuvâti. Yupihovó kôe úhepepea isóneuhiko vo'ókuke.

Ipuhíkopeane Torôadi ne Poûlu

13 Ina namukópono uti hána'iti vatéke vonoti Âso, tokópeakunemo uti Poûlu kuteâti yuho ûti yanekôyoke, vo'oku itúkeovo hêve yónea ne Poûlu tukú koeti Âso. 14 Tokopó'ovine Poûlu ya Âso, ina ivu'íxopomaka vivú'e vonoti pitivóko koéhati Mitíleni. 15 Yaneko po'ípone káxe, vukopeâne Mitíleni, ina hunonêo uti kali poké'e koéhati Kíyo kukúkeke úne. Poéha káxe ikéne, vitópono Sâmu. Poéhapoakomaka káxe ikénepo, ina símo utíya Milêtu. 16 Yoko tumúneke símea ûti, koúsokone isóneu ne Poûlu ákoyeamo âka ya Éfezu. Akó'oti akaha'a xu'íkeneyea ya poké'exa Âzea. Koáhati iyóvotine okóvo símea ya Njeruzálem, enepo omotóva, tumúne ne áyui jûdeu ya hó'eke, enepone Pentekósti.

Poûlu ya Milêtu simôa inuxínoti ítuke Itukó'oviti ukeâti Éfezu

17 Koeku vókea ya Milêtu, pahúkoa Poûlu iháxikoponeovo ne inuxínotihiko itukéti imokóvokutike ya Éfezu. 18 Simoánehiko, hara kíxovokoxoa Poûlu:

—É'exo kíxeanoe ne ngixoku indúkeovo xepákukenoe ukeâti inâ urúngovo poké'exa Âzea tukú koeti kó'oyene. 19 Yéxoanoe ne ngixoku ngo'ítukeino Vúnae ákoyea ngapáyasakapu, koane enó'iyea îrihikeovo nzo'oûke, koane enó'iyea kotíveti koekúti ndokópone vo'ókuke ne isóneunonu jûdeu kahá'atihiko koépekeonu. 20 Yéxoamaka ákoyea kurí inja ngoyúhoinopinoe uhá koeti nékone kémi motovâti keúkoponivo ikéneke Vúnae,

koane ínzikaxeopinoe imokóvokutike koánemaka ya yóvokukenoe. [21] Ngoyúhoinoa emo'u
Itukó'oviti ne jûdeuhiko koánemaka ne po'ínuhiko xâne ákoti itukápa, ngoyuhó'inoati
kónokea ikótivexea isóneuke ne pahúnevo nonékuke Itukó'oviti, koane kuríkopeamaka,
yoko kúveovomaka Vúnae Jesus (Kristu). [22] Kó'oyene koati eombâti ngónokea yóneam
Njeruzálem. Ako énja ngixókonokumoya. [23] Poéhane énjo ne koúhapu'ikinonuke Sasá'iti
Omíxone Itukó'oviti ingá'akeokonomo yoko ápeyeamo kotíveti koekúti kuxónuti ya uhá
koeti pitivóko véngokuikomo. [24] Itea ya uhá koeti koekúti, usó ngóye ngoítoponeovo
kotíveti yoko ivóngeovo okonókovo. Poéhane ngahá'ayea únzexea ne itukéti ítukex-
eonuke Vúnae Jesus, enepone ngoyúhoyea ne inámati ihíkauvoti koyúhoti koêku ne
hána'iti seánakovi Itukó'oviti.

[25] —Kó'oyene énjoa ákoyeanemo neíxanu, itínoe ngoyúhoinoke kixoku koeku natíxea
ne Itukó'oviti xapa xâne. [26] Énomone ngixínopinoe ákoyea itúkapu oúngekemo yóno
áva yonópoti ipihóponovokutike xepákukenoe. [27] Vo'oku heu-heú ngíxoa ngoyúhoino-
peanoe ne isóneunovi Itukó'oviti. [28] Yokóhiyanavo, itínoe inuxínoti ítuke Itukó'oviti.
Yokóhiyanamaka ne uhá koeti yíxovone ítukeke Itukó'oviti, enepohikone kutí koeti su'ûso
konókoti katarákoati, pónepikemaka Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti iníxinoa ikéneke Vúnae.
Koati kaha'aînopitinoe Vúnae hivó'oxi ne ho'uxínovoti ítuke pónea kixoku hókea, vo'oku
aínovone poréxopinoke ésa'i itúyopea pahúnevo yaneko ovokóvo itína kuruhúke. [29] Enepo
mbihapáne, énjoa símeopimo kutí koeti ipúhokovotihiko yovîre, enepohikone xâne ákoti
okoseâna ne ínzau su'ûso, yóyonone. [30] Muhíkova xepákukenoe, exepúkotimo hóyenohiko
poe'á kixoti íhikaxea emo'u Itukó'oviti, kahá'atihiko itúkeovo énomone hokópo ne po'inu
ûti kutípoti Jesus. [31] Énomone ngixínopinoe: Yokóhiyanavo, koane yokóhiyanamaka
ne po'inu ûti. Itíkapunoe xâne iyukóvoti isóneu. Hako inotôva yokóvo ámbeyea
xepákukenoe kúveu mopo'âti xoénae. Káxe, yóti ixómoyea enéngopi, péhutinoe, koane
ápe îrihikeovoku nzo'oûke ve'ókukenoe.

[32] —Kó'oyene hane nguvínovopinoe Itukó'oviti yoko emó'u, enepone koyuhó'inoviti
hána'iti seánakovi. Ápemaka xunáko neko emo'úti kótiu'ikeopinoe ikéneke Vúnae,
koane ímotokenaxeopinoe nemúkopi koúnaenovi Vúnae yakahá'inepoane ne uhá koeti
po'ínuhiko kasása'iupo. [33] Ako ápahuina xâne íyongeovoke tiûketina koane uhé'ekotinoe
ípovo. [34] Yéxoapeponoe ngo'ítukeyea indúkoti ésa'i nóngone koánemaka nókone
nza'ínehiko. [35] Ya uhá koeti koekúti, énjokopinenoe kónokea ko'ítukeyea ûti motovâti
huvó'oxea uti xâne apêti nókone, puyakóponovati vokóvo ne emo'u Vúnae Jesus enepo
kôe: "Haina xâne iko'íparaxokonoti, itea xâne huvo'óxoti po'ínu ya nókone yupihóvomo
unako koêku" kôe —kíxovokoxoane Poûlu.

[36] Uke'éxone koyúhoyea nê'e, ipuyuké koéne itúkea orásaum koánemaka uhá koêti
neko inuxínoti ítuke Itukó'oviti simoâti. [37] Koati ênо hána'iti ikáxu'iyea okóvo uhá koêti,
koane íyoyea, koane opóno'ekeahiko Poûlu, yoko siúnoneyea ikopóvati, exókoati hána'iko
ne ákoyea omotóva okóvo. [38] Hane ikótivexo isóneukehiko yuho Poûlu ákoyeanemo
naíxahiko. Ina xanepoâhiko tukú koeti xoko hána'iti vatéke ivú'epo.

21

Yóno Njeruzálem ne Poûlu

[1] Vuké'exone víkopeovahiko neko inuxínoti ítuke Itukó'oviti, yane namúkopone uti
hána'iti vatéke, pihópone ûti. Ponó koépone ûti ya kali poké'e koéhati Kô ovoti kukúkeke
úne. Poéhapoa káxe ikénepo, simóne ûti ya Rôdi, ina vukopónomaka ya pitivóko koéhati
Pátara, [2] vitóponoku po'i hána'iti vatéke yonoti Fenísea. Énomone vivú'ixopo. Vúkeane
pihôpo ûti. [3] Iyuseône Xípere yâtike lopékuke ûti, hunóneopane ûti vonoti íyeuke
Sîrea. Ina símo uti pitivóko koéhati Tîru, kuríkoku ínone ne vivú'e. [4] Yane pitivóko,
vopósiko po'ínuhiko kutípoti Jesus. Vinixóponoa, poéha sêmana vókoa xapákukehiko.
Vo'ókuke ne koúhapu'ikinoake Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti koêku ne kixókonokumo
Poûlu, ixíko'okohiko Poûlu ákoyea pîha ya Njeruzálem. [5] Itea simovóne káxe pihópope ûti,

koúsokovone ûti ina vukopóno. Yoko heú kôe neko po'inu ûti xoko Jesus píhea kuríkoponeovi, xané kixotíhiko yêno koane xe'éxaxapa. Tukú kíxoa vipuhíkopeane ne pitivóko. Yâkonoye xe'ókuke ne úne, vipúyukexo vitúkoti orásaum. 6 Vikopóvanehiko, vivú'ixopa ne hána'iti vatéke. Yane káyuhikopovone óvokuke ne po'ínuhiko ûti kurikóponoviti.

Poûlu ya Sezâreya

7 Vukeáne Tîru, pîho ûti ya Tolêmaida. Yaneko pitivóko, ápe po'inu ûti xoko Jesus noíxoponone ûti. Poéha káxe vókoa xapákuke. 8 Yaneko po'ípone káxe, vipúhikopea xapákuke vonoti Sezâreya. Simoné'e utíya, pihóne ûti xoko Filípi, enepone koyuhóponoati xapa xanéhiko ne inámati ihíkauvoti omínovike Jesus. Yoko enepone Filípi, énomone póhuti xapákuke neko seti koeti ndeákinu noivókoeti yanekôyoke. Vókoane ya xokóyoke. 9 Yoko ápe koaturu koeti ihíne, ainóvoti âvoti oko'íma, koyúhotimaka koekúti koúhapu'ikinoake Itukó'oviti. 10 Kali ye'á koeti káxe ike símine ûti xoko Filípi, ápe hóyeno koéhati Âgabu simo'óviti ukeâti Njúdeya. Koati porófeta ne hóyeno koyúhotimaka koekúti koúhapu'ikinoake Itukó'oviti. 11 Simoné'e xapákuke ûti, ina véyo ho'e Poûlu. Yane ikáhevexopeova koane ikávo'uxopeova, koane kó'iyea:

—Hara koe koúhapu'ikinonuke Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti: Kuteâti ngixópovoku, énomonemo kíxoaneye jûdeuhiko ya Njeruzálem únae ra ho'êti, ínamakamo kurikâ xoko xâne ákoti itukapu jûdeu, enepone payásoti ya utíke —koéne.

12 Kamoáne ûti ne yuho Âgabu, uti ha'ine Poûlu koánemaka neko po'ínuhiko íhae Sezâreya, êno yuhó'inoa ûti ne Poûlu ákoyea pîha Njeruzálem. 13 Itea hara kixó'ovi Poûlu:

—Na koeti íyeinonoe kehá'ati kemúya'iki inzóneu? Haina póhutine ingá'akeovo, itea usó ngóyemaka ivóngeovo ya Njeruzálem okonókovo vo'oku iha Vúnae Jesus —kixó'ovine.

14 Noixoâne ûti ákoyea víta vípokea isóneu, sikó kíxoane ûti kuteâti isóneunoa, koane kíxea ûti:

—Kaúsakapuikopo ahá'inopi Itukó'oviti —kíxoane ûti.

15 Ikénepoke, koúsokopovone ûti ina vukopóno ya Njeruzálem. 16 Ápemaka po'inu ûti xoko Jesus íhae Sezâreya xane'éviti iyonó'oviti xoko Menáso, kúxoti kutípoti Jesus íhae Xípere, vo'oku itúkeovo vókokunemo óvokuke.

Poûlu ya Njeruzálem

17 Símo ûti ya Njeruzálem, elókea okóvo símea ûti ne po'inu ûti xoko Jesus. 18 Yaneko po'ípone káxe, xané'evi Poûlu xoko Teâku. Ina ho'uxóvomaka uhá koêti neko inuxínoti ítuke Itukó'ovitiya. 19 Yúhoikoanehiko Poûlu, yane uha-uhá kíxoa koyúhoinoa kíxoaku Itukó'oviti ikó'itukexea ya ítukeke xapákuke xanéhiko ákoti itukapu jûdeu. 20 Kamoánehiko neko yuho Poûlu, iháyu'ikohiko Itukó'oviti ina kixohíko Poûlu:

—Iti po'inu ûti xoko Vúnae, yéxoapepo enó'iyeane mili xâne kutípoti Jesus xapákuke viyénoxapa jûdeu, yoko ainóvoti koâti yuixóvati ne Ponóvoti Kixovókuti yútoenovi Muîse. 21 Hara koe eyékoxeopikehiko íhikexi uhá koeti jûdeu ovâti xapákuke ne xâne ákoti itukapu jûdeu kuríkea hókea yútoe Muîse. Mahi keyuhó'inoatihikomaka kónokea kuríkea sirkunsidá kíxea xé'ahiko, koane kuríkeamaka itúkea kuteâti hókone ne voxúnoekene, uti jûdeu, enepone yutoxóvoti yútoeke Muîse. 22 Kó'oyene, namo víxaye maka éxane ákoyea akána'u ne eyékouhiko? Vo'oku eyekóxoatihikomo símí. 23 Mani únati itikâ ra visóneunopi. Anéye koaturu koeti hóyeno xapákuke ûti itúkoti purumésa xoko Itukó'oviti. 24 Yaxénahiko. Yákoenemakaye kuteâti nókone itúkea kasása'ikeovo nonékuke Itukó'oviti. Epó'oxo enepone nókone itúkea kaúlalapu'ikeovo koeku itúkea purumésa, itíne parexêa ésa'i kíxeovoneyehiko koane kíxivonemakaye. Yane exoâtimo uhá koeti xâne ákoyea akána'u ne eyékou ve'ókuke, itea itúkeovo itikoâteoxo ne páhoenovi Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muîse. 25 Kene ne po'ínuhiko ûti kutípotimaka Jesus ákoti itukapu jûdeu, pahúkinoane uti visóneunoa ákoyea yusíka níkea nikokónoti ikó'iparaxokonoke sánduhiko, koane ákoyea yusíka níkea nau hó'openo kotitínoeti. Pahúkinoamaka ûti ákoyea yusíka kapíneyea xâne ákoti itukapu koati múxone —kixónehiko Poûlu.

26 Yane xánea Poûlu neko koaturu koeti hóyeno yaneko po'ípone káxe. Xané kixókokohiko kasása'ikeovo nonékuke Itukó'oviti, ina urúhikova ne hána'iti imokóvokuti,

etó'okoponoati ne tuti imokóvokuti itukóvotiye káxe evésekeamo nókone kúxeako motovâti ómeahiko ikó'iparaxope Itukó'oviti, kuteâti koeku nókone itúkea koeku ápeyea porómesana xoko Itukó'oviti.

Ika'ákokono ne Poûlu

27 Ye'ekóne uké'eyea neko seti koeti káxe, nókone kúxoixeahiko neko itúkotihiko
porómesana, ápe po'ínuhiko jûdeu ukeâti Âzea noíxoti Poûlu ya témpuluke. Enepo-
hikoneko jûdeu, ítoa ítokuxea okovo uhá koêti ne po'ínuhiko xanéya okópeahiko Poûlu
koane namúkeahiko. 28 Hara koe yuhóhiko vaúkexea:
—Itínoe izaraelíta, hivá'axavi. Enepora hóyeno, koati énomone ihíkaxo xanéhiko ya
uhá koeti ipuxóvokuti okópea xanena ûti, koane okópea ne Ponóvoti Kixovókuti yútoe
Muîse, koane púvea ra hána'iti imokóvokuti, enepora témpulu. Haina póhutine, itea
muhíkova ûrukoa témpuluke ne xâne ákoti itukapu jûdeu, ikopíti'ikoati ra sasá'iti péti
—kíxoanehiko.
29 Kó'inokeneye yûho vo'oku noíxeane Torófimu, íhae Éfezu xané'iyea Poûlu yane kúveu
pitivóko. Yoko ikútixati urúkoatine Poûlu témpuluke. 30 Ehane ímaikexovo uhá koeti ovâti
ne pitivóko, koane omoxohí koéne xanéhikoya. Ina namukóhiko Poûlu, kahakôa meúke
yane témpulu, yane exéxopokononehiko páhapetea ne hána'iti imokóvokuti. 31 Mani
koepékotihiko Poûlu, itea enepone tuti húndaru pahúkoti uhá koeti húndaru íhae Róma
ovâti ne pitivóko, eyékoxoa enó'iyea koêku ne uhá koeti ko'óvokuti ya Njeruzálem. 32 Yane
ho'úxoa neko po'ínuhiko tuti húndaru koánemaka ne húndaruhiko páhoe, ina ehahíkovo
xapákuke xanéhiko. Noixoâne xanéhiko kenó'okea êno húndaru yóko'omaka ne koati
payásoti tuti húndaru, kurí kixónehiko isúkea Poûlu. 33 Ina pihinôa tuti húndaru koane
namúkea Poûlu, ina pahukôa iká'akeokono ya pi'âti korénde. Ina kaha'â tuti húndaru éxea
itukóvotiye ne iká'ae, koáne ne váhere ítuke.
34 Ako tôpi kixoku vaúkexea ne xanéhiko yumopâ. Pó'iti koeku yûho po'ínuhiko
koánemaka po'ínuhiko. Koáhati yupihóvati koêku ne xanéhiko vaúkexea. Vo'oku ákoyea
iyúsea yuvâti, ina pahukôa tuti húndaru omópeokono ne Poûlu xoko óvohikoku húndaru.
35 Seopânehiko xokóyoke ne hu'okókuti yonoâti, kónokoa húndaruhiko éherukea ne Poûlu
vo'oku yupíheovo ímaikexinova xanéhiko. 36 Hara koéhiko yûho vaúkexea neko xanéhiko:
—Képeka! Képeka! —kóyehiko.
37 Ehá'axo mani ûrukoa húndaruhiko xoko óvohikoku, hara kixo tuti húndaru ne Poûlu:
—Motóva yúnzo'ixeopi?
Ina kixôa tuti húndaru:
—Yéxoikopomaka keyúhoyi emo'u ngerêku? 38 Hainá'ikopo îti neko íhae Ejítu koturíkoti
xanéhiko yanekôyoke, eneponeko omoti koaturu koeti mili hóyeno, ainóvoti ísukenati-
hiko, ya mêum ákoti apêti?
39 Ina kixôa Poûlu:
—Undi jûdeu íhae Társu, hána'iti pitivóko ya Silísea. Embemópiti peréxinu
ngoyúhoinoa ra xanéhiko —kíxoane.
40 Porexókonone koyúhoyea ne Poûlu, xe'ó koéne yane hu'okókuti, ina koexépukinoa
vô'u neko xanéhiko kaha'aînoati kóyunuhikeovo. Koáne, yunu-yunú koénehiko. Yane ina
koyûho ne Poûlu ya emó'uke ebaraíku, yuho jûdeuhiko. Hara kíxovokoxoa:

22

Koyuhôa Poûlu ákoyea váhere ítuke

1 —Itínoe mbo'ínu, keánemaka itínoe teyonéti xapákuke ûti, uti jûdeu, yakámokenoanoe
ra yûnzo, maka yéxanenoe ákoyea váhere índuke —kíxovokoxoane Poûlu.
2 Kamoáne xanéhiko itúkeovo emó'uke ebaraíku koyúho ne Poûlu, inamá'axoneoxo
koyunúhikovo. Ina koepómaka ne Poûlu:
3 —Undi jûdeu. Hane imbúhikea inâ ambê yara kúveu mêum Társu, pitivóko ya
Silísea, itea mbayá'iyeakune yâye yara pitivóko. Undi íhikau Ngamalíye. Uha-uhá
kíxoa íhikaxeonoa ne ihíkauvoti yútoeke Muîse, hó'e voxúnoekene. Koâti yuinjóvoti

nzókea Itukó'oviti kuteâti kíxeakunoe héki kó'oyene. 4 Undi áhati íkoitoponea kotíveti
xâne hokoâti ra ihíkauvoti íhauti Kaná'uti Xêne yonópoti xoko Itukó'oviti, ngaha'âti
ungé'exea. Koêkuti xâne hokoâti, hóyeno koánemaka sêno, ingá'akoa koane nguríkoa-
maka ika'ákovokutike. 5 Éxoa koâti payásoti ya uhá koeti sasedóti inuxínoti xanena
ûti hó'eke itúkeovo kaná'uti ra yûnzo, koane éxoamaka uhá koeti po'ínuhiko pahúkoti
xapákuke viyénoxapa, vo'oku énomonehiko itukínonu koyuhópeti ómonem ya Ndamásku
xapákuke po'inu ûti, uti jûdeu, motovâti veyómbonea ne hokotíhiko Jesus-ya, koane
omómbea ya Njeruzálem ika'ó koêti ya korénde motovâti ipíhoponeokonohiko.

Koyûho kixoku koêku inâ hokôpo Jesus ne Poûlu

Át 9.1-19; 26.12-18

6 —Yanekôyoke koeku véngea ne xêne yonoti Ndamásku, ako'óne anjikâ ne pitivóko,
ye'ékonemaka itúmukea káxe, apé koéne koati xúnati uhapú'iti ukeâti vanúke
kouhápu'ikonuti. 7 Yane íngorokovone poké'eke koane ngámea emo'úti kixónuti:
"Saulú, imáko ké'iyivoku. Na koeti ixómoino váherexo ítikeinonu?"

8 —Ina ngixôa: "Kuti îti Unaém?"

—"Undi Jesus íhae Nazâre, enepone váherexinoke ítike" kixónune.

9 —Yoko noíxoa njánena ne uhapú'iti, itea akó'oti kamâ neko yuhó'ixonuti. 10 Ina
ngixopâmaka: "Unaém, kuti indúka?"

—"Yexépukapa, yûrukapa ne pitivóko yénoku, ínamo yexákakana uhá koêti ne nékone
itíki" kixónune.

11 —Vo'oku ikómitixeonu neko êno xúnati uhapú'iti noínjone, namú kixópohiko vô'um
ne njánena hiríkeonu, isímonuti ya Ndamásku. 12 Yoko ápe hóyenoya teyoti Itukó'oviti
koéhati Anániya, itúkotimaka páhoenovi yútoe Muîse vitúkea. Enepone hóyeno, koati
téyonemaka uhá koeti viyénoxapa jûdeu ovâti neko pitivóko. 13 Opósikopononu ne hóyeno.
Simoné'e njokóyoke, koeku ahí'okeovonu, hara kixónu: "Saulú, iti mbo'ínu xoko Vúnae
Jesus, ínixepane" kixónune.

—Énomone yaneko ókoku ôra, íninjopone. Ina ngomomâ ne Anániya, 14 yane
hara kixóponumaka: "Itukó'oviti, enepone hókone voxúnoekene mekúne, énomone
noivókoxopi yéxi ahá'inopi, koane néxi neko Sasá'iti Páhoenovi, koane kémi yûho koeku
yúho'ixeopi. 15 Vo'oku itínemo koyuhôa xapákuke uhá koeti xâne ne neíxone koane
kémone xokóyoke. 16 Kutí'ikopo kixó'iko kó'oyene? Yexépuka, yáhikapu iháke Vúnae
motovâti sasá'ipea pehúnevo" kixónune —kíxovokoxoane.

Ítukexeake Itukó'oviti ne Poûlu

17 Ina koe'íkomaka:

—Yane aúngopovone ya Njeruzálem. Koeku indúkea orásaum ya hána'itike imokó-
vokuti, ápe koúhapu'ikinonuke Itukó'oviti ya kutí koeti njopúne, itea iyukovó ngoyêti.
18 Noínjoa ne Vúnae, enepone yuhó'ixonuti. Ká'aye kixónu: "Yéhakapu ipíhikopi ra
pitivóko, vo'oku ákomo akútipoa xanéhiko yâye ne yiûho vo'ónguke" kixónune.

19 —Ina ngixôa: "Unaém, koati exoâtihiko ra ngixóvoku ixómoyea mbîho íhikaxo-
vokuke hó'e ûti, uti jûdeu, ingá'akea yoko yenjépoke'exea ne kutipópitihiko. 20 Yaneko
koépekeokonoku Etévaum, enepone koyúhoti yemó'u xapa xâne, ámbemakaya ininjoâti
unáko koépekeokono. Muhíkova ngóyoninoa kápanahiko neko koepékoati" ngíxoane.

21 —Itea hara kixónune Vúnae: "Ipíhikapi ra pitivóko, vo'oku mbahukópitimo ákotike
malîka xapákuke ne xâne ákoti itukapu jûdeu" kixónune —kíxovokoxoane Poûlu.

Iteôva Poûlu ne mani yehépoke'exeokono

22 Koati kamokénoti Poûlu neko xanéhiko tukú koeti koyûho "mbahukópitimo xapákuke
xâne ákoti itukapu jûdeu" koêti. Yane turíxovonehiko vaúkexea. Ká'aye koéhiko yûho
vaúkexea:

—Konókoti koépekeokono hóyeno kuteâti râ'a. Ákone omótova óvea ra kúveu mêum!
—koénehiko.

23 Koeku vaúkexeahiko neko jûdeu koane kóhupikeamaka kápana vanúkeke koane
kuríkea marîpa vanúkeke vo'oku yupíheovo ímaikinovo Poûlu. 24 Enepone payásoti

húndaru pahúkoti po'ínuhiko húndaru, pahúkoa ûrukeahiko ne Poûlu xoko óvohikoku ne
húndaru. Pahúkoamaka yehepóke'exoati maka enepo epemá'ikakana, okóyuhone váhere
ítuke évotikokonoke, kóturihikinovokemaka ne jûdeuhiko. [25] Itea koêkuiko itúkinokono
iká'o, hara kíxoa Poûlu neko pahúkoti póhuti sendu húndaru xe'ó koyêtiya:
—Yusíkoikopo yehépoke'exeokono xâne koeku âvoyea iyúsea ápeyea váhere ítuke?
Koáhati undi xâne ovóheixoti opékuke xunáko ne ponóvoti kixovókuti ya Róma, enepone
kotíxoti xanéna —kíxoane.
[26] Kamoáne húndaru neko yuho Poûlu, úkeane kixopónoa ne pahúkoti uhá koeti
húndaru. Hara kíxoa:
—Neíxipa ne ítike! Vo'oku koati apêti xunáko ne ponóvoti kixovókuti ya Róma kotíxea
ne hóyeno —kíxoane.
[27] Yane hara kixópono Poûlu ne pahúkoti uhá koeti húndaru:
—Kaná'uti ápeyea xunáko ne ponóvoti kixovókuti ya Róma kotíxeopi?
—Êm, koati kaná'uti —kíxoane Poûlu.
[28] Ina kixoá'ikomaka tuti uhá koeti húndaru:
—Koati êno tiûketi mbôreu, ésa'i koyuhópeti nóngone véyeam, kutí'inoke apêti xunáko
ne ponóvoti kixovókuti ya Róma kotíxeonu.
Ina kixôa Poûlu:
—Pó'iti ngoêku, vo'oku ukeátinekene inâ ambê, énomone ngoéneye vo'oku énomone-
maka koéneye nzá'a —kíxoane Poûlu.
[29] Énomone yaneko ôra, ahíkuxopeovo Poûlu neko húndaruhiko mani yehepóke'exoati
vo'oku kahá'ainoa koyúhoyea itukóvotiye ne váhere ítuke. Enepone pahúkoti uhá koeti
húndaru, exoâne ápeyea xunáko ne ponóvoti kixovókuti ya Róma kotíxea Poûlu, kali
koyó'ikenemaka vo'oku pahúkeameku Poûlu iká'akeokono. Yoko ako yusíka kíxeokonon-
eye koeku âvoyea iyúsea itúkeovo pahukóvoti.

Poûlu nonékuke ne koati payásoti yúhoikovoku jûdeu

[30] Poéhapoane káxe ikéne, pahúkoa pahúkoti uhá koeti húndaru veyópeokono ne
korénde iká'akeokonoke Poûlu. Yane vo'oku kahá'ayea éxeaxo puínoake jûdeuhiko,
pahuko ho'úxeovo ne tutíhiko sasedóti inuxínoti jûdeu hó'eke yoko uhá koêti neko
pahúkotihiko yane koati payásoti yúhoikovoku jûdeuhiko. Ina pahukómaka veyopónoati
ne Poûlu koane ísimeamaka nonékukehiko.

23

[1] Yane pono-ponó kixínoane ûke Poûlu ne pahúkotihiko yuhoíkovokutike koane kíxo-
vokoxea:
—Itínoe iyénonjapa izaraelíta, koati kaná'uti mbónea ngixoku indúkeovo nonékuke
Itukó'oviti ákoti indúkaheapu tukú koeti kó'oyene —koéne.
[2] Kamoné'e yuho Poûlu ne Anániya, enepone koati payásoti ya uhá koeti sasedóti
inuxínoti jûdeu hó'eke, pahúkone hóyenohiko ovoti xêrerekuke Poûlu ipúsopahoxea. [3] Ina
kixôa Poûlu ne Anániya:
—Okopópitimo Itukó'oviti, iti kutí koeti xâne sásasa koyêti nonékuke po'ínuhiko xâne,
itea ainovó koe itîkoheovoti. Inípono, iti ivatákoti yara yuhoíkovokuti yúhoikeonu,
mani konókoti héki ne yutoéti Ponóvotike Kixovókuti yútoe Muîse koeku yíhoikinu,
pehúkoikomaka inzúkeokono, koekúti ákoti sikâ ne Ponóvoti Kixovókuti itúkeokono —
kíxoane.
[4] Ina kixóhiko Poûlu neko xâne oveâti xêrerekuke:
—Imáko ákoino tiya váherexinoa yiûho ne noívokoe Itukó'oviti, enepone payásoti ya
uhá koeti sasedóti inuxínoti xâne ikéneke Itukó'oviti!
[5] Ina yumopâ Poûlu:
—Hako kixênu, itínoe iyénonjapa. Akó'oti enjâ itúkeova ne koati payásoti ya uhá koeti
sasedóti, ínapo hako ngixoáneye, vo'oku ápe yutoéti ya emó'uke Itukó'oviti koêti: “Hako
vaheréxinoa yiûho ne payásoti xapákuke xenéna” kôe —kíxoanehiko Poûlu.

[6] Yoko koati exoâti Poûlu pí'ayea iháxakoku hó'e ne jûdeuhiko yane yuhoíkovokuti,
farîzeu yoko sadúseu. Énomone kóhonokino yûho yanekôyoke kíxovokoxea:

—Itínoe iyénonjapa izaraelíta, undi farîzeu. Undímaka xé'a farîzeu. Koati yun-
zoíkokonoti kó'oyene vo'oku ngutípea exépukopeamo ne ivokóvoti —kíxovokoxoane.

[7] Ehá'axo koyuho itúkeovo farîzeu ne Poûlu, turíxovone yumópeokokohiko ne farîzeu
yoko sadúseu, yane haxákeovokokonehiko. [8] Vo'oku ako akútipoa sadúseuhiko ápeyea
exepúkopeati ukopeâti xapa ivokóvoti. Muhíkova ánju íhae vanúke, ovoxe Itukó'oviti, ako
akútipoahiko ápeyea. Ya isóneukehiko, koati uké'etine ne xâne ivokóvone, ako yonópoku.
Kene ne farîzeuhiko, uhá kôe kutípea ápeyea ánju, koane yonópoku xâne ivokóvone.
[9] Ina turixóvo yupíheovo yumópeokokohiko neko xâne. Yane apé koéne éskiribahiko,
enepohikone ihíkaxoti yútoe Muîse, exepúhikoti koyúhoyea. Yoko farîzeumaka neko
ihíkaxotihiko yútoe Muîse. Koati kotíxotihiko Poûlu. Hara kíxovokoxo xanéhiko:

—Ako ápahuina váhere ítuke ra hóyeno vínixone. Ávaina ánju yuhó'ixoa, ako'o
anêkomea po'i kó'iyeovoku yuhó'ixoati ákoti inixákana, koúhapu'ikinoake Itukó'oviti —
kíxovokoxoane.

[10] Yane vo'oku yupíheovo okópeokokohiko neko jûdeu, píkoa pahúkoti uhá koeti
húndaru mítakexeokonomo ne Poûlu híyeuke. Hukinóvoti pahúkea ihaxíkoponoati neko
po'ínuhiko húndaru kenó'okea veyóponea Poûlu koane omópea xoko óvohikoku húndaru.

[11] Yaneko yóti, apé kôe ne Vúnae xêrerekuke Poûlu yuhó'ixoati. Ká'aye kíxoa:

—Hako píke. Kuteâti koeku keyúhoyi ngoêku yâye yara Njeruzálem, énomonemakamo
kíxeaneye keyúhoinonu pítivokonake Róma —kíxoane.

Mani koepékokono Poûlu

[12] Yuponíne ho'úxovone ne jûdeuhiko, ina itûko koati yuhôti ya iháke Itukó'oviti
epemóvoti pahúkopeokonomo ipihóponovokutike enepo níka koane enâpu koêkuti
kó'iyeovoku ekâti ya koeku âvoyea kaepeka Poûlu.

[13] Yoko anú'uko koarenta koeti hóyeno ne kixotíneye yûho. [14] Yane pihónehiko koyúho-
ponea isóneu xoko tutíhiko sasedóti inuxínoti jûdeuhiko hó'eke yoko po'ínuhiko pahúkoti
xapákuke jûdeu. Hara kixóponoa:

—Vitúkone koati yuhôti ya iháke Itukó'oviti vepemóvoti pahúkopeokonomo ûti ip-
ihóponokutike enepo níka ûti koeku âvoyea kaepeka ûti Poûlu. [15] Kó'oyene, itínoe,
koánemaka uhá koêti ne pahúkotihiko yane koati payásoti yúhoikovoku ûti, pehúkanoe
yemó'u xokóyoke ne pahúkoti uhá koeti húndaru, yepemoâti pahúkinopinoe Poûlu vo'oku
kehá'ayinoe yépemo'ikiko, itîkovoti kehá'ati yéxi po'ínuhiko koekúti vo'ókuke. Itea
koêkumo kenó'okea ne Poûlu, usó koyêtimo koépekea ûti xenékuke tumúneke símea yâye
—kíxovokoxoane.

[16] Itea eyékoxoa xé'a mokexa Poûlu neko isóneunokono eúko. Úkeane pího xoko Poûlu
ya xoko óvohikoku húndaru. Urúkovone, ina ató'oko Poûlu uhá koeti kámone. [17] Yane
iháxikoane Poûlu ne pahúkoti póhuti sendu húndaru koane kíxea:

—Yáma ra homoêhou xoko pahúkoti uhá koeti húndaru. Anéye âha koyúhoinoa —
kíxoane.

[18] Koáne, evékoane xokóyoke. Yane hara kixo pahúkoti uhá koeti húndaru:

—Enepone iká'aeti Poûlu, iháxikonu epemónuti evéngea ra homoêhou xikóyoke vo'oku
ápeyea âha koyúhoinopea —kíxoane.

[19] Yane namúkone vo'u homoêhou ne pahúkoti uhá koeti húndaru. Kali ahíkuxoa
motovâti ákoyea po'i kamoâti, ina epemó'ikoa âha koyúhoinoa. [20] Yane hara kíxoane
homoêhou:

—Koúsokone isóneu ne jûdeuhiko épemeopi pehúki Poûlu yuhoíkovokutike ihârotike
nonékuke ne jûdeu pahúkotiya. Itûkovotihikomo kahá'ati éxea po'inu koekúti xokóyoke.
[21] Itea hako kitipôa, vo'oku xapákuke neko hóyenohiko, anêko itúkoti koati yuhôti ya
iháke Itukó'oviti epemóvoti pahúkeokonomo ipihóponovokutike enepo níka koane enâpu
koêkuti kó'iyeovoku ekâti koeku âvoyea kaepeka Poûlu. Anú'uko koarenta koeti hóyeno

kixotíneye yûho. Usokó kóyenehiko koépekea. Poéhane yemó'u pehúki Poûlu yónea yuhoíkovokuti kuxónehiko.
22 Yane ina kixôa pahúkoti uhá koeti húndaru:
—Hako keyuhó'inoa koêkuti xâne yéto'okinu —kíxoane.
Yane pahúkoane pihópea.

Pahukókono ne Poûlu xoko ngovenâdo koéhati Fêli

23 Yane enepone pahúkoti uhá koeti húndaru, iháxiko po'i pi'âti húndaru ainóvoti pahúkoti póhutihiko séndu húndaru. Hara kíxoa:
—Usó ixe pi'âti séndu húndaru, yoko po'i setenta koetíhiko ivu'íxoti kámo, koánemaka po'i pi'âti sendu húndaru omoti suîke yonotíhiko Sezâreya. Usó íxeixa uhá koeti motovâti ipíhiki ukeâti nove ôra óno ya yóti. 24 Keúsakane kámohiko ivú'emo evo Poûlu. Kétiu'ika kéyonoyi yomâti xokóyoke ne ngovenâdo, enepone Fêli —kíxoane pahúkoti uhá koeti húndaru.
25 Ina yutoxómaka koyuhópeti yonoti xoko Fêli. Hara koe yútoe:
26 "Mbahúkinopi yúndoe, iti Fêli, iti hána'iti teyonéti ngovenâdo. Yúnzoikopi, undi Kalautiu Lízea.
27 "Enepora hóyeno mbáhoenopi, iká'akoa jûdeuhiko. Mani koepékoatine indopónoa, ûndi yoko uhá koeti húndaru mbáhoe. Itea enjoâne ápeyea xunáko ne ponóvoti kixovókuti ya Róma kotíxea ne hóyeno, ngoítovane. 28 Yane vo'oku ngahá'ayea énjea évotikoake jûdeuhiko, mbahúkoane ómeokono ne hóyeno yuhoíkovokutike nonékuke ne pahúkotihiko xapa jûdeu yane koati payásoti yúhoikovoku. 29 Hukinóvoti énjea itúkeovo koekúti ya Ponóvotike Kixovókuti hó'e puínokono, itea haina koekúti mani kutí'inoke koepékokonoti. Muhíkova iká'akeokono, ako omótova. 30 Eyengóxoane ápeyeamo he'onó koyêti xenékuke usó koyêtihiko koépekea Poûlu, ombósikoane hú ngíxea mbahúkea xikóyoke. Mbahúkoamaka neko puvâti píheamaka koyúhoponea puínoake xikóyoke. Koékune yúndoe" koéne yútoenoa.
31 Yane itúkoa húndaruhiko ne páhoenokono. Ya yóti omóhiko Poûlu yaneko pitivóko koéhati Antipátiride. 32 Yaneko po'ípone káxe, aúkopovohiko po'ínuhiko húndaru xoko úkeaku. Poéhane ne húndaruhiko ivu'íxoti kámo ukopóno ómea Poûlu. 33 Simoné'ehiko ya Sezâreya, poréxoanehiko neko koyuhópeti xokóyoke ne ngovenâdo koane kuríkeamaka Poûlu xokóyoke. 34 Yuhoíkoane ngovenâdo neko koyuhópeti, ina epêmo Poûlu itukóvotiye poké'e úkeaku xapákuke neko poké'ehiko ítuke Róma. Exoâne itúkeovo íhae Silísea, hara kixo Poûlu:
35 —Enepo simahíka ne puvópiti, ínamo angamókeno yiûho —kíxoane.
Ina pahukôa ómeokono ne Poûlu ika'ákovokutike ya óvokuke nâti, enepone Êrodi, óvokumaka natíxea.

24

Koyûho ne tutíhiko jûdeu évotikoke Poûlu nonékuke Fêli

1 Singu koe káxe ikénepo, sîmo Sezâreya ne Anániya, enepone koâti payásoti ya uhá koeti sasedóti inuxínoti jûdeu hó'eke. Ápemaka po'ínuhiko teyonéti xapákuke tuti jûdeu, yoko hóyeno koéhati Tétulu, ahúkoti ya koyuhó'iyeatike. Aínovone koyúhoti évotikoke Poûlu nonékuke Fêli, enepone ngovenâdo. 2 Ihaxíkokono nonekútike ne Poûlu, koyúhone ne Tétulu évotikoake jûdeuhiko. Hara kixo Fêli:
—Iti koati hána'iti teyonéti xapákuke ûti. Aínapo yákoe yexôa kíxeku netíxi xapákuke ûti ákoinoke isukókoti koane ákoinoke aúke'e úhepeko kóyeku ûti yara poké'exa ûti. Enómaka ítene itíki poké'exake ûti. Koane vo'ókuke ne inámati isoneûti ípihene, énomone kutí'inoke yusikópotine koeku ûti, uti jûdeu. 3 Koati iyúseoti kó'iyeaneye ya uhá koeti kixé'eviku koáne ya uhá koeti ípuxovoku iyénonjapa jûdeu, epó'oxo ákomo hunókoku ne víkoro'ixinovopi vo'ókuke. 4 Itea ákomo ngá'umaka ra yûnzo mará'inamo ngámamikapi. Embemópiti kémokenoyinu koeku kalihú ngíxea emó'um vo'oku iti hóyeno seánati. 5 Véxoa itúkeovo áhati kópoe'akea isóneu xanéhiko ra hóyeno yuhoíkovoti nenékuke. Koêkuti óvoku itóhineyea ne jûdeuhiko ya uhá koêti ra kúveu mêum, koati koturíhikoati.

Énomonemaka inuxínoa ne xanéhiko poe'âti hókone, enepone iháxoneti nazârenu.
6 Ákomaka téya ne témpulu, enepone hána'iti imokóvokuti. Mani apêti ûroeya ákoti
parexâ Ponóvoti Kixovókuti hó'e ûti ûrukeova. Yane namúkoane ûti. Mani yuhoíkovoti
ne hóyeno nonékuke ne Ponóvoti Kixovókuti hó'e ûti. 7 Itea énomone yaneko mani
vika'ákoa, kenó'okinovi Lízea, tuti uhá koeti húndaru, mikukóponoati xoko ûti. Koati
xúnati hú'uxopeovea. 8 Pahúkoamaka Lízea símeahiko yâye xikóyoke ne koyúhoti ápeyea
váhere ítuke ra hóyeno. Enepo yepemá'ika râ'a, kemoâtimo xokóyoke uhá koêti ne koekúti
yuhó'inopi ûti kó'oyene, vévotikoake —kíxoane Tétulu.
9 Kúteanemaka koeku yûho po'ínuhiko jûdeu. Aínovomaka koyuhoâti itúkeovo koati
kaná'uti kó'iyeaneye.

Sa'ikóva Poûlu yûho ne puvâti

10 Ina koexépuko vô'u neko ngovenâdo porexoâti ne Poûlu koyúhoyea. Yane hara kixo
Fêli ne Poûlu:
—Énjoa enó'iyeane xoénae itíkivo yúhoikovoku ûti, uti jûdeu. Énomone kutí'inoke
úhepeti inzóneu nzímea nenékuke nza'íkeova ne yunzó'inokono. 11 Motóva éxeokono
itúkeovo kaná'uti ra yûnzo ákoyea anú'uka nduse koeti káxe ike nzeópine ya Njeruzálem,
yónongu inzáyu'ikoponea Itukó'oviti. Motóvamaka éxeokono kaná'uko ra yûnzo
12 ákoyeamaka angapa yuho xanéhiko ya hána'iti imokóvokuti, inu'íkonu ne jûdeuhiko.
Ákomaka íngatuxa isoneu xanéhiko okópea koêkuti xâne, yusíkoti itúkeovo íhikaxo-
vokuke hó'e jûdeuhiko, áko'o ya kúveu pitivóko. 13 Akó'otimaka oxene koúhapu'ikeokono
kaná'uko ne yuhómeku ápeyea váhere índuke. 14 Itea koati ngoyuhó'inopiti nzókea ra
ihíkauvoti íhauti Kaná'uti Xêne yonópoti xoko Itukó'oviti, enepone koyúhonemekuhiko
itúkeovo poe'âti hokonéti. Énomone koéneye nzókea Itukó'oviti, enepone hó'emaka
voxúnoekene, uti jûdeu. Ngutípoa uhá koêti ne yutoéti yara Ponóvoti Kixovókuti yútoe
Muîse, yoko uhá koeti yútoe porófetahiko, enepone koyúhoti emo'u Itukó'oviti mekúke.
15 Ápemaka ngúxoixone xoko Itukó'oviti, énjone koúsokeovomo, kuteâtimaka kúxone-
hiko râ'a. Énomone exépukopeamo ne ivokóvoti, enepohikone únati kixoku itúkeovo
koánemaka ne pahukóvotihiko. 16 Énomone ngóxuna'ixinovo, ngaha'âti mbónea ngixoku
indúkeovo nonékuke Itukó'oviti koane nonékuke uhá koeti xâne ákoti indúkaheapu.
17 —Kali enóne ike imbúhikine Njeruzálem ina aungópovoya, omombínoti iyénonjapa
jûdeu kali huvó'oxeokonoke ya nókoneke, koane indúkotimaka ingó'iparaxoke Itukó'oviti.
18 Énomone indúko ya hána'itike imokóvokuti noixónu ne jûdeuhiko íhae Âzea. Yoko
ngoúsokoane ne nóngone indúkea ngasása'ikopeovo nonékuke Itukó'oviti inúxotike.
Epó'oxo ako ho'uxóvoti xâne ya njokóyoke, koane ákomaka okopókokoti. 19 Enepohikone
jûdeu íhae Âzea, mani konokoâti símea nenékuke koyúhoponea évotikonuke eneponi
áva índuke ínixonehiko ákoyea aúnati, 20 áko'o itukovo ra jûdeu yâyeke, énomonehiko
okoyúhoa áva váhere índuke, ínixone pahúkotihiko xapa jûdeu yaneko yunzoíkokono
nonékukehiko yane koati payásoti yúhoikovoku. 21 Poéhanemea itukapu vo'ókuke neko
hónoti yûnzo yuhoíkovokutike nonékukehiko évondikokono. Vo'oku hara koeti yûnzo
yanekôyo: "Anéyem kó'oyene yúnzoikeokono nenékukenoe vo'oku ngutípea exépuko-
peamo ne ivokóvoti" ngôe —kíxoane Poûlu ne Fêli.
22 Yane vo'oku éxea Fêli koêku ne ihíkauvoti íhauti Kaná'uti Xêne yonópoti xoko
Itukó'oviti, ixíkopa po'i káxe épemo'ikeokono ne Poûlu. Ina kixôa Fêli ne Poûlu:
—Enepo síma Lízea, enepone pahúkoti uhá koeti húndaru, ínamo ongoyúho
kixékonokumo —kíxoane.
23 Yane pahúkoa Fêli ne exoti koeku póhuti séndu húndaru itúkinoa koyonoâti ne
Poûlu. Pahúkoamaka iyuhii kíxeokono ne Poûlu koane ákoyea itápa simínoa ínikonehiko
kousókinoponoati nókone.

Poûlu nonékuke Fêli yoko Ndurúsila

24 Avo áxu'ikene ikénepoke, aúkopovo ne Fêli xaneti yêno, seno jûdeu koéhati Ndurúsila.
Yane pahúkoa Fêli iháxikoponoati ne Poûlu. Yane kámokenoyea yûho koyuhó'inoa Poûlu

koêku ne kutípea Kristu Jesus. [25] Koati koyuhó'inoati Poûlu kónokea pónea kixoku itúkeovo
ne xâne, koane éxea sayá'ikopeovo, koane kónokeamaka seópea nonékuke Itukó'oviti
yúhoikopeokonomo vo'oku kixoku itúkeovo. Yane yupíhova píkea Fêli. Hara kixo Poûlu:
—Motóva pihépi kó'oyene. Koêkutimo káxe motó'iyeovaku, ínamakamo inzaxíkapapi
—kíxoane.
[26] Yoko koati kuxoâtimaka Fêli ápeyeamo tiûketi póneake Poûlu, ésa'i kuríkopea.
Énomonemaka kali enó'ino iháxi'ixea Poûlu yúho'ixea.
[27] Pí'a xoénae ikéne, ápe ahe'ókopati ne Fêli, hóyeno koéhati Posiu Féstu. Vo'oku
kahá'ayea Fêli iyúni'ikea jûdeuhiko, ene ákoino kuríkapa Poûlu. Síkoane óvoheixea
ika'ákovokutike.

25

Epemóvo ne Poûlu yúhoikeokonomo xoko koati payásoti nâti

[1] Mopó'a káxe ike itúkopinevo pahúkoti ne Féstu yane poké'e, pihóne Njeruzálem
ukeâti Sezâreya. [2] Simoné'eya, ina pihinôa tutíhiko sasedóti inuxínoti jûdeu hó'eke,
yoko po'ínuhiko payásoti jûdeu koyúhopoinoa évotikoke Poûlu, [3] koane épemo'ixeahiko
itúkinoa âha pahúkopea Poûlu Njeruzálem-ke. Yoko ápe isóneu nekôyohiko koúsokeamo
koepékoti Poûlu xenékuke épeminoakehiko. [4] Ina kixovókoxoa Féstu:
—Sezâreya iká'akokono ne hóyeno. Ákomo ánju'ikene yâye, yonómbokunemakamoya.
[5] Koêkuti kahá'ati píhea ya xepákukenoe, axénaponu, maka enepo áva váhere ítuke ne
hóyeno, yokóyuhoponoane —kíxovokoxoane.
[6] Itopónone kuteâti oitu, áko'o yehí koeti káxe óvea ne Féstu xapákuke, ina aukópovo ya
Sezâreya. Yaneko po'ípone káxe, ivátakone ne Féstu xoko óvoku pahúkoti yuhoíkovokutike, yane ina pahûko veyóponeokono Poûlu. [7] Simoné'e Poûlu, yakukú kíxoane jûdeuhiko,
enepohikone ukeâti Njeruzálem, koyuhoâti enó'iyea koati váhere ítuke, itea ako veínoake
koúhapu'ikea itúkeovo koati kaná'uti ne yûho. [8] Ina kôe ne Poûlu sa'ikóva:
—Haina ongopâti ne Ponóvoti Kixovókuti hó'e jûdeuhiko. Ákomaka váherexina índuke
ne hána'iti imokóvokuti, koane ako angapa Sêza, enepone koati payásoti natina ûti —
koéne.
[9] Ina kíxo Poûlu ne Féstu kaha'âti iyúni'ikea ne jûdeuhiko:
—Kehá'aikopo píhi ya Njeruzálem yíhoikikono njokóyoke vo'ókuke ra koekútihiko?
[10] Ina kixôa Poûlu:
—Xoko Sêza, natina ûti ya Róma, émbemovo yúnzoikeokono. Énomone motókeyea
yúnzoikeokono. Ako váhere índukeinoke jûdeuhiko. Yéxoapepo kó'iyeaneye. [11] Eneponi
áva ákoti aunáti índuke, itukapu apêti koati hána'iti mbahúnevo évondikokonoke
ngoépekeokono, mani usó ngoyêti ngoépekeokono. Itea koeku ákoyea akána'u ne
yuhóhiko vo'óngu, ako yusíka iyúni'ikeokonohiko ne jûdeu ngurí'okeokonoahiko. Émbemovo yúnzoikeokono xoko Sêza —kíxoane.
[12] Yuhó'ixoane Féstu neko hóyenohiko huvo'óxoati yoko enekoâti ya natíxoku, ina kíxo
Poûlu
—Keha'âpo itúkeovo xoko Sêza yíhoikokono, énomonemo yéno —kíxoane.

Símo Agirípa yoko Mbereníse xoko Féstu

[13] Kali ye'á koeti káxe ikéne, ina símo ya Sezâreya ne nâti iháxoneti Agirípa. Yoko
Mbereníse xáne. Koati yuhoíkoponotihiko Féstu koeku itúkeovo inámati ngovenâdo.
[14] Koeku ókeaya kali ye'á koeti káxe, koyúhoinoa Féstu koêku ne Poûlu. Hara kíxoa:
—Anéye hóyeno iká'ae Fêli. Ôvaikone ika'ákovokutike ipuhíkopeane Fêli itúkeovo
ngovenâdo. [15] Yaneko mbíheaku ya Njeruzálem, enepone tutíhiko sasedóti inuxínoti jûdeu hó'eke, yóko'omaka ne po'ínuhiko teyonéti xapákuke tuti jûdeuya,
koyúhoinonoa ne évotikoke Poûlu. Épemonuhikomaka mbahúkea koépekeokono. [16] Ina
ngixoáhiko ákoyea víxaneye, uti íhae Róma. Ako pahuka uti koépekeokono ne koêkuti
kó'iyeovoku xâne koeku âvoyea sîma xanéhiko yuhoíkovokutike koyúhoyea évotikoake,
koane kónokeamaka ápeyea ne yuhoíkovoti xapákuke maka omótovane sa'íkeova ne

yuhó'inokono. [17] Koati énomone yaneko símeakuhiko yâye njokóyoke, ako ingá'akarixa.
Itea yaneko po'ípone káxe, ivándakone xoko óvoku pahúkoti yane yuhoíkovokutike, koane
mbahúkoane ómeokono ne hóyeno. [18] Ina koyuhóhiko évotikoake, itea ako ápahuina
váhere ítuke ne hóyeno kuteâti mbó'okone koyúhoyeahikomo. [19] Koati koekúti vo'oku
hó'e okópinoahiko, ínapoxo vo'oku hóyeno ivokóvotine koéhati Jesus, koyúhone Poûlu
itúkeovo ukopeâti xapa ivokóvoti. [20] Akó'oti enjína inzóneu mani ngixoku ngóyuseopea ra
koekúti. Yane émbemoa ne hóyeno kahá'ayea yónea ya Njeruzálem yúhoikoponeokonoya
vo'ókuke ra koekútihiko évotikokonoke. [21] Itea kahá'a óvoheixeaneye motovâti itúkeovo
xoko Sêza yúhoikoponeokono. Yane mbahúkoa iká'akeovoiko tukú koeti mbahukâ xoko
Sêza —kíxoane.

[22] Ina kíxo Féstu ne Agirípa:

—Mani ngaha'âtimaka ngámea yûho ne hóyeno —kíxoane.

—Kemoâtimo ihârotike —kíxoane Féstu.

Yuhó'inoa Féstu ne Agirípa yoko xánena

[23] Yaneko po'ípone káxe, ûrukovone yuhoíkovokutike ne Agirípa yoko Mbereníse. Koati
iyoyókovotihiko, koane êno teyonéti xánena, enepohikone payásoti húndaru pahúkoti
po'ínuhiko húndaru yoko payásotihiko hóyeno yane pitivóko. Yane pahúkoane Féstu
veyóponeokono ne Poûlu. [24] Ina kixôa Féstu neko xanéhiko ho'uxóvotiya:

—Iti nâti Agirípa, yoko uhá ketínoe apêti yâyeke, enepora hóyeno neíxone, koati
énomone simínonu uhá koeti jûdeuhiko íhae yâye, koánemaka ukeâti Njeruzálem,
koyúhoti kónokea koépekeokono. [25] Itea akó'oti íninjone évotikokonoke mani
koépekinokonoke. Yoko vo'oku épemeovo yúhoikeokono xoko Sêza, natina ûti,
ngoúsokone inzóneu mbahúkeaya. [26] Itea akó'oti ênja mani koeku yúndoe, mbáhoe
xoko nâti, "Éha kôe pahúnevo râ'a" koêti. Énomone omínoam yâye nenékukenoe,
ínapoxo nenékuke, iti nâti Agirípa, maka enepo epemá'ikakanane, aváne koekúti
motovâti yundóxea vo'ókuke. [27] Vo'oku íninjoa ákoyea aúnati mbahúkea iká'aeti enepo
hákotimaka yúndoe koyuhoâti évotikokonoke ne hóyeno —kíxovokoxoane Féstu.

26

Yuho Poûlu nonékuke Agirípa

[1] Ina kíxo Poûlu ne Agirípa:

—Motóvane se'íkivoa yûho ne puvópitihiko —kíxoane.

Yane koéxepukone vô'u ne Poûlu koane turíxeovone sa'íkeova yûho ne puvâti. Hara
kôe:

[2] —Koati úhepeti inzóneu kó'oyene koeku mboréxeokono nzímea nenékuke, iti nâti
Agirípa, motovâti nza'íkeova uhá koêti ne yuho jûdeuhiko puvónuti. [3] Ínapoxo koeku
yéxi uhá koeti kixoku itúkeovo ne jûdeuhiko, koánemaka ne koekútihiko ákoti akutíkoko
isóneunoa yumópinokokoke. Énomone émbeminopi kévesekimo kémokenoyi ra yûnzo.

[4] —Enepora ngóyeku ya xapákuke iyénonjapa xoko úngeaku koánemaka ya Njeruzálem
ukeátine indukóvoiko kalivôno tukú koeti kó'oyene, heú koe jûdeu éxeahiko ngoêku.
[5] Koati kaná'uti éxeonuhiko ukeátinekene ngalivónoxoiko. Yoko eneponi akahá'ahiko,
mani motovâti koyúhoyea ngoêku vo'oku indúkeovo farîzeu, enepone koati hokoâti
ra hó'e ûti, uti jûdeu. [6] Kó'oyene koati vo'oku ngúxone xoko Itukó'oviti, énjone
koúsokeovomo, yúnzoikinokono. Énomone neko koati emo'úti yuhó'inoa Itukó'oviti ne
voxúnoekene ápeyeamo. [7] Énomonemaka kúxoixo ne nduse koeti iháxakoku viyénoxapa,
uti jûdeu. Káxe, yóti kóxuna'ixovoxo ikéneke Itukó'oviti, kaha'âti itóponeamaka. Koati
vo'ókuke ra ngúxone xoko Itukó'oviti, énjone koúsokeovo, ene koyúhoino ne jûdeuhiko
indúkeovo váhere. [8] Námea koeti ínixinoa xâne xepákukenoe itúkeovo koati tiú'iti
koéxepukopea Itukó'oviti ne ivokóvoti?

[9] —Yanekôyoke, íninjoamaka ngónokea xuná'iyeaxo ongópea ne hokotíhiko Jesus íhae
Nazâre. [10] Énomone indúko ya Njeruzálem. Namungóne koyuhópeti, yútoe tutíhiko

sasedóti inuxínoti jûdeu hó'eke, koyúhoti indúkeovo páhoe, êno kasása'iupo Jesus ingá'ae.
Enepo koyuhókono kixókonokumo, ámbemaka xapákuke neko xâne koyuhoâti kónokea
koépekeokonohiko. [11] Enómaka váhere índukeinoa ya uhá koeti íhikaxovoku hó'e jûdeu.
Muhíkova mbahúkoa váherexinoa yûho ne Kristu. Koane vo'oku yupíheovo mbúveahiko,
ako malíka yónongu ya pitivókohiko ya po'i poké'e nzopenókexoati.

[12] —Énomonemaka ngahá'a indúkea yanekôyo, mbihínoke ya Ndamásku omondi
koyuhópeti ítukeinonu tutíhiko sasedóti inuxínoviti hó'eke ûti, uti jûdeu. Enepone
koyuhópeti, koati koyúhoti indúkeovo páhoehiko indúkea ne itukéti. [13] Koeku véngea
neko xêne, yoko itumúkotine káxe yanekôyo, apé koéne noínjone, êno xúnati uhapú'iti
ukeâti vanúkeke anu'úkoti uhápu'ine káxe. Úhapu'i koéne njêrerekuke koane xêrerekuke
njánena. [14] Heú koe ûti víkorohikeovo poké'eke. Ina ngámo emo'úti kixónuti ya yuhóke
ûti, uti jûdeu: "Saulú, imáko ké'iyivoku. Na koeti váherexino ítikeinonu? Koati itíne
okó'okopovo kuteâti kixópovoku vûi óko'okopeovo enepo ixômo akasûrako heú'iti kiri
havâva veínokonoke hokúxeokono" kixónune. [15] Ina ngixôa: "Kuti îti Unaém?" Ina
yumopónu Vúnae: "Undi Jesus, enepone váherexinoke ítike. [16] Yexépukapa, xe'ó yákoepo!
Ngoútata'ixinovopine kó'oyene vo'oku indukópitinemo ovónje. Keyuhó'inonoatimo xâne
ne neíxone njokóyoke kó'oyene, koáne ne íngomumuxeopikeikomo. [17] Ngoitóvopitimo
ya âha kíxeopi ne jûdeuhiko, koánemaka yane âha kíxeopi ne xanéhiko ákoti itukapu
jûdeu ya xoko mbahúkopikumo keyúhoyi emó'um. [18] Yanê'e, imihé'okotimo isóneuhiko
koane ipuhíkopeatihikomo hahákutike yonópoti uhapú'itike. Iteôvatimo ne xunako
Satánae hokópotimo Itukó'oviti. Ituyôpotinemo pahúnevo, koane itukópovotimo xanena
Itukó'oviti, xaneâtimaka ne po'ínuhiko xâne sasa'ípotine vo'oku kutípeonuhiko" kixó-
nune Jesus.

[19] —Yoko enepone páhoenonu Jesus indúkea yaneko koútata'ixinovonuku xenékuke,
énomone indúko, iti nâti Agirípa. [20] Inúxotike, ngoyúhoinoa ne íhae Ndamásku, koáne-
maka ne íhae Njeruzálem, yóko'omaka ne íhae uhá koeti poké'exa Njúdeya. Yane
ngoyúhoinoamaka ne po'ínuhiko xâne ákoti itukapu jûdeu, enjókoatihiko kónokea ikó-
tivexea isóneuke ne pahúnevo yoko kuríkopea, koane hokópea Itukó'oviti, yoko itúkea
únatinoe koekúti kuteâti motókeyea itúkea ne xâne inámapoti kixoku itúkeovo ikéneke
Itukó'oviti. [21] Vo'oku kó'iyeaneye ne yûnzo xapákuke xâne, énomone namúkinonu ne
jûdeuhiko koeku óveam ya hána'iti imokóvokuti ina kaha'áhiko koépekeonu. [22] Itea vo'oku
huvó'oxeonu Itukó'oviti, anéyeingo tukú koeti kó'oyene, ngoyuhó'iyeati emó'u xapa
uhá koeti xâne, kúteanemaka xapákuke ne ákoti apayáso koánemaka xapa payásotihiko.
Ako po'i yûnzo ákoti itukápa neko koyúhone porófetahiko koánemaka Muîse ápeyeamo.
[23] Énomone ne kónokea koítoponeovo kotíveti ne Kristu, koane itúkeovo énomone inuxô
exépukopo ukópea xapa ivokóvoti, motovâti koúhapu'ikea viyénoxapa jûdeu, koánemaka
po'ínuhiko xâne ákoti itukapu jûdeu.

Tetú kixôa Féstu koyúhoyea ne Poûlu

[24] Koêkuiko koyúhoyea ne Poûlu ixómoti sa'ikóva ne yuho puvâti, kóhonokone emó'u
ne Féstu tetú kixeâti yûho. Hara kíxoa:

—Pipókexovone vo'oku enó'iyea íhikexivo Poulú.

[25] Ina yumopâ Poûlu:

—Iti koati hána'iti teyonéti Festú, itea ako ángoeneye kuteâti iséneunonu. Haina undi
pepokéxovoti. Ako kalíhuina! Itea enepora yûnzo, aínovo koati kaná'uti emo'úti. Haina
yuho xâne pepokéxovoti ra yûnzo. [26] Éxoapepo nâti Agirípa uhá koêti ra koekúti. Ako
ongónokoa ámbiku'ixea ongóvo yúnzo'ixea, enjoâti ákoyea ápahuina koekúti yara yûnzo
ákoti exâ. Vo'oku ako he'onó ákoe itúkeokono ra koekúti. [27] Iti nâti Agirípa, ako ongónokoa
émbemeopi kitípi itúkeovo kaná'uti ne yuho porófetahiko koyúhoti emo'u Itukó'oviti
mekúke. Énjoa kitípi —kíxoane Poûlu.

[28] Ina kixôa Agirípa:

—Ikítixati iténutimo nzokópea Kristu yara kalihú koeti emo'úti kuteâti yemó'uinonu?

[29] Ina yumopâ Poûlu:

—Yusíkoti itúkeovo yara kalihú koeti ngoyúhoyea, áko'o ya umó'iyea, itea ehá'ani kutipasí ké'iyinu ya uhá koeti koekúti, ákoti itukápu ya ingá'akeovo. Haina póhutine îti, itea ehá'animaka kó'iyeaneye ra uhá koeti po'ínuhiko kamokénonuti kó'oyene —kíxoane Poûlu.

Mani kurikópovotine ne Poûlu

30 Yane exépukone nâti, koánemaka ne Fêli, enepone ngovenâdo, yoko Mbereníse, koánemaka uhá koeti neko ha'íne ivatáhikotiya. 31 Ahikúxopeovonehiko Poûlu, ina exókoko isóneu. Hara koéhiko:

—Ako ítuke ra hóyeno mani koépekinokonoke. Muhíkova iká'akeokono, ákomaka évotikinokonoke —koénehiko.

32 Ina kixôa Agirípa ne Féstu:

—Mani kurikópovotine ne hóyeno eneponi hákoti epemóvo yúhoikeokono xoko Sêza —kíxoane.

27

Pahukókono ne Poûlu ya Róma

1 Usoné'e visóneunokono vóneamo Ítalea ya hána'iti vatéke, kuríkokonone ne Poûlu koánemaka ne po'ínuhiko iká'aeti xoko hóyeno koéhati Njúliu, kali payásoti húndaru pahúkoti póhuti séndu húndaru. Enepone hóyeno, hane úkea xoko iháxakoku teyonéti húndaru iháxoneti "Húndaruna Sêza". 2 Yane namúkone uti hána'iti vatéke íhae pitivóko koéhati Andaramítiu. Yoko koati usó koyêtine yónea ne ivú'eti íyeuke pitivókohiko ya poké'exa Âzea ya xe'o mar. Yane pihóne ûti. Hane xáne ûti Aristáku, íhae Tesálonika, pitivóko ya Masêdonea. 3 Po'ípone káxe, simóne ûti ya pitivóko koéhati Sîdom. Kóseana Poûlu ne Njúliu. Síkoa noíxoponea ínikonehiko motovâti koúsokinohiko Poûlu nókone. 4 Vukeáne Sîdom, hane véko ûti íyeu norte ya kali poké'e iháxoneti Xípere kukúkeke úne. Akó'oti sikâ ihunóvoti vékea vivú'e xoko mani vékoku ûti. 5 Hunoneâne ûti ne Silísea yoko Páfilea, ina símo ûti ya Mîra, pitivóko ya Lísea. 6 Yaneko pitivóko, ínixopono po'i vivú'e ne pahukoâti ne húndaruhiko omo'óviti. Enepone vivú'epo, hane úkea Alíxandiriya. Kene Ítalea yóno. Yane pahúkovine ne pahúkoti húndaruhiko vivú'ixea.

7 Kali êno káxe he'oo kóyeyea vivú'e koane tiú'iti píhea tumúne, ina hunonêo uti pitivóko koéhati Kinídu. Koati okotumoné kixoti uti ihunóvoti ákoinoke omótova ponó kó'iyea ûti xoko mani vékoku ûti. Yanê'e vayákukoponovo poixô'oke kali poké'e koéhati Keréta xoko ákoyeaku áxuna ihunóvoti. Hane véko ûti hunókokuke émeuxa Keréta, enepone iháxoneti Sáumona. 8 He'oo kóye húse'okea uti Keréta tukú koeti pitivóko koéhati Únati Ókokuhiko Ivú'eti. Yoko ako ahika po'i pitivóko koéhati Láseya nê'e.

Koímaiti koane tiú'iti yoneáti

9 Vo'oku ko'ókoriyea ne vónea koane enó'iyeane káxe vévoe, simóvone kaxena tiú'ipe yoneáti ya hána'iti vatéke. Koáhati pihotíne ne áyui jûdeuhiko hó'eke, enepone irikóvoti xapa kásati. Yane enékoa Poûlu ne po'ínuhiko ûti. 10 Hara kíxovokoxoa:

—Itínoe hóyeno, íninjoa tiú'iyeamo vónea koane koímaitimo. Enómakamo evónevoti, haina póhutine ya xoko vivú'e koane ínone, itea enómo koeku ûti, póhutihiko ûti —kíxovokoxoane.

11 Itea enepone pahúkoti húndaruhiko, hane kuvóvoxo isóneunoa únae ivú'eti, koánemaka ne iyonoâti ne hána'iti vatéke. Ako koati itúkoke yuho Poûlu. 12 Yoko enepone ókoku vivú'e, haina koati únati okokúti ya xapa kaxena kásati yoko ihunóvoti. Énomone xu'ínaino ha'ine ûti inixoâti kónokea vukóponea, kahá'atihiko itóponea pitivóko koéhati Feníse motovâti vókeaya xapa kásati. Enepone Feníse, po'i ókoku ivú'eti yane kali poké'e koéhati Keréta. Yoko pi'á kôe ínonexinovoku úkeaku ihâroti. Ápe xoko úkeaku kótuti koánemaka xoko úkeaku kásati.

13 Yane turíxovone ápeyea ihunóvoti he'oo koyêti ihúneovo íhae úkeaku kásati. Yoko ikutíxatihiko itopónoatimo neko âha yónea, énomone veyópoinoahiko neko ínati havâva ixikoâti ne vivú'e. Úkeane pího ûti. Huse'oo kíxoa vivú'e ne poké'exa Keréta ákoti koati

ahíkea. [14] Avo áxu'ikene vónea, kenó'okone êno xúnati ihunóvoti iháxoneti “Nordeste”
ukeâti íyeu Keréta. [15] Yane koati xúnati amátitikea vivú'e. Ákone víta vévekea xoko mani
vâha vékea ûti vo'oku xunáko ne ihunóvoti. Énomone sikó kixínoa ûti ya koêkuti iyónoaku
ihunóvoti. [16] Yane hane véko ûti xoko ákoyeaku áxuna ihunóvoti poixô'oke ya kali poké'e
koéhati Kalaûda kukúke úne. Énomone veyópea ûti ne kali vatéke hîre ne vivú'e. Êno
vikó'okorixea ina vitopâ vûrukea vivú'eke. [17] Vurúkoane, ina ika'ákexoa ahinoêtihiko
ya mâreso kotiú'ikoati, puvâti itóhineyea. Vo'oku píkeahikomaka ómeovimo ihunóvoti
ya koéhati Siríte, óvoku êno harîri, ene poké'exinoanehiko ne kayápaehiko ihunóvoti
iyonoâti ne vivú'e. Yane sikó kíxoanehiko ne vivú'e ya koêkuti iyónoaku ihunóvoti.
[18] Yupíhovo kixó'oviku ne êno xúnati ihunóvoti. Yaneko po'ípone káxe, kûrihikoanehiko
ínone ne vivú'e oévoke úne motovâti yapáhiyea. [19] Yane mopó'apeke káxe, vánahixovane
ne ahinoêtihiko huvo'óxoati ûti kûrihikea oévoke úne ne po'inu ípovo vivú'e.

[20] Kali ápe káxe ákoyeane naixa uti káxe koane hékerehiko. Ina apémaka neko êno xúnati
ihunóvoti xánena úko ito'óviti. Yane ákone kúxa ûti víteovomo.

[21] Yoko enotíne káxe ákoyeane nîka ne uhá koeti ivu'íxoati ne ivú'eti. Yane exépukone
Poûlu xapákuke uhá koêti, ina kixovókoxoa:

—Itínoe hóyeno, mani konokoâti kitípinunoe yaneko ngoyuhó'inopinoe ákoyea yusíka
vipúhikea Keréta. Yane áko'oni ra koímaiti koeku ûti kó'oyene koáne ra êno vévonevo.
[22] Itea kó'oyene injíko'okopinoe ákoyeanoe pîke, vo'oku ákomo ápahuina ivokóvoti
xapákuke ûti. Poéhanemo ra vivú'e evókovo. [23] Kó'inokeneye ra yunzó'inopinoe, vo'oku
yara yóti simónu ánju, ovoxe Itukó'oviti ukeâti vanúke. Yoko énomone nzóko ne
Itukó'oviti. Koati undi ovóxe. [24] Hara kixónu ánju páhoenonu: “Poulú, hako píke.
Koati konokoâti símí xoko Sêza, enepone koati payásoti nâti. Epó'oxo ya hána'iti
seánakopi Itukó'oviti, ákomo ápahuina ivokóvoti xapákuke ne xénena yara iví'e” kixó-
nune. [25] Hákonoekopo píke itínoe hóyeno, vo'oku koati ngutípoti Itukó'oviti koúsokeamo
kuteâti ne yuhó'inonu. [26] Itea vamatítikokonotikomo xoko kali poké'e kukúke úne —
kíxovokoxoane Poûlu.

[27] Itopónone pi'âti kúveu lûmingu ákoyea íyuhixavi ne xúnati ihunóvoti koane ákoyea
tôpi iyónoviku yane mar koéhati Andiriyátiku, pó'okoa ahinoêtihiko yane vivú'e ákoyeane
vahika poké'e. Yoko kukúnemea yóti yanekôyo. [28] Ina kurinó'ekohiko mâreso apêti
ko'inákoati kirípuhike, ihíxoati upénoko neko úne. Yane éxoanehiko itúkeovo tirintai
sei koeti méturu upénoko. Ya kali tumûneke, íhixopahikomaka. Yane itóponoiko vinti
seti koeti méturu. [29] Vo'oku píkeahiko ínumeamo mopôi ne vivú'e, kuríno'ekinohiko
koaturu koeti ínati havâva ya terékuke ne vivú'e motovâti ókea koáne ákoyeane pîha
tumúne. Yane épemone hó'e póhutihiko neko xâne ákoyeanemo iká'akarixapu yúponiyea.
[30] Enepohikone ahinoêtihiko yane vivú'e, kahá'ane ínixea oxéne kohó'iyea. Hukinóvoti
koévesekeahiko úneke ne kali vatéke, enepone ípihone kúveuke vivú'e yanekôyo. Koati
itûkovotihiko kahá'ati itúkinoa po'ínuhiko havâva ixikoâtimaka ne vivú'e ya nonekútike.
[31] Yane hara kíxovokoxoa Poûlu ne pahúkoti húndaruhiko koáne ne húndaruhiko páhoe:

—Enepomo hákoti óvo kúveuke vivú'e ne ahinoêtihiko, ákomo itépunoe —
kíxovokoxoane.

[32] Yane tetúkoane húndaruhiko ne mâreso itopâti neko kali vatéke. Sikó kíxoane iríkeovo
úneke.

[33] Kaha'áne yúponiyea, pahúkoa Poûlu uhá koêti neko xâne níkea. Hara kíxovokoxoa:

—Katoze koene káxe ixómoyea kíxoixinoe ákoti nikenôe tukú koeti kó'oyene. [34] Koati
mbahukópiti níki vo'oku koxunákopitinoemo. Yoko péhutinoe, muhíkova póhuti kali
híyeu tiûti ákomo évakapu —kíxovokoxoane Poûlu.

[35] Uke'éxoa Poûlu koyúhoyea nê'e, veyone pâum, ina ikoró'ixinovo Itukó'oviti nonékuke
uhá koêti, ina hono'ékexoa koane níkea. [36] Yane úhepepone isóneu uhá koêti neko
xâne, ínamaka nikohíko. [37] Yoko duzentu setentai sei koe ûti kúveuke neko hána'iti
vatéke. [38] Uke'éxonehiko níkea, kûrihikoane úneke ne tirîku, ínone vivú'e motovâtimaka
yapáhiyea ne hána'iti vatéke.

[39] Yuponíne, ako éxapana poké'e símoku ûti neko ahinoêtihiko. Itea noixoânehiko
ápeyea tâki neko úne koane enó'iyea harîri xe'ókuke, ina yuhó'ixokoko oposíkoti kíxoaku

iyónea vivú'eya. 40 Ina tetukoâhiko ne mâresona ínati havâva ixikoâti ne vivú'e. Yane
kurîkoane oévoke úne. Kúxeopamaka ne avekópeti, enepone iyonoâti ne vivú'e koêkuti
âha iyónea. Ínamaka koexépukopa ne kayápaeti oveâti nonékuke ne vivú'e motovâti
iyóneovi ihunóvoti íyeuke xê'o ne úne. 41 Itea vitopónoane ne ho'úxopovoku ênо harîri
oévoke úne, yúhurukovone none vivú'e xapa harîri, itópokonone. Yoko turíxovone
itátakexea ne ivú'eti terékuke vo'oku yupíheovo xunáko ovóxokeovo ne úne.
42 Yane ínixoa húndaruhiko kónokea koépekexea ne iká'aeti, puvâtihiko âraukea koane
kohó'iyea. 43 Itea vo'oku kahá'ayea koíteovo Poûlu ne koati payásoti húndaru, ako
síka koépekeokonohiko. Yane pahúkoa ne xanéhiko éxoti âraukea inuxó kó'iyeahiko
kuríno'ekovo úneke motovâti itóponea movó'iyeaku poké'e. 44 Kene ne po'ínuhiko xâne,
pahúkokono namúkea tâpoa, áko'o itátakexine vivú'e motovâti íteovohiko. Énomone
koéneye uhá kó'iyea itóponea movó'iyeaku.

28

Kali poké'e koéhati Maúta kukúke úne

1 Vitopóvane neko poké'e, ina vexôa itúkeovo Maúta koéha. 2 Koati únati kátarakeovi
ne ko'óvokutiya. Óxokuxinovi yúku vo'ókuke ne úko yoko kásati. 3 Ápemaka kali noku
xelêke, ítixone Poûlu, kûremaka yúkuke. Yane apé koene koéxoe koho'îyeati otuko yúku.
Ikokó koéne vo'ókuke Poûlu. 4 Noixoâne ko'óvokutihiko íkokeovo vo'ókuke Poûlu, hara
kixókokohiko:
—Koatímea koepékoti ra hóyeno. Íteova ne mani yúpuririkeovo, itea kó'oyene ipi-
hóponokonotine kuteâti motókeyea kíxeokono —kixókokonehiko.
5 Itea ikátatavo'uxovo ne Poûlu, kurikoâti ne koéxoe yúkuke. Yane ako yuvâti.
6 Yoko kúxoane ko'óvokutihiko momó'oxeamo ne vô'u, áko'o hú kó'iyeamo ivókeovo.
Xu'ikénene, noixoânehiko ákoyea yuvâti, ípokone isóneunoa. Yane koyuhoâtihiko
itúkeovo íhae vanúke ne Poûlu.
7 Yoko xêrerekuke neko vóvoheixoku, ápe émeuxa hóyeno koéhati Pûbiliu, enepone
pahúkoti yane kali poké'e. Poréxovi ne hóyeno vókea óvokuke kúveu mopo'âti káxe. Koati
únati kátarakeovi. 8 Yoko ka'aríneti há'a ne Pûbiliu. Ípeke óvo, yuvâti xúnati ihoréketi
yoko ênо otuko mûyo. Ina noixóponoa Poûlu, yane itúkinoane orásaum koane ípihone
vô'u tutíkuke koitóvati. 9 Ikénepoke, heú koe símohikea ne po'i ka'aríneti yane kali poké'e
koane koíteovahiko Poûlu. 10 Koati ênoti íparaxeovike nekôyohiko. Simovóne kaxena
pihópea ûti, ípihoahiko xoko vivú'e ne uhá koeti nókone ûti koêkumo vónea.

Ukopóno ne evo Poûlu yonoti Róma

11 Ya hunókokuke ne mopo'âti kohê vókea yane kali poké'e, namúkopone uti po'i ivú'eti
íhae pitivóko koéhati Alíxandiriya. Yoko ókokunemaka yaneko poké'e xapa kaxena
kásati. "Hapáparu" íhaxeokono neko hána'iti vatéke, hokópoti iha pi'âti ipunéti, mahi
hapáparu, hókone po'íhiko xâne. 12 Simoné'e ûti pitivóko koéhati Sirákusa, mopó'a káxe
vókoaya, 13 ina vukopónomaka. Yane simóne uti pitivóko koéhati Rêxiu. Poéhapoako káxe
ikéne, turíxovone ihúneovo ihunóvoti ukeâti úkeaku kásati. Pí'a káxe vómone ina símo
ûti pitivóko koéhati Potêyoli. 14 Yane pitivóko, tokópone uti po'ínuhiko kutípoti Jesus.
Épemovihiko vókea xokóyoke kúveu póhuti sêmana. Koáne, vókoaneya. Koatine kóye
imókone vitopóno pítivokona Róma. 15 Yoko eyékoxoane po'ínuhiko ûti kutípoti Jesus ya
Róma kenó'okeamo ûti. Énomone pihíno okótumonexeovi ya ipuxóvokutihiko koéhati
Parásana Âpiu yoko Mopo'âti Kavanékuti. Noixoânehiko Poûlu, íkoro'ixinovo Itukó'oviti
koane úhepeponeoxo isóneu vo'ókukehiko.

Poûlu ya Róma

16 Simoné'e ûti ya Róma, poréxokono ne Poûlu ápeyea koati óvoku koane éxopea koêku.
Itea kóyeane ápeyeamaka húndaruya koyonoâti.
17 Mopó'a káxe ike símine ûti, ítaikoa Poûlu ne payásoti jûdeu íhae Róma simínoa. Hara
kíxovokoxoa simonéhikoya:

—Itínoe iyénonjapa jûdeu, ako váhere índukeinoa ne viyénoxapa jûdeu. Ákomaka angápa ne kixoku itúkeovo ne voxúnoekene kûreinovike. Itea kóyeane ingá'akeokono ya Njeruzálem, koane ngurí'okeokono íhae Róma. [18] Uke'éxone épemo'ikeonuhiko íhae Róma koêku ra índuke, kahá'ahiko kuríkopeonu, inixoâtihiko ákoyea váhere índuke mani ngoépekinokonoke. [19] Itea ako kaha'á íxa viyéno jûdeuhiko nguríkopeokono. Énomone kutí'ino ngonokoâti émbemeovo yúnzoikeovo xoko koati payásoti natina ûti, enepone Sêza. Kene haina nzimínoti yâye vo'oku ápeyea váhere ítukehiko ne iyénonjapa jûdeu ânja ngoyúhoyea nonékuke nâti. [20] Inzáxikinopikenoe yâye, ngaha'âti noínjeopi yoko yúnzo'ixeopinoe. Koati vo'ókuke ne kúxoixone ûti, uti íhae Izarâe, véxone koúsokeovomo, ingá'akinovo yara korénde —kíxovokoxoane.

[21] Ina kixoáhiko jûdeu iháxiu:

—Ako ápahuina koyuhópeti simo'óviti ukeâti Njúdeya koyuhó'inoviti kêku. Ákomaka viyéno simo'óviti koyuhópoinoviti ápeyea váhere ítike. [22] Itea kóyeane kahá'ayea kámokenoyea uti iséneu, vo'oku véxoane itúkeovo koati puvonéti ya uhá koeti poké'e ra ho'éti hékone —kíxoanehiko.

Koyûho emo'u Itukó'oviti ne Poûlu ya Róma

[23] Yoko hoénaxohiko káxe ho'úxovopemo. Simovóne neko káxe, êno simôti xoko Poûlu óvokuke. Ukeâti yuponí koêti, tukú kíxoa yóti koyúhoinoahiko Poûlu koeku natíxea Itukó'oviti xapa xâne, kaha'aînoati kutípea Jesus. Hane veínoa ne Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muîse, koánemaka ne yútoe porófetahiko koyúhoti emo'u Itukó'oviti mekúke. [24] Ápe ítonehiko Poûlu kutípea vo'oku yuhó'inoa. Kene po'ínuhiko, ako akútipoa.

[25] Koeku yumópeokoko ne jûdeuhiko yaneko pihópeaku, hara kíxovokoxoa Poûlu tumúneke pihópeahiko:

—Koati tokopóvoti yûho ne Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti mekúke vo'oku yoxúnoekene. Énomone ne yûho xoko porofeta Izâiya, [26] enepone koêti:

"Yokóyuhopoinoa ra xanéhiko. Hara íxeahiko: 'Kemoâtinoemo, itea ákomo kalíhuina yéxinoa iséneu ne kémone. Neixoâtimo, itea ákomo kalíhuina iyúseinopi koêku ne neíxone.' [27] Vo'oku títiu kóyeyea omíxone ra xanéhiko, exexó kixóhiko kêno koane ûke. Yane ako ínixone koane kámone. Ákomaka éxina isóneu koêku. Yane ákomaka aúkapapu njokóyoke, koane ákomaka ngaítapahiko" kôe. *Izâiya 6.9-10*

[28] Ina kixovókoxopamaka Poûlu:

—Ivévaka itúkeovo xapa xâne ákoti itukapu jûdeu omókonomo ra ihíkauvoti koyúhoti kixoku koíteovovi Itukó'oviti ya pahúnevo ûti, uti xâne. Yoko ivavákoatihikomo nê'e —kíxovokoxoane.

([29] Uke'éxone koyúhoyea ne Poûlu, pihóponehiko ne jûdeu. Yoko kali xúnati yumópeokokohiko koeku pihópea vo'oku kámone.)

Pí'a xoénae iká'akovo ne Poûlu

[30] Pí'a xoénae óva Poûlu neko ovokúti alúkaxone, koane ú'uso kóye ivávakea uhá koeti xâne noixóponoati. [31] Ako píkone ne Poûlu, koane ákomaka itopâti koyúhoyea koêku ne natíxea Itukó'oviti xapa xâne. Ákomaka itopâti íhikaxea ne ihíkauvoti koyúhoti koeku Vúnae Jesus Kristu.

Hunókokune.

RÓMANU
Yútoe Poûlu páhoe xapa kutípoti Jesus íhae Róma

Yaneko yutoxôa Poûlu ra koyuhópeti, pítivokona Koríntu óvo. Ápe isóneu noíxoponea ne hokotíhiko Jesus ya pítivokona Róma, maka káxunakanehiko ikéneke Itukó'oviti. Itea tumúneke píheaya, kuríkoponoiko tiûketi ya Njeruzálem, huvó'oxeokonoke ne kutípotihiko Jesus yane pitivóko, páhoenoa íhae Masêdonea. Yutóxinoake Poûlu ra koyuhópeti, kouhápu'ikinoati ne hána'iti isóneunovi Itukó'oviti, uti xâne yara poké'e, yaneko pahukínovi Xe'éxa ivókinovovi. Éxokoamaka Poûlu ne íhae Róma ápeyea isóneu xo'ópeinoahiko.

Xapákuke ne jûdeu hokoti Jesus nóvo, ápe koyúhoti kónokea sirkunsidá kó'iyea ne xâne inúxotike, ina yusîka hokópea Jesus. Éxokoa Poûlu ya yútoeke ákoyea ákoeneye. Éxokoamaka itúkeovo vo'oku kúveovo uti Kristu ponópinovoke ûti nonékuke Itukó'oviti, kutí'inokemakamo vonopâti natíxokuke vanúkeke, kene haina vo'oku vitúkea páhoenovi yútoe Muîse. Yokómomapihi ne yutoéti inuxínoati ne Ngâlata, yútoemaka Poûlu, vo'oku koúhapu'ikinovimaka koêku ne sirkunsidá koêti.

Anéye iháxakexoku kápituluhiko ya koyúhope Rómanu:

1.1 yonoti 1.15: turi yútoe Poûlu yuhoíkoti íhae Róma
1.16 yonoti 3.20: pahukóvoti nonékuke Itukó'oviti ne uhá koeti xâne, jûdeu koánemaka ákoti itukápa
3.21 yonoti 4.25: koítovovi Itukó'oviti yane pahúnevo ûti vo'oku kúveovo uti Kristu yoko ítukeinovi ya kuruhúke, kene haîna vo'oku sirkunsidá kó'iyea ûti, itukovo vo'oku hókea uti yútoe Muîse.
5.1 yonoti 8.39: vinamápone xoko Kristu
9.1 yonoti 11.36: kotíxoponoa Poûlu ákoyea axú'ina hokoti Kristu xapákuke jûdeu, itea éxoa símeovoikomo káxe hokópeahikomo.
12.1 yonoti 15.13: ahá'inoa Itukó'oviti itúkea ne hokoti Jesus
15.14 yonoti 16.27: íkopovope Poûlu

Turi yútoe

1 Yundóxinopinoe, undi Poûlu, undi ovoxe Jesus Kristu. Koati undi iháxiu Itukó'oviti
koyúhoyea emó'u xapa xâne. Haxákonumaka Itukó'oviti indúkeovo koyuhoâti ra iná-
mati ihíkauvoti ítuke. 2 Yoko enepora inámati ihíkauvoti ukeâti xokóyoke, koyúhoane
Itukó'oviti mekúke ápeyeamo. Anêko sasá'itike emó'u xoko yútoe porófeta, enepohikone
koyúhoti emo'u Itukó'oviti mekúke 3 koyuhoâti koêku ne Xe'exa Itukó'oviti. Yoko
enepo ikútipasikoponovovi ne Xe'exa Itukó'oviti yaneko símeaku yara kúveu mêum,
xapa ámoripono Ndávi, teyonéti nâti mekúke, úkea. 4 Koati hána'iti koúhapu'ikeokono
itúkeovoxo Xe'exa Itukó'oviti ne Vúnae Jesus Kristu, yaneko exépukopeaku ukópea
xapa ivokóvoti ya xunákoke Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti. 5 Koati vo'oku ítuke Jesus
kóseanayeonu Itukó'oviti, porexónuti indúkeovo ápostulu ya iháke. Koane poréxon-
umaka ngoyúhoyea emó'u xapa xâne, enepone uhá koeti ákoti itukapu jûdeu, mo-
tovâti kúveovo Xe'exa Itukó'oviti koane hokópeamaka. 6 Yoko yanêkomaka xapákuke
neko po'ínuhiko kuvovâti, itínoe iháxiupo Itukó'oviti hokópea Jesus Kristu. 7 Enepora
koyuhópeti, mbahúkinoane ne uhá koeti xâne ya pítivokona Róma ákoti omotóva okóvo
Itukó'oviti, itínoe iháxiupomaka Itukó'oviti itúkeovo kasása'iupo. Itúkapu hána'itike
seánakopi Itukó'oviti, Ha'a ûti, yoko Vúnae Jesus Kristu yóvoheixonoe, koánemaka
úhepetike isoneûti ukeâti xokóyoke.

Íkoro'ixovo xoko Vúnae ne Poûlu vo'ókuke ne kutípoti Jesus ya Róma

8 Inúxotike, ya iháke Jesus Kristu, íngoro'ixovo xoko Itukó'oviti, nguvóvone, ve'ókuke,
uhá ketínoe. Vo'oku ya uhá koeti kúveu mêum, anêko koyuhoâti kixeku kitípine-
noe Kristu. 9 Yoko Itukó'oviti, enepone ngurí'okovoke, enepone heru'ó ngíxonemaka

omínjone indúkea ítukexeonuke, ngoyuhoâti ra inámati ihíkauvoti omínovike Xe'éxa,
éxoa itúkeovo koati kaná'uti ákoyea ânga indúkinopinoe orásaum. [10] Kóyekune émbe-
mea Itukó'oviti míhe'okinonumo onjéne noínjoponeopi yara koeku kó'oyene, itukapu
ahá'inonu. [11] Koati yupihóvotine ngahá'ayea noínjoponeopinoe, motovâti omínombi
unako kêku ikéneke Itukó'oviti, kutí'inokemo kexunákovoti ikéneke Vúnae koeku nzímea
xepákuke. [12] Hara ngíxo, mani ngahá'ayea kutikokó kó'iyea kóxunakeovo ûti ikéneke,
koeku ámbeyea xepákukenoe, ngoxunákovoti ikéneke Kristu vo'oku kixeku kívivo Vúnae,
koêkumaka kéxunakivo vo'oku ngixoku ngúveova. [13] Ngahá'amaka yéxi, itínoe mbo'ínu
xoko Vúnae, enó'iyea ngahá'ayea mbíhea xepákuke, itea tukú koeti kó'oyene, ako tôpi
itopónuti. Mani ngaha'âti ápeyeamaka eho ngo'ítukeino Vúnae xepákukenoe, kuteâti
koeku ápeyea xapákuke po'ínuhiko xâne ákoti itukapu jûdeu po'íke ongóponoku. [14] Vo'oku
koati apêti ítukexeonuke Itukó'oviti, nóngone indúkea. Énomone ne ngoyúhoyea emó'u
xapákuke uhá koeti xâne. Haina pohúneti xapa xâne hána'iti ihíkaxovoti kuteâti
ne ngerêkuhiko, itea koánemaka xapa xâne ákoti akutêa. Hainámaka pohúneti xapa
xâne ko'éxoneti, itea koánemaka xapa xâne ákoti éxone. [15] Énomone ú'uso ngóyeino
ngoyúhoyeamaka ne inámati ihíkauvoti ukeâti xoko Itukó'oviti xepákuke, itínoe íhae
Róma. [16] Ako ndeína ngoyúhoyea ra inámati ihíkauvoti omínovike Jesus, vo'oku koati
xunako Itukó'oviti nê'e koíteovo xâne ya pahúnevo, koêkuti kutipoâti. Énomone koéneye
xapákuke jûdeu inúxotike, koánemaka xapákuke po'ínuhiko xâne ákoti itukápa. [17] Vo'oku
yane inámati ihíkauvoti íhae xoko Itukó'oviti, koúhapu'ikovo ponópeovi Itukó'oviti
nonékuke koeku kúveova ûti. Yoko ukeâti tûri tukú koeti hunókokuke, konókoti kúveova
ûti, kuteâtimaka koeku yutóxeovo emó'uke Itukó'oviti, enepone koêti:

"Enepone xâne ponóvoti nonékuke Itukó'oviti, enepone kuvovâti, itopónoatimo ne
inámati apéyeati ákoti hunókoku xoko Itukó'oviti" kôe.

Koati váhere kixoku itúkeovo ne uhá koeti xâne

[18] Itea xoko Itukó'oviti vanúkeke úkea ipíhoponeokonokemo ne uhá koeti xâne yara
kúveu mêum ákoti teyâ ne kaná'uti kixovókuti íhae xoko Itukó'oviti, koánehikomaka ne
xâne vaheréxoti kixoku itúkeovo, enepohikone itopâtimaka ne po'ínuhiko xâne éxea ne
kaná'uti kixovókuti íhae xoko Itukó'oviti vo'oku váhere kixoku itúkeovo. [19] Kó'inokeneye,
vo'oku enepone kixóvoku Itukó'oviti motovâti éxeokono xapa xâne, ú'uhapu'i kóye
vo'oku koúhapu'ikinoanehiko Itukó'oviti ne xanéhiko yara kúveu mêum. [20] Enepone
kixóvoku Itukó'oviti ákoti inixoâti, kuteâti ákoyea uké'eyeaku xunáko, koane itúkeova ne
hána'iti teyonéti Itukó'oviti, koati iyúseoti ukeátine inâ apê ra mêum, vo'ókuke ne uhá
koeti koekúti ítuke vo'u Itukó'oviti. Énomone ákoino pó'onexeovoke xanéhiko nonékuke
Itukó'oviti. [21] Éxoahiko ápeyea Itukó'oviti, itea ako téyahiko, kuteâti mani nókone
kíxeokono koeku itúkeova ne koati kaná'uti Itukó'oviti. Ákomaka íkara'ixinapahiko,
itea hahakú koénehiko isóneu vo'oku aínovo koekúti ákoti itóponone ovêa isóneuke.
[22] Vo'oku íkutixapeovohiko ko'éxoneti, énomone itúkinovo xâne ákoti isóneu. [23] Ya
koêkuni kahána'ikea ne êno hána'iti ihayú'iuti Itukó'oviti ákoti hunókoku, ainovó koene
ipunéti, okovo xâne vekotimo pevótike iháyu'iko, yoko ipunéti okovo hó'openo ôti,
koane okovo po'ínuhiko hó'openo koaturu koeti hêve, yoko hó'openo há koêti poké'eke
yoneâti hûra. [24] Vo'oku kixóvokuhiko, síkoane Itukó'oviti koésayu'ixopeovohiko yane
itúkea váhere âha itúkea, koane ikópiti'ikopeokoko, koane kóteyokeokoko mûyo yane
váhere kixókokokuhiko. [25] Koati kurikoâtihiko hókea ne kaná'uti kixovókuti íhae xoko
Itukó'oviti, hokópoti kixovókuti ákoti akaná'u. Ainovó koe koéxokeu Itukó'oviti hokópo-
hiko, koane énomone iháyu'iko ya koêkuni itúkeovo Itukó'oviti iháyu'iko, poéhane
itukóvo pahúkoti apé kó'iyea uhá koeti koekúti, poéhanemaka motokêa iháyu'ikeokono
ákotinemo hunókoku. Énomoneoxo ákoyeneye.

[26] Vo'oku kó'iyeaneye kixoku itúkeovo ne xanéhiko yara kúveu mêum, sikó kíxoane
Itukó'oviti itúkea váhere úhepune mûyo, koeku koésayu'ixeahiko kixoku itúkeovo
ikoyénoxopovokokoti. Vo'oku muhíkinova ne senóhiko xapákuke, ya koêkuni itúkeovo
hóyeno ko'íma, kuteâti kixoku itúkeovo uhá koeti ko'ímati, kópoe'akoa ne kixoku

itúkeovohiko, iko'ímaxopovotine po'i sêno. [27] Kúteanemaka kixoku itúkeovo ne hóyenohiko. Enepone kóyenoyea sêno kuteâti kixoku itúkeovo uhá koeti koyénoti, kurí kíxoanehiko. Ainovó koéne po'i hóyeno oyókopone, koane kóyenopeokokohiko. Koati yupihóvotine ikópiti'ikopeokoko koeku ikóyenoxopeovokoko. Yoko koati motokeâti nekôyohiko namúkopea koxé'ukene ne ehopo ítuke, ésa'i ne váhere kixoku itúkeovo.

[28] Enepone xanéhiko yara kúveu mêum, vo'oku ínixea ákoyea itúkovoke ne éxea Itukó'oviti, sikó kíxoane Itukó'oviti hókea ne váhere isóneu, koane itúkea koekúti mani ákoti omotóva itúkeokono. [29] Aínovo xâne itúkotihiko uhá koeti kó'iyeovoku váhere kixovókuti, vaheréxinoatimaka ítuke ne po'ínuhiko xâne. Koatíhikomaka ipupákinoti isóneu kahá'ayea tiûketi, koane áhatimaka váherexea ítuke yoko poé'aino isóneu po'ínuhiko xâne vo'oku iyókeova ítukevo. Koatíhikomaka koépekenati, koane áhatimaka okópea po'ínuhiko xâne, koane semékekexea. Koati úhepetinoahikomaka itúkea váhere, koane itúkea xêti po'ínuhiko xâne itukóheyeati koêku, [30] koane ikópiti'ikeamaka îha. Koatíhikomaka puvoti Itukó'oviti, koane kapayásokinovokokoti. Koati ikútixapovotihikomaka únati ya po'ínuhiko xâne, koane áhati iháyu'ikopeovo. Ákomaka tôpi kixoku isóneu kahá'ayea itúkea váhere. Ákohikomaka akútipo há'a yoko êno. [31] Aínovohikomaka xâne ákoti isóneu. Ákomaka kaúsaka emó'u enepo apê yûho. Ako ápahuina xâne ítupa'ikonehiko, muhíkinova koati êno yoko há'a. Koati ákoti xâne kóseanane. [32] Upánini exo yuho Itukó'oviti motókeyea yonópea ipihóponovokutike ne xâne koetíneye ítuke, itea kóyeane váherexeahiko ítuke. Haina póhutine, itea ínixeahikomaka unáko ne po'ínuhiko xâne koetíneye kixoku itúkeovo.

2

Aínovo pahukóvoti, jûdeuhiko koánemaka ne po'ínuhiko xâne

[1] Énomone ngó'ino: Iti húketi isóneuno po'ínuhiko xâne, inixeâti ákoyea aúnati, neíxapu. Yusíkoti itíkivo ákoti apayáso, áko'o koati teyonéti, kóyeane ákoyeamo pé'onexivoke nonékuke Itukó'oviti. Vo'oku koeku kó'iyeaneye iséneuno po'ínuhiko xâne, koati kixepóvoti, koati keyuhópovotimaka ákoyea yaúnati vo'oku ápemaka ítike kuteâti ne ínixene ákoyea aúnati xoko po'ínuhiko xâne. [2] Véxoa itúkeovo koati ponóvoti ne Itukó'oviti enepomo ipihápana xâne vaheréxoti kixoku itúkeovo. [3] Koeku ínixi ákoyea aúnati ne xâne koetíneye pahúnevo, ápeikopo oxéne ítivoamo ne ipíhoponope Itukó'oviti koeku itíkimaka koekútihiko kuteâti? [4] Áko'o, kó'inokenemeaye iséneuno po'ínuhiko xâne vo'oku ákoyea itíkoake ne êno hána'iti seánakovi Itukó'oviti ákoti imaíkinapu xâne koane ákoti imáxapuvi. Ákoikopo yéxa itúkeovo koseánapiti Itukó'oviti vo'oku kahá'ainopi ikétivexi iséneuke koane kiríkopi váhere kixeku itíkivo? [5] Itea koeku itíkivo xâne koati tiú'iti omíxone koane ákoyeamaka ikétivexa iséneuke ne váhere ítike, inamá'axone kuri'úxovo ne metókeinoke ipíheponikonomo yaneko káxe simapúne ipíhoponope Itukó'oviti, enepo kauhápu'ikakanane ne koati ponóvoti kíxoaku ipíhoponea ne xâne pahukóvoti. [6] Vo'oku hane exôa kíxoakumo Itukó'oviti yuhaíkapane ne póhutihiko xâne, enepone kixoku itúkeovo yâye yara poké'e. [7] Porexoâtimo Itukó'oviti ne inámati apéyeati ákotinemo hunókoku xoko xâne ixómotihiko koxuná'ixovo itúkea únati, enepohikone kaha'âtimaka itóponea ne êno yupihóvoti unako koépokumo ya xoko Itukó'oviti yoko kahána'ikeokonomo ya xokóyoke ákotinemo uké'eyeaku. [8] Itea enepohikone xâne póhutine unako koêku yuíxovo, ákoti akutípoa ne kaná'uti kixovókuti íhae xoko Itukó'oviti, koane áhatimaka váherexea kixoku itúkeovo, kotívetimo kíxoaku Itukó'oviti ipihápananehiko. [9] Koati kotívetimo koêku epó'oxo koati hána'itimo tiveko kixókonoku ne uhá koeti xâne itúkoti váhere. Énomonemo koéneye inúxotike xapa jûdeu, koánemaka xapa uhá koeti po'i kó'iyeovoku xâne. [10] Itea enepohikone xâne itúkoti únati, yupihóvotimo unako koépoku xoko Itukó'oviti, koane kahaná'ikokonotimo ya xokóyoke, yoko hána'itimakamo úhepeko isóneu ukeâti xoko Vúnae. Koati énomonemo koéneye inúxotike xapa jûdeu, koánemaka xapa uhá koeti po'i kó'iyeovoku xâne, [11] vo'oku nonékuke Itukó'oviti kutíkokone uhá koeti xâne.

12 Yanê'e, uhá koeti xâne itúkoti váhere ákoti exâ koêku ne yutoéti yane Ponóvoti
Kixovókuti yútoe Muîse, ákomakamo veínakana neko yutoéti yúhoikopeokono, pahuká-
pakanane ipihóponovokutike. Kene uhá koeti xâne itúkoti váhere exoâti ne yutoéti
yane Ponóvoti Kixovókuti, koati énomonemo veínokono yuhaíkapakanane. 13 Vo'oku
haina xâne pohúneti kamokenó kixoâti ne yutoéti ya Ponóvoti Kixovókuti yútoe
Muîse ponopóvo nonékuke Itukó'oviti, itea koati xâne itukoâti ne ponopóvo nonékuke.
14 Enepone po'ínuhiko xâne ákoti itukapu jûdeu, ákoti exâ ne Ponóvoti Kixovókuti yútoe
Muîse, enepo eopâhiko ya xokóyoke kónokea pónea kixoku itúkeovo, kuteâtimaka koêku
ne páhoenokono xâne itúkea yane Ponóvoti Kixovókuti, yusíkoti ákoyea éxa neko yútoe
Muîse, itea kóyeane kutí kó'iyea apêti xokóyoke, vo'oku eópea ya xokóyoke kónokea
pónea kixoku itúkeovo. 15 Yane enepone isóneu ápeyea ponóvoti koekúti nókone itúkea,
kutí kó'inoa ne yutoéti yane Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muîse. Iyúseo kó'iyeaneye
vo'ókuke neko isóneu kónokea pónea kixoku itúkeovo. Epó'oxo éxoa ya xokóyokene enepo
pahukóvo koánemaka tokopóvo ítuke. 16 Yoko énomonemakamo koéneye yaneko káxe
enepo parexâne Itukó'oviti ne Kristu Jesus éxokopea yonópoku ne xanéhiko vo'oku kixoku
itúkeovohiko, koánemaka vo'oku kixoku ko'ísoneuyea ákoti po'i exoâti, kuteâtimaka
koêku yane inámati ihíkauvoti ukeâti xoko Itukó'oviti ngoyúhone xapa xâne.

Ako pó'onexeovoke ne jûdeuhiko nonékuke Itukó'oviti

17 Itínoe jûdeu, koati kixoâtinoe itúkeovo vo'oku hé'e, enepone Ponóvoti Kixovókuti
yútoe Muîse, ápeinoke sesá'iko nonékuke Itukó'oviti. Koatímaka yéyexovope ne héki
Itukó'oviti, 18 koane yéxi ahá'inopi Itukó'oviti, koánemaka ne koati únatinoe kixovókuti
íhikaxopike ne Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muîse. 19 Koatímaka inixépovoti itíkivonoe
hirikoâti ponóvotike xêne ne xâne kutí koeti komítiti, koane keuhápu'ikoti xâne ovoti
hahákutike. 20 Itínoemaka ihíkaxoati emo'u Itukó'oviti ne xâne ákoti éxoneya, koáne ne
inámatiko xâne, vo'oku ápeyea xepákuke ne Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muîse, poéheve
ne exóneti koáne ne kaná'uti kixovókuti íhae xoko Itukó'oviti. 21 Iti ihíkaxoti po'ínuhiko
xâne, mani kenokoâti íhikexopivoa inúxotike ne ihíkauvoti íhikexone. Iti ihíkaxoti
po'ínuhiko xâne ákoyea améxa, hainá'ikopomea itíkoti kuteâti nê'e? 22 Keyúhoinomaka
po'ínuhiko xâne ákoyea yusíka kapíneyea xâne ákoti itukapu koati múxone. Kene îti,
hainá'ikopomea itíkoti kuteâti nê'e? Koati ketirínateoxo ne hokonéti, ítuke vo'u xâne
ákoti itukápa ne koati kaná'uti Itukó'oviti. Itea peréxomea Itukó'oviti nékone peréxi?
áko'o kutí koe yoméxoti mani kîrepino Itukó'oviti. 23 Iti itukoâti éyexovope yéxi ne
Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muîse, hainá'ikopomea itíne kutí'inoke koyuhókonoti ákoyea
aúnati ne ítuke Itukó'oviti vo'oku ápeyea váhere ítike ákoti hakâ ne páhoenovi Ponóvoti
Kixovókuti vitúkea? 24 Énomonemaka kuteâti koêku ne yutoéti emó'uke Itukó'oviti, koêti:

"Vo'oku váhere ítikenoe, koémoke'ekono ne iha Itukó'oviti xapákuke ne po'ínuhiko
xâne ákoti itukapu jûdeu" koêti.

25 Enepone hénaxovope itíkivo xanena Itukó'oviti yane sirkunsidá ké'iyi, itínoe jûdeu,
koati apêti itópoinopike enepo itikâ ne páhoenovi Ponóvoti Kixovókuti vitúkea yane
yútoe Muîse. Itea enepo hákoti itikôa, ákone itópoinopike sirkunsidá ké'iyi, epó'oxo kutí
ketímo xâne ákoti sirkunsidá akôe, enepohikone ákoti ne hoénaxovope itúkeovo xanena
Itukó'oviti koxé'uke. 26 Kene ne xâne ákoti itukapu jûdeu, enepohikone ákoti sirkunsidá
akôe, enepo itukâ kuteâti ne yutoéti yane Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muîse, hainá'ikopo
kutipasí koâti ne xâne apêti hoénaxovope koxé'uke itúkeovo xanena Itukó'oviti, enepone
sirkunsidá koêti? Hainâra koéneye. 27 Epó'oxo enepohikone xâne ákoti itukapu jûdeu,
ákotihiko sirkunsidá akôe, itukovo énomonehiko itukôa kuteâti ne yutoéti yane Ponóvoti
Kixovókuti yútoe Muîse, yane koati kouhápu'ikotihiko itíkivo pahukóvoti, itínoe jûdeu.
Vo'oku upánini ápeyea hé'e, enepone yútoe Muîse, koane upánini itíkivo xâne sirkunsidá
koêti, itea kóyeane itíkivo pahukóvoti vo'oku ákoyea itíka neko páhoenopi itíki yútoeke
Muîse. 28 Vo'oku enepone koati kaná'uti itúkeovo jûdeu ne xâne, haîna koxé'uke óva.
Koáne ne koati kaná'uti sirkunsidá kó'iyea ne xâne, hainámaka mótokike óva. 29 Itea
enepone itúkeovo koati kaná'uti jûdeu ne xâne, hane exôa oveâti isóneuke. Kúteanemaka

koêku ne koati kaná'uti sirkunsidá kó'iyea ne xâne, koati isóneukemaka óva, koekúti itúkinoake Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti, kene haina koxé'uke óvo ne hoénaxovope itúkeovo xanena Itukó'oviti kuteâti koêku yane yútoe Muîse. Yoko enepone xâne koetíneye ne sirkunsidá kó'iyea, Itukó'oviti koyuhó'iyeamo unako koêku kene haina xoko xâne yara kúveu mêum úkea ne iháyu'ikeokono.

3

1 Koeku kó'iyeaneye, unatíneikopomea koeku jûdeu ya po'ínuhiko xâne? áko'o
ápeikopomea itópoinoake sirkunsidá kó'iyeahiko? koetímeamo isóneu po'i xâne. 2 Êm,
koati hána'iti itópoinoake, koane ákomaka tôpi koeku kó'inokeneye. Vo'oku énomone-
hiko itukóvo inúxoti íkamoake Itukó'oviti emó'u. 3 Kene ne jûdeuhiko ákoti akutípoa?
Hainámea vo'oku ákoyea akútipoahiko, ákoinoke oxéne koúsokeovo neko yuhó'inoahiko
Itukó'oviti? koetímeamo isóneunoa po'i xâne. 4 Ako kalíhuina. Yusíkoti itúkeovo
semékenovo'iti ne uhá koeti xâne, itea ako ákoeneye ne Itukó'oviti. Koati kaná'uti ne
yûho, kuteâtimaka kó'iyea emó'uke Itukó'oviti, enepone koêti:
"Maka iyúseane itíkivo koati ponóvoti ya uhá koeti yiûho, koane aûrapu'inemaka itúkeovo
koati sasá'iti ne ítike enepo áva inixoâti poé'ayea ne itíkivo" koêti. *Sâramu 51.4*
5 Itea itukovo vo'oku pahúnevo ûti inamá'axoinoke urapú'i itúkeovo koati ponóvoti
kixoku itúkeovo ne Itukó'oviti, namo koéneikopoye? Ákonimea itúkapu koati pahukóvoti
ne Itukó'oviti enepo ipihápanavi? (Yoko enepora yûnzo, koati kuteâti ko'ísoneuyea ûti,
uti xâne ákoti ponóvoku isóneu.) 6 Ako kalíhuina kó'iyeaneye. Eneponi akoéneye, ákoni
oxéne yúhoikopeovimo ne Itukó'oviti vo'oku kixoku vitúkeovo.
7 Itukovo inamá'axoti iyusêo itípanevo Itukó'oviti koane itúkeovo koati êno hána'iti
ihayú'iuti vo'oku nzemékekexea, yusíkoikopo ipíhoponeonu vo'ókuke? koetímeamo
isóneunoa po'i xâne. 8 Eneponi akoéneye, mani motovâti kó'iyea ûti: "Vitúkaikopo váhere
maka iyúseaneoxo sasá'iko ne Itukó'oviti" mani koêti ûti. Yoko koati énomone koéneye
yûho ne itukóheotihiko ngoêku, koyúhoti kó'iyeaneye ne yûnzo xapa xâne. Enepohikone
xâne koetíneye yûho, koati motokeâtimo ne kixókonoku ipihápananehiko Itukó'oviti.

Pahukóvoti ne uhá koeti xâne nonékuke Itukó'oviti

9 Ná'ikopomo kó'eye visóneunoa râ'a? Utí'ikopo unatî koêku, uti jûdeu, ya po'ínuhiko
xâne ákoti itukapu jûdeu? Ako kalíhuina, vo'oku énjokopeanenoe yara yúndoe itúkeovo
pahukóvoti ne uhá koeti xâne, jûdeuhiko koánemaka xâne ákoti itukápa, 10 kuteâtimaka
kó'iyea ne yutoéti ya emó'uke Itukó'oviti, enepone koêti:
"Ako xâne ponóvoti nonékuke Itukó'oviti. Ako ápahuina xâne koetíneye nonékuke.
11 Ákomaka xâne iyukínovati isóneu ne kaná'uti kixovókuti. Ákomaka oposíkoati
ahí'okeova ne Itukó'oviti. 12 Itávohikone uhá koêti. Uhá koénehikomaka
koésayu'ixopeovo. Ako xâne únati ítuke nonékuke Itukó'oviti. Ako ápahuina xâne
koetíneye ítuke nonékuke." *Sâramu 14.1-3*
13 "Enepone emó'u ipuhíkeati pahákukehiko, aínovo ákoti aunáti, kuteâti koeku hehé'iyea
ihópune imuyúkoti ukeâti ekóxovokuke enepo imihé'oko. Koatíhiko semékenovo'iti yoko aúpu'ikenati. Enepone yuhóhiko, kutí koe vénenuna koati ipúhokovoti
koéxoe." *Sâramu 5.9; 140.3*
14 "Koatíhikomaka íhakenati, epó'oxo aínovo koati kotíveti emo'úti koyúho." *Sâramu 10.7*
15 "Kene hêve, ú'uso kóyemaka píhea xoko motovâti óko'okea koane koépekea. 16 Koêkuti
vékoku, poéhane koésayu'ixea koeku po'ínuhiko xâne koane omínoa kotíveti
koekúti. 17 Ákohiko exa óvoheixea kásatike isoneûti. Poéhane ipúhonevo yoko
púvea po'i xâne éxo." *Izâiya 59.7-8*
18 "Ákohikomaka teya Itukó'oviti" kôe. *Sâramu 36.1*
19 Yoko uhá koêti ne yutoéti ovâti ne Ponóvoti Kixovókuti emó'uke Itukó'oviti, véxoa
itúkeovo xâne hokoâti neko yutoéti kíxo. Ákoikopo ápahuina xâne apêti pó'onexeovoke
nonékuke neko yutoéti. Aínovo koati motokeâti ipíhoponeokono. 20 Iyúseoneikopo ákoyea
ápahuina xâne ponóvoti nonékuke Itukó'oviti vo'oku ítone itúkea, koeku hókea neko

yutoéti Ponóvotike Kixovókuti emó'uke Itukó'oviti, vo'oku énomone exóko xâne itúkeovo pahukóvotihiko.

Vo'oku kúveovo uti Kristu, koítovovi Itukó'oviti yane pahúnevo ûti

21 Itea koúhapu'ikoane Itukó'oviti kíxoaku ponópea ne xanéhiko, ákoti itukapu vo'oku hókeahiko ne Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muîse. Yoko koyúhoamaka Muîse koane po'ínuhiko porófeta mekúke koêku ra koekúti ya yútoekehiko. 22 Énomone ne kíxoaku Itukó'oviti ponópea ne xâne nonékuke vo'oku kúveovohiko Jesus Kristu. Yoko énomone koéneye xoko uhá koeti koêkuti xâne kuvovâti, vo'oku ako poé'aku xâne nonékuke Itukó'oviti, kutíkokone uhá koêti. 23 Koati pahukóvoti ne uhá koeti xâne koane kónokea ne êno hána'iti ihayú'iuti itípanevo Itukó'oviti xokóyoke. 24 Itea poréxoa Itukó'oviti ponópeovo ne xâne nonékuke ya hána'iti seánakoa, ákotimaka ésa'ixoake, vo'oku kixó'oviku Kristu Jesus koíteovovi ya pahúnevo ûti. 25 Koati Kristu itukóvo noívokoe Itukó'oviti óvokeovo itína kuruhúke, koane poréxopea ésa'i itúyopea pahúnevo ûti. Yoko poéhane kutípea ûti konokóvo. Kixínoakeneye Itukó'oviti, koati kouhápu'ikoati póneovo ne kixoku itúkeovo yaneko koseána xanéhiko pahukóvoti yanekôyoke enepo akô'o ipihápana. 26 Kene kó'oyene vo'ókumaka ítukeinovi Kristu, koúhapu'ikoamaka póneovo ne kixoku itúkeovo. Énomone kutí'inoke iyúseoti itúkeovo koati ponóvoti, koane itúkeovo énomonemaka ponopâ ne xanéhiko kuvóvoti Jesus.

27 Ápeikopo oxene xâne iháyu'ikopeovo nonékuke Itukó'oviti? Ako kalíhuina. Koatímea vo'ókuke ne Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muîse kó'inokeneye? Áko'o, haîna vo'ókuke nê'e, itea koati vo'ókuke po'i Ponóvoti Kixovókuti, enepone kixó'oviku Itukó'oviti ponopó'oviti vo'oku kúveovo uti Kristu. 28 Noíxoaneikopo ûti itúkeovo vo'oku kúveovo Kristu ne xâne ponópinovo nonékuke Itukó'oviti, kene haina vo'oku itúkea páhoenoa Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muîse. 29 Enepone Itukó'oviti, poéhanemea jûdeuhiko itukoa kuvóvone? Hainá'ikopomaka kuvóvone po'ínumaka xâne ákoti itukapu jûdeu? Hainâra, koatímaka kuvóvone xanéhiko ákoti itukapu jûdeu. 30 Vo'oku ako apí'a ne Itukó'oviti. Poéhaxo, yoko énomone ponopâ ne jûdeuhiko, enepohikone sirkunsidá koêti vo'oku kúveova. Énomonemaka ponopâ ne po'ínumaka xâne ákoti itukapu jûdeu, enepohikone ákoti sirkunsidá akôe, koêkumaka itúkeovo kuvovâti. 31 Ávaina hako inixôa po'ínuhiko xâne kutí kó'iyea ákotine itúkovoke ne Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muîse, vo'oku koyúhoyea ûti kónokea itúkeovo Kristu kuvóvo ûti. Ako kalíhuina! Itea vo'oku kúveovo uti Kristu, koati énomone kutí'inoke vikaná'uxoati vitúkea páhoenovi vitúkea ne Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muîse.

4

Koati vo'oku kúveovo Itukó'oviti ponínovo ne Âbraum

1 Enepone voxú'ikene Âbraum, uti jûdeu, ná'ikopo kó'eye yuho ûti vo'oku itóponone ikéneke Itukó'oviti? 2 Eneponi itukapu vo'oku kixoku itúkeovo ponínovo ne Âbraum, mani apêti oxéne iháyu'ikopeovo, itea ako ákoeneye nonékuke Itukó'oviti. 3 Vo'oku hara kôe ya emó'uke Itukó'oviti vo'ókuke: "Koati kuvóvoti Itukó'oviti ne Âbraum ínixinoake Itukó'oviti itúkeovo ponóvoti nonékuke" kôe. 4 Enepone xâne ko'ítuketi, koati apêti námoepo. Haina ípara ne námoepo, itea koati konokoâti namúkea ne ésa'i ko'ítukeyea. 5 Kene enepone xâne ákoti oko'ítuke itea kuvóvoti Itukó'oviti, poéhane motovâ ponópea xâne pahukóvoti, énomone ínixo Itukó'oviti itúkeovo ponóvoti nonékuke vo'oku kúveova. 6 Yoko énomonemaka koéneye yuho Ndávi mekúke enepo koyuhôa itúkeovo koati únati koêku ne xâne ínixone Itukó'oviti ponópeovo nonékuke ákoti itukapu vo'oku ítone itúkea. 7 Yoko énomone ne emo'úti koêti:

"Koati únati koêku ne xâne ituyôpotine váhere ítuke, enepohikomakane sasa'ípotine pahúnevo. 8 Koati únati koêku ne xâne ínixone Itukó'oviti ákoyeane okónoko ipíhoponeokono vo'oku pahúnevo" koêti. *Sâramu 32.1-2*

9 Enepone xâne únati koeku nonékuke Itukó'oviti, kutíyaneikopo? Poéhanemea jûdeu, enepohikone sirkunsidá koêti apêti hoénaxovope koxé'uke itúkeovo xanena Itukó'oviti? áko'o, po'ímaka xâne ákoti itukapu jûdeu, ákotimaka sirkunsidá akôe. Vo'oku ínati

ngoyuhoâmeku koêku ra yutoéti emó'uke Itukó'oviti koêti: “Vo'oku kúveovo Itukó'oviti
ne Âbraum, ínixinoake Itukó'oviti itúkeovo ponóvoti nonékuke” koêti. [10] Ná'ikopo
kixóvoye ne Âbraum inixôa Itukó'oviti itúkeovo ponóvoti nonékuke? Sirkunsidá koéne
yanekôyoke? áko'o âvo. Koati énomone yaneko káxehiko avô'o ne sirkunsidá kó'iyea
xâne. Koati âvoti sirkunsidá akôe ne Âbraum yanekôyoke. [11] Enepo sirkunsidá kó'inoke ne
Âbraum ikénepoke, koati hoénaxovope itúkeovone ponóvoti nonékuke Itukó'oviti vo'oku
kúveova. Enepone kúveovo Itukó'oviti inuxô ina sirkunsidá kôe. Énomone koéneye
motovâti itúkeovo Âbraum itukóvo turi uhá koeti po'ínuhiko kuvóvoti Itukó'oviti, upánini
ákoyeahiko sirkunsidá ákoe, motovâtimaka ínixeokonohiko itúkeovo ponóvoti nonékuke
Itukó'oviti. [12] Koáne énomonemaka itukóvo úkeaku ne xâne sirkunsidá koêti. Itea enepo-
hikone sirkunsidá koêti ngíxone, haîna ne xâne pohúneti apêti koxé'uke hoénaxovope
itúkeovo xanena Itukó'oviti, itea enepone koati kaná'uti sirkunsidá koêti, énomone ne
xâne kuvóvoti Itukó'oviti kuteâti kíxoaku Âbraum kúveova yaneko avô'o sirkunsidá akôe.
Yoko koati kaná'uti itúkeovo ha'a ûti ne Âbraum koeku kúveovomaka uti Itukó'oviti.

Vo'oku kúveova Âbraum, énomone koúsokinoa Itukó'oviti yuhó'inoa

[13] Haina vo'oku hókeahiko Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muîse ne Âbraum yoko amósenopono, itúkinoa Itukó'oviti ne yûho, enepone koati yuhôti ákoti aukápapu ikéne
ko'íparayeamo uhá koeti koekúti yara kúveu mêum. Itea koati vo'oku kúveovo Itukó'oviti
koane ínixeokono ponóvoko nonékuke kó'inokeneye. [14] Enepone xâne kíxone Itukó'oviti
enepo koyuhôa ápeyeamo ípara, eneponi itukapu xâne ihuínovoti ponópeovo nonékuke
vo'oku hókea ne Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muîse, yane ákoni itúkapu vo'oku kúveovo
Itukó'oviti koúsokinokono yuhó'inoa, koane ákoni itúkapu xunako yuho Itukó'oviti
kousókinoa. Énomone neko yûho ákoti aukápapu ikéne. [15] Enepone Ponóvoti Kixovókuti
yútoe Muîse, exoko xâne pahúnevo koane koúhapu'ikinoa kónokea ipíhoponeokono
vo'ókuke. Vo'oku koeku ákoyea páhoenokono xâne itúkea kuteâti ne páhoenovi Ponóvoti
Kixovókuti yútoe Muîse, ákomaka oxéne pahúkeovo ne xâne.

[16] Énomone kónokino itúkeovo ukeâti kúveovo uti Itukó'oviti koúsokeovo xoko ûti
neko yuhó'inoa Itukó'oviti ne Âbraum mekúke, motovâti itúkeovomaka ya seánakovike
Itukó'oviti koúsokeovo, koane motovâtimaka ákoyea oxéne ákoyeamo kaúsakapu neko
yûho xapákuke uhá koeti amósenoponomo Âbraum. Haina póhutine neko amóseno-
ponomo jûdeuhiko, enepone hokoâti ne Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muîse, itea koáne-
maka neko kuvóvoti Itukó'oviti kuteâti Âbraum mekúke, vo'oku koati énomone ne ha'a
uhá koeti ûti, uti kuvóvoti Itukó'oviti. [17] Yoko énomonemaka kuteâti koêku emó'uke
Itukó'oviti vo'oku Âbraum, enepone koêti: “Mborexópitimo itíkivo úkeaku ákoti yu-
maxápu kó'iyeovoku xâne” koêti. Yoko hane koyuhó'inoa, Itukó'oviti, kuvóvone Âbraum,
enepone koexépukopoti ivokóvotihiko, enepone pahúkotimaka apé kó'iyea koekútihiko
akó'oti yanekôyo. [18] Upánini kutí koe ákoti oxéne koúsokeovo neko yuhó'inokono,
itea koâti kutipoâti Âbraum koúsokeovomo ne kúxoixone. Énomone itúkinovo úkeaku
ákoti yumaxápu kó'iyeovoku xâne ne Âbraum, kuteâti yuhó'inoa Itukó'oviti, enepone
koêti: “Énomonemo koéneye ákoyea yumáxapu ne yamósenoponomo” koêti. [19] Yoko
komomópovo ne Âbraum, noíxoane ákoyeane xunako koxé'u, koane yé'ekeane póhuti
séndu xoénaena, koane hóvenoxeane ne Sâra, enepone yêno, itea kóyeane ákoyea
kamúya'ika isóneu kúveovo Itukó'oviti. [20] “Kaná'utiperameamo?” ako ákoe isóneunoa
neko yuhó'inoa Itukó'oviti. Haina ákoti akutípoa, itea vo'oku kúveovo Itukó'oviti,
inamá'axo koxuná'ixovo ikéneke koane iháyu'ikeamaka Itukó'oviti. [21] Koati exoâti
Âbraum ápeyea xunako Itukó'oviti koúsokea neko yuhó'inoa. [22] Yoko vo'oku kúveova
Âbraum, ínixoa Itukó'oviti itúkeovo ponóvoti nonékuke. [23] Enepone “ínixoa Itukó'oviti
itúkeovo ponóvoti” koêti, haina póhutine Âbraum kíxo, [24] itea koati utímaka kíxo, uti
kuvóvoti Itukó'oviti, enepone koexépukopoti Vúnae Jesus ukópea xapa ivokóvoti. [25] Koati
ivokínovoviti ne Jesus kuruhúke vo'oku váherevoko ûti, koane exépukopo ukópea xapa
ivokóvoti motovâti ponópeovo ûti nonékuke Itukó'oviti.

5

Ponópovone ûti nonékuke Itukó'oviti vo'oku kúveova ûti

1 Koeku ponópeovone ûti nonékuke Itukó'oviti vo'oku kúveova ûti, úhepepone isóne-
unovi Itukó'oviti vo'oku kixó'oviku Vúnae Jesus Kristu ya kuruhúke. 2 Koati Kristu isími-
novea ne hána'iti seánakovi Itukó'oviti koeku kúveova uti. Yoko títiu kóye ûti ikéneke,
koane hána'itimaka elókeyea vokóvo vo'oku kúxoixone ûti véxone koúsokeovomo,
enepone kahá'inepeamo uti Itukó'oviti ya itúkeovo hána'iti ihayú'iuti. 3 Haina póhutine
nê'e, itea muhíkova ne kotíveti koekúti vékoku ûti, elókeamaka vokóvo, vexoâti itúkeovo
énomone porexó'ovi ákoyea kamúya'ika uti visóneu, koane ákoyea vaúkapapu vikéne
ya hókea uti Vúnae. 4 Kene enepone ákoyea kamúya'ika uti visóneu, koane ákoyea
vaúkapapu vikéne, énomonemakamo kutí'inoke vitukóvoti xâne exoâteoxo vékea ne uhá
koeti vékoku. Kene enepone vitúkeovo exoâti vékea ne uhá koeti vékoku, énomonemo
kutí'inoke apêti kúxoixone ûti xoko Itukó'oviti véxone koúsokeovomo. 5 Kene enepone
ápeyea kúxoixone ûti xoko Itukó'oviti kuteâti nê'e, ákomo kuxohí víxa vo'oku ovo'ó
kó'iyeovi ne páhoenovi Itukó'oviti, enepone Sasá'iti Omíxone uha-uhá kixoâti visóneuke
ne êno hána'iti ákoyea omótovovi okóvo Itukó'oviti.

6 Vo'oku yaneko vitukóvoiko xâne muyá'iti isóneu ákoti xunáko itúkea únati, enepo
simovóne koati kaxénaxeake Itukó'oviti, ivókinovovi Kristu, uti váhere xâne. 7 Muhíkinova
ne xâne ponóvoti kixoku itúkeovo, ôriti ápeyea xâne ivokínovati. Énimea ápeyea xâne
koxunákovoti ivókinovo xâne koati itípakovoti. 8 Itea éxokovea Itukó'oviti kaná'uyea ne
ákoyea omótovovi okóvo vo'oku ivókinovovi Kristu yaneko vitukóvoiko xâne pahukóvoti.
9 Kó'oyene, koeku ponópeovone ûti nonékuke vo'oku óvokinovovi itína ne Kristu ya
kuruhúke, koatímaka vo'oku Kristu víteovamakamo ne ipíhoponopemo Itukó'oviti ipi-
hápana xanéhiko. 10 Vo'oku uti xâne haxá koyeâti Itukó'oviti yanekôyoke vo'oku váhere
vítuke. Itea koeku kó'iyeaneyeiko ûti, unátipinovi isóneu Itukó'oviti vo'oku ivókinovovi
Xe'éxa kuruhúke. Kó'oyene koeku unátipinovine isóneu Itukó'oviti, inamá'axonemo
iyusêo vonópeamo xokóyoke vo'oku exépukopeane ne Kristu ukópea xapa ivokóvoti.
11 Yoko haina póhutine nê'e, itea hanemaka vitúko hána'iti elókeko vokóvo, Itukó'oviti
yoko kixó'oviku ya xoko Vúnae Jesus Kristu, enepone kutí'inoke unatípotine isóneunovi
Itukó'oviti.

Ako akútea omínovike Âdaum ne omínovike Kristu

12 Kuteâti itúkeovo vo'oku pahúnevo neko inúxoti hóyeno turíxinovo pahunévoti
yara kúveu mêum, epó'oxo kuteâti turíxeovomaka pevóti yara kúveu mêum vo'oku
pahunévoti, énomonemaka itópoinoa pevóti ne uhá koeti xâne, vo'oku uhá kó'iyea
itúkeovo pahukóvoti. 13 Yoko tumúneke ápeyea ne Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muîse,
ápene ne pahunévoti yara kúveu mêum. Itea yanekôyoke, ako ipihóponoati ne xâne
pahukóvoti vo'oku âvoyea ne Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muîse saya'íkoti xâne itúkea
váhere. 14 Itea kóyeane ápeyea pôreu ne pahunévoti. Énomone ne pevóti. Vo'oku ukeátine
kaxena Âdaum tukú koeti kaxena Muîse, uhá koene xâne ivókeovo, muhíkova ne xâne
ákoti akutêa pahúnevo Âdaum.

Yoko enepone Âdaum, koati exókoviti koeku po'i xâne, enepone koyúhone emo'u
Itukó'oviti símeamo yara kúveu mêum, enepone Jesus Kristu. 15 Itea koati pó'iti
koeku pôreu ne pahúnevo Âdaum koáne ne hána'iti seánakovi Itukó'oviti ákotimaka
ésa'ixinoveake. Kaná'uti itóponea uhá koeti xâne ne pevóti vo'oku pahúnevo neko
inúxoti hóyeno, itea koati yupihóvoti xunáko ne hána'iti seánako Itukó'oviti itóponea
koati ênoti xâne yane hána'iti íparaxeovike ukeâti kóseanayeovi po'i hóyeno, enepone
Jesus Kristu. 16 Koane enepone hána'iti íparaxeovike Itukó'oviti, yupihovó koénemaka
xunáko yane pahúnevo neko inúxoti hóyeno. Vo'oku kaná'uti motókeyea ipíhoponeokono
ne xâne vo'ókuke neko póhuti pahunévoti, itea kó'oyene koeku yupíheovo xu'ínayea
pahúnevo xâne, simó'ovi ne hána'iti seánakovi Itukó'oviti ponopó'oviti nonékuke.
17 Koeku itúkeovo vo'ókuke neko póhuti hóyeno koane pahúnevo itópoinoake pevóti
ne uhá koeti xâne, inamá'axonemo itukóvo vo'oku kixó'oviku po'i hóyeno, enepone

Jesus Kristu, kahá'inepinoakemo ûti natíxea natíxokuke ákotinemo hunókoku, uti xâne iyónoaku Itukó'oviti ne ênо hána'iti seánako, uti ikó'iparaxoakemaka ponópea nonékuke.
18 Vo'oku kuteâti koeku itóponea uhá koeti xâne ne póhuti pahunévoti, enepone pahúnevo neko inúxoti hóyeno, motókeinoke ipíhoponeokonohiko, kúteanemaka koeku itóponea uhá koeti xâne ne hána'iti seánakovi Itukó'oviti vo'oku póhuti ponóvoti itukéti, enepone kixó'oviku Jesus ivokínovovi, porexó'oviti ponópeovo ûti nonékuke yoko vonópea xokóyoke ákotinemo hunókoku. 19 Yoko kuteâtimaka koeku itúkeovo vo'ókuke neko póhuti hóyeno koane pahúnevo itúkinovo pahukóvoti ne ákoti yumaxápu xâne, kúteanemaka koeku itúkeovo vo'oku koévesekea ahá'inoa Itukó'oviti ne po'i hóyeno, enepone Jesus, ákoinokemakamo yumáxapu xâne ponopóvoti nonékuke Itukó'oviti.
20 Ápeinoke ne Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muîse, koati kouhápu'ikoati ne êno pahunévoti ixómoti kuri'úxovo. Itea upánini kó'iyeaneye ne pahunévoti, koati inamá'axoti ukopónomaka ne hána'iti seánakovi Itukó'oviti. 21 Yane kuteâti koeku itúkeovo itopónoti uhá koeti xâne ne pahunévoti ominó'oviti pevóti, kúteanemaka koeku itóponeovi ne seánakovi Itukó'oviti koane ponópeovi nonékuke, motovâti ákoyea hunókoku vópea xoko Itukó'oviti vo'oku kixó'oviku Vúnae Jesus Kristu.

6

Koítovovi Itukó'oviti ya pahúnevo ûti vo'oku ákoyea omótovovi okóvo

1 Yane namo koéneye? Yusíkoikopo vóvoheixea pahunévotike motovâti inamá'axoyea kuri'úxinovi hána'iti seánakovi ne Itukó'oviti? 2 Ako kalíhuina! Nonékuke ne pahunévoti, kutí koene uti ivokóvoti koeku ákoyeane xunáko xoko ûti. Ákoikopo yusíka vóvoheixea pahunévotike. 3 Koati yexoâti koêku ne váhikeovo, uhá koeti ûti ahíkovoti ya iháke Kristu Jesus, itúkeovo kixo'êkoti xaneâtine ûti ne Kristu ya ivókeovo. 4 Koeku kó'iyeaneye, koatímaka xané kixoâti ûti ekóxeovo yaneko ivokóvo koeku váhikeovo ya iháke, motovâtimaka vinámapea ikéneke ya uhá koeti kixoku vitúkeovo, kuteâti koeku inámapea ne Kristu yaneko exepúkopo ukópea xapa ivokóvoti vo'ókuke ne êno hána'iti ihayú'iuti xunako Há'a xokóyoke.
5 Vo'oku koeku kutí kó'iyea xané kixoâti ûti ne Kristu ya ivókeovo, poéhapoanemaka ûti xoko Kristu koeku exépukopea ukópea xapa ivokóvoti. 6 Véxoanemaka uké'exeokono ne kúxoti kixoku vitúkeovo ákoti aunáti. Kutí koéne kuruhúxovotinemaka nê'e yaneko ivokóvo ne Kristu kuruhúke, motovâti uké'epea itúkeovo ikó'itukeu váhere kixovókuti ne muyo ûti, koane motovâtimaka uké'exeokono itúkeovo xunako pahunévoti exô koeku ûti.
7 Vo'oku enepone xâne ivokóvotine, koati iteóvatine ne xunako pahunévoti. 8 Koeku kutí kó'iyea vivokóvotine yaneko ivokóvo ne Kristu, kutípoamaka ûti vinámapeane xokóyoke.
9 Yoko véxoa ákoyeanemo ivákapu ne Kristu koeku ukópea xapa ivokóvoti, vo'oku ákoyeane xunako pevóti xokóyoke. 10 Enepone ivókeovo ne Kristu, koati uke'éxopoti xunako pahunévoti. Yoko koati úsotine neko ítuke yanekôyoke, ákonemo okónokoa káyukea. Kene ne ápeyea kó'oyene ike exépukopine ukópea xapa ivokóvoti, koati kuri'ókopovotine Itukó'oviti. 11 Énomonemaka yákoeneye. Kutí íxea ivokóvotine neko kúxoti kixévoku ákoti aunáti. Kene ne yápeyi kó'oyene, kuri'ó yákoe Itukó'oviti koeku héki Kristu Jesus.
12 Ákoneikopo yusíka itúkeovo váhere kixovókuti pahukô xikóyoke, kutí'inoke mani itíkotinoe váhere úhepune miûyo. 13 Hákonoemaka ike'ítukexoa ne iháxakexoku miûyo itíki váhere koekúti, itea kirí'akapapu Itukó'oviti koeku itíkivo inámapoti xokóyoke, vo'oku iti kutí koeti xâne exepúkopeatine ukópea xapa ivokóvoti. Kene ne miûyo, póhutihiko iháxakexoku, heú íxepinamaka Itukó'oviti motovâti itúkeovo ikó'itukeu ya únatike. 14 Hainá'ikomo pahunévoti exô kêku. Vo'oku koati seánakovi Itukó'oviti exô kêku, kene hainá'ikomo Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muîse.

Konokoâti kurí'okopeova ûti ne Itukó'oviti

15 Ná'ikopomo koéneye? Koeku hainá'iyeane Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muîse exô koeku ûti itea itúkeovo seánakovi Itukó'oviti, “Ákoikopo yuvâti pahúkeovo ûti!”

koetímeamo isóneunoa po'i xâne. Itea ako kalíhuina! [16] Ákoikopo yéxa itúkeovo
kirí'okovoke exô kêku? Itukovo kiri'ókovoti itíki váhere kixovókuti, koatíne váhere
kixovókuti exô kêku yoko iyenópokonotimo ipihóponovokutike vo'ókuke. Kene itukovo
kiri'ókovoti Itukó'oviti itíki ahá'inopi, hanemo itukóvo pôreu xikóyoke, ponóvoti kixeku
itíkivo. [17] Itea aínapo ákoe Itukó'oviti vo'oku upánini itúkeovo váhere kixovókuti exô
kêku yanekôyoke, kó'oyene herú kixene iséneu kitípi ne ihíkauvoti íhikexokonoke.
[18] Kó'oyene koeku ítivoa ne váhere kixovókuti, itíponenoe ovoxe Itukó'oviti koati ponóvoti
kixoku itúkeovo. [19] Anéye ínzokoake ra koekúti, vo'oku mani ôriti yéxi koêku ya hákoti
ngixoáneye. Kuteâti itíkivo kutí koeti akaúti yanekôyoke koeku yíxivo itíki váhere
úhepune miûyo, koane ípihi tumúne ne váhere ítike vo'oku itúkeovo váhere kixovókuti
exô kêku, kó'oyene kirí'akapu Itukó'oviti motovâti péni kixeku itíkivo koane itíkivo xâne
koati sasá'iti nonékuke.
[20] Vo'oku yanekôyoke, enepo itukóvoiko váhere kixovókuti exô kêku, koati ákoti panâpu
kixeku itíkivo. [21] Kene ne pôreu koeku ké'iyineye, poéhane koekúti ominópitinoe tíyapana
kó'oyene. Vo'oku ya hunókokuke, koati iyonópotimo xâne ipihóponovokutike. [22] Itea
kó'oyene koeku ítivoa ne pehúnevo, itíponenoe ovoxe Itukó'oviti yoko pó'itipone pôreu
xikóyoke. Énomone ne sesá'ipi nonékuke Itukó'oviti, yoko hunókokuke itepónoatinoemo
ne inámati apéyeati ákotinemo hunókoku xoko Itukó'oviti. [23] Vo'oku hara pôreupo ne
pahunévoti, iyónopea xâne ipihóponovokutike. Itea enepone koati hána'iti íparaxeovike
Itukó'oviti vo'oku ítukeinovi Vúnae Jesus Kristu ákoti ésa'ixinoveake, énomone ne
vópeamo xokóyoke ákotinemo hunókoku.

7

Íhokoa Poûlu koeku sêno ko'ímati ne ihíkauvoti íhikaxone

[1] Itínoe mbo'ínu xoko Jesus, koati é'exo kixeâti ne ponóvoti kixovókuti nokonéti
hókeokono yara kúveu mêum. Koati iyúseoti ápeyea xunáko nê'e xoko xâne koeku
ápeyeako ne xâne yara kúveu mêum. [2] Noixó íxea ne sêno ko'ímati. Nonékuke ne
yutoéti ponóvotike kixovókuti, enepone sêno ko'ímati, koati koetínemoye itúkeova
tukú koeti ivakápune ne îma. Itea ivakápune îma, koati hunókokunemo xunáko neko
yutoéti xokóyoke, enepone koyuhoâti itúkeovo ko'ímati. [3] Yane enepo oko'ímapo po'i
hóyeno koeku âvoyea ivákapu ne îma, inixókonotimo itúkeovo aupú'ikoti îma. Itea
enepo ivakápune ne îma, koati iteóvatimo ne yutoéti koyuhoâti itúkeovo ko'ímati,
epó'oxo enepo oko'ímapo, ákonemo yuvâti. [4] Keánenoemaka, itínoe mbo'ínu xoko
Jesus. Nonékuke ne Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muîse, kutí koe ivekóvotine yaneko
ivokínovovi ne Kristu ya kuruhúke, motovâti ápeyea inámapoti yúnae. Énomone neko
Xe'exa Itukó'oviti, enepone exepúkopoti ukópea xapa ivokóvoti, motovâtimaka enó'iyea
únati kixoku vitúkeovo nonékuke Itukó'oviti. [5] Vo'oku enepo hokoá'iko ûti ne vâha
kíxeova ûti, kutí koéneoxo inamá'axoti koyúkokono ne váhere vâha vitúkea, vo'ókuke
ne vípikokonoke vitúkea yane Ponóvoti Kixovókuti, ina vitûko váhere. Kene pôreupo,
énomone kúxea ûti vonópea ipihóponovokutike. [6] Itea kó'oyene, víteovane xunáko ne
Ponóvoti Kixovókuti iyónopeovi ipihóponovokutike, vo'oku yaneko ivokínovovi Kristu,
kutí koe vivokóvotinemaka, ákoinokene xunáko xoko ûti neko éxoti koeku ûti nóvo.
Kó'oyene, motópovane hókea ûti ne Itukó'oviti ya inámatike koépoku ûti ukeâti xoko
Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti, kene haîna ya kúxoti kixovókuti kuteâti koêku yaneko yutoéti
Ponóvotike Kixovókuti.

Koêku ne pahunévoti nonékuke ne Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muîse

[7] Ná'ikopomo koéneye? Hainá'ikopomea koati váhere ne Ponóvoti Kixovókuti yútoe
Muîse? Ako kalíhuina! Itea koati kaná'uti ákoyeani énja ápeyea mbahúnevo eneponi
hákoti exókonoa neko Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muîse. Vo'oku ákoni énja itúkeovo
pahunévoti ne víyokeovo ítukevo po'i xâne kaha'âti ûti vitúkopea, eneponi hákoti ne
yutoéti ya Ponóvotike Kixovókuti, enepone koêti: “Hako iyékovo ítukevo po'i xâne”
koêti. [8] Koeku ápeyea ne Ponóvoti Kixovókuti ipíkonuti indúkea váhere, kutí koéneoxo

inamá'axoti koyúkokono ne váhere ânja indúkea, kutí'inoke kuri'úxovoti ákoti tôpi
kó'iyeovoku po'ínuhiko váhere ânja indúkea. Vo'oku eneponi hákoti ne Ponóvoti
Kixovókuti ipíkoviti vitúkea váhere, ákonimaka pahúnevo ûti. [9] Yanekôyoke, avô'o enjâ
ne Ponóvoti Kixovókuti, ú'uhepe ngóye. Itea enjoâne ne ípikovike Itukó'oviti, yane ú'uso
kóyene ne váhere ânja indúkea. Yane uké'ene ne úhepeko ngóyeku koane iyúseone
mondókeyea yonómbea ipihóponovokutike. [10] Enepone páhoenokono ûti vitúkea yane
Ponóvoti Kixovókuti, mani kutí'inoke kouhé'ekokonoti vápeyea yara kúveu mêum, itea
ya hunókokuke, ainovó koe énomone iyonópo xâne ipihóponovokutike. [11] Koati hána'iti
pahúkeovo inzóneu. Ngó'inokeneye vo'oku enepone Ponóvoti Kixovókuti ipíkoviti
vitúkea váhere, kutí koéneoxo koati énomone kuri'úxoa ne ânja indúkea ne koekúti-
hiko ímbikovoke. Yane kutí koe énomonemaka koepékonu koeku koúhapu'ikeamaka
mondókeyea yonómbea ipihóponovokutike vo'oku mbahúnevo.
[12] Iyúseo itúkeovo koati sasá'iti ne Ponóvoti Kixovókuti. Koati sasá'iti koane ponóvoti
yoko únati ne páhoenovi Itukó'oviti ovâti. [13] Yusíkoikopo ípokeovo neko únati kixovókuti
ya koekúti iyonóponuti ipihóponovokutike? Ako kalíhuina. Koatine mbahúnevo iy-
onóponu ipihóponovokutike. Itea koati únati koekúti, enepone Ponóvoti Kixovókuti,
ene veínokono koúhapu'ikeovo ne mbahúnevo. Yanê'e koati kouhápu'ikokonoti koêku
ne pahunévoti itúkeovo koekúti yupihóvoti váherexea vo'ókuke neko yutoéti páhoenovi
Itukó'oviti vitúkea.

Pí'a isoneûti okopókokoti ya isóneuke xâne

[14] Véxoaxo itúkeovo sasá'iti kixovókuti ukeâti xoko Itukó'oviti ne Ponóvoti Kixovókuti
yútoe Muîse. Kene ûndi, ako nzasá'iko. Koeku ákoyeamaka njunáko indúkea únati, kutí
koe ngavanévoti indúkeovo ovoxe váhere kixovókuti. [15] Ákomaka énja ngó'inokeneye,
vo'oku enepone koâti ânja indúkea, ákone indúka. Ainovó koe koekúti íninjone yupíheovo
ákoyea aúnati, ákotimaka angahá'a indúkea ne indúko. [16] Koeku indúkea ne koekútihiko
ákoti angahá'a indúkea, koati ininjoâti itúkeovo únati ne yutoéti ya Ponóvoti Kixovókuti.
[17] Koeku kó'iyeaneye, hainá'ikopo ûndi kaha'â váherexea ítuke, itea koati vo'oku ákoyea
kuríkanu ne váhere kixovókuti ú'uso koyêti njokóyoke, ene kó'inokeneye ne ngixoku
indúkeovo. [18] Énjoa ákoyea ápahuina únati koekúti ya njokóyoke, hane ngíxo, enepone
kúxoti ngixóvoku avô'o ainámambo. Vo'oku anéye njokóyoke ngahá'ayea indúkea únati,
itea akó'oti njunáko indúkea. [19] Enepone únati koekúti ânja indúkea, ako indúka nê'e.
Ainovó koe koekúti ákoti aunáti, mbúvone indúkea, ne indúko. [20] Koeku indúkea ne
ákoti angahá'a indúkea, hainá'iko ûndi itukôa, itea enepone váhere kixovókuti ovóheixoti
njokóyoke, ene kixonúneye indúkinoake ne váhere koekúti.
[21] Yanê'e, koeku ngahá'ayea indúkea únati, ako njunáko, vo'oku ako kuríkanu xunáko
ne váhere kixovókuti ú'uso koyêti njokóyoke. [22] Ya inzóneuke, uhé'ekinonuti indúkea
páhoenovi Itukó'oviti. [23] Itea enepone úsotine ngixoku indúkeovo, anêko po'i exeâti koêku
okopâti neko mani ânja indúkea. Énomone ne váhere kixovókuti éxoti ngoêku, enepone
kutí kixónutimaka akaúti indópinokonoke indúkea únati. [24] Undi koati yupihóvoti tiú'iko
kóyeku nóvo. Kutí'ikopo motovâ koíteovonu yane indúkeovo xâne pahukóvoti, koati mo-
tokeâti yonópea ipihóponovokutike? [25] Aínapo ákoe Itukó'oviti vo'oku Vúnae Jesus Kristu
koitóvonuti. Iyúseoneikopo ngoêku. Ya inzóneuke, undi kuri'ókovoti Itukó'oviti ngaha'âti
indúkea ne sasá'iti kixovókuti páhoenovi vitúkea, itea enepone kúxoti ngixóvoku koane
ânja indúkea, koati xunako váhere kixovókuti pahukóya.

8

Kixoku itúkeovo ne xâne kuri'ókovoti Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti

[1] Kó'oyene, ákonemo ipíhapana Itukó'oviti ne xâne kuvóvoti Kristu Jesus. [2] Vo'oku
ápe po'i xunakóti, énomone ne xunako Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti poréxoti xâne
inámapea koeku kúveovo Kristu Jesus. Koati énomone porexónu índeova xunáko ne
váhere kixovókuti mani kutí'inoke yonómboti ipihóponovokutike. [3] Vo'oku enepone ákoti
omotóva itúkinovea ne Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muîse vo'oku vitúkeovo xâne muyá'iti

koane ákotimaka xunáko sayá'ikeova ne váhere kixovókuti, itúkinovea Itukó'oviti yaneko pahukínovi Xe'éxa íkutipasikoponeovovi, uti xâne pahukóvoti, motovâti kotúyopinovi pahúnevo ûti. Énomone yanekôyoke, poréxopa Itukó'oviti ésa'i ne kotúyopea pahúnevo ûti iyonópa muyókuke Xe'éxa. [4] Kixínoakeneye Itukó'oviti motovâti koúsokeovo xoko ûti ne páhoenovi Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muîse, koeku ákoyeane itúkapu váhere vâha kíxeova ûti hóko ûti, itea itúkeovo ahá'inovike ne Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti hóko ûti. [5] Vo'oku enepone xâne hokotí'iko váhere âha kíxeova, koati yónoheixokumaka isóneu ne koekúti kuteâti. Itea enepone xâne vekoti ahá'inoake Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti, koati sasá'iti kixovókuti íhae xoko Itukó'oviti yónoheixo isóneu. [6] Yoko enepone hókea uti koêkuti váhere vâha kíxeova ûti, hane itukóvo pôreupo, iyónopeovi ipihóponovokutike. Itea enepone vékea uti ahá'inovike Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti, poréxovi inámati koépoku ûti ákoti hunókoku, koane hána'iti úhepeko visóneu ikéneke Itukó'oviti. [7] Énomone ngó'ino: Enepone hókea ûti ne váhere vâha kíxeova ûti, vokópea Itukó'oviti itukóvo pôreupo. Vo'oku koené'eye ûti, haina páhoenovi Itukó'oviti emó'uke exô koeku ûti, koane ákomaka oxéne itúkeovo énomone kutípo ûti. [8] Ákoikopo oxéne ikó'elokexea okovo Itukó'oviti ne xâne hokoti váhere âha kíxeova.

[9] Hainá'ikonoe iti xâne hokoti váhere âha kíxeova, itea koati ahá'inopike Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti vikónoe, itukapu koati kaná'uti ovo'ó kó'iyeopi nê'e. Yoko koêkuti xâne ákoti Sasá'iti Omíxone Kristu xokóyoke, haina xanena Kristu nê'e. [10] Itea koeku kaná'uyea ovo'ó kó'iyeopinoe ne Kristu, upánini vékeakomo pevótike ne kexé'u vo'oku itúkeovo ésa'i pahunévoti, uti xâne pahukóvoti, itea kóyeaneikomo ápeyea yápeyinoe ákotinemo hunókoku ya xoko Itukó'oviti, vo'oku itínoe ponopóvotine nonékuke. [11] Vo'oku enepone Koexépukopoti Jesus ukópea xapa ivokóvoti, itukapu ovo'ó koépitinoe Sasá'iti Omíxone nê'e, enepone Koexépukopoti Vúnae, koexépukopotimakamo kexé'u vekotí'ikomo pevótike. Yoko xunáko ne Sasá'iti Omíxone ovo'ó koépitinoe veínoamo kíxeopineye.

[12] Koeku kó'iyeaneye, itínoe mbo'ínu xoko Jesus, hainá'iko vâha kíxeova ûti kónoko hókea ûti. Hainá'iko énomone exô koeku ûti. [13] Vo'oku itukapu hekoâti ne váhere yâha kíxivoanoe, koati vikoâtiko ne xêne yonópoti ipihóponovokutike. Itea itukapu yuke'éxopoti váhere kixeku itíkivo ya xunákoke Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti, ákomo hunókoku ne yápeyi xoko Itukó'oviti. [14] Vo'oku uhá koeti xâne ihuínovati ne Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti éxokea vékoku, koati xe'éxapone Itukó'oviti nê'e. [15] Yoko enepone Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti ovo'ó koépitinoe, ako kutí íxapi akaúti vo'oku ako évekapinoe xoko píki ipíheponikonomo, kuteâti kêku yanekôyoke, itea koati itukópopitinoe xe'éxapone Itukó'oviti kutí'inoke "Pai, iti Nzá'a" kixoâti ûti ne Itukó'oviti. [16] Koati Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti yuhó'ixo visóneu exókoviti kaná'uyeaxo vitúkeovo xe'éxapone Itukó'oviti. [17] Yoko koeku vitúkeovo xe'éxaxapa Itukó'oviti, apêtimo êno únatinoe koekúti íkuinovike Itukó'oviti seapâne ûti xokóyoke. Xané kixopâtimo ûti ne Kristu vitúkeovo únae uhá koeti ítukevo Itukó'oviti. Enepo vekâ ûti ne tiú'iti koekúti yâye kuteâtimaka vékea Kristu, kaha'iné kixopâtimakamo ûti ne Kristu ya itúkeovo hána'iti ihayú'iuti.

Koati hána'itimo ne unako koeku ûti xoko Kristu káxehiko keno'ókoti

[18] Yoko ya undíke, koati enjoâti koêku ne koítoponeovo uti kotíveti yara koeku kó'oyene kutí kó'iyeamo koati kalîhuti koekúti ákoti tivéko ya nonékuke neko êno unákomo koépoku ûti xoko Itukó'oviti enepo vitukápapune êno hána'iti ihayú'iuti xokóyoke. [19] Yoko uhá koeti koekúti ítuke vo'u Itukó'oviti vanúkeke koane poké'eke, kutí koe kohixóvatinehikomaka símeovo neko káxe exákakanane neko inámati koépokumo ne xe'éxaxapa Itukó'oviti ya xokóyoke. [20] Vo'oku enepone uhá koeti koekúti ítuke vo'u Itukó'oviti, isáyu'ixovone, koane poé'apoane yane inúxoti koêku inâ itukôa Itukó'oviti. Itea haina énomonehiko koesáyu'ixopovo, itea koati Itukó'oviti kixoáneye urúkovone ne pahunévoti yara kúveu mêum. [21] Itea ixané kíxoamaka Itukó'oviti kúxeokono ápeyea hunókoku kó'iyeaneye, motovâti koíteovokono nekôyohiko ya óvoheixea isáyunevoke, kuteâtimakamo koépoku ne xe'éxaxapa Itukó'oviti itapánane neko êno yupihóvoti unákomo koépoku xoko Itukó'oviti. [22] Vo'oku tukú koeti kó'oyene, enepone uhá koeti koekúti ítuke

vo'u Itukó'oviti, véxoa kutí kó'iyea varu'íkovotihiko, kahá'ati íteova ne isáyunevo koane
inámapea, eopâti kuteâti eópone ne sêno simovóne kaxena ipúhikope xe'éxa. [23] Yoko
haina póhutine nekôyohiko koené'eye eópone, itea koánemaka ûti, uti ovo'ó koéku Sasá'iti
Omíxone Itukó'oviti, enepone inúxoti námoe ûti xoko Itukó'oviti kixo'êkinoviti koúsexi-
noveamo Itukó'oviti ne po'ínuhiko yuhó'inovi. Kutí kôe koati ínatimaka vómexekuyeovo
koeku yupíheovo íyeovone vokóvo ípokeovo koeku ûti, iseápavine Itukó'oviti xokóyoke,
uti xe'éxapone, ika'ínamakapanemaka koxe'u ûti. [24] Yoko koítovovine Itukó'oviti ya
pahúnevo ûti motovâti ápeyea kúxoixone ûti xokóyoke, véxonemaka koúsokeovomo.
Kene enepone koekúti noixóneti koeku kó'oyene, hainá'iko kuxonétiko. Vo'oku eneponi
vinixâ kó'oyene, ákoni kúxaixa ûti. [25] Itea enepo kuxâ ûti ne koekúti ákoti vinixâ, koati
vimoâti ákotike vimáxapa ne kúxoixea ûti.

Huvó'oxovi Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti enepo vitûko orásaum

[26] Huvó'oxovimaka ne Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti koeku ákoyea xunako ûti. Vo'oku
ako véxa ne mani ponóvoti kíxoaku yúho'ixea ûti ne Itukó'oviti enepo vitûko orásaum,
itea koati Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti epemínovi. Epó'oxo enepone kíxoaku heru'ó
kíxea omíxone épeminovi nê'e, ako emo'úti yuhóke ûti, uti xâne, motovâti kayú-
makopinovi koêku. [27] Yoko enepone Itukó'oviti, enepone heú kixoti éxea isóneu xâne,
éxoamaka koeku isóneu ne Sasá'iti Omíxone, vo'oku koatíke ahá'inovi Itukó'oviti véko
épemino kasása'iupo Itukó'oviti. [28] Véxoa ikó'itukexea Itukó'oviti ya únatike ne uhá
koeti koekúti tokópone ûti, uti ákoti omotóvo okovo Itukó'oviti, utímaka iháxiu hókea
kuteâti koêku ne isóneunovi. [29] Vo'oku enepohikone xâne, éxone Itukó'oviti mekúke
itúkeovomo xe'éxaxapa, énomonemaka hoénaxo ukeátinekene kutipasí kó'iyea kixó-
voku Kristu, enepone Xe'éxa, maka itúkapune Kristu xuve'ê xapákuke ákoti yumaxápu
po'ínuhiko xe'éxapone Itukó'oviti. [30] Yoko enepohikone noívokoe Itukó'oviti ukeátinekene
kó'iyeaneye ikéneke, koati énomonemaka iháxiko hókea. Yoko enepone iháxiupo hókea,
énomonemaka ponópo nonékuke. Yoko enepone ponópone nonékuke, énomonemaka
poréxo itúkeovo hána'iti ihayú'iuti kaha'ínepoatimo vanúkeke.

Éxokovi Itukó'oviti itúkeovo kaná'uti ne ákoyea omótovovi okóvo

[31] Koeku kó'iyeaneye ra koekútihiko, ná'ikopomo koéneye? Koeku itúkeovo
Itukó'oviti kotixó'ovi, ápeikopo oxene koésayu'ixeovi ne xâne okopó'oviti? [32] Koeku
ákoyea akáma'ayeovea Itukó'oviti ne Xe'éxa, koane pahúkea ivókinovovi, uhá
koeti ûti, ákoikopomo kaúsakinavi uhá koeti po'ínuhiko koekúti ya hána'iti
seánakovike? [33] Ápeikopomaka motovâti koyúhoyea itúkeovo pahukóvoti ne noívokoe
Itukó'oviti? Koáhati Itukó'oviti ponopâhiko. [34] Koane ápeikopo motovâti iyónopeahiko
ipihóponovokutike? Koáhati Kristu Jesus ivokínova, exepúkopinoatimaka ukópea xapa
ivokóvoti. Énomonemaka ivatákopo éxopeke Itukó'oviti xoko ivátakoku kapáyasokone
Itukó'oviti epemínoviti. [35] Iyúseaneikopo ákoyea motovâti haxákopeovea ne hána'iti
ákoyea omótovovi okóvo Kristu, muhíkinova koati tiú'iti koekúti, koane hána'iti tiveko
visóneu, yoko víkoitoponeokono kotíveti, koane hímakati yoko ákoyeane vípovo, koane
símeovi koati koímaiti koekúti, muhíkovamaka kaepékakana ûti. [36] Yoko énomone
kuteâtimaka koeku emó'uke Itukó'oviti, enepone koêti:

"Vo'oku hókeopi ûti, Unaém, koati vinonéxinovoti pevóti heú koeti káxe. Kutí koe uti
su'ûso iyonókonoti xoko isúkokonoku" kôe. *Sâramu 44.22*

[37] Itea yara uhá koeti koekúti kuteâti, vítoa uhá koeti vo'oku Kristu, enepone ákoti
omotóvovi okóvo. [38] Yoko koati enjoâti ákoyea ápahuina koekúti motovâti haxákopeovea
ne hána'iti ákoyea omótovovi okóvo Itukó'oviti. Muhíkinova pevóti, koánemaka koekúti
tokópone ûti koeku vápeyea yara kúveu mêum, koánemaka ánjuhiko yoko po'ínuhiko
payásoti ákoti inixákana vanúkeke, áko'o híyeu vanúke koêkuti pahúkoku. Kúteanemaka
koêku ne kixovókuti apêti yara koeku kó'oyene, koánemakamo ya káxehiko keno'ókoti,
ako omótova haxákopeovi Kristu. Kúteanemaka ne po'ínuhiko xunakóti apêti híyeu ra
vanúke kuteâti ne xunakóti itoâti koyúyoyea ra poké'e. [39] Koánemaka xoko hána'iko yonoti
vanúke ukeâti poké'e, yoko xoko ákoyea malíka hunókoku opéku ra poké'e, ákomaka

kixovókutiya itoâti haxákopeovi Kristu. Koane ákomaka ápahuina po'i koekúti apêti,
motovâti haxákopeovea ne hána'iti ákoyea omótovovi okóvo Itukó'oviti ya xoko Vúnae
Kristu Jesus.

9

Koeku isóneunoa Poûlu ne jûdeuhiko ákoti akutipo Jesus

1 Enepora yûnzo, undi hokoti Kristu, koati kaná'uti, ako nzemékekexa. Énjoa ákoyea
índukaheapu. Koáhati anéyetimaka ne Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti njokóyoke yuhó'ixoti
inzóneu, kouhápu'ikoatimaka itúkeovo koati kaná'uti ra yûnzo 2 enepo ngoyûho enó'iyea
ikáxu'iyea ongóvo, koane yupíheovo tiveko inzóneu ákoti áka. 3 Vo'oku mani usó ngoyêti
itúkeovo ûndi pahukópokono ipihóponovokutike, haxá ngoyeâti ne Kristu, eneponi
omotóva ngoíteova ne mbo'ínuhiko vo'ókuke, enepone iyénonjapa íhae Izarâe. 4 Koatíhiko
izaraelíta, xanena Itukó'oviti nekôyohiko. Énomonemaka itúkopo Itukó'oviti xe'éxaxapa.
Ipúhiko mekúke ne ênо úhe'ene itípanevo Itukó'oviti xapákukehiko. Énomonehikomaka
itúkinoa Itukó'oviti ne yûho ápeyeamo únati kíxoakumo enepo itukâhiko ne páhoenoa
itúkea. Poréxoamaka Itukó'oviti ne Ponóvoti Kixovókuti hó'ehiko, enepone yutóxovoku
ne yehí koeti páhoenovi Itukó'oviti vitúkea. Íhikaxoamaka Itukó'oviti koeku nókone ne
imokóvokuti imóko'ikoaku, koane nókone kó'iyeahiko koeku itúkeovo xanéna hokoâti.
Yoko itúkinoamaka Itukó'oviti ne koati yuhôti ákoti aukápapu ikéne, exókoati unako
kíxoakumo. 5 Ainóvotimaka koati iyénoxapa neko inúxotihiko noívokoe Itukó'oviti,
turi jûdeu, inâ turixóvo ápeyea xanena Itukó'oviti. Koane koatíhikomaka oxúnoekene
Kristu, enepone páhoe Itukó'oviti koíteovo xâne yaneko ikútipasikoponovo xâne yara
kúveu mêum. Énomonemaka exôa koêku ne uhá koeti xâne, koane koatímaka kaná'uti
Itukó'oviti nê'e, poéhane motokêa iháyu'ikeokono ákoti hunókoku. Énomoneoxo ákoen-
eye.

6 Hákoikopo vikutíxa ákotine kausákapu ne emo'u Itukó'oviti. Vo'oku haina uhá koeti
xâne íhae Izarâe itukóvoxo koati kaná'uti izaraelíta, enepone koati kaná'uti xanena
Itukó'oviti. 7 Hainámaka póhutine vo'oku ápeyea itina Âbraum xokóyoke itúkinovo koati
kaná'uti amósenopono Âbraum. Vo'oku hara kíxoa Itukó'oviti ne Âbraum mekúke:
"Poéhane xoko Izáki vekómo ne kaná'uti yamósenoponomo" kíxoa. 8 Enepone yutoéti,
koati kixo'êkoti hainá'iyeakopo uhá koêti neko amósenopono Âbraum itukóvaxo ne koati
kaná'uti xe'éxapone Itukó'oviti. Poéhane itukóvaxo ne xâne ukeâti xoko xe'exa Âbraum,
enepone kixínoake Itukó'oviti ápeyeamo ênoti xoénae tumúneke ápepe. 9 Vo'oku yaneko
itukínoa Itukó'oviti ne Âbraum koati yuhôti ápeyeamo xe'éxa xoko yêno, hara kíxoa:
"Xoénae keno'ókoti akoéponekeneye, enjókopitimo njunáko. Koxe'éxatinemo ne yîno
Sâra" kíxoane.

10 Hainámaka póhutine xoko Sâra kó'iyeaneye, itea koánemaka xoko Rebéka enepo
ihaíko yanekôyoke. Yoko xoko póhuti hóyeno, eneponeko voxú'ikene Izáki, úkea neko
pi'âti kalivôno. 11 Vo'oku avô'o ipuhíka neko xe'éxa, hapáparu, koane avô'omaka itukáhiko
únati koane váhere, ápe yuhó'inoa Itukó'oviti ne Rebéka vo'ókuke neko pi'âti xe'éxa. Yoko
kó'inokeneye, motovâti ápeyea neko noívokoe Itukó'oviti kuteâti mekú'iyeane isóneunoa
Itukó'oviti kó'iyeanemoye. Kene haina noivókoxinokonoti vo'oku ítone itúkea, itea koati
vo'oku âha kó'iyea ne ihaxíkoati noívokoxinokonoke. 12 Vo'oku kó'iyeaneye, hara kixókono
ne Rebéka tumúneke ápeyea neko xe'éxa, hapáparu: "Enepone xuvé'eti xi'íxa, koatimo
ovóxe ne atípo" kixókonone. 13 Yoko koati tokopóvoti neko yuho Itukó'oviti ya emó'uke,
enepone koêti: "Ako omótovaxo ongóvo ne Njáko. Kene Ezâu, yupíhova ákoyea íninja
unáko" kôe.

14 Ná'ikopomo koéneye? Haina kutí koeti ákoti oponóvo ítuke ne Itukó'oviti? Ako
kalíhuina! 15 Vo'oku hara kíxoamaka Itukó'oviti ne Muîse yanekôyoke: "Ngoseánatimo
ne ânja ngóseanayea, koane indúpa'ikoatimo ne ânja ngíxeaneye" kôe. 16 Iyúseoneikopo
ákoyea itúkapu aha xâne exôa, koane hainámaka vo'oku kóxuna'ixeovo itóponea, itea

koati aha Itukó'oviti kóseanayea kixínokononeye ne xâne. [17] Koati énomone koéneye, vo'oku hara kixo Farâo ne Itukó'oviti ya emó'uke: "Mboréxinopike itíkivo nâti motovâti énjokea njunáko ya ngixoku índukeinopi, epó'oxo motovâtimaka ákoyeamo malíka yónoku iháyu'ikeokono înza xapákuke uhá koeti xâne yara kúveu mêum vo'oku ngixópiku" kôe. [18] Iyúseoneikopo kóseanayea Itukó'oviti ne koati âha kóseanayea. Kene síkoane tiú'iyea omíxone ne ínixone kónokea kó'iyeaneye.

Pí'a kixoku itúkeovo ne Itukó'oviti: ipihóponoti yoko koseánati

[19] Ínani ixênu: "Yusíkoikopo koyúhoyea Itukó'oviti itúkeovo pahukóvoti ne xâne vo'oku kixoku itúkeovo? Koêkuti isóneunoa Itukó'oviti, énomone kónoko itúkea ne xanéhiko, haîna?" kixénutimeamo. [20] Inípono iséneu, iti koetíneye yûho, keha'âti ípe'oki Itukó'oviti! Énomone kuteâti koeku itukeôvoti, koêkuti ítuke vo'u xâne eneponi epemâ ne itukoâti kixínoakeneye itúkea. [21] Koatíne ipôti exôa kíxoaku ne ípune, haîna? Yane enepo akaha'a ípoyea yane póhuti itátane móte koati kalísoti koane uhé'ekoti ipunéti, koáne ya hâxa ne móte koemó kíxea po'i ípune ákoti kauhé'eka, ákoikopomaka omótova kíxeaneye?

[22] Ná'ikopomo koéneye visóneuno Itukó'oviti koeku kahá'ayea éxokeovi kaxena ípihoponope koane hána'iti xunáko? Yusíkoikopo poé'ayea visóneu vo'oku kíxoaku Itukó'oviti neko xanéhiko motokeâti yonópea ipihóponovokutike? upánini ko'ókoriyeaxo kíxeaneye Itukó'oviti koane yupíheovo ákoyea malíka yónoku ne ákoyea ímaxapahiko. Yoko enepohikonê'e, koati kutí koeti ipunéti ákoti aunáti kotóhineopone ipoâti. [23] Enepone ko'ókoriyea ipíhoponeokono neko xâne, kó'inokeneye motovâti éxokea Itukó'oviti ne êno hána'iti ihayú'iuti itípanevo xapa xanéhiko kutí koeti únatinoe ípune, enepohikone iyónoakumaka Itukó'oviti ne hána'iti seánako. Énomone neko koúsokinoakemaka Itukó'oviti ne êno unako koépoku ya xokóyoke kuteâti isóneunoa mekúke. [24] Yoko énomone ûti, uti iháxiupo Itukó'oviti hókea. Haina póhutine jûdeuhiko itea koánemaka po'ínuhiko xâne ákoti itukápa, [25] kuteâtimaka koêku ne emo'u Itukó'oviti xoko yútoe Ôzeya, enepone koêti:

"Indukópatinehikomo njanéna neko xanéhiko ákoti itukapu njanéna nóvo, koane ákonemo omótopova ongóvo ne xanéhiko ákoti ongoseâna nóvo" kôe. *Ôzeya 2.23*

[26] "Yoko énomone yaneko óvoku xanéhiko kixínoake Itukó'oviti nóvo ákoyea itúkapu xanéna, iháxopokonotinemo xe'éxapone ne koati kaná'uti Itukó'oviti" kôe. *Ôzeya 1.10*

[27] Itea vo'ókuke ne íhaehiko Izarâe, hara kôe Izâiya emó'uke Itukó'oviti:

"Upánini ákoyea yumáxapu ne izaraelíta kuteâti koeku ákoyea yumáxapu íyeu harîri ya xe'o mar, kóyeane itúkeovomo ákoti axu'ína haxa xanéya koítovonemo ne Itukó'oviti. [28] Vo'oku kousókoatinemo Vúnae Itukó'oviti ne yûho, enepone koyúhone yanekôyoke itúkeamo yara uhá koeti kúveu mêum. Ákonemo iká'akarixapu koúsokea, koane heu-heú kixoâtimo koúsokea neko yûho" kôe. *Izâiya 10.22-23*

[29] Énomonemaka kuteâti koêku ya yútoeke Izâiya, enepone koêti:

"Enepone Itukó'oviti apêti xunáko pahúkea uhá koêti, eneponi parexâ heú kíxeokono ûti uké'exeokono ákoti itóvoti enepo vipihóponokono yanekôyoke, mani kutipasí koeti uti kixókonoku íhae Sódoma, koane íhae Ngómora" kôe. *Izâiya 1.9*

Púva íhae Izarâe ne inámati ihíkauvoti omínovike Jesus

[30] Ná'ikopomo koéneye? Énjakapivonoe koêku: Enepohikone ákoti itukapu jûdeu, upánini ákoyeahiko yána isóneu yanekôyoke kónokea ponópeovo nonékuke Itukó'oviti, itea ainovó koe énomonehiko ponopóvone vo'oku kúveovohiko Kristu. [31] Kene ne jûdeuhiko, enepone ixómoti koxuná'ixovo itúkea ne páhoenoa Ponóvoti Kixovókuti itúkea, oposí'ixoti kixoku ponópeovo nonékuke Itukó'oviti, enomónehiko ako itapána ne âha. [32] Namea koetí'iye? Vo'oku ákoyea itúkapu kúveovo Itukó'oviti íhuinovo, itea koati itúkea únatinoe itukéti íhuinovo. Yane itopó kixókono vo'ókuke ne mopôi kixonéti itopó kixoti xâne, [33] kuteâtimaka koêku ya emó'uke Itukó'oviti, enepone koêti:

"Xapákuke njanéna ya Síyaum, injíkoa ne ínzokone mopôi. Enepora mopôi, ápe itopó kíxone, koane ápemaka íkoroe. Itea enepone kuvovâti, ákomo kuvovohí íxa" kôe.
Izâiya 28.16

10

Púva jûdeuhiko ne mani kixoku ponópeovo nonékuke Itukó'oviti

1 Itínoe mbo'ínu xoko Jesus, enepone koâti anjá'inoa ne iyénonjapa jûdeu,
kutí'inokemaka embemínoati Itukó'oviti ya orásaum, énomone koíteovahikomo
Itukó'oviti yoko iyónopeamo xokóyoke. 2 Koati endó'okopitinoe heru'ó kíxeahiko
omíxone hókea Itukó'oviti, itea ako éxahiko ne mani ponóvoti kíxoaku hókea. 3 Vo'oku
ákoyeahiko éxa kónokea itúkeovo Itukó'oviti ponopô xâne, koati koxunákovotihiko
itúkeovo énomone ponopóvohiko nonékuke Itukó'oviti. Yane ákohiko itúkoake ne mani
kíxoaku Itukó'oviti ponópeahiko. 4 Vo'oku enepone yúmo'ixovone xanéhiko hokoâti ra
Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muîse, enepone mani itóponone koeku hókea, koati Kristu
kousókinoa, ponopâti ne uhá koeti xâne kutipoâti.

Kahá'a Itukó'oviti koíteovo uhá koeti xâne ya pahúnevo

5 Hara koe Muîse yútoeke vo'ókuke ne xanéhiko kahá'ati ínixeokono itúkeovo ponóvoti
nonékuke Itukó'oviti vo'oku hókeahiko ne páhoenoa Ponóvoti Kixovókuti itúkea: "Mani
konókoti heu-heú kíxea itúkea páhoenoa Ponóvoti Kixovókuti itúkea, ínani itapána
ne inámati apéyeati ákoti hunókoku xoko Itukó'oviti" kôe. 6 Itea enepone ponópeovo
xâne nonékuke Itukó'oviti vo'oku kúveovo Xe'éxa, hara koe Muîse yútoeke vo'ókuke:
"Hako 'Kutí'ikoponi akapána vanúke?' hako koe iséneu" kôe Muîse (kutí'iyea mani
konókoti ápeyea xâne veyopónoti Kristu vanúkeke). 7 Ínamaka kôe: "Hako 'Kutí'ikoponi
akapána ya xapa ivokóvoti?' hákomaka kê" koémaka, (kutí'iyea mani konókoti ápeyea
xâne veyopónoti Kristu koukópeati xapa ivokóvoti). 8 Itea hara kôe emó'uke Itukó'oviti
vo'ókuke: "Enepone ihíkauvoti, koati ákoti ahikápi. Pehákuke óvo, koane iséneuke óvo"
kôe. Yoko énomone ra ihíkauvoti koyúhoti kónokea kutípea uti Kristu, enepone koyúhone
ûti xapa xâne. 9 Enepo yokoyúhoa nonékuke xâne itúkeovo Yúnae ne Jesus, koane
heru'ó ixêa iséneu kitípi koéxepukopea Itukó'oviti ukópea xapa ivokóvoti, itívoatimo ne
pehúnevo. 10 Koati vo'oku heru'ó kíxea isóneu xâne kutípea, ene ponópinovo nonékuke
Itukó'oviti. Koáne enepone koyúhoyea xâne itúkeovo Únae ne Jesus, énomonemaka
kutí'inoke iteôvati ne pahúnevo. 11 Yoko haramaka kôe ne emo'u Itukó'oviti vo'ókuke:
"Uhá koeti kutipoâti, ákomo kuvovohí íxa" kôe. 12 Vo'oku nonékuke Itukó'oviti, ako
poé'aku ne jûdeu ya ákoti itukápa, kutíkokone ne uhá koeti xâne nonékuke. Koáhati
énomone itukóvo Únae ne uhá koeti xâne, koane yupíhova hána'iko ne seánako oúkeke
uhá koeti ikoseânaxovati. 13 Énomonemaka kuteâti koeku kó'iyea ya emó'uke Itukó'oviti,
enepone koêti: "Uhá koeti ikoseânaxovoti Vúnae Itukó'oviti, iteôvatimo ne pahúnevo"
kôe.

14 Itea namo kíxoaye ápeyea ikoseânaxovati enepo hákoti xâne kuvovâti? Koane
namo kíxoaye ápeyea kuvovâti enepo hákoti kameâti koêku? Námakamo kíxoaye
ápeyea kamoâti, enepo hákoti xâne koyuhópoinoati? 15 Koane namo kíxoaye ápeyea
koyuhópoinoati, enepomo hákoti pahoéti koyúhopoinoahiko? Koati kuteâti koêku ne
yutoéti ya emó'uke Itukó'oviti, enepone koêti: "Imáko úhe'ekino koêku ne pihôti
xapákuke xanéhiko koyuhópoinoati ne únatinoe koekúti íhae xoko Itukó'oviti!" kôe.

16 Itea haina uhá koeti xâne kutípeamo ne inámati ihíkauvoti íhae xoko Itukó'oviti,
kuteâtimaka koeku yútoe Izâiya emó'uke Itukó'oviti, enepone koêti: "Unaém, ako
kutipoâti ne yûnzo ngoyûho yemó'u xapákuke xâne" koêti. 17 Iyúseoneikopo kónokea
víkameokonoa koêku ne Kristu motovâti kúveova ûti. Kene motovâti víkameokono koeku
Kristu, konokoâti ápeyea koyuhó'inoveati ne emó'u.

18 Itea anéye émbemopikenoe: Âvoikopomea káma jûdeuhiko? Ako kalíhuina
kó'iyeaneye! Kámoanepepo, kuteâtimaka koêku ne yutoéti emó'uke Itukó'oviti vo'ókuke,
enepone koêti:

"Herumó kixone kúveu mêum ne koyuhó'iyeati koêku. Itóhineheone neko yûho ya uhá koeti poké'e yara kúveu mêum" koêti. *Sâramu 19.4*

19 Aúngopovomaka ngíxeopinoe: Ákoikopomea itápana íhae Izarâe ra ihíkauvoti? Ako kalíhuina kó'iyeaneye, vo'oku hara koe yútoeke Muîse, yuhó'inoa Itukó'oviti ne íhae Izarâe:

"Iyékovatinoemo koêku ne po'ínuhiko xâne vo'oku ngíxoakumo, enepohikone ákoti itukapu noívongoe kuteâti itínoe, xâne ínixenemaka ákoyeahiko isóneu. Imaíngopitinoemo vo'oku únati ngíxoakumo" koe yútoe Muîse. *Deuteronômio 32.21*

20 Ápemaka po'i yútoe Izâiya koati kouhápu'ikoati, enepone yuho Itukó'oviti koêti:

"Enepohikone xâne ákoti apasíka éxeonu nóvo, ainovó koe énomonehiko itukóvo exónuti kó'oyene. Epó'oxo ne ákoti ikaseânaxapunu nóvo, énomone ngoútata'ixinovo kó'oyene" kôe. *Izâiya 65.1*

21 Kene ne íhae Izarâe, hara koe yuho Itukó'oviti yútoeke Izâiya vo'ókuke:

"Heú koeti káxe índa'ixeahiko ahí'okeovonu, itea ako sikápuhiko. Aínovo xâne ákoti akahá'a itúkea mbáhoenoa, ákotimaka kêno" kôe. *Izâiya 65.2*

11

Seánakoamo Itukó'oviti ne íhae Izarâe

1 Koeku kó'iyeaneye, hara koe émbemopikenoe: Kutí kó'inopinoe puvâtine Itukó'oviti ne xanéna, enepohikone izaraelíta? Ako kalíhuina! Vo'oku undímaka izaraelíta. Undímaka ámoripono Âbraum xoko Mbejámi, po'i iháxakoku izaraelíta. 2 Ako púva Itukó'oviti ne xanéna, enepohikone mékutine noívokoxoa. Vo'oku koati yexoâtinoe koêku ne yutoéti emó'uke Itukó'oviti koyúhoti koeku Îliya mekúke, yaneko kapahákinovo Itukó'oviti vo'oku váhere kixoku itúkeovo neko íhae Izarâe. Énomone ra koêti: 3 "Unaém, koépekexonehiko porófeta, péhoe koyúhoyea yemó'u. Kotóhinekexoanemaka ne átahiko, enepohikone imókonoku íperaxokonoke. Poéhaikone ûndi kutipópi. Yoko oposíkotinemaka koépekeonuhiko" kôe. 4 Yanê'e, na kíxoaye yumópea Itukó'oviti? Hara kíxoa: "Ako péhuxapu. Ápeiko seti koeti mili xâne hokónuti ákoti ipúyukexeaku nonékuke sándu, enepone Mbâa, hó'e ne xanéhiko" kixópa Itukó'oviti. 5 Kúteanemaka koeku kó'oyene. Ápeiko xapákuke ne jûdeu kali hâxa ne kutipoâtihiko kuteâtimaka nekôyohiko, noívokoe Itukó'oviti vo'oku seánakoa. 6 Koeku itúkeovo vo'oku seánakoa Itukó'oviti, hainá'ikopo vo'oku únatinoe itukéti ítone itúkeahiko noívokoxinoake Itukó'oviti. Eneponi akoéneye, ákoni itúkapu vo'oku seánakoa Itukó'oviti.

7 Ná'ikopo koéneye? Énjakapivonoe koêku: Enepone opósi'ixonehiko íhae Izarâe, âha itóponea ikéneke Itukó'oviti, ako itápana. Hane itopónoa haxa xanéhiko, enepohikone noivókoeti. Kene uhá koeti po'ínuhiko xâne, síkoane Itukó'oviti tiú'iyea omíxone, 8 kuteâtimaka ne yutoéti emó'uke Itukó'oviti, enepone koêti: "Sikó kíxoane Itukó'oviti ya ákoyeahiko iyúkapu isóneu. Koane sikó kíxoanemaka kutí kó'iyea komítiti yoko mókere tukú koeti kó'oyene" kôe. 9 Hara koémaka neko Ndávi yútoeke vo'ókukehiko:

"Enepone kóyuiyeahiko hó'eke, ya koêkuni itúkeovo únati koekúti kuteâti isóneunoa, itúkapu énomone kouhápu'ikea pahúnevo, kutí'inokemo pahukókonoti ipihóponovokutike. 10 Epó'oxo itúkapunehikomaka kutí koeti komítiti, koane kutí koeti xâne keyo-keyó koetíne opékuke êno ínati ínone, ákotinemo íteovaku ne inakóti" kôe. *Sâramu 69.22-23*

11 Koeku kó'iyeaneye, hara koe émbemopikenoe: Koêku itávokea ne jûdeuhiko, ákonemea omótova káyukopeovo kaná'utike kixovókuti íhae xoko Itukó'oviti? Ako kalíhuina kó'iyeaneye! Vo'oku koeku itávokeahiko, imíhe'okinoane oxéne ne po'ínuhiko xâne ákoti itukapu jûdeu, itúkeovomaka koítovone Itukó'oviti ya pahúnevo. Kó'inokeneye, motovâti íyokeovahiko jûdeu koêku ne po'ínuhiko xâne ákoti itukapu jûdeu, vo'oku kíxoaku Itukó'oviti. 12 Yoko koeku itúkeovo pahúnevo jûdeuhiko, kutí'inoke apêti oxéne ponópeovo nonékuke Itukó'oviti ne uhá koeti po'ínuhiko xâne yara kúveu mêum, koane koeku itúkeovo vo'oku itávokeahiko ne jûdeu, kutí'inoke itopónoati hána'iti seánako

Itukó'oviti ne uhá koeti xâne ákoti itukapu jûdeu, yupihóvotineoxomo unako koêku neko xanéhiko ákoti itukapu jûdeu, kayukápapunehiko ne jûdeu xoko Itukó'oviti.

Kotúyopa Itukó'oviti pahúnevo ne ákoti itukapu jûdeu

13 Kó'oyene ití'ikonoe yúnzo'ixo, itínoe ákoti itukapu jûdeu. Vo'oku undi ápostulu,
páhoe Itukó'oviti koyúhoyea emó'u xepákukenoe, yoko koati éyenjovope ra hána'iti
itukéti ítukexeonuke. 14 Koeku kó'iyeaneye índuke, ávaina âva ênjo xapákuke iyénonjapa
jûdeu, enepomea iyákapahiko unako koêku ne po'ínuhiko xâne íngamoake ra ihíkau-
voti ínzikaxone, iteápahikomaka ne pahúnevo vo'ókuke. 15 Yoko koeku ahí'okeovone
Itukó'oviti ne po'ínuhiko xâne yara kúveu mêum ákoti itukapu jûdeu, vo'oku sikó kíxoane
Itukó'oviti ne jûdeuhiko ahíkuxeova, ná'ikopomo kó'eye yaneko káxe kayukápapunehiko
ne jûdeu xoko Itukó'oviti? Koati yupihóvotineoxomo unako koêku ne uhá koeti xâne,
kuteâti koeku apê exepúkopeati ukópea xapa ivokóvoti. 16 Vo'oku koeku itúkeovo sasá'iti
neko jûdeuhiko, noívokoe Itukó'oviti mekúke, koati sasá'itimakamo ne amósenopono ya
hunókokuke. Koêkumaka itúkeovo sasá'iti nonékuke Itukó'oviti tûri ne jûdeuhiko nóvoke,
enepone koati poéheve, kúteanemakamo ne uhá koeti káva'ohiko. 17 Hane koénehikoye
xuve azeitona koati katâraeti. Itea tétukexeokonone po'ínuhiko káva'o. Kene itínoe
ákoti itukapu jûdeu, kutí kénoe xuve azeitona ihonohí koeti hoíkuke ákoti katarákoati,
ina ipíhopokono ne káva'ohiko xuvékuke ne koati katâraeti xuve azeitona. Yanê'e,
koatíke poéheve koane xuvéku ne koati katâraeti xúve úkea xináko. 18 Hákonoekopo
kepayásokopinova neko káva'ohiko tetukéxokonoti. Kena'áka iséneuke kepáyasokinova,
hara puyákapanapu yokóvo: Haina xikóyokenoe úkea xunáko ne poéheve, itea koati xoko
poéheve úkea xinákonoe.

19 Ínanimeamo yakoénoe: "Itea tétukexinokonoke ne po'ínuhiko káva'o, motovâti
itúkeovo utíne ipíhopokono xuvékuke xokóyoke ne tetúkinevo káva'o" ketínoemeamo.
20 Kaná'uti, itea koati vo'oku ákoyeahiko akútipo tetúkinokonoke. Kene itínoe, koati vo'oku
kitípi Vúnae títiu kéyeinoke ikéneke. Hákonoekopo kepayásokovo, itea yokóhiyanavo-
noe. 21 Ako'ópo okoseâna Itukó'oviti ne koati katâraeti xúve, enepone tetúkopeakene
kávo'ohiko, ínapomo hako kixópikunoe Itukó'oviti enepomo hákoti kitipôa. 22 Itíkinaikopo
iséneu koêku itúkeovo koati seánati ne Itukó'oviti koánemaka ákoti omotóva ikómohix-
eokono. Vo'oku kíxoaku Itukó'oviti ne ikorókovoti pahunévotike, iyúseo ákoyea omótova
ikómohixeokono. Kene itínoe, koati hána'iti ne seánakopi Itukó'oviti. Yoko kóyekuikone-
makamo ne seánakopi koeku ákoyea yahíkuxapipa. Itea enepomo yahikúxipa, tetú
kixópitinoemakamo, kuteâtimaka kíxoaku ne káva'ohiko tétoene yanekôyoke. 23 Kene ne
jûdeuhiko, enepohikone tetoéti káva'o, enepo kurikápahiko ákoyea akútipo, imopâtimo
Itukó'oviti xoko xúve tetúkeaku, vo'oku ápe xunáko kíxeaneye. 24 Koeku kutí ké'iyinoe
tetoéti káva'o xuve azeitona íhae hôi ipíhoneti xuvékuke azeitona koati katâraeti, koekúti
tiú'iti itúkeokono, ínapoxomo hako oríko ípihopeokono xoko koati xúve úkeaku ne tetoéti
káva'ohiko.

Kóseana Itukó'oviti ne uhá koeti xâne

25 Itínoe mbo'ínu xoko Jesus, ngahá'a yéxinoe koêku ne kaná'uti kixovókuti íhae xoko
Itukó'oviti kouhápu'ikovotine kó'oyene, enepone ákoti exákana mekúke, mará'inamo
íkitixa póhutine iséneunoa ne koekúti ponovô. Enepone títiu kóyeyea omíxone ne
xanéhiko íhae Izarâe, haina uhá koeti íhae Izarâe koetíneye, epó'oxo apêtimo hunókoku
neko kixóvoku enepo kausákapumo yé'akemoye xâne ákoti itukapu jûdeu itukópovotimo
xanena Itukó'oviti. 26 Yane iteóvotimo pahúnevo ne uhá koeti xâne íhae Izarâe kuteâti
koêku ya emó'uke Itukó'oviti, enepone koêti:

"Síyaum úkeamo ne Koitóvoti xâne. Énomonemo kotuyôpinoa váhere kixoku itúkeovo ne
uhá koeti amósenopono Njáko. 27 Yanê'e, kousókovotinemo yunzó'inoa ne njanéna
enepomo unge'éxapinanehiko pahúnevo" kôe. *Izâiya 59.20,21; 27.9*

28 Enepone púvea jûdeuhiko ne inámati ihíkauvoti koyúhoti koeku Kristu, koati
ve'ókuke kó'inokeneye, itínoe ákoti itukapu jûdeu, motovâti yahí'okivoxo Itukó'oviti.

Itea vo'oku oxúnoekene nekôyohiko, enepohikone koati íteovoku ne jûdeu, koane noí-
vokoe Itukó'oviti itúkeovo xanéna mekúke, ene ákoino omótovahiko okóvo Itukó'oviti.
29 Vo'oku ako ípakapu isóneu ne Itukó'oviti enepo apê íparaxoke xâne, koane apê
noívokoe. 30 Yoko kuteâti koeku itíkivonoe xâne ákoti akutipo Itukó'oviti nóvo, itea
kó'oyene itóponopinenoe ne hána'iti seánakovi Itukó'oviti vo'oku itávokopea ahá'inoa
Itukó'oviti ne jûdeuhiko, 31 énomonemaka koéneye ne ákoyea akútipohiko ne jûdeu
kó'oyene. Yoko kó'inokeneye motovâtimakamo itóponea ne hána'iti seánakoa Itukó'oviti
káxehiko keno'ókoti, kuteâti kixópikunoe Itukó'oviti koeku kó'oyene. 32 Vo'oku sikó kíxoa
Itukó'oviti itúkeovo pahukóvoti ne uhá koeti xâne motovâti itóponea uhá koeti xâne ne
hána'iti seánakoa.

Koati motokeâti iháyu'ikeokono ne Itukó'oviti

33 Imáko ákoino hunókoku unako ko'ísoneuyea yoko kó'exoneyea ne Itukó'oviti! Ako
xâne itopónoati isóneu éxea kixoku itúkea isóneu ne Itukó'oviti. Ákomaka itopónoati
isóneu éxea kixoku ko'ítukeyea. 34 Yoko énomone kuteâtimaka ne yutoéti emó'uke
Itukó'oviti, enepone koêti:
"Ako xâne itopónoati éxea koeku oveâti isóneuke ne Vúnae. Koane ákomaka motovâti
enékea. 35 Ákomaka xâne inuxó kixoti ikó'iparaxea Itukó'oviti kutí'inoke mani
konokoâti Itukó'oviti poréxopea íparaxoake" kôe. *Izâiya 40.13; Jó 41.11*

36 Vo'oku uhá koeti koekúti apêti, koati Itukó'oviti pahukôa ápeyea. Aínovo koati ítuke
pe'u vô'u. Aínovomaka itukínokonoti itúkeovo ikó'itukeu Itukó'oviti. Viháyu'ikaikopo
Itukó'oviti ákotinemo hunókoku. Énomoneoxo ákoeneye.

12

Inámapoti koépoku ûti ikéneke Kristu

1 Koêkuikopo kó'iyeaneye, itínoe mbo'ínu xoko Kristu, injíko'okopinoe kuri'ó ké'iyi
Itukó'oviti vo'ókuke ne hána'iti seánakovi. Hane yákoeneye kuteâti koêku ne
ikó'iparaxokonoke Itukó'oviti mekúke ya átake, motovâti heú kó'iyea miûyo itúkeovo
koati sasá'iti ikó'itukeu. Yane koatímo únatinoa ne iké'iparaxoake. Yoko énomonemaka
motókea ké'iyineye koeku héki. 2 Hako kitipásea kixoku itúkeovo ne xâne ákoti êxa
Itukó'oviti, enepohikone kîrivokoevo yara káxehiko símokune ûti, itea konókoti inámapea
kixeku itíkivo koeku itúkeovo Itukó'oviti iko'ínamakopo iséneu. Yane yexoâtimo víki ne
koati únati ahá'inopi Itukó'oviti, enepone ínixone unátiyea, ákotimaka apáhuina óvaku
ákoti aunáti. 3 Vo'ókuke ne hána'iti seánakonu Itukó'oviti, hara koe yunzó'inopinoe:
Hako kepayásokovo iséneuke, itea péna ne iséneupinovo, neixoâti ikéna'uxi iké'itukexi
ne ikó'iparaxopike Itukó'oviti, kuteâti isóneunopi Itukó'oviti koeku kívivoa. 4 Vo'oku
kuteâti koeku enó'iyea iháxakexoku ne muyo ûti koane ákoyea akútikoko itúkovoke ne
póhutihiko iháxakexoku, 5 énomonemaka koéneye poéhapeane ûti ikéneke Kristu. Kutí
koe uti póhuti koxe'úti upánini ako yumáxapu ûti, koane póhutihiko ûti, kutí koémaka
uti iháxakoku muyo Kristu. 6 Itea ako akútikoko ne vípara póhutihiko ûti, enepone
pónevike Itukó'oviti véxea vitúkea ítukeke ya hána'iti seánakovi. Itukapu koyúhoyea
koúhapu'iunovi Itukó'oviti ne ko'ípara ûti, vokóyuhoakopo, kuteâti ínixone Itukó'oviti
unáko ikó'iparaxeovi koeku kúveova ûti. 7 Itukapu huvó'oxea po'inu xâne ya nókoneke
ko'ípara uti, yuíxapaikopo ûti vitúkea nê'e. Itukapu apêti ko'ipârati íhikaxea emo'u
Itukó'oviti, hákoikopo koemó kixôa. 8 Kene koêkuti ko'ipârati kóxunakea po'i xâne ikéneke
Vúnae, káxunakapuikopo itúkea ákoti kurí ixâ. Kene áva ko'ipârati poréxea tiûketina
ítukeke Itukó'oviti, konókoti ákoyea okótixoponoa ne apeínoati, koane ákoyea íhixa
itóvoku ne pôreu. Kene áva ko'ipârati inúxino ítuke Itukó'oviti, konókoti ivávakea itúkea
ne itukéti. Kene áva ko'ipârati kóseanayea po'ínuhiko xâne, itúka ya elókekoke okóvo.

9 Ikéna'uxanoe ne ákoyea omótovokoko yokóvo. Yupihovó íxea pívinoe ne váhere
kixovókuti. Hane itíka únatinoe koekúti. 10 Hako kalihú kixêa ne ákoyea omótovokoko
yokóvo, itea kutí íxekaka koati kopo'ínukokoti ákoti omotóvokoko okóvo. Ya koêkuni
inuxó kó'iyea itúkeovo unako kêku yíxovonoe, itúkapu unako koeku po'i xâne yóno

iséneu. 11 Konókoti ú'uso kéyeyi itukétike ákoti yahuléke. Konókotimaka heru'ó kíxinoe
yomíxone ke'ítukeino Vúnae. 12 Aélokenoe yokóvo vo'oku kíxoixone xoko Itukó'oviti,
yéxone koúsokeovomo. Hako kemuyá'iko iséneu vo'ókuke ne tiú'iti koekúti tekóponenoe.
Hákonoemaka kurí kíxe itíki orásaum. 13 Koane hivá'axanoe ne kasása'iupo Itukó'oviti ya
nókoneke. Usó yákoyemaka kétarakinoe koêkuti xâne simôti yóvokuke.
14 Yépeminamaka Itukó'oviti unako koêku ne ákoti aunáti ítukeinopi. Yépemina únati,
kene hako yupakínoa váherexea koêku. 15 Aélokenoe yokóvo xapákuke xâne elóketi
okóvo. Kene áva iyôti, íyeamaka xokóyoke. 16 Ópoehane iséneunoe ikéneke Vúnae ákoti
yakapákaka. Hákonoemaka kepayásokovo. Usó yákoyemaka ke'ínikoneyinoe xâne ákoti
apayáso. Hákonoe itukovó koe îti inixópovo itúkeovo ko'éxoneti.
17 Hákonoemaka keyukópinoa váhere ne xâne vaheréxoti ítukeinopi. Kéxuna'ixapunoe
itíki únati koekúti, enepone ínixone uhá koeti xâne itúkeovo únati. 18 Hákonoe sikovó
kê, itea koêkuti nékone itíki, énomone itíkanoe motovâti itúkeovo kásatike isoneûti
yóvoheixo xapákuke uhá koeti xâne, ákotimaka yakapákaka. 19 Hako itikópinoa ésa'i ne
váhere kixékonoku, itínoe ákoti omotóva ongóvo. Síkeane itúkeovo Itukó'oviti itukópinoa
ésa'i, vo'oku hara kôe emó'uke:
"Undínemo porexópinopea. Undínemo itukópinopi yésa'i" koe Vúnae Itukó'oviti.
20 Ya koêkuni itíkopinoa yésa'i, enepo epéka himakati ne puvópiti, peréxa nîka. Koane
epéka úne, peréxamaka. Vo'oku enepo ixeáneye, yupihovó koetimo téyapana, kuteâti
koêku mani yupíheovo eópone eneponi kiripú'ika uhahá'ixoti xorómonike. 21 Hako sikêa
itúkeovo váhere itopî, itea itíne itâ ne váhere itikópinoati únati ne vaheréxinopiti ítuke.

13

Konokoâti téyea ûti ne pahúkotihiko

1 Konokoâti uhá koeti xâne téyea ne pahúkotihiko ya poké'exake, koane itúkea ne
páhoenokono itúkea. Vo'oku ako ápahuina pahúkoti ákoti itukapu Itukó'oviti porexôa
pahúkea. Koêkuti pahúkoti apêti, aínovo ípihone Itukó'oviti. 2 Yanê'e, koêkuti xâne
okopâti ne pahúkotihiko, enepohikone ípihone Itukó'oviti, koati okópoti mani isóne-
unovi Itukó'oviti, epó'oxo koati epemópinovoti ipíhoponeokonomo vo'ókuke. 3 Vo'oku
hainámaka itúkeovo píkone xâne ponóvoti kixoku itúkeovo ápeinoke ne pahúkoti-
hiko, itea poéhane xâne itúkoti váhere, énomonehiko motovâ píkea nê'e. Yakahá'a
ákoyea píkea ne pahúkotihiko, konókoti ákoyea itika váhere. Yane ihayú'ikopitihikomo.
4 Vo'oku enepohikonê'e, koati itúkoti ítukexeake Itukó'oviti, motováti unátiyea kêku.
Motóvaikopo píki enepo itîka váhere, vo'oku êno xunáko nekôyohiko ipíhoponea xâne
pahukóvoti. Yoko koati itúkotihiko ahá'inoa Itukó'oviti koeku ipíhoponea xâne itúkoti
váhere, itukópinoatihiko ésa'i ne váhere ítuke. 5 Konókotikopo tíyinoe ne pahúkotihiko,
koane itíki ne páhoenopi. Hainámaka póhutine vo'oku ápeyea xunáko ipíhoponeopi,
kónokinoke tíyinoe, itea koánemaka vo'oku yéxi iséneuke itúkeovo nékone itíki koane
vo'oku motókeyeamaka kutípeokonohiko.
6 Énomonemaka kónokino peréxinoe ímpostu, kóperau pahúkotihiko. Vo'oku koeku
yuíxeovohiko itúkea ítuke, koati itúkotihiko ítukexeake Itukó'oviti. 7 Peréxaikoponoe ne
uhá koeti nékone peréxi. Enepo áva kóperau nâti nékone peréxi, peréxa. Enepo áva
po'ínuhikomaka nékone peréxi, peréxamaka. Koane enepo áva nékone tíyinoe, tíya.
Koánemaka áva motokeâti ihéyu'iki, ihéyu'ika.
8 Koêkuti kó'iyeovoku yoréveu, nékone peréxopinoe, yuké'exa peréxopi. Poéhane
ne ákoyea omótova yokóvo ne po'ínuhiko xâne itukóvo koekúti nékonenoe peréxopi
ákotinemo hunókoku kónokea peréxopi. Vo'oku enepone xâne ákoti omotóvo okovo
po'ínuhiko xâne, koati uhá kixoâti itúkea ne páhoenovi Itukó'oviti ya Ponóvoti Kixovókuti
yútoe Muîse. 9 Vo'oku hara kôe ne yutoétiya: "Hako yaupú'iko po'i xâne kepiné'iyiti
múxone. Hako kepéko. Hako yomêxo. Hako poe'aînoa iséneu po'ínuhiko xâne iyékivoati
ítukevo" kôe. Uhá koeti râ'a, koánemaka po'ínuhiko páhoenokono xâne itúkea kuteâti,
koati kousókovoti yara emo'úti koêti: "Hako motovâ yokóvo ne po'ínuhiko xâne. Kuteâti
ákoyea kemáxatikapapu, énomonemaka íxeaneye ne po'ínuhiko xâne" kôe. 10 Enepone

xâne ákoti omotóvo okovo po'ínuhiko, ako váherexa ítukeinoa. Yane koati iyúseoti itúkeovo ne ákoyea omótovokoko vokóvo kousókoaxo uhá koêti ne páhoenovi Itukó'oviti yane Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muîse.

11 Énomone yákoenenoeye, vo'oku yéxoa itukóvotiye ra káxehiko símokune ûti itúkeovo oránane iyúkeovo iséneu. Vo'oku enepone kaxena pihópea ûti xoko natíxoku Itukó'oviti vanúkeke, ako'óneoxo ahiká'avi yara koeku kó'oyene yaneko inâ kutipoa ûti ne Vúnae. 12 Kuteâti koeku yóti píheane uké'eyea, koane kenó'okeane uhápu'iyea káxe, énomonemaka koéneye ye'ékeovine. Kuríkapaikopo ûti vitúkea kuteâti kixoku itúkeovo ne xâne ovóheixoti hahákutike. Usó víxaixaneikopomaka uhá koêti ne sa'íkeovake ûti ne xunako vaherévokoti kuteâti kixoku itúkeovo ne xâne ovóheixoti uhapú'itike. 13 Konókoti pónea uti kixoku vitúkeovo, kuteâti ítuke xâne ovóheixoti uhapú'itike. Hako vitukovo xâne áhati yetorehí kó'iyea xapa ayuíti, koane kohíhikenati, koane kapínekenati xâne ákoti itukapu koati múxone. Hákomaka vitukóvo xâne sikovó koeti itúkea ne váhere úhepune mûyo. Hákomaka vorixókoko, koane hákomaka vimaí'ixinovo po'ínuhiko xâne vo'oku víyokeovo ítukevo. 14 Itea konókoti itúkeovo Vúnae Jesus Kristu iyusêo xikóyokenoe ya uhá koeti kixeku itíkivo. Hákone yoposíko oxene itíki kúxoti yâha itíki, enepone váhere úhepune miûyo yâha itíki yanekôyo avô'o yêxa Itukó'oviti.

14

Nókone kó'iyea visóneuno xâne aínati ínixo itúkeovo pahunévoti

1 Hako pivôa símea imékovokuke ne po'inu ûti xoko Jesus aínati ínixo itúkeovo pahunévoti, koane hako ixomo yimopókoko vo'ókuke koekútihiko ínixone itúkeovo pahukóvoti. 2 Vo'oku ápe xâne inixoâti yusíkea níkeokono koêkuti kó'iyeovoku nikokónoti. Ina apê xâne aínati kóhiyanavo, inixoâti unáko níkea póhutine kuteâti nikokónoti íhae kavâne ákoti itukapu nau hó'openo. 3 Enepone nikoti heú koeti kó'iyeovoku nikokónoti, ako yusíka púvea ne xâne ákoti akoéneye isóneunoa. Kúteanemaka ne aínati kóhiyanavo, ákomaka yusíka koyúhoyea ákoyea aúnati ítuke ne po'i xâne nikoti heú koeti koekúti. Vo'oku enepone xâne nikoâti ne ákoti nikâ po'ínuhiko xâne, ako ópoe'ainoa isóneu Itukó'oviti. 4 Iti koyúhoti ákoyea aúnati ne po'i xâne, kutí'ikopo íkitixapovo? Haina yovóxe nê'e; pó'iti itukoâti ovóxe. Poéhane koati únae exôa tokópeovoxo ítuke áko'o ákoyea takápapu. Itea ponóvotimo ítuke, vo'oku xunako Itukó'oviti Únae oúkeke huvo'óxoati, kutí'inokemo tokopóvoti.

5 Ápe xâne inixoâti ápeyea káxe koati sasá'iti ya po'ínuhiko káxe. Kene po'ínuhiko xâne, ínixoa kutíkokoyeane ne uhá koeti káxe. Koati konokoâti póhutihiko xâne hókea isóneunoake, ákoti hokohí íxa isóneunoa po'inu xâne. 6 Enepone xâne inixoâti ápeyea káxe koati sasá'iti ya po'ínuhiko káxe teyínoake, koati kahá'ati pónea kixoku itúkeovo nonékuke Itukó'oviti. Kúteanemaka koêku ne inixoâti yusíkea níkea koêkuti kó'iyeovoku nikokónoti, kó'inokenemakaye isóneu, koati kahá'ati pónea kixoku itúkeovo nonékuke Itukó'oviti, vo'oku íkoro'ixinovo Itukó'oviti enepo nikôa. Koánemaka ne xâne inixoâti ápeyea ákoti yusîka níkea, kó'inokeneye isóneu vo'oku kahá'atimaka pónea kixoku itúkeovo nonékuke Itukó'oviti, koane kóyeanemaka itúkeovo xâne ikoró'ixovoti xoko Itukó'oviti. 7 Vo'oku ako ápahuina xâne xapákuke ûti motovâti éxopea koêku yara kúveu mêum pohúxinovati, kutí'iyea ákoti Vúnae exeâti koêku. Kúteanemaka koêku vivakápu. 8 Itukovo vapêtiko yara kúveu mêum, hane vápeino vitúkeovo ovoxe Vúnae Itukó'oviti. Kúteanemaka ne vivókeovo, kóyeane vitúkeovo ovoxe Vúnae seapáne ûti xokóyoke. Yusíkoti vápeyeako yara poké'e, áko'o vivókeovone, kóyeane vitúkeovo ovóxe. 9 Yoko koati énomone kutí'inoke ivokóvoti ne Kristu, koane énomonemaka kutí'inoke exepúkopoti, motovâti itúkeovo Únae uhá koeti xâne, enepohikone ivokóvotine, koánemaka ne âvoti ivakápu. 10 Ná'ikopo koeti ínixinea itúkeovo pahukóvoti ne po'inu ûti xoko Jesus? Námaka koeti íkitixapinovo yupihóvoti yéxone yane pe'ínu? Vo'oku konókotimo yumópea Itukó'oviti ne uhá koeti xâne yaneko káxe yuhaíkapavine Itukó'oviti vo'oku kixoku vitúkeovo. 11 Yoko énomone kuteâti koêku ne yuho Itukó'oviti emó'uke, enepone koêti:

"Hara koe Vúnae: 'Kuteâti kaná'uko ne ámbeyea, koati kaná'utimaka ipúyukexeamo nonénguke ne uhá koeti kó'iyeovoku xâne. Koane ihayú'ikonutimo ne uhá koeti xâne, undi Itukó'oviti' " kôe. *Izâiya 45.23*

12 Yane iyúseo kónokeamo yumópea Itukó'oviti ne póhutihiko ûti yaneko káxe yuhaíkapavine.

Vokóhiyanavo mará'inamo víkaraka po'ínu ûti hokoti Jesus

13 Hákoneikopo vinixôa itúkeovo pahukóvoti ne po'inu ûti aínati kóhiyanavo. Ya koêkuni kó'iyeaneye, keúsaka iséneu ákoyeamo ápahuina ítike ikorókoti po'inu ûti ikéneke Vúnae, itukovo iyonoâti ya pahunévotike. 14 Ya undíke, énjoa ákoyea ápahuina nikokónoti motovâti ikópiti'ikeovi ikéneke Itukó'oviti. Koati eombâti inzóneuke, koeku nzókea Vúnae Jesus, tokópeovoxo inzóneunoa. Itea enepone xâne inixoâti ikópiti'ikeokonomo enepo nikâ, yane koati kopití'itinoa. 15 Enepo inixâ pe'ínu xoko Kristu ákoyea aúnati níki nikokónoti, ínixone ákoyea yusíka níkeokono, na kíxeaye ákoyea omótova yokóvo, enepo ipíhea tumúne níki? Hako ikeróko po'inu ûti vo'oku nikokónoti. Koáhati ivókinovokemaka Kristu nê'e. 16 Enepone ínixene itúkeovo únati, hákoikopo itukovo énomone poé'aino isóneunopi po'ínuhiko xâne, inixoâti ákoyea aúnati ne ítike. 17 Vo'oku enepone vitúkeovo xanena Itukó'oviti yonópoti natíxokuke, haina yuíxeovo ûti sasá'iyea, áko'o ákoyea asása'i ne nikokónoti koane ekâti, itea hara konokóvo pónea uti kixoku vitúkeovo, koane úhepeyea visóneu ikéneke Vúnae ákoti vakapákaka, koane elókeyeamaka vokóvo ukeâti xoko Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti. 18 Yoko enepone xâne koetíneye hókea Kristu, úhepetinoa isóneu Itukó'oviti, koane inixeâtimakamo po'ínuhiko xâne unáko koêku.

19 Vapásikaikopo vitúkea koekútihiko porexó'oviti ákoyea vakápakaka yoko ákoyea puvákaka ûti, enepone koekútihiko porexó'ovitimaka koúkoponeokoko ûti ikéneke Itukó'oviti. 20 Hako kesáyu'ixo ítuke Itukó'oviti vo'oku nikokónoti. Kaná'uti ákoyea nikokónoti motovâti ikópiti'ikeovi ikéneke Vúnae enepo nikôa ûti; itea kóyeane ákoyea aúnati níkeokono, itukapu énomone kutí'inoke ikorókovoti po'inu xâne pahunévotike. 21 Unatíne ákoyea nike koêkuti kó'iyeovoku nau hó'openo, koane ákoyea yénapu víyum, koane ákoyea itika po'i koekúti, enepo itukapu ikerókoti po'inu ûti pahunévotike vo'ókuke, (áko'o itukapu kemuyá'ikiti isóneu, áko'o itukapu kurikópoti hókea Itukó'oviti vo'ókuke). 22 Koêkuti ínixene ikéneke Vúnae, kuteâti koekúti ínixene motó'iyeova níki, áko'o ákoyea omótova níki, konókoti xuná'iyea iséneunoa nonékuke Itukó'oviti. Yoko koati únati koêku ne xâne itukoâti ne ínixone unátiyea ikéneke Vúnae, ákoti api'áxa isóneunoa, xaneâtimaka xuná'iyea isóneu ákoyea itúkapu pahukóvoti. 23 Kene enepone xâne ákoti koati éxinoa isóneu, pikoâti itúkeovomea koati ákoti omotóva níkeokono, yane enepo nikôa, koati pahukóvoti, vo'oku haina kutipoâti itúkeovo ahá'inoa Itukó'oviti nikínoake. Yoko uhá koeti kixoku vitúkeovo ákoti itukapu ukeâti kutípea ûti itúkeovo ahá'inovi Itukó'oviti vitúkea, koati pahukóvoti nê'e.

15

Nókone kó'iyea ûti xoko po'inu ûti aínati kóhiyanavo

1 Uti xúnati isóneu ikéneke Vúnae, ako yusíka inuxó kíxea uti vitúkea vínixone unátiyea, itea konókoti huvó'oxea ûti ne xâne âvoti koati xunáko isóneu, aínati kóhiyanavo, koane ako yusíka vímaxeova ne kixóvoku. 2 Konokoâti póhutihiko ûti vitúkea koekúti ominoâti unako koêku ne po'inu ûti, enepone ínixone unátiyea ne po'ínuhiko ûti, motovâti kóxunakeahiko ûti ikéneke Kristu. 3 Vo'oku énomone koéneye ne Kristu ákoyea ituka âha kíxeova, itea hara itúko, kuteâti koêku emó'uke Itukó'oviti xoko kó'iyeaku: "Enepone ihákeopike puvópitihiko, oúngeke yonópo" kôe. 4 Vo'oku uhá koeti yutoxóvoti emó'uke Itukó'oviti mekúke, koati yutoxínovoti íhikaxeovi, motovâtimaka ápeyea hána'iti kúxoixone ûti xoko Itukó'oviti, véxone koúsokeovomo. Yoko koati emo'u Itukó'oviti úkea nê'e, koeku poréxeovi ákoyea kamúya'ika uti visóneu, koêkumaka koúhepekopea visóneu ikéneke Itukó'oviti. 5 Yoko Itukó'oviti, enepone poréxoti xâne ítea uhá koeti koekúti xaneâti ákoyea kamúya'ika isóneu, enepone kouhépekopotimaka visóneu

ikéneke, itúkapu énomone parexápi poéhapeane iséneu ikéneke, ákoti yakapákaka, kuteâ-
timaka ahá'inopi Kristu Jesus, [6] motovâti uhá ké'iyi ihéyu'iki Itukó'oviti, enepone Ha'a
Vúnae Jesus Kristu, kutí'iyea itínoe póhutipone koxe'úti koane kutí'iyeamaka póhutine
ne yemó'u.
[7] Hákoikopo pivokóko, itea kuteâti kixó'oviku Kristu, énomonemaka ákoeneye
kixékokoku, motovâti iháyu'ikeokono Itukó'oviti ve'ókuke. [8] Vo'oku koati ngixópitinoe
itúkeovo ovoxe Itukó'oviti ne Kristu xapákuke ne jûdeu, enepohikone sirkunsidá koêti,
motovâti éxokoponea Kristu kaná'uko neko yuho Itukó'oviti nóvoke, koane koúsokoponea
neko kúxoti yuho Itukó'oviti xoko oxúnoekene nekôyohiko. [9] Haina póhutine nê'e,
itea motovâtimaka iháyu'ikea Itukó'oviti ne ákoti itukapu jûdeu, vo'ókuke ne hána'iti
seánakoa Itukó'oviti. Énomone kuteâti koêku ne yutoéti ya emó'uke Itukó'oviti koêti:
"Énomone kutí'inoke inzayú'ikopitimo xapákuke ne xanéhiko ákoti itukapu jûdeu. Nga-
haná'ikopitimakamo imangá'ika hána'iko ne îhe" kôe. *Sâramu 18.49*
[10] Ina koe'íkomaka po'íke:
"Aélokenenoe yokóvo, itínoe xâne ákoti itukapu jûdeu, xané kixeâti elókeyeamaka okóvo
ne xanena Itukó'oviti" koémaka. *Deuteronômio 32.43*
[11] Ina koepó'ikomaka po'íke:
"Ihéyu'ika Vúnae, itínoe ákoti itukapu jûdeu, uhá ketínoe. Konókoti kapáya'ikeamaka iha
Itukó'oviti ne uhá koeti kó'iyeovoku xâne" kôe. *Sâramu 117.1*
[12] Ina koemáka Izâiya yútoeke:
"Apêtimo ámoripono Njése keno'ókoti natíxoponea xapa xâne ákoti itukapu jûdeu.
Énomonemo itukóvo hána'iti kúxonehiko neko xâne koíteovamo" kôe. *Izâiya 11.10*
[13] Yoko Itukó'oviti, enepone porexó'oviti ápeyea hána'iti kúxoixone ûti xokóyoke,
véxone koúsokeovomo, énomonemo kuri'úxinapinoexo hána'iti elókeko yokóvo ikéneke,
koane hána'iti úhepeko iséneu koeku kívivoa, maka heru'ó íxeane yomíxone kíxoixi
koúsokeovo ne kíxone xokóyoke, ya xunákoke Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti, enepone ovo'ó
koépitinoe.
[14] Ya undíke, énjoa itíkivonoe xâne koati itípakovoti, itínoe mbo'ínu xoko Jesus.
Énjoamaka heú kíxi yéxi kaná'uko ra ihíkauvoti hó'e ûti, koane itíkivomaka ahúkoti
enekókoti ikéneke Itukó'oviti. [15] Itea kóyeane ákoyea ámbiku'ixa ongóvo ngíxeaneye ra
yúndoenopi upánini yéxoanoe ra koekútihiko, vo'oku koati ngaha'aînopitinoe ákoyea
inátapa yokóvo ne ihíkauvoti yéxone. Énomone ngixínoaneye ya yúndoenopinoe,
vo'ókuke ra hána'iti seánakonu Itukó'oviti, [16] kutí'inokemaka indukópovoti ovoxe Kristu
Jesus xapa xâne ákoti itukapu jûdeu, indukoâti ne sasá'iti itukéti pónenu Itukó'oviti
indúkea, enepone ngoyúhoyea ne inámati ihíkauvoti íhae xokóyoke. Yoko énomone
indúko, maka ínixane Itukó'oviti unáko ne ingó'iparaxoake. Énomone ne xanéhiko ákoti
itukapu jûdeu íngamoake ne emo'u Itukó'oviti koeku itúkeovohiko kasása'iupone Sasá'iti
Omíxone Itukó'oviti. [17] Enepora itukéti pónenu Itukó'oviti indúkea, énomone indúko
hána'iti elókeko ongóvo ikéneke Kristu Jesus. [18] Yoko ákomo itukéti ákoti ambikú'ixina
ongóvo ngoyúhoyea koêku, ákoti itukápu ne koúseune Kristu ya njokóyoke, enepone
ísimea xokóyoke ne ákoti itukapu jûdeu vo'oku yûnzo yoko índuke xapákuke, [19] koánemaka
vo'ókuke ne hoénaxovope xunako Itukó'oviti njokóyoke yóko'o ne iyupánevoti índuke,
koánemaka vo'ókuke ne hána'iti xunako Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti. Koati énomone
koéneye tukú ngíxea Ílireake ngotóhineyea ne inámati ihíkauvoti omínovike Kristu,
ungeâti Njeruzálem koáne ne pitivókohiko xêrerekuke. [20] Koati ngixóvokune ngóx-
una'ixeovo ngoyúhoyea ne inámati ihíkauvoti omínovike Kristu xoko âvoyeaku koyuhoâti,
mbuvâti kutí ngó'iyea xâne koexépukoti péti oúkeke tûriune po'inu xâne. [21] Vo'oku hara
koéneye índuke kuteâti koêku ya emó'uke Itukó'oviti xoko kó'iyeaku:
"Enepohikone ákoti eyékoxeaku koêku nê'e, iyusé'inoatimo. Koáne enepohikone ákoti
kámeaku koêku nóvo, exeâtimo koêku" kôe. *Izâiya 52.15*

Kahá'a Poûlu yónea Róma

22 Koati vo'ókukeiko ra índuke, ene âvoino omótova noínjoponeopinoe, itea êno
yúmo'injeova. 23 Kó'oyene, koeku únzexeane índuke yara poké'ehiko ngixínopikenoe
yâye, epó'oxo koeku mekú'iyeane ngaha'a noínjoponeopinoe, 24 anéye inzóneu véngea
xepákuke enepo mbíha Espanha. Ngúxoa indóponeopinoemo koeku yóneam. Yanê'e,
ngúxoamaka motó'iyeova hivó'oxinunoe motovâti ungóponea ya Espanha ike kali óvinem
xepákukenoe koeku úhepepeamo inzóneu. 25 Itea kó'oyene, yonondí'ikomo Njeruzálem
motovâti nzuvó'oxoponea ne kasása'iupohiko Itukó'ovitiya. 26 Vo'oku enepohikone po'inu
ûti xoko Jesus ákoti itukapu jûdeu, enepohikone ovoti Masêdonea yoko Ákaya, ínixoahiko
unátiyea ítixea huvó'oxeake ne ákoti apeínoati xapákuke neko kasása'iupo Itukó'oviti
ya Njeruzálem. 27 Koati úkeakune isóneuke kahá'ayea huvó'oxea. Yoko motókeahiko
kíxeaneye vo'oku itúkeovo xapa jûdeu úkea ne kaná'uti ihíkauvoti kámonehiko, kutí'inoke
apêti unako koêku ikéneke Itukó'oviti. Yanê'e, koati motokeâtihikomaka huvó'oxea ne
jûdeuhiko ya nókoneke. 28 Enepo unzéxane ra itukéti nguríkopoinoa ovotíhiko Njúdeya ne
páhoenoa po'ínuhiko ûti, enepone huvó'oxeake ngixínopikenoe, vekó ngoetímo xepákuke
koêkumo mbíhea ya Espanha. 29 Enepo nzimané'e xepákuke, énjoa enó'iyeamo únatinoe
koekúti ukeâti xoko Kristu íparaxeovikemo ya hána'iti seánakovike. 30 Vo'ókuke ra Vúnae
Jesus Kristu, koánemaka ne ákoyea omótovokoko vokóvo ukeâti xoko Sasá'iti Omíxone
Itukó'oviti, émbemopinoe, itínoe mbo'ínu xoko Vúnae, kéxuna'ixivoxo yépemo'ixinonu
Itukó'oviti ya orásaum, 31 maka índeapane ne xâne puvoti Vúnae ya Njúdeya, koane
ínixanemaka kasása'iupohiko Itukó'oviti ya Njeruzálem unáko ne nzimínoke xapákuke.
32 Koáne enepo parexánu Itukó'oviti nzímeopinoe, itúkapu ya elokékotike okovóti
nzímeamo xepákuke, motovâti kali ómomingea, koane úhepeyea inzóneu xepákukenoe.
33 Itúkapu Itukó'oviti, enepone úkeaku úhepeti isoneûti ovô xepákukenoe. Énomoneoxo
ákoeneye.

16

Íkopovope Poûlu

1 Anéye anjá'inopinoe enepo simâpi Fêbi, mokexa ûti ya xoko Jesus ko'ítuketi ítukeke
Vúnae imokóvokutike ya Sénkereya. 2 Enepo simané'e xepákukenoe, kutí íxea pe'ínu
ikéneke Vúnae, kuteâti motókeyea kíxeokononeye ne kasása'iupo Itukó'oviti. Epó'oxo
hivá'axanoemo ya koêkuti nókone itúkea vo'oku koati ênoti xâne huvó'oe nê'e. Koane
enómaka huvó'oxeonu.
3 Mbahúkinoa yûnzo inángurukeova ne Pirísila yoko Ákila, enepone ko'itúkeinotimaka
Vúnae Jesus Kristu kuteâti ûndi. 4 Enepone pi'âti, ínonexinovo koâti koímaiti koekúti
yanekôyoke oposíko koíteovonu ya koati koímaiti mani ngixókonoku. Hána'iti íngoroixi-
novahiko. Yoko haina póhutine ûndi, itea íkoro'ixinovahikomaka uhá koêti ne kutípoti
Kristu ya imokóvokutihiko xapákuke ne ákoti itukapu jûdeu. 5 Yíhaikinana ne po'inu
ûti ho'uxínovoti ítuke Vúnae óvokuke Pirísila yoko Ákila, koánemaka íningone Epênetu,
enepone inúxoti kutípoti Kristu ya Âzea, 6 koánemaka Mâriya, enepone yuixóvoteoxo
unako kêkunoe, koxuná'ixovoti ko'ítukeyea ítuke Vúnae xepákuke. 7 Mbahúkomaka yûnzo
inángurukeovo Ândoroniku yoko Njúnea, iyénom jûdeu, nza'ínemaka ika'ákovokutike
yanekôyo. Koati teyonéti xapákuke ápostuluhiko ne pi'âti, epó'oxo inuxónemaka hokopo
Jesus ya undíke.
8 Yíhaikinanu Ampilíyatu, enepone koati íningone ákoti omótova ongóvo ya xoko
Vúnae. 9 Yíhaikinanumaka Ûrubanu, enepone ko'itúkeinoti Kristu kuteâtimaka ûti,
koánemaka Estáki, po'i íningone ákoti omotóva ongóvo. 10 Yíhaikinanumaka Ápeli,
enepone exókovoti itúkeovo koati kaná'uti hókoti Kristu, koánemaka uhá koeti óvokuke
Aristóbulu, 11 koánemaka Erôdiaum, iyénom jûdeu, yoko uhá koeti kutípoti Vúnae óvokuke
Násizu.
12 Yíhaikinanamaka ne pi'âti sêno Tirîfena yoko Tirîfosa, ko'ítuketimaka ítuke Vúnae,
koánemaka Perésiti, mokexa ûti ákoti omotóva ongóvo, yupihóvotimaka ko'ítukeino
Vúnae, 13 koánemaka Rúfu, teyonéti ovoxe Vúnae, yoko êno, enepone kutí ngíxonemaka

ênom. [14] Yíhaikinanumaka Azíkiritu, Felegónte, Êremi, Pátoropa, Êrema yoko uhá
koeti po'inu ûti ha'ínehiko nekôyo ho'uxínovo ítuke Itukó'oviti. [15] Yíhaikinanumaka
Fílologu yoko Njúlea, koánemaka Nêreu yoko mokéxa, koánemaka Olímpa yoko uhá koeti
po'ínuhiko kasása'iupo Itukó'oviti ha'ínehiko ho'uxínovo ítuke Vúnae.
[16] Yíhaikakanoe, siunoné kixekókoti kuteâti kixókokoku ûti yúhoikeokoko ûti, imeâtinoe
sasá'ikoke iséneu vo'oku itínoe kopo'ínukokoti xoko Kristu. Yúhoikopinoemaka ne
uhá koeti po'inu ûti xoko Kristu ho'uxínovotihiko ítuke Vúnae yâye xoko póhutihiko
ho'úxovoku.
[17] Itínoe mbo'ínu xoko Jesus, injíko'okopimaka kéhiyanayivoa ne xâne yómoti háx-
akexea po'inu ûti yoko kátavokeamaka ya hókea Itukó'oviti, vo'oku kixoku itúkeovo ákoti
aunáti, enepohikone ihíkaxotimaka koekúti ákoti itukápa ne ihíkauvoti íhikexokonoke.
Yahíkuxipa ne xâne kuteâti, [18] vo'oku haina Vúnae Kristu hóko, itea koati âha kíxeova ne
hóko. Koatímaka ahúkoti nê'e ya koúhe'ekea yûho koane itúkoheyea iháyu'ikea xanéhiko
kutí'inoke itoâti aúpu'ikea ne kixeóvovoti xâne ákoti koati éxea koêku. [19] Énomone
yákoyenoeye kéhiyanayivoa, vo'oku hi'imé koe xâne éxea itíkivonoe hokoâti ne kaná'uti
kixovókuti ítuke Vúnae. Énomone kutí'ino ike'élokexotinoe ongóvo. Ngahá'ainopinoe
itíkivo xâne éxoti itúkea únatinoe koekúti. Itea ya itíki váhere, kutí yákoe xâne ákoti
éxone. [20] Yoko Itukó'oviti, enepone úkeaku hána'iti úhepeko isoneûti, uke'éxotimo xunako
Satánae ya ákotinemo axu'íkene káxe. Yane kutí koetímo kepasípu'ikopoti Satánae.
Itúkapu seánakopike Vúnae Jesus Kristu yóvoheixonoe.
[21] Yúhoikopinoe ne Timóti, nza'íne ítukeke Vúnae, koane Lúsiu, Njázaum yoko Sosí-
paturu, iyénonjapa jûdeu.
[22] Yúnzoikopinoemaka ya iháke Vúnae, undi Tésiu, undi yutoxoâti ra yuho Poûlu,
páhoenopinoe.
[23] Yúhoikopinoemaka Ngáyu, óngeake óvokuke, koane uhá koeti po'ínuhiko ûti xoko
Jesus ho'uxínovoti ítuke Vúnae yâye. Yúhoikopinoemaka Erástu, enepone éxoti koeku
tiûketi kopêrauti yara pitivóko, koánemaka Koátu, po'inu ûti xoko Jesus. ([24] Itúkapu
seánakopike Vúnae Jesus Kristu yóvoheixo, uhá ketínoe. Énomoneoxo ákoeneye.)

Hunókoku yuho Poûlu yonoti xapa íhae Róma

[25] Viháyu'ika Itukó'oviti, enepone apêti xunáko kóxunakeopinoe ya ikéneke, kuteâti-
maka kó'iyea yane inámati ihíkauvoti poréxonuke ngoyúhoyea. Énomone ne ihíkauvoti
koeku Jesus Kristu ngoyúhone xapa xâne, enepone koúhapu'iune Itukó'oviti kó'oyene,
ákoti exákana mekúke vo'oku itúkeovo uná koyêti xokóyoke ukeátinekene tumúneke
ápeyea ra mêum.
[26] Itea koúhapu'ikokonone yane yútoeke porófetahiko yutoxóvoti nóvoke. Yoko koati
Itukó'oviti, enepone ákoti tûri koane ákoti hunókoku, pahukôa koúhapu'ikeovo, motovâti
uhá kó'iyea xâne kutípea koane hókea, koêkuti poké'e óvohikoku yara kúveu mêum.
[27] Enepone Vúnae, poéhane itukóva ne koati kaná'uti Itukó'oviti yupihóvoti hána'iko
kó'exoneyea, itúkapu énomone ihayú'ikokono ákotinemo hunókoku, vo'oku ítukeinovi
Jesus Kristu. Énomoneoxo ákoeneye.

Hunókokune.

1 KORÍNTIU
Inúxoti yutóxinoa Poûlu ne kutípoti Jesus íhae Koríntu

Poûlu turixôa ne imokóvokuti ya Koríntu yaneko koyuhópoinoa emo'u Itukó'oviti neko xanéhiko ovâti neko pitivóko. Yoko poéha xoénae meyá kôe óponea xapákuke yanekôyoke, kuteâti koeku noíxea ûti ya Átu 18.1-18.

Yutóxinoake Poûlu ra koyuhópeti vo'oku pahúnevo po'ínuhiko xâne kutípoti Jesus yaneko imokóvokuti ya Koríntu, koane vo'oku háxakexeovokokomaka. Éxokoa Poûlu nókone kó'iyea, motovâti ho'úxopeovohiko, kuteâti koeku nókone kó'iyea ne koati kaná'uti xanena Itukó'oviti.

Yoko tumúneke pahúkinoa Poûlu ne yútoe, ápe koyuhópeti yútoe íhae Koríntu, páhoe xoko Poûlu. Yane koyuhópeti, épemohiko Poûlu kó'inoaku isóneu ne koekútihiko, âha éxeahiko. Enepone épemoake, yumópa Poûlu ya kapitulu 7. Kene ya kapitulu 12 yonoti 14, koyúhoinoamaka Poûlu ápeyea íparaxoake Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti ne póhutihiko kutípoti Jesus, éxone itúkea ítukeke Itukó'oviti. Ya kapitulu 13, anêko yûho koêku ne koati kaná'uti seanákoti. Kene ya kapitulu 15, éxokoa Poûlu itúkeovo kaná'uteoxo exépukopea ne Jesus ukópea xapa ivokóvoti, koane vexépukopeamakamo, uti kutipoâti, vo'oku inuxó kó'inovi Jesus exépukopea.

1 Yundóxinopinoe, undi Poûlu. Undi iháxiupo Jesus, páhoe koyúhoyea emó'u xapa
xâne, kuteâtimaka ahá'inonu Itukó'oviti. Anéyemaka njokóyoke ne Sósteni, po'inu ûti
xoko Jesus. 2 Pahúkinopeanoe ûti ra koyuhópeti, itínoe ho'uxínovoti ítuke Itukó'oviti ya
pítivokonake Koríntu, itínoe kasása'iupo Kristu Jesus, koane iháxiupomaka Itukó'oviti
itúkeovo sasá'iti nonékuke, xané kixeâti ne uhá koeti po'ínuhiko ûti, koêkuti óvohikoku
ikóseanaxeovo Vúnae Jesus Kristu, Únaehiko koane Vúnae.
3 Itúkapu hána'itike seánakopi Itukó'oviti, Ha'a ûti, yoko Vúnae Jesus Kristu yóvoheixo,
koánemaka úhepetike isoneûti ukeâti xokóyoke.

Seánakoa Itukó'oviti ne íhae Koríntu

4 Kóyekune íngoro'ixinovopinoe xoko Itukó'oviti, vo'oku hána'iti seánakopi xoko Kristu
Jesus. 5 Vo'oku koeku héki Jesus, yupihovó koe iké'iparaxikono ikéneke ya uhá koeti
koekúti, kuteâti itíkivo koati exoâti koyúhoyea emó'u, koane heú kíxi yéxi kaná'uko ra
ihíkauvoti hékone. 6 Koati kitipoâtinoe ne ihíkauvoti koeku Jesus, koane títiu kéye ikéne.
7 Énomone ákoino ápahuina iparáti konokóvotiko xepákuke yane póneake Itukó'oviti ne
xanéna éxea itúkea ítukeke. Énomone kénenoeye ya koêkuiko kíxoixopinoe aúkopovope
Vúnae Jesus Kristu. 8 Yoko énomonemo koxunákopinoe tukú koeti hunókokuke, motovâti
itíkivo xâne ákoti koyuhoâti ápeyea óvaku pahúnevo yaneko káxe aukápapu Vúnae Jesus
Kristu. 9 Koati motovâti kúveovokono kíxeopineye ne Itukó'oviti, enepone ihaxíkopitinoe
poéhayeane iséneu xoko Xe'éxa, enepone Vúnae Jesus Kristu.

Ixíko'okokono ne hokotíhiko Jesus vo'oku ixómoyea haxákeovokoko

10 Itínoe mbo'ínu xoko Jesus, injíko'okopinoe ya iháke Vúnae Jesus Kristu ákoyea
ópoe'ainokoko yiûho, koane ákoyeamaka héxakexipukoko. Konókoti kutikokó ké'iyinoe
ikéneke Vúnae, koane poéhayeanemaka yónoku iséneu yoko yâha itíki ítukeke.
11 Kó'inokeneye yunzó'inopi, vo'oku éto'okonu xâne ukeâti óvokuke Kolôe ápeyea pu-
vokókoti xepákukenoe. 12 Hara ngíxo, vo'oku ápeyea xepákuke ixómoti koyê: "Undi
hokoti Poûlu" koyêti. Kene po'ínuhiko: "Undi hokoti Ápolu" koyêti. Kene po'ínuhiko:
"Pêturu nzóko" kóye. Ina apémaka koyúhoti itúkeovo hokoti Kristu. 13 Yusíkoikopomea
háxakexeovo ne Kristu? Undí'ikopo kuruhúxinovopinoe? Inzákeikopomea yáhikikono?
Ako kalíhuina!
14 Íngoro'ixinovo Itukó'oviti vo'oku ákoyea ánjiu xepákukenoe. Poéhane Kiríspu yoko
Ngáyu ánjiko. 15 Koeku kó'iyeaneye, ako xâne motovâti koyúhoyea áhikeovo ya inzáke.
16 Ápepini Étefana koane uhá koeti ovâti óvokuke, ánjiumaka nê'e. Ava po'ínu, ákone

énjapana. Kutí'inonu koékune nekôyohiko. [17] Vo'oku haina ánjikea xâne pahúkinonu
Kristu, itea ngoyúhoyea ne inámati ihíkauvoti omínovike, ene pahúkinonu. Hainámaka
ingo'ítukexoti exóneti ikó'itukeu xâne hána'iti ko'éxoneti yara kúveu mêum, mará'inamo
akútea énomone kutí'inoke itóvoti ne xanéhiko. Eneponi akoéneye yûnzo, mani kutí
ngixoâti ákoti itúkovoke ne ivókinovovi Kristu ya kuruhúke koíteovo xâne.

Kristu itukóvo xunako Itukó'oviti koíteovo xâne

[18] Enepone yuho ûti vo'oku ivókinovovi Kristu ya kuruhúke, ya xapa xâne yonópoti-
hikomo ipihóponovokutike, kutí kó'inoahiko hókone xâne ákoti aunáti isóneu. Itea xoko
ûti, uti koítovone Itukó'oviti, koati hána'iti xunako Itukó'oviti nê'e. [19] Yoko énomonemaka
koéneye ne yuho Itukó'oviti ya emó'uke, enepone koêti:
"Unge'éxeatimo éxone ne hána'itihiko ko'éxoneti. Kúteanemakamo ngíxoaku
ko'ísoneuyea ne hána'itinoe ko'isóneuti" kôe. *Izâiya 29.14*

[20] Koeku kó'iyeaneye, ná'ikopohiko ne hána'iti ko'éxoneti yara kúveu mêum?
Ná'ikopohikomaka ne hána'iti ihíkaxoti koánemaka ne ahúkoti ya koyúhoyea?
Áko'onehiko nê'e, vo'oku enepone kó'exoneyea ne xâne yara kúveu mêum, sá'iri'okopane
Itukó'oviti ya koekúti ákoti itóponone.

[21] Ya hána'iti ko'ísoneuyea Itukó'oviti, haina vo'ókuke ne éxone xanéhiko yara kúveu
mêum, kutí'inoke itopónotihiko éxea Itukó'oviti. Itea ínixoa Itukó'oviti unáko itúkeovo
ya koyúhoyeovo emó'u, itínovoke ya pahúnevo ne xanéhiko kutipoâti, upánini ínixea
po'ínuhiko xâne itúkeovo kixovókuti hókone xanéhiko ákoti isóneu.

[22] Vo'oku poéhane noíxea iyupánevoti kahá'a ne jûdeuhiko. Kene ne ngerêkuhiko,
poéhane itóponea hána'iti exóneti, ene kahá'a. [23] Itea hane koyúho ûti xapa xâne
Kristu yoko ivókinovovi kuruhúke. Enepora ihíkauvoti íkoroko jûdeuhiko, koane ínixoa
ngerêkuhiko itúkeovo hókone xâne ákoti aunáti isóneu. [24] Itea xapákuke ne xâne iháxiupo
Itukó'oviti hókea, enepone jûdeuhiko koánemaka ne po'ínuhiko xâne ákoti itukapu jûdeu,
koati Kristu koyúho ûti, enepone hána'iti xunako Itukó'oviti koíteovovi, évekoakumaka
Itukó'oviti koúhapu'ikea ne hána'iti kó'exoneyea. [25] Vo'oku enepone ítukeinovi Itukó'oviti
xoko Kristu, ínixone po'ínuhiko xâne itúkeovo hókone xâne ákoti isóneu, koati hána'iti
anú'ukea kó'exoneyea ne xâne yara kúveu mêum. Koáne enepone koekúti ínixonehiko-
maka itúkeovo muyá'iko Itukó'oviti, énomone yupihóvo anú'ukea xunako xâne.

[26] Itínoe mbo'ínu xoko Jesus, yokómomapihi kêkunoe inâ ihaxíkopi Itukó'oviti héki.
Vo'oku ako axú'ina xâne hána'iti ihíkaxovoti, koane payásotihiko xepákukenoe, koane
xe'exa iríku kalísoti kixoku koéxokexeokono. [27] Itea hane noívokoxo ne Itukó'oviti
xâne ínixone po'ínuhiko xâne yara kúveu mêum itúkeovo ákoti isóneu, motovâti
kóteyokeokono ne xâne hána'iti ko'isóneuti. Koáne, motovâti kóteyokeamaka payásoti-
hiko yara kúveu mêum, noívokoxoa Itukó'oviti ne xâne ínixone po'ínuhiko yara kúveu
mêum ákoyea xunáko. [28] Kene ne inixóneti ákoyea itúkokonoke, koane puvonéti, yóko'o
ne koâti yupihóvoti kalîhuyea, enepohikone kutí koeti akó'oti, énomonemaka noívokoxo
Itukó'oviti íkorohikea ne yupihóvoti xunáko, uke'éxopeati xunáko yoko itúkeovo teyonéti.
[29] Kixínoakeneye Itukó'oviti maka hákone oxéne iháyu'ikopeovo ne xâne nonékuke. [30] Kene
itínoe, yaínovone kasása'iupo Itukó'oviti vo'oku ítukeinovi Kristu Jesus. Énomonemaka
poréxo ne Itukó'oviti itúkeovo úkeaku kó'exoneyea ûti koane kutí'inoke ponopóvoti ûti
yoko sasa'ípoti ûti nonékuke. Énomonemaka kutí'inoke viteóvati ne pahúnevo ûti, [31] maka
akúteane koêku ne yutoéti emó'uke Itukó'oviti xoko kó'iyeaku: "Enepone kahá'ati ápeyea
iháyu'iu ya xokóyoke, itúkapu ítukeinoa Vúnae iháyu'iko" kôe.

2

Koeku yuho Poûlu koyûho ítuke Itukó'oviti xapa xâne

[1] Itínoe mbo'ínu xoko Jesus, yaneko ngoyuhópoinopeanoe ra ihíkauvoti ukeâti xoko
Itukó'oviti, haina kalísotinoe emo'úti ôriti éxeokono veínoam, koane hainámaka kuteâti
koyúhoyea hána'iti ko'éxoneti yara kúveu mêum veínombinoe ngoyúhoyea. [2] Vo'oku
ngoúsokone inzóneu yanekôyoke ákoyeamo po'i énjokopike, ákoti itukapu koeku Jesus

Kristu yoko ivókinovovi ya kuruhúke. [3] Yaneko ámbeyeaku xepákukenoe, yupíhovo
eómbea kutí ngó'iyea xâne ákoti xunáko. Vo'oku ina njonóno'oko, koane hána'iti mbíkea,
ininjoâti ákoyea índa indúkea ne itukéti. [4] Enepone ngixoku ngoyúhoyea, koánemaka ne
ihíkauvoti ngoyúhoinopikenoe, ako akútea yuho hána'iti ko'éxoneti ahúkoti koyúhoyea,
itea koati iyúseoti ápeyea njokóyoke ne Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti koánemaka xunáko.
[5] Kó'inokeneye ngoyúhoyea, motovâti ákoyea itúkapu vo'oku hána'iti exóneti ítuke xâne
yara kúveu mêum kitípino Jesus, itea itúkapune vo'oku xunako Itukó'oviti.

Koêku ne kaná'uti exóneti ukeâti xoko Itukó'oviti

[6] Itea kóyeane koyúhoyea ûti koati hána'iti exóneti xapákuke xâne koukóponovoti
ikéneke Itukó'oviti, enepohikone xâne úsotine ikéneke. Yoko ako akútea exóneti kuteâti
itóponone xâne éxea yara kúveu mêum. Hainámaka kuteâti éxone ne koati payásotihiko
xâne yara kúveu mêum, xâne ákotimo oríko uké'eyea xunáko. [7] Itea hara koyúho ûti
hána'iti exóneti ukeâti xoko Itukó'oviti ákoti exoâti mekúke, itea kouhápu'ikovotine
kó'oyene. Énomone ne úsotine isóneuke Itukó'oviti ukeátinekene tumúneke ápeyea ra
mêum, kaha'aînoviti vitúkeovo hána'iti ihayú'iuti nonékuke. [8] Yoko enepone hána'iti
exóneti ngixínopikenoe, ako ápahuina xâne xapákuke ne payásotihiko yara kúveu mêum
iyukínovati isóneu éxea koêku. Eneponi exâhiko, ákoni kurúhuxa ne koati êno hána'iti
ihayú'iuti Vúnae. [9] Yoko koati kuteâti ne yutoéti ya emó'uke Itukó'oviti, enepone koêti:

"Ako xâne noixoâti, ako kamoâti, ákomaka xâne itopónoati isóneu éxea koêku ne koekútihiko koúsokinoake Itukó'oviti ne xâne ákoti omotóvo okovo Itukó'oviti" kôe. *Izâiya 64.4*

[10] Itea koúhapu'ikinovea Itukó'oviti ya xunákoke Sasá'iti Omíxone ovo'ó koe'éviti.
Vo'oku ako ápahuina koekúti ákoti exâ ne Sasá'iti Omíxone. Simóya ne hána'iti isoneûti-
hiko ya xoko Itukó'oviti ákoti po'i exoâti, éxoa Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti. [11] Kene
xapákuke ûti, uti xâne yara kúveu mêum, ako ápahuina éxoti isóneu po'i xâne. Poéhane
únae ne isoneûti exôa. Kúteanemaka koêku ákoyea éxoti isóneu Itukó'oviti ákoti itukapu
Sasá'iti Omíxone. [12] Yoko haina exóneti íhae ra kúveu mêum ko'ípara ûti, itea koati Sasá'iti
Omíxone Itukó'oviti ko'ípara ûti, motovâti véxea koeku uhá koêti ne ikó'iparaxovike
Itukó'oviti ya hána'iti seánakovi.

[13] Énomonemaka koyúho ûti xapa xâne. Yoko enepone yuho ûti, haina íhikaxovike
xâne hána'iti ko'éxoneti yara kúveu mêum, itea íhikaxovike Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti.
Koati xapákuke xâne ovo'ó koékumaka ne Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti koúhapu'ikea ûti
ne kaná'uti kixovókuti koúhapu'ikinovike nê'e. [14] Enepone xâne ákoti ainámapo xoko
Itukó'oviti, ako namúka ne ihíkauvoti ukeâti xoko Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti. Kutí
kó'inoa hó'e xâne ákoti isóneu. Koati ákoti exína isóneu, vo'oku áko'oyea ne Sasá'iti
Omíxone Itukó'oviti ya xokóyoke kourápu'ikinoati. [15] Kene ne xâne kuri'ókovati ne Sasá'iti
Omíxone Itukó'oviti, ínixoa ponóvoku ne uhá koeti koekúti. Itea xapákuke xâne ákoti
akoéneye, ako ápahuina motovâti pónea isóneunoa ne xâne kuri'ókovati ne Sasá'iti
Omíxone Itukó'oviti. [16] Yoko énomone kuteâtimaka koêku ya emó'uke Itukó'oviti, enepone
koêti:

"Ako itopónoti éxea isóneu Itukó'oviti. Ákomaka motovâti enékea" kôe. *Izâiya 40.13*

Itea anéye ne isóneu Kristu xoko ûti, uti kutipoâti.

3

Ovóxehiko Itukó'oviti

[1] Kene itínoe mbo'ínu xoko Jesus, koati metokeâti kutí ngíxeopinoe yunzó'ixoti xâne
ákoti kuri'ákapa ne Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti. Ngónoko kutí ngíxeopikonoe yuhó'ixoti
xâne hokotí'iko koêkuti âha kíxeova, koane kuteâti kalivôno âvoti koati éxone ikéneke
Kristu. [2] Enepone ngixoku ínzikaxeopinoe yanekôyoke, hane ínzokoa kuteâti koeku leite
níkaxeokonoke ne inámatiko kalivôno âvoti íta níkea xúnati nikokónoti. Vo'oku eneponi
akutêa koati nikokónoti, nika úsotine xâne, ákoni íteanoe. Yoko anéyeiko âvoyea ítea,
vo'oku itínoe xâne hokotí'iko koêkuti âha kíxeova. [3] Koeku ápeyea xâne xepákukenoe
ixómoti iyókovo ítukevo po'ínuhiko xâne koane poé'ainoa isóneu vo'ókuke, koane koeku

ápeyeamaka xâne ixómoti orixókoko, hainá'ikopo itínoe xâne hokoti koêkuti âha kíxeova?
Enepone kixeku itíkivonoe, ákoikopomaka kutí ákoe kixóvoku xâne ákoti ainámapo xoko
Itukó'oviti?
4 Koeku ápeyea xepákukenoe ixómoti koyê: "Undi hokoti Poûlu" koyêti. Kene
po'ínuhiko: "Undi hokoti Ápolu" koyêti, ákoikopomea iyúsea itíkivonoe kutí koeti xâne
ákoti ainámapo xoko Itukó'oviti?
5 Kutí'ikopo íkitixavi, ûndi yoko Ápolu? Pohúneteoxo uti ovoxe Itukó'oviti koyuhó'iyeati
emó'u, enepone kitíponenenoe. Yoko póhutihiko ovóxe, anêko ítukexeake Itukó'oviti.
6 Kutí koe undi noâti ne emo'u Itukó'oviti koeku ngoyúhoyea xepákukenoe. Ina keno'óko
Ápolu ingénepoke ixómoti ovo'íkoa. Itea poéhane Itukó'oviti porexôa ukóponea ne
itukéti. 7 Iyúseoneikopo ákoyea itúkapu vo'oku noâti, koane vo'oku ovo'íkoati kutí'inoke
apêti êho, itea poéhane Itukó'oviti porexôa ukóponea ne itukéti. 8 Enepone noâti koáne
ne ovo'íkoati, kutíkokone nonékuke Itukó'oviti. Yoko póhutihiko ko'ítuketi, apêtimo
námoepo. Hanemo exôa koêku ne námoepo, kixoku ko'ítukeyea. 9 Vo'oku uti kaha'íneati
ne Itukó'oviti ya ítukeke. Kene kutí koe itínoe isane Itukó'oviti. Kutí kénoemaka péti
koéxepoe Itukó'oviti.
10 Ya hána'iti seánakonu Itukó'oviti, poréxonu inúnjinoa yoko indúkinoa poéheve
ne itukéti, kuteâti koeku koexépukoti péti mbiú kixoâti itúkea ítuke. Ina keno'óko
koukóponoati ne itukéti ndûriu. Yoko póhutihiko ko'ítuketi, konókoti kóhiyanayea kíxoku
ko'ítukeyea. 11 Vo'oku ako yusíka ípiheokono po'i poéheve ákoti itukapu koúkopono
ne turiútine. Yoko enepone poéheve ne itukéti ngíxone, énomone ne Jesus Kristu.
12 Xapákuke koukóponoati ne itukéti, anêko mbiú kixoâti ko'ítukeyea kuteâti koeku xâne
iko'ítukexoti únatinoe koekúti kuteâti ôro, péhu yoko uhé'ekotinoe uhá'iti mopôi yane
koéxepoe. Ina apémaka kuteâti xâne veinoâti koekúti ákoti koati unátiyea, kuteâti
tikóti, hí'e yoko tuti exáte. 13 Yoko póhutihiko ko'itúkeinoti Itukó'oviti, urapú'itinemo
kixoku ko'ítukeyea yaneko káxe aukápapu ne Vúnae Jesus Kristu. Yúkumo veínokono
koúhapu'ikeokono kixoku ko'ítukeyea ne póhutihiko xâne. Énomonemo kouhápu'ikoa
itúkeovo kuteâti xâne veinoâti hí'e ne ko'ítukeyea, áko'o itúkeovo kuteâti xâne veinoâti
ôro. 14 Enepone kixoku ko'ítukeyea ne póhutihiko xâne koukóponoti ítuke Itukó'oviti
oúkeke ne poéheve, enepo akutêa kixovókuti ákoti itâ yúku oró'okea, apêtimo ná-
moepo xoko Vúnae. 15 Itea enepo akutêa kixovókuti oro'ókovoti, hána'itimo évonevo,
itea kóyeanemo koíteova Itukó'oviti neko xâne, upánini kutí koetimo huvokó kixópoti
yúku íteovomo. 16 Ákoikopo yéxanoe itíkivo sasá'iti óvoku Itukó'oviti koane itúkeovo
ovo'ó koépitinoe ne Sasá'iti Omíxone? 17 Enepo áva xâne kotohíneati ne sasá'iti óvoku
Itukó'oviti, itukópinoatimo Itukó'oviti ésa'i ne ítuke, vo'oku koati sasá'iti ne óvoku
Itukó'oviti. Yoko koati itínoe ne sasá'iti óvoku Itukó'oviti ngíxone.

Haina exóneti íhae xapa xâne yara kúveu mêum koitóvovi

18 Hákoikopo yaupú'ikopovo. Koêkuti xâne xepákuke inixópovoti itúkeovo koati
ko'éxoneti xapa xanéhiko yara kúveu mêum, haina énomone ne koati kaná'uti exóneti
nonékuke Itukó'oviti. Motovâti itóponea xâne ne kaná'uti exóneti, konókoti usó kóyeyea
ínixeokono itúkeovo ákoti isóneu ya nonékuke xanéhiko yara kúveu mêum. 19 Vo'oku
enepone exóneti, opósiu xanéhiko yara kúveu mêum, ako itúkoake Itukó'oviti, kuteâti-
maka kó'iyea ya emó'uke Itukó'oviti, enepone koêti: "Enepone hána'iti ko'éxoneti xapa
xâne yara kúveu mêum, koati éxone veyópinoa Itukó'oviti íkorokopea" kôe. 20 Epó'oxo
hara koémaka po'íke: "Éxoa Itukó'oviti oveâti isóneuke ne hána'iti ko'éxoneti yara kúveu
mêum, itúkeovo ainóvoti isoneûti ákoti itúkovoke" kôe. 21 Hákoikopo iheyú'iko koêkuti
xâne keyuhoâti itúkeovo énomone hekónoe. Vo'oku uhá koeti koekúti, aínovo pónepike
Itukó'oviti 22 yusíkoti itúkeovo ûndi, undi Poûlu, áko'o Ápolu, áko'o Pêturu. Kúteanemaka
koeku uhá koeti ovâti ra kúveu mêum, koáne ne yápeyiko yara kúveu mêum, koáne ne
pihépi xoko Itukó'oviti. Kúteanemaka koêku ne koekútihiko apêti kó'oyene, koánemaka
koekúti keno'ókotikomo ikénepoke. Aínovone pónepike Vúnae. 23 Yoko Kristu itíko Yúnae.
Kene Itukó'oviti, enepone payásoti ya uhá koêti, énomone itúko Únae ne Kristu.

4

Koêku ne páhoehiko Kristu koyuhó'iyeati emó'u

1 Konokoâti éxea xanéhiko vitúkeovo pohúneti ovoxe Kristu, ûndi yoko po'ínuhiko
ko'ítuketi ítuke Itukó'oviti. Kovóxevi Itukó'oviti koyúhoyea ûti xapa xâne ne ihíkauvoti
íhae xokóyoke, ákoti exákana mekúke. 2 Yoko póhutihiko ovoxéti, konókoti itúkeovo
kuvovóneti úsexeamo ne páhoenokono itúkea. 3 Yusíkoti ínixinoe kó'iyeaneye ne
ngo'ítukeino Itukó'oviti, áko'o ákoyea ákoeneye, yusíkotimaka itúkeovo po'ínuhiko xâne
koené'eye isóneunonu, ako mbepákexina inzóneu nê'e. Muhíkova inzóneupinovo, áko-
maka nguvápa nê'e. 4 Kaná'uti ákoyea ápahuina váhere koekúti njé'onone inzóneuke,
itea kóyeane ákoyea ongóyuho tokópeovoxo uhá koeti índuke, vo'oku poéhane Itukó'oviti
motovâ koyúhoyea tokópeovoxo, áko'o ákoyea. 5 Hákoikopo itikóvo xâne húketi isóneuno
po'ínuhiko xâne, inixeâti ákoyea aúnati ítuke koeku ákoyea koati yéxi koêku, vo'oku
haina kaxénane yúhoikopeokono xâne. Itea aukápapune ne Vúnae, ínamo kauhápu'ika
ne koekútihiko itukókonoti hahákutike, ákoti po'i exoâti yara koeku kó'oyene, koane
énomonemakamo kouhápu'ikoa itukóvotiye ne isoneûtihiko oveâti isóneuke ne póhuti-
hiko xâne. Yane ihayú'ikoatimo Itukó'oviti ne póhutihiko xâne kuteâti motókeyea
iháyu'ikeokono.

Saya'íkoa Poûlu ne íhae Koríntu

6 Itínoe mbo'ínu xoko Jesus, enepora koati ânja énjokeopinoe yara yúndoe, ínzokoa
ngixoku indúkeovo koánemaka kixoku itúkeovo Ápolu, motovâti itúkeovo koeku ûti
kouhápu'ikinopea kixó'ekone ne yutoéti koêti: “Konókoti itúkeovo yutoéti emó'uke
Itukó'oviti hokokóno, enepone ixikó'okoviti ákoyea kapáyasaka ûti ne po'i xâne koeku
ákoyea vitúkoake ne po'ínuhiko” koêti. 7 Hainá'ikopo kehá'ati íkitixapivo únati ya
po'ínuhiko xâne? áko'o ápeikopomea yéxone itíki ákoti itukapu pónepike Itukó'oviti. Ako
kalíhuina. Yoko itukovo ke'ipârati, ná'ikopo koeti kepáyasokinovo kutí'iyea itepónoati ya
xinákoke?
8 Inípono iséneupinovo kutí ké'iyi ákotine nókone ikéneke Itukó'oviti, inixépovoti
itéponine uhá koeti ahá'inopi Itukó'oviti, koane itéponinemaka itíkivo nâti ya xoko
Kristu! Yoko ako'ópo vinixápapu, ûndi yoko po'ínuhiko ápostulu! Ehá'ani netíxixo kuteâti
iséneupinovo, motovâtimaka kahá'ineyeopi ûti xoko Kristu, ûndi yoko nza'íne ítukeke
Itukó'oviti. 9 Itea ya undíke, énjoa itúkeovo Itukó'oviti porexó'ovi vitúkeovo okoti koati
ikenétike ya uhá koeti xâne, uti ápostulu, uti páhoe koyúhoyea emó'u. Kutí koe uti ká'aeti
iyonókonoti xoko koépekokonoku, koeku komómoponea uhá koeti xâne ovâti ra kúveu
mêum, koánemaka ánju íhae vanúke, enepohikone ovoxe Itukó'oviti. 10 Vo'oku hókea uti
Kristu, uti ápostulu, koati uti xâne inixóneti ákoyea isóneu. Kene inípono itínoe, koati
inixépovoti itíkivo ko'éxoneti ikéneke Kristu! Utímaka xâne inixóneti ákoyea itóponone
koane ákoyea xunáko, uti ápostulu. Itea inípenonoe, koati inixépovoti itíkivo hána'iti
itóponone ikéneke Kristu koane êno xináko, ikítixapovotimaka koati teyonéti! Kene
ûti, uti puvonéti. 11 Enepora ûti, uti ápostulu, tukú koeti kó'oyene, uti épeu hímakati
koane úne. Ye'ékonemaka ipúpa'ixea vípovo. Utímaka yehepóke'exokuti. Ákomaka
koati vóvoku. 12 Vivókoponovomaka ko'ítukeyea ûti, vitúkoti ésa'i nókone ûti. Enepo
vihakókono, ako vitúkapina ésa'i ne ihakó'oviti, itea vépeminoa unako koêku xoko
Itukó'oviti. Enepo vikoítoponokono kotíveti, vítoa tarú'uxea uhá koêti. 13 Enepo apê
itukóheoti koeku ûti, itupa'ii kíxoa yumópea ûti, voposíkoti unátipinokoko visóneu. Tukú
koeti kó'oyene, ya isóneunovi xanéhiko ákoti êxa Itukó'oviti, uti kuteâti sipurákineti, uti
ápostulu. Uti kutí koeti koekúti kuréti yupihóvoti kótirinayeokono.

Enékoa Poûlu ne íhae Koríntu

14 Haina ngahá'ati ngóteyokeopinoe ngixínopikeneye yara yúndoe, itea enengópiti
vo'oku kutí ngixópinoe koati nje'éxaxapa ákoti omotóva ongóvo. 15 Yusíkoti yupíheovo
enó'iyea ihíkaxopiti ikéneke Kristu, itea poéhaxo ne itukópitinoe xe'éxaxapa. Yoko
énomone ra yuhó'ixopiti, vo'oku undíne koyuhó'inopi koeku Kristu Jesus enepo inâ

kitipôa. [16] Injíko'okopinoekopo héki ngixoku nzókea Itukó'oviti. [17] Énomonemaka kutí'ino
mbahukínopitinoe Timóti, enepone po'inu ûti xoko Jesus, enepone kutí ngíxonemaka
nje'éxa ákoti omotóva ongóvo. Koati kuvovóneti nê'e, yuixóvoti ko'ítukeino Vúnae, koane
huvo'óxopitinoemo puyákoponeova yokóvo ne ngixoku nzókea Kristu Jesus, kuteâtimaka
ínzikaxea ya uhá koeti yónongu ya póhutihiko imokóvokuti nzímoku.
[18] Anêko xâne kapayásokopovoti xepákukenoe po'okoâtihiko ákoyeamo naínjapanapi-
noe. [19] Itea ákomo áxu'ikene, noinjóponopitinoemo enepo itukapu ahá'inonu Itukó'oviti.
Yane enjoâtimo ápeyea xunáko neko kapayásokopovoti itúkeaxo kuteâti neko yûho, áko'o
itúkeovo pohúneti koyuhóheoti ákoti xunáko itúkea. [20] Vo'oku enepone vitúkeovo xanena
Itukó'oviti yonópoti natíxokuke, haina pohúneti koyúhoyea ûti, itea konókoti ipúhikea
xunako Itukó'oviti ya kixoku vitúkeovo. [21] Kutí'ikopo kehá'anoe? nzímea xepákuke
orínjeopimo? áko'o itupa'ii ngíxeopimo kuteâti koeku xâne ákoti omotóvopinoe okóvo.

5

Koeku xâne kutípoti Jesus koesáyu'ixoti kixoku itúkeovo

[1] Koati apêti koyuhópitinoe ápeyea xâne xepákukenoe ákoti saya'íkapeapa ne úhepune
mûyo vo'oku ixómoyea kaha'a sêno. Yoko enepora ákoyea káyusea kixoku itúkeovo,
koati yupihóvoti koêku, ákotimaka kámeaku ûti kuteâti, muhíkova xapa xâne ákoti êxa
Itukó'oviti. Hane ngíxo vo'oku ápeyea ixómoti kapîne énoxaka. [2] Yoko inípenonoe, uhepee
kóye iséneu! Ako kalíhuina ikétivexinoe iséneuke ne váhere koekúti xepákuke. Mani
kenokoâtinoe ikétivexi, motovâti kópuhikeokono xepákuke ne yupihóvoti váherexea
ítuke. [3] Kaná'uti ángo'oyea yâko xepákuke, itea ya isoneûtike, kóyeane kutí kó'iyea ambêti
xepákuke. Epó'oxo ngoyuhó'inopitine inzóneunoa kutí'iyea ambêti ya: Koati pahukóvoti
ne kixotíneye ítuke. [4] Hara ngixópinoe ya iháke Vúnae Jesus: Enepo he'uxínapa ra
koekúti, kutí koetímakamo ambêti xepákuke, koane apêtimakamo xunako Vúnae Jesus
yoúkeke. [5] Yane képuhika xepákuke ne ákoti ikatívexa isóneuke ne váhere ítuke.
Kirí'akamaka Satánae komóhiyea mûyo, motovâtimo eópea itúkeovoxo koati pahukóvoti
koane kóyuseopeovomo, motovâtimaka ápepeamo xapákuke ne kasása'iupo Itukó'oviti
yaneko káxe aukápapu Vúnae.
[6] Ako aúnati ne iséneupinovonoe, ikítixapovoti xâne koati únati kóyeku ikéneke
Vúnae ákoti konokínovopitinoe. Ákoikopo yéxa koêku ne pahunévoti itúkeovo kuteâti
kalihú koeti kohiyákopeti pâum heú kíxea kohíyakea ánahi? [7] Kiríkapaikopo ne uhá
koeti kúxoti kixeku itíkivo, enepone kutí koeti kohiyákopeti xepákuke, motovâti itíkivo
inámati masa ákoti kohiyákoati. Yoko énomone kénenoeye koeku itúyopea ne pe-
húnevo. Vo'oku enepone Páskoa, usóne kixó'ekone xoko ûti koeku ivókinovovi Kristu,
enepone kutí kixonéti kali xe'exa su'ûso koépeuti ya Páskoa, ésa'i itúyopea pahunévoti.
[8] Vokóyuineikopo kuteâti koêku ya kaxena Páskoa. Itea enepone kixoku kóyuiyea ûti, ako
yusíka itúkeovo ya kúxoti kixoku vitúkeovo, enepone kutí koeti kohiyákopeti. Énomone
ne váherexea vítukeino po'inu ûti yoko po'ímaka váhere vítuke. Itea hara vitúka kixoku
kóyuiyea ûti, vitúkeovo xâne ákoti semekékexa, koane pónea uti kixoku vitúkeovo.
Énomone akútea ne osó'iuti pâum ákoti kohiyákoati, koyuípeti ya áyui Páskoa.
[9] Ya po'íke yúndoenopi yanekôyo, mbahúkopinoe ákoyea yánahixapa ne xâne ákoti
kayúsea kixoku itúkeovo, kapíneti ákoti itukapu koati múxone. [10] Itea haîna xâne yara
kúveu mêum ákoti êxa Itukó'oviti ne ngíxo, enepohikone kapíneti ákoti itukapu koati
múxone, koáne ne xâne ixómoti ipupákino isóneu kahá'ayea enó'iyea tiûketina, yóko'o
ne ómevoti, koánemaka ne xâne kuvóvoti sánduhiko. Vo'oku eneponi itukápahiko ne
xâne yara kúveu mêum ákoti êxa Itukó'oviti ne ngíxo, mani konokoâti ipíhikopi ra kúveu
mêum motovâti ákoyeani yánavakaxapa. [11] Itea hane itukóvo ne xâne ngixínopikenoe
ákoyea yánavakaxapa, enepone koyúhoti itúkeovo po'inu ûti ya xoko Jesus, itea kóyeane
váherexea kixoku itúkeovo. Énomone ne kapíneti ákoti itukapu koati múxone, koáne ne
ixómoti ipupákino isóneu kahá'ayea enó'iyea tiûketina. Énomonemaka ne xâne kuvóvoti
sánduhiko, koáne ne váherexokenati yuhó'ino po'inu xâne, koánemaka ne kohíhikenati,

yóko'omaka ne ómevoti. Xâne koetíneye kixoku itúkeovo koyúhoti hókea Jesus, muhíkova íniki hako kalihú'ina.
12 Hainá'ikopo xâne ákoti itukapu po'inu ûti xoko Jesus ngónoko énjokea itúkeovo pahukóvoti koane nzayá'ikea. Itea enepone po'inu ûti xoko Jesus, hainápo koati konokoâti yéxoki itúkeovo pahukóvoti koane seyá'iki. 13 Kene enepone xâne ákoti itukapu po'inu ûti xoko Vúnae, Itukó'ovitimo exôa kíxoaku nê'e. Képuhikapaikoponoe ya xepákuke ne vaheréxoti ítuke.

6

Nókone kó'iyea apê évotikokoke ne kutípotihiko Jesus

1 Enepo apê yévotikokoke, ákonoemea tíyapana yómikoko yuhoíkovokutike nonékuke xâne ákoti asasá'i ítuke nonékuke Itukó'oviti? Na koeti ákoino yámanoe nonékuke po'inu ûti, kasása'iupo Itukó'oviti, motovâti enékeokono? 2 Ákoikopo yéxanoe itúkeovomo ûti, uti kasása'iupo Itukó'oviti yuhoíkopamo ne xanéhiko yara kúveu mêum vo'oku kixoku itúkeovo? Koeku itúkeovomo énomone yíhoikopo, na kíxeaye ákoyea yéxanoe kíxeaku ne kalîhuti koekúti xepákuke? 3 Ákoikopomaka yéxa itúkeovo utímaka yuhoíkopamo ne ánjuhiko íhae vanúke, enepohikone ovóxe Itukó'oviti, vo'oku kixoku itúkeovohiko? Ínapomo hako yexoânoe kíxeaku kíxekuxi ne kálihunoe koekútihiko kuteâti tokópone ûti itukovo káxe. 4 Itea enepo apê koekúti kuteâti, hane iyénoanoe xoko xâne ákoti itukapu xanena Itukó'oviti, enepohikone ákoti yána êgerejake. 5 Ákoikopo ápahuina xâne ko'isóneuti xepákukenoe motovâti enékeopinoe, itínoe kutípoti Jesus? Metókeanoe enepo kateyákapi ra yûnzo! 6 Ya koêkuni yómi ne koekúti xapa xanena Itukó'oviti ya êgerejake, ponó kixékokonoe yuhoíkovokutike enepo apê kixékokoku, yomokókoti nonékuke xâne ákoti akutipo Itukó'oviti.
7 Póhutine ápeyea kixékokokunoe, iyúseo ápeyeako hána'iti nékone ikéneke Jesus. Mani unatíne sikovó ké'iyi apê vaheréxinopiti ítuke. Manímaka unatíne yévokivo vo'ókuke. 8 Itea ya koêkuni ké'iyineye, ainovó koe itínoe vaheréxinoa ítuke ne po'i xâne. Ainovó koe itínoemaka koesáyu'ixo koeku po'ínu xâne. Yoko inípono itúkeovo koati pe'ínuhiko xoko Jesus ne kíxeneye. 9 Ákoikopomea yéxa ákoyeamo yanapa natíxokuke Itukó'oviti vanúkeke ne xâne vaheréxoti ítuke? Hákonoe yaupú'ikopovo yarâ'a, vo'oku ákomo pihápaya ne xâne koesáyu'ixoti kixoku itúkeovo, kapíneti ákoti itukapu koati múxone, koánemaka ne xâne kuvóvoti sánduhiko. Áko'omakamoya ne xâne aupú'ikoti múxone, kapíneti múxone po'i xâne. Kúteanemaka koêku ne hóyeno senoxóvoti, koánemaka ne hóyeno ikoyénoxovoti po'inu hóyeno. 10 Áko'omakamoya ne ómevotihiko yoko xâne ipupákinoti isóneu kahá'ayea enó'iyea tiûketina, koane kohíhikenati. Kúteanemaka koeku xâne yómoti váherexino emó'u po'ínuhiko xâne, yoko xâne yómoti hú'uxea ítukevo po'i xâne. Ákomo yanápahiko natíxokuke Itukó'oviti vanúkeke kuteâti nê'e. 11 Yoko ápe nóvo koetíneye kixoku itúkeovo xepákuke. Itea kó'oyene, itínoe kasasá'iuti, itínoemaka haxakínovoti Itukó'oviti itúkeovo xanéna, koane penópovone nonékuke Itukó'oviti vo'oku ítukeinovi Vúnae Jesus Kristu koánemaka ne Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti.

Iháyu'ikeokonoke Itukó'oviti ra koxe'u ûti

12 Koêkuti íninjone unátiyea indúkea, motóva indúkea. Kaná'uti nê'e, itea haina uhá koeti koekúti porexó'ovi unako koeku ûti. Kaná'uti motó'iyeova indúkea koêkuti íninjone unáko indúkea, itea kóyeane ngóhiyanayeovo, mará'inamo áyanzikapa indúkea, hákonemo indôa nguríkea. 13 Enepone nikokónoti, ápeino vo'oku íhaku nika ûti. Kene enepone íhaku nika ûti, ápeinomaka vo'oku nikokónoti. Itea apêtimo hunókoku nê'e, vo'oku koêkutimo káxe, uke'éxoatimo Itukó'oviti ne koekútihiko kuteâti. Itea pó'iti koêku ne muyo ûti. Haina apeínoti kapinehí kíxea ûti ákoti itukapu koati múxone ûti, itea hane ápeino itúkeovo iháyu'ikovope Vúnae, yoko ovo'ó kó'iyeovimaka Vúnae. 14 Itukó'oviti, enepone koexépukopati ne Vúnae Jesus ukópea xapa ivokóvoti, koexépukopatimakamo ra koxe'u ûti ya xunákoke.

15 Ákoikopo yéxa itúkeovo ítuke Kristu ne miûyo? Maní'ikopomea motovâti iyóneam
ne ítuke Kristu xoko senohí koêti, mborexoâti ikó'itukexea senohí koêti? Ako kalíhuina!
16 Ákoikopomaka yéxa itúkeovo póhutipone mûyo ne hóyeno xoko mohîti sêno enepo
yuhó'ixoa? Koati kaná'uti kó'iyeaneye, vo'oku hara kôe emo'u Itukó'oviti: "Póhutipone
mûyo ne pi'âti" kôe. 17 Kene koêkuti kuri'ókovoti Vúnae Jesus, koati póhutiponemaka
xokóyoke.
18 Yahíkuxipa ne pahunévoti kuteâti nê'e, enepone ákoyea sayá'ikapeapa xâne ne
úhepune mûyo vo'oku ixómoyea kaha'a sêno. Vo'oku uhá koeti koêkuti po'i kó'iyeovoku
pahúnevo xâne, haina muyókuke itúkeokono ne pahúnevo. Itea enepone xâne ákoti
saya'íkapeapa itúkea kuteâti, koati muyóne itúkino váhere. 19 Ákoikopomaka yéxa
koeku miûyo itúkeovo óvoku ne Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti, enepone ovo'ó koépitinoe,
páhoenopimaka Itukó'oviti? Hainá'iko itínoe exópo koêku, itea énomone exo kêku.
20 Vo'oku kohépiti ne yésa'i pôreupo Jesus. Yusikóneikopo itúkeovo iháyu'ikovope
Itukó'oviti ne miûyo.

7

Yuhó'inoa Poûlu ne íhae Koríntu vo'oku kazaméntu

1 Kuteâti neko yépemonukenoe yítoeke, hara koe inzóneunoa: Enepone ákoyea okóyeno
ne hóyeno, únati nê'e, haina váhere. 2 Itea vo'oku ú'uso kóyeyea ákoyea sayá'ikapeapa
xâne ne úhepune mûyo vo'oku ixómoyea kaha'a sêno, unatíne ápeyea koati yêno ne
póhutihiko hóyeno koánemaka îma ne póhutihiko sêno. 3 Enepone koyénoti, ako yusíka
ákoyea itúkina úhepune mûyo ne yêno, vo'oku koati ko'ímainokene ne sêno. Koánemaka
ne sêno, ákomaka yusíka ákoyea itúkina úhepune mûyo ne îma. 4 Vo'oku enepone ko'ímati,
ako yusíka poéhayeane akahá'a, ina itukína âha ne îma, itea kahá'ayea îma exoâmaka.
Kúteanemaka koêku xoko hóyeno apêti yêno, haina poéhayeane akahá'a exôa, itea
kahá'ayea yêno exoâmaka. 5 Hako kema'âyikokoa nê'e, poéhane itukapu kutikokó koinoâti
iséneu ákoyea itíka ya kúveu ye'á koeti káxe, vo'oku kehá'ayi yíxivoxo itíki orásaum, itínoe
pi'âti. Itea hákomaka yupihovó kixeánoe kéxu'ikenexi, mará'inamo hixápapi Satánae,
enepo hako'óne itêa ne ákoyeanoe itíka.
6 Enepora yûnzo, pohúneti enjókopitinoe inzóneunoa, kene haina páhoenopi Itukó'oviti
ké'iyineye. 7 Ya inzóneunoake, mani únateoxo akutêa ngoêku ákoyea yênom ne uhá koeti
hóyeno. Itea anêko kíxoaku Itukó'oviti ne póhutihiko xâne. Yoko ako akútikoko koeku
uhá koeti xâne. Pó'iti koeku po'ínuhiko koánemaka po'ínuhiko.
8 Kene ya xoko âvoti múxone yoko xoko ivokóvoti múxone, íninjo unátiyea kóyeyeane
kuteâti ngoêku. 9 Itea enepo hakô'o itoâhiko, unatíne opósikea múxone yaneko ixómoyea
kóxuna'ixovo îtukeovo itoâti.
10 Kene xoko apêtine múxone, anéye páhoenoa Vúnae itúkea, kene haina pohúneti
inzóneunoa. Énomone ne ákoyea yusíka kuríkea îma ne ko'ímatine. 11 Itea itukovo kurikoâ-
tine, konókoti póhuxeovo ákoti oko'ímapo, ako'o aúkopeovo xoko îma. Kúteanemaka
koêku ne hóyeno koyénoti, ako yusíka kuríkea yêno.
12 Kene ya xoko po'ínuhiko, ako yuho Vúnae Jesus vo'ókuke, itea hara kôe inzóneunoa:
Enepone po'inu ûti xoko Jesus apêti yêno ákoti akutipo Jesus, ako yusíka kuríkea itukapu
úhepeti isóneu yêno óvoheixea xokóyoke. 13 Kene ne sêno apêti îma ákoti akutipo Jesus,
ákomaka yusíka kuríkea, koeku úhepeyea isóneu îma óvoheixea xokóyoke. 14 Vo'oku
xoko sêno kutípotine Jesus apêti îma âvoti háka Jesus, haina koekúti ákoti asasá'i
xoko Itukó'oviti ne itúkeovo komuxónekokoti, ínapo okonóko kotóhineopea itúkeovo
komuxónekokoti. Koati sasá'iti, vo'ókuke ne yêno kutípoti Jesus. Kúteanemaka koêku
xoko hóyeno kutípotine Jesus apêti yêno âvoti háka Jesus, kóyeane itúkeovo sasá'iti
xoko Itukó'oviti ne itúkeovo komuxónekokoti, vo'ókuke ne hóyeno kutípoti Jesus. Enepo
hákoti koené'eye, ákoni asasá'i ne xi'íxaxapa, itínoe apêti múxone âvoti háka Vúnae. Itea
koati kaná'uti itúkeovo ainóvoti sasá'iti ne xi'íxaxapa. 15 Kene xâne ákoti akutipo Jesus,
enepo hákoti kahâ'a óvoheixea xoko múxone kutípoti Jesus, unatíne pihópea. Koené'eye,
ákone okónokoa po'inu ûti xoko Jesus, ako'o mokexa ûti ísu'okeovoiko múxone, vo'oku

iháxikinopikenenoe Itukó'oviti héki, kaha'aînopiti yóvoheixi kásatike isoneûti. [16] Vo'oku
ako yéxa, itínoe sêno, ítimo ne îme hokópea Jesus enepo yakamá'a óvoheixea xikóyoke.
Kúteanemaka koêku itínoe hóyeno, ako yéxa ítimo ne yîno hokópea enepo yakamá'a
óvoheixea xikóyoke.

[17] Enepone póneake Itukó'oviti kó'iyea ne póhutihiko xâne inâ ihaxíkoa hokópea,
énomoikone ákoeneye péhutinoe. Koati énomone koéneye mbáhoeno xanéhiko ya uhá
koeti koêkuti imokóvokuti yónongu. [18] Enepo áva xâne xepákuke sirkunsidá koetíne
tumúneke iháxikea Itukó'oviti, hako yonôa isóneu ípokeovo, únatine kuteâti kóyeku.
Kúteanemaka koêku enepo áva xâne ákoti sirkunsidá akôe tumúneke iháxikea Itukó'oviti,
únatine kuteâti kóyeku. Hako yonôa isóneu. [19] Vo'oku enepone sirkunsidá kó'iyea xâne,
koáne ne ákoyea sirkunsidá ákoe, ako itópoinovike nê'e. Itea hane konokóvoxo xoko ûti
vitúkea páhoenovi Itukó'oviti. [20] Póhutihiko xâne, ákoyeneye kuteâti koêku inâ ihaxíkoa
Itukó'oviti hokópea. [21] Itukovo iti akaúti inâ ihaxíkopi Itukó'oviti, hako yonôa iséneu
vo'ókuke. Itea imihé'aka yoxéne ítivoa ne itíkivo akaúti, únatimakaya. [22] Vo'oku enepone
akaúti iháxiu Vúnae hokópea, koati itóvotine xoko Vúnae, koeku ákoyeane itúkapu ákau
váhere kixovókuti. Kene enepone xâne ákoti itukapu akaúti inâ ihaxíkoa Vúnae hokópea,
ovóxepone Kristu kó'oyene. [23] Koati porexópovotine ésa'i ne keítivokononoe. Ákoikopo
yusíka itúkeovo xâne yara kúveu mêum exêa kêku, kutí'iyea itínoe ákau. [24] Itínoe mbo'ínu
xoko Jesus, kuteâti kêku inâ ihaxíkopi Itukó'oviti hekópi péhutinoe, énomoikone yákoene
ikéneke Itukó'oviti.

Enékeokonoke ne âvoti múxone vo'oku kaxena kotíveti koekúti

[25] Kene ne ârunoehiko âvoti îma, ako yuho Vúnae Jesus koêku râ'a ya páhoenovike
vitúkea. Itea ngoyuhó'inopeatinoe inzóneunoa, undi xâne motokeâti kúveovokono
isóneunoa vo'oku seánakonu Itukó'oviti. [26] Íninjoa unátiyea kóyeyeakone kóyeku ne xâne,
ákoti apasíka múxone, vo'oku tiú'itine ra káxehiko símokune ûti. [27] Itea itukapu apêtine
yîno, hako kirikôa. Kene itukapu âvoti yîno, hako yoposíko kéyenoyi. [28] Itea enepo
yokoyéno, ákomo pehúkapu. Koánemaka ne ârunoe, enepo oko'íma, ákomo pahúkapu.
Itea kóyeanemo enó'iyea tiú'iti koekúti vékokuhiko ne komuxónekokoti. Yoko mani
anjá'inopinoe ákoyea vika tiú'itike koekúti.

[29] Koati ngixópitinoe, itínoe mbo'ínu xoko Vúnae, ákoyeanemo axú'ina kaxena ûti
motó'iyeovaku ko'ítukeino uti Vúnae. Konókotikopo kutí kó'iyea ákoti múxone ne apêti
yêno, motovâti yuíxeovo ítukexeake Vúnae. [30] Hainámaka póhutinehiko nê'e ngíxo,
itea kúteanemaka ne ikaxú'itihiko okóvo. Hako itukovo énomone yónoheixo isóneu,
itea kutí ákoe ákoti aikáxu'i okóvo. Koánemaka ne xâne elóketi okóvo, hako itukovo
énomone yónoheixo isóneu, itea kutí ákoemaka ákotihiko aelóke okóvo. Kúteanemaka
ne vanéxotihiko, hako itukovo váneu yónoheixo okóvo, itea kutí ákoe ákotihiko váneu.
[31] Epó'oxo koêkuti kixovókuti yara kúveu mêum vikó'itukeu, hako itukóvo énomone
yuíxovoxo ûti, itea kutí ákoe ákotimaka itukapu vikó'itukeu. Vo'oku enepora uhá koeti
noíxone ûti yara kúveu mêum, ákomo oríko uké'eyea.

[32] Yoko enepora koâti anjá'inopinoe, énomone ákoyea ixomo ipúpakina iséneu ne
kixovókuti yara kúveu mêum. Vo'oku enepone ákoti múxone, koati apêti oxéne yuíx-
eovoxo ítukexeake Vúnae, oposí'ixoti kixoku ikó'elokexea okovo Vúnae. [33] Itea enepone
apêtine yêno, koati kixovókuti yara kúveu mêum yónoheixo isóneu, koeku opósi'ixea
kixoku ikó'elokexea okovo yêno. [34] Énomone pi'á kó'ino yónoheixoku isóneu.

Kene ne sêno ivokóvoti îma, koánemaka ne âvoti îma, koati motovâti yuíxeovo
ítukexeake Vúnae, koane kurí'okeovo Vúnae, herú kixoti isóneu koane mûyo itúkeovo
sasá'iti ikó'itukeu Vúnae. Itea enepone ko'ímati, koati kixovókuti yara kúveu mêum
yónoheixo isóneu, vo'oku opósi'ixea ikó'elokexea okovo îma.

[35] Ngixínopikeneye, ngahá'ati nzuvó'oxeopinoe, kene haina ngahá'ati indópeopi. Koati
ngaha'aînopiti péni kixeku itíkivo. Ngahá'amaka nzuvó'oxeopinoe itíkivo haxakínovoti
ítuke Vúnae, ákoti po'i yónoku iséneu.

36 Kene ne homoêhou kahá'ati itúkea kuteâti ne yunzómeku, itea puvâti itúkeovo
tiú'itino noívana enepo hákoti okoyénoa, vo'oku pihínone anú'ukea kuteâti yé'akeye
xoénaena mani ko'ímayea, epó'oxo inixâ homoêhou kónokea koévesekea neko inúxoti
yuhó'inoa, koane akahá'aiko kóyenoyea, ako koêku. Motóva kóyenoyea, ákomo pahúkapu.
37 Itea enepo áva isóneuke homoêhou ákoyeanemo okóyenoa, epó'oxo inixâ ákoyea
okónokoa ómea tumúne ne kóyenoyea, koane inixâmaka íteamo ne kixóvoku póhuxeovo,
ako yuvâti koeku usó'iyeane isóneu ákoyeanemo okóyenoa ne noívana. Únatimo akoéneye. 38 Yane, enepone koyenoâti ne noívana, únati koêku. Kene ne ákotine okoyénoa,
unatíneoxo koêku.*
39 Enepone sêno ko'ímati, koeku âvoyea ivákapu îma, ako yusíka kuríkea îma. Itea enepo
ivakápu îma, motóva ko'ímapea po'i hóyeno, koêkuti âha. Itea konókoti itúkeovo hóyeno
kutípoti Vúnae. 40 Yoko kóyeane inzóneunoa unátiyeamo koêku enepo hákoti ko'imápo.
Koati ininjoâtimaka itúkeovo xokóyoke ne Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti úkea inzóneunoa
ra koekúti.

8

Koeku nikokónoti ikó'iparaxokonoke sánduhiko

1 Kó'oyene, ngoyuhoâtiko koêku ne nikokónoti ikó'iparaxokonoke sánduhiko. Uhá koeti
ûti, vínixoa póneovo visóneunoa ne koekúti. Itea enepone vínixea póneovo visóneunoa,
kapáyasokeovo xâne poréxo. Itea enepone kixoku vitúkeovo poréxoti po'ínuhiko xâne
koúkoponeovo ikéneke Itukó'oviti, énomone ne ákoyea omótovokoko vokóvo. 2 Enepone
xâne inixoâti póneovo isóneunoa ne kixovókuti, kóyeane ákoyea itápana heú kíxea éxea ne
mani nókone éxea. 3 Kene ne xâne ákoti omotóvo okovo Itukó'oviti, koati éxone Itukó'oviti
nê'e.
4 Kó'oyene, kuteâti ne nikokónoti ikó'iparaxokonoke sánduhiko, véxoa ákoyea itúkapu
kaná'uti kixovókuti ne sándu. Vo'oku poéhaxo ne koati kaná'uti Itukó'oviti, ako po'ínu.
5 Kaná'uti ápeyea kixovókuti ya vanúkeke koánemaka ya poké'eke, hókone xanéhiko, ákoti
itukápa ne kaná'uti Itukó'oviti, vo'oku êno hokonéti kuteâti. Yoko enepohikone xâne
hokoâti, "Itukó'oviti" kíxoa íhaxea, koane "Únae" kíxoamaka. 6 Itea xoko ûti, poéhaxo ne
koati kaná'uti Itukó'oviti, Há'a ûti, enepone pahukoâti apé kó'iyea ne uhá koeti koekúti.
Kene vitúkeovo ovóxe, énomone vápeino. Poéhaxomaka ne Vúnae, enepone Jesus Kristu.
Énomone évekoa Itukó'oviti itúkea uhá koeti koekúti. Énomonemaka úkea vápeyea.
7 Itea ako uhá ákoe xâne exoâti ra kixovókuti véxone. Vo'oku ápe xâne ênoti xoénae
kúveovo sánduhiko. Yoko enepone nikokónoti ikó'iparaxokonoke sándu, tukú koeti
kó'oyene enepo nikôa, kutí kó'inoa pahukóvoti, vo'oku itúkeovo ikó'iparaxokonoke
sándu inúxotike. Yane vo'oku ákoyea itápana pónea isóneunoa, koati eópoti itúkeovo
pahukóvoti enepo nikôa, koane ikópiti'ikopovo vo'ókuke. 8 Itea haina nikokónoti exoâmo
sasá'iyea ûti nonékuke Itukó'oviti. Koêkuti koêku, enepo nikâ ûti, áko'o ákoyea níka ûti,
ako vévakapu, koane ákomaka itópoinovike nonékuke Itukó'oviti.
9 Itea enepone ínixinoe motó'iyeova níkeokono uhá koeti koekúti, koane enepone níki
koekúti kuteâti, neíxapu mará'inamo késayu'ixa po'inu xâne ákoti akoéneye isóneunoa,
enepone aínati kóhiyanavo. 10 Vo'oku itukovo apêti xâne noixópiti imókovokuke xâne ku-
vóvoti sánduhiko, keha'íneatihiko níki, iti ko'éxoneti ya ítukeke Itukó'oviti, ákoikopomo
ínixa po'ínuhiko xâne aínati kóhiyanavo yusíkeamaka níkea nikokónoti kuteâti, upánini
ínixea ya isóneuke ákoyea aúnati? 11 Yane enepone itíkivo ko'éxoneti ítukeke Itukó'oviti,
koati énomonemo ikoróko pe'ínu ikéneke Jesus, enepone aínati kóhiyanavo. Yoko

* 7:38 Ako iyúsea koêku ya emó'uke ngerêku itúkeovo so'íxoti noívuna ne ârunoe, áko'o há'a ne ârunoe. Aínovo motovâti. Énomone ákoino akútikoko koêku ya uhá koeti Bîbilea. Ya po'íke Bîbilea hara kôe: "36 Itea itukovo apêti inixoâti ákoyeamo aúnati xoko ihíne anú'ukea yé'akeye xoénaena mani ko'ímape, yoko inixâ há'a ra ârunoe kahá'ayea ko'ímayea, motóva ikó'imaxea akahá'a. Haina pahukóvoti oko'íma. 37 Itea itukovo itoâti ihíne ákoyea okó'ima, epó'oxo enepo hákoti úsotine yuhôti ikó'imaxeokonomo, koane atiú'ixo isóneu há'a unátiyea kíxeaneye ákoyea ikâ'imaxa ihíne, koati únatimo koêku akoéneye ítuke. 38 Yanê'e, enepone iko'ímaxoti ihíne, únati ítuke. Kene enepone ákoti ika'ímaxa, unatíneoxo ítuke."

koatímaka xâne ivókinovoke Kristu nê'e. 12 Koeku kó'iyeaneye pehúnevo yokó'okiti isóneu
ne po'inu ûti aínati kóhiyanavo, koatine Kristu váherexino ítike. 13 Énomone ngó'ino:
Itukápuikopo vo'oku níngea nau hó'openo íngorokino mbo'ínu, ákonemo níngeaku nê'e,
maka hákone ingorókoa.

9

Púva itúkeovo avaha xâne íkamone emo'u Itukó'oviti ne Poûlu

1 Koati kaná'uti motó'iyeova indúkea koekúti íninjone unátiyea, haîna? Hainâra
koéneye. Kúteanemaka koêku kaná'uyeaxo indúkeovo ápostulu, páhoe Vúnae koyúhoyea
emó'u xapa xâne. Koane kaná'utimaka noínjea Vúnae Jesus ya ungékuke. Yoko
kaná'utimaka itíkivonoe eho ngo'ítukeino Vúnae. 2 Yusíkoti ínixea po'ínuhiko xâne
ákoyea indúkapu ápostulu, itea koati kaná'uti indúkeova xepákukenoe. Enepone
kitípi yûnzo koeku Jesus, koati énomone koyuhónu kaná'uyea indúkeovo ápostulu.
3 Énomonemaka indúko yumómbeake ne xâne koemóke'enuti, koyúhoti ákoyea indúkapu
ápostulu.
4 Koati motokeâti ko'íparayea ûti nikokónoti yoko vêka, ûndi yoko nza'ínehiko, koeku
vomínopinoe emo'u Itukó'oviti, haîna? Hainâra koéneye. 5 Koatímaka motokeâti ápeyea
sêno kutípoti Jesus, yeno ûti, motovâtimaka xané'iyeovi koêkuti vónoku, kuteâti koeku
Pêturu koáne ne po'íhiko ápostulu yoko ámeno Jesus. 6 Áko'o, xapákuke ne koyúhotihiko
emo'u Itukó'oviti, kutí'inopinoe poéhanemea ûndi yoko Mbaranâbe konokô ko'ítukeyea
vitúkea ésa'i nika ûti? Ako kalíhuina kó'iyeaneye. 7 Noixó íxea húndaruhiko. Ako ápahuina
húndaru pahoéti xapa isukókoti konókoti poréxopea ésa'i nókone. Kúteanemaka koêku ne
xâne nôti. Ako ápahuina xâne noti xuve úva, ákoti nikâ ne ha'i nóne. Ákomaka ápahuina
xâne apêti óyonone, kuteâti vakána, ákoti arekêa leítena ne óyonone.
8 Enepora ínzokoake, pohúnetimea isoneú ngíxone kuteâti kixoku itúkea isóneu ne
xanéhiko yara kúveu mêum? áko'o anêkomea yútoe Muîse kuteâti yane Ponóvoti
Kixovókuti emó'uke Itukó'oviti. 9 Hainâramaka kôe yútoeke Muîse. Énomone ne koêti:
"Hako ike'áki pâho ne vûi enepo huva'áxapi ókonuheinopea ne itóvotine ha'i tirîku"
kôe. Poéhaneikopomea vûi yóno isóneu Itukó'oviti kó'inokeneye yûho? 10 áko'o utímaka
kíxo kó'inokeneye ne yutoéti. Koati iyúseoti itúkeovo utímaka kíxo ne yutoéti emó'uke
Itukó'oviti. Noixó íxeamaka xâne varereôti poké'exa. Itúkinoake ne itukéti, koati
kuxoíxoati ápeyeamo êho. Kúteanemaka koêku ne veyoti íhae isáne. Konókoti itúkeovo
kuxoâti ápeyeamo êho kutí'inoke itukoâti ne itukéti. 11 Koeku itúkeovo emo'u Itukó'oviti
nô ûti xepákukenoe, ákonikopomea omótova kúxea ûti keúsokinovi nókone ûti? 12 Koeku
keúsokinoa nókone ne po'ínuhiko koyúhoti emo'u Itukó'oviti simópitinoe, ínapoxo hako
motokêa kíxeokononeye ûti.
Itea ako vakáha'a vitúkeovo yávahanoe. Vítoa uhá koêti ne tiú'iti koekúti vékoku ûti,
kaha'âti ûti ákoyea vitápapinoe kitípi ne inámati ihíkauvoti vomínopike koyúhoti koeku
Kristu. 13 Yoko yéxoanenoe koêku ne ko'ítuketi sasá'iti ituke Itukó'oviti ya témpuluke,
itúkeovo énomonemaka ukínoa námoe. Koáne ne inuxínotihiko itukéti omâti átake ne
ikó'iparaxokonoke Itukó'oviti, koati xoko iparáti átake ukínoamaka nîka. 14 Kúteanemaka
koêku yuho Vúnae vo'ókuke ne koyuhoâti ne inámati ihíkauvoti ukeâti xokóyoke.
Pahúkoamaka Vúnae itúkeovo vo'oku koyúhoyea emó'u ápeinoa námoe, koúsokovope
nókone.
15 Itea tukú koeti kó'oyene, upánini motókea ápeyea námoem, undíne ako akahá'a.
Yoko haina vo'oku ngahá'ayeane, yundóxinopinoe kó'oyene. Ehá'ani ivóngeovo yaneko
kó'iyeaneye, vo'oku koati éyenjovope ne ákoyea indúkapu yávahanoe ítukeke Itukó'oviti.
16 Enepone ngoyúhoyea ne inámati ihíkauvoti koyúhoti koeku Jesus, ako omóndokea
inzáyu'ikeokono vo'ókuke. Koáhati undi pahoéti itúkea ne itukéti. Yane koati ngonokoâti
indúkea. Mani mondokeâtimaka imbíhoponeokono eneponi hákoti ngoyuhôa. 17 Kene
eneponi itukapu ukeâti inzóneuke usó ngóyeyea indúkea ne itukéti kutí'inoke indukoâti,
ákoti indukápu pahoéti, hainápo mani motovâti ngúxea ápeyea námoem vo'ókuke. Itea

koeku indúkeovo pahoéti, koati apêti nzó'exeokonoke, mbáhoenokono indúkea. [18] Koeku
kó'iyeaneye, kutimea indúka námoembomo? Harâ'a, hána'iti úhepeko inzóneu vo'oku
ákoyea énza'ixeake ngoyúhoyea ne inámati ihíkauvoti koyúhoti koeku Jesus, koane
ákoyeamaka indúkapu yávahanoe, koeku ákoyea itúkapu itínoe kousókinonoa ne nón-
gone, upánini mondókeyea ngoúsokinokonoa koeku ngoyúhoinopinoe emo'u Itukó'oviti.
[19] Koeku ákoyea porexónuti námoem, yane índeovo itúkeovo po'ínuhiko xâne exô
ngoêku. Itea kóyeane indúkeovo ovoxe uhá koeti xâne, motovâti xu'ínayeaxo xâne
índone hokópea Jesus. [20] Xapa jûdeuhiko, íngutipasikeova ne kixoku itúkeovo, ngaha'âti
índea hokópea Jesus. Kúteanemaka ngoêku xapa xâne yuixóvatihiko hókea ne Ponóvoti
Kixovókuti yútoe Muîse, íngutipasikovamaka, motovâti hokópea Jesus vo'ókuke, upánini
ákoyea itúkapu xunako Ponóvoti Kixovókuti exô ngoêku. [21] Kene xapákuke xâne ákoti
hakâ ne Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muîse, íngutipasikovamaka. Itea haina ngoêti ákoyea
ponóvoti kixovókuti nóngone indúkea nonékuke Itukó'oviti. Kóyeane ápeyea vo'ókuke
ne páhoenovi Kristu vitúkea, enepone nzókone. Íngutipasikinovake ne xanéhiko, koati
ngaha'aînoati hokópea Jesus. [22] Xapákuke kutípoti Jesus aínati kóhiyanavo, po'okoâti
itúkeovo pahunévoti ne koekúti kóhiyanavoke, ákomaka indúka ne íkutixane pahunévoti,
motovâti índea hokópea Kristu. Íngutipasikinovake ne uhá koeti xâne, motovâti ápeyea
koítovone Kristu xapákuke, ênjo ya uha-uhá ngíxea íngutipasikeovo kixóvokuhiko xâne.
[23] Ngixínovokeneye vo'ókuke ne inámati ihíkauvoti koyúhoti koeku Kristu, maka
ngaúkapanane xapa xanéhiko ne únatinoe koekúti omínovike. [24] Hane ínzokinopeanoe
ra koekúti, kuríkotihiko kaxunákovoti ya xoko ehákovoku enepo ehahíkovone. Yoko
yéxoanoe itúkeovo ehahíkovoti ne uhá koêti, itea poéhaxo ne itôti xapákuke. Poéhax-
omaka omopâti ne iparáti. Kuteâti kóxunakeovo nekôyohiko, kéxunakapuikopomaka
ikéneke Kristu, motovâti itéponi ípera xoko Itukó'oviti. [25] Heú koeti kuteâti nekôyohiko
ahúkoti éhahikeovo, kóxunakovo itúkea uhá koeti nókone itúkea motovâti itóponea ne
iparáti. Yoko koati koekúti ákoti oríko uké'eyea kahá'a itóponeahiko. Itea enepone kóx-
una'ixinovoke ûti, koati vo'oku iparáti ákotinemo uké'eyeaku. [26] Koeku kó'iyeaneye, ngóx-
una'ixovomaka, kuteâti koêku ne ehahíkovoti. Yoko pono-ponó ngoéne xoko nóngone
indóponea. Kutí koémaka xapa isukókoti ôvom koeku ixómoyea ngóxuna'ixovo. Yoko
haina koxunakovohí ngoêti. Ako angútea xâne ka'apéneti yúkurea isúkeokoko. [27] Koati
ákoti iyunzíxapapu nzayá'ikopeovo. Kutí ngixópovo imbihóponovoti yane yupíheovo
ngóxuna'ixeovo indúkea ne itukéti, maka enepo ongoyúhoinoane emo'u Itukó'oviti ne
po'ínuhiko xâne, hákone ainovó koe ûndi inixókono ákoyea omótokea itúkeovo ovoxe
Itukó'oviti.

10

Vípikeokonoke kixoku itúkeovo ne izaraelíta yaneko inuxópinoa Muîse

[1] Itínoe mbo'ínu xoko Jesus, itíkinanoe iséneu kixoku itúkeovohiko ne oxúnoekene
iyénonjapa jûdeu yaneko inuxópinoahiko Muîse. Uhá koe inúxopinoahiko kapási, koane
uhá koéhikomaka tarú'uxea neko mar iháxoneti Hararáno'evoti. [2] Kuteâti koeku ahiúti
kó'oyene ya iháke Vúnae, énomonemaka koéneye heú koêti neko voxúnoekene ikéneke
Muîse, vo'ókuke ne kapási inuxínoatihiko, koane vo'oku tarú'uxeamaka neko mar. [3] Uhá
koéhikomaka níkea neko nikokónoti ukeâti vanúke xoko Itukó'oviti. [4] Uhá koéhikomaka
énoyeova neko úne poréxoakehiko Itukó'oviti ukeâti mopoíke. Yoko enepone koati
kaná'uti úkeaku êka, enepone mopôi kixonéti apêti xapákuke koeku yónea, énomone ne
Kristu. [5] Itea upánini kó'iyeaneye, kóyeane ákoyea axú'ina ínixone Itukó'oviti unátiyea
koêku ya xapákuke neko xâne. Énomone ívohikinovo yaneko mêum ákoti apêti.
[6] Enepone koekútihiko, aínovo koati ipíkoviti, kaha'aînoviti ákoyea víyakapa ne váhere
kixovókuti kuteâti íyokeovahiko. [7] Hákomaka ikítipasikova ne kixoku itúkeovo yaneko ku-
vôvo sánduhiko, kuteâti koeku koyúhoinovea ya emó'uke Itukó'oviti xoko kó'iyeaku: "Ivá-
tahiko, ina turixóvo níkeahiko koane énoyeovo, ina exepúkohikomaka, koane híyokexea"
kôe. [8] Hákomaka vitukóvo xâne itúkoti váhere úhepune mûyo, kapíneti ákoti itukapu

múxone, kuteâti kixóvoku nekôyohiko ivohíkovo vinti trei koeti mili xâne ya póhuti
káxe. 9 Hákomaka ixomo vitûko váhere, voposí'okovoti Itukó'oviti kuteâti kixoku itúkeovo
neko xanéhiko mekúke, kutí'inoke koepékokonoti po'ínuhiko yaneko ohonókexoa koéxoe.
10 Hákomaka ixomo kepahákovo kuteâti kixóvokuhiko, kutí'inokemaka koepékexoponoati
ovoxe Itukó'oviti ukeâti vanúke.

11 Kó'inokeneye ne uhá koeti kixóvokuhiko, motovâti vípikeokono vo'ókuke. Yutóx-
inovokemaka emó'uke Itukó'oviti motovâti ákoyea vituka váhere, uti xâne apêti yara
káxehiko yé'exeovokune hunókoku ra mêum.

12 Énomone ngó'ino: Enepone xâne inixópovoti itúkeovo koati xúnati isóneu ikéneke
Vúnae, naíxapu mará'inamo íkarakapu. 13 Enepone tiú'iti koekúti víkokunoe, koati
vékokunemaka ne uhá koeti po'ínuhiko xâne. Itea koati kuvovóneti ne Itukó'oviti, vo'oku
ákomo paréxa anú'ukea xináko ne tiú'iti koekúti simópitinoe, itea exókopitinoemo kixeku
ítivoa, motovâti terú'uxi.

14 Énomone ngixínopinoe, itínoe ákoti omotóva ongóvo, hako itukóvo sánduhiko kivóvo.
15 Itínoe yónoku ra yúndoe, koati itínoe xâne éxoti ikó'itukexea isóneu. Itíkinaikopo iséneu
ra yunzó'inopinoe, motovâti yéxi nékone itíki vo'ókuke. 16 Hane ngíxo: Enepora enovópeti,
óvoku ekâti, víkoro'ixinovoke Vúnae, puyakóponovati vokóvo ne ivókinovovi, koati
venóyeovati vo'oku poéhapeane visóneu xoko Kristu ákoti vihaxákea, vo'oku óvokinovovi
itína kuruhúke, haîna? Hainâra. Kúteanemaka koêku ne pâum, honó'ekeu ûti, nikínoake
ûti vo'oku poéhapeane ne visóneu xoko Kristu vo'oku ivókinovovi kuruhúke, haîna?
Hainâra. 17 Vo'oku poéhayeane ne pâum, uti póhutipone ikéneke Vúnae, kuteâti koeku
póhuti koxe'úti, upánini ákoyea yumáxapu ûti. Koáhati póhutike koxe'u pâum úkea nika
uhá koeti ûti.

18 Itíkinaikopo iséneu koêku ne xanena Izarâe: Enepone itúkoti ítuke Itukó'oviti,
nikoâtimaka ne nau hó'openo ikó'iparaxoke Itukó'oviti ya átake, koati exókovoti itúkeovo
póhutine isóneu xoko Itukó'oviti, únae ne áta. Énomone koéneye koeku níkea, haîna?
Hainâra koéneye. 19 Koeku ngíxeopineye, pé'okoamea ngahá'ayea ngíxeopinoe itúkeovo
sasá'iti kixovókuti ne sánduhiko, áko'o itúkeovo sasá'iti ne ikó'iparaxokonoke sándu. Itea
ako kalíhuina kó'iyeaneye ânja! 20 Koati ngixópitinoe itúkeovo ndémoniuhiko yúho'ixo
ne xanéhiko enepo omîno sánduhiko ikó'iparaxoake. Kene haina Itukó'oviti omínoahiko.
Yoko ako angáha'ainopinoe yího'ixi ndémoniuhiko. 21 Na kíxoaye motó'iyeova yénoyivoa
ne ekâti, puyákoponeovoke yokóvo ne ivókinovovi Vúnae, koêkumaka yího'ixinoe
kixovókuti ítuke ndémoniuhiko? Námaka kíxeaye motó'iyeova níki ne pâum, puyáko-
poneovake yokóvo ne ítukeinovi Vúnae, koêkumaka yího'ixi kixovókuti ítuke ndémoni-
uhiko? 22 áko'o, kixínoakeneye ûti kaha'âtimea ûti vopósi'okeovo Vúnae, po'okoâtimea ûti
vitúkeovo xúnati ya Vúnae, po'okoâtimaka ûti víteovamo ne mani ipíhoponeovi.

Konókoti kóhiyanayeokoko ûti

23 Koêkuti íninjone unátiyea indúkea, motóva indúkea. Kaná'uti nê'e, itea haina
uhá koeti koekúti porexó'oviti unako koeku ûti. Koêkuti íninjone unátiyea, kaná'uti
motó'iyeova indúkea, itea haina uhá koeti koekúti poréxeovimaka koúkoponeovo ûti
ikéneke Kristu. 24 Hako poehâne unako kêku yíxovo, itea konókoti kehá'ainoamaka unako
koêku ne po'ínuhiko xâne.

25 Koêkuti nikokónoti yâha víyi ya xapa kavánetihiko, motóva níkinoe. Ako apásika
yépemo'iki úkeaku, pivoâti itúkeovo koekúti kéhiyanavoke ákoyea omótova níkeokono.
26 Vo'oku enepora kúveu mêum yoko uhá koeti ovâti, koati ítuke Vúnae.

27 Enepo áva xâne ákoti itukapu po'inu ûti xoko Jesus itaíkopitinoe óvokuke niképoni,
pîhe yakaha'a píhi, koane níkea koêkuti yâha níki yane nikokónoti apêti mesákuke. Ako
apásika yépemi úkeaku, pivoâti itúkeovo kéhiyanavoke ákoyea omótova níkeokono. 28 Itea
enepo áva kixópiti: “Íparaxokonoke sándu râ'a” kixópiti, hako nikêa, kehiyánati ne xâne
etó'okopiti, koánemaka vo'ókuke ne isoneûti ákoyea yusíka níkeokono. 29 Yoko enepone
isoneûti ngíxone ákoyea omótova níkeokono, haina iséneunoanoe, itea koati vo'oku
kó'iyeaneye isóneunoa po'i xâne.

Ínameamo akôe iséneu: “Itea namea koeti kónokino itúkeovo isóneunoa po'inu xâne
exôa yusíkea níngea, áko'o ákoyea nínga? 30 Vo'oku itukovo ingoró'ixinovatine Itukó'oviti
ne nikokónoti, yusíkoikopo váherexinonu isóneu po'inu xâne koeku íngoro'ixinovane
Itukó'oviti?” ketímeamo.
31 Itea hara ngixópinoe: Uhá koeti ítikevo, itukovo nikêti, áko'o yorékoti, áko'o itukovo
itíkoti koêkuti po'inu koekúti, itika uhá koêti motovâti iháyu'ikeokono Itukó'oviti. 32 Hako
itukovo îti íkorokinovo ne po'inu xâne pahunévotike, yusíkoti itúkeovo jûdeuhiko, áko'o
xâne ákoti itukapu jûdeu, áko'o po'inu ûti xoko Kristu ho'uxínovoti ítuke Vúnae. 33 Yoko
ya uhá koeti koekúti, énomone ngixóvoneye ngóxuna'ixeovo xapa uhá koeti xâne,
ombosíkoti ákoyea itúkapu unako ngoêku yuínjovo, itea itúkeovo unako koeku po'ínuhiko
xâne ombósiko, motovâti enó'iyea xâne yonópotimo xoko Itukó'oviti vo'ókuke.

11

1 Hara hekánoe ngixoku indúkeovo kuteâtimaka nzókea kixoku itúkeovo ne Kristu.

Kixó'ekone itúkea ramánone ne senóhiko imokóvokutike ya Koríntu

2 Inzáyu'ikopinoe vo'oku kóyekuneyea puyákeovonu yokóvo, koane koati hekoâtinoe ne
ihíkauvoti ínzikaxeopike, enepone hókonemaka ne kutípotihiko Kristu inúxoti ya utíke.
3 Itea anéyeiko po'i anjá'inopi yéxi, harâ'a: Kristu itukovo tuti uhá koeti hóyeno. Kene ne
hóyeno, sêno itukoa tûti. Kene Kristu, Itukó'oviti kotúti.
4 Yanê'e, enepo apê hóyeno ramanoné koêti itúkea orásaum, áko'o koyúhoyea emo'u
Itukó'oviti ya imokóvokutike, koati koteyókopovone vo'ókuke ne ramánone. 5 Kene
enepo apê sêno ákoti ramánone koeku itúkea orásaum, itukovo koeku koyúhoyea emo'u
Itukó'oviti imokóvokutike, koati koteyókopovone vo'oku ákoyea ramánone. Vo'oku sêno
ákoti ramánone, mani kúteane koêku eneponi kaulálapu'ikapu. 6 Yanê'e, yusikóneikopo
ulalapu'í kó'iyea, enepo hákoti kahâ'a itúkea ramánone. Itea enepo teinâ ne vaté'ikeovo
áko'o koúlalapu'ikopeovo, yusikóne itúkea ramánone. 7 Kene ne hóyenohiko, ako omótova
ápeyea ramánone, vo'oku kuteâti koeku Itukó'oviti itúkeovo hána'iti ihayú'iuti apêti
xunáko oúkeke uhá koêti, énomonemaka koéneye pónekonoke ne hóyenohiko kó'iyea
yara kúveu mêum. Kene ne sêno, pó'iti pónekonoke kó'iyea ya hóyeno, yoko koati
iháyu'ikinokonoke koeku kó'iyeaneye. 8 Hainámaka xoko sêno úkea neko inúxoti hóyeno,
itea enepone inúxoti sêno, koati úkeakune xoko hóyeno. 9 Epó'oxo hainámaka sêno
itúkinokono ne hóyeno, itea koati vo'oku hóyeno itúkinokono ne sêno. 10 Epó'oxo vo'oku
ánjuhiko ivokó'oixoviti, ene kónokinomaka ikó'itukexea ramánone ne sêno, éxokovope
itúkeovo hóyeno itúko tûti. 11 Itea ya ikéneke Vúnae, kutíkokone kónokeokoko ne hóyeno
yoko sêno. 12 Iyúseo kó'iyeaneye, vo'oku kuteâti koeku itúkeovo xoko hóyeno úkea neko
inúxoti sêno, aínopovone ipuhíkeati xoko sêno ne hóyeno. Kene turi uhá koêti, énomone
Itukó'oviti.
13 Yapásika yéxi póneovoku ra koekúti. Ya iséneunoake, ako yuvâti enepo itûka orásaum
ne senóhiko imokóvokutike ákoti ramánone? 14 Noixó íxea râ'a: Koati inixoâti uhá
koeti xâne poé'ayea koêku ne hóyeno úhiti tûti. 15 Itea koati iháyu'ikeokonoke sêno
ne hána'iyea tûti. Poréxinokonoake sêno kó'iyeaneye ne híyeu tûti, koati kutí koeti
ramápu'i uso'íyeatinekene. 16 Enepo áva okopâti ra yûnzo, koati ngixópitinoe ákoyea
itúkapu kixóvoku ne senóhiko xapákuke ûti ákoyea ituka ramánone. Kúteanemaka koêku
xapákuke po'inu ûti ho'uxínovoti ítuke Itukó'oviti ya uhá koeti po'ínuhiko êgereja.

Koêku ne puyákoponeovake vokóvo ne ivókinovovi Jesus

17 Kuteâti koêku ra ânja yundóxinopinoe kó'oyene, ako inzáyu'ikapinoe vo'oku enepo
he'uxínovo ítuke Itukó'oviti, mani únati pôreu, itea ainovó koe énomone kutí'inoke
kuri'úxovoti pahunévoti xepákukenoe. 18 Inúxotike, eyéngoxopinoe ápeyea haxakeô-
vokokoti xepákuke enepo he'uxínovo ítuke Itukó'oviti. Koane ngahá'atine ngutípea.
19 Yoko kutí koe ákoti po'i oxéne yéxinoe itukóvotiye xâne xepákuke motovâti inúxinopi
ákoti itukapu ya héxakexivokoko. 20 Enepo he'uxínovanoe ne pâum yoko ekâti, haina ivóki-
novovi Vúnae he'úxinovo puyákoponeovo yokóvo. 21 Vo'oku inuxó koe níki péhutinoe,

ákoti kixakáka. Yanê'e, ápe xâne xepákuke ákoti koati níkea, kene po'ínuhiko kohíhine.
22 Inípono, kutí kénoe ákoti yóvoku motovâti énomoyeane yóvo níki koane yénoyivo!
Áko'o, inuxó ké'inoke níki ákoti kixakákanoe, pivoâtimea ne pe'ínuhiko hokotímaka ítuke
Itukó'oviti, áko'o keha'âtimea kéteyoki ne ákoti apeínoati. Yara kuteâti kixeku itíkivo,
metókeanoe inzáyu'ikeopi? Ako kalíhuina!
23 Enepone ihíkauvoti námoem xoko Vúnae, énomonemaka ínzikaxopinoe yanekôyo.
Harâ'a: Yaneko yóti tumúneke kurí'okeokonone xanéhiko puvâti veyo pâum ne Vúnae
Jesus, 24 ina ikoró'ixovo xoko Itukó'oviti, yane ina hono'ékexoa koane kó'iyea:
—Enepora pâum, mûyom kixó'eko, ésa'imo ngoíteovopinoe. Yákoyenenoeye níki
puyakóponovati yokóvo ne índukeinopinoe —koéne.
25 Uke'éxone njántaxeahiko, ina namukôa Jesus ne enovópeti kuteâtimaka kíxoaku ne
pâum, koánemaka kó'iyea:
—Enepora ekâti yara enovópetike, hane kixó'eko inámati kixovókuti ítukeino xâne ne
Itukó'oviti vo'oku óvokinovopinoe indína. Yákoyenenoeye yénoyivoa puyákoponeovake
yokóvo ne índukeinopinoe uhá koetímo yénoyivoaku —koéne.
26 Vo'oku uhá koetímo níkikunoe ra pâum koane yénoyivoakumo ra ekâti, yexókoati
kaná'uko ivókinovovi Vúnae tukú koetímo aukápapu.
27 Énomone motókeino ipíhoponeokono ne xâne nikó kixoâti ne pâum, koane enovó
kixoâti ne ekâti ákoti teyâ kixó'ekone ne muyo Jesus, koánemaka ne itína yaneko
ivokínovovi. 28 Konókotikopo komómopeovo ne póhutihiko xâne tumúneke níkea ne
pâum koane énoyeova ne ekâti. 29 Vo'oku koêkuti xâne nikó kixoâti ne pâum, koane
enovó kixoâti ne ekâti ákoti teyâ ne kixó'ekone, koati epemópinovoti ipíhoponeokonomo.
30 Énomone enó'ino xâne ákoti okomoîke koane ka'aríneti xepákukenoe. Kene po'ínuhiko,
ívohikovone vo'ókuke. 31 Vo'oku eneponi vokomómopovo inúxotike, noíxoti uti ápeyea
pahúnevo ûti motovâti kóyuseopeovo ûti, ákoni apásika sayá'ikeovi ne Itukó'oviti. 32 Itea
éxokovi pahúnevo ûti ne Itukó'oviti koane évekovi kotívetike koekúti maka hákone
pahukópokono ûti ipihóponovokutike, kuteâti kixókonokumo ne po'ínuhiko xâne yara
kúveu mêum.
33 Koeku kó'iyeaneye, itínoe mbo'ínu xoko Kristu, kixákakanoekopo, hako inuxó kê
níki enepo he'uxápu puyákoponeova yokóvo ne ivókinovovi Vúnae. 34 Enepo áva xâne
épeu hímakati xepákukenoe, yusikóne koímataxeovo óvokuke inúxotike tumúneke píhea
êgereja, maka hákone motókeinoke sayá'ikeokonomo enepo he'uxínapanoe ne pâum
yoko ekâti. Kene ne po'ínuhiko koekúti ânja ngoûrapu'ikinopinoe, ngoyuhó'inopeatimo
nzimané'e xepákukenoe.

12

Véxone vitúkea ítukeke Vúnae, pónevike Itukó'oviti

1 Itínoe mbo'ínu xoko Jesus, kó'oyene ngoyuhoâtiko koêku ne vípara xoko Sasá'iti
Omíxone Itukó'oviti, enepone véxone vitúkea ítukeke Vúnae, ngaha'âti yéxi koêku.
2 Yéxoponoanoe kêku nóvo avô'o yêxa Itukó'oviti pihohí ké'iyi ikéneke sánduhiko ákoti
yumapápi, kuvovohí kixeâtinoe. 3 Énomone ngahá'aino yéxinoe ákoyeamo ápahuina xâne
ihákoti Jesus, koeku itúkeovo ya xunákoke Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti koyúhoyea. Koane
ákomaka xâne motovâti íhaxea Jesus únae enepo hákoti itukóvo vo'okuke ne Sasá'iti
Omíxone Itukó'oviti ya xokóyoke.
4 Ako tôpi kó'iyeovoku exóneti íparaxeovike Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti, véxone
vitúkea ítukeke Itukó'oviti, itea poéhaxo ne porexó'oveati. Énomone ne Sasá'iti Omíxone
Itukó'oviti. 5 Kúteanemaka koeku ákoyea tôpi ítukexeovike ne Itukó'oviti, itea poéhaxo ne
Vúnae. 6 Ákomaka tôpi kíxoaku ûti vikó'itukexea ne vípara, itea poéhaxo ne Itukó'oviti,
enepone ko'ítuketi xoko uhá koeti ûti, enepone kousókoatimaka uhá koêti ne itukéti.
7 Enepone véxone vitúkea póhutihiko ûti ítukeke Vúnae, pónevike Sasá'iti Omíxone,
ikó'iparaxinoveake motovâti koúkoponeokoko ûti ikéneke Itukó'oviti. 8 Vo'oku ápe xâne
éxoti koyúhoyea xapa xâne ne exóneti íhae xoko Itukó'oviti, ikó'iparaxoake Sasá'iti
Omíxone Itukó'oviti. Kene po'ínuhiko, ikó'iparaxoa Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti éxea

koúhapu'ikino po'ínuhiko xâne isoneûti íhae xoko Itukó'oviti. 9 Kene po'ínuhiko xâne,
ikó'iparaxoa Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti itúkeovo hána'iti kuvóvoti Itukó'oviti. Koatí-
maka énomopone ne Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti iko'íparaxo po'ínuhiko xâne xunakóti
koíteovo ka'aríneti hiko. 10 Kene po'ínuhiko, itúkea iyupánevoti ko'íparahiko. Ina apémaka
ne ko'ipârati koyúhoyea xapa xâne koekútihiko éxokoake Itukó'oviti. Kene po'ínuhiko,
ko'ípara éxea úkeaku ne yuhôti, itúkeovo ukeâti xoko Itukó'oviti, áko'o itúkeovo pó'iti
úkeaku. Ina apémaka ne xâne ko'ipârati éxea koyúhoyea inámati yuhôti ákoti exoâti
kixó'ekone. Kene po'ínuhiko, ko'ípara éxea koûrapu'ikopea kixó'ekone ne yuhôti kuteâti.
11 Itea poéhaxo ne ko'itúkeati uhá koêti ra koekúti, enepone Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti.
Pohú pohu kíxoa pôrekexea póhutihiko kuteâti ínixone unátiyea ikó'iparaxea.

Kutí koe póhutipone koxe'úti ne kutípotihiko Kristu

12 Yoko kuteâti koxe'u ûti poéhayea, itea kóyeane enó'iyea iháxakexoku, yoko kuteâ-
timaka itúkeovo póhuti koxe'úti itukôa uhá koêti ne iháxakexoku, énomonemaka koén-
eye ûti ikéneke Kristu. 13 Vo'oku poéhaxo ne Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti, enepone
kasasá'ikopoti uhá koeti ûti, porexó'ovitimaka vitúkeovo kuteâti póhutipone muyôti
ikéneke Vúnae, yusíkoti vitúkeovo jûdeu, áko'o ákoyea vitúkapa, yusíkotimaka vitúkeovo
akaúti, áko'o ákoyea vitúkapa. Poéhaxomaka ne Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti ovo'ó
koe'éviti, enepone kutí koeti koati únati úne vítoponovope, enepone yupihóvoti koúhep-
ekeovi.
14 Yoko hainámaka póhutine kó'iyeovoku yoko póhutine itúkovoke ne muyo ûti, itea
êno iháxakexoku, koane ako akútikoko itúkovoke ne póhutihiko. 15 Nánimea ákoeye
enepo akahá'a haxákeovo muyo ûti ne heve ûti vo'oku ákoyea itúkapu vo'ûti? Yusíkotini
kahá'ayea, itea kóyeaneni itúkeovo poixo'o muyo ûti. 16 Nánimea ákoeye akahá'amaka
haxákeovo muyo ûti ne keno ûti vo'oku ákoyea itúkapu ukêti? Yusíkotini kahá'ayea,
itea kóyeaneni itúkeovo poixo'o muyo ûti. 17 Itukápuni ainovó koeti ukêti ne muyo ûti,
ákoni omótova kámea ûti. Koáneni ainovó akôe kenôti, ákoni omótova voméhoyea.
18 Itea pahúkoa Itukó'oviti ápeyea koxé'uke ûti ne póhutihiko iháxakexoku kuteâti ínixone
unátiyea. 19 Eneponi akutíkoko ne uhá koeti iháxakexoku muyo ûti, ákoni itúkapu muyôti
yanê'e. 20 Kaná'uti ákoyea tôpi iháxakexoku muyo ûti, itea kóyeane poéhayeane ne muyo
ûti.
21 Nánimaka ákoeye eneponi “Ako ongónokopi” ixâ vûke ne vo'u ûti? Koáneni “Ako
ongónokopi” ixâ tuti ûti ne heve ûti? 22 Itea ya koêkuni kó'iyeaneye, enepohikone
iháxakexoku muyo ûti vínixone ákoyea itápana unako koêku po'ínuhiko, kóyeane kónokea
ûti. 23 Koáne ne iháxakexoku muyo ûti ákoti úhene, koati katarákoati ûti. Koáne
ne teínoke ûti noíxeokono, vitúkinoa rama'úxoati. Yane, inamá'axone kouhé'ekoa
ûti. 24 Itea enepone iháxakexoku muyo ûti ákoti teinâ ûti noíxeokono, ako apásika
kíxeaneye ûti. Yoko enepone kíxoaku Itukó'oviti itúkea ne muyo ûti, kixínoakeneye
porexoâti yupíheovo kátarakeovo ne iháxakexoku muyo ûti ákoti itapána unako koêku
ne po'ínuhiko iháxakexoku. 25 Kixínoakeneye Itukó'oviti, maka hákone pihi'íkoko ya
kónokeovohiko, kaha'aînoatihiko koúkoponeokoko yane kixoku itúkeovo ne póhutihiko,
ya koeku kutikokó kó'iyeahiko kátarakeokoko. 26 Yane, atiú'i koêku ne póhuti xapákuke,
eópamaka uhá koeti po'ínuhiko kuteâti eópone nê'e. Koane kauhé'ekakana póhutiya, kutí
koémaka kíxeokononeye uhá koeti po'ínuhiko.
27 Itínoe póhutipone kutí'iyea itínoe muyo Kristu koeku itúkeovo énomone kotúti ûti.
Yoko péhutinoe, hane kéneye kuteâti iháxakexoku mûyo. 28 Kúteanemaka koêku ya
xapákuke uhá koeti kutípoti Jesus, enepone ho'uxínovati ne ítuke: Inúxotike, koúsokoa
Itukó'oviti neko inúxotihiko noívokoe Kristu, páhoe koyúhoyea emó'u, enepone ápos-
tuluhiko. Ikénepoke nekôyo, koúsokoamaka Itukó'oviti ne porófetahiko, enepohikone
koyúhoti éxokoake Itukó'oviti koyúhoyea xapa xâne. Kene ikénepoke nekôyohiko, koú-
sokoamaka Itukó'oviti ne ihíkaxeati emó'u. Ina keno'ókomaka ne itúkotihiko iyupánevoti,
koáne ne koitóvotihiko ka'aríneti, yóko'omaka ne éxoti huvó'oxea po'ínuhiko, koánemaka
ne éxoti inúxino itukéti, yóko'o ne ko'ipârati koyúhoyea po'i kó'iyeovoku yuhôti ákoti

exoâti kixó'ekone. [29] Ako ainovó ákoe ápostulu. Ákomaka ainovó ákoe porófeta, itukovo
ihíkaxoti emo'u Itukó'oviti, itukovo itúkoti iyupánevoti. [30] Ákomaka uhá ákoe itúkeovo
ko'ipârati éxea koíteovo ka'aríneti, itukovo ko'ipârati koyúhoyea po'i kó'iyeovoku yuhôti
ákoti exoâti kixó'ekone, itukovo ko'ipârati koûrapu'ikino po'ínuhiko xâne kixó'ekone ne
yuhôti kuteâti. [31] Kéxuna'ixapuikopo yopósiki xoko Itukó'oviti ne koati únatinoe iparáti
íparaxeovike.

Yoko enepone koati únateoxo ya uhá koêti, énomone ne ngoyúhoinopikenoemo
kó'oyene.

13

Seanákoti

[1] Mani motovâti énjea ngoyúhoyea uhá koêti ne yuhôti koyúhone xâne yara uhá koeti
kúveu mêum, koánemaka ne yuho ovoxe Itukó'oviti íhae vanúke, enepone ánjuhiko, itea
eneponi hákoti indukovo seánati, mani kutí ngoeti koati hónoti emo'u tóhe ixukovohí
koêti, itukovo koati hónoti emo'u pé'utinoe havâva ixukohí kixonéti. [2] Yusíkotinimaka
ngo'íparayea ngoyúhoyea xapa xâne koekútihiko éxokonuke Itukó'oviti, itea eneponi
hákoti indukovo seánati, ákoni itóponone nê'e. Koane eneponi enjâ uhá koeti kixovókuti
yupihóvoti hé'oneovo, ákoti po'i xâne exoâti, koane uhá koeti exóneti apêti, itea eneponi
hákoti indukovo seánati, ákoni itópoinonuke. Kúteanemaka koeku eneponi indukapu
hána'iti kuvóvoti Itukó'oviti kutí'inoke mani itúkoti emó'um ne koati hána'iti mopôi,
eneponi mbahukâ ahíkuxeova ne ókoku, ákoni itóponone nê'e eneponi hákotimaka
indukovo seánati. [3] Yusíkotinimaka heú ngíxea mbôrekexea índukevo ne ákoti apeínoati,
koane usó ngóyeyea oró'onginovo po'i xâne yúkuke, anje'ókopati motovâti íteovo, itea
eneponi hákoti itukovo vo'oku indúkeovo seánati, ákoni itópoinonuke.

[4] Enepone kaná'uti seanákoti, enepone koati kaná'uti ákoyea omótova vokóvo ne
po'ínuhiko xâne, harâ'a: Koati ákoti vímauvo, váhatimaka vitúkino únati po'ínuhiko
xâne. Ákomaka ópoe'ainoa visóneu ne koêkuti xâne vo'oku víyokeova ne unako koêku.
Ákomaka viháyu'ikapapu. Ákomaka kapáyasakinapa ûti ne po'ínuhiko xâne. [5] Utímaka
xâne koyúseoti kixoku itúkeovo. Ákomaka ópoehane unako koeku ûti vopósi'ixo, itea
vopósi'ixinoamaka unako koêku ne po'ínuhiko ûti. Ákomaka í'imaikovo vákoe, koane
ákomaka vunáka visóneuke ne koêkuti kotivé'eviti. [6] Ákomaka aélokea vokóvo pahúnevo
ne po'ínuhiko xâne, itea elókea vokóvo ne ponóvoti kixovókuti. [7] Ako vímaxapa ne uhá
koeti tiú'iti koekúti tokópone ûti. Poéhanemaka únati koekúti vupákinoa ne po'ínuhiko
xâne. Ákomaka vímaxapa kúxoixea ûti koúsokeovo ne kúxoixone ûti, koane vítoa
tarú'uxea ûti uhá koeti koekúti.

[8] Ákomo uké'eyeaku ne ákoyea omótovokoko vokóvo. Itea enepone koyúhoyea ûti
xapa xâne ne ihíkauvoti éxokovike Itukó'oviti, apêtimo hunókoku nê'e. Koánemaka ne
koyúhoyea uti po'i kó'iyeovoku yuhôti ákoti exoâti kixó'ekone, apêtimakamo hunókoku
nê'e. Kúteanemaka koêku ne kó'exoneyea ûti koekúti yara kúveu mêum, simotímo káxe
áko'oyeakunemo nê'e. [9] Enepone véxone kó'oyene, ako apáya'ina, vo'oku êno po'ínuhiko
koekúti ákoti vexâ. Kúteanemaka ne koyúhoyea uti xapa xâne ne éxokovike Itukó'oviti,
enómaka po'ínuhiko koekúti kuteâti ákoti vexâ. [10] Itea simapúne ne káxe iyúseopeakumo
uhá koêti, yanê'e hunókokunemo ápeyea poixô'o ákoti vexâ.

[11] Noixó íxea râ'a: Enepo indukóvoiko kalivôno, enepone ngoyúhoyea koane eómbone
yoko ngixoku ngo'ísoneuyea, aínovo kuteâti itúkeovo kalivôno. Itea mbaya'íne, ákone
angútea itúkeovo kalivôno. [12] Vo'oku yara koeku kó'oyene, kutí koe komomâti ûti noix-
eôvoketike ákoti koati unátiyea. Itea simapúne neko káxe, kutí koetímo enepo noinoné
kixoíxokoko ûti ákoti itopâti. Yara koeku kó'oyene, ápe ákoti enjâ, itea yaneko káxe, heú
ngixoâtimo énjea, kuteâti koeku heú kíxea éxea ngixoku indúkeovo ne Itukó'oviti.

[13] Anéyeiko ra kúveovo ûti, yóko'o ra kúxoixea ûti ne véxone koúsokeovomo, koánemaka
ra ákoyea omótovokoko vokóvo. Itea enepone koâti únati ya uhá koêti, énomone ne
ákoyea omótovokoko vokóvo.

14

Unatí'oxo véxea koyúhoyea uti emo'u Itukó'oviti xapa xâne

1 Itíkapuikoponoe ákoti omotóvokoko okóvo, koane yépemamaka Itukó'oviti
ikó'iparaxeopinoe yéxone itíki ítukeke, ínapoxo ne keyúhoyi xapa xâne ihíkauvoti
koúhapu'ikinopike Itukó'oviti. 2 Vo'oku enepone koyúhoti po'i kó'iyeovoku yuhôti ákoti
exoâti kixó'ekone, haina xâne yúho'ixo, itea koati Itukó'oviti yúho'ixo, vo'oku ako
xâne exeâti yûho. Koáhati koyúhoti kaná'uti kixovókuti poréxoake Sasá'iti Omíxone
Itukó'oviti koyúhoyea ákoti exoâti kixó'ekone. 3 Itea enepone xâne koyúhoti ihíkauvoti
koúhapu'ikinoake Itukó'oviti, koati xâne yúho'ixo. Yoko eneponê'e, koúkoponea xâne
ikéneke Itukó'oviti itúko, koane enékeahiko yoko koúhepekea isóneu ikéneke Itukó'oviti.
4 Kene xâne koyúhoti po'i kó'iyeovoku yuhôti ákoti exoâti kixó'ekone, ihuípinovane ne
koyuhoâti. Itea enepone koyúhoti xapa xâne ihíkauvoti koúhapu'ikinoake Itukó'oviti,
porexo uhá koeti po'ínuhiko xâne ya imokóvokutike koúkoponeovo ikéneke Itukó'oviti.
5 Ehá'ani uhá ké'iyi peréxikono keyúhoyi po'i kó'iyeovoku yuhôti ákoti exoâti
kixó'ekone. Itea enepone koâti anjá'inopinoe, énomone keyúhoyi xapa xâne ihíkauvoti
koúhapu'ikinopike Itukó'oviti. Vo'oku enepone koyúhoti ihíkauvoti koúhapu'ikinoake
Itukó'oviti, yupihóvone unátiyea ípara yane ko'íparayea koyúhoyea po'i kó'iyeovoku
yuhôti ákoti exoâti kixó'ekone. Itea enepo áva exoâti koyúhopinoa po'ínuhiko xâne
ya imokóvokuti kixó'ekone ne yuhôti kuteâti, hainápo únatimo, maka uhá ákoene
xâne imokóvokutike ukóponea ikéneke Itukó'oviti vo'ókuke. 6 Itínoe mbo'ínu xoko
Kristu, itukovo nzimôti xepákuke ngoyuhópoinopiti po'i kó'iyeovoku yuhôti ákoti ex-
oâti kixó'ekone, ákoni itópoinopike. Má'aina itukapu ihíkauvoti koúhapu'ikinonuke
Itukó'oviti ngoyúhopoinopinoe, hainápo mani apêti itópoinopike. Kúteanemaka koêku
áva po'i exóneti ukeâti xokóyoke omínombikenoe, ákoʼo itukovo po'i koúhapu'ikinonuke
Itukó'oviti, ákoʼo itukovo kaná'uti kixovókuti nókone uti véxea hó'eke ûti.
7 Noixó íxea ne huxôe kuteâti étakati, ákoʼo árpa ákoti okoyúho, itea oxôvo, ápe
emó'u. Kene eneponi opoéha koêku ne híyeu emó'u, ákoni iyúsea óxokena, haîna?
Hainâra koéneye. 8 Kúteanemaka koêku ne huxo húndaru, enepone kornéta kixonéti.
Enepo hákotimo koyúseokono óxeovo, enepo ihaxíka húndaru xapa isukókoti, ákomo éxa
húndaru itúkeovo ihaxíkokonoti. 9 Énomonemakamo kénenoeye. Enepo hákoti keyûho
emo'úti éxone po'ínuhiko ûti, yanê'e namo kíxoaye éxeahiko yiûho? Kutí ketímo xâne
koyuhóheoti. 10 Ako yumáxapu kó'iyeovoku yuhôti yara kúveu mêum yoko aínovo koati
iyúseoti kíxone. 11 Itea enepo hákoti enjôa yûho ne yuhó'ixonuti, kutí ngoinoâti íhae po'i
poké'e, pó'iti emo'úti yûho, epó'oxo kutí koetímakamo íhae po'i poké'e ne yuhó'ixonuti,
pó'itimaka emo'úti koyúho. 12 Kúteanemaka koêku yane kehá'ayi ápeyea ikó'iparaxeopike
Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti, yéxone itíki ítukeke Itukó'oviti. Yusikóne yopósiki inúxotike
ya uhá koêti ne iparáti koukóponoatimo ikéneke Itukó'oviti ne po'ínuhiko xâne êgerejake.
13 Yanê'e, enepone koyúhoti po'i kó'iyeovoku yuhôti ákoti exoâti kixó'ekone, yusikóne
épemea Itukó'oviti poréxeamaka éxea kixó'ekone, motovâti koûrapu'ikinoa ne po'ínuhiko
xâne. 14 Vo'oku itukovo indúkoti orásaum ya po'i kó'iyeovoku yuhôti ákoti exoâti
kixó'ekone, koati Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti yuhó'ixo Itukó'oviti ya njokóyoke, itea ako
íta inzóneu éxea koêku. 15 Ná'ikopomo ángoeye? Indúkotimo orásaum koeku itúkeovo
Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti yuhó'ixo Itukó'oviti ya njokóyoke ákoti indâ énjea kixó'ekone
ya inzóneuke, koane yunzó'ixotimakamo Itukó'oviti ya exoâtike inzóneu. Kúteanemaka
koêku imongóvo. Imongóvotimo koeku itúkeovo Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti imokóvo
ya njokóyoke ákoti indâ énjea kixó'ekone ya inzóneuke, koane imongóvotimakamo ya
exoâtike inzóneu. 16 Itukovo iheyú'ikoti Itukó'oviti koeku itúkeovo ne Sasá'iti Omíxone
Itukó'oviti koyuhô ya xikóyoke, keyúhoti emo'úti ákoti exoâti kixó'ekone, namo kíxoaye
“Amém, énomone ákoeneye” kó'iyea ne xâne xepákuke ákoti ípara kuteâti, enepo
yuke'éxa íkero'ixivo xoko Itukó'oviti? Koáhati ákotimo exâ ne yiûho. 17 Kaná'uti mbiú
kíxi íkero'ixivo xoko Itukó'oviti, itea akó'oti huva'áxa po'ínuhiko xâne, vo'oku ákoyea
éxa ne yemó'u. 18 Koati ingoró'ixovoti xoko Itukó'oviti vo'oku ngo'íparayea ngoyúhoyea

po'i kó'iyeovoku yuhôti kuteâti, epó'oxo xunané'e njokóyoke yane uhá ketínoe. [19] Itea
ya imokóvokutike, yusikóne ngoyúhoyea kali singu koeti emo'úti ya exoâtike inzóneu
motovâti ínzikaxea po'ínuhiko xâne, yane ákoyea yumáxapu yûnzo ya po'i kó'iyeovoku
yuhôti ákoti exoâti kixó'ekone.
[20] Itínoe mbo'ínu xoko Jesus, hako kutí kenôe kalivôno ya kixeku itíki iséneu. Itea ya
váhereke kixovókuti, hainápo kutipasí yákoe koati inámatiko kalivôno âvoti éxoneya.
Kene ya kixeku itíki iséneu, kutí yákoe úsotine xâne éxotine kixoku pónea isóneu. [21] Yane
Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muîse, ha kôe yuho Itukó'oviti:
"Hanemo veínoam yúnzo'ixea ra xanéhiko íhae yâye enepomo ingaítapanahiko kotíveti,
xanéhiko íhae po'i poké'e koyúhoti po'i kó'iyeovoku yuhôti ákoti itukapu éxone
xanéhiko íhae yâye, itea kóyeane ákoyeamo akútiponuhiko" kôe Vúnae. *Izâiya
28.11-12*
[22] Yane iyusé kóyeikopo itúkeovo hoénaxovope xunako Itukó'oviti ne koyuhó'iyeati po'i
kó'iyeovoku yuhôti ákoti exoâti kixó'ekone. Itea haina hoenáxovopeti xoko xâne kutípoti
Itukó'oviti. Koati hoénaxovope xunako ipíhoponope Itukó'oviti xoko xanéhiko ákoti
akutípea emó'u. Kene ne yuho xâne koyúhoti ihíkauvoti koúhapu'ikinoake Itukó'oviti,
koati koukóponoti xanéhiko kutípoti emo'u Itukó'oviti, kene haina vo'oku xâne ákoti
akutípo Itukó'oviti ápeino nê'e. [23] Itukapu he'uxínovotinoe ítuke Itukó'oviti ina tirixápu-
noe keyúhoyi po'i kó'iyeovoku yuhôti ákoti exoâti kixó'ekone, ina urúkapu xâne ákoti
itukapu íhae xepákukenoe, itukovo xâne ákoti êxa emo'u Itukó'oviti, koyuhópitinoemo
itíkivo pepokéxovoti. [24] Itea enepo yokoyúhonoe ihíhauvoti koúhapu'ikinopike Itukó'oviti,
ina urúkapu xâne ákoti itukapu íhae xepákukenoe, itukovo ákoti êxa emo'u Itukó'oviti,
yu'oxeâtimo isóneu emo'u Itukó'oviti, koane inixópovotimo itúkeovo pahukóvoti vo'oku
yiûhonoe. [25] Kouhápu'ikinokonoatimo ne isoneûti oveâti isóneuke ákoti po'i exoâti. Yane
ipuyúkexotimo iháyu'ikea Itukó'oviti, koane koyuhoâtimo itúkeovo koati kaná'uti ápeyea
Itukó'oviti xepákukenoe.

Konókoti kóyuseyeovo itúkeovo ne uhá koeti xâne ya imokóvokutike

[26] Ná'ikopomo koéneye, itínoe mbo'ínu xoko Jesus? Enepo he'uxínovonoe ítuke
Itukó'oviti, ápe po'inu ûti imokóvoti. Kene po'i xâne, anêko ihíkauvoti hó'eke ûti âha
íhikaxea. Ina apémaka xâne koyúhoti ihíkauvoti koúhapu'ikinoake Itukó'oviti. Ina
keno'óko po'ínu koyúhoti po'i kó'iyeovoku yuhôti ákoti exoâti kixó'ekone. Ina apémaka
kouhápu'ikoati kixó'ekone neko yuhôti. Uhá koeti nê'e, itúkapuikopo koúkoponea
po'ínuhiko ûti ikéneke Itukó'oviti itúkinokono. [27] Kene enepo áva xâne xepákuke
koyúhoti po'i kó'iyeovoku yuhôti ákoti exoâti kixó'ekone, ako yusíka anú'ukea pi'âti, áko'o
mopo'âti koyuhoâti kuteâti nê'e. Epó'oxo konókoti ahe'ó ahe'o kíxeokoko ne koyuhoâti.
Ako yusíka xane-xané kíxeokoko koyúhoyea ne uhá koêti ya póhuti pîho. Koane
konókotimaka ápeyea koyuhópati kixó'ekone neko yuhôti. [28] Kene enepo hákoti xâne
ko'ipârati éxea koyúhopea ne kixó'ekone, yusikóne yunú kóyeyea kúveuke imokóvokuti
ne xâne mani koyúhoti po'i kó'iyeovoku yuhôti kuteâti. Yusikóne itúkea orásaum
ya isóneuke yuhó'ixoti Itukó'oviti ákoti kahanáka emó'u. [29] Kene ne koyúhoti ihíkau-
voti koúhapu'ikinoake Itukó'oviti, ópoehane pi'âti, áko'o mopo'âti koyúhoti, koékune.
Kene ne po'ínuhiko xâne êgerejake, apásikahiko éxea úkeaku ne yuhôti itúkeovoxo
ukeâti xoko Itukó'oviti áko'o ákoyea. [30] Enepo áva po'inu ûti vatá koyêtiya simó koati
koûrapu'ikinoake Itukó'oviti, nókone koyúhoyea xapa xâne, konókoti kóyunukeovo ne
inúxoti koyúhoti motovâti koyúhoyea ne pô'i. [31] Vo'oku motóva heú ké'iyi keyúhoyinoe
koúhapu'ikinopike Itukó'oviti, ahe'ó ahe'o kixekókoti, motovâti heú ké'iyi ápeyea inámati
yéxone xoko Itukó'oviti, koane motovâtimaka kéxuna'ixikoko ikéneke Itukó'oviti. [32] Yoko
koati motovâti sayá'ikopeovo ne xâne koyúhoti emo'u Itukó'oviti. Ápe xunáko koyúhoyea
koane kóyunukeovo. [33] Vo'oku haina ahá'inovi Itukó'oviti ákoyea úxepaka koeku ûti ya
imokóvokutike, itea kahá'a kóyuseyeovo vitúkeovoya.
Kúteanemaka koêku ya uhá koeti imokóvokuti xapa kasása'iupo Itukó'oviti, [34] konókoti
yunukú kóyeyea ne senóhiko imokóvokutike. Ako yusíka koyúhoyea. Konókoti itúkeovo

kutípoti kuteâti koeku íhikaxeovi ne Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muîse. [35] Itukovo kaha'âti
éxea koêku ne ihíkauvoti, épema'ika îma seâpa óvokuke, vo'oku mani hána'iti téyapana
enepo okoyúhohiko imokóvokutike.
[36] Poé'ainoamea iséneu ra yûnzo pe'okoâti yéxi ponóvoku ra koekúti ya undíke? áko'o
ikitíxatimea koati úkeaku ne kaná'uti kixovókuti emó'uke Itukó'oviti xepákukenoe, koane
poéhayeane itínoe ápeino ne emo'u Itukó'oviti. [37] Enepone xâne inixópovoti itúkeovo
koyúhoti ihíkauvoti koúhapu'ikinoake Itukó'oviti koyúhoyea xapa xâne, koáne ne xâne
inixópovoti itúkeovo kuri'ókovoti Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti, exoâtimo itúkeovo koati
páhoenopi Vúnae ra yúndoenopinoe. [38] Itea enepone xâne ákoti itúkoake ra yúndoe,
enomónemo ako itúkokonoke nê'e.
[39] Énomone ngixínopi, itínoe mbo'ínu xoko Jesus, yusíkea itúkeovo keyúhoyi ihíkauvoti
koúhapu'ikinopike Itukó'oviti keyúhoyi xapa xanéhiko, kehá'axo ke'íparayi. Kene ne xâne
koyúhoti po'i kó'iyeovoku yuhôti ákoti exoâti kixó'ekone, hako seya'íkoa. [40] Itea uhá koeti
itukéti ya imokóvokuti, konókoti kóyuseyeovo koane póneovo koêku.

15

Kixó'ekone exépukopea Jesus ukópea xapa ivokóvoti

[1] Itínoe mbo'ínu xoko Kristu, ngahá'ainopinoe puyákoponeova yokóvo ne inámati
ihíkauvoti koyúhoti koeku Jesus ngoyúhoinopike, enepone kitíponenoe yoko hékone tukú
koeti kó'oyene. [2] Énomonemaka porexópi yenópimo xoko Itukó'oviti, enepo hákotimo
kirikôa héki ne ínzikaxopike kuteâti koeku héki inâ nemukoânoe. Kene hákoti koené'eye,
koati itukohí kixeâti héki inúxotike.
[3] Enepone ihíkauvoti éxokonuke Itukó'oviti, enepone koati nokonéti kutípeokono
ya hó'eke ûti, enepone ínzikaxopikenoemaka yanekôyo, énomone ne koêti: Ivóki-
novovi Kristu porexópoti ésa'i pahúnevo ûti, kuteâtimaka kó'iyea yane yutoéti
emó'uke Itukó'oviti, [4] koane ekóxokonomaka, itea exépukopo ukópea xapa ivokóvoti ya
mopó'apeke káxe, kuteâtimaka kó'iyea emó'uke Itukó'oviti. [5] Éxokopovomaka Pêturu,
koáne ikénepoke éxokopovomaka po'ínuhiko íhikau, eneponeko nduse koêti. [6] Ikénepoke,
ápemaka po'ínuhiko ûti xoko Vúnae noixópatimaka ya póhutike pîho. Yoko anú'uko singu
koeti séndu nekôyohiko. Xapákuke neko noixópati, enoné'e apêtiko, itea ívohikovone
po'ínuhiko. [7] Yane noíxopamaka Teâku. Ina noixópamaka uhá koeti ápostulu, enepo-
hikone páhoe Vúnae koyúhoyea emó'u xapa xâne.
[8] Yane koati ikenétike, ínamaka exókopovonu, undi ákoti kuxoâti kó'iyeaneye kuteâti
koeku kalivôno veó koêti ipúhikea. [9] Vo'oku undi koati yupihóvoti ákoyea itóponone
xapákuke ne po'ínuhiko ápostulu. Ako omóndokea ínzaxeokono ápostulu vo'oku êno
íngoitoponeahiko kotíveti ne ho'uxínovoti ítuke Jesus nóvo, ngaha'âti ungé'exea. [10] Itea
enepora ngoépoku kó'oyene, koati vo'ókuke ne hána'iti seánakonu Itukó'oviti njokóyoke.
Yoko ako porehí íxana ra hána'iti seánakonu. Ápe pôreupo, vo'oku undíne yupihóvo
ko'ítukeyea ya uhá koeti po'ínuhiko ápostulu, páhoe Vúnae koyúhoyea emó'u. Itea
haina ûndi kixopóvoneye. Koatíne hána'iti seánako Itukó'oviti ko'itúke ya njokóyoke.
[11] Ákomaka yuvâti itúkeovo ûndi perekáxo, áko'o itúkeovo po'ínuhiko ápostulu, koati
énomone koyúho uhá koeti ûti, yoko énomonemaka kitíponoe.

Kaná'uti exépukopeamo ne xanéhiko ukópea xapa ivokóvoti

[12] Koeku koyúhoyea ûti xapa xâne kaná'uyea exépukopea ne Jesus ukópea xapa
ivokóvoti, ná'ikopo koeti ápeino xâne xepákukenoe koyuhoâti ákoyeamo exépukapa ne
ivokóvoti? [13] Eneponi akoéneikopoye ákoyeamo exépukapa ne ivokóvoti, ákonikopomaka
akána'u exépukopea ne Kristu. [14] Kene eneponi hákoti kanâ'u exépukopea ne Kristu,
ákonikopo itóponone ne koyúhoyea ûti koeku Jesus, epó'oxo ákonimaka itópoinopike
kitípi. [15] Koane enepone koyúhoino uti Itukó'oviti, mani ainóvotikopomaka yuhôti
semekékexoti, koeku koyúhoyea ûti itúkeovo koéxepoepo Itukó'oviti ne Kristu ukópea
xapa ivokóvoti. Yoko ákoni íxaneye Itukó'oviti eneponi hákoti exepúkopo ne ivokóvoti.
[16] Koáne, eneponi hákoti exepúkopo ne ivokóvoti, ákoni akána'u exépukopea ne Kristu.

17 Eneponi akaná'umaka ákoyea exépukapa ne Kristu, ákonikopo itópoinopike kitípinoe,
koane mani pahunévotike yóvoheixoiko ákotine yasasá'ipi ne pehúnevo. 18 Haina póhutine
nê'e, itea enepone ivohíkovotine kutípoti Kristu, mani evókovotine yonópotihiko ipi-
hóponovokutike. 19 Eneponi itukápuikopo póhutine yara kúveu mêum ápeyea kúxone ûti
xoko Kristu, mani uti koâti kixeóvovoti ya uhá koeti xâne yara kúveu mêum.

20 Itea koati kaná'uteoxo exépukopea ne Kristu ukópea xapa ivokóvoti. Koati énomone
itukóvo inúxoti exepúkopoti ya uhá koeti ivokóvoti exepúhikopotimo. 21 Vo'oku kuteâti
koeku turíxeovo ápeyea ivokóvoti yara kúveu mêum vo'oku póhuti hóyeno, énomone-
maka koéneye ápeyea exepúkopotimo ukopeâti xapa ivokóvoti vo'oku po'i hóyeno.
22 Kuteâti itúkeovo vo'oku Âdaum ivókinovo ne uhá koeti xâne, énomonemaka koéneye
itúkeovo xoko Kristu exépukopeamakamo ne uhá koeti xâne. 23 Ápe ne koati inúxoti,
ina keno'óko ne po'ínuhiko ikénepoke. Kristu inuxô exépukopo ukópea xapa ivokóvoti.
Ikénepoke, ina keno'ókomaka ne kutipoâti. Exepúhikopotimakamo nê'e aukápapu Kristu.
24 Yane kousókovotinemo uhá koêti, koane uke'éxeatinemo Kristu xunáko ne tutíyehiko
koêkuti pahúkoku, enepone uhá koeti pahúkoti ákoti inixákana híyeu vanúke, koánemaka
ne inixóneti yara poké'e, yóko'omaka ne koêkuti po'íhiko xunákoti apêti. Ínamo
kuri'ákapa Itukó'oviti, Há'a, ne natíxoku. 25 Vo'oku konókoti itúkeovo Kristu natixô
imókonemo apayáso ya uhá koêti, uke'éxapeanemaka xunáko ne uhá koeti anáne. 26 Yoko
enepone vanáne uke'éxokonotimo koati ikenétike, énomone ne pevóti. 27 Vo'oku hara
kôe emó'uke Itukó'oviti: "Poréxoa Itukó'oviti ne Kristu payásoyea ya uhá koêti". Enepo
koyûho itúkeovo Kristu payasô ya uhá koêti, iyúseo ákoyea itúkapu kixoti payásoyeamo
ya Itukó'oviti, enepone porexoâti kó'iyeaneye. 28 Yoko enepo apayásone Kristu ya uhá
koêti, kuri'ókopovatinemo ne Há'a, enepone porexoâti kó'iyeaneye oúkeke uhá koêti,
maka itúkapune Itukó'oviti payasô oúkeke uhá koeti koekúti.

Koati kaná'uti koéxepukopeokonomo muyo ûti

29 Kó'oyene hara ngixópinoe: Eneponi hákoti exepúkopo ne ivokóvoti, nánikopo kó'eye
ne xâne ahíkovoti hó'eke ûti ya iháke xâne ivokóvotine? Eneponi hákoti exepúkopo
ne ivokóvoti, nánikopo koeti áhikinovohiko ya iháke? 30 Kene ûti, nánikopomaka koeti
ixómoino kóxuna'ixovo ûti vínonexinovo tiú'iti koekúti ákoti kayunúkavi? 31 Káxe,
káxe ínonenjinovo pevóti. Koati kaná'uti nê'e, itínoe mbo'ínu xoko Jesus, kuteâtimaka
kaná'uyea itíkivonoe éyenjovope ikéneke Kristu Jesus, enepone Vúnae. 32 Enepone
yupíheovo ngóxuna'ixeovo índea ne êno kotíveti koekúti ya pítivokonake Éfezu, kutí koe
ongópoti êno ipúhokovoti hó'openo. Itea eneponi hákoti ngúxone xoko Itukó'oviti énjone
koúsokeovomo, kutínikopo itópoinonu ixómoyea ngóxuna'ixovo? Eneponi hákoti kanâ'u
exépukopea ne ivokóvoti, yusikónenikopo yuíxeovo níkea ûti yoko vénoyeovo vo'oku
poéhaneni pevóti kúxoixo ûti.

33 Hákonoe yaupú'ikopovo yarâ'a: Koêkuti yómoti kahá'ineyea xâne ákoti kayúsea
kixoku itúkeovo, koesáyu'ixokonotimakamo kixoku itúkeovo yane kahá'ineyea.
34 Konókoti iyúkopeovo iséneu kuteâti motókeyea ké'iyi. Hákonenoe ixomo pehukóvo,
vo'oku ápeyea xâne xepákuke âvoti êxa Itukó'oviti. Yoko metókeanoe enepo kateyákapi
ra yúnzo.

Inámatimo koépoku muyo ûti vexepúkapa vukapêa xapa ivokóvoti

35 Ínani áva koêti: "Namo kixó'oye exépukopea ne ivokóvotine? Namo koépoye ne mûyo
exepúkapane?" koetímeamo. 36 Koati ákoti iséneu itínoe xâne koetíneye yûho! Hane
ínzokoa koeku ake nonéti neóne. Konókoti ekóxeokono inúxotike ina ihonópo. 37 Epó'oxo
enepo neonôe, koati áke né'iyi kuteâti ake tirîku, áko'o itukovo koêkuti po'i ake nonéti.
Kene ako ná'iyeakana xúve úsotine. 38 Koati Itukó'oviti itukínoa kó'iyeovoku ne xuve
nonéti, koêkuti ahá'inoa kó'iyea. Póhutihiko ake nonéti, itúkinoa Itukó'oviti kó'iyeovoku
ne xúve. Koêkuti kíxoaku Itukó'oviti, énomone koéneye kuteâti ínixone unátiyea.

39 Ako akútikoko kó'iyeovoku ne uhá koeti apêti omíxone yara kúveu mêum. Pó'iti koêku
ne koxé'u xâne yane hó'openohiko. Pó'itimaka koeku koxé'u ne hó'openo ôti yane hôe.

40 Pó'itimaka koeku koxé'u ne íhaehiko vanúke yane ovâti ra kúveu mêum. Enepone
úhe'ene ne íhaehiko vanúke, koati pó'iti ya úhe'enehiko ovâti ra kúveu mêum. 41 Koati
pó'iti úhe'ene ne uhápu'ine káxe yane uhápu'ine kohê. Koane pó'itimaka úhe'ene
ne uhápu'ine hékerehiko. Muhíkova xapákuke ne hékerehiko, ako akútikoko úhe'ene
uhápu'ine koane xunáko.

42 Kúteanemakamo koêku exepúhikapane ne ivokóvoti. Kuteâti koeku ake nonéti
inâ nokóno ákoyea akútea koêku ihonópone, énomonemaka koéneye koxe'u xâne.
Pó'iti koêku ekaxápakanane, yane exepúkapane. Ekoxókonone mûyo ne ivokóvoti,
pihínoti imúyukea, itea exepúkapane, itopónoatinemo ne apéyeati ákotinemo
hunókoku. Ekoxókonone, ákone aúhe'eka itea exepúkapane, yupihovó koetímo
úhe'ene. 43 Ekoxókonone, ákone xunáko itea exepúkapane, yupihovó koetímo xunáko.
44 Ekoxókonone, koati muyo xâne yara kúveu mêum itea exepúkapane, kutipasí
koepoâtinemo ne íhaehiko vanúke. Koeku ápeyea muyo xâne yara kúveu mêum,
koati kaná'utimaka ápeyea mûyo ne íhaehiko vanúke. 45 Vo'oku hara kôe ne yutoéti
emó'uke Itukó'oviti: "Eneponeko Âdaum, inúxoti hóyeno, poréxokono ómixekuyeovo"
kôe. Kene ne simôti hunókokuke, po'i Âdaum kixonéti, enepone Xe'exa Itukó'oviti,
énomone porexókono itúkeovo úkeaku ne inámati apéyeati ákoti hunókoku. 46 Yoko haina
kuteâti koeku apêti ya vanúkeke ne inuxô, itea hane inuxô kuteâti koêku yâye yara poké'e.
Ikénepoke, ina keno'óko kuteâti koêku ya vanúkeke. 47 Eneponeko inúxoti Âdaum itukéti
ya móte, koati íhaene yâye yara poké'e. Kene ne pí'ape Âdaum kixonéti, koati úkeakune
ya vanúke. 48 Kuteâti koeku itúkeovo íhae yâye yara kúveu mêum neko inúxoti hóyeno,
énomonemaka koéneye ne uhá koeti po'ínuhiko xâne apêti yara kúveu mêum. Koane
kuteâti koêku ne hóyeno íhae vanúke, énomonemakamo koéponeye ne po'ínuhiko xâne
yonopâtimakamo ne vanúke. 49 Kuteâtimaka víkutipasikeova ne inúxoti xâne apêti yara
poké'e, konokoâtimakamo víkutipasikopeova ne hóyeno íhae vanúke, enepone Kristu.

Poe'ápoatimo mûyo ne âvoti ivakápu enepo aukápapu Jesus

50 Koati ngixópitinoe, itínoe mbo'ínu xoko Jesus, ákoyeamo kalíhuina yonópea natíx-
okuke Itukó'oviti ne muyo xâne yara poké'e, enepone ainóvoti naûti yoko íti. Enepora
muyo ûti kó'oyene vekotí'ikomo pevótike, ákomo kalíhuina yonópea xoko Itukó'oviti xoko
ákoyeakunemo aúke'e.

51 Énjakapivonoe koûrapu'ikinonuke Itukó'oviti, koekúti âvoti exákana yanekôyoke.
Ákomo uhá vákoe vivókeovo, itea uhá koépotimo ûti ápepeamo inámapoti muyo ûti.
52 Koati hú koetímo poé'apea ne muyo ûti kuteâti hú kó'iyea ne iromíkeati. Énomonemo
koéneye enepo axapápune torombétana Itukó'oviti, enepone oxóvotimo auké'ene ra
kúveu mêum. Axapúne, exepúhikopotinemo ne ivokóvoti, yoko apêtihikomo inámapo-
tine mûyo ákotinemo uké'eyeaku. Yane uhá koetínemo ûti poé'apeamaka muyo ûti.
53 Vo'oku enepora kixeóvovoti muyo ûti vekotí'ikomo pevótike, konókotikomo ápeyea
inámati koépoku ákotinemo itâ pevóti. Koane enepora muyo ûti kó'oyene apêtimo
hunókoku, konókoti poé'apea koêku maka hákone uké'eyeaku. 54 Yaneko káxe ipaká-
papune koêku ra muyo ûti ákoyeakunemo veka pevótike, koane ákoyeakunemo aúke'e,
yane tokopóvotinemo ne yutoéti ya emó'uke Itukó'oviti xoko kó'iyeaku:

"Vítoane ra pevóti. Koati hunókokune ne ivokeôvoti!" koêti. *Izâiya 25.8*

55 "Koati ákotine xunáko ne pevóti. Ákone xunáko íkoitoponeokono kotíveti ne xâne
vo'ókuke. Koati uké'etine nê'e" kôe. *Ôzeya 13.14*

56 Enepone ápeinoke xunako pevóti iyónopea xâne ipihóponovokutike, koati vo'oku
itúkeovo pahukóvotihiko. Epó'oxo koati vo'ókuke ne Ponóvoti Kixovókuti, yutóxovoku
ne páhoenokono xâne itúkea, iyúseinoke itúkeovo pahukóvoti. 57 Itea aínapo ákoe
Itukó'oviti, enepone porexó'oviti vítea xunáko ne pahunévoti koane xunáko ne pevóti
vo'oku ítukeinovi Vúnae Jesus Kristu.

58 Énomone ngixínopinoe, itínoe mbo'ínu xoko Kristu ákoti omotóva ongóvo: Kéx-
una'ixapu ikéneke Vúnae. Itíkapunoe ákoti motovâti kátavokea yara hó'e ûti. Hákomaka
momí yakôe ya ítukeke Vúnae, yexoâti ákoyea évakapu ne ke'ítukeino Vúnae.

16

Huvó'oxeake íhae Koríntu ne íhae Njúdeya

1 Kene ne tiûketi hivó'oxikemo ne po'ínuhiko kasása'iupo Itukó'oviti, hane íxeanoe
kuteâti yunzó'inoa ne po'inu ûti ya imokóvokutihiko ya Ngalásea. 2 Péhutinoe, hexáka ne
yêho tiûketi heú koeti lûmingu. Némoe exoâmo yé'akeye ne héxae itukovo lûmingu. Uná
una íxeanoe, maka hákone konôko ítixopeovoikomaka nzimané'e xepákuke. 3 Enepo nz-
imapínenoe, mbahukoâtimo ne po'inu ûti, koêkuti neívokoemo, motovâti ómea ne tiûketi
hivó'oxike ne po'ínuhiko ûti ya Njeruzálem, epó'oxo usó ngixinoâtimo ne koyuhópeti
ómonehiko, kouhápu'ikovoti itúkoponovoke ya xapákuke. 4 Koáne enepo okonókovo,
njaneâtihikomakamoya.

Âha itúkea ne Poûlu

5 Ungapeâne Masêdonea, vengopópitinoemo vo'oku koati apêti inzóneu ndarú'uxea
Masêdonea. 6 Ako tôpi koêku kali xu'íkeneyeamo óveam xepákuke. Koímaiti herú
ngíxea kaxena kásati xepákuke motovâti hivó'oxinunoe indóponea ne po'inu yónongumo,
nóngonemaka indóponea. 7 Vo'oku yara koeku kó'oyene, ako angáha'a pohu vekó
ngó'iyeopinoe, itea ngúxoa kali nju'íkeneyeamo xepákuke enepo itukapu ahá'inonu
Vúnae.
8 Kene óvonguikonemo yâye ya Éfezu tukú koeti kaxena ayuíti, enepone Pentekósti.
9 Vo'oku anéye êno hána'iti itukéti imihé'okinonuti ngoyúhoyea emo'u Itukó'oviti, xaneâ-
timaka enó'iyea okopónuti.

Koêku ne Timóti yoko Ápolu

10 Enepo simapínenoe ne Timóti, yéxaka elókeyea yokóvo símea, maka aúhepene isóneu
xepákuke, vo'oku koati ko'itúkeinotimaka Vúnae nê'e nguteâtine. 11 Konókotimaka tíyi
nê'e, koane hivá'axa motovâti káyukopeovone yâye njokóyoke ákoti yuvâti. Vo'oku
nguxopâtimo aúkopeovo, koánemaka ne po'ínuhiko ûti xanépone.
12 Kene ne Ápolu, po'inu ûti xoko Kristu, enóne ngoyúhoinoa yusíkea xané'eyea
ne po'ínuhiko ûti noixóponopitinoe, itea âvoxo akáha'a píhea yara koeku kó'oyene.
Simapúne unátiyeaku yónea, kóyeanemo itóponeopinoe.
13 Yokóhiyanavo, itíkapunoe iyukóvoti isóneu. Áxunamaka iséneu ikéneke Vúnae ákoti
itevákinoe héki. Hákomaka píke, koane kéxuna'ixapunoe ikéneke Vúnae. 14 Heú koeti
ítikevo, itíka ya ákoyea omótovokoko yokóvo.

Koêku ne Étefana, Futunátu yoko Ákaeku

15 Kó'oyene anéye anjá'inopinoe, itínoe mbo'ínu xoko Jesus. Yéxoanoe itúkeovo inúx-
otihiko hokópoti Jesus ya Ákaya ne Étefana yoko uhá koeti xâne óvokuke, koane itúkeovo-
maka kuri'ókovotihiko Vúnae huvó'oxea kasása'iupohiko Kristu. 16 Ngahá'ainopinoe tíyi
nekôyohiko koane ákoyea kepáyasakinapa. Énomonemaka yákoyeneye xapákuke uhá
koeti po'ínuhiko ko'ítuketi ítuke Itukó'oviti kuteâti nê'e, enepone ha'ínehiko ûti ítukeke
Itukó'oviti.
17 Koati elóketi ongóvo koeku símeonu evo Étefana, koane Futunátu yoko Ákaeku,
vo'oku êno huvó'oxeonu koeku itúkinonu kuteâti mani ítikeinonu eneponi yáva yâyeke.
18 Koati kouhépekopotihiko inzóneu koánemaka iséneu. Motókea itúkeovo koati teyonéti
xapákuke ûti ne xâne kuteâti.

Íkopovope Poûlu

19 Yúhoikopinoe ne po'inu ûti ho'uxínovoti ítuke Itukó'oviti íhae ra poké'exa Âzea. Koati
ênoti inákurukeovopi ya ikéneke Vúnae ne Ákila yoko Pirísila, koánemaka ne ho'uxínovoti

ítuke Itukó'oviti óvokuke. [20] Yúhoikopinoemaka heú koeti po'ínuhiko ûti xoko Jesus yâyeke.
Yíhaikakanoe, siunoné kixekókoti kuteâti kixókokoku ûti yúhoikeokoko ûti, imeâti sasá'ikoke iséneu vo'oku itínoe kopo'ínukokoti xoko Kristu.
[21] Enepora yúndoenopinoe kó'oyene inángurukeovopike, koati yútoe vô'um, undi Poûlu.
[22] Koati konokoâti ákoyea omótova vokóvo ne Vúnae Jesus. Koêkuti xâne ákoti akoéneye isóneunoa, motókea yonópeamo ipihóponovokutike.
"Ehá'ani ákoyeane ahíkapu aúkopovope ne Vúnae Jesus" ngôe.
[23] Itúkapu hána'itike seánakovi Vúnae Jesus yóvoheixonoe.
[24] Uhá ngixópinoe mbahúkinopi ákoyea omótovopi ongóvo, uti kopo'ínukokoti ikéneke Kristu Jesus.
Hunókokune.

2 KORÍNTIU
Pí'ape yutóxinoa Poûlu ne kutípoti Jesus íhae Koríntu

Ikénepoke yutóxinea Poûlu ne 1 Koríntiu, ápemaka po'i yútoeno kutípoti Jesus yaneko pitivóko, itea ako iríkapu ya Bîbilea. Xapákuke ne íhae Koríntu yanekôyo, ápe xâne ikaxú'iti okóvo namukôa neko koyuhópeti, ikotívexoati ne pahunévoti. Itea ápemaka po'ínuhiko xanéya okópoti Poûlu koyuhoâti ákoyea itúkapu koati kaná'uti páhoe Jesus Kristu nê'e, koane ákoyeamaka yusíka sayá'ikea xâne pahukóvoti ya imokóvokutike. Yaneko yutóxinoa Poûlu, éxokovo itúkeovo koati kaná'uti páhoe Jesus Kristu, hainá'iyea kuteâti ne po'ínuhiko xâne ákoti itukápu páhoe Kristu itûkovotihiko ápostulu. Koyúhoamaka Poûlu koêku ne koati kaná'uti hokoti Jesus, koane koeku vinámapea vo'oku ítukeinovi Jesus Kristu.

1 Yundóxinopinoe, undi Poûlu, undi ápostulu páhoe Kristu Jesus koyúhoyea emó'u
xapa xâne, kuteâtimaka ahá'inonu Itukó'oviti indúkea. Anéyenemaka njokóyoke ne
Timóti, po'inu ûti xoko Jesus. Pahúkinopeanoe ûti ra koyuhópeti, itínoe ho'uxínovoti
ítuke Itukó'oviti ya pítivokonake Koríntu, koane paúkinoamaka ûti ne uhá koeti po'inu
kasása'iupo Itukó'oviti ya uhá koeti Ákaya.
2 Itúkapu hána'itike seánakopi Itukó'oviti, Ha'a ûti, yoko Vúnae Jesus Kristu yóvoheixo-
noe, koane úhepetike isoneûti ukeâti xokóyoke.

Íkoro'ixovo xoko Itukó'oviti ne Poûlu

3 Iháyu'ikakana ne Itukó'oviti, Ha'a Vúnae Jesus Kristu, úkeaku uhá koeti seanákoti,
úkeakumaka uhá koeti isoneûti kouhépekopoti isóneu xâne. 4 Koati énomone
kouhépekopo visóneu ya uhá koeti tiú'iti koekúti vékoku ûti, motovâti koúhepekopea-
maka uti isóneu ne po'ínuhiko xâne ya koêkuti kó'iyeovoku kotíveti koekúti tokópone.
Enepone veínovike Itukó'oviti koúhepekopea visóneu, énomonemaka veínoa ûti koúhe-
pekopea isóneu ne po'ínuhiko xâne. 5 Vo'oku koati ákoti yumaxápu tiú'iti koekúti tokópone
ûti, kuteâtimaka vékoku ne Kristu yanekôyoke. Yoko kuteâti itóvoku hána'iko ne
tiveko koeku ûti, énomonemaka koéneye hána'iko ne koúhepekopeokono visóneu ukeâti
xoko Kristu. 6 Itukovo koitóponovoti uti kotíveti ya itukétike, ûndi yoko nza'ínehiko,
kó'inokeneye motovâtimaka hivó'oxikononoe ikéneke Vúnae koane itíkivo koítovone.
Itukovo kouhépekopati Itukó'oviti ne inzóneu, koane isóneu ne nza'ínehiko, kó'inokeneye
motovâti kó'iyeanemakaye iséneu ikéneke Vúnae, kutí'inokemo iteâti víki ne tiú'iti
koekúti ákoti amuyá'i iséneu, kuteâtimaka vítea vékea ûti. 7 Enepone kúxone ûti
ké'iyinemoye, haina kuxonetihí koêti, véxoa koúsokeovomo. Kene koeku víkinoe
kotívetike koekúti kuteâti ûti, kouhépekopotimakamo iséneu ne Itukó'oviti kuteâtimaka
koúhepekopea visóneu ikéneke.
8 Itínoe mbo'ínu xoko Jesus, ngahá'a yéxinoe koêku ne kotíveti koekúti vékoku ûti,
ûndi yoko njánena ya poké'exa Âzea. Koati yupihóvoti tivéko ne koekúti yonoti voúkeke.
Ákone xunako ûti víteovamo. Vikútixa mani vivokóvotinemo. 9 Ya xokóyoke ûti, mani
ákotine vitóvoku, mani vivohíkovotine. Kó'inokeneye, maka hákone kuvovópovo ûti,
itea itúkapune Itukó'oviti, enepone koexépukopoti ivokóvoti kuvóvo ûti. 10 Énomone
koitóvovi yane êno koímaiti koekúti kahá'ati uké'exeovi. Énomonemaka kúxoixo
ûti koíteovovikomo ya káxehiko keno'ókoti, 11 koêkumaka hivó'oxivinoe ya orásaum,
yepemínoviti xoko Itukó'oviti motovâti enó'iyeamo xâne xepákukenoe ikoró'ixovoti xoko
Itukó'oviti vo'ókuke ne hána'iti kixó'ovikumo Itukó'oviti ya seánakovike, enepo yumapâ
orásauna ne ákoti yumaxápu po'inu ûti epemínoviti.

Ípoko isóneu ne Poûlu vo'oku mani yónea

12 Enepone éyenjovope ikéneke Itukó'oviti, énomone énjea sasá'iyea inzóneu ákoti
indukáhea ra yûnzo koeku ngó'iyea itúkeovo sasá'iti ne ngixoku indúkeovo ya xapa uhá

koeti xâne, ínapoxo xepákukenoe, ákoti indukáheapu. Koati énomone koéneye ngixoku
indúkeovo nonékuke Itukó'oviti, hainá'iyea ya exóneti ítuke ra kúveu mêum, itea koati
vo'ókuke ne seánakonu Itukó'oviti. 13 Ako po'i kixó'ekone ra yúndoenopinoe ákoti itukapu
motovâti yéxinoa iséneu yihaíkane. Yoko ngúxoa heú kíxinoemo yéxi koêku, 14 kuteâti
tiríxivo yéxi koeku ûti kó'oyene vitúkeovo yéyexovopemo yaneko káxe aukápapu ne
Vúnae Jesus Kristu, kuteâtimaka itíkivonoemo véyexovope, ûndi yoko nza'ínehiko yaneko
káxe.

15 Vo'oku énjeaxo kó'iyeaneye iséneunoa ra koekútihiko, ngoúsokone inzóneu tu-
murí ngó'iyeamo xepákukenoe yanekôyoke, motovâti vengópeopimaka. Yane mani
kuri'úxovoti ne unako kêku ikéneke Vúnae omínombikenoe. 16 Kó'inokeneye ne
ânja, mani hivo'óxonutinoe ungóponea ya Masêdonea, epó'oxo koeku itúkeovomaka
ânja vengópeopi ungopeâti Masêdonea, mani ngaha'âti hivó'oxopinumaka yóneam
Njúdeya. 17 Koeku usó'iyeane inzóneu indúkea nê'e itea ako mbîha, kutí kó'inopinoemea
ngoyuhóheoti. Enepo apê inzóneu indúkea koekúti, kutí kó'inopinoemea pohu isoneú
ngíxone, ákoti ambasíka isóneunonu Itukó'oviti, kuteâti koeku xâne "Êm" koêti, upánini
ako kaúsaka emó'u. 18 Itea ako ákoeneye. Kuteâti kaná'uyea itúkeovo kuvovóneti
ne Itukó'oviti, motóvamaka kitípi vemó'uinopinoe ákoyea itúkapu "Êm" ngixópitinoe,
koeku ápeyea inzóneu ákoyea ngaévesaka emó'um. 19 Vo'oku enepone Xe'exa Itukó'oviti,
Kristu Jesus, enepone koyúhone ûti xepákukenoe, ûndi koánemaka Síla yoko Timóti,
haina kuteâti koeku xâne "Êm" koeti itea ako kaéveseka emó'u. Koâti kuvovóneti ne
Jesus. Koati kuteâti "Êm" koêti, koeku koúsokea uhá koeti páhoenoa Itukó'oviti itúkea.
20 Vo'oku uhá koeti yuho Itukó'oviti mekúke koêkumo ne ítuke xapa xâne, enepone
koati yuhôti ákoti aukápapu ikéne, aínovo kousókovoti xoko Jesus. Aínovo "Êm" koêti
xokóyoke. Koati vo'ókumaka ítukeinovi Jesus "Kaná'uteoxo" kó'ino ûti, kutí'inokemaka
ihayú'ikokonoti Itukó'oviti. 21 Yoko enepone koxunákoviti ikéneke Kristu, ûndi yoko
nza'ínehiko, énomone Itukó'oviti, enepone koxunákopitinoemaka ikéneke. Énomone-
maka noivókoxovi vitúkeovo ovóxe, 22 itukínovitimaka hoénaxovope vitúkeovo xanéna
yaneko porexó'ovea ne Sasá'iti Omíxone ovo'ó kó'iyeovi, enepone inúxoti pónevike
Itukó'oviti kixo'êkinoviti koúsokinoveamo ne uhá koeti po'ínuhiko yuhó'inovi.

23 Ya iháke Itukó'oviti, ngoyúhoinopinoe itúkeovo koati kaná'uti ra yûnzo âvoyea aún-
gapapu ya Koríntu noínjoponeopinoe, vo'oku ákoyea angáha'a ngoíkaxu'ikeanoe yokóvo,
eneponimea ongonókoa nzayá'ikeopinoe. 24 Yoko haina kaha'âti ûti kapáyasokinovopinoe
ûti ya ikéneke Vúnae, ûndi yoko nza'ínehiko, kó'inokeneye ne yûnzo, itea koati vo'oku
vitúkeovo huvo'óxopitinoe, kaha'aînopiti uti kurí'uxeovo elókeko yokóvo ikéneke Vúnae.
Kene yane kívivo Vúnae, koati títiu keyêtinoe.

2

1 Koeku kó'iyeaneye, ngoúsokone inzóneu âvoyeamo aúngapapu hú koeti xepákuke,
koeku ngónokeamea nzayá'ikeopinoe, mbuvâti ngoíkaxu'ikea yokóvo. 2 Indukápuikopo
koikáxu'ikoti yokóvo, kutí'ikoponi ne iko'élokexopoti ongóvo? Ákoni po'ínu ákoti
itukapu itínoe, enepone ngoíkaxu'ikeake okóvo. 3 Énomone kutí'inoke yundoxínopitinoe
yanekôyoke, maka enepo nzimapíne, hákone ikaxú'i ongóvo ve'ókuke, itínoe mani
kutí'inoke elóketi ongóvo. Koati ngutipoâti kutí'iyeamo iséneu ne inzóneu elókeyea-
makamo yokóvo, uhá ketínoe, enepo nzimapínoe ya elókekoke ongóvo. 4 Vo'oku yaneko
yundoxínopinoe, koati hána'iti ikáxu'iyea ongóvo koane kotíveyea inzóneu. Koati ênoti
íyoyeam. Yoko haina ombosíkoti ngoíkaxu'ikeanoe yokóvo, kó'inokeneye ne yúndoenopi
yanekôyo, itea koati ngaha'aînopitinoe yéxi yupíheovo ákoyea omótovopinoe ongóvo.

Yuho Poûlu vo'ókuke ne pahukóvoti yanekôyoke koyúseopovotine

5 Enepone xâne ominópitinoe ikáxu'ine yokóvo vo'oku pahúnevo, haina ûndi váherex-
ino ítuke. Koati itínoe kixóneye. Itea motovâti ákoyea yupíhapu tiú'iko ra yûnzo vo'ókuke
ne kixotíneye ítuke, haina ngoyuhoâti yupíheovo kixópikunoe, itea kóyeane itóponea
uhá ketínoe ne ikaxúneti okovóti vo'ókuke. 6 Yoko motóvaikone ne sayá'ikeokonoke

nê'e, koeku enó'iyea xâne xepákuke saya'íkoati. 7 Kó'oyene, ya koêkuni ípihiko tumúne
ne seyá'iki, oránane ákoyeane ávaheixa iséneuke ne váhere ítuke, kutí kixeâti ákoyea
pahúkapu nê'e. Keúhepekapinamaka isóneu, mará'inamo yupíhapu ikáxu'iyea okóvo
vo'ókuke neko ítuke ákoti aunáti. 8 Énomone ngixínopinoe yusíkea yéxoki ákoyea omótova
yokóvo. 9 Énomonemaka yundóxinopinoe yanekôyo, ngahá'ati noínjea itíkivoxo koati
itukoâti uhá koêti ne injíko'okopike. 10 Yoko enepo hákotine yunakôa iséneuke ne váhere
ítuke po'i xâne, ngúteanemaka. Vo'oku enepone xâne kutí ngíxone ákotine pahúnevo
enepo apê pahukóvoti ngíxoneye, koati ve'ókukenoe ngixínoakeneye ya nonékuke Kristu,
11 maka hákone ito'óvi Satánae ya éxeako, vo'oku haina ákoti vexâ ápeyea váhere
ahá'inoviya.

Ako koati úhepeyea isóneu Poûlu koeku ákoyea takapa Títu

12 Yaneko nzimoné'e ya Torôadi ngoyúhoponea ne inámati ihíkauvoti koyúhoti koeku
Kristu, míhe'okinonu onjéne ne Vúnae Itukó'oviti indúkea ne itukéti. 13 Itea ako aúhepe
inzóneu koeku ákoyea ndakapa Títu, enepone mbo'ínu xoko Jesus. Énomone ungópoino
poké'exake Masêdonea, ike íngopinevohiko po'inu ûti xoko Jesus yane pitivóko.

Vito uhá koeti koekúti ya xunákoke Kristu

14 Itea íngoro'ixinovo Itukó'oviti, enepone porexó'oviti kóyekuneyea vítea uhá koeti
koekúti ya koeku kúveovo uti Kristu. Koati ûti veínoa Itukó'oviti kotóhineyea éxeokono
koêku ne Kristu ya uhá koeti vékoku ûti, kuteâti koeku koati únati xêru ákoyea malíka
yónoku ihópune. 15 Vo'oku ya xoko Itukó'oviti, utíne ne kutí koeti koati úheti ihopúneti
kotohíneoti koeku Kristu xapa xâne. Énomone koéneye ûti xapákuke xâne kasása'iupone
Jesus ya pahúnevo, koánemaka xapákuke xanéhiko evókovoti, yonópotihikomo ipi-
hóponovokutike. 16 Itea xapákuke ne xâne yonópotimo ipihóponovokutike, uti kutí koeti
ihopúneti kixo'êkinoati pevóti. Kene xapa xâne kutípoti Kristu, kutí koe uti úheti ihópune
kixo'êkinoati inámati apéyeati ukeâti xoko Itukó'oviti. Ápeikopo motokeâti itúkea itukéti
kuteâti? 17 Haina uti kuteâti po'ínuhiko xâne, enepohikone pohu itukó kixoti namúkope
tiûketi ne koyúhoyea emo'u Itukó'oviti. Nonékuke Itukó'oviti, uti koati ovoxe Kristu ákoti
itukáheapu koyúhoyea emó'u. Yoko koati Itukó'oviti pahukó'ovi vitúkea ne itukéti.

3

Koati únati ne inámati kixovókuti ítukeinovi Itukó'oviti

1 Kutí kó'inopinoemea kapayásokopovoti ûti koeku kó'iyeaneye yútoenopi ûti?
Konókotikopomea vómea koyuhópeti kuteâti ómone po'ínuhiko xâne? Hane ngíxo
véxokopovope koeku símeopinoe ûti, itukovo vómone vukopeâti xepákuke vukopóno
xapa po'ínuhiko xâne. 2 Ako kalíhuina! Enepone koyuhópeti vómone koyuhó'oviti,
énomone itínoe. Kutí koe vomíxoneke yutóxovo. Yoko koati éxone yoko yúho'iu uhá
koeti xâne. 3 Koati iyúseoti itúkeovo yutoéti koúsexone Kristu koeku ko'ítukeyea uti ítuke
Itukó'oviti xepákukenoe. Hainámaka tinta yutóxeovo, itea koati Sasá'iti Omíxone ne
kaná'uti Itukó'oviti yutoxôa. Hainámaka mopoíke yutóxovo kuteâti koêku ne Ponóvoti
Kixovókuti mekúke, itea koati isóneuke póhutihiko xâne yutóxovo.

4 Ya nonékuke Itukó'oviti, véxoaxo kó'iyeaneye ne kixovókuti vo'oku ítukeinovi Jesus
Kristu. 5 Kene haina apêti xunako ûti, kutí'inoke vitoâti vitúkea ne itukéti, itea Itukó'oviti
koxunákovi vitúkea. 6 Énomonemaka kouséxinovi uhá koeti nókone ûti ya ikéneke,
motovâti koyúhoyea ûti koêku ne inámati kixovókuti ítukeinovi Itukó'oviti. Yoko enepora
inámati ítukeinovi, haîna yutoéti kuteâti mekúke yane Ponóvotike Kixovókuti yútoe
Muîse, itea ainóvoti xunako Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti ovâ. Vo'oku enepone Ponóvoti
Kixovókuti yútoe Muîse, koúhapu'iko pahúnevo xâne, exókoati motókeyea yonópeahiko
ipihóponovokutike. Itea enepone Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti, ikó'inamakopovi koane
poréxovi inámapoti apéyeati ákotinemo hunókoku.

7 Enepone Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muîse yutoxóvoti pe'úkuke mopôi, enepone
kouhápu'ikoti pahúnevo xâne, exókoatihikomaka motókeyea yonópea ipihóponovoku-
tike, koati ênо hána'iti úhe'ene Itukó'oviti xokóyoke inâ porexôa Itukó'oviti kutí'inoke
ú'uhapu'i koyêti none Muîse. Koati vo'oku xunako uhápu'iyea, upánini pihínone
uké'epea yanekôyoke, ákoinoke íta izaraelítahiko komómoyea ne none Muîse. 8 Koeku
kó'iyeaneye ne úhe'ene Itukó'oviti yanekôyoke, inamá'axo ipuhíko kó'oyene xokóyoke
ne inámati kixovókuti ítukeinovi, koeku ovo'ó kó'iyeovi ne Sasá'iti Omíxone. 9 Enepone
Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muîse, koati kixovókuti kouhápu'ikoti pahúnevo xâne, exókoa-
timaka yonópeamo ipihóponovokutike, itea koeku enó'iyea ipúhikea úhe'ene Itukó'oviti
yanekôyoke inâ porexókonoa, inamá'axo itukóvo êno ihayú'iuti koekúti ne inámati
kixovókuti ítukeinovi Itukó'oviti kó'oyene, enepone poréxoti xâne ponópeovo nonékuke
Vúnae. 10 Énomone ngó'ino: Enepone kixovókuti yaneko mekúke ênoti úhe'ene Itukó'oviti
xokóyoke, kutí koéneoxo koati ákoti úhe'ene nonékuke ne êno hána'iti úhe'ene Itukó'oviti
ovâti ne inámati kixovókuti ítukeinovi kó'oyene. 11 Vo'oku itukovo apêti êno úhe'ene
Itukó'oviti mekúke xokóyoke neko kúxoti kixovókuti uke'épotine kó'oyene, inamá'axo
ovâ úhe'ene Itukó'oviti ne inámati kixovókuti ítukeinovi kó'oyene, enepone ákotinemo
uké'eyeaku.

12 Koeku kó'iyeaneye ne hána'iti kúxoixone ûti xoko Itukó'oviti, véxone koúsokeovomo,
ákoneoxo píka koyúhoyea ûti ne emo'u Itukó'oviti. 13 Ako vakútea Muîse mekúke itûko
ramánone, maka hákone noixôa xanéhiko koeku kahá'ayeane uké'epea ne úhe'ene
Itukó'oviti xokóyoke. 14 Itea kóyeane ákoyea iyúkapuhiko isóneu ne evo izaraelíta. Tukú
koeti kó'oyene, enepo yuhoíkoahiko ne kúxoti yutoéti emó'uke Itukó'oviti, kutí koe
apêtiko ramanónetiya itopâti éxeahiko koêku neko yutoéti. Poéhane kutipóhiko Kristu,
ina veyopóvo ne kutí koeti ramánone itopâti éxea koêku. 15 Itea tukú koeti kó'oyene,
enepo yuhoíkovo yútoe Muîse, kóyeane kutí kó'iyea apêtiko ramanónetiya, hahakú
kixeâtihiko isóneu. 16 Itea koeku ápeyea hokópoti Vúnae xapákuke, veyópovone ne kutí
koeti ramanóneti itopâti éxea koêku. 17 Yoko enepone "Vúnae" koêti yâyeke, énomone
ne Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti. Epó'oxo koêkuti xâne ovo'ó koéku ne Sasá'iti Omíxone
Vúnae, veyópovone uhá koêti ne itopâti éxea koêku. 18 Yoko uhá koeti ûti, uti kutípoti Jesus,
koati kutí koeti uti xâne ákoti ramánone. Yoko kuteâti koeku noixeôvoketi enepo itopónoa
uhapú'iti koeku ákoyea malíka yónoku uhápu'iyea, énomonemaka koéneye iyúseyea xoko
ûti ne úhe'ene Vúnae, kutí'inoke noixeâtimaka po'ínuhiko xâne ne úhe'ene. Epó'oxo
koeku komómoyeaxo uti ne úhe'ene Vúnae, tumúne vóno vípokeovo kutipasí kó'iyea uti
kixóvoku Vúnae, koane inamá'axo uhapú'i xokóyoke ûti ne êno úhe'ene itípanevo. Yoko
enepone Vúnae kixo'óvitineye, énomone ne Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti.

4

Ako kamúya'ika isóneu ne Poûlu ítukeke Itukó'oviti

1 Koeku poréxeovea Itukó'oviti ra itukéti ya hána'iti seánakovike, ako kamúya'ika
uti visóneu. 2 Púva ûti uhá koeti koekúti he'ono'ú koeti itúkeokono, enepone koekúti
pikokónoti éxeokono omínoti xâne hána'iti téyapana. Ako vitúkapu xâne aúpu'ikenati,
koane ákomaka kaésayu'ixa ûti ne emo'u Itukó'oviti, itea yane ponó kíxea koyúhoyea ûti
ne kaná'uti kixovókuti xapa xâne, véxokovo uhá koeti xâne vitúkeovo ponóvoti nonékuke
Itukó'oviti. 3 Itea enepo hákoti iyusêo koêku ne inámati ihíkauvoti koyúhoti koeku
Jesus, koyúhone ûti xapa xâne, enepo kutí akôe rama'ú koetí'iko, koati xâne yonópotimo
ipihóponovokutike kó'inokeneye. 4 Yoko Satánae, enepone pahúkoti koeku kó'oyene yara
kúveu mêum xapa xâne ákoti akutípo Itukó'oviti, énomone ikomítixoa ne xanéhiko maka
hákone uhapú'i isóneukehiko ne inámati ihíkauvoti koyúhoti koeku Kristu, enepone êno
hána'iti ihayú'iuti koati kuteátine Itukó'oviti. 5 Vo'oku enepo koyûho ûti xepákuke, haina
koyuhópovoti ûti, itea Kristu Jesus koyúho ûti, vexókopitinoe itúkeovo yúnae, koane
vitúkeovomaka yovóxe vo'ókuke Jesus. 6 Vo'oku enepone Itukó'oviti pahúkoti ápeyea

uhapú'iti xapa hahákuti mekúke, énomone kouhápu'ikomaka visóneu kutí'inoke vinixoâti
ne êno hána'iti ihayú'iuti itípanevo Itukó'oviti kouhápu'ikovoti ya xoko Kristu.

Xoko Itukó'oviti úkea xunako Poûlu

7 Enepora koekúti yupihóvoti unáko ítukeinovi Itukó'oviti, koati xoko ûti óvo. Kutí
koe unákeovo ne êno únatinoe koekúti ya póte ipunéti ya móte koeku itúkeovo xoko
ûti óvo. Kó'inokeneye, motovâti í'iyuse kóyeyea itúkeovo ukeâti xoko Itukó'oviti ne
êno hána'iti xunakóti ákoti itoâti kayúmakea unako koêku, kene haina ukeâti xoko
ûti. 8 Ya uhá koeti vekoku ûti, ako káyunukavi kotíveti koekúti, itea ako pepákexapu
visóneu vo'ókuke. Ápemaka ákoyeaku véxina visóneu vekínoake ûti neko koekúti, itea
ako kamúya'ika uti visóneu vo'ókuke. 9 Ápemaka víkoitoponeokonoku kotíveti, itea ako
kurí íxavi Itukó'oviti. Koati ênoti kixókonoku ûti, itea kóyeane ákoyea vuké'exakana.
10 Kuteâti yupíheovo tiveko kixókonoku Jesus, énomonemaka kixókononeye ûti koêkuti
vékoku ûti, motovâtimaka iyúseyea ápeyea xoko ûti ne inámati apéyeati ukeâti xoko
Jesus. 11 Koeku vápeyeako yara kúveu mêum, kóyekune vínonexinovo pevóti vo'oku
vitúkeovo ovoxe Jesus. Kó'inokeneye, motovâti iyúseyeamaka ápeyea xoko ûti, uti xâne
vekotí'ikomo pevótike, ne inámati apéyeati ukeâti xoko Jesus. 12 Koeku kó'iyeaneye,
káxe, káxe vínonexinovo pevóti. Itea kó'inokeneye motovâti ápeyea inámati képokunoe
ikéneke Vúnae koeku víkameopi emo'u Itukó'oviti.
13 Enepone yutoéti emó'uke Itukó'oviti: “Ngutípoa, ene kutí'inoke ngoyuhoâti” koêti,
kúteanemaka koeku visóneu, kutípoamaka ûti kuteâti nekôyohiko mekúke. Koane
vo'oku kutípea ûti, koati koyuhoâti ûti, 14 vexoâti koéxepukopeovimo Itukó'oviti,
enepone koexépukopotimaka Vúnae Jesus ukópea xapa ivokóvoti, koane íseopeovimo
nonékuke xané kixopópitinoemo ûti, ya koeku poéhapeane ûti xoko Jesus. 15 Enepora
uhá koeti koekúti vékoku ûti, kó'inokeneye motovâti hivó'oxikono ikéneke Vúnae,
epó'oxo motovâti inamá'axoyea itopóno ênoti xâne ra hána'iti seánakovi Itukó'oviti,
koane motovâtimaka inamá'axoyea xu'ína xâne ikoró'ixovoti xoko Itukó'oviti kutí'inoke
ihayú'ikokonotimo nê'e.

Pôreupo ne vékea ûti tiú'itike koekúti, uti kuvóvoti Vúnae

16 Énomone ákoino kamúya'ika uti visóneu. Yusíkoti yékotixea koxe'u ûti, itea kóyeane
inámapea visóneu itukovo káxe. 17 Yoko enepora kalihú koêti koane hú koeti koítoponeovo
uti kotíveti yara koeku kó'oyene, énomonemo kutí'inoke apêti ênoo hána'iti ihayú'iuti
koépokumo ûti xoko Itukó'oviti, yupihóvotimo unáko ákotinemo uké'eyeaku. Yoko
enepone unako koépokumo ûti, yupihóvotimo anú'ukea tiú'iko ne kotíveti koekúti vékoku
ûti yara koeku kó'oyene. 18 Énomone ákoino yuíxapu uti koekúti motovâti vínixea yara
koeku kó'oyene, itea hara yuíxovo ûti koekúti ákoti inixákana. Vo'oku enepora koekúti
vínixone yara koeku kó'oyene, ákomo oríko uké'eyea. Itea enepone ákoti omotóva vínixea,
ákomo hunókoku.

5

1 Enepora koxe'u ûti, enepora kutí koeti peno ûti koeku vóvea yara poké'e, enepo
itahíneapane, véxoa ápeyeamo áheopo nê'e, ítukeinovi Itukó'oviti ákoti itukapu ítuke
vo'u xâne, ákotinemakamo uké'eyeaku ya vanúkeke. 2 Énomone varú'ikinovo ûti koêkuiko
vóvea ra kúveu mêum, kaha'âtine ûti vitóponea ne inámati koépokumo ûti ya vanúkeke,
enepone kutí koeti inámati vípovo. 3 Yoko vitukápane, ákomo vakútea xâne mahupí koêti.
4 Vo'oku koeku vápeyeako yâyeke, koati kaná'uti kutí kó'iyea uti xâne varu'íkovoti. Koati
tiú'itimaka kóyeku ûti. Haina kaha'âti uti ákoyeane ne muyo ûti, itea koati iyóvotine
vokóvo vitóponea ne inámati koépokumo ûti xoko Itukó'oviti. Yane uke'éxokonotimo ne
kúxoti koeku muyo ûti apêti hunókoku vo'ókuke ne inámati koépoku ûti xoko Itukó'oviti,
enepone inámati vápeyea ákotinemo hunókoku. 5 Koati Itukó'oviti kousókinovea nókone
ra inámati koépokumo ûti xokóyoke, porexó'oveatine ne Sasá'iti Omíxone ovo'ó kó'iyeovi.
Yoko énomone ne inúxoti pónevike Itukó'oviti kixo'êkinoviti koúsokinoveamakamo ne
uhá koeti po'ínuhiko yuhó'inovi.

[6] Énomone ákoino kamúya'ika uti visóneu, vo'oku ya koeku vápeyeako yara poké'e,
véxoa âvoyea simápu kaxena vópeamo xoko Vúnae. [7] Yoko enepora kóyeku ûti itukovo
káxe, énomone kúveovo ûti Vúnae, kene haina vihuínovoti koekúti motovâti ínixeokono
yara koeku kó'oyene. [8] Vo'oku véxea kó'iyeaneye, énomone kutí'inoke mani unatí'inoviti
kuríkopea ûti ra koxe'u ûti, enepora kutí koeti peno ûti yara kúveu mêum, koane pihópea
ûti xoko Vúnae. [9] Énomonemaka kutí'inoke koxuná'ixovoti ûti, motovâti vikó'elokexea
okovo Vúnae, yusíkoti itúkeovo yâye yara poké'e, áko'o seapáne ûti vanúkeke xokóyoke.
[10] Vo'oku konókotimo seópea uhá koeti ûti nonékuke Kristu yuhaíkapavine vo'oku kixoku
vitúkeovo, motovâti namúkopea ûti ésa'i ne kixoku vitúkeovo koeku vóvea yara kúveu
mêum, yusíkoti itúkeovo únati, áko'o ákoyea aúnati ne vítuke.

Koati heru'ó kixoti omíxone hókea Itukó'oviti ne Poûlu

[11] Vo'oku véxea ákoyea ikámahixakana ne Vúnae, vopósi'ixo vítokuxea okovo
xanéhiko kutípea ne kaná'uti kixovókuti. É'exo kíxoixovi Itukó'oviti, ûndi yoko
nza'ínehiko. Ngúxoamaka uhápu'iyea iséneuke vitúkeovoxo koati kaná'uti ovoxe
Itukó'oviti. [12] Kó'inokeneye ne yúndoenopi, haina voposíkopotimaka véxokeovopinoe
vitúkeovo kaná'uti ovoxe Vúnae, itea koati kaha'âti ûti ápeyea éyexinovovike yokóvo,
maka yéxane kixeku yimópi xanéhiko yupihóvoti ivávakea koekúti iyuseînoti po'ínuhiko
xâne ya koêkuni itúkeovo itípanevo isóneu ivávako. [13] Itukovo koyuhókonoti ûti vitúkeovo
pepokéxovoti vo'oku yupíheovo kóxuna'ixeovo ûti ya ítukeke Itukó'oviti, ako yuvâti.
Koati vo'oku Itukó'oviti kó'inokeneye ûti. Kene itukovo koyuhókonoti uti vitúkeovo
ponóvoti kixoku isóneu, koati ve'ókukenoe kó'inokeneye ûti, motovâti unátiyea kêkunoe
ikéneke Itukó'oviti. [14] Yoko koati xúnati xoko ûti ne hána'iti ákoyea omótovovi okóvo
Kristu kó'inokeneye vítuke, vexoâteoxo ápeyea póhuti hóyeno ivokínovoti uhá koeti xâne.
Epó'oxo vo'ókuke, kutí koéne ivokóvoti ne uhá koeti xâne. [15] Ivókinovo uhá koeti xâne ne
Jesus, maka hákone yuixovo âha kíxeova ne xâne inámapoti ya xokóyoke, itea itúkapune
Únae kurí'okopovo, enepone ivokínovati koane exepúkopinoati ukópea xapa ivokóvoti.
[16] Yane ukeátine kó'oyene yara tumúneke, ákone ápahuina xâne vínixone unátiyea áko'o
ákoyea aúnati pohu vo'oku visóneunoa, uti xâne yara kúveu mêum ákoti oponóvo isóneu.
Epó'oxo upánini kó'iyeaneye visóneuno Kristu yanekôyoke, ákone ákoeneye visóneunoa
kó'oyene. [17] Énomone ngó'ino: Koêkuti xâne hokópotine Kristu, koati inamápotine.
Uké'epone neko kúxoti kixoku itúkeovo, inámapone uhá koeti xokóyoke. [18] Yoko enepora
uhá koeti koekúti inamápotine, aínovo ukeâti xoko Itukó'oviti, enepone kounátikopoviti
xokóyoke vo'oku ítukeinovi Kristu. Énomonemaka porexó'ovi koyúhoyea ûti emó'u
xapa xâne, motovâti koúnatikopeovomaka po'ínuhiko xâne xokóyoke. [19] Yoko enepora
yuho ûti xapákuke xâne, harâ'a: Koúnatikopa Itukó'oviti ne xâne xokóyoke, koane
kotúyopinoahiko pahúnevo vo'oku ivókinovovi Kristu. Énomone ne yuhôti pónevike
Itukó'oviti koyúhoyea uti, koyúhoti kixoku koúnatikopea xâne xokóyoke.
[20] Iyúseoneikopo vitúkeovo páhoe Kristu koyúhoinoa emó'u xapa xâne. Koeku
koyúhoyea ûti, kutí koe Itukó'oviti ponó kôe xapa xâne ítaikea hókea. "Ya iháke Kristu
konókoti keúnatikopivo xoko Itukó'oviti" koe yuho ûti xapákuke. [21] Enepone Vúnae Jesus
ákoti pahúkeovoku, itúkovone yonópoku pahúnevo ûti, motovâti ponópeovo ûti nonékuke
Itukó'oviti vo'oku hána'iti ítukeinovi.

6

[1] Koeku vitúkeovo huvo'óxoti Itukó'oviti ítukeke, vixíko'okopinoe ákoyea itúkapu
namuhí kixeâti ne hána'iti seánakovi Itukó'oviti. [2] Vo'oku hara kôe Itukó'oviti emó'uke:
"Ngámoa ne yépemonuke ya káxehiko koati injíkopene ingóseanaxeovokono.
Nzuvó'oxopi ya káxehiko koati injíkopene ngoíteovohiko xâne" kôe. *Izâiya 49.8*
Yoko koati kaxénane ikóseanaxeovokono kó'oyene. Koati kaxénanemaka ixíkope
Itukó'oviti koíteovohiko xâne.

Usó kóye ne Poûlu koítoponeovo kotíveti vo'oku ko'ítukeino Kristu

3 Ya uhá koeti kixoku vitúkeovo, kóhiyanavo ûti motovâti ákoyea ápahuina koekúti
vítuke, kutí'inoke mani koemóke'ekonoti ne ítuke Itukó'oviti. 4 Koati vexókovoti ya uhá
koeti koekúti, vitúkeovo kaná'uti ovoxe Itukó'oviti. Véxokovo vitúkeova yane ákoyea
kamúya'ika uti visóneu, koáne yane êno kotíveti kixókonoku ûti. Kúteanemaka koêku
yane vékea ûti tiú'itike koekúti vo'oku ápeyea konokínovoviti, koánemaka ya hána'itike
tiveko visóneu. 5 Véxokovomaka vitúkeova yane yehépoke'exeokono ûti yoko yane
viká'akeokono, koánemaka yane vosósokeovi xâne imaíkinovoviti, okópoti vítuke. Véx-
okovomaka vitúkeovo kaná'uti ovoxe Itukó'oviti yane kixoku vivókoponeovo itukétike,
koánemaka yane ákoyeaku vimáka, yuixóvoti uti ítuke Itukó'oviti, koane yane épekeovi
hímakati. 6 Iyúseomaka vitúkeova yane sasá'iti kixoku vitúkeovo, koane yane véxeamaka
ne kaná'uti kixovókuti íhae xoko Itukó'oviti, koane yane ákoyea vímauvo, koánemaka
yane vítupa'ikea po'ínuhiko xâne, yóko'omaka vo'oku ápeyea Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti
xoko ûti. Iyúseomaka vitúkeovo koati kaná'uti páhoe Itukó'oviti yane vikána'uxea ne
ákoyea omótova vokóvo ne po'ínuhiko xâne, 7 koane yane kaná'uti ihíkauvoti ukeâti
xoko Itukó'oviti koyúhone ûti xapa xâne, koánemaka vo'oku xunako Itukó'oviti xoko
ûti. Iyúseomaka vitúkeovo páhoe Itukó'oviti yane pónea uti kixoku vitúkeovo. Énomone
ne kutí kíxone uti vokópope vanáne koane sa'íkeovake ûti, kuteâtimaka koeku hún-
daru yóno xapa isukókoti ómo'ixea isúkope koane sa'íkovope. 8 Kúteanemaka koêku
iyúseyea vitúkeovo ovoxe Itukó'oviti enepo vinixókono vitúkeovo teyonéti koáne enepo
akô'o vitúkokonoke, koánemaka vitukókono xêti áko'o itukovo vihayú'ikokono. Haina
póhutine, itea koánemaka enepo koyuhókono ûti vitúkeovo semekékexoti upánini itúkovo
koati kaná'uti yuho ûti. 9 Êno xâne exó'oviti, itea kóyeane kutí kíxeokono uti xâne ákoti
itóponone, ákotimaka itúkokonoke. Kóyekune vínonexinovo pevóti itea vanéyeiko. Ápe
koítoponeovoku uti kotíveti, itea kóyeane âvoyea kaépekakana ûti. 10 Koíkaxu'ikokono
vokóvo, itea kóyeane elókeyea vokóvo. Ako tiûketina ûti, itea kóyeane enó'iyea xâne
iríkuxoti ikéneke Itukó'oviti vo'oku vítuke. Ako apeínoviti, itea koati vítukene ne uhá
koeti koekúti.
11 Itínoe po'inu ûti ya pítivokonake Koríntu, enepone heú koeti veópone visóneuke, ako
hé'ana'uxeapeanoe ûti. Koyúhoinopea ûti uhá koêti ne ovoti visóneuke yoko vomíxoneke.
12 Haina ûti poe'aînopinoe isóneu, itea koati itínenoe koetíneye isóneunovi. 13 Kuteâti
koeku míhe'okinopi uti visóneu, íxepavinemakaye. Yoko itínoe kutí ngíxone nje'éxaxapa
kó'inokeneye yunzó'inopi.

Enékoa Poûlu ne kutípoti Jesus kóhiyanayeova ne ákoti akutípo Jesus

14 Neíxapuikoponoe, mará'inamo yakútea vûi pihi'íkokoti kángake, enepo itikâ yapéne
ne xâne ákoti akutípo Jesus. Na kíxoaye ka'ápeneyea ponóvoti kixoku itúkeovo ne
ákoti panâpu ítuke? Námaka kíxoaye kutí'iyeokoko isóneu ne xâne ovoti uhapú'itike,
koáne ne ovoti hahákutike? 15 Námaka kíxoaye poéhayeane yónoku isóneu ne Kristu
yoko Ndeâpu? Ápeikopo oxéne kutí'iyeokoko isóneu xâne hokoti Kristu koáne ne ákoti
hakâ? 16 Ápeikopomaka oxéne poéhapea koêku ne óvoku iháyu'ikeokono Itukó'oviti
koáne ne ivávakokonoku sánduhiko? Vo'oku utíne itukóvo óvoku ne koati kaná'uti
Itukó'oviti, kuteâti yuho Itukó'oviti emó'uke xoko kó'iyeaku: “Ambêtimo xapákuke.
Koati óvonzeixokunemo xapákukehiko. Undínemo kuvóvohiko, undi Itukó'oviti, koane
indukoâtihikomo njanéna” kôe. 17 Énomonemaka kó'ino emo'u Itukó'oviti: “Ipíhikapinoe
xapákuke. Yahíkuxipa” koe Vúnae. “Hako yihó'ixoa ne váhere kixovókuti. Yanê'e,
itíponemo nje'éxaxapa. 18 Undínemo itukóvo yá'a, koane indukópitinoemo nje'éxaxapa”
kôe ne Vúnae, enepone apêti xunáko pahúkea uhá koêti.

7

1 Itínoe ákoti omotóva ongóvo, vo'oku kó'iyeaneye neko yuhó'inovi Itukó'oviti
ítukeinovimo, kuríkapaikopo ûti uhá koeti koekúti ikopíti'ikoviti, enepone váhere
kixoku vitúkeovo koáne ne váhere ko'ísoneuyea ûti, koane yuíxapune kóxuna'ixeovo uti
vitúkeovo xâne sasá'iti nonékuke Itukó'oviti, koane xâne teyoâti.

Elókeinoke okóvo Poûlu

2 Míhi'akinavi iséneu, vo'oku ako ápahuina xâne váherexinoke uti vítuke. Ákomaka ápahuina xâne koésayu'iu ûti, koane ákomaka ápahuina xâne vukóvoke vo'oku kahá'ayea ûti unátiyea koeku ûti. 3 Haina orinjópitinoe kó'inokeneye ra yúndoenopi, vo'oku ngoyúhoinopinoepepomeku yupíheovo ákoyea omótovopinoe vokóvo, ûndi yoko nza'ínehiko. Énomone ákoinoke iríkapinoe visóneu. Koati ákoti vihaxákeakaka yara koeku kó'oyene koeku vóvea yara kúveu mêum, koánemakamo ikénepoke enepo vipuhíkapeane ra poké'e. 4 Koati hána'iti ómomikea inzóneu enjoâti títiu kéyeyi ikéneke Itukó'oviti. Itínoemaka hána'iti éyenjovope. Énomone yupíhinovo úhepepea inzóneu, koane énomonemaka kutí'inoke koati hána'iti elókeyea ongóvo ya uhá koeti tiú'iti koekúti vékoku ûti.

Itopóno Poûlu ne Títu

5 Koeku símea ûti ya poké'exa Masêdonea, ako hé'akapapu ne kotíveti koekúti tokópone ûti, itea inamá'axo kuri'úxovo ne tiú'iti koekúti xokóyoke ûti. Êno okopó'oviti, ina keno'ókomaka ne yupíheovo yónea visóneu vo'oku po'inu ûti xoko Jesus. 6 Itea Itukó'oviti, enepone kouhépekopoti isóneu xâne ikaxú'iti okóvo, koúhepekopinovimaka visóneu vo'oku káyukopeovo Títu xoko ûti. 7 Hainámaka póhutine vo'ókuke nê'e, itea koatímaka ve'ókukenoe úhepepino visóneu, vo'oku koyúhopinovea Títu inékurukivovine, koane ketíxoponivo keíkaxu'iki ongóvo yanekôyo, yoko ú'uso-ú'uso kéyeyinoe itíki anjá'inopi. Yane koati kuri'úxovoti elókeko ongóvo vo'ókuke.

8 Upánini ngoíkaxu'ikonoe yokóvo vo'oku yúndoenopi yanekôyo, itea kóyeane ákoyea ongótixoponovo yundóxinopi. Kaná'uteoxo ingótivexea inúxotike, vo'oku íninjea koíkaxu'ikeanoe yokóvo ne yúndoenopi yanekôyoke. Itea hú kôe ne ikáxu'iyea yokóvo, ako á'umo. 9 Kó'oyene, elókepone ongóvo. Yoko haina vo'oku ikáxu'iyeanoe yokóvo yanekôyo, itea koati vo'oku omínopi ikétivexi pehúkivo neko ikáxu'iyea yokóvo. Enepone ikétivexi pehúkivo, koati kuteâti ahá'inopi Itukó'oviti, ákoinoke kaésayu'ixapinoe ne yúndoe. 10 Vo'oku enepone ikáxu'iyea okovo xâne, nókone kó'iyea nonékuke Itukó'oviti, poréxovi vikótivexea ne váhere vítuke koane kuríkopea ûti, motovâti koíteovovi Itukó'oviti ya pahúnevo ûti. Yoko enepone ikaxúneti okovóti kuteâti, ako paréxavi tívo'ikeovo ûti. Kene ne ikáxu'iyea okovo xâne ákoti êxa Itukó'oviti, ipihóponovokutike iyónopa. 11 Enepone ikáxu'iyea yokóvo koeku ikétivexi pehúnevo, kuteâti ahá'inopi Itukó'oviti ké'iyi, yokómomapihi pôreu xepákuke: Poréxopinoe kemómopivo koane ínixinoe ne nékoneiko ikéneke Itukó'oviti. Poréxopinoemaka kehá'ayi yéxokivo itíkivo ponopóvotine kixoku itúkeovo. Koane vo'ókuke, koati iketívexoatimaka iséneuke ápeyea vaheréxoti ítuke xepákuke. Koati pikeâtimaka itíki váhere, koane koati hána'itimaka inékurukivonu, yexókovoti ya itíki ínzikaxeopike. Poréxopimaka heru'ó kíxi yomíxone penópi ne koekúti ákoti takapápu xepákukenoe. Koane vo'ókuke, koati yoposíkoatimaka seyá'iki ne itúkoti váhere xepákuke. Yane uhá koeti kixeku itíkivo, iyúseo penópi iséneu yara koekúti.

12 Kaná'uti yundóxinopea neko koyuhópeti, itea haina vo'ókuke ne itúkoti váhere, koane hainámaka vo'ókuke ne vaheréxinokonoti ítuke. Itea yundóxinoake neko koyuhópeti, maka iyúseane kixévokunoe nonékuke Itukó'oviti usó kéyeyi itíkinoe anjá'inopi. 13 Énomone úhepepino inzóneu, ûndi yoko nza'ínehiko. Haina póhutine nê'e, itea kurí'uxovo elókeko vokóvo vo'oku Títu. Koati kouhépekopovoti isóneu vo'oku únati kíxeaku kétaraki koeku óvea xepákuke. 14 Yoko enepone yunzó'ino Títu inzayú'ikopitinoe yanekôyoke, ákonoe kéteyakanu vo'ókuke. Kuteâti itúkeovo kaná'uti ne uhá koeti yunzó'inopinoe yanekôyoke, énomonemaka koéneye tokópeovo ne uhá koeti kámone Títu njokóyoke enepo inzayú'ikopinoe. 15 Yoko inamá'axo kuri'úxovo ákoyea omótovopinoe okóvo ne Títu vo'oku puyákoponeova okóvo usó kéyeyinoe itíki ne yûho, koane vo'oku kíxeakunoe tíyi inâ simôpi, koane vo'oku ákoyeamaka kepáyasakinapanoe. 16 Elóke ongóvo vo'oku koati motovâti ngúveovopinoe ya uhá koeti koekúti.

8

Koeku huvó'oxeake íhae Koríntu ne ákoti apeínoati

1 Itínoe mbo'ínu xoko Jesus, kahá'ainopeanoe ûti yéxi koêku ne hána'iti seánako
Itukó'oviti oúkeke ne kuvóvotihiko Jesus ya poké'exa Masêdonea xapa imokóvokuti-
hiko. 2 Vo'oku upánini enó'iyea tiú'iti koekúti tokóponehiko, itea kóyeane yupíheovo
elókeyea okóvo, kutí'inoke itixoâti ne púyaenovo okóvo po'ínuhiko xâne. Koati ákoti-
hiko mitatahí akoéhiko poréxea. Êno ítixone upánini itúkovo koati ákoti apeínoati.
3 Koati ngoyuhó'inopeatinoe ú'uso kóyeyeahiko poréxea ne ítone poréxea. Yoko haina
póhutine kuteâti ítone poréxea ne ítixohiko, itea enepone pôreu, ánu'ukoakomaka
nê'e. Ákomaka xâne pahukoâti, itea koati unákoke isóneukehiko úkea poréxea.
4 Ako âka épemo'ixeovihiko yanekôyo yusíkea pahúkinoa huvó'oxeake ne kasása'iupo
Itukó'oviti ya Njúdeya, inixoâtihiko itúkeovo koati seánakoa Itukó'oviti huvó'oxea. 5 Yoko
enepone poréxeahiko, haina póhutine kuteâti kúxone ûti poréxeamo, itea inúxotike
kurí'okopovohiko Vúnae Jesus, ínamaka heru'ó kixopóvo huvó'oxeovi ya itukétike, itúkoti
ahá'inoa Itukó'oviti. 6 Énomone kutí'ino vepemoâti ne Títu koúsokea ne itukéti sínakoanoe
ne po'inu ûti, enepone tûriu Títu xepákukenoe yanekôyo. 7 Koati itínoe xâne yupihóvoti
kóxuna'ixeovo ya uhá koeti koekúti, kuteâti ya kívivo Itukó'oviti, koáne ya keyúhoyi
emó'u, koánemaka ya yéxi ne kaná'uti kixovókuti íhae xokóyoke. Kúteanemaka koeku
kéxuna'ixivo ú'uso kéyeyi ya uhá koeti itukéti, koánemaka ya ákoyea omótovovi yokóvo.
Koeku ké'iyineye ya po'ínuhiko koekúti, énomonemaka yákoeneye kéxuna'ixivo ítixi
hivó'oxike ne po'inu ûti.

8 Haina mbahukópitinoe kónokea peréxi. Itea ngoyuhó'inopitinoe koeku po'ínu ûti
itúkeovo ú'uso koyêti poréxeahiko huvó'oxeake, vo'oku ngaha'âti kemómopivo, neíxoti
kaná'uyea ne ákoyea omótova yokóvo ne po'ínuhiko ûti, áko'o ákoyea. 9 Yoko yéxoanenoe
koêku ne hána'iti seánakopi Vúnae Jesus Kristu. Koati êno hána'iti unako koêku ya
vanúkeke, itea ve'ókukenoe, kurí kixo uhá koeti nê'e, motovâti itíkivo iríku nonékuke
Itukó'oviti vo'oku ítukeinopi. 10 Anéye inzóneunopinoe yara koekúti, vo'oku ukeâti
pihôti xoénae tiríxoanenoe ne itukéti. Koati itínoe inuxô ítixi hivó'oxike ne po'inu ûti.
Haina pohúneti, itea itínenoemaka inuxô ápeyea isóneunoa huvó'oxea. 11 Yusikóneikopo
keúsokinoe ne itukéti tîriunoe. Kuteâti koeku ú'uso kéyeyi kehá'ayi itíki ne itukéti
inâ tirixôa, énomonemaka yákoyeneye keúsoki kó'oyene, koêkuti itéponone peréxinoe.
12 Vo'oku itukovo apêti xâne kaha'âti huvó'oxea, ako kuxákana poréxeokono koekúti ákoti
itapána poréxea mani anu'úkoti apeínoati, itea hara paréxa, itóponone poréxea.

13 Haina ombosíkoati ngayápahikinoa po'ínuhiko ûti koeku itúkeovo ínati xikóyokenoe,
yonoâti yoúkeke ne kónokea keúsokinoa nókone ne po'ínuhiko ûti, itea koati voposíkoti
kutikokó kó'iyea koeku ûti, itínoe íhae Koríntu koánemaka po'ínuhiko ûti hivó'oe.
14 Yara koeku kó'oyene, koeku ákoyea konokínovopitinoe, motóva keúsokinoa nókone ne
po'ínuhiko ûti. Kene po'íkemo káxe áva nékone, enepone hivó'oenoe kó'oyene, motovâti
itúkeovo énomone huvo'óxopinoe koeku ákoyea nókone. Yanê'e, kutikokó koetímo koeku
uhá koeti ûti. 15 Yoko énomonemaka kuteâti koêku ne yutoéti ya emó'uke Itukó'oviti koêti:
"Enepone xu'ínati ítixone, motovó koâ ne nókone. Kene ne ákoti axu'ína ítixone, ákomaka
okónokovo, motovó koâ" kôe.

Ítuke Títu yoko ha'ínehiko

16 Aínapo ákoe Itukó'oviti ipíhoa isóneuke Títu kahá'ayea kóxunakeopinoe ikéneke
Vúnae, eopâtimaka kuteâti eómbone ve'ókukenoe. 17 Vo'oku ú'uso kóye enepo vitaíkoa
huvó'oxeovi yara itukéti. Haina póhutine, itea vo'oku ú'uso-ú'uso kóyeyea, kaha'âne
noíxoponeopinoe. Koati ukeâti unákoke isóneu. 18 Ápemaka po'inu ûti xoko Jesus, páhoe
ûti xané'eyea. Enepora po'inu ûti, koati ákoti malîka yónoku iháyu'ikeokono îha xapa
kutípotihiko Jesus ya uhá koeti imokóvokutihiko, vo'oku kíxoaku ípihea tumúne ne ítuke
Itukó'oviti. 19 Haina póhutine, itea koatímaka noívokoe kutípotihiko Jesus ya imokóvoku-
tihiko yâye xané'iyeovimo kurikápana ûti ne ítixinokonoke po'ínuhiko ûti xoko Jesus.

Yoko énomonemo kutí'inoke ihayú'ikokonoti ne Vúnae Jesus, kutí'inokemakamo iyúseoti
kahá'ainoa ûti unako koêku ne po'inu ûti.
[20] Yanê'e, koeku kali xu'ínayea ovâti ne ítixinokonoke po'inu ûti vomínoakemo, ákomo
oxéne váherexea yuhó'inokono ûti vo'ókuke. [21] Koati yonoâti vokóvo, kaha'âti ûti
iyúseyeamo nonékuke Itukó'oviti, koánemaka nonékuke po'ínuhiko xâne pónea ûti
kixoku vitúkeovo yara koekúti.
[22] Anéyemaka po'i páhoe ûti yonoti xepákukenoe. Enepora po'inu ûti xoko Vúnae
ngixínopike, enóne noíxea ûti itúkeovoxo ú'uso koyêti ya ítukeke Itukó'oviti, koane ako
topi koeku koúhapu'ikeokono. Ínapoxo kó'oyene, koati ú'uso koyêti huvó'oxoponeopinoe
ikéneke Itukó'oviti, vo'oku inixoâti itíkivonoe koati kuvovóneti. [23] Kene Títu, koati nza'íne
yara itukéti nê'e, huvo'óxonuti ya uhá koeti ítuke Vúnae xepákuke. Kene ne po'ínuhiko
ûti ikéneke Jesus xánena Títu, koati páhoe kutípotihiko Jesus ya imokóvokutihiko yâye,
koane aínovo kutí'inoke kahaná'ikokonoti iha Kristu. [24] Yéxakaikopo ne hóyenohiko
páhoenopinoe ûti, ákoyea omótova yokóvo simapíne, maka iyúseinane ne kutípotihiko
Jesus ya imokóvokutihiko yâye itíkivo motokeâti viháyu'ikeopi.

9

Pahukínokono ne kutípotihiko Jesus íhae Njúdeya huvó'oxeokonoke

[1] Ako ongónokoa yundóxinopeanoe koêku ne hivó'oxope po'ínuhiko ûti kutípotimaka
Jesus ya Njúdeya. [2] Vo'oku énjoa usó kéyeyi hivó'oxi yanekôyoke. Yoko inzáyu'ikopinoe
nonékuke po'inu ûti íhae Masêdonea vo'ókuke. "Ukeátine pihôti xoénae usó kóyeyeahiko
ne íhae Ákaya" ngíxoahiko enepo ngoyuhó'inoa kêkunoe. Epó'oxo vo'oku ú'uso kéyeyinoe
peréxi hivó'oxope, enómaka po'ínuhiko xâne kahá'atimaka huvó'oxea.
[3] Itea kóyeane mbahúkea ra po'ínuhiko ûti xoko Jesus inuxó kó'iyea xepákukenoe, maka
keúsakane ne hivó'oxike yonoti xoko po'ínuhiko ûti, kuteâti koêku yûnzo yanekôyo usokó
kéyeyinenoe, maka hákone kutí kôe semekékexoti ne inzáyu'ikeopinoe yanekôyo. [4] Vo'oku
enepo axenánu íhaehiko Masêdonea, eneponi naixâ âvoyea aúso hivó'oxike ne po'inu
ûti, mani teyó koeti ûti, ínapoxoni itínoe vo'oku yunzó'inoahiko yanekôyo ngúveovopi
ápeyeamo ítixene. [5] Énomone kutí'ino ininjoâti unátiyea émbemea po'inu ûti xoko Jesus
inuxó kó'inonu xepákukenoe, motovâti huvó'oxeopinoe keúsoki ne hivó'oxope, enepone
keyúhone peréximo yanekôyo. Yanê'e, usó koyêtinemo nzimané'e, epó'oxo iyúseotimo
ú'uso kéyeyi peréxi ákoti ihíxea itóvoku, ákotimaka pahukópiti. [6] Itíkina iséneu ínzokoake
ra koekúti: Enepone xâne ákoti kaxu'ínaka nóne, ákomakamo axú'ina ehópo. Itea
enepone kaxu'ínakoati, xu'ínatimakamo ehópo. [7] Péhutinoe, hane peréxa kuteâti ínixene
iséneuke unátiyea peréxi. Hako mitatahí kixêa. Hákomaka itukovo vo'oku ápeyea
pahukópiti peréxi, itea aélokea yokóvo peréxi, vo'oku ako omótova okóvo Itukó'oviti
ne xâne ú'uso koyêti poréxea. [8] Yoko koati apêti xunáko ne Itukó'oviti kurí'uxinopinoe
uhá koeti únatinoe koekúti. Haina póhutine motovâti koúsokeovo uhá koeti nékone, itea
motovâtimaka yupíheovo anú'ukea nê'e, kutí'inokemo ênoti koekúti motovâti iké'itukexi
ya uhá koeti únati itukéti. [9] Yoko énomonemaka kôe emó'uke Itukó'oviti, enepone koêti:

"Huvó'oxo xâne ákoti apeínoati. Ako mitatahí ákoe pôrekexea. Ákomo uké'eyeaku ne
itípanevo nonékuke Itukó'oviti vo'ókuke" kôe. *Sâramu 112.9*

[10] Yoko Itukó'oviti, enepone porexoâti ake nonéti ne xâne nôti, porexínoatimaka
nikokónoti ne xâne, énomonemakamo kousókinopi uhá koeti koekúti, enepone nékone
iké'itukexi únatike itukéti, koane porexoâtimakamo enó'iyea yêho ukeâti ne únati kix-
eku itíkivo, kuteâti enó'iyeamaka ehópo ne xâne noti únatinoe ake nonéti. [11] Enómo
kurí'uxinopea Itukó'oviti ne uhá koeti únatinoe koekúti, maka hákone ihíxea itó-
voku peréxoake ne po'ínuhiko xâne. Yane enómo xâne ikoró'ixinovoti Itukó'oviti
vo'oku huvó'oxeake ûti. [12] Yanê'e, haina pohúneti keusókinoati nókone ne kasása'iupo
Itukó'oviti, itea énomonemaka kutí'ino hána'itimo íkoro'ixeovohiko xoko Itukó'oviti.
[13] Koane ihayú'ikotihikomakamo Itukó'oviti vo'oku itíki páhoenopi Kristu, kuteâtimaka
koêku yane inámati ihíkauvoti omínovike. Ihayú'ikotihikomakamo Itukó'oviti vo'oku
péhoenoahiko, ákoti ihíxea itóvoku, koane vo'oku péhoenoamaka ne uhá koeti po'ínuhiko

xâne hivó'oenoe. [14] Yanê'e, itukínopitinoehikomo orásaum, koane ákomo omótovopihiko
okóvo, yoko ikoró'ixinovopitihikomakamo xoko Itukó'oviti vo'ókuke ne êno hána'iti
itípanevo Itukó'oviti yoúkeke, exókovoti ya ítikeinoahiko. [15] Viháyu'ika Itukó'oviti vo'oku
hána'iti íparaxeovike pahukínovi Xe'éxa, enepone íparaxeovike ákoti itoâti kayúmakea
unako koêku.

10

Éxokovope Poûlu itúkeovo koati kaná'uti páhoe Jesus Kristu

[1] Kuteâti koeku itúkeovo itúpa'ikoti koane seánati ne Kristu, énomonemaka koéneye
ngixoku injíko'okeopinoe vo'oku ânja ké'eyi, undi Poûlu, undi koyuhókonoti itúkeovo
itupa'ii kixópitinoe enepo ambê xepákukenoe itea enepo akô'o malingápi, mahi ánjati
ngapáyasokinovopinoe. Itea ako kalíhuina kó'iyeaneye. [2] Koati enjókopeatinoe ne
anjá'inopi ké'eyi, maka hákone ingo'ítukexoa ne njunáko nzayá'ikeopinoe nzimané'e
xepákuke, kuteâti usó ngóyeyea indúkea xapa xâne po'okoâti ákoyea itúkapu xunako
Vúnae ingó'itukexo, itea itúkeovo isoneú ngíxone nzóko. [3] Upánini vitúkovo íhae yara
kúveu mêum kuteâti po'ínuhiko xâne, itea haina koekúti yara kúveu mêum víhuinovo
vitúkea ne itukéti. [4] Enepohikone veínoake ûti kóxuna'ixeovo ûti yoko sa'íkeovo ûti,
haina íhae yâye yara kúveu mêum, itea koati ukeâti xoko Itukó'oviti, enepone êno
hána'iti xunáko, kutí'inoke vitoâti kotóhineyea ûti ne koati tiú'iti vokópeokonoke ákoti
po'i itoâti uké'exopea, koánemaka ne uhá koeti isoneûti okópoti Itukó'oviti. [5] Énomone
kutí'ino vitoti kotóhineyeamaka uti uhá koeti exóneti, enepone kapáyasokopinovoke
xâne, ákoinokemaka akáha'a éxea Itukó'oviti. Énomonemaka kutí'ino vitoâti sá'iri'okea
ûti uhá koeti koêkuti kó'iyeovoku isoneûti, maka hákone kapayásokinovoti Kristu, itea
itúkapune Kristu payasô oúkeke uhá koêti. [6] Yoko usó ngóye nzayá'ikeamaka uhá koeti
po'inu pahukóvoti, enepo penapánenoe uhá koeti kixeku itíkivo.

[7] Enepora koekúti ngixínopikenoe, koati í'iyuse koyêti koêku, ivévakaikopo. Enepone
xâne inixópovoti itúkeovo hokoti Kristu, itúkapinamaka isóneu ra koekútihiko maka
éxane indúkeovomaka ovoxe Kristu kuteátine. [8] Yoko ákomo ndêya okonókovo in-
záyu'ikopeovoiko kalihú koêti, koeku ngoyúhoinopeanoe koêku ne xunakóti pónenu
Vúnae, motovâti nzuvó'oxeopinoe keúkoponivo ikéneke, kene haina mborexókonoati
ngoésayu'ixinopi. [9] Ngó'inokeneye, mbuvâti kutí kó'iyeamo ngahá'ati ímbikeopi yara
yúndoe. [10] Vo'oku hara koeti yuho po'i xâne vo'ónguke: "Yane yútoe, kutí koe xâne
konokoâti téyeokono. Kutí koémaka apêti xunáko sayá'ikea xâne, itea enepo síma nê'e
xapa xâne, ako xunáko sayá'ikea, koane ako itúkokonoke yûho" koéhiko. [11] Enepone xâne
koetíneye isóneunonu, hara ngíxoa: Kuteâti koêku ngixóvoku yara yúndoenopinoe akô'o
malingápi, énomonemakamo koéneye ne ngixoku indúkeovo nzimané'e xepákuke.

[12] Enepohikone xâne ihayú'ikopovoti, imákoikopo ne êno hána'iti itóponone ya
undíke! Ákoni kalíhuina mambíkeova ngoyúhoyea indóponea kuteâti mahi itóponone-
hiko, áko'o indóponea ngutí'iyeahiko. Imákoikopomaka itúkeovohiko teyonéti ya
undíke! Enepohikonekôyo, koeku komómopeokoko, kahá'ati anú'ukeokoko koane
ketókeokoko, koati exókovoti itúkeovo xâne ákotihiko isóneu. [13] Kene ûti, ûndi yoko
nza'ínehiko, ákomo vanú'uka mani viháyu'ikinokonoke ítukeke Itukó'oviti, itea hane
exôa viháyu'ikeokonomo, pónevike Itukó'oviti vitúkea, enepone ahá'inovi vitóponea
kutí'inokemaka vitopónopitinoe ya xoko yóvoku. [14] Haina vanu'úkoti isóneunovi
Itukó'oviti koeku vónea xepákukenoe, kuteâti mani koêku eneponi hákoti itukóvo
ahá'inovi Itukó'oviti vitóponeopi yaneko símeaku ûti xepákuke, vominópeatinoe ne
inámati ihíkauvoti koyúhoti koeku Kristu. [15] Hainá'ikopo vitukoâti viháyu'ikovope ne
itukéti koúseu po'ínuhiko xâne ya xoko ákoyeaku imá'avea Itukó'oviti. Hara kúxoixo ûti,
keúkoponivomo ya kívivo Itukó'oviti, motovâti inamá'axoyea kuri'úxovo vítone vitúkea
ya xepákuke, kuteâti ahá'inovi Itukó'oviti, ákotimaka vanu'úka isóneunovi. [16] Yanê'e,
motovâtimo vitóponea poké'e yâtikeneye ya yóvoku, koane koyúhopoinoa ûti ne inámati
ihíkauvoti koyúhoti koeku Kristu. Koêkumo kó'iyeaneye, ákomo vokónokoa vitúkea
véyexovope ne itukéti úseu po'ínuhiko xâne ko'ítuketi ítuke Itukó'oviti. [17] Yoko enepone

kahá'ati ápeyea iháyu'iu ya xokóyoke, itúkapu ítukeinoa Vúnae iháyu'iko. [18] Vo'oku
haina xâne ihayú'ikopovoti motokêa iháyu'ikeokono itea hane motokêa, kapáyasokone
Itukó'oviti.

11

Éxokovope Poûlu itúkeovo koati kaná'uti ovoxe Kristu

[1] Mani ngaha'aînopitinoe ítiko ne kémokenoyinu, ákoti imaxovó ixeânoe ne in-
záyu'ikopeovo, upánini kutí ngôe xâne ákoti isóneu koeku kó'iyeaneye ra yûnzo. Kali
yakámokenonuvonoe. [2] Kuteâti koeku yupíheovo kahá'ainopinoe Itukó'oviti itúkeovo
póhutine Kristu héko, énomonemaka koéneye inzóneunopinoe. Kuteâti koeku inámatiko
ârunoe âvoti hóyeno yuhó'ixoati, itea hoenáxokonotine ko'ímayeamo, énomonemaka
ngíxoaneye nzoénaxeopi itúkeovo póhutine Kristu kirí'okopovo. [3] Itea ngóhiyanapinoe,
mbuvâti ápeyea aupú'ikopiti, kuteâti koeku aupú'iko Éva neko koéxoe mekúke ya éx-
eako. Ngóhiyanamaka kópoe'akexeokono iséneu itévokopimo ne koati ponóvoti yoko
sasá'iti kixeku héki Kristu. [4] Vo'oku koeku símeopinoe xâne kopoé'akotihiko íhikaxeopi,
koyuhó'inopiti koeku Jesus, ákoti itukápa kuteâti ne víhikaxopikenoe, inípono ákoyea kali
ópoe'ainoa iséneu. Koati ú'uhepe ko'inoâti iséneu. Kúteanemaka ihíkaxoahiko koêku
ne Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti itea ákoti itukapu kuteâti ne némoe yanekôyo, koane
ihíkaxoahikomaka koêku ne inámati ihíkauvoti mahi íhae xoko Itukó'oviti itea ákoti
akutêa ne kitíponenoe yanekôyoke.

[5] Ya undíke, enepohikone xâne itukóheoti íhikaxea, enepohikone mahi páhoe Itukó'oviti
xepákuke, ako kalíhuina ketókeonuhiko. [6] Vo'oku upánini ákoyea indúkapu koati ahúkoti
ya koyuhó'iyeati, itea koati undi ahúkoti ya énjea ne kaná'uti kixovókuti íhae xoko
Itukó'oviti. Ya uhá koeti koekúti, ngoúhapu'ikinopinoe kaná'uyea indúkeova.

[7] Yanekôyo ngoyuhó'inopea ra inámati ihíkauvoti ukeâti xoko Itukó'oviti, ako ná-
moem, koane ako ingálisakapu. Ngixínovokeneye motovâti itúkeovo itínoe unatî koêku
ikéneke Vúnae. Ínixeakopomea indúkea váhere koekúti koeku ngíxeovoneye? [8] Koeku
ngo'ítukeyea ítuke Itukó'oviti xepákuke, hane porexónu námoem kutípotihiko Jesus íhae
po'i imokóvokutihiko. Kutí koe unge'éxopinoati apeínoatihiko koeku ápeyea námoem
xokóyoke, motovâti nzuvó'oxeopinoe keúkoponivo ikéneke Itukó'oviti. [9] Yaneko óveangu
xepákuke, enepo apê nóngone, ako émbemapinoe keúsokinonoa, mbuvâti indúkeovo
yávahanoe. Itea yaneko simohíko ne po'inu ûti xoko Jesus íhae Masêdonea, énomonehiko
kousókinonu nóngone. Ya uhá koeti ngoêku tukú koeti kó'oyene, ngóxunakovoneoxo,
motovâti ákoyea indúkapu yávahanoe. Yoko ngíxoixovokunemo káxehiko keno'ókoti
maka hákone ingoyó'ixopinoe. [10] Epó'oxo kuteâti kaná'uko ápeyea njokóyoke ne kaná'uti
kixovókuti ukeâti xoko Kristu, énomonemaka koéneye kaná'uko ra yunzó'inopi kó'oyene,
ákoyeamo ápahuina xâne ya uhá koeti Ákaya itoâti ípokea ne ngixóvoku. Koati hána'iti
éyenjovope nê'e ákoyea indúkapu yávahanoe. [11] Namea koeti ngó'inoneye? Vo'ókumea
mbúveopinoe? Ako kalíhuina! Éxoa Itukó'oviti ákoyea omótovopinoe ongóvo.

[12] Ngixínovokeneye kó'oyene, koánemakamo ya káxehiko keno'ókoti, maka enepo
ihayú'ikapuhiko ne itukóheoti íhikaxea emo'u Itukó'oviti, hákone oxéne ápeyea
iháyu'ikinokonoke kuteâti viháyu'ikinokonoke, undi yoko nza'ínehiko. [13] Vo'oku
aínovonehiko xâne ákoti itukapu koati kaná'uti ápostulu. Haináhiko páhoe Je-
sus koyúhoyea emó'u. Aínovo aupú'ikotihiko, kahá'ati íkutipea xâne itúkeovohiko
ko'itúkeinoti Itukó'oviti. Koati itoâtimaka kutí kó'iyea ovoxe Kristu ukékuke xanéhiko.
[14] Yoko ako okónokoa viyúpaxeova nê'e, vo'oku koati ahúkotimaka ne Satánae kutí
kixópeovo ánju ovóheixoti uhapú'itike. [15] Yanê'e, koati koêkunemaka ahúkeko ne
ovóxehiko Satánae kutí kixópeovomaka xâne koati ponóvoti kixoku itúkeovo. Itea ya
hunókokuke, enepone ehópomo, koati kuteâtimo motókeyea kixópeokono.

Koítoponovo kotíveti ne Poûlu vo'oku koyúhoyea emo'u Itukó'oviti

[16] Ngáyukovo ngó'iyea: Hako ikitíxanu xâne ákoti isóneu, itea akoéneye iséneunonu,
ngayumákapunemo. Kalihú ngixotí'ikopo inzáyu'ikopeovo. [17] Yoko haina páhoenonu

Vúnae Jesus ngíxeaneye, epó'oxo koati kutí koeti ákoti inzóneu koeku kó'iyeanemoye
ra yûnzo. [18] Itea koeku enó'iyea xâne ihayú'ikopovoti vo'oku ítone itúkea xunákoke,
ngoánemaka, inzayú'ikopovotimakamo. [19] Koeku ínixepivonoe itíkivo hána'iti ko'éxoneti
éxoti kixoku itúkea isóneu ya uhá koeti koekúti, iteâtikopomo ákoyea imaxovó íxea
kémokenoyi xâne ákoti isóneu. [20] Vo'oku muhíkova ne xâne kahaná'ikopovoti, enepo-
hikone kutí kixópitinoe ákau, sikovó keánoe. Kúteanemaka kêku apê xâne ukovópitinoe,
koane kouhépekopovoti, koêkumaka uké'exea apeínopiti, koane apê aupú'ikopiti, kutí
kixópitinoe hó'openo námoe noko'ótike. Inípono iséneu, sikovo-sikovó keánoe. Kúteane-
maka koêku apê kapayásokinovopiti, koane vaheréxoti kixópiku, koane apê kutí koeti
ipusónoneopiti. [21] Imákoikopo vitúkeovo xâne îreti, ûndi yoko nza'ínehiko ákoinoke víta
kíxeopineye ûti kuteâti kixópiku nekôyohiko!

Itea koeku ápeyea ákoti teîna iháyu'ikopeovo, imbíhoatimakamo inzáyu'ikopeovo
upánini kutí koe yuho xâne ákoti isóneu ra yûnzo koeku ngó'iyeaneye. [22] Enepohikoneko
simópitinoe kopoé'akoti íhikaxea emo'u Itukó'oviti, koati iháyu'ikovopehiko itúkeovo
êbereu, enepone koati xanena Itukó'oviti, itea undímaka êbereu nguteâtihiko.
Koati éyexovopehikomaka itúkeovo íhae Izarâe, itea undímaka íhae Izarâe. Koati
ihayú'ikopovotihiko vo'oku itúkeovo ámoripono Âbraum. Yoko ngúteanemaka.
[23] Inixópovotihikomaka itúkeovo ko'itúkeinoti Kristu, itea yupíhova ngetókeahiko ya
indúkeova. Mbúva ngónokea ngíxeaneye ra yûnzo, vo'oku kutí kôe ákoti inzóneu koeku
ngó'iyeaneye, itea koati undíne yupihóvo ko'ítukeyea, koane undínemaka yupihóvo
iká'akeovo ítukeke Kristu yane po'ínuhiko. Koáne ako índa ngayúmakexea yé'akeye
yenjépoke'exeokono, evondíkokonoti ngo'ítukeino Kristu. Enónemaka véngea koati
koímaiti koekúti. Mani mékutine ngoépekokono. [24] Síngu koe isúkonu ne jûdeuhiko.
Yoko póhutihiko yehépoke'exonu, trintai novi koe ípihoa njupúnuke. [25] Mopó'amaka
inzúkokono ya itátane tikóti. Poéhamaka mani ngoépekokono yaneko njepokókono ya
mopôi. Mopó'a yúpuririkovo ne hána'iti vatéke ivú'em. Poéha yóti, poéha káxe óvonzeixo
úneke vo'ókuke. [26] Enómaka yóneam, epó'oxo enómaka koímaiyea ngoêku vo'oku
koiníkoti huveóhiko xoko véngoku, koánemaka vo'oku ómevotihiko. Haina póhutine, itea
koímaitimaka ngoêku xapa iyénonjapa jûdeu, koánemaka ya xapa po'ínuhiko xâne ákoti
itukapu jûdeu. Koímaitimaka ngoêku ya koeku véngea pitivókohiko, koánemaka ya mêum
ákoti apêti. Kúteanemaka koêku ya úne mar-ke, koánemaka ya xapa xâne ákoti akaná'u
itúkeovo po'inu ûti xoko Kristu. [27] Enónemaka ngo'ítukeyea, koane ivóngoponeovo ya
itukétike. Enómaka ákoyea imánga vo'ókuke ne itukéti. Enómaka épekeonu hímakati
koane úne. Koane enómaka ákoyea nînga. Ápemaka kónokeovoku vonjí'u koane ímbovo.
[28] Haina póhutine uhá koeti nê'e, itea anéyemaka kutí koeti ínati koekúti yonoti oúngeke.
Énomone ne yónoheixea ongóvo itukovo káxe vo'ókuke ne po'ínuhiko ûti xoko Jesus ya
uhá koeti imokóvokutihiko. [29] Enepo apê xâne xapákuke muyá'iti isóneu ikéneke Vúnae,
koatímaka eombâti ya njokóyoke. Enepo apê xâne ikorókovoti váhereke, koatímaka
yupihóvoti kotíveyea inzóneuke.

[30] Itea enepo okonókovo ápeyea inzáyu'iu njokóyoke, koati koekúti exókovoti ákoyea
njunáko, enemo indúko inzáyu'iu njokóyoke. [31] Yoko Itukó'oviti, poéhane motokêa
iháyu'ikeokono ákotinemo hunókoku, enepone Há'amaka Vúnae Jesus Kristu, éxoa ákoyea
nzemékekexa. [32] Enepo ovo'íngo pítivokona Ndamásku, eneponeko ngovenâdo yaneko
pitivóko ípihone Aréta, enepone nâti, pahuko ápeyea koyonoâti páhapetea ne pitivóko
motovâti iká'akeonu. [33] Itea hána'iti sésta veínongono ngoévesekopeokono xoko njánela
meúkeke yane hána'iti yoko kopópoti îpi xê'o ne pitivóko, kutí'inoke indeôvati yanekôyo.

12

Koúhapu'ikinoake Vúnae ne Poûlu ya kutí koeti hopúne

[1] Ngónokoako inzáyu'ikopeovo motovâti kitípinu indúkeovo koati ovoxe Kristu, upánini
ákoyea omótokea ngíxeaneye. Ngoyuhó'inopeatinoe kó'oyene ne noínjone ukeâti xoko
Vúnae, koekúti ákoti exoâti yara poké'e, koúhapu'ikinonuke Vúnae ya kutí koeti njopúne.

[2] Ápe hóyeno énjone kutípoti Kristu. Eneponê'e, hú kixókono ómeokono vanúkeke
xoko Itukó'oviti. Yoko katoze koéne xoénae ikénepo. Ako énjaxo koêku, itúkeovo
herú kixeókonoti mûyo vanúkeke, áko'o itúkeovo omó kixeókonoti okóvo. Poéhane
Itukó'oviti exôa. [3] Itea énjoa píhea ne hóyeno. Yoko kuteâti yunzómeku, ako énja
itúkeovo herú kixeókonoti mûyo vanúkeke, áko'o itúkeovo omó kixeókonoti okóvo.
Poéhane Itukó'oviti exôa koêku nekôyo. [4] Itea hú kixókono ómeokono vanúkeke xoko
êno úhepeko koekúti. Koane ápe emo'úti kámoneya ákoti emo'úti ya yuhóke xâne
yara poké'e mani veínoake koyúhopea koêku. Ákomaka parexákana koyúhopeokono.
Yoko ûndi ne hóyeno kixokónotineye. [5] Koekúti kuteâti, énomonemo indúko inzáyu'iu
njokóyoke. Kene ákomo inzáyu'ikapapu vo'oku koekúti índone indúkea. Poéhane koekúti
exókoti ákoyea njunáko, énomonemo indúko éyenjovope. [6] Itea yusíkoti inzáyu'ikopeovo,
kóyeaneni ákoyea indúkapu koyuhóheoti kuteâti xâne ákoti isóneu, vo'oku mani koati
kaná'uti ra yûnzo. Itea ákomo inzáyu'ikapapu vo'oku índone indúkea, mbuvâti ápeyea
ikútixanuti hána'iti teyonéti vo'ókuke, ya koêkuni itúkeovo vo'oku noíxone njokóyoke ya
xoko ngixoku indúkeovo, yoko kámone xoko yûnzo, kutí'inoke koetíneye isóneunonu.
[7] Epó'oxo vo'ókuke ne êno hána'iti koane uhé'ekoti koekúti éxokonuke Itukó'oviti
vanúkeke, mará'inamo yupihovó ángoe ngapáyasokopeovo vo'ókuke, anéye tiú'iti koekúti
eómbone, kutí koeti koati kotíveti ohone tôpe muyónguke kurí'okonuke Satánae, íkoito-
poneonuke kotíveti. Itea koati motovâti ákoyea inzáyu'ikapapu, kó'inokeneye. [8] Mopó'a
émbemo Itukó'oviti veyópinonoa. [9] Itea hara kixónu: "Poéhane nzeánakopi youkeke
konokóvo. Vo'oku yane yeópi miyá'iko, énomone iyúseyeaneoxomo njunáko xikóyoke"
kixónu. Hukinóvoti ú'uso ngóyeyea indúkea éyenjovope ne ákoyea njunáko, motovâti
itúkeovo xunako Kristu iyusêo ya njokóyoke. [10] Énomone elókeinoke ongóvo koeku
eómbea ákoyea njunáko, koánemaka apê vaheréxinonuti ítuke. Kúteanemaka koêku
apê nóngone, koane apê ikoítopononuti kotíveti, koánemaka kotîve inzóneu vo'oku
indúkeovo ovoxe Kristu. Vo'oku koeku ákoyea njunáko, inamá'axoneoxo apê xunako
Kristu njokóyoke.

Koati yonoâti okóvo Poûlu ne kutípoti Jesus ya Koríntu

[11] Kutí koe ákoti inzóneu ya koeku inzáyu'ikopeovo yara yúndoe, itea itínenoe
kutí'inoke ngoetíneye. Vo'oku mani itínenoe ihayú'ikonu ya koêkuni inzáyu'ikopeovo.
Vo'oku hainá'ikopo ahúkoti ya undíke ne mahi ápostuluhiko xepákuke. Koati kaná'uti
kó'iyeaneye upánini ako indóponone. [12] Enepone índuke, nzoénaxinokonoke indúkeovo
koati kaná'uti ápostulu páhoe Kristu, koati inganá'uxoati xepákukenoe, ngoxuná'ixovoti
indúkea, ákotimaka ngamuyá'ika inzóneu. Koati indúkoti koekúti hoénaxovope ápeyea
xunako Itukó'oviti njokóyoke, koánemaka iyupánevoti, yoko po'i koekúti ya xunákoke
Itukó'oviti ákoti po'i itoâti itúkea. [13] Ápeikopo koekúti índuke xapa kutípotihiko Kristu
ya po'ínuhiko imokóvokuti nzuvó'oe ákoti indukâ xepákukenoe? Ako poé'aku ngixoku
ngo'ítukeyea koeku ámbeyea xepákuke. Poéhanemea itukapu vo'oku ákoyea indúkapu
yávaha ya nóngoneke. Imákoikopo ngoêku indúkeovo koati váhere xâne koeku ákoyea
mbaréxapinoe itukéti!
[14] Kó'oyene usó ngóyenemaka ngáyukopeovo xepákukenoe. Yoko mopó'apenemo
yarâ'a. Kóyeanemakamo ákoyea ingáya'ixapinoe ya nóngone, vo'oku haina mbihínoti
úngeova ne apeínopiti, itea koati unako kêkunoe ikéneke Itukó'oviti ngahá'a, itínoe
kutí ngixone nje'éxaxapa. Noixó íxea kalivôno, vo'oku haina énomone kousókinoa
nókone ne há'a yoko êno, itea énomonehiko kousókinoa nókone ne xe'éxaxapa. [15] Koati
usó ngoyêti ivóngoponeovo ya itukétike, koane inamá'axonemo ngixovóneye motovâti
keúkoponivo ikéneke Itukó'oviti. Itea koeku kurí'uxeovo ákoyea omótovopinoe ongóvo,
kútea inamá'axoneoxo ako itíkonuke.
[16] Únatikopo, inixeâtinoemeamo kaná'uyea ákoyea indúkapu yávaha ya koêkuti
nóngone, itea kóyeanemeamo ápeyea koyúhoti indúkeovo éxeati, koane índeamaka
aúmbu'ikeopinoe. [17] Ínixeakopomea indúkeopi namúnge'exoku vo'ókuke ne xâne mbáhoe
xepákuke huvo'óxoponopiti? [18] Émbemo Títu píhea xepakúke, koane ápemaka po'inu ûti

xoko Jesus mbáhoe xané'iyea. Ínixeakopo itúkeovo namukeôpiti tiûketi ne Títu? Ako kalíhuina! Koáhati póhutine visóneu, ûndi yoko Títu. Koáhati póhutinemaka kixoku vitúkeovo.

[19] Kutí'inopinoemea xu'ikénetine ixómoyea ombósiko índokuxea yokóvo kitípi ákoyea váhere vítuke, ûndi yoko nza'ínehiko, kutí'inoke yundoxínopiti. Itea ako kalíhuina kó'iyeaneye! Enepora yûnzo, koati yuho ovoxe Kristu, yoko koati nonékuke Itukó'oviti ngoyúhoyea. Uhá koêti ra índuke, koati ngaha'âti unátiyea kêku ikéneke Itukó'oviti indúkinoake, itínoe ákoti omotóva ongóvo. [20] Ngóhiyanapinoe ákoyeamo inú'ingapi kuteâti ne anjá'inopi ké'eyi ikéneke Vúnae, enepo nzimané'e xepákuke. Epó'oxo koímaiti kó'iyeanemakaye iséneunonu, ákoyeamo angútea kuteâti koêku kíxonenoe njokóyoke, keha'aînonuti índupa'ikea xâne. Ngóhiyanamaka ápeyea puvokókoti xepákukenoe, koane poe'aînoti isóneu po'ínuhiko xâne vo'oku íyokeovo ítukevo. Ngóhiyanamaka ápeyea imaíkinovokokoti, yoko oposíkoti ketókeokoko, koane ápeyea vaheréxinokokoti yûho, yoko itúkoti xêti po'ínu, ikopíti'ikeati îha. Haina póhutine, itea koánemaka kapayásokinovokokotihiko, yoko ínati yumópokoko. [21] Yónoa ongóvo enepo aungápapu xepákuke, parexánu Itukó'oviti ndéyea, enepomo iyâm vo'oku inú'ingopeakomaka êno xâne xepákuke ákoti ikatívexa isóneuke ne pahúnevo. Énomone kuteâti ne ákoyea sayá'ikapeapa ne úhepune mûyo vo'oku ixómoyea kaha'a sêno, koáne ne ikópiti'ikopeovohikomaka, itúkoti po'i koekúti kuteâti ákoyea asása'i, koáne ne ákoyeahiko sayá'ikapa isóneu koeku itúkeovo énomone ixomo yónoheixo isóneu.

13

Hunókoku yútoe Poûlu yoko enékeake ne íhae Koríntu

[1] Yara koeku mbíheamo xepákuke kó'oyene, mopó'apenemo yarâ'a. Yoko haramo hóko ûti kuteâti koeku emó'uke Itukó'oviti: "Enepo áva koyúhoti ápeyea xâne váhere ítuke, konókoti pí'ayea, ako'o mopó'ayea xâne koyuhoâti noíxea, ina omotóva kutípeokono" kôe. [2] Kuteâti ne yunzó'inopinoe yaneko pí'apeke nzimópi, ngayukoâtine ngoyúhopeamaka kó'oyene. Koeku ákoyea malíngapi kó'oyene, endó'okoati ne xâne pahukóvotihiko yanekôyo, ákoyeamo íyunzixa nzayá'ikea enepo aungápapu xepákuke. Haina póhutine, itea koánemaka ne uhá koeti po'ínuhiko xâne koetíneye ítuke. [3] Énomonemo yéxinoa itúkeovo Kristu koyuhô njokóyoke koeku kehá'ayi neíxinoe índuke kouhápu'ikinopiti indúkeovo koati kaná'uti ovoxe Kristu! Yoko haina ákoti xunáko ne Kristu ponópeopinoe, koati êno xunáko kíxeopineye. [4] Kaná'uteoxo kutí kó'iyea ákoti xunáko ne Kristu yaneko kuruhúxokono, itea kó'oyene, koati ainóvoti xunako Itukó'oviti ovâ koeku itúkeovo exepúkopotine. Yoko kuteâti koeku ákoyea xunáko ne Kristu kuruhúxokono, kúteanemaka koeku ûti. Itea kuteâtimaka iyúseyea xunáko ne Kristu enepo exepúkopo, énomonemaka koéneye ûti vo'oku xunako Itukó'oviti voúkeke, koeku vitúkeovo póhutipone xoko Kristu. Yane motovâtimo huvó'oxeopinoe ûti ikéneke Itukó'oviti.

[5] Yokómomopovonoe, neixoti itíkivoxo koati kaná'uti kutípoti Kristu, ako'o áko'oyea. Yapásika kíxeaku keûrapu'iki kaná'uyeaxo ne kívivoa. Vo'oku haina ákoti yexâ kónokea ovo'ó kó'iyeopi ne Jesus Kristu enepo akaná'uxo kitípi. Kene hakô'o, hainá'ikopo iti xanéna. [6] Yoko ngúxoa yéxinoe ákoyea vákoeneye kuteâti nê'e, undi yoko nza'ínehiko. [7] Koati vepemínopitinoe Itukó'oviti ya orásaum-ke ákoyeamo ápahuina váhere ítike. Yoko haina motovâti koúhapu'ikeovo vitúkeovo koati únati ko'itúkeinoti Itukó'oviti, ûndi yoko nza'ínehiko, itea koati kaha'aînopitinoe uti itíki únatinoe koekúti, upánini kutí kó'iyea uti pahukóvoti, ûndi yoko nza'ínehiko ya ukékuke po'ínuhiko xâne. [8] Haina motovâti vokópea ne kaná'uti kixovókuti ápeinoke xunako ûti sayá'ikea uti xâne, vo'oku poéhane vípihea tumúne motóvo vitúkea. [9] Koati elóketi vokóvo, ûndi yoko nza'ínehiko, enepo vakutêa xâne ákoti apayáso koeku ákoyea vokónokoa vikó'itukexea xunako ûti sayá'ikeopi, koeku xuná'iyea iséneu ikéneke Vúnae. Yoko énomone vépemo xoko Itukó'oviti ya orásaum-ke, itíkivonoemo koati úsotine koane ákoti konokínovati ikéneke Itukó'oviti. [10] Kó'inokeneye ra yúndoe koêku ángo'oyea xepákuke, maka enepo nzimané'e híyeuke

îti, hákone ngonôko ingó'itukexea ne xunakóti poréxonuke Vúnae Jesus nzayá'ikea ne xâne pahukóvoti. Yoko enepone xunakóti pónenuke, koati motovâti nzuvó'oxeopinoe keúkoponivo ikéneke Itukó'oviti, kene haina ngaha'âti ngoésayu'ixeopinoe vo'ókuke.

11 Kó'oyene ingopóvopitine, itínoe mbo'ínu xoko Jesus. Yapási'ixa keúnatikopivo ya uhá koeti kixeku itíkivo. Hákone kutí kê ákoti kemâ ne injíko'okopike. Ópoehane yónoku iséneu ikéneke Vúnae. Itúkapu úhepetike isoneûti yóvoheixo ákoti yakapákaka. Yanê'e, Itukó'oviti ovomô xoko péhutinoe. Énomone úkeaku ákoyea omótovokoko okovo xâne, koane úkeakunemaka uhá koeti úhepeti isoneûti. 12 Yíhaikakanoe, siunoné kixekókoti kuteâti kixókokoku ûti yúhoikeokoko ûti, imeâtinoe sasá'ikoke iséneu vo'oku itínoe kopo'ínukokoti xoko Kristu. Yúhoikopinoemaka ne uhá koeti po'ínuhiko kasása'iupo Itukó'oviti.

13-14 Itúkapu hána'itike seánakopi Vúnae Jesus Kristu, yoko hána'itike ákoyea omótovovi okóvo yóvoheixo, uhá ketínoe, xaneâtimaka ne ákoyea haxákeapukoko iséneu ikéneke Itukó'oviti, enepone ítukeinopike Sasá'iti Omíxone.

Hunókokune.

NGÂLATA
Yútoe Poûlu páhoe xapa kutípoti Jesus íhae Ngalásea

Yanekôyoke ike pihópine ne Vúnae vanúkeke, enepohikoneko kutípoti Jesus, aínovo jûdeu. Aínovomaka xâne sirkunsidá koêti kuteâti páhoenoa Itukó'oviti ne Âbraum yanekôyoke, enepone koati tûri ne jûdeuhiko. (Yíhaikamaka ne yutoéti hunókokuke ra Novo Testamento kouhápu'ikoati koêku ne Sirkunsidá koêti kixonéti.) Koeku xu'íkeneyea ike pihópine Jesus ya vanúkeke, pihóne itóhineyea ne inámati ihíkauvoti xapákuke xâne ákoti itukapu jûdeu, ákotimaka sirkunsidá akôe.

Enepora yútoe Poûlu yâye, hane yóno xapa xâne hokoti Jesus ákoti itukapu jûdeu ya poké'e iháxoneti Ngalásea. Yoko Poûlu itukóvo ne inúxoti koyuhó'inoatihiko ne inámati ihíkauvoti omínovike Jesus.

Ipuhíkopeane Ngalásea ne Poûlu ukopónoti po'íke pitivókohiko, ápe jûdeuhiko ákoti akutípo yuho Poûlu pihôti Ngaláseake, koyuhópoinoati neko kutípotihiko Jesus ákoyea takápapu ne íhikaxea Poûlu. Koyúhoinoamaka kónokea hókeahiko ne Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muîse, koane kónokeamaka sirkunsidá kó'iyeahiko motovâti sasá'ipea nonékuke Itukó'oviti.

Yupíhovo ínixea Poûlu ákoyea aúnati ne kixoku íhikaxea nekôyohiko, vo'oku koeku símea Jesus Kristu yara kúveu mêum ivókinovo xâne koane koíteova ya pahúnevo, ákone apásika sirkunsidá kó'iyea ne xâne. Poéhane itina Jesus ovokóvoti kuruhúke motovâ kasása'ikopea. Énomone yutóxinoa Poûlu ra koyuhópeti, motovâti éxeahiko ne hokópotine Jesus ya Ngalásea ákoyea po'i nókone, ákoti itukapu kúveovo Jesus. Éxokoahikomaka ákoyea itúkapu vo'oku hókeahiko ne Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muîse ovo'ó kó'inoa Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti, itea koati vo'oku kutípea Jesus.

Ina itukínoa Poûlu íhokoake ne koekúti. Hane íhokoa koêku ne pi'âti xe'exa Âbraum mekúke, enepone Izimâe yoko Izáki. Enepone pi'âti xe'éxa, kixo'êkoti pi'âti kixovókuti ákoti akutíkoko. Enepone Izimâe, xé'a Âbraum xoko ákau yêno, kixo'êkinoviti ítone xâne itúkea xunákoke. Énomone kuteâti ne jûdeuhiko ihíkaxoti itúkeovo vo'oku sirkunsidá kó'iyea ne xâne ponópinovo nonékuke Itukó'oviti. Kene Izáki, po'i xé'a Âbraum, enepone koyúhoinoake Itukó'oviti ápeyeamo xoko koati yeno Âbraum, upánini ákoyea omótova koxé'exayea nê'e, kixo'êkoti kúveovo uti Itukó'oviti. Énomone kuteâti ne xâne kuvóvoti Jesus koane ítukeinovi kuruhúke motovâti ponópeovo nonékuke Itukó'oviti.

Kaná'uti sirkunsidá kó'iyea ne Âbraum kuteâti páhoenoa Itukó'oviti itúkea yanekôyoke, itea usóne kúveovo Itukó'oviti inúxotike. Koati kúveovo Itukó'oviti inuxô. Énomone itukóvo koati nokonéti, kene haîna ne sirkunsidá kó'iyea xâne kuteâti íhikaxea po'ínuhiko jûdeu.

Tûri ne yútoe Poûlu yuhoíkoti íhae Ngalásea

1 Yundóxinopinoe, undi Poûlu. Undi ápostulu, pahoéti xapa xâne koyúhoyea emo'u
Itukó'oviti. Haina xâne pahukónu. Hainámaka xoko xâne ukínonu xunakóti indúkeovo
pahoéti, itea undi páhoe Jesus Kristu yoko Itukó'oviti, Há'a ûti, enepone koexépukopoti
Jesus ukópea xapa ivokóvoti. 2 Uhá koeti mbo'ínu xoko Jesus, nza'íneheixone yâye,
yúhoikopimaka, itínoe ho'uxínovoti ítuke Itukó'oviti ya Ngalásea. 3 Itúkapu hána'itike
seánakopi Itukó'oviti, Ha'a ûti, yoko Vúnae Jesus Kristu yóvoheixonoe, koánemaka
úhepetike isoneûti ukeâti xokóyoke.
4 Koati kuri'ókopovoti Itukó'oviti ne Jesus yaneko ivokínovovi, enepo porexópo ésa'i
pahúnevo ûti, motovâti koíteovovi ya xunákoke váhere kixovókuti yara kúveu mêum,
kuteâti ahá'inoa Itukó'oviti, Ha'a ûti. 5 Iháyu'ikakanaikopo Itukó'oviti uhá koeti káxe ákoti
hunókoku. Énomoneoxo ákoeneye.

Poéhaxo ne inámati ihíkauvoti koyúhoti koeku Jesus, ako po'ínu

[6] Yupíhova iyúmbaxeovo kêku itínoe íhae Ngalásea. Ako yoríkonoe itévoki héki
Itukó'oviti, enepone noivókoxopiti ya seánakovike Kristu, hekópoti ihíkauvoti itúkohiu
xâne, enepone mahi po'i inámati ihíkauvoti íhae xoko Itukó'oviti. [7] Yoko haina inámati
ihíkauvoti íhae xoko Itukó'oviti nê'e. Kó'inokeneye ne yûnzo, koáhati apêti xâne ákoti
kayunúkapinoe íhikaxeopi, kahá'atimaka kópoe'akea ne inámati ihíkauvoti omínovike
Kristu. [8] Itea yusíkotini itúkeovo ûndi yoko nza'ínehiko, áko'o itúkeovo koati ánju, enepone
ovoxe Itukó'oviti ukeâti vanúke, koyuhó'inopinoe mahi inámati ihíkauvoti íhae xoko
Itukó'oviti, itea hákoti itukóva kuteâti neko víhikaxopike yanekôyo, itúkapu ipíhoponone
Itukó'oviti ipihóponovokutike nê'e ákoti hunókoku. [9] Kuteâti yunzómeku, ngáyukopino-
peanenoemaka: Koêkuti koyuhó'inopiti ihíkauvoti mahi omínovike Kristu, ákoti itukápa
neko víhikaxopikenoe yanekôyo, itúkapu ipíhoponone Itukó'oviti ipihóponovokutike nê'e
ákoti hunókoku. [10] Kutí'inopinoe koati ínixone xanéhiko unátiyea ombósi'ixo indúkea?
áko'o ínixone Itukó'oviti unátiyea ne indúko. Ikítixanutinoe indúkoti isóneunonu xâne
motovâti úhepeyea isóneunonu? Ako kalíhuina! Eneponi angoéneye, ákoni indúkapu
kaná'uti ovoxe Kristu.

Koeku Poûlu inâ noivókoxokono koyúhoyea koeku Jesus

[11] Itínoe mbo'ínu xoko Vúnae, koati enjókopeatinoe ákoyea úkea isóneuke xâne ra
inámati ihíkauvoti omínovike Jesus, enepone ngoyúhone xapa xâne. [12] Vo'oku haina xâne
kauhápu'ikinonoa. Hainámaka xâne ihíkaxonoa, itea Jesus Kristu kauhápu'ikinonoa.
[13] Yoko yeyékoxoanenoe ngixoku indúkeovo yanekôyo nzokoá'iko ne hó'e iyénonjapa
jûdeu. Koati ingoítoponoati kotíveti ne kutípotihiko Jesus ho'uxínovoti ítuke Itukó'oviti,
ngaha'âti ungé'exeahiko. [14] Xapákuke iyénonjapa jûdeu, koati ûndi yupihóvo koúko-
poneovo ya hó'eke ûti. Xapákuke kuteâti yé'akeneye njoénaena hokoâtimaka, ûndi
yupihóvoxo yuíxeovo hókea kixoku itúkeovo ne voxúnoekene, uti jûdeu.
[15] Yoko tumúneke ámbeyea yara kúveu mêum, noívokoxonune Itukó'oviti nzókea
ya seánakonuke, koane iháxikonu indúkea ítukexeonuke. [16] Simovóne kaxénaxeake
Itukó'oviti koútata'ixinonu Xe'éxa, ihaxíkonuti ngoyúhoyea koêku ne Xe'éxa xapa xâne
ákoti itukapu jûdeu, ako ápahuina xâne émbemone nóngone indúkea. [17] Muhíkova neko
ápostuluhiko inúxoti ya undíke, páhoehiko Jesus koyúhoyea emó'u xapa xâne yanekôyoke,
ákomaka naínjapanahiko ya Njeruzálem. Itea hara yónom Ârabea yoko poké'e xe'ókuke,
ina aungópovomaka ya Ndamásku. [18] Mopó'a xoénae ikénepo, ina mbího ya Njeruzálem
noinjóponoti Pêturu. Pí'a kúveu lûmingu óngoa xokóyoke. [19] Ako po'i ndokópone
xapákuke neko inúxotihiko páhoe Jesus koyúhoyea emó'u ákoti itukapu Teâku, enepone
koati ati Vúnae Jesus.
[20] Enepora yúndoenopinoe, iháke Itukó'oviti ngoyúhoyea itúkeovo koati kaná'uti ákoyea
nzemékekexinapinoe.
[21] Ikénepoke, ina mbího ya Sîrea yoko Silísea koane poké'ehiko xêrerekuke. [22] Yoko avo
éxanuhiko neko kutípoti Kristu ho'uxínovoti ítuke Itukó'oviti ya Njúdeya. Koati âvoti
naixánuhiko yanekôyo. [23] Itea hara koe eyékouhiko vo'ónguke: "Enepone ikoítoponoviti
kotíveti yanekôyo, kó'oyene itúkopovone koyuhoâti ra kaná'uti kixovókuti kutípone
ûti, mani âha uké'exea yanekôyo" koe eyékouhiko vo'óngu. [24] Epó'oxo iháyu'ikohiko
Itukó'oviti vo'oku ngoépokune.

2

Éxokoa Poûlu ítuke ne po'ínuhiko inúxoti ko'ítuketi ítuke Jesus

[1] Katoze koe xoénae ikéne, ina aungópovomaka ya Njeruzálem. Mbaranâbe njáne yoko
Títu. [2] Mbihínoke vo'oku koúhapu'ikinonu Itukó'oviti yusíkea mbíhea. Nzimoné'eya,
énjokoa ne po'ínuhiko ûti hokoti Jesus koêku ra yûnzo xapákuke xâne ákoti itukapu
jûdeu. Énomone ne inámati ihíkauvoti koyúhoti koeku Jesus. Yâkoxonoye vainóvone,
ûndi yóko'o ne inixóneti itúkeovo payásotihiko ya ítukeke Itukó'oviti, énjokoa koêku ne
índuke, mbuvâti kutí kó'iyea ituketihí koêti ne índukeiko kó'oyene koánemaka ne únzeu
yanekôyo, eneponi opoé'ainoahiko isóneu ne índuke. [3] Kene ne Títu, njánena, po'inu

ûti xoko Jesus, haina xâne sirkunsidá koêti. Koáhati ngerêku nê'e. Yoko enepohikone
inuxínoti itukéti imokóvokutike ya Njeruzálem xoko yónongu, aínovo sirkunsidá koêti,
itea ako ápahuina xâne xapákuke inixoâti kónokea sirkunsidá kó'iyeamaka ne Títu.
4 Epó'oxo ákoni koyuhoâti kónokea sirkunsidá kó'iyea, eneponi hákotihiko neko jûdeu
urukuhí koêti xapákuke ûti, itûkoheovoti po'inu ûti xoko Jesus. Poéhane kahá'ayea
ivóko'okoponea unako koeku ûti koeku kutípea ûti Jesus, koêkumaka víteova tiú'iko
ne kixovókuti ya kúxoti hó'e ûti. Yane mani kahá'atihiko káyukopeovi yane tiú'iti
kóyeku ûti xoko inúxoti hó'e ûti. 5 Itea ako kalíhuina vitúkea ahá'inovi nekôyohiko,
mará'inamo hako'óne iyusé'inopinoe ne koati kaná'uti kixovókuti nókone kitípi yane
inámati ihíkauvoti koyúhoti koeku Jesus.

6 Kene xapákuke neko inixóneti itúkeovo payásotihiko ítukeke Itukó'oviti ya
Njeruzálem, ako ápahuina inixoâti ápeyea óvaku ne ngixoku ngoyúhoyea emo'u
Itukó'oviti xapa xâne. Yoko "inixóneti itúkeovo payásotihiko" ngó'inomeku, vo'oku
yusíkoti itúkeovoxo teyonéti nekôyohiko, itea ya njokóyoke ako xâne payásoti
nonékuke Itukó'oviti, vo'oku ako naívakaxa xâne nê'e, kutíkokone uhá koeti nonékuke.
7 Enepohikonekôyo, ya koêkuni ínixea ápeyea óvaku ne ngíxoku ngoyúhoyea emo'u
Itukó'oviti, exó kíxoanehiko indúkeovo koati páhoe Itukó'oviti xapákuke ne xâne ákoti
itukapu jûdeu ngoyúhoyea ne inámati ihíkauvoti koyúhoti koeku Jesus, kuteâtimaka
koeku itúkeovo páhoe Itukó'oviti ne Pêturu xapákuke jûdeuhiko koyúhoyea emó'u.
8 Kuteâti itúkeovo páhoe Itukó'oviti ne Pêturu koyúhoyea emó'u xapa jûdeu, ngoánemaka
xapa xâne ákoti itukapu jûdeu. 9 Yane exó kíxoanehiko indúkeovo koâti noívokoe
Itukó'oviti ko'ítukeyea ítuke. Enepone Teâku, Pêturu yoko Xuâum, enepone ipíhoneti
itúkeovo koati payásotihiko inuxínoti ítuke Itukó'oviti xapákuke, namúkohiko vô'um,
koane vo'u Mbaranâbe, exókovitihiko vitúkeovo ha'íne ya ítukeke Itukó'oviti, koane
ínixeahikomaka póneovo itúkeovomo ûndi yoko Mbaranâbe ko'itúke xapákuke ne ákoti
itukapu jûdeu, koeku itúkeovo énomonehiko ko'itúke xapákuke ne jûdeu. 10 Poéhane
ixíko'okeovihiko ákoyea inátapa vokóvo huvó'oxea ûti ne xâne ákoti apeínoati. Yoko
kóyekune indúkea njunáko ngíxeaneye.

Sayá'ikoa Poûlu ne Pêturu ya Antiokíya

11 Po'íke káxe pîho ne Pêturu ya Antiokíya. Simoné'eya, nzayá'ikoa vo'oku koati
motokeâti kíxeokononeye. 12 Tumúneke símea jûdeuhiko páhoe Teâku, ínikoahiko Pêturu
ne po'ínuhiko ûti xoko Jesus ákoti itukapu jûdeu. Itea simonéhiko neko páhoe Teâku,
kurí kíxoane Pêturu ínikeahiko, koane ahíkuxopeova, pikoti poé'ainoa isóneu jûdeuhiko
simôti, vo'oku ínikeahiko xâne ákoti itukapu jûdeu. 13 Kúteanemaka ne po'ínuhiko
jûdeu hokoti Jesus, ha'ine Pêturu, kutipasí koe Pêturu kuríkea ínikeahiko. Muhíkova
Mbaranâbe, muyá'i isóneu koane hókea kixoku itúkeovo ne po'ínuhiko. 14 Itea íninjoa
ákoyea itúka kuteâti ne páhoenovi kaná'uti kixovókuti yane inámati íhikaxovike Jesus.
Énomone ngixínoa ne Pêturu ya nonékuke uhá koêti: "Iti jûdeu, itea hainá'iko ne kúxoti
kixovókuti hó'e voxúnoekene héko. Enepone itíkivo, koeku ákoyeane itíka ne kúxoti
hókone voxúnoekene, koati kuteátinemaka kixoku itúkeovo ne xanéhiko ákoti itukapu
jûdeu. Ná'ikopo koeti itíkinoiko kúxoti kixóvoku ûti, uti jûdeu? Énomone ne kurí kíxi
íniki ákoti itukapu jûdeu. Koeku kó'iyeaneye ne itíkivo, koati ihíkexoati ne ákoti itukapu
jûdeu kónokeako itúkea kuteâti ne itíkovoke ngíxoane."

Aínovo pahukóvoti, jûdeuhiko koánemaka ne po'ínuhiko xâne

15 Kaná'uti vitúkeovo jûdeu hokoti Itukó'oviti ukeátinekene, kene haina uti kuteâti
ne xâne ákoti itukapu jûdeu pahukóvotihiko, pó'itihiko hó'e. 16 Itea kóyeane véxea
ákoyea itúkapu vo'oku hókea xâne ne Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muîse ponópinovo
nonékuke Itukó'oviti, itea koati vo'oku kutípea Kristu Jesus. Koánemaka ûti, kutípoa
ûti ne Kristu Jesus motovâti ponópeovo uti nonékuke Itukó'oviti koeku kúveovo uti
Kristu, kene haina vo'oku vitúkea páhoenovi Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muîse. Vo'oku
ako ápahuina xâne ponopóvoti nonékuke Itukó'oviti vo'oku itúkea páhoenoa yútoe
Muîse. 17 Itea koeku kutípea uti Kristu, uti jûdeu, voposíkoti ponóvoko ûti nonékuke

Itukó'oviti vo'ókuke, yane iyúseo vitúkeovomaka xâne pahukóvoti. Koeku kó'iyeaneye, ínani áva koêti: “Hainá'ikopomea vo'oku Kristu vitúkinovo pahukóvoti kuteâti koêku ne po'ínuhiko xâne ákoti itukapu jûdeu?” ínani akôe. Ako kalíhuina. [18] Itea eneponi aungápa ínzikaxopeamaka ne kúxoti kixovókuti ngûrene, hainápo, mani énomone kutí'inoke mbahukóvoti. [19] Hane ngoéneye nonékuke ne Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muîse, kuteâti koeku ivokóvoti ákotine kúxone. Énomone ngoéneye nonékuke vo'oku ákoyeane ngúxa ponópeonu. Ngó'inokeneye nonékuke, motovâti itúkeovo inámati íhikaxeovike Itukó'oviti ámbepino. Yaneko kuruhúxokono ne Kristu, kutí koémaka xané ngixoâti kurúhuxeokono. [20] Kó'oyene ákoneikopo itúkapu ûndi exópo koêku itea Kristu, enepone ovo'ó koepónuti, exópone ngoêku. Epó'oxo enepora ngóyeku itukovo káxe, koati ngu-vóvoti Xe'exa Itukó'oviti, enepone ákoti omotóvonu okóvo, enepone kuri'ókovotimaka Itukó'oviti yaneko ivokínovonu. [21] Yoko eneponi omotóva ponópeovo ne xâne nonékuke Itukó'oviti vo'oku itúkea ne Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muîse, yane ákoni itóponone ivókeovo ne Kristu. Itea haina énomone koéneye inzóneunoa, ínapo indukápu xâne ákoti itúkoake ne hána'iti seánakovi Itukó'oviti xoko Xe'éxa.

3

Kotívea isóneuke Poûlu kixóvoku ne íhae Ngalásea

[1] Itínoe íhae Ngalásea, kutí kénoe xâne ákoti isóneu. Kutí kôe hekexókonoti-noe, kutí'inoke itevóhikitinoe ne koati kaná'uti hó'e ûti. Vo'oku yanekôyoke, koati keurápu'ikinokonoati koêku ne Jesus Kristu yaneko ivokóvo ya kuruhúke. Kutí koe koati neixoâti ya yukékuke. [2] Enepo inâ nemukoânoe ne Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti, poréxinopeake Itukó'oviti vo'oku kéxuna'ixivo itíki páhoenovi Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muîse vitúkea? Ako kalíhuina kó'iyeaneye. Koati iyúseoti itúkeovo vo'oku kívivo Jesus enepo koyuhóvone xepákuke. [3] Imáko itíkinovonoe ákoti isóneu! Inâ kitîpo Vúnae, koati Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti íhinovonoe motovâti penópivo nonékuke Itukó'oviti, haîna? Kene kó'oyene, ainovó koe xináko íhipinovone, pe'okoâti itúkeovo vo'oku héki ne Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muîse penópinovomo nonékuke Itukó'oviti! [4] Yusíkoikopo itúkeovo vekohí keâti ne uhá koeti víkokunoe ikéneke Vúnae? Ako yusíka! [5] Enepone Itukó'oviti pahukínopeati ne Sasá'iti Omíxone ovo'ó kó'iyeopi, enepone itúkotimaka iyupánevoti xepákukenoe, kixínoakeneye vo'oku kéxuna'ixivo itíki páhoenovi Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muîse? Ako kalíhuina! Koati iyúseoti itúkeovo vo'oku kívivo Jesus enepo koyuhóvone xepákukenoe.

[6] Noixó ixe koeku Âbraum mekúke. Koati kuvóvoti Itukó'oviti nê'e. Énomone ínixinoa Itukó'oviti itúkeovo ponóvoti nonékuke. [7] Konokoâtikopo yéxinoe itúkeovo xâne kuvóvoti Itukó'oviti itukóvoxo koati kaná'uti amósenopono Âbraum. [8] Yoko yutóxovo ya emó'uke Itukó'oviti ênoti xoénae tumúneke ápepe, itúkeovomo ya kúveovo Kristu ponópeovomo xâne ákoti itukapu jûdeu. Yane tumúneke ápepe ra koekúti, éxokokonoa Âbraum koêku ra inámati ihíkauvoti koyúhoti kónokea kúveova xâne ne Jesus. Yoko énomone yaneko kixôa Itukó'oviti ne Âbraum: “Ve'ókuke, únatimo koêku ne uhá koeti xâne yara kúveu mêum” kíxoane. [9] Énomone kutí'ino apêti unako koeku xâne ikéneke Kristu koeku kúveova, kuteâtimaka koeku kúveovo Itukó'oviti neko Âbraum mekúke.

[10] Itea uhá koeti xâne po'okoâti ponópeovomo nonékuke Itukó'oviti vo'oku itúkea páhoenovi yútoe Muîse vitúkea, poéhane ipíhoponeokonomo motóvo kúxea. Vo'oku enepo hákoti itukôa uhá koêti neko yutoéti, haramo kôe kuteâti koêku ne yutoéti ya emó'uke Itukó'oviti xoko kó'iyeaku: “Uhá koeti xâne ákoti heú ixâ itúkea ne páhoenovi Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muîse, yonópotimo ipihóponovokutike” kôe. [11] Iyúseoneikopo ákoyea ápahuina xâne ponopóvoti nonékuke Itukó'oviti vo'oku ítea heú kíxea itúkea ne páhoenovi Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muîse, vo'oku hara koémaka emo'u Itukó'oviti: “Enepone xâne ponóvoti nonékuke Itukó'oviti, enepone kuvovâti, itopónoatimo ne inámati apéyeati ákotinemo hunókoku xoko Itukó'oviti” koémaka. [12] Enepone Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muîse, haina kúveovo uti Itukó'oviti épemo, itea vitúkea páhoenovi

konokóvoya, kuteâtimaka kó'iyea emó'uke Itukó'oviti xoko kó'iyeaku: “Enepone itukoâti uhá koêti ne páhoenovi Ponóvoti Kixovókuti vitúkea, apeínoatimo ne inámati apéyeati ákotinemo hunókoku” kôe.
[13] Koati Kristu koitóvovi yane mani vipíhoponeokono vo'oku ákoyea víta vitúkea ne páhoenovi Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muîse. Koítovovi Kristu yaneko ahe'ókopovi, enepo itukópovo ipihópononeti ya kuruhúke, kuteâti koêku ne yutoéti ya emó'uke Itukó'oviti, enepone koêti: “Ipihópononeti ne uhá koeti xâne ixupáxoneti kuruhúke” kôe. [14] Kó'inokeneye, motovâti itúkeovo vo'oku Jesus Kristu itóponea unako koêku ne xâne ákoti itukapu jûdeu, kuteâti neko unako koeku Âbraum enepo ponopâ Itukó'oviti mekúke. Énomonemaka kutí'inoke motovâti namúkea ûti ne Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti, uti kuvóvoti Kristu, kuteâtimaka koyúhoyea Itukó'oviti yanekôyoke pahúkeamo.

Yútoe Muîse yoko yuhó'inoa Itukó'oviti ne Âbraum

[15] Itínoe mbo'ínu xoko Vúnae, anéye ínzixoake ra koekúti. Énomone ne kóyeku ûti, uti xâne yara kúveu mêum, enepo vitûko koati emo'úti. Enepo yutoxóvone koyuhópetike ne koati emo'úti, koane vipíhone viháya, yane ákone oxéne vaúkopea ne yuho ûti. Ákone yusíka vípokea, áko'o vípihea po'i yuho utíya. [16] Kúteane koeku yuho Itukó'oviti mekúke, enepone koati úsotine yûho ákoti kayukápapu. Énomone neko yuhó'ino Âbraum koane ámoriponomo. Yoko amósenopono Âbraum ako ákoe, ínapo itukapu kixoti opoíkovoti xâne. Itea ámoriponomo Âbraum kó'inoke, vo'oku koati póhuti xâne ya xapákuke amósenopono kíxo. Yoko énomone ne Kristu. [17] Hara ngahá'a ngaúhapu'ikinopinoe: Koeku ápeyea yuhó'inoa Itukó'oviti neko Âbraum, koati úsotine yuhôti mekúke, ako yusíka itúkeovo Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muîse ipokôa, vo'oku inuxóne neko yuhó'inoa Itukó'oviti ne Âbraum. Kene ne Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muîse, koaturu sentu tirinta koe xoénae ikénepo, ina apê. Iyúseaneikopo ákoyea oxéne nekôyo uké'exopea xunáko neko inúxoti yuho Itukó'oviti xoko Âbraum. [18] Enepone únati koépokumo ûti, kixínovike Itukó'oviti ikó'iparaxeovimo, eneponi itukapu vo'oku vitúkea ne páhoenovi Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muîse namúkinoa ûti, yane ákoni itúkapu vo'oku kaná'uko yuho Itukó'oviti koúsokeovomo. Itea enepo inâ koyuhó'ino Âbraum ne Itukó'oviti poréxeamo, ákotimaka ésa'ixeake, koati iyúseoti koúsokeovomo vo'oku kaná'uko ne yuho Itukó'oviti.
[19] Ínani áva koêti: “Ná'ikopo koeti poréxinovea Itukó'oviti ne Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muîse?” Poréxinoveake Itukó'oviti motovâti ákoyea vituka váhere, koeku kúxeokono símea neko ámoripono Âbraum. Énomone neko kixínoake Itukó'oviti enepo itukínoa neko koati yuhôti ákoti aukápapu ikéne.
Yoko inâ porexôa Itukó'oviti neko Ponóvoti Kixovókuti, hane évekinoa xoko ovóxehiko íhae vanúke, enepone ánjuhiko. Ina apémaka xâne, enepone Muîse koyuhópinoati ne xanéhiko.
[20] Yane iyúseo ákoyea ponó ákoe xoko Muîse neko Ponóvoti Kixovókuti yuho Itukó'oviti, koeku ápeyea évekoaku Itukó'oviti mekúke. Kene neko yuhó'ino Âbraum, ponó kôe xokóyoke, vo'oku koati pohúxinovati Itukó'oviti inâ koyuhó'ino Âbraum.

Ápeinoke ne yútoe Muîse

[21] “Enepone yuho Itukó'oviti koati yuhôti ákoti aukápapu ikéne, koyúhoti kíxoakumo Itukó'oviti ne xâne kuvovâti, hainá'ikopo okopâti Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muîse?” koémea iséneu. Ako kalíhuina. Vo'oku eneponi áva ponóvoti kixovókoti apêti xunáko poréxeovi inámapoti apéyeati ákotinemo hunókoku xoko Itukó'oviti, yane mani ponopóvoti ûti nonékuke Itukó'oviti vo'ókuke. [22] Itea koyúhoa emo'u Itukó'oviti itúkeovo pahukóvoti ne uhá koeti ûti, uti xâne. Yane motóvaikopo itúkeovo ya kúveovo uti Jesus koúsokeovo neko koati yuhôti ákoti aukápapu ikéne, yuho Itukó'oviti mekúke kíxoakumo ne xâne kuvovâti.
[23] Yaneko avô'o síma Jesus Kristu, koánemaka kaxena kúveova xanéhiko, koati Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muîse exô koeku ûti, uti xâne yara poké'e. Kuteâti koeku xâne kókohiyana kixoíxoneti motovâti ákoyea píhahea, énomonemaka koéneye ûti opékuke

xunako Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muîse, kuxoâti ûti ne símope Jesus koane kaxena
kúveova ûti, enepone konókoti koútata'ixeovomo. [24] Enepone koeku ûti nonékuke ne
Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muîse, kutí koe koeku kalivôno namú kixoíxeokonoti vô'u
apê hirikoâti. Énomonemaka kixó'ovineye ne Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muîse tukú
koeti símope Kristu. Kutí koe iyonó'oviti xoko Kristu nê'e, motovâti ponópeovo ûti
nonékuke Vúnae vo'oku kúveova ûti. [25] Itea kó'oyene koeku ûrukeovo kaxena kúveovo
uti Jesus, ákone itúkapu ne omo'óvitimeku víhuinovoiko, enepone Ponóvoti Kixovókuti
yútoe Muîse.

[26] Kene itíponenoe koati xe'éxapo Itukó'oviti, uhá ketínoe koeku kívivo Kristu Jesus.
[27] Vo'oku uhá koeti kasása'iupo Kristu xepákuke, enepohikone ahiúti ya iháke, í'iyuse
kóye ne kixóvoku Kristu xokóyoke yane inámapoti kixoku itúkeovo. [28] Énomone ákoino
poé'aku jûdeu nonékuke Itukó'oviti ya po'ínuhiko xâne ákoti itukápa. Kúteanemaka
koeku akaúti yoko ákoti itukápa, koánemaka hóyeno yoko sêno nonékuke Itukó'oviti,
vo'oku péhapoanenoe ya xoko Kristu Jesus. [29] Koeku itíkivonoe xanena Kristu, itínoemaka
amósenopono Âbraum, koane itínoemaka kíxo ne Itukó'oviti yaneko koyuhó'ino Âbraum
mekúke ápeyeamo unako koêku ne amósenoponomo.

4

[1] Enepora yunzó'inopinoe, hane koéneye xâne apêti íkuinoakemo há'a. Koêkuiko
itúkeovo kalivôno ne xâne, yusíkoti hoénaxeokonone namúkopeamo neko íkuinoakemo
há'a, itea koêkuiko âvoyea namúkapa, ako poé'aku ya ahinoêti [2] vo'oku ápeyea exeâti
koêku koane ápemaka koyonínoati ne námoepomo tukú koeti simâpu kaxénaxeake há'a
namúkopeakumo. [3] Énomonemaka koéneye ûti yanekôyoke, uti xâne yara kúveu mêum,
vovóheixoiko opékuke xunako kúxoti kixovókuti hó'e ûti. [4] Itea simovóne kaxénaxeake
Itukó'oviti, yane pahúkoa neko Xe'éxa yara kúveu mêum ipúhikea xoko sêno kuteâti
uhá koeti xâne. Yaneko ipuhíkone yara kúveu mêum, hane exeâ'iko koêku ne xanéhiko
Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muîse. [5] Simínoke ne Xe'exa Itukó'oviti yara kúveu mêum
motovâti koíteova ne xanéhiko hokoâti ne Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muîse, koane
poréxea itúkeovohiko koati kaná'uti xe'éxapo Itukó'oviti.

[6] Kene kó'oyene koeku itíkivonoe xe'éxapone Itukó'oviti, pahúkoa Itukó'oviti ne Sasá'iti
Omíxone Xe'exa ovo'ó kó'iyeopinoe. Énomone kutí'ino "Pai, iti Nzá'a" kixeâti ne
Itukó'oviti. [7] Hainá'ikonoe iti kuteâti ahinoêti kó'oyene, itea itíponenoe koati xe'éxapone
Itukó'oviti. Epó'oxo koeku itíkivo koati xe'éxapo, ítikenemaka ne uhá koeti únatinoe
koekúti aha Itukó'oviti poréxea ne xe'éxapone.

Yónoa isóneu Poûlu ne íhae Ngalásea

[8] Yaneko avô'o yexâ ne Itukó'oviti, koati itínoe kuvóvoti ho'éti ákoti itukapu koati
kaná'uti Itukó'oviti, kutí kixeâti Itukó'oviti. [9] Itea kó'oyene, koeku yéxinenoe Itukó'oviti,
áko'o koeku poréxeopinenoe Itukó'oviti yéxi mani koeti yûnzo, ná'ikopo koeti kehá'aino
yaúkopivo xoko kúxotihiko kixovókuti ákoti xunáko, enepone hó'e xâne nóvo ákotimaka
itópoinovike? Ná'ikopo koeti kehá'aino yaúkopivo yóvi opékuke xunako kixovókuti
kuteâti? [10] Yupíhovo yíxivo koekútihiko kuteâti káxehiko mahi sasá'iti, koane kohê, xoénae
yoko po'ínuhiko káxe haxaéti. [11] Koati ngohiyánapitinoe. Koímaiti kutí kó'iyea ákotine
itópoinopike ne uhá koeti índuke xepákuke. [12] Itínoe mbo'ínu xoko Vúnae, íkitipasikapunu
yane ákoyeane ínzuinapa ne kúxoti kixovókuti nzó'e, vo'oku indúkopovone kuteâti itínoe
ákoti itukapu jûdeu. Ako váhere ítikeinonu yanekôyoke tukú koeti kó'oyene. [13] Yéxoanoe
itúkeovo vo'oku ngá'arineyea yanekôyo ongínoke xepákuke inâ ngoyuhó'inopea ne
inámati ihíkauvoti koyúhoti koeku Kristu. [14] Upánini itúkovo tiú'itinopinoe neko arínem,
itea ako yókoemoke'enu, epó'oxo ákomaka pivánu vo'ókuke. Itea ivévakonu kutí'iyea
undi ánju, enepone ovoxe Itukó'oviti ukeâti vanúke, áko'o kutí'iyea undi koati Vúnae
Kristu Jesus. [15] Ná'ikopo ne hána'iti elókeko yokóvo, enepone yeópone yanekôyo?
Koâti inzayú'ikoti unako iséneunonu yanekôyoke nga'aríne. Mani usokó kéyeyi meréki

ne yûke peréxinoa eneponi omotóva. [16] Kene kó'oyene, koímaiti mbúveokono vo'oku
ngoyúhoinopi kaná'uti koekúti, kuteâti ovópiku ikéneke Vúnae.
[17] Enepohikoneko xâne ihíkaxoponopiti ingénepoke, kutí koe kaha'aînopiti unako kêku
iyúni'ikinopikenoe, itea pohúneti kahá'ati tetúkea ke'ínikoneyinu, motovâti itúkeovo
énomone hekóponoe. [18] Haina ngoêti itúkeovo váhere viyúni'ikeokono. Únati nê'e,
itea konókoti itúkeovo ponóvotike isoneûti, koane hainámaka pohúneti ambê xepákuke.
[19] Itínoe íhae Ngalásea kutí ngíxone nje'éxaxapa, kuteâti koeku sêno koítoponeovo kotíveti
enepo ipuhíko xe'éxa, énomopoikonemaka koéponeye eómbone ve'ókukenoe, ngaha'âti
í'iyuse kóyeyea ne kixóvoku Kristu ya xikóyokenoe. [20] Ehá'ani ámbeyea xepákuke kó'oyene
motovâti enzá'ikea ngixoku enéngeopinoe, vo'oku yara koeku kó'oyene, ako énja ne mani
yunzó'inopinoe.

Kixó'ekone éxetina pi'âti sêno, Ága yoko Sâra

[21] Yakámokenonu, itínoe kahá'ati óvoheixea opékuke xunako Ponóvoti Kixovókuti yútoe
Muîse. Ákoikopo yéxa koêku ne yutoxóvotiya? [22] Énomone ne yutoéti koyúhoti pí'ayea
xe'éxa neko Âbraum, xe'éxa xoko Ága, enepone ákau yêno, koane xoko Sâra, koati
yêno. [23] Enepone ápeyea xe'éxa xoko ákau yêno, koati kuteâti koeku ápeyea uhá koeti
po'ínuhiko kalivôno yara kúveu mêum. Itea enepone xe'exa Âbraum xoko koati yêno,
ápeinoke vo'oku êno xoénae tumúneke ápeyea, koyúhoane Itukó'oviti ápeyeamo. [24] Ápe
koati kixó'ekinovike ra kixovókuti. Enepone pi'âti sêno, hane kixó'eko pi'âti kixovókuti
ítukeino xâne ne Itukó'oviti. Enepone póhuti sêno yane pi'áti, mópoina Sinâi kixó'eko,
yutóxovoku ne Ponóvoti Kixovókuti, enepone kutí kixoti xâne akaúti koeku óvoheixea
opékuke xunáko. Énomone kixó'eko ne Ága. [25] Koati kixo'êkoti mópoina Sinâi ya Ârabea
neko sêno. Hanemaka kixó'eko pítivokona Njeruzálem kó'oyene, koánemaka ne xanéhiko
ovâti. Koatíhiko kutí koeti kaúti koeku óvoheixea opékuke xunáko ne Ponóvoti Kixovókuti
yútoe Muîse. [26] Itea enepone iháxonetimaka Njeruzálem, pítivokona Itukó'oviti ovoti
vanúkeke, ako akútea koeku kaúti. Énomone ne kutí kíxone uti vêno, uti iteóvati xunáko
ne Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muîse. [27] Yoko énomone kuteâtimaka koêku ne yutoéti ya
emó'uke Itukó'oviti vo'ókuke, enepone koêti:

"Aéloke yokóvo, iti ákoti xe'éxa, iti ákotimaka koxé'exayeaku. Kéhanaka yemó'u elókeyea
yokóvo, iti ákoti eópeaku ohone kalivôno. Vo'oku itínemo xu'inâ xe'éxaxapa, iti
sêno sikohí kixonéti, yane sêno ko'ímati" kôe. *Izâiya 54.1*

[28] Itínoe mbo'ínu xoko Vúnae, koati itínoe xe'éxaxapa Itukó'oviti vo'ókuke neko koati
yuhôti ákoti aukápapu ikéne, yuho Itukó'oviti itúkeamo, kuteâti koeku xoko Izáki mekúke.
[29] Yoko kuteâti koeku itúkeovo xé'a ákau yeno Âbraum ikoítoponoa kotíveti ne po'i
xé'a Âbraum nóvo, enepone ápeinoke vo'ókuke xunáko ne Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti,
koá'ikonemaka kó'oyene ne xâne ikó'inamaepo Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti itúkeovo
íkoitoponone kotíveti ne xâne kutí koeti akaúti opékuke xunáko ne kúxoti kixovókuti
hó'e. [30] Ná'ikopo kó'eye yuhó'inovi ne emo'u Itukó'oviti vo'ókuke? Hara kôe: "Konókoti
kópuhikopeokono ne akaúti koánemaka xe'éxa, vo'oku ako námoepo ne xe'exa akaúti
xoko há'a. Haina kuteâti kixóvoku ne po'i xe'exa ákoti itukapu akaúti, enepone apêti
námoepo xoko há'a" kôe. [31] Neíxoaneikopo itínoe mbo'ínu xoko Vúnae, haina uti kutí
koeti xe'exa akaúti, itea uti xe'exa ákoti itukapu akaúti, koeku víteova xunáko ne Ponóvoti
Kixovókuti yútoe Muîse.

5

Poé'aku ne Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muîse yane ítukeinovi Kristu

[1] Koítinovovike Kristu motovâti víteova vóvoheixea opékuke xunáko ne kúxoti
kixovókuti hó'e xâne mekúke. Kéxuna'ixapuikopo ikéneke Kristu. Hako yaukópovo
yóvoheixi opékuke xunako kixovókuti kutí kixópitinoe akaúti.
[2] Ivévaka ra yûnzo, undi Poûlu: Enepo itikâ ne ahá'inopi xâne koyúhoti kónokea sirkun-
sidá ké'iyi motovâti koíteovopi Itukó'oviti, yane ákonemo itópoinopike ne ítukeinovi
Kristu kuruhúke. [3] Aúngopamaka ngó'iyea: Uhá koeti xâne xepákuke itúkoti yuhó'inoa

po'ínuhiko xâne koyúhoti kónokea sirkunsidá kó'iyea, konokoâtimaka itúkea ne uhá koeti
po'ínuhiko yutoéti ya Ponóvoti Kixovókuti yútoeke Muîse. 4 Itínoe oposíkoti ponópeovo
nonékuke Itukó'oviti koeku itíki ne yutoéti ya Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muîse, koati
yahikúxopivoati ne Kristu koánemaka ne hána'iti seánakovi Itukó'oviti ya xoko Kristu.
5 Kene ûti, hara itukóvo hána'iti kúxoixone ûti véxone koúsokeovomo, énomone ne
ponópeovo ûti nonékuke Itukó'oviti vo'ókuke ne Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti xoko ûti,
koeku kúveovo uti Jesus. 6 Yusíkoti sirkunsidá kó'iyea xâne, áko'o ákoyea sirkunsidá ákoe,
ako yuvâti. Ako itópoinovike nê'e ya ikéneke Kristu Jesus. Itea hara konokóvoxo, kúveovo
uti Vúnae. Yoko enepone kaná'uti kúveova ûti, iyúseo ya ákoyea omótovokoko vokóvo.

7 Nóvo, koati únati héki Jesus, kutí'ikopo itopópi ákoinoke opónovo héki ne kaná'uti
kixovókuti hó'e ûti? 8 Enepone ípokeovo iséneunoe, haina ukeâti xoko Itukó'oviti, enepone
ihaxíkopiti héki Kristu. 9 Puyákapanapa yokóvo ra kixonéti koêti: "Enepone kalihú
koeti kohiyákopeti, heú kíxoa kohíyakea ne xánena" kôe. 10 Itea ya ikéneke Vúnae,
koati nguvovópitinoe kutí'iyeamo inzóneu ne iséneu yara koekútihiko. Itea enepone
kopoé'akexoti iséneu, ákomo íteapa ne ipíhoponeokonomo, yusíkoti itúkeovo payásoti
áko'o ákoyea apáyaso.

11 Kene ûndi, itínoe mbo'ínu xoko Vúnae, eneponi akaná'u ngoyúhoyea xapa xâne
kónokea sirkunsidá kó'iyeahiko, maní'ikopo apêti xâne ikoítopononuti kotíveti vo'ókuke?
Eneponi akoéneye yûnzo mberekáxo Jesus yoko ivókinovovi ya kuruhúke, ákoni
poe'aînonuti isóneu. 12 Enepohikone koesáyu'ixopitinoe, koyúhoti kónokea sirkunsidá
kó'iyea xâne motovâti ponópeovo nonékuke Itukó'oviti, ehá'ani itúkeovo énomoponehiko
koesáyu'ixopovo.

13 Kene itínoe mbo'ínu, iháxikinopike Itukó'oviti héki, kaha'aînopiti ítivoa ne yóvoheixi
opékuke xunako kúxoti kixovókuti hé'e. Itea enepone ítivoa, hako pe'okôa itúkeovo
énomone kutí'inoke motovâti itíki koêkuti váhere úhepune miûyo yâha itíki, vo'oku
ápeyea oxene sasá'ipea ûti ya hána'iti seánakovi Itukó'oviti. Ya koêkuni ké'iyineye,
konókoti yíxivo hivó'oxikoko vo'oku ákoyea omótovokoko yokóvo. 14 Vo'oku enepone
póhuti páhoenokono ûti vitúkea kousókoati uhá koêti neko po'ínuhiko páhoenovi yútoe
Muîse, harâ'a: "Hako motovâ yokóvo ne po'ínuhiko xâne. Kuteâti kixépovoku ákoyea
kemáxatikapapu, énomonemaka íxeaneye ne po'ínuhiko xâne" kôe. 15 Itea enepo yakuteâ-
noe kixóvoku hó'openohiko ixómoti aruxúkoko, koane ixómoti okopókoko, neíxapu
mará'inamo yuké'exapakaka.

Kúxoti kixoku itúkeovo xâne koane inámapoti koépoku xoko Kristu

16 Hara ngixópinoe: Konókoti itúkeovo Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti exô kêku. Yane
ákonemo itúkapu kúxoti kixévoku, enepone váhere yâha kíxivoa, pahukô xikóyokenoe.
17 Vo'oku koati pó'iti ne ahá'inovi Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti yane kúxoti vâha kíxeova ûti
enepo avô'o vainámapo. Koati okopókokoti ne pi'âti. Énomone tiú'ino itíki ne únatinoe
koekúti mani yâha itíki. 18 Itea itukovo Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti exô kêku, yane ákone
itúkapu opékuke xunako Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muîse yóvoheixonoe.

19 Yoko koati iyúseoti koêku ne kúxoti kixóvoku xâne, enepone váhere âha kíxeova.
Énomone ne ákoyea sayá'ikapeapa ne úhepune mûyo vo'oku ixómoyea kaha'a sêno,
koánemaka ikópiti'ikeovo itúkoti po'i váhere koekúti kuteâti ákoyea asása'i, yoko ákoyea
sayá'ikapa isóneu koeku ixómoyea itúkovo énomone yónoheixo isóneu. 20 Ina apé-
maka ne kúveovo sánduhiko, koane hokéxeokoko, púveokoko, koane okópeokoko. Ina
keno'ókomaka ne ákoyea aúhepe isóneu xâne vo'oku ákoyea itápanea unako koêku ne
po'ínuhiko xâne, koane itúkeovo ipúhokovoti, yoko kahá'ayea kapáyasokeovo itúkeovo
poéhayeane unatî koêku, koánemaka yumópeokoko, yoko haxákeovokoko. 21 Ina apémaka
ne ixómoyea poé'ainoa isóneu ne po'ínuhiko xâne vo'oku íyokeovo ítukevo, yóko'omaka
ne kohíhiyea, koane yetorehí kó'iyea xapa ayuíti, yoko po'ínuhiko koekúti kuteâti.
Vo'ókuke ra koekúti, hara ngixópinoe kó'oyene, kuteâtimaka yunzó'inopi yanekôyo:
Enepone xâne koetíneye kixoku itúkeovo, ákomo yanapa natíxokuke Itukó'oviti vanúkeke.

22 Itea hara koe pôreu ne ovo'ó kó'iyeovi Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti: ákoyea omóto-
vokoko vokóvo, yoko elókeyea vokóvo koane kasá'iyea vomíxone ákoti vakapákaka, yoko
vitúkeovo xâne ákoti ímauvo. Ina apémaka ne vitúkeovo seánati yoko itípakovoti koane
koxuná'ixovoti ákoti aukápapu ikéne. 23 Ina keno'ókomaka vitúkeovo xâne itúpa'ikoti yoko
véxeamaka sayá'ikopeovo ûti. Koeku kó'iyeaneye kixoku vitúkeovo, ako apásika ápeyea
yutoéti kuteâti yútoe Muîse, enepone Ponóvoti Kixovókuti, ipíkoviti vitúkea koekúti
kuteâti. 24 Enepone xâne kutípoti Kristu Jesus, kuríkopane ne kúxoti kixoku itúkeovo,
enepone ixómoyea kaha'a itúkea váhere úhepune mûyo vo'oku kahá'ayea sêno, yoko
po'ínuhiko koekúti kuteâti. Kutí koe ixupáxoati kuruhúke motovâti uké'epea xokóyoke,
kuteâti koeku enepo ivokóvo ne xâne kuruhúxokonoti. 25 Koeku vitúkeovo xâne óvoku
Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti, konókoti itúkeovo énomonemaka exô koeku ûti ya uhá koeti
vitúkovoke. 26 Hako vitukovo xâne ihayú'ikopovoti. Hákomaka vimaíko po'ínuhiko xâne.
Koane hákomaka poe'aîno visóneu koêkuti xâne vo'oku víyokeova ítukevo.

6

Konókoti huvó'oxeokoko ûti koúkoponeovo ûti ikéneke Vúnae

1 Itínoe mbo'ínu xoko Vúnae, enepo áva po'inu ûti íkoroe váhere kixovókuti, yéxaka
kónokea ponópeovo koane aúkopeovo únatike, itínoe koxuná'ixovoti ikéneke Kristu.
Itea itupa'ii íxea ákoti kepayásakinapa, koane yokóhiyanavo vo'oku mani motovâti
itúkeovo îti ikorókovomaka váhereke enepomo hixepákana. 2 Hivá'axakaka yane tiú'iti
koekúti simópitinoe. Yane keusókoatinemo ne Ponóvoti Kixovókuti páhoenovi Kristu
vitúkea. 3 Vo'oku enepone xâne xepákukenoe ikútixapovoti koati teyonéti itea ako akána'u
itúkeova, koati aupú'ikopovoti. 4 Póhutihiko ûti, konókoti komómopea uti vítuke, noíxoti
uti unátiyea, áko'o ákoyea aúnati. Itukápuxo únati, motóva elókeyea vokóvo vo'ókuke,
ákoti vokonókoa komómoyea uti anú'ukea unako koeku ítuke po'íhiko xâne. 5 Vo'oku
póhutihiko ûti, anéye hó'exeovike Itukó'oviti, enepone kutí koeti íkoinoxeovike, nókone
ûti vitúkea.
6 Enepone xâne ihíkaxokonoti emo'u Itukó'oviti, konókoti huvó'oxea ihíkaxoati ya
nókoneke, haxakínoati ne únatinoe koekúti ítukevo. 7 Hako yaupú'ikopovo yarâ'a: Ako
itoâti aúpu'ikea ne Itukó'oviti. Itukovo itúkoti váhere ne xâne, váheremakamo ne ná-
moepo xoko Itukó'oviti. Itukovo únati ne ítuke, únatimakamo ne námoepo, kuteâtimaka
koeku xoko xâne nôti. Enepone ake nonéti nóne, énomone exôa kó'iyeovoku ehópo.
8 Enepone xâne yuixóvoti itúkea ahápinovo, yoko váhere âha kíxeova, hanemo itukóvo
námoepo hunókokuke, évokopeovomo. Itea koeku yuíxeova xâne itúkea ahá'inoa Sasá'iti
Omíxone Itukó'oviti, porexoâtimo Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti ne inámapoti apéyeati
ákotinemo hunókoku xoko Itukó'oviti. 9 Hako vimáxovo vitúkea únati, vo'oku simapúne
kaxéna, enepo hákoti imaxovó kixôa ûti, apêtimo únati námoepo ûti. 10 Ya koêkuiko ápeyea
kaxéna motó'iyeovaku vitúkea únati, yusikóneikopo vitúkinoa únati ne uhá koeti xâne,
ínapoxo ne po'inu ûti kutípoti Jesus kuteâti ûti.

Ikopóvati Poûlu ne íhae Ngalásea

11 Yokómomanoe pu'íko ra létara yara yúndoe, vo'oku itúkeovo koati yutoe vô'um râ'a.
12 Koati xâne kahá'atihiko úhepeyea isóneunoa po'ínuhiko, énomone koyuhó'inopinoe
kénoki sirkunsidá ké'iyi. Koáhati puvoti íkoitoponeokonomo kotíveti kuteâti mani
kúxone eneponi okoyúhoahiko xapa xâne itúkeovo pohúneti ítukeinovi Jesus ya kuruhúke
koitóvo xâne ya pahúnevo. 13 Vo'oku muhíkova neko xâne sirkunsidá koêti, ako itúka ne
po'ínuhiko páhoenoa Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muîse itúkea. Poéhane kahá'ainopinoe
sirkunsidá ké'iyi motovâti kahána'ikeokono koeku éxokea po'ínuhiko xâne itíkivo íhikau
itikoâti ne ahá'inopi. 14 Kene ûndi, ákomo ápahuina koekúti ngahána'ikinokonoke ákoti
itukapu vo'oku ivókinovovi Vúnae Jesus Kristu ya kuruhúke. Koati vo'oku ivókinovovi,
ákoino íyoevom yara kúveu mêum. Kutí koe uké'etine ne úhe'ene mêum njokóyoke
epó'oxo kutí koémaka angó'oti nonékuke. 15 Yoko haina sirkunsidá kó'iyea ne xâne, áko'o
ákoyea sirkunsidá ákoe itukóvo ne hána'iti koekúti, itea hara konokóvoxo, vinámapea

xoko Itukó'oviti. [16] Uhá koeti xâne hokoâti râ'a, itúkapu úhepetike isoneûti íhae xoko
Itukó'oviti, koane hána'itike seánakoa Vúnae óvoheixo. Itúkapu énomonemaka óvoheixo
ne uhá koeti xanena Itukó'oviti, enepone koati kaná'uti amósenopono Âbraum.
[17] Ukeâti kó'oyene, koati iyúseoti koêku ra kixovókuti. Ákoneikopo okónokovo po'i
yûnzo, vo'oku anéye muyónguke hoénaxovope indúkeovo ovoxe Jesus, enepone ike
ókinenu íngoitoponeokono kotíveti vo'oku ngoyúhoyea emó'u.
[18] Itínoe mbo'ínu xoko Vúnae, itúkapu hána'itike seánakopi Vúnae Jesus Kristu yóvo-
heixo. Énomone ákoeneye.
Hunókokune.

ÉFEZIU
Yútoe Poûlu páhoe xapa kutípoti Jesus íhae Éfezu

Enepora yútoe Poûlu, hara yóno xapa kutípoti Kristu ya pitivóko iháxoneti Éfezu. Anú'uko pi'âti xoénae óvoheixea Poûlu yaneko pitivóko íhikaxea emo'u Itukó'oviti. Hara óvo koyuhoâti xoko Átu 19.10. Yane avo áxu'ikene xoénae ikénepo, yutóxoa Poûlu ra koyuhópeti. Yoko ika'ákovokutike óvo ne Poûlu ya po'íke pitivóko yaneko yutoxôa. Enepohikone xâne íhae Éfezu, haina jûdeu. Ákomaka éxahiko ne koati kaná'uti Itukó'oviti yanekôyoke. Yane yútoenoa Poûlu, éxokoa ne hána'iti isóneu Itukó'oviti ho'úxopeamo ne uhá koeti ovóxe ovoti vanúkeke, koánemaka ya poké'eke yaneko káxe hoénaxone ho'úxopeakumo.

Yane inúxoti mopo'âti kápitulu, koûrapu'ikoa Poûlu koêku ne hokópoti Jesus itúkeovo póhutipone xoko Vúnae, jûdeuhiko koánemaka po'ínuhiko ákoti itukapu jûdeu. Koáhati póhutipone nonékuke Itukó'oviti ákotine haxakeâpukoko, vo'oku ítuke Jesus kuruhúke, koánemaka vo'oku ovo'ó kó'iyea ne Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti.

Ya kapitulu 4 yonoti kapitulu 6, koyúhoa Poûlu koêku ne inámati koépoku xâne kutípoti Jesus koeku itúkeovo Jesus kotútihiko. Enepone kalivónohiko, koyúhoinoa Poûlu kónokea kutípea há'a yoko êno. Kene hóyeno yoko yêno, éxokoa kónokea ákoyea omótovokoko okóvo. Kene ahinoêtihiko hokoti Jesus, pahúkoa kutípeahiko pátarauxa, koane pónea kixoku ko'ítukeyea. Yoko aínovonemaka nókone ûti véxea yara ihíkauvoti, koane nokone uti vitúkea koeku hókea uti Jesus.

1 Yundóxinopinoe, undi Poûlu. Undi ápostulu, páhoe Jesus Kristu koyúhoyea emó'u
xapa xâne, kuteâtimaka ahá'inonu Itukó'oviti indúkea. Yúnzoikopi, itínoe kasása'iupo
Itukó'oviti ya pítivokona Éfezu, itínoe koati kuvóvoti Kristu Jesus. 2 Itúkapu hána'itike
seánakopi Itukó'oviti, Ha'a ûti, yoko Vúnae Jesus Kristu yóvoheixonoe, koane úhepetike
isoneûti ukeâti xokóyoke.

Unako koeku ûti ikéneke Itukó'oviti vo'oku ítukeinovi Kristu

3 Viháyu'ikaikopo Itukó'oviti, Há'a koane Únaemaka Vúnae Jesus Kristu, enepone
porexó'oviti uhá koeti kó'iyeovoku únatinoe koekúti ukeâti vanúkeke xoko Kristu,
enepone uhá koeti nókone ûti vukóponea ikéneke. 4 Tumúneke ápeyea ra mêum,
noívokoxovine Itukó'oviti vitúkeovomo sasá'iti nonékuke koeku kutípea uti Kristu, koane
vitúkeovomakamo ákoti ovó'oviku kopití'iti. Koane vo'oku ákoyea omótovovi okóvo,
5 noívokoxovine yanekôyoke yane koati únati ahá'inovi, kaha'aînoviti vitúkeovomo koati
xe'éxapone vo'oku kixó'ovikumo Jesus Kristu. 6 Énomone koéneye, maka iyúseane
itúkeovo koati motokeâti iháyu'ikeokono ne hána'iti seánakovi, enepone kixó'oviku ya
xoko Xe'éxa ákoti omotóva okóvo Itukó'oviti, enepone hána'itimaka íparaxeovike ákoti
ésa'i. 7 Koatímaka ya xoko Xe'éxa víteova ne pahúnevo ûti yaneko ovokínovovi itína
kuruhúke, kotuyôpinoviti pahúnevo ûti. Yoko eneponeko hána'iko ítukeinovi Kristu,
hane koéneye hána'iti seánakovi Itukó'oviti, enepone êno yupihóvoti unáko 8 ákoti
iyuhíxinavea Itukó'oviti ya hána'iti kó'exoneyea yoko ponóvoko isóneu. 9 Kó'oyene,
koúhapu'ikinoveane Itukó'oviti neko hána'iti isóneu ákoti exákana mekúke, kuteâti âha
itúkea ya unátikoke isóneunovi, enepone kixó'oviku ya xoko Kristu. 10 Enepone hána'iti
isóneu ákoti exákana nóvo, énomone koeku Kristu itúkeovo tuti uhá koeti apêti ya vanúke
koane yara poké'e. Yoko kousókovotimo simapúne ne kaxénaxeake Itukó'oviti.

11 Koatímaka ya xoko Kristu vitúkopinovo xâne yónoku ne êno únatinoe koekúti ukeâti
xoko Itukó'oviti. Yoko ukeátinekene tumúneke ápeyea ra mêum, koúsokoane Itukó'oviti
ne isóneu kó'iyeanemoye, kuteâti koeku ahá'inoa kó'iyea, vo'oku koati énomone kousóko
uhá koeti koekúti kuteâti koeku isóneunoa koane âha kó'iyea. 12 Kixínoakeneye Itukó'oviti
motovâti itúkeovo vo'oku ûti, uti inúxoti ápe kúxone xoko Kristu, iyúseyea itúkeovo koati
êno hána'iti ihayú'iuti ne Itukó'oviti, koati motokeâti kahána'ikeokono îha.

13 Yoko koati vo'ókumaka Kristu poréxinopinoe Itukó'oviti Sasá'iti Omíxone, hoé-
naxovope itíkivo koítovone, kuteâtimaka koeku yuho Itukó'oviti nóvo poréxeoveamo.
Énomone koéneye pónepi Itukó'oviti yaneko kémiku ne kaná'uti kixovókuti íhae
xokóyoke koyuhóvone xepákuke, enepone inámati ihíkauvoti omínovike Jesus, kutí'inoke
itívoati ne pehúnevo yaneko kitipoânenoe. 14 Enepone ápeyea Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti
xoko ûti, koati turíne ápeyea xoko ûti ne po'ínuhiko únatinoe koekúti koúnaenovi
Itukó'oviti. Yoko énomonemaka véxinoa koúsokeamo Itukó'oviti ne po'ínuhiko yûho
itúkinoveamo yaneko káxe, iseápavine xokóyoke, uti xanéna, kutí'inokemakamo iyúseoti
itúkeovo koati êno hána'iti ihayú'iuti ne Itukó'oviti, koati motokeâti kahána'ikeokono îha.

Epemínoa Poûlu ne îhae Éfezu ya orásaum

15 Koeku kó'iyeaneye, enepo eyengóxo kixoku koeku kívivonoe Vúnae Jesus, koane
ákoyea omótova yokóvo ne uhá koeti po'ínuhiko kasása'iupo Itukó'oviti, 16 ako ânga
íngoroixeovo xoko Itukó'oviti ve'ókukenoe. Kóyekune émbeminopi xoko Itukó'oviti
ya orásaum. 17 Enepone Itukó'oviti, Únae ne Vúnae Jesus Kristu, enepone Ha'a ûti
yupihóvoti itúkeovo hána'iti ihayú'iuti, émbemoa poréxeopinoe isoneûti ukeâti ya
xokóyoke. Émbemoamaka poréxeopinoemo ínixi inámati koekúti, nékone yéxi koeku
héki, kutí'inoke keukóponovoti yéxi Itukó'oviti. 18 Koane émbemoamaka míhe'okea
iséneu, motovâti yéxi koêku ne hána'iti kúxoixone ûti xokóyoke, enepone véxone koú-
sokeovomo, kutí'inokemaka ihaxíkopiti héki. Émbemoamaka éxokeopinoe itúkeovo koati
yupihóvoti unáko neko koúnaeno kasása'iupohiko, 19 koane émbemoamaka éxokeopinoe
koêku ne xunáko, itúkeovo koati êno hána'iti xunakóti veínovike huvó'oxeovi, uti
kutipoâti. 20 Enepone êno hána'iti xunáko, énomonemaka veínoa Itukó'oviti yanekôyo
yaneko koexépukopo Kristu ukópea xapa ivokóvoti, enepo kavátakopamaka ya éxopeke
vanúkeke xoko ivátakoku koati hána'iti kapáyasokone. 21 Hanekóxono payásoyea oúkeke
uhá koeti koati payásoti pahúkoti vanúkeke yoko po'ínuhiko tutíye ákoti inixákana,
koêkuti pahúkoku vanúkeke áko'o híyeu vanúke, koánemaka oúkeke uhá koeti xâne apêti
xunáko pahúkea, koêkuti kó'iyeovoku, yoko oúkekemaka uhá koeti nâtihiko, koane oúkeke
uhá koeti po'i ihâe, iha xâne koati hána'iti teyonéti yara koeku kó'oyene koeku ápeyeako
ra kúveu mêum, koánemakamo ikénepoke. 22 Poréxopamaka Itukó'oviti itúkeovo énomone
exêa koêku ne uhá koeti koekúti. Énomonemaka poréxo itúkeovo tuti uhá koeti kutipoâti,
enepohikone ho'uxínovati ne ítuke, koeku poéhayeane itukóvo únae ne uhá koeti koekúti.
23 Yoko enepohikone kutipoâti, ho'uxínovati ne ítuke, koati póhutipone ikéneke kutí koeti
muyôti koeku itúkeovo Kristu kotúti. Yoko uhá kíxoa koúsokinoa Kristu ne nókonehiko,
vo'oku koati énomone kousókinoa nókone ne uhá koeti koêkuti apêti.

2

Inámapoti kixoku vitúkeovo, uti koítovone Kristu.

1 Poréxopinoe inámapoti apéyeati ne Itukó'oviti yaneko itikóvoiko kutí koeti xâne
ivokóvoti nonékuke vo'oku váhere ítike yoko pehúnevo yanekôyoke. 2 Koati pahunévotike
yóvoheixonoe nóvo, kuteâti po'ínuhiko xâne yara kúveu mêum ákoti háka Itukó'oviti,
itíkotinoemaka nóvo ahá'inopi ne natina ndémoniuhiko ya híyeu vanúke, enepone
éxotimaka koeku xanéhiko kó'oyene ákoti háka Itukó'oviti. 3 Yoko koati vóvoheixokune-
maka yanekôyoke, uhá koeti ûti, vitúkoti koêkuti vâha vitúkea, uti xâne pahukóvoti,
vitúkotimaka koêkuti pahukóvoti visóneu, vâha vitúkea. Vo'ókuke ne kixóvoku ûti, mani
motokeâti pahúkopeokono ûti ipihóponovokutike, kuteâti koeku uhá koeti po'ínuhiko
xâne. 4 Itea koati hána'iti ne seánakovi Itukó'oviti vo'oku yupíheovo ákoyea omótovovi
okóvo. 5 Ya koêkuiko vitúkeovo kutí koeti ivokóvoti nonékuke, vo'oku váhere kixoku
vitúkeovo, poréxopovi inámapoti apéyeati, kuteâtimaka kíxoaku koéxepukopea ne Kristu
ukópea xapa ivokóvoti. Koati vo'ókuke ne hána'iti seánakovi Itukó'oviti kutí'inoke itívoati
ne pehúnevo. 6 Kuteâtimaka kíxoaku Itukó'oviti koéxepukopea ne Kristu ukópea xapa
ivokóvoti, énomonemaka kixó'ovineye, koane kávatakopovimaka natíxokuke vanúkeke
koeku poéhapeane ûti xoko Kristu Jesus. 7 Kixínovikeneye Itukó'oviti, maka iyúseane ya

natíxokuke vanúkeke káxehiko keno'ókoti, itúkeovo koati êno hána'iti ihayú'iuti ne seá-
nakovi, ákoti kuteâti, vo'ókuke neko únati kixó'oviku ya xoko Kristu Jesus. 8 Koati vo'ókuke
ne hána'iti seánako Itukó'oviti kutí'inoke itívoati ne pehúnevo koeku kívivo Kristu. Yoko
haina xikóyokenoe úkea ne ítivoa, itea koati pónepike Itukó'oviti. 9 Hainámaka vo'oku
ítone itúkea ne xâne, ínapo áva ihayú'ikopovoti vo'oku itóponea ya xunákoke. 10 Koáhati
uti ikó'inamaepo Itukó'oviti vo'oku kixó'oviku Kristu Jesus, motovâti ápeyea únati kixoku
vitúkeovo, kuteâti isóneunovi Itukó'oviti tumúneke vápeyea, enepone ahá'inovi vitúkea
kó'oyene.

Poéhapoane ya xoko Kristu ne jûdeu koánemaka po'ínuhiko xâne

11 Énomone ngixínopinoe: Puyákapanapa yokóvo ne kêkunoe nóvo, itínoe xâne ákoti
itukapu jûdeu, itínoe iháxoneti ákoti asasá'i vo'oku ákoyea sirkunsidá yákoenoe. Koati
íhaxeopike jûdeuhiko nê'e, enepohikone áhati íhaxopeovohiko sirkunsidá koêti. Itea
enepone sirkunsidá kó'iyeahiko, pohu muyókuke óvo, kixovókuti ítukevo xâne yara
poké'e. 12 Koati itínoe xâne ákoti êxa Kristu nóvo. Pé'itinoe yane xanena Itukó'oviti,
enepohikone íhae Izarâe. Haina itínoe kíxo Itukó'oviti mekúke yaneko koyuhó'ino íhae
Izarâe itúkeamo xanéna koane koúsokinoamo neko únati koekúti yuhó'inoa itúkeamo.
Hainámaka apêti kíxoixonenoe xoko Itukó'oviti nóvo. Koáhati âvoti yexânoe Itukó'oviti
yanekôyoke.

13 Itea kó'oyene vo'oku ítukeinovi Kristu Jesus, yahí'okopovone Itukó'oviti vo'oku itina
Kristu ovokóvoti ya kuruhúke, itínoe ákoti mali'ákapu Itukó'oviti nóvo. 14 Koati vo'oku
Kristu kutí'inoke unatípinokokoti visóneu, itínoe ákoti itukapu jûdeu koánemaka uti
jûdeu. Énomone kutí'ino póhutipone jûdeu yoko po'ínuhiko xâne ákoti itukápa vo'oku
uké'exopeane Kristu ne púveokoko, enepone kutí koeti îpi haxakoâti ne jûdeuhiko koane
po'ínuhiko xâne ákoti itukapu jûdeu. 15 Enepone Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muîse,
koáne ne ênoti páhoenovi vitúkea, ákone xunáko voúkeke vo'oku uké'exopinovea Jesus
yaneko namukópo koxé'uke ésa'i pahúnevo ûti ya kuruhúke. Yane ituko inámati koekúti
koeku poéhapeane xokóyoke ne xanéhiko haxá koyeôkokoti nóvo, enepone jûdeuhiko
yoko xâne ákoti itukápa, kutí'inoke uhepépotine isóneunokoko. 16 Ahí'okopanehikomaka
Itukó'oviti ya póhutipoke koxe'úti ne pi'âti kó'iyeovoku xâne, enepone jûdeuhiko koane
po'ínuhiko xâne ákoti itukápa. Koati vo'ókuke ítuke Jesus ya kuruhúke kutí'inoke
uke'éxopinoati púveokoko. 17 Simoné'e ne Kristu yara kúveu mêum, omino uhá koeti
xâne inámati ihíkauvoti porexoâti úhepeko isóneu ikéneke Itukó'oviti. Omínopea, itínoe
ákoti itukapu jûdeu ákoti malîka Itukó'oviti nóvo, koane omínoamaka ne jûdeuhiko
ákoti ahîka Itukó'oviti. 18 Koati vo'oku ítukeinovi Kristu motó'iyeova símea nonékuke
Itukó'oviti, Ha'a ûti, ne jûdeu, koánemaka ne po'ínuhiko xâne ákoti itukápa, koeku
poéhayea ne ovo'ó koe'éviti, enepone Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti. 19 Koeku kó'iyeaneye,
hainá'ikonoe iti pó'iti ya xanena Itukó'oviti. Hainámaka kutí keti xâne yonóheoti
ákoti poké'exa yonópoku. Itíponenoe yonópoti vanúkeke kuteâtimaka ne po'ínuhiko
kasása'iupo Itukó'oviti. Itíponenoe xanena Itukó'oviti kopo'ínukokoti. 20 Itínoemaka kutí
koeti péti koéxepoe Itukó'oviti. Kene poéheve ne koexépoeti, énomone neko nduse koeti
íhikau Kristu, koánemaka ne po'ínuhiko porófeta, páhoe Itukó'oviti koyúhoyea emó'u.
Kene koati turíxeovoku uhá koêti, kuteâti koeku koati inúxoti mopôi turíxeokonoke péti,
énomone ne Kristu Jesus. 21 Énomonemaka porexó'ovi koúkoponeovo ûti ikéneke, kuteâti
koeku ukóponea péti koexépoeti. Yoko póhutihiko ûti, uti kutí koeti tíxuluya, ainóvoti
koati tokopóvoti ókoku, kutí'inoke vukopónoti vitúkeovo koati sasá'iti óvoku Itukó'oviti,
koati haxakínovotimaka Itukó'oviti. 22 Yoko ya koeku héki Kristu, yanêkomakaya, xané
kixeti uhá koeti po'ínuhiko kutipoâti yane itukéti koéxepoe, motovâti itíkivonoe óvoku
Itukó'oviti koeku ovo'ó kó'iyeovi ne Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti.

3

Ítuke Poûlu ya xapa xâne ákoti itukapu jûdeu

1 Koeku kó'iyeaneye, émbeminopinoe Itukó'oviti, undi Poûlu, undímaka iká'aeti vo'oku
ngoyúhoyea emo'u Kristu Jesus xepákuke, itínoe ákoti itukapu jûdeu. 2 Yoko énjoa yéxinoe
poréxeonoa Itukó'oviti ngoyúhoyea xepákuke ne hána'iti seánakovi. 3 Koati vo'oku
koúhapu'ikinonoa Itukó'oviti énjinoake koêku ne ihíkauvoti âvoti exákana mekúke,
enepone ngoyúhoinopikemaka yane pihotíne yúndoe. 4 Yoko enepo yihaíkanenoe,
yexoâtimo poréxeonoa Itukó'oviti énjea ne koekúti âvoti exákana nóvo, enepone
kouhápu'ikovotine kó'oyene xoko Kristu. 5 Mekúke tumúneke ra káxehiko símokune ûti,
ako paréxakana xanéhiko yara kúveu mêum éxea koêku, itea kó'oyene koúhapu'ikinoane
Itukó'oviti neko sasá'iti ápostulu, enepohikoneko inúxoti iháxiu Kristu hókea, páhoe-
maka koyúhoyea emó'u xapa xâne. Koúhapu'ikinoamaka Itukó'oviti ne po'ínuhiko
ovóxe koyuhó'iyeati emó'u, evékinoatihiko xoko Sasá'iti Omíxone. 6 Enepone ákoti
exákana nóvo, koúhapu'ikinoakenehiko Itukó'oviti neko ovóxe, énomone itúkeovo ití-
noe ákoti itukapu jûdeu namukópomakamo unako kíxoaku Itukó'oviti ne jûdeuhiko,
kuteâti kixínoake Itukó'oviti itúkeamo mekúke. Koane koúhapu'ikinoamaka itúkeovo
he'uxópovoti ya póhutike koxe'úti, itínoe ákoti itukapu jûdeu xané kixeâti ne jûdeuhiko,
koeku itúkeovo Kristu ketútinoe, koane itúkeovo xepákukenoe yonómaka neko koati
yuhôti ákoti aukápapu ikéne. Énomone neko yuhó'inoa Itukó'oviti ne xanéna mekúke
koêku ne únati kíxoakumo, enepone koúsexinovike vo'oku ítukeinovi Kristu Jesus,
kémonenoe yane inámati ihíkauvoti omínovike.

7 Yoko koati énomone ngoyúho xapa xâne ne inámati ihíkauvoti, kuteâti isóneunonu
Itukó'oviti indúkea. Koati ímbara xokóyoke ya hána'iti seánakonu, índone indúkea
vo'ókuke ne hána'iti xunako Itukó'oviti ko'ítuketi njokóyoke. 8 Ûndi kixóneye Itukó'oviti,
undi yupihóvoti ákoyea omótokea kíxeokononeye ya uhá koeti po'ínuhiko kasása'iupo.
Ikó'iparaxonoa Itukó'oviti ngoyúhoyea xapa xâne ákoti itukapu jûdeu ne inámati ihíkau-
voti koyuhoâti koêku ne Kristu, koáne ne êno hána'iti itípanevo yoko seánavoki ákoti
itoâti kayúmakea koêku. 9 Poréxonumaka Itukó'oviti ngoúhapu'ikea xapa xâne, koêku
ne hána'iti ihíkauvoti íhae xokóyoke ákoti exákana mekúke, enepone uná koyêti ya
isóneuke Itukó'oviti ukeátinekene. Yoko koati énomone pahukôa ápeyea ne uhá koeti
koekúti. 10 Poréxonu ngoúhapu'ikea ra kixovókuti kó'oyene, maka iyúseane hána'iko
ne kó'exoneyea Itukó'oviti ya uhá koeti kixoku ko'ítukeyea xapákuke ne kutípotihiko
Kristu, enepone uhá koeti ho'uxínovoti ítuke. Koati kaha'âti Itukó'oviti iyúseyea xapa uhá
koeti payásotihiko pahúkoti vanúkeke, koánemaka xapa po'ínuhiko tutíye ákoti inixákana,
koêkuti pahúkoku vanúkeke, áko'o híyeu vanúke. 11 Yoko énomonemaka itukóvo isóne-
unoa Itukó'oviti ukeátinekene tumúneke ápeyea ra mêum. Enepone isóneu, koúsokoane
Itukó'oviti xoko Vúnae Kristu Jesus, 12 poéhane itukóvo motó'inovake yúho'ixea ûti
Itukó'oviti ákoti píkone ûti, vexoâti yumópeovimo. Yoko kó'inokeneye vo'oku kúveova ûti.
13 Énomone ngixínopinoe ákoyea kemúya'ika iséneu yane ngoítoponeovo kotíveti koeku
omínombinoe emo'u Vúnae. Koati énomone kutí'inoke motovâti elókeyea yokóvo, vo'oku
yéxinenoe ne emo'u Itukó'oviti, enepone omínombike.

Po'i orásauna Poûlu epemínoti íhae Éfezu

14 Énomone imbúyukexino nonékuke Ha'a ûti íhae vanúke. 15 Yoko anêko îha xoko
uhá koeti xe'éxapone, koêkuti óvohikoku, itukapu vanúkeke, áko'o poké'eke. 16 Émbemo
Itukó'oviti vo'oku itúkeovo êno hána'iti ihayú'iuti ákoti hunókoku itípanevo, évekinopi-
noe xunakóti ya xoko Sasá'iti Omíxone, motovâti itúkeovo koati xúnati ne iséneu
ikéneke. 17 Yane motovâtimaka ovo'ó kó'iyeopinoe Kristu koeku kívivoa, kutí'inoke
kexuhévekokonotimo koane títiu keyêtinoemo ya hána'itike ákoyea omótovovi okóvo
Kristu. 18 Yane yexoâtimo, kuteâti koeku uhá koeti po'ínuhiko kasása'iupo Itukó'oviti,
itúkeovo koati yupihóvoti hána'iko ne ákoyea omótovovi okóvo Kristu, koane ákoyea
hunókoku nê'e, kuteâti koekúti ákoti itoâti íhixea vakúko, eyékea, hána'iko yoko upénoko.
19 Koane yeopâtimo hána'iko ne ákoyea omótovovi okóvo Kristu, itúkeovo yupihóvoti

anú'ukea ítone isóneu xâne éxea koêku, kutí'inokemo uha-uhá koetímo ipúhikea ya
xikóyokenoe ne hána'iti itípanevo Itukó'oviti.
[20] Koati motovâti itúkea Itukó'oviti koekútihiko yupihóvoti anú'ukea uhá koeti mani
vépemoake, koane uhá koeti koêkuti vâha, muhíkova ne isoneú kíxoneiko ûti. Yoko
kó'inokeneye vo'ókuke ne hána'iti xunáko ko'ítuketi xoko ûti. [21] Itúkapuikopo énomone
ihayú'ikakana vo'ókuke uhá koêti ne kutípotihiko Jesus ho'uxínovati ne ítuke, koánemaka
vo'oku Jesus Kristu. Ákoeneye ya uhá koeti káxehiko ápeyeakumo xanéhiko yara kúveu
mêum, koane ikénepoke, ákoti hunókoku. Énomoneoxo ákoeneye.

4

Póhutipone ne uhá koeti kuvóvoti Kristu

[1] Vo'oku kó'iyeaneye, hara injíko'okopinoe, undi iká'aeti vo'oku ngoyúhoyea emo'u
Vúnae: Konókoti yéxi yómivo nonékuke Itukó'oviti kuteâti motókeyea kó'iyea ne
kasása'iupo Itukó'oviti, kuteâtimaka ahá'inopi Itukó'oviti ihaxíkopi héki. [2] Itíkapunoe
xâne ákoti kapayásakinapukoko, koane itúpa'ikoti, yoko ákoti ímauvo. Konókotimaka yéxi
íti uhá koeti kixóvoku po'ínuhiko ûti ákoti imeíkinapa, koêkumaka ákoyea omótovokoko
yokóvo. [3] Kéxuna'ixapumaka yíxivo ákoyea héxakexipukoko, koane itíkivo póhutipone
ikéneke Kristu, kuteâti poréxoake Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti kó'iyea ne xâne ikéneke
Vúnae. Énomone yákoeneye, koêkumaka itúkeovo úhepetike isoneûti yóvoheixonoe,
ákoinoke ópoe'ainokoko iséneu. [4] Vo'oku uti póhutipone kuteâti koeku koxe'úti, koeku
itúkeovo Kristu kotúti ûti. Poéhaxomaka ne Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti ovo'ó koe'éviti.
Poéhaxomaka ne kúxoixone ûti ikéneke Vúnae, véxone koúsokeovomo, kuteâtimaka
ahá'inopi Itukó'oviti, kutí'inoke ihaxíkopiti héki. [5] Poéhaxomaka ne Vúnae koáne ne
koati kaná'uti kúveova ûti. Poéhaxomaka ne koati kaná'uti sasá'ipeane ûti, kutí'inoke
vahíkovoti ya iháke. [6] Poéhaxomaka ne Itukó'oviti, Ha'a uhá koeti ûti, enepone éxoti koeku
uhá koeti ûti, enepone ko'ítuketimaka xoko uhá koeti ûti, koane ovo'ó koâti ne uhá koeti
hokoâti.
[7] Yoko póhutihiko ûti, anéye seánakovi Vúnae, véxone vitúkea ítukeke, kuteâti isóne-
unovi Kristu ikó'iparaxeovi, póhutihiko ûti. [8] Yoko énomone kó'ino ya emó'uke Itukó'oviti:
"Yaneko pihopóne Kristu vanúkeke, koítovo xanéhiko iká'ae Satánae nóvo, koane
ikó'iparakexoamaka" kôe. *Sâramu 68.18*
[9] Kutí'ikopomea kixó'eko ne "pihopóne vanúkeke" koêti? Ako po'i kíxone ákoti
itukapu evésekea inúxotike ukeâti vanúke tukú koeti poké'eke. [10] Enepone evesékoti,
énomoponemaka pihopô yâkonoye vanúkeke itúkeovo payásoti oúkeke uhá koêti, mo-
tovâtimaka itúkeovo énomone kousóko ahá'inoa Itukó'oviti ne uhá koeti koekúti. [11] Koati
énomonemaka porexôa éxone itúkea ne póhutihiko xâne ítukeke. Hane porexo po'ínuhiko
itúkeovo ápostulu, enepohikone inúxoti páhoe xapa xâne koyúhoyea kaná'uko ne
noíxone xokóyoke. Ina apémaka xâne ikó'iparaxoake koyúhoyea xapa xâne ihíkauvoti
koúhapu'ikinoake Itukó'oviti. Ina apémaka po'ínuhiko xâne ko'ipârati koyúhoyea xapa
xâne kixoku íteovo ya pahúnevo. Ina apémaka po'i xâne ko'ipârati itúkeovo inuxínoti
ítuke Itukó'oviti. Kene po'ínuhiko, íhikaxea emo'u Itukó'oviti ko'ípara. [12] Kixínoakeneye
Itukó'oviti maka kaúsakinane nókone ne kasása'iupo, porexoâti ukóponea ikéneke koane
itúkeamaka ítukexeake motovâti kóxuna'ixeovo ikéneke. Yoko aínovone póhutipone
kuteâti koeku koxe'úti, koeku itúkeovo Kristu kotútihiko. [13] Ehanemo vitapána
vitúkeovoxo póhutipone vo'oku kúveovo uti Vúnae, koane vo'oku véxeaxo ne Xe'exa
Itukó'oviti, koane vitopónotimakamo vitúkeovo úsotine ikéneke Kristu ákotine ovó'oviku,
ákotinemaka konokínovoviti, kuteâtimaka koeku usokó kó'iyea itípanevo Kristu, koane
ákoyea ápahuina koekúti konokínovati. [14] Yane ákonemo vakútea kalivôno ákoti axûna
isóneu. Ákonemakamo vakútea koekúti ákoti ináko, ómone ihunóvoti, kuteâti koeku
xâne hokohí kixoti koêkuti kó'iyeovoku ihíkauvoti vekeâti xapákuke. Énomone ne
ihíkauvoti ukeâti éxeako xâne ahúkoti ya aúpu'ikea po'ínuhiko, yoko ahúkotimaka ya
iyónea pahunévotike ne xanéhiko koésayu'iu, ákotihiko iyuseîna koésayu'ixeokono. [15] Itea
koeku hókea ûti ne kaná'uti kixovókuti íhae xoko Itukó'oviti, koane ákoyea omótovokoko
vokóvo, kaúkapanapumaka ûti ya uhá koeti kixoku vitúkeovo, motovâti kutí'iyea uti

kixóvoku Kristu, enepone tuti ûti. [16] Koati énomone porexó'ovi koúkoponeovo ûti
ikéneke, uhá koeti uti kutipoâti, uti kutí koeti muyo Kristu koeku itúkeovo énomone
kotúti ûti. Yoko enepone koxe'u ûti, ápe itúkovoke ne póhutihiko iháxakexoku koane
ekéyokoku yoko kûso, vékoku xunáko, kutí'inoke ehevókovoti koane únati ko'ítukeyea,
kutí'inokemaka payá'iti koane ukopónoti. Yoko énomonemaka koéneye ûti ikéneke Kristu
koúkoponeokoko ûti yane véxone vitúkea ítukeke, koêkumaka ákoyea omótovokoko
vokóvo.

Inámati kixoku vitúkeovo koeku koíteovovi ne Kristu

[17] Koeku kó'iyeaneye, injikó'okopitinoe ya iháke Vúnae ákoyeane yusíka kití'iyi xâne
ákoti êxa Itukó'oviti, vo'oku ainóvoti isoneûti ákoti itóponone nonékuke Itukó'oviti ne
ko'ísoneu. [18] Koati hahakú koeti isóneuhiko. Áko'o xokóyoke ne inámapoti apéyeati
ukeâti xoko Itukó'oviti, vo'oku ákoyea éxa ne kaná'uti kixovókuti íhae xokóyoke. Yoko
kó'inokeneye vo'oku itúkeovo koati tiú'iti ne omíxone. [19] Ákonehiko téyapana. Koati
sikovó koêti itúkea ne váhere úhepune mûyo. Koati ú'uso-ú'uso koyêti itúkea uhá koeti
kó'iyeovoku koekúti yupihóvoti ákoyea aúnati. [20] Itea ako ákoeneye neko íhikexokonoke
koeku Kristu, [21] itukovo koati kaná'uti kéminenoe yûho koane íhikexikonone koêku
ne kaná'uti kixovókuti ukeâti xokóyoke. [22] Énomone ne ihíkaxopiti kónokea kiríkopi
kúxoti kixeku itíkivo, enepone heu-heú koeti isáyu'ixeovo vo'ókuke ne váhere yâha
itíkinoe ixómoti aupú'ikopi. [23] Konokoâtimaka inámapea iséneu ya uhá koeti kixeku
ke'ísoneuyi. [24] Kuteâti kixóvoku xâne itúkopea sasá'iti ípovo, énomonemaka yákoeneye
koeku ápeyea inámati kixépovoku kuteâtimaka kixóvoku Itukó'oviti, enepone porexó-
peatinoe. Énomone ne koati ponóvoti koane sasá'iti kixeku itíkivo ukeâti hekópi ne
kaná'uti kixovókuti íhae xokóyoke.

[25] Konókotikopo kiríkopi simíkikixi. Póhutinoe îti, konokoâti itúkeovo kaná'uti emo'úti
ne keyúhoino po'ínuhiko ûti, vo'oku uti póhutipone kuteâti koeku koxe'úti ya ikéneke
Jesus tuti ûti. [26] Enepo áva ímeikivoku, hako pehukóvo vo'ókuke. Hako herú kixe káxe
íme'ixivo, itea aká'ikaneye keúnakapa iséneu. [27] Hákomaka perexôa ne Ndeâpu ápeyea
vekínopiku. [28] Enepone xâne yómotinovo oméxea, hákone omêxo. Konokoâti ko'ítukeyea,
iko'ítukexoati ne vô'u ya únatike itukéti, motovâti ápeyea huvó'oxope po'ínuhiko xâne
apêti nókone. [29] Hako keyûho váhere emo'úti. Ópoehane únatinoe emo'úti yokóyuho,
maka ukápanane po'ínuhiko xâne ikéneke Vúnae vo'ókuke, itepónitimo nókone kámea.
Yane yominoâtimo únati koêku ne kamópitihiko. [30] Hako keikáxu'iki okóvo ne Sasá'iti
Omíxone Itukó'oviti, enepone hoénaxeopike Itukó'oviti itíkivo xanéna yaneko káxe
koíteovovikumo ya uhá koeti vaherévokoti yara kúveu mêum. [31] Hako yunakôa iséneuke
ne koêkuti kotivépiti. Kiríkapa nê'e, xaneâti ne húketi ímeinevo yoko kotú'iyea itíne.
Kúteanemaka koêku ne yoríxikoko yoko ihékikoko, koane uhá koeti váhere ítikeino
po'ínuhiko xâne. [32] Itíkapunoe itípakinovokokoti koane koseánakokoti. Hákomaka
imêheixoa iséneuke ne ítukeinopi po'i xâne kotivépiti, itea kutí íxea ákoti ítuke kotivépiti,
kuteâtimaka kixópiku Itukó'oviti enepo kotuyôpo pehúnevo vo'oku ivókinovovi Kristu.

5

Kixoku itúkeovo ne xâne hokoti Jesus

[1] Hékaikopo kixoku itúkeovo ne Itukó'oviti vo'oku itínoe xe'éxapone ákoti omotóva
okóvo Itukó'oviti. [2] Enepone kixeku itíkivo, konokoâti ími ya ákoyea omótovokoko yokóvo,
kuteâtimaka ákoyea omótovopinoe okóvo Kristu yaneko ivokínovovi, enepo itukópovo
ikó'iparaxokonoke Itukó'oviti, ésa'i itúyopea pahunévoti. Yoko ínixea Itukó'oviti unako
koêku neko ítuke.

[3] Kene ne ákoyea sayá'ikapeapa xâne ne úhepune mûyo vo'oku ixómoyea kaha'a sêno,
koáne ne ikópiti'ikeovo itúkoti po'i váhere koekúti kuteâti ákoyea asása'i, koáne ne
ixómoyea íyokovo ítukevo po'ínuhiko xâne, ako yusíka ápeyea kixeku itíkivo kuteâti nê'e,
vo'oku itínoe kasása'iupo Itukó'oviti yoko motókea sasá'iyea kixeku itíkivo vo'ókuke.
[4] Hako keyûho emo'úti ákoti aunáti. Hákomaka keyûho kuteâti yuho xâne ákoti isóneu.

Koáne ya ikémohixi po'ínuhiko xâne, hákomaka kitêa ne xâne ákoti téyapana enepo
koyûho, vo'oku ako itópoinovike koekútihiko kuteâti. Itea hara konokóvo víkoro'ixeovo
xoko Itukó'oviti. 5 Koati konokoâti yéxi râ'a: Ákomo ápahuina xâne urúkopovoti
natíxokuke Kristu xoko Itukó'oviti vanúkeke koeku itúkeovo xâne ákoti saya'íkapeapa
ne úhepune mûyo vo'oku ixómoyea kaha'a sêno, itukovo xâne koesáyu'ixopovoti, itúkoti
po'ínuhiko koekúti kuteâti ákoyea asása'i. Kúteanemaka koêku ne xâne poe'aînoti isóneu
po'ínuhiko xâne vo'oku íyokeovo ítukevo. Vo'oku enepone xâne koetíneye, hane hóko
po'ínuhiko koekúti íyoevo, kene haina hokoti Itukó'oviti.
6 Hákonoe sikêa ápeyea aupú'ikopiti enepo áva xâne koyuhoâti ákoyea ákoeneye. Koati
vo'oku koekúti kuteâti ipíhopoinoakemo Itukó'oviti ne xâne koetíneye kixoku itúkeovo,
enepohikone ákoti itukâ ne páhoenovi Itukó'oviti. 7 Hákoikopo kitipásea ne xâne kuteâti
nê'e. 8 Yoko mekúke, koati itínoe xâne ovóheixoti hahákutike. Itea kó'oyene koeku
hekópi Vúnae, uhapú'itike yóponenoe. Yusikóneikopo iyúseyea itíkivo xâne ovóheixoti
uhapú'itike vo'oku kixeku itíkivo. 9 Vo'oku enepone óvoheixea uhapú'itike, hara pôreupo
itúkeovo itípakovoti ne xâne koane ponóvoti kixoku itúkeovo, koane ákoti semekékexa.
10 Yapásika yéxi itíki koekúti ínixone Vúnae unátiyea. 11 Hákonoe kitipáseahiko ne xâne
ovóheixoti hahákutike, vo'oku ako únati pôreupo ne kixoku itúkeovohiko. Itea itíne
kauhápu'ikina itúkeovo pahukóvotihiko. 12 Vo'oku enepone kixoku itúkeovo xanéhiko
ovoti hahákutike, yupíhovo váherexea. Póhutine koyúhoyea ûti koêku, teínoa ûti.
13 Itea uhá koeti koekúti enepo kouhápu'ikokono, iyúseo itukóvotiye vo'oku uhá koeti
kouhápu'iuti, í'iyuse kóye. 14 Énomone kó'ino ne kixonéti koêti: “Iyíkapu itínoe kutí
koeti imókoti. Yexépukapi xapákuke ne xâne kutí koeti ivokóvoti, enepohikone evókovoti
ya váherevoko, itínoe xâne kutipasí koâti, yane kouhápu'ikopopitinoemo Kristu” kôe.
15 Yokóhiyanaikopo kixeku itíkivo. Hako ikítipasikovo xâne ákoti isóneu, itea itíkapu
ko'isóneuti. 16 Konókotimaka yéxi kixeku iké'itukexi kexéna, vo'oku enepora káxehiko
símokune ûti, koati ápepe váherehiko koekúti. 17 Hákoikopo itikovo xâne ákoti isóneu, itea
yapásika yéxi ahá'inopi Itukó'oviti.
18 Hako sikovó kêa itúkeovo xúnati ekâti exô kêku, vo'oku poéhane váhere koekúti
omíno xâne nê'e. Itea kirí'akapu Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti, motovâti itúkeovo énomone
exô kêku. 19 Kéxunakaka ya keyúhoinokoko sâramuhiko. Iméka'ikamaka Vúnae ya
akenéti kahaná'ikeati îha, koane imékapumaka po'ínuhiko akenéti koyúhoti kixóvoku
Vúnae. 20 Itíkapu xâne ixómoti ikoró'ixinovo Itukó'oviti, Ha'a ûti, ya iháke Vúnae Jesus
Kristu. Énomone yákoeneye ya uhá koeti koekúti. 21 Hako kepayásokinovokoko, itea usó
yákoyenoe itíki ínixone po'inu ûti unátiyea, vo'oku itíkivo xâne teyoti Kristu.

Ahá'inoa Kristu kó'iyea ne xâne komuxónekokoti

22 Ako yusíka kapáyasokinovo îma ne senóhiko. Konokoâti téyea. Yane akoéneye,
koati exókovotihiko téyeamaka Kristu. 23 Vo'oku koati tuti sêno ne îma, kuteâtimaka
koeku itúkeovo tuti uhá koeti ûti ne Kristu, uti kutipoâti, uti póhutipone ikéneke kuteâti
koêku koxe'úti. Énomone koéneye ûti koeku kotútiyea uti Kristu, enepone koitóvoviti ya
pahúnevo ûti. 24 Kuteâti koeku itúkeovo Kristu exô koeku ûti, uti kutipoâti, uti ho'uxínovati
ne ítuke, énomonemaka kónoko kó'iyeaneye ne sêno xoko îma ya uhá koeti koekúti.
25 Kene itínoe koyénoti, hákonoe motovâ yokóvo ne yîno. Hane ákoeneye, kuteâti
kíxoaku Kristu ákoyea omótova okóvo ne kutipoâti, enepohikone uhá koeti ho'uxínovati
ne ítuke, koeku ivókinova. 26 Kixínovikeneye, uti kutipoâti, motovâti vitúkeovo hax-
akínovati ne ítuke, uti kasása'iupone koane ahiúti ya iháke vo'oku sasá'iti emó'u.
27 Kixínovikenemakaye, motovâti vitúkeovo êno hána'iti ihayú'iuti ákoti visáyunevo
nonékuke, ákotimaka koêkuti ovó'oviku, itukovo po'inu koekúti kuteâti, motovâti
vitúkeovo koati sasá'iti, koane ákotimaka ovó'oviku kopití'iti nonékuke. 28 Kene ne
koyénoti, kúteanemaka koêku kónokea ákoyea omótovo okovo yêno. Kuteâti kixópo-
voku ákoyea kamáxatikapapu nê'e, énomonemaka kónoko kíxeaneye ne yêno. Vo'oku
enepone hóyeno kixotíneye yêno, koati ákotimaka kamaxátikapapu. 29 Ako ápahuina
xâne puvopóvoti. Ako kalíhuina, itea kátarakopovo, kuteâtimaka kíxoaku Kristu ne
kutipoâti, enepohikone uhá koeti ho'uxínovati ne ítuke. 30 Vo'oku uti kutí koeti muyo

Kristu koeku itúkeovo énomone kotúti ûti. 31 Yoko hara kutí'inoke kuríkoti há'a yoko
êno ne koyénoti, komúxoneyea yêno. Yanê'e, koati póhutipone ne pi'âti. 32 Enepora
poéhapeane ne pi'âti, koati hána'iti isoneûti ovâti ákoti itopónoati éxea koêku. Yoko hara
ngíxo itúkeovo póhutipone xoko Kristu ne kutipoâti, enepone heú koeti ho'uxínovati ne
ítuke. 33 Yoko itínoemaka kíxo. Hákoikopo motovâ yokóvo ne yîno, póhutinoe îti. Kuteâti
kixépovoku ákoyea kemáxatikapapu, énomonemaka íxeaneye ne yîno. Kene ne ko'ímati,
konókotimaka téyea îma.

6

Nókone kó'iyea ne kalivôno koane há'a yoko êno

1 Yakútiponoe yá'a yoko mémaina, itínoe kalivôno, koeku itíkivo kutípoti Vúnae Jesus,
vo'oku koati ponóvoti ké'iyineye. 2 "Tíya ne yá'a yoko mémaina." Vo'oku xapákuke neko
yehí koeti páhoenovi Itukó'oviti vitúkea emó'uke, koati énomone ne inúxoti páhoenovi,
koyúhoti vikó'iparaxeokonomo vitukâ. 3 Énomone ra koêti: "Maka aúnatine kêku, epó'oxo
maka á'umone yóvi yara kúveu mêum" koêti. 4 Kene itínoe koxe'éxati, hákomaka imeíkoa
ne xi'íxaxapa enepo seya'íka. Itea yenéka, seya'íkoati, koane yexókoati nókone kó'iyea
kuteâti íhikaxovike Vúnae.

Nókone kó'iyea ne ahinoêti koáne ne pahukoâti

5 Kene itínoe ahinoêti, itika uhá koeti páhoenopi itíki ne pétarauxa, koane tíya,
pikeâti ákoyea opónovo ne ítike. Hako itukohí kixe ke'ítukeyi, itea kéyusea. Enepo
akoéneye, koati yexókovoti itúkeovo Kristu ke'ítukeino. 6 Hákomaka poehâne kéyuseyi
ke'ítukeyi koeku komomó kíxoixeopi pétarauxa, keha'âti iháyu'ikeopi, itea heru'ó íxea
yomíxone itíki ne ítike kuteâti ahá'inopi Itukó'oviti vo'oku itíkivo ovoxe Kristu. 7 Hako
mitatahí kê ke'ítukeyi, itea itíka ya unákoke iséneu, yexókovoti itúkeovo Vúnae peníno
ke'ítukeyi, kene haina pohúneti ke'itúkeinoti xâne. 8 Ákoeneye ítike, yexoâtimaka
ápeyeamo námoepo póhutihiko xâne itúkoti únati, káyukopinoakemo Itukó'oviti, yusíkoti
ápeyea pahukoâti ko'ítukeyea, ákoʼo ákoʼoyea. 9 Keánenoe, itínoe apêti ahínoe, konókoti
péni kíxeaku ne yahínoe. Hako vaheréxinoa yiûho keha'aînoati píkeopi, vo'oku yéxi
ápeyeamaka Yúnae vanúkeke, Únaemaka ne yahínoe. Yoko kitíkokonenoe nonékuke.

Sa'íkeovake ûti ne Ndeâpu

10 Tumúneke únzexea ra yúndoe, anéyeiko po'i injíko'okopikenoe. Itúkapu Vúnae yoko
hána'iti xunáko koxunákopinoe. 11 Iké'itukexa ne uhá koeti xunakóti, enepone kutí koeti
ikó'itukeu húndaru yóno xapa isukókoti, pónepi Itukó'oviti se'íkivoa ne Ndeâpu, motovâti
títiu kéyeyi ákoti ikarákapi nê'e ya koêkuti mani veínopike ya éxeako. 12 Vo'oku enepora
kóxuna'ixeovo ûti sa'íkeova ûti ne okopó'oviti, haina xâne apêti mûyo kuteâti ûti vokópo,
itea koati vokópoti xunakóti ákoti vinixâ, enepone xunako koati payásotihiko ndémoniu,
ovóxehiko Ndeâpu, yoko uhá koeti po'ínuhiko ovóxe koêkuti pahúkoku, enepohikone
pahukoâti ne xanéhiko yara kúveu mêum ovóheixoti hahákutike. Énomonemaka ne
xunako ákoti yumaxápu ndémoniuhiko ovóheixoti ya híyeu vanúke itúkoti uhá koeti
kó'iyeovoku váhere koekúti. 13 Iké'itukexaikopo ne uhá koeti pónepike Itukó'oviti,
enepone kutí koeti ípovo húndaru, sa'íkovope yóno xapa isukókoti, maka usó ákoe ne
se'íkovope enepo simâpu káxehiko kurí'uxeovokuxomo váhere kixovókuti. Enepomo
iteáne se'íkivoa uhá koêti ne xunako Ndeâpu okópeopike, títiu keyêtimo, koane ákomo
itoti íkorokeopi.

14 Kéxunakapuikopo yane kaná'uti kixovókuti kitípone, enepone kotiú'ikopiti kuteâti
koeku hó'e húndaru kótiu'ikea uhá koeti po'i ípovo. Yíxapumaka péni kixeku itíkivo,
vo'oku énomone kutí kôe sa'íkovope húndaru ípihone xa'ákuke. 15 Kene kuteâti
koeku hapátuna húndaru kóxuhevekea, kéxuhevekapumaka yane itíkivo usó koyêti
koyúhopoinoa xâne ne inámati ihíkauvoti koyúhoti koeku Kristu, enepone ominoâti
unako koêku ikéneke Itukó'oviti. 16 Enepone kívivo Itukó'oviti, itíkamaka se'íkovope,
enepone kutí koeti pé'uti havâva, ómo'ixone húndaru, topíkope xuméxeake anáne,
maka se'íkapane ne uhá koeti koímaiti veínopike Ndeâpu, enepone kutí koeti koâti

koímaiti xuméxeopike nê'e. [17] Kene ne koíteovopi Kristu ya pehúnevo, kutí íxea xovo'i
húndaru, kéhiyanape tiûti, motovâti ákoyea vekínopiku Ndeâpu koésayu'ixea iséneu.
Kene ne emo'u Itukó'oviti, enepone ikó'itukeu Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti isóneuke
xâne, itíkamaka ke'ítukepe, enepone kutí koeti hána'iti pirítauna húndaru. [18] Énomone
yákoeneye, koêkumaka yómi xoko Itukó'oviti ya orásaum ne uhá koeti koekúti, yepe-
moâti huvó'oxeopi. Ya uhá koeti kéyeku, itika orásaum ya xunákoke Sasá'iti Omíxone
Itukó'oviti. Hako kutí kê xâne imokoo koyêti, itea itíkapu iyukóvoti isóneu, ákotimaka
imaxovó ixêa itíkinoa orásaum ne uhá koeti kasása'iupo Itukó'oviti. [19] Yépeminanumaka
Itukó'oviti, maka enepo ongoyúhoyea emó'u xapa xâne, ongóyuhoane ákoti mbíkone,
koane omótovanemaka ngoúhapu'ikinoa xanéhiko ne ihíkauvoti âvoti iyusêa mekúke,
kouhápu'ikovotine kó'oyene yane inámati ihíkauvoti koyúhoti koeku Jesus. [20] Yoko
énomone pahúkinonu Itukó'oviti ngoyúhoyea xapa xâne ne Jesus, upánini itúkovo
ika'ákovokutike óvom kó'oyene. Itíkinanunoe orásaum maka ongóyuhoane ne emo'u
Itukó'oviti ákoti mbíkone kuteâti nóngone indúkea.

Ítuke Tíkiku yoko íkopovope Poûlu yútoeke

[21] Haramo koyuhó'inopinoe uhá koeti ngóyeku koane índuke, Tíkiku, enepone po'inu
ûti xoko Jesus ákoti omotóva ongóvo. Yoko koati kuvovóneti nê'e yuixóvoti ko'ítukeino
Vúnae. [22] Mbahúkoa xepákukenoe itúkopoinopi yeyékou maka yéxane kóyeku ûti yâye,
epó'oxo maka aúhepene iséneu koeku yéxi kóyeku ûti.

[23] Itúkapu úhepetike isoneûti ukeâti xoko Itukó'oviti yóvoheixonoe, itínoe po'inu ûti
xoko Vúnae. Koane itúkapu ákoyeake omótovokoko yokóvo ukeâti xoko Itukó'oviti, Ha'a
ûti, yoko Vúnae Jesus Kristu yóvoheixomaka, koêkumaka kívivo Vúnae. [24] Itúkapumaka
hána'itike seánakovi Itukó'oviti óvoheixo ne uhá koeti xâne ikaná'uxoati ne ákoyea
omótovo okóvo Vúnae Jesus Kristu.

Hunókokune.

FILÍPENSI
Yútoe Poûlu páhoe xapa kutípoti Jesus íhae Filípu

Enepora koyuhópeti, hara yóno xapa xanena Itukó'oviti ya pitivóko iháxoneti Filípu. Turíxoa Poûlu neko êgereja yaneko pí'apeke yónoa koyúhoponea emo'u Itukó'oviti. Yokómomapihi ne Átu 16.12-14. Koati ika'ákovokutike óvo ne Poûlu yutoxôa ra koyuhópeti. Éxokoa Poûlu neko íhae Filípu enó'iyea tiú'iti koekúti vékoku xâne hokoti Jesus. Yónoa okóvo Poûlu neko inámati kutípotihiko Jesus vo'oku ápeyea xâne xapákuke ihíkaxoti ihíkauvoti ákoti itukapu ukeâti xoko Itukó'oviti. Éxokoa Poûlu nókone kó'iyeahiko vo'ókuke ne tiú'iti koekúti vékokuhiko. Haina póhutine, itea koati ikoró'ixinovotimaka íhae Filípu vo'oku páhoenoahiko, huvó'oxeake ya nókone.

Éxokoamaka Poûlu ne íhae Filípu ákoyea omótova okóvo. Koyúhoinoamaka iyúseyea kaná'uko ne hókeahiko Jesus vo'oku kixoku kúveovo Vúnae, koáne vo'oku elókeyea okóvo, koáne vo'oku ákoyea haxákeapukoko, koáne vo'oku itúkeovo tiú'iti ikéneke Jesus. Enékoahikomaka kónokea íkutipasikeovo kixóvoku Kristu ya ákoyea kapáyasakapu, koáne ya itúkea ahá'inoa Itukó'oviti, kuteâtimaka kixoku itúkeovo ne Kristu yaneko ivokóvo kuruhúke, kutí'inokemaka kapayásokopati Itukó'oviti, porexoâti itúkeovo hána'iti ihayú'iuti ya uhá koêti.

1 Yutóxinopinoe ûti, undi Poûlu yoko Timóti, uti ovoxe Kristu Jesus. Pahúkinopeanoe
ûti ra koyuhópeti, itínoe íhae Filípu kasása'iupone Kristu Jesus, keánemaka itínoe
inuxínoti itukéti ihíkaxoti emo'u Itukó'oviti, yoko itínoe noivókoeti itúkeovo ndeákinu ya
imokóvokutike. 2 Itúkapu ya hána'itike seánakopi Itukó'oviti, Ha'a ûti, yoko Vúnae Jesus
Kristu yóvoheixonoe, koánemaka ya úhepetike isoneûti ukeâti xokóyoke.

Orásauna Poûlu

3 Íngoro'ixovo xoko Itukó'oviti, nguvóvone, vo'oku uhá koeti púyaevo ongóvo
ve'ókukenoe. 4 Uhá koeti indûko orásaum, kóyekune émbeminopinoe Itukó'oviti ya
elókekoke ongóvo. 5 Íngoroixovo xokóyoke vo'oku kixékunoe hivó'oxinu ngoúkoponea ne inámati ihíkauvoti koyúhoti koeku Jesus, ukeâti inâ kitipoânoe tukú koeti
kó'oyene. 6 Enepone únati itukéti tûriu Itukó'oviti xepákuke, koati enjoâti koúsokeamo
tukú koetímo neko káxe aukápapune Kristu Jesus. 7 Koati motokeâti kó'inopineye
inzóneu, vo'oku ákoyea nguríkapinoe inzóneuke, yusíkoti itúkeovo ika'ákovokutike
óvonzeixo, áko'o koeku énjokea kaná'uko ra inámati ihíkauvoti xoko âvoti akutípoa, áko'o
koeku nzuvó'oxea po'inu ûti kóxuna'ixeovo hókea, koáhati kutikókotine ûti vitúkeovo
ko'itúkeinoti Itukó'oviti ya hána'itike seánakovi. 8 Éxoa Itukó'oviti kaná'uyea yupíheovo
inángurukeovopinoe, koane yupíheovo ákoyea omótovopinoe ongóvo. Yoko enepora
kó'iyeaneye ra inzóneunopinoe, koati ukeâti xoko Kristu Jesus.

9 Émbeminopinoemaka Itukó'oviti inamá'axoyeane ukopóno ne ákoyea omótovokoko
yokóvo, xaneâtimaka itíkivo koati exoâti ne kaná'uti kixovókuti íhae xoko Itukó'oviti.
Émbemoamaka yéxi péni iséneuno uhá koeti koekúti, 10 maka itúkapune kixovókuti
yupihóvoti unáko ya uhá koêti ne neívokoxo, epó'oxo itíkapunemaka ponóvoti ákoti
óvaku yaneko káxe aukápapu Kristu Jesus, 11 koáne itúkapunemaka ainóvoti únatinoe
koekúti itíko vo'oku xunako Jesus Kristu ya xikóyoke, kutí'inokemo ihayú'ikokonoti koane
kahaná'ikokonotimo ne Itukó'oviti.

Koati ovoxe Kristu ne Poûlu

12 Itínoe mbo'ínu xoko Jesus, ngahá'amaka yéxi itúkeovo vo'ókuke ne uhá koeti tiú'iti
ngixókonoku, kutí'inoke ukopónoti ra inámati ihíkauvoti koyúhoti koeku Jesus. 13 Yoko
koati exoâti húndaru koyonónuti ika'ákavokutike itúkeovo vo'oku ngoyúhoyea koeku
Kristu kutí'inoke inga'ákokonoti. Koane éxoamaka ha'ínehiko, enepone uhá koeti húndaru koyónoti ya óvokuke nâti, kó'iyeaneye. Éxoamaka uhá koeti po'ínuhiko xâne yâye.

[14] Epó'oxo vo'ókuke ne ingá'akeovo, inamá'axoneoxo ako pika koyúhoyea emo'u Itukó'oviti
ne po'ínuhiko ûti xoko Kristu, kalíhanini uhá kó'iyea. [15] Kaná'uti ápeyea po'ínuhiko
koyúhoti koeku Kristu vo'oku kahá'ayea itúkeovo ihayú'iuti ya undíke, oposíkoti enó'iyea
hokoâti ya undíke. Itea ápemaka po'ínuhiko koati ponóvoti isóneu koyúhoti koeku Kristu.
[16] Enepohikone ponóvoti isóneu, koati itukoâti ne itukéti vo'oku ákoyea omótovo okovo
po'ínuhiko xâne, exoâti noívokoxeonu Itukó'oviti énjokea kaná'uko ra inámati ihíkauvoti
koyúhoti koeku Jesus xoko âvotihiko akutípoa. [17] Itea enepohikoneko po'i koyúhoti emo'u
Itukó'oviti, koyúhoinoke koeku Kristu, koati kahá'ati kapáyasokeovo, kene haina vo'oku
póneovohiko isóneu, po'okoâtihiko kurí'uxeovomo tiveko ngoêku vo'ókuke, koeku óveam
ika'ákovokutike.
[18] Yusíkoti kó'iyeaneye, itea ako yuvâti, vo'oku koêkuti koeku koyúhoyeovo ne in-
ámati ihíkauvoti koyúhoti koeku Jesus, kóyeane elókeyea ongóvo. Yusíkoti itúkeovo
vo'oku kahá'ayeahiko ikótivexea ngoêku, áko'o vo'oku itúkeovo ya ponóvoti isóneu
koyúhoyeahiko, kóyeane elókeyea ongóvo. Epó'oxo ákomo hunókoku ra elókeko ongóvo.
[19] Yoko énjoa itúkeovomo ya koeku itíkinonu orásaum, koáne vo'oku huvó'oxeonumaka
Sasá'iti Omíxone Jesus Kristu, kutí'inokemo mihe'ókinonoati Itukó'oviti ne onjéne
imbúhikopea ra ika'ákovokuti. [20] Enepone koâti hána'iti yúmo'injovone koane ânja
indóponea harâ'a, ákoyeamo ápahuina índuke koteyókonutimo nonékuke Itukó'oviti,
koane ixómoyeamo ombósiko ngahána'ikea Kristu ya uhá koeti ngixoku indúkeovo, ákoti
apáhuina xâne mbíkone. Yoko kuteâti ixómoyea koéneye inzóneu tukú koeti kó'oyene,
énomonemaka koéneye ombósi'ixone kó'oyene, koêkuiko ámbeyea yara kúveu mêum,
koánemakamo ya pevótike. [21] Vo'oku hara indúko ámbeinoke, ngo'ítukeino Kristu. Kene
ivangápu, yupihóvotineoxomo unako ngoêku ya xokóyoke. [22] Itea ava'ávo ênjo vo'oku in-
dúkea ítuke Itukó'oviti koeku ámbeyeako yara poké'e, yane ákone enja noívongoe. [23] Koati
apêti ne pi'âti koekúti ânja indúkea, ákoinoke enja noívongoe yane pi'âti. Ngahá'anemaka
mbihópea xoko Kristu. Koáhati énomone itukóvoxo koekúti yupihóvoti unáko ya uhá
koêti. [24] Itea ve'ókukenoe, énomone kónokino ámbeyeako yara kúveu mêum. [25] Epó'oxo
koeku énjea kénokinunoeko, koati enjoâti itúkeovomo yâye ovó'ingo. Énjoa kóyeyeanemo
ámbeyeako xepákukenoe, motovâti yukóponi ikéneke Kristu, koane motovâtimakamo
elókeyea yokóvo ya kívivo Kristu. [26] Yanê'e inamá'axonemo áva kutí'inoke itikónuti
yéyexovope koeku ngáyukopeovoikomo xepákuke.
[27] Kene enepone koati nokonéti xepákukenoe, énomone kénoki péni kixeku itíkivo,
kuteâti nókone kó'iyea ûti yane inámati ihíkauvoti íhikaxovike Kristu. Yane yusíkoti
noínjoponeopinoe, áko'o yusíkoti ángo'oyea xepákukenoe, kóyeanemo énjea títiu kéyeyi
ikéneke Kristu, koane poéhayeanemo yónoku iséneu ikéneke. Koane enjoâtimakamo
kutikokó ké'iyinoe kéxuna'ixivo ípihi tumúne ne inámati ihíkauvoti koyúhoti koeku Jesus
kutípone ûti. [28] Hákonoe kalihú'ina píki koêkuti okopópiti, vo'oku énomonemo éxeahiko
yonópeamo ipihóponovokutike. Énomonemakamo yéxi yenópimo xoko Itukó'oviti. Yoko
koati ukeâti xoko Itukó'oviti ne ákoyea pîke. [29] Enepone seánakopi Itukó'oviti, haina
póhutine kitípi Kristu, itea koatímaka keítoponivo kotíveti vo'ókuke. [30] Yoko koati
kexuná'ixovotinoe ya tiú'itike koekúti ikéneke Kristu, kuteâtimaka neíxonenoe njokóyoke
yanekôyoke. Yoko énomonemaka yeyékoxonoe kóyeyeakone ngoêku.

2

Ixíko'okoa Poûlu ne íhae Filípu kónokea kóseanayeokoko

[1] Enepone koati kaná'uti kixóvoku ûti ikéneke Kristu, koati yuixóvoti uti venékeokoko
koane kotiú'ikokoti uti visóneu, vo'oku ákoyea omótovokoko vokóvo, haîna?
Hainá'ikopomaka poéhapeane visóneu xokóyoke ne Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti ákoti
ihaxákeakaka visóneu? Hainá'ikopomaka vítupa'ikeokoko yoko kóseanayeokoko ûti?
Hainâra, koati énomone koéneye ne kaná'uti kixóvoku ûti ikéneke. [2] Émbemopinoe
iké'elokexi ongóvo koeku itíkivo xâne póhutine yónoku isóneu ikéneke Vúnae, koane
kutikokó ké'iyinoe ya kixeku ákoyea omótovokoko yokóvo, koánemaka ya itíkivo xâne

póhutine eópone omíxoneke yoko isóneuke, póhutinemaka yúmo'ixovone itúkea ikéneke
Vúnae. [3] Koêkuti itukéti ítike, hako itukovo vo'oku poéhayeane unako kêku yíxovo, áko'o
vo'oku yopósiki ihéyu'ikikono, itea itíka ya ákotike kepayásakapu. Yoko péhutinoe,
konókoti yónea yokóvo unako koêku ne po'ínuhiko xâne. Kene hako itukóvo unako kêku
yóno ne iséneu inúxotike. [4] Hákomaka poehâne yâha itíki yíxovo, itea usó yákoyemaka ya
aha po'ínuhiko xâne itúkea.

Kixoku koeku isóneu Jesus enepo inâ ikútipasikovovi

[5] Enepone kixoku koêku isóneupinovo ne Kristu Jesus, énomonemaka ákoeneye iséne-
upinovo. [6] Vo'oku koati póhutinehiko ne Jesus yoko Itukó'oviti, itea usó kóye ne Jesus
kuríkea itúkeovo koati kuteâti ne Há'a. [7] Epó'oxo uha-uhá kíxoa kuríkea neko kixóvoku
itúkeovo koati kuteátine Há'a yaneko itukóponovo ovoxéti, enepo ikútipasikoponovo
xâne yara kúveu mêum. Koati ikútipasikoponovoviti yaneko símeaku. [8] Yaneko íhokopo-
neovoku kixóvoku xâne, yupíhova ikálihuxopeovo, epó'oxo kuri'ó koe Itukó'oviti itúkea
ahá'inoa, muhíkova ya ivókeovo kuruhúke. [9] Koeku kó'iyeaneye, koati kapayásokopati
Itukó'oviti ya uhá koeti po'ínuhiko teyonéti. Poréxopamaka Itukó'oviti itúkeovo teyonéti
ne iha Jesus ya uhá koeti po'ínuhiko ihâe [10] maka uhá ákoene xâne ya vanúke koáne yara
poké'e koánemaka ya xapa ivokóvotihiko, ipúyukexino Jesus, [11] koane heú ákoenemaka
xâne koyúhoyea nonékuke po'ínuhiko xâne itúkeovo unae uhá koêti ne Jesus Kristu,
kutí'inokemo ihayú'ikokonoti Itukó'oviti, Ha'a ûti.

Kauhápu'ikoti xâne kûrivokoevo ne kutípoti Kristu

[12] Itínoe ákoti omotóva ongóvo, kuteâti koeku kóyekuneyea kitípinu, yoko haina
póhutine yaneko ambê xepákukenoe, itea ínapoxo kó'oyene koeku ángo'oyea, ípihea
tumúne ne itíki ahá'inopi Itukó'oviti, itínoe koítovone. Énomone itíko, yexókovotimaka
itíkivo teyoti Itukó'oviti, pivoâtimaka keíkaxu'iki okóvo. [13] Vo'oku koati Itukó'oviti
ko'itúke xikóyoke. Énomone porexópi iséneu kehá'ayi itíki ítuke, koane énomonemaka
koxunákopi keúsoki kuteâti ne únati ahá'inovi.
[14] Koêkuti ítike, itíka ya ákotike kepahákapu, koáne ya ákotike yarixákaka, [15] maka
itíkapune xâne ákoti koyuhoâti ápeyea váhere ítuke. Yanê'e, itímakamo koati sasá'iti
xe'éxapone Itukó'oviti ákoti óvaku, ákotimaka ikapíti'ikapu xapa xâne kûrivokoevo,
enepohikone ainóvoti ákoti panâpu, ákotimaka kayúsea kixoku itúkeovo. Yane
keuhápu'ikoatihikomo kuteâti kíxoaku hékerehiko ya vanúke kaúhapu'ikea ovâti ra
poké'e. [16] Koeku yéxoki po'ínuhiko xâne ne inámati ihíkauvoti poréxoti inámapoti
apéyeati ákotinemo hunókoku, itínoemo éyenjovope yaneko káxe aukápapu Kristu,
vo'oku itínoe ákoinoke ko'itukehí ángoe ítukeke Itukó'oviti, koane itínoemaka kutí'inoke
apêti itóponone ne ngóxuna'ixeovo ya ítukeke Itukó'oviti.
[17] Yusíkoti óvokeovo indína enepo ngaepékakana, itea enepomo injakánaneye, kutí
koetímo ingó'iparaxoke Itukó'oviti nê'e yoneâti oúkeke ne inúxoti ímbaraxoake, enepone
ngóxunanevo ítukeke kutí'inoke kivóvotinoe Itukó'oviti. Epó'oxo enepo injakánaneye,
elóketimo ongóvo, koane motóvamaka elókeyea yokóvo. [18] Aélokenoekopo yokóvo.
Ngoánemakamo, kutikokó koetímo ne elókeko vokóvo.

Ha'ínehiko Poûlu

[19] Ngúxoa ya xoko Vúnae Jesus ákoyeamo ingáxu'ikenexa mbahúkinopinoe Timóti,
motovâti koúhepekopeamaka inzóneu enjáne kéyekunoe. [20] Vo'oku ako po'ínu kuteâti
isóneu Timóti, ikaná'uxoateoxo yónea okóvo ne unako kêkunoe. [21] Uhá koeti po'ínuhiko
xâne, aínovo yonóheixoati okóvo ne ítukevo. Ako yána okóvo ne ítuke Kristu Jesus. [22] Koati
yexoâtinenoe motó'iyeova kúveovokono ne Timóti, vo'oku kaha'iné kíxeonu ngoyúhoyea
ne inámati ihíkauvoti ítuke Kristu kuteâti koeku xe'exáti huvó'oxea há'a. [23] Ehá'axomo
enja ngixókonokumo, ngúxoa mbahúkeamo nê'e xepákuke. [24] Ngúxoamaka ya xoko Vúnae
ákoyeamo ánju'ikene mbíhea xepákuke.
[25] Itea kóyeane íninjea ngónokea mbahúkopinopinoe Epaforodítu, mbo'ínu xoko Jesus,
nza'ínemaka ya itukétike. Eneponê'e, koati ivokóponovoti ko'ítukeyea ya ítuke Vúnae.

Koatímaka péhoenonu omínonu hivó'oxinuke ya nóngoneke. [26] Mbahukópatimo vo'oku
inákurukeovopinenoe, koane êno tiveko isóneu vo'oku yeyékoxi ká'arineyea. [27] Koati
kaná'uti enó'iyea kíxoaku aríne. Kalíhanini ivókeovo vo'ókuke, itea kóseana Itukó'oviti.
Haina póhutine nê'e, itea kóseananumaka, puinónuti yupíheovo ikáxu'iyea ongóvo
eneponi ivakápu. [28] Vo'oku ká'arineyea yanekôyo, íyovoneoxo ongóvo mbahúkopinopea
kó'oyene, maka aélokeneoxo yokóvo neixápa, epó'oxo maka hákone po'i yónoku inzóneu.
[29] Aélokenoe yokóvo simâpi vo'oku itúkeovo po'inu ûti xoko Vúnae. Xâne kuteâti, koati
konokoâti tíyinoe. [30] Kalíhanini ivókeovo vo'oku yupíheovo kóxuna'ixeovo ya ítukeke
Kristu. Yoko usó kóye ivókeovo, motovâti huvó'oxeonu ya nóngoneke, koeku ákoyea
omótova hivó'oxinu, vo'oku ákoyeanoe melíkanu.

3

Yuho Poûlu koêku ne poe'á kixoti íhikaxea emo'u Itukó'oviti

[1] Itínoe mbo'ínu xoko Jesus, tumúneke únzexea ra yúndoe, anéyeiko po'i ânja
ngoyúhoinopea: Aélokenoe yokóvo ikéneke Vúnae. Ako ímanjapu ngáyukopinopi yûnzo
kuteâti koeku yunzó'inopi yanekôyoke, vo'oku kotiú'ikopitinoemo. [2] Neíxipa ne xâne ín-
zau tamúku, enepohikone ákoti itukapu kaná'uti ko'itúkeinoti Itukó'oviti. Enepohikonê'e,
koati ihíkaxoti xanéhiko kónokea ápeyea muyókuke hoénaxovope itúkeovo xanena
Itukó'oviti, enepone sirkunsidá kó'iyea, motovâti koíteova Itukó'oviti. [3] Koati utíneoxo
apê muyókuke ne kaná'uti hoénaxovope vitúkeovo xanena Itukó'oviti, uti ihayú'ikoti
Itukó'oviti ya xunákoke Sasá'iti Omíxone. Utímaka koati elokeâti okóvo ne ítukeinovi
Kristu Jesus, vitukoâti víhuinovoke nê'e, ya koêkuni itúkeovo koekúti kuteâti sirkunsidá
kó'iyea ne xâne víhuinovo. [4] Eneponi omotóva itúkeovo koekúti kuteâti sirkunsidá kó'iyea
víhuinovo, mani êno ínzuinovoke. Koêkuti inixoâti yusíkea íhuinovo koekúti kuteâti,
ínapoxo ûndi eneponi akoéneye. [5] Vo'oku oitu koé'iko ngaxéna ike imbúhikine yara kúveu
mêum, sirkunsidá ngoéne, kuteâti nókone ngó'iyea, undi izaraelíta, undi ámoripono
xanéhiko noívokoe Itukó'oviti. Undímaka ámoripono Mbejámi, po'i iháxakoku njanéna
íhae Izarâe. Undímaka koati kaná'uti êbereu ákoti ánahi. Yane yuínjeovoxo nzókea ne
Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muîse, undi farîzeu. [6] Yane yupíheovo ngahá'ayea ngotíxea
nzó'e, koâti vaheréxinoati índuke ne kutípotihiko Jesus nóvoke, ininjoâti itúkeovo
pahukóvotihiko. Yane mbónea ngixoku indúkeovo, kuteâti páhoenovi ne Ponóvoti
Kixovókuti vitúkea ya yútoeke Muîse, undi koati sasá'iti ákoti motovâti koyúhoyea ápeyea
mbahúnevo. [7] Itea enepora uhá koeti íninjone itúkeovo hána'iti itópoinonuke nóvoke, kutí
ngíxoa ákoti itúkovoke kó'oyene koeku énjeane Kristu. [8] Koati yupihóvoti íninjea ákoyea
itúkovoke ne uhá koeti po'ínuhiko koekúti, nonékuke unáko ne énjea Únaem Kristu Jesus,
enepone yupihóvoti anú'ukea unáko ne po'ínuhiko koekúti. Énomone nguríkopinoa ne
uhá koeti ínzuinovoke nóvo, koane kutí ngíxoa ihomúyoti yupihóvoti kótirinayeokono,
motovâti ápeyea Kristu ya njokóyoke, [9] motovâtimaka nzasá'ipea xokóyoke, ákoti itukapu
nzasá'iko ínzuinovo ukeâti indúkea páhoenovi Ponóvoti Kixovókuti vitúkea, itea itúkeovo
nzasá'iko ukeâti ngúveovo Kristu ne ínzuinovo. Énomone ne sasá'iko ûti ítukeinovike
Itukó'oviti koeku kúveovo uti Kristu. [10] Ngaha'a ungóponea énjea Kristu, koáne ne hána'iti
xunáko exókovoti yaneko exepúkopo ukópea xapa ivokóvoti. Ngahá'amaka ngahá'ineyea
Kristu koeku véngea kotívetike koekúti, kuteâtimaka vékea Kristu yanekôyoke, koane
íngutipasikeovamaka yaneko ivokóvo kurúhuke. [11] Yane ya uhá koeti ngixoku ngóx-
una'ixeovo, ngúxoa indóponeamo ne yúmo'injovone ámbepea ya xapákuke kutípoti Jesus,
exepúkapea ukópea xapa ivokóvoti.

Kóxuna'ixovo Poûlu ikéneke Kristu

[12] Haina ngoêti indóponeane indúkeovo úsotine ikéneke Vúnae ákotine ovónuku,
áko'o indúkeovo ponóvoti ákotine mbahukápu, itea anéyeingo ngóxuna'ixeovo motovâti
indóponea ne ahá'inonu Kristu Jesus, enepone iháxikinonukemaka nzókea. [13] Itínoe
mbo'ínu xoko Jesus, íninjoa âvoyea indápana nê'e, itea hara ngôe: Nguríkoane ingéneke
ne koekútihiko pihotíne, koêkumaka ixómoyea ngóxuna'ixovo indóponea ne koekútihiko

ovotí'iko ndumúneke. [14] Mbihotíne xoko ânja indóponea, enepone koâti únati íparax-
eonukemo Itukó'oviti, enepone iháxikinonukemaka nzókea Kristu Jesus. [15] Hukinóvoti
ngíxeopinoe: Uhá koeti xapákuke ûti úsotine ikéneke Kristu, ákotinemaka óvaku,
ákoenemakaye isóneu. Itukovo pó'iti koêku ne iséneu, kóyeanemo koúhapu'ikinopeanoe
Itukó'oviti ne nékone ké'iyi. [16] Yoko kuteâti koeku íhikaxeovike ne ihíkauvoti hókone ûti,
vítone vitúkea tukú koeti kó'oyene, énomoneikopo háka ûti.

Itûkoheovoti ya hókea Kristu

[17] Itínoe mbo'ínu xoko Kristu, hara hekánoe ngixoku indúkeovo. Yapá'akamaka ne
xâne hókeaxo, kuteâti ne neíxone xoko kixoku vitúkeovo, ûndi yoko Timóti. [18] Vo'oku
êno xâne okopâti ne ihíkauvoti koyúhoti ivókinovovi ne Kristu kuruhúke, enepone
víhikaxone. Yoko kali êno ngáyu'ixea yanekôyoke ngoyúhoinopeanoe koêku, koane
ngáyukopinopeakomaka kó'oyene. Koati kotívetinonu koeku nekôyohiko. Îrihikovo
nzo'oûke vo'ókuke. [19] Yoko ya hunókokuke, koati ipihóponovokutike yonópomo. Poéhane
âha kíxeova hokóhiko, ya koêkuni itúkeovo Itukó'oviti hóko. Enepone koekúti mani
teínoke itúkea, koati énomone itúkohiko éyexovope. Poéhane kixovókuti yara kúveu
mêum yónoheixo isóneu. [20] Kene ûti, hara yónoheixo visóneu xoko koati kaná'uti poké'exa
ûti vanúkeke, úkeakumaka Koitóvoviti, enepone Vúnae Jesus Kristu, kúxoixoponemaka
ûti káyukopeovomo. [21] Énomonemo sa'irí'okopa ne kixeóvovoti muyo ûti, uti xâne yara
kúveu mêum, ya inámati koxe'u ûti, yupihóvotinemo unáko kuteátine muyo Kristu. Yoko
koati apêti xunáko kíxeovinemoye, vo'oku ápe xunáko natíxea oúkeke uhá koeti koekúti
ákoti motovâti okópea.

4

Ako tôpi enékeake Poûlu ne íhae Filípu

[1] Itínoe mbo'ínu xoko Jesus ákoti omotóva ongóvo, yupihóvotinemaka inángurukeova,
yákoyenenoeye kuteâti kéyeku kéxuna'ixivo ikéneke Vúnae. Koati itínoemaka elókeinoke
ongóvo, koane itínoemaka ápeinokemo ímbara xoko Itukó'oviti, enepone kutí koeti koati
uhé'ekoti kôroa.

[2] Émbemoa ra Évodea yoko Síntike ákoyeane ópoe'ainokoko isóneu koane kutikokó
kó'iyea isóneu ikéneke Vúnae. [3] Émbemopimaka, iti koati kaná'uti nza'íne ya ítukeke
Itukó'oviti, hivó'oxi ra pi'âti mokexa ûti, vo'oku aínovo koxuná'ixovoti huvó'oxeonu ya
itukétike yanekôyoke, koeku ngoyúhoyea ne inámati ihíkauvoti koyúhoti koeku Jesus.
Kuteâti huvó'oxeonu ne Kelémenti yoko po'ínuhiko nza'íne, énomonemaka kíxeaneye
huvó'oxeonu ne pi'âti sêno. Yoko aínopovone apêti îha koyúhopeke Itukó'oviti, enepone
yutóxovoku iha xâne apeínoatine inámati apéyeati ákotinemo hunókoku xoko Itukó'oviti.

[4] Itíkapunoe xâne ixómoti elôke okóvo ikéneke Vúnae. Aúngopomaka ngó'iyea:
"Aélokenoe yokóvo."

[5] Konókoti iyúseyea kixévoku ya nonékuke uhá koeti xâne itíkivo kásati omíxone,
ákotimaka itikápu húketi ímainevo, vo'oku yé'exopovone aúkopovope Vúnae. [6] Hako
pipokéxinoa iséneu ne koêkuti koekúti, itea yáma nonékuke Itukó'oviti ne uhá koeti
yâha ya orásaum, yepemoâti koúsexinopi nékone, koêkumaka íkero'ixivo xokóyoke.
[7] Yane enepone hána'iti úhepeko isoneûti ukeâti xoko Itukó'oviti, ákoti itoâti éxea koêku,
énomonemo porexópi ákoyea pepákexapu iséneu ikéneke Kristu Jesus.

[8] Tumúneke únzexea ra yúndoe, itínoe mbo'ínu xoko Vúnae, hara motokeâti ímeheixi
iséneuke: uhá koeti koati kaná'uti koekúti motovâti koyúhoyeokono itúkeovo únati, koane
uhá koeti ponóvoti yoko sasá'iti koekúti, yoko uhá koeti uhé'ekoti koekúti inixóneti
itúkeovo koati ihayú'iuti. Enepo itukapu koati únateoxo koane motokeâti iháyu'ikeokono,
itúkapu énomone ovóheixo iséneuke. [9] Enepone ihíkauvoti ínzikaxeopikenoe, enepone
némoe, koane kémone, yoko neíxone njokóyoke, énomone héka. Yanê'e, Itukó'oviti
ovomô xikóyokenoe, enepone úkeaku uhá koeti úhepeti isoneûti koane asako omixóneti.

Íkoro'ixinova Poûlu ne íhae Filípu

[10] Yupíhova elókeyea ongóvo ikéneke Vúnae kó'oyene, vo'oku tiríxopovonemaka
pehúkinonu hivó'oxinuke ya nóngoneke, yéxokovope kétarakopinu ike xu'íkeneyeane
ákoyea péhoenonu. Yoko kóyekune ápeyea péhoenonu yanekôyoke, itea kali okínoke,
akó'oti yoxénenoe hivó'oxinu. [11] Yoko haina vo'ókuke ápeyea nóngone, kó'inokeneye
yunzó'inopi, vo'oku énjo'okovane ra ngóyeku. Koêkuti ngoêku, ako pepákexapu inzóneu.
[12] Énjo'okovane véngea ne uhá koeti koekúti, yusíkoti itúkeovo ákotike apeínonuti, yusíkoti
itúkeovo unátiyeakuke ngoêku. Uhá koeti koêkuti vékoku ne xâne, véngoane, kuteâti
imandáxovotike koane épekeonuke hímakati. Kúteanemaka ákotike nóngone koane
énotike, aínovone véngoku. [13] Índoa véngea uhá koeti koekúti ya xunákoke Vúnae,
enepone ixómoti koxunákonu. [14] Itea kóyeane íninjea itúkeovo únati, koeku hivó'oxinu
ya tiú'itike koekúti véngoku. [15] Itínoe íhae Filípu, yéxoanemaka koêku enepo inâ
turixóvo koyúhoyeovo ne inámati ihíkauvoti koyúhoti koeku Jesus xepákukenoe, yaneko
imbúhikopeaku Masêdonea. Yéxoanoe ákoyea po'i êgereja huvo'óxonuti ya nóngoneke,
ákoti itukapu itínoe. [16] Muhíkova ovo'íngo ya Tesálonika, ápenoe péhoenonu. Yoko
haina póhuti pîho ne kali púyaenovonuke yokóvo ya nóngoneke, itea kéyukoanoe ne
péhoenonu. [17] Yoko haina ngónokea ngo'íparayea yonó'oxo inzóneu, itea hara ngahá'a
noínjea kurí'uxeovomo yehópo xoko Itukó'oviti vo'ókuke ra hivó'oxinuke. [18] Namúngoane
ne uhá koeti péhoenonu. Kalíhani ákoyea iyónoangu ne po'ínu. Usó kixínenoa ne
nóngone yane péhoenonu xoko Epaforodítu. Yoko enepora púyaenovonunoe yokóvo,
kutí kôe úheti ihopúneti itopónoti Itukó'oviti, kuteâtimaka koeku hó'openo oró'oeti
íparaxokonoke Itukó'oviti. Yoko ínixea Itukó'oviti unáko nê'e, koane úhepetinoamaka
isóneu. [19] Uhá koeti koêkuti nékone, kousókinopeatinoemo Únaem Itukó'oviti. Vo'oku
koati ákoti hunókoku ne únatinoe koekúti, yupihóvoti itúkeovo ihayú'iuti, évekinopeaku-
noe ya xoko Kristu Jesus. [20] Itukapu Itukó'oviti, Ha'a ûti, ihayú'ikakana ya uhá koeti káxe
ákoti hunókoku. Ákoyeneye.

Hunókoku yútoe Poûlu

[21] Yúnzoiko póhutihiko kasása'iupo Kristu Jesus yâko. Enepora po'inu ûti xoko Jesus
njokóyoke, yúhoikopinoemaka. [22] Kúteanemaka koêku ne uhá koeti kasása'iupo Jesus
yâyeke, yúhoikopinoemaka, ínapoxo ne po'inu ûti xoko Vúnae ko'ítuketi ya óvokuke koati
payásoti nâti, enepone Sêza.

[23] Itúkapu hána'itike seánakopi Vúnae Jesus Kristu yóvoheixo.

Hunókokune.

KOLÓSENSI
Yútoe Poûlu páhoe xapa kutípoti Jesus íhae Kolósu

Enepone kutípotihiko Jesus yane imokóvokuti ya pítivokona Kolósu, yónoku ra yútoe Poûlu, ápe inixoâti itúkeovo Épafara itukóvo ne inúxoti ominoâti ne inámati ihíkauvoti koyúhoti koeku Jesus. Koeku óvea ika'ákovokutike ne Poûlu, eyékoxo koêku ne hokoti Jesus íhae Kolósu ápeyea xâne xapákuke ihíkaxoti ihíkauvoti ákoti itukapu ukeâti xoko Itukó'oviti. Énomone kutí'inoke yutoxínoati Poûlu neko íhae Kolósu. Koati topikeâti tumúne neko xâne ákoti akaná'u ihíkauvoti íhikaxone. Ixíko'okoahikomaka Poûlu ne íhae Kolósu títiu kóyeyea kúveovo Jesus, kuteâtimaka íhikaxoake Épafara inúxotike, vo'oku poéhane Jesus motovâ koíteovo xâne, yoko poéhanemaka motovâ kotúyopea pahunévoti. Éxokoamaka inámapeaxo kixoku itúkeovo ne xâne hokópotine Kristu, koane iyúseyea itúkeovohiko xanena Itukó'oviti koeku ákoyea omótovokoko okóvo.

Turi yútoe

1 Yundóxinopinoe, undi Poûlu, undi ápostulu, páhoe Kristu Jesus koyúhoyea emó'u
xapa xâne, kuteâtimaka ahá'inonu Itukó'oviti indúkea. Anéyemaka njokóyoke ne Timóti,
po'inu ûti xoko Jesus. 2 Pahúkinopeanoe ûti ra koyuhópeti, itínoe ovoti pítivokonake
Kolósu, itínoe po'inu ûti xoko Kristu yainóvoti kasása'iupo, koane koati kivovâti.
Itúkapu hána'itike seánakopi Itukó'oviti, Ha'a ûti, yóvoheixonoe, koane úhepetike
isoneûti ukeâti xokóyoke.

Itúkinoa orásaum Poûlu ne íhae Kolósu

3 Uhá koeti vitukínopinoe orásaum, kóyekune víkoro'ixinovopi xoko Itukó'oviti, Ha'a
Vúnae Jesus Kristu, 4 ukeátine inâ veyekóxopinoe kívivo Kristu Jesus, koánemaka vo'oku
ákoyea omótova yokóvo ne uhá koeti po'ínuhiko kasása'iupo Itukó'oviti. 5 Ké'inokeneye,
vo'ókuke ne hána'iti kíxoixone yéxone koúsokeovomo, enepone koúnaenopi Itukó'oviti
vanúkeke. Yoko kémoanenoe koêku nê'e yanekôyoke inâ koyuhóvo xepákukenoe ne
kaná'uti kixovókuti íhae xoko Itukó'oviti, enepone inámati ihíkauvoti omínovike Jesus.
6 Enepone ihíkauvoti itopónopitinenoe, ukóponononemaka xapa uhá koeti po'ínuhiko xâne
yara kúveu mêum, koane êno êho xapákukehiko, kuteâtimaka ápeyea xepákukenoe ukeâti
inâ kemôa, enepo inâ yexôa kaná'uko ne hána'iti seánakovi Itukó'oviti. 7 Yoko énomone
ne íhikaxeopike Épafara, ha'ine ûti ya ítukeke Itukó'oviti ákoti omotóva vokóvo, enepone
koati kuvovóneti koane yuixóvoti ko'ítukeino Kristu xepákukenoe. 8 Énomonemaka
koyuhó'inovi ákoyea omótovovi yokóvo vo'ókuke ne Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti ovo'ó
koépitinoe.
9 Koeku kó'iyeaneye, énomone kutí'ino vitukínopitinoe orásaum. Ukeátine inâ
veyekóxopinoe, ako vâka vépeminopi Itukó'oviti poréxeopinoe hána'iti isoneûti ukeâti ya
xokóyoke. Vépemoamaka poréxeopinoemo yéxi kixeku péni iséneu ya uhá koeti koekúti,
motovâti uha-uhá kíxi yéxi ahá'inopi. 10 Yanê'e, enepone kixeku itíkivo, hokoâtimo nókone
kó'iyea ne xâne kutipoâti ne Vúnae, koane inixoâtimo Vúnae unáko ne kíxeaku héki ya uhá
koeti koekúti. Keukóponovotinoemakamo ya itíki uhá koeti kó'iyeovoku únati koekúti,
koane yukopónotinoemakamo yéxi Itukó'oviti. 11 Vépeminopimaka kéxuna'ixivomo ya
uhá koeti xunakóti, enepone êno ihayú'iuti xunakóti íhae xoko Itukó'oviti, maka hákone
kemuyá'iko iséneu ikéneke, koane íteanemaka ne uhá koeti koekúti, ákoti iméxapa, xaneâ-
timaka elókeyea yokóvo, 12 koêkumaka íkero'ixivo xoko Ha'a ûti íhae vanúke, enepone
imótokenaxopitinoe nemúkopi koúnaenopi vanúkeke. Énomone ne ikó'iparaxokemo
kasása'iupohiko yonópotimo natíxokuke uhapú'itike. 13 Koítovovi Itukó'oviti ya xunako
pahunévoti yane kúxoti vóvoheixoku hahákutike, koane íseopovi natíxokuke Xe'éxa,
enepone ákoti omotóva okóvo. 14 Yoko koati énomone koitóvovi ne Xe'exa Itukó'oviti,
kotuyôpinoveati ne pahúnevo ûti.

Kixóvoku Kristu yoko ítuke

15 Enepone Itukó'oviti, ako inixoâti itea heru-herú kíxea Kristu ne kixóvoku, epó'oxo
tumúneke ápepe ne uhá koeti koekúti ítuke vo'u Itukó'oviti, ápene ne Kristu. 16 Koati
énomone évekoa Itukó'oviti koúsokea uhá koeti koekúti apêti inâ itukôa Itukó'oviti,
enepone koekútihiko ya vanúke koánemaka poké'eke, yusíkoti ínixeokono áko'o ákoyea
inixoâti, yusíkotimaka itúkeovo koati payásotihiko ánju pahúkoti vanúkeke, áko'o
po'ínuhiko teyonéti xapákuke ya koêkuti pahúkoku, áko'o uhá koeti koêkuti po'ínu
payásoti yoko tutíye apêti ya xapákuke, aínovomaka ítuke vo'u Xe'exa Itukó'oviti, epó'oxo
itúkinokonokehiko uhá koêti nekôyo motovâti itúkeovo ikó'itukeu Xe'exa Itukó'oviti.
17 Tumúneke ápeyea uhá koeti po'ínuhiko koekúti, ápene ne Xe'exa Itukó'oviti. Epó'oxo
koati énomonemaka ákoino itáhinea uhá koeti koekúti apêti. 18 Énomonemaka itukóvo
tuti uhá koeti kutipoâti, enepohikone póhutipone ikéneke kuteâti koeku koxe'úti, koeku
itúkeovo Kristu kotútihiko. Koati Kristu itukóvomaka úkeaku uhá koeti koekúti. Koati
turíxeovokumaka exépukopea ukópea xapa ivokóvoti nê'e, motovâti itúkeovo énomone
payasô ya uhá koêti. 19 Xoko Kristu ápeyeamaka ne uhá koeti itípanevo koane úhe'ene
Itukó'oviti. Yoko ínixoa Itukó'oviti unáko kó'iyeaneye. 20 Yaneko ovokóvo itina Xe'éxa
ya kuruhúke, uké'exopinovea Itukó'oviti ne ákoyea malí'akapa ûti vo'oku pahúnevo
ûti. Koane vo'ókukemaka ítukeinovi Xe'éxa, míhe'okinoane Itukó'oviti oxéne aúkopeovo
xokóyoke ne uhá koeti koekúti, koêkuti óvohikoku ya poké'e koánemaka ya vanúkeke.

21 Itínoemaka haxakeôvoti Itukó'oviti yanekôyoke, koane yokopâti ya iséneuke vo'oku
váhere kixeku itíkivo. 22 Itea kó'oyene uké'exopinopeanenoe Itukó'oviti ne hexákivoa.
Uké'exopinopeanenoe ya muyókuke Xe'éxa yaneko ikútipasikoponovovi, uti xâne, enepo
ivokóvo kuruhúke motovâti itíkopivo xâne koati sasá'iti nonékuke, ákoti óvaku kopíti'iyea,
ákotimaka évekinokonoku emó'uinokono ápeyea ítuke ákoti aunáti. 23 Yoko koati énomone
kénenoeye itukapu koati kaná'uti ípihi tumúne ne kívivo Vúnae ákoti yaukápapu ikíni,
ákotimaka kurí ixêa ne hána'iti kíxoixone, yéxone koúsokeovomo, enepone koyuhóvoti
yane inámati ihíkauvoti omínovike Jesus, kémone yanekôyoke, koane koyuhóvotinemaka
xapákuke uhá koeti xâne yara kúveu mêum. Yoko énomonemaka pahúkonu Itukó'oviti
ngoyúhoyea xapa xâne, undi Poûlu.

Koêku ne ítuke Poûlu páhoenoa Itukó'oviti itúkea

24 Kó'oyene hane indúko elókeko ongóvo ngoítoponeovo kotíveti koeku
ngoyúhoinopinenoe emo'u Itukó'oviti. Enepone tiú'iti koekúti yonoti oúkeke Kristu
yanekôyo, kutí'inoke ukopónoti ikéneke Vúnae ne kutipoâtihiko, enepohikone kutí koeti
muyo Kristu koeku itúkeovo énomone kotútihiko, koati tumúne yóno ngoúsokea ya
ngoxé'uke koekúti kuteâti. Énomone ne koekútihiko ndumúneiko, nókone koúsokeovo
ve'ókukenoe. 25 Koati vo'ókuke ne kutípotihiko Kristu pahúkinonu Itukó'oviti indúkeovo
ovóxe xapákuke, motovâti nzuvó'oxeahiko ukóponea ikéneke, koane heú ngíxea
ngoúhapu'ikinoahiko emo'u Itukó'oviti. 26 Enepone ihíkauvoti íhae xoko Itukó'oviti ákoti
kauhápu'ikinakana ne xanéhiko mekúke, koúhapu'ikinoane Itukó'oviti ne kasása'iupo
koeku kó'oyene. 27 Énomonehiko kahá'a koúhapu'ikinoa Itukó'oviti hána'iko ne
ihíkauvoti ákoti exákana mekúke, kaha'aînoati éxeahiko itúkeovo koati êno hána'iti
koekúti motokeâti iháyu'ikeokono ne koúhapu'iune kó'oyene xapákuke uhá koeti
kó'iyeovoku xâne. Yoko enepone koúhapu'iune, énomone ne ovo'ó kó'iyeopi Kristu,
kutí'inoke apêti koati hána'iti kíxoixonenoe xoko Itukó'oviti, yéxone koúsokeovomo.
Énomone ne itíkivomo êno hána'iti ihayú'iuti ya xoko Kristu. 28 Koati énomone koyúho
ûti xapa xâne ne Kristu. Í'ixiko'o kíxoixo uti uhá koeti xâne, koane heú kíxoa ûti
víhikaxea xanéhiko uhá koeti koêku ra exóneti íhae xoko Itukó'oviti, motovâti vísimea
uhá koêti nonékuke Itukó'oviti koane motovâtimaka usó'iyeahiko ikéneke Kristu,
ákotinemaka óvakuhiko. 29 Énomonemaka ivóngopoinovo ngo'ítukeino Kristu. Koati
ngoxuná'ixovoteoxo, ingo'ítukexoati ne uhá koeti xunakóti pónenu Kristu, enepone
hána'iti xunáko ko'ítuketi njokóyoke.

2

[1] Ngahá'ainopinoe yéxi yupíheovo ngóxuna'ixeovo ítukeke Itukó'oviti ve'ókukenoe,
koane vo'ókuke ne íhae Laudíseya, koánemaka vo'oku uhá koeti po'ínuhiko ûti xoko Vúnae
âvoti noíxeonuku. [2] Ngixínoakeneye, ngoxuná'ixovoti itukétike maka áxunane iséneu
ikéneke Vúnae, koáne maka yópoehapoanenoe ikéneke koeku ákoyea omótovokoko
yokóvo, koane yupíhapunemaka unako kêku ikéneke Vúnae vo'oku heu-heú kíxi yéxi
koêku ne kaná'uti kixovókuti hékone. Yane yexoâtinoemo heú koeti koêku ne hána'iti
ihíkauvoti ákoti exákana mekúke koúhapu'iunovine Itukó'oviti. Yoko énomone ne
koyúhoti koeku Kristu. [3] Enepone uhá koeti exóneti koáne ne isoneûti kouhápu'ikoati
koêku ne kaná'uti kixovókuti íhae xoko Itukó'oviti, enepone kutí koeti êno únatinoe
koekúti he'onóneti opékuke poké'e, poéhane xoko Kristu motó'iyeova éxeokono.
[4] Kó'inokeneye ne yunzó'inopinoe maka hákone íto kátavokeopinoe ne xâne ahúkoti
koyúhoyea ihíkauvoti ákoti akaná'u. [5] Vo'oku upánini ángo'o xepákukenoe, itea hanekóxo
inzóneu xepákuke. Kutí koe ambêti ya xepákuke, koane elóke ongóvo noínjea kutikokó
ké'iyi ikéneke Vúnae, koane títiu kéyeyi ya kívivo Kristu.

Kahá'ainoa Poûlu ne íhae Kolósu unako koêku ikéneke Kristu

[6] Kuteâti kixeku kívivo Kristu Jesus Vúnae inâ hekopâ, énomonemaka ákoeneye kívivoa
ya uhá koeti kixeku itíkivo. [7] Koati Kristu yokópoeheve. Itúkapumaka énomone kutí'inoke
yukopónoti koeku kívivoa. Átiu'i héki kuteâti íhikexikono, koane itíkapumaka xâne
ixómoti ikoró'ixovo xoko Itukó'oviti.
[8] Yokóhiyanavo maka hákone itekóno ya isoneûtihiko aúpu'ikenati, enepone hokoti
kixoku ko'ísoneuyea xanéhiko yara kúveu mêum, koáne ne po'i kixoku itúkeovo xanéhiko
ukeâti xoko oxúnoekene, enepone koati kúxotihiko kixovókuti hokonéti ukeátinekene
ákoti itukapu ukeâti xoko Kristu. [9] Yoko enepone uhá koeti itípanevo koane úhe'ene
Itukó'oviti, ápemaka xoko Kristu yaneko ikútipasikoponovovi, uti xâne yara kúveu mêum.
[10] Epó'oxo ápenemaka xikóyokenoe uhá koêti nê'e, kuteâti koeku ápeyea xoko Kristu.
Koati Kristu payasô ya uhá koeti koati payásotihiko pahúkoti vanúkeke, koáne ya koêkuti
po'ínuhiko tutíye ákoti inixákana, koêkuti pahúkoku vanúkeke, áko'o híyeu vanúke.
[11] Koeku kitípi Kristu, itínenoemaka koati kaná'uti sirkunsidá koêti. Kene ne sirkun-
sidá ké'iyinoe, haina kixovókuti ítuke vo'u xâne yara poké'e, itea koati vo'ókuke
uké'exopinopea Kristu ne kúxoti kixeku itíkivo, yaneko ivokínovovi, itukínopeati ne koati
kaná'uti sirkunsidá ké'iyi, enepone kaná'uti hoénaxovope itíkivo xanéna. [12] Koáhati itínoe
kutí koeti xané kixoti Kristu ekóxeokono yaneko yahíkovo iháke, koane kutí koetímaka
xané kixepoâti exépukopea ukópea xapa ivokóvoti ya koeku kívivoxo Itukó'oviti, ihínova-
timaka ne hána'iti xunáko, enepone koexépukopoti Jesus ukópea xapa ivokóvoti. [13] Koati
itínoe kutí koeti ivokóvoti nonékuke Itukó'oviti yaneko avô'o katuyâpa ne pahúnevo,
itea ikó'inamakopopinenoe Itukó'oviti kuteâtimaka kíxoaku koéxepukopea ne Kristu
ukópea xapa ivokóvoti. Yane kotúyopinovi uhá koeti pahúnevo ûti. [14] Veyópovimaka
Itukó'oviti ya opékuke xunáko ne yutoéti kouhápu'ikoti vitúkeovo xâne pahukóvoti,
enepone Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muîse, yutóxovoku ákoti yumaxápu páhoenokono
ûti vitúkea, koyúhotimaka motókeyea ipíhoponeokono ne xâne ákoti heú ixâ itúkea.
Heu-heú kíxoa Itukó'oviti uké'exopinovea xunáko nê'e. Kutí kíxoa ixupáxoati kuruhúke.
[15] Énomone yanekôyo ya kuruhúke, ítoa Kristu ne koati payásotihiko pahúkoti ákoti
inixákana híyeu vanúke, enepone ovóxehiko Satánae yoko po'ínuhiko tutíye xapákuke,
koêkuti pahúkokuhiko. Énomone yanekôyoke, uké'exopea Kristu xunáko nekôyohiko,
koane nonékuke uhá koeti, koúhapu'ikoa Kristu itúkeovohiko kóteyokone ákotine xunáko
voúkeke.

Kixovókuti ákoti itópoinoke xâne, po'i kó'iyeovoku ho'étihiko

[16] Hákoikopo sikêa ápeyea xâne kopoé'akoti iséneu koyúhoti itíkivo pahukóvoti vo'oku
koekúti kuteâti nikokónoti mahi ákoti parexákana níkeokono, áko'o itukovo vo'oku
koêkuti kó'iyeovoku ekâti. Kúteanemaka koêku itukovo vo'oku káxehiko mahi teyonéti,
koane vo'oku po'ínuhiko kaxena ayuíti, kuteâti áyui inámati kohê, koánemaka vo'oku

sâputu, káxe ínixonehikomaka kónokea téyeokono sasá'iko. [17] Vo'oku uhá koeti hó'e xâne
mekúke kuteâti, aínovo kixo'êkinoveati ne koati kaná'uti kixovókuti simóvotine kaxéna
yara koeku kó'oyene, enepone koekúti kousókovotine ya xoko Kristu. [18] Hákomaka sikêa
ápeyea xâne koyúhoti itíkivo pahukóvoti, ikútixapovoti sasá'iti ya itíke, ikútixapovoti-
hikomaka koati ikalîhuxopovoti nonékuke Itukó'oviti kuteati mani nókone kó'iyea ya
koeku ákoyea mapíkapu ponó kó'iyea xoko Itukó'oviti, itea itúkeovo xoko ánjuhiko
vekínoa. Mahi apêti éxokoake Itukó'oviti kó'inokeneye kixoku hókea, itea koati kapayá-
sokopovoti nekôyohiko yoko aínovo isoneú kíxone ne itúkohiko. Kene haina isoneûti
ukeâti xoko Itukó'oviti. [19] Kó'inokeneye isóneuhiko, koati haxá koyeâtihiko Kristu mani
tûti. Yoko koati xoko tuti ûti úkea ne xunakóti yonoâti ne uhá koeti muyo ûti vekotíya
xoko kuso ûti yoko ekéyokoku ne póhutihiko iháxakexoku, kutí'inoke koukóponovoti
muyo ûti. Yoko énomonemaka kuteâti koeku ûti xoko Kristu, uti kutipoâti, uti kutí koeti
mûyo koeku itúkeovo énomone kotúti ûti, kutí'inoke koukóponovoti ûti ikéne, kuteâti
isóneunovi Itukó'oviti.

Uti xâne inámapoti ikéneke Kristu, inámapotimaka kixoku itúkeovo

[20] Itukovo koati kaná'uti kutí kó'iyea ivekóvoti yaneko ivokínovovi Kristu, ákoneikopo
xunáko xikóyoke ne kúxotihiko kixovókuti hó'e xâne mekúke. Ná'ikopo koeti kití-
pasino xanéhiko yara kúveu mêum hekoâtimaka ne kixovókuti hókonehiko? [21] Énomone
ne ákoti tôpi ípikone xâne kuteâti koekúti pikonéti yúho'ixeokono koane níkeokono
simóya sipókeokono. [22] Enepone pikonéti kuteâti, aínovo koekúti uke'é koêti enepo
iko'ítukexokono. Koati ainóvoti ihíkauvoti isoneú kíxone xâne koyuhókonoti xapa
xâne kónokea itúkeokono. [23] Enepora koekútihiko, kaná'uti kutí kó'iyea hókone xâne
koati ko'éxoneti koane koati yuixóvotimaka hókea hó'e. Kutí koémaka hókone xâne
éxoti ikálihuxopeovo nonékuke Itukó'oviti, ákotihikomaka iyuhíxapapu yane koekúti
ípikokonoke itúkea, itea ako itópoinoake ne koekútihiko, vo'oku ako xunáko huvó'oxea
sayá'ikopeovo itúkea váhere úhepune mûyo.

3

[1] Koeku kutí kó'iyea xané kixépotine Kristu exépukopea ukópea xapa ivokóvoti, itúka-
puikopo koekútihiko ovoti vanúkeke ke'ísoneupone, kixovókutihiko íhae xoko Kristu yane
óvoku ivátakea éxopeke Itukó'oviti, ivátakoku koati kapáyasokone Itukó'oviti. [2] Itúkapu
énomone yónoheixo iséneu ne kixovókuti íhae xoko Itukó'oviti vanúkeke, kene hako
itukóvo kixovókutihiko íhae yâye yara poké'e yónoheixo iséneu. [3] Vo'oku nonékuke ne
kúxoti kixeku itíkivo, kutí koe ivekóvoti, koeku ákoyeane xunáko xikóyoke. Enepone koati
kaná'uti inémapi, hane óvo xoko Kristu xoko ákoyeaku ínixa xâne yara poké'e, koánemaka
xoko Itukó'oviti. [4] Koeku itúkeovo xoko Kristu vóvoheixo koeku vinámapea ikéneke, enepo
exákapapane Kristu ne xanéhiko yara poké'e, kaha'iné kixepoâtinoemakamo ya itúkeovo
hána'iti ihayú'iuti.

Nókone kó'iyea ûti koeku ápeyea inámati vápeyea ikéneke Itukó'oviti

[5] Kiríkapaneikopo ne kúxoti kixeku itíkivo, enepone ákoyea seyá'ikapipa ne úhepune
miûyo vo'oku ixómoyea keha'a sêno, koáne ne iképiti'ikivo itíkoti po'i váhere koekúti
kuteâti ákoyea asása'i. Kúteanemaka ne sikovó ké'iyi ya isoneûti kuteâti, perexoâti
itúkeovo énomone exô kêku, yóko'o ne ákoyea ítea seyá'ikopivo koeku itúkeovo énomone
ixomo yónoheixo ne iséneu. Kúteanemaka koêku ne kehá'ayi itíki váhere yâha itíki, koáne
ne ixómoyea íyekovo ítukevo po'ínuhiko xâne. Vo'oku enepone xâne ixómoti iyókovo
ítukevo po'ínuhiko xâne, koati koekútihiko yuíxovo ya koêkuni itúkeovo Itukó'oviti hóko.
[6] Yoko koati vo'oku koekútihiko kuteâti ipíhopoinoakemo Itukó'oviti ne xâne koetíneye
ítuke, enepohikone ákoti itukâ ne páhoenovi vitúkea. [7] Yoko koati énomonemaka
kénenoeye yanekôyoke.

[8] Itea kó'oyene, kiríkapa ne uhá koeti koekúti kuteâti ne ipíhonevo, koane kotú'iyea
itíne. Kúteanemaka koêku ne váherexea ítikeino po'ínu xâne, yoko ihéki, koánemaka
keyúhoyi koekúti ákoti aunáti, kuteâti koyúhoyea xâne ákoti téyapana enepo koyûho.

9 Hákonemaka simikíkixinokoko. Koáhati kirikópotine kúxoti kixévoku, xaneâti ne váhere
kixeku itíkivo kuteâti koeku xâne kuríkoti kopití'iti ípovo. 10 Koane itikópatine ne inámati
ípevo. Énomone ne inámati kixeku itíkivo ukeâti xoko Itukó'oviti, enepone ixómoti
iko'ínamakopo iséneu ikéneke, motovâti yukóponi itíkivo kuteátine kixoku itúkeovo.
Yane yukopónoteoxomo yéxi Itukó'oviti. 11 Koeku kó'iyeaneye ûti ikéneke, ákone poé'aku
jûdeu yane ákoti itukapu jûdeu. Kúteanemaka koeku xâne sirkunsidá koêti yane ákoti
sirkunsidá akôe, yoko xâne ákoti íhikauvo yane kuteâti xâne íhaehiko hôi, koane akaúti
yane ákoti itukápa. Vo'oku poéhane Kristu itukóvo koati hána'iti nokonéti, yoko
énomonemaka ovo'ó kôa ne uhá koeti kutipoâti.
12 Itínoe noívokoe Itukó'oviti koane kasása'iuponemaka, ákotimaka omotóva okóvo
Itukó'oviti, kutí íxeakopo itíkoti inámati ípevo ne késeanayi po'ínuhiko xâne, koane
itíkivonoe itípakovoti yoko ákoti kapayásakinapukoko. Énomonemaka yákoeneye itíkivo
xâne itúpa'ikoti koane ákotimaka ímauvo. 13 Konókoti íti uhá koeti kixóvoku po'ínuhiko
ûti ákoti imeíkinapukoko. Hákomaka iméheixoa iséneuke áva yévotikoke po'inu ûti.
Kuteâti kixópiku Itukó'oviti enepo kotuyôpo pehúnevo, énomonemaka íxekakanoe
késeanayikoko. 14 Yoko enepone koati nékone ké'iyi ya uhá koêti, énomone ne ákoyea
omótovokoko yokóvo, vo'oku énomone porexó'ovi poéhapeaneoxo ûti ikéneke Kristu
ákoti vihaxákexeakaka. 15 Itúkapu kásati isoneûti ákoti pepakéxapu ukeâti xoko Kristu
exô kêku ya uhá koeti koekúti. Yoko koati énomone iháxikinopi Itukó'oviti motovâti
itíkivonoe póhutipone ikéneke, kuteâti koeku póhuti koxe'úti, koeku itúkeovo Kristu
kotúti ûti. Koane itíkapunoemaka xâne ixómoti ikoró'ixovo xoko Itukó'oviti. 16 Uha-
uhá ákoe iséneuke ne íhikaxopike Kristu. Íhikexikaka koane yenékikakamaka vinoâtinoe
ne uhá koeti exóneti íhae xoko Itukó'oviti. Ihéyu'ikamaka Itukó'oviti, imekó'ikoati ya
sâramu, koáne ya akenéti kahaná'ikeati îha, koánemaka ya po'ínuhiko akenéti koyúhoti
kixóvoku Vúnae. Koane itíkapunoemaka xâne ixómoti ikoró'ixinova. 17 Yoko uhá koeti
ítike, yusíkoti itúkeovo ya keyúhoyi, áko'o ya kixeku itíkivo, itíka ya iháke Vúnae Jesus.
Koáne ya ihákemaka íkera'ixinapu Itukó'oviti, Ha'a ûti.

Nókone kó'iyea ne hóyeno yoko yêno hokoti Jesus

18 Itínoe ko'ímati, hako kepayásokinovo îme itea tíya, vo'oku koati énomone ne nékone
ké'iyi ikéneke Vúnae.
19 Kene itínoe koyénoti, hako motovâ yokóvo ne yîno. Hákomaka aina kíxea.
20 Kene itínoe kalivôno, yakútipo yá'a yoko yêno ya uhá koeti koekúti, vo'oku ínixoa
Itukó'oviti unátiyea nê'e.
21 Kene itínoe koxe'éxati, hako imeíkoa ne xi'íxaxapa mará'inamo képae'aki isóneu.
22 Itínoe ahinoêti, itíka uhá koêti ne páhoenopi pétarauxa itíki. Hako poehâne koeku
komomó kíxoixeopi kéyuseyi ke'ítukeyi, keha'âti ápeyea xâne ihayú'ikopiti, itea itíka ya
ponóvotike iséneu, vo'oku itíkivo teyoti Vúnae Jesus. 23 Uhá koeti koêkuti ítike, heru'ó íxea
yomíxone itíki, yexókovoti itúkeovo Vúnae peníno ke'ítukeyi, kene haina pohúneti xâne
ke'ítukeino, 24 yexoâtimaka ápeyeamo némoepo xoko Vúnae, kaúnaepinopinoe, vo'oku
koati Vúnae Kristu ke'ítukeino. 25 Enepone xâne itúkoti váhere, koati váheremakamo ne
námoepo, ésa'ipo ne váhere ítuke. Yoko ákomo ápahuina xâne pó'iti kixókonoku, vo'oku
ako payásoti nonékuke Itukó'oviti, kutíkokone ne uhá koeti xâne nonékuke.

4

1 Itínoe pataraûxati, konókoti póneovo kíxeaku ne yahínoe ákoti yaupú'ika, yexoâti
ápeyeamaka Yúnae vanúkeke, éxoti uhá koeti koekúti.

Po'i enékeake Poûlu ne íhae Kolósu

2 Hako kurí kixe itíki orásaum. Hákomaka kutí kê imokoo koyêti, itea konókoti iyúkeovo
ne iséneu, koane íkera'ixapu xoko Itukó'oviti. 3 Yépeminavimaka Itukó'oviti, maka
míhe'akinavine voxéne koyúhoyea ûti xapa xâne ne ihíkauvoti koyúhoti koeku Kristu,
enepone ákoti exákana mekúke kouhápu'ikovotine kó'oyene. Yoko vo'oku ngoyúhoyea
nê'e, énomone ingá'akinovo. 4 Yépeminavimaka ya orásaum, maka énjanemo ngíxoaku
ngoúhapu'ikea ra ihíkauvoti, kuteâti nóngone indúkea.

5 Itíkapu xâne éxoti pónea kixoku itúkeovo nonékuke xâne ákoti itukapu po'ínu ûti
xoko Kristu. Itíkapumaka xâne éxoti ikó'itukexea kaxéna ákoti eváka. 6 Ya uhá koeti
keyúhoyiku, hane ákoeneye itípanevo yiûho, kuteâti nikokónoti koati mbiú koeti yukína.
Koeku kó'iyeaneye, yéxotimo kixeku yimópi uhá koeti epemó'ikopiti.

Koeku Tíkiku yoko Ónezimu

7 Enepora ngóyeku yâyeke, uhá kixinópeatimo koyúhopea ne Tíkiku, po'inu ûti xoko
Jesus. Enepora hóyeno, koati ákoti omotóva ongóvo, nza'ínemaka ya ítukeke Itukó'oviti,
epó'oxo koati kuvovóneti, yuixóvoti ko'ítukeino Vúnae. 8 Mbahukínopeatinemo, maka
okóyuhoinopeanenoe ra uhá koeti kóyeku ûti yâye, motovâtimo úhepepea iséneu.
9 Mbahukoâtimakamo ne Ónezimu xané'iyea. Eneponê'e, koati mbo'ínu xoko Jesus íhae
xepákukenoe. Ako omótova ongóvo, koane koati kuvovóneti ítukeke Vúnae. Énomone-
hikomo koyuhó'inopeanoe ra uhá koeti kóyeku ûti.

Hunókoku yuho Poûlu

10 Yúhoikopinoe ra Aristáku, nza'íne ingá'akeovo. Yúhoikopimaka ne Márku, enepone
prímuna Mbaranâbe. Yoko nemúkoanenoe ne yuhó'inopi ûti vo'ókuke, vepemópi kétaraki
enepo simapínoe. 11 Yúhoikopinoemaka ne Njozûe iháxonetimaka Njústu. Enepohikora
mopo'âti, poéhane itukóvo iyénonjapa jûdeu huvo'óxonuti ngoúkoponea ne natíxea
Itukó'oviti xapa xâne. Yoko yupíhovahiko huvó'oxeonu.
12 Pahúkinopinoemaka yûho inákurukeovopi ne Épafara, enepone íhae xepákuke, ovóx-
emaka Kristu Jesus. Enepone hóyeno, koati yupihóvoti kóxuna'ixeovo épemo'ixinopinoe
Itukó'oviti. Ako âka itúkinopinoe orásaum, kaha'aînopiti itíkivomo xâne úsotine, ákotine-
maka óvaku ikéneke Vúnae, koane itíkivonoemo xâne kousókoti uhá koeti ahá'inoa
Itukó'oviti. 13 Eneponê'e, koati ngoyuhó'inopeatinenoe yupíheovo kóxuna'ixeovo ya
itukétike, kaha'aînopitinoe unako kêku ikéneke Vúnae. Kúteanemaka ahá'ino íhaehiko
Laudíseya yoko íhaemaka Yerápoli. 14 Yúhoikopinoemaka ne Lúka, enepone ndútu ákoti
omotóva vokóvo, koánemaka Ndéma.
15 Yúnzoikoamaka ne po'ínuhiko ûti xoko Vúnae íhae Laudíseya, koánemaka ne Nífa,
yóko'omaka ne po'ínuhiko ûti ikéneke Vúnae ho'uxínovoti ítuke Vúnae ya óvokuke.
16 Enepo yihaíkapane ra koyuhópeti mbáhoenopinoe, pehúkamakamo yúhoikeovo ya
imókovokuke íhaehiko Laudíseya. Koánemaka ne yúndoe mbáhoeno íhaehiko Laudíseya,
mbahúkoamaka yúhoikeovo xepákukenoe. 17 "Yíxapa itíki ne itukéti némoe xoko Vúnae,
maka keúsakane" íxinenamo ne Ákipu.

Íkopovope yútoe Poûlu

18 Enepora yúndoe, íngopeovopikenoe, koati yútoe vô'um, undi Poûlu. Puyákapununoe
yokóvo koeku itúkeovo ika'ákovokutike óvom. Itúkapu hána'itike seánakopi Vúnae
yóvoheixonoe.
Hunókokune.

1 TESALONÍSENSI
Inúxoti yutóxinoa Poûlu ne kutípoti Jesus íhae Tesálonika

Enepohikone kutípoti Jesus ya Tesálonika, aínovo eho evo Poûlu yaneko koyuhópoinoahiko emo'u Itukó'oviti. Ênо xâne íhae Tesálonika kutipeâti emó'u, itea ápemaka jûdeuhiko ákoti akutípo Jesus okópoti Poûlu, kaha'âtihikomaka koépekea. Yane kohó'ine ne Poûlu yoko Síla ya Mbêreya, itea kóyeane píhea jûdeuhiko íhae Tesálonika íkoitoponeahiko kotíveti xoko yonópoku evo Poûlu kohó'iyea. Yokómomapihi ne Átu 17.1-13. Ikénepoke, koeku óvea ne Poûlu ya Koríntu, omínoa Timóti eyekoûti, kóyekuhiko neko hokoti Jesus ya Tesálonika.

Yane yutóxinoahiko Poûlu, etó'okoatihiko yupíheovo elókeyea okóvo vo'oku eyékoxea ixómoyea kóxuna'ixovohiko ikéneke Itukó'oviti. Enékoahikomaka ákoyea kamúya'ika isóneu ikéneke Itukó'oviti. Koúhepekeamaka Poûlu isóneuhiko neko ikaxú'iti okóvo, vo'oku iyéno ivokóvotine, kutípotihiko Jesus. Koyúhoinoa Poûlu itúkeovo hána'iti kúxone ûti ne aúkopovope Jesus Kristu. Ixíko'okoamaka ákoyea kurí ixa kúveovo Itukó'oviti, vo'oku iháxikeovi Itukó'oviti ya hána'iti seánakovike vópeamo xokóyoke koeku kutípea ûti Jesus Kristu. Kene haina ihaxíkinoviti vonópea ipihóponovokutike.

[1] Yutóxinopinoe ûti, undi Poûlu, koane Síla yoko Timóti. Pahúkinopeanoe ûti ra koyuhópeti, itínoe ho'uxínovoti ítuke Itukó'oviti ya Tesálonika, itínoe koati xanena Itukó'oviti, Ha'a ûti, yoko Vúnae Jesus Kristu. Itúkapu hána'itike seánakopi Itukó'oviti yóvoheixo, koánemaka úhepetike isoneûti ukeâti xokóyoke.
[2] Kóyekune víkoro'ixinovopinoe xoko Itukó'oviti, uhá ketínoe. Ákomaka vâka vépeminopi Itukó'oviti ya orásaum. [3] Hara puyákoponovo vokóvo nonékuke Itukó'oviti, Ha'a ûti, ítenenoe itíki vo'oku hána'iti kívivoa ne Vúnae, koánemaka ne ivékoponivonoe ítukeke Itukó'oviti vo'oku ákoyea omótovo yokovo po'ínuhiko xâne, yóko'omaka ne ákoyea ímexapa kíxeixi ne yéxone koúsokeovomo xoko Vúnae Jesus Kristu. [4] Itínoe po'inu ûti xoko Jesus, ákoti omotóva okóvo Itukó'oviti, véxoa itíkivonoe koati noívokoe Itukó'oviti, [5] vo'oku enepo inâ koyuhôa ûti xepákuke ne inámati ihíkauvoti omínovike Jesus, haina pohu koyuhó kixoâti ûti, itea xané kíxoamaka xunako Itukó'oviti ya xoko Sasá'iti Omíxone. Koati iyúseotimaka itúkeovo kaná'uti ne emo'úti vomínopikenoe. Yéxoanoemaka itúkeovo koati ponóvoti ne kixoku vitúkeovo xepákuke, koane kahá'ainopi ûti unako kêku.
[6] Koati hekoâtinoe ne kixoku vitúkeovo koánemaka ne kixoku itúkeovo Vúnae Jesus. Epó'oxo yaneko kitipoânenoe ne vemó'u, koyuhó'inopi uti koeku Jesus, êno víkinoe tiú'itike koekúti, itea kóyeane yupíheovo elókeyea yokóvo ukeâti xokóyoke ne Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti. [7] Énomone itíkinovonoe motokeâti hókeokono kixoku itúkeovo xapákuke ne uhá koeti po'ínuhiko kutípoti Jesus ya Masêdonea koánemaka ya Ákaya. [8] Vo'oku koati xepákuke úkea ukóponea ra emo'u Vúnae ya Masêdonea yoko Ákaya. Haina póhutineya, itea ya xapákuke uhá koeti po'ínuhiko xâne koêkuti óvohikoku, eyékoxopinenoe itíkivo koati kuvóvoti Itukó'oviti. Hukinóvoti ákoyeane okónoko po'i yuho ûti vo'ókuke. [9] Koati énomonehiko koyuhô koêku inâ simôpi ûti, itúkeovo kirikópotinenoe kívivo sánduhiko hekópine ra koati kaná'uti Itukó'oviti, úkeaku uhá koeti apéyeati. [10] Koyúhoahikomaka ixómoyea kíxoixopo aúkopovope Xe'exa Itukó'oviti ukópeamo ya vanúke, enepone Jesus, koéxepoepo Itukó'oviti ukópea xapa ivokóvoti, enepone koitóvovitimakamo ya ipíhoponope Itukó'oviti keno'ókoti káxe.

2

Koeku ítuke evo Poûlu ya Tesálonika

[1] Itínoe po'inu ûti xoko Jesus, koati neixoâtinoe ápeyea êho ne vóvoheixea xepákuke. [2] Yéxoanoemaka koêku ne váhere kixókonoku ûti, koane váherexea vemó'uinokono koeku vóvea ya Filípu, itea vo'oku kúveovo uti Itukó'oviti, ako kali píka koyúhoyea ûti xepákuke

ne inámati ihíkauvoti ukeâti xoko Itukó'oviti, upánini ápe êno okopó'oviti. [3] Enepone
emo'úti vomínopikenoe, haina kopoéheveti koekúti ákoti akaná'u. Hainámaka koyuhoâti
ûti vo'oku ápeyea váhere visóneu kahá'ayea uti vúkeovopinoe. Hainámaka vo'oku
kahá'ayea uti vaúpu'ikeopinoe, [4] itea koati vo'oku ínixea Itukó'oviti yusíkea kovóxeyeovi
koyúhoyea ûti ne inámati ihíkauvoti koyúhoti koeku Jesus, énomone kutí'inoke koyuhoâti
ûti. Yoko haina ínixone xanéhiko unátiyea, vopósiko vitúkea, itea koati voposíkoti
vitúkea ínixone Itukó'oviti unátiyea, vo'oku énomone exôa koeku visóneu, itúkeovo
ponóvoti áko'o áko'oyea. [5] Yéxoanoe koêku enepo koyûho ûti xepákuke, ákoyea itúkapu
ihayu'ikohí kixópitinoe ûti, pohu kaha'âti ûti vítokuxea yokóvo, epó'oxo hainámaka
vitúkoti namúkope uti tiûketi koyúhoinoake ûti ne emo'u Itukó'oviti xepákukenoe.
Éxoamaka Itukó'oviti kaná'uyea ra yûnzo. [6] Hainámaka voposíkoti viháyu'ikeokono. Ako
kalíhuina kó'iyeaneye koeku vóvea xepákuke, muhíkova koeku vóveamaka xapákuke
po'ínuhiko xâne. [7] Koeku vitúkeovo páhoe Kristu koyúhoyea emó'u xepákuke, mani
motovâti kúxea ûti keúsokinovi nókone ûti, itea ya koêkuni kó'iyeaneye, itupa'ii kixópinoe
ûti kuteâti kíxoaku sêno ítupa'ikea ne kálihunoe xe'éxa. [8] Koane vo'oku yupíheovo ákoyea
omótovopinoe vokóvo, ako ópoehane koyúhoinopeanoe ûti ne inámati ihíkauvoti íhae
xoko Itukó'oviti, itea usó kóyemaka ûti vivókoponeovo ya ítukeke Itukó'oviti ve'ókukenoe.
Koáhati ákoti omotóvopinoe vokóvo.
[9] Itínoe po'inu ûti xoko Jesus, yéxoponoa yupíheovo ko'ítukeyea ûti koane vivóko-
poneovo, vitúkoti ítuke Itukó'oviti. Káxe, yóti ko'ítukeyea ûti, vitúkoti véyope
nókone ûti, motovâti ákoyea itúkapu ínati koekúti xikóyokenoe koeku vóvea xepákuke,
koyuhó'inopeati ûti ra inámati ihíkauvoti íhae xoko Itukó'oviti. [10] Éxoa Itukó'oviti, koane
yéxoanoemaka koeku ûti xepákuke, vitúkeovo teyoti Itukó'oviti, koane itúkeovomaka
ponóvoti vítuke, ákoti motovâti koyúhoyea ápeyea váhere vítuke koeku vóvea xepákuke,
itínoe kutípoti Vúnae. [11] Yéxoanoemaka koeku venékeopi, póhutinoe kexé'u, itúkeovo
kuteâti kíxoaku ha'a kalivôno enékea ne xe'éxaxapa. [12] Koati énomone kixópineye ûti kóx-
unakeopinoe ûti ikéneke Vúnae, koánemaka vixíko'okeopi, maka yéxane kixeku yómivo
nonékuke Itukó'oviti, kuteâti metókeyi ké'iyineye nonékuke ne ihaxíkopiti kehá'inepi ya
natíxokuke, koane itíkivomaka hána'iti ihayú'iuti ya xokóyoke.

Kixoku koêku ne íhae Tesálonika enepo simôa tiú'iti koekúti

[13] Harâ'amaka po'i koekúti ákoinoke vâka víkoro'ixeovo xoko Itukó'oviti: Enepo inâ
kemoânoe ra emo'u Itukó'oviti vomínopike, ako kutí íxea pohu emo'u xanéhiko yara
poké'e, itea koati kitipoâtinoe itúkeovo emo'u Itukó'oviti. Yoko koati kaná'uti itúkeova.
Epó'oxo êno xunáko xikóyoke, itínoe kutipoâti. [14] Itínoe po'inu ûti xoko Kristu ákoti
itukapu jûdeu, enepone víkokunoe, kúteanemaka vékoku ne jûdeuhiko kutípoti Kristu
ya Njúdeya, enepohikone ho'uxínovoti ítuke Itukó'oviti. Vo'oku enepone iyínoxapa
ákoti akutípo Jesus, íkoitoponopinoe kotíveti kuteâtimaka kíxoaku iyénoxapa nekôyohiko.
[15] Enepohikone ákoti akutípo Jesus ya Njúdeya, haina póhutine Vúnae Jesus koépeko
yanekôyo, koánemaka ne porófetahiko koyúhoti emo'u Itukó'oviti, itea váherexinovi-
maka ítuke, ûndi yoko po'ínuhiko kutípoti Jesus. Ákomaka iká'elakexa okovo Itukó'oviti,
epó'oxo koati okópoti uhá koeti xâne. [16] Muhíkova vomínoa xâne ákoti itukapu jûdeu
ne emo'u Itukó'oviti motovâti íteovahiko ne pahúnevo, opósikomaka topíkeovi. Koa-
tine kóye kohíyakeahiko váhere ítuke, kutí'inoke kousókovotine uhá koeti kó'iyeovoku
vaherévokoti motovâti itúkeahiko. Yoko kó'oyene, ákone ipíxa, vo'oku yónoane ímainevo
Itukó'oviti oúkeke.

Yónoa isóneu Poûlu ne íhae Tesálonika

[17] Itínoe po'inu ûti xoko Kristu, avo áxu'ikene ike vipúhikine xepákuke, itea yupíhovane
vinákurukeovopi. Kaná'uti váko'oyea ya xepákuke, itea harakóxono visóneu xikóyokenoe.
Koati êno yúmo'ixeovo káyukopeovo ûti noíxopeopinoe ûti. [18] Koati kaha'âti ûti vitúkea
nê'e, áko'oneoxo ûndi, undi Poûlu. Ápe ngahá'ayeaku mbíhea xepákuke, itea itóponu
Satánae. [19] Koáhati itínoe kutí'inoke apêtimo vípara, kúxoixone ûti vitóponeamo xoko
Itukó'oviti. Itínoemaka elókeinoke vokóvo. Ve'ókukenoe, apêtimo námoepo ûti, kutí koeti

koati uhé'ekoti kôroana ûti ominó'oviti elókeko vokóvo koane úhepeko visóneu nonékuke
Vúnae Jesus yaneko káxe aukápapu. [20] Koati kaná'uteoxo itúkeovo itínoe kutí'inoke
vihayú'ikokonoti, koane itínoemaka ápeinoke elókeko vokóvo.

3

Pahûko Timóti ne Poûlu ya xapa íhae Tesálonika

[1] Ako'óne indâ ákoyea énja kéyekunoe, íninjoa unátiyea mbóhuxeovoiko ya Átena
[2] koeku mbahúkinopea ra Timóti, po'inu ûti xoko Vúnae. Koatímaka ko'itúkeinoti
Itukó'oviti nê'e, koane koukóponoati ne inámati ihíkauvoti koyúhoti koeku Kristu.
Mbahúkinoake huvó'oxoponeopinoe keúkoponivo ya kívivo Itukó'oviti, koane enéko-
poneopimaka ikéneke Vúnae, [3] motovâti ákoyea ápahuina xâne xepákuke komuyá'ikoti
isóneu vo'ókuke ne tiú'iti koekúti simópiti. Vo'oku yéxoanenoe itúkeovo koati vékokune
ûti nê'e, uti hokoti Kristu. [4] Yaneko óveangu xepákuke, ngoyúhoinopeanoepepo koí-
toponeovomo uti kotíveti. Yoko énomoneoxo koéneye, epó'oxo yéxoa kó'iyeaneye.
[5] Vo'oku tiú'iko ne víkoku, ako'óne índa ákoyeane enja koêku, mbahuko noixóponopiti,
ngaha'âti énjea kéyekunoe ikéneke Itukó'oviti, ngohiyánati íteopinoe Satánae, enepone
áhati kátavokea isóneu xâne, mbuvâtimaka itúkeovo ko'itukehí koeti ûti xepákuke.
[6] Itea kó'oyene koeku aúkopeovo Timóti ukópea xepákuke, omópinonu únati eyekoûti
ixómoyea kivovo Itukó'oviti, yoko ákoyea omótovokokonoe yokóvo. Koyúhopinonumaka
kóyekuneyea puyákeovonu yokóvo koane úhepeyea iséneunonu. Kúteanemaka iséneunoa
ne nza'ínehiko. Koyúhopinovimaka kehá'ayinoe neíxopivi, kuteâtimaka yupíheovone
kahá'ayea noíxopeopinoe ûti. [7] Itínoe po'inu ûti xoko Jesus, upánini enó'iyea koekúti
tiú'itinovi koane enó'iyeamaka koítoponeovo uti kotíveti yâyeke, úhepepone visóneu
vo'oku kívivoxo Itukó'oviti. [8] Koati énomone koéneye visóneu kó'oyene koeku véxea
ixómoyea kéxuna'ixovonoe ikéneke Vúnae. [9] Vo'ókuke ra êno hána'iti elókeko vokóvo
nonékuke Itukó'oviti ve'ókukenoe, ako véxa kíxoaku ûti víkoro'ixinovopi xoko Itukó'oviti.
[10] Káxe, yóti véyo ûti vépemo'ixea Itukó'oviti. Koati kaha'âti ûti noíxoponeopi ûti,
motovâti huvó'oxeopinoe ûti enepo ava'ávo kali konokóvotiko ya kixeku héki Vúnae.

Épeminoa Poûlu ne íhae Tesálonika xoko Itukó'oviti

[11] Itúkapu Itukó'oviti, Ha'a ûti, koáne Vúnae Jesus mihe'ókinovimo voxéne
káyukopeovoikomo ûti xepákuke. [12] Itúkapumaka Vúnae kuri'úxinopinoe ákoyea
omótovokoko yokóvo, itínoe hokoti Kristu, koane énomonemaka porexópi ákoyea
omótova yokóvo ne uhá koeti po'ínuhiko xâne, kuteâti ákoyeamaka omótovopinoe
vokóvo. [13] Yane kexuná'ixovotimo ikéneke Vúnae ya itíkivo koati sasá'iti koane ákotimaka
pahúnevo nonékuke Ha'a ûti, enepo aukápapu ne Vúnae Jesus, axenápanemaka ne uhá
koeti kasása'iupo.

4

Kixoku vitúkeovo koati iko'élokexoti okovo Itukó'oviti

[1] Ya tumúneke únzexea ra yúndoe, anéyeiko koâti anjá'inopi, itínoe mbo'ínu xoko Jesus:
Injíko'okopinoe ya iháke Vúnae Jesus héki kuteâti koêku ne ínzikaxopike yanekôyoke, mo-
tovâti iké'elokexi okovo Itukó'oviti. Koati énomoneoxo kéneye ikéneke Vúnae kó'oyene,
itea ngaha'aînopitinoe inamá'axoyea kené'eye ikéneke. [2] Yoko yéxoane ne páhoenonu
Vúnae Jesus ngoyúhoinopinoe, nékone itíki. [3] Hara ahá'ainopinoe Itukó'oviti, itíkivo xâne
koati sasá'iti, éxotimaka sayá'ikopeova ne úhepune mûyo vo'oku ixómoyea kaha'a sêno.
[4] Enepone úhepune miûyo, konókoti yéxi ími sasá'itike. Konókotimaka tíyi ne ahá'inovi
Itukó'oviti yara koekúti. [5] Ako yusíka ákoyea seyá'ikapipa, mará'inamo yakútea xâne
ákoti êxa Itukó'oviti. [6] Yara koekúti, mbahuko ákoyea vaheréxoti ítukeino po'ínu. Ako
yusíka ápeyea aupú'ikoati ne po'inu ûti, kapiné'iyeati yêno, vo'oku koati púvone Vúnae ne
koekúti kuteâti. Yoko kuteâti yunzó'inopinoe yanekôyoke enepo ngouhápu'ikinopea ne
koekúti, koati ngixópitinoe ipíhoponeamo Itukó'oviti ne xâne kixoâtineye. [7] Vo'oku haina
ihaxíkinoviti Itukó'oviti vitúkeovo xâne ákoti saya'íkapeapa ne váhere úhepune mûyo,

itea ihaxíkinoviti vitúkeovo xâne kuri'ókopovati, koane koati sasá'itimaka nonékuke.
8 Énomone ngó'ino, enepone xâne ákoti akaha'a itúkea ne ihíkauvoti ínzikaxeopikenoe,
haina inzóneu, undi xâne yara poké'e púvo, itea koati puvoti isóneu Itukó'oviti, enepone
porexópitinoe Sasá'iti Omíxone.
9 Ako apásika ngoyúhoinopeanoe kónokea ákoyea omótovokoko vokóvo, vo'oku koati
Itukó'oviti ihíkaxopi kónokea kíxikokoneye. 10 Yoko koati kaná'uti ákoyea omótova yokóvo
ne uhá koeti po'inu ûti xoko Kristu ya uhá koeti poké'exa Masêdonea. Itea kóyeane
enéngeopinoe kénoki keúkoponivo ké'iyineye, itínoe mbo'ínu xoko Vúnae. 11 Yapási'ixa
yóvoheixi úhepetike iséneunokoko ákoti ixomo yarixákaka. Hane yíxapu nékone itíki,
koane yokó'ituke, itíkoti ésa'i nékone kuteâti koeku mbáhoenopi yanekôyo. 12 Yanê'e,
itínoemo teyonéti xapákuke xâne ákoti hakâ ra hó'e ûti, koane ákomo yokónokoa íhinovo
po'i xâne koúsokinopinoe nékone.

Kixókumo koêku ne ivokóvoti kutípoti Kristu aukápapune Vúnae

13 Itínoe mbo'ínu xoko Vúnae, ngahá'ainopeanoe yéxi koêku ne po'inu ûti omómikopo-
tine xoko Itukó'oviti, maka hákone ikaxú'i yokóvo koane hákonemaka kitea xâne ákoti
kúxoixopone xoko Itukó'oviti. 14 Vo'oku koeku kutípea ûti ivókeovo ne Jesus yoko
exépukopea ukópea xapa ivokóvoti, kúteanemakamo ne kúxone ûti xoko ivokóvotihiko,
vo'oku koéxepukopeamo Itukó'oviti ne omómikopotine xokóyoke. Enepo aukápapu ne
Jesus, ixanéxopatihikomo Itukó'oviti nê'e.
15 Yoko hara pahúkonumaka Vúnae ngoúhapu'ikinopinoe: Uti âvotimo ivakápu yaneko
káxe aukápapu Vúnae, ákomo inuxó vákoepea neko inuxópotinehiko ya utíke. 16 Vo'oku
apêtimo emo'u Vúnae pahúkoti ovóxe koane emó'umaka ne koati payásoti ánjuna
inuxínoati ne po'ínuhiko ánju, yóko'omaka ne emo'u huxôe páhoe Itukó'oviti óxeovo.
Yane keno'ókopotinemo Vúnae ukópea vanúke, yoko inuxó koépotimo exépuhikopea
ne ivokóvotihiko kutípoti Kristu. 17 Yane hú koépotimakamo vomópeokono xapa kapási
ikénekehiko, uti âvoti ivakápu motovâti tokópeamo uti Vúnae kukúke vanúke. Yane
ákonemo hunókoku vópea xokóyoke. 18 Énomone ngixínopinoe, kéxunakikakanoe iséneu
yara yunzó'inopinoe.

5

Konókoti usó kóyepinoa xâne ne aúkopovope Vúnae Jesus

1 Itínoe mbo'ínu xoko Vúnae, ako okónoko yundóxinopeanoe itukóvotimoye káxe,
koane ápeyeakumo ra koekútihiko. 2 Vo'oku enepone kaxena aúkopovope Vúnae, é'exo
kíxeanenoe kutí kó'iyeamo koêku enepo símo oméxoti ya yóti ákoti kuxoâti. 3 Enepomo
akoéne ra xanéhiko: “Ako yuvo'óviti. Koati únati koeku ûti” akoéne, yane apé koetínemo
hána'iti tiveko koekúti kuteâti koeku apé kó'iyea ohone xe'éxa ne sêno koxe'éxati, enepo
simovóne kaxena ipúhikope xe'éxa. Yoko ákomo iteóvati neko káxe.
4 Itínoe mbo'ínu xoko Jesus, ákone yávaheixanoe hahákutike, ínapomo iyupaxó ixâpi
neko káxe kuteâti koeku enepo símo ómevoti. 5 Koáhati yovóheixotinoe uhapú'itike
kuteâti koeku xâne yoneâti káxe. Kene haina vovóheixoti hahákutike kuteâti koeku
xâne yoneâti yóti. 6 Hákoikopo kutí kôe uti xâne imókoti, kuteâti koeku po'ínuhiko
xâne ákoti êxa Itukó'oviti. Itea hara vákoeneye xâne noimee koyêti ixómotimaka
iyukóvo isóneu vo'oku ápeyea kúxoixone. 7 Enepone xâne imókoti, yóti imókea, koáne
hahákutikemaka óvoheixo ne kohíhiti. 8 Kene ûti, koeku itúkeovo uhapú'itike vóvo-
heixo, vitúkapuikopo xâne iyukóvoti isóneu. Enepone kúveovo uti Itukó'oviti koane
ákoyea omótovokoko vokóvo, énomone vitúka sa'íkovope ûti kuteâti koeku ípihone
húndaru xa'ákuke enepo yóno xapa isukókoti. Kene ne hána'iti kúxoixone ûti vópeamo
xoko Itukó'oviti, véxone koúsokeovomo, énomone vitúkamaka kóhiyanavope visóneu,
kuteâti koeku itúkeovo kóhiyanavope tuti húndaru ne xovó'i, ikó'itukeu enepo yóno
xapa isukókoti. 9 Vo'oku haina ihaxíkinoviti vonópea ipihóponovokutike ne Itukó'oviti,
itea iháxikinovike vópea xokóyoke vo'oku ítukeinovi Vúnae Jesus Kristu, 10 enepone
ivokínovoviti, motovâti vóvoheixea xokóyoke, yusíkoti itúkeovo koeku vápeyeako yara

poké'e, áko'o ike vivókinevo. [11] Kéxunakikakanoekopo iséneu, epó'oxo hivá'axakaka
keúkoponivo ikéneke Vúnae, kuteâti koêku itíkivo kó'oyene.

Ako tôpi enékeake Poûlu ne íhae Tesálonika

[12] Kó'oyene itínoe mbo'ínu xoko Jesus, konokoâti tíyinoe ne ko'ítuketi ítuke Itukó'oviti
xepákuke, enepone inuxínopitinoe ikéneke Vúnae koane enekópiti. [13] Konókoti ákoyea
omótovahiko yokóvo, koane tíyanoe vo'ókuke ne ítuke xepákuke, koeku ko'ítukeyea ítuke
Itukó'oviti. Hákomaka yokopókokonoe, itea itúkapu úhepekoke iséneunokoko yóvoheixo.
[14] Itínoe mbo'ínu xoko Kristu, enepone xâne yómoti kapáyasokinovo po'ínuhiko ûti,
injíko'okopinoemaka yenéki ákoyeane ákoeneye. Kéxunakapi isóneu ne xâne kahá'atine
komúya'ikea isóneu. Hivá'axamaka ne xâne ákotine xunáko ikéneke Itukó'oviti, koane
yokóseana uhá koeti xâne ákoti imaxovó ixêa kixóvoku. [15] Yokóhiyanavo, maka hákone
xâne xepákukenoe itukópinoati ésa'i ne váhere kixókonoku. Konókotimaka kóyekuneyea
itíkinokoko únati, itínoe kopo'ínukokoti xoko Vúnae. Koane itíkinamaka únati ne uhá
koeti xâne.
[16] Konókoti ixómoyea elóke yokóvo. [17] Hákomaka kurí kixe itíki orásaum. [18] Íkera'ixinapa
ne Itukó'oviti ya uhá koeti koekúti, vo'oku énomone itukóvo ahá'inopinoe Itukó'oviti ya
koeku héki Kristu Jesus.
[19] Hako tepikôa ko'ítukeyea ne Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti. [20] Hákomaka kutí kixêa
ákoti itúkovoke ne ihíkauvoti koúhapu'ikinoake Itukó'oviti ne po'ínu ûti. [21] Yapásika
yéxi itúkeovo koati únati ne uhá koeti ihíkauvoti kuteâti, koane itúkeovo ukeâti xoko
Itukó'oviti, áko'o áko'oyea. Itukapu únati, hako kirikôa. [22] Yahíkuxipa ne uhá koeti
kó'iyeovoku váhere kixovókuti.

Orásauna Poûlu vo'ókuke ne íhae Tesálonika

[23] Enepone Itukó'oviti, úkeaku hána'iti úhepeko isoneûti koane asako omixóneti,
itúkapu énomone porexópi kirí'okopivoa ya uhá koeti koekúti, motovâti uha-uhá kó'iyea
iséneu, yomíxone, koane kixeku itíkivo ponovô nonékuke, ákoti motovâti koyúhoyea
ápeyea óvaku véherevoko yaneko káxe aukápapune Vúnae Jesus Kristu. [24] Yoko koati
motovâti kúveovokono kíxeopineye ne Itukó'oviti, enepone ihaxíkopiti héki.

Hunókoku yútoe Poûlu

[25] Itínoe mbo'ínu xoko Vúnae, émbemopi itíkinovi orásaum.
[26] Yíhaikanoe uhá koeti po'inu ûti xoko Vúnae, siunoné kixeâti kuteâti kixókokoku
yúhoikeokoko ûti, imeâtinoe sasá'ikoke iséneu vo'oku itínoe kopo'ínukokoti xoko Kristu.
[27] Ya iháke Vúnae injíko'okopinoe yíhoikinoa uhá koeti po'inu ûti xoko Jesus ra
koyuhópeti mbáhoenopinoe.
[28] Itúkapu hána'itike seánakopi Vúnae Jesus Kristu yóvoheixonoe.
Hunókokune.

2 TESALONÍSENSI
Pí'ape yutóxinoa Poûlu ne kutípoti Jesus íhae Tesálonika

Ikénepoke pahúkea Poûlu neko inúxoti koyuhópeti xoko hokotíhiko Jesus ya Tesálonika, pahúkopinoamaka ra pí'ape koyúhope. Koati yonoâtihiko okovo Poûlu neko kutípotihiko Jesus, vo'oku ákoyea tôpi ihíkauvoti itohíneoti xapákuke koyuhoâti koêku ne aúkopovope Jesus. Xapákuke neko íhae Tesálonika, ápe koyuhoâti aúkopeovone Jesus. Kene po'ínuhiko xâne, koyúhoa itúkeovo ákotine ahikápu aúkopovope. Yane ápe xâne ákotine akahá'a ko'ítukeyea vo'ókuke. Pohu ovohí koetíne kuxópotine Jesus. Koyúhoinoa Poûlu ákoyea yusíka kó'iyeaneye.

Ina exókoahikomaka ukóponeaxomo ne váhere kixovókuti tumúneke aúkopeovomo Jesus. Koyúhoinoamaka kurí'uxeovoxomo xunako Satánae, koane enó'iyeamo isukókoti yara uhá koeti kúveu mêum tumúneke káyukopovope Jesus. Kúteanemaka ne xâne okópotihiko Itukó'oviti, kuri'úxovoteoxomo. Itea ya hunókokuke, Itukó'ovitimo itôa ne Satánae, uke'éxeati xunáko. Ixíko'okoahikomaka Poûlu neko kutípoti Jesus títiu kóyeyea kúveovohiko Itukó'oviti, koane ákoyea háka ne ihíkauvoti ákoti akaná'u.

1 Yutóxinopinoe ûti, undi Poûlu koane Síla yoko Timóti. Pahúkinopea ûti ra koyuhópeti,
itínoe ho'uxínovoti ítuke Itukó'oviti ya Tesálonika, itínoe xanena Itukó'oviti, Ha'a ûti,
yoko Vúnae Jesus Kristu.
2 Itúkapu hána'itike seánakopi Itukó'oviti, Ha'a ûti, yoko Vúnae Jesus Kristu yóvoheixo-
noe, koane úhepekoke isoneûti ukeâti xokóyoke.

Íkoro'ixinovoke ne Poûlu xoko Itukó'oviti

3 Itínoe po'inu ûti xoko Jesus, koati motokeâti ákoyea âka víkoro'ixinovopinoe xoko
Itukó'oviti, vo'oku yupíheovo ukóponea ne kívivo Itukó'oviti, koane tumúne yóno
kurí'uxeovoxo ákoyea omótovokoko yokóvo. 4 Énomone kutí'inoke vihayú'ikopitinoe,
vitukópiti véyexovope xapákuke po'ínuhiko kutípoti Jesus ya po'íkehiko imokóvokuti,
vo'oku kéxuna'ixivo ikéneke Vúnae ákoti kemuyá'ika iséneu, koane vo'oku kívivoxo
Itukó'oviti upánini enó'iyea kotíveti yoko tiú'iti koekúti víkokunoe, iteâti uhá koêti ákoti
imaxovó ixêa. 5 Enepone víki kotívetike, iteâti uhá koêti, koati énomonemo kutí'inoke
iyúseoti ponóvoku ne kíxoakumo Itukó'oviti ne xanéhiko yuhaíkapamo vo'oku kixoku
itúkeovo. Vo'oku urapú'itimo yaneko káxe itíkivo xanena Itukó'oviti motokeâteoxo
yonópea natíxokuke. Yoko énomone kutí'inoke keitóponovoti kotíveti kó'oyene vo'oku
itíkivo xanéna keukóponoati ne natíxea xapa xâne. 6 Koati ponóvotimo kixoku itúkeovo ne
Itukó'oviti, vo'oku ikoítoponoatimo kotíveti ne ikoítoponopitihiko kotíveti, itukópinopiti
yésa'i, 7 koane kouhépekopinopitimo kêku, itínoe ixómoti koitóponovo kotíveti kó'oyene.
Kúteanemakamo kixó'oviku, ûndi yoko nza'ínehiko, enepo kayukápune Vúnae Jesus
ukópea vanúke, axenápoanemaka ne koati xúnati ánjunahiko, 8 koánemaka irumékoti
yúku, ipíhoponeake ne xâne ákoti êxa Itukó'oviti, yóko'omaka ne xanéhiko ákoti akutípoa
ne inámati ihíkauvoti koyúhoti koeku Vúnae Jesus. 9 Ya xoko pahúkopokonokuhiko,
ákomo hunókoku íkoitoponeokono kotíveti. Ákonemo omótova noíxea Vúnae koáne ne
êno hána'iti ihayú'iuti xunáko 10 yaneko káxe aukápapu Jesus, enepo ihayú'ikakanamaka
koane kahaná'ikakanamaka vo'ókuke ne kasása'iupo, enepohikone uhá koeti kutipoâti.
Yoko yarakóxonomakamo xapákukehiko vo'oku kitípi ne ihíkauvoti vomínopikenoe.
11 Énomonemaka ákoino vâka vitúkinopinoe orásaum, maka huvá'axapine Itukó'oviti
yómivo nonékuke kuteâti motókeyea kó'iyeaneye ne xâne iháxiu Itukó'oviti hókea.
Vépeminoamaka itúkeovo ya xunákoke keúsokinoe uhá koeti únati koekúti, yâha itíki,
koane uhá koeti itukéti yúseumo vo'oku kívivo Itukó'oviti. 12 Yane ihayú'ikokonotimo ne
iha Vúnae Jesus ve'ókuke, epó'oxo iheyú'ikokonotimakamo vo'oku Vúnae ya xikóyoke,
vo'ókuke ne hána'iti seánako Itukó'oviti yoko Vúnae Jesus Kristu yoúkeke.

2

Koêkumo ne Váhere Hóyeno heru'ó koeti kurí'okeovo Satánae

1 Itínoe po'inu ûti xoko Jesus, anéye vixíko'okopikenoe vo'ókuke ne káyukopovope
Vúnae Jesus Kristu ha'uxápavine xokóyoke: 2 Hako sikovó kê, kutí'inoke mani itokúx-
okonoti yokóvo ya po'i isoneûti, koane hákomaka pipokéxo iséneu pe'okoâti símeovone
kaxena aúkopovope Vúnae, áva xâne koyúhoti ápeyea koúhapu'ikinokonoke ukeâti
vanúke kó'iyeaneye. Kúteanemaka koêku áva perekáxoati nê'e, áko'o yutoxínopeati
kutí'iyea itúkeovo ukeâti xokóyoke ûti ne ihíkauvoti. 3 Hákonoe sikêvo yaúpu'ikikono ya
koêkuti veínopikehiko, vo'oku ákomo simápu kaxena aúkopovope ne Vúnae koeku âvoyea
ukápanaxo kuríkea hókea Itukó'oviti ne xanéhiko yara kúveu mêum. Konókotimaka
koútata'ixeovo neko póhuti hóyeno heru'ó koeti kurí'okeovo Satánae itúkeovo ovóxe,
enepone í'iyuse koyêtimaka yonópeamo ipihóponovokutike ipíhoponeokono ákotinemo
hunókoku. 4 Enepone hóyeno, okópotimo uhá koeti kó'iyeovoku hó'e xanéhiko, koáne-
maka uhá koeti kixovókuti sasá'itino xâne. Kapayásokovotimo oúkeke uhá koêti, yoko
urúkovatimakamo ne hána'iti imokóvokuti, enepone témpulu ya Njeruzálem, ivatáko-
ponotimoya, itûkovatimo ne koati kaná'uti Itukó'oviti.

5 Ákonoekopo puyákapanapa yokóvo yanekôyo ovo'íngo xepákukenoe ngoyuhó'inopea
ra koekútihiko? 6 Epó'oxo yéxoanoe itopâtiko neko hóyeno âvoinoke kaútata'ixapu,
vo'oku konókoti kúxeokono ne káxe ixíkoaku Itukó'oviti ápepemo. 7 Koati anéyetine
koeku kó'oyene ukóponea ne váhere kixovókuti, itea mayane he'onó koyêtiko. Poéhane
kúxo veyópeovo neko itopâtiko yara koeku kó'oyene, 8 ínamo kautáta'ixapu neko hóyeno
heru'ó koeti kurí'okeovo Satánae itúkeovo ovoxe, enepone koépeumo Vúnae Jesus ya
póhuti kali apihí koeti omíxone. Uke'éxopatimo Vúnae kautáta'ixapapu ukapêa vanúke.
9 Enepone váhere hóyeno, koatimo ya xunákoke Satánae símea. Koati ainóvoti xunako
Satánae ovâmo xokóyoke itúkinokemo hána'iti iyupánevoti koane koekúti ákoti po'i
itukoâti, itea aínovomo aúpu'ikope xanéhiko. 10 Ákomo tôpi kó'iyeovoku váhere koekúti
veínoakemo aúpu'ikea ne xanéhiko yonópotimo ipihóponovokutike, vo'oku púveahiko
ne koati kaná'uti kixovókuti íhae xoko Itukó'oviti, enepone mani kutí'inoke iteóvati ne
pahúnevo eneponi akutípoa. 11 Énomonemaka kutí'ino sikoâtihikomo Itukó'oviti íteokono
yane semekénovo'iti. Koati kutipoâteoxohikomo kutí'iyea koati kaná'uti. 12 Yanê'e
pahukópokonotihikomo ipihóponovokutike ne uhá koeti xâne ákoti akutípoa ne kaná'uti
kixovókuti, enepohikone kouhépekoti itúkea váhere.

Kíxoaku Poûlu enékea ne íhae Tesálonika kutípoti Jesus

13 Itínoe po'inu ûti xoko Jesus, ákoti omotóva okóvo Vúnae, koati motokeâti
kóyekuneyea víkoroixinovopinoe xoko Itukó'oviti, vo'oku ukeâtinekene tumúneke ápeyea
uhá koeti koekúti, noívokoxopine Itukó'oviti yenópinoe xokóyoke. Kó'inokeneye vo'oku
kasása'ikeopi Sasá'iti Omíxone yaneko kitipôa ne kaná'uti kixovókuti íhae xokóyoke.
14 Yoko iháxikinopikenoe Itukó'oviti yane inámati ihíkauvoti vomínopike, ûndi yoko
nza'ínehiko, enepone koyúhoti koeku Jesus, koati kaha'aînopeatinoe kehá'ineyi Vúnae
Jesus Kristu yane itúkeovo êno hána'iti ihayú'iuti. 15 Koeku kó'iyeaneye, itínoe po'inu
ûti xoko Jesus, vixíko'okopinoe kéxuna'ixivo ikéneke Vúnae, ákoti kemuyá'ika iséneu.
Yíxapumaka ne víhikaxeopikenoe yanekôyo, yusíkoti itúkeovo koekúti koyúhoinopikenoe
ûti koeku vóveako xepákuke, áko'o po'i koekúti yutóenopi ûti. 16 Enepone Vúnae Jesus
Kristu yoko Itukó'oviti, Ha'a ûti, enepone ákoti omotóvovi okóvo, porexó'ovitimaka
úhepepea visóneu ákotinemo uké'eyeaku yoko uhé'ekoti kúxone ûti yupihóvoti unáko,
vo'oku hána'iti seánako voúkeke, 17 itúkapu énomone porexópinoe kéxuna'ixivo ikéneke.
Itúkapu énomonemaka koxunákopi, motovâti itúkeovo ainóvoti únatinoe koekúti itíko
koane keyúho.

3

Epemôa Poûlu ne íhae Tesálonika itúkinoa orásaum

1 Itínoe po'inu ûti xoko Jesus, tumúneke únzexea ra yúndoe, émbemopinoe itíkinovi
orásaum, maka ukápananeoxo ra emo'u Vúnae, epó'oxo iháyu'ikakananemaka xapa
po'ínuhiko xâne kuteâti koêku ya xepákukenoe. 2 Koane yépeminavi, maka víteapane ne
váherehiko xâne yoko xâne koyuvôrixovoti, vo'oku ako uhá ákoe xâne kutípoti emo'u
Itukó'oviti.
3 Motóva kúveovokono ne Vúnae. Koati koxunákopitinoemo nê'e. Ákomo síka ne
Ndeâpu íkorokeopinoe. 4 Koati motovâti ómomikea visóneu ikéneke Vúnae ve'ókukenoe,
vexoâti yíxivo itíki ne páhoenopi uti itíki. Yoko haina póhutine yara koeku kó'oyene, itea
koánemakamo ya káxehiko keno'ókoti.
5 Paréxapinoe Vúnae Itukó'oviti yóvoheixi yane hána'iti ákoyea omótovovi okóvo.
Énomonemaka huva'áxapinoe kéxuna'ixivo ya héki, ákoti yaukápapu ikínike, kuteâtimaka
kixoku kóxuna'ixeovo ne Kristu, ákotimaka aukápapu ikéneke.

Ixíko'okoa Poûlu kónokea ko'ítukeyea ne uhá koeti xâne

6 Itínoe po'inu ûti xoko Vúnae Jesus, vixíko'okopinoe ya iháke Vúnae yahíkuxivoa ne uhá
koeti xâne omó'ixoti hulékeko, ákoti âha itúkea itukovo káxe, ákotimaka akahá'a hókea
ne ihíkauvoti víhikaxopikenoe. 7 Yoko yéxoanoepepo kixoku vitúkeovo xepákuke. Yéxoa-
maka itúkeovo nékone héki, vo'oku yaneko vóveaku xepákuke, ako váhuleke. 8 Ákomaka
kúxeaku ûti poréxeokono nika ûti ákoti ésa'i. Itea koati vivokóponovoti ko'ítukeyea ûti.
Káxe, yóti yupíhovo momí'iyea ûti, puvâti ûti vitúkeovo yávahanoe. 9 Maní'oxo motovâti
kúxea uti keúsokinovinoe nókone ûti, itea koati kahá'ati uti vitúkinopinoe hékone ya
kixoku ko'ítukeyea ûti. 10 Vo'oku yaneko vóveakuiko xepákukenoe, hara koe páhoenopi
ûti itíki: "Enepone xâne ákoti akahá'a ko'ítukeyea, hákomaka porexókono nîka" koe
yuhó'inopi ûti.
11 Kó'inokeneye ra vemó'uinopinoe vo'oku ápe xâne etó'okoviti ápeyea huléketi xâne
xepákuke, ákoti oko'ítuke, yómoti í'inuxo kó'iyea xoko itúkovoke po'ínu xâne, yuixóvoti
koekúti ákoti itukapu mani yuíxovone. 12 Ya iháke Vúnae Jesus Kristu, sayá'ikoa ûti ne xâne
koetíneye, koane vixíko'okoa yuíxeovo ko'ítukeyea, ákoti í'inuxo akôe xoko itúkovoke
po'ínuhiko xâne, maka aváne vanéxope nîka. 13 Itínoe po'inu ûti xoko Vúnae, hako
imaxovó kixe itíki únati. 14 Enepo áva xâne ákoti akahá'a itúkea ne vixíko'okopikenoe yara
yútoenopi ûti, hénaxa, epó'oxo yahíkuxipa, maka káteyakakanane. 15 Itea hako kutí kixêa
yanáne. Yenéka, kuteâti koeku venékea po'inu ûti xoko Vúnae.

Hunókoku yútoe Poûlu koane íkopovope

16 Enepone Vúnae, úkeaku uhá koeti úhepeti isoneûti, itúkapu énomone ixomo
porexópinoe úhepeko iséneu ikéneke, ya uhá koeti kéyeku. Itúkapu énomonemaka
ovóheixo ya póhutinoe kexé'u.
17 Enepora yúndoe íngopeovopikenoe, koati yútoe vô'um, undi Poûlu. Koati koêkune ya
uhá koeti hunókoku yúndoe mbáhoe, hoénaxovope itúkeovo undíne yutoxôa. Énomone
ngíxoaneye nzunókea ra yúndoe.
18 Itúkapu hána'itike seánakopi Vúnae Jesus Kristu yóvoheixo, póhutinoe kexé'u.
Hunókokune.

1 TIMÓTI
Inúxoti yutóxinoa Poûlu ne Timóti

Enepora yútoe Poûlu, xoko homoêhou koéhati Timóti yóno. Kutípoa Timóti ne kaná'uti ihíkauvoti koyúhoti koeku Jesus yaneko kamôa xoko Poûlu. Énomone “nje'éxa” kixínoa Poûlu. Êno xáneheixea Timóti ne Poûlu koeku koyúhoponea emo'u Itukó'oviti xapa xâne. Po'íke káxe, ôvane Timóti ya Éfezu inúxino ítuke Itukó'oviti koeku ukóponea ne Poûlu po'íke pitivóko. Énomone óvoheixoiko ne Timóti pahukínoane Poûlu ra koyuhópeti, inúxoti yútoenoa.

Éxokoa Poûlu ne Timóti nókone kó'iyea ne inuxínotihiko ítuke Itukó'oviti ya imokóvokuti, koane nókone itúkea ne xanena Itukó'oviti. Koyúhoinoamaka Poûlu koêku ne inuxínotihiko xanena Itukó'oviti kónokea okópea ne ihíkauvoti ákoti akaná'u, enepone koyúhoti koeku kixovókuti kuteâti ákoyea yusíka níkeokono po'ínuhiko kó'iyeovoku nikokónoti, koáne ákoyea yusíka kóyenoyea koane ko'ímayea ne xâne. Ixíko'okoa Poûlu ne inuxínotihiko imokóvokuti yuíxeovo itúkea ne itukéti pónekono itúkea. Ina enekómaka Timóti itúkeovo xâne motovâti hókeokono kixoku itúkeovo ya uhá koeti ítuke. Enékovimaka pónea uti kixoku vitúkeovo, uti kutípoti Jesus, koane vitúkeovo xâne kuri'ókovoti Itukó'oviti. Enékovimaka vitúkeovo koati kaná'uti kuvóvoti Itukó'oviti, koane ákoyea omótovokoko vokóvo yoko kóxuna'ixeovo ûti ikéneke Jesus, ákotimaka kapayásakapu ûti.

Tûri

1 Yundóxinopi, ûndi Poûlu, undi ovoxe Kristu Jesus, ngoyuhó'iyeati emó'u xapa xâne,
kuteâti páhoenonu indúkea ne Itukó'oviti, enepone Koitóvoviti, yoko Kristu Jesus,
enepone porexó'oviti hána'iti kúxoixone ûti ikéneke Itukó'oviti, véxone koúsokeovomo.
2 Mbahúkinopea ra koyuhópeti Timotí, iti koati kaná'uti nje'éxa vo'oku kívivo Jesus yaneko
ngoyuhó'inopea koêku.

Iká'iparaxapi Itukó'oviti, Ha'a ûti, yoko Kristu Jesus Vúnae, uhá koêti ne únatinoe koekúti ukeâti xokóyoke. Koane itúkapumaka hána'itike seánakopi yóvoheixo, koane úhepetike isoneûti ukeâti xokóyoke.

Ítukexeake Poûlu ne Timóti ya Éfezu

3 Kuteâti yunzó'inopi yanekôyo koeku yóneam íyeu Masêdonea, ngáyukopoikomaka
émbemopeopi yóvoheixikone ya Éfezu. Ngahá'ainopi seyá'iki ne xâne kopoé'akoti
íhikaxea, maka hákone ihíkaxo ihíkauvoti ákoti akaná'u, 4 yoko hákonemaka yuixóvo
kutí koeti xetihí koêti, yoko yutoéti ákoti hunókoku kayumákoti iháhiko voxúnoekene
ukeátine inâ turixóvo viyénoxapa. Enepora koekútihiko yuíxovoke, koati yumópeokoko
xâne poréxo, ya koêkuni huvó'oxea itúkea ítuke Itukó'oviti. Yoko kúveovo Itukó'oviti
konokóvo motovâti itúkeokono ítuke. 5 Itea hara kutí'inoke mbahukínopiti yûnzo,
ngaha'aînopiti ákoyea omótovo yokovo po'ínuhiko xâne. Yoko enepone ákoyea omótova
yokóvo, konókoti itúkeovo ukeâti xoko sasa'ípotine iséneu, yexoâtimaka ákoyea ítika-
heapu ikéneke Vúnae, koane ikéna'uxixo kívivoa. 6 Itea ápe xâne ákotine akoéneye. Pihohí
koéne isóneu xoko po'ínuhiko koekúti ákoti itópoinoake, koekútihiko poréxotimaka xâne
ixómoyea yumópokoko. 7 Enepohikone xâne, koati kaha'âti itúkeovo éxoti íhikaxea ne
Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muîse, itea ako éxa kixó'ekone ne ihíkauvoti íhikaxone, koane
ákomaka koati éxea koêku ne yûho vo'ókuke, upánini ya kixoku koyúhoyea kutí koéhiko
koati exoâti.

Itúkovoke ne Ponóvoti Kixovókuti

8 Véxoa itúkeovo koati únati koekúti ne Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muîse, enepo
akutípokono. 9 Yoko ápeinoke ra Ponóvoti Kixovókuti, haina vo'ókuke xâne únati kixoku
itúkeovo, itea vo'ókuke xâne pahukóvoti, koáne ne puvâti ne páhoenovi Itukó'oviti

vitúkea, yóko'o ne ákoti téyone, koánemaka ne vaheréxoti kixoku itúkeovo. Ápeinokemaka nê'e vo'oku xâne ákoti asasá'i nonékuke Itukó'oviti, yoko xâne ákoti teyâ ne sasá'iti kixovókuti, koáne ne koepékoti há'a yoko êno, yóko'omaka ne koepékoti po'i xâne, [10] koánemaka vo'oku xâne ákoti saya'íkapeapa ne úhepune mûyo vo'oku ixómoyea kaha'a sêno, yoko hóyeno koyenópoti po'i hóyeno, koane xâne oméxoti po'i xâne itukoâti ákau. Ápeinokemaka ne Ponóvoti Kixovókuti vo'oku xâne semékenovo'iti, koáne ne itukóheoti koeku po'ínuhiko, koánemaka vo'oku uhá koeti po'ínuhiko okopâti ne koati ponóvoti ihíkauvoti, [11] enepone koyúhoinovike ne inámati ihíkauvoti omínovike Jesus. Yoko koati êno hána'iti ihayú'iuti ihíkauvoti nê'e ukeâti xoko Itukó'oviti, enepone motokeâti kahána'ikeokono îha. Énomonemaka ne ihíkauvoti mbáhoenokono ngoyúhoyea xapa xâne.

Hána'iti elókeko okovo Poûlu vo'oku seánakoa Itukó'oviti

[12] Aínapo ákoe Vúnae Kristu Jesus koxunákonu, enepone inixónutimaka indúkeovo motovâti kúveovokono, kutí'inoke porexónuti ngo'ítukeinoa, [13] upánini indúkovo yómoti koémoke'eyea Jesus mekúke, ingoítoponoatimaka kotíveti ne xanéna, koane yupihóvati váherexinoahiko índuke. Itea kóyeane kóseanayeonu Itukó'oviti, vo'oku akó'oti enjâ indúkeovo pahukóvoti yanekôyoke avô'o nguvâpu Jesus. [14] Koati yupihóvati kóseanayeonu Vúnae, porexónuti ngúveova, koane ákoyeamaka omótovo ongóvo po'ínuhiko xâne, kuteâti pónevi Kristu Jesus kó'iyea ûti ikéneke. [15] Enepora emo'úti yutoxóvoti yâye, koati kaná'uti, koane koati motovâti kúveovokono: Énomone símeane ne Kristu Jesus yara kúveu mêum koíteovo xâne pahukóvoti. Yoko undíne yupihóvoxo pahúkeovo ya uhá koêti. [16] Kóseanainonuke Vúnae, undi yupihóvoti pahúnevo ya uhá koeti po'ínuhiko xâne, koati kaha'âti koúhapu'ikea koêku ne Jesus Kristu ya njokóyoke, itúkeovo ôriti ímaxeovo kúxoixea xâne kutípea. Koati kaha'âtimaka itúkeonu éxokoke po'ínuhiko xâne ne hána'iti seánakovi, koêkuti yé'akeye kutipoâtimo, kutí'inoke itopónotihikomo apéyeati ákotinemo hunókoku xokóyoke. [17] Kahána'ikaikopo ûti ne Itukó'oviti, natina ûti, enepone kóyekutine ápeyea, ákoti tûri koane ákoti uké'eyeaku, ákotimaka inixoâti, poéhanemaka itukóvo koati kaná'uti Itukó'oviti. Itúkapu énomone itukóvo hána'iti teyonéti koane hána'iti ihayú'iuti ya uhá koeti káxe ákotinemo hunókoku. Ákoyeneoxoye.

[18] Hara kôe injíko'okopike Timotí, iti kutí ngíxone nje'éxa xoko Jesus: Kéxuna'ixapu itíki ne únati itukéti ítukexeopike Vúnae, kuteâti koeku kóxuna'ixeovo húndaru, puyakóponovati yokóvo ixíko'okopike neko yuhó'inopi po'inu ûti, enepone éxokoake Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti itúkeovomo îti itukôa ra itukéti. [19] Yákoyeneye kéxuna'ixivo koeku kívivo Itukó'oviti, yexoâtimaka ákoyea itíkaheapu itea itúkeovo ponóvoti ne ítike. Yoko ápe xâne ákotine akoéneye isóneu. Kene kó'oyene, koati hána'itine koésayu'ixeokono koêku vo'ókuke. [20] Xapákukehiko, anêko Imîneu koane Alíxandere. Yoko mboré'okoane Satánae íkoitoponeokonohiko kotíveti, maka hákone koemóke'ekono ítuke Itukó'oviti vo'oku váhere ítuke.

2

Konókoti itúkea orásaum ne kutípoti Jesus

[1] Inúxoti ya uhá koêti, hara injíko'okopi: Konókoti itíkinoa orásaum ne uhá koeti xâne, yepemínoati seánakoa Itukó'oviti, yepemínoatimaka nókone xaneâti íkero'ixivo xoko Itukó'oviti. [2] Itíkina orásaum ne nâtihiko koane uhá koeti po'ínuhiko pahúkoti, maka aúnatine koeku ûti, koane maka hákone isukókoti yoko okopókokoti, motovâti vitúkeovo teyoti Itukó'oviti koane vitúkeovomaka itípakovoti. [3] Vo'oku Itukó'oviti, enepone Koitóvoviti, ínixoa unáko nê'e, koane koati ponóvotinoa kó'iyeaneye. [4] Yoko kahá'ainoa Itukó'oviti ne uhá koeti xâne íteova ne pahúnevo koane kutípea ne kaná'uti kixovókuti ukeâti xokóyoke. [5] Vo'oku poéhaxo ne Itukó'oviti, ako po'ínu. Poéhamaka ne Epemínoviti nonékuke Itukó'oviti. Énomone ne Kristu Jesus, enepone ikútipasikoponovoviti, uti xâne. [6] Kurí'okopovo Itukó'oviti nê'e enepo ivokóvo kuruhúke, yaneko porexópo ésa'i pahúnevo uhá koeti xâne. Yoko koúhapu'ikovone neko koekúti simovóne kaxénaxeake

Itukó'oviti urápu'iyea. [7] Énomone noívokoxinonu Vúnae, motovâti ngoyúhoyea koeku
nê'e. Énomonemaka pahúkinonu xapa xâne. Yoko koati kaná'uti ra yûnzo, haina
nzemekékexoti. Noívokoxinonuke motovâti ínzikaxea ne ákoti itukapu jûdeu koêku ne
kaná'uti kixovókuti, kutípone ûti.
[8] Ngahá'ainoahiko ne hóyeno, koêkuti óvoheixoku, itúkea orásaum, koane ákoyea
váhere ítuke vô'u koéxepoeno Itukó'oviti ya orásaum, ákotimaka xâne ímaikinovoke
koane ákotimaka púvone.
[9] Kúteanemaka ne senóhiko, ngahá'ainoamaka kóyuseyea kixoku ko'ípovoyea, ákoti
akutêa senóhiko ákoti téyapana. Konókotimaka itúkeovohiko éxoti kixoku itúkea isóneu
ya uhá koeti koekúti. Enepone kouhé'ekoati, ako apásika itúkeovo koekúti kuteâti
uhé'ekoti ikáhi, koane ôro iyóyonevo, yoko po'ínuhiko kohépiti iyoyókovopeti, koane
ko'ípovoyeamaka koati únati ipovóti. [10] Itea hane itúka kouhé'ekoati, ponóvoti kixoku
itúkeovo, kuteâti motókeyea itúkea ne senóhiko koyúhoti itúkeovo teyoti Itukó'oviti.
[11] Enepo ihíkaxakana senóhiko ne emo'u Itukó'oviti, konókoti yunú kóyeyea, koane téyea
ne ihíkaxoati ákotimaka kapayásakinapa. [12] Ákomaka nzíka ne senóhiko íhikaxea koane
pahúkea îma. Konókoti éxea yunú kóyeyeahiko. [13] Vo'oku Âdaum inuxô itúkeokono,
ina itukókono Éva ikénepoke. [14] Koane hainámaka Âdaum ne aupú'ikokono, itea koatíne
sêno aupú'ikokono, ikorókovoti pahunévotike. [15] Itea kóyeanemo íteovo ohone xe'éxa
ne senóhiko enepo okoxé'exa, koane ákomakamo yuvâti enepo yuixápu kúveovo Vúnae,
koane itukápumaka ákoti omotóvo okovo po'ínuhiko xâne, koane itukápumaka sasá'iti
nonékuke Itukó'oviti, koane éxotimaka kixoku itúkea isóneu ya uhá koeti koekúti.

3

Nókone kó'iyea ne inuxínoti ítuke Itukó'oviti ihíkaxoti imokóvokutike

[1] Enepora emo'úti yutoxóvoti yâye, koati kaná'uti koane koati motovâti kúveovokono.
Harâ'a: Enepone xâne kahá'ati itúkeovo inuxínoti ítuke Itukó'oviti ihíkaxoti ya imokó-
vokuti, koati únati itukéti kahá'a. [2] Itea enepone kaha'âti itúkeova, konókoti itúkeovo ákoti
évekinokonoku emó'uinokono ápeyea váhere ítuke. Konókotimaka ákoyea apí'a yêno,
koane éxea sayá'ikopeovo, yoko éxea kixoku pónea isóneu ya uhá koeti koekúti. Konóko-
timaka itúkeovo únati kixoku itúkeovo, koane konókoti ú'uso kóyeyea kátarakea koêkuti
simoâti óvokuke. Konókotimaka itúkeovo éxoti íhikaxea emo'u Itukó'oviti. [3] Ako yusíka
itúkeovo yómoti kumá'am. Ákomaka yusíka itúkeovo ísukenati po'i xâne, itea konókoti
itúkeovo koati únati koane itúpa'ikoti. Konókotimaka púvea ápeyea orixókokoti. Ákó-
maka yusíka ixómoyea ipúpakino isóneu kahá'ayea enó'iyea tiûketina. [4] Konókotimaka
éxea kíxoaku ne íhae óvoku, koane éxea kíxoaku koéxokexea ne xe'éxaxapa, saya'íkoati
koane ihíkaxoati itúkeovo teyoti po'i xâne. [5] Vo'oku enepone hóyeno ákoti exâ kíxoaku
ne íhae óvoku, ákomo kalíhuina éxea inúxino xâne imokóvokutike. [6] Ákomaka yusíka
itúkeovo inámati kutípoti Jesus, mará'inamo kapáyasakeapa, akúteamo kixókonoku
Ndeâpu kapayásokopovo yanekôyoke, kutí'inoke kopúhikopeati Itukó'oviti nonékuke,
kuxokónoti káxe ipíhoponokonopemo. [7] Konókotimaka itúkeovo teyonéti xapákuke
xâne ákoti itukapu kutípoti Jesus, maka hákone vekínoaku Ndeâpu íkorokea váhereke,
kutí'inoke mani hána'iti téyapana.

Ndeákinu

[8] Kúteanemaka koêku ne noivókoetihiko itúkeovo ko'ítuketi imokóvokutike, enepone
ndeákinu. Konókotimaka itúkeovo teyonéti ákoti itukáheapu. Ákomaka yusíka itúkeovo
yómoti kumá'am. Ákomaka yusíka ixómoyea ipúpakino isóneu kahá'ayea enó'iyea
tiûketina. [9] Konókotimaka yuíxeovahiko hókea ne kaná'uti kixovókuti kutípone ûti,
enepone ákoti exákana mekúke, koúhapu'ikinovike Itukó'oviti kó'oyene, koane ákoyea
ítukaheapu hókea. [10] Konókotimaka hixópeokono ya ítukeke Itukó'oviti. Enepo itukápu
xâne ákoti évekinokonoku emó'uinokono ápeyea váhere ítuke, motóvane itúkeovo ndeák-
inu. [11] Kúteanemaka koeku yêno ne ndeákinu. Konókoti itúkeovo teyonéti, ákoti itukapu
ítukenati xêti po'ínuhiko xâne. Konókotimaka éxea kixoku itúkea isóneu ya uhá koeti

koekúti, koane itúkeovo xâne motovâti kúveovokono ya uhá koeti koekúti. 12 Enepohikone
ndeákinu, ako yusíka pí'ayea yêno. Konókotimaka éxea kíxoaku ne xe'éxaxapa koane
íhae óvoku. 13 Yoko enepohikone ndeákinu koati únati kixoku itúkea ítuke Itukó'oviti,
itopónotimo itúkeovo koati teyonéti, koane iyúseotimo itúkeovo é'exo kixoíxoati ne
kaná'uti kixovókuti hó'e ûti, motókeinoke koyúhoyea koêku.
14 Ngúxoa ákoyeamo ánju'ikene noínjopeopi Timotí, itea yundóxinoake ra koekúti,
15 maka enepo anju'íkene, yéxane nókone kó'iyea ûti imokóvokutike, enepone óvoku ne
koati kaná'uti Itukó'oviti, enepone kotíxovoku koane koúkoponovokumaka ne kaná'uti
kixovókuti íhae xoko Itukó'oviti. 16 Koati hána'iti ne ihíkauvoti ákoti exákana mekúke,
kouhápu'ikovotine kó'oyene, enepone kutípone ûti. Énomone râ'a:

Enepone simoâti ra kúveu mêum, íkutipasikovovi, uti xâne. Koúhapu'ikea sasá'iko ne
Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti. Noíxoamaka ánjuhiko, enepone ovoxe Itukó'oviti
íhae vanúke. Perékaxokono koêku xoko póhutihiko poké'e óvohikoku xanéhiko
yara kúveu mêum. Kutípokono yâye yara poké'e, ina pihôpo vanúkeke xoko êno
hána'iti ihayú'iuti ópoku.

4

Koêku ne kopoé'akoatimo íhikaxea ne emo'u Itukó'oviti

1 Ú'urapu'i kíxoa Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti koêkumo yaneko káxehiko ye'éxapune
hunókoku ra mêum, ápeyeamo xâne kurí kixoti kúveovo Itukó'oviti, hokópoti
aúpu'ikenati, páhoe Satánae, koane ihíkauvoti ítuke ndémoniuhiko, 2 íhikaxone xâne
ákoti oponóvo ítuke, koyúhoti itúkeovo sasá'iti, ihíkaxotimaka koekúti ákoti akaná'u, itea
ákone eápapu itúkeovo pahukóvoti, vo'oku itúkeovo váhere koekúti ixomo itúkohiko.
3 Enepohikonê'e, ako síka kóyenoyeahiko koane ko'ímayea ne xâne. Anêkomaka
nikokónoti ákoti sikâ níkeokono, koyúhoti itúkeovo pahukóvoti nikokóno. Itea uhá
koeti nikokónoti, aínovo poréxovike Itukó'oviti, motovâti níkea ûti koeku víkoro'ixinova,
uti kutípoti Jesus, uti exoâtimaka ra kaná'uti kixovókuti íhae xokóyoke. 4 Vo'oku uhá koeti
koekúti ítuke vo'u Itukó'oviti, aínovo únati, epó'oxo itukovo vikoró'ixinovatine xoko
Itukó'oviti, ako yusíka kutí kíxeokono ákoti aunáti. 5 Koati sasá'iti vo'oku yuho Itukó'oviti
emó'uke, koane vo'oku vitúkinoa orásaum.

Nókone kó'iyea ne únati ko'itúkeinoti Vúnae

6 Enepomo ihíkexa po'ínuhiko ûti xoko Jesus ra koekútihiko, itimo koati únati
ko'itúkeinoti Kristu Jesus. Epó'oxo enepora emo'u Itukó'oviti kitípone, enepora únati
ihíkauvoti hékone, koxunákopitimo ikéneke Vúnae koeku yíxivoa. 7 Itea hako kemokénoa
ne xetihí koeti ákoti itóponone, íhikaxone xâne ákoti hakâ ne kaná'uti ihíkauvoti íhae
xoko Itukó'oviti. Hara yíxapuxo, kéxuna'ixivo ikéneke Itukó'oviti. 8 Vo'oku enepone
ixómoyea yuíxovo kóxunakea mûyo ne xâne, ako ahíkapu yónoku ne itópoinoake. Itea
enepone yuíxeovo kóxuna'ixeovo ikéneke Itukó'oviti, ákomo hunókoku ne itópoinoake,
vo'oku apêtimo yara koeku kó'oyene koánemakamo seâpa vanúkeke. 9 Enepora emo'úti
yutoxóvoti yâye, koati kaná'uti, koane koati motovâti kúveovokono. 10 Énomone yupíhi-
novo kóxuna'ixeovo ûti, vivokóponovoti ko'ítukeyea ûti, vo'oku hane kuvóvo ûti ne koati
kaná'uti Itukó'oviti, enepone usó koyêti koíteovo uhá koeti xâne, áko'oneoxo ne kutipoâti.
11 Ixíke'aka, koane íhikexa xanéhiko ra koekútihiko. 12 Ako yusíka ápeyea xâne ákoti
itúkopike pohu vo'oku itíkivo inámatiko, itea ya xapákuke ne kutípoti Jesus, itíkapu
koati motovâti hókeokono kixoku itúkeovo, ya kixeku keyúhoyi, ya kixeku itíkivo,
koáne ya ákoyea omótovo yokovo po'ínuhiko xâne, koánemaka ya kívivo Itukó'oviti
yóko'omaka ya sasá'iyea iséneu. 13 Tukú koeti aungápapu xikóyoke, yíxapu yíhoiki emo'u
Itukó'oviti xapákuke xâne. Yéxakamaka nókone kó'iyea, koane íhikexamaka emo'u
Itukó'oviti. 14 Iké'itukexa ne íparaxeopike Itukó'oviti, yéxone itíki ítukeke, enepone
koúhapu'ikinoake Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti ne inuxínoti itukéti êgerejake yanekôyoke,
enepo koyuhó'inopi ítukexeopike Itukó'oviti, enepo ipíhoamaka vô'u titíkuke haxakíno-
piti ítukeke Itukó'oviti. 15 Yíxapa ra koekútihiko, koane kéxuna'ixapu itíki, maka naíxane
uhá koeti xâne ne kixeku keúkoponivo ya ítukeke Itukó'oviti. 16 Yokóhiyanavo, koane

yokóhiyanamaka ra ihíkauvoti. Ípihea tumúne ra itukéti vo'oku ixeáneye, hainamo
póhutine îti koítovo Itukó'oviti, itea itóvotimakamo ya pahúnevo ne xanéhiko kamokéno-
piti.

5

Éxokoa Poûlu ne Timóti nókone kó'iyea enêko xânehiko

1 Hako kepayásokinovo hóyeno xuvé'eti ya itíke. Seyá'ika enepo áva pahúnevo, itea kutí
íxea yá'a enepo yenekâ. Kene ne homoêhouhiko, kutí íxea pe'ínuhiko. 2 Kutí íxeamaka
mémaina ne úsotine senóhiko. Kene ne ârunoehiko, konókoti sasá'iyea iséneunoa tiyoâti,
kutí kixeâtimaka mekéxa.
3 Hivá'axa ne ivokóvotinehiko îma koati pohúxovoti, ákoti po'i huvo'óxoati. 4 Itea enepo
áva xe'éxaxapa itukovo amósenoxapa, konókoti itúkeovo énomone katarákopa, vo'oku
konókoti itúkeovo íhae óvokuke yuíxovo ne xâne inúxotike. Konókotimaka éxea xâne
poréxopea ne ítukeinoa há'a yoko êno, itukóvo ôxu yoko ôse. Vo'oku koati ponóvoti
xoko Itukó'oviti nê'e. 5 Enepone ivokóvoti îma koati pohúxovoti, ákoti po'i huvo'óxoati,
Itukó'oviti kuvóvo, koane kóyekutine itúkea orásaum. Káxe, yóti véyo épemo'ixea
Itukó'oviti huvó'oxea. 6 Kene ne ivokóvoti îma yuixóvoti itúkea váhere úhepune mûyo,
kutí koe ivokóvotine upánini ápeyeako yara kúveu mêum. 7 Pehúkaikopo po'inu ûti itúkea
ra koekúti yara yúndoenopi, maka hákone évekinokonoku emó'uinokono ápeyea váhere
ítuke. 8 Enepone xâne kutípoti Jesus, itea ákoti kataráka iyéno, ínapoxo ne oveâti kúveu
óvoku, koati xâne ákotine itúkoake ne hó'e ûti, epó'oxo hana'íne pahúnevo yane xâne
ákoti hóko Itukó'oviti.
9 Hako yutoxóvo îha ne ivokóvoti îma xapákukehiko ne huvó'oe êgereja enepo hákox-
ovoti itopóno sesenta koeti xoénaena, koane konókoti itúkeovomaka póhutine ko'íma
neko imá'ikene. 10 Konókotimaka itúkeovo sêno únati kixoku itúkeovo, koane únatimaka
kixoku koéxokexea xe'éxaxapa, ú'uso koyêtimaka kátarakea koêkuti simoâti óvokuke,
koane ú'uso koyêti kutí kixópeovo ovoxéti huvó'oxea ne po'ínuhiko kasása'iupo Jesus.
Konókotimaka itúkeovo huvo'óxoti apêti nókone, koane yuixóvoti itúkea uhá koeti únati
koekúti.
11 Kene ne inámatiko sêno ivokóvoti îma, hako yitoxî îha xapa iha po'ínuhiko huvó'oeti,
vo'oku enepo yupiháp xuná'iyea kahá'ayea ko'ímapea, ko'imápotimo. Yane ákonemo
itúka ne inúxoti yûho itúkeovo haxakínovoti ítuke Kristu. 12 Koati iyúseotimo itúkeovo
pahukóvoti nê'e, vo'oku ákoyea itúka neko inúxoti yûho ákoyeanemo okó'imapo, koane
itúkeovomo póhutine ítuke Itukó'oviti yuíxovo. 13 Haina póhutine itea koeku kó'iyeaneye,
turíxovomaka óyohikeovo ovohí kó'iyea koane ákoyeane okó'ituke, koane yónoheyea
ya xapa ko'óvokuti. Yoko haina pohúneti ovohí kó'iyea ákoyea ítuke, itea koati
itúkotimaka xêti po'ínuhiko xâne, koane oposí'ixoti éxea koeku ítuke po'i xâne mani
ákoti itukapu yuíxovone, koukóponotimaka xêti mani ákoti yusîka koyúhoyeokono.
14 Ngahá'ainoakopo ne inámatihiko sêno, ivokóvoti îma, ko'ímapea koane koéxokexea
xe'éxaxapa, yoko itúkeovo únati katarákoti óvoku, maka hákone évekinoaku yuho puvoti
hó'e ûti koyúhoyea ákoyea aúnati ne ítuke. 15 Vo'oku koati apêti senóhiko, ivokóvoti
îma, itavókeatine ra hó'e ûti, hokópotine Satánae. 16 Enepone sêno ivokóvoti îma apêti
iyéno, konókoti itúkeovo iyéno huvo'óxoa, maka hákone yupihóvo kátarae ne êgereja.
Yanê'e, koati motovâti itúkeovo senóhiko ivokóvoti îma ákoti po'i katarákoati huvó'oxo
ne êgereja.

Nókone itúkea kutípotihiko Jesus ya xoko inuxínoti imokóvokuti

17 Enepone inuxínoti itukéti imokóvokutike koati mbiú kixoti ko'ítukeyea, motókea
kurí'uxinokono námoe, koane ínixeokono itúkeovo teyonéti, áko'oneoxo ne
ivokóponovoti koyúhoyea emo'u Itukó'oviti koane íhikaxea. 18 Yoko énomonemaka
kuteâti ne yutoéti emó'uke Itukó'oviti, enepone koêti: “Hako ike'áki pâho ne vûi
enepo huva'áxapi ókonuheinopea ne itóvotine ha'i tirîku” kôe, koyúhoti koêku ne
ko'ítuketi kónokea ápeyea nîka. Ina koe'íkomaka: “Koati motokeâti ápeyea námoe ne
ko'ítuketi” koémaka. 19 Itukovo apêti koyúhoti ápeyea váhere ítuke ne inuxínoti itukéti

imokóvokutike, ako yusíka poéhayea xâne koyuhoâti. Konókoti pí'ayea, áko'o mopó'ayea
xâne noixoâti, koane koyuhoâtimaka itúkeovo koati kaná'uti kó'iyeaneye, ina yusîka
kutípeokonoxo. [20] Kene ne po'inu ûti xoko Jesus ovóheixoti pahunévotike, seyá'ika
nonékuke uhá koêti ya imokóvokutike, maka pikáne kíxeaneye ítuke ne po'ínuhiko
kutípoti Jesus.
[21] Nonékuke Itukó'oviti yoko Kristu Jesus koánemaka ne sasá'itihiko ánju íhae vanúke,
ovoxe Itukó'oviti, injíko'okopi itíki ra koekúti ngixínopike yarâ'a. Ako yusíka seyá'iki
po'ínuhiko xâne koeku ketíxi ínikene, itea konókoti kutikokó kíxi seyá'iki uhá koeti xâne
pahukóvoti. [22] Hako iyovó kôa yokóvo ípihi veô'u tutíkuke ne xâne keha'âti hexákinoa ítuke
Itukó'oviti. Hako kitipásea ne xâne itúkoti váhere. Yokóhiyanavo maka itíkapune xâne
koati sasá'iti. [23] Hako poehâne úne yénovoheixo, itea kalihú íxea yénoyivomaka víyum
vo'oku yeópone yokóvoike, vo'oku kayú kayu kóyeyea ne yaríne.
[24] Ápe pahúnevo xâne í'iyuse koyêti iyonoâti yuhoíkovokutike. Kene pahúnevo
po'ínuhiko xâne, poéhane xu'ikénene ina iyusêo. [25] Kúteanemaka koêku ne únati kixoku
itúkeovo ne xâne. Ápe okó'ikeakuneye iyúseo ne únati kixoku itúkeovo. Kene po'ínuhiko,
ako aká'ikaneye iyúsea, itea kóyeanemo urápu'iyea.

6

Nókone kó'iyea ne ahinoêti yoko pataraûxati

[1] Uhá koeti kutípoti Jesus apêti pátarauxa, konókoti téyea ne pátarauxa ya uhá
koeti koekúti, maka hákone koemóke'ekono iha Itukó'oviti koánemaka ne ihíkauvoti
hókone ûti. [2] Kene ne ahinoêti apêti pátarauxa kutípotimaka Jesus, enepone itúkeovo
kopo'ínukokoti xoko Jesus ne pi'âti, haina kixo'êkoti ákoyea okónokoa téyea pátarauxa
vo'ókuke. Konókoti inamá'axoyea koxuná'ixovo ko'ítukeinoa, vo'oku enepone pátarauxa
namukópati ne únati ítukeinoa, koati po'ínu xoko Jesus, koane koati xâne ákoti omotóva
okóvo. Íhikexa ra koekútihiko koane ixíke'aka kónokea itúkeokono.

Koêku ne koati kaná'uti vîrikuxea

[3] Enepo áva ihíkaxoti ihíkauvoti ákoti itukápa ne ponóvoti íhikaxeovike Vúnae Jesus
Kristu, itea itúkeovo pó'iti yane ihíkauvoti koyuhó'inoviti kónokea vitúkeovo teyoti
Itukó'oviti ya uhá koeti kixoku vitúkeovo, enepone hó'e ûti, [4] koati kapayásokovoti nê'e,
epó'oxo ako éxone. Poéhane kahá'a turíxea yumopókokoti koane okopókokoti vo'oku
kixó'ekone ne emo'útihiko. Yoko énomone ápeino xâne kahá'ati anú'ukeokoko, koane
opósi'okeovokoko yoko ihákeokoko. Énomonemaka ápeino vaheréxinokokoti isóneu,
[5] koane orixókokoti. Koati ákoti hunókoku kó'iyeaneye xapa xâne pahukóvoti isóneu,
ákotine ne kaná'uti kixovókuti xokóyoke, inixoâtihikomaka itúkeovo únati namúkope
tiûketi ne itúkea ítuke Itukó'oviti. [6] Kene kaná'uti îrikuxea ne xâne vo'oku itúkea ítuke
Itukó'oviti, itea haîna ya tiûketi. Koati vo'oku ákoyea aina íyakapu, koane vo'oku úhepeyea
isóneu ikéneke Itukó'oviti. [7] Koáhati ákoti apeínoviti inâ vipuhíko yara kúveu mêum,
koane ákomakamo ápahuina vomópone vipuhíkapea ra kúveu mêum. [8] Koeku ápeyea
nika ûti yoko vípovo, yusikóne úhepeyea visóneu koane ákoyea aina víyakapu. [9] Itea
enepohikone xâne kahá'ati îrikuxea, ako oríko aúpu'ikeokono koane íkorokeovo váhereke
kixovókuti vo'ókuke. Ákomaka oríko íyokeovo koekúti ákoti itópoinoake, ominoâtimaka
hána'iti tiveko koêku. Koati énomone íkorokinovo ne xâne váhereke koane énomone
iyónopinokono ipihóponovokutike. [10] Vo'oku koati turi ákoti tôpi kó'iyeovoku pahunévoti
ne yupíheovo íyokeovokono ne tiûketi. Yoko koati apêti xâne itavókopeatine ne kúveovo
Jesus vo'oku íyokeovo tiûketi, koane koati ihaxíkopinovotimaka êno kotíveti koekúti
vo'ókuke.

Enékeake Poûlu ne Timóti

[11] Kene îti Timotí, iti koati kaná'uti hokoti Itukó'oviti, yahíkuxipa ne koekúti kuteâti.
Yíxapu péni ítike koane itíkivo teyoti Itukó'oviti ya uhá koeti kixeku itíkivo. Yíxa-
pumaka kívivo Itukó'oviti koane ákoyea omótova yokóvo ne po'ínuhiko xâne. Itíka-
pumaka ákoti kurí ixa ítuke, koane itíkapumaka itúpa'ikoti. [12] Kéxuna'ixapu kuteâti

koeku kóxuna'ixeovo húndaru, koeku itíki ne únati itukéti hó'exeopike Vúnae. Yane itepónoatimo ne apéyeati ákotinemo hunókoku xoko Itukó'oviti, enepone kutí'inokemaka ihaxíkopiti Itukó'oviti héki. Énomonemaka kutí'ino keyuhoâti nonékuke êno xâne yanekôyoke itíkivo kutípoti Vúnae. 13 Nonékuke Itukó'oviti, enepone poréxoti ápeyea ne uhá koeti koekúti, koane nonékuke Kristu Jesus, enepone ákoti píka koyúhoyea ne kaná'uti kixovókuti nonékuke Pilátu, 14 mbahúkopi heu-heú kíxi itíki páhoenopi Itukó'oviti, motovâti ákoyea xâne koyúhoti koemó kíxea itíki. Énomone íxea ukeâti kó'oyene tukú koetímo káyukopovope Vúnae Jesus Kristu. 15 Koati aukópovotimo nê'e simapúne kaxéna. Yane koutáta'ixoatimo Itukó'oviti, poéhane motokêa iháyu'ikeokono, poéhanemaka itukóvo éxoti koeku uhá koeti koekúti, enepone koati payásoti ya uhá koeti po'ínuhiko nâti, únaemaka uhá koeti po'ínuhiko pahúkoti, 16 poéhanemaka itukóvo úkeaku ne apéyeati ákoti hunókoku. Koáhati êno xúnati uhápu'ine xokóyoke ákoti itoâti ahí'okeova. Ako xâne noixoâti, ákomaka íta xâne komómoyea. Itúkapuneikopo énomone ihayú'ikokono, koane énomone itukóvo koati payásoti pahúkoti ya uhá koeti káxe ákoti hunókoku. Ákoyeneyeoxo.

Koêku ne xâne iríku

17 Enepone xâne ênoti apeínoati yara koeku kó'oyene, yenéka ákoyea kapáyasakapu vo'oku enó'iyea apeínoati, koane ákoyea kuvápa ne apeínoati, vo'oku ákomo oríko uké'eyea. Itea konókoti itúkeovo Itukó'oviti kuvóvo, enepone ákoti kamaxátikavi, porexó'ovitimaka uhá koeti koekúti vo'oku kahá'ayea ikó'elokexea vokóvo. 18 Yenékahikomaka itúkea únati, koane itúkeovo iríku nonékuke Itukó'oviti vo'ókuke ne únatinoe ítuke. Yenékamaka ákoyea kamáxatika po'ínuhiko xâne, koane usó kóyeyea huvó'oxea ya nókone, 19 motovâti ítixopea apeínoati ákoti uké'eyeaku, kuvóvonemo ya káxehiko keno'ókoti ya xoko Itukó'oviti. Akoéneye, itopónoatimo ne koati kaná'uti apéyeati íhae xoko Itukó'oviti.

Hunókoku yútoe Poûlu yonoti xoko Timóti

20 Kene îti Timotí, yokóhiyana ne itukéti pónepike Itukó'oviti itíki. Yokóhiyanapamaka ne yuhotihí koêti, ákoti itópoinovike, ákotimaka parexá'avi koúkoponeovo ûti ikéneke Itukó'oviti. Hoko kemokénoa yûho ne okópoti hó'e ûti, enepone iháxoneti koati kaná'uti exóneti, itea koati yupihóvoti ákoyea malíke'eka. 21 Vo'oku anêko xâne hokoâti nê'e kutí'inoke itavókopeati ne kutípone ûti.

Itúkapu seánakopike Itukó'oviti yóvoheixonoe.

Hunókokune.

2 TIMÓTI
Pí'ape yutóxinoa Poûlu ne Timóti

Enepora koyuhópeti, pí'apene páhoe Poûlu yonoti xoko Timóti. Enepo yutoxôa Poûlu ra koyuhópeti, ika'ákovokutike óvoheixo ya Róma, yoko éxoane ákoyeane ahíkapu kaxena ivókovope. Énomone kutí'ino ixikó'okoati ne Timóti kóxuna'ixeovo kúveovo Itukó'oviti yoko itúkeovo koati únati húndaruna Jesus Kristu. Ixíko'okoamaka kónokea itúkeovo koati únati inuxínoti ítuke Itukó'oviti.

Tûri

1 Yundóxinopi, undi Poûlu, undi páhoe Kristu Jesus koyúhoyea emó'u xapa xâne, kuteâti ahá'inonumaka Itukó'oviti indúkea motovâti ngoyúhoyea koêku ne apéyeati ákoti hunókoku xoko Itukó'oviti, enepone koyúhoinovike Itukó'oviti poréxeovea ya xoko Kristu Jesus. 2 Mbahúkinopea ra koyuhópeti Timotí, iti kutí ngíxone nje'éxa ákoti omotóva ongóvo ikéneke Jesus.

Iká'iparaxapi Itukó'oviti, Ha'a ûti, yoko Kristu Jesus, Vúnae, uhá koêti neko únatinoe koekúti ukeâti xokóyoke, koane itúkapumaka hána'iti seánakopike yóvoheixo, koane úhepetike isoneûti ukeâti xokóyoke.

Íkoro'ixinovo Itukó'oviti ne Poûlu vo'oku Timóti

3 Íngoro'ixovo xoko Itukó'oviti, enepone hókone voxúnoekene, koane nzókonemaka, enjoâti ákoyea indukáheapu koane sasá'iyea inzóneu koeku nzókea. Ako ânga indúkinopi orásaum, Timotí. Káxe, yóti púyaixeovopi ongóvo nonékuke Itukó'oviti. 4 Puyákoponova ongóvo irihíkovo he'oûke yanekôyo, koane yupíhovane ngahá'ayea noínjopeopi, maka kurí'uxapuneoxo elókeko ongóvo. 5 Puyákoponovamaka ongóvo ne kixeku kívivo Itukó'oviti, ákoti itikáheapa kuteâtimaka kíxoaku yôse Loîdi kúveova inúxoti ya itíke, koánemaka mémaina Euníse, koane énjoamaka kó'iyeaneye ne kívivoa.

Enékoa Poûlu ne Timóti ákoyea kurí ixa itúkea ítuke Itukó'oviti

6 Enepora injíko'okopike, énomone vo'ókuke ne íparaxeopike Itukó'oviti, yéxone itíki ítukeke, enepone némoe yaneko ímbiheaku vô'um titíkuke nguri'ókopi ítuke Vúnae. Iké'itukexa nê'e, hako rera'íkoa. 7 Vo'oku ako paréxavi Itukó'oviti vitúkeovo xâne muyá'iti isóneu, itea poréxovi xunakóti, koane ákoyea omótovokoko vokóvo, koane véxea ponea uti visóneu ya uhá koêti koekúti. 8 Hákoikopo tinôa keyúhoyi koêku ne Vúnae. Hákomaka tinónu, undi iká'aeti vo'oku ítuke Vúnae. Ya xunákoke Itukó'oviti, usó yákoye keítoponivo kotíveti kuteâti ûndi, vo'ókuke ra inámati ihíkauvoti koyúhoti koeku Jesus. 9 Koáhati Itukó'oviti koitóvovi ya pahúnevo ûti. Énomonemaka ihaxíkovi ko'ítukeyea uti sasá'iti ítuke. Yoko haina vo'ókuke ápeyea únati vitúkeovo iháxikinovike, itea koati vo'oku itúkeovo aháne iháxikeovi ya hána'iti seánakovi, enepone évekinovike xoko Kristu Jesus, koekúti koúsexinovike ukeátinekene tumúneke ápeyea ra mêum, 10 itea ínati iyuseô'oxo, koeku símea ne Kristu Jesus, enepone Koitóvoviti, yara kúveu mêum. Eneponê'e, haina póhutine xunako pevóti uké'exopinovine, itea omínovimaka inámati vápeyea ákoti hunókoku xoko Itukó'oviti, enepone koúhapu'ikinovikene yane inámati ihíkauvoti omínovike. 11 Énomone noívokoxinonu Itukó'oviti, motovâti ngoyúhoyea emó'u koeku indúkeovo páhoe xapa xâne, koane motovâti ínzikaxea emó'u. 12 Koati ngoitóponovoti kotíveti vo'oku ngoyúhoyea emó'u itea ako ndeína, vo'oku énjoa itúkeovo motokeâti kúveovokono ne ngutípone. Yoko énjoa ápeyea xunáko kóyoninonoa ne ngurí'okoake tukú koêti yaneko káxe aukápapu. 13 Timotí, itika íhixope póneovo héki Vúnae ne ponóvoti ihíkauvoti kémone njokóyoke, koane yíxapumaka kívivo Itukó'oviti, koánemaka ákoyea omótovo yokovo po'ínuhiko xâne, kuteâtimaka poréxoake Kristu Jesus kó'iyea ne xâne hokoâti. 14 Yokóhiyana ne koati únati kurí'okopike Itukó'oviti, enepone hó'exeopike, itikoâti ya xunákoke ne Sasá'iti Omíxone, enepone ovo'ó koe'éviti.

15 Timotí, énjoa yéxi kuríkeonu ne uhá koeti po'inu ûti ovâti ra poké'exa Âzea. Xapákuke
ne xâne ngíxone, ápe Fîxelu yoko Eromójeni. 16 Kene ne Onezífuru yoko uhá koeti óvokuke,
poéhane seánakoa Itukó'oviti oúkeke nguvínova, vo'oku êno koúhepekopea inzóneu.
Ákomaka teínanu koeku óveam ika'ákovokutike. 17 Yaneko símeaku yâye yara Róma, ako
kurika opósi'ixeonu imókone inixóponon u. 18 Poéhane hána'iti seánakoa Vúnae oúkeke
nguvínova yaneko káxe yuhaíkapane Itukó'oviti ne uhá koeti xâne vo'oku kixoku itúkeovo.
Yoko é'exo kíxea ya undíke, Timotí, koêku ne êno únati ítukeinonu enepo óvom ya Éfezu.

2

Enékoa Poûlu ne Timóti kóxuna'ixeovo ya ítukeke Itukó'oviti

1 Kene îti Timotí, iti kutí ngíxone nje'éxa xoko Vúnae, kéxuna'ixapu ya hána'iti
seánakovike Kristu Jesus. 2 Enepone kémone njokóyoke ngoyûho yanekôyo nonékuke êno
xâne, énomonemaka íhikexa po'ínuhiko hóyeno kuvovóneti, motovâtimaka íhikaxopea
po'ínuhiko xâne.
3 Usó yákoye keítoponivo kotíveti, kuteâti koeku únati húndaruna Kristu Jesus, kuteâ-
timaka ngoítoponeovo kotíveti. 4 Vo'oku koeku itúkea páhoenokono itúkea ne húndaru,
ako yuíxapu po'ínuhiko kixovókuti yara kúveu mêum. Poéhane páhoenokono itúkea
yuíxovo, motovâti ikó'elokexea okóvo ne pahukoâti. 5 Kúteanemaka koêku ne ehakóvoti
kahá'ati ítea iparáti. Ákomo namúka ne iparáti enepomo hákoti hokôa ne nókone vékea.
6 Koánemaka ne ko'ítuketi kavâne, enepone ivokóponovoti ko'ítukeyea isáneke, koati
motokeâti itúkeovo énomone inuxô níkoa ne ha'i nóne. 7 Itíkina iséneu kixó'ekone ra
yunzó'inopi yoko mihe'ókinopeatimo Vúnae ne iséneu motovâti uhá kíxi yéxi koêku.
8 Puyákapanapu yokovo Jesus Kristu, enepone exepúkopoti ukópea xapa ivokóvoti,
enepone ámoripono Ndávi, natina viyénoxapa mekúke, kuteâtimaka koeku kó'iyea yane
inámati ihíkauvoti koyúhoti koeku Jesus, ngoyúhone xapa xâne. 9 Yoko inga'ákinovoti
vo'oku ngoyúhoyea nê'e, kutí ngixokónoti koati váhere xâne. Itea upánini ndopíkokono
ngoyúhoyea, ako itoâti topíkea ne emo'u Itukó'oviti. 10 Hara kutí'inoke indoâti uhá koêti,
vo'oku noívokoe Itukó'oviti, ngaha'aînoatihiko itúkeovo koítovone Kristu Jesus, koane
ákoyea hunókoku unako koépoku ya xokóyoke. 11 Enepora emo'úti yutoxóvoti yâye, koati
kaná'uti:
"Itukovo kaná'uti kutí kó'iyea xané kixoti uti Kristu ivokóvo kuruhúke, yane koati
kaná'utimaka kutí kó'iyea uti xané kixoâti exepúkopo. 12 Enepomo vitâ uhá koêti
ákoti kamuyá'ika uti visóneu, yane kaha'iné kixopâtimakamo ûti ne Kristu natíxea
natíxokuke. Itukapu koyúhoti ûti ákoyea vexa Kristu, kutí kixóvoti uti ákoti
hakâ, simóvotimo káxe koyúhoyeakumakamo Kristu ákoyea éxavi. 13 Enepo hákoti
vitukóvo kuvovóneti, kóyeane itúkeova Kristu, vo'oku ako oxéne ítukoheyeovo."

Ixíko'okoa Poûlu ne Timóti ákoyea akámokeno ihíkauvoti ákoti akaná'u

14 Yokóyuhopino po'inu ûti koêku ra koekúti yunzó'inopi. Hako iyihíxoa ixíke'oki uhá
koetíhiko ya iháke Itukó'oviti ákoyea aríxakakahiko vo'oku kixó'ekone ne emo'útihiko.
Vo'oku ako itópoinoake koekúti kuteâti. Poéhane koésayu'ixea kamoâti itúko. 15 Yapásika
itíkivo xâne ínixone Itukó'oviti itúkeovo únati ko'itúkeinoati, ákotimaka tínoke, yex-
oâtimaka péni íhikexi ne kaná'uti emo'u Itukó'oviti. 16 Hako kemokénoa ne xâne
koyuhóheoti vo'oku ako itópoinovike. Ákomaka paréxavi koúkoponeovo ûti ikéneke
Itukó'oviti. Yoko xâne kixotíneye yûho, áhatimaka kámokenoyea koekúti kuteâti,
tumúnemo yóno váherexea ítuke. 17 Enepone yuhóhiko, koésayu'ixo xâne. Kutí koe váhere
arinéti ákoti oríko ukóponea muyókuke xâne, kutí'inoke ivokóvoti. Yoko xapákuke ne
xâne kuteâti, anêko Imîneu yoko Filétu. 18 Enepohikone pi'âti, itávokeane ra kaná'uti
kixovókuti koyuhoâti itúkeovo pihotíne ne kaxena exepúkopopeti ukópea xapa ivokóvoti
ne xâne. Yoko ápe xâne ítone koésayu'ixea kúveovo Vúnae vo'ókuke. 19 Itea enepone
ítuke Itukó'oviti, kóyeane títiu kóyeyea ne poéheve. Anêkomaka yútoe Itukó'ovitiya,
hoénaxeake ne koati kaná'uti hokoâti. Hara kôe: "Éxoa Vúnae ne xanéna" kôe, koane
"Konókoti ahíkuxopeovo váhere ne uhá koeti koyúhoti kúveovo Vúnae" koémaka.

[20] Ya koati hána'iti ovokúti, haina póhutine ihakúti itukéti ya ôro yoko péhu apê, itea
ápemaka itukéti ya tikóti yoko móte. Anêkomaka xapákuke koati kalísoti koane únatinoe
ihakúti. Kene po'ínuhiko, ako úhe'ene. [21] Énomonemaka koéneye ûti ikéneke Vúnae.
Enepone xâne kohiyánavoati ra váhere koekúti ngixínopike, koati kuteátine ne únatinoe
ihakúti sasá'itino únae, koane hána'itimaka itópoinoake, usó koyêtimaka ya uhá koeti
únati itukéti. [22] Yokóhiyanavo pahunévoti, enepone ákoyea sayá'ikapeapa xâne ne váhere
úhepune mûyo, áhati íkorokea inámati xâne. Yíxapu péni kixeku itíkivo, koánemaka kí-
vivo Itukó'oviti, yoko ákoyea omótova yokóvo ne po'ínuhiko xâne. Yíxapumaka itúkeovo
úhepetike isoneûti yóvoheixo ákoti yakapákaka, kuteâtimaka kixoku itúkeovo ne xâne
sasá'iti isóneu ikoseânaxovoti Itukó'oviti. [23] Hako kemokénoa ne koyuhóheoti, enepone
yuhôti ákoti itóponone, vo'oku yéxoa pôreu. Poéhane okópeokoko xâne poréxo. [24] Kene
ne ovoxe Itukó'oviti, ako omótova itúkeovo okópokenati po'i xâne. Konókoti itupa'ii
kíxea uhá koeti xâne, koane éxea kíxoaku íhikaxea, ákoti imaxovó ixêa. [25] Konókotimaka
éxea kíxoaku enékea ne okopâti, koane ítupa'ikea yuhó'inoa, kuxoâtimaka ne seánakoa
Itukó'oviti oúkeke ne okopâti, motovâti ikótivexea isóneuke ne pahukóvoti ítuke, koane
éxea ne kaná'uti kixovókuti. [26] Haina póhutine, itea yanê'e, ponopóvotimo isóneu, koane
iteôvatimo ne veínoake Ndeâpu iká'akea, vo'oku koatínovo ákau nê'e itukeâti ahá'inoa.

3

Koêkumo ukóponea vaherévokoti ye'éxapune hunókoku ra mêum

[1] Ngahá'amaka yéxi koêkumo ye'éxapune hunókoku ra mêum yupihovó kó'iyeamo
tiú'iko. [2] Vo'oku haramo koéneye kixóvoku ne xanéhiko: Poéhanemo unako koeku
yuíxopovo. Ixómotihikomo ipupákino isóneu kahá'ayea enó'iyea tiûketina. Áhatihiko-
makamo iháyu'ikopeovo koane kapáyasokinovo po'ínuhiko xâne. Ákonemo téyonehiko.
Émoketinehikomo koane íhakenatihikonemo. Ákonemo akútipo há'a yoko ênо. Ákonemo
íkoro'ixinovoke, koane ákonehikomakamo teya Itukó'oviti yoko sasá'itihiko kixovókuti.
[3] Títiu koyêtinemo omíxone. Ákonehikomo seána, muhikóva iyéno íhae óvoku. Ákone-
hikomo itoâti ponópea isóneu imaíkapu. Itukóheotimo koeku po'ínuhiko xâne. Ákonemo
sayá'ikapeapahiko ne vaherévokoti. Vo'oku ipúhonevo, ákonemo íyuhixa po'ínuhiko
xâne. Puvotínehikomo uhá koeti únati koekúti. [4] Vaheréxinoatihikomo ítukeino po'i xâne
akéneke ákoti évotikoake. Húketinemo ípiheahiko tumúne koêkuti âha itúkea ákotimaka
itukína isóneu koêkumo tumúneke. Yupihovó koetínemo kapáyasokeovo. Ákonemo
omótova okóvo ne kixovókuti yara kúveu mêum ominoâti elókeko okóvo, ya koêkuni
itúkeovo Itukó'oviti ako omótovohiko okóvo. [5] Áhatinehikomo éxokeovo yónea êgereja,
itea ya kixoku itúkeovo, iyúseotimo ákoyea aínamapo xoko Itukó'oviti koane ákoyea
xunako Itukó'oviti ya xokóyoke.

Yahíkuxipa ne xâne kuteâti. [6] Vo'oku xapákukehiko, ápe hóyeno kopoé'akoti íhikaxea,
koyúhoti itúkeovo ovoxe Itukó'oviti, yonotímaka xapa ko'óvokutihiko. Itea ako eápa
ko'óvokuti ákoyea itúkapu páhoe Itukó'oviti. Yane ápe senóhiko ákoti oríko íteokono
ya ihíkauvoti kuteâti. Yoko aínovo sêno ákotimaka yumaxápu pahúnevo, koane kutí
koe ákau ne ákoti tôpi kó'iyeovoku váhere âha kíxeova. [7] Enepone senóhiko, kóyekune
ápeyea ihíkauvoti kámokenone, itea ako itápana isóneu éxea koêku ne koati kaná'uti
kixovókuti íhae xoko Itukó'oviti. [8] Yoko kuteâti kíxoaku Njáni yoko Njámbre okôpo Muîse
mekúke, énomonemaka kíxoaneye nekôyohiko okópea ne koati kaná'uti kixovókuti íhae
xoko Itukó'oviti. Aínovo hóyeno koati pahukóvoti isóneu, ákotinemaka hakâ ne kaná'uti
hó'e ûti. [9] Itea ákomo ítonehiko itúkea, vo'oku iyuseînotimo uhá koeti xâne itúkeovohiko
ákoti isóneu, kuteâtimaka koeku iyúseyea mekúke ákoyea aúnati ítuke neko Njáni yoko
Njámbre.

Iháyu'iko Timóti ne Poûlu koane enékoamaka

[10] Kene îti Timotí, koati hekoâti ne ínzikaxeopike, yoko ngixoku indúkeovo, koáne-
maka ne ânja indóponea ikéneke Itukó'oviti. Koati hekoâtimaka ne ngixoku ngúveovo

Itukó'oviti, yoko ngixoku ngóxuna'ixeovo ikéneke Vúnae ákoti amuyá'i inzóneu. Haina
póhutine, itea koánemaka ngixoku ákoyea omótovo ongovo po'ínuhiko xâne, koáne
ngixoku indúkea ra itukéti, indoâti uhá koêti ákoti aungápapu ingéne. [11] Yéxoamaka
koêku ne okopónuti, yoko ngixoku ngoítoponeovo kotíveti, kuteâti ngixókonoku yaneko
óveangu ya Antiokíya, Íkoniu yoko Lístara. Koati ákoti tôpi kó'iyeovoku kotíveti koekúti
véngoku, itea koítovonu Vúnae ya uhá koêti. [12] Yoko uhá koeti xâne kahá'ati pónea kixoku
itúkeovo ikéneke Kristu Jesus, koitóponovotimo kotíveti. [13] Itea enepone xâne vaheréxoti
kixoku itúkeovo, koáne ne itûkoheovotihiko, tumúnemo yóno váherexea ítuke koane
aúpu'ikea, koane itúkeovomaka aúpu'iu po'ínuhiko xâne. [14] Kene îti Timotí, ípihea tumúne
héki ne ihíkauvoti íhikexokonoke, enepone é'exo kíxene itúkeovo kaná'uti, yexoâtimaka
itukóvotiye ne ihíkaxopeati. [15] Vo'oku ukeátine itikóvoiko kalivôno, yéxoane ne sasá'iti
emo'u Itukó'oviti, enepone porexópiti yéxi kixeku ítivo ya pehúnevo koeku kívivo Kristu
Jesus. [16] Yoko uhá koeti yutoxóvoti emó'uke Itukó'oviti, aínovo koati ukeâti isóneuke
Itukó'oviti, epó'oxo koati ênoti itópoinovike, vo'oku íhikaxovi, koane ípikovi vitúkea
váhere. Éxokovimaka pahúnevo ûti yoko íhikaxovi kixoku pónea uti vítuke, [17] motovâti
ákoyea pó'onexeovoke ne ovoxe Itukó'oviti, itea itúkeovo ímotokenaxeake Itukó'oviti ya
uhá koeti únati ítuke.

4

Ixikó'okono Timóti ákoyea âka koyúhoyea emo'u Itukó'oviti

[1] Ya iháke Itukó'oviti, koáne ya iháke Kristu Jesus, enepone exókopatimo yonópoku
uhá koeti xâne, kúteane ne âvoti ivakápu, koánemaka ne ivokóvotine, yaneko aukápapune, natixánemaka, [2] énomone ya ihákehiko injíko'okopi keyúhoyi emo'u Itukó'oviti.
Yusíkoti unátiyea kaxena koyúhoyeovo, ákoʼo ákoyea koati unátiyea, konókoti usó
kéyeyi keyúhoyi. Pehúka ponópea ítuke ne xâne pahukóvoti. Konókotimaka seyá'iki
koane yenéki. Yokóyuhoinoamaka nókone kó'iyea, ákoti imaxovó ixêa, xaneâtimaka
keúhapu'ikinoa koêku ne ihíkauvoti hókone ûti. [3] Vo'oku simóvotimo káxe ákoyeakunemo
akáha'a xanéhiko kámea ra koati ponóvoti ihíkauvoti. Haramo hokóne, koêkuti úhepune itúkea, koane ihaxíkotimo xokóyoke ihíkaxotihiko koekúti kuteati âha kámea.
[4] Vo'oku ákonehikomo akáha'a kámea ra kaná'uti kixovókuti íhae xoko Itukó'oviti, itea
koyuhóheovoti, énomonemo ivávako.

[5] Kene îti Timotí, itíkapu éxoti kixoku itúkea isóneu ya uhá koeti koekúti. Itíkapumaka
itoti uhá koeti tiú'iti koekúti simópiti. Yokóyuhoponoamaka xapa xâne ne inámati
ihíkauvoti koyúhoti koeku Jesus. Heú íxeamaka itíki ne itukéti pónepike Itukó'oviti itíki.

Koyuhôa Poûlu ákoyeane ahíkapu ivókovope

[6] Kene ûndi, énjoa yé'exeovone kaxena mbihópope xoko Itukó'oviti. Enepo
ngaepékakana, avakápu indína vo'oku indúkea ítuke Itukó'oviti, enepone ivóngeovo,
kutí koetímo ominókono ikó'iparaxokonoke ne Itukó'oviti. [7] Enepone únati itukéti
ítukexeonuke Vúnae, ngóxuna'ixovone indúkea kuteâti koeku kóxuna'ixeovo húndaru.
Ngoúsexoane ne ahá'inonu Itukó'oviti indúkea, ákoti kurí injâ ne ngúveovo Itukó'oviti.
[8] Hukinóvoti ápeyea íparaxeonuke Itukó'oviti kuxopónuti vo'oku póneovo ngixoku indúkeovo. Porexónoatimo Itukó'oviti yaneko káxe okomómopane ne kixoku vitúkeovo, uti
xâne, noíxoti unátiyea, ákoʼo ákoyea aúnati ne vítuke. Yoko koati ponóvotimo kíxoaku
Itukó'oviti ne uhá koeti xâne. Hainamo póhutine ûndi ko'ipâramo, itea koánemakamo ne
uhá koeti po'ínuhiko xâne kohuxóvatine símeovo kaxena aúkopovope Vúnae.

Ako kuríka Itukó'oviti ne Poûlu yaneko kurikôa ha'ínehiko.

[9] Yapásika ákoyea yokó'okori kinó'oki njokóyoke. [10] Vo'oku kurí kixónune ne Ndéma,
pihópone ya Tesálonika. Koáhati yupihóvoti ákoyea omótova okóvo ne kixovókuti yara
kúveu mêum. Kene Kerésenti pihóne Ngalásea. Kene Títu, Ndaumásea yóno. [11] Poéhane
Lúka ra njokóyoke. Enepo kina'áka yâkeneye, yaxénamo ne Márku, vo'oku koati ininjoâti
itúkeovo únati huvo'óxonuti yara itukétike. [12] Kene Tíkiku, mbahúkoane ya Éfezu. [13] Enepo

kina'áka, yamínanamo ne ngápana, ngúre ya Torôadi óvokuke Kárpu, koánemaka ne koyuhópetihiko, ínapoxo ne yutoéti yane koati kalísoti koyuhópeti.
[14] Yupíhova váherexea ítukeinonu ne Alíxandere, enepone ko'ítuketi havâva, itea itukópinoatimo Itukó'oviti ésa'i ne váhere ítukeinonuke. [15] Neíxipa nê'e, vo'oku yupíhova kótiu'ikea omíxone okópea uhá koeti yûnzo yanekôyo.
[16] Yaneko inúxoti yûnzo yuhoíkovokutike, enepo ngoyuhôa ákoyea akána'u emó'u ne puvónutihiko, ako ápahuina kotixónuti. Kurí kixónuhiko uhá koêti. Ngúxoa ákoyeamo itúkapina Itukó'oviti ésa'i ne kuríkeonuhiko. [17] Itea kóyeane huvó'oxeonu Vúnae, kox-unákonuti motovâti heú ngíxea ngoyúhoyea emó'u xapa xâne, kutí'inoke kamoâti uhá koeti ákoti itukapu jûdeu. Énomonemaka koitóvonu ya koati koímaiti kixovókuti, kutí koe indeóvoti paho líyaum. [18] Koane koitóvonutikomakamo ya uhá koeti váhere koekúti, epó'oxo omopónutimo xoko natíxoku vanúkeke ákoyeakunemo yuvónuti. Iháyu'ikakana Itukó'oviti ya uhá koeti káxe ákoti hunókoku. Ákoyeneyeoxo.

Pahuko inákurukeovo po'ínuhiko kutípoti Jesus ne Poûlu

[19] "Inákurukovopine Poûlu" íxinenumo Pirísila yoko Ákila, koánemaka uhá koeti óvokuke Onezífuru. [20] Ôvane ya Koríntu ne Erástu. Kene Torófimu, ka'aríneti yaneko imbuhíkea Milêtu. [21] Yéhaka kinó'oki njokóyoke tumúneke kaxena kásati. Yúhoikopi Eûbulo koánemaka Purudénti, yoko Línu, koane Kalaûtea yoko uhá koeti po'ínuhiko ûti xoko Jesus yâye.
[22] Timotí, itúkapu Vúnae ovóheixo xikóyoke.
Itúkapumaka hána'itike seánakopi Itukó'oviti yóvoheixonoe.
Hunókokune.

TÍTU
Yútoe Poûlu páhoe xoko Títu

Enepora koyuhópeti, xoko homoêhou koéhati Títu, pahúkoa Poûlu. Koati ínikone Poûlu ne Títu, koane ha'ínemaka ya ítukeke Itukó'oviti. Yokómomapihi ne Ngâlata 2.1-3. Tumúneke hokópea Jesus ne Títu, ako exa emo'u Itukó'oviti. Yoko haina jûdeu ne Títu. Hane itúko iyénoxapa xâne iháxoneti ngerêku.

Ápe kali ílea koéhati Keréta, óvoku xanéhiko hokópoti Jesus. Énomone ímoa Poûlu ne Títu ko'ítukeyea ítuke Itukó'oviti. Pahúkoa Poûlu kókoyuse kíxoixea ne itukétiya, yoko itúkinoa inuxínoati ne xanéhiko yane imokóvokuti yane Keréta. Éxokoamaka Títu neko inuxínoati ne itukéti nókone kó'iyea. Ixíko'okoa kónokea enékea xanena Itukó'oviti, maka aúnatine kixoku itúkeovo ikéneke Itukó'oviti. Éxokovimaka Poûlu yane yútoeno Títu ákoyea itúkapu ya xunákoke ûti víteova ne pahúnevo ûti, itea itúkeovo vo'oku hána'iti seánakovi Itukó'oviti xoko Kristu.

[1] Yundóxinopea ra koyuhópeti, undi Poûlu, undi ovoxe Itukó'oviti. Undímaka ápostulu, páhoe Jesus Kristu koyúhoyea emó'u xapa xâne, maka ukápanane ne koati kaná'uti kuveóvoti Itukó'oviti, kuteâti kúveova kasása'iupo, enepohikone noívokoe, koáne, maka ukápanane exoâti ne kaná'uti kixovókuti, enepone hókone xâne teyoti Itukó'oviti, [2] enepone porexó'oviti ápeyea kúxoixone ûti xoko Itukó'oviti vópeamo xokóyoke ákotine hunókoku, véxone koúsokeovomo, kuteâtimaka koyúhoyea Itukó'oviti kó'iyeanemoye tumúneke ápeyea ra mêum. Yoko ako semékekexa ne Itukó'oviti, koati kaná'uti ne yûho. [3] Simovóne koati kaxéna, koúhapu'ikokono neko emó'u, enepone ngoyúhone xapa xâne, páhoenonu ngoyúhoyea ne Itukó'oviti, enepone Koitóvoviti.

[4] Yundóxinopea ra koyuhópeti Titú, iti kutí ngíxone nje'éxa ya xoko Jesus koeku poéhayeane ne kuvóvone ûti.

Itúkapu hána'itike seánakopi Itukó'oviti, Ha'a ûti, yoko Jesus Kristu, Koitóvoviti, yovóheixo, koane úhepetike isoneûti ukeâtimaka xokóyoke.

Ítuke Títu ya Keréta

[5] Nguríkinopike ya Keréta Titú, ngaha'aînopiti kéyuseyi ne uhá koeti konokóvotikoya, yoko itíkinoamaka inuxínoati ne itukéti imokóvokutike ya póhutihiko pitivóko, kuteâti yunzó'inopi yanekôyo. [6] Enepohikone inuxínoati ne itukéti, konókoti itúkeovo xâne ákoti évekinokonoku emó'uinokono ápeyea váhere ítuke, koane ákoyea apí'a yêno. Kene xe'éxaxapa, konókoti itúkeovo hokotímaka Jesus, ákotimaka itukoâti xêti itúkeovo váherehiko, itea itúkeovo kutípotihiko koane teyoti há'a yoko êno.

[7] Vo'oku enepone inuxínotihiko itukéti ítukeke Itukó'oviti, konókoti itúkeovo ákoti évekinokonoku emó'uinokono ápeyea váhere ítuke. Ákomaka yusíka itúkeovo kapayásokopovoti koane í'imaikovo koyêti. Koáhati ko'ítuketi ítuke Itukó'oviti. Ákomaka yusíka énoyeovo kumá'am, áko'o itúkeovo ísukenati. Ákomaka yusíka ixómoyea ipúpakino isóneu kahá'ayea enó'iyea tiûketina. [8] Itea konókoti ú'uso kóyeyea kátarakea koêkuti xâne simoâti óvokuke. Konókotimaka yuíxeovo itúkea únati, koane éxea kixoku pónea isóneu ya uhá koeti koekúti. Konókotimaka itúkeovo ponóvoti ya uhá koeti ítuke, koane itúkeovomaka teyoti Itukó'oviti ya uhá koeti koekúti, koane éxeamaka sayá'ikopeovo. [9] Konókotimaka hókea ne ihíkauvoti íhikaxeovike hó'e ûti, enepone motóvoke kúveovokono, koane ákoyea itávakea nê'e, maka omótovane enékea po'ínuhiko xâne kónokea hókea ne koati ponóvoti ihíkauvoti. Konókotimaka éxokea pahúnevo ne xâne koyuhoâti ákoyea opónovo ne ihíkauvoti hókone ûti.

Enekókono ne Títu vo'oku xâne ihíkaxoti koekúti ákoti akaná'u

[10] Kó'inokeneye nékone itíki, vo'oku êno xâne kapayásokopovoti, itavókeati ne kaná'uti kixovókuti íhae xoko Itukó'oviti, áko'oneoxo xapákuke ne jûdeuhiko. Koati puvoti ápeyea

pahukoâti, ina ihíkaxomaka koekúti ákoti itóponone. Koati ainóvoti aúpu'ikenatihiko.
11 Konókoti pahúkeokono kóyunuhikeovo, vo'oku ápeyea ovokúti yónoheixokuhiko
íhikaxea, yoko ítoa koésayu'ixea isóneu ne heú koeti ko'óvokutiya koeku íhikaxea koekúti
mani ákoti yusîka íhikaxea, itukoâti namúkope tiûketi vo'ókuke. 12 Xapákuke ne íhaehiko
Keréta, ápe koati teyonéti hóyeno póhutine yutóxea kálihunoe xêti itúkovo. Yoko hara
kôe yútoe: “Enepone xanéhiko íhae Keréta, koati kixóvokune itúkeovo semékenovo'iti.
Kutí koéhiko ipúhokovoti hó'openo. Aínovomaka huléketi koane nípatihiko” kôe. 13 Koati
kaná'uteoxo yútoe nekôyo. Hákoikopo iyihíxoa seyá'iki neko xâne, maka opónovone
hókea hó'e ûti, 14 koane hákonemaka yuixóva ne ihíkauvoti ákoti akaná'u, íhikaxone
jûdeuhiko, koánemaka neko páhoenokono itúkea íhikaxoake xanéhiko itavókeati ne
kaná'uti ihíkauvoti íhae xoko Itukó'oviti. 15 Xoko xâne sasá'iti isóneu, uhá koe sasá'iyea
xokóyoke. Kene xokóyoke ne ákoti asasá'i isóneu koáne ne ákoti kutípone, uhá koémaka
ákoyea asása'i xokóyoke, vo'oku koati isayú'ixovoti ne isóneu, koane ákone oxéne eópea
itúkeovo pahukóvoti. 16 Koyuho éxea Itukó'oviti, itea ya kixoku itúkeovo éxokovo ákoyea
éxa. Koati yupihóvoti váherexea kixoku itúkeovo. Koatímaka xâne ákotihiko itukâ ne
páhoenovi Itukó'oviti. Ako ápahuina únati itukéti kuxokónoti yane kixoku itúkeovo.

2

Koêku ne ponóvoti ihíkauvoti

1 Kene îti, Titú, hara íhikexa kixovókuti íhikaxovike hó'e ûti, enepone koati kaná'uti
yoko ponóvoti ihíkauvoti. 2 Íhikexa ne úsotine hóyenohiko kónokea éxea sayá'ikopeovo,
koane kónokea itúkeovo teyonéti. Konókotimaka éxea kixoku pónea isóneu ya uhá koeti
koekúti, yoko ákoyeamaka rará'ika ne kúveovo Itukó'oviti koane xuná'iyeamaka ne ákoyea
omótovo okovo po'ínuhiko xâne, yóko'o ne yuíxeovo hókea Itukó'oviti, ákoti kurí ixâ.
3 Kúteanemaka ne úsotine sêno, íhikexamaka kónokea itúkeovo koyúseovoti ya uhá koeti
kixoku itúkeovo, ákotimaka itukapu ítukenati xêti po'ínu. Ákomaka yusíka itúkeovo
yómoti xúnati ekâti, itea konokoâti itúkeovo ihíkaxoti únati koekúti. 4 Yanê'e, motovâtimo
éxokea inámatiko sêno ínati ko'îma kónokea ákoyea omótovo okovo îma yoko xe'éxaxapa.
5 Íhikexamaka kónokea itúkeovo éxoti kixoku pónea isóneu ya uhá koeti koekúti, koane
kónokea itúkeovo sasá'iti isóneu, yoko éxeamaka kixoku itúkea nókone itúkea kúveu
óvoku. Konókotimaka itúkeovo itípakovoti koane teyoti îma, ákoti kapayásakinapa, maka
hákone oxéne koémoke'eyeokono emo'u Itukó'oviti vo'oku kixoku itúkeovo.
6 Kúteanemaka ne homoêhouhiko, yenéka, motovâtimaka itúkeovo éxoti kixoku itúkea
isóneu ya uhá koeti koekúti. 7 Itíkapu motovâti hókeokono kixoku itúkeovo ya uhá koeti
koekúti. Enepo ihíkexa, yéxakapu ákoyea itíkaheapu, yuixóvotimaka ítukexeokonoke
ákoti okomóhi. 8 Enepo yokoyúho, itúkapu emo'úti motovâti huvó'oxea po'ínuhiko xâne
keyúho, maka hákone évekinopiku váherexea yuhó'inopi ne koêkuti xâne, epó'oxo maka
teyáne ne okopó'oviti vo'oku ákoyea évekinoviku yûho koémoke'eyeovi.
9 Kene ya xoko apêti pátarauxa, yéxaka ákoyea omótova kapáyasokinovo pátarauxa.
Konókoti itúkeovo kutípoti ya uhá koeti koekúti, motovâti úhepeyea isóneunoa pátarauxa.
Ákomaka yusíka itúkeovo yumópokenati. 10 Hákomaka omêxo, itea éxakapu itúkeovo
kuvovóneti ya uhá koeti kixoku itúkeovo, maka ínixane po'ínuhiko xâne, ya uhá koeti
koekúti, motókeyea iháyu'ikeokono ne ihíkauvoti íhikaxeovike Itukó'oviti, enepone
Koitóvoviti.

Hána'iti seánakovi Kristu

11 Vo'oku urápu'ine ne hána'iti seánakovi Itukó'oviti, ene kutí'inoke motovâti íteova uhá
koeti xâne ne pahúnevo. 12 Enepora hána'iti seánakovi Itukó'oviti, ixíko'okovi kónokea
kuríkopea ûti ne váhere kixoku vitúkeovo, koánemaka ne ixómoyea yónoheixoa visóneu
ne koekútihiko yara kúveu mêum, maka vitúkapune éxoti kixoku itúkea isóneu ya uhá
koeti koekúti, koane opónovonemaka kixoku vitúkeovo, koane teyánemaka uti Itukó'oviti
koeku vápeyea yara kúveu mêum. 13 Énomone kónoko kó'iyeaneye ûti koeku kúxoixea ûti
koúsokeovo ne kúxone ûti, enepone kutí'inoke apêtimo koati únati koeku ûti. Énomone

ne koútata'ixovope itúkeovo koati hána'iti ihayú'iuti ne êno teyonéti Itukó'oviti koane
Kristu Jesus, enepone Koitóvoviti. 14 Énomone ivokínovovi yanekôyo motovâti koíteovovi
ya uhá koeti vaherévokoti, koane kasása'ikopeovi, itukópoviti xanéna koati ú'uso koyêti
itúkea únatinoe koekúti.
15 Yokóyuhoa ra koekútihiko. Ixíke'aka koane seyá'ika, yexókovoti ápeyea xunakóti
pónepike Itukó'oviti kíxineye. Hako sikêa ápeyea ákoti itúkoake ne yiûho.

3

Nókone kó'iyea ne kutípoti Jesus

1 Ixíke'aka ne xanéhiko kónokea téyea ne tutíyehiko yóko'omaka ne payásotihiko xâne
éxoti koeku ûti, koane kónokea itúkeovohiko kutipoâti. Usó ákoyemaka itúkea uhá koeti
únati itukéti. 2 Ako yusíka itúkea xêti po'ínuhiko xâne, koane ákomaka yusíka itúkeovo
yumópokenati, itea konókoti itúkeovo itúpa'ikoti, exókovotimaka itúkeovo itípakovoti
xoko uhá koeti xâne.
3 Vo'oku utímaka ákoti isóneu yanekôyoke, ákotimaka kutípone, koane pihohí koêti.
Kutí koémaka uti ákau vaherévokoti yanekôyoke, ákoti víteovaku ne váhere visóneu
koáne ne ákoti tôpi kó'iyeovoku koati váhere vâha vitúkea. Enepone kóyeku ûti itukovo
káxe, poéhane vitúkea váhere yoko poé'aino visóneu po'ínuhiko xâne viyókeovati ítukevo,
koane púveokono ûti yoko púveamaka ûti po'ínuhiko xâne. 4 Itea enepo simovóne kaxena
éxokeovi hána'iti seánakovi ne Itukó'oviti, enepone Koitóvoviti, koane éxokeovi hána'iti
ákoyea omótovovi okóvo, uti xâne yara kúveu mêum, 5 koítovovine. Haina vo'oku ápeyea
ponóvoti vítuke, itea vo'oku itúkeovo koati hána'iti ne seánakovi. Énomone koítinovovi
ya xunákoke Sasá'iti Omíxone, enepone kasasá'ikopoviti koane iko'ínamakopoviti. 6 Koati
porexó'oveati Itukó'oviti ne Sasá'iti Omíxone, ákoti akamá'ayeovea, vo'oku ítukeinovi
Jesus Kristu, enepone Koitóvoviti. 7 Kixínovikeneye, motovâti vitúkeovo ikó'iparaxone
Itukó'oviti ya koeku ponópeovi nonékuke ya hána'iti seánakovike, ko'ipârati ûti ne
apéyeati ákotinemo hunókoku xokóyoke, enepone hána'iti kúxoixone ûti kó'oyene,
véxone koúsokeovomo.
8 Koati motovâti kúveovokono ra ihíkauvoti. Ngahá'a kókoyuho kíxeixi ra koekútihiko,
maka yuíxapuneoxo itúkea únati ne kutípotihiko Itukó'oviti. Enepora koekúti yún-
doenopi, koati yupihóvoti unáko, koane koati hána'iti itópoinoke uhá koeti xâne itukoâti.
9 Yahíkuxapipa ne xâne ixómoti yumopó'ixokoko vo'oku ihíkauvoti ákoti itóponone,
kuteâti ne yutoéti kayumákoti iháhiko oxúnoekene jûdeuhiko ukeátine inâ turixóvo
iyénoxapa. Kúteanemaka koêku ne yumopeôkokoti koane okopeôkokoti vo'ókuke
koekútihiko yane Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muîse, vo'oku ako huvá'axavi, koane koati
ákoti itópoinovike. 10 Seyá'ika ne xâne kopoé'akoti isóneu po'ínuhiko xâne kutí'inoke
haxakeôvokokotihiko. Yoko enepo hákoti kutipópi api'âne seyá'ikoa, yahíkuxapipamaka.
11 Vo'oku xâne kuteâti nê'e, yéxoane itúkeovo koati pahukóvoti isóneu, koane itúkeovo
ovóheixoti pahunévotike, epó'oxo koati iyúseoti motókeyea ipíhoponeokono vo'oku
kixoku itúkeovo.

Hunókoku yútoe Poûlu yoko ixíko'okoke Títu

12 Enepo mbahukâne ne Átema xikóyoke áko'o itukapu Tíkiku, yéhakapumo kinó'oki ya
Nikópoli yokótumonexinu, vo'oku ngoúsokoane ne inzóneu óveangonemoya xapa kaxena
kásati. 13 Hivá'axa ne Nzéna, enepone adevôgadu, koánemaka ne Ápolu, maka hákone
konokóvoti xokóyoke. 14 Kene ra po'inu ûti xoko Jesus yâko, konókoti éxeahiko yuíxeovoxo
itúkea únati, motovâti huvó'oxea po'ínuhiko xâne apêti nókone, koane enó'iyea únatinoe
koekúti ítone itúkea.
15 Yúhoikopi ne uhá koeti nza'íne yâye. Yíhaikinanu uhá koeti kutípoti Kristu yâko
xikóyoke ákoti omotóvovi okóvo, ûndi yoko nza'ínehiko.

Itúkapu hána'itike seánakovi Itukó'oviti yóvoheixo, uhá ketínoe.

Hunókokune.

FILÉMOM
Yútoe Poûlu páhoe xoko Filémom

Enepora Filémom namukoâti ra koyuhópeti, hóyeno hókoti Jesus ya pitivóko koéhati Kolósu. Enepone hóyeno, koati koxunákoti po'ínuhiko kutípoti Jesus. Ápe ovóxe neko Filémom koéhati Ónezimu omexeôvati. Ako malîka yónoku kohó'iyea. Po'íke káxe, kámoa Ónezimu ne emo'u Itukó'oviti koeku perékaxea Poûlu, yane itúkopovone hokoti Jesus. Yoko ika'ákovokutike óvo ne Poûlu yaneko kamôa Ónezimu ne emo'u Itukó'oviti xokóyoke.

Ínixoa Poûlu kónokea aúkopeovo ne Ónezimu xoko únae. Énomone pahúkinoa Filémom ra koyuhópeti, epemoâti ákoyea ímaikinapu Ónezimu, koane namúkopea koeku káyukopeovo xokóyoke.

Xapákuke xâne ihíkaxoti emo'u Itukó'oviti, ápe po'okoâti itúkeovo póhutine yutóxovope ne koyuhópeti yonoti xoko íhae Kolósu koánemaka ra koyuhópeti yonoti xoko Filémom, vo'oku aínovo kuríkoponone Ónezimu.

1 Yundóxinopi, undi Poûlu, undi iká'aeti vo'oku ngoyúhoyea koeku Kristu Jesus.
Anéyemaka njokóyoke ne Timóti, po'inu ûti xoko Vúnae. Pahúkinopea ûti ra koyuhópeti
Filemóm, iti ákoti omotóva vokóvo, iti po'i huvo'óxovitimaka yara itukéti ítukexeovike
Vúnae. 2 Pahúkinoamaka uti vemó'u ne Áfea, mokexa ûti ya xoko Vúnae yóko'omaka ne
Ákipu, po'inu ûti, koxuná'ixovoti ítukeke Itukó'oviti kuteâtimaka ûti, koánemaka ne uhá
koeti ho'uxínovotihiko ítuke Itukó'oviti yóvokuke.
3 Itúkapu hána'itike seánakopi Itukó'oviti, Ha'a ûti, yoko Vúnae Jesus Kristu yóvoheixo-
noe, koánemaka ya úhepetike isoneûti ukeâti xokóyoke.

Elóke okovo Poûlu vo'oku kixoku kúveovo Itukó'oviti ne Filémom

4 Íngoroixovo xoko Itukó'oviti ve'ókuke Filemóm. Kóyekune puyákeovopi ongóvo
indûko orásaum. 5 Vo'oku kóyekune eyéngoxeopi ákoyea omótova yokóvo ne uhá
koeti kasása'iupo Itukó'oviti, koane itíkivomaka koati kuvóvoti Vúnae Jesus. 6 Enepone
ákoyea iháxakea iséneu ya visóneu ikéneke Vúnae vo'oku kitípi Jesus kuteâtimaka ûti,
émbemo Itukó'oviti itúkeovo énomone kutí'inoke inamá'axoti kuri'úxovo yéxi koêku ne
uhá koeti únatinoe koekúti ukeâti xoko Itukó'oviti koeku hókea uti Kristu. 7 Mbo'inú,
koati ike'élokexoti ongóvo, koane keuhépekopoti inzóneu vo'oku kixeku ákoyea omótovo
yokovo po'inu ûti xoko Vúnae. Koáhati keuhépekopoti isóneu po'ínuhiko ûti, kasása'iupo
Itukó'oviti, vo'oku kíxeaku hivó'oxi.

Épemoa Poûlu ne Filémom kóseanayea Ónezimu

8 Koeku kó'iyeaneye ûti ikéneke Kristu, ákoni ndéya ponó ngíxea mbahúkeopi itíki koati
nokonéti itúkeokono. 9 Itea vo'oku ákoyea omótovopi ongóvo, émbemopi itúkeovo ya
unákoke iséneu itíki ra anjá'inopi, undi Poûlu, undi yékoteno, undi iká'aetimaka kó'oyene
vo'oku ngoyúhoyea koeku Kristu Jesus. 10 Yoko enepone anjá'inopi itíki, koati vo'oku
Ónezimu, enepone kutí ngíxone nje'éxa ikéneke Kristu, enepone índone hokópea Vúnae
koeku óvonzeixea ika'ákovokutike. 11 Eneponê'e, énjoa ákoyea itópoinopike yanekôyoke,
itea kó'oyene koati apêti itópoinonuke koánemaka itópoinopike.
12 Kó'oyene mbahukópatimo xikóyoke Filemóm. Yoko kutí koe imarékoti omínjone
koeku mbahúkopinopea, vo'oku yupíheovo ákoyea omótova ongóvo. 13 Mani ngaha'âti
óveakoneye njokóyoke, mani huvo'óxonuti koeku óveango ra ika'ákovokutike, undi
evótikokonoti koyúhoyea ra inámati ihíkauvoti íhae xoko Itukó'oviti. Kene mani
énomonemaka ahe'ókopi koeku ákoyea melíkanu. 14 Itea mbúva indúkea koêkuti koekúti
koeku âvoyea énja iséneunoa. Unatí'inonune itúkeovo ya unátikoke iséneu ápeyea
sínakonu, ya koêkuni itúkeovo mitatahí koetíke itíki, yeopâti kónokeamea kó'iyeaneye
kuteâti koeku anjá'inoa, itea ákoti koati kehá'ayi kó'iyeaneye.

15 Yoko mani motovâti itúkeovo ipuhíkopeati ra Ónezimu xikóyoke yara kali ye'á
koeti káxe, motovâti aúkopeovo xikóyoke ákoyeakunemo ipúhikapea ko'ítukeinopi.
16 Yoko hainá'ikomo pohúneti motovâti ko'ítukeinopi, itea kó'oyene yupihovó koetímo
itópoinopike koeku itúkopeovo koati pe'ínu ya xoko Kristu ákoti omotóva yokóvo. Koati
énomone koéneye inzóneunoa. Ínapoxomo motokêa kó'iyeaneye iséneunoa vo'oku
ko'ítukeinopi, koánemaka vo'oku itúkeovo pe'ínupone xoko Kristu.
17 Itukovo inixeâti indúkeovoxo he'íne, ngo'ítuketi ítuke Itukó'oviti kuteâtimaka îti,
nemúkapaikopo ra Ónezimu. Kutí íxepa ûndi ne simô, aukápapune xikóyoke. 18 Enepo
áva ítukeinopi yanekôyo ákoti aunáti, itukovo apêti orévexopike, sikénane, undínemo
porexópopea. 19 Koati yútoe vô'um râ'a, undi Poûlu. Undínemo porexópopea, koêkuti
orévexopike. Yoko ako ongónokoa éndo'okeopi ápeyea hána'iti yoréveunu. Koati
vo'ónguke, vo'oku emo'u Itukó'oviti kémone njokóyoke, ápeinopi inámati apéyeati ukeâti
xoko Itukó'oviti. 20 Iti mbo'ínu xoko Vúnae, ngúxoa itíkimo kuteâti anjá'inopi koeku hókea
uti Vúnae Jesus. Yane keuhépekopotimo inzóneu ikéneke Kristu.
21 Yundóxinopea ra koyuhópeti, enjoâti itíkimo kuteâti yunzó'inopi. Haina póhutinemo
nê'e, itea énjoa anú'ukeamo émbemopike ne ítikemo. 22 Yokóseananu, keúnakinonumaka
imóngoku yóvokuke, vo'oku ngúxoa aúngopeovomo xepákuke koeku yépemo'ixinonu
xoko Itukó'oviti.

Hunókoku yútoe Poûlu yonoti xoko Filémom

23 Yúhoikopi ne Épafara, po'inu ûti xoko Kristu, nza'ínemaka yâye ika'ákovokutike,
evótikokonotimaka ko'ítukeino Kristu Jesus. 24 Yúhoikopimaka Márku, Aristáku, Ndéma
yoko Lúka, po'íhiko nza'íne ítukeke Itukó'oviti. 25 Itúkapu hána'itike seánakopi Vúnae
Jesus Kristu yovóheixo.

Hunókokune.

ÊBEREU
Yutoéti yonoti xapa jûdeuhiko hokópotine Jesus

Enepora koyuhópeti, hara pahúkokono xapákuke ne jûdeu hokópotine Jesus nóvo. Yoko êbereu itukóvomaka po'i íhaxeokonoke ne jûdeuhiko. Ako oxéne véxea yutoxoâti ra koyúhope Êbereu, itea ápe inixoâti itúkeovo yútoe Poûlu.

Êno koítoponeovo kotíveti ne jûdeuhiko hokópotine Jesus nóvo vo'oku ínixea po'ínuhiko jûdeu kuríkeane hókea páhoenoa Itukó'oviti itúkea ya Velho Testamento. Enepone yutoxoâti ne Êbereu, kóhiyana ne hokópotine Jesus, puvâti aúkopeovomo xokóyoke ne kúxoti hó'e, koane itúkeovo énomone íhuipinovo ponópeovohiko nonékuke Itukó'oviti koeku opósikea itúkea.

Enepone yutoxoâti ra koyuhópeti, koúhapu'ikoa itúkeovo koati Xe'exa Itukó'oviti ne Jesus, koane itúkeovo payásoti ya uhá koêti. Payasóneoxo ya ánjuhiko, koánemaka yane uhá koeti ovoxe Itukó'oviti mekúke, kuteâti Muîse yoko Njozûe, koane payasónemaka yane koati payásotihiko sasedóti xapa jûdeu. Koúhapu'ikoamaka koêku ne inámati kixovókuti ítukeinovi Itukó'oviti yaneko ivokínovovi Kristu, itúkeovo koati únati yane kúxoti kixovókuti ítukeinoa Itukó'oviti ne xanéhiko mekúke xoko Muîse, enepo inâ porexôa Itukó'oviti ne Ponóvoti Kixovókuti. Kúteanemaka koêku ne íparaxoake Kristu ne Itukó'oviti, unatíne yane hó'openohiko koépeuti mekúke, ikó'iparaxokonoke Itukó'oviti. Ya Êbereu kapitulu 11, koyúhovo koêku ne xâne mekúke koati kuvóvoti Itukó'oviti upánini koítoponovo kotíveti. Yanê'e, enékokonomaka neko êbereuhiko hokópotine Jesus kóxuna'ixeovohiko ikéneke, koane ákoyea kamúya'ika isóneu.

Payasóne ne Xe'exa Itukó'oviti ya ánjuhiko íhae vanúke ovoxe Itukó'oviti

1 Yaneko mekúke, êno yuhó'inoa Itukó'oviti ne voxúnoekene, uti jûdeu. Ákomaka
tôpi kíxoaku Itukó'oviti yúho'ixeahiko, evékinoati yûho xoko porófetahiko. 2 Itea yara
káxehiko símokune ûti tumúneke uké'eyea ra mêum, xoko Xe'éxa vekínovi Itukó'oviti
yúho'ixeovi. Koati énomone poréxo Itukó'oviti itúkeovo unae uhá koeti koekúti, enepone
évekokumaka xunáko inâ itukôa ra vanúke yoko poké'e koane uhá koeti apêti. 3 Enepone
êno hána'iti úhe'ene yoko itípanevo Itukó'oviti, iyúseomaka xoko Kristu. Koati heru-
herú kixoti Itukó'oviti nê'e. Enepone yûho ne Kristu, koati êno hána'iti xunakóti ovâti,
kotiú'ikoti uhá koeti koekúti ovâti ra vanúke koáne ra poké'e ákoinoke itáhinehea. Yoko
kousókone ésa'i kotúyopea pahunévoti nê'e, ivátakopo vanúkeke éxopeke Itukó'oviti,
enepone koati payásoti ya uhá koêti.

Ovoxe Itukó'oviti ne ánjuhiko kene Jesus, koati Xe'exa Itukó'oviti

4 Yaneko kousókone hána'iti ítukeinovi ne Xe'exa Itukó'oviti, yupihovó koene itúkeovo
koati hána'iti teyonéti yane ánjuhiko. Kúteanemaka koêku ne îha, yupíhovamaka itúkeovo
koati teyonéti ya iha ánjuhiko. 5 Vo'oku enepone Itukó'oviti, ako ápahuina ánjunahiko
kíxone:
"Iti koati nje'éxa. Kó'oyene indúkovone yá'a" ako kíxone. *Sâramu 2.7*

Koáne ya po'íke:
"Undímo itúko há'a, kene énomonemo itukóvo nje'éxa" ako ákoe yûho vo'oku ánju. *2 Samuel 7.14*

6 Koáne yaneko pahukôa Itukó'oviti neko Xe'éxa yara kúveu mêum, enepone apêti
tumúneke ápeyea uhá koeti po'ínuhiko koekúti, hara kôe Itukó'oviti vo'ókuke:
"Téyahiko ánju râ'a, kuteâti koeku téyeonuhiko" kôe. *Sâramu 97.7*

7 Kene vo'ókuke ne ánjuhiko, haramaka koe emó'uke Itukó'oviti:
"Enepone ánjuhiko, ovóxe, kutipasí kíxoahiko Itukó'oviti ihunóvoti yoko irumékoti yúku"
kôe. *Sâramu 104.4*

8 Itea vo'ókuke ne Xe'éxa, hara koêti ne yûho:

"Iti Itukó'oviti, ákomo hunókoku netíxi. Koati ponóvoti ne kixeku netíxi. [9] Ako omótova
yokóvo ne ponóvoti kixovókuti, kene ne váhere kixovókuti, pívoa. Énomone
kutí'ino noivókoxopiti Yúnae Itukó'oviti, porexópiti koati êno hána'iti elókeko
yokóvo ákoti po'ínu eopâti kuteâti" kôe. *Sâramu 45.6-7*

[10] Ina koe'íkomaka:
"Unaém, itíne pahukôa apé kó'iyea ra poké'e. Pe'u veô'u itukoâmaka ne vanúke.
[11] Apêtimo uké'eyeakuhiko nê'e. Kene îti, ákomo yuké'eyiku. Ipupá'ixotimo ra
poké'e yoko vanúke, kuteâti koeku ákoyea oríko ipúpa'ixea ipovóti. [12] Kuteâti
kixókonoku ipovóti itipú'ixokono, énomonemakamo kíxeaneye ne vanúke yoko
poké'e. Koane kuteâti koeku xâne esa'íko ípovo, kúteanemakamo koeku
ípokeovomo nekôyo. Itea ákomo ípekapu, epó'oxo ákomo hunókoku ne yápeyi"
kôe. *Sâramu 102.25-27*

[13] Ákomaka ópoeha ánjuna kíxone ne Itukó'oviti:
"Ivétakapa énjopeke tukú koeti simapúne kaxena mboréxeopikumo itíkivo koati payásoti
nâti ya uhá koêti, ínamo ipuyúkexa hivíkuke ne uhá koeti koêkuti okopópiti" ako
kíxone xapákuke ánju. *Sâramu 110.1*

[14] Kutí'ikopoya ne ánjuhiko? Aínovohiko ovoxe Itukó'oviti. Aínovomaka páhoe
Itukó'oviti koyonínoati xanénahiko, enepohikone koítovone yonópotimo vanúkeke káxe-
hiko keno'ókoti.

2

Koati hána'iti kixoku koíteovovi ne Itukó'oviti

[1] Énomoneikopo kónokino kutípeaxo ûti, koane títiu kóyeyea ûti yane kaná'uti koekúti,
kámone ûti, maka hákone vitavókea. [2] Koeku kaná'uyea ákoyea ipokoâti neko ihíkau-
voti, kûrepo ne ánjuhiko mekúke, enepone Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muîse, koane
koeku ipíhoponeokono neko ákoti hakâ, koáne ne ákoti akutípoa, kuteâti motókeyea
kíxeokononeye, [3] ákoxomo oxéne ákoyea vipíhapanakana, enepomo hákoti vitúkoake ne
koati hána'iti kixó'oviku Itukó'oviti, porexó'oviti víteova ne pahúnevo ûti. Énomone neko
koyúhoinovike Vúnae Jesus, enepone inúxoti koyuhoâti. Yanê'e, enepohikoneko kamoâti
xokóyoke, éxokoveamaka kaná'uko neko emo'úti. [4] Koánemaka Itukó'oviti, éxokovea-
maka itúkeovo koati kaná'uti yûho nekôyohiko, vo'oku poréxea xunáko itúkea koekúti,
hoénaxovope itúkeovohiko ovóxe, koane koekútihiko ákoti po'i itukoâti, enepone ákoti
tôpi kó'iyeovoku iyupánevoti, koane exóneti ikó'iparaxoake Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti
kutí'inoke apêti éxone itúkea ítukeke Itukó'oviti, kuteâtimaka isóneunoa koane ahá'inoa
Itukó'oviti itúkea.

Jesus Kristu Koitóvoviti

[5] Enepone natíxoku Itukó'oviti vonópokumo káxehiko keno'ókoti, enepone kixínopike
ûti kó'oyene, haina ánjuhiko poréxo ne Itukó'oviti itúkeovomo pahúkotiya, [6] itea koatimo
xâne pahukóya kuteâti koêku ne yutoéti emó'uke Itukó'oviti, enepone koêti:
"Kutí'ikopo ínixe xokóyoke ne xâne, iti Itukó'oviti, puyákinovake yokóvo? Kutí'ikopo
ínixe xapákuke, kétarakinoake? [7] Inâ itikôa ne xanéhiko yara kúveu mêum, kalîha
ikélihuxi ya ánjuhiko, perexoâtimaka itúkeovo ihayú'iuti yoko teyonéti. (Koane
peréxoamaka éxea koêku ne uhá koeti po'ínuhiko kéxokeu yara poké'e.) [8] Uhá koeti
koekúti ítike yara kúveu mêum, peréxoa itúkeovo xâne exêa koêku" kôe. *Sâramu
8.4-6*

Koeku itúkeovo xâne poréxo Itukó'oviti éxea koêku ne uhá koeti koekúti yara kúveu
mêum, ako ápahuina koekúti ákoti exêa koêku. Itea yara koeku kó'oyene, avo naíxa
ûti kó'iyeaneye ne xâne éxeahiko koêku ne uhá koeti koekúti. [9] Itea noíxoane ûti ne
Jesus ikálihuxopeovo ya ánjuhiko, ya ákoti axu'ína káxe, motovâti ivókinovo uhá koeti
xâne ya seánakoake Itukó'oviti, motovâtimaka itúkeovo êno hána'iti teyonéti vo'oku
tiveko kixókonoku ivokínovovi. [10] Yoko Itukó'oviti, enepone pahúkoti ápeyea uhá koeti
koekúti, motovâti itúkeovo ikó'itukeune, koati énomone motokêa ímotokenaxea Jesus,
evékoati kotívetike, motovâti itúkeovo itoti tarú'uxea uhá koeti koekúti, koeku itúkeovo

énomone kousókinovi oxene víteova ne pahúnevo ûti. Yoko kixínoakeneye Itukó'oviti, koati iseópoti ákoti yumaxápu po'ínuhiko xe'éxapo xokóyoke, xoko êno unako kóyeku vanúkeke.

11 Vo'oku enepone Jesus, enepone kasasá'ikopoti xâne ya pahúnevo, koánemaka ne uhá koeti xâne kasása'iupo, póhutinehiko Há'a. Énomone ákoino teína Jesus íhaxea koati po'ínu neko kasása'iupohiko. 12 Yoko hara koe emó'uke Itukó'oviti vo'ókuke:

"Ngoyuhó'inoatimo ítike ne mbo'ínuhiko. Imongó'ikopitimo xapa ho'uxínovoti ítike" kôe, koyúhoti koeku yuho Jesus xoko Há'a. *Sâramu 22.22*

13 Ina koemáka po'íke, kixotímaka koeku Itukó'oviti:

"Énomonemo nguvóvo" kôe. *Izâiya 8.17*

Ina koe'íkomaka:

"Anéyem kó'oyene, yóko'ohiko ne kalivôno poréxonuke Itukó'oviti" kôe. *Izâiya 8.18*

14 Enepone kalivôno, kíxone, koeku itúkeovo xâne apêti mûyo yoko itína, kúteanemaka koeku Jesus enepo ikútipasikoponovo xâne. Ápe mûyo kuteâti mûyo nekôyohiko, motovâti uké'exopea xunako Ndeâpu, enepone omâti ne pevóti yara kúveu mêum yanekôyoke. Yoko uké'exopane yaneko ivokóvo kuruhúke. 15 Yanê'e, koítova Jesus ne xanéhiko, enepone uhá koeti kutipasí koeti ákau Satánae koeku ixómoyea pikóhiko ivókeovo. 16 Koati iyúseoti ákoyea itúkapu ánjuhiko huvó'oxopono ne Xe'exa Itukó'oviti, itea itúkeovo amósenopono Âbraum ne huvó'oxoponone. 17 Énomoneikopo kónokino eópea Jesus kuteâti veópone, uti po'ínuhiko, ya uhá koeti koekúti, koeku vékea kuteâti vékoku ûti. Kó'inokeneye motovâti itúkeovo koati Payásoti Sasedótina ûti, koati seánati, motovâtimaka kúveovokono yaneko itúkeaku ítukexeake Itukó'oviti, koane motovâti poréxopea ésa'i pahúnevo xanéhiko. 18 Yoko vo'oku vékeane êno kotíveti koekúti yanekôyoke, koane vo'oku tarú'uxeane neko kotíveti hixópeokonoke, koati motovâti huvó'oxeamaka ne xâne hixopókonotiko kó'oyene, enepohikone vekotí'iko kotívetike koekúti.

3

Jesus payasô yane Muîse

1 Itínoe mbo'ínu kasása'iupone Itukó'oviti, koane iháxiu yonópeamakamo vanúkeke, itíkinapihi iséneu koêku ne Jesus, enepone Ápostulu, páhoe Itukó'oviti koyúhoyea emó'u, koáne ne koati Payásoti Sasedóti ya hó'eke ûti. 2 Enepone Jesus, koati kuvovóneti, kousókoati ne páhoenoa Itukó'oviti itúkea, enepone noivókoxoati itúkea ne itukéti, kuteâtimaka koeku itúkeovo kuvovóneti ne Muîse ya koúsokea ne ítukexeake Itukó'oviti ya xapákuke xanena Itukó'oviti. 3 Itea enepone Jesus, koati motokeâti yupíheovo iháyu'ikeokono ya Muîse, kuteâti koeku itúkeovo koexépukoti péti motokêa yupíheovo iháyu'ikeokono yane péti koéxepoe. 4 Yoko uhá koeti péti, anêko itukoâti. Itea poéhane Itukó'oviti itukôa ne uhá koeti koekúti. 5 Eneponeko Muîse, koati kuvovóneti ya koúsokea ne ítukexeake Itukó'oviti xapákuke xanena Itukó'oviti. Koati únati ovoxe Itukó'oviti nê'e, epó'oxo koeku kó'iyeaneye, koati okovóxinoveati koêku ne koekútihiko koyuhóvotikomo ya káxehiko keno'ókoti. 6 Kene Kristu, haina pohúneti ovoxéti kuteâti koeku Muîse kousókoti hó'exeokonoke itúkea óvokuke Itukó'oviti, itea koati heu-heú kixoâti Kristu éxea koêku neko óvoku, vo'oku itúkeovo koati Xe'exa Itukó'oviti. Yoko utíne neko óvoku Itukó'oviti, éxeake koêku ne Kristu, enepo vatiú'i ikéneke, hákotimaka kamuyá'iko uti visóneu kúxoixea ûti, tukú koeti hunókokuke, ne véxone koúsokeovomo ya xokóyoke.

Kíxoaku ûti vitóponea ne koati kaná'uti omómikeati pónevike Itukó'oviti

7 Énomone kuteâti koeku yûho ne Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti, enepone koêti:

"Enepo kemânoe ne emó'uinopi Itukó'oviti kó'oyene, 8 hákonoe ketiú'iki yomíxone, mará'inamo yakútea neko yoxúnoekene oposí'okovoti Itukó'oviti ya mêum ákoti apêti yaneko kaxénake hixópeokonoku" kôe.

9 Ina koemáka ne Itukó'oviti:

"Énomone óvoheixo yanekôyo oposí'okovonuhiko ne yoxúnoekene, enepo hixopónuhiko-
maka, noixoti ngíxoaku ngátarakea kúveu koarenta koeti xoénae. [10] Vo'oku ákoyea
akútiponu neko xanéhiko, ene kutí'ino imaínginovati. Hara ngôe vo'ókuke:
'Kóyekunehiko pahúkeovo ne isóneu. Ako akáha'a vékea ne mani évengoaku.'
[11] Énomone indúkino yûnzo, koati yuhôti ákotinemo aukápapu ikéne, yaneko
ímainginovaku. Hara ngôe vo'ókuke: 'Ákomo kalíhuina seópea yane mani
mboréxoake ómomikopea' ngoéne" kôe ne Itukó'oviti. *Sâramu 95.7-11*

[12] Yokóhiyanavo itínoe mbo'ínu xoko Kristu, maka hákone koené'eye iséneu, kuteâti
váhere isóneu neko yoxúnoekene ákoti akahá'a kutípea Itukó'oviti. Neíxapunoe
mará'inamo itévaki ne koati kaná'uti Itukó'oviti akutêa iséneu ne isóneuhiko. [13] Itea ya
koêkuni ké'iyineye, kéxunakakanoe ikéneke Kristu, uhá koeti káxe, koeku itúkeovoiko
iháxoneti "kó'oyene", kaxénaiko Itukó'oviti iháxikea xâne hókea. Yákoenenoeye,
mará'inamo ava xâne tiú'iti omíxone xepákukenoe, aúpu'iu ne váhere kixovókuti.
[14] Vo'oku enepo vikaná'uxaxo ne kúveova ûti tukú koeti hunókokuke, kuteâti kíxoaku
kúveova ûti inâ kutipôa ûti, kaha'ínepoatimo ûti ne Kristu natíxokuke. [15] Yoko énomone-
maka kôe emo'u Itukó'oviti, enepone koêti:

"Enepo kemânoe ne emó'uinopi Itukó'oviti kó'oyene, hákonoe ketiú'iki yomíxone,
mará'inamo yakútea neko yoxúnoekene oposí'okovo Itukó'oviti mekúke" koêti.

[16] Kutí'ikopo neko oposí'okovo Itukó'oviti kameáne emó'u? Hainá'ikopo uhá koêti
neko xâne veyópone Muîse ukopêa Ejítu? [17] Kutí'ikopomaka ímaikinovo ne Itukó'oviti
kúveu koarenta koeti xoénae? Hainá'ikopo neko xâne pahúkenavoti, enepohikoneko
ivohíkovotimaka yaneko mêum ákoti apêti? [18] Yoko kutí'ikopomaka neko koyúhoino
Itukó'oviti ákoyeanemo seápa yane mani poréxoake ómomikopea, yaneko apê yûho, koati
yuhôti ákoti aukápapu ikéne? Ako po'inu kíxone ákoti itukápa neko xanéhiko ákoti
akahá'a itúkea ne emo'u Itukó'oviti yanekôyoke. [19] Noíxoaneikopo ûti yuvâti ákoinoke
seápahiko yane mani poréxokonoke ómomikopea. Koati vo'oku itúkeovohiko xâne ákoti
akutípo.

4

[1] Yoko véxoa ápeyea koati yuhôti, yuho Itukó'oviti ákoti aukápapu ikéne, poréxeamo
ne xanéna seópea koane ómomikopea xokóyoke, itea neíxapunoe, mará'inamo âva
xepákukenoe ákoti seapáya. [2] Vo'oku ápe koyuhó'inoveati ne inámati ihíkauvoti koyúhoti
koeku Jesus, kuteâtimaka koeku koyúhoinokono emo'u Itukó'oviti neko izaraelíta mekúke.
Itea koeku íkameokonoahiko, ako itópoinoake vo'oku ákoyea akútipoa. [3] Kene ûti, uti
kutipoâti, vitóponoane ne vómomikopea. Yoko énomonemaka kuteâti yuho Itukó'oviti
emó'uke, enepone koêti:

"Yaneko imaínginovahiko, induko koati emo'úti ákoti aukápapu ikéne. Hara ngôe: 'Ákomo
kalíhuina seópea yane mani mboréxoake ómomikopea' ngôe" koéne ne Itukó'oviti.
Sâramu 95.11

Énomone kôe upánini koúsokeovo ukeátine inâ itukôa ra mêum neko mani
ómomikopokuhiko kixínoake Itukó'oviti poréxeamo. [4] Koati usotíne vo'oku ápe yutoéti
emó'uke Itukó'oviti koêku ne sétixope káxe. Hara kôe: "Ya sétixopeke káxe, ómomiko ne
Itukó'oviti yane itúkea uhá koeti itukéti úseu" kôe. [5] Ina koepómakaya: "Ákomo kalíhuina
seópeahiko yane mani mboréxoake ómomikopea" kíxoa Itukó'oviti neko izaraelíta. [6] Ako
seápa neko inúxotihiko kamoâti ne únati ihíkauvoti emó'uinoa Itukó'oviti yaneko mekúke
vo'oku ákoyea akútipoa, itea kóyeane ápeyea po'ínuhiko xâne seopâtimo. [7] Koati kaná'uti
kó'iyeaneye, vo'oku ixíkopa Itukó'oviti ya yútoeke Ndávi po'i káxe iháxoneti "kó'oyene".
Yoko enepone yútoe Ndávi, koati ênoti xoénae ikénepoke neko inúxoti yuho Itukó'oviti
yaneko mekúke, enepo "kó'oyene" kôe. Énomone ne yutoéti koêti:

"Enepo kemânoe ne emó'uinopi Itukó'oviti kó'oyene, hákonoe ketiú'iki yomíxone ákoyea
yakútipoa" koêti.

8 Yoko eneponi itukapu Njozûe porexôa ne koati kaná'uti ómomikopea xanéhiko, ákoni
okóyuhopa Itukó'oviti, ikénepoke kaxéna, ápeyeamo ne po'inu káxe koati vómomiko-
peakumo. 9 Iyúseoneikopo poréxeakomo Itukó'oviti ne xanéna ómomikopea. 10 Yoko
enepone xâne itopónoati ne poréxoake Itukó'oviti ómomikopea, koati omómikopeatine
ne uhá koeti ítuke, kuteâtimaka koeku ómomikopea Itukó'oviti uséxoane neko uhá koeti
ítuke mekúke. 11 Káxunakapuikopo ûti, motovâti vitóponea ne pónevike Itukó'oviti
vómomikopea, maka hákone itavókoti kuteâti koeku neko xanéhiko mekúke, vo'oku
ákoyea itúka neko páhoenoa Itukó'oviti.
12 Vo'oku enepora emo'u Itukó'oviti, koati xúnati koáne ítoa ikó'inamakopea xâne.
Heu'íneoxo ya hána'iti pirítau pi'âti tetúkope. Muhíkova isoneûti visóneuke ákoti po'i
exoâti yoko veópone vomíxoneke, yu'óxoa. Kuteâti koeku koati heú'iti pirítau ítea
tetúkea irókokoku koane itóponea kúveuke opêti, énomonemaka koéneye xunáko ne
emo'u Itukó'oviti koúhapu'ikea heú koeti koêku ne visóneu yoko vâha. 13 Ako he'oneôvati
ne Itukó'oviti. Uhá koeti koekúti, iyusé kóye xokóyoke. Uhapu'í kóyemaka ne uhá koeti
koekúti nonékuke. Yoko uhá koeti ûti, konokoâtimo yumópea uti Itukó'oviti vo'oku kixoku
vitúkeovo yaneko káxe yuhaíkapavine.

Kóseanavi Jesus, enepone koati payásoti sasedótina ûti

14 Koeku ápeyea koati payásoti sasedóti oúkeke uhá koeti po'ínuhiko sasedóti, enepone
Jesus, Xe'exa Itukó'oviti pihópoti vanúkeke, káxunakapuikopo ûti kúveova ûti. 15 Vo'oku
enepone Jesus, hána'iti sasedótina ûti payásoti ya uhá koeti po'ínuhiko sasedóti mekúke,
koati éxoti kóseanayeovi ya muyá'iko ûti, koáne ya uhá koeti vínixone tiú'iyea, vo'oku
veko uhá koeti vékoku ûti nê'e. Hixópokonomaka ya uhá koeti koekúti, itea ako pahúnevo.
16 Hákoikopo teinóvo símea ûti nonékuke, xoko ivátakoku natíxea, koeku itúkeovo hána'iti
koseánaviti motovâti kóseanayeovi koane huvó'oxeovi ya koêkuti kónokeaku ûti.

5

Jesus itukóvo sasedótina ûti koati payásoti yane sasedóti mekúke

1 Uhá koeti koati payásoti sasedóti, koati úkeakune xapákuke po'ínuhiko xâne motovâti
inúxinoahiko ikéneke Itukó'oviti. Omínoahiko ikó'iparaxoke Itukó'oviti, koane hó'openo
koépeu, ésa'i kotúyopinoa Itukó'oviti ne pahúnevohiko. 2 Enepone muyá'iko xâne
ákoti êxa mani nókone kó'iyea ikéneke Itukó'oviti, koáne ne pihohí koêti itavókeati
Itukó'oviti, eópamaka sasedóti kuteâti muyá'iko nekôyohiko, vo'oku koatímaka xâne apêti
muyá'iko nonékuke Itukó'oviti ne sasedóti. 3 Énomone kónokino koépekea hó'openo,
ikó'iparaxoke Itukó'oviti, ne sasedótihiko, motovâti itúyopea pahúnevo, koánemaka
pahúnevo po'ínuhiko xâne. 4 Ako xâne noivókoxopovoti itúkeovo sasedóti, itea Itukó'oviti
noivókoxoa, kuteâti koeku noivókoxo Âraum mekúke.
5 Kúteanemaka koeku Kristu, haina énomone kapayásokopovo itúkeovo sasedóti, koati
payásoti ya uhá koêti, itea Itukó'oviti kixoáneye, enepone kixoâti:
"Iti koati nje'éxa. Kó'oyene indúkopovone yá'a" kixoâti. *Sâramu 2.7*
6 Yoko po'íke yutoéti emó'uke Itukó'oviti hara koémaka:
"Itínemo itukóvo sasedóti ákotinemo hunókoku, kuteâti koêku ne Meukizedéki" kôe.
Sâramu 110.4
7 Koeku óponea yara kúveu mêum ne Jesus, koati kohonókoti emó'u vo'oku tiveko isóneu
enepo itûko orásaum, koane îrihikovomaka ho'oûke épemea Itukó'oviti, poéhane motovâ
koíteova ya pevóti. Epó'oxo kámoa Itukó'oviti vo'oku itúkeovo koati kuri'ókovati Jesus.
8 Yoko upánini itúkovo koati sasá'iti Xe'exa Itukó'oviti nê'e, kóyeane itúkeovo vo'ókuke ne
kotíveti koekúti vékoku itúkinovo kutípoti, koane éxotimaka itúkea ahá'inoa Itukó'oviti
ya uhá koeti koekúti. 9 Epó'oxo vekoâne Jesus ne uhá koeti kó'iyeovoku koekúti, nókone
vékea, yane koúsokinovi oxene víteova ne pahúnevo ûti, motovâti ákoyea hunókoku
ovópea xoko Itukó'oviti ne uhá koeti xâne kutipoâti, enepohikone itúkoti páhoenovi
vitúkea. 10 Vo'oku noívokoxoa Itukó'oviti yanekôyo itúkeovo koati payásoti ya uhá koeti
sasedóti, kuteâtimaka kixoku koeku Meukizedéki mekúke.

Enepone kutípoti Jesus xapákuke jûdeuhiko, ôriti ukóponea ikéneke

11 Enó'iko mani yunzó'inopinoe vo'ókuke ra kixovókuti, itea tiú'iti ngoúhapu'ikinopea
vo'oku ôritinoe kitípi. 12 Mani motovâtine itúkeovo itínenoe ihíkaxo po'ínuhiko xâne,
vo'oku kali enó'iyeane ike hekópine Kristu, itea kénokoikonoe koyuhópinopeati neko
inúxotihiko íhikauvi emo'u Itukó'oviti. Kutí ké'ikonoe kalivôno ohíkotiko, ya koêkuni
itíkivo xâne nikoti koati nikokónoti, nika úsotine xâne. 13 Itea uhá koeti xâne ákoti ukapána
ikéneke Jesus, enepone kutí koeti kalivôno ohíkotiko, iyúseo ákoyea koati ukóponea yane
kaná'uti kixovókuti íhikaxeovike emo'u Itukó'oviti, koane iyúseo kutí kó'iyeako kalivôno.
14 Enepone koâti nikokónoti, poéhane úsotine xâne motovâ níkea, koáhati exó'okovatine
níkea. Kúteanemaka koêku ne xâne ukopónoti ikéneke Itukó'oviti, koati exoâtinehiko
koêku ne únatinoe koekútihiko, koáne ne koekútihiko ákoti aunáti.

6

1 Hákoneikopo itukovo pohúneti neko inúxotihiko véxone yane ihíkauvoti, íhikaxeovike
Kristu, vóvoheixo. Itea vukápanane ikéneke Kristu, motovâti vitóponea kuteâti itóponone
xâne úsotine ikéneke. Ákone okónoko keyúhopinokonoa neko koâti inúxotihiko ihíkau-
voti, véxone xoko Kristu, kuteâti koeku kónokea vikótivexea visóneuke ne váherevoko
ûti koane kuríkopea ûti, koane kónokea kuríkopeamaka ûti kúxoti vitúkeovo mani
iyonópoviti ipihóponovokutike, yoko kónokeamaka kúveovo uti Itukó'oviti. 2 Ákomaka
apásika keyúhopinokonoamaka ne ihíkauvoti koyúhoti kixoku koeku áhikeovo xâne
ikéneke Itukó'oviti, yóko'o ne ípiheokono vo'ûti tutíkuke ovoxe Itukó'oviti haxakínokono
ítuke Itukó'oviti, koánemaka ne ihíkauvoti koyúhoti koeku exépuhikopea ne ivokóvoti,
yóko'omaka ne ipíhoponopemo Itukó'oviti ákotinemo hunókoku. 3 Itea kaúkapanapu ûti
ikéneke Vúnae. Yoko énomonemo vitúko ya seánakovike Itukó'oviti.

4 Kene ne xâne kouhápu'ikokonoti isóneu yanekôyo vo'oku ítuke Itukó'oviti, namo
kó'eye koêku? Énomone ne xâne namukoâtimaka ne íparaxeovike Itukó'oviti ukeâti
vanúkeke, ovo'ó koékumaka ne Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti. 5 Énomone ne xâne eopâ-
timaka ya xokóyoke unako koêku ne emo'u Itukó'oviti, koáne ne xunako Itukó'oviti
veínoakemo nê'e natíxea natíxokuke káxehiko keno'ókoti. 6 Enepo puvapâhiko ne hó'e
ûti koane aukápapu ikéne koeku hokópea kúxoti hó'e, ákone oxéne ikó'inamakopeokono,
vo'oku koati kutí koeti kuruhúxopotinemaka Xe'exa Itukó'oviti ya xokóyoke, yoko koati
porexoâti ne Xe'exa Itukó'oviti itúkeovo koémoke'eu uhá koeti xâne noixoâti.

7 Noixó íxea ne itátane poké'e. Enepone poké'e siukoâti ne úko ixómoti irikóva, koane
porexópati únati nonéti, ehópo ne ko'itúkeati, koati únati koêku opékuke pe'u vo'u
Itukó'oviti. 8 Itea enepone poké'e póhutine tôpe poréxo yoko po'i úhiti ka'áveti ákoti
aunáti, koati ákoti kuxokónoti ukeâti, epó'oxo ákone ahíkapu váhere kixókonoku. Koáne
ya hunókokuke, oro'ókokonotimo.

Konókoti kóxuna'ixeovo ikéneke Kristu ne kutipoâtihiko.

9 Kene itínoe ákoti omotóva ongóvo, upánini kó'iyeaneye yunzó'inopimeku, koati
ngutipoâti ákoyeamo yákoenenoeye koane ngutípoamaka unátiyeamo kixeku héki Kristu
kuteâti kixoku itúkeovo ne xâne koati koítovone Kristu. 10 Koati ponóvoti ne Itukó'oviti.
Ákomo kalíhuina inótoyeova okóvo ne kixeku ke'ítukeinoa, koánemaka ne ákoyea omó-
tova yokóvo, iyúseoti ya kixeku hivó'oxi po'ínuhiko kasása'iupo Itukó'oviti. Yoko anéyeiko
hivó'oxinoe. 11 Koati ngaha'aînopitinoe kéyeyikoneye kéxuna'ixivo ikéneke Itukó'oviti,
péhutinoe, tukú koeti hunókokuke, motovâti itéponixo kíxoixone xoko Itukó'oviti,
enepone yéxone koúsokeovomo. 12 Ngaha'aînopitinoemaka ákoyea yáhuleke. Hékamaka
kixoku itúkeovo ne xâne koati kuvóvoti Itukó'oviti, enepohikone ákoti kamuyá'ika isóneu
ikéneke Vúnae, kutí'inoke itopónoati ne yuhó'inovi, enepone koati yuhôti ákoti aukápapu
ikéne.

Koati kaná'uti itúkeamo Itukó'oviti ne yûho

13 Yaneko mekúke enepo itukínoa Itukó'oviti koati yuhôti ne Âbraum, koati iháne veínoa
Itukó'oviti ikána'uxeaxo neko yûho, vo'oku ákoyea po'i ihâe payásoti yane îha. 14 Hara

kíxoa: “Indukínopitimo únati epó'oxo mborexoâtimo yupíheovo ukóponea ne yamóseno-
ponomo” kíxoane. 15 Yane xu'ikénene, enoné'e kúxoixea Âbraum neko kixínoake
Itukó'oviti ákoti imaxovó ixâ, koúsokinoa Itukó'oviti neko yuhó'inoa. 16 Xapákuke xâne
yara kúveu mêum, iha koâti payásoti veínoa enepo kahâ'a éxokea kaná'uyeaxo ne
yûho. Yane koati konokoâti itúkea neko yûho, epó'oxo ákone ixomo yumapákaka koeku
kó'iyeaneye. 17 Koánemaka ne Itukó'oviti, koati ihákene veínoa éxokea kaná'uyeaxo ne
yûho, kaha'âti kóxunakea xapa namukópatihikomo kíxone neko yûho, itúkeovo koati
kaná'uti kixovókuti ákoti omotóva ípokeovo. 18 Yoko anêko pi'âti koekúti ákoti ipakápu,
enepone yuho Itukó'oviti, koati yuhôti ákoti aukápapu ikéne, koánemaka ne îha, veínoake
Itukó'oviti ikána'uxeaxo. Aínovo éxokovike Itukó'oviti ákoyea semékekexa. Koati
énomone porexó'ovi kutípeaxo ûti koúsokeovomo ne kixínovike Itukó'oviti, kutí'inoke
vitopónoatimo ne kúxone ûti xokóyoke, uti kohó'iti xokóyoke. 19 Yoko enepone kúxoixone
ûti, véxone koúsokeovomo, koati kótiu'ikovope ûti ikéneke Itukó'oviti. Ákomo ípakapu.
Títiu-títiu kóye, vo'oku hanekóxopo sasá'itike óvoku Itukó'oviti vanúkeke, enepone
kixó'ekinovike ne Kúveu Koati Yupihóvoti Sasá'iko akéneke ne kopópoti váhere ya hána'iti
imokóvokuti. 20 Yoko koati énomone yonópo ne Jesus, inuxópinovitine xoko Itukó'oviti,
kousókopinovitinemaka vóvokuya, vo'oku itúkeovo sasedótina ûti, koati payásoti ya uhá
koeti po'ínuhiko sasedóti. Yoko ákomo hunókoku itúkeova, kuteâtimaka koêku neko
Meukizedéki mekúke.

7

Koati kixo'êkinoviti Kristu neko Meukizedéki

1 Eneponeko hóyeno mekúke koéhati Meukizedéki, natina pitivóko koéhati Sálem.
Koatímaka sasedóti nê'e, epemínoti xanéhiko xoko Itukó'oviti, enepone Vúnae koati
payásoti ya uhá koêti. Enepo ukopêa xapa isukókoti ne Âbraum yaneko koepékexo-
pono nâtihiko, okótumonexopa Meukizedéki. Ina epemíno Âbraum unako koêku xoko
Itukó'oviti. 2 Énomonemaka poréxoa Âbraum ndîzimuna, póhuti yane uhá koeti yehí
koeti êho xapa isukókoti. Yoko ápe kixó'ekone îha ne Meukizedéki. Inúxotike “nâti koati
ponóvoti kixoku itúkeovo” kixó'eko. Kene ne po'i îha, natina Sálem koêti, “nâti omínoti
xanéna unako koêku” kixó'ekomaka. 3 Ako exeâti há'a koane êno yoko oxúnoekene neko
Meukizedéki. Ákomaka exeâti koeku tûri koane hunókoku. Yane koati kuteátine Xe'exa
Itukó'oviti, vo'oku ako hunókoku itúkeovo sasedóti.

4 Imáko itúkinovo koati hána'iti teyonéti neko Meukizedéki! Vo'oku enepone Âbraum,
upánini itúkovo turi uhá koeti voxúnoekene, kóyeane poréxea ndîzimuna xoko Meuk-
izedéki ukeâti uhá koeti neko koati únatinoe koekúti êho xapa isukókoti. 5 Yoko
enepohikone hóyeno, noivókoeti itúkeovo sasedóti ya xapa amósenoxapa Lévi, pahúkoa
Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muîse namúkea ndîzimuna po'ínuhiko xâne, upánini itúkovo
ainóvoti iyéno, póhutine úkeaku xoko Âbraum. 6 Kene eneponeko Meukizedéki, haina
ukeâti xoko Lévi kuteâti po'ínuhiko sasedóti, itea kóyeane namúkea ndîzimuna Âbraum
yanekôyoke. Ínamaka epemíno Âbraum unako koeku xoko Itukó'oviti, upánini itúkovo
hána'iti teyonéti ne Âbraum, koane énomonemaka itúkinoa Itukó'oviti koati yuhôti ákoti
aukápapu ikéne. 7 Yoko koati iyúseoti koêku ne xâne epemínoti po'ínu unako koeku
xoko Itukó'oviti, itúkeovo payasóne yane xâne épeminoke. 8 Enepohikone sasedóti yara
koeku kó'oyene namukoâti ne ndîzimu, aínovo xâne konókoti vékea pevótike. Kene
Meukizedéki, enepo koyuhó'iyea emo'u Itukó'oviti koêku, haina ivókeovo koyúho, itea
koati koyúhoti kixoku ápeyea ne Meukizedéki. 9 Mani motovâti koyúhoyeovo itúkeovo
Lévi, enepone namúkoti ndîzimuna iyénoxapa, itukóvomaka poréxoti ndîzimuna yaneko
porexôa Âbraum ne ndîzimuna xoko Meukizedéki, vo'oku kutí kôe Lévi porexoâmaka ya
xoko Âbraum, ôxu. 10 Yoko âvo neko Lévi yaneko okotúmonexo Âbraum ne Meukizedéki,
itea kóyeane kutí kó'iyea apêtine yanekôyo vo'oku xoko Âbraum úkeaku neko Lévi.

Pó'iti koêku itúkeovo sasedóti ne Kristu yane po'ínuhiko sasedóti

[11] Yaneko mekúke porexôa Itukó'oviti ne Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muîse, pahuko
turíxeovo ápeyea sasedóti kousókoati neko koekúti yutoxóvoti yane Ponóvoti Kixovókuti.
Koyúhoamaka Itukó'oviti kónokea itúkeovo xapa amósenopono Lévi úkea ne sasedóti-
hiko, turixeôvoti xoko Âraum, úkeaku ne uhá koeti sasedóti. Itea enepone sasedóti-
hiko, amósenopono Lévi, eneponi omotóva ponópea xâne nonékuke Itukó'oviti, ákoni
apásika ápeyea inámati sasedóti kuteâti Meukizedéki, ákoti itukapu amósenopono Âraum.
[12] Yoko koeku esá'ikeovone kixoku ápeyea sasedóti, kónokomaka esá'ikeovo ne ponóvoti
kixovókuti koyuhó'iyeati koêku. [13] Vo'oku enepone Vúnae Jesus, kixínokonoke ra
koekútihiko, haina ukeâti xoko iháxakoku Lévi. Pó'iti itukoâti ámoripono. Yoko yane
iháxakoku úkeaku, ako ápahuina sasedóti yuhó'ixoati ne áta, oró'okovoku hó'openo
ikó'iparaxokonoke Itukó'oviti. [14] Vo'oku koati iyúseoti itúkeovo xoko iháxakoku Njúda
úkea ne Vúnae Jesus. Kene ako okóyuhoa Muîse yútoeke ápeyeamo sasedóti ukeâti xoko
iháxakoku Njúda.

[15] Kó'oyene, inamá'axone iyusêo koêku, vo'oku ápeyeane inámati sasedóti kuteâti koêku
Meukizedéki. [16] Yoko enepone itúkeovo sasedóti, haina yutoéti kuteâti koeku yútoe Muîse
imótokenaxoa itúkeovo sasedóti, itea enepone itúkeovo ákoti hunókoku ápeyea, énomone
imótokenaxoa itúkeova. [17] Énomonemaka kuteâti kó'iyea ya emó'uke Itukó'oviti xoko
kó'iyeaku:

"Itínemo itukóvo sasedóti ákotinemo hunókoku, kuteâti koêku ne Meukizedéki" kôe.
Sâramu 110.4

[18] Uké'exopa Itukó'oviti neko kúxoti kixovókuti ákotine xunáko, ákotinemaka koati
itópoinoke xâne. [19] (Vo'oku enepone kúxoti kixovókuti yútoe Muîse, ako ápahuina koekúti
ítone ponópea.) Itea anéye kixovókuti unatíne kó'oyene, enepora hána'iti kúxoixone ûti
xoko Itukó'oviti, véxone koúsokeovomo, porexó'oviti vahí'okeova.

Poéhane Kristu itukóvo sasedóti, poéhanemaka itukóvo únati

[20] Yoko enepone itúkeovo sasedóti ne Jesus, ihákene ímoa Itukó'oviti éxokea
kaná'uyeaxo ne yûho kó'iyeanemoye. Kene ne po'ínuhiko sasedóti, ako íxinaneye
Itukó'oviti ne yûho inâ itukóvonehiko sasedóti. [21] Itea pó'iti koêku ne Jesus, vo'oku
koati ihákene ímoa Itukó'oviti koyúhoyea itúkeovo sasedóti ne Jesus. Hara koe yútoe ne
koyuhó'iyeati koêku:

"Ihákene ímoa Vúnae éxokea kaná'uyeaxo ne yûho. Ákomo ípaka isóneu. Hara kôe: 'Itine
sasedóti ákotinemo hunókoku' " kôe. *Sâramu 110.4*

[22] Vo'oku kixínokononeye ne Jesus, iyúseo itúkeovo vo'oku Jesus koúsokinokono ûti
inámati kixovókuti ítukeinovike Itukó'oviti ya xokóyoke. Yoko unatíneoxo nê'e yane
kúxoti kixovókuti ítukeinokono xâne mekúke.

[23] Enepo kutí'inoke koati opoíkovoti ne sasedótihiko mekúke, koati vo'oku ápeyea
hunókoku itúkeovo sasedóti enepo ivokóvo. [24] Kene Jesus, vo'oku ákoyea uké'eyeaku,
ákomo hunókoku itúkeovo sasedóti. [25] Énomonemaka kutí'ino motovâti koíteovo póhuti-
hiko xâne ahi'ókovoti Itukó'oviti, koane íseopea vanúkeke ákotihiko pahúnevo, ainóvoti-
maka koati sasá'iti. Yoko vo'oku ákoyeanemo hunókoku ápeyea ne Jesus, ákomo hunókoku
ne épeminohiko koítovone xoko Itukó'oviti.

[26] Koati motokeâti itúkeovo sasedótina ûti payásoti ya uhá koêti ne Jesus, vo'oku
itúkeovo koati sasá'iti, ákotimaka óvaku váhere isóneu, koane ákotimaka pahúkeovoku. Ya
sasá'ikoke, ákomaka malíke'eka kíxoku itúkeovo xâne pahukóvoti. Koane énomonemaka
kapáyasoko Itukó'oviti oúkeke uhá koeti vanúkeke. [27] Ákomaka okónokoa Jesus ómea
hó'openo ikó'iparaxoke Itukó'oviti uhá koeti káxe, kuteâti kíxoaku po'ínuhiko koati
payásoti sasedóti. Enepone po'ínuhiko sasedóti, koati porexópotihiko ésa'i pahúnevo
inúxotike, ina porexópomaka ésa'i pahúnevo xanéhiko. Kene Jesus, yaneko ivokóvo
kuruhúke, itukópovone ikó'iparaxoke Itukó'oviti vo'oku pahunévoti, poéha itúkoa ne
itukéti, ákone káyuixa. [28] Yane Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muîse, enepone xâne noivókoeti
itúkeovo koati payásoti sasedóti, aínovone kuteâti po'ínuhiko xâne apêtimaka muyá'iko
nonékuke Itukó'oviti. Itea ikéneke yutóxea Muîse ne Ponóvoti Kixovókuti, koyúhoa

Itukó'oviti itúkeovo koati payásoti sasedóti ne Xe'éxa. Yoko ihákene koyúhoa Itukó'oviti, exókoati kaná'uko ne yûho koyuhôa kó'iyeaneye neko Xe'éxa, enepone ákotinemo hunókoku ápeyea sasá'iko ákoti pahúkeovoku.

8

Jesus itukóvo epemó'ixinoviti Itukó'oviti

1 Enepone koati ânja ngoúhapu'ikea yara uhá koeti yúndoenopinoe, énomone ne
ápeyea sasedótina ûti koati payásoti ya uhá koeti po'ínuhiko sasedóti. Yoko eneponê'e,
koati ivatákopotine éxopeke ivátakoku Itukó'oviti natíxea, xoko ivátakoku koati payásoti
ihayú'iuti. 2 Harakóxopone vanúkeke epemó'ixinoviti Itukó'oviti kúveuke koati kaná'uti
tabenákulu, ítuke Itukó'oviti, haînati ítuke vo'u xâne.
3 Yoko uhá koeti koati payásotihiko sasedóti, ixíko'okokono omino Itukó'oviti
ikó'iparaxoake xanéhiko yoko hó'openo koépeu, ikó'iparaxoke Itukó'oviti, ésa'i itúyopea
pahunévoti. Énomonemaka kónokino ápeyea íparaxoke Itukó'oviti ne koati payásoti
sasedótina ûti, enepone Xe'exa Itukó'oviti. 4 Itukápuni yâye yara poké'e óvo nê'e, ákoni
itúkapu sasedóti, vo'oku anêkohiko sasedóti exeâti koêku ne ómone xâne, ikó'iparaxoke
Itukó'oviti, kuteâti páhoenoa Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muîse. 5 Enepone itukéti, ítuke
ne sasedótihiko nonékuke Itukó'oviti, kutí koe yúkurea neko koati kaná'uti kixovókuti
ovoti vanúkeke, okovóxinoveatimaka neko koati kaná'uti kixovókutiya. Énomone kixínoa
Itukó'oviti ne Muîse pahukôa itúkea neko péti: "Neíxa ne ítike. Itíka uhá koêti kuteátine
neko énjokopike oúkeke ne hána'iti mopôi" kíxoa. 6 Itea enepone itukéti, póneake
Itukó'oviti ne Jesus itúkea, yupihóvoneoxo unátiyea yane ítukexeokonoke ne po'ínuhiko
sasedóti. Kúteanemaka koêku ra inámati kixovókuti ítukeinovi Itukó'oviti ya xoko Jesus,
yupihóvoneoxomaka unátiyea yane kúxoti kixovókuti ítukeinokono xâne mekúke, vo'oku
enepone koati yuhôti, yuhó'inovi Itukó'oviti vo'oku ítuke Jesus, yupihóvoneoxomaka
unátiyea yane koati yuhôti, yuhó'inoa Itukó'oviti neko xâne mekúke.
7 Yoko eneponi hákoti konokínovoti yane inúxoti kixovókuti ítukeinokono xâne mekúke,
ákoni apásika inámati koekúti kó'oyene ahe'ókopati. 8 Itea ínixoa Itukó'oviti ápeyea
óvakuya vo'óku hara koe yûho emó'uke saya'íkoahiko neko xâne:
"Simóvotimo káxehiko ápeyeakumo inámati kixovókuti índukeinoa ne íhaehiko Izarâe
yoko íhaehiko Njúda. 9 Ákomo akútea ngíxoaku ne oxúnoekene yaneko kutí
ngixoáhiko kalivôno namukeôkonoti vô'u, enepo veyombâ ya poké'exa Ejítu,
vo'oku ikénepoke, ákone yuíxapu hókea neko yunzó'inoa. Énomonemaka ákoino
ivávanga neko xâne" kôe ne Itukó'oviti. 10 Ina koe'íkomaka Itukó'oviti: "Harâ'a ra
inámati kixovókuti índukeinoamo ne íhae Izarâe yaneko káxehiko: Imbíheatimo
isóneukehiko ne ponóvoti kixovókuti mbáhoenoa itúkea, koane kutí ngixoâtimo
yundoxeâti omíxoneke. Undínemo itukóvo Itukó'oviti Únae. Indukoâtihiko-
makamo koati njanéna. 11 Ákonemo ápahuina xapákuke kixoti múxone xêrerekuke
óvoku koane koati po'ínu: 'Konókoti yéxi Vúnae' kixoâti. Ákonemo okónokoa
íhikaxea koeku emó'um, vo'oku heú koetíhikomo éxeonu ukeátine ákoti apayáso,
tukú koêti ne koati payásoti. 12 Ngoseánapoatinehikomo, ákonemakamo im-
bíhapana vo'oku váherehiko ítuke, koane ákonemo puyákapanapa ongóvo neko
pahúnevohiko" kôe ne Itukó'oviti. *Njerémiya 31.31-34*
13 Koeku koyúhoyea Itukó'oviti ápeyea inámati kixovókuti ítukeino xanéhiko, iyúseo
yékotixeane neko inúxoti kixovókuti ítuke. Yoko koeku yékotixeane koane ipúpa'ixeane,
koati kahá'atine uké'epea.

9

Ako xunáko ne yútoe Muîse kasása'ikopea xâne hokoâti

1 Eneponeko inúxoti kixovókuti ítukeino xâne ne Itukó'oviti mekúke, ápe sasá'iti
yutoéti, nókonehiko hókea, koane ápemaka koati sasá'iti ovokúti yâye yara poké'e
ho'úxinovaku xâne ne ítuke Itukó'oviti. 2 Enepone péti iháxoneti tabenákulu, pí'a

iháxakoku kúveu. Enepone inúxoti iháxakoku, “Sasá'iti Kúveu” íhaxeokono. Ápe íhaku yúkuya, koane mêsa, koane ápemaka paúm-ya, íparaxokonoke Itukó'oviti. [3] Ina apê koati kopópoti váhere ipixoâti ne po'i kúveu, ákoti itukápa ipixoâti ne inúxoti kúveu xoko páhapetea. Akéneke neko koati kopópoti váhere, ápe ne iháxoneti “Kúveu Koâti Yupihóvoti Sasá'iko”. [4] Enepoyane kúveu, ápe iháxoneti áta, ainóvoti ôro parápu'i, oró'okovoku ísensu, enepone êno úheti ihópune íparaxokonoke Itukó'oviti. Ina apémaka káxau, ainóvotimaka ôro parápu'i, kixo'êkoti ápeyea yuho Itukó'oviti itúkinoamo únati ne xanéna itukêa neko páhoenoa. Ya kúveuke ne káxau, ápe póte ôro, unákovoku mána. Ina apémaka neko puló'ina Âraum, eneponeko kohiúpoti yanekôyo, yóko'o neko pi'âti pe'u mopôi, yutóxovoku ne Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muîse. [5] Oúkeke êxe ne káxau, ápe okovo kerûbim, enepohikone kutí koeti ánju kixo'êkinoveati ne êno úhe'ene Itukó'oviti apêtiya. Kene kêvi ne kerûbim, rama'ú kíxea êxe ne káxau, óvoku épemokonoku Itukó'oviti kotúyopea pahúnevo xâne. Itea haina oránane kó'oyene uha-uhá ngíxea ngoyúhoyea koêku ra koekútihiko.

[6] Yoko ike koúsokinevo uhá koêti ra koekúti mekúke, ápe sasedótihiko urúkovati ne inúxoti kúveu uhá koeti káxe, kousókoponoti nókone itúkea ya hó'eke. [7] Kene ne pí'ape kúveu, enepone iháxoneti “Kúveu Koâti Yupihóvoti Sasá'iko”, poéhane ne koâti payásoti ya uhá koeti sasedóti urúkova. Yoko poéha ûrukova ya xoénae. Kónokomaka ómea itina hó'openo koépeu, ikó'iparaxoke Itukó'oviti, ésa'i itúyopea pahúnevo yoko pahúnevo ne po'ínuhiko xâne. [8] Kahá'ainovea Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti véxea yara koekúti âvoyea imíhe'akina xâne ne kutí koeti Kúveu Koâti Yupihóvoti Sasá'iko vanúkeke ya koeku ápeyeako yara poké'e ne inúxoti péti, óvoku Itukó'oviti, enepone tabenákulu. [9] Enepohikone koekúti mekúke, ikó'iparaxokonoke Itukó'oviti, koáne ne hó'openo oró'okinokonoke, ésa'i itúyopea pahúnevo xâne, ápe éxokovike yara káxehiko símokune ûti kó'oyene. Énomone ákoyea xunáko nekôyohiko kasása'ikopea isóneu xâne iko'íparaxoti Itukó'oviti koekúti kuteâti. [10] Vo'oku aínovo kixovókuti íhae yâye yara kúveu mêum, koyúhoti koeku nikokónoti, yoko ekâti yoko kixoku koeku kipó'ikeovo koekúti ya hó'eke xâne enepo kasasá'ikovo. Koekútihiko kuteâti nê'e, aínovo nokonéti hókeokono tukú koeti kaxena ikó'inamakopeokono ra kixovókuti.

Poéhane ítuke Kristu ya kuruhúke motovâ kotúyopea pahúnevo xâne

[11] Itea simóne ne Kristu, enepone koâti payásoti ya uhá koeti sasedóti, enepone exoâti koêku ne únatinoe vípara xoko Itukó'oviti yara koeku kó'oyene. Kene ne tabenákulu kixonéti, enepone ópoku Kristu éxea koeku ítuke Itukó'oviti kó'oyene, koati yupihóvotine unáko koane sasá'iko yane po'i péti, vo'oku haina ítuke vo'u xâne. Koane hainámaka kixovókuti íhae ra kúveu mêum. [12] Yaneko seopóne ne Jesus nonékuke Itukó'oviti, koati uséxotine ítuke. Yoko seopâneya, hane koéneye kuteati koêku urúkova sasedóti nóvo neko Kúveu Koâti Yupihóvoti Sasá'iko. Ako ixomo kayuíxapu itúkea kuteâti koêku ne po'ínuhiko sasedóti. Hainámaka itina váxikita yoko itina xe'exa váka ikó'iparaxo Itukó'oviti, itea koati itínane ikó'iparaxoa yaneko koitóvovi ya pahúnevo ûti, porexó'oviti apéyeati ákotinemo hunókoku xoko Itukó'oviti. [13] Itukovo motovâti sasá'ipea nóvo ne xâne nonékuke hó'e vo'oku itúkeovo óvo'ikone itina váxikita yoko itina tûru ikó'iparaxo Itukó'oviti, koane vo'ókukemaka épouxa ne oró'oeti inámatiko váka kásapu'ikeake, [14] ínapoxo ne itina Kristu. Koati xunákoke Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti, enepone ákoti uké'eyeaku, kurí'okopeovo Itukó'oviti ne Jesus, enepo porexópo ésa'i pahúnevo ûti. Yoko ako ápahuina óvaku isáyunevo nê'e. Koati yupihóvoti xunáko ne itina Jesus kasása'ikopea visóneu koane koíteovovi ya kúxoti kixoku vitúkeovo, enepone mani iyonópoviti ipihóponovokutike, koane anêkomaka xunáko poréxeovi hokópea ûti ne koati kaná'uti Itukó'oviti.

[15] Koati énomone itúkinovo xoko Kristu usó'iyea ne inámati kixovókuti ítukeino xâne ne Itukó'oviti, motovâti itóponea iháxiupohiko Itukó'oviti neko kixínoake Vúnae, enepone koati yuhôti ápeyeamo unako koépoku xâne ákotinemo uké'eyeaku. Koati motovâti kó'iyeaneye vo'oku ivókeovo Jesus kotuyôpinoati pahúnevohiko. Yoko enepone

pahunévotihiko, énomone kutí'inoke mani ipihópokonoti ne xâne koeku óvea opékuke
xunáko neko inúxoti kixovókuti ítukeinoa Itukó'oviti ne xâne nóvo.
16 Noixó íxea yarâ'a. Enepo apê yutoéti koyúhoti iha xâne namukópatimo ítukevo ne
xâne ivokóvoti, konókoti ivókeovo únae inúxotike motovâti ápeyea namukópeati ítukevo.
17 Poéhane ivokóvone ne únae, ina motovâ koúsokeovo neko yutoéti koyúhoti iha xâne
namukópeatimo ne ítukevo. Itea ya koeku âvoyea ivákapu únae, koati ákoti oxéne
koúsokeovo neko yutoéti. 18 Énomonemaka kónokino ápeyea ivokóvoti koane ovokóvoti
itína yane inúxoti kixovókuti ítukeinoa Itukó'oviti ne xanéna, motovâti ikána'uxeokono.
19 Yoko ikénepoke, koyúhoinoa Muîse ne uhá koeti xanéhiko mekúke, páhoenoa Itukó'oviti
hókea, enepone heú koeti yutoxóvoti ya Ponóvoti Kixovókuti yútoe. Yane ina véyo
itina xe'exa váka yoko itina váxikita, koépeu, anahíxovoti úne, ina kasahêa oúkeke ne
koyuhópeti yutóxovoku ne Ponóvoti Kixovókuti. Hane veínoa kásaheyea evo'i su'ûso
homoxóvoti ya harará'iti. Yoko ika'ákovotimaka nê'e ya kirípuhike kali káva'o nonéti
iháxoneti isôpo. Haina póhutine ne koyuhópeti kásaheo, itea kásaheamaka xapákuke uhá
koêti neko xanéhiko. 20 Ina kôe ne Muîse: "Enepora íti, koati ikaná'uxoati ra kixovókuti
ítukeinopi Itukó'oviti, enepone páhoenopinoe héki" koéne. 21 Kúteanemaka kíxoaku Muîse
kásaheyea íti kúveuke ne péti, enepone tabenákulu, óvoku Itukó'oviti, koane oúkeke uhá
koeti sasá'iti ko'itúkepeti kúveuke ne péti. 22 Kalíhanini heú kó'iyea koekúti sasá'ipea ya
íti kuteâti koeku kó'iyea ya Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muîse. Poéhane ya óvokeovo íti
motó'iyeova itúyopea pahunévoti.

Kristu kotuyôpo pahúnevo ûti yaneko ivokínovovi

23 Enepohikone koekúti kixo'êkinoveati ne koati kaná'uti kixovókuti ovotíya vanúke,
konókoti itúkeovo ya itina hó'openo, ikó'iparaxokonoke Itukó'oviti, kasása'ikopeovo, itea
enepone koati kaná'uti kixovókuti ovoti vanúkeke, opósiko koekúti koati únati yane itina
hó'openo. 24 Vo'oku haina péti kuteâti ítuke vo'u xâne ûrukopovo ne Kristu, péti kuteâti
ne tabenákulu kixo'êkinoveati ne kaná'uti óvoku Itukó'oviti vanúkeke, itea koatíke vanúke
ûrukopovo ne Kristu epemínoviti Itukó'oviti. 25 Ákomaka káyuixapu ne Kristu poréxopea
ésa'i pahunévoti. Haina kuteâti itúkovoke ne koati payásoti sasedóti témpuluke, enepone
urúkovati neko óvoku Itukó'oviti heú koeti xoénae xoko Kúveu Koâti Yupihóvoti Sasá'iko,
omoti itina hó'openo, ikó'iparaxoke Itukó'oviti. 26 Eneponi akoéneye ne Kristu káyuixea
ítuke, mani konokoâti enó'iyea koítoponeovo kotíveti ukeátine inâ apê ra kúveu mêum.
Itea kó'oyene, simóne ne Kristu yara káxehiko tumúneke símeovo hunókoku ra mêum,
yoko poéha pîho ne ítuke. Ákomo káyuixa, vo'oku koati uke'éxopinoveati xunáko ne
pahunévoti yane ivókinovovi, enepo porexópinovi ésa'i pahúnevo ûti. 27 Kene ûti, uti xâne,
poéha vivókovo, ínamo yuhaíkapakana ûti vo'oku kixoku vitúkeovo. 28 Énomonemaka
koéneye ne Kristu. Poéha ivókovo motovâti kotúyopinoa pahúnevo ne ákoti yumaxápu
xâne yara kúveu mêum. Ákomo káyuka ítuke. Yane kayukópovotimo ne Kristu, itea
hainá'ikomo kayukópinovoti kotúyoponea pahunévoti, itea koati veyopónoatinemo ne
xanéhiko noiméxopati koane omopâtinehikomo xoko Itukó'oviti.

10

Yupihóvoneoxo unáko ne kixovókuti ítukeinovi Itukó'oviti xoko Kristu

1 Enepone Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muîse, haina ominó'oveati neko koati únati-
noemo koekúti koúsexinovikene Itukó'oviti, vitóponenemo káxehiko keno'ókoti, itea
pohu okovóxinoveati neko koati kaná'uti koekúti. Yane ákoxo xunáko nekôyo
kasása'ikopea xanéhiko omínoti Itukó'oviti ikó'iparaxoake, kuteâti páhoenoa yútoe Muîse
itúkea. Koáhati xoénae, xoénae kónokea káyuixeahiko ómea neko koekúti ikó'iparaxoke
Itukó'oviti vo'oku pahúnevo. 2 Eneponi hákoti konokôa káyuixeahiko, mani okotíne ómea,
vo'oku mani sasa'ípotine ya pahúnevo ya póhuti pîho, ákoti okonókoa káyuixea, koane
ákoni ixomo inixápapu itúkeovo pahukóvoti. 3 Itea vo'ókuke neko ikó'iparaxoke Itukó'oviti
ómonehiko, ene kutí'ino puyakóponovatihiko okóvo ne pahúnevo uhá koeti xoénae.
4 Vo'oku koati ákoti xunáko ne itina tûru yoko itina váxikita kotúyopea pahunévoti.

[5] Énomone ápeino yuho Kristu yaneko simôa ra kúveu mêum, enepone koêti:
"Iti Itukó'oviti, haina isoéti hó'openo, ésa'i itúyopea pahunévoti kehá'a, koane po'ínuhiko omonéti iké'iparaxokonoke, itea peréxonu ápeyea mûyom. [6] Ákomaka iká'elakexa yokóvo ne oró'oeti hó'openo oúke áta, koane po'ínuhiko omonéti iké'iparaxokonoke, ésa'i itúyopea pahunévoti. [7] Yane ina ngôe: Iti Itukó'oviti, usó ngóye yokovóxenu. Koati nzimínoti indúkoponea yahá'inonu kuteâti koêku ne yutoéti koyúhoti ngoêku yemó'uke yane Ponóvotike Kixovókuti yútoe Muîse" koe yûho. *Sâramu 40.6-8*

[8] Anêko ne inúxotinovo yûho, enepone koêti: "Haina isoéti hó'openo, ésa'i itúyopea pahunévoti kehá'a, koane po'ínuhiko omonéti iké'iparaxokonoke kuteâti. Ákomaka yakáha'a yoró'okinokono hó'openo oúke áta koane po'ínuhiko omonéti iké'iparaxokonoke. Haina énomone iko'élokexo yokóvo" koêti. (Yoko énomone kôe, upánini itúkovo ainóvoti koekúti yutoxóvoti ya Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muîse nê'e, enepone nókone xanéhiko ikó'iparaxea Itukó'oviti mekúke.) [9] Ina apé'ikomaka po'i yûho ikénepoke, enepone koêti: "Iti Itukó'oviti, usó ngóye yokovóxenu. Koati nzimínoti indúkoponea yahá'inonu" koémaka. Yara yûho, iyusé kóye uké'exopeane Itukó'oviti ne inúxoti kixovókuti ítukeinoke xâne, kixoku kotúyopea pahúnevohiko, motovâti ápeyea inámati kixoku koêku. [10] Yane itúkoa Kristu ne ahá'inoa Itukó'oviti enepo namukópo ésa'i pahúnevo ûti ya koxé'uke kasása'ikopeovine ya pahúnevo ûti. Yoko koati úsotine ne ítuke, ako apásika káyuixea.

[11] Uhá koeti sasedóti xapa xâne, káxe, káxe itúkea ne sasá'iti itukéti nókone itúkea. Êno káyuixea ómea hó'openo koépeu, ikó'iparaxoke Itukó'oviti, upánini ákoyea xunáko nê'e kasása'ikopea pahunévoti. [12] Kene Jesus, poéha ikó'iparaxo Itukó'oviti yaneko poréxeaku ésa'i kasása'ikopea pahúnevo ûti. Yoko koati úsotine ne ítuke yanekôyo, ákone káyuixapu. Ina ivatákopo éxopeke Itukó'oviti xoko ivátakoku kapáyasokone Itukó'oviti, [13] kuxoâti símeovomo kaxena itúkeovokumo koati payásoti nâti oúkeke ya uhá koeti, ipúyukexeakumakamo ne uhá koeti okopâti nonékuke. [14] Vo'oku yane póhuti ikó'iparaxoke Itukó'oviti, enepo porexópa Jesus ne ésa'i itúyopea pahúnevo ûti, ponópa nonékuke Itukó'oviti ne uhá koeti xâne kasása'iupo, ákoti okonókoa káyuixea neko ítuke.

[15] Yoko éxokoveamaka Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti kó'iyeaneye ne koekútihiko vo'oku hara kôe:
[16] "Harâ'a ra inámati kixovókuti índukeinoamo ne xanéhiko yaneko káxehiko, kôe ne Vúnae Itukó'oviti. Imbíheatimo omíxoneke ne Ponóvoti Kixovókuti mbáhoenoahiko itúkea, koane kutí ngixoâtimo yundoxeâti isóneuke" kôe.

[17] Ina koe'íkomaka ikénepoke:
"Koáne ne pahúnevohiko yoko váhere ítuke, ákonemo puyákoponeovaku ongóvo. Yoko ákomo hunókoku kó'iyeaneye inzóneunoa" kôe ne Itukó'oviti. *Njerémiya 31.33-34*

[18] Yoko koeku kotúyopeokono ne pahúnevo xâne, ákone apásika po'i íparaxokonoke Itukó'oviti, ésa'i kotúyopea pahunévoti.

Ko'ípara seópea xoko Itukó'oviti ne kutípoti Kristu

[19] Itínoe mbo'ínu xoko Kristu, enepone koati sasá'iti óvoku Itukó'oviti vanúkeke, enepone kixó'ekinoveake ne Kúveu Koâti Yupihóvoti Sasá'iko mekúke, ákone pîka ûti ponó kó'iyea utíya vo'oku óvokinovovi itina Jesus ya kuruhúke, [20] koane vo'ókumaka míhe'okinoveane Kristu ne inámati xêne porexó'oviti vitóponea ne apéyeati ákoti hunókoku xoko Itukó'oviti. Kixínovikeneye Jesus yaneko kavarêreokono mûyo kuruhúke, kuteâti koeku îvarereyea ne kopópoti ipovóti ipixoâti neko Kúveu Koâti Yupihóvoti Sasá'iko yane témpulu. [21] Koati apêtine hána'iti sasedótina ûti exeâti koêku ne óvoku Itukó'oviti, enepone koati payásoti ya uhá koeti po'ínuhiko sasedóti. [22] Vahí'akapuikopo Itukó'oviti ya sasá'ikoke visóneu, vexoâti kó'iyeaneye vo'oku kúveova ûti, vexoâti itúkeovomaka sasa'ípotine visóneu ya uhá koeti váherevoko ûti, ákoinoke vímaheixa visóneuke vitúkeovo pahukóvoti, vexoâtimaka sasá'ipeane uhá koeti kixoku vitúkeovo vo'oku kasása'ikopeovi ne Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti. [23] Hako kurí kixôa ûti ne kúxoixone

ûti xoko Itukó'oviti, véxone koúsokeovomo, enepone apêti xoko ûti vo'oku kutípea uti Kristu, enepone koyúhonemaka ûti xapa xâne. Hákomaka keno'óko visóneuke kahá'ayea ûti ákoyea vakútipoa vo'oku enepo apê yuhó'inovi Itukó'oviti, koati motovâti kúveovokono koúsokeamo neko yuhó'inovi. 24 Vokóhiyanakoko, epó'oxo kaúkapanakaka ûti motovâti ákoyea omotóvokoko vokóvo koane vitúkea únatinoe koekúti. 25 Hákonoe kurí kixêa he'úxinovo ítuke Itukó'oviti. Ngixínopikeneye vo'oku koati kixóvoku po'ínuhiko xâne ákoyeane ha'úxinapa. Koane kéxuna'ixakaka ikéneke Itukó'oviti, ínapoxo kó'oyene koêku neíxi ákoyeane ahíkapu kaxena aúkopovope Vúnae.

26 Vo'oku itukovo vexoâteoxo ne koati kaná'uti kixovókuti íhae xoko Itukó'oviti, itea kóyeane vípihea tumúne ne váhere vítuke, yane ákone po'i ipixa sasá'ipeane pahúnevo ûti. 27 Poéhane kúxea uti símeovo neko koati koímaiti káxe ipíhoponope Itukó'oviti, koáne ne êno kótuti yúku uke'éxotimo xanéhiko okópoti Itukó'oviti. 28 Yoko koêkuti xâne ákoti itukâ ne páhoenoa Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muîse itúkea yanekôyoke, ako okóseanakono. Koépekokono apê váhere ítuke koeku ápeyea pi'âti, áko'o mopo'âti xâne koyuhoâti noíxea itúkea váhere. 29 Ákoikopo ínixea kónokea yupíheovomo xunáko íkoitoponeokono kotíveti ipihápanakana ne xâne kurikópati hókea ne Xe'exa Itukó'oviti? Énomone ne xâne kutí kixoâti ne Xe'exa Itukó'oviti koekúti ákoti aunáti. Énomonemaka ne xâne kutí kixoâti koekúti ákoti itóponone ne itina Jesus ovokóvoti kuruhúke, enepone sasá'iti veínoake Itukó'oviti ikána'uxea ne inámati kixovókuti ítukeinovi. Xâne kuteâti, koati koemóke'eati ne ítukeinovi Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti, enepone ominó'oviti hána'iti seánakovi Itukó'oviti. 30 Yoko koati vexoâti itukoâti ne yuhóti koêti: "Undíne ipihóponoa ne xâne vaheréxoti ítuke. Undínemo itukópinoa ésa'i ne váhere ítuke" kôe. Ina koemáka: "Yuhoíkopatimo Vúnae Itukó'oviti ne xanéna vo'oku kixoku itúkeovo koeku óvea yara kúveu mêum" kôe. 31 Koati koímaiti, koímaiti koekúti ipíhoponeakemo xâne ne koati kaná'uti Itukó'oviti.

32 Puyákapanapanoe yokóvo ne káxehiko pihôti inâ kouhápu'iko iséneu ne Kristu. Koati tiú'iti ne víkoku koane hána'iti keítoponivo kotíveti, itea ako kemúya'ika iséneu. 33 Ápe xu'ínayeaku váherexea kixékonoku nonékuke xanéhiko koane íkeitoponikono kotíveti. Ina apémaka yeópiku iséneuke kuteâti eóponehiko ne po'ínuhiko xâne kixokónotinemakaye váherexinokono kixókonoku. 34 Késeananoemaka ne iká'aetihiko ya kixoku koítoponeovo kotíveti. Haina póhutine nê'e, itea itínoemaka xâne hu'uxókono ítukevo, epó'oxo koeku kíxikononeye, kirí'okopa Itukó'oviti koane elókea yokóvo ikéneke Vúnae, yexoâti ápeyea keúnaepinokono vanúkeke yupihóvoti unátiyea ákotinemakamo uké'eyeaku. 35 Hákoikoponoe kurí kixêa kívivoa ne Vúnae, yanê'e, hána'itimo némoepo káxehiko keno'ókoti vo'ókuke. 36 Koati konókoti ákoyea kemúya'ika iséneu. Yanê'e, enepo keusákanenoe ne uhá koeti ahá'inopi Itukó'oviti, nemukópatinoemo ne kixínovike itúkinoveamo, enepone koati yuhôti ákoti aukápapu ikéne. 37 Vo'oku koati kuteâti koêku ya emó'uke Itukó'oviti, enepone koêti:

"Ákonemo áxu'ikene, seópotinemo ne kuxopóneti. 38 Enepone xâne ponóvoti nonénguke, enepone kuvovónuti, itopónoatimo ne inámati apéyeati ákotine hunókoku njokóyoke. Itea enepo aukápapu ikéne, ákomo íninjea unáko." kôe. *Habacuque 2.3-4*

39 Haina uti kuteâti ne xâne aukópovoti ikéne, enepohikone yonópoti ipihóponovokutike, itea uti koati kuvóvoti Itukó'oviti koane vonópoti vanúkeke.

11

Koêku ne kaná'uti kúveovokono Itukó'oviti

1 Enepone koati kaná'uti kúveovo uti Itukó'oviti harâ'a: Véxeaxo koúsokinokonoamo ûti ne kúxoixone ûti xokóyoke, koane kutí kó'iyea vinixoâtine ne âvoti naixâ ûti. 2 Enepohikone xâne kuvóvoti Itukó'oviti mekúke, koati énomone ínixea Itukó'oviti unako koêku vo'oku kixoku kúveova.

[3] Koati vo'oku kúveovo uti Itukó'oviti, ene véxinoa itúkeovo pohúneti ya koyuhó kixoâti
Itukó'oviti, apé kó'inoke ra poké'e yoko vanúke. Enepora uhá koeti noíxone ûti, aínovo
ukeâti ya koekúti ákoti vinixâ.

Xanéhiko mekúke koati kuvóvoti Itukó'oviti

[4] Koati vo'oku kúveovo Itukó'oviti ne Âmbeu, kutí'inoke unatíneoxo ikó'iparaxoke
Itukó'oviti yane ikó'iparaxoke Itukó'oviti ne Kâim. Epó'oxo énomone iyúseino itúkeovo
koati ponóvoti ne Âmbeu, vo'oku ínixoa Itukó'oviti unáko neko ikó'iparaxoake. Yoko
anéyeiko kutí'iyea yuhoíkoviti ne Âmbeu vo'ókuke nê'e, upánini mekú'iyeane ivókovo.

[5] Koatímaka vo'oku kúveovo Itukó'oviti neko Enóki mekúke, herú kixópinoake
Itukó'oviti ne mûyo omópea ya vanúkeke ya ákotike ivakápu. Ukeátine yanekôyo,
ákone noixópati vo'oku itúkeovo Itukó'oviti omopâ. Yoko tumúneke omópea Itukó'oviti
vanúkeke, heú koe exoâti itúkeovo iko'élokexoti okovo Itukó'oviti ne kixoku itúkeovo
Enóki.

[6] Yoko enepo hákoti kuvovâ'axo ûti ne Itukó'oviti, ako oxéne vikó'elokexea okóvo.
Vo'oku koêkuti xâne ahi'ókovoti Itukó'oviti, konokoâti kutípea ápeyeaxo nê'e, koane
yumópeamo Itukó'oviti ne uhá koeti xâne oposíkoati.

[7] Koatímaka vo'oku kúveovo Itukó'oviti itúkinoake Nôe neko hána'iti vatéke mekúke,
kutí'inoke itóvoti ne uhá koeti óvokuke. Koati itukoâti neko yuhó'inoa Itukó'oviti yaneko
etó'okoane Vúnae koêkumo ne koekúti keno'ókoti, âvoti noixoâti. Epó'oxo vo'ókumaka
kúveovo Itukó'oviti, énomone koúhapu'ikinoa Nôe ne po'ínuhiko xâne ovâti ra kúveu
mêum yanekôyo, motókeyea ipíhoponeokono, koane énomonemaka kutí'inoke inixoâti
Itukó'oviti itúkeovo ponóvoti ne Nôe nonékuke, kuteâti koeku ínixeokono ne xâne koati
kuvóvoti Itukó'oviti.

Teyonéti xâne mekúke, turi jûdeuhiko kuvóvoti Itukó'oviti

[8] Koati vo'oku kúveovo Itukó'oviti ne Âbraum, ene koúsokinoa Itukó'oviti neko
yuhó'inoa yaneko ihaxíkoa, pahukoâti yónea xoko poké'e kixínoake poréxeamo. Yane
pihóne ne Âbraum upánini ako éxa iyónoakumo Itukó'oviti. [9] Koati vo'oku kúveovo
Itukó'oviti ne Âbraum, ene ítinoa ne kixóvoku ixómoyea yónokexo yaneko poké'e
kixínoake Itukó'oviti poréxeamo. Kali péti itukéti ya kopópoti ipovóti itúko pêno,
enepone tenda kixonéti, koeku ixómoyea ípoixovo yaneko poké'e. Yoko kutí kôe poké'exa
po'ínuhiko xâne óvo ákoti itukapu koati poké'exa. Kúteanemaka koêku neko Izáki yoko
Njáko mekúke, po'ínumaka ko'ipârati neko poké'e, kixínoake Itukó'oviti poréxeahikomo.
[10] Kó'inokeneye, vo'oku koati kutipoâtihiko itóponeamo ne pitivóko, tiú'iti poéheve
ákotinemo uké'eyeaku, koéxepoe Itukó'oviti, enepone itukoâtimaka isóneu kixókumo
koêku neko pitivóko.

[11] Koati vo'oku kúveovo Itukó'oviti ne Sâra mekúke, ene poréxinoa Itukó'oviti
koxé'exayea, upánini yupíheovone hóvenoxea. Koáhati kutipoâti Sâra motó'iyeova
kúveovokono ne Itukó'oviti, enepone koyuhó'inoati koxé'exayeamo. [12] Énomonemaka
itúkinovo xoko póhuti hóyeno, xâne kutí koeti ivokóvotine vo'oku yékotivoko, úkea ne
ákoti yumaxápu xâne, amósenopono. Yoko enepohikone ákoti yumaxápu amósenopono,
hane koéneye kuteâti koeku ákoti yumáxapu êno hékere vanúkeke, kuteâtimaka ne êno
kálihunoe íyeu harîri ákoti itoâti kayúmakexea ya xe'o mar.

[13] Uhá koetíhiko neko xâne, aínovo kuvóvoti Itukó'oviti tukú koeti ivokóvonehiko,
âvoti naixâ koúsokeovo uhá koêti neko yuhó'inoa Itukó'oviti itúkinoamo. Itea kutí koe
koati noixoâtinehiko ákotike malîka, koane elókeyea okóvo vo'oku éxea koúsokeovomo,
koane koyúhoyea itúkeovohiko kutí koeti xâne yonóheoti ákoti óvoku yara kúveu
mêum. [14] Yoko uhá koeti xâne koetíneye yûho, koati exókovoti opósikea yonópoku ya
vanúke. [15] Eneponi puyakápanapu okóvo úkeakuhiko, eneponi akahá'a káyukopeova,
mani motovâti káyukopeova. [16] Itea ya koêkuni kó'iyeaneye, inamá'axo koxunákovohiko
itóponea ne koati unátiyeaku poké'exa, enepone ovoti vanúkeke. Énomone úhepeinoa
isóneu Itukó'oviti íhaxeokono Únae. Koáhati énomonemaka kousókopinoahiko pitivóko,
yonópokumo vanúkeke.

17 Koati vo'oku kúveovo Itukó'oviti neko Âbraum yaneko hixópeaku Itukó'oviti, usó
kóyeinoke Âbraum koépekea Izáki, enepone xe'éxa ákoti po'ínu, itúkoti ikó'iparaxoke
Itukó'oviti mekúke. Yoko enepone xe'exa Âbraum, énomone ne kixínoake Itukó'oviti
itúkeovomo úkeaku ákoti yumaxápu amósenopono Âbraum. 18 Koati énomone kíxo ne
Itukó'oviti yanekôyoke, enepo kôe: "Izáki itukóvomo úkeaku yamósenopono" kôe. 19 Koati
kutipoâti Âbraum ápeyea xunako Itukó'oviti káyukopinoa omíxone ne xe'éxa ukópea xapa
ivokóvoti. Yoko kutí koéneoxo koati kayukópinovati Itukó'oviti omíxone neko xe'éxa
yanekôyo hixopókono ne Âbraum.

20 Koánemaka Izáki, koati vo'oku kúveovo Itukó'oviti, énomone épemino unako
koêkumo Njáko yoko Ezâu xoko Itukó'oviti, epémoti koekútihiko koúsokeovoikomo
káxehiko keno'ókoti.

21 Koatímaka vo'oku kúveovo Itukó'oviti ápeinoke épemone Njáko xoko Itukó'oviti
yaneko ye'éxovone ivókovope. Épeminoa unako koêku neko pi'âti ámori xoko Yûse,
enepone xé'a, koane iháyu'ikea Itukó'oviti koeku namú'okeova ne puló'ina.

22 Eneponeko Yûse, yaneko ye'éxovone ivókovope, koati vo'ókumaka kúveovo Itukó'oviti
koyúhoyea ipúhikopeahikomo Ejítu neko iyénoxapa, enepohikone izaraelíta. Koane ápe
ixíko'okoake neko iyénoxapa vo'oku ôpe ivakápune, pahukoâtihiko omópinoa ipuhíka-
peanehiko Ejítu.

Koeku Muîse

23 Eneponeko Muîse, inâ ipuhíko, koati vo'oku kúveovo Itukó'oviti ne há'a yoko êno
hé'oninoakehiko neko xe'éxa ya kúveu mopo'âti kohê, vo'oku noíxea itúkeovo exóketi ne
xe'éxa, koane ako pika yuho nâti koyúhoti kónokea koépekexeokono uhá koeti hóyeno
kalivôno yanekôyoke.

24 Koati vo'oku kúveovo Itukó'oviti neko Muîse ákoinoke akáha'a íhaxeokono xé'a
ihine Farâo, nâti mekúke, yaneko paya'íne Muîse. 25 Unatí'inoane íkoitoponeokono
kotíveti xapákuke xanena Itukó'oviti, yane ikó'elokexopea okóvo ya kixovókuti ákoti oríko
uké'eyea yara kúveu mêum, kixovókuti ákotimaka aunáti nonékuke Itukó'oviti. 26 Koati
inixoâti Muîse itúkeovo unatíneoxo púveokono vo'oku Kristu, yaneko ápeinoa uhá koeti
únatinoe koekúti apêti ya Ejítu. Koáhati pono-ponó kixinoâti ûke ne námoepomo xoko
Itukó'oviti. Énomone ixomo yónoheixo isóneu.

27 Koati vo'oku kúveovo Itukó'oviti ne Muîse ipúhikopinoke Ejítu. Énomonemaka
ákoino pîka yaneko imaíkinova nâti. Ákomaka kamúya'ika isóneu. Kutí kôe koati
iníxoti Itukó'oviti upánini ako inixoâti. 28 Koati vo'oku kúveovo Itukó'oviti ne Muîse
ikóyuixinoake neko inúxoti Páskoa. Énomonemaka pahúkinoa homóxeovo ya íti ne
páhapetea óvoku ne xanéhiko, maka hákone kixókonoku ne xuvé'eti xe'exa izaraelíta
vekôa ánju, páhoe Itukó'oviti koépekexea xuvé'eti xe'exáti.

29 Koati vo'oku kúveovo Itukó'oviti neko evo izaraelíta tarú'uxinoahiko ne mar,
enepone iháxoneti Hararáno'evoti. Kutí kíxoahiko vekoti movó'itike poké'e. Itea
yaneko mani taru'úxoanehikomaka íhae Ejítu hopenó'ixoahiko ne izaraelíta, heú koéhiko
yúpuririkeovo.

Koeku izaraelítahiko ya poké'exa Kanâm

30 Koati vo'oku kúveovo Itukó'oviti ne izaraelítahiko itínoake íkorohikea neko êno tiú'iti
ipixoâti xê'o neko pítivokona Njeríko, ikénepoke ayákukuyeahiko ya kúveu seti koeti káxe.
31 Enepone Râbe, mohîti sêno inúxotike, itea vo'oku kúveovo Itukó'oviti yanekôyoke, ene
ákoino aká'anepoa ne po'ínuhiko xâne ipupá'ixoti íhae neko pitivóko, enepohikone ákoti
itukâ ne ahá'inoa Itukó'oviti. Kó'inokeneye, vo'oku hé'oneahiko Râbe óvokuke neko pi'âti
hóyeno komomóponoti pítivokona.

32 Ná'ikopo ngíxoaye ngoyúhoyeako koeku po'ínuhiko xâne kuteâti? Mani ákoti
omotóva ngaxéna ongoyúhoavo koêku neko evo Jidíaum, Mbaráki, Sánsaum, Njéfite,
Ndávi, Samûe yoko porófetahiko koyúhoti emo'u Itukó'oviti xapa xâne mekúke. 33 Vo'oku
kúveovohiko Itukó'oviti, ápe itoti anáne, natina xâne íhae po'i poké'e, koane uhá koeti

húndaruna. Kene po'ínuhiko, vo'oku kúveovo Itukó'oviti, koati hána'iti pónea kixoku itúkeovo. Kene po'ínuhiko, noíxoa koúsokeovo neko kixínoake Itukó'oviti, enepone koati yuhôti, yuhó'inoa itúkeamo. Kene po'ínuhiko, vo'oku kúveovo Itukó'oviti, ako kíxoaku líyaum. Koati exexó kixeâti pâho ne Itukó'oviti. 34 Kene po'ínuhiko, kutí kíxoa ákoti xunáko otúko ne koati kótuti, kótuti yúku. Kene po'ínuhiko, íteova ne mani koépekeokono ya hána'iti pirítau. Kene po'ínuhiko, upánini ako xunáko itea itúkopovone koati xúnati. Kene po'ínuhiko, koati koxuná'ixovoti xapa isukókoti itínoakemaka íkoho'ixea ne húndaruhiko íhae po'i poké'e. 35 Ápemaka senóhiko koexépukopinokonoti iyéno ivokóvotine.

Kene po'ínuhiko kuvóvoti Itukó'oviti, koati yupihóvoti kixókonoku íkoitoponeokono kotíveti. Mani motovâti íteova ne tiveko kixókonoku eneponi aukápapu ikéne, kurikópoti hókea Itukó'oviti, itea ako kaha'á íxa vo'oku unatí'inoane itóponea ne apéyeati ákoti hunókoku xoko Itukó'oviti, yane íteova ne íkoitoponeokono kotíveti yara kúveu mêum koeku kónokea évokopea ovópoku xoko Itukó'oviti vo'ókuke. 36 Kene po'ínuhiko, enómaka kixókonoku komóhiyeokono koane yehépoke'exeokono. Ápemaka po'ínuhiko kurikókonoti ika'ákovokutike ika'ákokonoti ya korénde. 37 Kene po'ínuhiko, koépekokono hepokókonoti ya mopôi. Koane po'ínuhiko, honó'ekokono ya ehehékopeti koépekeokono. Ápemaka koépeuti ya hána'iti pirítau. Ina apémaka kohó'itihiko, ko'ipóvoti mótoki su'ûso yoko mótoki váxikita. Koati xâne ákotine apeínoati, íkoitoponokonomaka kotíveti, koane váherexinokono ítuke. 38 Ápe pihohí koetíne ya mêum ákoti apêti, itúkoti óvoku xapa mopôi, áko'o xapa úhoroxeaku mopôi, áko'o itukovo ya uhoróku poké'eke. Ainóvotihiko xâne yupihóvoti itípanevo, ákoti omotókea óvoheixea xapákuke po'ínuhiko xâne kûrivokoevo yara kúveu mêum, enepone vaheréxoti kixoku itúkeovo.

39 Uhá koetíhiko nekôyo, aínovo koati ihayú'iuti vo'oku kúveovo Itukó'oviti, itea kóyeane ákoyea naíxahiko ukékuke koúsokeovo neko koati yuhôti yuho Itukó'oviti mekúke. 40 Vo'oku ápe isóneunovi Itukó'oviti koati únatiya. Énomone ne kaha'iné kixópeokoko ûti vitóponeamo unako koépoku ûti xokóyoke.

12

Exókovi Jesus kixoku tará'uxea ûti tiú'iti koekúti

1 Koeku enó'iyea inúxotihiko kuvóvoti Itukó'oviti ya utíke, enepone kutí koeti yakukuyakukú kixo'óviti, exókoviti kónokea kutípea uti Itukó'oviti, yusikóneikopo kuríkopea ûti ne uhá koeti itopó'oviti, koáne ne pahunévoti ú'uso koyêti xoko ûti, koeku kóxuna'ixeovo ûti ikéneke Itukó'oviti, ákotimaka kamuyá'ika uti visóneu kuteâti kixoku itúkeovo ne ehakóvoti póhutine tumúne yuíxovo, kahá'ati símea xoko koati âha itóponea. 2 Vákoeneye, koeku ákoyea kuríkea vûke ne Jesus, enepone mihe'ókinoviti oxéne kúveova ûti, enepone kousókopinoveatimakamo ne kuvínovake ûti. Koati énomone koxuná'ixovo vékea ne êno kotíveti kixókonoku kuruhúke yanekôyoke, vo'oku éxea enó'iyeamo elókeko okóvo ikénepoke, ákoinokemaka itúkoake neko êno hána'iti kóteyokeokono ya kuruhúke. Yoko kó'oyene, vatá kóyepone éxopeke ivátakoku Itukó'oviti natíxea, óvoku koati hána'iti ihayú'iuti.

Vo'oku sayá'ikeovi Vúnae iyúseyea vitúkeovo koati xe'éxapone

3 Itíkinapihi iséneu koêku ne Jesus, koáne ne kixoku ítea ne êno hána'iti kotíveti kíxoaku váherehiko xâne puvâti, maka hákone kemuyá'iko iséneu, epó'oxo hákonemaka keyukópovo ikíni. 4 Vo'oku ya koeku kéxuna'ixivoxo yokópi ne váhere kixovókuti, kóyeane âvoyea yupíhapu kixékonoku kuteâti kixókonoku Jesus ovokóvo itína kuruhúke. 5 Inótovanemea yokóvo ne yuhó'inopinoe Itukó'oviti, ixíko'okopikenoe enepo iháxopinoe xe'éxa. Énomone ne koêti:

"Nje'exá, ivévaka enepo saya'íkapi Yúnae Itukó'oviti. Hako kemuyá'iko iséneu enepo exákapi pehúnevo, kaha'aînopiti ponópeovo kixeku itíkivo. 6 Vo'oku sayá'ikoa Itukó'oviti ne xâne ákoti omotóva okóvo, epó'oxo ísimo tiú'iti koekúti xoko póhutihiko koati kaná'uti xe'éxapone apê váhere ítuke, kaha'aînoati ponópea ítuke" kôe. *Provérbios 3.11-12*

7 Ixapíneye Itukó'oviti, hako imaikovó kê. Sikovó yákoe enepo exákapi nékone ké'iyi,
kuteâti koeku kíxoaku há'a ne kalívonona pahukóvo. Vo'oku koeku kíxeopineye ne
Itukó'oviti, koati exókopiti itíkivo koati kaná'uti xe'éxaxapa. Ápeikopomea kalivôno ákoti
kíxoaku há'a enepo pahukóvo? 8 Enepo hákoti kixopíneye ne Itukó'oviti áva pehúkivoku,
kuteâti kíxoaku ne uhá koeti po'ínuhiko xe'éxaxapa, hainá'ikopo iti koati xe'éxa. Iti kutí
koeti apehí koêti ákoti exeâti há'a. 9 Po'i koêku, enepo saya'íkovi ne ha'a ûti yâye yara
poké'e enepo pahukóvo ûti, téyoa ûti. Ínapoxo ne Ha'a ûti íhae vanúke, yupihóvoneoxo
motókeyea téyea ûti enepo saya'íkavi. Yanê'e, ínamo vitapána ne apéyeati ákotinemo
hunókoku xokóyoke. 10 Enepohikora ha'a ûti yâye yara poké'e, ako á'eno xoénae ixómoyea
ápe veínovike sayá'ikeovi enepo apê pahúnevo ûti, exókoviti nókone kó'iyea ûti. Yoko
enepone kixoku sayá'ikeovi, koati kuteâti ínixone unátiyea. Itea enepo apê tiú'iti koekúti
évekoviku ne Itukó'oviti, koati exókoviti nókone kó'iyea ûti. Kixínovikeneye, koati
kaha'aînoviti unátiyea koeku ûti motovâti vitúkeovo sasá'iti kuteâtimaka koeku itúkeovo
sasá'iti ne Itukó'oviti. 11 Enepone uhá koeti tiú'iti koekúti évekoviku, ako aúhepeinovi
enepo vekôa ûti. Omínovi ikáxu'iyea vokóvo. Itea ikénepoke, koati únati pôreu xoko
xâne taru'úxoati ne évekokonoku. Hane pôreu, úhepeko isóneu koane ponópeovo kixoku
itúkeovo.
12 Kéxuna'ixapuikopo, hákonoe kutí kê xâne ákoti xunáko, kuteâti xâne muyaké koeti
vô'u yoko pûyu. 13 Yapásikapa péni kixeku itíkivo, motovâti keúnakino po'ínuhiko xâne
koati sasá'iti xêne vékoku, ákoti maturúpu'itiya, maka hákone itavókea kaná'uti xêne ne
xâne kutí koeti otoyókoti xepákukenoe, itea áxunaponehiko ikéneke Vúnae.

Konókoti kóhiyanayea kixoku vitúkeovo

14 Yapási'ixa úhepeinokoko iséneu xapa uhá koeti xâne, motovâti ákoyea yakápakaka.
Itíkapumaka sasá'iti. Vo'oku xâne ákoti akoéneye, ákomo yanapa xoko Itukó'oviti.
15 Yokóhiyanavonoe, maka hákone ahikúxeovati ne seánakoa Itukó'oviti. Hako yunakôa
iséneuke ne íme'ixivo mará'inamo kaésayu'ixapi, kaésayu'ixamakamo ákoti yumaxápu
po'ínuhiko xâne, kuteâti koeku poéheve koati váhere úhiti opékuke poké'e ihonópoti
koane yupihóvoti ukóponea. 16 Hákomaka itikóvo xâne ákoti saya'íkapeapa ne úhepune
mûyo vo'oku ixómoyea kaha'a sêno. Koane hákomaka itikóvo xâne ákoti teyâ ne
sasá'iti kixovókuti ítuke Itukó'oviti, kuteâti koeku Ezâu. Vo'oku enepone mani sasá'iti
íparaxeokonoke ukeâti itúkeovo xuvé'eti xe'exa há'a, esa'í kíxoa nikokónoti. 17 Yoko yéxoa
koeku ikénepoke. Opósikopaikoni ikó'iparaxea, itea ákone itúkinakana ne épemone. Koati
ákotine oxéne ípokea neko ítuke. Yoko upánini enó'iyea îrihikeovo ho'oûke, kóyeane
ákoyea íta neko âha.

Pó'iti koêku ne kixovókuti ítukeinoake Itukó'oviti ne xâne mekúke koane kó'oyene

18 Enepora símekunenoe kó'oyene, ako akútea símoku xanena Itukó'oviti mekúke
simohíko ya Sinâi, xokóyoke neko hána'iti mopôi. Yoko enepone Sinâi, koati íhaene
yâye yara kúveu mêum, koekúti motovâti sipókeokono, óvokumaka koati kótuti yúku,
koane êno hahákuti, koane kuteâti koati ínati hahá'i kuríhoe yoko xúnati ihunóvoti.
19 Koati inú'ixokumaka torombéta yoko emo'útihiko omínoti xanéhiko kamoâti hána'iti
píkea, kutí'inoke epémotihiko ókea neko koyúhoti. 20 Koáhati ákotihiko itâ neko ká-
monehiko, enepone ixikó'okoati, koêti: “Muhíkovamo itukapu hó'openo pihô xokóyoke
ne hána'iti mopôi, konókotimo hepókeokono ya mopôi imókonemo ivakápu” koêti.
21 Eneponeko noíxone xanéhiko, koati koímaiti. Muhíkova neko Muîse, píkoa koane
kó'iyea: “Njonóno'okone, koati yupihóvati mbíkea” kôe.
22 Itea koati pó'iti símekunoe kó'oyene. Énomone ne hána'iti mopôi iháxoneti Síyaum,
enepone pítivokona ne koati kaná'uti Itukó'oviti. Énomonemaka neko pitivóko iháxoneti
Njeruzálem ovoti vanúkeke, óvoku ákoti yumaxápu ánjuhiko ákoti itoâti kayúmakexea.
23 Enepone símekune kó'oyene, koati xoko ho'úxopovoku ne elóketihiko okóvo xe'éxaxapa
Itukó'oviti, ko'ipâratihiko koúnaepinoa Há'a, enepohikone apêtimaka îha yutoxóvotine
vanúkeke. Enepone símekune kó'oyene, koatímaka xoko Itukó'oviti, enepone yúhoikopo-
vokumo uhá koeti xâne, yoko xoko xanéhiko ponóvoti kixoku itúkeovo pihópotine

vanúkeke, enepohikone ákotine pahúnevo nonékuke Itukó'oviti. [24] Enepone símekune-
noe kó'oyene, koatímaka xoko Jesus, enepone kousókinoveati ne inámati kixovókuti
ítukeinovike Itukó'oviti, kousókinoveati yaneko óvokeovoku itína, enepo kutí kixokóno
itina koépeuti hó'openo kásahiu sasedóti mekúke. Yoko enepone óvokeovo itina Jesus,
koati koyúhoti koekúti yupihóvoti unátiyea yane itina Âmbeu ovokóvo mekúke.

[25] Neíxapunoe, hako mokerexó keinôa ra koyúhoti kó'oyene. Vo'oku enepohikoneko
xâne mekúke, ako íteapa ne ipíhoponeokonoke yaneko imókerexovahiko ne ovoxe
Itukó'oviti íhae yâye yara kúveu mêum koyuhó'inoati emo'u Itukó'oviti. Ná'ikopomo
kíxoaye ákoyea vipíhapanakana enepomo vimákerexeapa ne emó'u kó'oyene, koeku
itúkeovo íhae vanúke koyuhó'inovea? [26] Enepone koyúhoti yanekôyoke, koyúyo poké'e
enepo koyuhóne. Itea kó'oyene, hara koêti ne koati yuhôti, yuhó'inovi ákotimo aukápapu
ikéne: "Poéhaikomo ngoyúyoa ne poké'e. Koane hainamo póhutine ne poké'e ngoyúyo,
itea ngoyuyoâtimakamo ne vanúke" kôe. [27] Enepone yûho "poéhaikomo ngoyúyoa" koêti,
kixo'êkoti uké'exeokonomo ne koekúti motovâti koyúyoyeokono, enepone uhá koeti
koekúti ítuke vo'u Itukó'oviti yara kúveu mêum, maka itúkapune koekúti ákoti omotóva
koyúyoyeokono apé'iko ákotinemo hunókoku.

[28] Koeku ákoyeamo aúke'e ne natíxoku Itukó'oviti vonópoku, víkara'ixapuikopo, koane
viháyu'ika Itukó'oviti kuteâti motókeyea iháyu'ikeokono, koane téya ûti, vexoâti itúkeovo
ákoti omotóvo komóhiyeokono. [29] Vo'oku enepone Itukó'oviti, kuvóvone ûti, kutí koe koati
kótuti, kótuti yúku uke'éxoti oró'oe.

13

Nókone kó'iyea ûti xapákuke po'inu ûti

[1] Enepone ákoyea omótovokoko yokóvo vo'oku itíkivonoe kopo'ínukokoti ikéneke
Kristu, konókoti ákoyea hunókoku. [2] Konókotimaka usó kéyeyi kétaraki koêkuti xâne
simópiti, vo'oku ápehiko katarákoti simoâti yanekôyo ákoti exâ itúkeovo ánju íhae vanúke,
enepone ovoxe Itukó'oviti, ne simôa. [3] Puyákapamaka yokóvo ne ovoti ika'ákovokutike,
yeopâti kuteâti eóponehiko, kutí'iyea itínoemaka kaha'ínea ika'ákovokutike. Kúteane-
maka ne vaheréxoti ítukeinokono, ikétivexamaka iséneuke ne kixókonoku, yeopâti
kuteâti eópone, kutí'iyea koati itínoemaka kixokónoneye.

[4] Konokoâti heú kó'iyea xâne éxea itúkeovo koati sasá'iti koekúti, motokeâtimaka
téyeokono ne kóyenoyeokoko xâne. Ako yusíka aúpu'ikeokoko ne komuxónekokoti,
enepone hóyeno yoko yéno, vo'oku ipihóponoatimo Itukó'oviti ne aupú'ikoti múxone
kapíneti po'i xâne. Kúteanemaka kixókonoku ne ákoti múxone ákoti saya'íkapeapa ne
úhepune mûyo.

[5] Hákonoe ixomo ipupákinoa iséneu kehá'ayi enó'iyea ne tîketina. Koêkuti kali
apeínopiti, aúhepene iséneunoa, vo'oku hara kôe ne Itukó'oviti:

"Ákomo kalíhuina ánjikuxeovopi. Ákomo kurí ngíxeopiku" kôe. *Deuteronômio 31.6*

[6] Yoko vo'oku véxea kaná'uyeoxo ne yûho, énomone kutí'ino motovâti kó'iyea ûti:

"Koati Itukó'oviti huvo'óxonu. Ákoikopomo mbíkone.
Ákoikopo oxéne koésayu'ixeonu xâne" koeti ûti. *Sâramu 118.6*

Nókone kó'iyea ûti nonékuke Itukó'oviti

[7] Puyákapanapanoe yokóvo ne inuxínopitinoe, enepohikone koyuhó'inopeati ne emo'u
Itukó'oviti. Itíkina iséneu ítonehiko itúkea koeku óvea yara kúveu mêum, epó'oxo héka
ne kixoku kúveovohiko Itukó'oviti. [8] Enepone Jesus Kristu, ako ípakapu. Kuteâti kixóvoku
yanekôyoke, kúteakone kó'oyene koánemakamo káxehiko keno'ókoti. [9] Hákonoe itevóko
héki Kristu vo'ókuke ne ákoti tôpi kó'iyeovoku ihíkauvoti ákoti itukápa ne koati kaná'uti
hó'e ûti. Itea hara unatî, kóxuna'ixea uti visóneu ya seánakovike Itukó'oviti, kene hainaya
ihíkauvoti koyúhoti koeku nikokónoti, enepone motovâti níkeokono, koáne ne ákoti
omotóva níkeokono. Vo'oku eneponê'e, koati ákoti itópoinoke xâne yuixóvati.

[10] Kuteâti ápeyea áta mekúke, imókonoku ikó'iparaxokonoke Itukó'oviti, motovâti itúyopea pahunévoti, ápemaka kuteâti ne áta hó'eke ûti kó'oyene. Énomone neko óvokeovo itina Jesus. Yoko enepohikone yuhó'ixoatiko ne áta ya témpulu, koeku itúkeovo énomone yuíxovoiko, ako yusíka itúkeovo ovâti ne áta hó'eke ûti úkea unako koêku ikéneke Itukó'oviti. [11] Epó'oxo enepohikone itina koépeuti hó'openo ikó'iparaxokonoke Itukó'oviti motovâti itúyopea pahunévoti nóvo, óma koati payásoti ya uhá koeti sasedóti kúveuke ne Kúveu Koâti Yupihóvoti Sasá'iko. Itea koxé'u neko hó'openo, oró'okokono meúkeke yane ípuxovoku xanéhiko. [12] Énomonemaka itúkinovo meúkeke yane pitivóko koítoponovo kotíveti ne Jesus ya kuruhúke, motovâti kasása'ikopea xanéhiko ya pahúnevo ya koeku óvokeovo itína. [13] Yusikóneikopo vahí'okoponeovo Jesus kutí'iyea vipuhíkeati ne pitivóko ípuxovoku viyéno, koane usó vákoyemaka koémoke'eyeokono ûti kuteâti Vúnae Jesus. [14] Vo'oku enepoyara kúveu mêum, ako pitivóko ákotimo hunókoku vóveaya. Itea koati pitivóko vitópononeikomo káxehiko keno'ókoti kúxo ûti. [15] Yusikóneikopo itúkeovo vo'oku ítukeinovi Jesus ákoyea vâka viháyu'ikea Itukó'oviti. Itúkapu énomone itukóvo vikó'iparaxoke Itukó'oviti, enepone viháyu'ikea. Énomone ne eho paho ûti, uti koyúhoti nonékuke po'ínuhiko xâne itúkea Kristu Únae. [16] Hako inotôva yokóvo ne itíki únati yoko hivó'oxikoko, vo'oku énomone itukóvo vikó'iparaxoke Itukó'oviti koati iko'élokexeati okóvo.

[17] Itika yuhó'inopi ne inuxínopitinoe ikéneke Vúnae. Hákonoe kepayásokinova, vo'oku koati kaha'aînopitinoe unako kêku ikéneke Vúnae. Yoko éxoahikomaka kónokea yumópeamo Itukó'oviti vo'oku kixoku itúkea ítuke Itukó'oviti. Enepo yakutípoa ákoti kepayásakinapa, motovâtimo itúkeahiko ítuke Itukó'oviti xepákuke ya elókekoke okóvo hainá'iyeamo ya ikáxu'iyeake okóvo. Vo'oku itukâhiko ya ikáxuneke okóvo, ákomo itópoinopikenoe.

[18] Itíkinavi orásaum. Koati vexoâti sásasa kóyeyea visóneu ákoti vitukáheapu, ûndi yoko nza'ínehiko, kaha'âti ûti pónea kixoku vitúkeovo ya uhá koeti koekúti. [19] Koati ngaha'aînopitinoe hivó'oxinu ya orásaum, motovâti okó'ikoneyea aúngopovo xepákuke.

Epémoti Itukó'oviti ya orásaum

[20] Kó'oyene, émbeminopinoe Itukó'oviti, enepone úkeaku hána'iti úhepeko isoneûti, enepone koexépukopotimaka Vúnae Jesus ukópea xapa ivokóvoti. Yoko koati Payásoti Koyonó'oviti ikéneke Itukó'oviti ne Jesus, katarákoviti kuteâti kíxoaku koyónoti su'ûso ne óyonone. Énomone itúko, koeku óvokeovo itína kuruhúke, ésa'i ne inámati kixovókuti ákotinemo hunókoku, ítukeinovi Itukó'oviti. [21] Koati embémoti Itukó'oviti koúsokinopinoe koêkuti konokóvoti motovâti itíki uhá koeti kó'iyeovoku únati itukéti ahá'inopi. Émbemoamaka koúsokeamo ya xikóyokenoe ne ínixone unátiyea ya xoko Jesus Kristu, enepone motokeâti ákoyea hunókoku iháyu'ikeokono. Ákoeneyeoxo.

[22] Itínoe mbo'ínu xoko Jesus, koati embemópitinoe ákoyea ímexapa yíhoiki ra yúndoenopi yara koyuhópeti, vo'oku haina koati úmoteoxo. [23] Éndo'okopinoe ipúhikopeane ika'ákovokutike ne Timóti, po'inu ûti xoko Vúnae. Enepo aka'íkaneye seápa, njaneâtimo enepo mbíha noínjoponeopinoe. [24] Yíhaikinana ne inuxínopiti ikéneke Vúnae, koánemaka ne uhá koeti po'ínuhiko kasása'iupo Itukó'oviti. Yúhoikopinoemaka ne íhae Ítalea, enepohikone po'inu ûti xoko Jesus. [25] Itúkapu hána'itike seánakopi Itukó'oviti yóvoheixo, uhá ketínoe.

Hunókokune.

YÚTOE TEÂKU

Enepone Teâku yutoxoâti ra koyuhópeti, koati po'ínu Vúnae Jesus xoko êno kuteâti koeku noíxone ûti xoko Márku 6.3. Kene ya Átu 21.18 noíxoa ûti itúkeovo Teâku inuxínoa ne itukéti imokóvokutike ya Njeruzálem. Hane pahúkino yútoe xapákuke xanena Itukó'oviti ákotine tôpi óvohikoku ya po'íhiko poké'e itóhineheoku vo'oku íkoitoponeokonohiko kotíveti.

Éxokoa Teâku neko xanena Itukó'oviti ákoyea itópoinoke xâne koyúhoyea kúveovohiko Itukó'oviti enepomo hákoti iyusêo itúkeovo koati kuvovâti yane kixoku itúkeovo, vo'oku mani kuteâti koeku muyôti uké'etine omíxone ákotine ehevákapu. Enepone xâne ikaná'uxoati ne kúveovo Jesus, iyúseo xoko kixoku itúkeovo, vo'oku ako iríkaka ne pi'âti, enepone kúveovo Itukó'oviti ne xâne, koáne ne ápeyea únati ítuke vo'oku kúveova.

[1] Yundóxinopinoe, undi Teâku, undi ovoxe Itukó'oviti yoko Vúnae Jesus Kristu. Mbahúkinopeanoe ra koyuhópeti, itínoe iyénonjapa jûdeu itohíneheotine ya po'íkehiko poké'e.

Únati omínovike ne kotíveti koekúti vitoâne tarú'uxea ûti

[2] Itínoe mbo'ínu xoko Vúnae, aélokenoe yokóvo enepo vikanôe ákoti tôpi kó'iyeovoku kotíveti koekúti, [3] yexoâti ne pôreupo hixepókono kívivoxo Vúnae, vo'oku iteáne terú'uxi uhá koêti, itínemo itukóvo xâne ákoti kamuyá'ika isóneu, koane ákotimaka aukápapu ikéne ya hókea Vúnae. [4] Enepone ákoyea kemúya'ika iséneu, koane ákoyea yaúkapapu ikíni, síkeanemaka ápeyea pôreupo xikóyokenoe. Yane koati yúsotinemo ikéneke Vúnae. Itínoemakamo koati ponóvoti, ákoti konokínovopiti ikéneke Vúnae.

Kíxoaku ûti vépemea ne Itukó'oviti isoneûti ukeâti ya xokóyoke

[5] Enepo áva xâne xepákukenoe konókoti isoneûti, yusikóne épemea xoko Itukó'oviti, yoko porexoâtimo vo'oku usó kóye Itukó'oviti poréxea koêkuti epemoâti ákoti akamá'ayea, ákotimaka kateyákavi. [6] Itea enepone epemoâti, konokoâti kutípeaxo yumópeamo Itukó'oviti. Ako yusíka "Yumopónutiperameamo?" kó'iyea isóneu. Vo'oku enepone xâne koetíneye isóneu, kutí kôe úne ya mar ixómoti ovoxókovo ya koêkuti iyónoaku ihunóvoti. [7] Enepone xâne koetíneye isóneu, hako ikutíxa yumopâtimo Vúnae enepo apê épemone xokóyoke. [8] Koáhati ákoti tiú'iko isóneu. Pi'á kôe yónoku ne isóneu, epó'oxo ako exa nókone kó'iyea ya uhá koeti vékoku.

Hú kôe ne vóvea yara kúveu mêum

[9] Enepone po'inu ûti ikéneke Kristu ákoti apeínoati, hane itúka elókeinoke okóvo itúkeovo kapáyasokone Itukó'oviti. [10] Kene ne xâne ênoti apeínoati, aélokene okóvo koeku koúhapu'ikinoa Itukó'oviti ákoyea payásoko nonékuke vo'oku apeínoati. Vo'oku kuteâti koeku hiu hí'e hú kó'iyea uké'eyea, kúteanemaka koêku ne xâne ênoti apeínoati. [11] Vo'oku paya'íne káxe, kotuné'eoxo, isónuheo ne hí'e. Yanê'e irikóvotine hîu, uké'etine úhe'ene. Kúteanemo koêku ne xâne ênoti apeínoati, koêkutimo káxe koeku yuíxeovo âha itúkea, uké'etinemo.

Úkeaku vaherévokoti

[12] Koati únatimo koêku ne xâne ákoti kamuyá'ika isóneu, itoâti tarú'uxea ne tiú'iti koekúti veínokonoke hixópeokono. Vo'oku itáne tarú'uxea uhá koêti, ko'ipâratimo kutí koeti koati uhé'ekoti kôroana, enepone inámapoti apéyeati ákoti hunókoku xoko Itukó'oviti. Yoko enepone xâne ákoti omotóvo okovo Itukó'oviti, énomonemo ikó'iparaxoa Itukó'oviti, kuteati yûho kíxeaneye. [13] Koêkuti xâne apêti váhere isóneu kahá'ati itúkea ákoti aunáti, hako koyuhôa itúkeovo Itukó'oviti ipíhea isóneuke kahá'ati noíxea itúkeamo váhere áko'o ákoyea. Vo'oku ako ikorókoti Itukó'oviti váhereke, epó'oxo ako kalíhuina opósikea Itukó'oviti íkorokea xâne. [14] Haina Itukó'oviti kixoáneye, itea koati aháne ne póhutihiko xâne. Enepone xúnati kahá'ayeaxo, énomone mikukô xâne

koane énomonemaka ikorókoa. 15 Íhono isóneuke xâne inúxotike kahá'ayea itúkea váhere,
ehane kurí'uxovoxo kahá'ayea itúkea, ehane itúkoa. Yoko pôreupo hunókokuke, énomone
iyónopea ipihóponovokutike.

Úkeaku únati

16 Itínoe mbo'ínu xoko Vúnae ákoti omotóva ongóvo, hako yaupú'ikopovo. 17 Uhá
koeti koati únati koekúti yupihóvoti unáko, aínovo ukeâti xoko Ha'a ûti íhae vanúke,
enepone pahukoâti ápeyea uhá koeti uhapú'iti, enepone ákotimaka ipakápu, muhíkinova
kalihú koeti kuteâti ko'ókoriyea noíxeokono ípokeovo yukureâti. 18 Koati Itukó'oviti
kaha'â itúkopeovi xe'éxapone, iko'ínamakopoviti ya emó'uke, enepone ainóvoti kaná'uti
kixovókuti ovâti. Kixínovikeneye Itukó'oviti, kaha'aînoviti vitúkeovo kuteâti koêku ne
koati inúxoti ha'i nonéti ikó'iparaxokonoke Itukó'oviti mekúke. Énomone koéneye ûti
koeku vitúkeovo koati háxaepinoa Itukó'oviti ya xapa uhá koeti po'ínuhiko koéxokeu.

Konokoâti vitúkea ne kámone ûti ya emó'uke Itukó'oviti

19 Itínoe mbo'ínu xoko Vúnae ákoti omotóva ongóvo, hako inotôva yokóvo râ'a: Péhuti-
noe, itíkapu xâne ú'uso koyêti kámokenoyea. Hako itikóvo húketi koyúhoyea, áko'o húketi
ímainevo. 20 Vo'oku enepone imaínevoti, ako ponóvoti koekúti pôreu. Ako malíke'eka
mani ahá'inovi Itukó'oviti. 21 Hákoikopo itîko váhere úhepune miûyo. Kiríkapaikopomaka
uhá koeti po'ínuhiko kó'iyeovoku vaherévokoti. Síkeane itúkeovo emo'u Itukó'oviti
exô kêku, enepone ihónotine iséneuke, vo'oku ápe xunáko nê'e kasása'ikopeopi koane
iyónopeopi xoko Itukó'oviti.

22 Itíkapuikopo xâne yuixóvoti itúkea ahá'inopi Itukó'oviti emó'uke. Hákonoe pohu
kamokenó kixêa mará'inamo yaúpu'ikapapu pe'okoâti itíkivo hokoti Vúnae. 23 Vo'oku
enepohikone xâne pohu kamokenó kixoâti ne emo'u Itukó'oviti ákoti itukâ, hane koéneye
xâne komomópovoti ya noixeôvoketike. 24 Pohu komomó kixópovo, ahikú koépeane,
yanê'e inótopovane okóvo koêku neko noíxoneya. 25 Itea ako ákoeneye ne xâne yuixóvati
ne páhoenovi Itukó'oviti, enepone ponóvoti kixovókuti yupihóvoti unáko porexó'oviti
víteova ne váhere kixovókuti. Enepone xâne ixómoti koxuná'ixovo itúkea, haina pohúneti
kamokenó kixoâti, itea koati ikaná'uxoati itúkea. Yoko xâne kuteâti, koati únatimo
koeku nonékuke Itukó'oviti ya uhá koeti kixoku itúkeovo. 26 Koêkuti xâne po'okoâti
itúkeovo hokoti Itukó'oviti, enepo hákoti exôa sayá'ikopea yûho, koati aupú'ikopovoti
koane itukohí kíxoa hókea ne hó'e. 27 Enepone ínixone Itukó'oviti, Ha'a ûti, itúkeovo koati
kaná'uti koane sasá'iti kíxoaku hókea ûti harâ'a: Koyóviyea uti kalivôno moyénoti yoko
kixeóvovoti sêno ivokóvoti îma vekoti tiú'itike koekúti, koane huvó'oxea ûti ya nókoneke,
koánemaka kóhiyanayeova ûti ne váhere kixovókuti maka hákone ikorókovi.

2

Ako yusika noívokoxea uti xâne

1 Itínoe mbo'ínu xoko Vúnae, ako yusíka neívokoxi xâne koeku itíkivo hokoti Jesus
Kristu, enepone hána'iti ihayú'iuti Vúnae. 2 Itukovo apêti hóyeno simôti ya imékо-
vokuke apêti horóxona ôro yoko uhé'ekoti ípovo, ina keno'óko po'i hóyeno ákoti
apeínoati, ínati ívarerekexo ípovo, 3 enepo ivevákaxo ne únati ko'ípovoyea koane ixêa:
“Unaém, ivétakapana yâye nonekútike koatíke únati ivatákokuti” ixêa, kene ixêa ne
ákoti apeínoati: “Xe'ó yákoe yâko” itukapu “Vatahí yákoe yâko” ixêa, 4 hainá'ikopo
neivókoxoti xâne? Hainá'ikopomaka pahukóvoti kixeku ínixi po'ínuhiko xâne va-
heréxinoatimaka iséneu? 5 Yakámokenonu, itínoe mbo'ínu xoko Vúnae ákoti omotóva
ongóvo, hainá'ikopo koati xâne ákoti apeínoati yara kúveu mêum noívokoxo Itukó'oviti
itúkeovo yupihóvoti apeínoati xokóyoke vo'oku kúveova? Hainá'ikopomaka énomone
yonopóhikomo natíxokuke? Koati énomonemo koéneye kuteâtimaka koêku yuhóke
Itukó'oviti, enepone koati yuhôti ákoti aukápapu ikéne koyúhoti yonópokumo ne xâne
ákoti omotóvo okovo Itukó'oviti. 6 Inípono iséneu, itínoe ákoti itúkoake ne xâne ákoti
apeínoati. Hainá'ikopomaka ne iríku ikotívexo kêku? Koati énomonehiko iyonópinoe

nonékuke yuhoíkovokuti vaheréxinopiti ítuke! 7 Koane énomonemaka vaheréxinoa emó'u
ne sasá'iti iha Kristu kitípone!
8 Itea koati únatimo ne ítike enepo itikâ ne páhoenovi Itukó'oviti vitúkea, uti xâne
natíxoku, kuteâti ne yutoéti ya emó'uke Itukó'oviti, enepone koêti: "Hako motovâ yokóvo
ne po'ínuhiko xâne. Kuteâti ákoyea kemáxatikapapu, íxeanemakaye ne po'ínuhiko xâne"
koêti. 9 Itea enepo neivákaxa xâne, koati pehukóvotimo. Hanemo kouhápu'iko pehúnevo
neko páhoenovi Itukó'oviti emó'uke. 10 Enepo áva xâne koyuhoâti itúkea uhá koêti ne
páhoenovi Itukó'oviti vitúkea emó'uke, itea áva kali póhuti koekúti ákoti itukâ, kóyeane
ákoyea itúka uhá koêti ne páhoenovi Itukó'oviti vitúkea. 11 Vo'oku enepone yutoéti
koêti: "Hako yaupú'iko míxone kepíneti múxone po'i xâne" koêti, énomoponemaka ne
kixo'óviti: "Hako kepéko" kixó'ovi. Enepo hákoti kepîne múxone po'inu xâne, itea
itukapu kepékoti, kóyeane ákoyea itíka ne sasá'iti páhoenovi Itukó'oviti vitúkea. 12 Yane
yiûho koane kixeku itíkivo, itíkapunoe seánati, vo'oku koati ihíkauvoti kasasá'ikopoti
pahúnevo ûti, koitóvoviti ya mani vipíhoponeokono, veínoamo Itukó'oviti yúhoikopeovi
vo'oku kixoku vitúkeovo. 13 Vo'oku enepone xâne ákoti okoseâna po'ínu, ákomakamo
okóseanakono yuhaíkapakana. Itea yuhaíkapakana ne seánati, ákomo pîka. Koáhati únati
ítuke.

Konókoti unátiyeamaka ne vítuke koeku kúveovo uti Vúnae

14 Itínoe mbo'ínu xoko Vúnae, kuti itópoino xâne koyúhoyea kúveovo Itukó'oviti enepo
hákotimaka únati ítuke? Xâne koetíneye kúveova, yonópotiperameamo xoko Itukó'oviti?
15 Enepo áva po'inu ûti xoko Vúnae konokínovati ípovo áko'o nîka itukovo káxe, 16 ina áva ya
xepákuke kixoâti: "Aúhepepo iséneu. Huvá'axapi Itukó'oviti ya nîke yoko ípevo" kixoâti,
itea ákoti apáhuina póneake ya nókone, kutí'ikopo itópono kíxeaneye? 17 Kúteanemaka
koêku ne koyúhoti kúveovo Itukó'oviti ákotimaka únati kixoku itúkeovo. Kuveóvoti
kuteâti, hane koéneye muyôti uké'etine omíxone ákotine ehevákapu.

18 Ínani áva koêti: "Hane apê xikóyoke kívivo Itukó'oviti, kene únati ngixoku indúkeovo
apê njokóyoke" koêti. Itea hara ngôe: Namo kíxoaye éxokeonu kaná'uyeaxo kúveovo
Itukó'oviti ne xâne ákoti únatinoe ítuke? Kene ûndi, énjokovo ngúveovoxo Itukó'oviti
vo'oku únati índuke. 19 Kitípoakopo ápeyea póhuti koati kaná'uti Itukó'oviti? Mbiú kôe
kitípi, itea neíxipa, vo'oku muhíkova ne ovóxehiko Satánae, kutípoamaka nê'e koane
yupíheovo honóno'okea vo'oku koati pikoti Itukó'oviti. 20 Iti ákoti isóneu, enjókopeatine
ákoyea itóponone kúveovo uti Itukó'oviti ákotimaka únati kixoku vitúkeovo. 21 Noixó íxea
ne Âbraum. Hainá'ikopo vo'oku ítuke ínixinoake Itukó'oviti itúkeovo ponóvoti nonékuke?
Énomone yaneko itúkeaku yuhó'inoa Itukó'oviti enepo usó koyê koépekea Izáki, enepone
xe'éxa, itukoâti ikó'iparaxoke Itukó'oviti ya átake. 22 Yokómomapihi koêku neko Âbraum
ákoyea iríkaka neko kúveovo Itukó'oviti koánemaka ne itúkea páhoenoa Itukó'oviti itúkea.
Koati vo'ókuke neko kixoku itúkeovo éxokopeova Âbraum kúveovoxo Itukó'oviti. 23 Yanê'e,
koúsokovone ne yutoéti ya emó'uke Itukó'oviti, enepone koêti: "Koati kuvóvoti Itukó'oviti
ne Âbraum. Yane ínixoa Itukó'oviti itúkeovo ponóvoti nonékuke" koêti. Ina koemáka:
"Íhaxeokono ínikone Itukó'oviti ne Âbraum" koémaka. 24 Neíxoaneikopo, koati vo'oku
kixoku itúkeovo ponópinovo ne xâne nonékuke Itukó'oviti, kene haina pohúneti vo'oku
pohu koyuhó kíxea kúveovo Itukó'oviti.

25 Kúteanemaka koeku Râbe mekúke, enepone mohîti sêno inúxotike. Hainá'ikopomaka
vo'oku kátarakea neko hóyenohiko kutí'inoke ponopóvoti nonékuke Itukó'oviti?
Énomone neko hóyenohiko pahoéti komómoponea koêku ne poké'e mekúke,
pahukoâmaka Râbe vekópea ya po'íke xêne koitóvati ya anáne. 26 Vo'oku enepone
kúveovo Itukó'oviti ne xâne ákotimaka únati kixoku itúkeovo xánena, hane koéneye
muyôti uké'etine omíxone, ákotine ehevákapu.

3

Konókoti véxea sayá'ikopea yuho ûti

[1] Itínoe mbo'ínu xoko Vúnae, unatíne ákoyea axú'ina xâne xepákukenoe oposíkoti
payásoti itukéti imokóvokutike íhikaxea po'ínuhiko, vo'oku enepomo yuhaíkapavine
Itukó'oviti vo'oku kixoku vitúkeovo, uti ihíkaxeati emó'u, véxoa ákoyeamo íyuhixavi
Itukó'oviti enepomo hákoti vitukôa kuteâti ne víhikaxone. [2] Vo'oku kaná'uti enó'iyea
pahúnevo ûti, heú koeti ûti, itea enepo áva xâne ákoti pahukápu ya yuhóke, koati
itopónoati ne nókone kó'iyea epó'oxo koati éxoti herú kíxea sayá'ikopeovo. [3] Vípihinoake
imoîne ne kámo maka akútipovine. Yanê'e, véxoane koêku ne uhá koeti mûyo, viyonoâti
ya koêkutike vâha viyónea. [4] Yokómomapihimaka koêku ne koati hána'iti vatéke. Koati
xúnati ihunóvoti iyonôa, itea kalîhuti ne avékovope veínoake iyonoâti sá'iri'okea ya
koêkuti âha iyónea. [5] Kúteanemaka koêku ne nene ûti ya muyókuke ûti. Kalîhaxo, itea
ako malíka yónoku kópuhiu. Yokómomapihi kíxoaku kalîhuti irúmene yúku oró'okea
êno hána'iti hôi. [6] Kúteane koeku yúku ne nene ûti. Ako hunókoku ne váhere koekúti
kópuhiu. Ya xapákuke po'ínuhiko iháxakoku muyo ûti, koatíne vo'oku kópuhiu nene
ûti kopíti'inoke ûti. Kuteâti koeku yúku oró'okea, énomonemaka kíxoaneye nene ûti
koésayu'ixea heú koeti kóyeku ûti ya koeku vóvea yara kúveu mêum. Yoko kutí koe yúku
ukeâti ipihóponovokutike. [7] Enepone uhá koeti kó'iyeovoku ipúhokovotihiko hó'openo,
motóva koéxokeokono, kuteâti hó'openo ôti, hó'openo yoneâti hûra kuteâti koéxoe, yoko
hó'openo íhae úne. Koati ítone xâne yara poké'e heú kíxea koéxokea kuteâti. [8] Itea
ako ápahuina xâne itoâti sayá'ikopea emó'u. Ako káyunukapu kahá'ayea koyúhoyea
váhere, epó'oxo ra váhere vemó'u, kutí koe vénenu koépekoti. [9] Énomone veínoa ûti
viháyu'ikea ne Vúnae, enepone Ha'a ûti vanúkeke. Énomonemaka veínoa ûti vihákea
ne xâne, enepone ítuke Itukó'oviti ákoti pahuíxa Únae. [10] Poéhaxo ne paho ûti, itea
pí'a vitúkoake, viháyu'ikea koane vihákea. Itínoe mbo'ínu xoko Vúnae, ako yusíka
kó'iyeaneye. [11] Yusíkoikopo ipúhikea itíveti úne yoko suvá'iti úne xoko póhuti úkeaku?
[12] Yusíkoikopomaka poréxea ha'i azeitona ne xuve fîgu? itukovo ha'i fîgu ne xuve úva?
Simóya taú'iti uke úne, ako kalíhuina poréxea itíveti úne. Énomonemaka koéneye kónokea
poéhayeane kaná'uti koekúti ipuhíkea ne paho ûti.

Koêku ne isoneûti ukeâti xoko Itukó'oviti

[13] Itukovo apêti xâne ya xepákukenoe ko'éxoneti yoko ko'isóneuti, konókoti iyúseyea
itúkeovaxo ya únati kixoku itúkeovo ákoti kapayásakapu, kuteâti kixoku itúkeovo ne koati
ko'isóneuti. [14] Itea itikápunoe xâne ixómoti kahâ'a anú'ukea po'ínuhiko xâne, epó'oxo
áva kotivépiti koane ixómotimaka hexakîvokoko, hako uhêpe iséneupinovo. Hákomaka
yaupú'ikopovo pe'okoâti itíkivo ko'isóneuti. [15] Haina ukeâti xoko Itukó'oviti vanúkeke ne
isoneûti kuteâti itea úkeakuneye yara kúveu mêum. Koati kixóvokunemaka xâne ákoti êxa
Itukó'oviti nê'e, koane ukeâtimaka xapa ndémoniuhiko. [16] Ya koeku ápeyea xâne ixómoti
kahâ'a anú'ukea po'ínuhiko xâne koane haxákeovokoko, anêkomaka koésayu'ixeokoko
koêku, koane heú koeti po'íhiko kó'iyeovoku koekúti ákoti aunáti. [17] Itea enepone isoneûti
ukeâti xoko Itukó'oviti vanúkeke, inúxoti kixóvoku, koati sasá'iti. Ina porexó'ovimaka
vitúkeovo xâne kásati omíxone, koane itúpa'ikoti, yoko ú'uso koyêtimaka kámokenoyea
isóneu po'ínuhiko. Énomonemaka kutí'inoke uti seánati, koane únati kixoku itúkeovo,
ákoti naivákaxa xâne, koane ákotimaka itúkaheapu. [18] Kuteâti eho xâne noti ênoti
únatinoe ake nonéti, énomonemaka koéneye êho ne xâne kásati omíxone ikasáxotimaka
omíxone po'ínuhiko xâne. Enepone pôreupo, aínovo koati únatinoe koane ponóvotinoe
itukéti.

4

Ápeinoke púveokoko ne xâne

[1] Ná'ikopo úkea ne pívikoko yoko ímeikinovokoko? Ako po'i úkeaku ákoti itukapu
xoko váhere iséneu ákoti kayunúkapinoe. [2] Poé'ainonoe iséneu po'ínuhiko xâne vo'oku
íyekivoa ne ítukevo. Koane vo'oku ákoyea ítea, usó kéyenoe képeki motovâti itéponi.
Pivókoko yoko isíkokomaka vo'ókuke, itea ako ítea ne yâha vo'oku akó'oti yepêma
Itukó'oviti. [3] Epó'oxo enepo yepemôa, ako paréxapea vo'oku koati pahukóvoti iséneu.

Pohúneti keha'âti keúhepekivoa yane váhere yâha itíki. [4] Itínoe xâne ú'uso koyêti
itávokea hókea Itukó'oviti, ákoikopo yéxa itíkivo puvoti Itukó'oviti koeku aínayea íyekovo
yara kúveu mêum? Enepone xâne iyókovati ne kixovókuti yara kúveu mêum, koati
puvoti Itukó'oviti. [5] Hako ikitíxa yutoxovohí koêti ne yutoéti ya emó'uke Itukó'oviti,
enepone koêti: "Enepone Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti, pónevi Itukó'oviti óvoheixea
xoko ûti, yupíhova kahá'ainovi vitúkeovo kuri'ókopovoti Itukó'oviti, puvâtimaka aínayea
víyokovo." [6] Itea inamá'axo xúna xoko ûti ne seánakovi Itukó'oviti, kuteâtimaka koeku po'i
yutoéti ya emó'uke Itukó'oviti, enepone koêti: "Okópa Itukó'oviti ne kapayásokopovoti
itea huvó'oxoa ne xâne ákoti kapayásakapu, enepone ikoseânaxovati" kôe. [7] Síkeaneikopo
itúkeovo Itukó'oviti exô kêku. Kéxuna'ixapu yokópi ne Ndeâpu, yanê'e ahikúxeovopitimo.
[8] Yahí'akapaxo ne Itukó'oviti, yanê'e ahi'ókovopitimakamo. Kiríkapa ne váhere kixeku
itíkivo, itínoe itúkoti váhere. Kene itínoe pi'asó kixoti ko'ísoneuyea, kehá'ati héki
Itukó'oviti koánemaka ne kixovókuti yara kúveu mêum, ópoehane Itukó'oviti héko.
[9] Ikétivexa iséneuke ne véherevoko. Aíkaxu'ea yokóvo, epó'oxo íyea. Hákonenoe yekôvo
itea tíve'ikapu. Hákonoe elôke yokóvo itea aíkaxu'ine yokóvo. [10] Hako kepayásokovo,
koane ikéseanaxapapu Vúnae, yane kahaná'ikopitimo.

Ako yusíka húkeyea visóneuno po'ínu ûti koyúhoyea ûti itúkeovo váhere

[11] Itínoe mbo'ínu xoko Vúnae, hákonoe itikóvo húketi isóneunokoko yixóvoti
keyúhoyikoko ákoyea yaúnati. Vo'oku enepone xâne húketi isóneu ínixea ákoyea aúnati
ne po'ínuhiko xâne, koyuhoâti itúkeovo pahukóvoti hákoti exôa koêku, koati inixoâtimaka
ákoyea itúkovoke ne sasá'iti páhoenovi Itukó'oviti vitúkea ya emó'uke, koane koyuhoâti
ákoyea aúnati nê'e. Akoéneye ítike, hainá'ikopo iti itukoâti ne páhoenovi Itukó'oviti
vitúkea, itea koati inixeâti ákoyea itúkovoke. [12] Poéhane Itukó'oviti motovâ éxokea
xâne ne ponóvoti kixovókuti nókone itúkea, koane poéhanemaka yumópomo xâne
nê'e. Poéhanemaka nê'e motovâ koíteovo xâne, koane poéhanemaka motovâ pahúkopea
ipihóponovokutike nê'e. Kutí'ikopo íkitixopovo inixépovoti yusíkea húkeyea iséneuno
po'ínuhiko xâne keyúhoyi ákoyea aúnati?

Koêku ne pahukóvoti isoneûti

[13] Kó'oyene yakámokenonu, itínoe áhati kó'iyea: "Éhamo itukovo káxe vónope, koane
éhamo itukovo pitivóko vónoku. Poéhamo xoénae vóvea ya, koane vipíhoati tumúne ra
vítuke. Yane enómo apeínoviti" kó'iyea. [14] Itea ako kalíhuina yéxi kêkunoemo ihâroti.
Énjakapivonoe ínzixoake ne yápeyi yara kúveu mêum. Koati kuteâti apé kó'iyea kali yôu,
yane ako oríko uké'epea. [15] Ya koêkuni "Éhamo itukovo káxe vónope" ké'iyi, hara mani
kêti: "Itukapu ahá'inovi Vúnae, haramo vitúko, koane haramo kíxoa ûti ne vítuke" mani
koeti yiûho. [16] Itea kuteâti ra kêku, yupihovó koene kepáyasokivo yane keyúhoyi ítenemo
itíki. Yoko uhá koeti yuhôti kuteâti, ako aúnati. [17] Neíxoaneikopo, enepone exoâti kónokea
itúkea únati itea ákoti itukâ, koati pahukóvoti.

5

Kixoku váherexea itúkeovo ne iríku

[1] Kó'oyene yakámokenonu, itínoe iríku. Íyeanoe, epó'oxo ikétivexa iséneuke ne kêkumo
vo'ókuke ne váhere koekúti simópitinoemo. [2] Enepone êno apeínopitinoe, pihínotine
ákoyeane aúnati. Enepone êno ípevo yúnaheixone, níkoheane kálihunoe hó'openo.
[3] Enepone tîketina, ôro yoko péhu yúnaheixonemaka, koati ko'ihómuyotine. Yoko
énomonemo koyuhópinoe nonékuke Itukó'oviti ákoyea panápu ne itíkivo. Epó'oxo ya
hunókokuke, kutí ketímo oró'oeti vekoti xapa yúku vo'ókuke. Énomonemo itukóvo
yehópo yaneko káxe vo'ókuke ne êno apeínopiti yúnaheixone kó'oyene. [4] Enepone
mani námoepo ko'itúkeinopitinoe iséne, yúnaepinovo ákoti perexânoe, énomonemakamo
koyuhópi nonékuke Itukó'oviti. Epó'oxo enepone tívo'ikeovo ko'itúkeinopitinoe, itópono
Itukó'oviti, enepone Vúnae éxoti koeku uhá koeti koekúti. [5] Koati ikelísokopovotinoe.
Ako nékone yara poké'e. Poéhane yíxivo keúhepeki kéyeku yara kúveu mêum itíkovo.

Yara kéyeku, kutí kénoe hó'openo kokínaeti tumúneke koépekeokono. [6] Pehúkoamaka
iká'akeovo yoko koépekeokono ne kixeóvovoti xâne yahínoe ponóvoti kixoku itúkeovo,
ákotihiko oxéne opósikea kotixoâti.

Konókoti véxea vítea vékea ûti kotíveti koekúti ákoti vaukápapu vikéne

[7] Kene itínoe mbo'ínu xoko Vúnae, hákonoe kemuyá'iko iséneu vo'oku tiú'iti kéyeku,
tukú koeti aúkopovope Vúnae. Kutí yákoe ko'ítuketi kavâne yane ákoyea ímaxapa kúx-
oixea ne ha'i nóne isáneke, kuxoíxoati ne inúxopoti úko inâ nôa, koánemaka ne hunókoku
úko motovâti íteovo ne nóne. [8] Énomonemaka yákoenenoeye ákoyea kemúya'ika iséneu
koane títiu kéyeyi ikéneke Itukó'oviti, vo'oku yé'exopovone aúkopovope Vúnae. [9] Itínoe
mbo'ínu xoko Jesus, hákonoe kepahákinovokoko mará'inamo ínixa Itukó'oviti ápeyea
pehúnevo yuhaíkapavine. Yoko ákone ahíkapu ne kaxena yúhoikopeovikumo vo'oku
kixoku vitúkeovo. [10] Itínoe mbo'ínu xoko Vúnae, hane motokêa hókeokono kixóvoku
ne porófetahiko koyúhoti emo'u Itukó'oviti mekúke, koeku ítea heú koêti neko tiú'iti
koekúti vékoku ákoti imaxovó ixâ. [11] Vínixoa unátiyea koêku nekôyohiko, vo'oku títiu
kóyeyea ikéneke Vúnae ákoti aukápapu ikéne. Yoko kémoanenoe koêku neko Njô mekúke.
Yéxoanoe unátiyea kixópaku Itukó'oviti hunókokuke vekoáne Njô neko tiú'itihiko koekúti,
vo'oku itúkeovo koati seánati yoko itípakovoti ne Vúnae.

Ako tôpi ixíko'okovike Teâku nókone kó'iyea ûti

[12] Itínoe mbo'ínu xoko Vúnae, harâ'a koati nékone ké'iyi: Enepo itîka koati yuhôti, hako
keyuhôa ya iháke ne Íhae Vanúke, áko'o itukovo ya iháke ne poké'e, áko'o itukovo ya
iháke koêkuti po'ínuhiko koekúti. Itea itukovo "Êm" kêti, énomone yákoe, koane itíka
ákoti ike'ítukexa po'i ihâe yéxoki kaná'uyeaxo ne yiûho. Itukovo "Áko'o" kêti, énomone
yákoe, koane itíka ákoti po'i ihâe vínoake ikéna'uxi. Énomone yákoeneye maka hákone
ipihéponokono.

[13] Enepo áva xâne koitóponovoti kotíveti xepákukenoe, yusikóne itúkea orásaum.
Enepo áva elóketi okóvo, imáka'ika Itukó'oviti. [14] Enepo áva xâne ka'aríneti ya
xepákukenoe, ihéxihika ne inuxínotihiko ítuke Itukó'oviti motovâti itúkinoahiko orásaum
koane áhipu'ikea óliu ya iháke Vúnae. [15] Yoko itóvotimo ne ka'aríneti vo'ókuke ne
orásauna xâne kuvóvoti Itukó'oviti. Koexépukopatimo Itukó'oviti koane enepo áva
pahúnevo ne ka'aríneti, kasasá'ikopinoatimo Itukó'oviti. [16] Hako hi'onó'uxikoko pe-
húnevo. Yokóyuhopinokokoa, koane itíkinakaka orásaum motovâti ítivoa ne váhere
kixovókuti. Vo'oku koati êno ítone itúkea ya orásaum ne xâne ponóvoti kixoku itúkeovo.
[17] Eneponeko Îliya koyúhoti emo'u Itukó'oviti mekúke, koati xâne kuteátine ûti. Enepone
eópone koane kixoku ko'ísoneuyea, kuteátinemaka ûti. Yanekôyoke koati koxuná'ixovoti
itúkea orásaum, epémoti Itukó'oviti ákoyeamo kêva úko yara poké'e. Yoko yumópa
Itukó'oviti. Mopó'a xoénae sei koe kohê ako keva úko yara poké'e. [18] Ikénepoke, ina
epemópomaka Itukó'oviti kevópeamo. Koá'axomaka, kevópone. Yane heú koépomaka
íhonopea nonéti yara poké'e koane poréxopeamaka há'i.

[19] Itínoe mbo'ínu xoko Itukó'oviti, enepo áva xepákukenoe itavókeati ra kaná'uti
kixovókuti íhae xoko Itukó'oviti, epó'oxo áva xâne huvo'óxopati aúkopeovo xokóyoke
ne kaná'uti kixovókuti, [20] puyákapanapa yokóvo râ'a: Enepone huvo'óxopati aúkopeovo
únatike, koati koitóvati ne pahukóvoti ya mani yonópea ipihóponovokutike, epó'oxo
sasa'ípotinemo ne êno pahúnevo vo'oku ítukeinokono ne pahukóvoti.

Hunókokune.

1 PÊTURU
Inúxoti koyuhópeti páhoe Pêturu

Enepora koyuhópeti, hane pahúkokono mekúke xapa xâne ya po'íhiko poké'e koitóponovoti kotíveti vo'oku kutípea Jesus.

Êno ihíkaxovati ra emo'u Itukó'oviti po'okoâti itúkeovo pítivokona Róma óvo ne Pêturu yutoxôa ra koyuhópeti, itea ako ponó íxa xoko koati îha ne pitivóko. Íhaxoa Mbabílonea, kuteâti koeku yútoe xoko 5.13, vo'oku itúkeovo ihâe kixo'êkoti pitivóko óvoku xâne ikoítoponoati kotíveti ne xanena Itukó'oviti mekúke. Anêkomaka xoko Apokalípisi 18 kuteâti.

Vo'oku itúkeovo kotívetihiko vékoku neko xâne, opósikoa Pêturu koúhepekopea isóneu, koane huvó'oxea píheane tumúne kóxuna'ixeovo hókea Jesus. Koyúhoinoamaka itúkeovo hixopókonoti motovâti iyúseyea kaná'uyeaxo ne kúveovo Jesus. Ina exókoamaka itúkeovo Kristu inuxô koítoponeovo kotíveti ya utíke, koane itúkeovo koati vékokunemaka uhá koeti ûti, uti hokoti Vúnae. Ixíko'okoamaka kónokea itúkeahiko únati, motovâti iháyu'ikeokono ne iha Itukó'oviti vo'ókuke. Enepora yutoéti, huvó'oxoa neko xanéhiko puyákoponeova okóvo ne nókone kó'iyea ya koeku itúkeovohiko koítovone Itukó'oviti.

Turi yútoe

1 Yundóxinopinoe, undi Pêturu, páhoe Jesus Kristu koyúhoyea emó'u. Mbahúkinopeanoe ra koyuhópeti, itínoe noívokoe Itukó'oviti tahinehí koêti ya po'íkehiko poké'e. Énomone ya Póntu, Ngalásea, Kapadósea, Âzea yoko Mbítinea. 2 Itínoe koati noívokoepone Itukó'oviti, Ha'a ûti, kuteâtimaka koeku ahá'inopinoe ukeátinekene tumúneke ápeyea ra mêum. Koati Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti itukópinoe háxaepone xoko Itukó'oviti, kutí'inoke kitípoti Jesus Kristu koane sesa'ípotine yane itína ovokóvoti ya kuruhúke.

Kaúkapainapeanoe Itukó'oviti ne hána'iti seánakovi koane úhepeti isoneûti ukeâti xokóyoke.

Motókea iháyu'ikeokono Itukó'oviti vo'oku seánakovi xoko Xe'éxa

3 Koati motokeâti iháyu'ikeokono ne Itukó'oviti, Ha'a Vúnae Jesus Kristu. Yane hána'iti seánakovi, ikó'inamakopovi koane poréxovimaka kúxoixone ûti xokóyoke ákoti itukapu kuxohí kixonéti, vo'oku exépukopeane ne Jesus Kristu ukópea xapa ivokóvoti. 4 Énomone ápeino koúnaepinovi Itukó'oviti, poréxopovikemo seapáne ûti xokóyoke. Yoko haina kixovókuti motovâti ipúpa'ixea nê'e. Ákomaka motovâti ikópiti'ikea. Ákomakamo itáhinea. Ú'una kíxoixinopeanoe Itukó'oviti xokóyoke, 5 itínoe kókoyono kixonéti xunákoke Itukó'oviti koeku kívivoa, motovâti yenópi xokóyoke. Enepone vonópea xokóyoke, koúsexoane Itukó'oviti nókone kó'iyea, itea poéhane ya hunókokuke uhá koeti koekúti ínamo simâpu kaxéna. 6 Énomone aélokeino yokóvo upánini ikáxu'iyeamea yokóvo kó'oyene, vo'ókuke ra ákoti tôpi kó'iyeovoku tiú'iti koekúti simópiti. Itea enepone víki tiú'itike koekúti, ákomo áxu'ikene, hú koetímo.

7 Koati hixepókonoti kívivoxo Itukó'oviti kutí'inoke simópiti ra tiú'itinoe koekúti. Muhíkova ôro, koekúti apêti hunókoku unáko, kónoko vékea yúkuke motovâti uké'epea ánahi. Ínapoxo hako motokêa kíxikononeye koeku kívivo Itukó'oviti. Konókotimaka hixépikono, maka iyúseane itíkivonoe koati kuvóvoti Itukó'oviti. Yoko teru'úxa uhá koêti, ákoti yaukápapu ikíni, koati únatimo kêku. Yupihóvotimo anú'ukea unako koati únati ôro ákoti ánahi ne unáko kêkumo. Vo'oku aukápapu Kristu, iheyú'ikokonotimo. Itímakamo teyonéti koane kahaná'iuti, vo'oku itíkivo koati kuvovâti.

8 Ako neíxiku Jesus, itea kóyeane ákoyea omótova yokóvo. Ako ínixea koêku kó'oyene, itea kóyeane kitípi. Énomone kutí'ino apêti hána'iti elókeko yokóvo, ákoti itoâti kayúmakea koêku, vo'oku yupíheovo hána'iko úhepeyea neko elókeko yokóvo. 9 Yoko enepone yehópo, itéponononemo koeku kívivo Itukó'oviti, énomone ne apéyeati ákotinemo hunókoku ya xokóyoke.

[10] Enepora kasása'ikopeovi Itukó'oviti kutí'inoke vopâtimo xokóyoke, ênо yúmo'ixeova
éxea koêku ne porófetahiko koyúhoti emo'u Itukó'oviti mekúke. Ênо itúkinoahiko
isóneu, kaha'âti éxea koêku. Vo'oku ênо káxe tumúneke ápepe neko koekúti, poréxoane
Itukó'oviti ne porófetahiko koyúhoyea koêkumo. Énomone neko hána'iti seánakovi
Itukó'oviti simo'óvitine kó'oyene. [11] Ênо opósi'ixeahiko porófeta éxea ápeyeakumo,
koane koêkumo neko koekúti éxokoake Sasá'iti Omíxone Kristu ovâti xokóyoke, enepo
koyuhó'inoahiko koeku koítoponeovomo kotíveti ne Kristu tumúneke kaxena ápepe,
koánemaka ne kixókonoku iháyu'ikeokonomo ikénepoke. [12] Enepora ihíkauvoti námoe
porófetahiko, éxokoa Itukó'oviti ákoyea itúkapu vo'ókukehiko, itea itúkeovo ve'ókukenoe,
itínoe apêti kó'oyene, koyúhoinoahiko ne koekúti. Yoko énomone ra némoenoe kó'oyene
xokóyoke ne koyuhó'inopeati ne inámati ihíkauvoti omínovike Jesus, enepohikone
koyuhó'inopeati ya xunákoke Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti, páhoe Itukó'oviti ukeâti
vanúke. Muhíkova ánjuhiko ya vanúke, yúmo'ixova éxea koêku.

Kahá'ainovea Itukó'oviti vitúkeovo sasá'iti

[13] Hukinóvoti ngó'iyea, itúkapu iyukóvoti ne iséneu. Itíkapumaka éxoti kixoku itúkea
isóneu ya uhá koeti koekúti. Hara itíka kíxoixone ákoti kurikâ iséneu kíxoixi, enepone
hána'iti seánakopi Itukó'oviti koúsexinopikemo yaneko káxe aukápapu Jesus Kristu.
[14] Koeku itíkopivonoe kutípoti Itukó'oviti, hákonenoe itîko váhere koekúti kuteâti koêku
yâha itíki yanekôyoke avô'o yexânoe ne emo'u Itukó'oviti. [15] Itea itíkapunoe sasá'iti ya uhá
koeti kixeku itíkivo, kuteâtimaka koeku Itukó'oviti, enepone ihaxíkopitinoe héki. [16] Vo'oku
hara koe yûho emó'uke: "Itíkapunoe sasá'iti, vo'oku undi sasá'iti" kôe.

[17] Enepo itikónoe orásaum, koati "Pai" kixeâti ne Itukó'oviti, enepone exókopatimo
yonópoku ne póhutihiko xâne vo'oku kixoku itúkeovo. Yoko ákomo iteôvati ne Itukó'oviti,
vo'oku ako xâne payásoti nonékuke. Yusikóneikopo tíyinoe Itukó'oviti ya uhá koeti
kixeku itíkivo yâye yara poké'e, itínoe pohu vekó keâti ra kúveu mêum, ákoti itukapu
koati yóvokunenoeye, [18] yexoâtimaka ákoyea itúkapu koekúti kuteâti ôro, áko'o péhu
ákoti ahikápu yónoku itóponone, veínoa Itukó'oviti itúkea ésa'i koíteovopi, veyopópinoe
yane kúxoti kixeku itíkivo ákoti apáhuina únati koekúti omínopike, enepone itukeôvoti
yéxone xoko yoxúnoekene. [19] Itea hane veínoa Itukó'oviti koíteovopinoe, itina Kristu
yupihóvoti unáko, enepone kuteâti koêku itina koati únati xe'exa su'ûso, ákoti óvaku
kopíti'iyea, enepo itukókono ikó'iparaxokonoke Itukó'oviti, ésa'i itúyopea pahúnevo
xâne yara poké'e. [20] Yoko tumúneke ápeyea ra kúveu mêum, koúsokone isóneu ne
Itukó'oviti kó'iyeanemoye ne Kristu, itea ínati pahukínovea yara koeku kó'oyene koeku
yé'exeovone hunókoku uhá koeti koekúti. [21] Koati vo'oku Jesus kivínovonoe Itukó'oviti,
enepone koexépukopati ukópea xapa ivokóvoti, enepone porexoâtimaka itúkeovo hána'iti
ihayú'iuti. Yane koati Itukó'oviti kivóvonoe, enepone úkeakumaka ne hána'iti kíxoixone,
yéxone koúsokeovomo.

[22] Koeku sesá'ipinenoe yane kitípi ne kaná'uti kixovókuti íhae xoko Itukó'oviti, koane
koeku itúkeovo kaná'uti ne ákoyeamaka omótovokoko yokóvo, ákoti itíkaheapunoe,
heru'ó íxeakopo xináko ákoyea omótovokoko yokóvo. [23] Vo'oku enepone inémapi ikéneke
Itukó'oviti, haina ítukeinopi xâne yara kúveu mêum, ínapo áva hunókoku. Itea koati
itínoe eho emo'u Itukó'oviti, enepone apêti xunáko ikó'inamakopea xâne. Yoko koati
kóyekutinemo ne emó'u ákotinemo uké'eyeaku, [24] kuteâtimaka kó'iyea ne yutoéti emó'uke
Itukó'oviti, enepone koêti:

"Uhá koeti xâne, hane koéneye hí'e ya mêum. Kúteanemaka koeku uhá koeti itóponone
xâne itúkea, enepone iháyu'ikinokonoke, kutí koe hiu hí'e. Enepone hí'e, ako oríko
movóhiyea yane ikorókovotine hîu, [25] itea ákomo uké'eyeaku ne emo'u Itukó'oviti"
kôe. *Izâiya 40.6-8*

Yoko énomone ne emo'úti simópitinoe, enepone inámati ihíkauvoti koyúhoti koeku
Vúnae.

2

Íhokokono mopôi, poéheve péti ne Jesus

1 Kiríkapaikopo uhá koeti váhere ítikeino po'ínuhiko xâne, yoko simíkikixi, koane
îtikoheyivo, yoko poé'aino iséneu po'ínuhiko xâne vo'oku íyekivoa ítukevo, koánemaka ne
ihéki po'ínuhiko xâne. 2 Kuteâti koeku inámatiko kalivôno opósi'ixea óhika, íxeanemakaye
ne emo'u Itukó'oviti, enepone kutí koeti koati kínati leite ákoti ánahi, koxunákopiti-
noe ikéneke Vúnae, kutí'inoke itepónotimo uhá koeti ahá'inopi Itukó'oviti, enepone
kutí'inoke koitóvopitinoe. 3 Énomone yákoeneye, itukovo koati kaná'uti ikéna'uxi
xikóyoke ne hána'iti seánakovi Vúnae.

4 Yahí'akapanoe ne Jesus, enepone kutí koeti inúxoti mopôi imonéti poéheveke péti,
ya koeku itúkeovo poéheve kutípone ûti. Eneponê'e, ínixoa xanéhiko yara kúveu mêum
ákoyea itúkovoke. Itea koati noívokoe Itukó'oviti nê'e, koane ínixoamaka Itukó'oviti
yupíheovo unáko. 5 Kene itínoemaka kutí koeti mopôi ipóvoti ya xoko kutí koeti
sasá'iti péti, koéxepoe Itukó'oviti, yóvoku itíki sasá'iti ítuke Itukó'oviti, motovâti ápeyea
sasá'iti iké'iparaxoke Itukó'oviti ákoti akutêa ne hó'openohiko oró'oeti mekúke. Yoko
koati vo'oku ítukeinovi Jesus Kristu ínixeamo Itukó'oviti unako koêku ne íperaxike.
6 Énomonemaka kuteâti koeku yuho Itukó'oviti emó'uke, enepone koêti:

"Xapákuke njanéna ya Síyaum injíkoa ne ínzixone mopôi, koati turíxeovoku uhá koeti,
kuteâti koeku koati inúxoti mopôi turíxeokonoke péti. Eneponê'e, koati noívon-
goe, yupihóvotimaka unáko. Epó'oxo koêkuti kutipoâti, ákomo kuvovohí íxa" kôe.
Izâiya 28.16

7 Koati yupihóvoti unáko xikóyoke nê'e, itínoe kutipoâti, itea ya xokóyoke ne ákoti
akutípoa, hara kó'inoa, kuteâti koêku ne yutoéti ya emó'uke Itukó'oviti koêti:

"Enepone mopôi noívokoxine xanéhiko itúkoti péti, ainovó kôe énomone itukóvoxo
turíxeovoku uhá koêti, kuteâti koeku koati inúxoti mopôi turíxeokonoke péti" kôe.
Sâramu 118.22

8 Ina koemáka po'íke:

"Enepora mopôi, ápe itopó kíxone, koane ápemaka íkoroe" koémaka. *Izâiya 8.14-15*

Itopó kixínokonoke xâne vo'oku ákoyea akútipo emo'u Itukó'oviti. Yoko íkorokeokono
itukóvo íkuinoake Itukó'oviti ne koetíneye isóneu.

9 Itea ako yákoenenoeye. Koáhati itínenoe háxaepo Itukó'oviti itúkeovo xanéna.
Itínoemaka ko'ítuketi sasá'iti ítuke Itukó'oviti kuteâti koêku ne sasedótihiko inuxínoti
ítuke Itukó'oviti mekúke. Itínoemaka sasá'iti xâne natíxoku Itukó'oviti. Koati itínenoe
poréxopino Itukó'oviti ésa'i itúkeovo xanéna, maka yokóyuhoane xapákuke xâne koêku
ne koati êno hána'iti ihayú'iuti kixóvoku Vúnae, enepone veyopópiti ya hahákutike,
iyonópopiti xoko êno uhé'ekoti uhapú'iti ovâti xokóyoke. 10 Yoko haina itínoe xanena
Itukó'oviti yanekôyoke, itea itíponenoe kó'oyene. Yanekôyoke haina itínoe kóseanane,
itea kó'oyene itóponopinoe hána'iti seánakopi ne Itukó'oviti.

Konókoti póneovo kixoku itúkeovo ne xâne hokoti Jesus

11 Itínoe ákoti omotóva ongóvo, koeku itíkivonoe xâne pohu vekó koâti ra kúveu mêum,
ákoti itukapu peké'exa, injíko'okopinoe ákoyea itika váhere úhepune miûyo. Vo'oku
eneponê'e, koati okópoti inámapoti képoku ikéneke Itukó'oviti. 12 Konókoti péninoe
kixeku itíkivo xapákuke xâne kîrivokoevo ákoti êxa Itukó'oviti. Yanê'e, koêkuti okopópiti
koyúhoti itíkivo váhere xâne, noixoâtimo ponóvoko ne kixeku itíkivo, koane konokoâtimo
iháyu'ikea Itukó'oviti yaneko káxe exákapeane pahúnevohiko.

13 Koati ahá'inopinoe Vúnae Jesus Kristu ákoyea kepáyasakinapu koêkuti payásoti apêti
xunáko pahúkea xapa xâne yara kúveu mêum, yusíkoti itúkeovo koati payásoti nâti, áko'o
14 yusíkoti itúkeovo páhoehiko nâti éxea koeku ûti, yoko ipíhoponea vaheréxoti ítuke,
koane iháyu'ikea ponóvoti kixoku itúkeovo. 15 Vo'oku koati ahá'inopinoe Itukó'oviti itíki
únati, motovâti ákoyea évekinopiku emó'u ne xâne ákoti isóneu, enepone áhatimaka
koyúhoyea isóneunoa ne koekútihiko ákoti koati éxea koêku. 16 Kaná'uti keítivokono ya
pehúnevo, itea enepone koíteovopi Itukó'oviti, haina ípe'onexivoke itíki váhere. Ako
kalíhuina, itea konókoti péni kixeku itíkivo vo'oku itínoe ovoxe Itukó'oviti. 17 Tiya uhá

koeti xâne. Hako motovâ yokóvo ne po'inu ûti xoko Kristu. Tiyámaka Itukó'oviti koánemaka natina ûti.

Konókoti hókea uti kixóvoku Kristu ya vékea tiú'iti koekúti

18 Itínoe ahinoêti, tiya pétarauxa. Hako kepayásokinova, haina póhutine itukapu itípakovoti yoko itúpa'ikoti, itea koánemaka itukapu váhere xâne nê'e. 19 Enepo itêa ne váhere kixékonoku ákoti yévotikokonoke, yexoâti itúkeovo ahá'inopi Itukó'oviti, inixoâtimo Itukó'oviti unako kêku. 20 Itea enepo itukapu ésa'i váhere ítike ne keítoponivo kotíveti, yusíkoti sikovó ké'iyi iteâti uhá koêti, itea kóyeane ákoyeamo ihayú'ikopiti vo'ókuke. Kene itukovo keitóponovoti kotíveti vo'oku itíki únati, iteâtimaka uhá koêti ákoti imaxovó ixêa, hainápo koati inixoâtimo Itukó'oviti unako kêku. 21 Yoko koati énomone ne ahá'inopinoe Itukó'oviti iháxikinopike héki. Vo'oku koítoponovomaka kotíveti ne Kristu yaneko ahe'ókopinoe ya mani ipíheponikono, itukínopitinoe hékone, kaha'aînopitinoemaka kó'iyeaneye kixeku itíkivo. 22 Eneponê'e, ako váhere ítuke, koane ako ápahuina semekénovo'iti ipuhíkeati pahákuke. 23 Enepo apê vaheréxinoati yûho, ako aúkapina váhere emo'úti. Koane enepo apê ikoítoponoati kotíveti, ako ixomo íkama emó'u itúkopinoamo ésa'i, itea kurí'okopovo Itukó'oviti, enepone kotíxoti xâne ponóvoti kixoku itúkeovo, koane ipihóponoati ne vaheréxoti ítuke. 24 Koati namukópati Jesus ne pahúnevo ûti, porexópeati ésa'i koxé'uke koeku kurúhuxeokono, motovâti uké'exopea xunako pahunévoti xoko ûti, motovâtimaka itúkeovo ainóvoti ponóvoti koekúti vitúko nonékuke Itukó'oviti. Koati vo'oku óko'okeovo Jesus ya kuruhúke kutí'inoke itévoti. 25 Vo'oku itínoe kutí koeti su'ûso yómoti píhoheyea yanekôyoke. Itea kó'oyene kiríkopone píheheyi, koane hekópotine Jesus, enepone éxoti kátarakeopi, inuxínopitinoe kuteâti koeku únati koyónoti su'ûso, enepone kókoyono kixoíxopitinoemaka ikéneke.

3

Enékeake Pêturu ne ko'ímati yoko koyénoti

1 Itínoe sêno ko'ímati, kuteâti yunzó'inoameku ne po'ínuhiko xâne, énomonemaka koéneye ra yunzó'inopinoe. Hako kepayásokinova ne îme, itea tíya, maka enepo áva xepákukenoe apêti îma ákoti akutípo emo'u Itukó'oviti, itúkapu vo'oku kixeku itíkivo kutí'inoke kutípotimo Itukó'oviti, ákoti yokonókoa ápeyea yihó'inoa, 2 vo'oku noixoâtimo ne ponóvoti kixeku itíkivo, yoko itíkivo koati teyoti îma. 3 Koane enepone iyéyonevo, itínoe sêno, ako apásika itúkeovo koekúti kuteâti koati uhé'ekoti ikéhi yoko iké'itukexi iyoyónevoti ôro, koánemaka uhé'ekoti ípevo. 4 Itea hane itíka kouhé'ekopiti itípenevo. Vo'oku enepone úhe'ene sêno kuteâti asako omíxone koane itípanevo, ákomo uké'eyeaku nê'e. Yoko énomonemaka ínixo Itukó'oviti yupíheovo unáko. 5 Énomonemaka itúko exókeko ne senóhiko teyoti Itukó'oviti mekúke, enepohikone apêtimaka kúxoixone xoko Itukó'oviti. Aínovo ákoti kapayásakinapu îma koane teyoâti. 6 Énomone koéneye Sâra, yeno Âbraum mekúke. Koati kutípoti îma nê'e. “Unaém” kíxoa. Epó'oxo kuteâti kixoku itúkeovo ne Sâra, énomonemaka kénenoeye koeku péni kixeku itíkivo, koane ákoyea píkene ya uhá koeti tiú'iti koekúti simópiti.

7 Kene itínoe hóyeno koyénoti, konókoti yéxi ítipa'iki yîno ya koeku kemúxoneyikoko, puyakóvatimaka yokóvo ákoyea akútea xunako hóyeno ne sêno, koánemaka vo'oku kutikokó ké'iyinoe itíkivo ko'ipârati ne apéyeati ukeâti xoko Itukó'oviti ya hána'iti seánakopike. Énomone yákoeneye, maka hákone itopâti ne yorásauna.

Konókoti ákoyea kapáyasakinapukoko ne hokoti Jesus

8 Tumúneke únzexea ra yúndoe, hara injíko'okopinoe: Ópoehane yónoku iséneu ikéneke Kristu ákoti ihaxákeakaka iséneu, koane yokóseanakoko. Hákomaka motovókoko yokóvo. Itupa'ii íxekaka, koane hákomaka kepayásokinovokoko. 9 Hako itikópinoa ésa'i áva vaheréxinopiti ítuke itukovo yûho, itea itíkapina únati, vo'oku énomone kahá'ainopinoe Itukó'oviti, iháxikinopikenoemaka héki. Énomonemakamo kutí'inoke nemukópoti únatinoe koekúti ukeâti ya xokóyoke, 10 kuteâtimaka koêku ne yutoéti emó'uke Itukó'oviti xoko kó'iyeaku:

"Enepone xâne kahá'ati unátiyea kóyeku yara kúveu mêum koane elókeyea okóvo
itukovo káxe, konókoti éxea sayá'ikopea yûho, maka hákone vaheréxo emó'u xapa
xâne, koane hákonemaka ipuhíkea semekénovo'iti pahákuke. [11] Konókotimaka
ahíkuxeova ne váhere kixovókuti koane itúkea únati. Konókotimaka opósikea
óvoheixea kásatike isoneûti, koane kóxuna'ixeovo itóponea. [12] Vo'oku anêko uke
Itukó'oviti koyonoâti ne ponóvoti kixoku itúkeovo, koane usó kóyemaka kámo-
kenoyea koêkuti épemonehiko xokóyoke. Itea ako aúnati isóneunoa Itukó'oviti ne
itúkoti váhere" kôe. *Sâramu 34.12-16*

[13] Itukovo yixóvoteoxo itíki únati, ápeikopo motovâti koésayu'ixeopinoe? [14] Muhíkova
áva ikoítoponopiti kotíveti vo'oku itíki únati, kóyeanemo unátiyea kêku ikéneke
Itukó'oviti. Hákonoekopo pikêa. Hákomaka pipokéxo iséneu vo'ókuke, [15] itea
kirí'akapunoe Kristu, perexoâti itúkeovo énomone exô kêku. Usó yákoyemaka yéxoki
uhá koeti xâne epemó'ikopeati ápeinoke ne kuxonéti kíxoixone xoko Vúnae, yéxone
koúsokeovomo. [16] Itea konókoti ítipa'iki yane yimópike, koane yéxokivo itíkivo tey-
oti po'ínuhiko. Konókotimaka sasá'iyea iséneu, yexoâti ákoyea ítikaheapu nonékuke
Itukó'oviti. Yanê'e, enepo áva itukóheoti kêku koyúhoti itíkivonoe váhere xâne,
hána'itimo téyapana vo'ókuke ne únati kixeku itíkivo koeku héki Kristu. [17] Vo'oku unatíne
íkeitoponikono kotíveti vo'oku únati ítike, itukápuxo énomone ne ahá'inopi Itukó'oviti,
yane itúkeovo keitóponovoti kotíveti vo'oku ápeyea váhere ítike. [18] Yoko énomonemaka
koéneye Kristu yaneko ivókeovoku. Yoko poéha ivókovo. Koati úsotine itukéti ne ítuke.
Ákone káyuixa poréxopea ésa'i pahúnevo ûti. Koati ponóvoti kixoku itúkeovo nê'e,
ivokínovati ne ákoti oponóvo ítuke, mihe'ókinovitimaka voxéne vahí'okeovo Itukó'oviti.
Kaná'uti ivókeovo yanekôyo koeku itúkeovo xâne yara kúveu mêum apêti mûyo kuteâ-
timaka ûti, itea exépukopo ya xunákoke Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti. [19] Koatímaka
xunákoke Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti véko yaneko píheakumaka xapa ivokínevotihiko.
Énomone yaneko ikámoponoamaka Jesus ne âha koyúhopoinoahiko yane óvoheixokuhiko
xoko ákoyeaku omótova ipúhikopea. [20] Yoko enepohikonekôyo, aínovone ákoti akutípo
yuho Itukó'oviti nóvo, akô'o imáxapa Itukó'oviti kúxoixea kuríkopeahiko váhere ítuke
ya kaxénake Nôe, enepo itukôa ne hána'iti vatéke, kayápae úne mekúke. Ako axú'ina
xâne itóvoti yanekôyo yane vatéke. Pohu oitu koe iteôvati ne vaherévokoti koeku
iyápakea yane êno úne. [21] Yoko enepone kixoku koíteovokonohiko, koati kixo'êkinoviti
áhikeovo xâne ikéneke Kristu, kuteâti koeku enepone kesása'ikikono kó'oyene. Itea
enepone kasása'ikeokono uti kó'oyene, haîna ne ihómuyo koxé'u ûti, itea koati kixo'êkoti
vépemeane Itukó'oviti kasása'ikopea visóneu vo'oku ítuke Jesus Kristu exepúkopo ukópea
xapa ivokóvoti. [22] Yoko pihopóne Jesus vanúkeke, éxopeke Itukó'oviti ovópo, koeku
itúkeovo hána'iti kapáyasokone Itukó'oviti, koane éxea koeku ánjuhiko koane uhá koeti
po'ínuhiko payásoti yoko tutíyehiko apêti xunáko pahúkea, koêkuti pahúkoku.

4

Inámati kixoku itúkeovo ne hokoti Jesus

[1] Vo'oku koítoponeovo kotíveti ne Kristu koxé'uke, énomonemaka ákoeneye iséneu
usó kéyeyi keítoponivo kotíveti, kuteâti koeku Vúnae. Vo'oku koêkuti koitóponovoti
kotíveti koxé'uke, ákone sikovó ákoe pahunévotike. [2] Énomone yákoeneye, koêkuikomo
yóvi yara kúveu mêum, maka hákone itikôa ne váhere úhepune miûyo, itea itúkapune
ahá'inopi Itukó'oviti itíko. [3] Vo'oku enóne itíki váhere yanekôyoke, kuteâti itúkovoke
ne xâne ákoti êxa Itukó'oviti. Énomone ne sikovó ké'iyi itíki váhere úhepune miûyo,
yoko kepíneyi xâne ákoti itukapu koati míxone, koáne ne kehíhiyi yoko pepokehí kíxi
itíkivo. Kúteanemaka ne yetorehí ké'iyi xapa ayuíti vo'oku yemoko kumá'am, koáne
ne po'i itíkovoke yupihóvoti ákoyea aúnati koeku héki hokonéti ákoti itukápa ne koati
kaná'uti Itukó'oviti. [4] Koati vo'oku ákoyeane yakáha'ine po'ínuhiko xâne koetíneye ítuke,
enepone yuixóvoti itúkea uhá koeti kó'iyeovoku koekúti ákoti aunáti, ene poé'ainopinoe
isóneuhiko, koane ihákeopinoe vo'ókuke. [5] Itea konokoâtihikomo yumópea Itukó'oviti,

enepone exókopoti yonópoku uhá koeti xâne, kúteane ne âvoti ivakápu koánemaka ne
ivokóvotinehiko. [6] Énomonemaka kutí'inoke koyuhóvoti ne inámati ihíkauvoti koyúhoti
koeku Jesus xapákuke xâne ivohíkovotine, enepone inuxópinoviti, motovâti itúkeovo xoko
Itukó'oviti ópo ákotinemo hunókoku, upánini kónokea vékea pevóti inúxotike, kuteâti
koeku uhá koeti xâne yara kúveu mêum.

[7] Ye'ékone hunókoku uhá koeti koekúti. Itíkapuikopo éxoti kixoku itúkea isóneu ya
uhá koeti koekúti. Hákomaka kutí kê imokoo koyêti, itea itúkapu iyukóvoti iséneu,
motovâti itíki orásaum. [8] Yoko enepone koati nékone ké'iyi ya uhá koêti, énomone ákoyea
omótovokoko yokóvo ákoti itîkaheapu. Vo'oku enepone ákoyea omótovokoko vokóvo,
ramápu'iko ákoti yumaxápu kálihunoe koekúti mani kutí'inoke poe'aînokokoti visóneu.
[9] Usó yákoyenoe kétaraki koêkuti simópiti yóvokuke, ákoti kepahákapa. [10] Enepone
íparaxeovike Itukó'oviti yéxone itíki ítukeke, iké'itukexa motovâti hivó'oxikoko ikéneke
Kristu. Yane itimo koati únati ovoxe Itukó'oviti, éxoti ikó'itukexea íparaxeopike, enepone
ákoti tôpi kó'iyeovoku exóneti íparaxovike Itukó'oviti ya hána'iti seánakovike. [11] Enepone
ko'ipârati éxea koyúhoyea emo'u Itukó'oviti, konókoti itúkeovo kuteâti koúhapu'ikinovike
Itukó'oviti ne koyúho. Enepone ko'ipârati huvó'oxea po'ínuhiko xâne, konókoti itúkeovo
ya xunákoke Itukó'oviti itúkea. Yane ihayú'ikokonotimo Itukó'oviti ya xoko Jesus Kristu
ya uhá koeti koekúti. Yoko énomoneoxo motokêa itúkeovo hána'iti ihayú'iuti, payásoti ya
uhá koêti, ákotinemo hunókoku. Énomoneoxo ákoeneye.

Hána'iti itópoinovike ikéneke Kristu ne vékea ûti tiú'itike koekúti

[12] Itínoe ákoti omotóva ongóvo, hákonoe poe'aînoa iséneu enepo víka tiú'itike koekúti,
kuteâti koeku ohone koati kótuti yúku oro'ókopitinoe. Koati simínoti hixópeovi. Hako
iyipáxova kutí'iyea ákoti itukapu vékoku ne uhá koeti ûti. [13] Ya koêkuni poé'ainoa iséneu,
yusikóne elókeyea yokóvo vo'oku kehá'ineyi Kristu, kuteâti nóvo véko kotívetike koekúti.
Yane yupihóvotimakamo elókeyea yokóvo yaneko káxe koûrapu'ikeokonokumo itúkeovo
hána'iti ihayú'iuti ne Kristu. [14] Itukapu apêti koemóke'epitinoe vo'oku héki Kristu, ako
yuvâti. Koati únati kêku vo'ókuke ne ênо ihayú'iuti Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti ovo'ó
koépitinoe. [15] Itea ako omótova itúkeovo vo'oku képeki po'inu xâne vikínoke tiú'itike,
áko'o itukovo vo'oku yoméxi, áko'o vo'oku ápeyea váhere ítike, áko'o vo'oku yopósiki yéxi
koekúti xoko po'ínuhiko xâne mani ákoti omotóva yíxivoa. [16] Itea itukovo vikoti tiú'itike
koekúti vo'oku héki Kristu, hako tíyo, itea ihéyu'ika Itukó'oviti koeku itúkeovo Kristu
héko.

[17] Vo'oku simóvone kaxena hixópeokono ûti ya tiú'iti koekúti, uti xanena Itukó'oviti.
Yoko itukovo turixóvoti xoko ûti, uti kutípoti Itukó'oviti, námeamo ákoeneye hunókoku
ne xâne ákoti akutípoa ne inámati ihíkauvoti ítuke Itukó'oviti? [18] Epó'oxo itukovo
konokoâti vékea uti tiú'itike koekúti, uti koítovone Itukó'oviti, uti ponóvoti kixoku
itúkeovo ikéneke, námeamo ákoeneye hunókoku ne xâne ákoti akutípo Itukó'oviti koáne-
maka ne xâne vaheréxoti ítuke?

[19] Énomone ngó'ino, enepohikone xâne vekoti tiú'itike koekúti ya ahá'inoake Itukó'oviti,
yusikóne kurí'okopeovo Itukó'oviti, enepone pahúkoti ápeyea uhá koeti koekúti, enepone
motokeâtimaka kúveovokono, koêkumaka yuíxeovo itúkea únatinoe koekúti.

5

Nókone itúkea ne inuxínotihiko ítuke Itukó'oviti

[1] Kó'oyene anéye injíko'okoake ne inuxínotihiko ítuke Itukó'oviti xepákukenoe, vo'oku
undímaka inuxínoti ítuke Itukó'oviti, koane koati noinjoâti yaneko koitóponovo kotíveti
ne Kristu, epó'oxo ngaha'ínepoatimakamo yaneko káxe koûrapu'ikeokonokumo itúkeovo
êno hána'iti ihayú'iuti. [2] Itínoe inuxínoti ítuke Vúnae, enepone xanena Itukó'oviti yâko
iníxinoke, enepone kutí koeti su'ûso oposíkoti koyonoâti, hivá'axa koúkoponeovo ikéneke
Vúnae. Haina vo'oku pohu itúkeovo itíkovoke, hainámaka mitatahí keyêtike, itea itíka ya
usó kéyeyi, kuteâtimaka ahá'inopi Itukó'oviti itíki. Hákomaka itukóvo vo'oku itúkeovo

nemúkope tiûketi, itea itíka vo'oku usó kéyeyi itíki ítuke Itukó'oviti. [3] Hákomaka kepayá-
sokovo, kehá'ati itíkivo pahukoâti ne pónepike Vúnae iníxinoa ítukeke, itea itíkapu xâne
motovâti hókeokono kixoku itúkeovo ya xapákuke po'ínuhiko kutípoti Jesus, enepohikone
hivó'oe ikéneke Vúnae koeku iníxinoa. [4] Yoko enepo aukápapu ne Inuxínoviti koati
payásoti ya uhá koeti po'ínuhiko inuxínoti xâne ítukeke Itukó'oviti, apêtimo kutí koeti
koati uhé'ekoti kôroa, némoepo, ákotinemo ipúpa'ixeaku, yupihóvotimaka unáko.

Po'ínuhiko ixíko'okoake Pêturu ne hokoti Jesus

[5] Kó'oyene anéyemaka injíko'okopike, itínoe inámatiko xâne. Hako kepayásokinova
ne xuvé'eti ya itíke, itea tíyahiko. Énomonemaka ákoeneye ákoyea kepáyasakina-
pukoko, vo'oku okópa Itukó'oviti ne kapayásokovoti, itea kóseana ne ákoti kapayásakapu.
[6] Hákoikopo kepayásokovo itea ikélihuxapu opékuke xunako pe'u vo'u Itukó'oviti, ínamo
kapayásakapi simapúne koati kaxéna. [7] Kirí'aka Itukó'oviti ne uhá koeti yónoheixoku
iséneu, vo'oku itínoe kátarae. [8] Itíkapumaka éxoti kixoku itúkea isóneu ya uhá koeti
koekúti. Hako kutí kê imokoo koyêti, itea itúkapu iyukóvoti ne iséneu vo'oku enepone
Ndeâpu, yanáne, anéko xîririkuke ayákukuixeopinoe, kuteâti koeku líyaum ixomo
ené'ixovo oposíkoti nîka, kahá'ati íkorokeopi. [9] Konókoti yokópi ya títiu kéyeyi kívivo
Itukó'oviti, yexoâti ákoyea péhuxapu víki tiú'itike koekúti, itea itúkeovo vékokunemaka
po'ínuhiko ûti xoko Kristu kurivókoxovotine xâne po'íkehiko poké'e. [10] Yoko Itukó'oviti,
enepone úkeaku uhá koeti seanákoti, enepone ihaxíkopitimaka ya xoko Kristu kehá'ineyi
ya natíxokuke itúkeovo hána'iti ihayú'iuti ákotinemo hunókoku, ikénepoke víki tiú'itike
koekúti ákoti koati umó'iyea, porexópitinoemo itíkivo úsotine yoko títiu koyêti ikeneke,
koane koxunákopitimo yoko koxuhévekopitinoemakamo ikéneke. [11] Itúkapu énomone
payasô oúkeke uhá koeti koekúti ákotinemo hunókoku. Énomoneoxo ákoeneye.

Hunókoku yútoe Pêturu

[12] Enepora kalihú koeti yúndoenopinoe, évengoa xoko Síla, enepone po'inu ûti xoko
Kristu, íninjone itúkeovo koati motovâti kúveovokono ikéneke Vúnae. Yundóxinoake râ'a,
ngaha'âti ngoúhepekopea ne iséneu ikéneke Kristu, koane ngoyúhoinopinoe itúkeovo
kaná'uti seánakovi Itukó'oviti ra yúndoenopi. Énomone yávaheixa ákoti yaukápapu ikíni.
[13] Enepohikone xâne noívokoemaka Itukó'oviti kuteâti itínoe, enepohikone íhae
pitivóko ínzaunopinoe Mbabílonea, yúhoikopinoe. Koane yúhoikopinoemaka Márku,
enepone kutí ngíxone nje'éxa ikéneke Itukó'oviti. [14] Yíhaikaka, siunoné kixekókoti
kuteâti kixókokoku yúhoikeokoko ûti tokopókoko ûti, imeâtinoe sasá'ikoke iséneu, itínoe
kopo'ínukokoti xoko Kristu.

Itúkapu úhepetike isoneûti yóvoheixo, uhá ketínoe kutípoti Kristu.

Hunókokune.

2 PÊTURU
Pí'ape koyuhópeti páhoe Pêturu

Enepora koyuhópeti, yutóxinoake Pêturu, koati okópoti ihíkauvoti ákoti akaná'u itohíneoti xapákuke hokotíhiko Jesus.

Ápe xâne kaxénake Pêturu ihíkaxoti imokóvokutike ákoyeamo aúkapapu ne Jesus. Itea éxokoa Pêturu ne kutípotihiko Jesus itúkeovo vo'oku yupíheovo ákoyea ímaxapa Itukó'oviti kúxoixea ne xâne kutípea Xe'éxa koane kuríkopea ne pahúnevo ko'ókorinoke aúkopeovo Jesus.

Enepohikoneko xâne kopoé'akoti íhikaxea, aínovomaka koesáyu'ixoti kixoku itúkeovo, yuixóvoti itúkea váhere úhepune mûyo, koane koésayu'ixea isóneu po'ínuhiko xâne vo'ókuke. Koyúhoa Pêturu ipíhoponeamo Itukó'oviti ne xâne kuteâti. Ixíko'okoamaka Pêturu neko kutípotihiko Jesus kóxuna'ixeovo ikéneke Vúnae, koane itúkeovo kuri'ókovatihiko tukú koeti aukápapu ne Jesus, motovâti itúkeovo sasá'itihiko nonékuke Itukó'oviti yaneko káxe aukápapune Jesus.

[1] Yundóxinopinoe, undi Simaum Pêturu, undi ovoxe Jesus Kristu koane páhoemaka koyúhoyea emó'u xapa xâne. Mbahúkinopeanoe ra koyuhópeti, itínoe kuvóvoti Vúnae kuteâtimaka ûti, inixeâtinoe itúkeovo koati hána'iti itópoinopike ne kívivoa, kuteâtimaka koeku vínixone yane kúveova ûti. Koati vo'oku ponóvoku ne ítukeinovi Itukó'oviti, enepone kuvóvone ûti, yoko Jesus Kristu, Koitóvoviti, kó'inokeneye. [2] Kaúkapainapinoe Itukó'oviti hána'iti seánakopi yoko úhepeti isoneûti ukeâti xokóyoke, ya koeku yukóponi yéxi Itukó'oviti koánemaka Vúnae Jesus.

Ahá'inoa Itukó'oviti ne xâne koeku itúkopeovo xe'éxapone

[3] Koúsokinovea Itukó'oviti ya hána'iti xunáko ne uhá koeti nókone ûti ikéneke, motovâti ápeyea inámapoti koépoku ûti ikéneke, koane motovâtimaka vitúkeovo xâne teyoâti ya uhá koeti vekoku ûti. Kó'inokeneye, koati vo'oku véxea Itukó'oviti, enepone ihaxíkoviti hókea ûti, kaha'aînovitimaka vitúkeovo êno hána'iti ihayú'iuti kuteâti itúkeova. Koati kousókinovitimaka uhá koeti nókone ûti ikéneke, motovâti ápeyea vitípanevo kuteâtimaka itípanevo. [4] Koeku kó'iyeaneye, anéye yuhó'inovi Itukó'oviti, koati yuhôti ákoti aukápapu ikéne yupihóvoti unáko, yupihóvotimaka vínixea hána'iyea ne itópoinovike. Koati vo'ókuke neko yûho ákoti aukápapu ikéne, kutí'ino apêti xoko ûti itípanevo kixóvoku ne Itukó'oviti, kutí'inokemaka viteóvati ne vaherévokoti yara kúveu mêum koesáyu'ixoti xâne, enepone uhá koeti kó'iyeovoku váhere aha xâne itúkea.

[5] Kéxuna'ixapuikopo ikéneke Itukó'oviti, maka xané íxane itípenevo ne kívivo Itukó'oviti. Kene ne itípenevo, xané íxanemaka ne kaná'uti exóneti íhae xoko Itukó'oviti. [6] Kene ne kaná'uti exóneti íhae xoko Itukó'oviti, xané íxanemaka ne yéxi seyá'ikopivo. Kene ne yéxi seyá'ikopivo, xané íxanemaka ne ákoyea kemúya'ika iséneu héki Vúnae. Kene ne héki Vúnae ákoti kemuyá'ika iséneu, xané íxanemaka ne tíyi Itukó'oviti ya uhá koeti kixeku itíkivo. [7] Kene ne tíyi Itukó'oviti ya uhá koeti kixeku itíkivo, xané íxanemaka ne kutí kixi koati pe'ínu ne po'ínuhiko ûti xoko Jesus. Kene ne kutí kíxi koati pe'ínu ne po'ínuhiko kutípoti Jesus, xané íxanemaka ne ákoyea omótovo yokovo uhá koeti xâne. [8] Vo'oku enepo akoéneye kixeku itíkivo, epó'oxo enepo keukápana ké'iyineye ikéneke Vúnae, ákomo itíkapu xâne ákoti ítone ítukea koane ákotimaka êho ikéneke. [9] Itea enepone xâne ákoti akoéneye, kutí koe komítiti. Poéhane ákoti ahikápu ínixo, epó'oxo inótovane okóvo sasá'ipeane ne pahúnevo yanekôyoke.

[10] Yapásikaikopo inamá'axoyea yixóva ra koekútihiko, itínoe mbo'ínu xoko Vúnae, motovâti í'iyuse kóyeyea itíkivo koati iháxiu Itukó'oviti hókea, koane noívokoemaka yonópea xokóyoke. Enepo yakoéneye, ákomo itévokiku hó'eke ûti. [11] Epó'oxo énomonemakamo kutí'ino yupihóvoti unátiyeamo kêku sîpa natíxokuke Vúnae Jesus Kristu Koitóvoviti, enepone ákotinemo hunókoku natíxea.

Yutóxinoake Pêturu ra koyuhópeti

12 Énomone kutí'ino usó ngoyêti ixómoyea ngoyúhoinopeanoe ra koekútihiko, motovâti
ákoyea inátapa yokóvo, upánini yéxoa kaná'uko ne ihíkauvoti némoenenoe, koane
títiu kéye ákoyea kiríka héki. 13 Koêkuiko ámbeyea yâye yara kúveu mêum, koati
ininjoâti itúkeovo ponóvoti ngóyukea iséneu, nzuvo'óxopitinoe puyákoponeova yokóvo
ra koekútihiko. 14 Vo'oku énjoa yé'exeovone imbúhikopeaku yara kúveu mêum, vo'oku
koúhapu'ikinonoane Vúnae Jesus Kristu. 15 Koati ngoxuná'ixovoti nzuvó'oxeopinoe, maka
ákoyenemoye puyákoponeova yokóvo uhá koêti ra koekúti ike mbihópine xoko Itukó'oviti.

Koati kaná'uti ra emo'u Itukó'oviti

16 Yoko enepo koyuhó'inopeanoe ûti, ûndi yoko nza'ínehiko, koêku ra hána'iti xunako
Vúnae Jesus Kristu yoko aúkopovopemo, haina koyúhoti uti ihíkauvoti itúkohiu xâne
ya éxeako itea, koati noíxone vûke nê'e itúkeovo koati hána'iti ihayú'iuti. 17 Vo'oku
koati Itukó'oviti, Há'a, kapayásokoa exókoviti itúkeovo êno hána'iti ihayú'iuti yaneko
inú'ixeaku emó'u xoko óvoku vanúkeke ákoti kuteâti úhe'ene. Énomone ne yûho
koêti: "Eneporâ'a, énomone Nje'éxa ákoti omotóva ongóvo, porexónuti hána'iti elókeko
ongóvo" kôe. 18 Kámoa ûti neko emo'úti inu'íxoti vanúkeke yaneko kaha'ínea ûti ne Vúnae
yane sasá'iti vóvoheixoku oúkeke ne hána'iti mopôi.
19 Énomone kutí'ino iyúseoti motó'iyeova kutípea ûti ne yuho porófetahiko mekúke
koyuhôati koêku ne koekútihiko simóvotine kó'oyene. Yoko koati únatimo kêkunoe
iveváki yûho, enepone kutí koeti yúku kouhápu'ikoti xapa hahákuti tukú koeti simapúne
neko káxe aukápapu ne Kauhápu'ikopitinoemo, enepone kutí koeti koêku ne pú'iti
hékere xánena ihâroti. 20 Itea inúxoti ya uhá koêti, konókoti yéxinoe ákoyea ápahuina
emo'u porófeta yutoxóvoti emó'uke Itukó'oviti itukóvo isoneú kíxone porófeta. 21 Vo'oku
enepone yutoéti emó'uke Itukó'oviti koyúhoti koêku ne âvoti simâpu kaxéna, ako
ápahuina ukeâti ya isóneuke xâne. Itea ápe (sasá'iti) hóyenohiko éxokoake Itukó'oviti
ahá'inoa koyúhoyea, enepohikone koúhapu'ikinoakemaka Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti
âha koyúhoyea.

2

Koêkumo ne ákoti itukapu kaná'uti páhoe Itukó'oviti koyúhoyea emó'u
Njû 3-16

1 Kuteâti koeku ápeyea xâne mekúke koyúhoti ápeyea koúhapu'ikinoake Itukó'oviti
koyúhoyea xapákuke xanéhiko itea ákoti akaná'u, énomonemakamo koéneye xepákuke-
noe ápeyeamo xâne kuteâti. Itea ôriti iyúseyea koêku ne ihíkauvoti íhikaxone itúkeovo iy-
onópati ipihóponovokutike ne xâne hokoâti. Muhikóvatimo íhikaxeahiko ákoyea akána'u
ne Vúnae, enepone porexópinoati ésa'i itúyopea pahúnevo. Yoko énomonemo kutí'inoke
simó koatímo ne ipíhoponeokonohiko. 2 Enómo xâne hokoâti yane váhere kixoku
itúkeovo, enepone sikovó kó'iyea itúkea váhere úhepune mûyo. Yoko vo'ókukehiko,
enómo xâne koemóke'eati ne kaná'uti kixovókuti hó'e ûti. 3 Koane vo'oku ixómoyea
ipúpakinohiko isóneu kahá'ayea enó'iyea apeínoati, apêtimo íhikaxeopikenoe, itukohí
kíxone, kahá'atihiko íteopinoe yoko itúkeopi íhikau. Kutí ketínoemo váneu nê'e,
ítonehiko yane ákoti akaná'u yûho. Itea mekúne koúsokinokonohiko ipíhoponeokono
ipihóponovokutike. Yoko ákomo íteovaku neko kixópokonokumo.
4 Hanemo koéneye kuteâti kíxoaku Itukó'oviti ne ánjuhiko pahukóvoti nóvo ákoyea
okóseana. Kuríkoahiko xoko koítoponeovoku kotíveti ika'ó koyêti xoko êno upénoti
uhôro ínati haháku, kuxoâti ne káxe éxokopeakumo Itukó'oviti yonópokumo ne uhá koeti
xâne. 5 Ákomaka okóseana Itukó'oviti ne váherehiko xâne mekúke. Poéhane Nôe koítovo,
enepone koyúhoti xapa xanéhiko kónokea pónea kixoku itúkeovo. Yoko koítovamaka
Itukó'oviti ne po'i seti koeti xâne yaneko pahukôa koínikea ne kúveu mêum, koupá'ixoti
xanéhiko váhere kixoku itúkeovo. 6 Koane heu-heú kíxoa Itukó'oviti uké'exopea neko
váherehiko xâne ovâti neko pitivókohiko mekúke iháxoneti Sódoma yoko Ngómora.
Poéhane épouxa irikóvo, exókoati Itukó'oviti kíxeanemoye ipíhoponea ne uhá koeti xâne

itúkoti váhere. [7] Itea koítovo Lô, hóyeno ponóvoti kixoku itúkeovo, ikotívexoatimaka
isóneuke kixoku itúkeovo neko váhere xanéhiko ákoti teya Itukó'oviti, enepohikone
sikovó koyêtihiko itúkea váhere úhepune mûyo. [8] Vo'oku koati hóyeno ponóvoti kixoku
itúkeovo ne Lô, kotiveâti isóneuke ne kámone yoko noíxone itukovo káxe vo'oku váhere
kixoku itúkeovo neko xanéhiko kûrivokoevo xoko ípuxovoku. [9] Iyúseoneikopo éxea Vúnae
koíteovo xâne teyoâti yane kotíveti koekúti vékoku, koane haxá kíxeamaka ne váherehiko
xâne, kuxoâti símeovo kaxena éxokopeakumo Vúnae yonópoku ne uhá koeti xâne.
[10] Áko'oneoxomo ne xâne yuixóvoti itúkea váhere úhepune mûyo, koane koekútihiko
yupihóvoti ákoyea aúnati, enepohikone ákotimaka teyâ ne payásotihiko ya utíke mani
nókone téyea ûti. Ainóvotimaka xâne ákoti kamâ, xúnatimaka isóneu ípihea tumúne
koêkuti âha itúkea, koane áhatimaka kapáyasokinovo po'ínuhiko xâne. Ákomaka píka
ihákea ne koati hána'iti teyonétihiko, nókone téyea ûti. [11] Muhíkinova ne ánjuhiko,
enepone yupihóvoti itúkeovo xúnati koane payásoti ya utíke, ako íxaneye yûho nonékuke
Itukó'oviti koyuhoâti motókeyea ipíhoponeokonohiko ne xâne ihákone nekôyohiko. [12] Itea
enepohikone xâne ngixínopike vaheréxoti kixoku itúkeovo, koati kuteâti hó'openohiko
íhae hôi ákoti isóneu, hokotíhiko koêkuti iyónoaku âha. Yoko kuteati ápeinoke hó'openo
íhokeokono yoko koépekeokono, koánemaka nekôyohiko. Koati ainóvothiko koemóke'eti
koekúti ákoti exína isóneu koêku, epó'oxo kuteâti hunókoku ne hó'openohiko na-
mukókono, énomonemakamo koéneye hunókoku nekôyohiko kurikákana ipihópono-
vokutike. [13] Enepone námoepo vo'oku váhere ítuke, harâ'amo, váherexinokonomaka
ítuke hunókokuke. Koati úhepetinoahiko itúkea váhere úhepune mûyo, muhíkova ya
káxe. Enepo ainóvokoxovopinoe he'uxínovonoe níki, puyakóponovomaka yokóvo ivóki-
novovi Vúnae, kutí koéhiko ihomúyoti koane isayúnevoti híyeuke koati sasá'iti koekúti
enepo kaha'ínepinoe, koeku itúkeovo xâne ákoti saya'íkeapu itúkea váhere âha kíxeova.
[14] Enepohikonê'e, ako ita noíxea sêno ákoti akahá'a itúkea váhere âha xokóyoke. Ako
momí'iyeaku itúkea váhere. Koati ahúkotihiko ya ítea po'ínuhiko xâne ákoti koati tiú'iko
ikéneke Vúnae. Aínovomaka xâne ipupákinoti isóneu kahá'ayea enó'iyea apeínoati.
Koati motokeâti yonópea ipihóponovokutike. [15] Aínovomaka itavókeati ne kaná'uti xêne,
hokópoti kixoku itúkeovo Mbalâum, xé'a Mbêo mekúke, enepone usó koyêti itúkea váhere
motovâti namúkea tiûketi. [16] Itea sayá'ikokono nê'e yanekôyoke vo'oku váhere ítuke.
Poréxoa Itukó'oviti ne péyo njuméntu koyúhoyea kuteâti koeku ûti, uti xâne. Énomone
saya'íkoa, puinoâti itúkea âha, enepone kutí koeti kixoku itúkeovo xâne ákoti isóneu.

[17] Enepohikone xâne ngíxone xepákuke, kutí koe uke úne itikóvotine. Kutí koémaka
kapási kayápae xúnati ihunóvoti. Koati kousókinoatine Itukó'oviti yonópokuhikomo
xapa êno hahákuti ipihóponovokutike. [18] Kutí koéhiko koati ahúkoti ya koyúhoyeake,
itea ako itópoinoke xâne neko yûho. Itóhiko po'ínuhiko xâne hokópea kixoku itúkeovo
vo'oku poréxeahiko sikovó kó'iyea itúkea váhere úhepune mûyo yoko koêkuti váhere
ahápinovo. Yoko énepohikone xâne ítone, ainóvoti mani ínati ipuhíhikopea xapákuke
xâne ovóheixoti pahunévotike. [19] Itínokonoke nekôyohiko, vo'oku koyúhoinokono ákoyea
itopó'oviti, uti xâne, vitúkea koêkuti vâha vitúkea. Yoko inípono neko kixotíneye yûho,
aínovo xâne kutí koeti akaúti opékuke xunáko ne váhere kixovókuti. Vo'oku koêkuti
koekúti ito'óviti, uti xâne, uti kutí koeti akaúti opékuke xunáko nê'e. [20] Énomone
ngó'ino: Enepone xâne éxoti Jesus Kristu, enepone Vúnae yoko Koitóvoviti, koane
iteóvati ne xunako váhere kixovókuti yara kúveu mêum vo'ókuke, enepo kayukápapu
yane váhere kixovókuti, koati yupihóvotinemo koêku hunókokuke ya inúxotike. [21] Vo'oku
unatíne ákoyeani éxa koêku ne kaná'uti xêne ihíkaxoviti ponea uti vítuke, yaneko
turíxea hókea ina kayukópovo ikéneke, itavókopeati ne sasá'iti ihíkauvoti páhoenovi
Itukó'oviti, íhikaxokonoke. [22] Enepone xâne koetíneye kixoku itúkeovo, koati kousókoati
xokóyoke ne kaná'uti kixonéti koêti: “Káyukopinovamaka tamúku nikópea ne oévo”
koáne “káyukopovomaka ne ahiúti kûre komótekexopeovo xapa yomômo” koêti.

3

Koêkumo yuho xanéhiko tumúneke káyukopovope Vúnae Jesus

1 Itínoe ákoti omotóva ongóvo, pí'apene yúndoenopinoe râ'a. Ya uhá koêti ra
pi'âti yúndoenopi, ombósiko ngixoku ixómoyea ngóyukoa ne sasá'iti iséneu koeku
nzuvó'oxeopinoe puyákoponeova yokóvo ra koekútihiko, 2 motovâti ákoyea inátapa
yokóvo yûho neko koati sasá'itihiko porófeta koyúhoti emo'u Itukó'oviti mekúke,
koánemaka ne páhoenovi vitúkea ne Vúnae yoko Koitóvoviti. Énomone ne ihíkauvoti
íhikaxone ápostuluhiko, enepohikone páhoe Jesus xepákuke. 3 Inúxotike, tumúneke
símeovomo hunókoku ra mêum, konókoti yéxi ápeyeamo xâne émoketihiko, yuixóvoti
itúkea váhere úhepune mûyo. 4 Haramo koe yûho koémoke'eyea aúkopovope Jesus:
"Koyúhopepo káyukopeovomo. Ná'ikopo? Vo'oku ukeátine inâ ivohíkovo neko voxú-
noekene, kóyeakone kóyeku ne uhá koeti koekúti kuteâti koêku inâ apê" koetíhikomo.
5 Kó'inokeneye ne yuhómo, akó'oti akahá'a puyákoponeova okóvo râ'a: Koati mékutine
ápe ne vanúke koánemaka ra poké'e. Itea inúxotike, ipúhikea úneke ra poké'e koane yane
ítixopeovoku ne úne, ápene ne movó'iti poké'e inâ pahukôa Itukó'oviti ápeyea. 6 Ákomaka
puyákapanapa okóvo nekôyohiko uké'exeokono ra kúveu mêum yaneko mekúke koiníko
êno úne. 7 Kene enepora vanúke koáne ra poké'e apêti kó'oyene, koati hoenáxokonoti
oró'okeokonomo ya yúku kuteâtimaka páhoe Itukó'oviti kó'iyeanemoye. Koati kux-
okónoti símeovo kaxena éxokeakumo Itukó'oviti yonópokumo ne xanéhiko váhere kixoku
itúkeovo, pahukákanahiko yonópea ipihóponovokutike. 8 Itínoe mbo'ínu ákoti omotóva
ongóvo, ako yusíka inótoyeova yokóvo râ'a: Ya xoko Vúnae Itukó'oviti, kutí koe póhuti
mili xoénae ne póhuti káxe. Kene póhuti mili xoénae kutí kôe póhuti káxe xoko Vúnae.
9 Haina koukóponoati Vúnae ne kaxena káyukopovope, enepone koati yuhôti yuhó'inovi
yanekôyoke. Haina ko'okôriti itúkea neko yûho, kuteâti isóneunoa po'ínuhiko xâne, itea
koati yupihóvoti ákoyea ímaxapa kúxoixeopinoe, puvâti ápeyea xâne pihópotimo ipi-
hóponovokutike, kaha'aînotimaka uhá koeti xâne ikótivexea isóneuke ne pahúnevo koane
sasá'ipea nonékuke. 10 Enepone kaxena aúkopovope Vúnae, kutí koetímo símo ne ómevoti.
Yaneko káxe, uke'épotinemo ne vanúke xaneâti koati êno hónoti emo'u ipuhókoti.
Yoko oro'ókovotimo uhá koeti ovâti ne vanúke. Kúteanemakamo kixoku uké'exeokono
ra poké'e yoko uhá koeti ovâti. 11 Koeku kó'iyeanemoye uké'exeokono uhá koêti ra
koekútihiko, yusikóneikopo sasá'iyea kixeku itíkivo koane itíkivo teyoti Itukó'oviti ya uhá
koeti koekúti, 12 koêkuikomaka kíxoixopi símeovo ne kaxena Itukó'oviti, yehákoatimaka
símeovo koeku yíxivo itíki ahá'inopi. Yoko simapúne neko káxe, uke'éxopatimo yúku
heú koeti ovâti ne híyeu vanúke yoko poké'e, koane iturékexotimo uhá koeti vo'oku
otúkomo ne yúku. 13 Kene ûti, uti kutípoti Vúnae, hara kúxo ûti ápepeamo inámati vanúke
yoko poké'e ovópokuhiko ne ponóvoti kixoku itúkeovo, kuteâtimaka koeku yuho Vúnae,
enepone koati yuhôti ákoti aukápapu ikéne.

Nókone kó'iyea ûti koeku kúxoixopea ûti ne káyukopovope Vúnae

14 Énomone ngixínopi, itínoe ákoti omotóva ongóvo, kéxuna'ixapu koeku kíxoixi
ápeyeakumo ne koekútihiko, maka enepo aukápapu Vúnae, inú'ikapapinenoe ya ákoyea
pepákexapu iséneu ikéneke, ákotimaka ovópiku pehúnevo, koane ákotimaka xâne mo-
tovâti koyúhoyea ápeyea váhere ítike. 15 Yoko konókoti yéxi ákoinoke ímaxapa Vúnae
kúxoixea xâne kutípea, itúkeovo poréxoti xanéhiko oxéne íteova ne pahúnevo, kuteâ-
timaka koêku ne yútoenopi Poûlu, po'inu ûti xoko Vúnae ákoti omotóva vokóvo. Yoko
ainóvoti exóneti póneake Itukó'oviti veínoa kíxeaneye yútoe. 16 Énomone koyúho ya uhá
koeti koyuhópeti, yútoe, kuteâti ra yunzó'inopinoe kó'oyene. Ápe koekúti kali tiú'iti
éxeokono kixó'ekone ya xapákuke neko yútoe. Enepohikone koekútihiko, kópoe'akoa
xâne ákoti exêa koêku, ákotimaka tiú'iko ikéneke Vúnae, kuteâtimaka kíxoaku kópoe'akea
ne po'ínuhiko ihíkauvoti emó'uke Itukó'oviti. Yoko yonópotihikomo ipihóponovokutike
vo'ókuke.
17 Kene itínoe ákoti omotóva ongóvo, koeku yéxinoe ra koekútihiko, konókoti
kéhiyanayivo, maka hákone ketávokokono vo'ókuke ne pahukóvoti isoneûti hókone ne

xanéhiko ákoti panâpu kixoku itúkeovo. Hákonemaka ukê'e ne títiu kéyeyi ikéneke Vúnae
ákoti kirikâ héki. [18] Itea yapási'ixanoe keúkoponivo yane hána'iti seánakovi Vúnae yoko
Koitóvoviti, enepone Jesus Kristu, koane yapási'ixamaka keúkoponivo yéxi nê'e. Itúkapu
énomone itukóvo hána'iti ihayú'iuti yara koeku kó'oyene, koánemakamo ya uhá koeti
káxehiko keno'ókoti ákotinemo hunókoku.

Koékuikone.

1 XUÂUM
Inúxoti karta yútoe Xuâum, páhoe xapa kutípoti Jesus

Enepora koyuhópeti, koánemaka ne pi'âti oko'íkenexoati, víhaxoa “karta yútoe Xuâum”. Ako ipúhika iha Xuâum koatíke yútoe, itea ukeâtinekene “karta yútoe Xuâum” éxeokono. Ápe póhuti Evangelho, enepone inámati ihíkauvoti koyúhoti koeku Jesus, yútoemaka Xuâum, koánemaka ne Apokalípisi.

Hara koati âha ne Xuâum koyúhoinovi yara kártana, kónokea ákoyea omótovokoko vokóvo vo'oku ákoyea omótovovi okóvo Itukó'oviti, koane kónokea vóvoheixea ya uhapú'itike ákotine váhere kixoku vitúkeovo.

Yaneko káxehiko yutoxôa Xuâum ra koyuhópeti, ápe xâne ihíkaxoti itúkeovo ainóvoti kixovókuti ákoti asasá'i nonékuke Itukó'oviti, ne uhá koeti koêkuti apêti yara kúveu mêum, koêkuti noíxone xâne koane sípoe. Ya isóneunoakehiko, koeku itúkeovo sasá'iti ne Jesus, ako oxéne ápeyea mûyo kuteâti muyo ûti, uti xâne yara poké'e, ínapo hako sasá'iko ne Jesus. Énomone íhikaxinohiko neko xâne ápeyea xunáko ne Jesus pohu kutí kó'iyea muyo ûti ne mûyo, ákoti itukapu koati muyôti kuteâti muyo ûti, uti xâne pahukóvoti. Kóhiyana Xuâum neko hokoti Jesus, puinoâtihiko kutípea neko ihíkauvoti, vo'oku ákoyea itúkapu ukeâti xoko Itukó'oviti, itea itúkeovo ukeâti xoko Okópoti Kristu.

Ápemaka xâne ihíkaxoti ákoyea oxéne sasá'iyea kixoku itúkeovo ne xâne nonékuke Itukó'oviti koeku ápeyeako yara kúveu mêum, vo'oku yusíkoti sasá'ipeane omíxone, itea kóyeane itúkeovo koêkune xâne hókea váhere úhepune mûyo koeku ápeyeako yara kúveu mêum. Yane kuteâti isóneunoahiko, ako apásika kóyuseyea kixoku itúkeovo ne xâne. Enepohikone xâne koetíneye isóneu, sikovó koéne ya pahunévotike, po'okoâti itúkeovo pohúneti omíxone xâne itovómo. Kene koxé'u, pó'okoa ákoyea oxéne sasá'iyea kixoku itúkeovo. “Koati kixovókuti íhaene yâye yara kúveu mêum ákoti asasá'i. Ako oxéne ípokeovo” koeti isóneunoa. Itea éxokovi Xuâum itúkeovo koati pahukóvoti nonékuke Itukó'oviti ne xâne ákoti asasá'i kixoku itúkeovo. Ako oxéne sasá'iyea isóneu yoko omíxone ne xâne koeku váherexea kixoku itúkeovo. Ú'uhapu'i kixínovea yútoe Xuâum kónokea sasá'iyea kixoku vitúkeovo koeku hókea uti Jesus.

Koeku Jesus, enepone Kouhápu'ikinoviti koeku Itukó'oviti, Há'a

1 Hara yundóxinopinoe koêku ne kóyekutine ápeyea ukeátinekene tumúneke ápeyea ra
mêum, enepone ominó'oviti inámapoti apéyeati ákotinemo hunókoku, enepone Évekoaku
Itukó'oviti koúhapu'ikinovovi. Eneponê'e, koati kámone ûti koyúhoyea, ûndi yoko
nza'ínehiko, koane noíxone ûti ya vukékuke. Koatímaka komómone ûti yoko sipó'oe
vo'u ûti nê'e. 2 Koútata'ixovone nê'e, eneponeko ominó'ovitimaka inámapoti apéyeati
ákotinemo hunókoku. Noínjoane, koane noíxoanemaka nza'ínehiko, epó'oxo koyúhoane
ûti koêku ne noíxone ûti xokóyoke, koane vetó'okopitinoe koêku neko ominó'oviti
inámapoti apéyeati ákotinemo hunókoku, enepone ovóheixoti novo xoko Itukó'oviti,
Há'a, enepone koutáta'ixinovovitimaka. 3 Enepone noíxonene ûti yoko kámonene ûti,
énomone koyúhoinopinoe ûti, motovâti poéhayeane visóneu ikéneke Itukó'oviti ákoti
vihaxákeakaka. Yoko enepone kó'iyeaneye visóneu, hane úkea xoko poéhayeane visóneu
xoko Itukó'oviti, Ha'a ûti, yoko xoko Jesus Kristu, Xe'éxa. 4 Yutóxinoake ûti ra koekúti
kaha'âti ûti yupihovó kó'iyea elókeko vokóvo.

Enepone sasá'iko Itukó'oviti, koati kuteâti koeku uhapú'iti

5 Enepone ihíkauvoti kámone ûti xoko Kristu, enepone koyúhoinopikemaka ûti,
énomone ne itúkeovo ainóvoti sasá'iti ne Itukó'oviti kuteâti koeku uhapú'iti. Ako
hahákuti xokóyoke. 6 Enepo vokoyúho poéhapeane visóneu xoko Itukó'oviti ákoti vi-
haxákea, itea vovóheixoti hahákutike, koati semekékexoti ûti, epó'oxo ako vitúka ne

kaná'uti kixovókuti íhae xoko Itukó'oviti. 7 Itea itukapu vovóheixoti uhapú'itike kuteâti
koeku Itukó'oviti, koati póhutipone visóneu ikéneke Itukó'oviti ákotine vihaxákeakaka,
epó'oxo kasása'ikopane itina Jesus, Xe'exa Itukó'oviti, ne uhá koeti pahúnevo ûti.
8 Enepo vokoyúho ákoyea pahúnevo ûti, koati vaupú'ikopovoti. Áko'omaka xoko ûti
ne kaná'uti kixovókuti íhae xoko Itukó'oviti. 9 Itea enepo vokoyúhopinoa Itukó'oviti ne
pahúnevo ûti, koati motovâti kúveovokono nê'e pónea ítuke, koane koúsokeamo yûho
kotúyopinoveamo, koane kasása'ikopinoveamo ya uhá koeti koekúti ákoti aunáti xoko ûti.
10 Enepo vokoyúhoa ákoyea pahúnevo ûti, koati koyuhoâti ûti itúkeovo semékenovo'iti ne
Itukó'oviti, epó'oxo áko'o xoko ûti ne vitúkea emó'u.

2

1 Itínoe kutí ngíxone nje'éxaxapa ikéneke Kristu, yundóxinopeakenoe ra koekútihiko
maka hákone pehukóvo. Itea enepo áva xâne pahukóvoti, anéko epemínoviti xoko Ha'a
ûti íhae vanúke. Énomone ne Jesus Kristu, enepone ponóvoti kixoku itúkeovo. 2 Énomone
kasasá'ikopovi ya pahúnevo ûti. Yoko haina póhutine pahúnevo ûti, itea anêkomaka
xunáko kasása'ikopea pahúnevo uhá koeti xâne yara kúveu mêum.
3 Hane véxea vitúkeovoxo xâne éxoti Itukó'oviti, enepo vitukâ ne páhoenovi. 4 Enepone
xâne koyúhoti éxea Itukó'oviti itea ákoti itukâ ne páhoenovi, koati semékenovo'iti nê'e,
epó'oxo áko'o ya xokóyoke ne kaná'uti kixovókuti ukeâti xoko Itukó'oviti. 5 Itea enepone
xâne itukoâti ne páhoenovi Itukó'oviti, koati heu-heú koeti koúsokeovo ya xokóyoke ne
ákoyea omótovovi okóvo Itukó'oviti. Hara véxea vitúkeovoxo xe'éxapone Itukó'oviti:
6 Enepone xâne koyúhoti óvoheixea inámapotike apéyeati ukeâti xoko Kristu, konókoti
pónea kixoku itúkeovo kuteâti koeku Kristu.

Pahúkovi Itukó'oviti ákoyea omótovo vokovo po'ínuhiko xâne

7 Itínoe ákoti omotóva ongóvo, haina inámati koekúti ra páhoenovi Itukó'oviti vitúkea
yara yúndoenopinoe. Énomone ne kúxoti páhoenovi Itukó'oviti, kémone ukeâti inâ
kitipónoe Kristu. Enepone kúxoti páhoenoa Itukó'oviti ne xâne itúkea, énomonemaka
ne kémone yanekôyoke. 8 Itea kóyeane itúkeovo inámati yara yúndoenopi, kuteâti koeku
iyúseyea xoko ítukeinovi Kristu, koánemaka ya itíkovoke, vo'oku tumúne yóno uké'eyea
ne hahákuti koeku uhápu'iyea ne koati kaná'uti uhapú'iti.
9 Enepone xâne koyúhoti vékea uhapú'itike, itea puvoti po'i xâne, koati hahákutike
ovó'iko tukú koeti kó'oyene. 10 Itea enepone xâne ákoti omotóvo okovo po'ínuhiko, koati
uhapú'itike óvoheixo, epó'oxo ako ápahuina koekúti ya xokóyoke ikorókoti po'i xâne.
11 Kene ne puvoti po'ínu, hahákutike óvoheixo. Koati énomone ixomo véko. Ákomaka exa
yónoku vo'oku kutí kôe komítiti koeku vékea hahákutike.
12 Itínoe kutí ngíxone nje'éxaxapa, yundóxinopinoe vo'oku sasá'ipeane pehúnevo
vo'oku ítuke Kristu. 13 Itínoe úsotine hóyeno, yundóxinopi vo'oku yéxi neko kóyekutine
ápeyea ukeátine tumúneke ápeyea ra mêum. Itínoe inámatiko xâne, yundóxinopi vo'oku
koati iteâti seyá'ikopivoa ne Ndeâpu.
14 Itínoe kutí ngíxone nje'éxaxapa, yundóxinopinoe vo'oku yéxi Ha'a ûti íhae vanúke.
Keánenoe, itínoe úsotine hóyeno, yundóxinopinoemaka vo'oku yéxi ne kóyekutine
ápeyea ukeáti tumúneke ápeyea ra mêum. Kene itínoe inámatiko xâne, yundóxinopinoe
vo'oku xúnati ne iséneu ikéneke Kristu, koane koati óvoheixokune iséneuke ne emo'u
Itukó'oviti, epó'oxo íteanoe seyá'ikopivoa ne Ndeâpu.
15 Hako itikovo xâne ákoti omotóva okóvo ra kúveu mêum, koánemaka ne kixovókutiya.
Vo'oku enepone xâne ákoti omotóva okóvo ra kúveu mêum, áko'o xokóyoke ne ákoyea
omótovovi okóvo Itukó'oviti, Ha'a ûti. 16 Vo'oku uhá koeti koekúti yara kúveu mêum,
kuteâti koeku váhere úhepune muyo xâne, koane íyoevo ûke, koane kahá'ayea koekúti
kutí'inoke kapayásokovoti, haina ukeâti xoko Ha'a ûti íhae vanúke, itea koati íhaene yâye
yara kúveu mêum. 17 Yoko enepora kúveu mêum, koánemaka ne uhá koeti kuteâti váhere
íyoevo xanéhikoya, uké'etimo. Itea enepone xâne itúkoti ahá'inoa Itukó'oviti, ákomo
hunókoku ovópea xoko Itukó'oviti.

Okópoti Kristu

18 Itínoe kutí ngíxone nje'éxaxapa, ye'ékone hunókoku ne uhá koeti koekúti. Kémoanenoe símeamo ne iháxoneti Okópoti Kristu. Yoko anéyene kurí'uxeovo ne xâne okópoti Kristu. Énomone véxinoa yé'exeovone hunókoku ne uhá koeti koekúti. 19 Yoko enepohikone xâne okópoti Kristu, aínovo ipuhíkopeati xapákuke ûti, uti hokoti Kristu, itea haináhiko koati kaná'uti po'inu ûti xoko Kristu nê'e. Eneponi itukápaxo, mani anéyetiko xapákuke ûti. Itea ipúhikopinokehiko, motovâti iyúseyea ákoyea ápahuina po'inu ûti xoko Kristu xapákukehiko.

20 Kene itínoe, koati ike'íparaxokonoatine ne Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti. Énomone uhá ké'ino yéxi ne kaná'uti kixovókuti íhae xoko Itukó'oviti. 21 Haina yundoxínopitinoe vo'oku ákoyea yéxa ne kaná'uti kixovókuti íhae xoko Itukó'oviti, itea vo'oku yéxi, koane vo'oku yéxi ákoyea ápahuina semekénovo'iti ukeâti ne kaná'utike kixovókuti.

22 Énjakapea itukóvotiye ne semékenovo'iti? Énomone ne koyuhoâti ákoyea itúkapu Jesus ne Mésiya, páhoe Itukó'oviti koíteovo xâne. Énomonemaka ne okópoti Kristu, enepone koyuhoâti ákoyea itúkapu kaná'uti ne Itukó'oviti koánemaka Xe'éxa. 23 Uhá koeti koyuhoâti ákoyea itúkapu Xe'exa Itukó'oviti ne Jesus, áko'omaka ne Itukó'oviti ya xokóyoke. Itea enepone koyuhoâti itúkeovo Xe'exa Itukó'oviti ne Jesus, anêkomaka Itukó'oviti, Ha'a ûti, xokóyoke.

24 Konókoti óvoheixea iséneuke ne ihíkauvoti kémone, ukeâti inâ kitipôa. Enepo aváheixa iséneuke nê'e, yovóheixotimo inámapotike apéyeati ukeâti xoko Xe'exa Itukó'oviti yoko xoko Ha'a ûti íhae vanúke. 25 Yoko enepone koati yuhôti koyúhoinovike Kristu ákoti aukápapu ikéne, harâ'a, vópeamo xoko Itukó'oviti ákotinemo hunókoku.

26 Enepora yúndoenopinoe, koati koyuhoâti koêku ne xâne kahá'ati kátavokeopinoe. 27 Itea anéye keúhapu'ikikono ukeâti ne Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti, páhoenopinoe Kristu, ákoinoke okónokovo po'i ihíkaxopiti. Enepone keúhapu'ikikono vo'oku íhikexikonoke koeku uhá koêti ra koekútihiko, koati kaná'uti koane haina semekénovo'iti. Énomoneikopo yakútipo, kuteâtimaka koêku íhikexikonoke.

28 Kó'oyene itínoe kutí ngíxone nje'éxaxapa, konókoti itúkeovo inámapotike apéyeati ukeâti xoko Kristu yóvoheixonoe, maka hákonemo píkone ûti yaneko káxe aukápapu, koane hákonemakamo teyínoke ûti, enepone mani kutí'inoke he'oneôvati ûti. 29 Koeku yéxi itúkeovo koati ponóvoti kixoku itúkeovo ne Kristu, konokoâtimo yéxi itúkeovo ikó'inamaepomaka Kristu ne uhá koeti xâne ponóvoti kixoku itúkeovo

3

Koêku ne Itukó'oviti koane ikó'inamaepo

1 Itíkina iséneu koeku hána'iko ne ákoyea omótovovi okóvo Itukó'oviti, Ha'a ûti, víhaxinokonoke xe'éxapone. Yoko koati kaná'uti vitúkeova. Hane ákoino éxa xanéhiko yara kúveu mêum vitúkopeovo xe'éxapone Itukó'oviti, vo'oku ákoyea éxahiko Itukó'oviti. 2 Itínoe ákoti omotóva ongóvo, koati kaná'uti vitúkopeovo xe'éxapone Itukó'oviti. Yoko avo iyúsea ne koépokumo ûti seâpa ûti ya xokóyoke, itea enepo aukápapune Kristu, véxoa kutipasí koépeamo ûti, vo'oku koati noixópatimo ûti kuteâtimo koeku kixóvoku nê'e. 3 Uhá koeti xâne apêti kúxone xokóyoke noíxopeamo Kristu, koati yuixóvoti pónea kixoku itúkeovo, maka itúkapune sasá'iti kuteâti koeku itúkeovo sasá'iti ne Kristu.

4 Itea uhá koeti xâne pahukóvoti, koati vo'oku ákoyea ituka páhoenovi Itukó'oviti pahúkinovo. Yoko enepone pahúkeovo ûti, uti xâne yara poké'e, énomone ne ákoyea vitúka ne páhoenovi Itukó'oviti. 5 Yéxoamaka itúkeovo kotuyôpoti pahúnevo ûti simínoke ne Kristu yara kúveu mêum. Yoko ako pahúnevo nê'e. 6 Uhá koeti xâne ovóheixoti inámapotike apéyeati ukeâti xoko Kristu, ako ávaheixa pahunévotike. Kene uhá koeti ovóheixoti pahunévotike, ako aûrapu'inoa koeku Kristu, koane ákomaka éxa.

7 Itínoe kutí ngíxone nje'éxaxapa, hako sikêvo yaúpu'ikikono. Vo'oku enepone xâne ponóvoti kixoku itúkeovo, koati ponóvoti kuteâtimaka koeku Kristu. 8 Itea enepone ovóheixoti pahunévotike, koati ovoxe Ndeâpu nê'e. Vo'oku ukeátinekene tumúneke

ápeyea ra mêum, koati pahúkenavoti nê'e. Yoko énomone simíno Xe'exa Itukó'oviti yara
kúveu mêum uké'exoponea ítuke ne Ndeâpu.
9 Uhá koeti xâne ikó'inamaepone Itukó'oviti, ákone ávaheixa pahunévotike, vo'oku
anêko xokóyoke ne inámati itúkeovo poréxoake Itukó'oviti. Ákone omótova óvoheixea
pahunévotike, vo'oku koati xe'éxapone Itukó'oviti nê'e. 10 Hane éxeokono ne xe'éxapone
Itukó'oviti koánemaka ne ovóxehiko Ndeâpu: Uhá koeti xâne ákoti oponóvo ítuke, haina
xe'éxapone Itukó'oviti. Kúteanemaka koêku xâne puvoti po'ínu, hainámaka xe'éxapone
Itukó'oviti.

Konókoti ákoyea omótovokoko vokóvo

11 Enepone ihíkauvoti kémone ukeátine inâ kitipónoe Kristu, énomone kónokea ákoyea
omótovokoko vokóvo. 12 Ako yusíka kutí kó'iyea uti Kâim, enepone itúkoti ahá'inoa
Ndeâpu yaneko koepékopo âti mekúke. Ná'ikopo koeti koépekinoa? Vo'oku koati ákoti
aunáti kixoku itúkeovo ne Kâim. Kene kixoku itúkeovo neko âti, koati ponóvoti.
13 Itínoe mbo'ínu xoko Kristu, hako iyipáxova enepo puvâpi xanéhiko yara kúveu mêum
ákoti êxa Itukó'oviti. 14 Véxoa ákoyeanemo vanapa ipihóponovokutike, koane itúkeovo
xoko Itukó'oviti vonópomo, vo'oku ákoyea omótovo vokovo po'inu ûti. Itea enepone
puvoti po'ínuhiko xâne, koati vekotí'iko xêne yonópoti ipihóponovokutike. 15 Uhá koeti
xâne puvoti po'ínuhiko xâne, koati kuteátine xâne koepékoti. Yoko yéxoanoe áko'oyea ne
inámapoti apéyeati ákotinemo hunókoku xoko xâne koepékoti. 16 Hane véxea ne kaná'uti
seanákoti, vo'oku ivókinovovi Kristu yaneko kuri'ó kó'iyeaku Itukó'oviti kuruhúke vo'oku
ûti. Yusikóneikopomaka kuri'ó kó'iyea uti Itukó'oviti, vo'oku po'inu ûti xoko Vúnae,
motovâtimaka huvó'oxea ûti. 17 Enepone apêti apeínoati, itea ákoti okoseâna po'ínuhiko
xâne enepo noixôa ápeyea nókone, ná'ikopo kíxoaye ápeyea xokóyoke ne kaná'uti ákoyea
omótovokoko vokóvo ukeâti xoko Itukó'oviti? 18 Itínoe kutí ngíxone nje'éxaxapa, enepone
ákoyea omótovokoko vokóvo, konókoti vikána'uxea ya xoko kixoku vitúkeovo, kene haina
pohú koyuhó kixoâti ûti ya vemó'uke.
19 Énomonemo iyúseyea vitúkeovoxo hokoâti ra kaná'uti kixovókuti íhae xoko
Itukó'oviti. Énomonemaka iyúseyea úhepeyeamakamo visóneu nonékuke Itukó'oviti,
vexoâti ákoyea vítukaheapu. 20 Itukovo vexópovoti vítukoheyeovo, ínapoxo hako exôa
Itukó'oviti vo'oku éxea uhá koeti koekúti nê'e. 21 Itínoe ákoti omotóva ongóvo, enepo
vexápapu ákoyea vítukaheapu, ako píkone ûti nonékuke Itukó'oviti. 22 Koáne enepo apê
vépemoake, yumópovi, vo'oku vitúkea páhoenovi yoko koekútihiko ínixone unátiyea.
23 Yoko hara itukóvo páhoenovi, kutípea uti Jesus Kristu, Xe'éxa, yoko ákoyea omótovokoko
vokóvo, kuteâtimaka koeku páhoenovi vitúkea. 24 Enepone xâne itukoâti ne páhoenovi
Itukó'oviti vitúkea, koati inámapotike apéyeati ukeâti xoko Itukó'oviti óvoheixo, koane
anêkomaka Itukó'oviti ya xokóyoke. Hane véxea ápeyea ne Itukó'oviti xoko ûti, vo'oku
Sasá'iti Omíxone pónevike.

4

Véxeake ne kaná'uti koyúhoti emo'u Itukó'oviti koáne ne ákoti akaná'u

1 Itínoe ákoti omotóva ongóvo, hako kitîpo uhá koeti xâne koyuhoâti ápeyea
koúhapu'ikinoake Itukó'oviti, itea yapásika yéxi itúkeovo koati ukeâti xoko Itukó'oviti ne
yûho, áko'o áko'oyea. Vo'oku êno xâne koyuhóvoti itúkeovo páhoe Itukó'oviti yâtikeneye
koyúhoponea xapa xâne koúhapu'ikinoake Itukó'oviti, itea ako akána'u. 2 Hanemo yéxi
itúkeovoxo ukeâti xoko Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti ne yûho: Uhá koeti ihíkauvoti
koyúhoti íkutipasikoponeovo xâne yara kúveu mêum ne Jesus Kristu, koati ukeâti xoko
Itukó'oviti. 3 Kene uhá koeti ihíkauvoti ákoti akoéneye, haina ukeâti xoko Itukó'oviti, itea
koati ihíkauvoti okópoti Kristu nê'e. Yoko kémoanenoe ápeyeamo kuteâti nê'e, epó'oxo
anéyene kó'oyene yara kúveu mêum.
4 Itínoe kutí ngíxone nje'éxaxapa, koati itíponenoe kasása'iupo Itukó'oviti, koane
íteanenoe seyá'ikopivoa ne ihíkauvoti ómone xâne koyúhoti ápeyea koúhapu'ikinoake
Itukó'oviti, itea ako akána'u. Vo'oku enepone ovo'ó koépitinoe, xunané'e ya Satánae,

enepone pahúkoti xâne yara kúveu mêum ákoti êxa Itukó'oviti. [5] Enepohikone xâne
ákoti akaná'u, koyúhoti itúkeovo páhoe Itukó'oviti, hane úkea íhae xapákuke ne xâne
yara kúveu mêum ákoti êxa Itukó'oviti. Énomonemaka koyúhoino kixovókuti yara kúveu
mêum. Yoko ivávakea yûho ne xâne ákoti êxa Itukó'oviti. [6] Kene koati uti ikó'inamaepone
Itukó'oviti. Yoko enepone éxoti Itukó'oviti, ivávako yuho ûti. Itea enepone ákoti itukapu
ikó'inamaepo Itukó'oviti, ako ivávaka yuho ûti. Énomone véxea itukóvotiye ne hokoâti
ne kaná'uti ihíkauvoti ukeâti xoko Itukó'oviti, koánemaka ne xâne hokoâti ne ihíkauvoti
ákoti akaná'u.

Ako omótovo okovo uhá koeti xâne ne Itukó'oviti

[7] Itínoe ákoti omotóva ongóvo, konókoti ákoyea omótovokoko vokóvo vo'oku koati
ukeâti xoko Itukó'oviti ne ákoyea omótovokoko vokóvo. Uhá koeti xâne ákoti
omotóvo okovo po'ínuhiko, koati ikó'inamaepone Itukó'oviti, epó'oxo koati kaná'uti éxea
Itukó'oviti. [8] Enepone puvoti po'ínu, ako exa Itukó'oviti, vo'oku enepone Itukó'oviti, ako
omótovo okovo uhá koeti xâne. [9] Éxokovi Itukó'oviti ákoyea omótovovi okóvo yaneko
pahúkeaku Xe'éxa, ákoti po'ínu, yara kúveu mêum, motovâti ápeinovi inámapoti apéyeati
ukeâti ya xokóyoke vo'oku ítukeinovi Xe'éxa. [10] Enepone koâti kaná'uti seanákoti, haîna ne
itúkeovo utíne ako omotóvo okovo Itukó'oviti, itea koati Itukó'oviti ako omotóvovi okóvo,
koane pahúkinovi Xe'éxa poréxopea ésa'i kotúyopea pahúnevo ûti.

[11] Itínoe ákoti omotóva ongóvo, koeku kó'iyeaneye yupíheovo ákoyea omótovovi
okóvo Itukó'oviti, yusikóneikopo ákoyeamaka omótovokoko vokóvo. [12] Ako noixoâti ne
Itukó'oviti, itea enepo hákoti motovókoko vokóvo, koati kaná'uti ápeyea Itukó'oviti xoko
ûti, epó'oxo koati heu-heú koêti koúsokeovo xoko ûti ne kaná'uti ákoyea omótovokoko
vokóvo ukeâti xoko Itukó'oviti. [13] Vo'oku poréxeovea Itukó'oviti ne Sasá'iti Omíxone ovo'ó
kó'iyeovi, énomone véxinoa vóvoheixeane inámapotike apéyeati ukeâti xoko Itukó'oviti,
koane véxinoakemaka ápeyea Itukó'oviti xoko ûti. [14] Noínjoane ne Xe'exa Itukó'oviti,
koánemaka ne nza'ínehiko, noíxoanemaka, epó'oxo koyúhoa ûti xapa xâne itúkeovo
páhoe Há'a ûti yara kúveu mêum koíteovo xanéhiko ya pahúnevo. [15] Enepone koyúhoti
kutípea itúkeovo Xe'exa Itukó'oviti ne Jesus, koati apêti Itukó'oviti xokóyoke, epó'oxo
koati inámapotike apéyeati ukeâti xoko Itukó'oviti óvoheixo. [16] Véxoa, epó'oxo kutípoa
ûti ákoyea omótovovi okóvo ne Itukó'oviti.

Koati kixóvokune ne Itukó'oviti itúkeovo seánati ákoti omotóvo okovo xâne. Enepone
xâne ákoti omotóvo okovo po'ínuhiko xâne, koati inámapotike apéyeati ukeâti xoko
Itukó'oviti óvoheixo, koane anêkomaka Itukó'oviti xokóyoke. [17] Yanê'e, uha-uhá koetimo
koúsokeovo xoko ûti ne kaná'uti ákoyea omótovokoko vokóvo, ákoinokemo píkone ûti
nonékuke Itukó'oviti yaneko káxe yuhaíkapavine vo'oku kixoku vitúkeovo. Vo'oku kuteâti
kixoku itúkeovo ne Kristu, énomonemaka koéneye kixoku vitúkeovo yara kúveu mêum.
[18] Ako píkone ûti koeku ákoyea omótovokoko vokóvo, vo'oku uké'exopo píkea ûti ne koâti
kaná'uti ákoyea omótovokoko vokóvo. Enepone píkea ûti, hane poréxovi pepókexeovo
visóneu. Yoko enepone xâne pikôti, áko'o xokóyoke ne koati kaná'uti ákoyea omótovo
okovo po'ínuhiko xâne.

[19] Hara ákoino omótovokoko vokóvo, vo'oku itúkeovo Itukó'oviti inuxô ákoyea omó-
tovovi okóvo. [20] Enepone xâne koyúhoti ákoyea omótovo okovo Itukó'oviti itea puvoti
po'ínu, koati semékenovo'iti nê'e. Koeku púvea po'ínu motovâti noíxea, na kíxoaye ákoyea
omótovo okovo Itukó'oviti mapini ákoti inixâ? [21] Yoko koati Itukó'oviti exókovi kónokea
ákoyea omótova vokóvo ne po'inu ûti, koeku ákoyea omótovo vokovo Itukó'oviti.

5

Kúveovo uti Itukó'oviti porexó'ovea víteova ne váhere kixovókuti

[1] Uhá koeti kutipoâti itúkeovoxo Mésiya ne Jesus, enepone páhoe Itukó'oviti koíteovo
xâne, koati ikó'inamaepone Itukó'oviti nê'e. Yoko uhá koeti xâne ákoti omotóva
okóvo ne Ha'a ûti íhae vanúke, enepone iko'ínamakopoviti, ákonemaka omótovo okovo
po'ínuhiko xe'éxapone Itukó'oviti. [2] Yoko hara véxea ákoyea omótova vokóvo ne

po'ínuhiko xe'éxapone Itukó'oviti, ákoyea omótova vokóvo ne Itukó'oviti koane vitúkea
ne páhoenovi. [3] Enepone kaná'uti ákoyea omótova vokóvo ne Itukó'oviti harâ'a, vitúkea
ne páhoenovi. Yoko haina koati tiú'iti koekúti xoko ûti vitúkea nê'e. [4] Vo'oku uhá koeti
ikó'inamaepone Itukó'oviti, ítoa sayá'ikopeova ne váhere kixovókuti yara kúveu mêum.
Yoko hane porexó'ovi víteova, enepone kúveova ûti. [5] Kutí'ikopo itôa sayá'ikopeova
ne váhere kixovókuti yara kúveu mêum? Énomone ne xâne kutipoâti itúkeovo Xe'exa
Itukó'oviti ne Jesus.

Mopó'axo exókoviti itukóvotiye ne Jesus

[6] Enepone Jesus Kristu, énomone exókopovo itúkeovo kaná'uti páhoe Itukó'oviti yaneko
ahíkokono úneke ya iháke Itukó'oviti, koánemaka yaneko ovokóvo itína kuruhúke. Haina
pohúneti ya áhikeovo úneke éxeokono, itea koánemaka ya óvokeovo itína kuruhúke.
Enepone Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti, énomone exókovi kaná'uko nê'e, vo'oku koati
kaná'uti ne Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti. [7] Enepone koyuhó'inoveati koeku kaná'uko
ne kixovókuti vo'oku Jesus, mopó'axo (ya vanúke: Itukó'oviti, Ha'a ûti, koánemaka ne
Kouhápu'ikinoviti koeku Itukó'oviti, Há'a, koánemaka ne Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti.
Yoko póhutinehiko ra mopo'âti. [8] Koane mopó'amaka yâye yara poké'e exókoveati
kaná'uko ne kixovókuti): Énomone ne Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti, yoko áhikeokono Jesus
úneke yanekôyoke, koánemaka óvokeovo itína ivokínovovi. Yoko enepone mopo'âti, koati
póhutinemaka kixó'ekone yane éxokovike. [9] Koeku kutípea uti yuho xâne koyuhó'inoviti
koeku noíxone, ínapoxo koati motokeâti kutípeokono yuho Itukó'oviti. Yoko enepora
yuhó'inovi Itukó'oviti, énomone ra éxokovike koêku ne Xe'éxa. [10] Enepone kutipoâti ne
Xe'exa Itukó'oviti, éxoa ya xokóyoke kaná'uko ne kixovókuti. Enepone ákoti akutípo yuho
Itukó'oviti vo'oku Xe'éxa, kutí kíxoa semékenovo'iti ne Itukó'oviti, ínapo akutípea yûho
koêku ne Xe'éxa. [11] Yoko enepone éxokovike Itukó'oviti, harâ'a, poréxeovine inámapoti
apéyeati ákotinemo hunókoku, yoko itúkeovo xoko Xe'éxa úkea. [12] Enepone kutípoti
Xe'exa Itukó'oviti, anékone xokóyoke ne inámapoti apéyeati ákotinemo hunókoku. Itea
enepone ákoti akutípoa ne Xe'exa Itukó'oviti, áko'o xokóyoke ne inámapoti apéyeati
ákotinemo hunókoku.

Koêku ne inámapoti apéyeati ákotinemo hunókoku

[13] Yundóxinoake ra koekúti, maka yéxane ápeinopinoe ne inámapoti apéyeati
ákotinemo hunókoku xoko Itukó'oviti, itínoe kutípoti Xe'exa Itukó'oviti. [14] Hara kutí'inoke
úhepeti visóneu yumópeovimo Itukó'oviti: Itukovo vimoâti ahá'inovike ne vépemoake,
ákomo ímakerexeapuvi. [15] Yoko koeku véxea ákoyea ímakerexeapuvi, koati vexoâti
itúkinoveamo ne vépemoake.

[16] Enepo áva xâne xepákukenoe noíxoti po'i xâne pahúkeovo, ákoti itukapu pahunévoti
ákoti omotóva kotúyopeokono, enepone iyonópoti xâne ipihóponovokutike, yusikóne
itúkinoa orásaum, ínamo kasasá'ikapa Itukó'oviti enepo hákoti itukovo pahunévoti ákoti
omotóva kotúyopeokono. Vo'oku ápe pahunévoti koetíneye ákoti omotóva kotúy-
opeokono. Yoko enepo akoéneye pahúnevo ne xâne, ákomo mbahúkapinoe itíkinoa
orásaum. [17] Uhá koeti kixoku vitúkeovo ákoti panâpu, koati pahunévoti nê'e. Itea
haina uhá koeti pahunévoti ákoti omotóva kotúyopeokono, enepone iyonópotimaka xâne
ipihóponokutike.

[18] Uhá koeti xâne ikó'inamaepone Itukó'oviti, véxoa ákoyeane ávaheixa pahunévotike.
Koáhati koyonoâtihiko Xe'exa Itukó'oviti. Ako íta Ndeâpu koésayu'ixea.

[19] Véxoa vitúkeovo xe'éxapone Itukó'oviti, kene uhá koeti po'ínuhiko xâne, koati
xunákoke Ndeâpu óvoheixoiko.

[20] Véxoanemaka símeane ne Xe'exa Itukó'oviti yara kúveu mêum. Énomone
mihe'ókinovi visóneu véxea ne kaná'uti Itukó'oviti. Koati apêti inámati kixoku vitúkeovo
ukeâti ya xokóyoke ne kaná'uti Itukó'oviti, koane ukeâtimaka xoko Jesus Kristu, Xe'éxa.
Enepora ngixínopike, énomone ne kaná'uti Itukó'oviti, koane énomonemaka ra inámapoti
apéyeati ákotinemo hunókoku.

[21] Itínoe kuti ngíxone nje'éxaxapa, hako sikêvo kétavokikono hekópi po'ínuhiko koekúti
ákoti itukápa ne koati kaná'uti Itukó'oviti.
Hunókokune.

2 XUÂUM
Pí'ape karta yútoe Xuâum

Koyúhoa Xuâum yara yútoeke itúkeovo xoko “sêno noívokoepone Itukó'oviti yoko xe'éxaxapa” yóno ra koyuhópeti. Ênо xâne ihíkaxovati ra emo'u Itukó'oviti inixoâti itúkeovo imokóvokuti yoko ho'uxínovoti ítuke Itukó'oviti imokóvokutike kixó'eko ne “sêno noívokoepone Itukó'oviti yoko xe'éxaxapa” koêti. Pohúmea kíxoakune Xuâum íhaxea ya yútoeke ne imokóvokuti yoko ho'uxóvotiya. Itea ápemaka po'ínuhiko ihíkaxovati ne Bîbilea inixoâti itúkeovo koati sêno éxone, yoko xe'éxaxapa ne sêno kíxo.

Enékoa Xuâum ne xanéhiko, yónoku ra koyúhope, kónokea ákoyea omótovokoko okóvo yoko ákoyea akámokenoa ne ihíkauvoti ákoti akaná'u, itahíneheotine yara uhá koeti kúveu mêum.

1 Yundóxinopi, undi Xuâum, undi inuxínoti ítuke Itukó'oviti ya imokóvokutike. Mbahúkinopea ra koyuhópeti, iti sêno noívokoepone Itukó'oviti, keánemaka itínoe xe'éxaxapa ákoti omotóva ongóvo vo'ókuke ne kaná'uti kixovókuti véxone íhae xoko Itukó'oviti. Yoko haina póhutine ûndi ako omotóvopinoe okóvo, itea koánemaka uhá koeti po'inu ûti exoâtine ra kaná'uti kixovókuti íhae xoko Itukó'oviti. 2 Kó'inokeneye, vo'ókuke ne kaná'uti kixovókuti ákotinemo hunókoku xoko ûti.

3 Koati vóvoheixokunemo yane uhá koeti únati ítukeinovi Itukó'oviti, Ha'a ûti, yoko Jesus Kristu, Xe'éxa, koánemaka yane hána'iti seánakovi yoko úhepetike isoneûti ukeâti ya xokóyoke, kutí'inoke vovóheixoatimo yane kaná'uti kixovókuti hókone ûti koêkumaka ákoyea omótovokoko vokóvo.

Koati ahá'inovi Itukó'oviti ne ákoyea omótovokoko vokóvo

4 Êno hána'iti elókeyea ongóvo vo'oku ápeyea xi'íxaxapa ndokópone koati yuixóvati hókea ra kaná'uti kixovókuti hó'e ûti, kuteâti páhoenovi vitúkea ne Itukó'oviti, Ha'a ûti. 5 Kó'oyene, ngoyuhó'inopiti kónokea ákoyea omótovokoko vokóvo. Yoko haina inámati páhoenovi Itukó'oviti vitúkea ra mbáhoenopi, vo'oku énomone neko inúxoti páhoenovi Itukó'oviti vitúkea ukeátinekene inâ kutipôa ûti. 6 Yoko enepone kaná'uti ákoyea omótovokoko vokóvo, énomone ne vitúkea páhoenovi Itukó'oviti. Yoko enepone páhoenovi vitúkea, enepone kémone ukeátinekene inâ hekôpo Kristu, énomone ne pahukó'oviti ákoyea omótovokoko vokóvo.

Koêku ne kopoé'akoti íhikaxea emo'u Itukó'oviti

7 Kó'inokeneye yúndoenopi, vo'oku yupíheovone itóhineheyea xapa xâne kopoé'akexeati isóneu, koyuhó'inoatihiko ákoyea mûyo ne Jesus Kristu kuteâti muyo ûti. Énomone koéneye kixoku koyúhoyea ne kopoé'akexoti isóneu po'ínuhiko xâne, enepone okópotimaka Kristu. 8 Neíxapunoe, mará'inamo évakapu neko vítone vitúkea xepákukenoe, yane êno kóxuna'ixeovo ûti ítukeke Itukó'oviti. Yokóhiyanavonoe, motovâtimaka usó koépea uhá koeti némoeponoemo xoko Itukó'oviti.

9 Uhá koeti xâne ákoti avaheixa yane ihíkauvoti íhikaxeovike Kristu, enepohikone anu'úkoati vo'oku kutípea po'ínuhiko koekúti ákoti itukapu íhikaxovike Kristu, ako Itukó'oviti xokóyoke. Itea enepone xâne ovóheixoti ya íhikaxovike Kristu, koati apêti Itukó'oviti yoko Xe'éxa Itukó'oviti xokóyoke. 10 Enepo áva xâne simópitinoe ominópiti ihíkauvoti ákoti itukápa ne íhikaxovike Kristu, hako iteíkoa ókea yóvokuke. Muhíkova “Aínapo yákoe simênu” hako kixêa. 11 Vo'oku koêkuti xâne itaíkoati ókea óvokuke, koati huvo'óxoati yane ítuke ákoti aunáti.

Hunókoku yútoe Xuâum

12 Mani enó'iko yúndoenopinoe, itea ákone angáha'a pohu yutoxó ngixínopeanoe, vo'oku ngúxea indóponeopimo. Yane naixákaka ûti, ínamo yuhá'ixakaka ûti maka yupíhapuneoxo elókeko vokóvo.

[13] Yúhoikopinoe ra íhae yâye, enepohikone noívokoemaka Itukó'oviti, pe'ínuhiko xokóyoke.

Hunókokune.

3 XUÂUM
Mopó'ape karta yútoe Xuâum

Enepone xâne yónoku ra koyuhópeti, Ngáyu koéha, hóyeno teyonéti ya imokóvokuti. Iháyu'ikoa Xuâum nê'e, koánemaka po'i hóyeno iháxoneti Ndeméturu. Itea po'i hóyeno koéhati Ndióterefe, sayá'ikoa Xuâum vo'oku ákoyea aúnati kixoku itúkeovo.

1 Yundóxinopi, undi Xuâum, undi inuxínoti ítuke Itukó'oviti imokóvokutike. Mbahúkinopea ra koyuhópeti Ngayú, iti ákoti omotóva ongóvo vo'ókuke ne kaná'uti
kixovókuti véxone íhae xoko Itukó'oviti. 2 Enepone koâti émbeminopike xoko Itukó'oviti,
iti ákoti omotóva ongóvo, énomone unátiyeamo píhea ne uhá koeti ítike, koane
enó'iyeamo xunako miûyo, kuteâti koêku unátiyeaxo kêku ikéneke Itukó'oviti. 3 Koati
hána'iti elókeyea ongóvo simohíko ne po'inu ûti xoko Jesus, koyúhoti itíkivo koâti
ikaná'uxoati héki ne hó'e ûti, koane koati hekoâti ne kaná'uti kixovókuti íhae xoko
Itukó'oviti. 4 Ako po'i elókeko ongóvo hána'iti ya eyéngoxea koêku ne kutí ngíxone
nje'éxaxapa ikéneke Itukó'oviti, itúkeovo koati hokoâti ne kaná'uti kixovókuti íhae xoko
Itukó'oviti.

Iháyu'ikokono ne Ngáyu

5 Iti ákoti omotóva ongóvo, koati únati koekúti ítike. Hane ngíxo vo'oku hivó'oxi
po'ínuhiko ûti ko'itúkeinoti Jesus. Muhíkova akô'o itukápu yéxone ne po'inu ûti
simópiti ko'ítuketi ítuke Itukó'oviti, kóyeane hivó'oxi. 6 Enepohikonê'e, koyúhopa yâyeke
imokóvokutike nonékuke uhá koeti xâne, koêku ne ákoyea omótova yokóvo. Koati
únatimo ne kixeku ítike hiva'áxamakamo kuteâti motókeyea kíxeokononeye ne itúkoti
ítuke Itukó'oviti. Énomone ákoeneye ítikeinoa, koeku ukóponea koyúhoponea emo'u
Itukó'oviti xapa po'ínuhiko xâne po'íkehiko ipuxóvokuti. 7 Koati vo'oku ítuke Jesus
pihínohiko yâtikeneye. Yoko ako épemahiko xâne ákoti êxa Itukó'oviti huvó'oxea ya
nókone, 8 kónokinoke huvó'oxea ûti, motovâti vitúkeovo ha'ínehiko yane koúkoponeahiko
ne kaná'uti kixovókuti íhae xoko Itukó'oviti.

Koêku ne pi'âti hóyeno koéhati Ndióterefe yoko Ndeméturu

9 Ápe kali yúndoe, mbáhoeno po'inu ûti imokóvokutike yâko, itea enepone Ndióterefe
áhati kapáyasokeovo, ako itúkoake neko yûnzo. 10 Enepo nzimané'e yâko, yunzó'ixoatimo
vo'oku ítuke, vo'oku koyúhoyea koekúti ákoti aunáti vo'ónguke, ákotimaka akaná'u. Haina
póhutine nê'e, itea enepo simohíko ne po'inu ûti xoko Jesus, ako paréxa ókokuya, koane
sayá'ikomaka po'ínuhiko xâne imokóvokutike enepo apê kaha'âti poréxea ókoku, ina
kopúhikopamaka Ndióterefe ya imokóvokuti. 11 Iti ákoti omotóva ongóvo, hako kitipásea
ne xâne ákoti aunáti ítuke, itea enepone xâne itúkoti únati, ene héka. Enepone xâne
itúkoti únati, koati ikó'inamaepone Itukó'oviti, kene ne ákoti aunáti ítuke, ako exa
Itukó'oviti nê'e.
12 Enepone Ndeméturu, ínixoa uhá koeti xâne itúkeovo koati únati ítuke. Hanemaka
kouhápu'ikoa kaná'uyea kó'iyeaneye, enepone kaná'uti kixovókuti íhae xoko Itukó'oviti
ipuhíkoti ya kixoku itúkeovo. Kúteanemaka noíxone ûti xokóyoke koane yuho ûti
vo'ókuke, ûndi yoko nza'ínehiko yâyeke. Yoko yéxoa itúkeovo koati kaná'uti ne yuho ûti.

Hunókoku yútoe Xuâum

13 Mani enó'iko yúndoenopi, itea ákone angáha'a pohu yutoxó ngixínopea. 14 Ngúxoa
ákoyeanemo áxu'ikene, noinjópopitinemo. Naixákaka ûti, ínamo yuhá'ixakaka ûti.
15 Itúkapu úhepetike isoneûti ukeâti xoko Itukó'oviti yovóheixo. Yúhoikopi ne uhá koeti
vínikone yâye. Koáne uhá koeti vínikone yâko, pohú pohu íxea yíhoikinonoa.
Hunókokune.

YÚTOE NJÛDA

Xapákuke ihíkaxovati ra Bîbilea, ape inixoâti itúkeovo ati Jesus xoko êno ne Njûda, enepone yutoxoâti ra koyuhópeti, kuteâti koêku xoko yútoe Márku 6.3, koyuhoâti ápeyea âti ne Jesus koéhati Njûda. Enepora koyuhópeti, hane pahúkoa Njûda xapa uhá koêti neko inúxotihiko kutípoti Jesus nóvo, motovâti usokó kíxoixeahiko yumópeake ne xâne ihíkaxoti ihíkauvoti ákoti akaná'u. Enepora koúhapu'iu Njûda yane yútoeke, kalíhanini kutí'iyea yútoe Pêturu yane pí'ape koyúhope.

Koati oposíkoati Njûda kóxunakopea ne hokotíhiko Jesus, kaha'aînoati ikó'itukexea uhá koêti ne póneake Itukó'oviti kóxuna'ixeovo ikéneke. Ixíko'okoamaka Njûda neko hokotíhiko Jesus ákoyea akámokenoa ne xâne kopoé'akoti kixoku íhikaxea emo'u Itukó'oviti, vo'oku koati motokeâti ipíhoponeokono ne xâne koetíneye íhikaxea.

[1] Yundóxinopinoe, undi Njûda, ovoxe Jesus Kristu, undi po'ínumaka Teâku. Mbahúkinopeanoe ra koyuhópeti, itínoe iháxiupo Itukó'oviti itúkeovo xe'éxapone, itínoe ovóheixotimaka ya ákoyea omótovovi okóvo Itukó'oviti, Ha'a ûti, itínoemaka kótiu'ikone Jesus Kristu ikéneke. [2] Kaúkapainapinoe Itukó'oviti hána'iti seánakovi, yoko úhepeti isoneûti ukeâti xokóyoke, koane ákoyea omótovokokonoe yokóvo.

Yutóxinoake Njûda ra koyuhópeti

[3] Itínoe íningone ákoti omotóva ongóvo, ápe inzóneu yundóxinopeanoe kixoku víteovo ya pahúnevo ûti koeku vitúkeovo ainóvoti kuvóvoti Kristu. Itea koati ininjoâti ngónokea injíko'okeopinoe kéxuna'ixivo ketíxi ra kaná'uti hó'e ûti, enepone úsotine ihíkauvoti ákotinemo ipakápu, kûreinovi Itukó'oviti, uti kasása'iupo. [4] Kó'inokeneye inzóneu, vo'oku ápeyea xâne anavókoxovotine po'inu ûti hokoti Kristu, ákoti iyusêa ákoyea itúkapu koati po'inu ûti xoko Kristu. Enepohikone xâne ngíxone, mekúne hoénaxokono itúkeovo ipihóponovokutike yonópomo. Koati xâne ákoti aunáti kixoku itúkeovo nê'e, kopoé'akoatimaka ne ihíkauvoti koyuhoâti koêku ne hána'iti seánakovi Vúnae Itukó'oviti ya xoko Kristu. Enepone sasá'ipea pahúnevo xâne ya seánakovi Itukó'oviti, kópoe'akoa nekôyohiko, koyuhó'inoti xâne ákoyea yuvâti pahúkeovo vo'oku kasása'ikopeamo Itukó'oviti ne pahúnevo. Yane énomone kutí'inoke sikovó koeti itúkea koêkuti váhere úhepune mûyo. Ákohikomaka kaha'á íxa koyúhoyea itúkeovo Únae ne Jesus Kristu, poéhane itukóvo kaná'uti Vúnae, éxotimaka koeku uhá koeti koekúti.

Kaha'aînoviti ákoyea vakútea xâne ákoti kayúseapu mekúke

[5] Hainánoe ákoti yexâ uhá koêti ra koekúti yunzó'inopinoemo yarâ'a, itea kóyeane ngahá'ainopi puyákoponeova yokóvo koêku ne xanéhiko mekúke. Koítovahiko Vúnae yaneko veyopâ ya poké'exa Ejítu, itea ikénepoke, kóyeane koépekexea neko ákoti akutípoa xapákukehiko. [6] Kúteanemaka koêku neko ovoxe Itukó'oviti vanúkeke, enepohikone ánju, ákoti auhépe isóneunoa ne inúxoti kixóvoku itúkinoake Itukó'oviti, enepohikone kurí kixoâti ne inúxoti ímoaku Itukó'oviti óvea. Pahúkoa Itukó'oviti nekôyohiko iká'akeokono ákotinemo ipúhikopeaku xapa êno koímaiti hahákuti, kuxoâti símeovomo neko êno hána'iti teyonéti káxe, exákapanemo Itukó'oviti yonópeamo ipihóponovokutike. [7] Kúteanemaka koêku neko íhae Sódoma yoko íhae Ngómora, enepone kúxoti pitivóko mekúke, koánemaka neko íhae kálihunoe pitivóko oveâti xêrerekuke. Váherexomaka kixoku itúkeovo kuteâti neko ánjuhiko. Enepohikone xâne, aínovo ákoti kayúsea kixoku itúkeovo, itúkoti úhepune mûyo xoko xâne ákoti itukapu koati múxone, koane ikóyenoxopeovo hóyeno ne po'i hóyeno. Enepone kíxoaku Itukó'oviti ipíhoponea ya yúku, kixínoakeneye itukínoviti íhokoake ne yúku ipihóponovokutike ákotinemo uké'eyeaku, motovâtimaka píkea uti vitúkea váhere koekúti kó'oyene.

[8] Kúteanemaka koêku ne xâne ngixínopike kó'oyene kopoé'akoati ne ihíkauvoti kutípone ûti. Koati aupú'ikopovoti yane ihíkauvoti íhikaxone, enepone pó'okone itúkeovo koúhapu'ikinoake Itukó'oviti. Vo'oku haina pohúneti sikovó koêti yane itúkea váhere

úhepune mûyo, itea ákomaka téya ne pahúkotihiko xapákuke, koane váherexinoa yûho
ne payásotihikoya, enepohikone mani nókone téyea. [9] Itea muhíkova neko koati payá-
soti ánju inuxínoti po'ínuhiko ovoxe Itukó'oviti vanúkeke, enepone koéhati Mîke, ako
kapáyasakapu yaneko okôpo Ndeâpu enepo yumopókokohiko vo'oku muyo Muîse inâ
ivokóvo. Ákomaka váherexina yûho itea: "Itukó'oviti saya'íkapimo" pohu kíxoa. [10] Kene
enepohikone xâne kopoé'akoati ne ihíkauvoti kutípone ûti, koémoke'e uhá koeti koekúti
ákoti itapána isóneu éxea koêku. Kene ne po'ínuhiko koekúti éxone, enepone kixoku
itúkeovo uhá koeti xâne ákoti ihíkaxoati, yane koekútihiko koati kutí kixóvoti itúkeovo
hó'openohiko ákoti isóneu, koane koésayu'ixopeovo vo'ókuke.

[11] Kotívetimo koêku nekôyohiko, vo'oku koati pahukóvoti isóneu kuteâti Kâim mekúke.
Epó'oxo vo'oku íyokeovohiko tiûketi, koati ikorókovotimaka pahunévotike, enepone
kuteâti pahúnevo Mbalâum mekúke. Koane kuteâti evo Kôre kapáyasokinovo ovoxe
Itukó'oviti, koane okópeahiko mekúke, yoko ipíhoponeokono vo'ókuke, kúteanemaka
koêku ra hóyenohiko kó'oyene okópea ne kaná'uti ihíkauvoti, koane ipíhoponeokonomo
vo'ókuke. [12] Enepohikone hóyeno, aínovokoxovopinoe he'uxínovo níki, puyakóponovo
yokóvo ivókinovovi Vúnae. Ya xepákuke, hane koéneyehiko kuteâti koeku mopôi
ákoti iyusêa huveóke, kohinókoti ivú'eti enepo hupu'íkoa. Ako kalíhuina píkeahiko
sayá'ikeokono kaha'ínepinoe níki. Poéhane unako koêku yuíxovo. Hanemaka koéneye-
hiko kapási kayápae ihunóvoti, kuxokónotinini ómea úko. Kutí koéhikomaka xuve tikóti
ákoti há'i ya kaxénake mani itóvope há'i, ipo'êrekotinemaka, enepone koati ákotinemo
kuxakána há'i pôreu. [13] Kutí koéhikomaka êno xúnati ovóxokeovo úne ya mar ákoti
kayunúkapu. Kene ne váhere kixoku itúkeovo, kutí koe êno puváhine pípiti koyêti xánena
ovóxonevo úne. Koeku kópoe'akeahiko íhikaxea hanemaka koéneye, hékere pihohii koêti,
ákotine áka xoko koati mani ókoku. Énomone koúsokinoa Itukó'oviti ne iyónopokonoku
xapa êno koímaiti hahákuti ipihóponovokutike. Yoko ákonemo ipúhikopeakuya.

[14] Eneponeko Enóki, enepone sínguxope ámoripono Âdaum, koati ênoti xoénae
tumúneke ápepe ra koekútihiko, koyúhoane kixókonokumo neko xanéhiko ngíxone. Hara
koe yûho vo'ókukehiko: "Keno'ókotimo Vúnae Itukó'oviti xané kixoti êno opoíkovoti
ánjuna, enepohikone sasá'iti ovóxe íhae vanúke. [15] Simínoti yúhoikoponea uhá koeti
xâne koane éxokopea yonópokumo. Exókopatimo motókeyea ipíhoponeokono ne xâne
vaheréxoti kixoku itúkeovo vo'oku uhá koeti váhere ítuke, yoko uhá koeti váhere
yûho veínoake kapáyasokinovo Itukó'oviti" kôe neko Enóki mekúke. [16] Koati ainóvoti
kapáhakenavotihiko, koane ákomaka aúhepe isóneu. Aínovo sikovó koêti ya itúkea
váhere úhepune mûyo. Ako âka koyúhoyea koeku ítone itúkea, kapayásokopovoti. Koati
éxotimaka kixoku yûho iyúni'ikea po'ínuhiko xâne vo'oku kahá'ayea ítea ne âha xokóyoke.

Enékeake Njûda ne kutípotihiko Jesus

[17] Kene itínoe ákoti omotóva ongóvo, puyákapanapa yokóvo yûho neko inúxotihiko
noívokoe Vúnae Jesus Kristu, enepone íhikauhiko, páhoe koyúhoyea emó'u xapa xâne
yanekôyoke. [18] Hara koe yûho: "Yaneko káxehiko ye'éxapune hunókoku ra mêum, apêtimo
koemóke'eati ne sasá'iti kixovókuti, itúkotimaka uhá koeti váhere âha itúkea" kôe.
[19] Énomone ne xâne haxakéxoti po'ínuhiko ûti ya ikéneke Vúnae. Poéhane isoneú kíxone
hóko, vo'oku áko'o ne Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti xokóyoke. [20] Kene itínoe ákoti omotóva
ongóvo, keúkapanapu yara hó'e ûti, enepone yupihóvoti sasá'iko. Itíkamaka orásaum
ya xunákoke Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti. [21] Koane yíxapumaka itúkeovo ákoyeake omó-
tovovi okóvo Itukó'oviti ne yóvoheixonoe, koêkumaka kíxoixi koúsokeovomo ne hána'iti
seánakovi Vúnae Jesus Kristu, enepone porexó'ovitimo vitóponea apéyeati ákotinemo
hunókoku xokóyoke.

[22] Yokóseana ne xâne ákoti koati xunako isóneu ikéneke Vúnae. [23] Hivá'axa íteova ne
váhere koekúti. Kutí íxea viyopâti xoko oró'okovoku yúkuke. Kene ne po'ínuhiko xâne,
yokóseanamaka, itea yokóhiyanavoa ne váhere kixoku itúkeovo, kutí kixeâti kopití'iti
ipovóti kétirinayi sipéki nê'e, pivoâti pehúkivomaka.

[24] Koati apêti xunako Itukó'oviti poréxeopinoe ákoyea íkerakapu pahunévotike,
koane íseopeopinoemo ya hána'iti elókeko yokóvo, sásasa-sásasa keyêti nonékuke ne
hána'iti ihayú'iuti úhe'ene yoko itípanevo Vúnae, [25] poéhanemaka itukóvo koati kaná'uti
Itukó'oviti ákoti po'ínu, poéhanemaka itukóvo Koitóvoviti vo'oku ítukeinovi Jesus Kristu
Vúnae. Itúkapu énomone ihayú'ikakana vo'oku itúkeovo hána'iti ihayú'iuti, koane
hána'iti natina ûti, ákoti po'ínu kuteâti xunáko yoko úhe'ene. Itúkapu énomonemaka
pahukô oúkeke uhá koêti, koane énomone xunâ ya uhá koêti, ukeâtinekene tumúneke
ápeyea ra kúveu mêum, koane kó'oyene, koánemaka ya uhá koeti káxe ákotinemo
hunókoku. Énomoneoxo ákoeneye.

Hunókokune.

APOKALÍPISI
Yútoe Xuâum koyuhoâti koêku ne koekútihiko ya káxehiko keno'ókoti

Enepora koyuhópeti, ápostulu Xuâum yutoxôa. Yaneko yutóxeaku, ika'ákovoti ya Pátimu, kalíke poké'e kukúkeke úne, evótikovoti koyúhoyea inámati ihíkauvoti omínovike Jesus. Yoko koati yékotenone ne Xuâum yaneko ika'ákokono.

Enepora koyuhópeti yútoe, hara pahúkoa xoko seti koeti imokóvokuti ya Âzea. Enekoâti Xuâum neko kutípoti Jesus yane imokóvokutihiko kónokea koúkoponeovohiko ikéneke Jesus, koane ákoyea kamúya'ika isóneu koeku enó'iyea ikoítoponoati kotíveti. Koati apêti nâti ya Róma kutí kixopóvoti Itukó'oviti, pahúkoti xanéhiko ipúyukexinoa. Kohiyánati Xuâum neko kutípotihiko Kristu, puvâti komúya'ikeamo isóneu vo'oku íkoitoponea kotíveti nâti. Énomone yutóxinoa ra koyuhópeti koxunákeatihiko isóneu.

Koyúhoa Xuâum yara yútoe ne koúhapu'ikinoake Itukó'oviti ya kutí koetíke hopúne. Éxokoa Itukó'oviti uké'exeokonomo ne xunako Satánae, koane itúkeovo Jesus itô hunókokuke. Koyúhoamaka ko'íparayeamo inámapoti apéyeati ákotinemo hunókoku vanúkeke ne uhá koeti koukóponovotihiko kúveovo Jesus Kristu.

Enepora yútoe Xuâum, vo'oku kixó'ekea koekútihiko ya káxehiko keno'ókoti, koekúti mayane he'onóvotiko koeku kó'oyene, ôriti éxea yuhoíkoati ra koyuhópeti kixó'ekone. Itea kóyeane iyúseyea yara koyuhópeti kahá'ainovi Xuâum ákoyea píka ûti ne tiú'iti koekúti keno'ókotimo vo'oku itúkeovo koâti hána'iti teyonéti ne Jesus Kristu, pahúkoti uhá koeti po'ínuhiko payásoti.

[1] Enepoyara koyuhópeti, yutóxovoku ne koekútihiko koúhapu'ikone Jesus Kristu, poréxoake Itukó'oviti éxokea ovóxehiko. Énomone ne koekútihiko ákotinemo axu'íkene símeovo kaxena koúsokovope. Yoko ápe ánjuna Jesus, páhoe éxokea ra koekútihiko xoko ovóxe, enepone Xuâum. [2] Enepone heú koeti koekúti éxokokonoke, énomone koyúhopo yarâ'a, koêku ra emo'u Itukó'oviti koáne ra kaná'uti kixovókuti koúhapu'ikinoake Jesus Kristu. [3] Koati únatimo koêku ne xâne yuhoíkoati ra koyuhópeti, koane kamokénoati, yoko itukoâti páhoenoa ra yutoéti yara koyuhópeti koyuhoâti koêkumo ne káxehiko keno'ókoti. Vo'oku ákone ahíkapu, simóvotinemo kaxéna koúsokeovoku ra koekútihiko.

Yónoku ra yútoe Xuâum

[4] Itínoe mbo'ínu xoko Vúnae ovâti ra seti koeti imokóvokuti ya poké'exa Âzea, yúnzoikopinoe, undi Xuâum.

Itukó'oviti, enepone kóyekutine ápeyea ukeátinekeneye, enepone apêtikomaka yara koeku kó'oyene, koane ákotinemo hunókoku, itúkapu énomone porexópinoe hána'iti seánakopi yoko hána'iti úhepeko isoneûti ukeâti xokóyoke, ukeâtimaka xokóyoke ne Sasá'iti Omíxone, enepone seti koeti kixoku koútata'ixeovo ovóheixoti nonékuke ivátakoku Itukó'oviti natíxea, [5] yoko ukeâtimaka xoko Jesus Kristu, enepone heú kixoâti koyúhoinovea ne kaná'uti kixovókuti íhae xoko Itukó'oviti, enepone inúxotimaka exépukopo ukópea xapa ivokóvoti, payásotimaka ya uhá koeti po'ínuhiko nâti yara kúveu mêum.

Koati énomonemaka ako omotóvovi okóvo, koane énomonemaka koitóvovi ya pahúnevo ûti yaneko ovokóvo itína kuruhúke. [6] Poréxovimaka vitúkopeovo óvoku natíxea Itukó'oviti, xâne haxakínovoti sasá'iti ítuke Itukó'oviti, Há'a. Itúkapu Jesus Kristu ihayú'ikokono koane énomone payasô ákotinemo hunókoku. Énomone ákoeneye.

[7] Keno'ókopotimo xapa kapási nê'e. Noixópatimo uhá koeti xâne, muhíkova neko yuvorókoati. Yane ínamo iyaína uhá koeti kó'iyeovoku xâne, koêkuti poké'e óvohikoku yara kúveu mêum. Koati kaná'uti kó'iyeanemoye. Koati énomoneoxomo kôe.

[8] "Undíne itukóvo tûri koane hunókoku ne uhá koeti koekúti" kôe ne Vúnae Itukó'oviti. "Ûndi ne kóyekutine ápeyea ukeátinekeneye. Undi apêtikomaka yara koeku kó'oyene,

koane ákotinemo hunókoku ámbeyea. Undímaka ne apêti xunáko pahúkea oúke uhá koeti apêti” kôe.

Koeku Jesus noixôa Xuâum

9 Undi Xuâum, pe'ínunoe xoko Jesus. Kutipasí ngoépinoe ya keítoponivo kotíveti, koáne ya itíkivo xanena Itukó'oviti, koánemaka ya íti víki koêkuti kixékonoku ikéneke Jesus ákoti kemuyá'ika iséneu. Undi iká'aeti ya Pátimu, enepone kali poké'e kukúkeke úne, evóndikokonoti ngoyúhoyea emo'u Itukó'oviti yoko ngoúhapu'ikea ne kaná'uti kixovókuti koyúhoti koeku Jesus. 10 Ya lûmingu, ápe éxokonuke Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti, vo'oku koati xúnati njokóyoke nê'e. Apé koéne êno hónoti emo'úti kutí koeti emo'u torombéta oxóvoti, inu'íxoti angéneke. 11 Hara kixónu:

—Yitáxamo koyuhópetike ne neíxonemo, ínamo pehukína ne seti koeti imokóvokuti ya pítivokona Éfezu, koáne ya Êzmirna, Pêrgamu, Tiyâtira, Sârade, Filadéufea yoko Laudíseya —kixónune.

12 Ina na'angénexovo ngomomâ ne yuhoíkonuti. Tokononé koane ûnge ne seti koeti íhaku yúku ainóvoti ôro. 13 Yoko koati kukúkeke ne íhaku yúku, ápe ne ikútipasikoponovoviti, uti xâne. Enepone hóyeno noínjone, hamá koe ípovo hevékuke. Ápemaka hô'e ainóvoti ôro xa'ákuke. 14 Hóhopu-hóhopu kóye ne híyeu tûti. Kutí koe hopú'iko ne koâti sasá'iti evo'i su'ûso. Kutí koémaka hopú'iyea imatákoti. Kene ûke, kutí koe irúmene yúku. 15 Kene hêve, kutí koe hiyá'iti havâva uhá'iti, enepone koati únati havâva ú'uha koyêti veyeâtine yúku ánahi. Enepone emó'u, kutí koe emo'u êno hónoti mboo koeti úne. 16 Yoko ya pe'úke vô'u éxopeke, ápe seti koeti hékere. Ápemaka ipuhíkeati pahákuke kutí koeti êno heú'iti hána'iti pirítau pi'âti tetúkope. Kene ne nône, ú'uhapu'i-ú'uhapu'i kóye kuteâti koeku uhápu'ine káxe ya itumúkoti. 17 Noinjoâne, íngorokovone nonékuke. Kutí koene ivongóvotine. Ina ipíhoa ne vô'u éxope njokóyoke, koane kíxeonu:

—Hako píke. Undíne itukóvo tûri koane hunókoku ne uhá koeti koekúti. 18 Undi úkeaku ne apéyeati ákotinemo hunókoku. Ivóngovo yanekôyoke, itea enjépukopo ungópea xapa ivokóvoti. Ákonemo hunókoku ámbeyea. Enepone ivókeovo xâne koane pahúkeokono ipihóponovokutike, undíne exêa koêku. 19 Yitáxa uhá koêti ra neíxonemeku, koáne ra koekúti neíxone yara koeku kó'oyene, koánemaka ra neíxoneikomo. 20 Enepora he'ono'ú koetí'iko kixó'ekone, enepone seti koeti hékere neíxone pe'úkuke vô'um énjopeke, koáne ra íhaku yúku ôro, harâ'a: Enepora seti koeti hékere, hane kixó'eko seti koeti inuxínoti itukéti xapákuke ne seti koeti imokóvokuti. Kene ne seti koeti íhakuhiko yúku ôro, seti koeti imokóvokutihiko kixó'eko —kixónune.

2

Koyuhópeti páhoenokono xâne imokóvokutike ya pitivóko koéhati Éfezu

1 Ina kixopónumaka:

—Hara ákoe yitóxinoake ne inuxínoti itukéti imokóvokutike ya Éfezu:

“Hara koe emó'uinombinoe, undi namukoâti ya pe'úkuke vô'u éxopeke ne seti koeti hékere, undímaka ixómoti yóno xapákuke ne seti koeti íhaku yúku ainóvoti ôro: 2 Énjoa ne kixeku itíkivonoe, enepone kixeku ke'ítukeyi ya índukeke ákoyea kemúya'ika iséneu. Énjoa ákoyea sikó íxea ne váherehiko xâne xepákuke itúkea âha itúkea. Énjoamaka hixépinoe ne xâne koyúhoti itúkeovo mbáhoe itea ákoti akaná'u. Koati yexoâti itúkeovo semékenovo'itihiko. 3 Koatímaka ipíheti tumúne hékinu ákoti kirikâ, koane êno keítoponivo kotíveti vo'ónguke, ákoti ivakápu iséneu. 4 Itea anéye íninjone ovópikunoe: Énomone ne ákoyeane akútea kêkunoe inúxotike, yaneko itikóvoikonoe xâne yupihóvoti ákoyea omótovonu okóvo. 5 Puyákapanapanoe yokóvo neko inúxoti kêku, motovâti ínixi ákoyeane melíke'eka kó'oyene. Konókoti ikétivexi iséneuke koane ípeki ne kixeku itíkivo. Yaúkapapunoe itíkopi kuteâti kixeku itíkivo inúxotike inâ hekônu. Kene enepo hákoti keyúseopovo, neíxapu vo'oku unge'éxoatimo ne itíkivo kouhápu'ikoti xâne enepo hákoti ipekôa ne kixeku itíkivo. 6 Itea anéye koekúti íninjone unátiyea, énomone ra pívi kixoku itúkeovohiko ne nikolaíta, kuteâtimaka mbúvea.

7 “Koêkuti kamoâti, ivávaka yuhó'inoa Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti ne xanéhiko yara
póhutihiko imokóvokuti.
“Enepone itoâti tarú'uxea uhá koêti ra tiú'itihiko koekúti, mborexoâtimo níkea há'i ne
tikóti yane óvoku nonéti natíxokuke Itukó'oviti, enepone kixo'êkinoviti únatinoe koekúti
vitapána ne inámapoti apéyeati ákotinemo hunókoku xoko Itukó'oviti” ákoe ne yítoenoa
—kixónune.

Koyuhópeti páhoenokono xâne imokóvokutike ya pitivóko koéhati Êzmirna

8 Ina kixopónumaka nê'e:
—Hara ákoe yitóxinoake ne inuxínoti itukéti imokóvokutike ya Êzmirna:
“Hara koe emó'uinombinoe, undi tûri koane hunókoku ne uhá koeti koekúti, ûndi ne
koépeuti yanekôyo, itea enjépukopone ungópea xapa ivokóvoti: 9 Énjoa yupíheovonoe
keítoponivo kotíveti, koane ákoyea apeínopiti. Itea po'i koêku, itínoe koati ênoti apeínoati
ya nonékuke Itukó'oviti. Énjoamaka itúkoheyea kêkunoe ne koyúhotihiko itúkeovo jûdeu,
ikútixapovotihiko koati kaná'uti xanena Itukó'oviti, itea haîna. Koatíhiko xanena Satánae.
10 Hákonoe pikêa ne tiú'iti koekúti víkokuikomo. Xepákukenoe, apêtimo kure Ndeâpu
ika'ákovokutike, kahá'ati hixópeopinoe. Keitóponovotimo kotíveti kúveu yehí koeti káxe.
Itea hákomo kemuyá'iko iséneu, muhíkova okonókovo víki pevótike vo'óngu. Yane
ingo'íparaxopopitinoemo kutí koeti koati uhé'ekoti kôroa, enepone inámapoti apéyeati
ákotinemo hunókoku njokóyoke.
11 “Koêkuti kamoâti, ivávaka yuhó'inoa Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti ne xanéhiko yara
póhutihiko imokóvokuti.
“Enepone itoâti tarú'uxea uhá koêti ra tiú'itihiko koekúti, ákomo véka ne iháxoneti
pí'ape ivokeôvoti, enepone ipíhoponeokono ne xâne ákotinemo hunókoku” ákoe ne
yítoenoa —kixónune.

Koyuhópeti páhoenokono xâne imokóvokutike ya pitivóko koéhati Pêrgamu

12 Ina kixopónumaka:
—Hara ákoe yitóxinoake ne inuxínoti itukéti imokóvokutike ya Pêrgamu:
“Hara koe emó'uinombinoe, undi apêti hána'iti pirítauna pi'âti tetúkope, koati
heú'iteoxo: 13 Énjoa ne yóvoku itúkeovo koati óvoku ivátakoku Satánae natíxea, itea
kóyeane títiu kéyeyi ingéneke. Ako kurí ixe kívivonu. Ako yaúkapapu ikíni muhíkova
koepékokono Ántipa, enepone ovónje koati yuixóvoti koyúhoyea emó'um yanekôyoke
ákoti kurí ixâ enepo koepékokono yane pitivóko yóvokunoe, enepone koati óvoku Satánae.
14 Itea anéye íninjone ovópikunoe. Énomone ne ápeyea xâne hokoti ihíkauvoti kuteâti
ítuke Mbalâum mekúke enepo exóko Mbaláki kixoku íkorokea íhae Izarâe ya níkeahiko
nikokónoti ikó'iparaxokonoke sánduhiko, koane itúkea úhepune mûyo xoko xâne ákoti
itukapu koati múxone. 15 Anêkomaka xepákukenoe kuteâti, hokoâtihiko ne ihíkauvoti
ítuke evo nikolaíta. 16 Ikétivexaikopo iséneuke ne pehúnevo, koane kiríka, vo'oku
enepo hákotimo kirikópa, ákomo ingá'akarixapu nzímea xepákuke nzayá'ikoponea ne
vaheréxoti ítuke, koane ongópeamaka ya emó'um, enepone kutí koeti hána'iti pirítau.
17 “Koêkuti kamoâti, ivávaka yuhó'inoa Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti ne xanéhiko yara
póhutihiko imokóvokuti.
“Enepohikone itoâti tarú'uxea uhá koêti ne tiú'iti koekúti, mborexoâtimo ne koati
kaná'uti nikokónoti íhae vanúke, unaétiko koeku kó'oyene, koane mborexoâtimakamo
kali hopú'iti mopôi apêti inámati îha yutoxóvotiya, ákoti exâ po'i xâne. Poéhanemo ne
namukópati exoâmo” ákoe ne yítoenoa —kixónune.

Koyuhópeti páhoenokono xâne imokóvokutike ya pitivóko koéhati Tiyâtira

18 Ina kixopónumaka:
—Hara ákoe yitóxinoake ne inuxínoti itukéti imokóvokutike ya Tiyâtira:
“Undi Xe'exa Itukó'oviti, undi apêti ûke kutí koeti irúmene yúku. Kene njêve, kutí
kôe hiyá'iti havâva koati uhá'iti. Hara koe emó'uinombinoe: 19 Énjoa ne kixeku itíkivo.
Énjoa ákoyea omótova yokóvo ne po'ínuhiko xâne, koane kívivonuxo. Énjoamaka ípihi
tumúne hékinu ákoti kirikâ, koane énjoamaka koêku ne ítikeinonu enó'iyeane yara koeku

kó'oyene yaneko inâ kitipónu. [20] Itea anéye íninjone ovópikunoe. Énomone ne ákoyea
seyá'ika ne hokoti kixoku itúkeovo Njezâbe, enepone sêno koyúhoti itúkeovo páhoe
Itukó'oviti koyúhoyea koúhapu'ikinoake Itukó'oviti xapa xâne, itea ákoti akaná'u. Yoko
yane kixoku íhikaxea, kátavokoa ne ovónjehiko xoko ákoti itukapu anjá'inoa, koyuhoâti
ákoyea yuvâti itúkea úhepune mûyo ne xâne xoko ákoti itukapu koati múxone. Enepone
sêno, koyúhomaka yusíkea níkea nikokónoti ikó'iparaxokonoke sánduhiko. [21] Enóne
ngúxea ne sêno ikótivexea isóneuke ne pahúnevo koane kuríkopea, itea ako akáha'a
kuríkopea ixómoyea kapine hóyenohiko ákoti itukapu îma. [22] Kó'oyene inga'ârinexoatimo,
ngurikoâtinemakamo ípeke. Mborexoâtimo yupíheovo tiveko koêku, xané ngixoâtihiko
ne ímaxeovoke, enepohikone koesáyu'ixoti kixoku itúkeovo xokóyoke. Énomonemo
ngíxoaneye neko xâne enepo hákoti ikotívexoa isóneuke koane hákotimaka kurikópa
ne pahúnevo, íhikaxoake sêno. [23] Ngoepékexeatimakamo xe'éxaxapa. Yane exoâtimo
xanéhiko ya uhá koeti imokóvokuti indúkeovo exoti isóneu xâne koane âha itúkea.
Yoko póhutihiko kexé'unoe, mborexópopeatinoemo ésa'i ne kixeku itíkivo, yusíkoti únati
itúkeovo áko'o ákoyea aúnati ne ítike.

[24] "Itea ákonemo po'inu mbáhoenopinoe itíki, itínoe íhae Tiyâtira ákoti hakâ ne váhere
ihíkauvoti. Hane ngíxo, uhá ketínoe ákoti exâ koêku neko koekúti yupihóvoti váherexea,
enepone iháxoneti ihíkauvoti éxone xanéhiko yupihóvoti hókea Satánae. [25] Poéhane
émbemopinoe kétiu'ikivo ingéneke tukú koetímo aúngopovope.

[26] "Koêkuti itoâti vékea uhá koêti ne tiú'itihiko koekúti koane itoâtimaka itúkea ne
mbáhoenoa itúkea tukú koeti hunókokuke, mborexoâtimo éxea koêku ne xanéhiko yara
kúveu mêum ákoti akutíponu. [27] Yoko ákomo íyuhixa natixánehiko. Hanemo koéneye xu-
nako natíxea, kuteâti koeku xâne katatákexoti póte ya pulô'i havâva, kalike-kaliké kixoâti.
[28] Kuteâti kíxoaku Nzá'a poréxeonu xunakóti mbahúkea xapa xâne, énomonemakamo
ngíxoaneye ne kutipónuti, enepohikone itoti uhá koeti koekúti. Ínamakamo mbarexâhiko
kutí kó'iyea uhápu'ine ne pú'iti hékere xánena ihâroti.

[29] "Koêkuti kamoâti, ivávaka yuhó'inoa Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti ne xanéhiko yara
póhutihiko imokóvokuti" ákoe ne yítoenoa —kixónune.

3

Koyuhópeti páhoenokono xâne imokóvokutike ya pitivóko koéhati Sârade

[1] Ina kixopónuikomaka ne Xe'exa Itukó'oviti:
—Enepone inuxínoti itukéti imokóvokutike ya Sârade, hara ákoe yitóxinoake:

"Undi apêti xokóyoke ne Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti, enepone seti koeti kixoku
koútata'ixeovo. Anéyemaka ne seti koeti hékere vo'ónguke. Hara koe emó'uinombinoe:
Enjo ítike. 'Enepohikonê'e, ovoxe Itukó'oviti koati koxuná'ixovotihiko ítukeke Vúnae'
kixópinoe po'ínuhiko xâne, itea nonénguke, kutí kénenoe ivokóvotine ákotine oko'ítuke.
[2] Iyíkapunoe, kéxunakapa ne koekúti motovâtiko kóxunakopeovo xepákukenoe, upánini
kutí kó'iyea muyá'itine kahá'atine uké'eyea. Vo'oku íninjoa enó'iyea óvaku ne ítike
nonékuke Únaem Itukó'oviti. [3] Puyákapanapanoe yokóvo neko inúxoti ihíkauvoti némoe
inâ kamôa. Yaúkapapunoe itíki ne inúxoti kémone. Ikétivexa iséneuke ne pehúnevo
koane kiríkapa. Enepo hákotinoemo iyikóvo, kutí ngoetimo ómevoti nzímeopinoe, vo'oku
ákonoemo kalíhuina yéxi itukóvotiye ôra nzímeamo íngoitoponeopinoe kotíveti vo'oku
kixeku itíkivo. [4] Itea kóyeane ápeyea xâne xepákukenoe yara Sârade ákoti ikapíti'ikapu
upánini ákoyea axú'inahiko. Ngaha'ínepoatihikomo nê'e. Koati hóhopu koyêtimo ne
ípovo vo'oku koati motokeâtihiko ko'ípovoyea kuteâti.

[5] "Enepohikone itoâtimo vékea uhá koêti ne tiú'iti koekúti, hóhopu-hóhopu koyêtimo
ípovo. Ákomo kalíhuina ngotúyopea îha yane koyuhópeti yutóxovoku iha xâne yonópo-
timo xoko Itukó'oviti. Koane ngoyuhoâtimo nonékuke Nzá'a, koane nonékuke ánjuhiko,
enepone ovoxe Nzá'a íhae vanúke, itúkeovo koati kaná'uti hokónuti neko xanéhiko.

[6] "Koêkuti kamoâti, ivávaka yuhó'inoa Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti ne xanéhiko yara
póhutihiko imokóvokuti" ákoe yítoenoa —kixónune.

Koyuhópeti páhoenokono xâne imokóvokutike ya pitivóko koéhati Filadéufea

7 Ina kixopónumaka:
—Enepone inuxínoti itukéti imokóvokutike ya Filadéufea, hara ákoe yitóxinoake:
"Undi sasá'iti yoko kaná'uti. Undi exoâtimaka itukóvotiye ne motokeâti yonópea
natíxokuke Itukó'oviti iháxoneti inámati pítivokona Ndávi. Enepone mínje'oe, ako
itoâti exéxopea. Kúteane koêku ne enjéxone, ákomaka itoâti míhe'okopea. Hara koe
emó'uinombinoe: 8 Heú ngíxoa énjea koêku ne ítikenoe. Hanêko kutí koeti pahapéti
mihe'ó koyêti, ímbihone timúnekenoe, ákoti itoâti exéxopea. Énjoamaka kalîhuyea
ne xináko, itea kóyeane itíki ne emó'um, mbáhoenopi itíki. Ákonoemaka îtikaheapu
ákoyea yéxanu. 9 Anêko koyúhotihiko itúkeovo jûdeu, ikútixapovoti koati kaná'uti xanena
Itukó'oviti, itea hane ínzaxeahiko xanena Satánae. Ainóvoti koati semékenovo'itihiko.
Enepohikonê'e, indukínoatimo ipúyukexoponeahiko nenékukenoe, maka éxane ákoyea
omótovopinoe ongóvo. 10 Vo'oku yíxivoa itíki ne emó'uinombi mbahukópinoe keúko-
ponivo ingéneke ákoti kemuyá'ika iséneu, nzuvo'óxopitimo víki ne kotíveti koekúti
keno'ókotikomo yara heú koeti kúveu mêum hixópotimo xanéhikoya. 11 Ákonemo
ánju'ikene, aungópovotinemo. Yokóhiyanavo, koane yokóhiyanamaka ne itéponone in-
géneke mará'inamo yévaka ne kutí koeti koati uhé'ekoti kôroa íparaxeopikemo Itukó'oviti
sîpa ya xokóyoke.
12 "Enepone itoâti vékea uhá koêti ne tiú'iti koekúti, mborexoâtimo kutí kó'iyea
koati xúnati tikóti kotiú'ikoati ne hána'iti imókovoku Únaem Itukó'oviti. Ákomo
áhikuxeokonokumo xoko ókoku, koane ákonemo hunókoku óveaya. Yundoxoâtimakamo
xokóyoke ne iha Únaem Itukó'oviti, koane iha pítivokona Itukó'oviti, enepone inámati
Njeruzálem evesékeati vanúke ukeâti xoko Itukó'oviti. Koane yundóxotimakamo inámati
înza xokóyoke.
13 "Koêkuti kamoâti, ivávaka yuhó'inoa Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti ne xanéhiko yara
póhutihiko imokóvokuti" ákoe yítoenoa —kixónune.

Koyuhópeti páhoenokono xâne imokóvokutike ya pitivóko koéhati Laudíseya

14 Ina kixopónuikomaka ne Xe'exa Itukó'oviti:
—Kene enepone inuxínoti itukéti imokóvokutike ya Laudíseya, hara ákoe yitóxinoake:
"Undíne ne 'Énomone koéneye' kixonéti, vo'oku ûndi kousóko uhá koeti yuho
Itukó'oviti. Undímaka ne motovâti kúveovokono vo'oku heú ngíxoa ngoyúhoyea ne
kaná'uti kixovókuti íhae xoko Itukó'oviti. Undi úkeakumaka ne uhá koeti ítuke Itukó'oviti
inâ apê. Hara koe emó'uinombinoe: 15 Énjoa koêku ne ítikenoe ákoyea itíkapu koâti
koxuná'ixovoti ingéneke koane hainá'iyeamaka haxá keyînuti. Ehá'ani heru'ó ké'iyinoe
kirí'okopivonu, áko'o heru'ó ké'iyinoe hexákivonu. 16 Itea vo'oku itukohí kíxi hékinu, kutí
ngixópitinoemo koekúti mbahákuke mbúvone, ámburoepomo. 17 Yoko hara kénoe: 'Enóne
apeínonuti, koane enóne ngoúkoponeovo ítukeke Itukó'oviti. Ákone nóngone ikéneke'
kénoe. Itea ákonoe yéxa itíkivo yupihóvoti ákoyea aúnati koêku, koane yupihóvoti
nókone. Nonékuke Itukó'oviti kutí kénoe xâne ákoti apeínoati, komítiti koane urapí koêti.
18 Hukinóvoti injíko'okeopinoe víyi njokóyoke ne koekúti hána'iti itópoinopike ingéneke,
enepohikone kutí koeti koati únati ôro veyeâtine yúku ánahi, motovâti itíkopivo ênoti
apeínoati nonékuke Itukó'oviti. Víyamaka njokóyoke ne kutí koeti hóhopu koyêti ípevo
maka hákone keno'óko ne tíyapana vo'oku yurápiyi. Víyamaka njokóyoke ne kutí koeti
ipixáti ipíxexope yûke, motovâti ínixepi nékone ínixi ingéneke. 19 Nzayá'ikoa ne uhá koeti
xâne ákoti omotóva ongóvo, koane énjokoa nókone kó'iyea. Heru'ó íxea yomíxone hékinu.
Ikétivexamaka iséneuke ne pehúnevo koane kiríkapa. 20 Hane ngoéneye xâne xe'ó koyêti
pahapétike ixómoti ihapápako vô'u kahá'ati ûrukeovo. Koêkuti kamónuti, enepomo
mihe'ákinana, urúngovatimoya. Yane kutí koetímo koeku xâne koati ko'iníkonekokoti
inikó kixokókoti níkea.
21 "Enepone itoâti vékea ne uhá koeti tiú'iti koekúti, mborexoâtimo ivátakopea njêr-
erekuke xoko ivándakoku nandíxea, kuteâtimaka ngoêku índea uhá koeti yanekôyoke
koane ivándakopea xêrerekuke Nzá'a xoko ivátakoku natíxea.

22 “Koêkuti kamoâti, ivávaka yuhó'inoa Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti ne xanéhiko yara
póhutihiko imokóvokuti” ákoe yítoenoa —kixónune.

4

Koeku noíxone Xuâum xoko ivátakoku natíxea Itukó'oviti ya vanúkeke

1 Ikénepoke nê'e, ápe po'i noínjone, pahapéti mihe'ó koyêti vanúkeke. Ápepomaka
emó'u ne yuhoíkonuti, enepone ngámone inúxotike. Yoko kutí kôe emo'u torombéta
oxóvoti. Hara kixónu:

—Kiná'aka yâkeneye motovâti énjokeopea koêkumo ra koekútihiko káxehiko
keno'ókoti.

2 Yane koati xúnati njokóyoke ne Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti. Poréxonu noínjea
ivatákokuti vanúkeke, ivátakoku nâti. Ápemaka nâti vatá koyêtiya. 3 Enepone nâti,
koati xúnati uhápu'ine ukeâti. Hane koéneye kuteâti koeku uhápu'ine uhé'ekoti uhá'iti
mopôi, enepone njáspi koáne ne sarâdoniu kixonéti. Ina keno'óko ne hepipii koêti kuteâti
úpikovoe, ínati uháhi, vekeâti xêrerekuke ne ivátakoku nâti. Koati kuteâti uhápu'ine ne
uhé'ekoti uhá'iti mopôi iháxoneti esmêrauda nê'e. 4 Eneponeko ivátakoku nâti, ápemaka
po'i vinti koaturu koeti ivátakoku payásoti yakukú kixoâti. Ápemaka vinti koaturu
koeti xâne teyonéti inuxínoti ítuke Itukó'oviti ivatákoati. Yoko ainóvoti hóhopuke
koyêti ípovo. Póhutihiko, ápe kôroana ainóvoti ôro tutíkuke. 5 Ápemaka ipixéneneoti
inu'íxoati neko ivátakokuke nâti, yoko hónoti emo'úti, yoko xururúkoti. Nonékuke ne
ivátakoku, ápemaka seti koeti yúku irumékoti. Eneponê'e, hane kixó'eko Sasá'iti Omíxone
Itukó'oviti, enepone seti koeti kixoku koútata'ixeovo. 6 Yoko nonékuke neko ivátakoku
nâti, ápe kutí koeti úne ya mar, itea ainóvoti vîduru, kutí koeti sásasa koyêti uhé'ekoti
uhá'iti mopôi iháxoneti kirístau.

Xoko póhutihiko poixô'o ne ivátakoku nâti, kukúkeke póhutihiko poixô'o, ápemaka
koaturu koeti ehevókovoti, ko'isóneutimaka kuteâti xâne, yakukú kixoâti neko ivátakoku
nâti. Enepohikonê'e, ênо ûke nonékuke koane akéneke. 7 Enepone inúxoti noínjone,
kutí koe líyaum. Kene ne pí'ape, kutí koe kali tûru. Kene ne mopó'ape, hane koéneye
konóneyea, hóyeno. Kene ne koáturuxope, kutí koe pú'iti hó'openo ôti koeku ó'iyea,
enepone iháxoneti âgea. 8 Yoko póhutihiko neko koaturu koeti noínjone, aínovo apêti
seí koeti kêvi. Ênо ûke kevíkuke, opékuke koane oúkeke ne kêvi. Káxe, yóti veyóhiko
ixómoyea koyúho ákoti áka. Hara kóyehiko:

—Koati sásasa-sásasa-sásasa koyêti ne Vúnae Itukó'oviti, enepone apêti xunáko
pahúkea uhá koêti, enepone kóyekutine ápeyea ukeátinekeneye, enepone apêtiko yara
koeku kó'oyene, koane ákotinemo hunókoku.

9 Koeku kó'iyeaneye yûho nekôyohiko ihayú'ikoati yoko kahaná'ikeati îha, koane
ikoró'ixinovati neko Kóyekutine Ápeyea ákotinemo hunókoku, enepone vatá koyêti xoko
ivátakoku natíxea, 10 yane enepone vinti koaturu koeti xâne teyonéti inuxínoti itukéti,
ipúyukexohiko xaneâti ísu'okea nône poké'eke nonékuke neko Kóyekutine Ápeyea.
Énomone neko vatá koyêti xoko ivátakoku natíxea. Koeku iháyu'ikea, koánemaka
véyeahiko ne kôroana, koane ípiheahiko nonékuke Itukó'oviti xaneâti kíxeahiko:

11 —Iti Vúnae Itukó'oviti, koati metokeâti ihéyu'ikikono koane kapáyasokeokono ne îhe,
yoko iháyu'ikeokono ne ênо xináko, vo'oku itúkeovo îti pahukôa ápeyea uhá koêti ra apêti.
Koati keha'âti ápeyea uhá koêti ra koekúti, énomone kutí'ino apêti. Aínovo ítuke pê'u
veô'u —koénehiko.

5

Koyuhópeti apêti hoénaxovopehiko exéxovope, motovâti ákoyea mihe'ókoati

1 Noínjomaka koyuhópeti éxopeke vô'u ne nâti vatá koyêti ivátakokuke natíxea.
Enepone koyuhópeti, ápe yutoéti kúveuke yoko meúkeke, yoko ápe seti koeti hoénaxovope
exéxovope puvâti míhe'okeokono. 2 Noínjoamaka ne ênо xúnati ánju kohonókoti emó'u
kó'iyea:

—Ápeikopo motokeâti veyópea exéxovope ne koyuhópeti koane míhe'okea? —kôe.

3 Yoko ako ápahuina xâne ya vanúke, koáne yara kúveu mêum, koánemaka xapákuke ne
ivokóvotinehiko motovâti míhe'okea yoko komómoyea ovâti ne koyuhópeti. 4 Yane koati
iyôndi vo'oku ákoyea ápahuina xâne motokeâti míhe'okea yoko komómoyea ovâti neko
koyuhópeti. 5 Yane ápe póhuti yane vinti koaturu koeti xâne teyonéti inuxínoti itukéti
kixónuti:

—Hako iyêo. Enepone iháxoneti Líyaum ukeâti xapa amósenopono Njúda, enepone
ámoriponomaka nâti Ndávi, ítoane uhá koêti, kutí'inoke motovâti veyópea ne seti koeti
hoénaxovope exéxovope ne koyuhópeti yoko míhe'okea —kixónune.

6 Yane noínjoane ne Xe'exa Su'ûso kixonéti, enepone ikó'iparaxokonoke Itukó'oviti
yaneko porexópo ésa'i kotúyopea pahunévoti. Yoko ápe ókinekono koepékokono. Seti
koe sévereina. Seti koémaka ûke. Aínovo kixo'êkoti Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti,
enepone seti koeti kixoku koútata'ixeovo, páhoe Itukó'oviti yara uhá koeti kúveu mêum.
Xe'ó kóye nonékuke ne ivátakoku nâti kukúkeke neko koaturu koeti ehevókovoti,
ko'isóneutimaka kuteâti xâne, yóko'omaka ne vinti koaturu koeti xâne teyonéti inuxínoti
itukéti. 7 Ina veyopónoa Xe'exa Su'ûso kixonéti ne koyuhópeti éxopeke vô'u neko nâti
vatá koyêti ivátakokuke natíxea. 8 Namukoâne ne koyuhópeti, enepohikone koaturu koeti
ehevókovoti, ko'isóneutimaka kuteâti xâne yóko'o ne vinti koaturu koeti xâne teyonéti
inuxínoti itukéti, ipúyukexohiko xaneâti ísu'okea nône poké'eke nonékuke ne Xe'exa
Su'ûso kixonéti. Póhutihiko, ápe ómo'ixonehiko huxôe iháxoneti árpa, yoko enovópeti,
itukéti ya ôro, puhí koati xêru. Yoko enepone xêru ovâti ne enovópeti, hane kixó'eko
orásaunahiko kasása'iupo Itukó'oviti. 9 Yane ina imokóvohiko inámati akenéti. Hara
koéhiko:

—Koati metokeâti nemúki ne koyuhópeti yoko viyópi ne exéxovope, vo'oku itíne neko
ivokínovoti xâne. Koati ovokóvoti ne itíne yanekôyoke, ésa'i itúyopea pahúnevo xâne,
motovâti itúkopeovo xanena Itukó'oviti ne uhá koeti kó'iyeovoku xâne, koêkuti iháxakoku
úkeaku, koêkutimaka kó'iyeovoku yuhôti yûho, koêkutimaka kó'iyeovoku neko xâne,
koane koêkutimaka poké'e óvohikoku yara kúveu mêum. 10 Énomone itíkohiko xanena
Itukó'oviti, haxakínovoti itúkea sasá'iti ítuke. Yoko énomonehikomo natixô yara poké'e
—koe akéne.

11 Ina ngomomâ, ngamone emo'u ákoti yumaxápu ánju yakukú kixoâti ne ivátakoku
nâti, yakukú kixoâtimaka neko koaturu koeti ehevókovoti, ko'isóneutimaka kuteâti xâne,
koánemaka ne vinti koaturu koeti xâne teyonéti inuxínoti itukéti. Koati ákoti yumaxápu
neko ánju, ákoti itoâti kayúmakexea yé'akeye. 12 Koatímaka hónoti ne emó'u kó'iyeahiko:

—Enepone Xe'exa Su'ûso kixonéti, isoéti yanekôyoke, enepone ikó'iparaxokonoke
Itukó'oviti yaneko porexópo ésa'i kotúyopea pahunévoti, koati motokeâti itúkeovo nâti
éxoti koeku uhá koeti koekúti. Motókeamaka ikó'iparaxeokono uhá koeti únatinoe
koekúti, koane itúkeovo hána'iti ko'éxoneti. Motókeamaka ápeinoa uhá koeti xunakóti
koane itúkeovo hána'iti teyonéti yoko hána'iti ihayú'iuti ákoti kuteâti. Koati motokeâti-
maka kahána'ikeokono îha —koénehiko emo'u ánju.

13 Yane ngámoanemaka uhá koêti ne koéxokeu Itukó'oviti ya vanúke, koánemaka yara
poké'e, koane xapákuke ivokóvotinehiko, yoko úneke ya mar, koane uhá koeti koêkuti
óvohikoku. Hara koéhiko:

—Enepone nâti payásoti ya uhá koêti, enepone vatá koyêti xoko ivátakoku natíxea,
énomone kapayásakakana îha, koánemaka îha ne Xe'exa Su'ûso kixonéti. Itúkapu
énomonemaka teyokóno koane énomone ihayú'ikakana, koane énomone pahukô uhá
koêti, ákotinemo hunókoku —koe yûho ne uhá koeti koéxokeu Itukó'oviti.

14 Yane enepohikone koaturu koeti ehevókovoti, ko'isóneutimaka kuteâti xâne, hara
koéhiko yumópeake:

—Énomoneoxomo ákoeneye —kóyehiko.

Koáne ne vinti koaturu koeti xâne teyonéti inuxínoti ítuke Itukó'oviti, ipúyukexohiko
xaneâti ísu'okea nône poké'eke nonékuke ihayú'ikoati.

6

Veyovóne neko hoénaxovope exéxovope ne koyuhópeti

1 Yane noínjoane ne Xe'exa Su'ûso kixonéti, enepone ikó'iparaxokonoke Itukó'oviti
yaneko porexópo ésa'i kotúyopea pahunévoti. Véyoane ne inúxoti yane seti koeti
hoénaxovope exéxovope ne koyuhópeti. Yane ínamaka ngamôa póhuti yane koaturu koeti
ehevókovoti, ko'isóneutimaka kuteâti xâne. Kutí koe êno hónoti emo'u xururúkoti enepo
koyûho.

—Yókone —koéne.

2 Ina ngomomâ, yane apé koene hopú'oti kámo apêti ivu'íxoati. Enepone ivu'íxoati, ápe
xuména, koane itúkinokono kôroana tutíkuke. Koati pihínoti ítea xapa isukókoti yoko
koati itôti.

3 Enepone Xe'exa Su'ûso kixonéti, veyoáne ne pí'ape hoénaxovope exéxovope ne
koyuhópeti, yane ngámeane emó'u ne pí'ape ehevókovoti, ko'isóneutimaka kuteâti xâne.

—Yókone —koéne.

4 Yane apé koene po'i kámo harará'oti. Enepone ivu'íxoati, poréxokono uké'exea
úhepeko kóyeku ne xanéhiko yara kúveu mêum, kutí'inoke isukókotihiko koane koepékex-
okokoti. Poréxokonomaka koati êno hána'iti pirítau neko ivu'íxoti kámo.

5 Enepo veyoáne Xe'exa Su'ûso kixonéti ne mopó'ape hoenáxovopeti, yane ngámeane-
maka emó'u ne mopó'ape ehevókovoti, ko'isóneutimaka kuteâti xâne.

—Yókone —koénemaka.

Ina ngomomâ, yane apé koene hahá'oti kámo. Enepone ivu'íxoati, hane ómo'ixo
ihíxopeti vo'ókuke. 6 Yane ngamone emo'úti kutí'iyea inu'íxoati xapákuke ne koaturu
koeti ehevókovoti, ko'isóneutimaka kuteâti xâne. Hara koe yûho:

—Enepone ésa'i kali póhuti líturuna tirîku, kohépitimo. Enepone hepíko, kúteanemo
yé'akeye námoe xâne ko'itúke ya póhuti káxe. Kúteanemaka ésa'i kali mopo'âti líturuna
sévada. Kene azeite yoko víyum, hákomo ikehépixoa —koéne.

7 Veyoáne Xe'exa Su'ûso kixonéti ne koáturuxope hoenáxovopeti, yane ngámeane
emó'u ne koáturuxope ehevókovoti, ko'isóneutimaka kuteâti xâne.

—Yókone —koénemaka.

8 Ina ngomomâ, yane apé koéne hiyá'oti kámo. Enepone ivu'íxoati, “Pevóti” koéha.
Ápemaka oko'íkenexoati. “Óvoku Ivokóvoti” koéha nê'e. Enepone pi'âti, poréxokono
koépekexea kali ênoti xâne yara uhá koeti kúveu mêum ya isukókoti, hímakati, arinéti
yoko ipúhokovotihiko hó'openo. Enepone xâne koépeu, kúteane yé'akeye eneponi
ihaxáka uhá koeti xâne yara kúveu mêum ya mopo'âti iháxakoku, yane mani póhuti
iháxakoku koépekexeokono.

9 Yane véyoanemaka ne sínguxope hoénaxovope exéxovope ne koyuhópeti. Hane
noínjo ivokínevotihiko opékuke ne áta, imókonoku ne ikó'iparaxokonoke Itukó'oviti.
Enepohikone xâne noínjone, aínovo koépeuti vo'oku kutípea emo'u Itukó'oviti, koane
vo'oku ákoyea kurí ixa hókea Jesus. 10 Enepohikonê'e, kóhonoko emó'u vaúkea. Hara
koéhiko:

—Iti Vúnae éxoti koeku uhá koeti koekúti, iti koati sasá'iti koane kaná'uti, námoye
itíkinopinovi vésa'i, ipihéponoati ne xanéhiko yara kúveu mêum ovókoti vitína? —
koénehiko.

11 Póhutihiko koxé'u nekôyo, pôrekexokonone hopú'iti ípovo, ina pahukókonomaka
kali ómomikeako tukú koeti kausákapune yé'akeye po'ínuhiko ovoxe Itukó'oviti koépeu-
tikomo kuteâti kixókonokuhiko.

12 Yane noínjoa ne Xe'exa Su'ûso kixonéti véyea ne seíxope hoenáxovopeti. Yane
apé koéne êno xúnati iyuyôti poké'e. Ípukovomaka ne káxe. Háhaha kóyene kuteâti
koeku ipovóti kaháha'ikovope xâne ikotívexoti isóneu ike ivokóvoti. Kene ne kohê, kutí
koéne íti harâra'iyea. 13 Îrihikovonemaka ne hékere poké'eke, kuteâti koeku tonóketi
ha'i fîgu îrihiu xúnati ihunóvoti. 14 Kene ne vanúke, heú koe veyópeovo, kuteâti koeku
koyuhópeti atupîri'okokonoti inúxotike káyukopeovo exéxopeovo enepo kú'uri kixokóno.
Enepohikone hána'itinoe mopôi, koáne ne kálihunoe poké'e kukúkeke úne, heú koe

ahíkuxeovohiko óvoku. 15 Ina he'onóvo uhá koeti xâne, enepohikone payásoti koáne ne
nâtihiko yara poké'e, koáne ne pahúkotihiko inuxínoti húndaru, koane iríkuhiko yoko
po'ínuhiko apêti xunáko pahúkea, koánemaka uhá koeti akaúti, yoko uhá koeti po'ínuhiko
xâne ákoti akutêa koeku akaúti. Hé'onovohiko ya xoko hána'itinoe uhôro yoko xoko
uhoróxotihiko xapa hána'iti mopôi. 16 Ina vaukóhiko kaha'aînoati íkoro'uxeovahiko ne
hána'itinoe koane pú'itinoe mopôi, maka hé'anane, puvâti ínixeahiko nâti, enepone
vatá koyêti ivátakokuke natíxea vanúkeke, puvâtihikomaka itóponea ímainevo ne Xe'exa
Su'ûso kixonéti. 17 Vo'oku símeovone ne hána'iti teyonéti káxe, kaxena ímainevo
Itukó'oviti, ímainevomaka Xe'exa Su'ûso kixonéti. Yoko ákonemo xâne iteóvati.

7

Xanéhiko íhae Izarâe apêti hoénaxovope Itukó'oviti inúkuke

1 Ikénepoke neko koekútihiko, noínjonemaka koaturu koeti ánju xe'okó koyêti xokóyoke
ne koaturu koeti úkeaku ihunóvoti yara kúveu mêum. Ako síkahiko ihúneovo ne ihunóvoti
ukeâti xoko póhutihiko úkeaku. Énomone ákoino ihúnapu ihunóvoti yara poké'e, koáne
ya xoko úne ya mar, koánemaka xapa koêkuti xuve tikóti. 2 Ina noinjómaka po'i ánju
ukeâti xoko úkeaku ihâroti, apêti hoénaxope ne koati kaná'uti Itukó'oviti ya xokóyoke.
Eneponê'e, vaúkinoa neko po'ínuhiko koaturu koeti ánju porexókonoti koésayu'ixea ra
poké'e yoko úne. 3 Hara kíxoa:

—Hákoxovonoe vaheréxinoa ítike ra poké'e, koáne ra úne, yóko'o ne xuve tikótihiko.
Kixá'avo vitúkinoa hoenáxovopeti inúkuke ne ovóxehiko Vúnae Itukó'oviti exókovoti
itúkeovohiko koati xanéna —koéne.

4 Yane ina ngámo koyúhoti yé'akeye ne kixokónotineye inúkuke. Sentu koarentai
koaturu koe míli neko xanéhiko, ukeâti uhá koeti iháxakexoku xanéhiko íhae Izarâe.
5 Enepone iháxakoku Izarâe, amósenopono Njúda, ndusé koe míli ne hoenáxokonotiya.
Kúteanemaka yé'akeye ya po'i iháxakoku, enepone amósenopono Rûbi, koánemaka xapa
amósenopono Ngâdi. 6 Kúteanemaka yé'akeye xapa amósenopono Âzer koáne ya po'i
iháxakoku, enepone amósenopono Nafitáli, koánemaka xapa amósenopono Manáse.
7 Yoko xapa amósenopono Simêum, Lévi, yoko Isâka, kúteanemaka yé'akeye. 8 Koánemaka
xapa amósenopono Nzebûlom, yoko amósenopono Yûse, koane amósenopono Mbejámi,
kúteanemaka yé'akeye. Nduse koe míli hoenáxokonoti ukeâti póhutihiko iháxakoku neko
íhae Izarâe.

Noîxo êno xâne ne Xuâum

9 Ikénepoke neko koekúti, noínjonemaka koati êno opoíkovoti xâne ákoti itoâti kayú-
makexea, ukeâti xapa uhá koeti kó'iyeovoku xâne, koêkuti poké'e óvohikoku yara kúveu
mêum, koêkuti iháxakoku úkeaku, koêkutimaka kó'iyeovoku neko xâne, koane koêkuti
kó'iyeovoku ne yuhôti yûho. Xe'okó kóyehiko nonékuke ivátakoku Itukó'oviti natíxea,
koane nonékuke ne Xe'exa Su'ûso kixonéti, enepone ikó'iparaxokonoke Itukó'oviti yaneko
porexópo ésa'i kotúyopea pahunévoti. Enepohikonekôyo, hóhopukee kóye ípovo. Ainóvo-
timaka omó'ixoti tuti exáte. 10 Hara koe kóhonokeaxo emó'u:

—Enepora víteovo ya pahunévoti, koati ukeâti xoko Itukó'oviti, enepone vatá koyêti
xoko ivátakoku natíxea, koánemaka xokóyoke ne Xe'exa Su'ûso kixonéti —koénehiko.

11 Yoko xe'okó kóyehiko ne uhá koeti ánju yakukú kixoâtihiko ne ivátakoku Itukó'oviti
natíxea, yakukú kixoâtihikomaka neko vinti koaturu koeti xâne teyonéti inuxínoti
itukéti, yóko'omaka neko koaturu koeti ehevókovoti, ko'isóneutimaka kuteâti xâne. Ina
ipuyúkexohiko xaneâti ísu'okea nône poké'eke nonékuke ivátakoku natíxea ne Itukó'oviti
ihayú'ikoti Itukó'oviti. 12 Hara koéhiko:

—Kaná'uteoxo motókeyea itúkeovo Itukó'oviti ihayú'ikokono. Énomonemaka motokêa
itúkeovo êno hána'iti ihayú'iuti, únae uhá koeti exóneti. Énomonemaka motokêa
íkoro'ixinovokono, koane itúkeovo hána'iti teyonéti, payásoti ya uhá koêti. Énomone-
maka motokêa ápeyea uhá koeti xunakóti xokóyoke, ákotinemo hunókoku kó'iyeaneye.
Ákoeneyeoxo —koéhiko.

13 Yoko xapákuke neko vinti koaturu koeti xâne teyonéti inuxínoti ítuke Itukó'oviti, ápe
póhuti kixónuti:
—Yéxoa itukóvotiyehiko ra hóhopuke koyêti ípovo? Yéxoamaka úkeakuhiko?
14 Ina yumombâ:
—Ako énja unaém. Poéhane îti exôa.
Ina kixônu:
—Enepohikorâ'a, aínovo vekotíya kaxénake koati hána'iti tiveko koekúti. Hóhopu
kóyepinoke ípovo, vo'oku itúkeovohiko kasása'iupo itina Xe'exa Su'ûso kixonéti.
15 Énomone xe'okó kóyeinohiko nonékuke ivátakoku Itukó'oviti natíxea. Káxe, yóti
veyóhiko ixómoyea ikó'elokexea okóvo yane sasá'iti óvoku Itukó'oviti. Yoko Itukó'oviti,
enepone vatá koyêti ivátakokuke natíxea, anêko xapákuke ixómoti koyonoâhiko.
16 Ákonemo épekahiko hímakati koane úne. Ákonemo ará'akahiko káxe, koane koêkuti
po'i kó'iyeovoku kótuti, 17 vo'oku koyonoâtihikomo Xe'exa Su'ûso kixonéti, enepone
ovâti xokóyoke ivátakoku Itukó'oviti natíxea. Énomonemo kouséxinoahiko nókone,
porexoâtimaka úhepeko kóyeku ákoti hunókoku, enepone kutí koeti vo'eroo koyêti uke
úne ákoti ítikeovoku. Koane kihu'íkopinoatinemo Itukó'oviti ne uhá koeti ho'oûke.

8

Veyovóne ne sétixope hoénaxovope exéxovope ne koyuhópeti

1 Veyoâne Xe'exa Su'ûso kixonéti ne sétixope hoénaxovope exéxovope ne koyuhópeti,
huvemoo koéne ya vanúkeke ovâti meyá koeti ôra. 2 Yane noínjone seti koeti ánju xe'okó
koyêti nonékuke Itukó'oviti. Póhutihiko nekôyo, poréxokono hûxo, enepone torombéta
kixonéti.
3 Yane ina keno'óko po'i ánju omoti íhaku xêru, itukéti ya ôro. Xe'ó koéne nonékuke ne
áta, imókonoku íparaxokonoke Itukó'oviti. Ina porexókono êno xêru neko ánju motovâti
oró'okea nonékuke Itukó'oviti ya xoko áta, enepone ainóvoti ôro. Hane óvo nonékuke
ne ivátakoku natíxea Itukó'oviti. Xané kixo orásauna uhá koeti kasása'iupo Itukó'oviti
neko xêru koeku oró'okeovo. 4 Xoko íhaku xêru pe'úkuke vô'u ánju úkea íkurihea
ne oró'oeti xêru simôti xoko Itukó'oviti, xané kixoâti ne orásaunahiko kasása'iupo
Itukó'oviti. 5 Yane ina namukôa ánju ne íhaku xêru, kopúhikoane ihúveti yúku ukeâti
xoko áta, ina kurikoâmaka xapa xâne yara poké'eke. Énomone yanê'e, apé koéne êno
xururúkoti yoko emo'útihiko, koane êno ipixéneneoti yoko iyuyôti poké'e.

Oxôvo torombétahiko

6 Yane enepohikone seti koeti ánju apêti torombétana, koúsokovonehiko óxea ne hûxo.
7 Ina óxo torombétana neko inúxoti ánju. Yane apé koéne êno yúku xánena evêke, anahí
koeti êno íti, irikóvoti xapa xâne yara poké'e. Êno oro'ókovoti yara kúveu mêum vo'ókuke.
Hane koéneye yé'akeye oro'ókovoti, kuteâti eneponi ihaxáka ra kúveu mêum ya mopo'âti
iháxakoku, mani póhuti yane mopo'âti iháxakoku oró'okeovo. Kúteanemaka kixókonoku
ne tikótihiko koáne ne ngaráma.
8 Ina oxomáka torombétana ne pí'ape ánju. Yane apé koéne koekúti kuteâti koati hána'iti
mopôi ixómoti oro'ókovo. Ina kurinó'ekokono úne ya mar. Isáyu'ixovo poixô'o ne úne
yane mar vo'ókuke. Kutí koépone íti. Hane koéneye itóvoku ne koésayu'iu, kuteâti
eneponi ihaxáka ne uhá koeti úne ya mar ya mopo'âti iháxakoku, mani póhuti yane
mopo'âti iháxakoku isáyu'ixeovo vo'ókuke. 9 Kúteanemaka koêku yé'akeye ivokóvoti xapa
uhá koeti hó'openo ovâti ne úne ya mar. Koánemaka ne hána'iti vatéke uke'éxokonoti
vo'ókuke, kúteanemaka yé'akeye.
10 Yane oxone torombétana neko mopó'ape ánju. Ehá'axo óxoa, apé koene pú'iti hékere
ínati irúmeko, ukeâti vanúke irikóvoti xoko óvokuhiko úne, koesáyu'ixoati. Hane koéneye
itóvoku koésayu'iu, kuteâti koeku itóvoku ne úne ya mar koesáyu'ixokonoti inúxotike.
Énomonemaka koéneye itóvoku koésayu'ixeokono ne huveóhiko, koáne ne ukéhiko úne
xoko iríno'ekovoku neko hékere. 11 Súsuva koyêti koéha ne hékere, yoko súsuva kíxoixo
úne xoko iríno'ekovoku. Êno xâne ivohíkovoti vo'oku suvá'iko neko úne kosúva'iu.

12 Yane oxónemaka torombétana neko koáturuxope ánju. Oxoáne, isáyu'ixovo ne
káxe, kohê yoko hékerehiko. Kuteâti koeku xoko po'ínuhiko koekúti, itúkeovo póhuti
yane mopo'âti isáyu'ixeovo, énomonemaka koéneye isáyu'ixeovo uhápu'iyea ne káxe,
koánemaka ne hékerehiko yóko'o ne kohê ya yóti.
13 Ina ngomomâ, yane apé koene hána'iti hó'openo ôti, enepone iháxoneti âgea, ákoti
malîka vékoku ó'iyea ya kuku vanúke. Ngámoa koeku vaúkea. Hara koe yûho vaúko'i:
—Imáko hána'iti tivékomo koêku ne uhá koeti ko'óvokuti yara kúveu mêum kamáne
emó'u ne torombéta, óxoneikomo ne mopo'âtihiko ánju âvoti axâ ne hûxo.

9

Oxôvo ne sínguxope torombéta

1 Yane oxónemaka torombétana neko sínguxope ánju. Yane noínjone hékere irikóvoti
ukeâti vanúke, yonoti xapa xâne yara poké'e. Ina porexókonoa ánju míhe'okea ne êno
upénoti uhôro ínati haháku. 2 Mihe'ókoane ánju, ipúhikone kuríhoe kutí koeti íkurihea
koati hána'iti oso'íxokuti. Yane ákone aúhapu'i ne káxe. Hahakú koéne kúveu ra mêum
vo'ókuke ne kuríhoe ipuhíkeati neko êno upénoti uhôro. 3 Ápemaka hána'itinoe vohóho
yonoâti ra poké'e, ipuhíkeati xapákuke ne kuríhoe. Poréxokonohiko yutókea xâne. Hane
koéneye xunáko yutókea, kuteâti yutókea pitánae yara poké'e. 4 Ixíko'okokonohikomaka
ákoyea kíxoaku ne ngaráma yara poké'e, koánemaka koêkuti kó'iyeovoku nonéti yoko
xuvéhiko tikóti. Poéhane xâne ákoti hoénaxovope Itukó'oviti inúkuke pahúkinokonohiko
óko'okea. 5 Ako sikákanahiko koépekexea neko xanéhiko, itea poréxokono íkoitoponea
kotíveti kúveu singu koeti kohê. Enepone ohóne ne ike yutókine, hane koéneye ohone
yutókine pitánae. 6 Yaneko káxehiko, yupihóvotimo kahá'ayea ivókeovo ne xanéhiko, itea
ákonemo paréxakana. “Ehá'ani ivóngeovo” koetíhikomo, itea ákonemo ivákapuhiko.
7 Enepohikone vohóho, hane koéneye kámo usó koyêtine píhea xapa isukókoti. Ya
tutíkukehiko, ápe kutí koeti kôroa ainóvoti ôro. Kene nône, kutí koéhiko none hóyeno.
8 Enepone tûti, kútea híyeu tuti sêno. Kene ne ôe, kutí koe oe koati ipúhokovoti hó'openo,
enepone líyaum kixonéti. 9 Ápemaka oveâti xa'ákuke, lapá'iti havâva, kuteâti ikó'itukeu
húndaru yóno xapa isukókoti. Kene emó'u ne kêvi, kutí koe emo'u karósahiko míkoe
ákoti yumaxápu kámo ehahíkovoti xapa isukókoti. 10 Enepone îhi yoko yutókope, kúteane
yutókope pitánae. Koati apêti xunáko ne îhi óko'okea, koane íkoitoponea kotíveti ne
xanéhiko yútoe ovâti singu koeti kohê. 11 Ápemaka ánju, natínahiko neko hána'itinoe
vohóho exeâti koêku ne êno upénoti uhôro ínati haháku. Ambâtu koéha ya emo'u
ebaraíku. Kene Apolîyaum koéha ya emo'u ngerêku. Yoko póhutine kixó'ekone neko pi'âti
ihâe. Aínovo kixo'êkoti “koépekoti”.
12 Yane pihóne ne inúxoti tiveko koekúti. Itea ikénepoke, apêtikomo po'i pi'âti kotíveti
koekúti kuteâti.

Oxôvo ne seíxope torombéta

13 Yane oxónemaka torombétana ne seíxope ánju. Ina ngámo emo'úti inu'íxoati
xokóyoke ne koaturu koeti isúlune áta ovoti nonékuke Itukó'oviti. Yoko énomone ne
áta ainóvoti ôro, oró'okokonoku ísensu. 14 Eneponeko emo'úti ngámone, hane yúho'ixo
seíxope ánju omó'ixoti torombétana. Hara kíxoa:
—Kiríkapa ne koaturu koeti ánju ika'oké koyêti xe'ókuke ne hána'iti huvêo koéhati
Eúfarate —kíxoane.
15 Yane kuríkokonone ne koaturu koeti ánju. Yoko mekúne koúsokovohiko, kuxoâti
neko ôra, káxe, kohê yoko xoénae motovâti koépekexea xâne yara poké'e. Enepone
yé'akeye koépeu, hane koéneye: Eneponi ihaxáka uhá koeti xâne apêti yara kúveu mêum
ya mopo'âti iháxakoku, mani póhuti yane mopo'âti iháxakoku koépekexeokono. 16 Yane
ngamone emo'úti koyuhoâti yé'akeye ne êno ehahíkovoti kámo apêti ivu'íxoati yonoti
xapa isukókoti. Koati ákoti yumaxápu êno míli neko kámo. Pí'a séndu míleaum nekôyo.
17 Yaneko noínjoneke kutí koeti njopúne, ápe kámo koane ivu'íxoatihiko. Yoko ápe oveâti
xa'ákukehiko lapá'iti havâva, kuteâti ikó'itukeu húndaru yóno xapa isukókoti. Enepone

ikó'itukeu xa'ákuke, ápe háharara koyêtiya, kuteâti koeku yúku, koane hóhonono koyêti,
kuteâti koeku honóno'iko uhé'ekoti uhá'iti mopôi, enepone iháxoneti sáfira. Ápemaka
híhiya koyêti, kuteâti koeku hiyá'iko énxofere. Hanemaka koéneye tûti neko kámohiko,
kuteâti koeku tuti líyaum. Yoko ápe yúku ipuhíkeati pahákuke, koane kuríhoe yoko
énxofere, enepone ikotúxoateoxo ne yúku. [18] Vo'ókuke neko mopo'âti kotíveti koekúti,
yúku, kuríhoe yoko énxofere ipuhíkeati pahákuke neko kámo, énomone koépekexino
êno xâne. Enepone yé'akeye koépeu, hane koéneye: Eneponi ihaxáka uhá koeti xâne
apêti yara kúveu mêum ya mopo'âti iháxakoku, mani póhuti yane mopo'âti iháxakoku
koépekexeokono. [19] Enepohikone kámo, pahákuke óvo xunáko yoko ihíkuke. Kene îhi, kutí
koe koéxoe. Ápe tuti koéxoeya, yoko énomone veínoa óko'okexea xanéhiko. [20] Kene haxa
xanéhiko, enepone ákoti ivahíkapu vo'ókuke ne kotíveti koekúti, ako ikátivexa isóneuke
ne váhere ítuke, koane ako kuríka. Enepone itúkovoke, énomone ne hókea ndémoniuhiko,
koane kúveovo sánduhiko ítuke vo'u xâne, itukéti ya ôro, péhu, kôpere, mopôi yoko tikóti,
kixovókuti ákoti inîxa, ákotimaka káma, koane ákotimaka yána. [21] Enepohikoneko váhere
xâne hokoâti, koati ákoti ikatívexa isóneuke ne itúkeovo koépekenati, koane hokéxo-
kenati, koane ákoti uhéva'uxa kapíneti xâne ákoti itukapu koati múxone, koánemaka
ómevoti.

10

Ánju omó'ixoti kali koyuhópeti

[1] Yanê'e, noínjonemaka po'i ánju koati xúnati evesékoti ukeâti vanúke. Yoko kutí koe
ko'ipóvoti kapási. Ápemaka kuteâti úpikovoe, ínati uhéhi, oúkeke tûti. Kutí koeti káxe
ne nône. Kene hêve, kutí koémaka ponóvoti irúmene yúku. [2] Ápemaka kali koyuhópeti
pe'úkuke vô'u vahe'ú koyêti. Xoko úne ya mar ókonuko ne éxope hêve, kene lôpe, xoko
movó'iyeaku poké'e óvo. [3] Ina kohonóko emó'u vaúkea. Koati hónoti ne yûho vaúkea.
Kutí koe emo'u líyaum. Ike vaúkine, ápe seti koeti emo'úti koati xúnati kuteâti koeku
xururúkoti. [4] Énomone yanê'e, mani yundoxoâti ne kixó'ekone, itea apé koéne emo'úti
ngámone inu'íxoti vanúkeke kixónuti:

—He'ono'ú íxea kíxone ne seti koeti emo'úti koati xúnati kuteâti koeku xururúkoti,
kémonemeku. Hako yitoxôa —kixónune.

[5] Yane enepone ánju noínjone, xe'ó koyêti xoko úne ya mar koane poké'eke, koéxepuko
vô'u éxope, ponó kixoâti vanúkeke. [6] Ina koyûho koati emo'úti ákoti aukápapu ikéne.
Koyúhoa ya iháke Itukó'oviti, enepone kóyekutine ápeyea ákoti hunókoku, enepone
pahukoâtimaka ápeyea ne vanúke, koáne ra poké'e, koáne ne úne ya mar, yoko uhá koeti
koêkuti apêtiya. Hara koe yûho:

—Ákonemo áxu'ikene. [7] Vo'oku yaneko káxe okoyúhone ne sétixope ánju, enepo
kausákapune óxea torombétana, yane kousókovotinemo ne koekúti ákoti exâ xanéhiko
mekúke, enepone kouhápu'ikovotine kó'oyene, kuteâtimaka yuhó'inoa Itukó'oviti neko
porófetahiko, enepone ovóxe mekúke koyuhó'iyeati emó'u —koéne.

[8] Ina apépomaka neko emo'úti ngámone, inu'íxoti vanúkeke, yuhoíkoponutimaka. Hara
kixónu:

—Nemúkapana ne kali koyuhópeti imihé'okoti, ómo'ixone ne ánju xe'ó koyêti xoko úne
ya mar koánemaka yara poké'e —kixónune.

[9] Embemóponoa ne kali koyuhópeti, hara kixónu:

—Nemúka, ínamo nikêa. Koati súsuva koyêtimo yokóvoike, itea itívetimo pehákuke
kuteâti koeku ho'o mópo —kixónune.

[10] Ina namungôa ne kali koyuhópeti, ómo'ixone ne ánju. Yane níngoane. Kutí koe
itíveyea ho'o mópo mbahákuke, itea nzuiríkoane, koati súsuva koyêti ongóvoike. [11] Ina
ngixokónomaka:

—Konokoâtiko keyúhoyi koúhapu'ikinopike Itukó'oviti, koêku ne ákoti yumaxápu
kó'iyeovoku xâne, ákoti tôpi poké'e óvohikoku yara kúveu mêum, ákotimaka tôpi yûho,
koánemaka ne nâtihiko —ngixókonone.

11

Pi'âti ovoxe Itukó'oviti koyuhó'inoati emó'u

1 Ikénepoke ra koekútihiko, ina mborexókono ponóvoti itátane tikóti, ihíxopeti. Ina
ngixokóno:

—Pihéne, íhixepanane itóvoku ne témpulu, enepone hána'iti imokóvokuti, koánemaka
itóvoku ne áta ovâti, enepone imókonoku íparaxokonoke Itukó'oviti. Keyúmakexam-
akamo yé'akeye ne xanéhiko ihayú'ikoti Itukó'oviti apêti yane hána'iti imokóvokuti.
2 Kene kíndana nê'e, ávane. Hako ihíxi itóvoku vo'oku poréxokonoane ne xanéhiko
ákoti háka Itukó'oviti payásoyea yane Sasá'iti Pitivóko ovâti koarentai doi koeti kohê.
3 Mbahúkotimo pi'âti ovónje, yoko koyuhoâtimo ne ngoúhapu'ikinoake kúveu mili
duzentu sesenta koeti káxe. Hanemo itúko ípovo ko'ixéhiti xáku neko pi'âti ovónje koeku
koyúhoyeahiko ngoúhapu'ikinoake —koe Itukó'oviti.

4 Enepone pi'âti koyúhoti, énomone ne iháxoneti pi'âti xuve olívera, yoko pi'âti íhaku
yúku ovoti nonékuke Itukó'oviti, Únae ra kúveu mêum. 5 Ápe irumékoti yúku ipuhíkeati
pahákukehiko, koépekexope koêkuti kaha'âti váherexea ítukeinoa. Énomone kixókonon-
eye koépekeokono ne vaheréxoti ítukeinoa. 6 Ápehikomaka xunáko neko pi'âti pahúkea
ákoyea kêva úko ya uhá koêti neko káxehiko koeku koyúhoyea páhoenoa Itukó'oviti
koyúhoyea. Ápemaka xunáko pahúkea sá'iri'okopeovo íti ne úne, koane koésayu'ixea ra
poké'e ya ákoti tôpi kó'iyeovoku kotíveti koekúti, koêkuti kahá'ayeaku.

7 Yane enepo kausákane koyúhoyea ahá'inoa Itukó'oviti koyúhoyea, apêtimo hóyeno
kutí koeti koati koyuvôrixovoti hó'openo ukeâti ne êno upénoti uhôro. Énomonemo
isukóponoati neko pi'âti ovoxe Itukó'oviti, koane itoâtimo, koepékoatihikomo. 8 Hanemo
óvoheixo muyóhiko rúvanake ne hána'iti pitivóko, kurúhuxokonokumaka Únae. Yoko
koati apêti kixó'ekinovike neko pitivóko íhaxinokonoke Sódoma koane Ejítu. 9 Enómo xâne
yara uhá koeti kúveu mêum, póhutihiko iháxakoku úkeaku, póhutihikomaka kó'iyeovoku
ne yûho, koane póhutihikomaka poké'e óvohikoku, komomó'iyeati mûyo neko pi'âti
ovoxe Itukó'oviti ya kúveu mopo'âti káxe, meyá koêti. Ákomo síka xanéhiko ekóxeokono.
10 Yupihovó koetimo elókeko okóvo ne xanéhiko yara kúveu mêum vo'oku koépekeokono
neko pi'âti ovoxe Itukó'oviti. Kóyuitihikomo, koane iko'íparaxokokotihikomo, vo'oku
ya koeku ápeyeako neko pi'âti, koati ikoítoponoati kotíveti ne ko'óvokutihiko yara
kúveu mêum. 11 Itea ikénepoke neko mopo'âti káxe meyá koêti, porexópatimakamo
Itukó'oviti ómixekopeovo. Yane exepúkopotinehikomo. Yoko yupihovó koetímo píkea
ne noixoâtimo. 12 Yane apé koetímo êno hónoti emo'úti inu'íxotimo vanúkeke, ihaxíkoati
neko pi'âti páhoe Itukó'oviti koyuhó'iyeati emó'u. Haramo kixókonohiko:

—Kiná'aka yâkeneye —kixokónotimo.

Yane pihópotinemo vanúkeke neko pi'âti ovoxe Itukó'oviti, xané kixópotinemo kapási.
Yoko koati komomo-komomó kixoíxoatimo puvâtihiko. 13 Énomonemo yaneko ôra, apé
koetimo êno xúnati iyuyôti poké'e, yoko enómo koésayu'iu yane pitivóko. Hanemo
koéneye itóvoku ne koésayu'iu, kuteâti koêku eneponi ihaxáka ne pitivóko ya yehí koeti
iháxakoku, yane mani póhuti iháxakoku uké'exeokono. Seti koe mili xâne ivohíkovotimo
vo'ókuke neko iyuyôti poké'e. Kene hâxa ne xanéhiko, yupihovó koetímo píkea koane
iháyu'ikeahikomo xunako Itukó'oviti íhae vanúke.

14 Pihóne ne pí'ape koati kotíveti koekúti. Ákomo áxu'ikene, keno'ókotinemo ne
mopó'ape kotíveti koekúti.

Oxôvo ne sétixope torombéta

15 Yane enepone sétixope ánju, óxoanemaka ne torombétana. Yane apé koéne êno
hónotihiko emo'úti vanúkeke koêti:

—Kó'oyene, Vúnae Itukó'oviti yoko Kristu, enepone páhoe koíteovo xâne, itukôa
xunáko pahúkea yara kúveu mêum. Yoko énomonemo natixô ákotinemo hunókoku —kôe.

16 Yane enepohikone vinti koaturu koeti xâne teyonéti vataká koyêti xoko ivátakoku
natíxea nonékuke Itukó'oviti, ipúyukexohiko nonékuke Itukó'oviti xaneâti ísu'okea nône
poké'eke ihayú'ikoati. 17 Hara koéhiko:
—Iti Vúnae Itukó'oviti apêti xunáko pahúkea uhá koêti, itímaka itukóvo ne kóyeku-
tine ápeyea ukeátinekene, koánemaka yara koeku kó'oyene, víkoro'ixinovopi vo'oku
iké'itukexi ne hána'iti xináko, koane itíkovone nâti kó'oyene. 18 Koati yupihovó koetíne-
hiko ímaikinovopi ne xanéhiko ya póhutihiko poké'e, koêkuti óvohikoku yara kúveu
mêum. Itea simóvone kaxena ipíheponope, kaxena namúkopeamaka ésa'i kixoku
itúkeovo ne ivokóvotinehiko, koane kaxena ápeyeamaka námoepo ne yovóxe, enepo-
hikone porófeta koyúhoti yemó'u xapa xâne, yoko uhá koêti ne kesása'iupo, koánemaka
ne uhá koeti teyópiti, enepone payásotihiko, koane ákoti apayáso. Koati kaxénanemaka
itíkopinoa ésa'i ne xanéhiko koesáyu'ixoti ovâti ra poké'e —koénehiko.
19 Yane imíhe'okone ne sasá'iti kúveu ya vanúke koane iyúseyea neko sasá'iti káxau,
enepone árkana alíansa. Yane apé koéne êno ipixéneneoti yoko xururúkoti, koane iyuyôti
poké'e, yoko êno evêke.

12

Koeku sêno yoko ndarâgaum

1 Yane apé koene hána'iti iyupánevoti vanúkeke, sêno kutí koeti ko'ipóvoti káxe, koane
ápemaka kohê opékuke hêve. Ápemaka kôroana tutíkuke apêti nduse koeti hékereya.
2 Ihaíkoti neko sêno. Koati ya'íxoti vo'oku ohóne ne xe'éxa ye'éxovotine ipúhikea.
3 Ina apépomaka po'i iyupánevoti vanúkeke, êno hána'iti harará'oti ndarâgaum.
Enepone koímaiti hó'openo, seti koe tûti yoko yehí koe sévereina. Aínovohiko apêti
kôroana neko tûti. 4 Ito káhakea ênoti hékere vanúkeke ya îhi, ina kurihíkoa poké'eke.
Enepone yé'akeye hékere káhae, hane koéneye: Eneponi ihaxáka ne uhá koeti hékere
apêti ya mopo'âti iháxakoku, mani póhuti iháxakoku yane mopo'âti íto káhakea. Yane xe'ó
kóyene ne ndarâgaum nonékuke ne sêno ye'ékotine ipúhikea xe'éxa, kuxeâti ipúhikea ne
xe'éxa motovâti níkea.
5 Yane ipúhikone xe'éxa neko sêno, hóyeno kalivôno. Yoko énomonemo pahukô
uhá koeti xâne, koêkuti poké'e óvohikoku yara kúveu mêum. Ákomo itoâti okópea.
Ina hú kixokóno omópeokono ne kalivôno xoko Itukó'oviti ya xoko ivátakoku natíxea
vanúkeke. 6 Kene ne sêno, kohó'ipo ya mêum ákoti apêti xoko koúsokinoake Itukó'oviti
óvea, ímoakumaka kátarakea kúveu mili duzentu sesenta koeti káxe.
7 Yoko ápe isukókoti vanúkeke, Mîke yoko po'ínuhiko ánju ha'íne okopâti ne ndarâgaum
yoko ánjuhiko ovóxe. 8 Évokovo ne ndarâgaum yoko ánjunahiko. Ákone omótovahiko óvea
vanúkeke. 9 Yane kópuhikokono ne hána'iti ndarâgaum. Énomone neko kúxoti koéxoe
iháxoneti Ndeâpu, enepone Satánae, enepone yómoti aúpu'ikea uhá koeti xâne yara kúveu
mêum. Kuríkokono poké'eke ixané kixókono ánjunahiko.
10 Yane ngamone êno hónoti emo'úti inu'íxoti vanúkeke koêti:
—Kó'oyene, simóvone kaxéna koíteovaku Itukó'oviti ra xanéna, yoko éxokea hána'iti
xunáko itúkeovo énomonemo natixô. Kaxénanemaka éxokeovo ápeyea xunáko pahúkea
ne Kristu, enepone noívokoe, vo'oku kópuhikeokonone vanúkeke ne Satánae, enepone
áhati koyúhoyea itúkeovo pahukóvoti ne po'inu uti xoko Jesus, koyúhoti motókeyea
ipíhoponeokonohiko vo'ókuke. Káxe, yóti kíxoixeaneye yûho nonékuke Itukó'oviti. 11 Itea
ítoanehiko po'inu ûti vo'oku itína ne Xe'exa Su'ûso kixonéti, enepone ikó'iparaxokonoke
Itukó'oviti yaneko porexópo ésa'i kotúyopea pahunévoti. Ítoanehikomaka vo'oku
ikána'uxeahiko emo'u Itukó'oviti ya xokóyoke. Muhíkova inonéxinovohiko pevóti vo'oku
ítuke Itukó'oviti, usokó kóyehiko koépekeokono. 12 Kó'oyene, oránane ápeyea hána'iti
elokékoti okovóti vanúkeke. Aélokeneoxo yokóvo uhá ketínoe ovâti ne vanúke. Itea
hána'itimo tiveko koekúti yara kúveu mêum, koáne ya xoko mar vo'oku evésekone ne
Ndeâpu xepákukenoe, yoko yupihovó koéne ímaikeovo. Koáhati exoâtine ákoyeane
axú'ina kaxena ko'ítukepe.

Koêku ne sêno hokó'ixoane ndarâgaum

13 Noixoâne ndarâgaum kuríkeokono poké'eke, yane turíxovone hóko'ixea ne sêno
koxe'éxati hóyeno kalivôno. 14 Itea hane poréxokono sêno pi'âti kevi hána'iti hó'openo
ôti, enepone iháxoneti âgea, motovâti ó'iyea yonópoti ya mêum ákoti apêti. Énomonemo
óvoheixo kátarakeokono ya kúveu mopo'âti xoénae meyá koêti xoko ákoyeaku itápana
ndarâgaum. 15 Yane ápe koati ênoti úne ikéneke ne sêno, kópuhiu ndarâgaum pahákuke.
Kutí koe huvêo ne úne kûre. Mani kaha'aînoati ne sêno má kíxeokono yane úne. 16 Itea
huvó'oxokono neko sêno, vo'oku taú kó'iyea ne poké'e, motovâti yonópeaya heú koêti
neko úne kutí koeti huvêo, ipuhíkeati pahákuke ne ndarâgaum. 17 Yupihovó koéne
ímaikinova ndarâgaum neko sêno. Énomone pihíno isúkoponea haxa amósenopono
neko sêno, enepohikone itúkoti páhoenovi Itukó'oviti vitúkea, uti xâne, enepohikone
ikaná'uxoatimaka xokóyoke ne kaná'uti kixovókuti omínovike Jesus. 18 Yane xe'ó koéne
neko ndarâgaum xapa harîri xe'ókuke ne mar.

13

Koêku ne pi'âti hóyeno kutí koeti koati koyuvôrixovoti hó'openo

1 Ikénepokemaka ra koekútihiko, noínjonemaka xâne kutí koeti koati êno koyu-
vôrixovoti hó'openo ukeâti úneke ya mar. Yehí koe sévereina, yoko seti koe tûti.
Póhutihiko ne sévereina, aínovo apêti kôroana. Koane póhutihiko tûti, ápe iháya
íhaxopeovoke kapáyasokopeovo, kutí kixopóvoti Itukó'oviti. 2 Enepone xâne noínjone
kutí koeti êno koyuvôrixovoti hó'openo, hane koéneye koxé'u muyo sîni. Kene hêve,
kúteane heve úrsu. Kene pâho, kutí koe paho líyaum. Hane porexôa xunakóti ndarâgaum.
Poréxoamaka ndarâgaum itúkeovo koati payásoti nâti ênoti xunáko pahúkea. 3 Yoko
ápe póhuti tûti okó'okovoti xapa po'ínuhiko tûti. Yupihovó koe koêku neko óko'onevo.
Mani énomone kutí'inoke ivokóvoti, itea íteova neko óko'onevo, unátipeane. Yupíhova
iyúpaxeova uhá koeti xâne yara kúveu mêum, koane itúkea hókone vo'ókuke. 4 Enepone
ndarágaum kutí kixo Itukó'oviti ne xanéhiko, vo'oku itúkeovo xokóyoke ne ndarâgaum
úkea xunáko payásoyea neko kutí koeti êno koyuvôrixovoti hó'openo noínjone. Haina
póhutine neko ndarâgaum kutí kixokóno Itukó'oviti, itea koánemaka neko hóyeno kutí
koeti êno koyuvôrixovoti hó'openo. Hara kôe ne xanéhiko yara kúveu mêum vo'ókuke:

—Ápeikopo po'ínu koati xúnati kuteâti xunáko râ'a? Kutí'ikopomo itôa okópea? —
koéhiko.

5 Enepone kutí koeti êno koyuvôrixovoti hó'openo, poréxokono yupíheovo
kahána'ikopeovo yane koyúhoyea, koane yupíheovomaka kapáyasokeovo kutí
kixopóvoti Itukó'oviti. Poréxokonoanemaka xunakóti pahúkea ya kúveu koarentai
doi koeti kohê. 6 Enepo koyuhóne, yupíhova kapáyasokopeovo, koane koémoke'ekea
Itukó'oviti yoko îha, koánemaka óvoku Itukó'oviti yoko uhá koeti ovâti ne vanúke
xoko Itukó'oviti. 7 Poréxokonoamaka isúkoponea ne kasása'iupohiko Itukó'oviti yoko ítea.
Poréxokonomaka pahúkea oúkeke uhá koeti kó'iyeovoku xâne, koêkuti iháxakoku úkeaku,
koêkutimaka kó'iyeovoku, koane koêkuti koêku ne yuhôti yûho, koane koêkutimaka
poké'e óvohikoku yara kúveu mêum. 8 Énomonemo hóko uhá koeti xâne ovâti ra kúveu
mêum. Kutí kixoâtihikomo Itukó'oviti. Énomone neko xâne ákoti yutaxápu îha xoko
yutóxovoku iha xâne ákotinemo hunókoku ópea xoko Itukó'oviti. Énomone neko
koyuhópeti uso'íyeatinekene ne iha xanéya ukeâtine tumúneke ápeyea ra kúveu mêum,
koyúhope ne Xe'exa Su'ûso kixonéti, enepone itukópovoti ikó'iparaxokonoke Itukó'oviti
yaneko porexópo ésa'i kotúyopea pahunévoti.

9 Koêkuti xâne kamoâti, ivávaka râ'a: 10 Apêtimo xâne itokónoti iká'akeokono, yoko koati
konokoâtihikomo vékea neko koekúti. Apêtimakamo xâne koépeuti ya hána'iti pirítau.
Yoko koati konokoâtihikomakamo vékea neko koekúti. Énomone kónokino ákoyea kurí ixa
kúveovo Itukó'oviti ne kasása'iupo, koane ákoyea kamúya'ika isóneu ikéneke Itukó'oviti.

11 Ina apémaka noínjone, po'ímaka kutí koeti êno koyuvôrixovoti hó'openo ukeâti ra
poké'e. Pí'a sévereina nê'e. Yoko hane koéneye koxé'u, muyo su'ûso. Itea enepone

emó'u, kutipasí koe emo'u ndarâgaum. 12 Kúteane xunáko neko inúxoti xâne noínjone kutí
koeti êno koyuvôrixovoti hó'openo, epó'oxo koati ovóxe nekôyo, itukoâti ne páhoenoa
itúkea. Yoko enepone pí'ape xâne noínjone, enepone kuteâti koeku komúyoyea su'ûso,
koati itokúxeati okóvo ne uhá koeti xâne yara kúveu mêum kutí kíxea Itukó'oviti neko
inúxoti noínjone, enepone hóyeno kutí koeti êno koyuvôrixovoti hó'openo, enepone
unatípeatimaka óko'onevo mani koépekeokono. 13 Enepone pí'ape koati koyuvôrixovoti
xâne noínjone, enepone kuteâti koeku komúyoyea su'ûso, ito itúkea koekútihiko ákoti
noíxeokonoku, iyupaxó kixoti xanéhiko. Muhíkova iháxikea irúmene yúku ukeâti vanúke
evesékoati ra poké'e nonékuke xanéhiko, itúkoa nê'e. 14 Énomone aúpu'ikino xanéhiko
ovâti ra kúveu mêum, vo'ókuke neko iyupánevoti ítuke nonékuke neko inúxoti koati
koyuvôrixovoti xâne noínjone, úkeakumaka xunáko itúkea iyupánevoti. Enepone pí'ape
xâne noínjone, enepone kuteâti komúyoyea su'ûso, pahúkoamaka ne xanéhiko yara kúveu
mêum ípoyea okóvo neko inúxoti koati koyuvôrixovoti xâne, eneponeko iteôvati ne mani
koépekeokono vo'oku óko'onevo ya hána'iti pirítau. 15 Yane poréxokonomaka xunáko
itúkea ómixekuyeovo neko ipunéti, okóvo neko inúxoti koyuvôrixovoti xâne noínjone,
kutí'inoke koyúhoti neko ipunéti. Yane koépekexo uhá koeti xâne ákoti hakâ, enepo-
hikone ákotimaka kutí ixâ Itukó'oviti. 16 Eneponê'e, pahúkomaka uhá koeti xâne, payásoti
koane ákoti apayáso, iríku koane ákoti apeínoati, akaúti yoko po'ínuhiko xâne ákoti akutêa
koeku akaúti, itúkinokono hoenáxovopeti éxopeke vô'u, áko'o itukovo inúkuke, 17 motovâti
ákoyeane vanéxa koane ákoyeanemaka akávane enepo hákoti itukínokono hoénaxovope
îha ne inúxoti koati koyuvôrixovoti xâne, áko'o itukovo númiruna îha.
18 Enepone koekúti, konókoti êno exóneti motovâti éxeokono kixó'ekone. Koêkuti xâne
koati ko'isóneuti, ivávaka númiruna ne koyuvôrixovoti xâne kutí koeti êno koyuvôrixovoti
hó'openo, vo'oku enepone númiruna, koati iha hóyeno kixó'eko. Énomone ne númiru,
seisentu sesentai sei.

14

Akene koítovonehiko Itukó'oviti

1 Ikénepokemaka nê'e, ina noeménjo, noínjoamaka ne Xe'exa Su'ûso kixonéti, enepone
ikó'iparaxokonoke Itukó'oviti yaneko porexópo ésa'i kotúyopea pahunévoti. Yoko xe'ó
koyêti oúkeke ne hána'iti mopôi koéhati Síyaum. Hane kahá'inehiko, sentu koarentai
koaturu koeti mili xâne. Póhutihiko, anêko îha ne Xe'exa Su'ûso kixonéti, yoko iha Há'a,
enepone Itukó'oviti, yutoxóvoti inúkuke. 2 Yane ngamone emo'úti inu'íxoti vanúkeke.
Kutí koe emo'u êno hunôti úne, koane emo'u koati hónoti xururúkoti. Hanemaka koéneye,
emo'u óxokena ne oxotíhiko árpa. 3 Enepohikoneko sentu koarentai koaturu koeti mili
xâne, aínovohiko imokóvoti inámati akenéti koeku xe'okó kóyeyea nonékuke ivátakoku
Itukó'oviti natíxea, koane nonékuke ne koaturu koeti ehevókovoti, ko'isóneutimaka
kuteâti xâne, yóko'omaka nonékuke ne vinti koaturu koeti xâne teyonéti inuxínoti ítuke
Itukó'oviti. Yoko ako po'i itoâti éxea akéne neko sentu koarentai koaturu koeti mili koí-
tovone Itukó'oviti xapákuke xâne yara kúveu mêum, ákoti itukápahiko. 4 Enepohikonê'e,
aínovo koati sasá'iti, ákoti ikapíti'ikapu ya kapíneyea sêno ákoti itukapu koati yêno.
Koêkuti yónoku ne Xe'exa Su'ûso kixonéti, anéko ikéne hokó'ixoatihiko. Aínovohiko
koítovone Itukó'oviti ya xapákuke xanéhiko yara kúveu mêum, motovâti itúkeovo
haxakínovotihiko Itukó'oviti, koane haxakínovati ne Xe'exa Su'ûso kixonéti, kuteâti
koeku haxákinovo Itukó'oviti ne ha'i nonéti, inúxoti itóvo, itukókono ikó'iparaxokonoke
Itukó'oviti. 5 Enepohikonekôyo, aínovomaka ákoti semékekexeaku, ákotimaka óvaku
kopíti'ikea.

Emo'u ánju inu'íxoti vanúkeke

6 Yane ínamaka noînjo po'i ánju. Ako malíka ya kuku vanúke véko koyúhoyea ne inámati
ihíkauvoti ákoti uké'eyeaku íhae xoko Itukó'oviti. Xapa xanéhiko yara kúveu mêum
koyúhoa, koêkuti poké'e óvohikoku yara kúveu mêum, koêkutimaka iháxakoku úkeaku,
koêkutimaka kó'iyeovoku yuhôti yûho, koane koêkutimaka kó'iyeovoku neko xâne.
7 Koati kohonókoti emó'u kó'iyea:

—Tiya Itukó'oviti, kepáyasakinoemaka îha, vo'oku simóvone kaxena yúhoikopeaku Itukó'oviti ne xanéhiko yara kúveu mêum vo'oku kixoku itúkeovo. Ihéyu'ikamaka Itukó'oviti, enepone pahukoâti ápeyea ne vanúke, koáne ne poké'e, koánemaka ne úne xoko mar, yoko uhá koeti úkeaku úne —koéne.

8 Yane apé koénemaka po'i ánju. Hara kôe:

—Uké'exokonone ne Mbabílonea. Koati uke'éxokonotine neko hána'iti pitivóko. Enepone yupíheovo váherexea kixoku itúkeovo koane ákoyea asása'i, hane koéneye koati êno xúnati víyum póneake énoyeova ne uhá koeti xâne, koêkuti poké'e óvohikoku yara kúveu mêum —koéne.

9 Yane ápemaka po'i ánju, mopó'apene. Koati kohonókoti emó'u kó'iyea:

—Koêkuti xâne kutí kixoâti Itukó'oviti ne hóyeno kutí koeti êno koyuvôrixovoti hó'openo, koáne ne ipunéti okóvo, énomone neko xâne apêtimaka hoénaxovope nekôyo inúkuke itukovo vo'ókuke, 10 koati xúnatimo ne ímainevo Itukó'oviti ipihápanahiko. Kutí koetímo koati êno xúnati ekâti íyukoakehikomo Itukó'oviti. Yupihóvotimo koí-toponeovo kotíveti nonékuke ne sasá'iti ánjuhiko koane nonékuke ne Xe'exa Su'ûso kixonéti. Ipihóponokonotimo ya yúku xané kixoti énxofere, enepone ikotúxoateoxo ne yúku. 11 Ákomakamo uké'eyeaku íkurihea ne yúku ikoítoponoatihiko kotíveti. Káxe, yóti kó'iyeanemoye koítoponeovohiko kotíveti ákotinemo amámika. Énomonemo kixókono ne uhá koeti xâne hokoâti ne hóyeno kutí koeti koyuvôrixovoti hó'openo yóko'o ne ipunéti okóvo, kutí kixoâtimaka Itukó'oviti. Énomone ne xâne apêtimaka hoénaxovope îha neko hóyeno xokóyoke.

12 Énomone kónokino kóxuna'ixeovo ne kasása'iupo Itukó'oviti ákoti kamuyá'ika isóneu. Énomone ne itúkotihiko páhoenoa Itukó'oviti itúkea koane kuvóvotihiko Jesus —kôe.

13 Yane ínamaka ngámo emo'úti inu'íxoti vanúkeke, kixónuti:

—Hara yitáxa: Ukeâti kó'oyene, koati yupihóvotimo unako koêku ne ivohíkovoti kuvóvoti Vúnae —kixónu.

—Koati kaná'uteoxo —kôe ne Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti —vo'oku motovâti ómomiko-peahiko ítuke komomíkoati nóvo, koane xané kixopâtimaka ne únatinoe ítuke —kôe.

Koêkumo ne xanéhiko yara poké'e simapúne hunókoku ra mêum

14 Yane ina noeménjo. Hane noínjo kapási hóhopu koyêti yoko vatá koyêtiya ikúti-pasikoponovoviti, uti xâne. Ápe kôroana tutíkuke ainóvoti ôro. Kene vo'ókuke, ápe ómo'ixone, xopilókoti héheu koyêti. 15 Ápemaka po'i ánju ipuhíkeati xokóyoke ne sasá'iti kúveu vanúkeke. Ina vaukôa neko vatá koyêti xoko kapási. Koati hónoti vaúkea. Hara kíxoa:

—Yámane ne xepílokotina motovâti véyeovo ne ha'i nonéti, vo'oku simóvone kaxena veyóvope. Koati itóvotine, konókotine véyeovo —kíxoane.

16 Yane ípihone xopílokotina yara poké'e ne vatá koyêti xoko kapási, veyoâtine ne ha'i nonéti ovâti ra poké'e.

17 Ínamaka ipuhíkea po'i ánju xokóyoke ne sasá'iti kúveu vanúkeke. Ápemaka xopílokotina koati héheu koyêti.

18 Ina apé'ikomaka po'i ánju ipuhíkeati xokóyoke ne áta, enepone imókonoku ikó'iparaxokonoke Itukó'oviti. Yoko énomone exêa koêku ne yúku. Koati hónoti emó'u vaúkea neko po'i ánju omó'ixoati ne heú'iti xopilókoti. Hara kíxoa:

—Yáma ne heú'iti xepílokotina. Pihéne ítixea ne kutí koeti putí'uhiko ha'i úva xúveke, vo'oku usó kóyene ítixeovo —kíxoane ánju, koyúhoti koêku ne xanéhiko ovâti ra kúveu mêum.

19 Yane ípihoane ánju ne xopílokotina yara poké'e. Ina veyôa ne kutí koeti ha'i úva xúveke, enepohikone xâne ovâti ra kúveu mêum. Yane kutí kíxoa kurikoâti hána'itike tángi kótikovoku ho'o úva, kixo'êkoti koati xúnati ímainevo Itukó'oviti. 20 Enepone kótikovoku úva kixonéti, enepone ipíhoponokonoku xanéhiko, meúkeke ya pitivóko óvo. Koati ênoti íti ipuhíkeati. Hane itóvoku upénoko ne íti, poéha méturu meyá kôe, yoko mopó'a séndu kílomituru yónoku húnea neko íti.

15

Koêku ne ipíhoponopemo Itukó'oviti hunókokuke ra mêum

1 Apé koéne noínjone vanúkeke, koati hána'iti iyupánevoti. Ápe seti koeti ánju exeâti
koêku neko seti koeti koati hunókoku ipíhoponope Itukó'oviti, enepone koúsokovope
ímainevo.
2 Yane ina noînjo koekúti kutí koeti mar, itea haina úne, ainóvoti vîduru anahíxovoti
yúku. Ápe xâne xe'okó koyêtiya iteóvati neko xâne kutí koeti êno koyuvôrixovoti
hó'openo yóko'o ne ipunéti okóvo, koáne ne númiru kixo'êkoti îha. Enepohikoneko xâne,
ápehikomaka hûxo árpa, poréxoake Itukó'oviti. 3 Yoko hane imókovohiko akene Muîse,
ovoxe Itukó'oviti nóvo, yoko akéne ne Xe'exa Su'ûso kixonéti. Hara koéhiko:

—Imáko itúkinovo koati hána'iti, koane koati motovâti iháyu'ikeokono ne ítike, iti
Vúnae Itukó'oviti, iti apêti xunáko pahúkea uhá koêti. Koati kaná'uti, koane koati
ponóvoti ne kixeku itíkivo, iti natina uhá koeti xâne, koêkuti poké'e óvohikoku yara
kúveu mêum. 4 Kutí'ikopomo ako teyapî? Kutí'ikopomakamo ako kapayásaka îhe, iti
Vúnae? Vo'oku poéhane îti itukóvo koati sasá'iti. Énomone simínopimo ipúyukexoponea
nenékuke ne uhá koeti xâne, ukeâti uhá koeti koêkuti poké'e óvohikoku yara kúveu mêum.
Vo'oku koati iyúseoti ne ponóvotinoe ítike —koe akéne.
5 Ikénepoke ne koekútihiko, ina ngomomâ, noínjoane imíhe'okeane ne sasá'iti kúveu,
óvoku ne tabenákulu ya vanúkeke. 6 Enepohikone seti koeti ánju exeâti koêku ne seti koeti
ipíhoponope Itukó'oviti, hane ipúhihikea xokóyoke neko sasá'iti kúveu. Aínovo ko'ipóvoti
líyum, koati hóhopu koyêti ipovóti. Ina uhápu'i neko ípovo. Ápemaka ho'êti, ainóvoti ôro,
vekeâti xa'ákukehiko. 7 Ina apê póhuti yane koaturu koeti ehevókovoti, ko'isóneuti kuteâti
xâne, poréxoti enovópeti xoko póhutihiko neko seti koeti ánju. Enepone enovópeti,
aínovo ôro, yoko puhí koati ímainevo Itukó'oviti, enepone kóyekutine ápeyea ákoti
hunókoku. 8 Yane kopúhikoa êno úhe'ene Itukó'oviti yoko xunáko neko sasá'iti kúveu.
Kutí koe êno kuríhoe ipuhíkone. Yane ákone itoâti ûrukeova imókonemo kausákapu ne
seti koeti ipíhoponope Itukó'oviti, ómonehiko ne seti koeti ánju.

16

Seti koeti kixoku koeku ímainevo Itukó'oviti

1 Ina ngámo koati hónoti emo'úti inu'íxoati ne sasá'iti kúveu, yuhó'ixoati ne seti koeti
ánju. Hara koe yuhó'inoa:

—Pihénenoe yara kúveu mêum. Yávaka ovâti ne seti koeti enovópeti, enepone ímainevo
Itukó'oviti —koéne yuhó'inokono.
2 Yane pihóne ne inúxoti ánju óvokea ómone ovâti ne enovópeti. Óvokoane yara
poké'e. Yane ipúhihikoane êno koímaitinoe kotíveti uka'áti muyókuke neko xanéhiko
apêti hoénaxovope itúkeovo xanéna ne hóyeno kutí koeti êno koyuvôrixovoti hó'openo,
enepohikoneko ipuyúkexinoatimaka ne ipunéti okóvo.
3 Yane óvokoane pí'ape ánju ne ómone ovâti ne enovópeti. Xoko úne ya mar óvokoa.
Yane sá'iri'okopovone íti ne úneya. Kutí koe itina ivokóvoti neko úne. Heú koe ívohikeovo
ovâti neko úne.
4 Ina ovokoâmaka mopó'ape ánju ne ómone ovâti ne enovópeti. Hane óvokoa ya xoko
uhá koeti huvêo yoko xoko óvokuhiko uke úne. Yane sá'iri'okopovonemaka íti ne uhá koêti
neko úne. 5 Ina ngamôa emó'u ne ánju exeâti koêku ne úne. Hara kôe:

—Iti koati ponóvoti yane kixeku ipíheponi xanéhiko, iti kóyekutine ápeyea
ukeátinekene koánemaka kó'oyene, iti koati sasá'itimaka. 6 Koáhati énomonehiko
ovokêa itína ne kesása'iupo, koane itína ne porófetahiko koyúhoti yemó'u xapa xâne.
Vo'oku kixoku itúkeovo, énomone itíkinoahiko énoyeovo íti, vo'oku koati motokeâti
kíxeokononeye —koéne yûho neko ánju.
7 Ina apê po'i emo'úti ngámone inu'íxoati xokóyoke ne áta, enepone imókonoku
ikó'iparaxokonoke Itukó'oviti. Hara kôe:

—Iti Vúnae Itukó'oviti apêti xunáko pahúkea uhá koêti, koati kaná'uti yoko ponóvoti ne kixeku ipíheponi xanéhiko —kôe.

8 Yane óvokoanemaka koáturuxope ánju ne ómone ovâti ne enovópeti. Xoko káxe óvokoa. Yane ápe xunako káxe oró'okea xanéhiko ya otúko. Yoko kutí koéne otuko yúku.
9 Yupihovó koe oró'okea xanéhiko neko êno otúko. Yane koati ihákotihiko Itukó'oviti apêti xunáko pahúkea ne kotíveti ipíhoponope. Ákohiko ikátivexa isóneuke ne váhere ítuke, koane ákohikomaka iháyu'ika Itukó'oviti.

10 Ina ovokôa sínguxope ánju ne ómone ovâti ne enovópeti. Hane óvokoa xoko ivátakoku natíxea ne hóyeno kutí koeti êno koyuvôrixovoti hó'openo. Yane hahakú koéne uhá koeti natíxoku, koane arúxukoponea nêne neko xanéhiko vo'oku êno hána'iti tiveko koêku.
11 Yane koati ihákotihiko Itukó'oviti íhae vanúke vo'ókuke ne êno tiveko koêkuhiko, koane vo'oku êno úka'a. Ákohikomaka ikátivexa isóneuke, koane ákohiko kuríkapa ne váhere ítuke.

12 Ínamaka ovokôa seíxope ánju ne ómone ovâti ne enovópeti. Xoko hána'iti huvêo koéhati Eúfarate óvokoa. Yane ítikovo neko huvêo, kousókinoatine vékoku ne nâtihiko ukeâti úkeaku ihâroti. 13 Yane noínjonemaka mopo'âti váhere xunakóti ukeâti xoko Satánae. Hane koéneye hána'itihiko verékeke. Pahákuke neko ndarâgaum ipúhikea po'ínu. Kene po'ínu, pahákuke neko hóyeno kutí koeti êno koyuvôrixovoti hó'openo. Kene po'ínu, hane ipúhikea pahákuke neko hóyeno koyúhoti koekúti âvoti simâpu kaxéna, itea hainâya xunákoke Itukó'oviti itea ya váhereke xunakóti. 14 Aínovohiko ndémoniu, ovóxe Satánae nekôyo. Aínovo ítukenati iyupánevoti. Hane yonóhiko xokóyoke ne nâtihiko ya uhá koêti ra kúveu mêum, maka ha'úxanehiko, kaha'aînoatihiko usokó kóyeyea ya kaxena okópeaku Itukó'oviti, yaneko êno hána'iti teyonéti káxe hoénaxone Itukó'oviti, enepone apêti xunáko pahúkea uhá koêti.

15 "Yakámokeno: Nzimotímo kuteâti kixóvoku oméxoti xoko ákoyeaku kuxoâti símea" koe Vúnae. "Koati únatimo koêku ne xâne ixómoti noiméxoponu, enepohikone kutí koeti apêti ípovo muyókuke kuxópoti únae, maka hákone kutí kôe urápiti koane hákonemaka téyapana vo'ókuke" koéne.

16 Yane ho'úxone uhá koeti nâtihiko neko mopo'âti ndémoniu. Ho'úxoane xoko óvoku isukókoti iháxoneti Aramajêdom ya emó'uke ebaraíku.

17 Ina ovokôa sétixope ánju ne ómone ovâti ne enovópeti. Kuku vanúke óvokoa. Yane apé koéne êno hónoti emo'útí inu'íxoati yane ivátakoku Itukó'oviti natíxea xoko sasá'iti kúveu vanúkeke.

—Koúsokovone —koéne.

18 Yane apé koénemaka êno ipixéneneoti koane emo'útihiko yoko xururúkoti. Ápemaka êno xúnati iyuyôti poké'e, ákoti kuteâti ukeâti inâ apê xâne yara poké'e. Koati yupihóvati xunáko, koane ako malíka yónoku ne iyúyoyea poké'e. 19 Mopó'a iháxakoku neko koati hána'iti pitivóko itáhineyea. Koánemaka pítivokona po'ínuhiko xâne xoko póhutihiko poké'e óvohikoku yara kúveu mêum, heú koénemaka itáhineyea. Énomone kíxoa Itukó'oviti ipíhoponea ne hána'iti pitivóko iháxoneti Mbabílonea. Enepone ipíhoponeake, kutí kôe êno váhere ekâti súsuva koyêti, nókone heú kíxea énoyeovahiko. Énomone koéneye neko koati xúnati ipíhoponope Itukó'oviti. 20 Má koépone neko uhá koeti kálihunoe poké'e kukúkeke úne koánemaka ne koati hána'itinoe mopôi. 21 Ápemaka êno pú'itinoe evêke ukeâti vanúke irihíkovoti oúkeke neko xanéhiko. Itópono koarenta koeti kîlu póhutihiko íyeu neko evêke. Koati ihákotihiko Itukó'oviti ne xanéhiko vo'ókuke neko êno pú'itinoe evêke ipíhoponeake Itukó'oviti. Koati yupihóvati koímaiko neko ipíhoponope.

17

Íhokokono sêno ákoti téyapana ne xanéhiko ovâti ne hána'iti pitivóko

1 Ina keno'ókinonu yúhoikoponeonu póhuti yane seti koeti ánju apêti enovópeti ómo'ixone. Hara kixónu:

—Yókone, enjókopeatine kixókonokumo ipíhoponeokono ne ihókoneti senohí koeti
ákoti téyapana, enepone ivatákoti xoko ênoti úne. [2] Hána'iti ikópiti'ikopeovo ne pahúkoti-
hiko ya uhá koêti ra kúveu mêum koeku hokópeahiko ne váhere kixoku itúkeovo nekôyo.
Enepone ákoyea malíka yónoku váherevoko ne ihókoneti sêno ákoti téyapana, hane
koéneye koati xúnati ekâti póneke uhá koeti xâne yara kúveu mêum. Epó'oxo kutí
koénehiko ikohíhiuti uhá koêti ne xâne yara kúveu mêum koeku hokópea váhere kixoku
itúkeovo.

[3] Yane omó kixo ongóvo ne ánju ya mêum ákoyeaku apêti. Énomone noínjea neko
sêno. Hane ivú'ixo êno koyuvôrixovoti harará'oti hó'openo apêti ya uhá koeti mûyo
yutoéti kapáyasokopovope, itûkovoti Itukó'oviti. Ápemaka seti koeti tûti yoko yehí koeti
sévereina.

[4] Eneponeko sêno noínjone, koati kalísoti híyeu ne ípovo hararáhiti yoko homomóhiti,
koane yupíhova êno iyóyonevo, itukéti ya ôro, koane uhé'ekotinoe uhá'iti mopôi,
yóko'omaka ne iháxoneti pêrula. Yoko ápe enovópeti ainóvoti ôro vo'ókuke, puhi-
puhí koeti koekúti yupihóvoti ákoyea aúnati, yoko koekútihiko koati váhere nonékuke
Itukó'oviti, enepohikone uhá koeti kixovókuti katávokoti xâne ya hókea Itukó'oviti,
enepone kutí koeti koeku sêno katávokoti ima po'i xâne itaíkoati itúkea váhere xokóyoke.
[5] Yoko ápe îha yutoxóvati inúkuke neko sêno apêti he'ono'ú koeti kixó'ekone. Hara koêti
neko îha: "Koati hána'iti ne Mbabílonea, úkeaku uhá koeti itukeôvoti kuteâti kixoku
itúkeovo ne sêno ákoti téyapana, koane úkeakumaka uhá koeti po'ínuhiko kixovókuti yara
kúveu mêum yupihóvoti váherexea nonékuke Itukó'oviti" kôe ne îha. [6] Ina noinjôa neko
sêno kutí kó'iyea kohíhiti, itea haina vo'oku xúnati ekâti. Koati vo'oku enó'iyea óvokea
itína neko kasása'iupohiko Itukó'oviti, koáne ne koyúhoti koeku Jesus. Noinjoâne neko
koekúti, koati êno hána'iti iyúmbaxeova. [7] Ina kixônu neko ánju:

—Na koeti yupíhinova iyípaxivoa ne koekúti? Ngoyuhó'inopeatine ne he'ono'ú
koetí'iko kixó'ekone ne sêno yoko kixó'ekone ne ivú'e, enepone êno koyuvôrixovoti
hó'openo apêti seti koeti tûti yoko yehí koeti sévereina. [8] Eneponê'e, ápene yanekôyoke,
itea yara koeku kó'oyene ákone iyúsea. Yoko ye'éxopovotinemaka ipúhikopea xoko êno
koímaiti yoko upénoti uhôro ínati haháku iká'akokonoku. Yane uke'éxokonotinemo.
Iyupáxovatimo xanéhiko ovâti ra kúveu mêum, enepohikone ákoti yutaxápu îha ya
koyúhopeke Itukó'oviti, yutóxovoku iha xâne yonopâti xokóyoke. Yoko enepone ihâe yu-
toxóvotiya, ukeátine inâ apê ra mêum usó'iyeaneya. Yupihóvatimo iyúpaxeova xanéhiko
naixâ neko êno koyuvôrixovoti hó'openo, enepone apêti yaneko káxehiko pihotíne itea
akó'otine iyusêa yara koeku kó'oyene, itea apépotikomakamo.

[9] —Enepora ngoyúhoinopikemo kó'oyene, konókoti ênoti exóneti. Harâ'a: Enepone seti
koeti tûti ne êno koyuvôrixovoti hó'openo, hane kixó'eko seti koeti hána'itinoe mopôi
iváta'uxoku ne sêno. Kene ne seti koeti mopôi iváta'uxoku, seti koeti nâti kixó'eko.
[10] Ya xapákuke ra seti koeti nâti, pihóne singu koêti. Anéye póhuti pahúkoti kó'oyene.
Kene po'ínu, avo simápu kaxena pahúkope. Itea enepo simapúne, ákomo axú'ina káxe
yónoku pahúkea. [11] Kene ne êno koyuvôrixovoti hó'openo neíxone, enepone apêti yaneko
káxehiko pihotíne, itea akó'otine iyusêa yara koeku kó'oyene, koati énomone ne oítuxope
nâti ahe'ókopati neko sétixope, itea uke'éxokonotinemo nê'e.

[12] —Enepone yehí koeti sévereina neíxone, hane kixó'eko yehí koeti nâti âvoti xunáko
pahúkea. Itea porexókonotimo xunáko pahúkea xané kixoâtimo ne kutí koeti êno
koyuvôrixovoti hó'openo neíxone, itea ákomo ahíkapu yónoku pahúkeahiko, kutí koetímo
kali póhuti ôra ápeyeamo xunáko pahúkea. [13] Uhá koetíhiko ra yehí koêti, kutikokó
koetímo isóneu. Porexópatimo ne payásokohiko yoko xunákohiko pahúkea xokóyoke
ne hóyeno kutí koeti êno koyuvôrixovoti hó'openo. [14] Enepohikonê'e, okopâtimo xapa
isukókoti ne Xe'exa Su'ûso kixonéti, enepone ikó'iparaxokonoke Itukó'oviti yaneko
porexópo ésa'i kotúyopea pahunévoti. Itea enepohikonekôyo, itoâtimo Xe'exa Su'ûso
kixonéti, vo'oku énomone itukóvo Únae uhá koeti payásotihiko pahúkoti. Koane koati
énomonemaka itukóvo ne koati payásoti nâti ya uhá koeti po'ínuhiko nâti. Koáne

yaneko íteaku, kaha'ínepoatimo iháxiupohiko Itukó'oviti, enepohikone hokoâti ákoti kamuyá'ikapu ikéneke.

15 Ina kixonúmaka ne ánju:

—Enepone ênо úne neíxone, ivátakoku ne ihókoneti senohí koêti ákoti téyapana, hane kixó'eko êno kó'iyeovoku xâne, enepohikone ákoti yumaxápu xâne ya uhá koeti poké'e óvohikoku yara kúveu mêum, koêkuti kó'iyeovoku yuhôti, yuhóhiko. 16 Enepone ihókoneti yehí koeti sévereina koáne ne ihókoneti êno koyuvôrixovoti hó'openo, yupihovó koetímo ahúxukinova okóvo nekôyo, enepone senohí koêti ákoti téyapana. Heu-heú kixeâti-hikomo véyea apeínoati nê'e. Kutí kixoâtimo kamahúpikoati. Koane kuteâti kíxoaku ipúhokovoti hó'openo ne ísoe enepo nikêa nâum, énomonemakamo kíxoaneye. Ínamo uke'éxa ya yúku. 17 Koáhati Itukó'oviti itukínoamo isóneu kutí'inoke kixoâtinemoye. Yoko enepohikoneko pahúkoti, kutikokó koetímo isóneu poréxopea xunáko pahúkea xokóyoke ne ihókoneti êno koyuvôrixovoti hó'openo imókonemo kausákapu uhá koeti yuho Itukó'oviti.

18 —Yoko koati hána'iti pitivóko éxoti koeku uhá koeti pahúkotihiko yara kúveu mêum, ene kixó'eko neko sêno neíxone —kíxoane ánju ne Xuâum.

18

Kixókonokumo uke'éxakana ne hána'iti pitivóko

1 Ikénepoke ra koekútihiko, noínjone po'i ánju apêti xunáko pahúkea, evesékoti ukeâti vanúke. Uhapu'i-uhapu'í kixo poké'e ne êno úhe'ene uhápu'ine ne ánju. 2 Ina kohonóko emó'u vaúkea. Hara kôe:

—Koati uke'éxokonotine ne hána'iti pitivóko iháxoneti Mbabílonea. Itúkopovone óvoku uhá koeti kó'iyeovoku ndémoniuhiko, enepohikone ovoxe Satánae itúkoti uhá koeti kó'iyeovoku váhere koekúti. Ópokunemaka uhá koeti koêkuti kó'iyeovoku hó'openo ôti koati váherehiko koane kotirínaneti. 3 Kixínokonokeneye ne pitivóko vo'oku ákoyea malíka yónoku ne váherevoko xanéhiko ovâti. Koati hána'iti kátavokea po'ínuhiko xâne ya hókea Itukó'oviti kuteâti koeku sêno kátavokea ima po'i xâne itaíkoati itúkea váhere xokóyoke. Enepone váherevoko, kutí kôe koati xúnati ekâti íyukoke uhá koeti po'ínuhiko xâne yara kúveu mêum, koêkuti poké'e óvohikoku. Kene ne pahúkotihiko yara poké'e, kutipasí kó'iyeamaka ne kixoku itúkeovo koeku hókea kixóvoku. Koánemaka ne kavánetihiko, koati irîkuxotihiko vo'ókuke ne xâne íhae neko pitivóko, vo'oku yupíheovo ikálisokeovo ya kohépitinoe koekúti —koéne.

4 Yane ina ngámo po'i emo'úti inu'íxoti vanúkeke. Hara kôe:

—Itínoe njanéna, ipíhiki ra pitivóko maka hákone kitipásea ya váherevokohiko, epó'oxo maka hákone ke'anépoahiko ya ipíhoponeokonoke, 5 vo'oku yupíhovone koêku ne váhere kixoku itúkeovo. Kutí koe yupihóvotine pu'íxeovo ne váherevoko itopónotine vanúke, itúkopinoakemo Itukó'oviti ésa'i ne êno váhere ítuke. 6 Yoko koati konókoti itúkopoinokono ésa'i ne váhere ítuke. Kuteâti kíxoaku váherexea ítuke, pi'á ákoe anú'ukea tivéko ne kixókonokumo. Enepone kutí koeti êno xúnati ekâti íyukoke po'ínuhiko xâne, koésayu'ixinokonokehiko, pi'á ákoe kurí'uxeovo xunáko ne íyukokonoke motovâti koésayu'ixeokonomakamo. 7 Kuteâti koeku yupíheovo kapáyasokeovo koane ikálisokeovo ya kohépitinoe koekúti, énomone ákoeneye yupíheovomakamo ipíhoponeokono kó'oyene koane ikáxu'iyea okóvo. Vo'oku hara koé'epepo isóneupinovo: “Undi kutí koeti seno nâti vatá koyêti xoko ivátakoku natíxea. Ako kalíhuina indúkeovo kuteâti kixeóvovoti sêno ivokóvoti îma. Ákomo kalíhuina véngea tiú'itike koekúti” koé'epepo isóneupinovo. 8 Itea koati énomonemo kutí'ino simoâti êno hána'iti tiveko koêku ya kúveu póhuti káxe, pevóti, koane hána'iti ikáxu'iyea okóvo, yoko hímakati. Ínamo arapúkuxa yúku, vo'oku koati xúnati ne Vúnae Itukó'oviti, enepone ipihóponoatimo —koéne neko emo'úti ngámone.

[9] Yoko enepone pahúkotihiko yara kúveu mêum kutipáseatihiko ya uhá koeti váhere
ítuke koáne ya yupíheovo ikálisokeovohiko, hána'itimo ikótivexea koêku, koane iyókexi-
noatimo naixâne ne êno íkurihea ne yúku oropúkuxoati. [10] Ákonemo malíka okínoakuhiko
komómoyea, pikoâti ne ipíhoponeokonoke, koane kó'iyeahiko:
—Kotíveti, kotíveti koêku ne Mbabílonea, enepone koati hána'iti pitivóko koane
yupihóvoti ukóponea. Ako oríko símea ipíhoponeokonoke —koénehiko.
[11] Iyókexinoatimo uhá koeti kavánetihiko yara poké'e koánemo ikótivexea koêku vo'oku
ákoyeanemo vanexeâtihiko ne vâne. [12] Énomone ne koekúti kuteâti ôro, péhu, yoko
uhé'ekotinoe uhá'iti mopôi, koáne ne po'i kó'iyeovoku, enepone iháxoneti pêrula. Ina
apémaka ne kalísotinoe ipovóti líyum, koánemaka ne koati únati ipovóti homomóhiti,
koáne ne po'i kó'iyeovoku, enepone sêta uháhiti, yóko'omaka ne koati únati harará'iti
ipovóti. Anêkomaka uhá koeti kó'iyeovoku koati únatinoe tâpoa, koane uhá koeti
kó'iyeovoku itukéti ya mârfim, enepone kutí koeti opêti, koane itukéti ya koati únati
tikóti yupihóvoti hepíko, yoko ya havâva, koáne ya po'i kó'iyeovoku, enepone hiyá'iti
havâva, koáne ya uhé'ekoti mopôi iháxoneti mármure. [13] Ina apémaka ne kánela yoko
po'ínuhiko kuteâti, enepohikone kouhékoti nikokónoti, koáne ne úhetihiko ihopúneti
yoko kohépitinoe xêru, enepone iháxoneti ísensu, koane ungoéntu yóko'o ne iháxoneti
báusamu. Ina keno'ókomaka kuteâti víyum, yoko azeite, koane koati kalísoti tirîku,
yoko po'i kó'iyeovoku únatinoe tirîku. Ápe po'ímaka vanêti kuteâti váka, su'ûso, yoko
kámo, koánemaka kôretahiko. Muhíkova ápeyea akaútihiko yoko po'i xâne vaneútimaka.
Enepone uhá koeti vanêti kuteâti, uké'ene. [14] Hara koe yûho ne kavánetihiko vo'ókuke:
—Itínoemeku ovâti neko pitivóko, áko'one neko êno únatinoe koekúti yopósi'ixone,
koekúti ákoti omotóva yokóvo. Yévokoane uhá koêti neko kalísotinoe koekúti, kixovókuti
yupihóvoti úhe'ekea. Áko'one, uké'ene, koati ákotinemo xepákuke —koénehiko.
[15] Enepone kavaneâtihiko neko koekúti, irîkuxeati neko vâne, ákomo malíka okínoaku
komómoyea, pikoâti tiveko kixókonoku ne íhae pitivóko, koeku ixómoyea íyoinoa yoko
ikótivexea koêku, koánemaka kó'iyea:
[16] —Kotíveti, kotíveti koêku ra koati hána'iti pitivóko, enepone kuteâti koeku úhe'ene
sêno ko'ipóvoti koati kalísoti híyeu ipovóti líyum, koane po'ínuhiko koati únatinoe ipovóti
homomóhiti yoko hararáhiti, kuteâtimaka úhe'ene sêno ênoti iyóyonevo, itukéti ya ôro,
yoko uhé'ekotinoe uhá'iti mopôi, koáne ne po'i kó'iyeovoku, enepone iháxoneti pêrula.
[17] Ako oríko uké'exeokono heú koêti neko êno apeínoati —koénehiko.
Yoko ako malíkahiko okínoaku únaehiko hána'iti vatéke komómoyea. Kúteanemaka
koêku ákoyea malíka okínoaku komómoyea neko avekoâtihiko, koane ivu'íxoatihiko yoko
po'ínuhiko ko'ítuketi ya mar. [18] Koeku noíxeahiko êno íkurihea ne yúku oro'ókoati ne
pitivóko, koane kó'iyea yûho vaúkexea:
—Ápeikopo po'i pitivóko kuteâti hána'iko râ'a? —koéhiko.
[19] Ina purapú'ikopovohiko marîpa, koane íyoinoa, yoko ikótivexea koêku, xaneâtihiko
kóhonokea emó'u kó'iyea:
—Kotíveti, kotíveti koêku ra hána'iti pitivóko. Koati vo'ókuke ne ko'óvokutiya îrikux-
inoke uhá koeti únaehiko ne hána'iti vatéke, vo'oku kixoku ikálisokopeovo neko xâne ya
êno kohépitinoe koekúti vanéxone xokóyokehiko —koénehiko.
[20] Itea itínoe ovâti ne vanúke, aélokene yokóvo vo'oku kixókonoku. Koánemaka
itínoe kasása'iupo Itukó'oviti, aélokenemaka yokóvo, keánemaka itínoe ápostulu, páhoe
Itukó'oviti koyúhoyea emó'u xapa xâne, keánemaka itínoe porófeta koyúhoti emo'u
Itukó'oviti, vo'oku itúkopinopeane Itukó'oviti ésa'i neko váhere kixópikunoe.
[21] Ina apê koati xúnati ánju eherúkoti mopôi kuteâti itóvoku êno pú'iti mopôi ya
au'ókopeti, ina kurikôa úneke xoko mar koane kó'iyea:
—Énomonemo kixókononeye ákoyea íyuhixakana uké'exeokono ne hána'iti pitivóko
iháxoneti Mbabílonea. Ákonemo noíxeokonoku. [22] Ákonemakamo emo'u árpa
oxóvotiya, koane emo'u po'ínuhiko huxôe kuteâti falaúta yoko torombéta. Ákone-
makamo ko'ítuketiya koêkuti kó'iyeovoku itukéti. Ákonemakamo emo'u au'ókopeti.

23 Kúteanemaka uhápu'ine yúku kouhápu'ikopeti, áko'onemakamoya, koane emo'u noívu
yoko noíva. Enepohikone kaváneti ovâti neko pitivóko yanekôyoke, koati hána'iti iríku
ya uhá koeti po'ínuhiko kaváneti yara kúveu mêum. Enepone xâne ovâti neko pitivóko,
koésayu'ixo heú koeti po'ínuhiko xâne yara kúveu mêum. Koati vo'oku ikálisokeovo yoko
îrikuxea kutí'inoke itokónoti uhá koeti xâne yara kúveu mêum, koêkuti poké'e óvohikoku.
Ehane íyokeovahiko ne kixóvoku yoko ikútipasikeovahiko kixoku itúkeovo.
24 Yoko énomone ne pitivóko koati óvokovoku itina porófetahiko koyúhoti emo'u
Itukó'oviti, koane itina po'ínuhiko kasása'iupo Itukó'oviti, yóko'omaka ne itina uhá koeti
po'ínuhiko xâne yara kúveu mêum koépeuti kuteâtihiko.

19

Elokékoti okovóti ya vanúke

1 Ikénepoke ra koekútihiko, ngamone koati ênо hónoti emo'úti inu'íxoti vanúkeke
kuteâti emo'u ênoti opoíkovoti xâne. Hara kôe:
—Iháyu'ikakana Vúnae Itukó'oviti. Koati énomone koitóvo xâne. Énomonemaka
itukóvo hána'iti ihayú'iuti, koane énomone apê uhá koeti xunakóti xokóyoke. 2 Koati
kaná'uti, koane koati ponóvoti ne ipíhoponope. Vo'oku ipíhoponoane Itukó'oviti ne
xâne ovâti neko hána'iti pitivóko, enepone katávokoti xâne ya hókea Itukó'oviti kuteâti
koêku sêno katávokoti îma po'i sêno, itaíkoati itúkea váhere xokóyoke. Koáhati énomone
ikopíti'iko uhá koeti xâne yara kúveu mêum ya váhere kixoku itúkeovo. Ipíhoponoane
Itukó'oviti, itukópoinoati ésa'i ne ovóxehiko koépekeu —koe emó'u.
3 Ina koepómaka neko emo'úti ngámone:
—Iháyu'ikakana Itukó'oviti. Koáhati ákotinemo hunókoku ipú'ikea íkurihea ne yúku
oropúkuxoati ne hána'iti pitivóko —koéne.
4 Eneponeko vinti koaturu koeti xâne teyonéti inuxínoti ítuke Itukó'oviti, yóko'o ne
koaturu koeti ehevókovoti, ko'isóneutimaka kuteâti xâne, ipúyukexohiko xaneâti ísu'okea
nône poké'eke nonékuke Itukó'oviti, enepone vatá koyêti xoko ivátakoku natíxea, koane
iháyu'ikeamaka yoko kó'iyeahiko:
—Énomoneoxo kôe. Iháyu'ikakana Itukó'oviti —koéhiko.
5 Ina apê hónoti emo'úti inu'íxoati xokóyoke ne ivátakoku Itukó'oviti natíxea. Hara kôe:
—Iháyu'ika Vúnae Itukó'oviti ne uhá koeti ovóxe teyoâti, kúteane payásotihiko koáne
ne ákoti apayáso —koéne.
6 Yane ina ngámo kutí koeti emo'u ênoti xâne. Kutí koémaka emo'u ênо hunôti úne yoko
ênо hónoti emo'u xururúkoti. Hara kôe:
—Iháyu'ikakana ra Vúnae Itukó'oviti, vo'oku énomone natixô, koane énomone apê
xunáko pahúkea uhá koêti. 7 Aélokeneikopo vokóvo, vimáka'ika, koane kahána'ikamaka
ûti ne iha Itukó'oviti, vo'oku simóvone kaxena áyui Xe'exa Su'ûso kixonéti, enepone
ikó'iparaxokonoke Itukó'oviti yaneko porexópo ésa'i kotúyopea pahunévoti. Yoko kutí
kôe áyui kasâtuxoti. Koane koúsokovonehiko ne kasása'iupo, enepone ihókoneti noívana.
8 Enepohikonê'e, poréxokonone itúkea koati kalísoti híyeu ipovóti, líyum, ínati uháhi,
koati sásasa koyêti —koéne ne emo'úti ngámone.
Yoko enepone koati kalísoti híyeu ipovóti líyum, ípovo neko kasása'iupo Itukó'oviti,
énomone ne ponóvoti kixoku itúkeovo.
9 Ina kixônu ne ánju:
—Yitáxamo râ'a: Koati únati koêku ne iháxiu Itukó'oviti yónea xokóyoke ne áyui Xe'exa
Su'ûso kixonéti, ihókoneti koeku áyui kasâtuxoti.
Ina koe'íkomaka:
—Enepohikora emo'úti, aínovo koati kaná'uti emo'u Itukó'oviti —koéne.
10 Ina imbuyúkexo, xaneâti ínzu'okea nônem poké'eke nonékuke ne ánju, inzayú'ikoati.
Itea hara kixónu:
—Hako kixevóneye, vo'oku undímaka ovoxe Itukó'oviti kiteâti, kuteâtimaka ne
pe'ínuhiko ákoti kurí ixâ hókea ne kaná'uti kixovókuti íhikaxovike Jesus. Ópoehane
Itukó'oviti kixéneye.

Vo'oku enepone kaná'uti kixovókuti íhikaxovike Jesus, énomonemaka kuteâti ne uhá koeti éxokoake Itukó'oviti ne porófetahiko koyúhopea xapa xâne nóvo —kíxoane ánju.

Uke'éxoa Kristu ne Satánae koane uhá koeti ovóxe

11 Yane noínjoane kutí kó'iyea mihe'ó koêti ne vanúke. Apé koéne hopú'oti kámo koane ivu'íxoati. Enepone ivu'íxoati, pí'a îha. "Koati Kuvovóneti" yoko "Koati Kaná'uti" koéha. Eneponê'e, koati ponóvoti yúhoikopea xâne vo'oku kixoku itúkeovo, koane ponóvotimaka okópea ne nókone okópea. 12 Enepone ûke, kutí koe uhápu'ine irúmene yúku, koane êno kôroana tutíkuke. Ápemaka ihâe yutoxóvatiya, po'i îha, ákoti exoâti, poéhane exôa. 13 Enepone ípovo, hamá kôe poké'eke, koane kutí kôe yurumúkovoti xapa íti. Yoko "Évekoaku Itukó'oviti Koúhapu'ikinovovi râ'a" koéhamaka. 14 Enómaka koati opoíkovoti ovóxe íhae vanúke ikéneke, ivu'íxotihiko hopú'oti kámo. Kene ípovohiko, aínovo koati kalísoti híyeu hopú'iti ipovóti líyum, sásasa koyêti. 15 Enepone inúxoti ivu'íxoti kámo noínjone, ápe kutí koeti êno heú'iti hána'iti pirítau ipuhíkeati pahákuke. Énomone veínoa isúkoponea ne xanéhiko yara uhá koeti poké'e yara kúveu mêum, koêkuti óvohikoku ne váherehiko xâne ákoti akutípoa. Yoko ákomo oxéne íteovahiko. Enepone xunáko natíxea ouke xâne, kutí koetímo katatákexoti póte ya pulô'i havâva. Kutí kixoâtimakamo okonúkoti úva xoko kótikokonoku, enepo ipihápanane ne xanéhiko yaneko káxe, kaxénake xúnati ímainevo Itukó'oviti, poéhane apê xunáko pahúkea uhá koêti. 16 Enepone noínjone, ivu'íxoati neko hopú'oti kámo, ápemaka îha yutoxóvoti yane hamá koeti ípovo, koánemaka xurókunoke. Hara kôe: "Teyonéti ya uhá koeti nâtihiko râ'a, yoko payásoti ya uhá koeti payásotihiko" kôe ne yutoéti.

17 Yane noínjone ánju xe'ó koyêti xoko káxe, kohonókoti emó'u vaúkea, ihaxíkoti uhá koeti hó'openo ôti ya kuku vanúke. Hara kôe yuhó'inoa:

—Kiná'aka, he'úxinapanoe ra kutí koeti hána'iti nikaxóvoti ítuke Itukó'oviti! 18 Niképaninoe nâum ne hána'iti pahúkotihiko, yoko nâum ne inuxínoti húndaruhiko, koane nâum ne koati payásoti xâne pahúkotihiko, yoko naum kámohiko, koane naum ivu'íxoatihiko, koánemaka naum uhá koeti kó'iyeovoku xâne, akaúti koane po'ínuhiko xâne ákoti akutêa koeku akaúti, payásotihiko koane ákotihiko apayáso —koéne.

19 Yane noínjoane neko hóyeno kutí koeti koati êno koyuvôrixovoti hó'openo, yóko'o ne uhá koeti nâtihiko yara kúveu mêum, koane uhá koeti húndarunahiko ho'uxoké koyêtine, kousókovotinehiko okópea neko ivu'íxoati ne kámo yoko húndaruna. 20 Yane iká'akovone ne hóyeno kutí koeti êno koyuvôrixovoti hó'openo. Xané kíxoa ne ovóxe, enepone koyúhoti koekúti âvoti simâpu kaxéna, koane itúkotimaka êno hána'itinoe iyupánevoti nonékuke neko hóyeno kutí koeti êno koyuvôrixovoti hó'openo, enepone porexoâti xunakóti kíxeaneye. Yoko énomone kutí'ino itoâti aúpu'ikea ne xanéhiko apêti hoénaxovope ne hóyeno kutí koeti êno koyuvôrixovoti hó'openo xokóyoke. Énomonemaka neko xanéhiko ipuyúkexinoati ne ipunéti okóvo. Yane kuríkokonone neko pi'âti anane Itukó'oviti ukeku yúku ixómoti oro'óko, xánenamaka kuri'úxeateoxo otúko, enepone énxofere kixonéti. 21 Yoko enepohikone xánena, heú kixókono koépekexeokono yane kutí koeti hána'iti pirítau ipuhíkeati pahákuke ne ivu'íxoati ne hopú'oti kámo. Yane imátaxeova uhá koeti hó'openo ôti ne nâum ivohíkovoti.

20

Koeku Satánae ika'ákokono ya kúveu póhuti mili xoénae

1 Yane noínjonemaka ánju evesékoti ukeâti vanúke. Hane ómo xávena neko êno upénoti uhôro yupihóvati koímaiko, ínati haháku. Yoko ápemaka hána'iti korénde ómone. 2 Ina namukôa ánju neko ndarâgaum, eneponeko kúxoti koéxoe iháxonetimaka Ndeâpu yoko Satánae. Yane iká'akoane ya kúveu póhuti mili xoénae. 3 Kuríkoane kúveuke ne êno upénoti uhôro ínati haháku ina exexôa, koane ípihinoa kotiú'ikoati ne exéxovope, motovâti ákoyeane aúpu'iu xapákuke xanéhiko yara kúveu mêum, koêkuti poké'e óvohikoku, tukú koeti evesékane neko póhuti mili xoénae. Ikénepoke nê'e, konókotikomo kali kuríkopeokono itea ákonemo áxu'ikene kuríkopinevo.

[4] Yane noínjonemaka êno ivátakoku nâti. Enepohikone ivatákoati, poréxokono yúhoikopea xanéhiko vo'oku kixoku itúkeovo. Noínjomaka ivokínevoti, eneponeko ovóxehiko Itukó'oviti tetúnoeti vo'oku hókea ne kaná'uti kixovókuti ítuke Jesus koáne ne emo'u Itukó'oviti. Énomone yé'akeye ákoti ipuyúkexina ne hóyeno kutí koeti êno koyuvôrixovoti hó'openo koáne ne ipunéti okóvo. Énomonemaka ne ákoti sikâ yutóxeovo hoénaxovope yûto nekôyo inúkuke áko'o itukovo vo'ókuke. Enepohikonê'e, exépuhikopo ukópea xapa ivokóvoti koane kahá'inepohiko Kristu natíxea yaneko kúveu póhuti mili xoénae. [5] Enepohikone hâxa ne ivokóvoti, ako exépuhikapa tukú koeti evesékone neko póhuti mili xoénae. Yoko énomone iháxoneti inúxoti exepúkopopeti ukópea xapa ivokóvoti nê'e. [6] Koati únatimo koêku ne exepúkopoti xapákuke ne inúxoti exepúkopopeti kixonéti, koane koati sasá'itimo nekôyohiko nonékuke Itukó'oviti, vo'oku iteóvatihikomo ne pí'ape ivokeôvoti kixonéti, enepone ipíhoponeokono ne xâne ákotinemo hunókoku. Yoko énomonehikomo itukóvo ko'itúkeinoti Itukó'oviti yoko Kristu ya sasá'iti ítuke, koane kaha'íneatihikomo Kristu koeku natíxea yara poké'e kúveu póhuti mili xoénae.

Iyónokonoku Satánae ipíhoponeokono

[7] Evesékane neko póhuti mili xoénae, kali kurikópokonotikomo ne Satánae, ipuhíkopeatikomo ne iká'aheixovoku. [8] Yane pihotínemo aúpu'ikexopeamaka xanéhiko ya póhutihiko poké'e óvohikoku yara uhá koeti kúveu mêum. Yoko enepohikone xâne okópoti Itukó'oviti, enepohikone iháxoneti Ngôge yoko Mâgoge, ho'uxoâtihikomo Satánae, kousókoati iyónea xapa isukókoti. Koati ákotimo yumaxápuhiko, kuteâti koeku yupíheovo ne íyeu harîri ya xe'o úne xoko mar.

[9] Yane noínjoane itáhineheyeane ya uhá koêti yara kúveu mêum. Yakukú kíxoanehiko ne óvohikoku kasása'iupo Itukó'oviti, enepone pitivóko ákoti omotóva okóvo Itukó'oviti. Itea yanê'e, noínjoa iríkeovone yúku ukeâti vanúke. Heú kíxoa uké'exea neko anane Itukó'oviti. [10] Yoko enepone Ndeâpu, enepone aupú'ikoti xanéhiko, kuríkokonone oévoke koekúti kutí koeti hána'iti lâvona, itea ainóvoti irúmene êno kótuti yúku xánena énxofere ikotúxoateoxo neko yúku. Kahá'inea ne hóyeno kutí koeti êno koyuvôrixovoti hó'openo yóko'o ne ovóxe, enepone koyúhoti koekúti âvoti simâpu kaxéna itea haináya xunákoke Itukó'oviti itea ya váhereke xunakóti. Énomonemo óvoheixo íkoitoponeokono kotíveti, káxe, yóti ákotinemo hunókoku.

Ipíhoponope Itukó'oviti

[11] Noínjonemaka koati hána'iti hopú'iti ivátakoku nâti koáne ne nâti ivatákoati. Yane má koépo ne poké'e koáne ne vanúke. Ákonehiko kúxotihiko koekúti. [12] Yane noínjoanemaka ne uhá koeti ivokóvotine, payásotihiko koánemaka ne ákoti apayáso, xe'okó koyêti nonékuke neko ivátakoku Itukó'oviti natíxea. Yane ápene koyuhópetihiko mihé'oeti. Ina mihe'ókokonomaka po'i koyuhópeti, yutóxovoku iha xâne yonópoti xoko Itukó'oviti. Enepone ivokóvotihiko ákoti îha yane koyuhópeti, hane exôa kixópokonokumo yutoéti ya po'i koyuhópetihiko koyuhoâti kixoku itúkeovo ne xâne koeku óvea yara poké'e. [13] Enepohikone xâne koépeu úne ya xoko mar, exépuhikopo, koánemaka uhá koeti po'ínuhiko ivohíkovoti, exépuhikopomaka. Pohú pohu kixókonohiko yúhoikopeokono. Yoko kixoku itúkeovo exôa kixókonoku yuhoíkopokonone. [14] Yane enepone pevóti koáne ne ivokóvotihiko ákoti háka Itukó'oviti, kuríkokonone kúveuke kutí koeti hána'iti lâvona, ainóvoti irúmene kótuti yúku. Yoko énomone iháxokono pí'ape ivokeôvoti, enepone ipíhoponeokono ne xâne ákotinemo hunókoku yane kutí koeti hána'iti lâvona ainóvoti irúmene koati kótuti yúku. [15] Koêkuti ákoti yutaxápu îha yane koyuhópeti, óvoku îha ne xâne yonópoti xoko Itukó'oviti, kuríno'ekokono yane kutí koeti hána'iti lâvona ainóvoti irúmene koati kótuti yúku.

21

Inámapoti vanúke yoko poké'e

[1] Yane noínjonemaka inámapoti vanúke koane poké'e, vo'oku uké'epone neko inúxoti vanúke koane poké'e. Yoko áko'onemaka ne mar. [2] Noínjoamaka ne Sasá'iti

Pitivóko, enepone inámapoti Njeruzálem, evesékoti ukeâti vanúke xoko Itukó'oviti, úso-
tine iyóyokeovo kuteâti koeku iyóyokeovo ârunoe kasâtuxoti okotúmonexotine noívuna.
3 Yane ngamone êno hónoti emo'úti inu'íxoati xokóyoke ne ivátakoku Itukó'oviti natíxea.
Hara kôe:
—Kó'oyene itúkopane Itukó'oviti óvoku xapákuke ra xâne. Koati ko'ovókoatinehikomo
Itukó'oviti. Aínopovonemo xanena Itukó'oviti epó'oxo koatínemo Itukó'oviti ovâ
xokóyokehiko. 4 Kihu'íkopinoatinemo Itukó'oviti uhá koeti ho'oûke ne xanéhiko. Yane
ákonemo iyôtiya. Ákonemakamo ivokóvotiya, koane ikaxúneti okovóti, koane kohóneti,
vo'oku uké'ene neko kúxotihiko koekúti kuteâti.
5 Ina apê yûho ne Itukó'oviti, enepone vatá koyêti xoko ivátakoku natíxea. Hara kôe:
—Ingó'inamakopane ne uhá koeti koekúti —koéne.
Ina kixonú'ikomaka:
—Yitáxa ra koekútihiko vo'oku koati kaná'uti, koane koati motovâti kúveovokono ra
emo'útihiko.
6 Ina koe'íkomaka:
—Koúsokovone uhá koêti. Undíne itukóvo tûri koane hunókoku ne uhá koeti koekúti.
Ûndi turixôa, koane undímaka kousókoa. Kuteâti koêku enôvo úne ne xâne épeu
úne, énomonemakamo koéneye koúhepekeokono kóyeku ne xâne oposíkonuti vo'oku
ingo'íparaxoatimo inámapoti apéyeati ákotinemo hunókoku, enepone kutí koeti uke úne
vo'eroo koyêti ákoti uké'eyeaku. 7 Enepone xâne itoâti vékea uhá koêti ne koekúti,
ingo'íparaxoatimo kuteâti yunzó'inoa. Epó'oxo undínemo itúko únae, koane énomonemo
indúko nje'éxa. 8 Itea pó'iti yonópokumo ne xâne pikotíhiko koítoponeovo kotíveti
vo'ónguke, koáne ne ákotihiko akutíponu, yóko'o ne yupihóvoti váherexea kixoku
itúkeovo. Kúteanemakamo koêku ne xâne koepékoti, koáne ne ákoti téyapana, kapíneti
xâne ákoti itukapu koati múxone, koánemaka ne hokéxokenati, yoko xâne hokotímaka
po'i hokonéti ákoti itukápa ne kaná'uti Itukó'oviti, koane uhá koeti semékenovo'iti.
Hanemo yonópo nekôyohiko xokóyoke ne kutí koeti hána'iti lâvona ainóvoti êno kótuti
yúku koane énxofere ikotúxoateoxo, enepone iháxonetimaka ne pí'ape ivokeôvoti, óvoku
ipíhoponeokono xâne ákotinemo hunókoku.

Inámati Njeruzálem

9 Yane ina keno'ókinonu póhuti yane seti koeti ánju omó'ixoati ne enovópeti puhi-puhí
koâti ne kotíveti hunókoku ipíhoponope Itukó'oviti. Hara kixónu:
—Yókone, enjókopeati ne ihókoneti noívana ne Xe'exa Su'ûso kixonéti, enepone
ikó'iparaxokonoke Itukó'oviti yaneko porexópo ésa'i kotúyopea pahunévoti —kixónune.
10 Yane omó kixo ongóvo ne ánju oúke koati hána'iti vanúke'exeaku mopôi, koane
éxokeonoa ne koati Sasá'iti Pitivóko, enepone iháxoneti Njeruzálem, evesékoti ukeâti
vanúke xoko Itukó'oviti. 11 Uhapu'í kôa ne uhápu'ine Itukó'oviti xokóyoke. Enepone pípix-
enene kóyeyea uhápu'ine, kúteane uhápu'ine koâti uhé'ekoti uhá'iti mopôi, kuteâtimaka
sasá'iko ne uhá'iti mopôi iháxoneti njáspi. 12 Yoko ápe îpi ne pitivóko, koati hána'iti eyékea
koánemaka itóvoku yonoti vanúkeke. Nduse koe páhapetea. Póhutihiko ne pahapéti,
ápe ánjuya koyonoâti, koane ápemaka ihâe yutoxóvotiya. Énomone îha ne póhutihiko
iháxakoku xanena Izarâe yutoxóva. 13 Ya íyeu úkeaku ihâroti, ápe mopo'âti páhapetea.
Koane mopó'amaka ya íyeu úkeaku kótuti, koáne ya íyeu úkeaku kásati, yóko'omaka
ya íyeu kíyo'i káxe. 14 Enepone îpi ne pitivóko, nduse kôe mopôi poéheve. Yoko xoko
póhutihiko neko mopôi, yutóxovone iháhiko ne nduse koeti ápostulu. Énomone neko
páhoe Xe'exa Su'ûso kixonéti, enepohikone páhoe yanekôyoke koyúhoyea emó'u.
15 Eneponeko ánju yuhó'ixonuti, ápe ómo'ixone, kali eyevó koeti ihíxopeti, ainóvoti ôro
íhixeake ne pitivóko, koánemaka páhapeteahiko, yoko îpi. 16 Kutíkokone itóvoku xêrere ne
pitivóko. Ihíxoane ánju ne pitivóko ya íhixope, pí'a mili nduzentu koe kílomituru itóvoku.
Enepone eyékea, pe'úko yoko itóvoku vanúkeke, kutíkokone. 17 Íhixoamaka ne îpi. Yoko
sesentai koaturu koe méturu pôreu íhixope ne ánju. Yoko enepone íhixope, kúteanemaka
koêku pôreu ihíxopeti ikó'itukeumaka xâne yara poké'e. 18 Enepone îpi ne pitivóko, aínovo

koati uhé'ekoti ú'uha koyêti mopôi iháxoneti njáspi. Kene ne pitivóko, koati ainóvoti ôro
ákoti ánahi, pípixenene koyêti kuteâti koeku sásasa koyêti vîduru. 19 Enepone poéheve îpi
ne pitivóko, aínovo ákoti tôpi kó'iyeovoku uhé'ekotinoe uhá'iti mopôi itúko iyóyonevo.
Enepone inúxoti poéheve, aínovo hononó'iti uhá'iti mopôi, enepone iháxoneti njáspi.
Kene ne pí'ape, po'i kó'iyeovoku honóno'iko uhá'iti mopôi, enepone iháxoneti sâfira
itukóvoye. Kene ne mopó'ape, énomone ne iháxoneti kausêdonea, enepone koati ákoti
tôpi kó'iyeovoku hômo. Kene ne koáturuxope, esmêrauda itukóvoye, enepone ínati
honóno'i uhá'iko. 20 Kene ne sínguxope poéheve, hane itukóvoye hararáhiti uhá'iti
uhé'ekoti mopôi iháxoneti sarâdoniu. Kene ne seíxope, aínovone háharara-háharara
koyêti uhá'iti mopôi iháxoneti sâradiu. Yoko sétixope, kirîzolitu itukóvoye, enepone
hiyá'iti uhá'iti mopôi. Kene ne oítuxope, hane itukóvoye mbêrilu, enepone hononóhiti
mopôi. Kene ne nóvexope poéheve, hiyá'iti uhá'iti mopôi itukóvoye, enepone íhauti
tópasiu. Kene ne yéhixope uhá'iti mopôi iháxoneti kirizóparasu itukóvoye, enepone ákoti
koati hupáko honóno'iyea apêtimaka kálihunoe hêruru'i hiyá'iti. Kene ónzexope, uhá'iti
mopôi iháxoneti yásintu, hiyáhiti harâra'iyea itukóvoye. Kene ndûsexope, énomone
ne homomó'iti uhá'iti mopôi iháxoneti amêtista. 21 Enepone nduse koeti páhapetea
ne pitivóko, aínovomaka uhé'ekoti iyoyónevoti, po'i kó'iyeovoku kuteâti uhá'iti mopôi
iháxoneti pêrula. Yoko póhutihiko pahapéti, poéha pêrula herú koeti itúkeokonoke.
Enepone parásana ne pitivóko, koati ainóvoti ôro ákoti ánahi, pípixenene koyêti, kuteâti
koêku sásasa koyêti vîduru.
22 Yane pitivóko, ako nainja hána'iti imokóvokuti. Ako okónokovo vo'oku herú koe
xunako Vúnae Itukó'ovitiya exeâti koeku uhá koeti apêtiya, yóko'omaka xunáko ne Xe'exa
Su'ûso kixonéti. 23 Ákomaka okónokovo kouhápu'ikoati ne pitivóko kuteâti káxe yoko
kohê, vo'oku itúkeovo ênо úhe'ene Itukó'oviti ínati uhápu'i kouhápu'ikoa, koánemaka
úhe'ene ne Xe'exa Su'ûso kixonéti. 24 Énomonemo kouhápu'ikoa uhá koêti ne xâne
ukeâti póhutihiko poké'e, koêkuti óvohikoku yara kúveu mêum. Yoko enepone nâtihiko
ukeâti ra kúveu mêum, omâtimo ne payásoko koane úhe'ene yane pitivóko. 25 Ákonemo
exéxeovoku páhapeteahiko ne pitivóko, vo'oku ákonemo yótiya. 26 Uhá koeti nâtihiko
ukeâti póhutihiko poké'e, koêkuti óvohikoku yara kúveu mêum, isímoatimo ne payásoko
yane pitivóko koane kouhé'ekoatimakamo ya itúkeovohiko teyonéti. 27 Ákomo ûrukeovaku
kixovókuti ákoti asasá'i, koane koêkuti xâne ákoti kayúsea kixoku itúkeovo, koane xâne
semékenovo'iti. Poéhanemo urúhikopovo ne apêti îha yane koyúhopeke Xe'exa Su'ûso
kixonéti, enepone namukópoti iha xâne ópotinemo xoko Itukó'oviti.

22

1 Ina exókonoamaka ánju ne huvêo. Yoko kixo'êkinoviti inámapoti apéyeati ákotinemo
hunókoku ne úne ovâti. Pípixenene kóye neko úne, kuteâti koeku koati uhé'ekoti uhá'iti
mopôi, enepone iháxoneti kirístau. Hane ipúhikea ne úne xokóyoke ne ivátakoku natíxea
Itukó'oviti yoko Xe'exa Su'ûso kixonéti. 2 Kukúke parásana pitivóko véko neko huvêo.
Koane xe'ókuke ne huvêo yane pi'âti poixô'o, ene óvo ne xuve tikóti kixo'êkinoveatimaka
ne inámapoti apéyeati ákotinemo hunókoku. Enepone há'i ne tikóti, ndusé koe itóvo ya
kúveu póhuti xoénae. Poéha itóvo ya kohê. Enepone tutíhiko ne xuve tikóti, énomone
kouhépekea kóyeku ne xanéhiko ukeâti póhutihiko poké'e óvohikoku, ákoinokenemo
arinétiya. 3 Yane pitivóko, ákonemo vaherévokoti omínoti xâne ipíhoponeokono. Koáhati
énomonemo óvo ivátakoku natíxea ne Itukó'oviti yóko'o ne Xe'exa Su'ûso kixonéti,
yoko ixómotimo ihayú'ikoa ovóxehiko opâti xokóyoke. 4 Ákonemo hunókoku noíxeahiko
Itukó'oviti, koane apêtimo iha Itukó'oviti yutoxóvoti inúkukehiko. 5 Ákonemo yóti.
Ákonemakamo okónokovo yúku koúhapu'ikopehiko. Muhíkova uhápu'ine káxe, ákonemo
okónokovo, vo'oku Vúnae Itukó'oviti kouhápu'ikoahikomo. Koane kutí koetíhikomo nâti
ya xoko Itukó'oviti. Yoko ákomo hunókoku kó'iyeanemoye xokóyoke.

Aúkopovope Jesus

6 Ina kixonú'ikomaka ne ánju:

—Koati kaná'uti ra emo'úti epó'oxo koati motovâti kúveovokono. Enepone Vúnae
Itukó'oviti, enepone pahukoâti ne Sasá'iti Omíxone xapa porófetahiko koyuhó'iyeati
emó'u xapa xâne, pahúkone ánjuna éxokoponea ovóxehiko ne koekútihiko ákotinemo
axu'íkene ápeyeakumo.
7 —Ákonemo ánju'ikene, ngayukópovotinemo —koe Vúnae. —Koati únati koêku ne xâne
ivavákoati ne yutoéti yara koyuhópeti, koyuhoâti koêku ne koekútihiko apêtikomo ya
káxehiko keno'ókoti —kôe.
8 Ûndi kamôa ra koekútihiko, undi Xuâum, koane noínjoamaka. Ngamoáne koane
noinjoâne ra koekútihiko, imbúyukexone, xaneâti ínzu'okea nônem poké'eke nonékuke
ne ánju, koeku itúkeovo koati hána'iti teyonéti. 9 Itea hara kixónu:
—Hako kixevóneye, vo'oku undímaka ovoxe Itukó'oviti kiteâti, kuteâtimaka ne
pe'ínuhiko ikéneke Itukó'oviti, koáne ne porófetahiko koyúhoti emo'u Itukó'oviti, koáne-
hikomaka ne xanéhiko ivavákoati ra yutoéti yara koyuhópeti. Ópoehane Itukó'oviti
kixéneye —kixónune.
10 Ina kixonú'ikomaka ne ánju:
—Hako hi'onó'uxoa yutoxóvati ra koyuhópeti koyuhoâti koêku ra koekútihiko
keno'ókotikomo, vo'oku ákone ahíkapu, simóvotinemo kaxéna ápeyeaku ra koekútihiko.
11 Enepone ákoti oponóvo ítuke, tumúnemo yóno kó'iyeaneye. Kúteanemakamo ne ákoti
akahá'a kasása'ikopeovo, tumúnemakamo yóno kó'iyeaneye. Kene ne xâne ponóvoti
ítuke, inamá'axotimakamo koené'eye. Kúteanemakamo koêku ne xâne sasá'iti kixoku
itúkeovo, inamá'axotinemo sasâ'i nê'e.
12 —Ákonemo anjú'ikene, aungópovotinemo —kôe ne Vúnae. —Omombínoatinemo
námoepomo ne póhutihiko koxe'u xâne. Yoko kixoku itúkeovo exoâmo námoepo ne
póhutihiko. 13 Undíne itukóvo tûri koane hunókoku ne uhá koeti koekúti. Undínemaka
inuxô ya uhá koêti. Undínemaka exêa hunókoku ne uhá koeti koekúti. Koáhati undíne
turixôa, koane undínemakamo kousókoa —kôe.
14 Koati únati koêku ne xâne hóhopu koyêti ípovo vo'oku itúkeovo kasása'iupone
Itukó'oviti, maka omótovane níkea há'i ne tikóti kixo'êkinoviti inámapoti apéyeati
ákotinemo hunókoku, koáne maka omótovane vékea páhapeteake ne pitivóko. 15 Yoko
meúkeke yane pitivóko óvoheixomo ne xâne motokeâti íhaxeokono tamúku, enepohikone
yupihóvoti ákoyea aúnati kixoku itúkeovo, koáne ne hokéxokenati, koáne ne ákoti
téyapana kapíneti xâne ákoti itukapu koati múxone, yóko'o ne koepékoti, koánemaka
ne hokoti koekúti ákoti itukápa ne koati kaná'uti Itukó'oviti, koáne ne uhá koeti yómoti
semékekexea ya koyúhoyeake koáne ya kixoku itúkeovo.
16 —Undi Jesus pahukoâti ne ánju, enepone ovónje íhae njokóyoke, koyúhoinopeanoe
koekútihiko ya xapa póhutihiko imokóvokuti. Undi ámoripono nâti Ndávi. Undi kutí koeti
pú'iti hékere ú'uhapu'i koyêti, enepone xánena ihâroti —kixónune.
17 Hara kôe ne Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti yóko'o ne ihókoneti noívana Jesus, enepo-
hikoneko kutipoâti:
—Kiná'akapane —koénehiko.
Enepone kamoâti ra koekúti, haramaka ákoe:
—Kiná'akapane —ákoemaka.
Ina koe'íkomaka ne Jesus:
—Enepone xâne koati hána'iti nókone ikéneke Itukó'oviti, eopâti kuteâti eópone xâne
épeu úne, kená'akapanemaka njokóyoke. Koêkuti xâne kaha'âti, ingo'íparaxoatimo ne
inámapoti apéyeati ákotinemo hunókoku, enepone kutí koeti úne vo'eroo koyêti ákoti
uké'eyeaku —koéne.

Hunókoku yútoe Xuâum

18 Anéyeiko yûnzo, undi Xuâum, yunzó'ino uhá koeti kamokénoati ra yutoxóvoti yara
koyuhópeti koyúhoti koeku káxehiko keno'ókoti. Harâ'a: Enepo áva kuri'úxoati ra
yúndoe ya koêkuti koekúti ákoti yutaxápu yara koyuhópeti, kuri'úxinoatimo Itukó'oviti
ipíhoponeake nê'e, kutí'inokemo anu'úkoatimo ne ipihóponopeti yutoxóvotine yara
koyuhópeti, ipíhoponopemo xâne. 19 Koáne enepo áva veyeâti kali poixô'o yutoxóvoti

yara yúndoe yara koyuhópeti, koyúhoti koekútihiko apêtimo ya káxehiko keno'ókoti,
tetukoâtimakamo Itukó'oviti ne mani ípara yane há'i ne xuve tikóti kixo'êkinoveati ne
inámapoti apéyeati ákotinemo hunókoku, koáne ne mani ópoku yane sasá'iti pitivóko,
koánemaka ne únatinoe koekúti mani námoepo yutoxóvotine yara koyuhópeti.
[20] Enepone itukoâti yuho râ'a, koyuhoâti uhá koêti ra koekútihiko yarâ'a, hara kôe:
—Koati kaná'uti ákoyeanemo áxu'ikene ne ngáyukopovope —koéne.
—Énomone ákoeneye. Kiná'akapane, iti Vúnae Jesus —ngoémaka.
[21] Itúkapu hána'itike seánako Vúnae Jesus yóvoheixo, uhá ketínoe.
Hunókokune.